

TEORIJA IN PRAKSA

REVIJA ZA DRUŽBENA VPRAŠANJA
1980, LET. XVII, UDK 3, YU ISSN 0040-3598

10-12

JOSIP BROZ
TITO

1892 - 1980

TEORIJA IN PRAKSA

1980

10-12

revija za družbena vprašanja, let. XVII, št. 10—12, str. 1169—1808,
Ljubljana, oktober—december 1980, UDK 3, YU ISSN 0040—3598

IZDAJA:

Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani;
revija izhaja ob podpori Kulturne skupnosti Slovenije in Raziskovalne skupnosti Slovenije

UREDNIŠKI SVET:

Vlado Benko, Adolf Bibič, Silva Jereb, Maca Jogan, Marko Kerševan, Andrej Kirn, Vladimir Klemenčič, Vlado Klemenčič, Peter Klinar, Joco Klopčič, Stane Kranjc, Franc Kržan, Boris Majer, Boštjan Markič, Oto Norčič, Ernest Petrič, Franci Polak, Rudi Rizman, Janko Rupnik, Slavko Soršak, Gojko Stanič, Franc Šali, Ivo Tavčar, Franc Tetičkovič, Niko Toš, France Vreg

PRESEDNIK UREDNIŠKEGA SVETA:

Stane Kranjc

UREDNIŠKI ODBOR:

Ciril Baškovič, Adolf Bibič, Ivan Hvala, Maca Jogan, Stane Južnič, Bogdan Kavčič, Marko Kerševan, Vlado Klemenčič, Joco Klopčič, Boštjan Markič, Albin Mahkovec, Tomo Martelanc, Ciril Ribičič

GLAVNI UREDNIK:

Adolf Bibič

ODGOVORNI UREDNIKI:

Maca Jogan, Joco Klopčič, Boštjan Markič

OBLIKOVALEC:

Drago Hrvacki

LEKTORJA:

Mojca Močnik, Zoja Močnik

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:

61000 Ljubljana, Kardeljeva ploščad 5, tel. 341-589 in 341-461 int. 232

NAROČNINA:

Letna naročnina za študente 80 din, za druge *individualne naročnike* 150 din, za *delovne organizacije* 250 din, za tujino 400 din; cena enojne številke v prosti prodaji 25 din in dvojne številke 40 din

TEKOČI RAČUN:

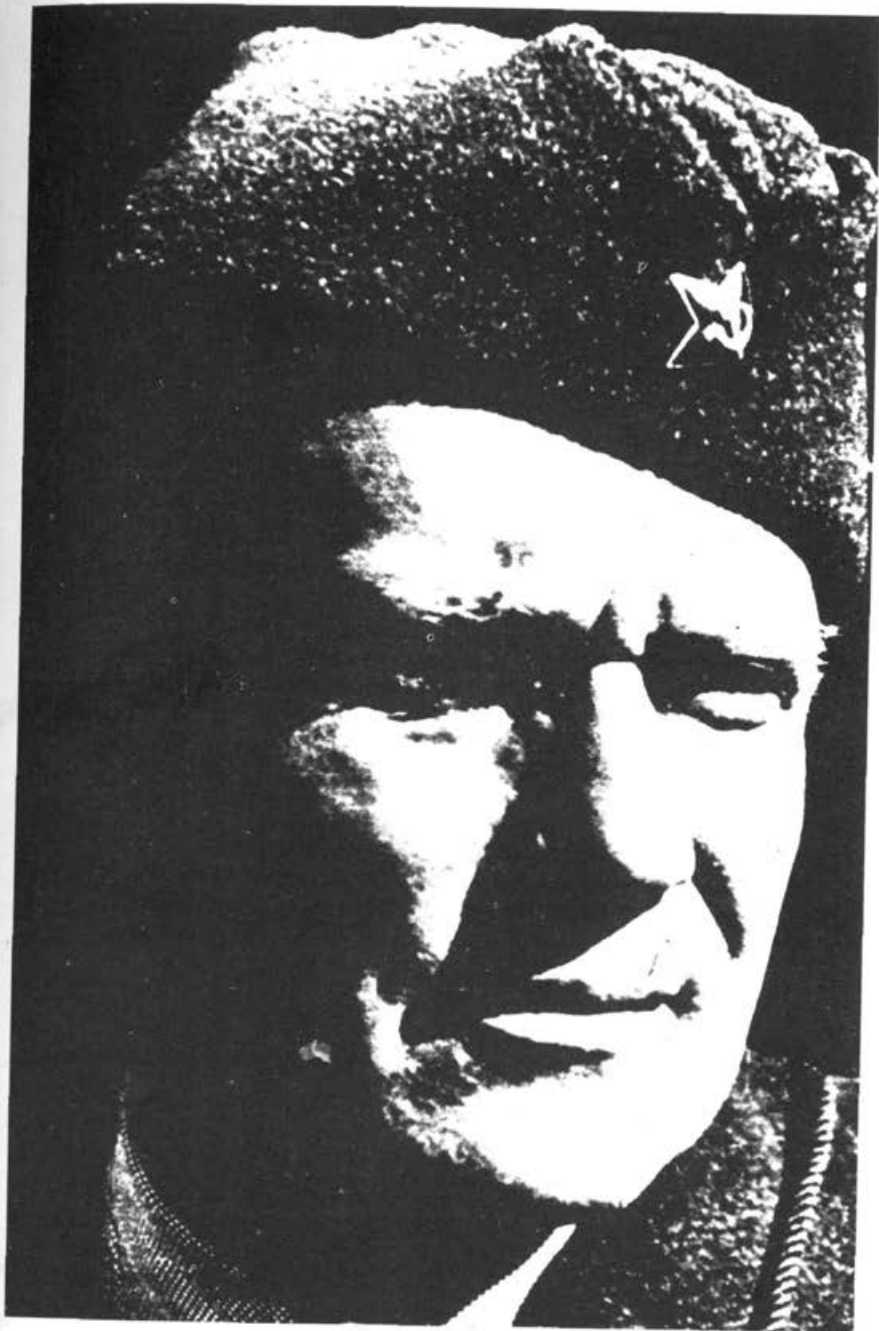
50102-603-48090 — Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Ljubljana, za revijo Teorija in praksa; devizni račun FSPN: 50110-620-107-72140-000-646 — za revijo Teorija in praksa

ROKOPISI:

Rokopise sprejema uredništvo do 20. v mesecu. Maksimalni obseg uvodniških člankov je do 10 novinarskih strani, za članke in razprave do 20 strani, za poglede, glose, komentarje do 10 strani, za prikaze, recenzije do 5 strani. Nenaročenih rokopisov ne vračamo

TISK:

ČGP »DELO«, Ljubljana, Titova c. 35

Orwell

Razsežja Titove misli (predgovor k izboru)	1177
EDVARD KARDELJ: Tito in Komunistična partija Jugoslavije	1181
JOSIP BROZ TITO: Revolucija je bila zame nekaj, kar me je nosilo vse življenje	1220

BESEDE V SLOVO

VLADIMIR BAKARIČ: Pod Titovim vodstvom iz nekdanje zaostale province v neodvisno in samozavestno socialistično državo	1239
FRANCE POPIT: Trajen spomenik Titu je njegovo delo: neodvisna, socialistična, samoupravna in neuvrščena Jugoslavija	1253
MARJAN ROŽIČ: V najbolj hudih časih je našel prave rešitve	1258
STEVAN DORONJSKI: Poslavljam se od Tita – ostajajo njegova vodila, kdo in kaj smo, kako nadaljevati in napredovati	1262
LAZAR KOLIŠEVSKI: Naša revolucija ostaja takšna, kot je bila – Titova	1269

IZ PREDVOJNE POLITIČNE IN PUBLICISTIČNE REVOLUCIONARNE DEJAVNOSTI

– Poročilo mestnega partijskega komiteja o delu za čas od januarja 1927 do februarja 1928	1277
– Pokrajinskemu komiteju KPJ za Slovenijo	1281
– Komunisti in katoliki	1283
– Georgiju Dimitrovu, generalnemu sekretarju IK KI	1286
– V usodnih dneh se zastavlja naši partiji ena najpomembnejših nalog – boj za nacionalno enakopravnost zatiranih narodov in narodnih manjšin Jugoslavije	1291
– Petdeset let revolucionarnega boja komunistov Jugoslavije	1297

NARODNOOSVOBODILNA BORBA JUGOSLAVIJE IN SOCIALISTIČNA REVOLUCIJA

– Nacionalno vprašanje Jugoslavije v luči narodnoosvobodilne borbe	1305
– Govor na prvem zasedanju AVNOJ	1312
– Razvoj osvobodilne borbe narodov Jugoslavije v zvezi z mednarodnimi dogodki	1314
– V čem je specifičnost osvobodilne borbe in revolucionarne preobrazbe nove Jugoslavije	1325

SAMOUPRAVLJANJE IN POLITIČNI SISTEM

– O delavskem upravljanju gospodarskih podjetij	1335
– Zgodovinski pomen zakona o delavskem upravljanju	1351
– Boj za demokracijo novega tipa	1352
– Vloga zbora proizvajalcev v skupščinskem sistemu	1355
– Do delavskega samoupravljanja nismo prišli slučajno	1356
– Kritika in kritiki	1357
– Nevarnost birokratizacije in pomen iniciativnosti delovnih množic	1360
– Deset let delavskega samoupravljanja	1363
– Novi družbeni odnosi nastajajo	1370
– Pomen nove ustave za razvoj samoupravljanja	1373
– Samoupravna integracija	1379
– Delavsko samoupravljanje odpira perspektivo resnične osvoboditve	1383
– Uresničujemo ideale pariških komunardov	1388
– Nadaljnja graditev družbenoekonomskega in političnega sistema na temeljih samoupravljanja	1392
– Ustavne spremembe v družbenopolitičnem sistemu	1395
– Zgodovinski pomen nove ustave	1399
– Delegatski sistem – osnova in oblika neposredne socialistične demokracije	1404
– O kolektivnem delu in odgovornosti	1409

NACIONALNO VPRAŠANJE IN FEDERALIZEM

– Veselinu Masleši, predstavniku CK KPJ za ustanovitev enotne delavske partije in Ljudske fronte v Srbiji	1417
– Komunisti in hrvatski narod	1420
– Razglas ustanovnega kongresa Komunistične stranke Hrvatske	1423
– Pomen sklepov AVNOJ za nadaljnji razvoj naše borbe in ustvaritev federativne državne skupnosti	1429
– Meje federativnih enot v federativni Jugoslaviji niso meje razdruževanja, marveč meje združevanja	1434
– Bratstvo in enotnost sta prvi pogoj za močno Jugoslavijo	1439
– Predvojna Jugoslavija je prinesla nacionalno zatiranje in izkoriščanje delovnega ljudstva	1440

– Zatiranim narodom Jugoslavije ni bila dana njihova nacionalna osvoboditev z odlokom	1442
– Zavračamo teorije o vladajočem narodu	1449
– Gospodarstvo, tržišče in gibanje kapitala v državi mora biti enotno, naj je v njej še toliko narodnosti	1454
– Vsak je lahko to, kar čuti, da je, in nihče nima pravice vsiljevati mu kakšno nacionalno pripadnost	1457
– Mednacionalni odnosi v naši federaciji	1460
– Bratstvo in enotnost se ne uresničujeta samo z besedami, temveč tudi z dejanji	1469
– Nacionalne posebnosti in tradicije pomenijo bogastvo našega družbenega in kulturnega življenja	1473
– Dosledna rešitev nacionalnega vprašanja je sestavni del boja delavskega razreda za revolucionarno preobrazbo družbe	1474
– Nikoli nisem bil in tudi zdaj nisem za kakšno jugoslovanstvo v smislu ustvaritve ene nacionalnosti	1476
– Boj za osvoboditev dela in človeka je hkrati boj za popolno uveljavitev narodov	1478
– Nacionalne značilnosti bodo zmeraj	1480
– Samoupravljanje se ne more normalno in pravilno razvijati, če tudi republike nimajo najširših možnosti samoupravljanja	1483
– Kakor je Jugoslavija suverena in neodvisna, tako so v vsaki naši republiki narodi, ki tam živijo, gospodarji na svoji zemlji	1487
– Interesi delavskega razreda so interesi naroda, interesi naroda pa so interesi delavskega razreda	1490

SUBJEKTIVNE SILE SOCIALIZMA

– Naloge Ljudske fronte	1495
– Delo in razvoj KPJ v obdobju od petega kongresa partije do danes	1497
– O prihodnjih nalogah Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije	1503
– Razvoj družbenopolitičnega sistema na temeljih samoupravljanja	1505
– Odločno v boj proti vsem negativnim pojavom in razrednim nasprotnikom v naši državi	1512
– Uresničevanje vodilne vloge Zveze komunistov v razvoju socialističnega samoupravljanja	1514
– Družbenopolitične organizacije v novem političnem sistemu	1523
– Zveza komunistov Jugoslavije – vodilna in usmerjevalna idejno-politična sila družba	1531

O VLOGI ZNANOSTI V RAZVOJU SOCIALIZMA

– Iz govora na slavnostni seji srbske akademije znanosti	1543
– O položaju in odgovornosti strokovnjakov	1545

– Študija za spoznavanje marksizma ni nikoli dovolj	1547
– O marksistični teoriji in liniji partije	1549
– Jedrsko energijo moramo uporabljati v miro-ljubne namene	1550
– Komunisti se morajo neprestano učiti	1551
– Program ZKJ – možno orožje marksističnoleninistične misli	1552
– Ob upoštevanju temeljnih načel marksistične znanosti moramo upoštevati tudi vse tiste elemente, ki jih prinaša življenje	1552
– O vlogi inteligence pri nas	1554
– Nevarnost tehnološkega kolonializma	1555
– Brez enakosti, enakopravnosti in suverenosti narodov postane internacionalizem gola deklaracija	1556
– Znanost ima v naši samoupravni družbi izreden pomen	1558
– O Leninovem delu	1560
– Razvoj marksistične teorije	1561
– Razvoj marksistične teorije, znanosti, izobraževanja in kulture	1564

MLADINA, REVOLUCIJA, SOCIALIZEM

– Govor na prvem kongresu mladine Jugoslavije	1575
– O nujnosti enotne mladinske organizacije	1578
– O mladinskih delovnih akcijah	1585
– Govor zastopnikom pionirjev	1587
– Za trdnjšo enotnost intelektualne in delavske mladine	1588
– Reforma terja učinkovitejše reševanje problemov	1590
– Zveza komunistov in mlada generacija	1595
– Študij marksizma krepi socialističnega duha mladih	1600
– Mladina in družbeno odločanje	1601
– Mladina me je vedno podpirala	1601

SODOBNA SOCIALISTIČNA IN NAPREDNA GIBANJA

– Oktober in jugoslovanski narodi	1611
– O resoluciji Informbiroja in obtožbah proti naši partiji in njenemu vodstvu	1613
– O dogodkih na Poljskem in Madžarskem	1620
– Normalizacija odnosov s Sovjetsko zvezo in drugimi vzhodnimi državami ljudske demokracije	1625
– Stališča do aktualnih mednarodnih vprašanj in nalog mednarodnega delavskega gibanja	1629
– Odnosi v mednarodnem delavskem gibanju	1641
– Zunanja politika in mednarodni osnosi	1645
– Spremembe v sodobnem svetu	1647
– O odnosih med komunističnimi in delavskimi partijami Evrope	1652

– Neodvisnost in enakopravnost – temelj dobrega sodelovanja	1659
– Ne želimo vsiljevati drug drugemu svojih izkušenj	1662
– O vsebini evrokomunizma	1665
– Odnosi v mednarodnem delavskem in naprednem gibanju	1667

MEDNARODNI ODNOSI IN ZUNANJA POLITIKA JUGOSLAVIJE

– Jugoslavija ne zahteva nič drugega kot zedinjenje svojih narodov	1673
– Titova beseda na konferencah voditeljev neuvrščenih držav 1961–1979	
Beograd (1961)	1676
Beograd (1961)	1681
Kairo (1964)	1696
Lusaka (1970)	1705
Alžir (1973)	1712
Colombo (1976)	1722
Havana (1979)	1732
– Mir in sodelovanje v Evropi sta neločljivo povezana z mirom in napredkom v svetu	1739
– Mednarodni odnosi in zunanja politika Jugoslavije	1745

SPLOŠNA LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZAŠČITA

– Direktive o ustanovitvi proletarske obrambe	1761
– Iz razglasa CK KPJ narodom Jugoslavije	1764
– Iz razglasa CK KPJ narodom Jugoslavije – poziv v vstajo	1765
– Naloge narodnoosvobodilnih partizanskih odredov	1767
– Zaprisega borcev partizanskih odredov	1768
– Iz statuta proletarskih narodnoosvobodilnih udarnih brigad	1769
– Ustvarjanje narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije	1770
– Iz ukaza o načinu izvajanja bojnih akcij	1772
– Peta sovražnikova ofenziva	1773
– Največja zmaga, ki jo je naša vojska dosegla, je bratstvo in enotnost	1774
– Iz navodila, kako odpravljati pomanjkljivosti pri prehodu s partizanskega načina vojskovanja na frontalne borbe	1776
– Delajmo, kot da bo sto let mir, a se pripravljajmo, kot da se bo jutri začela vojna	1777
– Ves napredni svet mora spoznati naš boj za zmago resnice in pravice	1778
– Naša armada lahko s ponosom gleda na svojo slavno pot	1779
– Vloga in značaj Jugoslovanske ljudske armade	1780
– Ob dvajsetletnici JLA	1782
– Naša armada mora biti trajen temelj neodvisnosti in enotnosti naših narodov	1784

– O koncepciji vseljudske obrambe	1787
– O nujnosti povezovanja znanstvenega dela v družbi in v oboroženih silah	1790
– Splošna ljudska obramba mora delovati v vsakdanjem življenju	1792
– O usposabljanju teritorialnih enot, o uporabi jezika v vojski in o skrajšanju vojaškega roka	1793
– Manevri so bili pregled naše obrambne organiziranosti in pripravljenosti	1795
– V razvoju vojne tehnike moramo zmeraj napredovati	1797
– Znanost v službi obrambe dežele	1798
– Obrambni sistem je del družbenega sistema socialističnega samoupravljanja	1799
– Naša osvoboditev je naše delo	1802

TEORIJA IN PRAKSA

revija za družbena vprašanja,
let. XVII, št. 10–11, str. 1169–1804,
Ljubljana, oktober–november 1980

CONTENTS

The Dimensions of Tito's Thought (preface to the selection of his writings)	1177
EDVARD KARDELJ: Tito and the Communist Party of Yugoslavia	1181
JOSIP BROZ TITO: It Was the Revolution that Inspired me throughout my Life	1220

IN MEMORIAM:

VLADIMIR BAKARIĆ: Under Tito's Leadership from a Once Backward Province to an Independent, Self-confident Socialist State	1239
FRANCE POPIT: The Lasting Memorial is Tito's Own Work: the Independent, Socialist, Self-management and Non-aligned Yugoslavia	1253
MARJAN ROŽIĆ: In the Hardest Times, he Always Found the Right Solutions	1258
STEVAN DORONJSKI: We are Parting with Tito, but His Legacy Remains; We Know Who and What We are and How to Go on	1262
LAZAR KOLIŠEVSKI: Our Revolution Remains the Same as it Has Always Been	1269

SELECTION FROM THE WORKS OF JOSIP BROZ TITO

- From Prewar Political and Publicist Revolutionary Activity	1275
- Yugoslavia's National Liberation War and its socialist revolution	1303
- Selfmanagement and Political System	1333
- The National Problem and Federalism	1415
- The Subjective Forces of Socialism	1493
- Science and its Role in the Development of Socialism	1541
- Youth, Revolution, Socialism	1573
- Contemporary Socialist and Progressive Movements	1609
- International Relations and Yugoslavia's Foreign Policy	1671
- Total National Defence and Social Self-protection	1759

СОДЕРЖАНИЕ

Величина мысли Тито (предисловие к выбору произведений)	1177
ЭДВАРД КАРДЕЛЬ: Тито и коммунистическая партия Югославии	1181
ИОСИП БРОЗ ТИТО: Революция была воодушевлением всей моей жизни	1220

ИН МЕМОРИАМ:

ВЛАДИМИР БАКАРИЧ: Под руководством Тито из когда-то отсталой страны в независимое, самоуверенное, социалистическое государство	1239
ФРАНЦЕ ПОПИТ: Прочный памятник Тито-его труд: независимая, социалистическая, самоуправляемая неприсоединенная Югославия	1253
МАРЯН РОЖИЧ: В самое тяжелое время он всегда нашел правильное решение	1258
СТЕВАН ДОРОНСКИ: Мы прощаемся с Тито его руководящие принципы остаются, мы знаем кто мы и что мы и как продолжать наш путь	1262
ЛАЗАР КОЛИШЕВСКИ: Наша революция остается такой какой она всегда была: Титовой	1269

ВЫБОР ИЗ СОЧИНЕНИЙ ИОСИП БРОЗ ТИТО:

- Из довоенной политической и публицистской революционной деятельности	1275
- Народноосвободительная Борьба Югославии и социалистическая Революция	1303
- Самоуправление и политическая система	1333
- Национальный вопрос и федерализм	1415
- Наука и ее роль в развитии социализма	1493
- Молодежь, революция, социализм	1573
- Современные социалистические и прогрессивные движения	1609
- Международные отношения и внешняя политика Югославии	1671
- Всенародная оборона и общественная самозащита	1759

Pri izboru tekstov iz del Josipa Broza Tita v tej številki so sodelovali: Ciril Baškovič, dr. Anton Bebler, dr. Vlado Benko, dr. Adolf Bibič, dr. Maca Jogan, Joco Klopčič, Stane Kranjc, dr. Ivan Kristan, Albin Mahkovec, Boštjan Markič in dr. Rudi Rizman. Vsi naslovi in podnaslovi objavljenih del in odlomkov so povzeti po citiranih virih; naslovi, ki smo jih zapisali v redakciji, so označeni z zvezdicami.

Razsežja Titove misli

(predgovor k izboru)

O Titu je bilo izrečenih že toliko besed in ocen, zlasti v zadnjih mesecih njegovega življenja in v mesecih po njegovi smrti, da bi izjave o njem napolnile kopico knjig. Celo tisti po svetu, ki se niso povsem strinjali z njim, niso mogli, da ne bi priznali pomena njegovih posegov v domačo in svetovno zgodovino.

»Teorija in praksa« se je v letošnji četrti številki pridružila vsem tem izjavam, ko je neposredno po Titovi smrti objavila uredniško besedo, v kateri so opisane tiste posebnosti njegove poti, ki so se nam zdele in se nam zdijo najbolj značilne in pomembne. Že takrat smo se zavedali – in na to smo posebej opozorili – da je priložnostni zapis in nekaj tipičnih izbranih odlomkov iz Titovih del preskromna obeležitev velike izgube in hkrati velike dediščine, ki jo poseablja Titovo ime. Zavedali smo se in se vse bolj zavedamo tega, da Titovo izročilo, duh tega izročila, vrednote, ki jih vsebuje, da je vse to trajen vir uredniške politike revije, kakršna je Teorija in praksa. Vedeli smo tudi, da se mora naša revija, tako kot je to storila ob smrti Edvarda Kardelja (gl. št. 7–9/1979), Titovega najožjega sodelavca in misleca, oddolžiti tudi Titovemu spominu in se zavezati njegovemu sporočilu s posebnim zvezkom revije, ki bo v celoti posvečen njegovi misli.

Ta zvezek je zdaj pred vami.

Vsakdo, ki količkaj pozna obsežno in mnogostransko revolucionarno, državniško in publicistično Titovo dejavnost, dobro ve, v kakšnih težavah se je znašlo uredništvo, ko si je postavilo nalogo, da izbere iz velikega opusa tisto, kar je najpomembnejše in kar bi lahko ustrezno predstavilo globino in širino Titove misli.

Vemo, da je bil Tito na čelu boja delavskega razreda in da je v njegovi misli zajeta strategija spopada s kapitalizmom na tleh stare Jugoslavije, z vsem njegovim sistemom ekonomskega izkoriščanja, socialne krivičnosti, političnega tlačenja in narodnega zatiranja.

Vemo, da je z njegovim imenom povezana ideja združevanja vseh naprednih, demokratičnih in socialističnih sil naših narodov in narodnosti v njihovi veličastni narodno-osvobodilni epopeji, ki ji je Tito, s svojimi revolucionarnimi borci, vtisnil pečat socialistične revolucije.

Vemo, da je Titova misel misel boja proti vsem oblikam imperializma in hegemonizma. Da je to misel boja za pravične meje nove Jugoslavije. Da je to misel odpora proti poskusom stalinističnega podrejanja naše

revolucije nekakšnim umišljenim višjim ciljem, za katerimi so se pravzaprav skrivali ozkosrčni velikodržavni interesi.

Vemo, da je Tito s svojim zgodovinskim geslom »tovarne delavcem« začel novo etapo jugoslovanske revolucije, da je o tej etapi, o etapi socialističnega samoupravljanja, često govoril, pisal, opozarjal na njena protislovja in ji odpiral nove perspektive v razmerah, ki so bile zapletene. Vemo, da zanj ni bilo socializma brez demokracije in ne prave vladavine delovnega človeka brez samoupravljanja.

Vemo, da je s Titovim imenom povezano reševanje nacionalnega vprašanja v naši deželi na temeljih svobode in samostojnosti vsakega naroda in narodnosti, hkrati pa na načelih bratstva in enotnosti. Vemo, da je Tito eden glavnih arhitektov naše federacije, njene demokratizacije in njenega vse bolj neposrednega prežemanja s samoupravljanjem.

Vemo, da je njegova misel tudi misel o Partiji, o zvezi komunistov, o socialistični zvezi, o sindikatih, o mladinski organizaciji, borčevski zvezi. Tito je vedel, da brez teh organiziranih sil delavskega razreda in vseh delovnih ljudi ni jasnega cilja, ni perspektive, ni napredovanja k socializmu.

Večkrat je razpravljal in pisal o vlogi marksistične teorije in znanosti v naši in sodobni družbi. Njegove besede na številnih jugoslovanskih in tujih univerzah in akademijah znanosti in umetnosti odpirajo nove poti v povezovanju teorije in prakse.

Tito je ničkolikokrat govoril mladini in o mladini, jo spominjal na velike revolucionarne tradicije in na nove naloge na temelju teh tradicij.

Tito je govoril na mnogih uglednih mednarodnih forumih, na vrhunskih srečanjih neuvrščenih, pred generalno skupščino Organizacije združenih narodov, v številnih tujih parlamentih na vseh kontinentih in na drugih pomembnih mednarodnih srečanjih.

Tito je utemeljeval nova načela odnosov v sodobnih socialističnih in naprednih gibanjih, načela enakopravnosti, neodvisnosti, svobode, načela vzajemnosti, sodelovanja in novega internacionalizma.

Tito je ljubil mir in se je boril za mir. Toda hkrati je kot veliki strateg oblikoval načela boja, ki se zlivajo v doktrino splošne ljudske obrambe in so sestavina boja vseh narodov, ki se borijo za neodvisnost, proti tujim pritiskom, grožnjam in agresijam.

Titova misel obsega vse te in še mnoge druge razsežnosti. Ni torej težko razumeti, pred kako težavno nalogo je bila naša redakcija, ko se je odločala, da predstavi vsaj nekatere bistvene aspekte Titove misli. Vsak izbor nujno spremlja tveganje, da se izpusti kaj bistvenega, da se osiromaši celota. Za Titovo misel velja to še toliko bolj, ker je aktivno deloval v naši in svetovni zgodovini več kot pol stoletja in ker je s svojo izvirno mislijo in pogumnim ter odločnim dejanjem zgodovino ne le spremljal, marveč jo tudi oblikoval v usodnih zgodovinskih prelomnicah.

Verjetno bi svoje delo lahko v večji časovni distanci opravili bolje; vendar upamo, da smo, kolikor je bilo mogoče, v tekstih, ki sledijo, zajeli

bistvene poteze Titove miselne podobe. Pri tem nas je vodilo načelo, da raje objavimo manjše število celotnih tekstov kot večje število krajših odlomkov. Želeli smo predvsem pokazati, kako globoko je bil Tito udeležen s svojo mislijo in dejanjem v oblikovanju naše revolucije, v ustvarjanju socialističnega samoupravljanja in enakopravnega sožitja naših narodov. Z izborom smo želeli predstaviti tudi Titovo misel o protislovnih sodobnega socializma in njegovo filozofijo sodobnih mednarodnih odnosov.

Zdelo se nam je tudi prav, da o Titovi osebnosti, njegovem delu in njegovi misli govorijo tudi njegovi sobojevniki.

Na začetku objavljamo tekst Edvarda Kardelja, ki ga je izrekel ob 30-letnici Titovega prihoda na čelo Partije. Želeli smo tudi, da v uvodnem delu spregovori Tito sam o sebi, da ob svojem 80-letnem jubileju priča o svoji in naši poti, o svoji in naši zgodovini.

V uvodnem delu so tudi nekateri najpomembnejši teksti, ki so bili izrečeni v tistih dneh po njegovi smrti. Govor dr. Vladimirja Bakarića, člana predsedstva CK ZKJ, enega najožjih Titovih sodelavcev, na žalni seji najvišjih organov in organizacij federacije, govor Franceta Popita, predsednika ZKS, na žalni seji družbenopolitičnih organov in organizacij, znanstvenih, kulturnih in drugih institucij Slovenije v Skupščini SRS in govor Marjana Rožiča, predsednika Skupščine mesta Ljubljane ob zadnji poslovitvi Ljubljančanov od predsednika Tita.

Ljubljana je – kot druga mesta Jugoslavije – s tisočerimi nitmi povezana s Titovim imenom in s Titovo mislijo.

V Ljubljani je Tito že pred vojno s sodelavci snoval načrte revolucionarnega boja.

Ljubljana se je – obdana z bodečo žico – odločno borila proti okupatorju v narodnoosvobodilnem boju, ki mu je bil na čelu Tito.

Tito je po zmagoviti revoluciji često prihajal v Ljubljano, ki ga je zmerom sprejela, svojega prvega častnega občana, z odprtimi rokami.

Tu, v Ljubljani, je Tito s Kardeljem, tu so jugoslovanski komunisti utemeljevali in sprejeli na VII. kongresu ZKJ zgodovinski Program Zveze komunistov Jugoslavije.

Ljubljana je bila intimno povezana s Titom tudi v zadnjih mesecih in zadnjih dneh njegovega življenja, ko je bojeval svoj zadnji veliki boj.

Z bolečino in globoko žalostjo je vsa naša domovina, so vsi ljudje dobre volje sveta, sprejeli iz Ljubljane 4. maja v večernih urah tega leta vest, da je v Kliničnem centru v Ljubljani nehalo biti srce Josipa Broza Tita, predsednika Socialistične federativne republike Jugoslavije in predsednika predsedstva SFRJ, predsednika Zveze komunistov Jugoslavije, maršala Jugoslavije ter vrhovnega poveljnika oboroženih sil Socialistične federativne republike Jugoslavije.

Tako naj bo ta zvezek »Teorije in prakse« tudi pričevanje o tistih mesecih in dneh boja za Titovo življenje in poslavljanja od njega, ko je prišla Ljubljana s Titovim imenom pred svetovno javnost kot še nikoli

poprej. S tem zvezkom naše revije želimo posredovati in ohraniti delček spomina na te žalostne dni slovesa od našega Tita in od Tita – državljana sveta.

Predvsem pa želimo predstaviti Titovo misel, ki – globoko zakoreninjena v zgodovinskih težnjah naših narodov, delavcev in vseh delovnih ljudi po ekonomski, politični in človeški svobodi – ostane zavezujoče izročilo in kažipot nam in generacijam, ki prihajajo.

EDVARD KARDELJ

Tito in Komunistična partija Jugoslavije

Govor na slavnostni seji CK ZKJ 28. decembra 1967

Tovarišice in tovariši!

Naš današnji zbor je posvečen najbolj dramatični in najplodovitejši etapi na razvojni poti Komunistične partije Jugoslavije in revolucionarnega boja delavskega razreda in narodov Jugoslavije. Posvečen je Titu in obdobju, v katerem je bil na čelu naše partije kot njen generalni sekretar in kot vodilni ustvarjalec v razvoju njene misli, bojne strategije in taktike in njene celotne akcije.

Ko se v teh dneh in danes na tem zboru komunisti in delovni ljudje Jugoslavije ozirajo na te zmagovite etape naše socialistične revolucije, ne delajo tega le zato, da bi izrekli dolžno priznanje človeku, ki je tako veliko prispeval, da se je naša partija usposabljala za svojo zgodovinsko vlogo, marveč tudi zato, da bi opozorili na to etapo kot na neusahljivi vir izkušenj, naukov, znanja in revolucionarnega navdihnjenja za bitke, ki jih komunisti in vsi napredni ljudje narodov Jugoslavije bijejo danes in jih bodo morali biti jutri. Zakaj očitno je, da naša partija ne bi postala to, kar je bila in kar je, da si ne bi pridobila zaupanja, ki so ji ga delavski razred in narodi Jugoslavije izkazali, in da ne bi dosegla takih uspehov, da niso v njej sami nastale kvalitete in sposobnosti, ki so ji omogočile aktivirati revolucionarne in ustvarjalne energije delavskega razreda in narodov Jugoslavije za odločilna dejanja revolucionarne in socialistične preobrazbe naše družbe. In naj so se še tako spreminjali časi in pogoji, metode in sredstva boja in družbenega ustvarjanja komunistov in vseh aktivnih borcev za napredek socialistične družbe, ostanejo te kvalitete trajen vir energije in sposobnosti vodilnih sil naše revolucije, ko si nadalje prizadevajo pri utiranju poti družbenega napredka ter v boju za današnje in zgodovinske interese delovnega človeka.

V zgodovini človeške družbe so se zmeraj pojavljali vizionarji, ki so sanjarili o tem, kakšna naj bi bila prihodnost, prihodnost brez tegob sedanjosti. Mnogi filozofi so po svojih subjektivnih nazorih tolmačili svet in mnogi kritiki so razkrivali njihove hibe. Mnogi razredi in družbene skupine so se bojevali, da bi spremenili svoj podrejeni družbeni položaj.

Zmeraj znova so se formulirale nove idejne konstrukcije, modeli in ideali etičnih in humanističnih načel o odnosih med ljudmi, da bi svet postal pravičnejši in boljši. Večina med njimi jih je po svoje v večji ali manjši meri prispevala k razvoju družbene zavesti. Toda v resnici so svet lahko spreminjala samo tista gibanja in tisti razredi, ki so se za spremembo družbe bojevali s pravimi sredstvi in po poteh, ki so ustrezale globljim spoznanjem resnice, izvirajoče iz objektivne nujnosti, kakor tudi tisti ljudje, ki so znali s takimi sredstvi in spoznanji oborožiti gibanja in razrede, ki so jim pripadali, in ki so bili sposobni bojevati se proti stihijski nujnosti prav z njenimi lastnimi zakoni in sredstvi.

Družbe ne morejo spremeniti nobeni objektivni pogoji sami po sebi, če ne postaneta človeška misel in spoznanje zavestna ustvarjalca in uresničevalca sprememb. In narobe, zmaga samo gibanje, ki je sposobno spoznati nujnost in v njej iskati izhodiščno osnovo za revolucionarne spremembe.

Prav tu se začena velika Titova vloga v zgodovini delavskega razreda in narodov Jugoslavije. Zakaj Tito je tista vodilna ustvarjalna osebnost našega revolucionarnega delavskega gibanja, ki je Komunistično partijo Jugoslavije oborožila z največ spoznanji in sredstvi, in to ji je zagotovilo uspehe in zmage.

I

Ko danes praznujemo tridesetletnico Titovega prihoda v vodstvo Komunistične partije Jugoslavije, lahko ne samo z besedami poudarimo vlogo nekega človeka in njegovo predanost stvari delavskega razreda in revolucije, marveč lahko s ponosom pokažemo na prav epohalne rezultate teh tridesetih let. Ti družbenozgodovinski rezultati prepričljiveje od kakršnihkoli besed priznanja pričajo o pravem pomenu Titovega ustvarjalnega dela in boja revolucionarnega gibanja, ki mu je bil na čelu.

Dovolite mi, da opozorim le na nekatere najpomembnejše:

– odločilno dokončanje boja za partijo – da je prerasla v idejno in politično enotno, čvrsto organizirano borbena silo, silo brez oportunizma in sektaštva, dogmatizma in frakcionaštva in usposobljeno za revolucionarno akcijo v konkretnih razmerah boja;

– razbijanje obroča nelegalnosti partije, povezovanje z ljudstvom in bojna aktivizacija delavskega razreda in drugih delovnih naprednih in demokratičnih slojev in sil narodov Jugoslavije;

– vzpostavitev široke in enotne bojne fronte pritifašističnih in demokratičnih sil, s čimer so bili ustvarjeni odločilni pogoji za najširšo enotnost vseh naprednih in patriotičnih sil v boju zoper fašistično agresijo in okupacijo;

– odločilen vpliv na mladino in vnašanje mladostnega ognja in navdušenja v vse gibanje množic;

– popolna bojna pripravljenost partije in sil, ki so bile združene z njo v enotno narodnoosvobodilno gibanje, za akcijo v razmerah fašistične agresije in okupacije;

– uspešen začetek in zmagovit konec narodnoosvobodilne vstaje, izgon okupatorja in osvoboditev narodov Jugoslavije vseh vrst imperialistične hegemonije;

– zмага socialistične revolucije in socialistična preobrazba družbenih odnosov;

– preobrazba Jugoslavije v skupnost svobodno združenih narodov na podlagi pravice do samoodločbe in enakopravnosti;

– dokončno konsolidiranje in oblikovanje nove ljudske demokratične in socialistične države kot instrumenta delavskega razreda in delovnih množic;

– močna in hitra gospodarska graditev z nacionalizacijo osnovnih produkcijskih sredstev, z industrializacijo, socialistično agrarno politiko in z načrtnim gospodarjenjem, s čimer so bili položeni materialni in družbeni temelji za nadaljnji socialistični razvoj;

– globoka preobrazba dežele glede na raven in ustvarjalno moč njene kulture in civilizacije;

– brezkompromisna bitka proti zunanjemu in notranjemu pritisku etatističnobirokratskega konservatizma in zмага načela delavskega in družbenega socialističnega samoupravljanja;

– izredno nagel gospodarski, socialni in kulturni razvoj, ki je do kraja spremenil življenjske razmere velikanske večine delovnih ljudi in še bolj razširil materialne osnove pridobitev socialistične graditve;

– bistveno izboljšanje materialnega položaja delovnega človeka in njegovega socialnega varstva;

– konsolidacija notranjega in mednarodnopolitičnega položaja Jugoslavije in neodvisnosti njenih narodov in močno afirmirana vloga socialistične Jugoslavije v boju za mir v svetu in za osvoboditev vseh narodov sleherne oblike zatiranja, odvisnosti in strahu pred pretnjo odzunaj, za aktivno in miroljubno koeksistenco med narodi z različnimi družbenimi sistemi in za napredek človeštva sploh in

– pomemben ustvarjalni prispevek k izkušnjam, teoriji in praksi mednarodnega socializma, ki so ga jugoslovanski komunisti in jugoslovanska socialistična družba dali s svojo narodnoosvobodilno vstajo in revolucijo, z razvojem svoje lastne socialistične in samoupravne prakse in socialistične misli ter s svojo mednarodnopolitično akcijo.

To so samo nekateri izmed zgodovinskih rezultatov, ki zaznamujejo pot boja in zmag naše partije, delavskega razreda in narodov Jugoslavije v obdobju, kar je Tito na čelu partije. Ti rezultati niso bili doseženi s stihijo zgodovinskega poteka dogodkov. V teh treh desetletjih in v prejšnjih obdobjih so bili potrebni številni boji in hude žrtve delavskega razreda, revolucionarnih kmetov, napredne inteligence, mladine in vseh naprednih ljudi narodov Jugoslavije. Za to so bili potrebni napor in žrtve nešteti

predanih borcev, do kraja prepričanih o svojem cilju, borcev, ki niso bili pripravljeni kloniti pred nasiljem in težavami. Toda potrebna je bila tudi subjektivno sposobna vodilna politična sila, ne le vztrajna in pogumna v svoji revolucionarni in humanistični viziji, marveč tudi sposobna, da na vsaki etapi svoje žive revolucionarne akcije prilagodi konkretnim okoliščinam sredstva in metode boja, in sposobna, da tako formulira neposredne cilje in bojne platforme, da lahko uspešno aktivira in združuje revolucionarne energije delavskega razreda in ljudstva.

Komunistična partija Jugoslavije je s Titom na čelu postala vodilna politična sila s prav takimi kvalitetami. Bila ni samo udarna avantgarda delavskega razreda v političnih in drugih bitkah, marveč je postala njegova avantgarda tudi po subjektivni sposobnosti, da postane središče in nosilec napredne družbene misli in da oboroži delavski razred in njegove zaveznike z ustreznimi spoznanji in sredstvi boja in družbene akcije.

II

Da bi lahko razumeli uspehe, ki so jih dosegli delavski razred in narodi Jugoslavije v zadnjih treh desetletjih, moramo upoštevati tudi medsebojno povezanost zlasti treh faktorjev: vse večji in vse zavestnejši odpor delavskega razreda, kmečkih množic ter vseh drugih demokratičnih in protifašističnih sil jugoslovanske družbe po uvedbi šestojanuarske diktature leta 1929; potem pozitivne procese v razvoju idejne in politične orientacije partije in njene notranje politične strukture, kar je ustvarilo pogoje, da so se končali frakcionaški boji; in naposled dozorevanje in utrditev pogojev za notranjo enotnost partije s premagovanjem neživljenjskega doktrinarnega frakcionaštva, tako oportunističnega kakor tudi sektaškega tipa, in nagla krepitev notranjih sil v partiji, se pravi ljudi in njihove zavesti, ki so bili sposobni nositi te procese v partiji, to pa je dobilo svojo dokončno afirmacijo s Titovim prihodom na čelo Komunistične partije Jugoslavije.

Komunistična partija se je srdito in junaško postavila po robu režimu šestojanuarske diktature. Čeprav je bila partija v tem boju spočetka – deloma zaradi položaja samega, deloma pa zaradi svoje sektaške politike – precej osamljena in je zato doživela zelo hude udarce, je njen politični vpliv kmalu spet začel rasti, večidel prav zaradi njenega odpora zoper protiljudski režim. Odpor je postopoma zajemal čedalje širše množice in potenciral prav tista notranja družbena protislovja, zaradi katerih je šestojanuarska diktatura tudi nastala.

Pritisk ljudskih množic se je pokazal v čedalje globljih nemirih na vasi, v radikalizaciji pogledov in razpoloženja v vrstah inteligence, v tem, da so bili zaman vsi poskusi ustvariti neka bolj množična fašistična gibanja, ter v splošnem protifašističnem razpoloženju in odporu množic, zlasti pa v čedalje večji aktivizaciji delavskega razreda v ekonomskih in političnih stavnkah, sindikalnih akcijah itd. To, da je nastala neposredna nevarnost

nemško-italijanskega fašističnega imperializma, je vsa ta razpoloženja in gibanja ljudskih množic še bolj spodbudilo in pospešilo.

Šestojanuarski poskus vladajočih vojaško-monarhističnih in buržoaznih krogov, da bi z odkrito diktaturo obvladali narasla notranja nasprotja, je kaj hitro doživel neuspeh in je prišel v fazo razpadanja in iskanja novih izhodov iz politične krize.

Čedalje močnejši revolucionarni tokovi v družbi so terjali od partije, da prilagodi svojo akcijo taki široki fronti demokratične in revolucionarne aktivizacije množic.

Tak položaj je hkrati pozitivno vplival tudi na razvoj notranjih idejnih in političnih gibanj v partiji. Potrdilo in spodbudo so dobile vse antifrakcijske tendence, ki so šle za tem, da bi partija postala prava voditeljica in orodje akcije delavskih in ljudskih množic in da bi pri tem preverjala sebe in svojo politiko, namesto da se izčrpava z doktrinarnim in nenačelnim spopadanjem med ozkimi frakcijami.

Ta hotenja je pravzaprav že pred šestojanuarsko diktaturo najodločneje izrazil ravno Tito na znani zagrebški konferenci leta 1928. Toda takrat so tako politični položaj partije v državi kakor tudi vrsta razlogov subjektivne narave preprečili, da bi se ta hotenja odločneje in hitreje izrazila. Toda v spremenjenih razmerah po šestojanuarski diktaturi, ki so postavile partijo pred nov val revolucionarnih bojov, sta sam potek dogodkov in spreminjanje kadrovske strukture v partiji, ko se je vodstvo obnavljalo z novimi, zvečine mladimi ljudmi, naglo krepila to tendenco v partijskih vrstah. Od leta 1931 in 1932 si je partija postopoma opomogla od udarcev šestojanuarskega terorja in se je spričo bridkih izkušenj, ki si jih je pridobila v tem obdobju, začela zavzemati za formiranje nove politične linije. Partija je čutila, da nastaja nov polet revolucionarnega nemira in gibanja ljudskih množic, zato se je morala tako rekoč stihijsko orientirati v to, da je postala osnovna nosilka in organizatorica tega poleta. Že v letih 1932, 1933, 1934 je partija vodila več akcij delavskega razreda, kmetov in študentov, kakor so bile stavke, demonstracije in podobno, nastopala pa je tudi kot čedalje močnejši politični faktor v sindikatih, kmečkih organizacijah, na univerzah, v tisku, kulturnem življenju, marksistični družbenoteoretični ustvarjalnosti itd. Ko je bila tako čedalje bolj pripravljena za boj v ilegalnih razmerah, je dejansko obenem izpričevala čedalje večjo sposobnost, da prebija obroč svoje nelegalnosti prav s tem, da se je povezovala s številnimi vsakodnevnimi akcijami delovnih množic ter demokratičnih in protifašističnih sil, kakor tudi s svojo aktivnostjo na področju kulture in marksistične teorije.

Hkrati s tako akcijo se je razvijala tudi notranja konsolidacija partije. Že leta 1934 so se začele prve solidno pripravljene pokrajinske konference, konec leta 1934 pa je bila tudi IV. državna konferenca v domovini. Takrat so se pri določanju partijske politike že odločilno uveljavljali kadri, zrasli doma, v samem gibanju, prekaljeni v odporu proti šestojanuarskemu režimu in na robiji, kadri, ki so se ob lastnih izkušnjah

prepričali, da partija lahko obstaja samo z akcijo množic, in ki so zato videli najvišji smisel partije v tem, da začenja, organizira in vodi akcijo množic.

Istega leta je Tito prišel iz kaznilnice in se takoj vključil v partijsko delo. Kmalu zatem je postal središče vseh pozitivnih tendenc v partiji.

V obdobju od leta 1935 do 1937 je partija postajala čedalje močnejši politični faktor v državi, ko se ji je posrečilo, da je na čedalje širši fronti lomila spono ilegalnosti in prevzemala vodstvo pri številnih aktivnostih delavskih in ljudskih množic. S svojo orientacijo, da aktivno sodeluje v kampanji za parlamentarne volitve v okviru bloka združene opozicije, si je partija, ne glede na znana omahovanja v določanju taktike na teh volitvah, v čemer se je kazala predvsem slabost takratnega centralnega komiteja, že takrat pridobila močne postojanke, zlasti z delovanjem v številnih volilnih telesih kakor tudi z orientacijo, da se ustanovi legalna enotna delavska partija. Partija se je zlasti uveljavljala med ljudstvom in močno prodirala v politično življenje dežele prav z množičnimi zborovanji in političnimi akcijami po organizacijah, kakor so bile Fronta ljudske svobode, Zveza delovnega ljudstva, sindikalne in prosvetne delovne organizacije in podobne. Takrat so se razvijale tudi velike stavkovne akcije, ki so se začele že prej v industrijsko najbolj razvitih predelih dežele, leta 1935 in zlasti 1936 pa so se razvile v širok stavkovni val po vsej državi in zajele številne panoge. Prek njih so se okrepili tudi sindikati, v katerih se je kazala vse večja aktivnost komunistov v boju za enotnost sindikalnega gibanja. Za ta leta je bil značilen tudi močan polet revolucionarnega in demokratičnega mladinskega gibanja. Vse to je malo pozneje pripomoglo, da se je v različnih oblikah razvijala antifašistična Ljudska fronta.

Hkrati se je partija tudi sama idejnopolitično in organizacijsko krepiła. Poglavitne komponente tega razvoja so zlasti tele:

Prvič, partija se je otesla sektaških parol o neposredni oboroženi vstaji proti diktaturi in podobnih ultraradikalističnih formul, ki so jo izolirale od širokih ljudskih množic, in se je orientirala tako, da je z mnogimi bitkami za vsakodnevne zahteve delavskega razreda, kmetov, demokratičnih sil in napredne inteligence aktivirala, združevala in usmerjala revolucionarne in demokratične sile ljudstva za odločilne politične bitke, pri tem pa je posebno skrb posvečala boju za akcijsko enotnost delavskega razreda kot hrbtenice širše bojne fronte ljudskih množic.

Drugič, partija se je dosledneje in aktivneje opredelila do vsakodnevni praktični aspektov nacionalnega vprašanja. Opustila je nekatere sektaške formule svoje nacionalne politike – zlasti nerealno oblikovanje nekaterih novih sektaških nacionalnorevolucionarnih organizacij – ter se neposredno in na širši fronti angažirala v boju zoper vse oblike nacionalne neenakopravnosti in zatiranja. Posebej pomembna je bila orientacija, da se ustvarijo nacionalne komunistične partije in različne oblike akcijskega sodelovanja z demokratičnimi nacionalnimi in kmečkimi gibanji. To je

partiji omogočilo, da se je na mnogo širši fronti povezovala z množicami in si pridobivala zaupanje med ljudstvom.

Tretjič, politika partije se je čedalje dosledneje orientirala na pojmovanje, da mora biti na tej etapi njenega boja enotnost demokratičnih sil v boju zoper protidemokratski režim in zoper čedalje večjo nevarnost fašizma najpomembnejši cilj njene politike in akcije. Zato si je partija že v prvih letih po šestojanuarski diktaturi prizadevala vzpostaviti različne oblike sodelovanja in akcijske enotnosti z drugimi delavskimi, demokratičnimi in naprednimi gibanji in skupinami, zlasti pa je imela ta orientacija čedalje pomembnejšo vlogo v poznejših letih, ko je nevarnost fašizma začela neposredno ogrožati neodvisnost narodov Jugoslavije.

Ko se je partija bojevala za aktivizacijo množic, se je v določenih političnih situacijah – zlasti še, ko je fašistična agresija postala za narode Jugoslavije neposredna nevarnost – obračala celo na vrhove posameznih opozicijskih političnih grupacij in jih pozivala k sodelovanju pri posameznih akcijah. Komunisti so se zavedali, da ti reakcionarni vrhovi takih pozivov ne bodo sprejeli. Vseeno pa so pozitivno delovali na take politične grupacije, ker so poglobljali notranjo diferenciacijo v njih in partijskim organizacijam olajševali navezovati bolj ali manj močne akcijske stike s posameznimi naprednimi skupinami in ljudmi, zlasti pa so tako vplivali na zavest ljudskih množic, na katere so se te grupacije opirale. Boj partije za množice se potemtakem ni omejil samo na politično agitacijo, marveč se je predvsem naslanjal na množico posamičnih akcij v boju za konkretne cilje, ki so bili množicam blizu ne glede na njihovo politično pripadnost.

S tako politiko je Komunistična partija Jugoslavije pripravljala tisto osnovo, okrog katere so se pozneje lahko strnile sile narodnoosvobodilne fronte za odločilno bitko s fašizmom in njegovimi domačimi pomagači. Hkrati je bila ravno ta politika edina možna pot in sredstvo za zbiranje delovnih in ljudskih množic na revolucionarnih pozicijah, s katerih je bilo mogoče zagotoviti zmago socialistične revolucije.

III

Tak koncept svoje strategije in taktike je Komunistična partija Jugoslavije gradila postopoma in z določenimi omahovanji. Ta politika je bila konec koncev v skladu z ljudskofrontovsko politiko komunistične internacionale. Toda kominterna je formulirala to svojo politiko s precejšnjo zakasnitvijo, se pravi šele takrat, ko je hitlerjevski fašizem z utrjevanjem na oblasti začel predstavljati čedalje hujšo nevarnost za druge dežele in zlasti za mir v Evropi. Prejšnjo sektaško smer, ki je dobila svojo formulacijo zlasti v parolah »razred proti razredu« in »fašizem in socialna demokracija sta dvojčka«, je kominterna začela opuščati šele, ko je v Evropi pod pritiskom novega položaja, nastalega potem, ko je Hitler prevzel oblast, začelo stihijsko ali po samostojni iniciativi delavskih partij

prihajati do različnih oblik protifašistične akcijske enotnosti ali sodelovanja in ko je bilo očitno, da postaja fašizem predvsem udarna pest svetovnega imperializma proti Sovjetski zvezi kot prvi socialistični deželi in proti revolucionarnemu delavskemu gibanju nasploh.

Prelomno vlogo v tem pogledu je vsekakor imel VII. kongres kominterne, ki je mednarodnemu revolucionarnemu delavskemu gibanju odprl popolnoma nove perspektive za akcijo.

Elementi sektaštva, ki so se v začetku tridesetih let kazali v politiki kominterne in vrste komunističnih partij, so vplivali tudi na politiko Komunistične partije Jugoslavije, zlasti na posamezne politične dokumente, ki jih je sprejemal centralni komite v emigraciji. Taka politika je prihajala čedalje bolj odkrito navzkriž z dejanskimi potrebami politične akcije partije v domovini. Naj je bil namreč junaški odpor partije proti šestojanuarski diktaturi še tako pomemben za celoten nadaljnji potek političnega razvoja v Jugoslaviji, pa je partijo hkrati zelo hitro naučil, da bo v tem boju izkrcvela in se izolirala celo od delavskega razreda samega, če se ne bo znala povezovati s širšo fronto delavskih in demokratičnih sil v boju zoper poskuse najbolj reakcionarnih sil v deželi, da bi našle izhod iz politične krize s fašističnimi in drugimi protidemokratičnimi sredstvi in metodami.

Zato je začel v partiji sami že v letih 1932, 1933 in 1934 nastajati zelo resen odpor proti določenim sektaškim konceptom uradno proklamirane partijske politike. Zlasti pa so si posamezne partijske organizacije v praksi prizadevale doseči enotnost akcije z drugimi delavskimi in demokratičnimi silami ne glede na sektaške elemente v politični liniji kominterne in centralnega komiteja v zamejstvu. To zgovorno dokazuje orientacija komunistov v delo v legalnih sindikatih kakor tudi njihovo povezovanje s čedalje pomembnejšimi kmečkimi gibanji, ki so se v tistih letih razvijala v različnih predelih države.

V živi praksi se je dejansko pokazalo, da revolucionarnemu delavskemu gibanju v Jugoslaviji ne more uspešno dirigirati ne le nekakšen splošen svetovni center, ki ne more biti dovolj občutljiv za različnost okoliščin, v katerih se bije bitka v neki deželi, marveč tudi centralni komite v zamejstvu, če je manj občutljiv za gibanja v domovini, bolj pa nagnjen k sprejemanju mrtvih dogem in jalovih doktrin, kakršne se nujno porajajo na vsaki taki ravni političnega odločanja, ki ni bilo pod neposredno kontrolo prakse.

Nobenega dvoma ne more biti, da je kominterna odigrala v razvoju revolucionarnega komunističnega gibanja po oktobrski revoluciji zelo pomembno vlogo. Številna delavska gibanja je osvobodila stagnacije, v katero jih je privedel socialnodemokratski reformizem. Kominterna je prav tako veliko pripomogla, da se je razvijal in krepil duh internacionalizma in solidarnosti vseh delavskih gibanj na svetu, s tem pa tudi med vsemi naprednimi in antiimperialističnimi silami na svetu.

Vse to lahko rečemo tudi o naši partiji. Zlasti v prvem desetletju po prvi svetovni vojni je vpliv kominterne naši partiji pomagal, da je v precejšnji meri idejno razčistila vrsto problemov, pred katerimi je bila akcijsko nesposobna in ob katerih je doživela hude poraze, ker je bila obremenjena z raznimi »otročkimi boleznimi« mladega ter idejno in politično nedoraslega revolucionarnega gibanja.

Toda kominterna se je sčasoma obremenila tudi z nalogami, ki jih ni mogla izpolnjevati. Ni se zadovoljila s tem, da bi bila samo center svobodnega internacionalističnega sodelovanja med samostojnimi delavskimi gibanji, marveč je hotela biti tudi direktno operativno vodstvo za vsako partijo s pravico, da določa tudi njihovo politiko ter zamenjuje in postavlja njihove centralne komiteje, in celo, da razpušča cele komunistične partije. Zaradi takih tendenc je morala kominterna kaj kmalu priti navzkriž z dejanskimi potrebami boja in akcije komunističnih partij v posameznih deželah. Ko je kominterna skušala v vsakem položaju najti skupni imenovalec za vso raznolikost pogojev, v katerih so svetovna delavska gibanja in antiimperialistične sile bile svoj boj, je nujno morala kaj pogosto zabresti v subjektivistične dogme in doktrine, tako sektaške kakor tudi oportunistične, in tako je začela zavirati zdrav in nujno samostojen organizacijski in kadrovski razvoj posameznih komunističnih partij. Tako so številne slabosti v politični liniji, v orientaciji in izbiri oblik in metod boja in partijskega dela izvirale iz discipliniranega sprejemanja »splošno veljavnih« receptov, se pravi, dogajalo se je prav tisto, kar je že Lenin obsojal kot nevzdržno v delovni metodi kominterne.

Zato lahko rečemo, da je – kljub pomoči, ki jo je dajala kominterna pri idejnem razčiščevanju številnih vprašanj – njeno neposredno vmešavanje v notranji organizacijski in politični razvoj naše partije hkrati poglobljalo krizo v njenem vodstvu in podaljševalo frakcijski boj precej čez okvire, v katerih bi se sicer gibal.

Partijski kadri v domovini so čedalje bolj čutili, da sta izhod iz krize partijskega vodstva in dokončna osvoboditev frakcionaške slabitve partijske akcije možna le, če se bo Komunistična partija Jugoslavije bolj osamosvojila pri graditvi lastne politične smeri ter strategije in taktike revolucionarnega delavskega gibanja Jugoslavije sploh. Ta tendenca se je zlasti pokazala v čedalje močnejši zahtevi, da mora biti centralni komite partije v domovini, ne pa v tujini. Te zahteve je najodločneje formuliral in se za njihovo uresničenje v partijskem vodstvu najdosledneje zavzemal prav Tito. Tito je v tem pogledu dal tudi osebni zgled, saj je ves čas – kar je bil centralni komite zunaj države – z obiskovanjem partijskih organizacij dejansko bil več v domovini kakor v tujini.

Četrta državna konferenca je – čeprav ne do kraja dosledno – obsodila sektaško smer v partijski politiki in na stečaj odprla vrata prav razvoju takih tendenc, o katerih sem govoril in ki so že prej začele prodirati v našo partijsko prakso. Še več, IV. konferenca je tudi formalno rehabilitirala več akcij, ki so bile prej obsojene kot nepravilne in nasprotne splošni partijski

politični liniji. Titova vloga na tej konferenci – ki jo je prav on tudi organiziral – se je očitno pokazala v formuliranju nove politične osnove za akcijo partije.

IV

In ko govorimo te dni o tridesetletnici, kar je Tito prišel na čelo naše partije, to torej le formalno drži. Leta 1936 je postal Tito organizacijski sekretar Komunistične partije Jugoslavije. Tako široko delovno področje in politična odgovornost sta omogočili Titu, da se je kmalu razvil v vodilno ustvarjalno osebnost partije. Že sredi leta 1937 je dejansko prevzel vodstvo partije.

Toda Tito je bil že več let prej najizrazitejši predstavnik tistih pozitivnih tendenc v razvoju naše partije, o katerih sem prej govoril, zaradi česar je začel dobivati zaupanje partijskih kadrov, zlasti mlajših, ki so zrastle v razmerah boja proti šestojanuarski diktaturi in v razmerah nove politične radikalizacije ljudskih množic. To zaupanje ni bilo le rezultat dejstva, da je bil več let eden izmed najizrazitejših predstavnikov protifrakcionaške smeri v naši partiji, marveč predvsem rezultat dejstva, da je imel izredno razvite sposobnosti in posluh, da je odkrival stvarne probleme in odločilne točke v političnem boju in da jih je ločil od lažnih, izmišljenih, namišljenih ali doktrinarno skonstruiranih. Partijski kadri so začutili v njem človeka, ki mu je bila puhla psevdorevolucionarna fraza enako zoprna kakor mlačen oportunistem in ki je odločno odklanjal brezperspektivno stopicanje na mestu, pa naj bi bilo še tako prikrito bodisi z oportunistično filozofijo čakanja na ugodnejše objektivne okoliščine bodisi z ultradikalističnim »levičarstvom«, ki se je omejevalo na psevdorevolucionarno in od stvarnosti ločeno fraziranje, ali pa je partijo pehalo osamljeno v vnaprej izgubljene bitke. Drugače povedano, v njegovih nazorih in prizadevanjih so se izrazile prav tiste lastnosti, o katerih je Lenin govoril, da so odločilne za uspeh revolucionarne akcije, to pa sta: dosledna revolucionarnost in realistična presoja stvarnosti. Zato je koncept komunistične partije, ki ga je Tito zavestno kakor tudi z vsem svojim delom vnašal v graditev in zavest naše partije, zmeraj bil Marxova in Leninova vizija delavske avantgarde kot razrednega in kot nacionalnega oziroma splošnega družbenopolitičnega faktorja, sposobnega, da vpliva na celoten potek družbenega življenja in da ga žene v smeri postavljenih revolucionarnih ciljev.

Spremembe v partijskem vodstvu leta 1937 potemtakem ne bi mogli popolnoma razumeti, če poleg že prej navedenih dveh komponent ne bi upoštevali tudi tretje komponente, namreč Titove lastne razvojne poti.

Kot formirana ustvarjalna osebnost jugoslovanskega revolucionarnega delavskega gibanja se je Tito zlasti močno uveljavil s svojim znanim nastopom na zagrebški partijski konferenci leta 1928, na kateri je dejansko poudaril prve elemente tistega koncepta o vlogi, strukturi, politiki in metodah dela Komunistične partije Jugoslavije, ki je v poznejših letih

postopoma dozorevala, zmagovala in dobivala čedalje kompleksnejše razsežnosti. Posebna vrednost Titovega nastopa na zagrebški konferenci je ravno v tem, da je bilo frakcionaštvo kot bolezen partije v njem ne le obsojeno, marveč da so bili dani elementi za oblikovanje plodnejšega koncepta političnega boja in akcije partije, ki jo bo tesneje povezoval z delovnimi množicami, kar je bila edino možna pot za premagovanje frakcionaštva. V svojem znanem koreferatu je Tito takrat dejal, da se »frakcionaštvo, sektaštvo in koterijaštvo razbija le s praktičnim delom med množicami, s povezovanjem... partije s širokimi množicami industrijskih delavcev in z dviganjem ideološke ravni partijskega članstva«.

In to je bil res edino možen način za premagovanje frakcionaštva. Kajti samo borbene delovne množice lahko s svojo akcijo dokažejo realnost te ali druge doktrine ali politične formule. Biti bitko z doktrinarnim frakcionaštvom, z doktrinarno razpravo pomeni le poglobljati frakcionaštvo in spodbujati medsebojni boj političnih klik.

Kmalu po zagrebški konferenci je bil Tito aretiran in obsojen na več let robije. Takoj po vrnitvi z robije pa se je Tito vključil in vodil partijsko delo tako v domovini kakor na sedežu centralnega komiteja v tujini in v kominterni in je nadaljeval delo v skladu s pojmovanji, težnjami in pogledi, ki jih je začel razvijati že pred prihodom na robijo, in med delom je sam rasel in se razvijal kot kompleksna ustvarjalna osebnost revolucije. K vse večji Titovi avtoriteti je pripomogla tudi njegova tesna povezanost z najbolj aktivnim političnim kadrom in sposobnost sodelovati z organizacijami, in sicer tako, da jih je učil in jim pomagal, hkrati pa se je tudi sam učil od njih in nenehoma uresničeval sintezo vpliva vodilnega centra in akcijskih sil partije v njeni organizacijski bazi.

Prav take sposobnosti in lastnosti so omogočile Titu, da je bil eden izmed tistih ljudi, ki je prvi in najjasneje začutil, da morajo biti partijske organizacije v državi nujno bolj samostojne pri določanju svoje politike in akcije. To je formuliral tako, da je zahteval, naj se vrne centralni komite v domovino in naj se partija usposobi, da bo svoje materialne potrebe krila z lastnimi viri financiranja v domovini. Čutil je, da je partija lahko stvarna revolucionarna sila in realen politični faktor, ki bo vplival na celoten družbeni razvoj le, če bosta njena politična in družbena akcija izhajali predvsem iz razmer njene lastne dežele in boja.

To ne pomeni, da bi se Tito kdaj držal ozkih nacionalističnih pozicij ali da bi samostojnost partije postavljajl nasproti njenim internacionalističnim obveznostim. Internacionalizem je bil zmeraj nedotakljiv vir idejne usmeritve naše partije in Tita samega. Opozoriti moram samo na zelo številno udeležbo jugoslovanskih borcev v Španiji in na Titov osebni delež pri organiziranju akcije za pošiljanje prostovoljcev v Španijo. Partija se je zavedala, da je pomoč republikanski Španiji sestavni del boja delavskega razreda pri nas. To se je kmalu tudi neposredno potrdilo, ker so izkušnje številnih borcev iz Španije postale dragocen prispevek k organiziranju in delovanju naše narodnoosvobodilne vstaje.

Po drugi strani je bila težnja po politični avtonomnosti revolucionarnega delavskega gibanja Jugoslavije izraz potrebe, da se revolucionarna akcija jugoslovanskih komunistov in delavskega gibanja v celoti otrese vseh pritiskov in spon, ki so temu gibanju oteževale, da bi odkrilo najustreznejše poti, metode in sredstva za revolucionarno politično akcijo, in da bi partija postala dejanski politični faktor v jugoslovanski družbi. Tito kakor tudi partijsko vodstvo, ki mu je bil na čelu, sta se venomer zavedala, da delavski razred Jugoslavije ne more biti uspešne bitke za svoje interese, če se v tem boju ne bo opiral na vse tiste sile in procese v svetovnih dogajanjih, ki pomenijo napredek človeške družbe, in zlasti, če ne bo povezan z revolucionarno akcijo mednarodnega delavskega gibanja in če se ne bo opiral na politično vlogo Sovjetske zveze v svetu. Vendar se naša partija s Titom na čelu v to gibanje ni vključevala kot mehanična izvrševalka doktrine svetovnega ideološkega gibanja, marveč kot samostojen revolucionarni in ustvarjalni faktor, ki je črpal politično moč iz povezanosti s svojim delavskim razredom in ljudskimi množicami nasploh, svojo akcijsko sposobnost pa tako iz te nacionalne kakor tudi iz svoje internacionalistične povezanosti. Samo s takimi samostojnimi viri svoje moči je partija hkrati lahko dejansko prispevala k mednarodnemu revolucionarnemu delavskemu gibanju.

Proces konsolidiranja partije na novih temeljih seveda ni potekal čisto lahko in brez bolečin. Že takoj v začetku je Tito s tem, da je prevzel odgovornost generalnega sekretarja, ko se je oblikovalo novo partijsko vodstvo in ko je uveljavljal svoje politične koncepte, zadel na močan odpor pri posameznih frakcijskih skupinah, ki so se obdržale v tujini, v emigraciji, nekaj pa tudi v domovini, in so skušale z intrigami v kominterni zavirati konsolidacijo partije, za katero se je zavzemal Tito.

Toda Tito ni bil primerna osebnost za take intrige. Ni se dal speljati na nenačelne pozicije. Bojeval se je za koncept partije in njene politike, za katero je čutil, da edino lahko partijo preobrazi v resničen politični faktor, h kateremu je težila velikanska večina partijskega članstva. Prav zato si je že veliko prej, preden je postal generalni sekretar partije, pridobil zaupanje in zagotovil sodelovanje najbolj aktivnega dela partijskega kadra v domovini. Zato je tudi prišel na čelo partije kot kandidat te partije, ne pa kot kandidat kakšnih frakcijskih skupin in ne kot izbravec aparata kominterne.

V

Tri temeljne komponente – namreč hitro in globoko spreminjanje političnega položaja v državi, notranja konsolidacija idejne in politične orientacije in strukture partije kakor tudi oblikovanje vodilnih subjektivnih ustvarjalnih sil v partiji in njenem vodstvu, rešenih frakcijskega – so potemtakem predvsem omogočile, da se je oblikovalo novo partijsko vodstvo s Titom na čelu, vodstvo, ki se je v celoti oblikovalo in delovalo v

domovini. Taka sprememba seveda ni bila odvisna le od subjektivne volje in sklepa partijskega vodstva, marveč predvsem od tega, ali je partija tako močna, da uresniči tak sklep. Partije je imela tako moč. To so bili sadovi dolgoletnega boja partije tako proti reakcionarnemu razrednemu in političnemu sistemu kakor tudi za svojo notranjo idejno in politično graditev, s katero se je partija že globoko zakoreninila v delovnem ljudstvu. Hkrati je bila to sklepna etapa desetletnega boja za enotnost partije, ki ji je Tito leta 1928 postavil temelje in katere cilje je leta 1937 na čelu obnovljene Komunistične partije dokončno uresničil.

Prihod Tita v vodstvo partije in oblikovanje novega vodstva sta pomenila za našo partijo predvsem utrditev dveh načel, ki sta imeli odločilno vlogo pri usposabljanju partije za prihodnje velike revolucionarne bitke.

V nasprotju s prej prevladujočim doktrinarnim in formalističnim načelom discipline in enotnosti, ki pa vendarle ni moglo preprečiti frakcionštva, se je partija zdaj konsolidirala na osnovi dejanske enotnosti v boju za aktiviranje revolucionarnih energij ljudskih množic, se pravi na podlagi take enotnosti, ki je zrasla iz enotnih spoznanj partijskih organizacij in članstva glede na tekoče naloge revolucionarnega boja in iz sposobnosti partijskega vodstva, da doseže tako enotnost spoznanj. Tito, ki je nenehoma vztrajal na monolitni enotnosti partije in na discipliniranem izpolnjevanju sklepov, je zmeraj znova poudarjal, da mora biti disciplina zavestna, se pravi, da mora temeljiti na enotnosti pogledov in konceptov. Taka enotnost pa se doseže le z nenehnim preverjanjem politike partije v akciji ljudskih množic, ne pa s spopadanjem med frakcijami doktrinarne elite, ločenimi od teh množic.

In drugič, ravno zato je Titov prihod v vodstvo partije pomenil tudi končno uveljavitev naslednjega načela vodilne vloge partije pri določanju metod in poti boja za dolgoročne revolucionarne cilje delavskega razreda: boriti se za množice in v množicah z bitkami za njihove vsakodnevne zahteve in cilje, s konkretnimi vsakodnevnimi akcijskimi zvezami in sodelovanjem z vsemi družbenimi silami in gibanji ali celo kratko in malo z enostranskim podpiranjem takih gibanj in s političnimi silami, ki so v danih razmerah lahko bile ali so objektivna opora ali zaveznik delavskega razreda v boju proti obstoječemu reakcionarnemu sistemu ali določeni politiki reakcionarnih vrhov. To je bil koncept »partije množic« v nasprotju s konceptom partije kot doktrinarne sekte.

Hitrejši tempo osvobajanja ostankov »otroške bolezni« takratnega revolucionarnega gibanja, ki se je kazalo v tem, da se je partija zapirala v ključovalne, toda neodporne trdnjave ultraradikalističnega »levičarstva«, v samoizolaciji od množic z neživljenjskim dogmatskim »čistunstvom« v strahu pred množicami, obremenjenimi s tujimi ideološkimi doktrinami in v oportunističnem umiku v »čisti razredni boj« itd., je bilo že čutiti, kakor je bilo prej poudarjeno, tudi prej, zlasti pa po IV. državni konferenci, ki je politiko Ljudske fronte in boja za vsakodnevne zahteve množic postavila v

središče partijske akcije. Toda šele z afirmacijo Titove vloge v vodstvu partije je ta princip tako načelno kakor praktično začel postajati vodilni princip in izhodišče celotne strategije in taktike Komunistične partije Jugoslavije.

Idejno in politično enotna partija, pripravljena za akcijo in sposobna, da se gradi kot avantgarda delavskega razreda, ki lahko vidi dlje od razreda samega v njegovem vsakodnevem boju, hkrati pa partija, ki se ne zapira vase, v svojo dogmo, se pravi, ki ni podobna verski sekti, ki agitira za svoje ideološke privrženke, marveč se čuti kot del delavskega gibanja in celotnega naprednega gibanja ljudskih množic, partija, ki si pri tem prizadeva, da bo z naravo svoje ideologije, politike in vsakodnevne družbene akcije, s svojo sposobnostjo, da koncentrira ustvarjalne sile delavskega razreda in družbe, in s svojo notranjo enotnostjo ravno njihov najbolj daljnoviden, najnaprednejši in najaktivnejši del – to je bil koncept partije, za katerega se je Tito bojeval in so ga komunisti Jugoslavije pod njegovim vodstvom uresničili.

Partija se potemtakem ni bojevala za kakšne posebne cilje, ki ne bi bili hkrati tudi cilji delavskega razreda, delovnih množic ter naprednih in protiimperialističnih družbenih sil, zato pa je tudi svojo politično vlogo in moč videla le v moči akcije delavskih in ljudskih množic sploh. Vsa njena politika in aktivnost sta bili usmerjeni v to, da je razvijala prav tako politično, ekonomsko, demokratično narodnoosvobodilno in revolucionarno akcijo ljudskih množic.

Tako resnično marksistično in leninsko koncepcijo partije je mogel v naših razmerah formulirati in se zanjo vztrajno bojevati do zmage le mož, ki je bil sam zmeraj povezan z delavskim razredom in ljudstvom in ki je imel izreden talent, da čuti in da najustrezneje formulira njihove težnje in zahteve, pri tem pa ne pride pod vpliv oportunitizma, ki so mu pogosto podlegali ljudje s pretvezo taktičnega manevriranja, prakticizma in boja za vsakdanje zahteve. Pred takimi odkloni je Tita varovalo to, da je bil njegov pogled zmeraj uprt v prihodnost, v dolgoročne revolucionarne naloge delavskega gibanja, v prizadevanju, da partija s svojo akcijo ter s svojim idejnim in političnim vplivom poveže boj množic za vsakdanje zahteve in neposredne cilje socialne, demokratične, kulturne in pogresivne narave sploh prav s temi dolgoročnimi revolucionarnimi cilji delavskega razreda.

Taka partija pa je bila ravno partija tistega tipa, o kateri je rekel Marx, ko je v Komunističnem manifestu pisal, da se komunisti razlikujejo od drugih proletarskih partij po tem, »... da na različnih stopnjah razvoja, skozi katere gre boj med proletariatom in buržoazijo, nenehoma zastopajo interese celotnega gibanja« in da so potemtakem »... tisti del delavskih partij vseh dežel, ki je najodločnejši, ki nenehno potiska naprej« in ki »... imajo v teoretičnem pogledu to prednost pred drugo množico proletariata, da razumejo razmere, potek in splošne rezultate proletarskega gibanja«.

Tisto, k čemur so težili jugoslovanski komunisti s Titom na čelu, je bila potemtakem revolucionarna partija marksistično-leninskega tipa, ki pa je bila hkrati sodobna in izvirna tvorba jugoslovanskega delavskega gibanja, vsestransko prilagojena danim potrebam in pogojem boja delavskega razreda in naprednih sil narodov Jugoslavije.

Samo taka partija je mogla v usodnih zgodovinskih dilemah tik pred drugo svetovno vojno pokazati prave poti, sile, sredstva in zaveznike v boju proti najmočnejšemu razrednemu in nacionalnemu sovražniku, s katerim so se delavski razred in narodi Jugoslavije kdaj spopadli. Samo taka partija je bila sposobna povezati boj za nacionalno osvoboditev z ljudsko demokratično in socialistično revolucijo in stihijsko destruktivno moč revolucionarnih množic spremeniti v revolucionarno družbeno ustvarjalnost.

VI

Odgovornost generalnega sekretarja Komunistične partije Jugoslavije je Tito prevzel v času, ko je fašistični imperializem s hitlerjevsko Nemčijo na čelu začel prehajati v odkrito agresijo v Evropi in ko je ta agresija tudi za same narode Jugoslavije postala neposredna nevarnost.

Partija je imela takrat štiri poglobitve probleme pred seboj: neposredno pripravljanje fašističnega imperializma na novo svetovno vojno z ostrino, naperjeno proti Sovjetski zvezi kot prvi deželi socializma in opori vseh protiiperialističnih in naprednih sil na svetu, in neposredna nevarnost agresije proti narodom Jugoslavije; dalje pereča vprašanja ekonomskega in socialnega položaja delovnih množic v deželi, katere gospodarstvo je bilo v napol kolonialni odvisnosti od tujega kapitala in v kateri je malone popolna stagnacija gospodarskega razvoja celih dvajset let obstoja stare Jugoslavije zapirala delovnim množicam sleherno perspektivoboljšanja življenjskih razmer; protidemokratični politični sistem, ki je ljudskim množicam odvzel sleherno možnost legalne aktivnosti, in naposled nerešeno nacionalno vprašanje, ki se je vse bolj zaostrovalo.

Ker je bila naša partija rešena dogmatsko-doktrinarnega lotevanja politične prakse, je mogla dati na take družbene probleme jasne odgovore v skladu tako s splošno smerjo političnih gibanj in z razmerjem sil v družbi kakor tudi z dejanskim stanjem zavesti ljudskih množic, z njihovim položajem in njihovimi težnjami. Politika partije pri tem ni bila samo destruktivno kritična – čeprav je v odnosu do obstoječih reakcionarnih režimov in sil bila taka – marveč je hkrati opozarjala na perspektivo, sredstvo in poti za uresničevanje neposrednih in dolgoročnih ciljev boja delovnih množic in bila s tem revolucionarno konstruktivna, ustvarjalna in združujoča. S takimi svojimi lastnostmi si je partija pridobivala zaupanje v množicah ne samo kot dosledna revolucionarna in ljudska partija, marveč tudi kot politična sila, ki je subjektivno sposobna besede spreminjati v dejanja, politično kritiko pa v politično ustvarjanje.

Partija je pozvala narode Jugoslavije na organizirano obrambo pred nevarnostjo fašistične agresije na njihov obstoj in neodvisnost in jih opozorila, da ne smejo dovoliti vladajočim reakcionarnim krogom, da bi jih spremenili v privesek kateregakoli imperialističnega bloka. Hkrati je partija razkrinkovala tudi manevre reakcionarnih imperialističnih krogov, ki so skušali ost hitlerjevske agresivne ekspanzije obrniti predvsem proti Sovjetski zvezi. Partija je opozarjala, da je ravno politika opiranja na Sovjetsko zvezo in na enotnost vseh protifašističnih sil in vseh narodov, ki jih ogroža fašistični imperializem, edina pot dejanske obrambe pred nastopajočo agresijo.

Zastran ekonomske in socialne akcije je partija formulirala celoten program zahtev, ukrepov in ciljev, da bi se izboljšale življenjske razmere delovnih množic, in hkrati organizirala tudi ekonomske in politične akcije delavcev, kmetov in drugih delovnih ljudi, da bi bilo moč realizirati posamezne ter konkretnih zahtev. Pri tem ni šlo le za velike stavke in demonstracije – kakor se ponavadi poudarja, kadar se govori o zgodovini partije – marveč ravno za množico vsakodnevnih akcij v najrazličnejših okoljih in organizacijah ter za najrazličnejše socialne, ekonomske, kulturne, demokratične, politične in druge interese delovnih ljudi in njihovega naprednega ustvarjanja. V takih akcijah so tudi posamezni komunisti ali simpatizerji partije največkrat imeli izredno pomembno vlogo. To je omogočalo, da so ljudske množice v številnih ekonomskih in političnih akcijah spoznale svojo moč in dosegle uspehe, vtem ko je partija s takimi akcijami in uspehi prebijala okove svoje lastne ilegalnosti.

Na področju političnega boja je partija v središče svoje akcije postavila zahtevo po uveljavljanju demokratičnih pravic delovnih ljudi in vseh naprednih sil kakor tudi njihovo enotnost v boju zoper fašizem in reakcijo. Partija je zahtevala, da se vzpostavi široka demokratična ljudska vlada, ki bo sposobna postati dejanska predstavnica interesov delovnih ljudi in ki bi lahko združila vse demokratične in napredne sile v obrambi neodvisnosti dežele in demokratičnih pravic državljanov. Na taki politični osnovi se je partija zavzemala za različne oblike združene demokratične in ljudske akcijske fronte – ne glede na to, pod kakšnim imenom in v kakšni obliki se je to v razmerah terorja dogajalo.

In nazadnje je partija, izhajajoč iz načela o pravici vsakega naroda do samoodločbe, opustila prejšnjo sektaško parolo o razbijanju Jugoslavije kot države ter zavzela stališče, da naj narodi Jugoslavije v demokratičnem ozračju sami odločijo o oblikah in naravi svojih medsebojnih odnosov. Toda s tem, ko je partija po eni strani opozarjala na nujnost in živo zainteresiranost vseh narodov Jugoslavije, da bi bili združeni v odporu proti vse večji smrtni nevarnosti pred fašistično agresijo, je hkrati opozarjala tudi na to, da je treba razbiti hegemonijo velikosrbske buržoazije nad narodi Jugoslavije in revolucionarno spremeniti odnose med narodi Jugoslavije, da bi načelo o pravici do samoodločbe narodov dejansko lahko dobilo veljavo. S tako politično osnovo si je partija prizadevala ne le

vkjučiti ljudske množice v vsakodnevni boj za demokratične nacionalne zahteve, marveč tudi povezati svojo akcijo z drugimi demokratičnimi nacionalnimi skupinami in gibanji, ki so bile v opoziciji proti hegemoniji velikosrbske buržoazije.

Vsestransko obdelani elementi te politike in njena dolgoročna vizija so bili jasno in določno formulirani v dokumentih V. državne konference. S svojim referatom je Tito na konferenci dal osnove za sklepe konference, ki so ne le eden izmed najpomembnejših političnih dokumentov v zgodovini partije, marveč tudi dokazujejo, kako velikanski napredek je partija dosegla v svojem notranjem razvoju in pri konsolidaciji svoje enotnosti. Lahko rečemo, da so prav sklepi V. državne konference dali partijskim organizacijam tisto jasnost v usmeritvi in tista sredstva in metode boja, ki so bile odločilne za poznejši razvoj narodnoosvobodilnega gibanja.

S tako svojo aktivnostjo je partija predstavljala ne le razredno, temveč tudi nacionalno silo. Narasčal je njen vpliv na celotna družbena dogajanja. Povezovala se je tudi z mladino in si pridobivala velik ugled v vrstah napredne inteligence.

V takem konceptu partije in njene politike – seveda poleg objektivnih pogojev, ki jih je ustvarjal obstoječi mednarodni in notranjepolitični položaj – je predvsem odgovor na vprašanje, kako je bilo mogoče, da je bilo tako rekoč nekaj tisoč ilegalno organiziranih revolucionarjev sposobnih popeljati množice narodov Jugoslavije v eno njihovih največjih zgodovinskih nacionalnih bitk in v socialistično revolucijo. Prava moč Komunistične partije Jugoslavije niso bili le njena ideologija in njen revolucionarni program in tudi ne le nekaj tisoč njenih organiziranih in revoluciji predanih borcev. Njena prava moč je bila ravno v dejstvu, da ni hotela biti sama sebi dovolj in se zapirati vase, marveč je bila prav v smislu prej citiranih Marxovih besed dejansko del, vendar vodilni in povezujoči del, se pravi avantgardno jedro zelo širokega demokratičnega in revolucionarnega gibanja in fronte ljudskih množic. Njen največji zgodovinski uspeh je ravno v tem, da je bila sposobna postati tako jedro, da je tako razumela svojo vlogo in odkrivala ustrezna sredstva in poti za njeno uresničevanje.

V tem je po mojem mnenju tudi največji zgodovinski pomen Titovega osebnega ustvarjalnega deleža tako pri graditvi partije kakor tudi pri formuliranju njene politike, strategije in taktike. Seveda Tito v tem boju ni bil sam. To, kar je čutil on, so čutili tudi mnogi drugi najboljši ljudje v partiji. Toda Tito je bil tisti človek, ki je te razvojne tendence v naši partiji najgloblje spoznal ter jih najdoslednje in najbolj kvalificirano izrazil in ki se je znal uspešno, se pravi z ustreznimi sredstvi, bojevati za njihovo uresničenje. Ravno s takimi svojimi kvalitetami in rezultati dela si je Tito pridobil veljavo in ugled nespornega voditelja naše partije.

VII

Zapletena politična dogajanja v takratnem mednarodnem delavskem in protifašističnem gibanju kakor tudi spremembe v političnem položaju v

državi in po svetu sploh so imele določen vpliv in so partijsko politiko pogosto postavljale pred nove dileme in nove preskušnje. In v takih trenutkih je Tito s svojo sposobnostjo, da je ocenil pogoje boja, realno razmerje sil in stanje politične zavesti in bojne pripravljenosti množic, odločilno prispeval k orientaciji partije.

Naj omenim le nekaj največjih prelomnic, na katere je politika partije morala dati odgovor.

Hitlerjevsko agresijo proti Avstriji, Češkoslovaški in drugim državam je partija ocenila kot začetek agresije tudi proti narodom Jugoslavije in vsem silam socializma in napredka po svetu. Z razglasom centralnega komiteja v zvezi s priključitvijo Avstrije, ki ga je napisal Tito, so bile ljudske množice in vse demokratične sile narodov Jugoslavije opozorjene na smrtno nevarnost, ki se je bližala, in poklicane, da se združijo v obrambi pred to nevarnostjo.

Sledili so Münchenski sporazum in drugi zakulisni diplomatski manevri najbolj reakcionarnih krogov zahodne Evrope, ki so skušali svoja nasprotja s fašističnim imperializmom vsaj začasno poravnati z usmerjanjem hitlerjevske ekspanzije proti vzhodni Evropi, predvsem pa proti Sovjetski zvezi. Kot reakcija in politični kontramanever na tako politiko je bil leta 1939 podpisan sovjetsko-nemški sporazum. Partija je razumela in razlagala ta sporazum kot dejanje samoobrambe Sovjetske zveze pred nevarnostjo, da bi se imperialistične sile na tiho sporazumele za boj zoper prvo deželo socializma.

Posamezni ljudje so bili takrat zmedeni in so kritizirali tako stališče partije. Vendar je partija nastopila tako proti takim kritikam kakor tudi proti iluzijam o dolgotrajnosti sovjetsko-nemškega sporazuma, ki so se pojavile v delu mednarodnega delavskega gibanja.

Partija je namreč realno ocenila razmerje sil in konkretne mednarodne razmere, v katerih se je bila bitka proti silam fašističnega imperializma in imperialistične reakcije sploh. Očitno je bilo, da sovjetska vlada takrat ni imela drugačne izbire, marveč se je na ustrezen način postavila po robu reakcionarnim in kapitulantskim manevrom in prizadevanjem najbolj reakcionarnih krogov zahodne Evrope, ki so si kratkovidno prizadevali, da bi fašistično ekspanzijo zadovoljili s tem, da jo usmerijo proti Sovjetski zvezi, to pa je pomenilo, da se bo Sovjetska zveza sama znašla pred dejansko enotno fronto imperialističnih sil.

Po drugi strani pa je zgodovinsko dejstvo, da naša partija ni podlegla pojavom dezorientacije, ki je nastala v nekaterih drugih komunističnih partijah v zvezi z iluzijami o pomenu in dolgotrajnosti tega sporazuma in zaradi katere so se pojavile tendence, da bi se vrnili k politiki pred VII. kongresom komunistične internacionale, in da je v vseh bistvenih vprašanjih ne glede na določena posamična omahovanja pod vplivom politike kominterne trdno ostala na tleh politike, ki je ustrezala položaju in interesom delavskega razreda in narodov Jugoslavije. To pa je bila politika boja za neodvisnost države, za obrambo pred fašistično agresijo

ter za enotno fronto protifašističnih sil, hkrati pa tudi proti vsem poskusom, da bi Jugoslavijo zapletli v kakršnekoli protisovjetske spletke evropskih reakcionarnih sil, katerih namen je bil odkrito ali tiho sporazumevanje s fašističnimi napadalci o novi delitvi sveta na podlagi protisovjetskih in protisocialističnih računov.

Sicer pa so poznejši dogodki pokazali, da so prav neuspehi zakulisnih protikomunističnih manevrov in usihanje iluzij o tem, da bo hitlerjevski pakt s Sovjetsko zvezo dolgotrajen, prispevali, da se je dokončno oblikovala protihitlerjevska koalicija, ki je prizadela poraz fašistični agresiji tako proti Vzhodu kakor tudi proti Zahodu.

Politični položaj v Jugoslaviji se je leta 1939 pomembno spremenil s sporazumom med Cvetkovićem in Mačkom o tako imenovani avtonomni banovini Hrvatski.

Partija se je pred tem sporazumom vztrajno zavzemala za enotno fronto s hrvaškim kmečkim gibanjem v boju za pravice hrvaškega naroda in vseh drugih narodov Jugoslavije. Toda sporazum, ki ga je – za ceno zelo drobnih koncesij, in to v glavnem v korist hrvaške buržoazije – podpisalo vodstvo Hrvatske kmečke stranke, je najmanj upošteval to, da bi zadovoljil elementarne nacionalne in socialne težnje hrvaških kmečkih in drugih ljudskih množic, da o ureditvi nacionalnega vprašanja v Jugoslaviji sploh ne govorimo. S tem sporazumom se je vodstvo Hrvatske kmečke stranke dokončno opredelilo ne za zvezo demokratičnih sil proti reakcionarnim nosilcem protiljudskega režima, marveč za zvezo z vladajočimi reakcionarnimi silami proti ljudstvu.

Partija je obsodila tako vsebino sporazuma. Tudi takrat so posamezniki kritizirali tako politiko partije, ker so si delali iluzije, da bo sporazum bistveno spremenil razmere v mednacionalnih odnosih v Jugoslaviji. Kmalu pa se je pokazalo, da je sporazum imel v resnici čisto drug namen, bil bi naj namreč eden izmed novih in najmočnejših stebrov stare zgradbe reakcionarnega političnega sistema in ohranjanja hegemonije velikosrbske bužoazije, čeprav tudi na podlagi določene delitve te vloge s hrvaško bužoazijo. To je neposredno čutil na svoji koži delavski razred, ker sta se pritisk in teror zoper njega po sporazumu še bolj zaostрила.

Obnovljeni režim reakcionarne diktature, okrepljen s sporazumom med Cvetkovićem in Mačkom, je skušal rešiti sistem z naslonitvijo na os Berlin-Rim po isti logiki, po kateri so si prejšnji režimi zagotavljali oporo v Parizu in Londonu. In tako je konec marca 1941 režim pristopil k trojnemu paktu. To je bil samo izraz pripravljenosti vladajočih reakcionarnih vrhov, da kapitulirajo pred Hitlerjem in mu dajo državo na razpolago za agresivno vojno proti Sovjetski zvezi.

Nekaterim se je zdelo, da to ni visoka cena za tako imenovani »mir«, ki bi bil s tem baje zagotovljen narodom Jugoslavije. Toda to je bila največja iluzija in partija je z vso ostrino nastopila tako proti politiki režima kakor tudi proti taki iluziji. Očitno je bilo namreč, da Hitler ni zahteval vstopa Jugoslavije v trojni pakt zaradi njenega miru, marveč da

bi njene narode podredil interesom in ciljem politike nemškega imperializma, v katero je spadalo tudi razkosanje Jugoslavije po novem nacističnem zemljevidu Evrope.

V tem trenutku se je zlasti pokazal vse večji vpliv partije in njene politike na potek dogodkov. Ogorčenje, ki je zajelo zelo širok del ljudskih množic po podpisu pakta s fašistično osjo, je bilo tolikšno, da je partija lahko organizirala množične demonstracije v Beogradu in nekaterih drugih mestih in val protestnih akcij v raznih oblikah po vsej državi.

Puč 27. marca 1941 v vrhovih vladajočega sistema, ki je sledil vsem tem dogodkom, je bil sam po sebi izraz razhajanj v teh krogih kakor tudi zunanjih pritiskov zastran opredelitve jugoslovanske zunanjepolitične usmeritve med osjo Berlin-Rim in francosko-angleškim blokom, in to v trenutku, ko so ljudske množice čedalje odločneje zahtevale revolucionarni izhod iz tega položaja. Del reakcionarnih vrhov vladajočega sistema je odkrito sprejel kapitulacijo pred osnimi silami, vtem ko si je drugi del – ta je prav tako trdno stal na protisovjetskih pozicijah – krčevito prizadeval Jugoslavijo povezati izključno s politiko francosko-angleškega bloka. Toda največji del ljudskih množic Jugoslavije, pa tudi številni trezni ljudje v vladajočih krogih so zavračali obe rešitvi, zavedajoč se, da v danih okoliščinah tako prva kakor druga pot vsaka po svoje vodita k razorožitvi narodov Jugoslavije pred fašistično agresijo, k njihovi razcepitvi in naglemu uničenju njihove neodvisnosti.

Partija je takrat opozarjala, da obstaja tretja pot. Z množičnimi političnimi demonstracijami in različnimi drugimi političnimi akcijami po vsej državi si je partija skupaj z vsemi drugimi demokratičnimi in rodoljubnimi silami prizadevala, da spremembe ne bi ostale le pri tem, kar je prinesel puč 27. marca, marveč da bi ta puč prerastel v revolucionarno akcijo ljudstva, ki bo pripeljala do bistvenih sprememb v politični strukturi družbe.

Hkrati je bilo jasno, da je Hitlerjev napad na Jugoslavijo le vprašanje dni. Partija je opozarjala, da marčni režim spričo prevladujočega vpliva reakcionarnih sil v njem ni sposoben in da dejansko tudi ni imel namena resno se upreti napadalcu. V svojih političnih dokumentih je partija vztrajno poudarjala, da lahko le resnično ljudska vlada strne delovne množice in narode Jugoslavije v obrambi njihove neodvisnosti.

Partija je tudi sprejela stališče, da je obramba lahko učinkovita le, če ne bo prepuščena izključno generalom in vojski, ki je bila po svoji strukturi instrument ohranjanja reakcionarnega sistema, marveč če bo stvar vsega ljudstva. Zato se je partija zavzemala za to, da se orožje takoj izroči ljudstvu v roke. Zavzemala se je za učinkovite obrambne ukrepe, hkrati pa se je tudi sama organizacijsko in tehnično pripravljala za vojno in akcijo v razmerah okupacije.

Deset dni po marčnem preobratu je Jugoslavija postala plen agresivnega vdora fašističnih armad skorajda z vseh strani.

Centralni komite je predlagal, naj partija skupno z vojsko organizira obrambo v mestih in v delavskih središčih s pogojem, da bi delavci in drugi delovni ljudje, ki so bili pripravljeni organizirati obrambo, dobili na voljo potrebno orožje iz vojaških skladišč. Tito je osebno formuliral te predloge in jih poslal z delegacijo centralnega komiteja armadnemu poveljstvu v Zagrebu. Vendar so bile zahteve partije zavrnjene, komuniste pa so ti reakcionarni krogi še naprej obravnavali kot največje sovražnike.

Z drugimi besedami, tudi po 27. marcu so še bile reakcionarne protidemokratske sile tako močne, da so novemu režimu mogle vsiliti svojo politično smer. Sistem, ki se je še zmeraj bal ljudskih množic, je bil seveda nesposoben, da bi branil državo pred agresijo. Ljudske množice so bile onesposobljene za obrambo, precejšen njihov del pa je bil tudi politično zbežan, ker ni vedel – v razmerah terorističnega reakcionarnega sistema stare Jugoslavije – kaj naj bi v vojni sploh branil. Zato so hitlerjevske horde – kljub hrabremu odporu marsikje – lahko razmeroma hitro pogazile deželo.

Okupator je zadal partiji hude udarce, vendar je le-ta tako okrepila svoje vrste ter se organizacijsko in tehnično tako pripravila za najglobljo konspiracijo v razmerah terorja fašističnega okupatorja, da se njena udarna moč ni zmanjšala. Nasprotno, dotok v partijo se je v tem času precej povečal, kar je bilo očitno rezultat dejstva, da je bila Komunistična partija Jugoslavije takrat edina organizirana sila, ki je ostala z ljudstvom in ga organizirala za odpor in boj. Zlasti pa je nagla in močna afirmacija narodnoosvobodilnega gibanja – ki ga je vodila partija in mu je bila pglavitna gibalna sila – postala neizčrpen vir moči partije.

Koncept politike, ki ga je v teh okoliščinah oblikovalo partijsko vodstvo in katerega vodilni ustvarjalec je bil Tito, bi lahko izrazili v tehle nekaj točkah:

– prvič, partija se mora bojevati za najširšo fronto odločnega odpora proti okupatorju in za enotnost boja narodov Jugoslavije za neodvisnost kljub razcepljenosti, ki jim jo je vsilil okupator; aktivirati mora množice v vsakodnevnem upiranju proti okupatorju in njegovim marionetam ter v nenehni krepitvi osvobodilnega duha;

– drugič, za delavski razred in narode Jugoslavije navsezadnje ni druge perspektive za osvoboditev izpod okupatorja in hkrati rešitve pred nevarnostjo, da se obnovi stari reakcionarni sistem, kakor po poti oborožene vstaje, ki mora neizogibno prerasti v socialistično revolucijo;

– tretjič, partija se mora nemudoma začeti organizacijsko in vojaško pripravljati za vstajo in se vztrajno bojevati za tako bojno aktivizacijo množic v narodnoosvobodilnem odporu, ki bo omogočila prehod na oboroženo vstajo;

– četrtič, partija mora računati z neizogibno hitlerjevsko agresijo proti Sovjetski zvezi, kar bo razširilo protifašistično bojišče, na katero se lahko opre narodnoosvobodilna vstaja narodov Jugoslavije, in ga hkrati močno podpre;

– petič, da bi partija uresničila nujno potrebno politično enotnost množic vseh narodov Jugoslavije v skupnem boju proti okupatorju, mora vztrajati pri svoji politični platformi, ki je hkrati postajala tudi politična platforma vseh sil, združenih s partijo v narodnoosvobodilni fronti, namreč da cilj vstaje ne sme biti le osvoboditev države izpod okupatorja, marveč tudi ustvaritev nove Jugoslavije, demokratične in ljudske, v kateri bodo prevladovali interesi delovnih množic in v kateri bo zagotovljena popolna enakopravnost vseh njenih narodov;

– šestič, vodilno vlogo in največjo odgovornost v vstaji mora imeti delavski razred s Komunistično partijo na čelu, kajti samo taka vodilna vloga omogoča dosledno in uspešno bitko za uresničenje navedenega revolucionarnega demokratičnega in socialnega programa.

Sredi aprila, še preden je bila končana okupacija Jugoslavije, je bila v okupiranem Zagrebu seja politbiroja partije, ki je na podlagi Titove ocene položaja formuliral temelje svoje politike v razmerah okupacije, hkrati pa se je začel kadrovske in organizacijsko pripravljati, da se praktično pripravi oborožena vstaja. V ta namen so začeli pospešeno ustvarjati posebne vojaške komiteje kot jedra vojaške organizacije za pripravljane ljudske vstaje. Za voditelja te vojaške organizacije je partijsko vodstvo izvolilo Tita. Tako politiko in orientacijo za akcijo so z redkimi izjemami sprejeli skoraj vse partijske organizacije v deželi, kar je potrdilo partijsko posvetovanje v maju istega leta v Zagrebu.

Tito, ki je vodil delo vojaških komitejev, je njihovo aktivnost usmerjal tako, da je vsakrati izmed njih, ko je opravljal politične, organizacijske in tehnične priprave za oboroženo vstajo, hkrati postajal tudi jedro bodoče vojaške organizacije narodnoosvobodilnih enot od nacionalnih glavnih štabov do odredov in partizanskih čet. Ko je partijsko vodstvo menilo, da so dozorele razmere za neposredni prehod k vseljudski vstaji, je bila vsa dežela že preprežena s tako organizacijo vojaških komitejev, ki so lahko neposredno prešli v oboroženo akcijo.

Pri izbiri trenutka za neposredni prehod k splošni ljudski vstaji je bila najpomembnejša ocena o tem, ali so tudi široke ljudske množice pripravljene kreniti v oboroženo akcijo. Vstaja bi bila namreč tragična avantura ali pa bi se reducirala na ožje ali širše diverzantske akcije, če bi se bili v oboroženi boj vključili le organizirani kadri Komunistične partije in narodnoosvobodilnega gibanja, ne da bi ga sprejele in podprle najširše ljudske množice.

Tako borbena razpoloženje je začelo zajemati množice po Hitlerjevem napadu na Sovjetsko zvezo, ko so nastale v zavesti in politični orientaciji množic v vseh delih Jugoslavije globoke spremembe. Veliko večino ljudskih množic je naglo zajel močan val borbene radikalizacije v prepričanju, da je z vstopom Sovjetske zveze v vojno poraz fašistične osi le vprašanje časa, in v spoznanju, da morajo delavski razred in narodi Jugoslavije k temu boju prispevati svoj delež tako zaradi interesov lastne

osvoboditve kakor tudi zaradi podpore sovjetski fronti in oboroženim silam protihitlerjevske koalicije.

Hkrati je množična baza marionetnih režimov in drugih okupatorjevih sodelavcev – ki je bila že prej zelo ozka in se je dejansko opirala zgolj na strah in omahovanje – zdaj tako rekoč razpadla. Obenem so se naglo začeli radikalizirati in širiti posamezni lokalni odpori, ki so že od prej tleli v tistih delih dežele, kjer je bil teror iztrebljanja najhujši.

Predvsem pa je močan borbeni razmah dobilo organizirano narodno-osvobodilno gibanje, ki se je v različnih oblikah in z različnimi imeni oblikovalo okrog partije v vseh delih razkosane Jugoslavije. Zdaj so se vključevale vanj tudi nove patriotske skupine, ki so spoznale, da sta partija in narodnoosvobodilno gibanje edina sila, sposobna, da se uspešno bojuje za osvoboditev narodov Jugoslavije.

To je bil trenutek, ko je Komunistična partija s Titom na čelu nasloвила poziv na narode Jugoslavije, na delavski razred, na delovne ljudi in vse patriotske sile, naj gredo v vsesplošno oboroženo vstajo za osvoboditev in za ustvaritev nove Jugoslavije.

Dogodki so pokazali, da je partija pravilno ocenila trenutek, kajti vstaja se je začela naglo širiti in zajemati široke ljudske množice. Tako v patriotskih kakor naprednih vrstah so bili takrat ljudje, ki so sprva obsojali ta sklep partije, češ da taka vstaja nima nobenih možnosti za uspeh in da bo okupatorju olajšala fizično iztrebljanje narodov Jugoslavije. Potek dogodkov je kmalu pokazal, da je vstaja imela nasprotno vlogo: ni samo otežila in preprečila okupatorjevo akcijo za fizično uničevanje narodov Jugoslavije, marveč je stokratno okrepila in razvila njihovo moč v boju za obstoj, za neodvisnost in za njihovo ustvarjalno afirmacijo – moč, ki je bila ves čas najbogatejši vir njihove ustvarjalne akcije. V tem je ne le trenutni, temveč tudi dolgoročni zgodovinski pomen narodnoosvobodilne vstaje.

VIII

Ko se je partija odločila za oborožen boj proti okupatorju z daljnosežnimi osvobodilnimi in revolucionarnimi cilji, se ji je takoj postavilo kot eno najpomembnejših in hkrati najbolj zapletenih vprašanj: ali je v razmerah okupacije dežele in v času, ko so bile osne sile na vrhuncu svoje vojaške moči, mogoče začeti oborožen boj, ki bi s svojim uspešnim razvojem zagotovil nenehno rast in končno zmago narodnoosvobodilnega gibanja in revolucije, oziroma katera oblika oborožene vstaje lahko v danih razmerah računa z uspehom.

Na to usodno vprašanje je dala naša partija pritrdilen odgovor: v konkretnih razmerah, v katerih so se takrat znašli narodi Jugoslavije in njihove osvobodilne in revolucionarne sile s Komunistično partijo na čelu, je osnovna oblika oboroženega osvobodilnega boja mogla biti edino partizanska vojna. Uporaba »klasičnih« oblik revolucionarnih vstaj – z

začetkom in središčem v mestih – bi namreč v danih razmerah neoboroženo ljudstvo pripeljala v popolnoma neenakopravne pogoje boja in oborožena vstaja bi bila s tem vnaprej obsojena na poraz in uničenje.

Nadaljnje ključno vprašanje politike naše partije pa je bilo, ali daje partizanska oblika boja realne možnosti, da bi osvobodilno gibanje preostalo v vseljusko vojno za osvoboditev in družbeno preobrazbo. V rešitvi tega vprašanja se kaže prava vloga Tita kot stratega naše narodnoosvobodilne vojne in revolucije.

Za Tita in za našo partijo partizanska vojna ni bila sama sebi namen, ni bila več klasična »gverila« in tudi ne le oblika oborožene akcije v zaledju neke vojske. To je bila izhodiščna in osnovna oblika ter sredstvo vseljuske vstaje. To pa pomeni, da je bila tista najpripravnejša in edina možna oblika revolucionarne mobilizacije in vojaške organizacije in akcije vstajniških sil, ki je omogočala nenehno kvantitativno in kvalitativno preraščanje partizanske oborožene sile v vstaji v močno osvobodilno in revolucionarno vojsko, ki bi mogla samostojno izbojevati odločilne bitke za končno zmago vstaje. Samo neprenehna vstaja ljudstva je mogla obdržati in krepiti osvobodilno vojsko in samo neprenehna krepitev te vojske – te čedalje sposobnejše in čedalje močnejše udarne pesti vstaje – je lahko zagotovila njeno končno zmago.

Način organizacije in metoda bojnih akcij oboroženih sil vstaje sta zagotavljala proces neprenehnega prehajanja od organizacije in bojnega delovanja partizanskih odredov na organizacijo in delovanje brigad, nato pa divizij in korpusov narodnoosvobodilne vojske. V takem tipu partizanske vojne sta Tito in partija našla odgovor na eno najbolj zapletenih vprašanj v naši vojni: kako v razmerah še zmeraj neugodnega razmerja sil obdržati iniciativo in borbenega uporniškega duha kot nujna pogoja za nadaljnje razvijanje vstaje, za nenehno večanje bojnih možnosti vstajniških oboroženih sil, za končno zmago nad sovražnikom. Ustvaritev narodnoosvobodilne vojske je omogočila, da se je s partizansko taktiko razvila vojna izvedenost, ki je bila izražena v Titovi formuli svojevrstne kombinacije delovanja regularne vojske s partizanskimi operacijami.

Tito je postal vrhovni poveljnik partizanskih odredov in narodnoosvobodilne vojske, ki je rastla iz narodnoosvobodilne vstaje. Na tem svojem položaju je pokazal, da ni le vodilni politični ustvarjalec partije, marveč tudi izredno sposoben voditelj oborožene akcije narodnoosvobodilnih sil in organizator močne narodnoosvobodilne vojske, to je pravi voditelj osvobodilne vstaje narodov Jugoslavije. S svojimi odločitvami v vsakodnevni bojni praksi kakor tudi s številnimi članki, ukazi vrhovnega štaba, partijskimi dokumenti itd. je Tito uresničil celoten koncept narodnoosvobodilne vstaje kot partizanske vojne in prehoda iz partizanskih odredov na oblikovanje revolucionarne ljudske vojske in osvojitve oblasti po delavskem razredu in delovnem ljudstvu. Mislim, da ne bom pretiraval, če rečem, da je ta koncept eden izmed najvišjih dosežkov v teoriji in praksi osvobodilne vstaje kot revolucionarne partizanske vojne. Vsi poznejši

dogodki na svetu, vse dosedanje vojne v Vietnamu kažejo moč tega koncepta. Toda Tito in vodstvo partije sta vedela, da uspeh vstaje ni odvisen le od vojaške akcije, marveč da je, nasprotno, uspeh vojaške akcije odvisen od nenehnega političnega angažiranja širokih ljudskih množic in da zato morajo hkrati nastajati progresivne spremembe v politični in družbeni strukturi Jugoslavije, ki so jih te množice zahtevale in jih zahtevajo.

Odločilno pri tem je bilo, da so se ljudske množice že ob prvih korakih in uspehih vstaje prepričale, da bosta partija in narodnoosvobodilno gibanje pravilno tolmačila njihove interese, zlasti v tehle smereh:

– prvič, da bo oblast demokratična in ljudska, se pravi taka oblast, v kateri bodo dominirali dejanski interesi delavskega razreda in delovnih množic;

– drugič, da bodo narodi Jugoslavije, ki so z orožjem v roki že začeli uresničevati svojo pravico do samoodločbe, to pravico tudi obdržali, se pravi, da bo nova Jugoslavija le izraz njihovih skupnih interesov in popolne enakopravnosti, in

– tretjič, da bodo narodi Jugoslavije po vojni sami, ne pa pod pritiskom in ob vmešavanju od zunaj urejali svoje notranje odnose, se pravi, da bodo sile, ki so nosile breme narodnoosvobodilne vojne, hkrati tudi zagotovile, da bodo glavni interesi v državi prav demokratični, ekonomski in socialni interesi tistih množic, ki so nosile vojne breme.

Bistvo narodnoosvobodilnega boja je najbolje izrazil Tito s temi svojimi besedami leta 1942: »... Naš narodnoosvobodilni boj ne bi bil tako vztrajen in tako uspešen, če narodi Jugoslavije ne bi videli v njem razen zmage nad fašizmom tudi zmago nad tistim, kar je bilo za prejšnjih režimov, zmago nad tistimi, ki so tlačili in si prizadevajo še naprej tlačiti narode Jugoslavije. Besedi narodnoosvobodilni boj bi bili zgolj fraza in celo prevara, če razen splošnega jugoslovskega pomena ne bi imeli tudi nacionalnega pomena za vsak narod posebej, to je, če ne bi razen osvoboditve Jugoslavije pomenili hkrati tudi osvoboditve Hrvatov, Slovencev, Srbov, Makedoncev, Albancev, Muslimanov itd., če narodnoosvobodilni boj ne bi imel te vsebine, da res prinaša svobodo, enakopravnost in bratstvo vsem narodom Jugoslavije. V tem je bistvo narodnoosvobodilnega boja.«

Glede uresničevanja te politike naj vas spomnim le na nekaj najpomembnejših momentov.

Partija in narodnoosvobodilno gibanje sta prisojala naravi in organizaciji oblasti na ozemlju, osvobojenem v partizanski vojni, izreden pomen, in to od prvega trenutka, ko je vstaja začela žeti uspehe. Sama struktura narodnoosvobodilnih odborov kot demokratičnih organov vstaje in ljudske oblasti je zagotavljala vodilno vlogo delavskemu razredu in delovnim množicam in zvezo med temi množicami, se pravi progresivno, demokratično in socialnorevolucionarno naravo oblasti.

Nekaj podobnega bi lahko rekli tudi o strukturi celotnega narodno-osvobodilnega gibanja oziroma fronte, katere jedro so bili delavci, kmetje ter napredna in patriotska inteligenca. Taka struktura narodnoosvobodilnega gibanja kakor tudi načelno in praktično priznana in uresničena vodilna vloga Komunistične partije sta bili poroštvo delovnim množicam, da narodnoosvobodilno gibanje – kljub nekaterim elementom koalicije, ki jih je v posameznih obdobjih svojega razvoja vsebovalo – v nobenem primeru ne more postati orodje tistih sil, ki so pomagale ohranjati reakcionarni sistem stare Jugoslavije in ki bi utegnile postati nosilec obnavljanja tega sistema.

Dejansko je bila prav taka jasnost ciljev – tako zastran nacionalnega vprašanja kakor tudi zastran socialnih in demokratičnih zahtev delovnih množic – eden izmed poglobitvinih razlogov, da se narodnoosvobodilna fronta pri nas ni razvijala kot koalicija političnih skupin, marveč kot enotno revolucionarnodemokratično gibanje s socialistično orientacijo.

Nekateri kritiki politike Komunistične partije so videli v takih elementih njene politike zoževanje množične baze in sektaške tendence. Čeprav seveda ne bom trdil, da v politični praksi partije, ki se je bojevala v izredno zapletnih okoliščinah, ni bilo tudi posameznih sektaških ali oportunističnih omahovanj, te osnovne orientacije partije vsekakor ni mogoče kritizirati kot sektaške. Nasprotno, partija in narodnoosvobodilno gibanje sta lahko samo tako obdržala stalen tesni stik z borbenimi delovnimi množicami. Kajti te množice nikakor niso bile pripravljene bojevati se za obnovitev tistega, proti čemur so se nekoč morale bojevati v razmerah najhujšega reakcionarnega terorja, bile pa so pripravljene bojevati se za bratstvo in enotnost narodov Jugoslavije v razmerah nove, v temeljih spremenjene Jugoslavije. Ravno to je tudi dalo narodnoosvobodilnemu gibanju in vojni v Jugoslaviji že od vsega začetka revolucionarno, demokratično in socialno vsebino, ki je zagotovila, da je narodnoosvobodilna vojna kaj kmalu začela preraščati v socialistično revolucijo.

Ko je narodnoosvobodilna vstaja po težkih in neštetihih bitkah v letih 1941 in 1942 že lahko pokazala velike rezultate – utrjene postojanke v ljudskih množicah in velika svobodna ozemlja kakor tudi to, da je kljub vsem prizadevanjem okupatorjev in njihovih sodelavcev, da bi jo zadušili, postala neuničljiv in trajno navzoč faktor vojne na tleh Jugoslavije in na Balkanu – se je partija skupno z vsemi silami narodnoosvobodilnega gibanja odločila za splošno jugoslovansko politično manifestacijo, ki bi narodom in delovnim množicam z najbolj avtoritativnega političnega mesta dala kar najbolj konkreten in kar najjasnejši odgovor na vprašanje: kateri so poglobitvini politični cilji narodnoosvobodilne vojne in za kakšno Jugoslavijo se bije bitka. To vlogo je opravilo prvo zasedanje AVNOJ v Bihaću. Prav s tem, da je prvo zasedanje AVNOJ dalo prve obrise nove Jugoslavije, je delovalo kot močan zedinjevalni faktor v boju narodov Jugoslavije in pomenilo tako tudi prvi korak k poznejšemu končnemu

oblikovanju skupnih vrhovnih organov demokratične ljudske oblasti narodov Jugoslavije v federativni skupni državi.

To nalogo je leto dni pozneje izpolnilo drugo zasedanje AVNOJ.

Kapitulacija Italije je bistveno spremenila politični položaj v deželi. Potem ko je narodnoosvobodilna vojska razbila oziroma razorožila glavnino njene vojske v Jugoslaviji, je oblast na vsem področju, ki je bilo v rokah italijanskega okupatorja, prešla v roke organov narodnoosvobodilnega gibanja. Docela jasno se je pokazalo, da ljudstvo podpira le narodnoosvobodilno gibanje in Komunistično partijo, da pa okupatorjevi sodelavci nimajo nobene samostojne moči razen tiste, ki jim jo daje okupatorjeva oblast.

Razen tega je narodnoosvobodilna vojska takrat že postala velika in močno oborožena armada, sposobna, da se ne le obdrži na terenu, temveč da tudi sama zadaja okupatorju čedalje hujše udarce. In naposled, s takim razvojem so bili popolnoma diskreditirani ne le doma, temveč tudi v tujini tisti reakcionarni krogi okrog emigrantske vlade, ki so se naslanjali na poražene formacije okupatorjevih sodelavcev, kakor so bili četniki in podobno, in prikrivali pred svetom njihovo sodelovanje z okupatorjem, prikazujoč jih kot vir svoje politične in nacionalne moči. Zlom teh formacij leta 1943 je razbil v drobne koščke vse te reakcionarne iluzije.

To je bil trenutek, ko je Tito predlagal, da se AVNOJ preobrazi v začasno skupščino narodov Jugoslavije kot nosilec oblasti v federativno urejeni državi in da ta postavi začasno vladno z imenom Nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije. Drugo zasedanje AVNOJ je to iniciativo Tita in centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije sprejelo in uresničilo.

Revolucionarni sklepi drugega zasedanja AVNOJ so bili ne le deklaracija nekega političnega telesa. Za njimi so stali: močno oborožena vojska ljudstva, močan in dobro organiziran mehanizem revolucionarne demokratične oblasti ljudstva na osvobojenem ozemlju, ki je zajemalo večji del Jugoslavije, in celotno narodnoosvobodilno gibanje na osvobojenem in neosvobojenem ozemlju, ki je v svojih vrstah zbiralo velikanske ljudske množice.

Zato so sklepi drugega zasedanja AVNOJ kljub formalni začasnosti dejansko dokončno zagotovili dve osnovni komponenti nove politične in družbene strukture bodoče Jugoslavije:

- prvič, oblast revolucionarnih ljudskih množic, strnjenih in združenih v narodnoosvobodilnem gibanju, in
- drugič, vodilno vlogo delavskega razreda, združenega z največjim delom kmetov in drugih delovnih množic ter napredne inteligence na čelu s Komunistično partijo Jugoslavije, ki je dejansko bila jedro narodnoosvobodilne fronte.

S tem je bila na drugem zasedanju AVNOJ ustanovljena nova Jugoslavija kot instrument oblasti delovnega ljudstva z delavskim razredom na čelu.

Sklepi drugega zasedanja AVNOJ so pomenili tudi to, da so narodi Jugoslavije sredi okupirane Evrope vzeli svojo usodo v svoje roke in da brez njihovega soglasja in mogoče delati nikakršnih načrtov za njihovo prihodnjo usodo. Moč narodnoosvobodilnega gibanja, ki so jo manifestirali drugo zasedanje AVNOJ in zmage narodnoosvobodilne vojske v vseh delih Jugoslavije, je omogočila novi Jugoslaviji, da je takoj po drugem zasedanju AVNOJ začela dobivati čedalje določnejša priznanja po svetu, s čimer sta bili potrjeni pravilnost in daljnosežnost sklepov drugega zasedanja AVNOJ in politike partije v tem trenutku.

V sklepnih fazah vojne je prevladoval zlasti problem, da se zagotovi mednarodno priznanje nove Jugoslavije kot enakopravne zaveznice v vojni proti fašističnim napadalcem. Spričo velikanskih nalog obnove v vojni strašno razdejane dežele je bil ta problem za narode Jugoslavije izredno pomemben.

Taka aktivnost je postajala vse bolj potrebna zlasti zaradi tega, ker so si reakcionarne sile doma in v emigraciji in tisti krogi v tujini, ki so jih podpirali zaradi svojih lastnih hegemonističnih interesov v Jugoslaviji, prizadevali, da bi bila nova Jugoslavija – tako kakor je bila že stara – rezultat dogovorov med velikimi silami. Samo v takšni soluciji je reakcionarna buržoazija v Jugoslaviji imela določene možnosti, da vsaj deloma ohrani lastne interese. Spričo takega reakcionarnega pritiska je Jugoslavija postala tudi »problem« v odnosih med velikimi silami protihitlerjevske koalicije. Zato se je morala mednarodna aktivnost Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije razvijati in orientirati tako, da bi jasno prišla do izraza odločnost narodov Jugoslavije, da bo urejanje vprašanj notranjih odnosov in ureditve države le stvar njih samih.

Aktivni stiki, da bi se ta vprašanja razčistila z vladami Sovjetske zveze in zahodnih dežel, in Titova osebna srečanja z državniki in vojaškimi voditelji teh držav, kakor tudi široka akcija, ki jo je politično vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja razvilo po vsem svetu, jasno kažejo, kako zelo je imel Tito – kljub nenehni angažiranosti pri vodenju vojaških operacij in graditvi oboroženih sil – razvit občutek za pereče politične vidike dogajanj in kako se je znal v vsakem trenutku osredotočiti prav na tiste probleme in naloge, ki so bili v danem položaju odločilni za uspeh boja. Nenehna kombinacija vojaških zmag s politično akcijo, nenehno prizadevanje, da se vsak uspeh in krepitev oborožene sile vstaje tudi politično stabilizira, se pravi, da se dosežejo novi uspehi v krepitvi notranjega in mednarodnega političnega položaja sil, ki so bile združene v narodnoosvobodilnem gibanju – v tem je bila ena najpomembnejših odlik politične akcije partije med vso osvobodilno vojno in Titove politične iniciative posebej.

Sestavni del teh naporov je bil tudi znani sporazum med Titom in Šubašićem. Nekateri ljudje so takrat menili, da je ta sporazum nepotreben in da pomeni korak nazaj, pač glede na to, da je bilo narodnoosvobodilno gibanje s Komunistično partijo na čelu dovolj močno, da zagotovi novi

Jugoslaviji demokratično, ljudsko in socialistično strukturo. Toda Tito in vodstvo partije sta menila, da je prav zato mogoče in da je treba skleniti tak sporazum, saj s tem, da sporazum razširja politično bazo novega sistema v prehodnem obdobju, nikakor ne more oslabiti vodilne vloge narodnoosvobodilne fronte in Komunistične partije, pač pa lahko pospeši in olajša urejanje vrste zelo težkih problemov na mednarodnem, deloma pa tudi na notranjem področju.

Rezultati so kmalu pokazali, da je bila ta politika pravilna.

IX

Po končni zmagi narodnoosvobodilnega gibanja se je razširila množična in politična baza novega družbenega reda, vendar je razredna in splošna politična struktura te baze tudi po razglasitvi republike in po prvih radikalnih ukrepih socialistične revolucije ohranila prav tiste lastnosti, ki jih je imela v vsem razvoju narodnoosvobodilnega gibanja. Drugače povedano, nova Jugoslavija je postala država z revolucionarnodemokratično oblastjo delovnega ljudstva na čelu z delavskim razredom in njen razvoj je bil usmerjen v graditev socializma, se pravi diktature proletariata v specifičnih oblikah, ki so ustrezale razmeram, v katerih je socialistična revolucija zmagala. Partija naj bi zdaj uresničila tisto, za kar se je na čelu delavskega razreda bojevala več desetletij. Tudi v novih razmerah je partija s Titom na čelu ostala zvesta sebi, se pravi tistim izhodiščnim idejnim in političnim pozicijam, zaradi katerih je bila partija delovnih množic in ki so bile pravi vir njene politične in akcijske moči.

S tem, da je partija v novi socialistični državi narodov Jugoslavije prevzela največjo odgovornost za njihovo usodo in da je imela najmočnejši neposredni vpliv na celoten mehanizem državne oblasti, ni zabredla v skušnjavo in napako, da bi bila sama sebi dovolj ali da bi si domišljala, da njena povezanost z državnim aparatom zadošča, da zagotovi nemoten razvoj graditve oblasti. Zato so bile delovne metode partije tudi v novih razmerah v glavnem usmerjene ne le v to, da se ne oslabijo vsa tista sredstva političnega boja in vse tiste organizacijske oblike, ki so ji omogočale, da se za zgodovinske cilje delavskega razreda in delovnih množic bojuje s tem, da jih same vključuje v akcijo ter jih opozarja na cilje in sredstva boja in vpliva na oblikovanje njihove zavesti, marveč tudi v to, da se okrepijo in vsestransko razvijejo. Lahko bi rekli, da so bile v taki orientaciji partije najpomembnejše zlasti te tri komponente:

Prvič, partija se je bojevala za zavestno, vsestransko in borbena iniciativo ljudskih množic, predvsem pa delavskega razreda, v proizvodnji oziroma pri delu ter v politični in družbeni akciji. Zato je posvečala veliko skrb razvoju odnosov v podjetjih, vlogi sindikatov, proizvodnim posvetovanjem, izobraževanju delovnih ljudi in podobnim metodam dela. Prav iz teh elementov in virov je zrasla kot njihovo neposredno nadaljevanje orientacija partije v delavsko in družbeno samoupravljanje.

Drugič, partija je izhajala iz pojmovanja, da socializem ni le stvar najnaprednejšega dela delavskega razreda, njegove avantgarde in marksistične misli v najožjem smislu te besede. Zato si je prizadevala, da v boju za socialistično revolucijo in socialistično graditev ne le ohrani, marveč tudi razširi in okrepi množično bazo nove socialistične Jugoslavije, ki je bila ustvarjena med protifašističnim bojem in narodnoosvobodilno vojno in ki je dobila svoj izraz v organizaciji narodnoosvobodilne fronte. Kot logično nadaljevanje take vloge narodnoosvobodilne fronte je zrasla vloga Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije.

Tretjič, partija se je bojevala in se bojuje za to, da postanejo delovne množice z delavskim razredom na čelu stvaren in v največji možni meri neposreden nosilec oblasti. Čeprav so se koncepti samoupravljanja razvili šele nekoliko pozneje in postopoma, je bilo že v samem začetku jasno, da partija ne more upravljati družbe namesto delovnih množic, marveč le na njihovem čelu kot vodilna organizirana sila socialistične družbene zavesti.

Kot odgovorna revolucionarna avantgarda je bila partija hkrati dovolj realna, ko je menila, da je v tem območju prav razmerje med razrednimi in političnimi silami v družbi tisti faktor, ki odloča o smeri in tempu tega gibanja. Samo po sebi se razume, da partija v danih okoliščinah svoje vodilne vloge ni mogla pojmovati samo v smislu idejnega in političnega prednjačenja, marveč tudi v smislu prevzemanja odgovornosti za določene ključne pozicije v sistemu, od katerih je odvisna stabilnost splošnih političnih predpostavk za obstoj in razvoj socializma. Mislim, da je ravno specifično povezovanje dosledne orientacije partije z dejansko oblastjo delovnih množic ter s samoupravljanjem in neposredno demokracijo pri graditvi celotnega političnega sistema države z obrambo brezpogojno nujne vodilne vloge Komunistične partije, naslonjene na široko fronto demokratičnih organizacij delovnih množic – poglobitna značilnost tako razvoja diktature proletariata v naši deželi kakor tudi procesov, ki vodijo v brezrazredno družbo in odmiranje države.

Sklicevanje na diktaturo proletariata za našo partijo ni bil razlog in izgovor za neaktivnost v boju za nujni demokratizem na področju socialističnih družbenih odnosov, ker bi to peljalo k birokratiziranju naše družbe. In narobe, sklicevanje na teorijo o odmiranju države ni pomenilo, da bi oportunistično odvezovali partijo in komuniste odgovornosti v boju za stabilnost in napredek socializma v danih razmerah, v katerih socialistična država opravlja, in edino ona more opravljati, zelo pomembno vlogo. Nasprotno, po robu smo se postavljali napadom na načelo diktature proletariata, če je to lahko pomenilo osnovo za razoroževanje delavskega razreda in delovnih množic Jugoslavije v njihovem revolucionarnem boju za socializem, po robu pa smo se postavljali tudi podcenjevanju zavestne orientacije v odmiranje države, kadar se je za tem skrival birokratski odpor proti razvoju samoupravljanja, neposredne demokracije in aktivnosti množic.

Četrtrič, čeprav dosledno demokratična in k množicam obrnjena, partija vendarle ni nikoli pozabljala, da demokracija ni sinonim za vladavino stihije, in tudi svoje vloge ni razumela kot vlogo mehničnega izvrševalca »volje družbene večine«. Če je partija hotela ostati vodilna družbena sila, je morala globlje in dlje videti kakor široke ljudske množice in »družbena večina«, in prav v graditvi takih dolgoročnih ciljev napredne družbene akcije in v vztrajnem boju za prenašanje svojih naprednih spoznanj na široke ljudske množice je morala videti poglobljen zgodovinski smisel svoje vodilne idejne in politične vloge v družbi. Usmerjena zmeraj v aktivizacijo ljudskih množic kot poglobljenega nosilca družbenega, materialnega in socialnega napredka, je bila partija dostikrat pripravljena korigirati se, iti proti toku in se bojevati za nova spoznanja množic in se celo odločiti za začasne kompromise, čeprav s tem ni odstopala od svojih spoznanj in ciljev.

Primer za to je bil predvsem sam Tito. Osebnostno močno povezan z delovnimi množicami je spričo svojega izrednega talenta in znanja mogel komunistom in drugim delovnim ljudem Jugoslavije nenehoma odpirati nove perspektive boja in družbenega ustvarjanja ter vplivati na družbeno zavest in akcijo ljudi na vseh področjih družbenega življenja. Zvest njihovim interesom in bojujoč se vse svoje življenje za njihove interese, pa vendar nikoli ni bil pripravljen klanjati se tistim tendencam in razpoloženjem v delovnih množicah, ki so bile izraz zaostajanja zavesti in nerazumevanja nujnosti.

Rezultati socialistične graditve v več kot dveh desetletjih kažejo, da je Titov koncept vloge in politike partije kot partije množic in obenem kot organizirane vodilne idejnopolitične zavesti teh množic dobil novo potrdilo in novo uresničenje tudi v novih družbenih razmerah. Toda kakor že prej je ta koncept tudi v razmerah socialistične graditve naletel tako na odpor kakor tudi na resne preskušnje v sami praksi.

Že prav v začetku socialistične graditve nove Jugoslavije se je taki usmeritvi partije postavil po robu Stalin s svojo intervencijo. Čeprav je bila Stalinova kritika formalno usmerjena na vrsto sekundarnih pojavov in problemov v naši praksi, je bil dejanski vir in vzrok Stalinove intervencije spopad med dvema konceptoma o vlogi, politiki in delovnih metodah partije ter o naravi in vlogi političnega sistema oziroma države v razmerah socializma. Bistvo tega spopada se je najjasneje izrazilo v Stalinovi kritiki, da se Komunistična partija Jugoslavije s svojim konceptom »razvodenjuje v množicah«. Ta formulacija sama najjasneje kaže, da Stalin ni mogel razumeti ravno tistega koncepta partije množic, s katerim je naša partija zmagovala, in da ni mogel dojeti revolucionarnodemokratične smeri v razvoju političnega sistema z zapletenim organizacijskim mehanizmom za politično in družbeno aktivnost širokih ljudskih množic, ki je zrastel v posebnih razmerah naše revolucije. In ne le da Stalin tega koncepta ni mogel razumeti, marveč je ta koncept bil v nasprotju s celotnim njegovim pojmovanjem razvoja socialistične družbe in odnosov v mednarodnem

delavskem gibanju, kakršno si je ustvaril zlasti v zadnjih desetletjih svoje politične aktivnosti pod vplivom izrednih težav, v katerih se je razvijala prva dežela socializma.

Spopad s Stalinom je bil izredno hud udarec za naš delavski razred in partijo. Toda Tito, ki je imel v tem trenutku po naravi stvari največjo odgovornost, se je smelo odločil upreti se Stalinu in je pozval partijo in narode Jugoslavije, naj ga v tem odporu podpro. Take odločitve ni sprejel, da bi kratko malo branil neko doktrino pred drugo, marveč zato, da bi skupaj z vsemi jugoslovanskimi komunisti branil neodvisnost odločanja naše partije v stvareh, ki zadevajo delavski razred in narode Jugoslavije, zlasti pa zato, ker se je zavedal, da bi sprejetje Stalinovega koncepta v naših razmerah pomenilo izolacijo partije od množic, izgubo njihove podpore v boju za zgraditev socializma in začetek hudih notranjih motenj. Danes ni več nobenega dvoma, da je bila taka odločitev Tita in naše partije prispevek odločilnega zgodovinskega pomena k napredku socializma.

Drugi vir pritiska na določeno orientacijo partije so bili notranji viri birokratizma. Današnja priložnost ni primerna, da bi o tem podrobneje razpravljali. Dejstvo pa je, da se je naša partija zgodaj in odločno spoprijela s problemom birokratiziranja nekaterih družbenih funkcij diktature proletariata, družbenega in državnega upravljanja in celo nekaterih funkcij vodilne vloge Komunistične partije oziroma Zveze komunistov in da je celoten mehanizem družbenega in gospodarskega upravljanja in demokratične graditve političnega sistema prilagodila interesom boja za zavestno premagovanje družbenega pojava, ki je zakonit rezultat razvoja družbe v njenih prvih korakih k socializmu.

Ljudje, ki izrabijo vsako priložnost, da škodujejo političnemu ugledu Zveze komunistov, kažejo na pojav birokratizma kot na obtožujočo značilnost političnega sistema in same Zveze komunistov. Vendar ni nobena posebna značilnost ne našega sistema in ne vloge Zveze komunistov to, da so taki pojavi in tendence obstajale in da še obstajajo. Ta pojav je normalen proizvod in spremlja sodobno ekonomsko in družbeno strukturo v svetu sploh, v posebnih oblikah pa tudi v sodobnem socialističnem sistemu. Birokratizem spremlja vsak monopol oblasti in lastnine v vseh včasih in v vseh družbah. Take pojave in tendence lahko dokončno odpravi samo nadaljnji razvoj produktivnih sil in družbenih odnosov, se pravi odstranjevanje vseh ostankov monopola oblasti in monopola lastnine. To pa je lahko le zgodovinski proces, ne pa zadeva politične deklaracije.

Toda značilnost naše partije oziroma Zveze komunistov in vse naše družbe je v tem, da se je naša partija prej in odločneje kakor katera koli druga odločila, da se odkrito spoprime s tem pojavom, in da je pokazala prave poti in sredstva, kako ga premagati.

Prav naša partija je pokazala, da se birokratizem enako povezuje z etatističnolastniškimi odnosi kakor tudi z vsakim lastniškim monopolom.

Pokazala je tudi to, da vodilne funkcije same po sebi niso vir birokratizma, marveč so to določene značilnosti družbenih odnosov. Partija je ugotovila, da so v naših razmerah tak faktor nujni prehodni ostanki etastično-lastniškega monopola v družbenoekonomskih odnosih in da je ravno odstranjevanje teh ostankov – z razvojem samoupravljanja delovnih ljudi – kakor tudi odpravljanje vsakega drugega lastniškega monopola na področju produkcijskih sredstev edina možna pot za premagovanje birokratizma.

Drugače povedano, partija je opozarjala na to, da realna perspektiva napredka socialističnih družbenih odnosov tako v družbenoekonomskem kakor tudi v demokratičnem in humanističnem smislu ni v »razrednem boju«¹ proti birokraciji kot »novemu razredu«² – ker je le-ta spremljevalka in »izvrševalka«³ interesov in volje vseh vladajočih razredov in družbenih odnosov v zgodovini, ki so jih ti razredi ustvarjali, ter so avtoritativne funkcije družbenega in gospodarskega upravljanja in ljudje, ki jih izvršujejo, tudi v naših razmerah v glavnem samo »izvrševalec«⁴ obstoječih družbenih odnosov, ne pa njihov »razredni«⁵ nosilec. Seveda to ne pomeni, da »izvrševalec«⁶ ne vpliva bodisi progresivno ali konservativno ali da njegovi interesi nimajo pri tem nobene vloge, vendar je jasno, da družbeni odnosi niso proizvod njegovega položaja, marveč nasprotno – družbeni odnosi so pogoj za večjo ali manjšo moč njegovega vpliva. Prava pot boja zoper birokratizem in birokratski politični absolutizem je potemtakem samo v tem, da se sistematično postopoma spreminjajo funkcije družbenega in gospodarskega upravljanja iz orodja državnolastniškega monopola v instrument samoupravljanja delovnih ljudi.

V nasprotju z jalovimi subjektivistično doktrinarnimi demagoškimi in destruktivnimi kritikami, ki so sleherno avtoriteto socialistične države in sleherno družbeno funkcijo razglašale za birokratizem, je partija potemtakem napovedala birokratizmu bitko tam, kjer je le-ta mogla biti tudi dobljena. Odločno je začela obračunavati z etastično-lastniškim monopolom tako v njegovih državnocentralističnih kakor tudi v skupinskih manifestacijah ter prešla v ideološki in politični boj proti pojmovanju in njihovim nosilcem, ki so podpirali tako smer družbenega razvoja.

Če je birokratizem pritiskal v smeri likvidacije samoupravljanja in spreminjanja Zveze komunistov v slepega prakticističnega izvrševalca državnolastniškega monopola, je bil pritisk s pozicij buržoazne ideologije, malomeščanskega psevdoliberalizma, akademsko klasicističnega doktrinarnstva in zavestnega ali podzavestnega destruktivnega anarhizma usmerjen predvsem v likvidacijo vodilne vloge partije oziroma Zveze komunistov in v spreminjanje samoupravljanja v instrument boja političnih klik za oblast. S tem, da so nosilci tega pritiska zavračali socialistične sklepe kritike birokratizma, so kritiko birokratizma dejansko začeli čedalje bolj spreminjati v boj zoper partijo, zoper vodilno vlogo delavskega razreda v sistemu oblasti in tako zoper bistvene in odločilne osnove socializma in socialističnega samoupravljanja. Danes je zlasti jasno, da bo partija mogla dosledno in do konca realizirati politiko, za katero se je odločila na IV.

plenumu, če se bo z enako odločnostjo spoprijela tudi s takimi tendencami v naši družbi.

Tito je bil in je nenehoma v središču tega idejnega in političnega boja na obeh frontah. Prizadeval si je in si izredno prizadeva v boju partije za razvoj samoupravljanja, in sicer ne le v načelnem smislu, marveč tudi za razvoj njegovega konkretnega mehanizma. Zavzemal se je za to, da bi delavec samoupravljaec dobil čim neposrednejšo kontrolo nad vsemi tistimi materialnimi in drugimi sredstvi, od katerih je odvisen uspeh njegovega dela in samoupravljanja. Bistvo samoupravljanja je Tito jasno razložil že leta 1950 ob sprejemanju temeljnega zakona o gospodarjenju z državnimi gospodarskimi podjetji in z višjimi gospodarskimi združenji po delovnih kolektivih, ko je dejal:

»... S prevzemom proizvodnih sredstev v državne roke še ni bila uresničena akcijska parola delavskega gibanja, 'tovarne delavcem', kajti parola 'tovarne delavcem, zemljo kmetom' ni nikaka abstraktna propagandistična parola, temveč parola, ki ima v sebi globok vsebinski smisel. Saj vsebuje cel program socialističnih odnosov v proizvodnji: glede družbene lastnine, glede pravic in dolžnosti delovnih ljudi in – potemtakem ga moremo in moramo uresničiti, ako hočemo resnično zgraditi socializem...«

In naprej:

»Danes bodo pri nas upravljali te tovarne, rudnike in drugo sami delavci. Sami bodo določali, kako in koliko bodo delali, sami bodo vedeli, čemu delajo in za kaj bodo uporabljali uspehe svojega dela...«

Spomnil vas bom tudi, da se je zavzemal za reorganizacijo sistema razširjene reprodukcije, s katero je delavsko samoupravljanje pravzaprav šele dobilo svojo pravo fizionomijo. Prav v tem je dejansko tudi bil največji dosežek naše družbene reforme in uresničen najpomembnejši pogoj socialističnega samoupravljanja delovnega človeka.

Hkrati pa je Tito nenehoma opozarjal in opozarja, da samoupravljanje ni le pravica in privilegij delovnega človeka, marveč je tudi stalna odgovornost, večkrat pa tudi žrtev. Delavcem samoupravljavcem je zmeraj govoril in govori, da samoupravljanje kot oblika samo po sebi ne bo izboljšalo življenja in položaja delovnega človeka, marveč ga imamo zato, da bi delovni človek lahko delal čim bolje, to pa pomeni čimbolj samostojno in čimbolj iniciativno, da bi dosegal kar največjo produktivnost dela in si s tem zagotovil vse lepšo prihodnost. V prizadevanju, da bi samoupravljavci dobili svoje nujne pravice, se Tito vedno zavzema za odgovornost, disciplino, poslovnost in red v mehanizmu samoupravljanja.

Ko opozarja na to, da podjetja in ustanove in družbene službe niso samo stvar posameznega delovnega kolektiva, marveč vse skupnosti, hkrati opozarja delovne kolektive, da ne smejo biti zadovoljni s seboj, marveč da morajo združevati svoje sile z drugimi delovnimi kolektivi, da se morajo zavestno usmeriti v kooperacijo, delitev dela in integracijo sploh. Tito zmeraj poudarja, da samoupravljanje ne osvobaja odgovorno-

sti za stanje v državi ne političnih in ne gospodarskonačrtnih organov države, ki morajo zagotavljati delovne in ustvarjalne interese delovnih kolektivov ter jih usklajati in usmerjati k najboljšemu skupnemu uspehu.

Nobena družba se ne razvija premočrtno. Pred vsako kvalitativno spremembo v družbenih odnosih morajo nastati določene kvantitativne spremembe v družbeni, ekonomski in materialni strukturi. Tudi naša socialistična družba je organizem, ki se razvija v takih protislovjih, in ta so se izražala tem močneje, kolikor hitreje in pogosto zelo neenakomerno se je razvijala družba. Zato so se tudi problemi in težave kazali v ostrejših oblikah.

Tito ima izredno izostren občutek za take prelomne momente, v katerih so nujne spremembe, in to ravno zaradi tega, ker je bil zmeraj živo povezan z reakcijami delovnih množic. V vrsti takih prelomnih momentov je prav njegova iniciativa omogočila spoznati dozorele probleme in formulirati naloge na nov način, ki ustreza novemu položaju. In naj je bil osebno še tako ustvarjalno povezan z vsemi fazami v našem družbenem razvoju, ni nikoli omahoval, ali je treba spremeniti smer ali delovno metodo, če to življenje zahteva. Ker se svet okrog nas nenehoma spreminja, ker ga spreminjajo ljudje in ker se z njimi tudi sami spreminjajo, je imel za bistveno značilnost ustvarjalne revolucionarne partije, kakršna je komunistična, da mora biti sposobna čutiti te spremembe in spreminjenim razmeram prilagajati tudi svojo politiko in svojo organizacijo in svojo delovno metodo.

Prav to je bil razlog, da se je partija s Titom na čelu smelo odločila za gospodarsko in družbeno reformo, saj je vedela, da bo od naših delovnih ljudi terjala tudi velike žrtve, a tudi to, da bo ustvarila stabilnejše osnove za nadaljnji gospodarski in družbeni razvoj, zlasti pa za razvoj delavskega samoupravljanja.

Izredno pomembno vlogo je imel Tito v razvoju mednarodnih odnosov v Jugoslaviji. Že pred vojno je nastopil proti sektaški paroli o razbitju Jugoslavije v prepričanju, da je našim narodom zelo veliko do tega, da ohranijo enotnost, če bo temeljila na svobodni volji in enakopravnosti vseh narodov. K enotnosti jih ne navajata le njihova usodna povezanost v preteklosti in perspektiva splošnega bratstva med narodi v prihodnosti, marveč tudi skupni ekonomski interesi in interesi napredka socializma. Zlasti pa jih na tako enotnost navaja potreba, da v razmerah sodobnega sveta, v katerem imajo še zmeraj zelo veliko moč reakcionarne sile imperializma oziroma ekonomskega in političnega hegemonizma, ohranijo svoj obstoj in svojo neodvisnost oziroma da se opirajo na medsebojno pomoč pri graditvi notranjih pogojev svoje ekonomske in politične neodvisnosti.

Toda Tito je vedel, da bratstva in enotnosti konec koncev ni mogoče zagotoviti ne s suho partijsko doktrino in ne z močjo države. To je lahko le plod zavestne usmeritve narodov Jugoslavije v enotnost in ta lahko nastane le na podlagi popolne enakopravnosti in občutka vsakega posa-

meznega naroda, da je gospodar v svoji hiši. Zato sta v Titovem konceptu nacionalne politike Jugoslavije boj za bratstvo in enotnost narodov Jugoslavije in boj za njihovo popolno enakopravnost le dve strani iste politike. Izgubiti izpred oči katerokoli od teh dveh strani pomeni izgubiti aktiven demokratični in progresivni odnos do nacionalnega vprašanja sploh. Zato se je Tito zmeraj hkrati bojeval tako proti tesnosrčnemu nacionalizmu in šovinizmu kakor tudi proti raznim velikodržavnim tendencam v teoriji in praksi. Spričo take politike in prakse je jugoslovanska socialistična skupnost narodov ne le ohranila in okrepila idejo bratstva in enotnosti, marveč je v bistvenih in temeljnih komponentah svoje strukture redke primer demokratičnih odnosov med narodi.

In naposled je izredno pomembno Titovo ustvarjalno delo pri formuliranju in uresničevanju zunanje politike socialistične Jugoslavije. Njegova aktivnost na tem področju je postala tudi pomembna sestavina najnaprednejših idejnih in političnih gibanj v sodobnem svetu, ki jim je Tito s svojimi koncepti in s svojo akcijo dal bogat prispevek.

Titovi mednarodni politični koncepti – bodisi da gre za boj zoper imperializem, bodisi da gre za probleme znotraj mednarodnega delavskega gibanja – so dejansko izraz kompleksne Titove ustvarjalne osebnosti. Kakor se je doma bojeval zoper zatiranje, izkoriščanje in reakcionarno nasilje, tako se je na mednarodnem področju bojeval in se bojuje zoper imperializem, nacionalno zatiranje in vladavino hegemonije, zasnovane na sili močnejšega. Kakor je sovražil oportunistično kapitulacijo in dezorientirano malomeščansko klanjanje politične moči in idejnim idolom reakcionarne buržoazije, prav tako sovraži tudi pasivno umikanje pred močjo slehernega mednarodnega nasilja, ki sloni na pravici močnejšega. In kakor Tito prezira lažno frazo v boju za socializem in družbeni napredek, naj je po obliki še tako ultraradikalistična, in sleherni jalovo sektaštvo, ki ločuje revolucionarno avantgardo od živega organizma družbenega življenja, tako v boju za boljši jutrišnji svet proti kolonializmu in neokolonializmu in vsakršnemu nacionalnemu zatiranju nenehoma zavrača vsako doktrinarsko sektaštvo, ki ločuje mednarodno delavsko gibanje in socializem od drugih protiiperialističnih in demokratičnih sil, kakor tudi vsak ultraradikalizem, ki s frazo prikriva svojo nemoč in nesposobnost, da bi vplival na potek stvari.

Tito zmeraj poudarja, da zunanja politika socialistične dežele, kakršna je Jugoslavija, ne sme biti samo pod vplivom kratkoročnih interesov te dežele, marveč mora imeti pred očmi celoto protiiperialističnih, demokratičnih in naprednih svetovnih gibanj ter spodbujati vse, kar jih združuje, in se izogibati vsemu, kar jih utegne dezorientirati ali razdruževati.

Tudi na tem področju koncept Tita in naše partije nikoli ni bil koncept čakanja, zapiranja v lastne meje, pasivnosti, prikrite pod firmo teorije: čim huje, tem bolje ali podobno, marveč aktivizacija narodov in množic v boju za neposredne cilje in nacionalne potrebe ter vzpostavljanje bojne enotnosti teh narodov v odporu zoper nacionalno zatiranje vseh vrst. Tito

in partija sta pri tem izhajala iz naziranja, da je boj mednarodnega delavskega gibanja za zgodovinske cilje delavskega razreda, boj demokratičnih in naprednih sil za pravico človeka, boj socialističnih sil za miroljubno koeksistenco v svetu, boj vseh naprednih sil za demokratične odnose med narodi ter boj zatiranih narodov in vseh protiiperialističnih sil za svobodo vseh narodov in za nenehno zoževanje baze imperialističnega hegemonizma – in to tako z bojem za politično neodvisnost narodov kakor tudi za njihovo ekonomsko neodvisnost in enakopravnost ter hitrejši ekonomski razvoj – skupaj tisti živi in enotni tok svetovnega napredka, od katerega je predvsem odvisno, ali se bo podoba sveta hitreje ali počasneje spreminjala v protiiperialistični, demokratični in miroljubni smeri. Socialistične sile morajo biti sposobne, da mislijo in delujejo v imenu celote tega gibanja, ne pa da se doktrinarno in sektaško zapirajo vase. Skozi to prizmo je naša partija gledala tudi na problem, kakšna naj bo politika take socialistične države, kakršna je Jugoslavija v sodobnih svetovnih dogajanjih. Tito in naša partija sta zavračala sleherno ozko sektaško obravnavanje nekaterih »izključno svojih« interesov in se zmeraj zavzemala za to, da bi bila zunanja politika naše države usmerjena v navezovanje stikov in akcijsko sodelovanje z vsemi tistimi mednarodnimi silami, ki v danem položaju lahko pomagajo k naprednemu urejanju perečih vsakdanjih problemov mednarodne prakse.

Pomembno je Tito prispeval tudi k razčiščenju vprašanja, kakšni naj bodo odnosi v sodobnih razmerah med socialističnimi deželami in v mednarodnem delavskem gibanju, ter je poudarjal, da je potrebna enotnost v vprašanih stvarnega skupnega interesa za socializem in mednarodno delavsko gibanje, za protiiperialistični boj, za mir in miroljubno koeksistenco. Hkrati je poudarjal, da ta enotnost lahko temelji le na bazi samostojne odgovornosti vsake partije njenemu delavskemu razredu in njenemu narodu, se pravi, biti mora brez tistih oblik in sredstev, ki bi utegnile pripeljati do nesamostojnosti in neenakopravnosti – ne glede na razlike v gledanjih na posamezne probleme in ocene posameznih situacij, do katerih mora nujno priti v tako zapletenih okoliščinah boja socialističnih sil, kakršne so dandanes.

In navsezadnje je Tito pomembno prispeval k spoznavanju sodobnih problemov protiiperialističnega boja, zlasti boja proti kolonializmu, neokolonializmu in vsakršni politični in ekonomski hegemoniji. Posebej je opozarjal na manifestacije sodobnih, novih oblik tesne povezanosti zgodovinskih interesov delavskega razreda z vsemi oblikami protiiperialističnega boja tlačnih ter politično in gospodarsko odvisnih in na pol odvisnih narodov, zlasti pa je v tem sklopu poudarjal pomen boja neuvrščenih dežel in boja za napredno urejanje problemov, ki nastajajo iz vse globljšega prepada med gospodarsko razvitimi in nerazvitimi deželami.

Na takih osnovah temelji tudi vsa zunanja politika socialistične Jugoslavije.

Mednarodni politični koncepti Tita in njegova osebna aktivnost so prinesli in prinašajo zunanji politiki Jugoslavije izreden mednarodni ugled in priznanje. Ta politika je postala močna opora neodvisnosti narodov Jugoslavije in njihovega svobodnega notranjega razvoja. Vtem ko je bila stara Jugoslavija kar naprej predmet boja med velikimi silami okrog tega, katera izmed njih bo imela prevladujoč vpliv na njene vlade in njihovo politiko, pa so narodi Jugoslavije v svoji novi, socialistični državi s tako svojo zunanjo politiko jasno povedali vsemu svetu, da nočejo biti predmet medsebojnih mešetarjenj nikogar, temveč samo svoj lastni gospodar. In prav v tem je osnovna poteza Titovih konceptov vse od takrat, ko je prišel na čelo naše partije.

X

Nisem govoril o kronologiji Titovega življenja in boja in tudi ne o Titovih osebnih lastnostih, čeprav so eden bistvenih virov njegove ustvarjalne moči in njegove vloge v revolucionarnem delavskem gibanju narodov Jugoslavije. Nisem govoril niti o mnogih drugih straneh bogatega in burnega Titovega življenjepisa, ki šele vse skupaj lahko pojasnijo, zakaj je postal vodilna osebnost naše revolucije. Želel sem le govoriti o Titu kot revolucionarnem ustvarjalcu. Zakaj na vsakem koraku naše revolucije je navzoč Titov prispevek in v vsakem izmed epohalnih rezultatov tridesetletnega boja partije je izražena moč njene politike in akcije, to je politike, pri katere ustvarjanju je imel Tito nenehoma vodilno vlogo.

Zdaj, ko je naša družba pri izvajanju gospodarske in družbene reforme na eni svojih najpomembnejših prelomnic, moramo te izkušnje bolj kakor kdaj imeti pred očmi. Niti za trenutek ne smemo pozabiti, da sta samoupravljanje delovnih ljudi in vodilna vloga Zveze komunistov, naslonjeni na celotno demokratično organizacijo subjektivnih sil socialistične družbe, dva pglavitna nosilna stebra vse naše družbe in njene stabilnosti in dva najpomembnejša gonilna motorja za nadaljnji materialni, samoupravni in demokratični razvoj naše družbe. Oslabiti bitko za krepitev in nadaljnji razvoj samoupravljanja ali spodkopati vodilno vlogo Zveze komunistov kot organizirane revolucionarne in socialistične zavesti delavskega razreda in delovnih ljudi lahko v sedanjih razmerah enako pomeni samo eno: ekspropriirati delovnega človeka v njegovi pravici, da sam upravlja svoje delo, in ga podrediti lastniškimi mezdni razmerjem ter spremeniti funkcije družbenega upravljanja iz demokratične in samoupravne pravice delovnega človeka v privilegij in monopolno pravico birokracije ali političnih klik, ki so značilne za sistem buržoazne države.

Zato bitka za vodilno družbeno vlogo Zveze komunistov danes ni nič manj pomembna, kakor je bila včeraj, in sicer ne zaradi ustvarjanja ali ohranitve nekakšnega političnega monopola Zveze komunistov – kakor trdijo sovražniki socializma – marveč ravno zaradi zagotovitve samoupravnega in demokratičnega razvoja naše družbe.

To pa pomeni, da mora politika Zveze komunistov rasti iz samoupravljanja delovnih ljudi in se opirati na samoupravljanje; če bodo tu njene korenine globoke, bo resnična predstavnicca zgodovinskih interesov delavskega razreda.

Mislim, da prav v tej smeri komuniste navdihujejo in usmerjajo celotna misel in dejavnost Tita in vse izkušnje naše partije.

Tovarišice in tovariši!

Tito je rasel iz partije in delavskega gibanja in je imel v svojem boju in v svojih naporih v partiji in v delavskem razredu nenehoma oporo, podporo in sodelavca. Toda Tito je postal vodilna ustvarjalna osebnost naše partije in našega revolucionarnega delavskega gibanja zaradi svoje sposobnosti, da je v številnih dilemah, ki jih je prinašal boj, pokazal ravno tiste poti in sredstva, ki prinašajo zmage in uspehe, se pravi, ki jih potrjuje živa revolucionarna praksa. Kajti za nas revolucionarne marksiste je veličina zgodovinske osebnosti predvsem njena ustvarjalna vloga v boju za vsestranski človeški napredek in za osvoboditev človeka vseh oblik izkoriščanja in podrejenosti. Zatorej so med zgodovinskimi imeni izredno pomembna tista, ki so ne le postala izraz naprednih hotenj zatiranega razreda in človeka in njihov bojni klic, marveč so na posameznih zgodovinskih prelomnicah ustvarjalno vplivala na sprejemanje takih revolucionarnih, naprednih in humanističnih odločitev, ki so dejansko prinesle uspehe in zmage takim hotenjem.

Tito je eno izmed prominentnih imen v vrstah takih zgodovinskih osebnosti.

Titovo ime je že zdavnaj prestopilo tudi meje naše dežele in je postalo last vseh, ki jim je mir eksistencialna potreba, ki nastopajo v obrambo svoje nacionalne biti in obstoja, neodvisnosti, graditve enakopravne skupnosti narodov, osvoboditve vseh oblik izkoriščanja, podrejanja in zatiranja, odvrčanja sile v odnosih med državami in narodi. Titovo ime je postalo simbol borca v vojni in miru in izraz humanistične vizije novega sveta, rešenega strahu pred uničenjem človeka po človeku in naroda po narodu, sveta, ki bo rodil pokolenja, ki ne bodo poznala vojnih grozot in razdejanja, animalnosti v človeku ter med ljudmi in narodi.

Nam, Titovim sodobnikom, je težko vsestransko oceniti ves objektivni pomen njegovega dela. Toda kot neposredne priče Titove besede in akcije od njegovih prvih zgodovinskih korakov vemo, da sta bili gibalo številnih naših najvažnejših odločitev na usodnih družbenih prelomnicah. Zato je Titovo delo eden izmed tistih zgodovinskih fenomenov, ki bodo trajno navdihovali socialistično in vsako napredno misel in akcijo naše družbe.

Revolucija je bila zame nekaj, kar me je nosilo vse življenje

(Intervju Radio-televiziji Beograd ob osemdesetletnici)

Prvo vprašanje se je glasilo: Vaša revolucionarna pot se je začela pred več kot pol stoletja. Bili ste priča in udeleženec oktobrske socialistične revolucije. Opredelili ste se za revolucijo. Pristopili ste k Rdeči gardi in postali član Komunistične partije.

Prosil bi vas, da poveste, kako so ti dogodki vplivali na vas.

ODGOVOR: Da, najprej bi rad malce popravil vaše vprašanje. Takrat nisem postal član partije. Med bivanjem v Omsku sem dobil le pristopnico, da to lahko postanem, kajti takrat sploh niso sprejemali. Takrat ni bilo kandidiranja, marveč so samo izpolnjevali pristopnice.

Sicer pa ste me vprašali, kaj je v revoluciji delovalo name, da sem jo takoj sprejel. To je povsem razumljiva stvar. Bil sem socialist, pripadal sem socialističnemu delavskemu gibanju. Takrat še ni bilo komunističnega gibanja, samo socialistično je bilo. Pripadal sem temu gibanju in ko sem se znašel sredi takih dogajanj, kakor je bila velika ruska revolucija, me je to, razumljivo, do kraja prevzelo in sem oberoč sprejel idejo o spremembi družbene biti, družbenega sistema. Zlasti zaradi tega, ker sem pred tem videl, kakšen je bil carski režim – absolutističen, zatiralski. Tako moje misli kakor moje delovanje so bile docela v skladu z mislimi in delovanjem delavskega razreda v Sovjetski zvezi, čeprav sem bil avstrijski vojni ujetnik.

VPRAŠANJE: Ob neki priložnosti ste rekli, naj vas citiram: »V julijskih demonstracijah, v času vlade Kerenskega, sem želel priti čimprej domov in dvigniti ljudstvo v vstajo.« Prosim vas, da poveste kaj o tem.

ODGOVOR: Poslušajte, to je nekaj čisto preprostega. Ko se človek znajde v tuji državi in vidi, kaj se v njej dogaja, idejno pa se popolnoma strinja z dogajanjem, je jasno, da mu je prva misel, da bi bil v domači deželi kakšen pomemben faktor, ki bo kaj napravil. To je prevzemalo tudi mene kot mladeniča, v meni se je zbudila želja, da bi bil čimprej v domovini. Tako v času Kolčaka kakor v času boljševikov sem bil v Omsku, v Sibiriji. Bral sem tamkajšnje časnike, v katerih je pisalo: »Horvatija, krestjanstvo pošlo v revoluciju.« To je bil gotovo zeleni kader. V tistem času je vse to

podžigalo v meni željo, da bi bil prej ko prej v domovini. Po mojem mnenju bi to bila želja slehernega človeka, ki bi se znašel v takšnem okolju in v teh dogajanjih.

– Sodelovanje v demonstracijah takrat je na vas gotovo naredilo velik vtis?

– Da, sodelovanje v demonstracijah me je gotovo še bolj prepričalo, da je delavski razred zelo pomemben dejavnik, da se spremeni družbeni sistem in da moram pri tem sodelovati, kolikor mi dovoljujejo fizične možnosti. Takrat sem bil še zmeraj slab zaradi rane.

VPRAŠANJE: Vseeno bi vas vprašal še nekaj o sprejemu v partijo. Dimitrije Georgijević govori o sprejemu skupine Jugoslovanov dvajsetega leta. Ali se spominjate tega?

ODGOVOR: To je bilo sprejetje v jugoslovansko sekcijo, vendar še ne neposredno v Boljševiško partijo.

– Ali se spominjate, kje je bilo to in kdaj?

– To je bilo ravno v Omsku. Kakor kaže, se Georgijević ne spominja tako dobro kot jaz. Biro jugoslovanske sekcije Komunistične partije je bil v prostorih banke, tisti čas največjega poslopja v Omsku. In to v neki pisarni, v pritličju. To je bilo torej v mestu, ne pa v Atamanskem Hutoru. Atamanski Hutor takrat še ni bil združen z Omskom, marveč je bil dva kilometra od mesta. Okoli železniške postaje so bila namreč naselja, v katerih so v glavnem stanovali kozaki.

VPRAŠANJE: Po zmagi oktobrske revolucije ste nadaljevali delo v jugoslovanskem delavskem gibanju. Delali ste v zagrebški organizaciji, a seveda ne samo v njej. Bili ste eden izmed pobudnikov antifrakcijskega boja v partiji. Povejte, prosim, kako ocenjujete to obdobje, stanje v delavskem gibanju in svoje delo v njem.

ODGOVOR: Nisem delal samo v Zagrebu, temveč tudi v provinci. Najprej sem bil v Bjelovaru, kjer sem organiziral delavsko komunistično gibanje med kmeti. Nato sem odšel v Kraljevico, kjer sem prav tako delal pri organiziranju delavcev. Tu sem dobro spoznal njihovo življenje. Nato sem šel v Smederevsko Palanko. Moje bivanje v teh krajih in spoznavanje položaja in tega, da komunisti slabo sodelujejo v akcijah, čeprav so bile za to zelo lepe možnosti, me je spodbudilo, da sem šel v Zagreb. Nekateri tovariši iz Beograda so me hoteli poslati v Kumanovo, da bi bil ondi strojnik v mlinu pri nekem komunistu, ki je bil dvajsetega leta poslanec.

Vendar sem se odločil, da pojdem v Zagreb. Tam sem postal sindikalni, nato pa partijski funkcionar. Takrat sem spoznal, da je naše delavsko komunistično gibanje tako rekoč brez pravega vodstva. Že v Beogradu sem videl, da sta dve frakciji. V Zagrebu je obstajala leva frakcija, v kateri sta imela glavno besedo Đuka Cvijić in Čopić. Frakcijska naša v Beogradu sta bila Sima Marković in Ljuba Radovanović. V

Beogradu me niso marali sprejeti v nobeno partijsko celico, ker sem prišel iz Zagreba in nisem pripadal nobeni frakciji. Takrat sem spoznal, da je to nemogoče stanje.

VPRAŠANJE: Kolikor vem, so vam delali tudi težave, da bi dobili službo.

– Da, da. Hoteli so se me nekako otresti in me poslati v provinco, v Kumanovo. Tudi to me je spodbudilo v boj proti frakcionaštvu. Kot organizacijski sekretar mestnega komiteja v Zagrebu sem imel velike možnosti. Ob pripravah za osmo konferenco v Zagrebu nas je bilo v vodstvu, v mestnem komiteju, pet. Razbili smo se ob poročilu za konferenco, ker mi ni bilo všeč, da je bilo v poročilu samo hvaličenje. In sem zmagal: od enaintrideset celic sem dobil devetindvajset glasov. Nato smo napisali pismo Kominterni in opisali, kakšen je položaj, kako je potekalo glasovanje, kakšno je bilo razporeženje med delavci. Čeprav so bili na konferenci tudi Rajko Jovanović (bil je levičar) in Sima Marković in drugi, ni nikomur uspelo, da bi nas odvrnil od naše smeri – likvidirati frakcije. Kominterni je potem poslala odprto pismo komunistom Jugoslavije, ki so ga sprejele vse organizacije, z beograjsko vred. Zlasti mladina ga je močno podprla in smo dosegli precejšen uspeh. Toda ker smo protagonisti smeri in boja zoper frakcije kmalu nato morali na robijo, je zadeva spet zastala, stagnirala in frakcijski boji so se nadaljevali. In šele sedemintridesetega leta smo zadevo razčistili.

– Zagrebška partijska konferenca je bila pomembna pri konsolidiranju...

– Zelo pomembna, ker je bila čista delavska partijska organizacija. V tistem času je bila močna organizacija z enaintridesetimi celicami po podjetjih in tovarnah.

VPRAŠANJE: Nato ste morali na robijo, pa tudi sicer so vas kot komuniste precej preganjali. Na robiji ste preživeli več kot pet let. Kako ste ta leta izkoristili za partijsko delo?

ODGOVOR: Mislim, da sem jih odlično izkoristil. To so moja leta, ki jih ne bom nikoli pozabil, ker sem imel možnosti učiti se kljub precejšnjemu šikaniranju v začetku, preden sem bil obsojen. V Lepoglavi sem sicer delal kot vodja električne centrale. In prav zato sem imel precej časa; to so bili namreč Dieslovi motorji, ki ne zahtevajo, da bi moral biti stalno pri njih. Z mano je bil še Moša. Nekako sem uredil, da mi je pomagal pri mazanju ležajev. Tako sem imel čas brati »Kapital«. Bral sem ga v nemščini kakor tudi »Anti-Dühringa« in še nekatera druga dela. Na robiji sem torej precej bral. Zlasti v Mariboru, ko nas je bilo več v eni sobi; z mano so bili takrat: Čolaković, Vujović, doktor Levi, Čolović, Trajković. Moše takrat ni bilo z nami, z nami je bil samo v Lepoglavi. Kar naprej smo bili v sobi, na dan smo imeli le eno uro sprehoda, ves ostali čas, štirinajst, petnajst ur, smo delali. Imeli smo svoj program in je obsegal politično

ekonomijo in razne druge teme, ki se navadno predavajo na univerzah. To je bil zelo temeljit študij. Med nami je bilo tudi nekaj profesorjev, ki so prinesli k nam ta stil učenja. Tudi prevajali smo. Kdor je znal nemško, je dobil za prevajanje nekaj deset pol, ker smo imeli samo po en izvod določene knjige, denimo, Hilferdinga, Franza Mehringa itd. Tako sem veliko prevajal iz nemščine, pa tudi drugi, ki so obvladali ta jezik. Vse to se je vklapljalno, da tako rečem – v samoizobraževanje.

Ko je potekel čas moje robije, mi je bilo hudo; to je prišlo tako hitro, jaz pa še nisem povsem končal programa. Študij nas je vse zaposlil. Zunaj namreč nismo imeli toliko priložnosti, da bi se seznanjali z vsem tem.

VPRAŠANJE: Kot predstavnik jugoslovanskih komunistov od petintridesetega leta ste večkrat bili v Moskvi, nekaj časa svojega revolucionarnega delovanja ste delali v Kominterni, sodelovali ste pri delu jugoslovanske skupine. Prosim vas, da poveste kaj o tistih dnevih.

ODGOVOR: Da, z Dunaja sem prišel v Moskvo nekako konec decembra 1934 ali v začetku januarja 1935. Najprej sem mesec dni počival. Kooptirali so me za referenta jugoslovanske Komunistične partije v Kominterni. Tam sva bila dva: jaz in Čopić-Senjko. On je bil predstavnik partije, jaz pa uslužbenec v Kominterni, referent za jugoslovanska vprašanja. Kolikor se spominjam, sem delal v Kominterni nekako sedem ali osem mesecev.

Glede mojega dela v Kominterni: delal sem v Balkanskem sekretariatu pod Pieckovim vodstvom in z njim sem se zelo dobro razumel. Bil sem na vseh sejah Balkanskega sekretariata in vsega dvakrat na sejah izvršnega komiteja Kominterne, in sicer, kadar je šlo za jugoslovanska vprašanja.

– Ali bi nam povedali kaj o tem, kakšno ozračje je vladalo v Kominterni tista leta, ko ste bili vi tam?

– V katerem smislu mislite?

– Mislim na obdobje čistk v Sovjetski zvezi in kako se je to kazalo na položaju v Kominterni?

– Razumljivo, ko so se začele čistke, je bil položaj težaven, začelo pa se je leta 1936. Za nas Jugoslovane so bile težave še v tem, ker so nas druge partije močno podcenjevale kot frakcionaško partijo. Potrebno je bilo veliko dokazovanja. Dokazati pa ne moreš z besedami, marveč z dejanjem. Dimitrovu sem rekel, da bo jugoslovanska partija popravila slabosti, ki jih je imela, in da bo postala prava revolucionarna partija. Frakcionaštvo v partiji ni nastalo naenkrat, trajalo je skoraj toliko časa kolikor partija, in zato smo imeli zelo malo ugleda v Kominterni.

Poročila iz domovine so bila protislovna. Na primer: vodstvo iz tujine je poslalo poročilo, iz domovine pa je prišlo spet čisto drugačno poročilo.

Vse to je močno oslabilo avtoriteto naše partije. Težko stanje je bilo ne samo v naši partiji, ampak tudi v drugih. Začele so se tudi aretacije posameznikov iz vrst komunistične emigracije, kar je ustvarjalo negotov položaj.

– Takrat je padlo tudi nekaj jugoslovanskih partijskih kadrov.

– Da.

VPRAŠANJE: Povedali ste, da ste bili na dveh sejah izvršnega komiteja Komunistične internacionale. Ali je bilo z dovolj razumevanja upoštevano to, za kar ste se zavzemali, zavzemali pa ste se za hitrejšo rešitev vprašanja naše partije?

ODGOVOR: Član Kominterne s sovjetske strani – preden je prišel Manuilski – je bil nekdo, ki je bil pozneje razkrit kot privrženec ruske Ohrane. Dolgo časa je bil na čelu sovjetske delegacije. Takrat sem prvič bil proti nekim stališčem in tudi pozneje, ko je šlo za razčiščevanje naših stvari. Seveda je to potekalo zelo počasi.

– Iz tega obdobja so vam gotovo ostala v spominu srečanja z generalnim sekretarjem Kominterne Georgijem Dimitrovom, ki je, tako se zdi, imel pomembno vlogo pri reševanju vprašanja naše partije.

– Da. Ko se je po izpustitvi vrnil iz Nemčije, je takoj dobil mesto generalnega sekretarja. Takrat sem se večkrat sestal z njim in bil je zelo pripravljen pomagati nam.

Toda nesreča je bila v tem, da so se nekateri naši ljudje, Gorkić in drugi, ki so bili dolgo vrsto let zunaj domovine, popolnoma zbirokratizirali in so prihajali v domovino kot meteorji. Pride tako v domovino in se vrne, odnese nestvarno poročilo itd. Vse to je ustvarjalo zelo mučen položaj. Pa tudi med nami tam ni bilo pravega sodelovanja. To se je pokazalo med sedmim kongresom Kominterne, ko me je jugoslovanska delegacija predlagala za člana izvršnega komiteja. Ko so videli to člani sovjetske delegacije – zlasti Manuilski, ki je močno protežiral Gorkića, pa tudi drugi – so se razjezili. Vendar jaz nisem bil kriv, da so me predlagali. Tedaj so odpravili naše članstvo v IK; pustili so samo kandidata, in sicer Gorkića.

Po vsej sili so ga hoteli. Edino vanj so imeli zaupanje, v nobenega izmed nas ne, ki smo prišli iz domovine. Gorkić je prišel tja kot fant, bil je stalno v Kominterni in njemu so zaupali. To se mu je tudi maščevalo.

– Po kongresu Kominterne ste potovali po Sovjetski zvezi.

– Da.

– Ali imate kakšne posebne vtise s tega potovanja?

– Potoval sem kot član Kominterne z delegacijami. Z neko delegacijo sem prišel na Ural. Bili smo v Kujbiševu, v raznih tovarnah, na univerzah.

Govorili smo o položaju delavskega razreda – tako v naši domovini kakor v kapitalističnih deželah. Zlasti v Jekaterinburgu, današnjem Sverdlovsku, naprej v Ufi in raznih drugih krajih. Naprej nismo šli. Obiskali smo tudi nekatere zadruga oziroma kolhoze, kar je po mojem mnenju naše delegate iz domovine razočaralo. Takrat so bili z nami Petrović, Jovanović, Stojanović, zdaj je, zdi se mi, polkovnik v pokoju. Petrović je bil keramik, eden izmed njih je bil kovinar. In vsi so bili razočarani. Vasi so bile revne in zadruga, kolhozi, kaj klavrni na pogled. V naši domovini, naj je bilo poljedelstvo še tako zaostalo, je vendarle bilo mnogo bolje in standard kmetov je bil višji. Nad marsičem so se razočarali, vendar sem jim rekel, da o tem ni treba pripovedovati v Jugoslaviji.

VPRAŠANJE: Poleti tisočdevetstošestintridesetega je bil v Moskvi izvoljen nov politbiro in Gorkič je postal politični sekretar, vi pa organizacijski. Tisto leto ste začeli zelo pomembno aktivnost, da bi se uredila partijska vodstva v domovini. Praktično ste že kot organizacijski sekretar vodili vse pomembnejše partijske zadeve. Ali je tako?

ODGOVOR: Natanko tako. To so bili, mislim, v moji revolucionarni praksi najtežji časi.

Prvič, imel sem nalogo v domovini čimprej reorganizirati partijo, ker so bile partijske organizacije šibke, razbila jih je šestojanuarska diktatura – in ustvariti vodstvo.

Drugič, kot sekretar sem moral delati šo marsikaj drugega.

Tretjič, tudi na robiji so se bili hudi fraksijski boji. To je bil boj Petka Miletića proti Moši. Petka so razglasili za heroja zaradi držanja pred policijo, v resnici pa je izdajal. Policija ga je forsirala, kar se je pozneje vse razkrilo. Skratka, položaj je bil težak. V Kominterni niso vedeli, kaj bo z nami; govorilo se je, da nas bodo razpustili, če se bodo stvari še naprej tako razvijale. Zelo hudo mi je bilo takrat. Razen tega sem moral kar naprej potovati in sem bil zdaj v Parizu, zdaj v Jugoslaviji, zdaj v Moskvi. Ta popotovanja pa niso bila posebno varna. Izmišljati sem si moral vse mogoče, da me niso prijeli kje na meji. To so bili težki, zelo težki časi.

Ko sem se vrnil iz Pariza v domovino, mi je Kuhar – naš pisatelj Prežihov Voranc, ki je imel takrat v Parizu partijsko knjigarno – sporočil, da je iz Moskve prispela depeša, naj pridem takoj tja. Odpeljal sem se v Pariz in zahteval, da mi takoj priskrbijo vozovnico in drugo. In sem vse dobil. Poletel sem z letalom. Nisem vedel, za kaj gre, vendar sem si mislil, da ni kaj z Gorkičem v redu, ker kličejo mene. Ko sem prišel tja, Gorkiča nisem več dobil.

Tedaj sem dobil mandat, da vodim zadeve kot generalni sekretar in da postavim partijo na noge. Dimitrov mi je dejal: »Poslušaj, Walter, tokrat se ne bomo več šalili. Rad bi ti pomagal, kolikor največ morem, vendar drugi tega nočejo. Daj, poskrbi, da čimprej konsolidirate zadeve v Jugoslaviji.«

VPRAŠANJE: Ko ste postali generalni sekretar, katere so bile prve pobude za krepitev partije?

ODGOVOR: Predvsem sem dobil od Kominterne nalogo, da razrešim vsa vodstva, ki so bila v tujini. Nekatera so bila v Pragi, nekatera na Dunaju, tu pa je šlo še za tehniko. Odstaviti sem moral celo vrsto ljudi: Čopića-Senjka in celo Šmita-Parovića. To je bil čudovit komunist, čeprav je imel nekaj osebnih slabosti. Pozneje je odšel v Španijo in tam padel.

Že šestintridesetega leta sem dobil nalogo, da organiziram pošiljanje ljudi v Španijo. Dokler je bil Gorkić, smo pri tej zadevi delali po dveh tirih. Z njim je sodelovala Breina Voss, dobra ženska, doma iz Rige. In jo je poslal v domovino po eni liniji, jaz pa sem šel po drugi, da bi mobiliziral čimveč ljudi. Ko je zaradi nekonspirativnosti šla na črnogorski obali po zlu ladja s španskimi prostovoljci, je Kominternina krivdo za to naprtila tudi meni – čeprav je bil kriv v glavnem Gorkić – in prišel sem v preiskavo. Dejal sem, da nimam pojma o tem, ker sem delal po eni liniji, to pa je teklo po drugi. Na to so mi rekli, da sem kot organizacijski sekretar, in ne le organizacijski, odgovoren za vse, kar se dogaja v Jugoslaviji. Odgovoril sem: če je tako – sprejemam, kaj morem drugega.

– Ali ste v Moskvi zvedeli, da je bil Gorkić odstavljen?

– Da, v Moskvi.

VPRAŠANJE: Sedemtridesetega leta ste živeli precej časa v Parizu, kjer je bilo več sej politburoja. Kaj bi nam povedali o dnevih, ki ste jih prebili na delu v Parizu?

ODGOVOR: Te seje niso bile dolge in na njih smo v glavnem podajali poročila in sprejemali prav kratke sklepe. Eden od takih sklepov je bil na primer, da se na robiji razreši Petko Miletić, mandat za prevzem organizacije pa se zaupa Moši.

Tu je bilo tudi vprašanje pošiljanja borcev v Španijo, dalje sprejemanje poročil, ki so prihajala iz domovine, urejanje nekaterih personalnih zadev itd. To so bile kratke seje; več smo delali v domovini kakor v Parizu.

– Nekoč ste rekli, da vam je bilo takrat zelo težko. Zaradi česa, tovariš Tito?

– Hm, to je nekoliko težja stvar. O tem bom povedal nekaj na kratko. Šlo je za vprašanja v zvezi s Španijo. Nekateri ljudje, ki so se ukvarjali z obveščevalno službo, so zahtevali od mene, naj jim dam ljudi za to službo. Pa jih nisem dal. Kajti bilo je pravilo, tako Kominterne kakor nasploh, da se člani partije ne dajejo za tako delo. Tedaj je šlo tudi za mojo glavo. Moral sem sam delati, potovati, hkrati pa sem moral biti previden. To je bila dokaj mučna zadeva.

Tudi medsebojne obtožbe so bile, kajti frakcionaški boj so zanesli z robije v Španijo, iz Španije pa v Pariz. Tu so bili Kusovac in Marić in še nekateri, da ne navajam vseh, ki so delali proti liniji partije. Zato sem moral iz Prage pripeljati Kidriča, ki ga je odstavil Gorkić. Dal sem mu nalogo, da dela med jugoslovanskimi študenti v Parizu, in on je to sijajno

izpolnil. Vse, česar se je lotil, je zares odlično opravil. Kidrič mi je bil v Parizu največja opora pri razbijanju frakcijskih skupin zunaj države.

– Vaša izvolitev za generalnega sekretarja gotovo ni bila slučajna.

– Saj, meni niso mogli nikjer ničesar naprtiti. Velikokrat sem bil aretiran in skoraj šest let na robiji. Na policiji mi nikoli niso mogli do živega, pretepali so me in trpinčili, vendar nisem nikoli nič povedal. Vrh tega sem bil delavec, delal sem v mnogih tovarnah. V Kominterni so vse to vedeli – dobro so poznali preteklost ljudi – in to mi je omogočilo, da sem prišel za generalnega sekretarja.

VPRAŠANJE: Avgusta tisočdevetstosedemintridesetega ste zahtevali, naj se vrne vodstvo KPJ v domovino. V čem so bile težave pri uresničevanju tega?

ODGOVOR: Že na sedmem kongresu Kominterne sem govoril v naših krogih, da se mora vodstvo vrniti v domovino. Tam o tem še slišati niso marali – ne Manuilski in ne drugi. Ko sem sedemintridesetega leta prišel, sem postavil to vprašanje zelo odločno. Rekel sem, da mora vodstvo oditi v domovino, kajti če je zunaj, ne pozna položaja in je paralizirano. Poudarjal sem, da mora vodstvo živeti med množicami. Takrat sem tudi rekel, da ne bomo potrebovali nobene denarne pomoči. Kajti prava revolucionarna partija, če dobro dela, lahko dobi tudi denarno podporo v svoji deželi, in to se je tudi potrdilo. Pozneje smo imeli toliko, kolikor smo potrebovali. Vendar so sklep o tem dokaj dolgo odlagali, ni bilo pač zaupanja. V Kominterni so mislili, da je še zmeraj bolje, da je del vodstva zunaj, da ga imajo tako bolj pri roki, ker živi na njihov račun. Če pa se vodstvo vrne v domovino, lahko odpade, se pravi, da lepega dne reče: »Do svidanija«, do česar je po osemindesetem tudi prišlo. Pri zahtevi, naj se vodstvo vrne v domovino, me je močno podprl Dimitrov.

VPRAŠANJE: V začetku maja tisočdevetstoosemintridesetega ste oblikovali vodstvo KPJ v domovini. Kako je potem potekalo delo za utrjevanje partije in pri njenih pripravah za usodne dogodke, ki so sledili v naslednjih letih?

ODGOVOR: Novo vodstvo je bilo sestavljeno iz mladih ljudi, zraslih spodaj, iz ljudstva, iz organizacij. To so bili med drugimi: Kardelj, Lola Ribar, Ranković, Đilas, Leskošek itd., dalje: Končar, Kraš, Ivan Milutinović in cela vrsta drugih z mladimi, ki so prišli z robije. Tako vodstvo je v resnici bilo sposobno in enotno. Nikoli ni bilo nobenih prepиров med nami. Vsak sklep je bil izpolnjen. V Loli Ribarju kot voditelju mladine smo imeli zelo pametnega komunista; ta je mladino v resnici strnil, zlasti SKOJ, katerega članstvo se je kmalu povečalo na trideset tisoč. To so pravzaprav vsi bili komunisti.

VPRAŠANJE: Čeprav je bilo o peti državni konferenci že veliko povedano, bi vas prosil, da poveste, kako danes gledate na njen pomen pri pripravah za bližnje dogodke.

ODGOVOR: Peto državno konferenco smo pripravljali v težkih razmerah terorja. Vse do takrat bi bilo težko sklicati takšno konferenco, ne da bi to izvohalo policija. Po sedemintridesetem letu in po utrditvi partije smo ustvarili take razmere, da smo lahko pripeljali, tako rekoč policiji pred nos, sto pet delegatov in imeli konferenco, ki je trajala več dni. Ko smo se razšli, ni padel noben človek, policija ni ničesar zvedela, čutila je le, da je delo drugače steklo.

Po tem smo organizirali tam partijsko šolo za dvajset ljudi, vodil jo je Popivoda. Tudi partijsko šolo smo organizirali policiji pred nosom. Nekateri izmed nas smo predavali: en dan Kardelj, en dan jaz in tako po vrsti. Šola se je končala, ljudje so se razšli in za usposabljanje ljudi je šola zelo veliko pomenila. Tako na konferenci kakor med trajanjem šole smo že prišli do trdnega prepričanja, da bomo morali pripravljati še vse kaj drugega, in to ne samo na papirju, marveč dejansko. Prebijali smo se tudi v vojsko. Mitar Bakić je imel na primer neke zveze v vojski, v Zagrebu, pri letalcih, in on me je seznanil z njimi. Jaz sem nato prihajal na sestanke njihovih celic. V tej celici jih je bilo precej, med njimi tudi Lazarević, zdaj general v pokoju. Kadar sem prihajal na njihove sestanke ponoči, sta me dva spremljala skozi mesto, da mi nihče ni mogel priti blizu.

Skratka, na vso moč je teklo delo, da se čimprej vse pripravi za oboroženo vstajo. Vse to je teklo postopoma. Nismo se pripravljali avanturistično, vedeli smo, kaj hočemo, in smo bili prepričani, da nam bo v naši državi uspelo.

VPRAŠANJE: Sklep o oboroženi vstaji in začetek revolucije sta zaznamovala novo razdobje v življenju jugoslovanskih narodov, gotovo pa tudi v vašem življenju. Zato mi dovolite, da vas vprašam, kako danes gledate na okoliščine, v katerih je bil sprejet sklep o vstaji.

ODGOVOR: To je bilo v Ribnikarjevi hiši. Jasno nam je bilo, da je čas za vstajo primeren, da jo moramo začeti in da ji mora stopiti partija na čelo. Nikogar drugega ni bilo. Vedeli smo, da moramo komunisti nositi glavno težo vstaje, in sicer ne le pri organiziranju vstaje, marveč tudi breme boja. Nihče ni ostal v zaledju. Nismo imeli štabov, ki bi bili zavarovani, da bi vodili vstajo iz zaklonišč, marveč smo morali iti na teren in vse organizirati.

Prva akcija je bila v tem, da je večina vodstva morala na teren. Na primer v Srbijo, v Šumadijo sta odšla Čolaković in Žujović. V Hrvatsko je z nalogo odšel Vlado Popović, ki je pred kratkim umrl; tam je imel dobre sodelavce, kakor so bili Končar in drugi. V Črno goro je odšel Milutinović, v Bosno Vukmanović Tempo, ki je bil nato poslan v Makedonijo. Na kratko: resno smo se začeli pripravljati na vstajo.

Diverzantske akcije v Beogradu so se takoj začele. Iz Nenadovićeve hiše, z Dedinja, sem opazoval, ali bo ob določenem času zagorela garaža, in nisem se zmotil. Zgodilo se je natanko tako, kakor je bilo določeno.

V Beogradu smo imeli partizanski odred, udarno skupino, ki je Rankovića rešila iz bolnišnice. Po Rankovićeви aretaciji je prišla k meni Cana, in jaz sem ji rekel, da ga moramo po vsej sili rešiti. Odred je vdrl v bolnišnico in odpeljal Rankovića, z njim pa še bodočega komandanta beograjskega bataljona.

Začele so se torej akcije, a tudi teror. Na Terazijah so začeli obešati. Tedaj je prišlo pri Šabcu do množičnega pokola pri Skeli. Teror je v ljudstvu razvnel še večji bes, vendar tudi energijo, tako da smo ljudi naglo zbirali.

V Nenadovićeви hiši sem začel izdajati tudi biltene. V prvih dveh treh številkah so bila objavljena poročila o akcijah. Vstaja se je razgorela in sklenili smo, da odidemo iz Beograda. Jaz sem se odpravil na valjevško fronto. Vodil me je Rajter kot spremljevalec »folksdojčer«, kot četniški vojvoda Javorski pa me je spremljal pop Milutinović. Imel sem legitimacijo četovodje. In smo se srečno izmotali.

VPRAŠANJE: Ali vam je ostalo v spominu ozračje, ki je bilo na seji politbiroja, ko je bil sprejet sklep o vstaji?

ODGOVOR: Bilo je navdušenje in veliko veselja. Zdi se mi, da je bil zraven tudi Dedijer.

VPRAŠANJE: Kateri operativni vojaški sklep v vojni je bil za vas najtežji?

ODGOVOR: Težak sklep zame je bil, ko sem ukazal, naj se na Neretvi porušijo mostovi. Vendar sem tako odločil, ker sem vedel, da se bo posrečilo.

V peti ofenzivi mi je bilo najhuje, ko nismo mogli pričakati divizije Save Kovačevića, ker so nas presekali Nemci. In sem sklenil, da moramo naprej. Vendar sem šel z zadnjimi, s Četrto črnogorsko. Veliko takih sklepov je bilo.

VPRAŠANJE: O dogodkih iz časov oboroženega boja je bilo veliko povedano in napisano. Ali je iz tega obdobja kakšen pomemben moment in dogodek, o katerem doslej niste govorili?

ODGOVOR: Seveda jih je, in še veliko, kajti boj je dolgo trajal, več let. Če se danes oziram na ves proces – na priprave, na začetek boja, na poskuse, da bi se z Dražo dogovorili, da bi šli skupaj itd. – mi postane še jasneje, da je bil to razredni boj med nami in buržoaznim razredom, ki je bil na okupatorjevi strani, vtem ko smo mi bili na strani ljudstva. Tudi naš boj je moral dobiti tak potek. Draža Mihailović nas je hotel izigrati in nas je močno prevaral. Kajti dobil je celo puške od nas, potem pa je prišlo do hudega krvavega boja. Prišlo je do obračuna, tako kakor na Hrvatskem med partizani in ustaši.

Ustaši so imeli velik vpliv na radićevsko organizacijo, domobranstvo in mačkovce. Podobno je bilo tudi v Sloveniji. To je bila torej državljansko

ska vojna. Toda o tem med vojno nismo marali govoriti, ker nam ne bi bilo v korist.

Tudi Stalin nas je nekoliko sumničil: ali v resnici delamo za to, da bi prišlo do sporazuma, ali ne, ali pa samo manevriramo. V začetku je zahteval, naj se sporazumemo s četniki. Dejal sem, da s četniki moremo in želimo sodelovati, s pogojem, da ne gredo proti ljudstvu in da se ne bodo bojevali zoper nas. Toda njihovo neiskrenost je bilo težko dokazati, tembolj, ker so v začetku nekateri četniki z Ravne Gore delali manjše diverzije. Bila je tudi skupina oficirjev, kakor Martinović in odred popa Vlada, ki je skupno z Martinovićem bil boje pri Loznici. In to je tedaj ustvarjalo zmedo v svetu, tudi v sovjetskem vodstvu. Veliko časa je bilo potrebno, preden smo dokazali, da smo mi tisti, ki se bojujemo.

VPRAŠANJE: Kot revolucionar ste doživeli tudi precej težkih trenutkov. Eden izmed njih je tudi spor z Informbirojem, ko ste skupno z vsemi jugoslovanskimi komunisti doživeli nove preskušnje. V čem vidite največje reperkusije tega boja na odnose med komunističnimi partijami in socialističnimi državami?

ODGOVOR: Popolnoma razumljivo je, da je za komunista morda najtežji trenutek v življenju, ko pride do tega, da se poruši v njem vse tisto, v kar je veroval in na čemer je gradil samega sebe. Tedaj se je bilo treba ovedeti in premisliti, kaj vse lahko to pomeni. Povedati moram, da sem veliko premišljal. Težko se mi je bilo odločiti. Toda v meni se je prelomilo, zlasti zaradi arogantnosti tistih pisem in obtožb, ki so jih vrgli na našo partijo in na naše vodstvo po vsem, kar smo v krvavem boju naredili zase in za Sovjetsko zvezo, ki nam je bila svetinja. Kajti naši ljudje so umirali s Stalinovim imenom na ustih. Veste, to ni bil samo šok, to je bilo nekaj mnogo globljega. Premišljal sem, kam to pelje in kaj utegne nastati iz tega. Tedaj sem prvič rekel: tu je nekaj, za kar je vredno živeti in se bojevati: da človek ne zapusti ideje marksizma in leninizma, da ostane komunist, borec za pravice in enakopravnost med socialističnimi državami in komunističnimi partijami. To sem tudi napisal v prvem osnutku pisma; na koncu sem namreč napisal, da gre za vprašanje enakopravnosti in nadaljnega razvoja socializma. Jaz sem to že takrat tako dojel. Le da so mi to Đilas in še nekateri, ki so pismo pozneje nekoliko redigirali – črtali. Toda jaz imam izvirnik.

Seveda mi je bilo takrat hudo, saj mi je rusko ljudstvo nadvse pri srcu. Tam sem vendarle preživel šest let, mnogo doživel in mnogo pretrpel. Z revolucijo pa sem živel tudi pozneje. Revolucija je bila zame nekaj, kar me je nosilo vse življenje do danes. Oktobrska revolucija ni bila navadna revolucija, rusko ljudstvo pa je zelo dobro ljudstvo. Toda mnogi moji tovariši, ki so bili prav tako tam, vendar niso bili ravno tako globoko prežeti z življenjem sovjetskega ljudstva kakor jaz, so to doživeli nekoliko drugače. In so prišli k meni in vprašali: kaj pa zdaj? Nič – sem odgovoril, zdaj je vredno živeti in se bojevati. Moramo se bojevati proti temu, moramo vztrajati pri svojem. Če se zavedamo, da nismo ničesar naredili,

da bi moralo priti do tega, kar so zdaj izkonstruirali – tedaj moramo kot komunisti do konca ostati zvesti sebi. In nisem se zmotil. Uživali smo podporo velikanske večine. Poklekli so le posamezniki, omahljivi značaji, kakor je bil na primer načelnik štaba Arsa Jovanović. Sicer pa ni bil komunist. Svoj čas je celo preganjal komuniste.

Nekateri izmed tistih mladeničev, ki smo jih poslali v Sovjetsko zvezo na specializacijo, so mislili, da je njihova prihodnost tam. In so ostali tam bolj zaradi tega, ne pa zato, ker bi idejno izgubili vero v nas. Nekateri morda že. Tisti, ki so pobegnili od nas, pa so omahljivi značaji, ki so jih vodile njihove osebne ambicije, želje, da bi se nekako izkazali, predstavili kot nasprotniki in si pridobili kakšen položaj.

Vidite, to so bili zelo težki trenutki. Tedaj smo sklenili, da ne pojdem v Bukarešto in ne v Kijev. Spoznal sem, kaj bi to pomenilo. Že res, da sem zdavnaj izplačal svoje življenje, lahko bi šel tja in tam umrl, ko bi to bilo v korist. Vedel pa sem, da ne bo v korist, marveč da bi takrat šele nastala tragedija.

Spominjam se tudi, kako je prišel k meni – naj to mimogrede omenim – med pripravami resolucije in sestanka Mašetov, mladinec, enkavedejevec, ki se je naglo vzpenjal, napredoval. Prišel je v mojo pisarno, v Užiško ulico in mi prinesel kratko pismo – zdaj se ne spomnim, kdo ga je podpisal – s pozivom, naj pridem s svojimi tovariši na sestanek v Kijev. Pa takoj pomislim sam pri sebi: kakšna razlika je, da bi šel v Kijev ali Moskvo in pozneje v Bukarešto. To je že bilo prvo, kar se mi je zdelo sumljivo. Dejal sem: Njet, ne pojdem. Rekel sem, da smo obtoženi, da nas pozivajo na zatožno klop, a ne vemo zakaj.

Prav takrat pa se je zgodilo še nekaj. Na steni v moji pisarni sta viseli dve veliki sliki: Leninova in Stalinova. In malo prej, preden je vstopil Mašetov, je žebelj, na katerem je visela Stalinova slika, popustil in slika je padla in ostala na omari, prislonjena ob steno. Ta je to takoj opazil in že je pomislil, da sem portret snel, da pa se mi ga še ni posrečilo skriti. Vendar je vse bilo golo naključje.

Bili so torej vsakršni poskusi, da bi nas spravili tja. Pa nismo šli in popolnoma prav smo ravnali. To so bili težki trenutki.

– Sovjetski veleposlanik vam je, kolikor se spominjam, v Zagrebu izročil pismi Stalina in Molotova.

– Res je.

– V kakšnem spominu vam je ostalo to?

– Oh, to je bilo hudo. Sprejel sem ga v neki vili. Stal sem, naslonjen, in bral to dolgo pismo. V meni se je dogajalo nekaj groznega, bil sem strašno ogorčen. Potlej sem sedel, a mu nisem ponudil stola, da bi sedel. V ruščini sem mu le rekel: Mi bomo pretresli in odgovorili – »boljše ničevó; do svidanija«. In se je obrnil in odšel.

Pri priči sem kar tam, pri mizi, v eni sapi napisal tisti dolgi odgovor. Ko sem se vrnil v Beograd, smo moj odgovor obravnavali v Starem dvoru s tovariši, med njimi so bili tudi Žujović in še nekateri izmed bolj omahljivih.

VPRAŠANJE: Takrat ste rekli Stalinu ne. To je bil zgodovinski NE. Tovariš Tito, ko danes razmišljate o teh dogodkih, ali je mogoče reči, da so bile kali nesporazumov in sporov s Stalinovo politiko že v težavah, nastalih v odnosu Kominterne do KPJ v predvojnih letih?

ODGOVOR: Ne. Ne bi rekel, da je bilo tako. Kajti Stalin mi je bil precej naklonjen. Hotel me je tako rekoč na neki način pridobiti zase. Spominjam se nekega sestanka v Moskvi šestinštiridesetega. Zraven sta bila še Koča Popović in Ranković, več nas je bilo. In po polnoči – Stalin je navadno delal ponoči – smo odšli v njegovo vilo, kjer je bil že zbran ves njihov biro. Stalin je bil tako razpoložen, da me je ob neki priliki prijel okrog pasu in vzdignil. Pa me gleda in vpraša: »Vy zdorovy?« Rekel sem – zdrav. »Beregite svojo zdorovje, nužno budet dlja Jevropy.« Mi pa nato okrog njega: »Tovarišč Stalin, vy zdorovy, vy krepkij, vy dolgo žit' budete...« On pa je rekel na to: »Njet, ja znaju svojo zdorovje i svojo fizičeskoje sostojanje.«

Nekoliko pozneje, po izmenjavi pisem oseminštiridesetega, pa sem slišal, da je Stalin nekemu Američanu dejal: ni mi vseč to svojeglavo obnašanje.

VPRAŠANJE: Kdaj ste se prvič srečali s Stalinom?

ODGOVOR: Štiriinštiridesetega, ko sem ob koncu vojne prvič prišel v Sovjetsko zvezo. Prva srečanja so potekala v osebnih pogovorih in bilo jih je več. Stalin me je zmeraj klical ponoči, okoli desete, enajste ure, in ostal sem pri njem včasih tudi do šestih zjutraj.

– Kdaj pa ste prvič začutili določeno nezaupanje ali da so med vama nesporazumi?

– Sedeminštiridesetega, ko so nas začeli obotoževati, da smo sovražno razpoloženi do njihovih strokovnjakov pri nas. Tedaj sem videl, da je to podobno tisti basni, v kateri očita volk jagnjetu, da mu kali vodo, čeprav jo pije niže od njega. Tedaj sem začutil, da nekaj ni v redu.

VPRAŠANJE: Ob neki priložnosti ste rekli: »Kdor ne spoštuje svoje dežele in svojega ljudstva – ta tudi drugega ne more spoštovati.« Ali je v tem nespoštovanju bistvo hegemonističnih teženj, takrat in v sodobnem svetu?

ODGOVOR: Tudi danes je še tako. Kdor more svojo domovino podrediti interesom drugega, tudi le-tega ne more spoštovati.

VPRAŠANJE: Vprašal bi vas, kakšne so reperkusije spora z Informburojem na notranjem torišču, v naši državi?

ODGOVOR: Prav zaradi enotnosti našega ljudstva, ki je do kraja sprejelo politiko tako, kakor smo jo takrat inavgurirali, je bilo to velikanškega pomena za notranji razvoj naše države. Jasno je, da je še danes nekaj ostankov iz tistega časa; še zmeraj so pri nas ljudje, ki ne morejo pravilno oceniti našega takratnega stališča. So ljudje, ki zaradi nekaterih naših notranjih težav danes mislijo, da bi bilo bolje, ko bi se nekako drugače postavili. To so ljudje, ki bi želeli, da bi vse v življenju šlo zlahka, ki mislijo, da bi se težave tako laže prebrodile, ker je to velika država, itd. Toda državi, kakršna je naša, z več narodnostmi, je nemogoče voditi tako poenostavljeno politiko. Prizadevati si moramo, da bodo odnosi s Sovjetsko zvezo odnosi enakopravnosti, kakršne terja socialistični razvoj. To nasploh velja za ves svet, za vse, ne samo za odnose med nami in njimi. Nikoli ne smeš privoliti, da boš satelit kogarkoli ali da bi se plazil pred kom. To ne pomeni, da nimaš rad Sovjetske zveze, da nimaš rad sovjetskega ljudstva. To le pomeni, da želiš biti enakopraven z njimi, čeprav je to velika država.

– To je bil boj za lastno pot v socializem...

– Da. To je bil boj za socializem, za razvoj socializma v deželi, kakršna je naša, v kateri ne morejo priti v poštev vsi elementi, ki veljajo v Sovjetski zvezi, marveč se moramo prilagoditi svojim posebnim razmeram. Tudi mi nismo kljub vsemu zmeraj zadeli vsega, kakor bi bilo treba.

VPRAŠANJE: Takrat smo izbrali pot samoupravljanja, ki je uzakonjena in se je začela uresničevati tisoč devetsto petdesetega leta. To je bila brez dvoma novost v sodobnem delavskem gibanju...

– Toda marksistična znanost ni novost...

– Kako se je pri nas oblikovala ideja o uvedbi samoupravljanja?

ODGOVOR: Prizadevali smo si sprejeti čimveč elementov marksistične znanosti v svojo prakso, v svoje življenje. V tistem času smo imeli veliko težav na raznih področjih. Premišljali smo, kako bi dali kar največ impulza in energije našemu delovnemu človeku. In kako drugače, kakor če mu damo možnosti, da že danes uporablja marksistična načela, čeprav še nismo imeli materialne podlage. Toda naj jo delovni človek zdaj sam ustvarja. To so bili osnovni elementi za hitrejši razvoj pri nas in za razvijanje široke iniciativnosti delovnih ljudi.

VPRAŠANJE: Kaj je po vašem mnenju fundamentalno vprašanje samoupravljanja kot družbenega odnosa?

ODGOVOR: Da samoupravljaec definitivno upravlja ne le svoje delo, temveč tudi dohodke, da je on tisti, ki omogoči pravilno razdelitev in prerazdelitev. A danes še ni tako.

VPRAŠANJE: V čem vidite poseben pomen socialističnega samoupravljanja v mnogonacionalni skupnosti, kakršna je Jugoslavija?

ODGOVOR: V samoupravljanju vidim faktor, ki močno deluje na notranjo kohezijo. Pred več leti sem premišljal o tem, da v mnogonacionalni državi ni tako lahko ustvariti dolgotrajne kohezije. Mislim pa, da je smer, ki jo imamo, se pravi samoupravljanje, tista sila, ki bo ohranila Jugoslavijo kot enotno državo.

VPRAŠANJE: Čeprav ste v zadnjem času o tem večkrat govorili, vas prosim, da poveste kaj o Zvezi komunistov danes in o njenem delovanju v razmerah čedalje bolj razvitega samoupravljanja.

ODGOVOR: Zveza komunistov ima danes – ko naj se popolnoma uresniči vrednost samoupravljanja, ko bo delavski razred imel vse tisto, kar mu je z ustavo zajamčeno, ko bo osnovni faktor naše družbe postal proizvajalec vseh dobrin – mnogo bolj zapleten položaj. Toda zaradi vsega tega je tudi vredno, da se kar najbolj angažira. Zato sem tudi predlagal določeno reorganizacijo v tem smislu, da se partijske organizacije prilagodijo današnjim potrebam samoupravljalvske družbe. Zveza komunistov mora delovati v vseh okoljih in v vseh sferah, vendar ne kot ukazovalka, marveč kot faktor, ki pravilno usmerja naš socialistični razvoj. To pa mora biti nekaj več od tistega, kar je bilo sprejeto na šestem kongresu, se pravi, da bi bila Zveza komunistov samo nekakšna usmerjalna sila. Lahko pa rečem, da je bilo to usmerjanje do nedavna, do osmega kongresa, prav slabo.

Ko pa sem zdaj obiskal nekatere kraje, sem videl, da se organizacije prilagajajo našim potrebam. Organizacije Zveze komunistov z več sto člani, in celo do tisoč članov, niso živele polnega partijskega življenja. Od časa do časa so imele sestanke, na njih sta govorila dva ali trije, in to so potlej nekateri sprejeli, drugi ne, itd.

Organizacije morajo delovati na vseh sektorjih in se ukvarjati z vsemi problemi, tako da sodelujejo pri tem vsi člani. To velja v prvi vrsti za organizacije v proizvodnji, katerih delovanje se mora čutiti na širšem družbenem področju. Ulične, množične organizacije ne morejo samo idejno dovolj narediti. Bolj se morajo ukvarjati z vprašanji idejnopolitičnega dviganja. Povedati moram, da je delo pri idejnem vzgajanju komunistov precej zakrnelo. To bi morali zlasti komunisti na univerzah bolj upoštevati.

VPRAŠANJE: Kako ste doživljali ločitve s svojimi dolgoletnimi sodelavci?

ODGOVOR: Težko. Kidričev odhod me je zelo prizadel. In tudi slovo od Milentija. Hudo je bilo: komaj nekaj ur prej se mi je zdel zdrav, pogovarjala sva se in naenkrat – ni ga več. Ali na primer Moša Pijade. Zaprepaden sem bil, ko sem dobil vest iz Pariza, da Moše ni več. Nisem vedel, da je imel infarkt. Imel sem ga za zelo žilavega človeka in takšen je

tudi bil. Zelo hudo mi je bilo. Mnogokaj sva skupno preživela, na robiji in v vojni.

In tako cela vrsta ljudi. Težko mi je bilo, ko sem v vojni gledal, kako so padali ljudje. Najtežje pa mi je bilo gledati, kako so umirali otroci, dečki, deklice, niso še tako rekoč stopili v življenje, pa so že umirali. To so bile strašne stvari.

– Nekateri vaši sodelavci so odšli tudi zaradi konflikta z linijo partije.

– Vidite, pa vseeno nisem nikoli čutil kakšnega sovraštva do njih. Zmeraj se spominjam tistega, kar je bilo prej. Zame je to prej bila nekakšna bridkost, presenečenje – kako je mogoče kaj takega, zakaj? Če ima kaj na duši – pa se pogovoriva. Veste, hudo je, ko vam odhajajo...

VPRAŠANJE: Dovolite zdaj nekaj vprašanj iz mednarodne politike. V času hladne vojne se je pojavila koncepcija politike neuvrščenosti. Vi ste eden izmed pobudnikov te politike. Povejte nam, kako se je sročela te ideja.

ODGOVOR: Na to idejo sem prišel po sestanku v Bandungu, po sprejetju sklepov Pančasila. Veliko sem razmišljal o tem. Zame je bilo to premalo, to mi je bilo bolj deklarativna zadeva. Rekel sem si, da moramo iti nekoliko naprej. Gledal sem ne le azijske in afriške dežele, temveč širše. Kajti dva bloka obstajata: zahodni, ki je bil ustvarjen že davno prej, in vzhodni. Vzhodni je po mojem mnenju moral priti kot protiutež. In to se je začelo odražati tudi skozi Združene narode. Tudi v Združenih narodih je bilo težko priti do kakšnih dobrih rešitev. Velikanski del držav, ki so sicer članice Združenih narodov, pa je zunaj obeh blokov. In sem premišljal: te, ki so zunaj blokov, bi se vseeno morale nekako povezati, ne da bi dobile kakšno organizacijsko obliko, ne kot nekakšen tretji blok. Toda da se nekako strnejo, v krog ljudi in držav, vsi tisti, ki so proti blokovski razdelitvi, a so za načela, ki so bila sprejeta v Bandungu, in še za nekatera, ki so bila pozneje dopolnjena v Beogradu. Skratka, premišljal sem, da moramo nekako zbrati tretji svet.

Ideje beograjske, kairske konference in konference v Lusaki gredo po svetu, delujejo, celo v državah, ki so v blokih. Zdaj se je konfrontacija med blokoma ublažila. Če se spominjate, smo na beograjski konferenci zasedali vso noč, da bi se dogovorili in sklenili, naj gre ena delegacija v Moskvo, druga pa v Washington z zahtevo, da se vsaj sestanejo in pogovorijo. Tedaj smo tam poudarjali: only meeting, only meeting. Dolgo smo se ubijali s tem in delali, da bi se oni začeli pogovarjati med seboj, da bi napetost nekoliko popustila. Šlo nam je torej za pomiritev v svetu. Vidite, tako je to nastajalo.

VPRAŠANJE: Neuvrščenost pomeni tudi boj za neodvisnost. Kakšen pomen ima po vašem mnenju neodvisnost malih in srednjih držav na aktualnem mednarodnem prizorišču ali, da tako rečem, v boju velikih za razdelitev interesnih območij?

ODGOVOR: Neuvrščene države so nekoliko mlačne, niso dovolj aktivne, a to je ravno tisto, kar zdaj zahtevamo. Veste, mnoge izmed njih so preveč zaposlene z lastnimi interesi in se ne bi hotele zameriti drugim. Toda zdaj moramo biti aktivni.

Vprašanje neodvisnosti malih in srednjih držav je velika zadeva. In neuvrščenost ima pri tem pomembno vlogo. Ta velika vloga se izraža v prvi vrsti po Združenih narodih. Kajti kakor vidite, zdaj prevladujejo v njih neuvrščeni. Sprejeti so bili nekateri sklepi, ki jih, postavimo, Združene države Amerike težko pogoltnejo, pa so jih vendarle. Ne bi želel več ponavljati, toda neuvrščene države so veliko dosegle s svojo načelno politiko, politiko neodvisnosti, nevmešavanja, s politiko koeksistence.

Kaj pomeni koeksistenca? S tem ni razumeti nekakšne mlačnosti, da tako rečem, životarjenja države ob državi, marveč aktivno sodelovanje.

Nekatere velike niso ravno posebno navdušene nad neuvrščenostjo. A mimo neuvrščenih ne morejo, četudi bi to hotele, ne morejo jih zadržati pri aktivnosti, neuvrščene morejo igrati še večjo vlogo.

VPRAŠANJE: Ali kot človek, pod čigar vodstvom je bila izvedena revolucija, mislite, da je revolucija edina pot za spremembo družbenega sistema v državi?

ODGOVOR: Ni mogoče apodiktično trditi, da obstaja samo ena edina pot. Morda bodo katere države šle tudi po kakšni drugi poti, tako da bo mogoče mnoge zadeve, ki so bile nekoč pridobljene s krvjo in težkimi žrtvami, uresničiti po mirnejši poti. Zgodovinske izkušnje kažejo, da se način spreminjanja družbenih oblik bolj in bolj ublažuje. Toda tudi to je revolucionarna pot. Kajti že sam način spreminjanja družbe, preobrazba družbe je revolucionarni proces.

VPRAŠANJE: Vse svoje življenje in revolucionarno delo ste posvetili enakopravnosti narodov in narodnosti, enotnosti Jugoslavije in Zvezi komunistov, graditvi socializma. Kako gledate, tovariš Tito, na prihodnost socialistične Jugoslavije?

ODGOVOR: Na socialistično Jugoslavijo gledam v mednarodni konstelaciji, v kontekstu nadaljnjega mednarodnega razvoja. Na razvoj pri nas gledam optimistično, zlasti če upoštevam vse ukrepe, ki jih sprejemamo, da bi utredili notranji položaj pri nas. Jugoslavija si je med vojno in po vojni pridobila velik ugled. Ko bomo ustvarili še več materialnih sredstev, bodo ljudje drugače gledali na mnoge zadeve, večala pa se bo tudi zavest o tem, kaj pomeni enotna Jugoslavija. Biti moramo le nekoliko budnejši in ne dovoliti raznih odklonov, kajti nasprotnik tako znotraj kakor zunaj države je zmeraj na delu. Močno, enotno Jugoslavijo s čedalje novejšimi dosežki in veliko prihodnostjo vidim. In še bolj bomo stabilizirali našo državo. Kajti tega, kar si je pridobila s svojim bojem v kratkem zgodovinskem obdobju, ni tako lahko uničiti in zapustiti.

Beograd, 12. maja 1972.

J. B. Tito, Izbor iz del, 2. knjiga (Delavski razred in ZKJ 1926–1977), DZS, Ljubljana 1978, str. 426–450

Besede v slovo

Pod Titovim vodstvom iz nekdanje zaostale province v neodvisno in samozavestno socialistično državo

Tovarišice in tovariši!

Neizprosna smrt nam je iztrgala tovariša Tita. Iztrgala nam ga je po nenavadno plodnem življenju, pa vendarle tako rekoč sredi izjemne ustvarjalne aktivnosti delavskega borca in državnika, borca za osvoboditev delavskega razreda in delovnih ljudi, borca za boljše odnose med ljudmi, narodi in državami.

Nobenega dvoma ni, da bo to stoletje označeno za naše narode, za narode in narodnosti Jugoslavije s Titovim imenom in da bodo plodovi njegovega dela ostali trajni.

Na teh naših tleh je bila zgodovina polna nenehnega boja ljudskih množic proti socialnemu in nacionalnemu zatiranju, proti fevdalni tlaki in kapitalističnemu izkoriščanju, proti zavojevalskim načrtom in interesnim območjem, Tito, ki je vodil naše revolucionarno gibanje, pa je kakor nihče pred njim znal vzgibati in organizirati naše narode in narodnosti ter jih popeljati v odločilni, zmagoviti boj za uresničenje stoletnih osvobodilnih teženj.

Oblikovanje trdne socialistične skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti, samoupravljanje delovnih ljudi, bratstvo in enotnost, lastna pot socialističnega razvoja, neuvrščanje in druge velike pridobitve naše socialistične revolucije pričajo o veličini in značaju Titovega dela.

Lenin je v tem stoletju odprl proces zmage socializma in socialističnih revolucij v svetu ter postal in ostal simbol tega časa in teh procesov. Titovo delo pa je močno pripomoglo k svetovnemu socialističnemu procesu v sodobnih razmerah. Tito je začrtal temelje odnosov med socialističnimi državami in gibanji ter sprožil procese nastajanja novih družbenih in državnih odnosov v svetu, tako da je njegova dejavnost prestopila meje Jugoslavije, on kot osebnost pa se je uvrstil med najsvetlejše like današnjega sveta. Njegovo ime je in bo ostalo tudi med oznakami sodobne dobe človeštva.

Velika doba v zgodovini človeštva je dobila v Titu svojega človeka, človeka, ki jo je razumel in ki je njene probleme z orjaško močjo vodil k rešitvam.

Od tod njegov ugled med ljudmi in med ljudskimi množicami širom po svetu, med prijatelji in med sovražniki.

Ko se danes tudi tu fizično poslavljamo od njega, mu želimo v imenu vseh naših organizacij, v imenu naših delovnih ljudi izreči priznanje in hvaležnost za vse, kar je delal in napravil – in ob spominu nanj trdno obljubiti, da bomo z vsemi našimi močmi stopali naprej po poti, ki nam jo je nakazal in za katero nas je usposabljal.

Dovolite mi, tovarišice in tovariši, da vam v najkrajših možnih črtah orišem njegovo življenjsko pot.

Že v oktobrski revoluciji doumel revolucionarno vlogo množic

Josip Broz se je rodil maja 1892 v majhni vasi Hrvatskega Zagorja v Kumrovcu, kot sin očeta Hrvata in matere Slovenke v siromašni, precej številčni kmečki družini. To dejstvo ga je zelo zgodaj prisililo, da je po končani osnovni šoli zapustil svoj rodni kraj in odšel s trebuhom za kruhom. Učil se je obrti in postal kvalificiran ključavničar v Sisku, potem pa je, kakor je bilo v tistem času običajno, odšel po svetu. Obšel je Hrvatsko, Slovenijo, Avstrijo, Nemčijo, Češko, že v Sisku pa se je v svojem 18. letu pridružil delavskemu gibanju in zatem vstopil v socialdemokratsko stranko.

Med prvo svetovno vojno je moral kot borec proti vojni v zapor, pozneje pa je bil ranjen in zajet na ruski fronti. Med ujetništvom se je pridružil boljševikom v oktobrski revoluciji in si tam pridobil velike revolucionarne in lahko bi že rekli tudi državniške izkušnje, se otresel predsodkov tedanje socialne demokracije in sprejel tisto novo, kar je delavski partiji dal Lenin. Predvsem je spoznal vlogo revolucionarnih množic, resnične probleme njihovih organizacij ter nove oblike njihovega organiziranja v revolucionarnem gibanju.

Ko se je leta 1920 vrnil v domovino, se je takoj vključil v vrste tedaj že ustanovljene Komunistične partije Jugoslavije, jo pomagal organizirati in delal v njenih osnovnih organizacijah. Tu je prehodil Sveto Trojstvo pri Bjelovarju, Kraljevico, Smederovsko Palanko itd. in se že začel ukvarjati tudi s širšimi problemi razreda in družbe. Začel je pisati v delavski tisk, postal je sindikalni funkcionar in zatem član mestnega komiteja zagrebške organizacije.

Takšna razvojna pot je Josipu Brozu tudi omogočila, da je spoznal temeljne slabosti takratnega delavskega gibanja v Jugoslaviji in poglobitve naloge proletarske partije v boju za enotnost delavskega razreda in širokih delovnih množic; spoznal je, da je to prvi pogoj za enotnost partije, za to, da zraste v idejno in politično enotno borbena silo, osvobojeno oportuni-

zma in sektaštva, dogmatizma in frakcionaštva. Zato se je tako odločno tudi pognal v boj za takšno partijo na čelu zagrebške delavske fronte, v svojem nastopu na osmi zagrebški mestni partijski konferenci februarja 1928 pa se tako odločno zavzel za nov koncept vloge, strukture, politike in metode dela Komunistične partije Jugoslavije.

Med interesi delavskega razreda in interesi naroda ni protislovij

Revolucionarno dejavnost Josipa Broza Tita je presekala nova, tedaj že osma aretacija 4. avgusta 1928 in obsodba na petletno robijo v tako imenovanem bombaškem procesu. Njegov komunistični nastop na sodišču je postal zgled, kako se mora komunist držati pred razrednim sovražnikom.

Takoj po prihodu z robije leta 1934 je Tito, kot član pokrajinskega komiteja KPJ za Hrvatsko in kmalu zatem tudi kot član politbiroja CK KPJ, že tedaj veliko prispeval k tem novim pozitivnim spremembam v delovanju partije.

Jeseni 1936 je Tito kot organizacijski sekretar CK prevzel odgovornost za delo partije v domovini. To mu je omogočilo, da se je še odločneje zavzel za uresničevanje pogledov in stališč, ki jih je leta in leta zagovarjal. Njegove pobude za notranjo utrditev partije ter za njeno učinkovitejše prodiranje v politično življenje dežele so kmalu močno okrepile celotno partijsko aktivnost. Vsi takratni partijski aktivisti smo hitro zaznali nove, pozitivne tendence v notranjem partijskem življenju in delovanju partije. Znano je, kolikšnega pomena so bili za naš skupni razvoj Titovi pogledi na nacionalno vprašanje in mednacionalne odnose. Osnove teh pogledov je kristalno jasno razkril tedaj v proglasu ob ustanovnem kongresu KP Hrvatske, ko je poudaril, da med interesi delavskega razreda in interesi ljudstva ne more biti protislovij, da je delavski razred življenjsko zainteresiran za popolno nacionalno svobodo svojega in vseh drugih narodov, posebno pa za bratstvo in enotnost narodov Jugoslavije.

Avgusta 1937 je Tito prevzel vodstvo partije.

V kratkem času pred izbruhom nove svetovne vojne, v kateri je naša država postala žrtev fašistične agresije, naši narodi pa so se znašli na usodnem razpotju, je KPJ pod Titovim vodstvom prerasla v splošno nacionalno silo, sposobno odločilno vplivati na njihov nadaljni zgodovinski razvoj.

Posebno velja poudariti Titov vizionarski koncept bližajoče se jugoslovanske revolucije.

Zapleten boj spričo položaja naše partije v kominterni

Titovi pogledi na reševanje socialnega in nacionalnega vprašanja v naši državi so postali temelji koncepta protifašistične ljudske fronte

oziroma revolucionarnega demokratičnega gibanja, ki je v kratkem obdobju pred vojno postajalo vse bolj vplivna politična sila v državi. S tem je bila hkrati ustvarjena široka socialna osnova naše revolucije.

Dalnosežnega pomena je bil tudi zapleten in težak boj Tita v tem obdobju, da bi premagal krizo v zvezi s položajem naše partije v Kominterni. Iz te bitke je prišel Tito s še trdnejšim prepričanjem, da je pot, po kateri je popeljal našo partijo, edina pravilna in da je partija za svojo politiko in akcijo odgovorna predvsem svojemu delavskemu razredu in ljudstvu. V bistvenih značilnostih te poti, izraženih zlasti v formiranju vodstva partije v državi, v boju za njeno konsolidacijo in v njenih širokih političnih izhodiščih so bile korenine osamosvajanja KPJ ter njene dokončne naslonitve na lastne sile in možnosti.

Kdaj bi bila beseda narodnoosvobodilni boj zgolj fraza

Zavoljo vsega tega je logično, da je peta državna konferenca KPJ oktobra 1940 v Zagrebu potegnila zgodovinsko mejo v razvoju našega revolucionarnega gibanja. Njena programska stališča so nakazovala smeri neposrednih priprav partije, delavskega razreda in narodov Jugoslavije za odločilno bitko, ki se je približevala.

To je odločilno vplivalo na njegovo širino, značaj, bistvo in končni izid. Titove misli o družbeno-zgodovinski vsebini našega narodnoosvobodilnega boja so bile ideje vodnice, brez katerih se ne bi mogel tako uspešno razvijati. »Naš narodnoosvobodilni boj – je zapisal Tito leta 1942 v članku Nacionalno vprašanje v Jugoslaviji v luči narodnoosvobodilnega boja – ne bi bil tako vztrajen in tako uspešen, če jugoslovanski narodi ne bi videli v njem, poleg zmage nad fašizmom, tudi zmage nad tistimi, ki so jih zatirali in jih hočejo še naprej zatirati... Pojem 'narodnoosvobodilni boj' bi bil zgolj fraza, celo tudi prevara, če poleg splošnega jugoslovanskega smisla ne bi imel tudi nacionalnega smisla za vsak narod posebej, to je, če ne bi resnično prinašal svobode, enakopravnosti in bratstva vsem narodom Jugoslavije. V tem je tudi bistvo narodnoosvobodilnega boja.«

Pod Titovim vodstvom suvereni sredi zasedene Evrope

Tako je bil enoten osvobodilni boj narodov in narodnosti Jugoslavije že od vsega začetka hkrati tudi izraz teženj in hotenj vsakega naroda in narodnosti posebej.

Kot komandant vrhovnega štaba narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije je Tito izdelal strategijo oboroženega boja. Bistvo tega koncepta je bilo, da se s partizansko vojno popelje ljudstvo v vstajo in tako ustvarijo pogoji za preraščanje vstaje v vseljudsko vojno. Odločno je zavrnil pojmovanja, po katerih ne bi bilo treba iti v vstajo, marveč se

bojevati proti okupatorjem z diverzijami in sabotажami ali z gverilskimi skupinami in komitskimi družinami. Zgodovina je dala Titu prav.

Titova doktrina o vodenju oboroženega boja je praktično pripeljala do nastanka novega, jugoslovanskega bojišča v okviru splošnih naporov držav protifašistične zveze v boju proti silam osi.

Vzporedno s prvimi uspešnimi akcijami partizanskih odredov so nastajali organi nove, ljudske oblasti – narodnoosvobodilni odbori. Z delovanjem nacionalnih partijskih vodstev v spodbujanju in razvijanju vstaje, z oblikovanjem glavnih štabov in nacionalnih vodstev narodnoosvobodilnega gibanja smo z dejanji reševali nacionalno vprašanje na temeljih enakopravnosti, bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije.

Titova politična in vojaška strategija je odločilno vplivala na potek in zmagovit konec narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije.

Zgodovinski sklepi drugega zasedanja Avnoja v Jajcu so položili temelje nove Jugoslavije na federativni podlagi. Tako so narodi in narodnosti Jugoslavije pod Titovim vodstvom postali sredi okupirane Evrope suvereni gospodarji svoje usode in dali vedeti vsem, da nihče razen njih ne more delati nobenih načrtov o prihodnosti Jugoslavije.

Premagovanje mnogih povojnih notranjih in zunanjih težav

Pod Titovim vodstvom se je Jugoslavija iz majhne in zaostale balkanske province, s položajem polkolonialne države, drobiža za poravnavanje medsebojnih obračunov velikih sil, dvignila na raven neodvisne iz samozavestne socialistične države, domovine svobodnih ljudi in enakopravnih narodov, z vidnim mestom in ugledom v mednarodni skupnosti, z razvitiimi proizvodnimi silami, močno industrijo in modernim kmetijstvom, notranje trdna in povezana – družbena osnova in bistvo vsega tega je pa sistem socialističnega samoupravljanja.

V povojnem revolucionarnem razvoju je morala naša država premagati številne notranje in zunanje težave. Zelo nizka materialna podlaga, podedovana iz predvojne Jugoslavije, ki je bila tedaj ena izmed najbolj zaostalih držav v Evropi, poleg tega pa tudi strahotno vojno uničenje sta zahtevala izjemno delovno zagnanost in številne samoodpovedi delavskega razreda in najširših ljudskih množic, da bi dosegli tisto, kar imamo danes.

S poprečno letno stopnjo rasti družbenega proizvoda približno šest odstotkov se je Jugoslavija v obdobju 1947–1979 uvrstila med države z najhitrejšim gospodarskim vzponom na svetu. Narodni dohodek na prebivalca se je v teh letih povečal za več kakor štirikrat. To je omogočalo tudi vedno večji življenjski standard delovnih ljudi ter materialni in kulturni napredek vse države.

V skupnem povojnem razvoju se je še posebej hitro razvijala industrija, saj se je v obdobju 1947–1979 povečala za več kakor osemnajst-

krat. Tudi v kmetijstvu smo dosegli velike uspehe in zelo pomembne spremembe v njegovi socialistični preobrazbi. Družbeni sektor kmetijstva razpolaga danes z vrhunsko tehnologijo v svetu.

Izjemni dosežki so bili še na drugih gospodarskih področjih. Dosegli smo visoko tehnično-tehnološko raven. Jugoslavija izmenjuje danes s svetom približno tretjino družbenega proizvoda. Korenito se je spremenila tudi struktura prebivalstva. Število kmetijskega prebivalstva v skupnem prebivalstvu se je zmanjšalo od približno 75 odstotkov takoj po vojni na približno 30 odstotkov danes. Število zaposlenih se je večkrat povečalo in znaša danes že okoli 5,7 milijona ljudi. Zelo se je dvignila izobrazbena, kulturna in zdravstvena raven prebivalstva, skratka – življenjske in delovne razmere ljudi so se spremenile v temeljih.

Vse to kaže, da je socialistična samoupravna Jugoslavija pod Titovim vodstvom dosledno uresničevala težnje in interese delavskega razreda in najširših delavskih množic, da je temeljito spremenila svojo podobo, izvedla globoke družbene, revolucionarne preobrazbe in ustvarila trdne družbene in ekonomske temelje za razvoj.

Povezanost partije z množicami, dejstvo, da se je partija bojevala za tisto, kar je delovni človek videl kot svoj interes in za kar se je tudi sam bojeval, sta predstavljala temelj za veliko zaupanje delovnih ljudi v Tita in naše vodstvo, največja sila v boju za neodvisnost in samostojen razvoj.

Kali samoupravljanja so vznikle že v začetku oborožene vstaje

Tito je izhajal iz Marxove misli, da morajo biti novi družbeni odnosi delo delavskega razreda in delovnih ljudi. Z druge strani pa smo pravočasno spoznali nevarnost birokratskega izkrivljenja centralistične državne oblasti. To je bila podlaga za zgodovinsko odločitev, da kljub razmeroma nizki stopnji ekonomske razvitosti in kljub resnim težavam v našem mednarodnem položaju že leta 1950 brez odlašanja uvedemo delavsko samoupravljanje, da razvijemo odnose, ki so notranja zakonitost socializma. Sicer pa so se klice samoupravljanja pojavile že prve dni naše oborožene vstaje, zlasti v delu narodnoosvobodilnih odborov. V govoru, ki ga je imel Tito v ljudski skupščini ob sprejetju zakona, po katerem naj delovni kolektivi upravljajo državna gospodarska podjetja, je poudaril, da vsebuje geslo »tovarne delavcem, zemljo kmetom« ves program socialističnih odnosov v proizvodnji in da ga moremo in moramo uresničevati v praksi, če hočemo resnično graditi socializem.

Izročitev podjetij v upravljanje delavcem seveda ni moglo biti sklepno dejanje v procesu boja za socialistične odnose, marveč, kakor je Tito poudaril, samo še en korak naprej h komunizmu. Tito se je zavedal, da bomo morali na tej poti skozi več razvojnih obdobj, odvisnih od razvoja proizvodjalnih sil in ustreznih sprememb v družbeni biti ter tudi od mednarodnih okoliščin. Zavedal se je, da bomo morali premagovati mnoge

težave in voditi številne bitke s silami, ki bodo nasprotovale našemu razvoju. Od tod še naprej zgodovinska nujnost obstoja organiziranih sil socialistične zavesti in ustvarjanja, med katerimi nosi posebno odgovornost zveza komunistov.

Novi družbenoekonomski položaj delovnega človeka in samoupravljanje delavcev v proizvodnji sta bila podlaga revolucionarnih sprememb tudi v političnem sistemu. Tudi v tej etapi revolucije je namreč delavskemu razredu in delovnim ljudem potrebna država, vendar ne kot osamosvojena in poveljujoča sila nad delavskim razredom in delovnimi ljudmi, marveč kot država, ki odmira, se pravi država kot orodje samoupravljanja in orodje za zaščito samoupravljanja. Tito se je odločno zavzemal za kar najbolj neposredno vključevanje delovnega človeka v izvajanje oblasti, od uvedbe zborov proizvajalcev v skupščinski sistem, od graditve komunalnega sistema do današnjega delegatskega sistema kot bistva socialistične samoupravne demokracije. V najnovejšem času pa je bil tudi pobudnik za uvajanje načela o kolektivnem delu, odločanju in odgovornosti.

Delavski razred je z globokimi spremembami v družbenih odnosih postal vladajoča sila

Tito ima zgodovinske zasluge za dosledno uresničevanje načela o nacionalni suverenosti in enakopravnosti narodov in narodnosti, republik in pokrajin v naši večnacionalni skupnosti. To je, kakor je vedno govoril, tudi temelj za nadaljnjo krepitev bratstva in enotnosti, socialistične solidarnosti in utrjevanja naše samoupravne skupnosti.

Za nami so že tri desetletja razvoja samoupravljanja in v tem času so nastale globoke spremembe v družbenih odnosih, dosegli smo epohalne rezultate v razvoju materialnih proizvodjalnih sil družbe. S temi spremembami je delavski razred postal, kakor je Tito velikokrat poudaril, vladajoča ekonomska in politična sila družbe. Z eno besedo: samoupravljanje se je v naših razmerah potrdilo kot resnična pot za osvobajanje dela, delavskega razreda in človeka.

V velike pridobitve naše družbe se uvršča tudi Titov koncept vseljidske obrambe in družbene samozaščite, ki izhaja iz družbenega bistva našega samoupravnega sistema in uresničuje Marxovo idejo o oboroženem ljudstvu. Ta koncept zagotavlja najširšo udeležbo ljudstva v pripravljanju in vodenju splošne ljudske obrambne vojne, če bi nam bila vsiljena, vse do končne zmage. V današnjem svetu, ko je mir izpostavljen mnogim nevarnim preizkušnjam, moramo s še večjimi naporimi dosledno razvijati Titovo strategijo splošne ljudske obrambe prav na njegovih temeljih.

V Titovi revolucionarni strategiji ima partija oziroma zveza komunistov eno izmed osrednjih mest. Njegove bogate revolucionarne izkušnje so ga utrdile v prepričanju, da se brez vodilne vloge komunistov ne more

uspešno razvijati zgodovinska samoaktivnost delavskega razreda in najširših delovnih množic. Brez usmerjajoče dejavnosti revolucionarne avantgarde in socialistične revolucije. Zato se Tito v vseh etapah zavzema za idejno in politično enotno partijo, trdno organizirano in borbena silo, sposobno voditi revolucionarni boj. To je partija, ki je najtrdneje povezana z delavskim razredom in delovnimi ljudmi, z vsemi demokratičnimi in naprednimi silami. Nujnost obstoja in delovanja takšne partije izvaja Tito iz značaja ciljev socialistične revolucije, ki se ne konča z narodno-osvobodilnim bojem, marveč predstavlja trajen proces, vse do uresničenja njenih zgodovinskih ciljev. Za Tita je zveza komunistov predvsem avantgarda delavskega razreda, ki s svojo celotno aktivnostjo zagotavlja, da delavci zares postanejo zgodovinski subjekt družbene preobrazbe, to je, da postane osvobajanje delavskega razreda njegovo delo.

Ker mora delovanje partije spodbujati ustvarjalno pobudo najširših ljudskih množic, je Tito pripisoval največji pomen množičnim političnim organizacijam ljudstva in mladine. Ljudska fronta oziroma socialistična zveza, sindikati, mladinska organizacija in druge družbene organizacije niso zanj nikoli bile transmisija partije, marveč vedno organizacije najširših ljudskih množic, ki tako neposredno sodelujejo v političnem in družbenem življenju, političnem odločanju.

Za Tita je Zveza komunistov predvsem avantgarda delavskega razreda

Tito je opozarjal, da bo lahko zveza komunistov uresničevala svojo vlogo samo, »če se bo bolj vključevala v družbenopolitično aktivnost delovnih ljudi, v samoupravljanje in neposredno demokracijo, zato pa morajo komunisti s svojim bojem delovati kot notranja družbena sila«.

S takšnim delovanjem je zveza komunistov postala partija novega zgodovinskega tipa in niti ni več klasična partija, marveč organizacija komunistov in komunistične dejavnosti ter še globlje pronica v družbene tokove in se vse tesneje povezuje in staplja z delavskim razredom in vsemi delovnimi ljudmi na zgodovinski poti odmiranja sleherne partijske politične prakse.

Velikanski pomen Titove pobude za stabilen razvoj družbene skupnosti

Naj tu dodam, da je Tito na osmem kongresu Zveze sindikatov sprožil pobudo, da se še naprej in še dosledneje razvija načelo kolektivnega dela in odgovornosti v vodstvih družbenopolitičnih organizacij, v delegatskih skupščinah, v državnih in samoupravnih organih. Jasno je povedal, da nas k takšnemu načinu dela zavezuje sam samoupravni sistem in da bo uresničevanje tega načela pripomoglo k nadaljnji demokratizaciji dela vseh teh organov, onemogočilo bo pojavljanje liderskih in drugih podob-

nih ambicij posameznikov, delo bo postalo učinkovitejše, odnosi med ljudmi pa boljši in bolj človeški.

Danes, ko Tita fizično ni več med nami, se še bolj kaže velikanski pomen te njegove pobude za skladen in stabilen razvoj naše družbene skupnosti.

Titove zamisli so dale mednarodnim gibanjem neizbrisen pečat

Izjemno veliko je Titovo delo na področju mednarodnih odnosov. To delo je neločljiv del najnaprednejših družbenih, političnih in idejnih gibanj našega stoletja – dobe socialističnih in nacionalnih osvobodilnih revolucij, dobe socializma kot svetovnega procesa. Titovi koncepti in Titove akcije na čelu socialistične Jugoslavije in naše partije so dali tem gibanjem neizbrisen pečat. Idejni in politični koncept naših odnosov z drugimi narodi danes in v prihodnje, naša vsebinska in trajna povezanost z naprednimi težnjami in osvobodilnimi procesi v svetu so Titova zgodovinska zasluga.

Moč Titovega koncepta mednarodne politike je v njegovem globokem razumevanju zgodovinske dobe, v kateri je glavno gibalno proces osvobajanja izkoriščanih razredov in zaslužjenih narodov ter nastajanja demokratičnih odnosov med narodi in državami. In drugič: v globokem prepričanju, da je boj za nacionalno in socialno osvoboditev naših narodov, za neodvisnost in trdnost naše države najtesneje povezan z bojem za svobodo in neodvisnost vseh narodov in držav, za mir in družbeni napredek povsod po svetu.

Neomajna vera v moč delavskih množic in ljudstva

Kakor je Titovo delo odprlo v naši deželi perspektive novega tipa demokracije, to je socialistične samoupravne demokracije, tako je njegov vztrajni boj na mednarodnem prizorišču najgloblje vtkan v perspektivo graditve demokratičnih političnih in ekonomskih odnosov v svetu. Tuje mu je bilo sleherno umikanje pred mednarodnim nasiljem. Odlikovala ga je neomajna vera v moč delovnih množic in narodov, v njihovo voljo biti neodvisni in svobodni, da sodobno uresničujemo svoje življenjske, socialne in nacionalne interese. Globoko je razumel zakonitost, da boj proti imperializmu, sleherni obliki podrejanja narodov, proti hegemonizmu in politiki sile, za mir in miroljubno sožitje, za aktivno in enakopravno mednarodno sodelovanje sestavlja tok svetovnega napredka mednarodnih odnosov in da je prvi pogoj za njihovo spreminjanje v miroljubni in demokratični smeri. Vedel je, da morajo biti resnične revolucionarne sile sposobne misliti in delovati v imenu celote tega živega in enovitega toka svetovnega napredka, s tem pa tudi lastnega. Sicer morajo ostati okovane

v oportunističnem in pragmatičnem, ali pa izolirane v sektaštvu in ultra radikalizmu.

Zato temeljni cilji in načela naše mednarodne politike, za katere se je Tito bojeval, ustrezajo ne le interesom naših narodov, ampak tudi najširšim silam miru, demokracije in družbenega napredka. Tito je trdno verjel, da samo aktivno in vsestransko angažiranje Jugoslavije in ZKJ v mednarodnih odnosih trasira pot za varovanje naše neodvisnosti in za nastajanje najugodnejših mednarodnih razmer za svoboden razvoj naše družbe. Naloge našega revolucionarnega gibanja in naše države je vselej gledal v luči celote mednarodnih dogajanj v danem trenutku in v luči temeljnih zgodovinskih tendenc sodobnega sveta. Njegov državniški realizem v svetovni politiki je organski del njegovega vizionarstva.

Titova vizija svetovne politike je zrasla iz njegovih bogatih revolucionarnih, vojnih in povojnih izkušenj. Že med drugo svetovno vojno je imel, s tem ko se je upiral politiki interesnih območij, zgodovinsko vlogo v boju za ohranitev nacionalne identitete naših narodov in narodnosti oziroma državne identitete večnacionalne socialistične Jugoslavije, ki se je rojevala v revoluciji.

Blokovska delitev ne omogoča naprednega reševanja protislovij

Ko je gradil enakopravne odnose med narodi in narodnostmi naše države na temelju bratstva in enotnosti, se je enako dosledno bojeval tudi za enakopravne mednarodne odnose in gradil koncept napredne svetovne politike, ki je zatem postala alternativa politiki blokovske razcepljenosti in grožnjam jedrskega samouničenja človeštva. Njegova opredelitev za neuvrščenost je zrasla iz spoznanja, da blokovska delitev ne daje možnosti za napredno reševanje družbenih in političnih nasprotij sodobnega sveta in ne odpira perspektiv za demokratizacijo mednarodnih ekonomskih in političnih odnosov.

V iskanju možnosti in v akciji za uresničenje takšnega koncepta se je Tito srečal z mnogimi državniki in naletel med njimi na številne somišljenike. Tako je v petdesetih letih odšel na številna »potovanja miru« in na njih je bila z Nehrujem, Naserjem, Sukarnom, Nkrumahom in drugimi dana daljnosežna pobuda za mednarodno zbiranje neblokovskih držav kot moralne in politične sile, ki se bo lahko uspešno postavila po robu politiki sile. Tako se je politika neuvrščenosti razvijala in konkretizirala na neustavljivih težnjah narodov, da uresničijo popolno nacionalno svobodo ter svojo neodtujljivo pravico do družbenega razvoja po lastni izbiri, namesto da so ekonomski in politični privesek svetovnih sil.

Tito je osebno sodeloval na vseh konferencah šefov držav in vlad neuvrščenih držav. Imel je velikansko neposredno vlogo v razvoju političnega in ekonomskega izhodišča in v organizacijskem oblikovanju gibanja neuvrščenosti, v njegovem preraščanju v svetovno gibanje za demokrati-

zacija mednarodnih političnih in ekonomskih odnosov, v utrjevanju in krepitvi njegove enotnosti in akcijske sposobnosti. Titova državniška modrost se je kazala v njegovem prispevku, osebnem angažiranju in naporih, da ta politika utrdi in razvije svoja temeljna načela, da ne podleže zunanjim pritiskom ali kratkoročnim interesom oziroma tendencam, ki bi ji objektivno lahko zaprle perspektivo, da postane in ostane politika neuvrščenosti avtonomen dejavnik v sodobnih mednarodnih odnosih ter izraža splošne napredne težnje človeštva v teh odnosih.

Politika neuvrščenosti v Titovi viziji ne pomeni samo nasprotovanja globalni razdeljenosti sveta. V njej je vsebovana zahteva za napredek v sodelovanju in razumevanju z vsemi državami na načelih miroljubnega sožitja ter politične in ekonomske enakopravnosti. Zato je ta politika pozitivno politično izhodišče zgodovinsko neizbežnega procesa premagovanja blokvske razdeljenosti v interesu vsega človeštva.

To je, za Tita in za nas, politika, ki bistveno prispeva k nastajanju mednarodnih razmer za ustvarjanje družbenega napredka v vsaki posamezni državi. Teži k premagovanju mednarodnih ekonomskih in političnih odnosov, ki so nastali v dobi kapitalizma, ter povezuje boj za nacionalno osvoboditev in neodvisnost z bojem za družbeni napredek. S tem pa je ta politika tudi dejavnik socializma kot svetovnega procesa.

V svojem dolgem življenju revolucionarja je ta borec za mir in enakopravno mednarodno sodelovanje vodil številne odločilne bitke za zaščito naše pravice, da živimo kot svobodni ljudje in neodvisni narodi. Sam je med takšne bitke uvrščal zlasti naš narodnoosvobodilni boj in bitko za pravilne odnose med socialističnimi državami. Zgodovina mu je v obeh primerih dala v celoti prav. Žo dolgo je na primer nesporno, da je bila odločitev Tita in partije v tej dolgi bitki zgodovinskega pomena ne samo za neodvisni in socialistični razvoj naše države, marveč tudi za krepitev in napredek socializma v svetu.

Načela, zapisana v beograjski deklaraciji iz leta 1955 in v moskovski izjavi iz leta 1956, so trajnega in širšega pomena za razvoj novih, enakopravnih odnosov med socialističnimi državami in med komunističnimi partijami.

Tito je izhajal iz ocene, da je socializem danes svetovni proces, za katerega je značilna velika raznolikost poti, oblik in nosilcev, zato se je vztrajno zavzemal za razvijanje enakopravnih odnosov v delavskem gibanju. Opirajoč se na Marxovo in Leninovo delo, je poudarjal, da sta pravilnost in naprednost neke ideologije ali oblik socialistične graditve odvisni samo od življenjske moči in preverjanja te ideologije v družbeni praksi. Zato je za nas bistvena odgovornost slehernega gibanja pred svojim delavskim razredom in ljudstvom, njegova pravica, da samostojno določa svojo notranjo in zunanjo politiko.

Tito je bil globoko prepričan, da je samo na tej podlagi mogoče uspešno premagovati vsa protislovja in soočanja v odnosih med socialistič-

nimi državami in med komunističnimi partijami. Dosledno se je bojeval za univerzalnost načel aktivnega miroljubnega sožitja, v tej politiki je videl temeljni faktor ne le za varovanje svetovnega miru, ampak tudi novih prodorov in možnosti socialističnega razvoja v svetu. Zato je odločno nasprotoval vsem idejam in prizadevanjem, da se socializem širi s pomočjo vojne, pa naj je šlo za teorijo o osvajanju oblasti s pomočjo svetovne vojne ali za poskuse vsiliti tuje vzorce.

Dosledno spoštovati suverenost, neodvisnost, nedotakljivost in enakopravnost vseh držav

Tito je dal neprecenljiv prispevek k boju narodov, da bi premagali tendence in prakso vojne in dominacije, predvsem pa, da bi zagotovili dosledno spoštovanje suverenosti, neodvisnosti, celovitosti in enakopravnosti vseh držav. Neomajno se je zavzemal za mednarodno sporazumevanje in reševanje vseh sporov in kriz po miroljubni poti, za odstranjevanje vzrokov mednarodne nestabilnosti kakor so oboroževanje ali problemi razvoja nerazvitih dežel, za nastajanje nove svetovne ekonomske ureditve. Prepričan je bil, da se morajo za to zavzemati vse države, vse napredne in demokratične politične in družbene sile v svetu. V popuščanju mednarodne napetosti je videl Tito v današnjih razmerah edino pot za krepitev miru, sodelovanja in varnosti ter važen pogoj za hitrejši družbeni napredek narodov.

Tudi danes, ko se je mednarodni položaj zelo poslabšal, je Tito do zadnjega trenutka opozarjal, da je treba to poslabševanje zaustaviti, da rešitev ni mogoče najti v blokovskem tekmovanju, v oboroževalni tekmi, v politiki sile in poglobljanju mednarodnega nezaupanja, ampak da je edina pot v popolnem spoštovanju načel miroljubnega sožitja v odnosih med vsemi državami, v pogovorih, sporazumevanju in krepitvi mednarodnega sodelovanja.

Po zaslugi zunanje politike, ki smo jo vodili pod Titovim vodstvom, smo razvili prijateljske odnose domala z vsemi državami, od naših sosedov do velikih sil. Moč Titove zgodovinske osebnosti, njegove revolucionarne prizadevnosti in državniške daljnovidnosti je bistveno prispevala k velikemu mednarodnemu ugledu Jugoslavije in ZKJ. Tito in Jugoslavija sta eno. Tudi v najbolj oddaljenih krajih sveta izgovarjajo ljudje njegovo ime, ko govorijo o naši državi.

Titovo delo je in bo bistven dejavnik stabilnega mednarodnega položaja, neodvisnosti in varnosti naše države. To delo je trajna podlaga odnosov SFRJ in ZKJ do sveta. Tudi v nadaljevanju Titove politike na mednarodnem področju vidijo delavski razred, delovni ljudje, narodi in narodnosti Jugoslavije edino možno pot za nas. To našo pot bomo odločno branili z vsemi sredstvi suverene države in neodvisne revolucije.

Tovarišice in tovariši!

Tito je bil legenda že za življenja, zdaj pa prehaja v legendo zgodovine, med njene vrhove.

Ko odhaja od nas, nam zapušča v dediščino svoje orjaško revolucionarno delo, s katerim smo vsi mi, vsi naši delovni ljudje, vsi narodi in narodnosti naše svobodne in ponosne države, zrasli v granitno enotnost, ki je ni več mogoče z ničemer omajati.

To veliko delo je tudi porok naše prihodnosti. To pa je spet Tito in vse, kar razumevamo s tem imenom: bratstvo in enotnost, socialistično samoupravljanje, naša svoboda in neodvisnost, trdna solidarnost s silami miru in napredka v svetu.

Dovolite mi, da vas v tem trenutku, bolečem za nas vse, spomnim na Titove besede, ki nam jih je kot oporoko sporočil s tribune XI. kongresa ZKJ:

»Socialistična, samoupravna in neuvrščena Jugoslavija ima trdne in trajne temelje, zanesljive opornike za svojo prihodnost.

Moč Jugoslavije je v junaštvu in trdnosti njenih narodov in narodnosti, ki so se kalili skozi zgodovino in vzdržali največje preizkušnje velike osvobodilne vojne.

Moč je v njihovi enotnosti in zavesti, da je ta enotnost v današnjem svetu, v katerem se sila še ni umaknila razumu, pogoj ne le za napredek, temveč tudi za goli obstoj.

Moč je v idejah, ki nas navdihujejo, in v ciljih, za katere se bojujemo.

Moč je v delavskem razredu in njegovi odločilni vlogi v družbi, v naših delovnih ljudeh, ki imajo vsak dan več in živijo čedalje bolje, čeprav še niso rešeni mnogih težav in odrekanja.

Moč je v našem mladem rodu, ki je pridobitve revolucije sprejel za svoje in ki ve, da ima za seboj daljše obdobje dela in življenja v svobodi in miru kot katerikoli prejšnji rod na naših tleh.

Moč je v socialističnem samoupravnem sistemu, ki našemu človeku zagotavlja, da svobodno in suvereno odloča o svojem delu in njegovih dosežkih in ki ga varuje pred izkoriščanjem in nasiljem, pred vsem, kar ovira vsestranski razvoj svobodne človekove osebnosti.

Moč je v široki fronti organiziranih socialističnih sil na čelu z zvezo komunistov, avantgardi ne le po idejni opredelitvi, temveč tudi po sposobnosti, da razsvetljuje poti in perspektive nadaljnjega razvoja.

Moč je v splošni ljudski obrambi, katere udarna sila je jugoslovanska ljudska armada, v kateri se enotno prežemajo idejnomoralna trdnost, bojna usposobljenost in sodobna opremljenost.

Moč je v naši neodvisnosti in neuvrščeni politiki, v tem, da se tudi z največjimi pogovarjamo kot enak z enakim, da enakopravno sodelujemo z vsemi državami sveta.

Moč je v velikem ugledu socialistične in neuvrščene Jugoslavije, v številnih prijateljih po vsem svetu, v položaju, kakršnega si je v mednarodnih odnosih zagotovila le redkokatera država.

Zato z vedrino in optimizmom gledamo v jutrišnji dan.«

Hvala ti, tovariš Tito, za dediščino, ki si nam jo zapustil. Čuvali jo bomo kot punčico svojega očesa.

Hvala ti, ker si naše revolucionarno gibanje usposobil, da bo tudi v prihodnje pogumno osvobajalo prostore človekovega napredka.

Slava in hvala ti, vedno naš tovariš Tito!

Govor dr. Vladimirja Bakarića, člana predsedstva SFRJ in člana predsedstva CK ZKJ na osrednji žalni seji najvišjih organov in organizacij federacije, 6. maja 1980 - »Delo«, 7. maja 1980.

Trajen spomenik Titu je njegovo delo: neodvisna, socialistična, samoupravna in neuvrščena Jugoslavija

(Govor predsednika CK ZKS Franceta Popita na komemorativni seji v skupščini SR Slovenije 5. maja 1980)

Težko je izbrati besede, s katerimi bi povedali, kako čuti v teh trenutkih vsa naša domovina. Poslavljam se od tovariša Tita z odgovornostjo dedičev bogate dediščine, z globokim spoštovanjem in hvaležnostjo, ki sta močnejša od bolečine. Ostalo nam je namreč mogočno delo, ki nosi neizbrisen pečat njegove osebnosti, njegove revolucionarne ustvarjalnosti, poguma in državniške modrosti, človečanske vizije in občutka za stvarnost. Trajen spomenik Titu, človeku, revolucionarju, mislecju in državniku, je njegovo delo: to je socialistična Jugoslavija, katere narodi in narodnosti so si z njim izbojevali svobodo in pravico, da samo odločajo o svojem delu in življenju; to je neuvrščena, neodvisna in v svetu vplivna ter ugledna Jugoslavija, ki so jo ustvarile in jo bodo varovale široke delavske in ljudske množice z zvezo komunistov na čelu.

Več kot 40 let je bil naš tovariš Tito kot prekaljen borec proletarske revolucije na čelu jugoslovanskih komunistov. Vse njegovo delo je dokazovalo globok smisel za razumevanje resničnih osvobajajočih interesov in teženj ljudskih množic in za poti, po katerih so se spreminjali v resničnost njihovega življenja. Njegovi povezanosti z ljudstvom je ljudstvo odgovarjalo z enako navezanostjo nanj. Tako je bilo mogoče, da je pod njegovim vodstvom Komunistična partija Jugoslavije rasla v čvrsto in enotno borbena jedro proletariata narodov in narodnosti Jugoslavije. Najbolj usodni dogodki in najbolj odločilna dejanja iz naše novejšje zgodovine so povezana z obdobjem, ko so komunisti pod Titovim vodstvom prevzeli pred delavskim razredom, pred vsemi našimi narodi in narodnostmi odgovornost za njihovo usodo, za osvoboditev domovine in za kulturni, socialni ter gospodarski razvoj in napredek naše dežele. Pobudnik, organizator in usmerjevalec boja za uspešni spopad s starim svetom in njegovimi vredno-

tami, z vsem tistim kar se je postavljalo po robu novim silnicam v življenju naših narodov, je bila prav partija, kakršno je s svojimi sodelavci že v razmerah globoke ilegalnosti gradil tovariš Tito kot vodilni strateg v oblikovanju in razvijanju njene misli, boja in njenega praktičnega družbenega delovanja.

Delo in vpliv tovariša Tita sta vtkana tudi v revolucionarno pot slovenske partije in v slovensko delavsko gibanje. Tito je razmere v Sloveniji vedno poznal zelo dobro in skupaj z Edvardom Kardeljem, Borisom Kidričem in drugimi revolucionarji je oblikoval nadaljnjo strategijo našega revolucionarnega boja z njeno narodnoosvobodilno razsežnostjo vred. Enako kot boj za novo Jugoslavijo je bil za nas pomemben tudi Titov prispevek v boju za združeno Slovenijo, za pravice naših manjšin zunaj naših meja in za prijateljske odnose z našimi sosedi. To je bil čas revolucionarnih sprememb v sami partiji, v katero je Tito vnesel novega revolucionarnega duha, tako zelo različnega od dogmatičnosti in doktrinarstva, ki se je razširilo pod vplivom Kominterne. Četrta državna konferenca Komunistične partije Jugoslavije v Ljubljani in pokrajinska konferenca Komunistične partije za Slovenijo v Goričanah sta zaradi njegovega prepričljivega nastopa, ki je izražal trdno in jasno revolucionarno voljo, oblikovano v konkretno strategijo, v konkretno napotilo za akcijo, dva za jugoslovansko komunistično partijo izredno pomembna dogodka. Prva je usmerila partijo v gibanje, ki je ustvarjalo in krepilo delavsko enotnost in zbiralo ljudske množice okrog socialnega programa delavskega razreda, njegovega boja za demokratične pravice in za urejanje najbolj žgočih družbenih problemov. Druga je samokritično obravnavala obdobje obnove in utrjevanja partijskih organizacij, njihovo povezanost z množicami ter tehtala zaupanje teh v partijo, v moralne vrline komunistov, v vedno bolj zaostrenih socialnih in političnih domačih in svetovnih razmerah. Številnim kadrom, ki so rasli v tem obdobju, so bila za zgled Titova brezkompromisna stališča do psevdorevolucionarnih fraz. Znal je odkrivati prave vzroke socialnih in političnih razmer stare Jugoslavije. Umel je opredeliti najustreznejšo strategijo političnega boja, ki je pomagala vključevati v revolucionarno akcijo proletariata široke delavske in kmečke množice ter napredno inteligenco.

Tito je v Goričanah najodločneje podprl stališče, da je treba narediti konec sektaštvu in da se mora partija usmeriti v množično politično delo. Tito je izžareval globoko človeško skrb za stanje v partiji, za odnose med komunisti, od česar je bil v marsičem odvisen uspeh nadaljnjega revolucionarnega boja. To je bilo važno v usodnih preizkušnjah, s katerimi se je srečala Komunistična partija Jugoslavije, jugoslovanski narodi in narodnosti v vihnih dnevih druge svetovne vojne v spopadu s fašizmom, ki ga je Tito zgodaj ocenil za poglobitnega sovražnika človeštva.

Samo takšna, za boj pripravljena in z ljudstvom povezana partija je ob fašistični agresiji lahko povedla vse naše narode v narodnoosvobodilni boj in ga končala z osvoboditvijo dežele. V tem boju ljudstva so prišle do

polnega izraza vrline Tita revolucionarja – vizionarja, ki gradi politično akcijo na prepričanju in veri v neuničljivo moč ljudskih množic, kot vojaškega stratega in komandanta, pa tudi kot tovariša, ki zna varovati življenja soborcev in jim daje zgled osebnega poguma. Imel je izjemno razvit občutek za človeka, najsi je šlo za njegove partijske sodelavce, za partijske tovariše v boju ali za ljudi ob delu, ki jih je spraševal o težavah in uspehih, jim svetoval ali jih bodril. Zvest je bil ljudem in mi mu ostajamo zvesti.

V osvobodilnem boju sta se kovala bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov. Tovariš Tito je neprestano poudarjal to vrednoto kot eno najdragocenejših pridobitev socialistične revolucije in jamstvo za svobodno življenje in razvoj vsakega človeka in vsakega naroda in narodnosti posebej. Pri tem ga je vodil globoko humani čut zavezanosti temu, kar je bilo zgrajeno in izbojevano s krvjo. Vztrajno je opozarjal, da je v našem skupnem interesu, da ne dopustimo ničesar, kar bi vzbujalo nacionalno nestrpnost, razdvajalo naše narode, in ničesar, kar bi v imenu kakršnekoli ideologije omogočalo nadvlado nad njimi.

Tovariš Tito je bistveno pripomogel k temu, da smo uspeli najti v vseh obdobjih revolucije našim razmeram najbolj ustrezne rešitve razvojnih in drugih problemov; rešitve, ki so upoštevale dejanske razmere, možnosti in odnos družbenih sil ter se oplajale z revolucionarno teorijo in socialistično vizijo. Kritičen in s skrajno odgovornim odnosom do vsega, kar je bilo doseženo ali kar se je ponujalo kot navidezna rešitev in resnica, je tovariš Tito vselej težil za tem, da tok revolucije ne zaostane, da ne podleže apriorizmu, doktrinarstvu in dogmatizmu.

Doseženi uspehi jugoslovanskih narodov in narodnosti v osvobodilni vojni, v revoluciji, pri obnovi dežele in razvoju socialističnega samoupravljanja so bili trdna opora v Titovem in našem boju proti pritiskom dogmatskih, etatistično-birokratskih, stalinističnih sil, ki so ogrožale našo neodvisnost in samostojen socialistični razvoj. Titova osebnost, ugled in zaupanje, ki si ju je med jugoslovanskimi narodi in v svetu pridobil kot dosleden, pošten in nepopustljiv ljudski borec, je odločilno prispevala k uspešnemu izhodu iz takratnega političnega položaja in tudi kasnejših poskusov politične osamitve Jugoslavije.

Razgledan marksist z bogatimi revolucionarnimi izkušnjami je bil tovariš Tito pobudnik naporov jugoslovanskega partijskega in državnega vodstva za kvalitativne spremembe v razvoju naše družbe. Ni se zadovoljil s površno oceno, da etatizem in birokratizem izvirata iz lastnosti ljudi in kulta osebnosti. Takšna in podobna stališča o družbenem razvoju, ki ne izhajajo iz ocene družbenoekonomskih odnosov, ne vzdržijo marksistične analize in kritičnega preverjanja in jih zanika tudi družbena praksa.

Tako kot že tolikokrat poprej, je tovariš Tito s svojimi sodelavci, z vsemi, s katerimi je krčil steze revolucije, tudi v tistih težkih dneh, ko so napadali naše vodstvo in razvojno usmeritev, zaupal v akcijo množic, ki težijo k vse bolj svobodnemu življenju. Izhajal je iz marksističnega

spoznanja, da je osvoboditev delovnih ljudi in dela stvar njih samih. To je naš današnji in zgodovinski smoter naše socialistične samoupravne družbe. To so izkušnje delavskega gibanja vsega sveta, mi smo črpali iz njih, oprti na ustvarjalne pobude in silnice naše lastne revolucije.

Dve sta odločitvi, ki bistveno opredeljujeta sistem socialističnih samoupravnih družbenoekonomskih odnosov. To je razmerje med državno in družbeno lastnino in razmerje med državo in partijo. Pojmovanje, da je državna lastnina proizvodjalnih sredstev najrazvitejša oblika socialistične lastnine, je postalo osnova birokratsko-etatističnemu sistemu. S Titovo odločnostjo smo šli mi po drugi poti. Gradimo socialistično samoupravno družbo kot neposredno oblast delavskega razreda in vseh delovnih ljudi na temelju dela na proizvodjalnih sredstvih v družbeni lastnini. Gradimo politični sistem, ki nasprotuje zraščanju zveze komunistov z državno oblastjo in njeni birokratizaciji. Zveza komunistov prevzema nalogo, da skupaj z drugimi organiziranimi subjektivnimi silami, zlasti s socialistično zvezo kot najširšo fronto delovnih ljudi, ustvarja pogoje, v katerih postajajo delovni ljudje na osnovi lastnih spoznanj, do katerih prihajajo v vsakodnevnih bitkah med starim in naprednim, gospodarji svojega življenja. Sami uravnavajo pogoje, v katerih ustvarjajo in odločajo o rezultatih svojega dela. Prav tako je tudi zaščita tega njihova neodtujljiva pravica in dolžnost.

Tovariš Tito je na vsej razvojni poti naše družbe utrjeval kontinuiteto revolucije: od povezovanja partije z delovnimi množicami do njihove neposredne oblasti. Na poti, po kateri smo šli z njim, smo morali premagovati vrsto birokratskih, etatističnih, unitarističnih, nacionalističnih, liberalističnih in drugih odporov. S Titovo odločnostjo in energijo so delovne in ljudske množice izšle iz vseh teh spopadov zmagovito. S tem je Titova osebnost, ki je neponovljivo vtkana v delo zveze komunistov in v revolucionarno akcijo delavskega razreda vseh naših narodov in narodnosti, postala trajna, univerzalna, postala je last vsega človeštva.

V tem delu, v nesebičnih prizadevanjih za vsestranski materialni in duhovni napredek naše družbe, za neodvisnost naše države, za razvoj socialističnih samoupravnih odnosov, za ustvarjanje pogojev, v katerih bo človek resnično lahko sam svoje sreče kovač, je prihodnost naše socialistične samoupravne in neuvrščene Jugoslavije. Porok za to so naši delovni ljudje, naše mlade generacije, rojene in vzgojene v socialistični samoupravni Titovi Jugoslaviji.

V tem, ko je ves naš, pripada tovariš Tito hkrati vsemu svobodoljubnemu in miroljubnemu človeštvu. Pripada mu z našim antifašističnim bojem, z bojem za neodvisnost in samostojno pot v socializem, z graditvijo neposredne demokracije delovnih ljudi; pripada mu z bojem za mir v svetu, za politično in ekonomsko enakopravnost vseh narodov, s premagovanjem blokvske delitve sveta, s politiko neuvrščenosti. Titova je misel, da je Jugoslavija, čeprav majhna država, močna zaradi socialistične samoupravne demokracije, naše morale, naše enotnosti. Več kot lahko

daje Jugoslavija materialno svetu, daje svetu moralno in politično – kot vest človeštva, z neomajno vero v sile miru in s perspektivo, ki vodi iz sveta političnega, gospodarskega in kulturnega podrejanja v svet sodelovanja, razumevanja, enakopravnosti in spoštovanja.

Preveč je vsega, kar je opravil, da bi lahko ob tem pretresljivem trenutku podrobneje opredeljevali celovit in neprecenljiv Titov osebni prispevek k razvoju človeške družbe. Nobena beseda ne more povedati tega, kar govore dejanja, ki ostajajo trajno med nami, ker so trdno vgrajena v temelje sistema socialističnega samoupravljanja in ker so postala del našega življenja.

Z globoko žalostjo se zavedamo, da tovariš Tito ne bo več prihajal k nam, v Slovenijo, ki jo je poznal od otroških let, v kateri se je tako rad mudil že pred narodnoosvobodilnim bojem in po osvoboditvi. Povsod, kamor je prišel, je občutil vso ljubezen in spoštovanje, ki mu ga izkazuje slovenski narod. Mi smo vedeli, da je ves z nami, tako kot je bil z vsemi ljudmi vseh narodov in narodnosti Jugoslavije. Ne bo ga, da bi se veselil naših novih delovnih zmag, ne bo ga, da bi snoval nove zamisli, ki jih je vedno izpovedoval z jasno in vsakomur razumljivo besedo. Vendar iz tega občutja raste dragoceno spoznanje:

Ni bilo srečanja s Titom, ki se nam ne bi vtisnilo v spomin za vse čase. Ni koščka naše dežele, kjer napredek ne bi pričal o veličini naše revolucije in o Titu kot mogočni, neutrudljivi sili te revolucije. Povsod po tej slovenski domovini bo ostal večer spomin nanj.

Bolečina, ki nas prežema ob izgubi največjega človeka naše revolucije, je neizrekljiva. Toda Tito nam zapušča z vsem svojim življenjem in delom revolucionarno sporočilo, ki je tako zavezujoče, da je sleherniku med nami jasno, kako bomo šli naprej po poti socialistične, samoupravne, neuvrščene in neodvisne Titove Jugoslavije. Zato se ob težkem slovesu ponovno zavezujemo: nikdar ne bomo skrenili s Titove poti.

Titovo življenje se je končalo, ostaja socialistična, samoupravna, neuvrščena Titova Jugoslavija, ostajajo ljudje, ki so trdno in enotno odločeni braniti, kar so si prav tako enotno priborili in ustvarili.

Hvala in slava velikemu človeku, komunistu, strategu, revolucionarju, humanistu in državniku, slava heroju Titu!

»Delo«, 6. maja 1980, str. 2.

V najbolj hudih časih je našel prave rešitve

(Besede predsednika skupščine mesta Ljubljane Marjana Rožiča ob poslovitvi Ljubljančanov od predsednika Tita pred skupščino SR Slovenije, 5. maja 1980)

Dragi naš tovariš Tito! Vsa Ljubljana – mesto heroj – in z njo vsi delovni ljudje in občani Socialistične republike Slovenije se poslednjikrat poslavja od svojega velikega sina, častnega občana Josipa Broza Tita. Poslavljamo se od tebe, dragi tovariš Tito, z nami pa ostaja in nas povezuje na poti prihodnosti čvrsta, enotna, stabilna Titova socialistična samoupravna Jugoslavija, veličasten in trajen spomenik tvojega dela. Vsak dan, na vsakem koraku smo spremljali tvoj boj za življenje, toda kar ne moremo dojeti, da je kruta smrt iztrgala iz naše srede organizatorja in voditelja delavskega razreda; človeka, ki je prebudil Jugoslavijo; velikana sveta iz malega naroda; prvega borca in heroja partizanske vojske, osvobodilnega boja in socialistične revolucije; voditelja jugoslovanskih narodov in narodnosti; državljana in državnika sveta; da je otrpnilo plemenito srce velikega borca za mir in socializem, da smo ostali brez tebe, našega dragega Tita.

S tabo nam je smrt vzela najdražjega in najplemenitejšega človeka, prijatelja, voditelja, ki ga vsi neizmerno cenimo, spoštujemo in ljubimo. Vzela nam je velikana, ki se je s svojimi idejami, dejanji in vizijo vrstel v nas in ostal del nas, del sodobnega sveta. Naša žalost je toliko večja in bolečina toliko ostrejša, ker si kot častni občan Ljubljane vodil boj za življenje in umrl med nami. Med nami si zadnje dni svojega življenja prestal dve operaciji, ki pa kljub vsej tvoji silni in neutrudni volji ter izrednim naporom in znanju zdravnikov, nista mogli preprečiti najhujšega. Vseskozi smo bili s teboj. Ko si bil zadnje dni svojega bogatega življenja med nami, smo na delovnih mestih, v samoupravnih organih – povsod, kjer bijemo boj za socializem, skrbneje in še bolj zvesto, zavzeto in odgovorno kot doslej, uresničevali tvoje prepričljive, vedno spodbujajoče ideje, zamisli in naloge. Tudi tako smo se hrabрили, se spodbujali s tvojo hrabrostjo in se ti, vsak dan posebej, pridruževali v tvojem boju za zdravje in življenje, ki smo ti ga vedno iz srca želeli. Srca stiska neizmerna

bol, besede odpovedujejo, ker ne morejo izraziti velike žalosti in vseh toplih ljudskih občutkov, ki jih preživljamo mi vsi in z nami ves svet socializma, neuvrščenosti in napredka, ki si mu pripadal in mu boš z vsem svojim umom in delom pripadal tudi v prihodnje.

S tvojo smrtjo smo izgubili predsednika Socialistične federativne republike Jugoslavije, predsednika Zveze komunistov Jugoslavije, izgubili smo vrhovnega komandanta JLA. Predvsem pa ne bo več med nami našega dragega tovariša Tita, preprostega človeka, delavca, prekaljenega komunista, graditelja in voditelja partije in zveze komunistov, legendarnega partizanskega komandanta in graditelja samoupravne, demokratične socialistične republike Jugoslavije. Med nami ne bo več Tita, idejnega tvorca in neizprosne borca politike neuvrščenosti, velikega humanista in najmarkantnejše osebnosti sodobnega sveta.

Poslavljamo se od človeka in revolucionarja, ki je bil vedno neposreden, za vsakega jasen in razumljiv, od dobrega človeka, vsem nam prijatelja, učitelja in voditelja hkrati. Naši narodi in narodnosti v vsej svoji bogati, a težki zgodovini niso imeli človeka, ki bi, tako kot Tito, v burnem obdobju razvoja družbe tako uspešno krmaril vzvalovljene tokove sodobne zgodovine.

Naš dragi tovariš Tito je bil delavec in delaven, ustvarjalen, borben, odločen in med vsemi priljubljen človek, in je prav zato, ker je bil in ostal delavec – ker je zrasel iz delavskega razreda – ostal komunist najvrednejših kvalit. Vedno je razumel probleme delavcev, borcev, kmetov, žena, mladih in starejših. Razumel in upošteval je realnost in vsakdanjost življenja, dela in naporov v tovarnah, na vasi, v šolah, med znanstvenimi delavci – povsod, kjer uspešno tečejo neusahljivi tokovi ustvarjalnega boja za socialistično samoupravljanje, za resnično oblast delavcev. Bil je z nami in med nami, ko smo razreševali naše dnevne probleme dela in življenja. V najtežjih trenutkih je z njemu svojstveno prepričljivostjo, jasnostjo in odločnostjo ponudil in uresničeval edino možne rešitve, hkrati pa je povezoval ideje in poti socialističnega razvoja, dajal najpomembnejši prispevek razreševanju odprtih vprašanj sodobnega sveta ter mu s politiko neuvrščenosti neutrudno utiral in uresničeval edino možno pot, pot k miru, enakopravnosti med narodi, socializmu, miroljubnemu sodelovanju in sporazumevanju. Tito, njegovo delo in ideje so najvišji vzlet revolucionarnega duha in boja. Titova osebnost – najplemenitejša podoba. Tito – kovač svobode, velikan sodobnega socializma, borec, strateg in ideolog, ki ga upravičeno prištevamo v vrh velikanov socializma – Marxa, Engelsa in Lenina. Snoval in vodil je komunistično partijo in zvezo komunistov v bojih, da oblast od sile nad človekom in družbo postane sila podružbljenega človeka, človekova družbena moč. Na vseh razpotjih in mejnikih našega revolucionarnega pohoda v socializem nam je Tito z močjo svoje misli in prepričljivostjo dejanj, vedno dajal jasne, prepričljive in pravilne usmeritve. Titove usmeritve in napotki so bili in ostajajo kažipot prave poti in resnične oblasti delavcev, da bi narodi in narodnosti

živeli svobodno in enakopravno, da bi jih trajno, tako kot nas je vedno učil in pri tem vztrajal – povezovalo bratstvo in enotnost. Titove usmeritve so zgodovinska dejanja, ob katerih se hrabre, napajajo in uče tisti v svetu, ki se borijo za napredek, socializem, svobodo in neodvisnost.

Titove jasne misli: »Tujega nočemo, svojega ne damo«, »Bratstvo in enotnost«, »Tovarne delavcem«, »Delajmo, kot da bo sto let mir in bodimo pripravljeni, kot da bo jutri vojna«, »Nič se nam ne more dogoditi, če smo enotni in pripravljeni« in mnoge druge ostajajo nam in svetu jasne smeri dela in akcije, realne, prepričljive in v naša srca trajno vsajane vizije, ki povezujejo in bodo povezovala ljudi v boju za socializem na osnovah samoupravljanja, ne glede na politično pripadnost in pogled na svet.

Dragi naš tovariš Tito! Vedno znova si se z vsem svojim življenjem in delom potrjeval kot dosleden, neustrašen revolucionar in humanist. Kot borec – komunist si za vse čase vklesal svoje ime v zgodovinska dejanja doma in v svetu in se nenehno boril za komunistične ideale, za ideale delavskega razreda, za socializem, svobodo, demokracijo, enakopravnost in mir. Pod tvojim vodstvom smo dvignili Jugoslavijo iz zapostavljene, podrejene, nerazvite, razdeljene in v svetu nepoznane dežele v močno, enotno, svobodno, demokratično, v svetu znano, cenjeno in povsod uveljavljeno socialistično samoupravno skupnost enakopravnih narodov in narodnosti, ki je zaradi svoje neuvrščenosti aktiven činitelj stabilnosti, miru in napredka v svetu.

Globoka žalost nam niti za trenutek ne jemlje poguma, odločnosti in pripravljenosti, da vzravnani, z dvignjeno glavo, ponosni in organizirano nadaljujemo s tvojim delom, da gremo po tvoji, Titovi in naši poti. Tito smo in ostajamo mi vsi. Tito je naše življenje in bodočnost. Vsa Jugoslavija je in ostaja – Tito. Ostajamo še trdnjši, enotni, močni, z jasnim pogledom v prihodnost, na poti socializma, ki smo jo s teboj na čelu oblikovali, gradili in uresničevali. Privrženost tebi in tvojemu delu bomo izkazovali z dejanji.

»Mi smo Titovi, Tito je naš« – prav to geslo dobiva sedaj nagloblji smisel, pomen in usmeritev. Zaupanje v tebe je bilo in ostaja zaupanje in opredelitev za socializem na temeljih samoupravljanja; za oblast delavcev in vseh delovnih ljudi; za bratstvo, enotnost in enakopravnost vseh naših narodov in narodnosti; za hitrejši razvoj proizvodnih sil in svobodno ter demokratično življenje; za politiko neuvrščenosti, borbe za mir in socializem v svetu; za strategijo splošne ljudske obrambe in družbene samozščite, za kontinuiteto in stabilnost naše socialistične revolucije. To dovolj jasno pomeni, da Tita ni moč ločevati od samoupravljanja, od revolucije, od neuvrščenosti, ni ga mogoče ločevati od nas vseh.

Ko se s silno bolečino v srcu poslavljamo od tebe in se spominjamo prehojene poti, zmag in težav našega boja za neodvisnost, ko govorimo o samoupravljanju, mislimo nate, na tvojo upornost in na tvojo dosledno privrženost idealom delavskega razreda, na tvoje vizionarstvo. Hodili

bomo po poti, ki je tvoja in naša in izhaja iz marksističnega načela, da je vsaka partija odgovorna svojemu delavskemu razredu in svojemu narodu. Naša usmeritev je bila in ostaja tvoja – Titova.

S tvojim vzorom – v bogastvu tvojih idej in usmeritev, to ti na tem mestu posebej obljubljam – bomo enotni in združeni dosledno in odgovorno gradili socialistično samoupravljanje. Ker si bil zmerom z nami in mi zmerom s teboj, vemo, kaj hočemo, in zato ostajamo zvesti sebi, tebi – ostajamo Titovi.

Dragi tovariš Tito!

Ljubljana ti je bila v teh dneh tvoj zadnji dom. Imel si jo rad tako kot vso Jugoslavijo. V njej si pred desetletji z Edvardom Kardeljem, Borisom Kidričem in drugimi sodelavci snoval razvojne smeri KPJ pred vojno. Tvoja osebnost je spodbujala, hrabrila in bodrila revolucionarno in partizansko Ljubljano v njenem oboroženem osvobodilnem boju. Tvoja odločitev, da naše mesto postane prvo mesto – heroj, nam je v neizmeren ponos, obvezuje nas in obvezovala nas bo, da bomo tudi v prihodnje še bolj odločni gradili socialistično samoupravno Ljubljano, Slovenijo in Jugoslavijo, kot skupnost enakopravnih narodov in narodnosti. Ljubljani ostajaš tudi v prihodnje njen častni občan, njen edinstveni vzor in vodnik.

Naša socialistična revolucija je v obdobju nekaj več kot enega leta izgubila dva svoja velikana – Tita in Kardelja. Od tebe se, tako kot pred časom skupaj s teboj od Edvarda Kardelja, poslavljamo prav na Trgu revolucije, da bi ji ostali zvesti, kot bomo zvesti tvojemu delu.

Slava največjemu sinu naših narodov in narodnosti, slava našemu ljubljenu Titu! »Mi smo Titovi, Tito je naš«.

»Delo«, 6. maja 1980.

Poslavljam se od Tita – ostajajo njegova vodila, kdo in kaj smo, kako nadaljevati in napredovati

(Govor predsedujočega v predsedstvu CK ZKJ Stevana Doronjskega ob krsti predsednika Tita pred zvezno skupščino, 8. maja 1980)

Jugoslovanski komunisti smo se zbirali ob raznih prilikah, kot sta nam narekovala čas in zgodovina, v razmerah, neizprosni in dramatični. Doživljali smo tudi ure veselja in zmag.

Desetletja smo se sestajali pod Titovim vodstvom, da bi se dogovorili o vsakdanjih ali o usodnih vprašanjih naše domovine. Tokrat smo se žal zbrali ob žalostni priložnosti, da izkažemo svoje spoštovanje in hvaležnost človeku, ki je tako veliko naredil in toliko pomenil za našo partijo in naše ljudstvo. V vsem tem dolgem in dramatičnem razdobju, polnih šest desetletij, je v naši partiji delal odločni in pogumni, visoko moralni človek, borec, voditelj, ki je mnoge generacije navdihoval z lastnim zgledom do zadnjega utripa svojega življenja – tovariš Tito.

KPJ je prav v tem razdobju zavzela svoje mesto v zgodovini. S Titom smo preživeli najbolj usodne dni v boju za socialno in narodno osvoboditev. Zmogli smo dejanja, kakršnih je malo v zgodovini in katerim svet izreka priznanje.

Tovariš Tito je zasnoval temelje in izoblikoval program jugoslovanske revolucije. Še veliko več od tega, ta program je tudi uresničil na čelu pogumne in poleta polne organizacije jugoslovanskih komunistov, vselej pripravljene tudi na največje žrtve.

Ni lahko prikazati Titove osebnosti, njegovih izredno bogatih in dolgih borbenih let, ki so se idealno strnila z zgodovino jugoslovanskega revolucionarnega boja v zadnjih šestih desetletjih. Ko je tovariš Tito ob neki priložnosti govoril o svojem življenju, je dejal, da ni bilo lahko, a da ga je živel radostno in da si tudi danes, če se ozre nanj, ne bi izbral drugačnega.

Josip Broz, sedmi otrok v družini, se je rodil v zagorski vasi Kumrovec, v kraju, kjer so kmetje pred petimi stoletji pogumno začeli boj pod vodstvom Matije Gubca za »vsesplošno svobodo in enakost stanu, vsesplošno plačevanje davkov in vsesplošno obveznost za obrambo domo-

vine«... Tudi tovariš Tito je popovedel ljudstvo v boj za »vsesplošno svobodo in enakost stanu«, za obrambo domovine. Gubca so sovragi usmrtili, mu potisnili na glavo razbeljeno krono. Kdo bi preštel, koliko sovragov je terjalo Titovo glavo in razpisovalo nagrade nanjo ter mu pripravljalo morišče.

Tito ni poznal, ni priznal porazov

Tudi Tito se je tako kot njegov rojak Matija Gubec ob svojem rojstvu znašel na tisti strani tehtnice, ki je bila namenjena lačnemu kmečkemu sinu, poznejšemu kovinarskemu delavcu, na strani golorokih, ljudi brez pravic, na neenakopravni strani v primerjavi z ono drugo, ki je na isti tehtnici življenja odmerjala mesto domačim oblastnikom. V nasprotju s svojim tragičnim rojakom Matijo, ki se mu ni uspelo iztrgati tegobam revščine in neukosti, pa Tito v svojem življenju ni poznal porazov. Pa ne zato, ker jih ne bi bilo ali ker jih ne bi moglo biti, temveč zato, ker jih ni priznaval! Dokler človek živi, obstaja tudi upanje, da se je mogoče izkoptati iz težav, nam učiata Tito in njegovo delo.

Pred sedemdesetimi leti je dobil delovno knjižico in člansko izkaznico socialistične stranke. Komaj 21 let mu je bilo, ko so ga zaprli zaradi protivojne propagande in nekaj časa je odsedel v petrovaradinski trdnjavi; v njenih vlažnih in temačnih celicah je z odprtimi očmi sanjal o sprevodih, ki se neustavljivo vijejo pod plamenečo zastavo. Tito je z revolucionarnim delom izbojeval svoje mladostne sanje in jih uresničil.

Sodeloval je v oktobrski revoluciji, dal je pobudo za mnoge borbene delavske akcije v državi in jih tudi pripravil, bil je prvi voditelj boja proti frakcijam, za enotnost partije, pogumen v vseh bojih, vselej ponosno zravnal in dvignjene glave.

Njegovo zadržanje pred policijo in zagrebškim sodiščem leta 1928, ko je dejal: »Ne čutim se krivega, ker menim, da to sodišče ni pristojno, zame je pristojno samo partijsko sodišče...«, je napolnjevalo s pogumom številne generacije, vse do današnjih dni. Tudi poročevalec meščanskega lista, ki je spremljal sodni proces, si ni mogel kaj, presenečen ob Titovem vedenju, da ne bi priznal: »Njegov obraz ima v sebi nekaj od tistih fiziognomij, ki spominjajo na jeklo«. Tovariš Tito je v zaporu, obsojen na pet let, delal kod revolucionar in aktivist ter učil, prevajal, organiziral, stavkal, prijateljeval, spodbujal.

Ko je v začetku tridesetih let kot predstavnik KPJ prišel v Moskvo, je predaval na mednarodni leninistični šoli, namenjeni kadrom iz tujine. Neraziskano je ostalo, kako, kdaj in kje se je utegnil pripraviti za takšne in še težavnejše naloge, ko pa je bilo njegovo življenje vselej en sam boj, dolžnost, skrb in žrtev. Le koliko ilegalnih imen je moral spremeniti, koliko legitimacij in potnih listov, koliko krajev zakonitega in nezakonitega bivanja in koliko tiralic in nagrad na njegovo glavo je bilo izdanih!

V 45. letu, po sedemindvajsetih letih boja v delavskem revolucionarnem gibanju, je Josip Broz prevzel najbolj odgovorne naloge v svojem življenju. Na čelo Komunistične partije Jugoslavije je stopil leta 1937, v usodnih dneh, pred drugo svetovno vojno.

Dotlej je neuspešnost našega delavskega in komunističnega gibanja kljub osebni pogumu in vdanosti njenih kadrov revoluciji privedla do krize ideološke baze, strategije in politike. Odtlej so se kar štiri desetletja v našem gibanju izražali Titova močna volja, jasna misel, odločno in pogumno stališče, ob vseh prelomnih trenutkih in odločitvah.

Tovariš Tito je tesno sodeloval z največjimi osebnostmi revolucionarnega gibanja med tretjo internacionalo: Pieckom, Togliattijem, Dimitrovom, Kuusinenom in drugimi. To je bil usodni čas, čas nenehne krize v delavskem in komunističnem gibanju, krize, ki je netila birokratski dogmatizem in mrtvila revolucionarni polet, krnila revolucionarni zanos. V tistem času je protifašizem predstavljal ne le mobilizatorstvo, da človeški rod preživi, temveč kažipot v drugačne, bolj demokratične in pravičnejše odnose med ljudmi.

Vsi smo imeli priložnost spoznati izreden posluš, ki ga je imel tovariš Tito za stvarno življenje, in njegov pretanjeni občutek za mero. Vselej se je postavljaj po robu receptom in dogmam, a tako kot nihče drug je znal v splošnem najti posamično kot tudi tisto najbolj individualno v kolektivnem. Ta njegova sposobnost ni bila nič naučenega, sam je bil eden od proletarcev, izkoriščanih in zatiranih, preganjanih in obsojenih. Njegovo vizionarstvo je v resnici izhajalo iz življenjskih izkušenj, sposobnosti, da življenje vselej gleda s široko odprtimi očmi in budnimi čuti. Številne strateške odločitve, usodnega pomena za našo revolucijo, so vselej nosile pečat njegove sposobnosti, da stvarno in daljnovidno pretehta pojave, razmišlja o njih in sprejema odločitve na temelju svojih življenjskih izkušenj, pa sposobnosti, da poveže v organsko celoto tudi najbolj stranske sestavine istovrstnih tendenc in gibanj.

Vse to hkrati opozarja na moč njegove osebnosti, kakršne še ni bilo med nami. Boj proti frakcijam v partiji je Tito začel leta 1928 v Zagrebu. Komaj je prevzel vodstvo partije, se mu je posrečilo, da je temu naredil konec. Po nikakršnem preganjanju frakcionašev ni posegel. Vsem komunistom je zastavil jasne cilje in naloge. Enotnost akcije je sledila iz tega. Komunistična partija Jugoslavije je lahko kljubovala vsem tem viharjem časa in spopadom prav po zaslugi tistikrat dosežene enotnosti.

Usmeritev tovariša Tita, da so v partijo sprejemali ljudi, ki so uživali zaupanje okolja, v katerem so živeli in delali, tiste, ki so veljali za poštene in borbene, je bila izredno pomembna in daljnovidna. Takšni ljudje so postajali člani partije. Imeli so vpliv na ljudi okoli sebe, zaradi svoje borbenosti in še zlasti zaradi svojega osebnega življenja. Njihovo visoko moralo in zavest zgovorno potrjuje dejstvo, da je od 12.000 članov KPJ,

kolikor jih je bilo tik pred vojno, 9000 padlo v narodnoosvobodilnem boju. Tako so komunisti postali v očeh množic tisti, ki so vredni zaupanja.

»Prihodnjo konferenco moramo imeti v osvobojeni deželi«

Tito je ob koncu pete državne konference, pred napadom Hitlerjeve Nemčije in fašistične Italije na Jugoslavijo, sredi najhujše ilegalnosti, rekel: »Tovariši, pred nami so odločilni dnevi. Zdaj je treba naprej v končni boj. Prihodnjo konferenco moramo imeti v osvobojeni deželi, v kateri ne bo več tujcev in kapitalistov.« Tita ni prestrašila tema grozečega fašizma in tudi ne moč njegovega orožja.

Ko je bila naša država poteptana, izdana, razkosana, ko so po njej gospodarili okupatorji, kvizlingi, petokolonaši, je vodstvo partije, na katere čelu je bil tovariš Tito, mirno sprejelo odločitev o vsesplošnem uporu, o nenehnih bojih kot načinu za množičnost vstaje in preraščanje upora v vojni dejavnik, na katerega morajo računati tako sovražniki kot zavezniki.

To je bil več kot pogum in več kot jasnovidnost! Komunistična partija Jugoslavije je bila edina, ki se je izrekala za enotnost Jugoslavije in ki je razširila boj v vse kraje države.

Šele danes lahko vidimo, kako daljnosežnega pomena je bila odločitev, da po vsem osvobojenem ozemlju ustanove namesto starih organov oblasti nove narodnoosvobodilne odbore, kakšnega zgodovinskega pomena so bile odločitve AVNOJ, sprejete v Jajcu leta 1943, o ustanovitvi enega predstavništva vseh narodov in narodnosti Jugoslavije ter nacionalnega komiteja Jugoslavije.

Nacionalno vprašanje je bilo za tovariša Tita osrednje vprašanje revolucionarnega boja in enotnosti Jugoslavije. Poudarjal je, da mora vsak narod prevzeti odgovornost za svojo usodo, komunistična partija pa mora biti avantgarda in mora prerasti v osnovno silo naroda, spodbujati k sodelovanju in povezovanju z drugimi narodi in narodnostmi. V tej, za Jugoslavijo usodni usmeritvi je tudi kal korenin in načel sodelovanja naše države z drugimi narodi in državami, načela samostojnosti in nevmešavanja v zadeve drugih, kar je posebej pomembno tudi za odnose med socialističnimi državami in komunističnimi partijami.

Titu in naši partiji je bilo jasno, da ne more biti množičnega boja, če se množice ne zavedajo, da se bojujejo tudi za boljše in pravičnejše življenje. In to kljub tezi, veljavni v mednarodnem komunističnem gibanju, da protifašističnega boja ni mogoče povezovati s socialno revolucijo. To je bilo temeljno vprašanje našega revolucionarnega protifašističnega vojskovanja. Zato smo se lahko že v začetku usmerili v vseljudsko vstajo, ne pa v diverzije, zato nam ni bilo treba čakati, da bi nas osvobodili drugi.

Pri tem se je naša revolucija zavedala svojih mednarodnih obveznosti, internacionalističnih in tudi onih širših, ki so zadevale skupen boj proti

fašizmu nasploh. Ves čas vojne je priklepala na bojišča približno 30 nacifašističnih in drugih okupatorskih ter kvizlinških divizij, trikrat več, kot jih je bilo na afriški fronti.

Biti socialistične Jugoslavije je tuje povezovanje s katerimkoli blokom

Leto 1948 je bilo prav tako eno od prelomnih v zgodovini našega gibanja pod vodstvom tovariša Tita. Tistikrat se je zastavilo vprašanje o odnosih med socialističnimi državami in komunističnimi partijami, vprašanje neodvisnosti, enakopravnosti, spoštovanja suverenosti in samostojne poti v razvoju socializma. Tito se tudi takrat ni uklonil, se ni pokoril. Verjel je v revolucionarno resnico in pravico. Ni popuščal pri vprašanjih, tako pomembnih za usodo naše države in tudi za prihodnost mednarodnega komunističnega gibanja.

Iz človečnosti naše revolucije, njene množičnosti, iz izkušenj narodnoosvobodilnih odborov, iz vere v moč množic se je pred tremi desetletji rodilo naše samoupravljanje. Tovariš Tito je ocenil začetek te zgodovinske poti, tako da je opozoril na znano Marxovo geslo »tovarne delavcem« in ga spremenil v prakso. To je izredno veliko prispevalo k trdnosti naše večnarodne skupnosti in zagotovilo demokratično in humanistično vsebino socializma.

Tovariš Tito je vedel in občutil, da v hudih časih, ki so bili mimo, pa tudi v časih, ki so se začenjali, za partijo ne bo dovolj zgolj disciplina, če hoče doseči enotnost revolucionarne akcije. Potrebno je bilo tudi uresničiti kar največjo demokratičnost, forumi pa naj bi spoštovali partijsko javno mnenje.

Tito, ki je bil vselej za trdno disciplino, ni bil po naključju hkrati tudi proti »sekanju glav« ljudem, ki so pri svojem delu zagrešili nekatere napake. To načelo tovarštva in zaupanja, humanističnega odnosa do človeka nam ostaja v dragoceno dediščino.

Biti socialistične Jugoslavije je tuje povezovanje s katerimkoli blokom. To je Tito jasno videl in trdno je verjel, da že sam obstoj blokove povečuje ogroženost sveta. Zato je tudi začel zgodovinsko akcijo kot eden od ustanoviteljev neuvrščene gibanja. V enakem duhu je poudarjal nujnost enakopravnih odnosov med komunističnimi partijami in socialističnimi državami.

Zato je tovariš Tito simbol ne le za nas, temveč tudi v širokih svetovnih merilih: simbol humanega socializma, svobodne misli, ustvarjanja, boja za pravico, za bratstvo in enotnost, za enakopravne odnose, za svet brez vojne. Tovariš Tito ostaja v naših srcih in v zgodovini nedosegljiv zgled.

Tito nas fizično zapušča. Iz naših vrst odhaja revolucionar in vojak, delavec in državnik, vrhovni poveljnik in predsednik, človek, ki je poseb-

ljal našo smelost in boj, našo voljo in težnje, naš mir in svobodo, naš ljubljeni tovariš – Tito.

Ne bomo več slišali tistega glasu, ki je tolikokrat govoril v našem imenu, ki je v težkih trenutkih povzdigoval našo borbenost in moralo, krepil naše zaupanje, se z nami veselil uspehov, pa tudi ostro opozarjal na slabost in motnje, ki bi utegnile ogroziti naš razvoj in ustvarjalnost množic.

Po tem, kar je zapustil, je Tito tudi človek prihodnosti

Fizično se poslavljamo od tovariša Tita. Ostajajo pa njegova dela in ideje, kot trajni kašipot našega boja. Ostajajo naše obveznosti in odgovornosti, da nadaljujemo veliko delo, ki smo ga začeli s Titom.

Tito odhaja, a ostajata naša večna ljubezen in spoštovanje do njegove velike človeške in državniške osebnosti. Navdihovala nas bo njegova neustrašna moč volje in odločnosti pri delu. Učil nas je s svojim velikim zgledom, da delimo usodo s svojo državo in ljudstvom.

Poslavljamo se od Tita. Vendar nam je zapustil odgovor na vprašanja, ki se nam zastavljajo tudi v tem trenutku – kdo smo, kaj smo, kako bomo nadaljevali našo pot, se obdržali in napredovali. S Titom smo dovolj dozoreli in se utrdili v zavesti, da lahko obstanemo kot trdna in celovita država samo, če ostanemo enakopravna socialistična skupnost vseh naših narodov in narodnosti. Kot družba samoupravljalcev, v kateri sta delovni človek in njegov interes merilo socialističnega in družbenega napredka. Da je naša prihodnost v tem, da ostanemo neuvrščena Jugoslavija, samostojni na svoji zemlji, kljub vsem težavam in viharjem, ki bi se utegnili zgrniti nad nas. Bratstvo in enotnost, samoupravljanje in neuvrščenost so tri temeljna načela, na katerih je temeljila, temelji in se bo na njih še v prihodnje razvijala po jasno začrtani poti Socialistična federativna republika Jugoslavija.

Danes je naša usoda v naših rokah. Postala je naša zavest, naše srce in razum. Neodvisna socialistična skupnost bratskih narodov, država, aktivna v boju za mir, za vsestransko mednarodno sodelovanje na načelih enakopravnosti in neodvisnosti narodov, to bo še naprej Titova in naša Jugoslavija.

Slovo s tovarišem Titom zadaja boleč udarec srcem vseh naših ljudi. Srcem mnogih ljudi po svetu, ki so ga poznali ali slišali o njem. Tito je zares človek našega stoletja, človek epohe, kot so ga te dni imenovali po svetu tisti, ki ga spoštujejo.

Ponosni smo, da smo Titovi sodobniki. Po tistem, kar je zapustil, je tudi človek prihodnosti. Ni je sile, ki bi lahko zasenčila njegovo delo, ugasila baklo, ki jo je tako dolgo nosil in ponesel skozi mnoge teme in neurja.

V tem bridkem trenutku stojimo sklonjenih glav, v dokaz globokega spoštovanja. Stojimo trdno povezani pred odgovornostjo, ki jo lahko izpolnimo samo združeni. Nasledniki Titovega dela ne bodo le sodobniki, temveč tudi generacije, ki jih bosta navdihovala Titov zgled in boj.

Pred nami je velikanska moralna obveznost, da nadaljujemo to veliko delo in da potrjujemo naše besede z novimi uspehi.

Velika hvala in slava tovarišu Titu!

«Delo», 9. maja 1980

Naša revolucija ostaja takšna, kakršna je bila – Titova

(Govor predsednika predsedstva SFRJ Lazarja Koliševskega pred grobnico, 8. maja 1980)

Za delavski razred, za vse delovne ljudi in občane, za Zvezo komunistov Jugoslavije, za našo mladino in pripadnike oboroženih sil po vsej naši socialistični samoupravni skupnosti je prišel zdaj najbolj boleči trenutek, trenutek slovesa od tovariša Tita.

Dneve in dneve so, dragi tovariš Tito, milijoni naših ljudi nemo, z največjim strahom, vendar z velikim upanjem spremljali tvoj zadnji boj. Iz globine svojih src so želeli, da tudi tokrat zmagáš. Do zadnjega tvojega diha so verjeli v čudež, v nemogoče. Nikoli se nisi umikal pred silami zla. Upognil si se šele pred neizprosnimi zakoni narave, po skoraj devetih desetletjih življenja, polnega podvigov in trpljenja, neprimerljivega samoodpovedovanja in stalnega boja, v katerega si brez prizanašanja vlagal vse svoje sile.

S temi mislimi in občutki se poslavljamo danes od tebe vsi mi, tvoji tovariši in soborci, Zveza komunistov Jugoslavije, ki si ji vtisnil pečat svoje osebnosti, delavski razred naše dežele, iz katerega nederij si zrasel, delovni ljudje in občani vseh naših narodov in narodnosti.

V tem bolečem trenutku, pred duhom svojega legendarnega vrhovnega komandanta, so slavni borci narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije spustili na pol droga 365 zastav vojnih brigad, ustanovljenih na naših tleh, med njimi je 341 jugoslovanskih, 21 italijanskih ter po ena ruska, francoska in bolgarska.

Z besedami ni mogoče izraziti bolečine, ker odhajaš od nas, toda niti ponosa, ker smo te imeli, ker nas je takšen velikan zgodovine desetletja varno vodil, ker smo skupaj gradili, razvijali in krepili revolucionarno avantgardo delavskega razreda, ker smo povezali, zbrali in vodili milijonske množice vseh naših narodov in narodnosti v zmagovit narodnoosvobodilni boj in socialistično revolucijo, za uresničenje njihovih socialnih in nacionalnih pravic in interesov, za uresničenje srečnejše družbe in bolj humanih človeških odnosov, bratstva in enotnosti med našimi narodi in narodnostmi. Skupno smo pogumno utirali pota naše socialistične samoupravne družbe in vsestransko krepili federativno skupnost.

Zdaj ostajamo brez tebe, toda trdno združeni in pripravljeni, da tako mi kakor mladi rodovi, ki prihajajo za nami, vselej stopamo po pogumnih vizionarskih poteh, po katerih smo se skupaj s teboj prebijali v prvih dneh revolucije v vseh bojih, preizkušnjah in uspehih. Iskali in našli smo najboljše rešitve za izpolnitev tvojih zamisli pri graditvi našega boljšega jutri, pri razvijanju tesnih vezi sodelovanja in prijateljstva z narodi po vsem svetu, v interesu miru, varnosti in mednarodnega sodelovanja. Z nami ostaja tudi svet brez svojega velikega državljana, vztrajnega borca za mir in simbola, v katerem niso izraženi samo upi, ampak tudi možnosti za premagovanje preizkušenj, skozi katere stopa.

Ko si prišel pred 43 leti na čelo naše slavne partije, si zaoral novo in globoko brazdo v zgodovini vseh naših narodov in narodnosti. Vsemu, kar so naša partija, delavski razred, delovni ljudje in občani ustvarili na poti človekove in nacionalne svobode, si osebno največ in odločno prispeval. Pod tvojim odločnim in zanesljivim vodstvom nismo poznali porazov niti tedaj, ko so bitke in težnje pomenile juriše na nebo. Z besedami in dejanji si nas učil, kako moramo reševati tudi najbolj zapletene in zahtevne naloge, ki so bile pred nami.

Iz zaostale dežele, ki je bila do nedavnega tujim silam drobiž za poravnavanje medsebojnih računov, nemočne pred tujimi osvajalci in zavojevalci, iz dežele nacionalnega zatiranja in izkoriščanja, bede in revščine, je v boju, ki si ga vodil skoraj pol stoletja, nastala nova Jugoslavija, družba in sistem, ki sta po marsičem novo v zgodovini.

Trdno si stopal na našem čelu, ko smo gradili in zgradili našo skupnost, od leta 1941 prek prvega in drugega zasedanja Avnoja do sedanje ustavne ureditve. Brez takšne skupnosti si našega obstoja ni mogoče zamisliti. V boju in prizadevanjih za njeno srečo in blaginjo bo tvoje delo vselej z nami, kot spodbuda, kažipot, moč in navdih.

Ustvarili smo novo in izvirno družbeno skupnost, zasnovano na demokratičnih in humanističnih temeljih socialističnega samoupravljanja, na bratstvu in enotnosti vseh naših narodov in narodnosti. To so temelji, na katerih se stalno krepi njena samozavest in trdnost in ni je sile, ki bi jo lahko zlomila. To je skupnost, na katero so njeni člani ponosni, skupnost, ki daleč naokrog odseva svetla načela humanizma, človekove solidarnosti, miru in bratskega sodelovanja, enakopravnosti in vzajemnega spoštovanja ljudi, narodov in držav. Ta skupnost je sad naših hotenj in boja, ki bo dolgo v zgodovini nosil obeležje tvoje osebnosti, čas, v katerem je nastala, pa bo ostal v zavesti naših narodov in narodnosti kot Titova doba. Za vse to ti, dragi tovariš Tito, ostaja Socialistična federativna republika Jugoslavija večno hvaležna.

S teboj smo delali in gradili, kakor da bo večno mir in se pripravljali, kakor da bo jutri vojna. Te tvoje besede smo najdosledneje spreminjali v dejanja, se usposabljali za obrambo sleherne pedi naše domovine, čuvali našo svobodo, naš socialistični samoupravni sistem, suverenost in neodvi-

snost naše dežele pred vsakomer, ki bi hotel nanjo položiti roko. Prepričani smo, da se ti bomo najdosledneje in najbolj oddolžili s tem, da bomo prav tako ravnali tudi v prihodnje.

Kakor si si podoba naše današnje družbene skupnosti zamislil že v časih najbolj črne reakcije, fašističnega divjanja in nasilja, v odporih vseh vrst pritiskov in poskusov vmešavanja v naše notranje zadeve, v obdobju najbolj pogubnega vrtinca hladne vojne in blokovskega soočanja, tako si tudi v vseh drugih težkih priložnostih odkrival pota miru in jih širil. Spoznal si zgodovinsko vizijo politike neuvrščenosti kot edine alternative sodobnega sveta, ki se srečuje z nevarnostmi jedrske katastrofe in se neomajno bojeval za njeno nezamenljivo vlogo v sodobnih mednarodnih odnosih. Tvoje ime in aktivnost sta vgrajena v vse rezultate in dosežke politike neuvrščenosti ter v uveljavljanje njenih načel in poti v prihodnosti.

Neomajno smo prepričani, da sta naš obstoj in prihodnost edino na tvoji poti, zato bomo tudi v prihodnje ponujali roko prijateljstva, enakopravnosti in sodelovanja vsakomur v svetu, kakor si znal to delati ti. Pod tvojim vodstvom smo navezali, gradili in uspešno razvijali prijateljstvo in prijateljsko sodelovanje domala z vsemi državami sveta, ne glede na razlike v družbenih sistemih in opredelitvah. Tako bomo še odločneje ravnali tudi v prihodnje.

Roko prijateljstva in sodelovanja znamo ponuditi in jo prav tako prijateljsko stisniti. V tem si bil nedosegljiv mož dejanj in tvorec. Storili bomo vse, da bomo čim manj občutili izgubo, ki ni zadela samo nas, ampak tudi ves svobodoljubni in miroljubni svet.

V tem trenutku, ko nimamo besed utehe, smo ponosni in trdni v prepričanju, da bomo tvojo misel in delo spreminjali v nove navdihe in napore. Tvoje veliko delo bo še naprej živelo v vseh naših narodih in narodnostih, v delavskem razredu, v njihovem neomajnem boju za socializem in človekovo srečo.

Ko se poslavljamo od tebe, se ti naša domovina, vsi delovni ljudje in občani zahvaljujemo za najbolj dragoceno pridobitev – da suvereno razpolagamo s svojo usodo in vero vase, v svojo srečo, v moč svobodnih ljudi ter pobratenih narodov in narodnosti. Sami in po lastni odločitvi so se vsi naši narodi in narodnosti soglasno in nepovratno opredelili za tvojo pot in tvoje vodstvo.

Sredi viharjev, ki so šibali in šibajo svet, v katerem živimo, svet, ki je raztrgan in razdeljen, razburkan in nemiren, si ti zagotovil naši deželi visoko mesto v mednarodni skupnosti prav zato, ker je naša socialistična skupnost zanesljiv dejavnik svobode, napredka, stabilnosti in varnosti v svetu. In takšna bo ostala tudi vnaprej.

Dragi tovariš Tito, ko se poslavljamo od tebe, ti želimo povedati, da ostajajo v naših mislih in občutkih globoko in trajno vrezani zgodovinski dogodki, povezani s tvojim imenom in delom, dogodki, ki so spremenili

tokove naše sodobne zgodovine. Pokazal si, da najbolj razumeš gibalne sile družbenega razvoja, izpričal si odločnost in hrabrost v boju proti razrednemu in nacionalnemu sovražniku, smisel in pripravljenost poiskati jasne in preproste rešitve tudi v najbolj zapletenih situacijah, v vseh prelomnih trenutkih naše revolucije. Iz tvojega duha in bitja je vselej seval revolucionarni optimizem. Te vrline si potrjeval sleherni dan svojega življenja, boja in ustvarjalnosti.

Tvoj lik revolucionarja, stratega, borca, človeka, ljudskega voditelja in vojskovodje v velikem zgodovinskem pomenu, je kot granit vklesan večni spomenik, kažipot in nauk na sleherni stezi našega boja in revolucije.

Naš slavni narodnoosvobodilni boj in socialistična revolucija, naša skupnost Socialistična federativna republika Jugoslavija, enakopravnost, bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, suverenost in neodvisnost naše domovine, naša močna jugoslovanska ljudska armada, neuvrščenost in mir, demokratično in enakopravno sodelovanje z vsemi državami in narodi sveta, človekova sreča in socializem – vse to nosi neizbrisen pečat Titove zgodovinske osebnosti. To ostaja naš program in zaobljuba tu pred teboj, da mora naša revolucija, kakor si dejal, ostati takšna, kakršna je bila: neomajna v temeljnih opredelitvah, humana v prizadevanjih, da se stalno širijo človekove svoboščine ter nepomirljiva z vsemi, ki bi hoteli ogroziti njene pridobitve in preusmeriti njene tokove.

Tovariš Tito, z nami ostaja za vselej tvoje neuničljivo in veličastno delo. Zavedamo se, da te lahko nadomestimo samo vsi, tesno združeni, na poti stalnega razvijanja samoupravljanja ter krepitev bratstva, enotnosti in enakopravnosti naših narodov in narodnosti.

Za teboj ostaja nova, ponosna in trdna družba delavskega razreda in vseh delovnih ljudi, družba samoupravljalcev, zavestnih in svobodnih osebnosti širokega obzorja in odprtih perspektiv, jasno usmerjenih in neomajnih ljudi, ki vedo, kaj so izbojevali in pridobili, kaj morajo braniti in varovati, kaj delati v prihodnosti. Ostaja dežela pobratenih narodov in narodnosti, ki so v uresničevanju tvojih idealov nacionalne svobode, suverenosti in enakopravnosti odkrivali pota stalne krepitev svoje skupnosti, svojega bratstva in enotnosti. Nihče in nič nas ne bo premaknilo in nas tudi ne more premakniti s teh poti, po katerih si nas tako vztrajno in neomajno vodil.

Odločni in sposobni smo čuvati kot punčico svojega očesa ter neomajno še naprej stalno graditi našo svobodo, neodvisno in samoupravno skupnost – Socialistično federativno republiko Jugoslavijo.

Ko kljubujemo bolečini za teboj, smo v tem žalostnem trenutku skupaj z vsemi člani tvoje družine, združeni z njimi v bolečini, ki se je ne da preboleti, toda tudi ponosni na vse, kar si bil, kar ostajaš in kar nam zapuščáš. S skupnimi prizadevanji bomo spremenili to slovo v nov izvir moči na poti, ki smo jo obeležili skupaj s teboj. Vse svoje življenje si nesebično nalagal na svoja ramena težko breme boja, dela, skrbi in

odgovornosti. Malo je bilo ljudi v zgodovini, celo med največjimi, ki lahko, kakor ti, na koncu svoje življenjske poti mirno in ponosno pogledajo nazaj. Prehodil si vso to dolgo in težavno pot in zapustil za seboj enega najglobljih sledov, kar jih človek lahko zapusti v zgodovini.

Počivaj v miru.

Večna ti hvala in slava!

Komunist, Ljubljana, 9. maja 1980

**Iz predvojne politične in publicistične
revolucionarne dejavnosti**

POROČILO MESTNEGA PARTIJSKEGA KOMITEJA O DELU ZA ČAS OD JANUARJA 1927 DO FEBRUARJA 1928 (Koreferat, napisan februarja 1928 v Zagrebu¹)

Januarska konferenca leta 1927² je potem, ko je slišala poročilo o položaju in delu mestne partijske organizacije in upoštevajoč ugodne objektivne okoliščine, poudarila kot pglavitne tele naloge:

1. Organizacijsko utrditi in razširiti mestno part[ijsko] organizacijo z organiziranjem novih industrijskih celic in s pritegnitvijo aktivnih tovarišev iz sindikata v part[ijsko] organizacijo.
2. Organizacijsko utrditi tako celice kakor tudi rajonske komiteje.
3. Vzpostaviti dejansko in sistematično vodstvo rajonskih komitejev nad celicami in mestnega komiteja nad rajonskimi komunisti.
4. Politično aktivirati mestno organizacijo s centraliziranim izvajanjem političnih akcij in kampanj oziroma z reagiranjem na politične dogodke.
5. Sistematično izvajati politično-prosvetno delo v celicah.
6. Organizacijsko utrditi in aktivirati delo part[ijskih] frakcij v sindikatih.
7. Organizirati mestno partijsko šolo, po možnosti pa tudi sindikalno, da bi se izoblikoval mestni partijski in sindikalni aktiv.

Za uresničenje teh nalog so bile ugodne objektivne možnosti: tako splošen politični položaj kakor tudi sam položaj proletariata. Splošen politični položaj v zadnjem letu označuje: 1. čedalje večja nevarnost vojne tako proti Sovjetski zvezi kakor tudi med posameznimi kapitalističnimi državami, zlasti na Balkanu;³ 2. vse hujše izkoriščanje delavskega razreda in revnih kmetov (glej resolucijo III. plenuma CK).⁴

Poleg takega splošno političnega položaja označuje notranji položaj v državi: 1. uvedba generalsko-fašistične diktature; 2. čedalje hujše nacionalno zatiranje po dvorski kliki in srbijanski veliki buržoaziji, kar omo-

¹ Josip Broz, odločen v boju zoper frakcionaštvo v KPJ, je kot organizacijski sekretar mestnega komiteja KPJ v Zagrebu nastopil s tem koreferatom proti frakcionaškemu »poročilu večine« na osmi konferenci zagrebske partijske organizacije, ki je bila v noči od 25. na 26. februar 1928. Koreferat je bil na konferenci sprejet s 27 glasovi, eden se je vzdržal, trije pa so bili proti.

² Gre za VII. konferenco zagrebske mestne organizacije KPJ, ki je bila verjetno v drugi polovici januarja 1927.

³ Ocena, da je za splošen politični položaj značilna čedalje večja nevarnost vojne proti Sovjetski zvezi, je izhajala tako iz takratne ocene Komunistične internacionale kakor tudi iz pisanja velikega dela evropskega tiska, da pripravljajo zahodne sile, predvsem Anglija in Italija, napad na ZSSR.

⁴ III. plenum CK KPJ (znan kot aprilski plenum) je bil 26. ali 27. aprila 1927 v Beogradu. Na plenumu so analizirali gospodarski, zunanji in notranji politični položaj v Jugoslaviji kakor tudi celotno dejavnost partije v zadnjih šestih mesecih. Posebno pozornost je centralni komite posvetil pripravam za I. kongres Neodvisnih sindikatov.

goča tudi kapitulantska in oportunistična politika vodstva vseh buržoaznih in maloburžoaznih strank zatiranih narodov (HSS, federalisti⁵ itd.); 3. obubožanje delovnega ljudstva v mestu in na vasi ter vse večja brezposelnost, kar je posledica splošnega stopnjevanja gospodarske krize v državi (glej resolucijo III. plenuma CK).

Splošna gospodarska in politična kriza zlasti močno prizadeva delavstvo v Zagrebu. Gospodarska kriza in uvedba racionalizacije v posamezna zagrebška podjetja spravlja na cesto na tisoče delavcev.⁶ Hkrati z odpuščanjem delavcev iz podjetij sprejemajo kapitalisti v proizvodnjo čedalje bolj ženske, zaradi tega pa se mezde nenehno znižujejo pod eksistenčni minimum. V zagrebški industriji prejemajo npr. nekvalificirani delavci, zlasti ženske, ponavadi od 2 do 4 din na uro, velikokrat pa se primeri, da delavke ne dobivajo več kot 1 din na uro (Dom[aća] tovarna perila, »Zvono«⁷ itd.). Poleg zniževanja mezd se v industriji, zlasti pa v obrtnih podjetjih, vse bolj krši 8-urni delovni dan kakor tudi pravica delavcev do delavskih zaupnikov. To ofenzivo kapitalistov na položaj delavcev omogoča poleg splošne krize in brezposelnosti tudi nezadostna organiziranost delavskega razreda pa tudi pritisk režima na sleherno borbena gibanje delavcev (s preprečevanjem sind[ikalnega] dela v podjetjih, s prepovedovanjem zborovanj, z dušenjem manifestacij, s preprečevanjem širjenja našega tiska itd.).

Kljub vsemu pa borbenost pri delavcih ne upada, marveč, nasprotno, narašča. To povečanje borbenosti dokazujejo spontane stavke (»Sila«, železn[iška] delavnica itd.), manifestacije zlasti brezposelnih delavcev, volilni izidi⁸ itd.

Delo mestnega komiteja v takšnih razmerah in ko je imel za nalogo pravilna in jasna napotila prejšnje mestne konference, je bilo v tem:

1. Partijski aktiv je imel več sestankov; na sestankih so bila zastavljena splošno politična vprašanja, medtem ko so se konkretna vprašanja, ki jih je imela zagrebška organizacija pred seboj, dokaj slabo zastavljala.

⁵ Oportunistična politika Hrvatske seljačke stranke (HSS) se je tisti čas kazala v tem, da se kljub temu, da je bila v opoziciji, ni bojevala za drugačen politični režim, marveč le za to, da bi prišla na oblast. *Federalisti* so privrženci Črnogorske federalistične stranke, ki je bila ustanovljena leta 1922. Eno krilo federalistov je bilo eksponent prejšnje črnogorske dinastije in je zastopalo politiko sodelovanja z Italijo, in to ga je v drugi svetovni vojni pripeljalo do sodelovanja z okupatorji in v boj zoper narodnoosvobodilno gibanje, manjši del pa se je vključil v narodnoosvobodilno gibanje.

⁶ Z zaostrovanjem gospodarske krize v drugi polovici dvajsetih let je tudi problem brezposelnih postal vse bolj aktualen, saj je njih število nenehoma naraščalo. Zlasti velik obseg je dobilo odpuščanje delavcev z dela v gradbeništvu in usnjarski industriji, kjer je na cesti ostalo okoli 50 odstotkov delavcev. Brezposelnost je zajela tudi kovinsko industrijo – v Zagrebu je bilo okoli 1200 brezposelnih kovinarjev. V prvih mesecih leta 1928 je na zagrebški borzi dela iskalo zaposlitev več kot 11.000 delavcev.

⁷ Od začetka dvajsetih let je postajalo vprašanje ženske delovne sile v Jugoslaviji vse bolj pereče, ker se je število žensk delavk nenehoma večalo na račun zaposlenih delavcev: od leta 1921 do 1926 se je število zaposlenih delavcev znižalo za 8 odstotkov, število delavk pa se je povečalo za 97 odstotkov (po pisanju delavskega tiska je bilo od 1.400.000 delavcev 300.000 delavk). Okoli 3000 delavk je delalo v zagrebških tovarnah. Delavke pa so praviloma prejemale skoraj za 30 odstotkov manjše mezde, ker je za pravega »hranilca« družine veljal možki. Tak položaj je bil, kakor navaja Broz, tudi v industriji nogavic in trikotaže »Zvono« na Zavrtnici 42 in v Domači tovarni perila Leona Bauerja.

⁸ Z volilnimi izidi je razumeti uspehe, ki jih je KPJ po listi Republikanske zveze delavcev in kmetov dosegla na volitvah v Zagrebu: 23. januarja je pri volitvah za oblastne skupščine dobila 2030 glasov (dva mandata), 4. septembra za mestno zastopstvo – 2466 glasov (7 mandatov) in 11. septembra 1927 pri skupščinskih volitvah – 2934 glasov.

2. Rajonske konference so bile ponavadi brez predstavnikov MK, zlasti pa brez direktiv MK.

3. Sekretar RK se je deloma redno sestajal s predstavnikom MK.

4. Posamezni člani MK so v volilnih kampanjah opravljali nekatere tehnične posle (pisali so prijave za volilne sestanke in jih vlagali itd.), vendar MK kot forum ni vodil volitev.

5. Številčno stanje mestne organizacije se je nekoliko povečalo, a ne po zaslugi in tudi ne pod vodstvom MK.⁹

6. Za 10-letnico ruske revolucije je bil izlet na podeželje.¹⁰ Priprave zanj so opravili posamezni člani MK.

Poleg teh ugotovitev o delu MK je treba poudariti, da nalog, ki jih je postavila prejšnja m[estna] konferenca mest[nemu] komiteju, MK ni opravil tako, kakor bi bilo mogoče.

1. MK kot vodilni forum ni bil na potrebnih višini. Seje MK so bile v začetku redne in povečini administrativne narave. Znotraj MK delo ni bilo razdeljeno.

2. Glede vprašanja organizacijske utrditve in razširitve m[estne] organizacije po industrijskih podjetjih MK ni dal potrebnih direktiv raj[onskim] komitejem in celicam in njihovega dela ni kontroliral. Dejansko delno povečanje m[estne] organizacije je delo posameznih celic in posameznih tovarišev.

3. M[estni] komite ni vodil dela raj[onskih] komitejev in jim tudi ni dajal potrebnih direktiv, kako naj vodijo splošno delo celic.

4. Zveza med MK in raj[onskimi] komiteji kakor tudi celicami ni bila zadostna in zaradi tega so celice in raj[onski] komiteji pogosto morali zelo dolgo čakati, npr. na potrditev na novo sprejetih članov, na odgovore na posamezna vprašanja, na potrditev delovnega programa; na nekatera teh vprašanj MK še do danes ni odgovoril.

5. Vsakodnevnega vodstva in osebnih stikov med posameznimi člani MK ter rajoni in celicami je bilo prav malo in premalo.

6. MK ni vodil in kontroliral pobiranja članarine, ni dovolj skrbel za pravilno delitev in obračunavanje ilegalne literature, niti resolucije april-skega plenuma; čeprav je bila pravočasno dana na razpolago m[estnemu] komiteju, se je niso dotaknili dva meseca, vse do danes pa še ni bila razposlana vsem celicam.

7. Zaradi takega nedela m[estnega] komiteja je trpelo praktično delo, kakor npr. politično-prosvetno delo v celicah, delo partijskih frakcij v sindikatih itd.

⁹ Januarja 1927 je zagrebška organizacija KPJ štela 70 članov, pred VIII. mestno konferenco KPJ pa 134 članov (razporejeni so bili v 16 celicah po podjetjih, 4 delavskih celicah in 2 uličnih skupinah) in 89 simpatizerjev KPJ (razdeljenih v 19 skupin).

¹⁰ Gre za izlet, organiziran 6. novembra 1927 v vas Markuševac (Sv. Šimun) v okolici Zagreba, kjer je o pomenu oktobrske revolucije govoril okoli 100 zagrebškim študentom in delavcem Milan Durman. Ko so se udeleženci vračali v Zagreb, so skupno nosili rdečo zastavo in vzklikali komunistične parole.

8. Kljub izrečnemu nalogu prejšnje m[estne] konference in stalni želji ter zahtevam celotnega članstva mestne organizacije mestni komite praktično sploh ni poskušal ustanoviti partijske šole.

9. MK ni posvečal pozornosti centraliziranemu vodstvu akcij, ki so bile glede na položaj in zahtevo delavskega razreda potrebne (skupščine, ilegalni sestanki, izleti, demonstracije, obletnice itd.).

10. Kakor v drugih nepartijskih organizacijah delavskega razreda tudi v RP (Rdeča pomoč) m[estni] k[omite] ni delal in se tudi ni zanimal za delo RP in ga ni podpiral.

11. Na zdravo pobudo posameznih celic in raj[onskih] komitejev, npr. glede vprašanja akcije za brezposelne, MK ni reagiral, in tako je delo, ki se je v dobršni meri že začelo, propadlo.

12. MK ni posvečal potrebne pozornosti delu med ženskami in je njihove pobude celo dušil.

13. MK ni skrbel za delo na vasi, čeprav so posamezne celice in rajoni navezali stike z njim; ni jim pošiljal niti referentov, kadar so to zahtevale.

14. Zveze med MK partije in mladino skorajda ni bilo in MK dela mladine ni podpiral.

15. Za celotno delo MK je zelo značilno dejstvo, da ni razmnožil resolucije prejšnje m[estne] konference in jim je ni poslal. Še sam ni uporabljal pri delu direktiv te resolucije, marveč je resolucijo izgubil, pa tudi programa svojega dela ni nikoli izdelal.

16. Poleg takega nedela MK je treba zlasti poudariti, da so posamezne celice in celo raj[onski] komiteji razmeroma dobro delali in imeli uspeh, to pa dokazuje, da zagrebška organizacija v resnici temelji na boljševiskih osnovah.

17. MK je sicer sprejel pravilne sklepe KI III. kongresa KPJ in vseh plenumov CK KPJ o pobijanju frakcij, sektaštva in klikarstva znotraj partije, vendar je večina MK z vsem svojim delom kakor tudi s samim svojim predlogom poročila m[estni] konferenci dokazala, da teh sklepov ali ni razumela ali pa jih ni hotela izvajati.¹¹ Frakcionaštvo, sektaštvo in klikarstvo se pobija le s praktičnim delom med množicami, s povezovanjem naše partije s širokimi množicami industrijskih delavcev in z višanjem ideološke ravni partijskega članstva. Zaradi tega je temeljna in poglobitna naloga prihodnjega MK v tem, da se izpolnjujejo pravilni sklepi prejšnje m[estne] konference in pripombe internacionalnega organizacijskega inštruktorja,¹² ne pa, kakor dela to večina MK, da si prizadeva odgovornost za svoje napake prevreči na »višje forume«.

J. B. Tito, Izbor iz del, 2. knjiga (Delavski razred in Zveza komunistov Jugoslavije – 1926–1977), DZS, Ljubljana 1978, str. 15–21.

¹¹ III. kongres KPJ (kongres »pomiritve« med frakcijami) je bil v dneh 17.–22. maja 1926 na Dunaju. Kongres je potekal v znamenju ostre kritike frakcij in obsojanja frakcijskih bojev v vrhovnih KPJ. O frakcijskih sporih so razpravljali tudi na II., III. in IV. plenumu CK KPJ, ki so bili septembra 1926, aprila ter novembra–decembra 1927. Zaradi frakcijskih sporov v KPJ je večkrat posredovala tudi Komunistična internacionala ter ob tej priložnosti sprejemala svoje resolucije.

¹² Gre za inštruktorja komunistične internacionalne »Mirkovića« (ali »Milkovića«, njegovo ime ni ugotovljeno), ki je bil pomladi 1927 poslan v Jugoslavijo z nalogo, da preišče stanje v KPJ, zlasti v zvezi s frakcijskimi spori.

POKRAJINSKEMU KOMITEJU KPJ ZA SLOVENIJO
(Pismo o najnovejših dogodkih je Tito napisal 11. oktobra 1934 v
Ljubljani)

Dragi tovariši!

Najnovejši dogodki bodo verjetno močno vplivali ne le na nadaljnji razvoj notranjega političnega položaja, temveč tudi zunanjega, tj. mednarodnega položaja.¹ Prav ti najnovejši dogodki nas silijo, da moramo biti pripravljeni, tj. da si z vsemi močmi prizadevamo za izvedbo sklepov pokrajinske konference in v duhu direktiv CK. Ne smemo pustiti, da bi nas zmedli ali pa zavedli veliki politični dogodki, ki bodo morda sedaj nastopili. Ne smemo se prepustiti upanju, da bodo ti dogodki odslej delali za nas. Nasprotno! Prav sedaj moramo dokazati, da smo pravi člani Komunistične partije, ki si je od leta 1929 naprej z velikanskimi žrtvami pridobila velike simpatije med delovnimi množicami v mestu in na vasi.² Sedaj je naša naloga, da upravičimo te simpatije in zaupanje. Toda kako? Tako da si bomo neutrudno prizadevali za zbiranje teh množic, da bomo ustvarili močno Komunistično partijo, ki bo trdno povezana z delovnimi množicami in ki jih bo znala popeljati v boj.

Več kot gotovo je, da se bo odslej naprej teror še povečal: razna fašistična združenja že trobijo v zbor in pred nami so hude preizkušnje. To nas ne sme prestrašiti. Komunisti kot avantgarda proletariata v svojem boju ne poznajo nobenih ovir in strahu. Tovariši! Bodite prepričani, da se sedaj ozirajo k nam sto in sto tisoči zatiranih in izkoriščanih. Od nas pričakujejo dejanj, in naša naloga je, da upravičimo njihova pričakovanja.

Katere so naše sedanje naloge? Ali se bomo prepustili politiziranju in komentiranju raznih velikih dogodkov ali pa se bomo neutrudno ukvarjali z »drobnim« delom, ki pa v resnici edino lahko pripelje do velikih rezultatov? Ne politizirajte, temveč pospešeno delajte v duhu direktiv CK in sklepov pokrajinske konference. Najnovejši dogodki ne spreminjajo smeri našega dela, temveč od nas zahtevajo, da jo še utrdimo. Nevarnost vojne je velika. Šoviniistična propaganda, ki hujska k vojni, pa se bo odslej nedvomno okrepila do skrajnosti. Mi moramo to propagando neutrudno pobijati in preprečiti, da bi se delovno ljudstvo znova spremenilo v poslušno orodje imperialističnih zlikavcev.

¹ Gre za atentat na jugoslovanskega kralja Aleksandra in zunanjega ministra Francije Louisa Barthouja 9. oktobra 1934 v Marseillu. Ker so bili atentatorji pripadniki hrvatskih in makedonskih nacionalističnih političnih emigracij, katerih dejavnost so več let podpirali uradni krogi Italije in Madžarske, so se odnosi med Jugoslavijo in omenjenima državama ponovno zaostriili.

² Avtor misli na teror, ki je bil okrepljen, zlasti nasproti komunistom, po razglasitvi diktature kralja Aleksandra 6. januarja 1929. V letih 1929–1934 je bilo pred državnim sodiščem za zaščito države 449 procesov, na katerih je bilo obsojeno 2198 političnih krivcev na robijo skupaj 4908 let. V prvih dveh letih diktature je bilo ubitih okoli 20 uglednih revolucionarjev – vodilnih ljudi KPJ in SKOJ. V zaupni okrožnici notranjega ministrstva vsem področnim organom je bilo ukazano, naj »aretiranih članov CK Komunistične partije kakor tudi vseh znanih komunistov ne izročajo sodnim oblastem, marveč naj se z njimi opravi v policijskem zaporu«. Razpisana je bila tudi nagrada: za vsakega prijetega člana KPJ pet tisoč dinarjev in za vsakega člana CK pa petdeset tisoč dinarjev. Kljub temu je bila KPJ edina politična sila v državi, ki je s pisano ilegalno besedo in akcijami bila boj proti diktatorskemu režimu, kar ji je dvigalo ugled med širokimi plastmi ljudstva in ji omogočilo, da se je obdržala in nadaljevala svojo revolucionarno politično aktivnost.

Narodni boj in zatiranje bosta nedvomno dobila zdaj mnogo bolj zaostrene oblike. Ljudje, ki opravljajo namestniško oblast, so že iz l[eta] 1929³ znani kot krvniki. Vse to so sami Srbijanci, ki bodo v krvi zadušili vsak delavski boj. Vendar se tu ne smemo umakniti, temveč moramo organizirati [boj] in se [mu] postaviti na čelo.

Eno naših glavnih gesel mora biti osvoboditev vseh jugoslovanskih narodov izpod velikosrbskega zatiranja. Postaviti se moramo na čelo narodnoosvobodilnega gibanja. PK v Sloveniji si mora kar najbolj prizadevati za ustanovitev SNR [slovenskih narodnorevolucionarnih] skupin. Ob najnovejših dogodkih mora izdati letak za Slovenijo o nacionalnem vprašanju, ne da bi čakal na razglas CK. Razen tega je treba o tem poslati direktivno pismo vsem part[ijskim] organizacijam, in to čim prej. Skupinam SNR je treba dati natančna delovna navodila, za konkretne primere.

Glede vsakodnevnih tekočih bojov: Trbovlje, Celje itd. PK ne sme zanemarjati, temveč mora, nasprotno, povečati svojo dejavnost pri organiziranju tega boja. V Trbovljah se je pokazalo, da so naši tamkajšnji tovariši s svojo nedejavnostjo in oportunističnim vedenjem na zborovanju rudarjev omogočili Pliberšku, da je uspel s svojim kompromisnim predlogom, ki so ga delavci sprejeli brez odpora, saj nihče izmed naših tovarišev ni protestiral. Tako ne sme ostati. PK mora zadevo odločno vzeti v roke in stavko je treba izpeljati. Rudarjem hočejo znižati že tako bedne mezde, medtem pa so skoraj povsod po naši deželi napadne stavke, ki se večinoma uspešno končajo. Če ostanemo pri tem, potem krivda ne bo padla na Pliberška, temveč na nas, kajti molk naših tovarišev pomeni, da se strinjamo z njegovim početjem. Zato pošljite tja delegate in hkrati strogo opomnite tamkašnje tovariše.

PK mora zahtevati od vseh organizacij v pokrajini, da redno pošiljajo poročila, kajti brez njih ne bo mogel dajati direktiv za delo. Ta poročila naj pošiljajo čimbolj pogosto. PK mora strogo nadzorovati delo vseh organizacij. Kmalu bo mesec dni od konf[erence], zato bi bilo potrebno, da pregledate vaše delo, tako bomo lahko videli, koliko je bilo storjenega in koliko smo napredovali. To poročilo pošljite v CK. Ne menite se za obliko poročila, temveč za vsebino, ki naj ustreza dejanskemu stanju.

R[udi]

J. B. Tito, Izbor iz del, 2. knjiga (Delavski razred in ZKJ 1926–1977), DZS, Ljubljana 1978, str. 44–46

³ Namestniško oblast v kraljevini Jugoslavije je določil Aleksander s testamentom dne 5. januarja 1934. Za namestnike so bili postavljeni: »1. Nj. k. v. Knez Pavle Karađorđević; 2. dr. Radenko Stanković, senator in min[ister] za prosveto; 3. dr. I[van] Perović, ban Savske banovine.«

KOMUNISTI IN KATOLIKI

(Članek je bil objavljen v »Proleterju«, št. 9, decembra 1936)

Ni še minilo niti dvajset let, odkar se je končala »zadnja« svetovna vojna – in že je vojna spet pred vrati.

Približevanje te pošasti je zganilo vse družbene sile. Odločiti se je treba – med vojno ali mirom, med fašizmom ali demokracijo. In kolikor aktivnejši je boj med tema glavnima silama po svetu – toliko bolj nebogljeno se obotavljajo tisti, ki se še ne morejo odločiti, na katero stran bi šli. Mednje spadajo tudi stotisoči članov katoliških organizacij. V fronto vojne in fašizma – ne morejo, ker vojna nasprotuje njihovim najglobljim moralnim pojmovanjem in materialnim interesom. V fronto miru in demokracije pa ne vstopijo, ker se menda bojijo »komunistične pošasti«. Vendar so komunisti najodločnejši borci za mir in za ljudske svoboščine.

Kaj razdvaja ti dve veliki družbeni gibanji? Kaj jima preprečuje, da bi skupno branili mir in svobodo? Poglejmo najprej, kdo sestavlja komunistične organizacije in kdo katoliške. Komunistično gibanje je delavsko gibanje, ki se mu pridružuje manjši ali večji del mestnih in vaških revežev in napredne inteligence. Glavnino katoliških organizacij pa sestavljajo kmetje, malomeščani, vaški in mestni reveži ter mladina iz teh plasti, ki jo vodijo katoliški duhovniki. Torej lahko – ne da bi pri tem za en sam trenutek pozabili na pomen duhovniške hierarhije »cerkvenih knezov« in določene plasti kapitalistov izkoriščevalcev – trdimo: socialnoekonomske razlike med množicami v katoliških in v komunističnih organizacijah niso takšne, da bi onemogočale sodelovanje obeh gibanj. V Sloveniji pa tudi na Hrvaškem je ta razlika približno takšna kot, recimo, med HSS¹ in komunisti.

Po svojem svetovnem nazoru smo komunisti nosilci dialektičnega materializma ter kot takšni – brezverci. Katoliki so po svojih filozofskih nazorih idealisti, verujejo v boga in cerkvene dogme. Nasprotja med tema dvema svetovnima nazoroma resnično ni mogoče premagati, saj ima tako razredne kakor zgodovinske in znanstvene korenine.

Ampak kaj bi rekli, če bi videli dva taka filozofa v gozdu tisti trenutek, ko sta opazila, da se je nadnju spravila velikanska zver, ki ju hoče zmleti in uničiti? Samo s skupnimi močmi se je lahko obranita. Onadva pa – namesto da bi se skupaj branila, namesto da bi poklicala na pomoč vse, sosede in prijatelje – se prepirata recimo o tem, ali je bog ustvaril človeka ali si je človek izmislil (si začel predstavljati) boga. Gotovo bi rekli: pustita zdaj na miru filozofski prepir, branita svoje življenje, dokler ga še lahko obranita! Takšen je tudi naš današnji položaj. Nad nas se je spravila pošast fašizma in vojne. Ta nevarnost potiska v ozadje vse drugo. Zato komunisti ponujajo roko katolikom, da bi skupaj nastopali proti fašizmu in vojni – tej najreakcionarnejši sili, ki ogroža vse ljudske množice enako

¹ Hrvatska seljačka (kmečka) stranka.

ne glede na versko pripadnost, politično prepričanje. Še več, nemškemu fašizmu je katolicizem preveč liberalen in ga preganja kot »uporniškega«.

Iz katoliškega gibanja je slišati danes protest proti glavnemu sovražniku človeštva, proti fašizmu in vojni. Če bi katoliške organizacije in katoliška gibanja sploh danes vstale proti fašizmu in vojni, bi samo zaradi tega postale objektivno napredna in ne reakcionarna gibanja. To je odločilno merilo za odnos komunistov do organizacij, gibanj, narodov in tudi njihovih voditeljev.

V takšni situaciji je naša dolžnost in interes vsega človeštva, da se tega protesta oprimemo, ga sprejmemo, podpremo in ga vključimo v splošni val odpora proti fašizmu in vojni.

Kaj je bolj reakcionarno, [kot] je bila ruska duhovščina, ki je bila javno in neposredno povezana s carsko policijo! Ko pa je del ruske duhovščine leta 1905 začel protestirati proti carskemu nasilju in samovolji, je Lenin zapisal:

»... Mi, socialisti, moramo podpreti to gibanje in pripeljati do konca zahteve poštenih ljudi med duhovščino, s tem da jih primemo za besedo o svobodi, da zahtevamo, naj odločno pretrgajo vsako zvezo med vero in policijo...« (Lenin, VIII, str. 420).

Ko je nadaljeval o boju proti carskemu samodržavju, je zapisal:

»Enotnost tega resničnega revolucionarnega boja zatiranega razreda, da bi ustvaril raj na zemlji, je za nas važnejše od razmišljanja o rajju v nebesih.«²

Tudi za nas je zdaj boj vseh demokratičnih in miroljubnih gibanj za mir, svobodo in napredek važnejši od svetovnih nazorov teh gibanj. Pustimo za zdaj ob strani spor o rajju na nebu, bojujmo se skupaj s tistimi, ki verujejo v raj, proti peklu na zemlji, proti peklu, katerega plamen požira tako katolike kot nekatolike. Prav zato, da bi jim olajšali priključevanje fronti miru, svobode in napredka, moramo opustiti vse, kar bi utegnilo žaliti njihova verska čustva.

»Slovenec« piše v uvodniku dne 27. IX., da je temeljno nasprotje med komunizmom in krščanstvom versko nasprotje. Kot dokaz za to navaja, da je v Sovjetski zvezi: »... bogoslužje kaznivo, verska vzgoja pa prepovedana...« Predvsem – ni res, da je v Sovjetski zvezi bogoslužje kaznivo. Vsakdo lahko moli in časti boga, kolikor hoče. Nikoli mu ne bo zarati tega padel niti las z glave. Že v prvem programu Boljševiške partije je bila poudarjena zahteva po ločitvi cerkve od države in po popolni verski svobodi. Lenin je takole pojasnjeval ta del programa:

»... Socialdemokrati zahtevajo, naj ima vsakdo vso pravico popolno in svobodno izpovedovati katerokoli vero... in ne samo to, da se drži katerekoli vere, ampak da jo tudi širi in da lahko spremeni veroizpoved...« (Lenin, V., str. 295–296).

² Citat iz Leninovega dela *Socializem in religija* (po tretji ruski izdaji). Glej V. I. Lenin, *Dela*, IMRP – Jugoslaviapublic, Beograd, 1973, 9. knjiga, str. 438–439.

Na drugem mestu Lenin obširno pojasnuje, zakaj boljševiki v svoj program niso sprejeli izjave o svojem ateizmu in zakaj borbenim in poštenim proletarcem, ki verujejo v boga, niti »... ne prepovedujemo vstopati v našo partijo...«³

V Sovjetski zvezi je vlada ukrepala samo proti tistim verskim društvom in cerkvenim funkcionarjem, ki so izkoriščali cerkev in vero za kontrarevolucionarno zarotniško akcijo zoper sovjetsko oblast ali ki so se prodali mednarodnim vohunskim organizacijam.

Bistvo politike katoliških strank je v tem, da si z zlorabljanjem verskih čustev in prepričanj, s tem da mešajo verske in državne, duhovne in politične probleme in interese – prizadevajo dobiti politično prevlado v državi, si zagotoviti prevlado ali monopol svoje religije, ohraniti kapitalistično ureditev in ostanke srednjega veka v obliki cerkvenih in duhovniških privilegijev. Tako gledano je – razlika med katolicizmom in klerikalizmom razlika med vero in politično stranko.

Večina katolikov ne sprejema politike katoliških strank. Številni katoliški politiki so iskreni nasprotniki fašizma in vojne, so pa v katoliških strankah tudi fašisti – tako kot v drugih meščanskih strankah. V Španiji se fašisti iz katoliških strank z orožjem in križem v roki bujujejo proti katoliškim množicam in organizacijam v Galiciji, Biskaji in Kataloniji. Zato bi bilo v osnovi zgrešeno, če bi se bojevali proti katolicizmu »nasploh«, še bolj zgrešeno pa bi bilo enačiti katolicizem s politiko katoliških strank, te pa preprosto poimenovati s »klerofašizmom«. S tem je treba prenehati! Vsako posamezno gibanje, vsako organizacijo in tudi vsakega katoliškega voditelja moramo gledati in ocenjevati konkretno po njihovem vedenju in odnosu do vojne in fašizma, do ljudskega gibanja za mir in svobodo.

Pri nas del katoliškega tiska (»Slovenec«, »Hrvatska straža«, »Nedjelja« itd.) tako navija za španske fašiste, tako trobi v Hitlerjev⁴ »protiboljševiški« in protisemitski rog, da pri tem pozablja tako na vero kot na vse cerkvene zapovedi. S takšno politiko podpira tako fašistične priprave na vojno kot fašistični teror. Zaradi tega se mi upiramo in se moramo upirati tej politiki.

Toda vprašajmo se: mar samo mi? Mar to politiko odobravajo tisoči kmetov – katolikov iz »križarske« organizacije, iz »prosvetne zveze« in drugih množičnih katoliških organizacij? Ne. Mar odobravajo, da maroški muslimani – Arabci pod senco križa ubijajo španske katolike – kmete? Ali se strinjajo s tem, da se cerkve in samostani spreminjajo v fašistične trdnjave in v skladišča municije? Mar želijo, da bi bili svoboda in

³ V. I. Lenin je populariziral program RSDRP v svojem delu *Siromašnemu prebivalstvu na vasi*, iz katerega tu navajamo (po tretji ruski izdaji) stališča socialistov do religije (glej V. I. Lenin, *Dela*, Beograd 1973, 6. knjiga, str. 273 in 9, knjiga str. 439).

⁴ Adolf Hitler (1889–1945), ustanovitelj in vodja nacistične stranke in državni kanceler tretjega rajha, fašistični diktator in izvajalec rasistične teorije osvajanja in genocida med drugo svetovno vojno, največji zločinec v svetovni zgodovini. Še pred kapitulacijo Nemčije je naredil samomor.

avtonomija katalonskega in baskovskega ljudstva v krvi zadušeni in strti? Ali hočejo hrvatski in slovenski katoliki, da bi njihova domovina prišla pod peto Mussolinija,⁵ Hitlerja ali madžarskih zatiralcev? Ne, prav tako kakor nočejo, da jih ropa in tlači velikosrbska buržoazija. In ker je tako, je v osnovi napačno enačiti te množice katolikov s pisanjem »Slovenca«, »Hrvatske straže« itd.

Katoliške množice vstajajo proti fašizmu in vojni. Naša dolžnost je, da jim podamo roko in jim pomagamo prestopiti na pot skupnega boja proti skupnemu sovražniku vsega človeštva.

Ne da bi izgubili izpred oči karkoli, kar nas ločuje, moramo gledati in iskati vse, kar nas z njimi zbližuje. Zbližuje pa nas predvsem skupni boj za vsakdanji kruh. Skupni boj za mir in svobodo ter proti vojni in fašizmu. Skupni boj za enakopravnost in svobodo hrvatskega in slovenskega naroda. Skupni boj proti šestojanuarskim fašističnim klikam, ki so preganjale in zapirale ne samo komuniste, ampak tudi katoliške voditelje in organizacije. Skupni boj za človeka vredno življenje.

Pred nevarnostjo peklenjskih sil vojne in fašizma si podajmo roke za skupno obrambo miru in blaginje vsega človeštva.

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga (Nacionalno vprašanje in revolucija), DZS, Ljubljana 1978, str. 15–20.

GEORGIJU DIMITROVU, GENERALNEMU SEKRETARJU IK KI (Pismo iz Pariza za Moskvo, julij 1938)

Dragi tovariš!

Že mesec dni sem v Parizu, kamor sem prišel na tvoj poziv, da bi nadaljeval pot do tebe.¹ Čeprav sem takoj po svojem prihodu sporočil gor vse, da bi mi preskrbeli, kar je za potovanje potrebno, še danes zaman čakam na dovoljenje za vstop. Položaj v naši družini [partiji] terja, da naše vprašanje čimprej in čim hitreje rešite. Zato te prosim, da storiš vse, da dobim dovoljenje za vstop.

Moja navzočnost spodaj na terenu je zdaj za družino potrebna, ker je treba izvesti celo vrsto pomembnih ukrepov v zvezi tako s splošnim političnim položajem v državi kot tudi s sedanjim stanjem v naši družini. Na terenu sem bil dva in pol meseca in to na vseh važnejših področjih, na tvojo zahtevo pa sem moral hitro odpotovati, tako da najvažnejših nalog nisem utegnil do konca izvesti.

V času, ko sem bil na terenu, smo izvedli naslednje stvari: 1. Imeli smo kongres razrednih sindikatov URS, na katerem se je pokazala

⁵ Benito Mussolini (1883–1945), ustanovitelj in vodja fašistične stranke, predsednik vlade in fašistični diktator do kapitulacije Italije leta 1943; po kapitulaciji Italije na čelu tako imenovane Italijanske socialne republike. S Hitlerjem je ustanovil os Rim–Berlin. Odgovoren je za krvav teror v deželah pod fašistično okupacijo.

¹ Pismo, v resnici poročilo Georgiju Dimitrovu, generalnemu sekretarju IK KI, je Tito napisal v Parizu verjetno sredi julija 1938, v Moskvo pa ga je odnesel Josip Kopinič (Lovšin), ki se je tiste dni vrnil iz Španije in se je v Parizu dobil s Titom (poznala sta se iz partijskega dela že od leta 1934).

popolna sindikalna enotnost s socialnimi demokrati. Sklepe resolucij smo sprejeli soglasno. V centralno vodstvo URS je bilo izvoljenih 8 pripadnikov levega krila delavskega razreda, in sicer 3 v izvršni odbor, 5 pa v plenum. Podrobneje o tem ustno. Dosegli smo enotnost zastran odnosov do sindikatov, ki niso na razredni osnovi (HRS itn.) v tem smislu, da moramo doseči z njimi akcijsko enotnost. (Temu so socialdem[okratski] voditelji pred kongresom ostro nasprotovali.) Liste delavskih sindikatov, socialnodem[okratskih] in levih, je treba imeti za oficialne, ne smejo se več med seboj napadati, ampak morajo tovariško, načelno razpravljati. Socialdem[okratski] listi ne smejo več napadati ZSSR. Sprejeli so tudi sklep glede izključevanja levih pripadnikov v sindikatih; tiste, ki so jih prej izključili, je treba znova sprejeti v sindikate itn.² Razredno sindikalno gibanje dosega zaradi pravilnega dela naših tovarišev zelo velike uspehe, o čemer bom več poročal ustno.

2. Takoj po kongresu so imeli vsi socialdem[okratski] voditelji z našimi tovariši skupno konferenco, na kateri so se posvetovali o vprašanju enotne akcije na političnem področju.³ Prišlo je do sporazuma, da bomo tudi politične akcije enotno izvajali, da bomo enotno nastopali do Združene opozicije itd. Na zahtevo socialdem[okratov] pa tega *sporazuma ne smejo javno razglasiti*.⁴ Prosim, zapomni si to!

3. V mojem mestu je bila (legalno) državna konferenca iniciativnega odbora Delavske stranke ob navzočnosti delegatov iz Srbije, Makedonije, Črne gore, Slovenije in Hrvaške. Konferenca je sprejela važne sklepe o nadaljnjem delu. Končno so tudi razčistili pojem, kaj naj bi ta Delavska stranka predstavljala itn. Izvolili so osrednje vodstvo, sestavljeno iz 3 ljudi, in potrdili pokrajinska vodstva. Podrobnosti o tem pomembnem vprašanju ustno.

4. V aprilu je bila konferenca slovenske KP, katere sem se tudi sam udeležil. Konferenca je bila predvsem zaradi »anšlusa« in je sprejela važne sklepe za boj proti hitlerjevskemu vplivu in proti prodiranju hitlerjevstva na Slovenskem. Doslej je izdala naša slovenska partija dve brošuri in svojo proklamacijo proti hitlerjevski nevarnosti.⁵ Dosegla je že lepe uspehe pri združevanju vseh krogov na Slovenskem proti Hitlerju.

² Tito ima v mislih IV. kongres sindikatov URSS, na katerem so zmagale ideje enotnosti sindikalnega gibanja in je bil dosežen sporazum med socialdemokrati in komunisti o vseh važnejših vprašanih sindikalnega, pa tudi širšega razrednega boja. Glasili, na kateri se nanaša sporazum, sta bili *socialdemokratski* – »Radničke novine« iz Beograda in »Slobodna riječ« iz Zagreba, *levi* pa sta bili – »Radnik« iz Zagreba in »Delavski obzornik« iz Ljubljane.

³ Gre za sporazum med socialdemokratskimi voditelji in predstavniki KPJ za skupno politično delovanje.

⁴ Zaradi stališča socialdemokratskih voditeljev – bili so zelo občutljivi za to, kako jih bodo gledali na »merodajnih mestih«, predvsem na dvoru – je Tito sprejel njihovo zahtevo, da se o sporazumu nič ne objavi. Zato Tito poudarja to stališče tudi v pismu G. Dimitrovu.

⁵ Brošure: *Hitlerjevci v Sloveniji*, Ljubljana 1937, *Ali smo za Hitlerja*, Ljubljana 1938, in *Anschluss in koroški Slovenci*, Ljubljana 1938 je napisal E. Kardelj, izšle pa so pod imenom F. Leskoška. V Zagrebu je leta 1938 izšla brošura *Što treba seljak znati* s temi članki: *O fašizmu i seljaštvu*, *O Hitleru i Stojadinoviću*, *O događajima u Rusiji* (kaj se dogaja v Rusiji, boljševiki in trockisti, opozicija in njen program, sredstva boja, na zatožni klopi, Stjepan Radić o Trockem in Stalinu, Rusija in mi).

5. V duhu razglasa CK KPJ iz marca letos vodi naša partija zelo živahno akcijo za zbiranje vseh domoljubnih elementov proti prodiranju hitlerjevstva v Jugoslavijo, ki je zaradi Stojadinovićeve zločinske politike zelo močno. V ta namen smo izdali posebno brošuro za kmete na Hrvaškem in v Vojvodini.⁶

Organizacijsko stanje v partiji

V Sloveniji je spričo lastnega CK in dokaj močnega vodilnega kadra partija urejena. Danes je partija na Slovenskem povezana z vsemi kraji, oz[iroma] v vseh pomembnejših krajih so partijske organizacije.⁷

Na Hrvaškem je CK, ki so ga izvolili lani na kongresu KPH. Zdaj smo reorganizirali vodstvo, kajti doslej so posvečali glavno pozornost sindikatom, druga področja pa so zanemarjali, zaradi česar partija na Hrvaškem ni bila povezana z vsemi kraji.⁸

V Srbiji obstaja pokrajinsko vodstvo, ki pa ga sestavljajo mlajši ljudje. V tej pokrajini stalno primanjkuje sposobnih ljudi in kadra. Sicer so v Srbiji partijske organizacije v vseh krajih v notranjosti. Tu je avtoriteta partije najmočnejša in njeno sodelovanje z drugimi strankami v primerjavi z drugimi kraji najboljše.⁹

V Črni gori je pokrajinski komite, položaj pa tam ni ravno najboljši, ker imajo močan vliv nezdravi elementi.¹⁰

V Bosni in Hercegovini se nam je končno posrečilo, da smo v važnejših krajih osnovali partijske organizacije. Morali bi imeti konferenco, na kateri bi končno izvolili vodstvo za Bosno. Konferenca pa je bila zaradi mojega odhoda odložena.¹¹

⁶ Gre za brošuro *Što treba seljak znati*, Zagreb 1938.

⁷ KPJ je imela na voljo številni partijski kader, deloma šolan v Moskvi, zvečine pa na »Komunistični univerzi« v jetnišnicah Jugoslavije, med njimi so bili: B. Kidrič, E. Kardelj, B. Zihel, T. Tomsič, S. Šlander, L. Šentjarc in drugi.

⁸ Reorganizacija CK KP Hrvatske, ki jo je opravil Tito po prihodu v Zagreb konec marca 1938, je bila v tem, da je oblikoval trdnější biro, ki bi se ukvarjal s splošno partijskim delom, vtem ko je dotedanje delo po komisijah omejeval vpliv CK KPH na najmanjšo mero.

⁹ Tito je bil v Beogradu od 14. do okoli 20. maja 1938. Ob tej priložnosti je imel več sestankov in razgovorov z vodilnimi ljudmi partije v Srbiji in s člani začasnega vodstva (M. Dilasom in Ivom Lolo Ribarjem). Tedaj so obravnavali vprašanja v zvezi z delom partije in sprejet je bil sklep, da se ponovno ustanovi oblastni komite KPJ za ožjo Srbijo s sedežem v Kragujevcu, začasno vodstvo KPJ za Kosovo in pokrajinski komite za Makedonijo. Da bi bolj pritegnil intelektualce na sektorju partijske založniške dejavnosti, se je Tito v Zagrebu pogovarjal z Vojislavom Vučkovičem, Nikolo Petrovičem in Radovanom Zogovičem; med drugim je bilo sklenjeno, da se ustanovi celila KPJ za delo med intelektualci.

¹⁰ Najverjetneje je, da so bili v PK KPJ za Črno goro: Blažo Jovanović, Jovan Marinović, Mirko Šćepanović in Andrija Mugoša. Delo partije v Črni gori je oteževalo frakcijsko delovanje P. Miletića. Zaradi tega je boj zoper Miletičev vpliv v Črni gori trajal dlje kakor v nekaterih drugih predelih, namreč od konca leta 1937 do začetka leta 1939. Končal se je na VII. pokrajinski konferenci KPJ za Črno goro avgusta 1939 s popolno zmago smeri novega partijskega vodstva s Titom na čelu.

¹¹ Pokrajinska konferenca KPJ za Bosno in Hercegovino naj bi bila junija, vendar je bila preložena na konec julija 1938. Datum konference je mogoče določiti na podlagi Titovega pisma z dne 8. avgusta 1938, ker v njem piše, da je bila »pred nekaj dnevi«. Bila je v Mostarju, v stari trdnjavi »Veliki kuk«, udeležili pa so se je delegati iz vse pokrajine in delegati CK KPJ. Na konferenci je bila sprejeta resolucija o nalogah in je bil izvoljen PK KPJ za BiH.

Vojvodina ima pokrajinsko vodstvo in organizacije skoro v vseh krajih. Po delu so partijske organizacije med najboljšimi.¹²

V zadnjem letu ni bilo večjih policijskih vdorov razen v Srbiji, namreč v Nišu lanske jeseni.¹³ Policijski vdor marca letos v Zagrebu je povzročila provokacija, zajel pa je samo tehnični aparat za pošiljanje dobrovoljcev v Španijo. Vodja tega aparata je bil plačan provokator iz zapora, ki ga je priporočil Petko Miletić kot zanesljivega človeka. Zdaj¹⁴ je povsem razkrinkan in je tu v službi jugoslovanske »Ohrane«.¹⁵ Junija letos je prišlo do vdora v Sloveniji po krivdi nekega bivšega političnega zapornika. Ta je iz frakcionaških pobud napisal pismo o partijski konferenci in ga poslal v zapor Petku M[iletiću]. V pismu je imenoval 6 ljudi. Teh 6 ljudi so zato zaprli, vendar se vdor ni razširil. Zaprli so spet Birka [Edvarda Kardelja], ki se je že legaliziral.¹⁶

V vseh partijskih organizacijah je stanje normalno in zdravo razen v Dalmaciji, kjer sta 2 skupini in ta boj provocira od tu Željezar [Ivan Marić].¹⁷

V kaznilnici v Sremski Mitrovici položaj še zmerom ni urejen. Dve tretjini z [M.] Pijadejem na čelu sta disciplinirani in se podrejata sklepom. Tretjina, v kateri je večina izključenih zaradi slabega obnašanja pred razrednim sovražnikom, zraven pa še nekaj intelektualcev, tretjina, ki ji stoji na čelu Petko Miletić, počenja neverjetne neumnosti in nastopa proti partiji. Moša Pijade imenuje to skupino največje izdajalce itn. To skupino podpirata tu v Parizu Željezar in Obarov [Labud Kusovac]. Uspelo mi je, da sem boj omejil na kaznilnico in da ni prodril ven v partijske organizacije. Partijske organizacije v Sloveniji, na Hrvaškem in v Srbiji so se najostreje izjavile proti poizkusom Petka Miletića, da bi razbil enotnost naše partije. Gradivo o položaju v kaznilnici sem vam že zdavnaj poslal, celo stvar pa bom tudi ustno pojasnil.

¹² Gre za pokrajinsko vodstvo KPJ za Vojvodino, ki so ga sestavljali: Žarko Zrenjanin, Svetozar Marković, Radivoje Čirpanov, Josif Tulić, Milan Adamov in Ivan Vijoglavin. Med najbolj aktivnimi krajevnimi organizacijami KPJ so bile takrat novosadska, zrenjaninska, subotiška in vršaška.

¹³ Množične aretacije komunistov v Srbiji, t. i. kragujevski vdor, so zajele poleg Kragujevca še Jagodino, Kruševac, Užice, Čačak, Kraljevo, Paraćin, Smederevsko Palanko, Svilajnac, Čuprijo, nekaj aretacij pa je bilo tudi v Nišu in Sarajevu. Ob tej priložnosti so bili aretirani člani oblastnega komiteja KPJ za Kragujevac Krsto Popivoda, Spasenija Babović in Živojih Đurđević. Najprej so aretirane mučili na policiji, nato pa so postavili pred državno sodišče 15 komunistov, ki so bili spriči junaškega obnašanja K. Popivode in S. Babović na policiji in pred sodiščem obsojeni na manjše časovne kazni (od nekaj mesecev do dveh let).

¹⁴ Lj. Trilnik je med prestajanjem kazni v sremskomitroviški kaznilnici v letih 1935–1937 postal privrženeц P. Miletića. Po vrnitvi z robije je Trilnik na priporočilo P. Miletića delal v oporišču za odpravljanje prostovoljcev v Španijo, ki ga je vodil dr. Pavle Gregorić; v Zagrebu je skušal ustanoviti oporišče Miletićeve frakcije, kmalu pa se je pokazalo da je bil v službi policije. Ko je Tito prišel pomladi 1938 v Zagreb, je s še nekaterimi partijskimi voditelji na Hrvaškem preprečil antipartijsko delo Lj. Trilnika, ki je nekoliko pozneje odšel v Pariz in tam odkrito delal za jugoslovansko ambasado v Franciji.

¹⁵ V mislih ima jugoslovansko politično policijo po zgledu ruske »Ohrane«.

¹⁶ E. Kardelj je bil aretirán 9. junija 1938. Zaradi pomanjkanja dokazov je bil 5. oktobra istega leta izpuščen.

¹⁷ Težave v delu partijske organizacije v Dalmaciji so nastale zaradi frakcionašenja I. Marića, ki si je po svojih somišljenikih Vicku Jelaski in Ivu Baljasku prizadeval spodkopati avtoriteto CK KPJ in CK KP Hrvatske, kar je slabilo zveze med dalmatinsko partijsko organizacijo in vodstvom KP Hrvatske.

Za tekoče delo sem v državi formiral začasno vodstvo, in sicer iz nekaterih članov CK Slovenije, CK Hrvatske in iz nekaterih iz Srbije. V začasnem vodstvu so 3 člani CK KPJ, ki je bil izvoljen na partijski konferenci leta 1934. S tem vodstvom sem imel eno sejo. Člani vodstva so vsak v svoji pokrajini. Na seji smo sprejeli veliko pomembnih sklepov, ki bodo veljali vse dotlej, dokler ne boste rešili vprašanja naše družine. Sklenili smo izdajati »Proleter« v domovini, a zaradi mojega odhoda smo to odložili. Pri uresničevanju vseh teh nalog zadevamo na silne težave, ker nam tako zelo primanjkuje materialnih sredstev. Že leto dni nisem od tebe ničesar prejel, prej pa usmeritev ni bila taka, da bi zbirali materialna sredstva na terenu.¹⁸

Tovariš Dim[itrov], doslej nam je uspelo ne le to, da smo partijo obvarovali globljih pretresov, ampak da smo tudi dosegli lepe delovne uspehe. Uspelo nam je zato, ker imamo na terenu zdrav element, ki je vdan partiji in KI. Nevarno pa je sedanji položaj zavlačevati. Med emigracijo imamo skrajno hude pojave. Ko sem se odpeljal v državo, sem Robertu [L. Kusovcu] in Željezaru odvzel funkcije zaradi njune frakcionistične dejavnosti. Po mojem odhodu pa je tukajšnja bratska partija¹⁹ poklicala Željezara k sebi in mu zaupala mandat za delo med našimi emigranti. Željezar to izkorišča in pripoveduje naokrog, da uživa zaupanje KI in da ni nikakega vodstva, ker ga sam ne prizna. Med tukajšnjimi jugoslovanskimi študenti deluje zelo razdiralno in sektaško, kar utegne imeti v državi zelo slabe posledice, kajti ljudje se vračajo tja. Kdo je tako ukrenil, da je spet dobil to delo? Morda Bogdanov, ki je govoril z njim in z Robertom, ko je potoval na jug?²⁰ Čemu takrat ni poklical na razgovor mene, čeprav sem bil takrat še tu? Če že ni bilo mogoče pomagati, naj bi vsaj ne delal zmešnjave. Sam se v tukajšnje emigrantske zadeve ne vmešavam, dokler ne bo pri tebi rešena. Tukajšnje vodstvo sem razpustil z njegovim soglasjem. Ljudje zdaj čakajo na tvojo odločitev. O vseh ostalih političnih in drugih pomembnih vprašanjih, ki jih je zelo veliko, bom ustno poročal, oziroma, če bo potrebno, ti bom napisal o tem izčrpno poročilo.

¹⁸ Na IV. državni konferenci KPJ decembra 1934 so bili izvoljeni za člane CK KPJ: Tito, Miha Marinko in Franc Leskošek. Poleg njih so v začasno vodstvo, ki ga je Tito ustanovil v začetku maja 1938, prišli: E. Kardelj iz CK KP Slovenije, J. Kraš, A. Žaja in verjetno D. Petrović iz CK KP Hrvatske ter M. Dilas in A. Ranković iz PK KP za Srbijo. Malo pozneje je bil v začasno vodstvo izvoljen še Ivan Milutinović, stalni član tega vodstva pa je bil tudi Ivo Lola Ribar kot sekretar CK SKOJ. Prvo sejo je začasno vodstvo imelo na Lisci v Zasavju maja 1938. Poleg drugih nalog so se takrat dogovorili tudi, da si bodo odločneje prizadevali finančno osamosvojitvi partijske organizacije in celotno revolucionarno gibanje.

¹⁹ Gre za KP Francije.

²⁰ Bolgarski revolucionar in emisar Kominterne Anton Kozinarov-Bogdanov se je pogovarjal z Ivanom Marićem in Labudom Kusovcem v Parizu pomladi 1938. Ker se je Bogdanov izogibal pogovoru z edinim dejanskim predstavnikom KPJ Titom, je njegovo ravnanje zbudilo med frakcionaši iz vrst jugoslovanske komunistične emigracije upanje, da jim bo Kominternina omogočila priti na čelo KPJ, ter so v tej smeri okrepili frakcionaško delo med jugoslovanskimi študenti in emigranti v Parizu, hkrati pa so frakcionaško delovali v Beogradu, Dalmaciji in med zaprtimi komunisti v sremskomitroviški kaznilnici.

Tovariš D[imitrov], prosim te, da se zavzameš za to, da bo naše vprašanje čimprej rešeno. Če ni nujno, da odpotujem k tebi, te prosim, da mi dovoliš odpotovati v domovino, da tam pomagam, kolikor je v moji moči. Če ne zaupate meni, morate imenovati nekoga drugega in mu dati vso moralno pomoč. Samo nikar imenovati koga iz te gnile emigracije! Pred partijo v državi čutim veliko odgovornost in zato ne morem še naprej posedati tu.

Vztrajam pri tem, da se je treba nasloniti na kader v domovini in da je vodstvo spodaj v domovini pod kontrolo partije.²¹

S tovariškimi pozdravi

Walter

J. B. Tito, Izbor iz del, 2. knjiga (Delavski razred in ZKJ 1926–1977), DZS, Ljubljana 1978, str. 65–72.

V USODNIH DNEH SE ZASTAVLJA NAŠI PARTIJI ENA NAJPOMEMBNEJŠIH NALOG – BOJ ZA NACIONALNO ENAKOPRAVNOST ZATIRANIH NARODOV IN NARODNIH MANJŠIN JUGOSLAVIJE

(Iz resolucije V. državne konference KPJ, ki je bila novembra 1940 v Zagrebu, objava v »Proletarju« št. 1. januarja 1941)

Požar druge imperialistične vojne besni vse močnejše, vse bolj se širi ter zajema nove in nove države in se spreminja v svetovno imperialistično vojno za novo razdelitev sveta. V enem letu, kar divja imperialistična vojna, je povsem odpadla krinka, s katero so bili zakrinkani imperialistični osvajalci iz obeh taborov. Kot beli dan je postalo jasno, da so angleški in francoski imperialisti zanetili nov vojni požar ne za obrambo svobode, demokracije in neodvisnosti mladih narodov, marveč za obrambo svojega kolonialnega kraljestva in hegemonije, kar so si pridobili z zmago v prejšnji imper[ialistični] vojni; kot beli dan je postalo jasno, da se nemški in italijanski imperialisti ne vojskujejo za to, da bi se popravila versajska krivica, storjena v minuli vojni njihovim in drugim manjšim narodom, marveč za to, da bi zavladali kolonijam in tržiščem svojih nasprotnikov, da bi zaslužili neodvisne, zlasti še male nezaščitene narode in si priborili hegemonijo v Evropi in drugod po svetu.

Kapitalistični svet je pod vodstvom angleške finančne oligarhije in ob pomoči izdajalskih socialdemokratskih voditeljev ves čas pred drugo imper[ialistično] vojno mrzlično iskal izhod iz labirinta protislovij in nasprotij, ki so nerazrešljiva, dokler obstaja kapitalizem, in ki so bila zanje nevarnejša zaradi obstoja Sovjetske zveze. Vsi upi imper[ialistič-

²¹ Na hrbtni strani poročila je Marek [Stanke Dimitrov] pripisal z roko v ruščini: »Izročil Jugoslovan Lovšin [Josip Kopinič], ki je danes prišel iz Španije, kjer se je videl s tovarišem Walterjem. 21. VII. 1938. Marek.«

nega] bloka, ki je zmagal v minuli imperialistični vojni, so bili v tem, da bi svojega čedalje nevarnejšega tekmeca Nemčijo sprli z ZSSR, da bi ta v medsebojnem boju izkrvavela in oslabela, in da bi s pomočjo nemškega imperializma preprečili zmagovito graditev socializma v ZSSR, v katerem vidijo največjega sovražnika in nevarnost za imper[ialistični] svet, in potem oslABLJENO imper[ialistično] Nemčijo naredili nenevarno. V ta namen je dal angleški imperializem številne koncesije svojim tekmečem: Mandžurijo je prepustil japonskim imperialistom leta 1931–32, Abesinijo in Albanijo je prepustil italijanskim imperialistom, Posarje, Avstrijo, Češko je prepustil nemškemu imperializmu; skupno s francoskimi imperialisti je izročil junaške narode Španije njihovim rabljem v roke itd. Angleški in francoski imperialisti naredijo vse, da bi z različnimi mahinacijami potegnili v vojno Sovjetsko zvezo, da bi hodila zanje po kostanj v žerjavico. Danska, Norveška, Nizozemska, Belgija, Luksemburg, Francija itd. so postale letos žrtve vojnohujskaške politike angleških in francoskih imperialistov in osvajalskih teženj nemških in italijanskih imperialistov. Vse te države so skupno z Nemčijo in Anglijo še naprej področja vojnega pustošenja. Neusmiljeno bombardirajo in uničujejo vasi in mesta. Pobi-jajo mirno prebivalstvo, ženske, otroke, starce in tako dalje. Neusmiljeno se pripravlja obojestransko uničenje in iščejo nova bojišča in šibke točke nasprotnika. Končana je t. i. bliskovita vojna in vojna se spreminja v dolgotrajno izčrpavajočo vojno. Nemškemu in italijanskemu imperializmu se ni posrečilo z bliskovitim napadom zlomiti angleški imperializem, in to zaradi njegovih velikanskih rezervnih sil in vse večje pomoči Amerike. Vojna se prenaša zdaj proti vzhodu, na Tihi ocean, v kolonije, na Balkan.

Angleški imperializem je vplival na grške neodgovorne diktatorske vladne ljudi, da je bilo grško ljudstvo potegnjeno v vojno katastrofo in je postalo žrtev italijanskih imperialističnih napadalcev. Grčija je postala vojno torišče za obračunavanje med imperialističnimi velesilami na Balkanu.

Druga imperialistična vojna, ki zdaj divja, se bije v pogojih globokega nasprotja med svetom kapitalizma in svetom socializma. Narodi velike države sovjetov so zmagovito končali graditev socializma in tako postavili granitni temelj varnosti svojih meja in neuničljivo trdnjavo mednarodnega proletariata in vseh zatiranih. Sovjetska politika miru in obrambe pravic vsakega naroda do samoodločbe s pravico do odcepitve in do svobodne volje glede združitve z drugimi narodi po načelu enakopravnosti je na vsakem koraku podirala načrte imperialističnih osvajalcev in vojnih hujskačev, hkrati pa je kovala trdno zvezo med deželo socializma ter delovnimi množicami in zatiranimi narodi vsega sveta. Delavski razred, delovne množice, zatirani narodi s svojim bojem proti imperialistični vojni, proti imperialističnemu zatiranju in imperialističnemu sistemu sploh imajo na voljo ne samo lastne revolucionarne sile, marveč ta njihov boj vodi nepremagljiva državna in vojaška sila velike države socializma. To

dejstvo še bolj zastruje nasprotje med dvema svetovoma in daje poseben značaj in perspektive imperialistični vojni. Vtem ko po eni strani vpliva to nasprotje na imperialistično vojno tako, da omejuje, zavira njeno uničevalno moč, predvsem pa s tem, da se vse bolj revolucionarno mobilizirajo najširše zatirane množice vsega sveta v boju za mir brez aneksij in kontribucij, za pravico narodov do samoodločbe in svobodne volje, do združitve z drugimi narodi, pa po drugi strani to nasprotje vpliva tudi na načrte imperialističnih blokov, sili jih v neštete poskuse medsebojnega kompromisa in večja strah imperialistov pred naraščajočo močjo velike ZSSR. V tej vojni so potemtakem možni najrazličnejši preobrati, s katerimi mora računati revolucionarna avantgarda delavskega razreda. Vsak dan miru pomeni za Sovjetsko zvezo nov udarec imperialističnemu sistemu in zmago za prijatelje miru, neodvisnosti narodov, napredka in teženj po boljšem življenju delovnega človeštva.

Proti imperialistom v vojni se zbirajo in mobilizirajo velikanske revolucionarne energije. Nešteti kolonialni narodi se dvigajo, da bodo uničili imperialistični jarem. Narodi Evrope ječijo pod jarmom imperialističnih sil, ki so v vojni. Delavske množice se naglo otesajo vplivov izdajalske socialdemokracije, zbirajo se vse odločnejše in trdneje okoli Komunistične internacionale in začenjajo s čedalje pogumnejšimi oblikami boja. Kmečke množice, ki so jih prevarali in zapeljali gosposki buržoazni voditelji, vse bolj razumejo, da imajo skupne interese z delavskim razredom, in kujejo v skupnem boju proti imperialistični vojni in njenim posledicam trdno zvezo z delavci. Nemško-italijanske armade so razmetane po vsej Evropi in v velikem delu Afrike, in to dejstvo bo brezpogojno pospešilo dozorevanje revolucionarne zavesti pri delavcih in kmetih v vojaških uniformah. Na drugi strani pa vojaki angleškega bloka jasno vidijo, da je protisovjetska politika njihovih imperialističnih oblastnikov pripeljala njihovo ljudstvo v strašen položaj, da izgubijo svojo neodvisnost. Slabitev angleških imperialistov dviga v odločnejši osvobodilni boj številne kolonialne narode, ki jih tlači angleški imperializem. Osvobodilni boj kitajskega ljudstva proti japonskim osvajalcem hrabri in dviga v boj proti imperialistom ves kolonialni svet. Tako se podirata dva najmočnejša stebra imperialističnega sistema – angleški imperializem in kolonialno gospostvo nad Indijo ter japonsko zaslužnjevanje Kitajske, s tem pa se sproščajo velikanske revolucionarne energije, ki se ne dvigajo le proti slehernemu poskusu v prihodnosti, da bi te narode ponovno zaslužnili imperialisti, proti slehernemu poskusu, da bi se pod vodstvom nemško-italijansko-japonskih imperialistov vsaj začasno stabiliziral nov imperialistični »mir«. Vse te sile dobivajo najmočnejšo podporo zaveznika in avantgardo v mirovni politiki ZSSR, ki se s to svojo politiko – ko krepí svojo zvezo z vsemi osvobodilnimi silami – bojuje za dokončno rešitev nasprotij med dvema svetovoma v korist zmage socializma po vsem svetu.

Nasproti imperialistični buržoaziji, ki jo notranje sile imperializma potiskajo vse globlje v vojno, se dviga buren bojni val zatiranih množic

pod vodstvom delavskega razreda s Komunistično partijo na čelu in v tesni zvezi z ZSSR v skupnem boju za mir brez aneksij in kontribucij, za pravico slehernega naroda do samoodločbe s pravico do odcepitve in za svobodno voljo glede združitve z drugimi narodi po načelu enakopravnosti.

Vsakodnevni boj za te zahteve postavlja delovne in zatirane množice vsega sveta neposredno pred vprašanje uničenja imperialističnega sistema. Delovne množice se danes ne morejo boriti za resničen mir, ne da bi se borile za odstranitev osnovnih vzrokov imperialističnih vojn, ki so neločljivo povezani z obstojem sistema imperializma. Zatirani narodi se ne morejo boriti za svojo osvoboditev in ogroženi narodi ne za svojo neodvisnost, ne da bi se borili proti »miru«, ki si ga zamišljajo imperialisti in ki je lahko ves zgrajen samo na kolonialnem zaslužnjevanju malih in ogroženih narodov vseh kontinentov, ne morejo se boriti za svojo svobodo, ne da bi s svojim bojem udarili v same temelje imperialističnega sistema, ki si lahko podaljšuje življenje samo s še večjim tlačenjem zatiranih narodov. Nasproti perspektivi, za katero se bori imperialistična buržoazija, namreč da bi se vojna končala z novim imperialističnim »mirom«, zgrajenim na novi razdelitvi sveta in na še hujšem tlačenju zatiranih narodov, se delavskemu razredu v zvezi z delovnimi kmeti in zatiranimi narodi odpira perspektiva revolucionarnega zloma imperializma, perspektiva novih zmag socializma in uničenja korenin imperialističnih vojn...

1. Protiljudska vlada Cvetkovića in Mačka¹ tone čedalje globlje v reakcijo. Uredba o koncentracijskih taboriščih in njih uvedba, zakon o naglem sodišču, zakon o Židih, uredba o delovnih enotah, uredba o šolstvu, uredba o urejanju delavsko-delodajalskih sporov, uredba o okrajnih skupščinah (Hrvatska) in mnoge druge, vse to označuje Cvetković-Mačkovo vlado kot reakcionarno protiljudsko vlado. To je vlada preganjanja in terorja nad delavskim razredom, poškropljena s krvjo nedolžnih žrtev delavcev, mladine in druge napredne inteligence. Njena reakcionarna notranja in omahljiva zunanja politika pelje državo v pogubo, ogroža neodvisnost jugoslovanskih narodov. Ta vlada ne upošteva zahtev ljudstva, naj se Jugoslavija v teh težkih urah nasloni na ZSSR, naj sodeluje in sklene pakt o medsebojni pomoči s Sovjetsko zvezo. Nasprotno, razni izdajalski in kapitulantski elementi v vladi in zunaj nje, kakor so far Korošec in drugi, odkrito delajo osi v prid, prodajajo neodvisnost ljudstva in uprizarjajo divjo gonjo proti Sovjetski zvezi.

2. Tako imenovani sporazum med srbsko in hrvatsko gospodo iz jeseni leta 1939 je bil »sporazum za nadaljnje izkoriščanje delovnih množic in nacionalno zatiranih jugoslovanskih narodov« (resolucija KI²).

¹ Cvetković je sestavil vlado z Mačkom kot podpredsednikom leta 1939. Ta vlada je ustanovila banovino Hrvatsko in pristopila k trojnemu paktu (Rim-Berlin-Tokio); 27. marca 1941 je bila strmoglavljena.

² Komunistična internacionala.

Po eni strani s tem sporazumom ni rešeno hrvatsko vprašanje, po drugi strani pa so se še bolj povečale skomine hrvatske buržoazije, sporazum pa ni zadovoljil niti velikega dela srbske buržoazije. Zahrbten medsebojni boj postaja čedalje očitnejši. Nacionalni šovinizem razpihujejo na eni kakor na drugi strani. Hrvatska buržoazija kaže enako zatiralske tendence do drugih narodov Jugoslavije kakor srbska: pretenzije hrvatske buržoazije na Bosno, Hercegovino, Vojvodino in celo na Slovenijo to jasno potrjujejo.

3. Kmečko vprašanje na Hrvatskem s tem sporazumom ni bilo rešeno. Ostalo je ne le še naprej odprto, temveč se še bolj zaostrojuje, ker hrvatska gospoda ni rešila nobenega vprašanja, ki težijo kmete: a) agrarno vprašanje, razdelitev veleposestniških posestev in prepustitev le-teh kmetom v uporabo; b) znižanje davkov in drugih bremen; c) odpis dolgov kmetom in dajanje kreditov; č) znižanje cen za industrijske izdelke in prepoved prekupčevanja s poljskimi pridelki v korist kmetov proizvajalcev in širokih delovnih množic itd. Nasprotno, hrvatskim kmetom nalagajo nova bremena v obliki raznih doklad za vzdrževanje številnega birokratskega aparata, zaščite in drugih zatiralskih organov. Kmetje morajo plačevati doklade celo na tisto, kar sami uporabljajo (vino itd.).

Jeza prevaranih hrvatskih kmečkih množic se obrača zdaj proti lastni hrvatski gospodi in vse bolj se zaostrojuje razredna nasprotja na vasi. Da bi hrvatska buržoazija zlomila to jezo in bojno pripravljenost kmečkih množic, je vpeljala t. i. okrajne skupščine, ki so večidel sestavljene iz samih kulakov*; ti so ostali zdaj hrvatski buržoaziji edina opora, ker izgublja množično osnovo med revnimi in srednjimi kmeti.

Zaradi tega, ker je gospoda v HSS tako prevarala kmete, in zaradi nezadovoljstva, ki izvira iz tega, je med kmeti v Liki, deloma v Zagorju itd. zdaj nevarnejša demagoška propaganda tujih agentov frankovcev, ki slepijo kmete z raznimi obljubami. Z intenzivnim delom na vasi bodo komunisti to škodljivo protiljudsko propagando na Hrvatskem onemogčili in jo pred kmeti razkrinkali.

Proces razredne diferenciacije in zaostrovanje razrednih bojev na vasi je opaziti tudi v drugih pokrajinah: v Sloveniji, Srbiji, Črni gori itd., pač zaradi vse večjega siromašenja kmečkih množic po eni strani in ker buržoazija favorizira kmečke gospodarje (kulake) po drugi strani. Ta proces diferenciacije in zaostrovanja razrednih bojev na vasi neizogibno ne samo slabi posamezne buržoazne stranke na vasi, temveč pelje tudi k njih razsulu, kar se zlasti jasno kaže v Srbiji.

V Koroščevi Slovenski ljudski stranki, ki je zdaj sestavni del JRZ,³ je nastalo močno vrenje in nezadovoljstvo že pred to imperialistično vojno: a) zaradi fuzije z JRZ in zaradi izgube tradicionalne samostojnosti; b) zaradi prezadolženosti revnih in srednjih kmetov in oderuških obresti pri

* Kulak (rus.) – premožen, bogat kmet; gruntar, – op. prev.

³ Jugoslovanska radikalna zajednica – režimska stranka, ki so jo sestavljale Radikalna stranka, Slovenska ljudska stranka in Jugoslovanska muslimanska organizacija.

zadružnih ustanovah, ki jih ima v svojih rokah vodstvo te stranke; c) zaradi pritiska vaških gruntarjev, na katere se opira slovenska buržoazija, na revne in srednje kmete in zaradi sovraštva, ki izvira iz tega; č) zaradi velike draginje in drugih posledic imperialistične vojne.

V Srbiji skuša buržoazija zadržati kmečke množice in zavreti razpad buržoaznih strank v manjše skupine in frakcije z geslom: »Srbi na okup«,* vendar brez uspeha. Vzrok za to je: a) popoln politični polom in dezorientiranost vodstev teh strank; b) razočaranje teh strank nad čedalje hujšim izkoriščanjem buržoazije ter siromašenjem srednjih in malih kmetov, zlasti med to imperialistično vojno. Teh nezadovoljnih kmečkih množic partija večidel še ne zajema s svojim delom in zato nasedajo demagogiji ljoticévecev in nekaterih demagogov iz demokratične in kmečke levice, ki so zadnja rezerva buržoazije v Srbiji nasproti komunistom v boju za kmečke množice.

Te stranke še huje slabijo in razpadajo na področjih z nacionalno zatiranimi narodi.

V Makedoniji, Črni gori, Metohiji, Vojvodini itd. se proces razpadanja buržoaznih strank spričo nacionalnega zatiranja in okrepljenega socialnega izkoriščanja še bolj kaže. Kmete zatiranih narodov in narodnih manjših strašno izkoriščajo, odvzemajo jim zemljo in gozdove, prednost pa dajejo določenim priseljencem, ki dobivajo najboljšo zemljo, in nanje se opira zatiralska buržoazija (v Makedoniji, Metohiji).

Boj za nacionalno enakopravnost in svoboščine

V teh usodnih dneh imperialističnega osvajanja, ko se s surovo silo uničujejo ostanki svobode in neodvisnosti malih narodov in delajo špekulacije z zatiranimi narodi posameznih dežel, da bi dosegli svoje osvajalske cilje, se naši partiji zastavlja v še ostrejši obliki ena najpomembnejših in aktualnih nalog – boj za nacionalno enakopravnost zatiranih narodov in narodnih manjšin Jugoslavije: a) boj za enakopravnost in samoodločbo makedonskega naroda, da bi se otrešel zatiranja srbske buržoazije, vendar hkrati tudi boj za vztrajno razkrinkavanje italijanskih in bolgarskih imperialistov in njihovih agentov, ki hočejo prav tako z demagoškimi obljubami podjarmiti makedonski narod; b) boj za enakopravnost in samoodločbo črnogorskega naroda, vendar hkrati tudi odločen boj proti vodstvu federalistov, ki s pomočjo italijanskih imperialistov pripravljajo novi jarem črnogorskemu narodu; c) boj za svobodo in enakopravnost arnavtskih manjšin na Kosovu, v Metohiji in Sandžaku, hkrati pa tudi boj proti italijanskim agentom, ki si v teh predelih prizadevajo z raznimi obljubami preslepiti zatirane Arnavte⁴ in izzvati v tem delu Jugoslavije vojni spopad; č) boj proti kolonizatorskim metodam srbske buržoazije v teh pokrajinah

* Srbi na okup! (srbsko) – Srbi, strnite se, – op. prev.

⁴ Arnavt (iz grščine, turško Arnaut) – Albanec, Šiptar.

in preganjanje vseh tistih koloniziranih elementov, s pomočjo katerih srbska buržoazija zatira makedonski, arnavtski in druge narode; d) boj za svobodo in enakopravnost madžarskih, romunskih, nemških in drugih narodnih manjšin v Vojvodini, hkrati pa tudi boj proti poskusom madžarskih, nemških in drugih reakcionarjev, ki naj bi z imperialistično osvajalno vojno rešili nacionalno vprašanje v teh in drugih pokrajinah; e) boj proti poskusom srbske in hrvatske buržoazije, da bi si medsebojno razdelili Bosno in Hercegovino, ne da bi vprašali narode teh pokrajin; mi komunisti mislimo, da se morajo narodi Bosne in Hercegovine sami svobodno odločiti in najti rešitev, da se uredi to vprašanje v teh pokrajinah z avtonomijo in podobno; f) boj za resnično rešitev narodnostnega vprašanja Hrvatov in Slovencev in boj proti zločinskemu dogovarjanju in sporazumevanju med srbsko, hrvatsko in slovensko buržoazijo na račun delovnega ljudstva teh pokrajin.

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga (Nacionalno vprašanje in revolucija), DZS, Ljubljana 1978, str. 45-53

PETDESET LET REVOLUCIONARNEGA BOJA KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE

(Iz referata na slavnostni seji IX. kongresa ZKJ, 11. marca 1969 v Beogradu)

Tovariši in tovarišice!

Ob tej priložnosti bi rad le na kratko opozoril na nekatere bistvene momente našega revolucionarnega gibanja.

1. – V orisu 50-letnice ustanovitve in delovanja Komunistične partije Jugoslavije moramo predvsem spomniti na znano dejstvo, da je organizirano delavsko in socialistično gibanje v večini pokrajin Jugoslavije obstajalo že veliko pred ustanovitvijo KPJ in da je to gibanje že celo stoletje navzoče v dogajanjih na naših tleh. O tem je pri nas veliko napisano in zato mislim, da mi zdaj ni treba ponavljati znanih zgodovinskih dejstev. Naj spomnim le na to, da obdobje delavskega in socialističnega gibanja pred ustanovitvijo KPJ v glavnem obravnava moj referat na petem kongresu KPJ leta 1948.

Ob 50-letnici boja jugoslovanskih komunistov želim le poudariti dejstvo, da je bila KPJ ustanovljena na bogati revolucionarni dediščini in da je ob izkušnjah dotędanjega delavskega gibanja imela pogoje, da se je razvila v resnično avantgardno silo delavskega razreda in delovnega ljudstva.

2. – Slabosti, za katerimi je komunistično gibanje Jugoslavije trpelo več let, niso izhajale toliko iz razlik, ki so se razodevale v zgodovinskem razvoju posameznih narodov in narodnosti Jugoslavije, marveč prav iz tega, ker teh razlik in raznih nacionalnih posebnosti takrat niso dovolj

spoštovali, pogosto niti ne opazili. O nacionalnem vprašanju je bilo dolgo časa veliko tavanja, tako v programskem formuliranju stališč kakor tudi v praktičnopolitični aktivnosti KPJ, to pa je imelo posledice tudi za razvoj našega revolucionarnega gibanja v celoti.

Na ustanovnem kongresu kakor tudi na vukovarskem kongresu, ki je bil leto dni pozneje, je bilo sprejeto stališče, da so Srbi, Hrvati in Slovenci en narod. Zaradi tega v takratnem programu KPJ niso bili izraženi nacionalni problemi, ki so se zastavljali narodom in narodnostim v na novo ustanovljeni državi.

Takšno stališče je seveda moralo imeti negativne posledice, zlasti na delovanje komunistov v tistih okoljih, kjer je neenakopravni položaj posameznih narodov ali narodnosti hudo zadeval vse njihovo nacionalno in kulturno življenje. To, da ni bilo jasnega programa glede nacionalne politike, je olajševalo tudi reakcionarni buržoaziji, da se je demagoško predstavila v vlogi branilca nacionalnih interesov in da je komuniste skušala prikazati kot anacionalne elemente.

Omahovanje in nejasnosti v gledanjih na nacionalno vprašanje, pozneje pa tudi nedoslednost pri izvajanju sprejetih stališč so bila plodna tla za frakcijske boje v naši partiji. Znano je, da so frakcijski boji dolgo razjedali in slabili KPJ. Posledice frakcijskih bojev so bile tem hujše, ker so se bili v času, ko je bila KPJ izpostavljena najsilovitejšim napadom vladajoče buržoazije ter njenega celotnega državnega in policijskega aparata. Vrh tega so frakcionaštvo izkoriščale tudi tiste sile v Komunistični internacionali, ki so nápak ocenjevale stanje v Jugoslaviji, podcenjevale moč našega delavskega gibanja in mislile, da KPJ nima nobene perspektive.

Teoretične razprave o nacionalnem vprašanju, ki so potekale v letih 1923 in 1924, so pomenile pomemben korak pri naporih, da bi KPJ zavzela pravilna stališča in začela učinkovito politiko. Toda do popolnoma jasnega programa in načelnih stališč o tem posebno pomembnem in občutljivem vprašanju je bila še dolga pot. Znano je, da sta se v razpravo o nacionalnem vprašanju v naši državi vmešala tako Kominternina kot Stalin osebno. Čeprav je Kominternina dajala podporo pozitivnemu stališču z strani priznanja mnogonacionalne sestave Jugoslavije, je s svojo intervencijo okrepila tavanja v praktičnem delovanju KPJ. To se je zlasti primerilo s sprejetjem stališča, da je Jugoslavijo nujno treba razbiti, ker je bila po tem pojmovanju le nekakšna umetna tvorba, ustanovljena z versajsko pogodbo. Kominternina je imela delež tudi pri sprejemanju še nekaterih drugih političnih stališč, ki niso zmeraj izhajala iz analize stvarnosti in iz posebnega položaja v Jugoslaviji, marveč iz različnih ocen v vrhovih Kominterne o stanju v naši državi in sploh v svetu, ki so se vrh tega še pogosto spreminjale.

Ko se je po svetovni gospodarski krizi leta 1929, ki je prizadela tudi Jugoslavijo in vse njene narode, na mednarodnem obzorju pojavila nevarnost fašizma, je postajalo vse očitneje, da je prihodnost Jugoslavije in

obstoj njenih narodov mogoče zagotoviti samo z njihovim skupnim bojem, ob priznanju nacionalne individualnosti in enakopravnosti vsakemu narodu.

Ravno na podlagi te ocene je naša partija v praksi začela izvajati politiko zbiranja naprednih sil ter poudarjati zlasti nacionalne interese in enakopravnost narodov. Iz takšne politike je leta 1934 prišel sklep o ustanovitvi Komunistične partije Hrvaške in Slovenije, v perspektivi pa tudi Komunistične partije Makedonije, kar je bilo nekaj let pozneje tudi uresničeno.

Tedaj je vzniknila ideja, da se ustanovijo nacionalne partije tudi v drugih jugoslovanskih pokrajinah, za kar so možnosti v tem času dozorele. To se je uresničilo med osvobodilno vojno oziroma takoj po zmagi socialistične revolucije. Ni naključje, da je v sklepih pete državne konference leta 1940 dobila velik pomen politika partije o nacionalnem vprašanju.

Pravilna politika KPJ o nacionalnem vprašanju je bila izredno pomembna za odpor naših narodov proti fašistični agresiji in je omogočila ustanovitev široke vseljudske fronte pod vodstvom Komunistične partije pri vseh narodih in narodnostih Jugoslavije. Omogočila je, da se je začel oborožen boj proti fašističnim okupatorjem in da je prerastel v socialistično revolucijo. Ta politika je posebno močno odmevala v krogih napredne inteligence, kar je vplivalo na to, da se je trdneje povezovala z delavskim gibanjem pod vodstvom KPJ.

Takšna politika na področju nacionalnih odnosov je bila eden izmed močnih virov naše moči in jamstvo vseh naših zmag.

Politika nacionalne enakopravnosti in vsestranskega priznavanja nacionalnih posebnosti se je kazala med narodnoosvobodilnim bojem tudi v tem, da so bili ustanovljeni glavni štabi osvobodilne vojske v vseh pokrajinah in predelih Jugoslavije, da so bile ustanovljene posebne vojaške enote, da so se konstituirali sveti nacionalne osvoboditve v deželah in so se razvijale posebne oblike ljudskofrontnih ter drugih političnih in družbenih množičnih organizacij in končno – da se je ustvarila federativna družbenopolitična ureditev socialistične Jugoslavije. S tem da se je naša partija brezkompromisno bojevala proti vsem pojavom, ki so zavirali vzpostavljanje zaupanja in resničnega sodelovanja narodov in narodnosti, je med revolucijo dejansko uresničila bratstvo in enotnost naših narodov.

Z nadaljevanjem take politike je Zveza komunistov dala iniciativo za nadaljnjo graditev naše federativne družbene ureditve. Tu imam v mislih predvsem bistveno novè odnose, ki nastajajo z razvojem samoupravljanja, kar daje naši federaciji novo družbenopolitično vsebino. Ko se republike razvijajo kot samoupravne enote s svojimi zgodovinskimi in nacionalnimi značilnostmi, s krepitvijo svoje popolne samostojnosti, hkrati konstituirajo resnično enotnost naše socialistične samoupravne družbe in uresničujejo svojo vsestransko enakopravnost. S tem kakor tudi z razvijanjem samoupravnosti na vseh ravneh – od delovnih organizacij, prek ožjih in

širših teritorialnih skupnosti do federacije – se bogati ustvarjalna moč naše družbe v celoti in se ustvarjajo možnosti za razcvet in vsestranski napredek vsakega naroda in narodnosti posebej.

3. – Bistvenega pomena za oblikovanje pravilne politike in za uspešno delovanje KPJ je bil sklep, da se njeno vodstvo preseli iz tujine v domovino ter da se partija v vsakem oziru, tudi finančno, osamosvoji. To je partiji omogočilo, da je postala samostojna sila jugoslovanskega delavskega gibanja, da je pravilno ocenjevala dejanski položaj v državi in da je izdelala takšen akcijski program in uporabljala takšne oblike dela, ki so KPJ povezovala z najširšimi delavskimi množicami in vsemi naprednimi silami. Partija z vodstvom v domovini, ki je dobro poznalo razmere, se je mogla postaviti po robu vsem dogmatskim silam v Kominterni, ki so podcenjevale delavsko gibanje v Jugoslaviji ter predlagale, sklicujoč se na prejšnje frakcionaške boje, razpustitev Komunistične partije Jugoslavije. Pokazalo pa se je, da je prav Komunistična partija Jugoslavije, ki so jo mnogi v Kominterni leta 1938 že odpisali, mogla leta 1941 popeljati narode Jugoslavije v osvobodilno vojno in revolucijo. Prav naša partija, v katero vodstvo Kominterne ni imelo nobenega zaupanja, je v usodnih dnevih druge svetovne vojne častno izpolnila svoje obveznosti do svojih narodov in do vsega mednarodnega delavskega gibanja. To je dosegla v najhujših razmerah, ko je zadela na težave, ki so prihajale tudi od tistih, ki bi nas morali najbolj podpreti.

4. – Bistvena značilnost Komunistične partije je bila in je še naprej njena sposobnost, da se sama kritično stalno preizkuša ter gradi svojo politiko, oblike organiziranja in metode delovanja v skladu s konkretnimi nalogami.

Med vsem svojim razvojem v minulih petdesetih letih je naša partija gradila ustrezno politično strategijo in taktiko, po razmerah in potrebah sprejemala spremembe v svoji organizaciji, da bi kar najbolje opravljala svojo revolucionarno vlogo.

Oblike boja so bile drugačne v razmerah ilegalnega boja in silovitih spopadov z režimom buržoazne oblasti in spet drugačne v času NOB. Bile pa so drugačne tudi pozneje, ko je naša partija po zmagi revolucije z ustvarjanjem sistema ljudske oblasti dobila možnosti za odločilen vpliv na družbeni razvoj. Z uvedbo samoupravljanja in z razvojem neposredne socialistične demokracije so se v mnogočem morale spreminjati tudi oblike dela ZKJ. V vseh obdobjih boja je partija gradila svojo organizacijo in pri tem izhajala iz družbenih razmer in dejanskih interesov delavskega razreda in vseh naših narodov, kar ji je tudi zagotavljalo vodilno idejnopolično vlogo.

Za delovanje komunistov je bilo v vseh obdobjih kar naprej aktualno to, kar je bilo poudarjeno že v Komunističnem manifestu, namreč da se odlikujejo po razumevanju pogojev, tokov razvoja in nalog revolucionarnega gibanja, da v praksi prednjačijo s svojo aktivnostjo, s svojim osebnim zgledom in s svojo visoko moralnopolično zavestjo ter tako pomagajo

spreminjati družbene odnose. Prav zaradi vsega tega je naša partija uspešno in ustvarjalno povezovala teorijo in prakso ter odkrivala nove poti v vseh fazah revolucije. Tak nedogmatični pristop se je izražal zmeraj, kadarkoli bi iskali rešitve v boju za nadaljnji razvoj družbenih odnosov, zlasti pa, ko smo se odločili, da jih razvijamo na temeljih neposredne socialistične demokracije in samoupravljanja.

Če dobro spremljamo vso razvojno pot KPJ, spoznamo, zakaj je partija preživela vse viharje in kako ji je uspelo izvršiti svoje revolucionarne obveznosti, ustvariti močno revolucionarno gibanje in postati odločilni faktor pri razreševanju zgodovinskih dilem v notranjem in mednarodnem razvoju Jugoslavije. To je zmogla, ker je venomer bila, že od ustanovitve naprej, v boju na dveh frontah: na eni strani – proti razrednemu sovražniku in izkoriščevalcu delovnega ljudstva Jugoslavije, na drugi strani pa se je znotraj svojih vrst kalila v nepretrganem boju proti raznih oportunistom, sektašem, frakcionašem in omahljivcem ter v boju za revolucionarno trdnost in neomahljivost komunistov.

V boju proti razrednemu sovražniku in vladajočemu protiljudskemu režimu je bila partija, o tem sem nedavno govoril tudi na sestanku odbora za proslavo 50-letnice, prav od začetka izpostavljena vsem mogočim preganjanjem. Ker je KPJ že na podlagi klavzule vidovdanske ustave postala ilegalna, je v težkih razmerah iskala oblike za povezovanje s širokimi delovnimi množicami in uporabljala v glavnem revolucionarne, to je neodvisne sindikate.

Prav tako je znotraj svojih vrst morala biti bitko, in to takoj po kongresu združitve, proti raznim antisocialističnim in kvazimarksističnim koncepcijam in strujam. Kajti vtem ko so tako imenovani ministerialisti zagovarjali sodelovanje z buržoazijo, so reformisti trdili, da v Jugoslaviji ni pogojev za socialistično revolucijo, zanikali so obstoj in pomen nacionalnega vprašanja, imeli so negativno stališče do revolucionarne vloge kmetov, širili so teorijo o tako imenovanem čistem razrednem boju in podobno. Resda je bil nekaterim izmed takšnih struj in teorij zadan odločen udarec že na vukovarskem kongresu.

Toda v obdobju po Obznani in zakonu o zaščiti države, ko so sledili brutalni napadi režima na mlado komunistično gibanje, so nastali tudi mnogi idejni in drugi spori v partiji, ki so se nato spremenili v nenačelne spopade in so pripeljali do notranjih partijskih trenj in frakcionaških bojev. Toda v partiji so se tudi v tem težavnem času znašle sile, ki jim je uspelo odstraniti iz vodstva tako »levo« kakor »desno« frakcijo in zavzeti odločno smer v boju za enotnost in usmeritev k urejanju resničnih problemov svojega razreda in ljudstva.

Svojo revolucionarno čvrstost je partija dokazala med vojaško-fašistično diktaturo leta 1929, ko je bilo ubitih deset in deset članov partije in komunističnih mladincev, na tisoče pa so jih vrgli v dolgoletno robijo. Za naslednje obdobje, po uvedbi vojaško-fašistične diktature do leta 1935, je

bilo posebno pomembno, da je partija vnovič začela prihajati iz globoke ilegalnosti in se je vse bolj povezovala z množicami.

Svojo revolucionarno doslednost in trdnost je partija zlasti dokazala leta 1937, ko je z vso odločnostjo čistila in očistila svoje vrste raznih frakcionašev in partiji tujih elementov. Ko je partija odvrгла ves ta balast, je naglo in močno krepila svoje vrste do leta 1941. Zato je tudi pripravljeno pričakala invazijo fašističnih hord v Jugoslavijo in kot avantgarda delavskega razreda Jugoslavije znala organizirati in popeljati narode v boj proti okupatorjem.

V ognju osvobodilne vojne, ki jo je uspešno vodila, je partija jeklenila ne le svoje vrste, ki so silno narasle, temveč tudi stotisoče novih borcev, ki so po končani vojni postali odločni borci za socializem.

Z naslonitvijo predvsem na borce iz narodnoosvobodilne vojne in na narode v celoti je bila partija kos tudi takšnemu viharju, kakor je bilo leta 1948, pozneje pa tudi drugim. Takrat smo bili sami, odtrgani od Vzhoda in Zahoda in od mednarodnega delavskega gibanja. Včasih se tudi sami vprašamo, kako smo mogli vse to zdržati. Toda zdržali smo, ker smo imeli železno voljo in smo bili odločni. Za seboj smo imeli ljudstvo, ki je tako kakor mi komunisti vedelo, da imamo prav...

J. B. Tito, Izbor iz del, 2. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 362-369.

**Narodnoosvobodilna borba Jugoslavije
in socialistična revolucija**

NACIONALNO VPRAŠANJE JUGOSLAVIJE V LUČI NARODNOOSVOBODILNE BORBE

(Članek je bil prvičrat natisnjen v »Proleterju« let. XVII., št. 16,
decembra 1942)

Hotel bi, da ta članek, namenjem najširšim ljudskim plastem, pomaga k lažjemu razumevanju ogromnega pomena, ki ga ima za vse narode Jugoslavije sedanja velika in pravična borba, ki jo že 19 mesecev bijejo najboljši sinovi naših narodov. Hotel bi, da vsi, ki se boje za svojo usodo in jih je strah prihodnosti, spoznajo, da vodi k njihovi boljši bodočnosti, k svobodi in enakopravnosti edino ena možna, čeprav trnova pot. In ta pot je: narodnoosvobodilna borba, sodelovanje v tej borbi v vrstah Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije. Nihče naj se danes ne čuti osamljenega, nihče naj se ne boji raznih pretenj tistih, ki so v preteklosti storili toliko zločinov nad našimi narodi in nad vso našo domovino, da zdaj nimajo pravice govoriti v imenu nikogar. Bratstvo in borbena enotnost, ki se kuje v tej težki osvobodilni borbi iz krvi najboljših sinov naših narodov, daje jasno perspektivo – svobodo in neodvisnost naših narodov; v Jugoslaviji ne sme biti več nacionalnega zatiranja in socialnega izkoriščanja.

Zdi se, da to, kar je dandanes jasno vsakemu naprednemu človeku, vsakemu protifašistu in rodoljubu, ne le pri nas, ampak tudi v vseh deželah na svetu, kjerkoli se bije boj zoper osne fašistične osvajalce – nikakor noče v glavo jugoslovanskim pobeglim oblastnikom v Londonu. Njim nikakor ni jasno:

Prvič, da ta vojna ni enaka prejšnji svetovni imperialistični vojni, temveč da je domovinska, osvobodilna – pravična vojna.

Drugič, da skoro v vseh zaslužjenih deželah, zlasti še v Jugoslaviji, to vojno proti okupatorju ne vodijo razni generali, ministri itd., temveč ljudstvo samo brez njih in proti volji teh generalov, oficirjev in druge izdajalske gospode.

Tretjič, da se te osvobodilne vojne udeležuje Sovjetska zveza, ki nosi devetdeset odstotkov bremena na svojih ramenih in ne bo dovolila, da bi sadove te velikanske borbe pobrali razni izdajalci in reakcionarji, da bi spet zatirali druge narode in kovali načrte za nove vojne.

Četrtrič, da so ravno zaradi nacionalnega zatiranja in neenakopravnosti fašistični osvajalci z lahkoto zaslužnili te dežele.

Petič, da atlantska izjava¹ ne pomeni razširitve meja na račun drugih narodov, da ne pomeni zaslužnjevanja in zatiranja drugih narodov, temveč da mora pomeniti svobodno samoodločbo narodov – saj je v njej zapisano, da bodo po zmagi nad fašističnimi osvajalci narodi sami odločali o svoji usodi.

Do atlantske izjave je prišlo po bridkih izkušnjah z versajskim mirom,² ki je imel zlasti še za narode Jugoslavije katastrofalne posledice. Versajski mir je rodil to osvajalsko fašističnoimperialistično vojno, najstrašnejšo vojno v zgodovini človeštva.

Vidite, tega noče razumeti pobegla gospoda v Londonu in zato njihov Draža Mihailović³ skupaj s svojimi četniškimi kompanjoni sodeluje z okupatorji. Zato niti z besedico ne omenjajo, da je potrebno rešiti nacionalno vprašanje v Jugoslaviji, temveč nasprotno: odkrito pretijo drugim narodom in kujejo načrte za razširitev mej in o velesrbski hegemoniji. Današnje ravnanje Draže Mihailovića z Muslimani, Hrvati itd. povsem razkriva te njegove načrte.

Rojena na Krfu, v Londonu in Parizu je versajska Jugoslavija postala najbolj tipična država nacionalnega zatiranja v Evropi. Hrvati, Slovenci in Črnogorci so podrejeni narodi, neenakopravni državljani Jugoslavije. Makedonci, Arnavti in drugi so bili zaslužnjeni in zapisani uničenju. Muslimani, nemška in madžarska manjšina pa so služili kot politični drobiž in kot sredstvo v borbi proti Hrvatom in drugim narodom Jugoslavije.

Po številu neznatna manjšina velesrbskih hegemonistov, nenasitna v svojem pohlepu po bogastvu, je s kraljem na čelu vladala Jugoslaviji 22 let z režimom žandarjev, režimom glavnjač, režimom socialnega in nacionalnega brezpravja. Na vsako opravičeno zahtevo zatiranih narodov Jugoslavije po enakopravnosti je ta gospoda odgovarjala: „Mi smo se borili na solunskom frontu, mi smo oslobodili ovu zemlju, mi smo prolivali krv na Kajmakčalanu!“ S to nesramno lažjo so gospodarili ti oblastniki: razni špekulantje, vojni bogataši in korupcionaši, ki so na ta način oskrunili svetle grobove pravih srbskih junakov – kmetov, ki so umirali z globoko vero, da dajejo svoja življenja za svobodo in srečno bodočnost srbskega naroda. Po drugi strani pa so razni frakovci – današnji ustaši in njim podobni – pripisovali zločinsko početje velesrbske hegemonistične klike vsemu srbskemu narodu, podpihujoč takó sovrašтво hrvatskega in drugih narodov zoper bratski – srbski narod. Ne samo da srbski narod ni imel nič skupnega s tako zločinsko nacionalno politiko svoje gospode, temveč so

¹ Atlantska izjava – skupna izjava predsednika ZDA Franklina D. Roosevelta in predsednika vlade Velike Britanije Winstona Churchilla, poslana leta 1941 vsem vladam z obale Atlantskega oceana. V njej je med drugim pisalo, da »spoštujeta pravico vseh ljudstev, da si sama izbere obliko vladavine, pod kakršno bi hotela živeti; in želita, da bi se suverene pravice in samouprava obnovile tistim ljudstvom, ki so jim bile na silo ugrabljene«.

² Versajska mirovna pogodba je bila podpisana leta 1919 med antanto in poraženo Nemčijo. Na podlagi te pogodbe so urejali političnozemeljske probleme Evrope po prvi svetovni vojni.

³ Draža (Dragoljub) Mihailović (1893–1946), organizator in poveljnik četniških oddelkov. Sodelavec okupatorja in kvasilniških sil v boju proti Narodnoosvobodilni vojski. Kot vojni zločinec je bil obsojen na smrt.

vseh 22 let izrabljali tudi njega in ga prav tako podredili žandarski samovolji kakor druge narode Jugoslavije. Še več, spoznal je, da so ga prevarali in da je bilo stotisoče žrtev prejšnje vojne brezplodnih, da so si sadove njegove herojske borbe prilastili tisti, ki so med vojno posedali po francoskih, londonskih, švicarskih kavarnah in rivierah. Srbski narod je z bolečino sprejel žalitve in neopravičene obtožbe, da je s svojimi izrodki sokrivec za nacionalno zatiranje drugih narodov Jugoslavije.

Nacionalna politika velesrbske hegemonistične klike je bila:

Prvič. Korumpiranje najreakcionarnjših elementov med Hrvati, Slovenci, Muslimani itd. in izkoriščanje teh elementov za notranje razbijanje narodov, ki so se borili za svojo enakopravnost.

Drugič. Podkupovanje vrhov slovenskih, muslimanskih in džemijetskih strank,⁴ da je z njihovo pomočjo ves čas zatirala hrvatski narod. Z drugimi besedami, to je pomenilo izkoriščanje enega naroda proti drugemu, to je pomenilo sistematično razdvajanje narodov Jugoslavije, to je pomenilo sejati sovraštvo in poglobljati prepad med bratskimi narodi Jugoslavije. To je pomenilo cepljenje, ne pa zedinjenje narodov Jugoslavije v bratsko enakopravno državno skupnost.

Trdovratno in bedasto čvekanje hegemonistične klike, da so Srbi, Hrvati in Slovenci samo plemena istega naroda, je imelo za cilj srbizacijo Hrvatov in Slovencev. Jugoslavija je bila samo krinka za to srbizacijo, krinka, ki je odpadla za šestojanuarske vojaške diktature kralja Aleksandra in Pere Živkovića.

Hrvatje, kot najmočnejša nacionalna individualnost med drugimi zatiranimi narodi Jugoslavije, so se tej velesrbski nacionalni politiki upirali najbolj ogorčeno. Ali jasno je, da ta odpor ni mogel dati rezultatov, ki jih je hrvatski narod pričakoval. Prvič že zaradi tega ne, ker so bila na čelu Hrvatske kmečke stranke gospoda, ki je rešitev nacionalnega vprašanja Hrvatov gledala s stališča delitve oblasti med njo in med velesrbsko gospodo, delitve interesnih sfer. Drugič, ker je hrvatska gospoda kanalizirala borbo hrvatskega naroda v borbo proti vsemu srbskemu narodu, ne pa samo proti velesrbskim hegemonistom, ker je sejala mržnjo proti Srbom prav tako, kakor je sejala velesrbska gospoda mržnjo proti hrvatskemu narodu. Tretjič, ker je gospoda iz vodstva HSS ignorirala reševanje nacionalnega vprašanja drugih narodov, kot na primer Slovencev, Makedoncev itd. Na ta način je borba hrvatskega naroda ostala izolirana ne le od srbskega naroda, marveč tudi od ostalih narodov Jugoslavije. Ostali zatirani narodi Jugoslavije so v težnjah Hrvatov upravičeno videli velehrvatsko tendenco, tendenco zatiranja drugih po vzoru velesrbske hegemonistične klike. In končno zategadelj, ker je tako velesrbska kakor hrvatska gospoda iz HSS menila, da bo nacionalno vprašanje vseh narodov Jugoslavije vzela z dnevnega reda z navadnim sporazumom o delitvi oblasti.

⁴ Džemijet – politična organizacija Albancev in Turkov na Kosovu in v Makedoniji v letih 1919–1925.

Kam je pripeljala taka nacionalna politika jugoslovanskih oblastnikov? Na to vprašanje daje najjasnejši odgovor polom Jugoslavije aprila 1941. leta, ko so osni fašistični osvajalci deželo zasužnjili.

Vseh 22 let se je velesrbska hegemonistična klika v svoji protinarodni politiki naslanjala na tiste, ki so botrovali nastanku versajske Jugoslavije, naslanjala se je v glavnem na francosko reakcijo in tudi na angleško. No, brž ko je gnili versajski sistem Evrope omogočil spremembo ravnotežja evropskih imperialističnih sil v korist osnih fašističnih držav, se je velesrbska reakcionarna hegemonistična klika orientirala k osi Rim–Berlin,⁵ samo da bi si ohranila svojo hegemonijo in držala v odvisnosti ostale narode Jugoslavije. Primeri Stojadinovića, Jevtića, Cvetkovića ih drugih to najbolj potrjujejo.

Toda nepravilno bi bilo obtoževati samo te reakcionarje za tako protinarodno politiko. Ne, po isti poti so šli tudi slovenski reakcionarji s Korošcem, Natlačenom,⁶ Krekom⁷ in drugimi; po isti poti je šla tudi reakcionarna gospoda iz vodstva HSS z Mačkom, Krnjevićem,⁸ Pernarjem in z drugimi na čelu; po isti poti so šli vsi reakcionarni vrhovi raznih strank drugih narodov Jugoslavije.

Zvesta svojim načelom, da ima vsak narod pravico odločati o svoji usodu, se je Komunistična partija ves čas, kar je obstajala Jugoslavija, bojevala zoper tako nacionalno politiko velesrbskih hegemonistov. Komunistična partija Jugoslavije je najodločneje nastopila proti zatiranju Hrvatov, Slovencev, Makedoncev, Črnogorcev, Arnavtov in drugih. In vprav zategadelj se je ves bes velesrbske hegemonistične gospode znašal nad našo Komunistično partijo. Zaradi tega so vseh 22 let polnili jugoslovanske glavnjače z najboljšimi komunističnimi borci, zaradi tega nas tudi zdaj londonska begunska gospoda in njihovi agenti v domovini zagrizeno sovražijo, zategadelj – ker vedo, da sta nacionalna svoboda in enakopravnost narodov Jugoslavije največja ovira za njihove sebične cilje, za njihovo ropanje in izrabljanje.

Nemški in italijanski fašistični osvajalci so znali povsod temeljito izkoristiti nacionalna nasprotja in seve tudi pri nas v Jugoslaviji. V Češkoslovaški so z vsemi silami razpihovali sovraštvo med Čehi in Slovaki, podpihovali težnjo slovaških reakcionarjev po navidezni neodvisnosti in odcepitvi. Na ta način je nemškimi fašistom uspelo Češkoslovaško razkosati brez borbe in jo zasužnjiti.

V Jugoslaviji so nemški in italijanski fašisti žonglirali na najbolj neverjeten način, samo da bi čimbolj izkoristili nacionalna nasprotja in

⁵ Os Rim–Berlin («sile osi»). To prisodobo je prvi uporabil Benito Mussolini že 1936 leta. Okrog te osi naj bi se vrtela Evropa, odtod kasneje izraz «sateliti osi». Fašistična Italija in nacistična Nemčija sta šele 1939. sklenili tako imenovani »jekleni pakt«, njima pa se je 1940 sklenitvijo »trojnega pakta« pridružila še Japonska. K temu paktu so kasneje pristopile Madžarska, Bolgarija, Romunija, Finska, Slovaška, kraljevina Jugoslavija in tako imenovana »Nezavisna država Hrvatska«.

⁶ Marko Natlačen (1886–1942), ban dravske banovine. Izvršni odbor OF ga je obsodil na smrt zaradi kolaboracije in organiziranja bele garde.

⁷ Miha Krek (1897–1969), vodja Slovenske ljudske stranke in minister v vladah kraljevine Jugoslavije.

⁸ Juraj Krnjević (r. 1895), odvetnik, eden izmed prvakov Hrvatske kmečke stranke. Živi v emigraciji.

oslabili državo. Po eni strani so vzeli v zaščito Pavelića⁹ in njegove maloštevilne ustaške bande ter jih leta in leta vzdrževali in jim omogočali organizirati v Jugoslaviji razne atentate po vlakih in podobno, po drugi strani pa so v svojem časopisju in na banketih do neba povzdigovali veliko državniško »modrost« Stojadinovićevo in njegovih naslednikov – zaradi njihove »modre in odločne notranje in zunanje politike«. Zdaj so hvalili Srbe, ker znajo vladati s čvrsto roko in ne popuste, zdaj so spodbadali Hrvate, naj ne popuste, kajti do tega, kar zahtevajo, imajo pravico itd. Njihov cilj je bil za vsako ceno oslabiti in razbiti državo najprej znotraj in jo nato zasušniti. To je fašističnim osvajalcem tudi uspelo. Pomagalo jim je tudi, da so v vsakem narodu v Jugoslaviji našli dovolj izdajalcev, ki so jih podprli. Fašisti rešujejo nacionalno vprašanje takole: v vsaki državi najdejo po enega ali nekoliko kvislingov, kolikor je pač narodnosti, sestavijo marionetno vladno, ekonomsko in politično popolnoma podjarmijo deželo in jo nato proglasijo za »svobodno« in zaveznico v tako imenovanem novem evropskem redu.

Kaj predstavljajo danes Pavelić in njegova ustaška banda na Hrvatskem? Navadne agente v okupirani in zasušnjeni Hrvatski. Kaj predstavljajo danes Nedić¹⁰ in njegovi pajdaši v Srbiji? Navadne agente okupatorjev v okupirani in zasušnjeni Srbiji. Kaj predstavljajo danes Draža Mihailović in njegovi četniki v Jugoslaviji? Čisto navadne agente in zaveznike okupatorjev v boju proti našim narodom. Toda vsi ti banditi ne služijo samo kot agenti, marveč tudi kot okrutni rablji okupatorjem, ki z njihovo pomočjo neizprosno uničujejo naše narode in z njimi skušajo obdržati v suženjski podložnosti narode Jugoslavije.

Iz vsega tega se jasno vidi, da je fašizem največji in najokrutnejši sovražnik nacionalne svobode in enakopravnosti vsakega naroda. Iz tega sledi, da je potrebna proti fašizmu borba na življenje in smrt, da se moramo boriti na življenje in smrt proti vsem, ki pomagajo osvajalskemu fašizmu.

Današnja narodnoosvobodilna borba v Jugoslaviji je neločljivo povezana z nacionalnim vprašanjem. Naša narodnoosvobodilna borba ne bi bila tako živa in tako uspešna, če narodi Jugoslavije v njej ne bi videli razen zmage nad fašizmom tudi zmago nad tistim, kar se je godilo za minulim režimom, zmago nad tistimi, ki so zatirali in hočejo še nadalje zatirati narode Jugoslavije. Beseda narodnoosvobodilna borba bi bila samo fraza, bila bi celo prevara, če razen splošnega jugoslovanskega pomena ne bi imela tudi nacionalnega pomena za vsak narod posebej, to je, če ne bi razen osvoboditve Jugoslavije pomenila tudi osvoboditev Hrvatov, Slovencev, Srbov, Makedoncev, Arnavtov, Muslimanov itd., če narodnoosvobodilna borba ne bi imela vsebine, da zares prinaša svobodo,

⁹ Ante Pavelić (1889–1959), ustanovitelj ustaško-fašistične in teroristične organizacije. Kot izdajalec je postal poglavnik t. i. »Nezavisne države Hrvatske«. Eden izmed največjih vojnih zločincev. Leta 1945 je emigriral.

¹⁰ Milan Nedić (1877–1946), šef generalštaba in minister vojske kraljevine Jugoslavije. Po okupaciji leta 1941 je postal predsednik kvislinške vlade v Srbiji. Vojni zločinec; naredil je samomor v preiskovalnem zaporu.

enakopravnost in bratstvo vsem narodom Jugoslavije, kajti prav v tem je njeno bistvo.

Današnja narodnoosvobodilna borba se ne bi mogla končati z zmago nad okupatorji in njihovimi hlapci, če v tej borbi ne bi bilo narodne enotnosti, če se v vrstah Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije ne bi borili Srbi, Hrvati, Slovenci, Črnogorci, Makedonci in Muslimani. Popolna osvoboditev vsakega naroda posebej bi bila nedosegljiva, če bi vsi že zdaj ne vzeli pušk v roke in šli v boj za skupno zmago vseh narodov Jugoslavije nad vsemi sovražniki ljudstva.

Glavna ovira za tako popolno borbena enotnost so tisti, ki gledajo nazaj, ki hočejo vzpostaviti staro, kar je bilo pred propadom Jugoslavije. To so vodstva raznih bivših meščanskih strank, to je tako imenovana londonska linija: Čakajte, je še prezgodaj! To je Draža Mihailović, to so njegovi četniki, ki se pod geslom »Za kralja i otadžbinu« z orožjem borijo z okupatorjem proti naši narodnoosvobodilni vojski in partizanskim odredom. To so skratka vsi tisti, ki se bojijo, da bi ljudstvo dobilo orožje v svoje roke, ker vedo, da potem ne bo mogoče več uresničiti reakcionarne, protiljudske zamisli o ureditvi Jugoslavije.

Bodočnost, ki jo narodom Jugoslavije nosijo londonski ubežniki, je zelo črna, je strašna nevarnost za vse narode, ki so bili zatirani od nastanka Jugoslavije. Žandarski kundak in četniška kama* bi bili glavni sredstvi te londonske begunske vlade, s katerima bi zedinjevala narode Jugoslavije, če bi se po kakem nesrečnem naključju znova dokopala do oblasti v Jugoslaviji.

Makedonci, Arnavti, Hrvatje in Muslimani itd. se strahoma vprašujejo: kaj bo z nami, če se povrne ono staro? Londonska begunska vlada že preti, četniki že koljejo, kjerkoli le morejo, koljejo s pomočjo okupatorjev in brusijo kame za še strašnejše pokole – to je, česar se vsi narodi boje. Mi pa kličemo vsem, naj se ne boje; rešitev je možna, in sicer edino tako, da takoj, brez obotavljanja, vzamejo puško v roke in gredo v sveti boj, ki ga bije naša junaška Narodnoosvobodilna vojska proti okupatorju za svobodo in enakopravnost vseh narodov Jugoslavije. To je edina rešilna pot, po kateri morajo vsi narodi Jugoslavije.

Prav na tem mestu moram podčrtati dejstvo, da se v vrstah naše Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije od vsega začetka pa do danes bojujejo v ogromni večini vprav Srbi, namesto da bi bilo obratno. Vprav srbski, črnogorski, bosanski, liški partizani in brigade, sestavljene skoraj iz samih Srbov, so se borile in se tudi danes neizprosno bore ne le proti okupatorjem, ampak tudi proti četnikom Draže Mihailovića in ostalim sovražnikom zatiranih narodov. Kaj to dokazuje? To dokazuje, da imajo vsi narodi Jugoslavije, ki so jih v preteklosti zatirali velesrbski hegemonisti, svojega najboljšega in najdoslednejšega zaveznika v srbskem narodu. Srbski narod je dal in še vedno daje največje žrtve

* Kundak (tur.) – puškino kopito; kama (tur.) – dvorezno bodalo – op. prev.

v krvi, v borbi proti okupatorju in njegovim izdajalskim hlapcem – ne le proti Paveliću, Nediću, Pećancu,¹¹ ampak tudi proti Draži Mihailoviću in njegovim četnikom – za popolno svobodo in neodvisnost vseh narodov Jugoslavije. Srbski narod ne želi, da bi se povrnilo ono staro, prav tako kakor tega ne žele Hrvatje, Slovenci, Makedonci, Črnogorci in Muslimani. Srbski narod zelo dobro ve, zaradi česa je prišlo do nacionalne tragedije, kdo je glavni krivec, in zato se tako herojsko bori in prezira svoje domače izdajalce. Zaradi tega je sveta dolžnost vseh ostalih narodov Jugoslavije, da vsaj toliko kakor srbski narod, če že ne bolj, sodelujejo s srbskim narodom v tej veliki osvobodilni vojni proti okupatorju in njegovim hlapcem.

Zastava narodnoosvobodilne borbe proti okupatorjem, ki jo je dvignila 1941. leta Komunistična partija Jugoslavije, je istočasno tudi zastava borbe za nacionalno svobodo in enakopravnost vsakega naroda posebej. To je ista zastava, ki jo neomadeževano nosi Komunistična partija že od nastanka Jugoslavije v brezkompromisni borbi za nacionalno svobodo in enakopravnost vseh naših narodov. Nikdar se ni Komunistična partija odrekla in se tudi ne bo odrekla svojemu načelu, ki so ga postavili naši veliki učitelji Marx, Engels in Lenin, načelu, da ima vsak narod pravico samoodločbe s pravico do odcepitve. Toda Komunistična partija Jugoslavije nikdar ne bo dovolila in se bo borila zoper to, da bi to pravico izkoristili sovražniki ljudstva ter bi namesto svobode in neodvisnosti naprtli ljudstvu srednjeveško mračnjaštvo in kolonialno suženjstvo, kakor je to storil Pavelić z »neodvisno« Hrvatsko.

Komunistična partija Jugoslavije se bo tudi še nadalje borila za bratsko, svobodno in enakopravno skupnost vseh narodov Jugoslavije. Boreč se enako proti velesrbskim hegemonistom, ki težijo za ponovnim zatiranjem drugih narodov Jugoslavije, se bo borila prav tako zoper tiste, ki bi v interesu katerekoli imperialistične sile skušali motiti bratsko slogo narodov Jugoslavije in sejati vanjo razdor.

Vprašanje Makedonije, vprašanje Kosova in Metohije, vprašanje Črne gore, vprašanje Hrvaške, vprašanje Slovenije, vprašanje Bosne in Hercegovine se bo lahko rešilo v splošno zadovoljstvo samo takrat, če ga bodo reševali narodi sami; to pravico pa si bo vsak narod priboril samo s puško v roki v sedanji narodnoosvobodilni borbi.

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga (Nacionalno vprašanje in revolucija), DZS, Ljubljana 1978, str. 54–68

¹¹ Kosta Pećanac (u. 1944), predsednik četniškega združenja »Za kralja i otadžbinu« (Za kralja in domovino). Sodeloval je z Nemci.

GOVOR NA PRVEM ZASEDANJU AVNOJ
(26. novembra 1942 v Bihacu)

Tovariši in tovarišice, bratje in sestre, delegati Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije! – Pozdravljam vas v imenu Vrhovnega štaba, v imenu borcev, komandirjev, komandantov in političnih komisarjev naše junaške Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije (*Burno odobravanje in vzkliki: Živela naša vojska!*)

Štejem si v veliko čast, da mi je dana možnost, da vas tukaj, danes, na tem zgodovinskem zborovanju lahko pozdravljam po veliki, težki in krvavi borbi, ki so jo morali naši narodi bojevati v teh 18 mesecih.

Začenjam to zgodovinsko zborovanje Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije in ob tej priliki bi vam hotel spregovoriti nekoliko besed.

Rezultat dolgotrajne, težke in krvave borbe – neenake borbe, ker smo jo začeli skoraj golih rok – rezultat te borbe je tudi to, da smo se danes lahko tukaj sestali, da osnujemo organ, telo, ki bo skupaj z Vrhovnim štabom Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije, skupaj z narodnoosvobodilnimi odbori podpiralo našo borbo, organiziralo ozadje, organiziralo politično in ekonomsko našo razrušeno domovino – kolikor je to v sedanjih razmerah mogoče, da bomo to težko borbo mogli zmagovito končati.

Tovariši in tovarišice! Nimamo možnosti osnovati legalno vlado, ker nam tega mednarodni odnošaji in razmere ne dovoljujejo. Toda mi imamo pravico na eno – da v teh težkih okoliščinah osnujemo politično telo, politični organ, ki bo zbral vse ljudske množice, ki bo zbral naš narod in ga vodil skupno z našo junaško vojsko v nadaljnje borbe, ki so pred nami in ki bodo zelo težke. Mi nimamo na svojem ozemlju razen narodnoosvobodilnih odborov, ki jih je ljudstvo samo ustvarilo, nikakršne oblasti. Mi ne priznavamo raznih fašističnih marionetskih vlad in prav zato moramo v svoji domovini, prepojeni s krvjo najboljših sinov naših narodov, ostvariti tako stanje, v katerem bo naš narod – tudi v tako težkih okoliščinah – mogel dati narodnoosvobodilni borbi svoj maksimum. Dokler smo bili maloštevilna partizanska vojska in smo imeli samo majhne partizanske odrede, zahteve niso bile tako velike. Zdaj so se ti mali partizanski odredi pretvorili v močno Narodnoosvobodilno vojsko, ki sovražniku ni samo enaka, ampak ga po vztrajnosti in morali prekaša kljub njegovi tehnični premoči. V zvezi s tem so zahteve mnogo večje kakor prej ko je vsaka vas, okraj ali občina mogla hraniti sama svoje borce. Potrebno je organizirati oblast, politično oblast, ki bo zmogla mobilizirati in izkoristiti vse one latentne sile, ki počivajo v našem ljudstvu, v občo smer: v borbo proti fašističnim zločinskim okupatorjem, v borbo proti njihovim zaveznikom, našim domačim izdajalcem: ustašem, četnikom in drugim.

Srečen sem, da moram danes tukaj videti najboljše sinove naših narodov, ki so ojekleneli v tej težki in krvavi borbi. To niso več kakor nekoč predstavniki, ki jih izbirajo korteši, temveč ljudje, ki so v tej nadčloveški borbi zrasli iz sredine ljudstva, ljudje, ki so šli v borbo pripravljeni žrtvovati svoja življenja. Srečen sem, da morem danes tukaj videti vse ono, kar je v našem narodu resnično najboljše.

Tovariši in tovarišice! Na naš Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije pada težko breme, pada velika odgovornost. Mi nimamo tako rekoč ničesar. Imamo samo orožje, ki smo ga osvojili s krvjo naših najboljših borcev. Naša domovina je razrušena, naš narod strahovito trpi in se muči, lačen, gol in bos, izpostavljen četniškemu, ustaškemu in okupatorskemu zverinskemu nasilju. Toda mi imamo eno – neomajno čvrsto vero trpinčenega naroda, da bo zmagal. (*Tako je! – Odobravanje.*) Visok ni samo duh naše vojske – duh, ki se mu čudi ves svet – ampak tudi duh našega naroda. Spomnimo se samo požganih vasi. Kraj njih v mrazu, v barakah ali pod milim nebom, v gozdu ob ognju se vaščani in vaščanke ne pritožujejo na svoje usode, temveč govore: »Dragi bratje, borite se – mi bomo pa dali zadnji grizljaj, ki ga imamo, da boste premagali našega skupnega sovražnika.« To je duh, ki ga redko in težko najdete, to je ponos narodov Jugoslavije.

Razume se, da na organ, ki ga tukaj ustvarjamo, ki je zrastel od spodaj, pada ogromna odgovornost in težka naloga. Naši vojski je potrebna obleka – nimamo tovarn. Naši vojski je potrebna obutev – tudi za obutev nimamo tovarn. Naši vojski je potrebno orožje – pa tudi tovarn orožja nimamo. Naši vojski je potrebna hrana. Vse to je naloga tega visokega foruma, ki ga snuje naš narod kot klico svoje oblasti. Mislim, da med vami ni bojazljivca, ki bi se bal teh težav in te velike odgovornosti. Mislim, da ste vi vsi pripravljeni dati v nadaljnji borbi, ki se zmagovito razvija, vse od sebe. Bili smo sovražnika in ga bomo še bili, ne glede na njegovo premoč v orožju. (*Odobravanje.*) Skupno z vami bo, tovariši in tovarišice, predstavniki naših narodov, naš vrhovni štab lahko zmogel vse težave, ki ga čakajo. Dandanes mi te težave laže sprejemamo in obvladujemo kakor pred šestimi meseci. Danes so razgledi jasni – ko sonce jasno je, da bodo zmagali zavezniki. (*Odobravanje.*) Hitlerjevske in ostale fašistične bande doživljajo poraz za porazom. Herojska Rdeča armada (*Živela Rdeča armada! – Odobravanje.*) zadaja že smrtonosne udarce nemškimi fašističnim hordam in hitlerjevskim vazalom. (*Dol z njimi!*) Stalingrad, ta trdnjava vsega naprednega človeštva, se je obranil. Na stotisoče nemških psov je poginilo, prej in v sedanji ofenzivi, pod zidovi tega kremenitega mesta. (*Živela obramba Stalingrada! Živeli branilci Stalingrada!*) Hitlerjevski psi se zaletavajo ko besna zverjad v kletki na vse strani, toda zanje ni več rešitve. Oni bodo morda skušali v svojih poslednjih drhtljajih iztresti svoj bes na slabe, okupirane dežele, na okupirane narode, ali sporočamo jim, da bodo pri nas v Jugoslaviji slabo odrezali. (*Tako je! – Odobravanje.*) Mi imamo zdaj vojsko, mi imamo

orožje, od pušk do topov. Mi se lahko z njimi merimo. Bodite prepričani, da njihova moč v naši deželi ni toliko, da bi mogli ostvariti svoje peklenške načrte za naše uničenje. Nikdar nismo izgubili vere, in zdaj ne dvomimo niti najmanj, da bomo zmagali. *(Odobranje.) V teh urah, ko so srca vseh podjarmljenih narodov vzdrhtela v radosti, videč neizbežen zlom zverskih fašističnih psov, nikakor ni drzno, da gremo s polno upanja in vere naproti vsem težkočam, ki nas čakajo, prepričani, da bomo s skupnim delom in s skupno borbo po dolgotrajnem boju in trpljenju dosegli srečen konec. (Tako je! – Odobranje.)*

Tovariši in tovarišice! Na kraju bi hotel še podčrtati, da so vsi rezultati naše borbe, ki smo jih do zdaj dosegli, predvsem zasluga naših velikih slovenskih bratov Rusov in vseh narodov Sovjetske zveze. *(Živeli! Naj živi Sovjetska zveza!)* Samo vera, globoka vera v silo in moč Sovjetske zveze, v silo in moč Rdeče armade, je bila za nas ono kar nas je neprestano vzpodbujalo, da smo lahko prebrodili vse težave, skozi katere smo morali v teh osemnajstih mesecih.

Vam, visokemu narodnemu forumu, Antifašističnemu svetu narodne osvoboditve Jugoslavije želim v bodočem delu za dobro svojega naroda mnogo uspeha, mnogo uspeha za dobro naše hrabre Narodnoosvobodilne vojske, za dobro edinosti vseh narodov Jugoslavije, ker je to temelj, ki se zdaj ustvarja, temelj bratstva, sloge in edinosti, ki je nihče nikdar več ne bo mogel zrušiti. *(Tako je! – Odobranje.) To zgodovinsko zborovanje je dokaz edinosti naših narodov: Srbov, Hrvatov, Slovencev, Črnogorcev, muslimanov in drugih ne glede na vero in narodno pripadnost, in obenem jamstvo, da smo na poti k ostvaritvi boljše in srečnejše bodočnosti naših narodov. (Tako je!)*

Naj živi naša velika zaveznica – Sovjetska zveza!

Naj živi veliki vodja in strateg – tovariš Stalin!

Naj živi herojska Rdeča armada!

Naj žive naši zavezniki – Anglija in Amerika!

Smrt fašizmu – svoboda narodu!

Tito, izbor Titovih govorov in člankov o revoluciji, samoupravljanju in neuvršenosti, izdala Cankarjeva založba, Ljubljana 1977, str. 107–112.

RAZVOJ OSVOBODILNE BORBE NARODOV JUGOSLAVIJE V ZVEZI Z MEDNARODNIMI DOGODKI

(Referat na drugem zasedanju AVNOJ v noči med 29. in 30. novembrom 1943 v Jajcu)

Naša narodnoosvobodilna borba se more razdeliti v štiri razdobja svojega razvoja, in sicer:

Prvič – na kapitulacijo Jugoslavije in začetek narodne vstaje, ki je skrajša dobila obliko formiranja mnogoštevilnih partizanskih odredov za borbo proti okupatorju.

Drugič – preraščanje partizanskih odredov v regularne vojne enote, bataljone, brigade in divizije ter formiranje Narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije.

Tretjič – preraščanje narodnoosvobodilnih odborov v pravo narodno oblast in formiranje Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije.

Četrtič – na razdobje, ki ga preživljamo sedaj, to je – prehajanje Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije iz vsestranskega telesa v najvišje zakonodajno telo in formiranje Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije kot začasne narodne vlade.

Prvo razdobje. Vzroki tako nagle kapitulacije Jugoslavije in zasužnje naše zemlje po tujih nemških, italijanskih, madžarskih in bolgarskih osvajalcih so danes že popolnoma jasni večini našega ljudstva. Dvajsetletno zatiranje narodov Jugoslavije (kakor so Hrvatje, Makedonci, Slovenci in drugi) po peščici velesrbskih hegemonistov; dalje nezaslišana korupcija vladajočih krogov v državi in njihovo povezovanje z najreakcionarnejšimi krogi v inozemstvu – zlasti nemškimi in italijanskimi – zato da bi ostali na oblasti; nato nezaslišano izdajstvo in špionaža v naši vojski, posebno v generalnem štabu; vse to so bili vzroki katastrofalnega in sramotnega poraza jugoslovanskih armad v vojni. Ta poraz je imel katastrofalne posledice za narode Jugoslavije. Kralj in vlada obenem s skupino ljudi, ki so bili odgovorni za to usodo, vsi ti so pobegnili v inozemstvo. Jugoslavija je bila razkosana in postala je plen osvajaških roparjev, kakršnih ne pomni zgodovina. V državi je zavladal brezprimeren teror, prišlo je do trebljenja ne samo najnaprednejših ljudi, marveč do trebljenja vsega srbskega prebivalstva po Hrvaškem, Bosni in Hercegovini, Vojvodini, slovenskega prebivalstva na Slovenskem itd. Nemški in italijanski osvajalci so postavili na Hrvaškem krvave ustaške zveri na oblast, v Srbiji pa najogabnejšega izdajalca Nedića, ki so z njihovo pomočjo začeli izvrševati peklenški načrt trebljenja Slovanov na Balkanu. V tej težki, z vso gotovostjo lahko rečem najtežji situaciji v zgodovini naših narodov, se je v naši državi znašla samo ena organizacija, ki je bila 20 let tako rekoč izven zakona, ki so jo preganjali vsi oblastniki v Jugoslaviji in ki je sedaj vse svoje izkušnje in organizatorske zmožnosti, vse svoje preizkušene borce dala v službo svojemu zasužnjenemu narodu. Edino Komunistična stranka je dvignila ljudstvo k oboroženi vstaji, edino ona ni klonila, temveč je visoko razvila zastavo osvobodilne borbe, edino ona je do danes v tej borbi skupno s svojim ljudstvom vzdržala. (*Burno odobranje. Vzkliki: Živela Komunistična partija!*)

Začeli so nastajati partizanski odredi, najprej po Srbiji, Bosni in Hercegovini, nato je prišlo do vsenarodne vstaje julija meseca v Črni gori, zatem se je začelo širiti partizansko gibanje po Hrvaškem in v Sloveniji itd. Vse to je kazalo, da je naša država, čeprav zasužnjena, ostala nepokorjena in da so naši narodi pripravljeni doprinesti tudi največje žrtve za svoje osvobojenje. Majhni, malone goloroki partizanski odredi so

začeli hitro rasti in se razvijati v velike enote, ki so trgale sovražniku orožje iz rok, zadajale sovražniku vse močnejše in močnejše udarce in dokazale, da se ne dajo uničiti nakljub vsem nemškim, italijanskim in ostalim osvajalskim silam, ki so jih poslali v borbo za udušitev partizanskega gibanja po raznih krajih naše države. (*Burno odobravanje.*)

Odbijajoč takó vse sovražne navale in prehajajoč čedalje bolj v velike partizanske enote, so bili partizanski odredi po odloku Vrhovnega štaba jeseni 1942. leta formirani v regularne vojaške enote, to se pravi, formirana je bila Narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije. (*Burno odobravanje.*)

Nastaja drugo razdobje v narodnoosvobodilni borbi. Formirane so brigade, divizije in korpusi, cela področja so osvobojena sovražnikov in njihovih ustaških in četniških hlapcev. Naša mlada Narodnoosvobodilna vojska je précej spočetka pokazala, da je zmožna rešiti tudi najtežje naloge. Osvobojena so številna mesta, na primer: Livno, Glamoč, Mrkonjić-grad, Jajce, Ključ, Bihać, Krupa, Slunj itd. S formiranjem Narodnoosvobodilne vojske je dobila vstaja novega zamaha tudi v pokrajinah, kjer je dotlej vladalo relativno zatišje.

V tem razdobju dobiva narodnoosvobodilna borba vse bolj stabilno obliko, s tem pa tudi zaupanje vse širših ljudskih množic po vseh krajih Jugoslavije.

Narodnoosvobodilni odbori, ki so se dotlej snovali na osvobojenem ozemlju, so se začeli ustanavljati tudi na polosvobojenem in celo na okupiranem ozemlju, ker je ta nova klica narodne oblasti postajala med ljudstvom vse bolj popularna in jo je ljudstvo sprejemalo z vse večjim zaupanjem. Medtem ko so se narodnoosvobodilni odbori v začetku ustanavljali bolj kot pomožni organi partizanskih odredov za vodstvo osvobodilne borbe, se v času formiranja Narodnoosvobodilne vojske ti odbori spreminjajo v edino in pravo narodno oblast. (*Aplavz.*) Pred njimi pa so zdaj bile mnoge druge naloge, ne samo pomoč partizanskim enotam in Narodnoosvobodilni vojski. Nastaja tretje razdobje, ki je nujno zahtevalo formiranje nekega enotnega vsestranskega narodnega telesa, ki bo osrednji organ in ki bo združil vse dosedanje in ustvarjal nove narodnoosvobodilne odbore.

Sklicano je zgodovinsko zasedanje Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije v Bihaću. Na tem zasedanju so bili sprejeti veliki in važni odloki. Prvič po okupaciji naše države je bil osnovan centralni politični organ iz predstavnikov vseh narodov Jugoslavije. Prvikrat se je sestalo narodno predstavništvo, ki je vzniknilo iz samega naroda in to v najtežjih časih njegove zgodovine, pred katerim je mogel Vrhovni štab odgovarjati za svoje dosedanje delo.

Osnovanje Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije je ena največjih pridobitev naše narodnoosvobodilne borbe do tega časa. Položeni so temelji, na katerih se gradi nova pravičnejša ureditev v pokrajinah Jugoslavije, položeni so temelji, na katerih se snuje resnično

bratstvo in enakopravnost vseh narodov Jugoslavije, temelji nove, resnično demokratske narodne vladavine. (*Burno odobravanje.*) Z osnovanjem Zemaljskega antifašističnega sveta Hrvaške, a še prej z osnovanjem slovenske Osvobodilne fronte in njenega Izvršnega odbora so se začeli v praksi izvajati principi enakopravnosti narodov Jugoslavije, začele so se ostvarjati stoletne težnje posameznih narodov Jugoslavije, da si vladajo sami. (*Odobravanje.*)

V letu dni, odkar je bil osnovan Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije, je prišlo do mnogih sprememb ne samo v naši državi, marveč po vsem svetu. Zlasti v tem letu smo morali biti težke in krvave borbe z okupatorjem. Naši Narodnoosvobodilni vojski so bile zadane velike, a častne naloge. V razdobju šestih mesecev od januarja pa vse do junija 1943. leta smo prebredli dve veliki sovražni ofenzivi, četrto in peto, ki jih je sovražnik začel z namenom, da uniči našo Narodnoosvobodilno vojsko in znova zasede naše osvobojeno ozemlje. To so bile težke preizkušnje za našo Narodnoosvobodilno vojsko. Prestali smo ogromne napore, v katerih so se sinovi naših narodov izkazali s takimi čudovitimi junaštvii in samoodpovedmi, s katerimi se bodo stoletja ponašali bodoči rodovi naših narodov. Navzlic ogromni številčni in tehnični premoči se sovražniku ni posrečilo uničiti jedro naše Narodnoosvobodilne vojske. (*Klici: Živela naša vojska!*) Nasprotno, utrpel je ogromne izgube, mi pa smo si s to težko in krvavo borbo pridobili simpatije in občudovanje vsega naprednega sveta, zavezniki pa so začeli priznavati našo Narodnoosvobodilno vojsko s tem, da so poslali v Vrhovni štab Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije svojo vojno misijo. (*Aplavz.*) V teh velikih borbah, posebno v peti ofenzivi, smo imeli težke izgube. Padlo je na tisoče najboljših sinov naših narodov. Med njimi so člani Izvršnega odbora Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije Nurija Pozderac, Veselin Masleša, Sima Milošević in nekoliko članov AVNOJ. To so težke in nenadomestljive izgube. Počastimo te slavne sinove našega ljudstva, ki so dali svoja dragocena življenja za boljšo in srečnejšo bodočnost narodov Jugoslavije. (*Prisotni vstanejo in z molkom počaste padle borce. Vzkliki: Slava jim!*)

Treba je bilo preliti potoke dragocene narodne krvi, treba je bilo žrtvovati življenja desetisočev najboljših sinov naših narodov v tej dveletni neenaki borbi s sovražnikom, da si je mogla resnica o stvarnem položaju v Jugoslaviji nazadnje utreti pot v svetovno javnost. Nemara še ni bilo majhnega naroda, ki bi moral za toliko ceno prepričati svetovno javnost, da je kri, ki je bila prelita v Jugoslaviji, njegova kri, ne pa onih sramotnih izdajalcev, katerih poglavarji uživajo gostoljubnost v zavezniških državah.

Velika, nezaslišana prevara vse poštene svetovne javnosti je bila v tem letu razkrinkana. Izdajalska londonska vlada je več ko dve leti goljufala ves svet, ko je govorila, da borbo v Jugoslaviji vodi njen minister Draža Mihailović. Da bi bila ironija še večja, so se četniške bande s tem

ministrom-izdajalcem na čelu ves ta čas borile in se še danes bore zoper Narodnoosvobodilno vojsko in partizanske odrede, na okupatorjevi strani. Teh izprijencev pa nič ni motilo, da ne bi istočasno prikazovali uspehov Narodnoosvobodilne vojske kot svoje uspehe. (*Vzkliki nejevolje. Razburjenje med delegati.*) V času četrte ofenzive je izdajalec Draža Mihailović (*Vzkliki: Dol z izdajalci!*) sklenil sporazum z Nemci, Italijani in ustaši, da bi skupno zadali smrtni udarec naši narodnoosvobodilni vojski. Mnogoštevilni dokumenti, ki so nam prišli v roke v času naše ofenzive zoper četnike Draže Mihailovića, jasno odkrivajo ta peklenški načrt in nezaslišano izdajo teh narodnih izrodov. Kakor je naši javnosti že znano, je v času naših velikih in slavnih borb ob Neretvi in pri Gornjem Vakufu Draža Mihailović mobiliziral v Srbiji, Sandžaku, v Črni gori, v Hercegovini in vzhodni Bosni okoli 18 000 ljudi in jih pripeljal do Neretve, da bi nam tu zabodel nož v hrbet. Naše s slavo ovenčane I., II., III. in VII. divizija in enote IX. dalmatinske divizije so ob Neretvi ne samo razbile Nemce, ustaše in Italijane, marveč so prešle v odločno ofenzivo proti četnikom Draže Mihailovića, goneč ga od Neretve do Kolašina, kjer so mu zadale dokončen udarec in likvidirale njegove četnike kot resno vojaško silo.

Vse to so dejstva, ki jih izdajalska begunska londonska vlada ni mogla prikriti pred svetovno javnostjo. Tako je bila prevara končno razkrinkana.

Zaradi dogodkov zunaj naše države, to se pravi zaradi zmag slavne Rdeče armade na vzhodni fronti in razpršitve elitnih Hitlerjevih armad (*Vzkliki: Živela nepremagljiva Rdeča armada! Živel tovariš Stalin!*) so bili ustvarjeni tudi pogoji za zmage ostalih zaveznikov, Anglije in Amerike v Afriki, ustvarjeni so bili pogoji za izkrcanje zaveznikov na Siciliji in na italijanski celini ter za kapitulacijo glavnega Hitlerjevega partnerja, fašistične Italije. Tu moramo poudariti, da je pri izločitvi Italije iz vojne imela velike zasluge tudi naša Narodnoosvobodilna vojska, ki je v teku vse te vojne vezala nase 16 do 20 italijanskih divizij.

Že do kapitulacije Italije so enote naše Narodnoosvobodilne vojske prešle po peti sovražnikovi ofenzivi znova v ofenzivo in osvobodile skoraj vso vzhodno Bosno, večji del centralne Bosne in Bosensko Krajino. (*Burno odobravanje.*)

S kapitulacijo Italije in razorožitvijo desetih italijanskih divizij v naši državi je naša Narodnoosvobodilna vojska prišla ne samo do velike oborožitve, marveč je tudi sama narasla najmanj za 80 000 novih borcev in osvobodila velike predele v Dalmaciji, Sloveniji itd. Na ta način so ustvarjeni pogoji za nove zmagovite operacije enot Narodnoosvobodilne vojske na eni strani, na drugi strani pa si je naša Narodnoosvobodilna vojska pridobila pri zaveznikih sloves resnega vojaškega faktorja, s katerim računajo danes ne samo zavezniki kot s svojim zaveznikom, marveč tudi fašistični osvajalci kot z nasprotnikom, ki veže veliko število njihovih divizij. (*Burno odobravanje.*) Po kapitulaciji Italije je prišlo do najvišjega poleta narodne vstaje v Sloveniji, Dalmaciji pa tudi drugod na Hrvaškem.

Tako danes ni v Jugoslaviji nobenega predela, kjer se ni razplamtel ogenj narodne vstaje. (*Aplavz.*) Do 1. novembra t. l. so bili osvobojeni ogromni predeli naše države. Osvobojen je velik del Dalmacije z otoki, velik del Hrvaškega primorja, velik del Slovenije, Bosenske Krajine, vsa vzhodna Bosna, velik del centralne Bosne, ves Sadžak, velik del Črne gore in del Hercegovine.

Nekoliko naših divizij je prešlo mejo med Sandžakom in Srbijo. (*Aplavz.*) Začeli smo znova osvobajati srbski narod nemških in bolgarskih osvajačev, Nedićeve vojske in četniških drhali Draže Mihailovića. Eno zelo pomembnih dejstev je, da so naše partizanske sile v Makedoniji zadnje čase dosegale pomembne uspehe in že v drugo zavzele Kičevo, Debar in tako ustvarile pogoje za še močnejši razvoj partizanskega gibanja v Makedoniji. (*Aplavz.*) Partizansko gibanje v Makedoniji je tesno sklenjeno s partizanskim gibanjem v Albaniji in Grčiji in pomeni istočasno resno podporo razvoju partizanskega gibanja tudi v sami Bolgariji. (*Aplavz.*) Eden največjih uspehov naše vstaje, uspeh velikega zgodovinskega pomena je osvoboditev Istre in Slovenskega primorja po kapitulaciji Italije. (*Burno odobravanje.*) Dvajsetletno suženjstvo slovenskega in hrvaškega ljudstva navzlic vsem naporom fašistov ni moglo odvzeti našim zaslužjenim bratom njihovega nacionalnega značaja in oslabilo njihovih teženj za zedinjenjem z brati in ostalimi narodi Jugoslavije.

Kakor se vidi že iz omenjenega, se je situacija v Jugoslaviji in po svetu zlasti v zadnjem letu dodobra spremenila. Zaradi zmag Rdeče armade se je znašla Hitlerjeva vojna mašina pred katastrofo; zmaga nad tem največjim sovražnikom človeštva ni več daleč. V tem letu je razpadel fašistični blok. Italija je izločena. Pri Hitlerjevih satelitih vlada še večji preplah in razkroj. Odnosaji med zavezniki – Sovjetsko zvezo, Anglijo in Ameriko – so vse bolj čvrsti (*Aplavz.*), kar je prišlo posebno do izraza na moskovski konferenci zastopnikov treh velikih zavezniških sil. Vsa ta dejstva imajo ogromen pomen tudi za narodnoosvobodilno borbo. Vera v bližnjo zmago in dokončno osvoboditev naših narodov izpod okupatorskega jarma objema vse širše sloje narodov Jugoslavije, kar se izraža v množičnem prilivu novih borcev v našo Narodnoosvobodilno vojsko, kar se izraža tudi v pristopanju mnogih uglednih političnih, kulturnih in javnih delavcev v vseh pokrajinah Jugoslavije k naši narodnoosvobodilni borbi. Vse to na drugi strani vpliva na vedno hitrejši razkroj marionetskih državnih aparatov Pavelića in Nedića in na ta način na slabitev okupatorskih pozicij v naši državi. (*Aplavz.*)

Ena stvar pa se vendar v zadnjem letu ni spremenila navzlic vsem dejstvom, ki smo jih navedli. To je politika izdajalske vlade, ki sedaj vedri in oblači v Kairu in ki žal še vedno velja pred našimi zavezniki za zakonitega predstavnika narodov Jugoslavije. Moj namen ni, da bi se v tem kratkem poročilu podrobneje ukvarjal s tem, zakaj je to tako in ne drugače, zakaj zavezniki trpe to vlado, ki nima nikake opore v našem ljudstvu, ker po svojem ministru Draži Mihailoviću že poltretje leto

sodeluje z okupatorjem v borbi proti naši Narodnoosvobodilni vojski, oziroma proti narodom Jugoslavije; zakaj trpe vlado, ki je izrazito reakcionarna in velesrbska, o čemer zlasti govori njen sestav, saj sede v njej taki ljudje, kakršni so zloglasni šestojanuarec Pera Živković in drugi. Eno pa vendar lahko rečemo: ni ga borca v Narodnoosvobodilni vojski in partizanskih odredih, ki ga ne bi v srcu bolelo, ki ga ne bi zgrabila jeza vselej kadar pomisli, da ta vlada, ki ima na svoji duši toliko zločinov in katere mesto je na listi vojnih krivcev, še vedno sedi pri zaveznikih in uživa njihovo gostoljubnost. (*Burno odobravanje.*) Zelo dobro vemo, kako si ta vlada na vse načine prizadeva, da se kakor koli vtihotapi v našo državo (to velja tudi za kralja) – preden bi ljudstvo izreklo svojo odločilno besedo o njihovi usodi. Mi vemo tudi, da so v inozemstvu neki reakcionarni krogi, ki vlado in kralja v njihovih prizadevanjih podpirajo. Vemo pa tudi, da ogromna večina naprednih demokratskih elementov v zaveznških državah želi, da bi naš narod sam odločil o svoji usodi in si izbral takšno državno ureditev, kakršna meni, da mu je potrebna. (*Vzkliki: Tako je! – Burno odobravanje.*)

Nas so klevetali in še vedno nas klevetajo z vseh strani – vendar po enotnem načrtu. Vsi okupatorji, njihovi kvilingi – prodani izdajalci, ustaši, nedićevci, četniki Draže Mihailovića v državi in njihovi gospodarji v tujini – so govorili in govore, da je naša narodnoosvobodilna borba v Jugoslaviji čisto komunistična stvar: boljševizacija države, poskusi komunistov, da prevzamejo oblast, ukinitev privatne lastnine, uničenje cerkve in vere, uničenje kulture itd. itd. Te klevete so stare in izrabljene. Prihajajo iz Goebbelsove kuhinje in zdaj so postale glajhšaltana hrana, s katero Goebbelsovi somišljeniki pitajo prebivalstvo ‚nove Evrope‘ in jo poskušajo izvažati tudi iz Evrope. Vendar tem lažem le še malokdo veruje, najmanj pa narodi Jugoslavije. Naša borba za obstoj je preveč krvava in preveč težka, mnogo, premnogo so naši narodi v teh treh letih pretrpeli, da bi jih mogel kdor koli s temi obrabljenimi klevetami odvrniti s poti te velike in slavne borbe za neodvisnost, za boljšo in srečnejšo bodočnost. Minili so časi, ko je peščica reakcionarjev pripisovala včasih tudi z uspehom takšne in slične stvari komunistom Jugoslavije, da bi jih izolirala od ljudstva. V tej veliki osvobodilni borbi so se narodi Jugoslavije prepričali, da so komunisti najvernejši sinovi svojega naroda, vedno pripravljeni na največje žrtve za njegovo srečo. (*Odobravanje. Vzkliki: Živela Komunistična partija Jugoslavije!*)

V zvezi s tem, zlasti z razvojem splošne narodne vstaje, v zvezi z osvoboditvijo vse večjih ozemelj, v zvezi z vse večjimi nalogami, ki stoje pred našimi narodi, in v zvezi z razvojem dogodkov v tujini moramo pravočasno ukreniti vse potrebno za nadaljnji uspešen razvoj narodnoosvobodilne borbe: treba je ukreniti vse potrebno, da bi si naši narodi zagotovili takšno državno ureditev, ki bi temeljila na bratstvu in enakopravnosti vseh narodov Jugoslavije in ki bi jamčila resnično svobodo in demokracijo vsem družbenim slojem. (*Burno dolgotrajno odobravanje.*)

Vzkliki: Tako je!) V 23 letih se je monarhija popolnoma kompromitirala pri ljudstvu. Ona ni bila nosilec demokratskih načel, temveč diktature najreakcionarnejše klike. Monarhija ni bila vez za bratstvo narodov Jugoslavije in temelj za ustvaritev močne državne narodne skupnosti. Monarhija je bila nosilec velesrbske hegemonije in zatiranja drugih narodov. (*Burno odobravanje. Vzkliki: Tako je!*) Pokojni kralj Aleksander je 1929. leta razpustil parlament in uvedel vojaško diktaturo. Uvedel je režim terorja in nasilja. Kralj Peter II. je postal že precej spočetka center, okoli katerega se je zgrinjala vsa tista reakcija, ki je upropastila našo državo. Še več, on je ves čas podpiral in še vedno podpira najsramočnejšega izdajalca Dražo Mihailovića in njegove vojvode. Za to imamo na stotine in tisoče dokazov in to vedo vsi naši narodi. V zvezi s tem: samo republikanska, demokratska oblika vladavine lahko prepreči, da se ne bi našim narodom še kdaj zgodile podobne nesreče. (*Dolgotrajno burno odobravanje.*)

Takšen je položaj v četrtem razdobju razvoja naše narodnoosvobodilne borbe. In po vsem tem je naše narodno predstavništvo dolžno, da ukrene vse potrebno in upraviči zaupanje ogromne večine svobodoljubnih narodov Jugoslavije. V tem četrtem razdobju nastaja v zvezi z notranjimi in zunanji dogodki potreba po ustvaritvi takšnih narodnih organov, političnih in zakonodajnih, pa tudi izvršnih, ki iz njih izhajajo, ki bodo zmožni obvladati vse težave v tem položaju in bodo dostojno reprezentirali narode Jugoslavije – tako v državi sami kakor izven nje – ki bodo zmožni preprečiti sleherni poskus, pa naj pride s katerekoli strani, ki bi skušal onemogočiti ostvaritev teženj, za katere je naše ljudstvo prelilo toliko krvi v tej veliki osvobodilni borbi. Danes je potrebno, da Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije postane resnično najvišje zakonodajno in izvršno telo narodov Jugoslavije. Danes je že čas, da se osnuje izvršni organ v obliki začasne vlade, ki bo zmožen voditi vse posle, ki jih mora vršiti prava narodna vlada. (*Burno odobravanje. Delegati vstanejo, vsa dvorana grmi od vzklikov in aplavza.*)

Danes imamo Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije, ki je bil formiran pred letom dni. V tem Antifašističnem svetu so zastopani vsi narodi Jugoslavije. V njem so zastopani vsi družbeni sloji. Prvikrat v svoji zgodovini pošiljajo naši narodi v ta svoj organ predstavnike, ki so zrasli iz njihove sredine, ki jih oni svobodno volijo in ki jim zares popolnoma zaupajo.

Razumljivo je, da more tako ogromen korak nekega naroda, kakor je ustvaritev njegovega najvišjega izvršnega organa, v konkretnem primeru ustvaritev Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije, v prvem trenutku naleteti na eventualne motnje in na nerazumevanje nemara celo pri naših zaveznikih v tujini. To pa predvsem zaradi tega, ker je v inozemstvu še nekakšna vlada. Vendar so si v teh dveh letih in devetih mesecih težke in krvave borbe za svojo svobodo in neodvisnost narodi Jugoslavije pridobili pravico, da sami odločajo o svoji usodi; ta pravica pa je v

popolnem skladu z Atlantsko karto. (*Burno odobravanje.*) Prepričani smo, da naši zavezniki ne bodo krivo razumeli tega zgodovinskega koraka naših narodov, še več, prepričani smo, da bodo zavezniki storili vse, da bi nudili našemu ljudstvu moralno in materialno pomoč in podporo tudi preko predstavnštva, ki ga je ljudstvo v državi samo izbralo. (*Ploskanje.*)

In sedaj nekaj besedi o naši slavni Narodnoosvobodilni vojski. Smelo lahko trdim, da je snovanje narodne vojske pod takimi pogoji, pod kakršnimi se je snovala naša, edinstven primer v zgodovini. Iz golorokih partizanskih odredov brez kakršnihkoli tovarn orožja in municije, brez magacinov in raznih vojnih živilskih rezerv, brez pomoči od katere koli strani je bila ustvarjena armada, ki ima blizu četrto milijona vojakov, toda ne v mirnem razdobju, temveč v razdobju najbolj strašne in krvave borbe, ki so jo kdaj bili narodi Jugoslavije. To je pridobitev, na katero morejo biti ponosni narodi Jugoslavije in na katero bodo ponosni njihovi bodoči rodovi. (*Burno odobravanje.*)

Formiranje naše Narodnoosvobodilne vojske, in to pod takšnimi pogoji, je bil izredno težak posel. Mi nismo imeli vojnih akademij in šol, nismo imeli oficirskih kadrov. Vse to se je ustvarjalo in porajalo v procesu same borbe. 1. maja 1943. leta je Vrhovni štab Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije izdal dekret o uvedbi oficirskih in podoficirskih činov v našo Narodnoosvobodilno vojsko. (*Aplavz.*) Kmetje in delavci, študentje in ostala narodna inteligenca, ki so rasli in se razvijali v narodnoosvobodilni borbi, so postali oficirji naše nove armade. To so najboljši sinovi naših narodov, ki so jih dvignili iz svoje sredine borci sami. Na takšne svoje oficirje in podoficirje morejo biti narodi Jugoslavije ponosni.

To, kar mi sedaj na tem mestu delamo, je ogromen dogodek tudi glede na inozemstvo, glede na naše zaveznike, kajti s tem naši narodi po svojem predstavnštvu jasno in odločno uveljavljajo svojo voljo (*Aplavz.*) Ali je potrebno omeniti tudi to, da so vsi oficirji bivše jugoslovanske vojske, ki so že takoj spočetka stopili v naše vrste, čeprav v majhnem številu, zavzeli dostojno mesto v naši vojski? Razume se, da bi to število bilo večje, da ni mnogo jugoslovanskih oficirjev prišlo v nemško ujetništvo, s čimer jim je onemogočeno sodelovati v narodnoosvobodilni borbi. – Vrhovni štab je povišal in imenoval čez 5000 oficirjev. In jaz v imenu Vrhovnega štaba Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije prosim visoko narodno predstavnštvo za potrditev dekreta z dne 1. maja 1943. leta in dekreta z dne 1. novembra 1943. leta o imenovanju in napredovanju oficirjev Narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije. (*Burno odobravanje. Vzkliki: Tako je!*)

Vrhovni štab Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije je izdal dekret o uvedbi odlikovanj, in sicer: 1. red narodnega heroja, 2. red partizanske zvezde I. stopnje, 3. red partizanske zvezde II. stopnje, 4. red partizanske zvezde III. stopnje, 5. red narodnega osvobodjenja; 6. red za hrabrost, 7. medalja za hrabrost, 8. red bratstva in

enotnosti. Prosim visoko narodno predstavništvo, da potrdi dekret Vrhovnega štaba o uvedbi odlikovanj v Narodnoosvobodilni vojski z dne 15. avgusta 1943. leta. (*Aplavz.*)

Organizacija naše Narodnoosvobodilne vojske še ni zaključena. Do danes smo formirali osem armadnih korpusov, ki imajo ves potrebni vojaški in politični kader. Toda priliv novih borcev je iz dneva v dan večji. Formirajo se nove brigade in divizije, formirani bodo tudi novi korpusi. Doslej se je formirala naša Narodnoosvobodilna vojska v glavnem iz dobrovoljcev. Toda poslej, ko bodo imeli naši narodi svoj izvršni organ, Nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije, bo dolžnost tega izvršnega organa tudi izdati dekret o splošni vojni obveznosti vseh državljanov te države od 18. do 50. leta. (*Burno odobravanje. Vzkliki: Tako je!*) Razume se, da bo tudi poslej imel sleherni državljan pravico prostovoljno stopiti v našo vojsko tudi po tej starostni meji. Istočasno bo moral Nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije dati izjavo o vseh onih vojakih in oficirjih, ki bi še nadalje stali na strani Nemcev, pa naj bo v hrvaški vojski ali v kakšnih drugih edinicah.

V zvezi s konferenco treh velikih zavezniških sil v Moskvi je postalo aktualno, da se narodno predstavništvo izjavi glede mnogih važnih vprašanj, ki interesirajo naše narode, kako so: a) vprašanje vojnih zločincev, b) vprašanje ladij, vojnih in trgovskih, ki jih je Italija po okupaciji naše države odvzela našim narodom, c) vprašanje naših internirancev v Italiji in v drugih državah, d) vprašanje narodnega imetja, ki so ga oropali italijanski okupatorji, in vrnitev tega imetja našemu ljudstvu. Vse to so važna in nujna vprašanja, ki jih je treba čim prej rešiti.

Kakor sem že omenil, je v maju mesecu 1943. leta prišla v Vrhovni štab delegacija angleške vrhovne komande v Kairu. Že nekoliko dni prej se je spustila podobna delegacija pri Vrhovnem štabu Hrvaške. Ti delegaciji sta imeli nalogo navezati stike z Narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije in pripraviti teren za prihod glavne delegacije z angleškim generalom na čelu k Vrhovnemu štabu Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije. Vrhovni štab je pristal na to, da takšna delegacija pride. In septembra tega leta je v naš štab res prišla angleška vojaška misija, nekoliko višjih oficirjev z brigadnim generalom MacLeanom na čelu, ki je imel polnomočje od Wilsona, vrhovnega poveljnika na Bližnjem vzhodu. (*Aplavz.*) V akreditivnem pismu vrhovnega komandanta Wilsona je omenjen namen te delegacije, namreč navezovanje čim tesnejših odnošajev med našo Narodnoosvobodilno vojsko in angleškimi silami, organiziranje dobave vojnega materiala naši Narodnoosvobodilni vojski in koordinacija vojnih operacij (*Aplavz.*)

Zavezniki so nam že julija začeli pošiljati vojni material z letali, a le v neznatni količini, kar je tudi razumljivo, saj so bila letala edino transportno sredstvo. Osvoboditev dalmatinske obale in otokov je omogočila sprejemanje večjih količin materiala za našo vojsko in res so nam zavezniki poslali z ladjami večjo količino vojnega materiala in živeža. Vse kaže,

da bomo po morski poti dobili še večje količine vojnega materiala, ki nam je potreben za vodstvo operacij. Razume se, nam je danes potrebna tudi težka sodobna oborožitev, oborožitev s tanki in letali. V tem pogledu je Vrhovni štab Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije storil potrebne korake pri zaveznikih. (*Aplavz.*)

Ker je Vrhovni štab Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije navezal stike z zavezniki, se oni vse češče obračajo do njega tudi v vprašanjih, ki niso docela vojaškega značaja temveč so politična vprašanja, ki spadajo pod kompetenco vlade. Na drugi strani pa je Vrhovni štab, oziroma vrhovni poveljnik prav tako sporočil zaveznikom nekatere zahteve in prošnje, ki v normalnih razmerah, kadar vlada obstoji, spadajo pod njeno kompetenco. Vrhovni štab je že odposlal v Italijo delegacijo zaradi sprejemanja vojnega materiala, zaradi organizacije in prevzema naših ujetnikov in internirancev ter njihove repatriacije. Dalje je Vrhovni štab zahteval od zaveznikov, da se nam vrnejo vojne in trgovske ladje, ki jih je Italija ugrabila našemu narodu. (*Burno odobravanje.*) Ravno tako je zastavil vprašanje glede naših internirancev in ujetnikov. Zastavil je vprašanje glede pošiljanja težkega sodobnega orožja naši vojski – tankov, letal itd., pa tudi glede osnovanja pomorske in letalske baze v Italiji. V zvezi s tem je Vrhovni štab Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije s pristankom angleške komande v Kairu poslal tja svojo delegacijo, ki bo tam na licu mesta poskušala rešiti ta vprašanja.

Iz vsega tega se vidi, kako potrebno in važno je formiranje začasne vlade, ki bi mogla reševati večino teh vprašanj in v inozemstvu nastopati kot edini zakoniti in resnični predstavnik narodov Jugoslavije.

Vrhovnemu štabu je uspelo navezati stike z zavezniki, to se pravi z Anglijo in Ameriko, katerih vojaški predstavniki se že nahajajo pri nas, zdaj pa delamo na tem, da pridejo k nam tudi predstavniki Sovjetske zveze. (*Burno odobravanje. Vzkliki: Živela Sovjetska zveza!*) Želja vseh naših narodov, pa tudi naše vojske je, da se čim prej navežejo stiki s to veliko bratsko državo, v katero imajo narodi Jugoslavije največje zaupanje kot v svojega največjega zaščitnika.

Borba naših narodov in sijajni uspehi, ki smo jih dosegli na vojnem polju s pomočjo svoje slavne Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov, so nam pridobili pred vsem naprednim svetom velike simpatije in ustvarili vse pogoje, da naši narodi uresničijo svoje težnje: svobodno, resnično demokratsko, federativno Jugoslavijo. (*Dolgotrajno in burno odobravanje. Delegati vstanejo. Ovacije tovarišu Titu. Vzkliki: Živel naš vodja tovariš Tito! Živelo bratstvo vseh narodov Jugoslavije! Živela naša slavna vojska!*)

V ČEM JE SPECIFIČNOST OSVOBODILNE BORBE IN REVOLUCIONARNE PREOBRAZBE NOVE JUGOSLAVIJE (Članek je bil objavljen v »Komunistu«, št. 1, oktobra 1946)

Preveč neskromno in napačno bi bilo misliti, da lahko vsebina tega članka vsaj približno odgovori na vprašanje, ki je postavljeno v naslovu. Ne! Dogajanja med osvobodilno vojno in rezultati teh dogajanj so tako komplicirani in po svoji vsebini, po neki določeni originalnosti tako bogati – da je potrebna globoka analiza in znanstvena obdelava, da bi jih mogli pravilno in vsestransko osvetliti. V tem članku je storjen samo prvi korak, ta članek samo nakazuje neko smer, oziroma – podaja samo nekaj karakterističnih primerov specifičnosti tega dogajanja.

Mnogi ljudje iz tujine, ljudje iz drugih dežel, pa celo nekateri levičarji, ki so prijateljsko razpoloženi do naše države, so razlagali in skušajo še danes razložiti ne samo junaško narodnoosvobodilno borbo, marveč tudi revolucionarno preobrazbo oziroma izredne uspehe pri ustvarjanju nove Jugoslavije, nove družbene ureditve kakor tudi uspehe pri graditvi naše dežele z nekimi srečnimi okoliščinami, slučajnostmi itd. Za splošno ljudsko vstajo in uspeh narodnoosvobodilne borbe uporabljajo popolnoma nesmiselne argumente, kakor npr.: visoki hribovi, gozdovi, nacionalna neenakopravnost, ki je obstajala v stari Jugoslaviji, in celo neka fatalistična pojmovanja našega ljudstva o življenju in smrti, pojmovanja, ki so lastna primitivnim narodom. Razumljivo je, da je vse to neresnično, nesmiselno in žaljivo. Takšni argumenti žalijo naše narode, ker hočejo s takšnimi argumenti prikazati vstajo narodov Jugoslavije za neko podzavestno spontanost, neki obupen korak, ki meji na avanturo in samomor, ne pa kot rezultat visoke zavesti in popolnega spoznanja narodov Jugoslavije o vsej teži tega boja in o žrtvah v boju, ki so ga začeli. Dalje pozabljajo ali hote spregledajo tisto brezmejno sovraštvo, ki je navdajalo jugoslovanske narode do fašističnih okupatorjev, ko so vdrli v deželo in jo zaslužjili. Pozabljajo tradicionalno ljubezen naših narodov do svobode in neodvisnosti, ki so zanju tudi naši predniki stoletja prelivali svojo kri in, če je bilo potrebno, žrtvovali vse, kar jim je bilo najdražje. Pozabljajo in celo podcenjujejo tisti najvažnejši faktor, ki je vstajo ne samo omogočil, temveč ji zagotovil tudi uspeh, to je: organiziranost vstaje in njeno pravilno vodstvo, kar je zasluga Komunistične partije Jugoslavije in njenih kadrov, ki so v najtežjih dneh zgodovine naših narodov ostali do samoodpovedi zvesti svojemu ljudstvu in so prvi v borbi, z orožjem v roki, pokazali herojske zglede te zvestobe. Vedeti moramo tudi to, da so naši narodi od prvih dni svoje težke borbe trdno verovali v nepremagljivost velike socialistične dežele – Sovjetske zveze, se brez premišljanja postavili na njeno stran in prispevali svoj delež v boju zoper skupne sovražnike.

Jugoslavija ni sestavljena samo iz hribov in gozdov, vstaja pa je plamenela po vsej deželi – tako v ravnem Sremu kakor v hriboviti Bosni in drugje. Naši narodi so šli v boj prav zaradi tega, ker ljubijo življenje, ker

ljubijo svobodo. Naša mladina ni šla v boj in umirala zato, ker sovraži življenje, marveč zato, ker je ljubila življenje, ker je vérovala v boljši in srečnejše življenje, v srečnejšo prihodnost. Nacionalna neenakopravnost, sovraštvo in nestrpnost, ki so obstajale v stari Jugoslaviji po krivdi njenih voditeljev, ni mogla biti gonilna sila te vstaje, temveč narobe – izkoriščali so jo okupatorji, da bi laže zaslužnili jugoslovanske narode. Okupatorji so razkosali Jugoslavijo; iz enega dela so ustvarili ustaško državo NDH,¹ velik del je bil pod italijansko okupacijo, del pod okupacijo bolgarskih in madžarskih fašistov, vse skupaj pa pod vrhovno okupacijo Nemcev, ki so delali načrte, kako bi se naši narodi medsebojno iztrebili, kako bi ustvarili življenjski prostor za tako imenovano višjo raso. Potrebna je bila velika vztrajnost, da so se vsi narodi prepričali, da je samo v narodnoosvobodilni borbi, samo v boju zoper okupatorja in zoper domačo izdajalsko reakcijo mogoče izbojevati vse nacionalne pravice, in sicer takó, da se ustvari nova Jugoslavija, brez starih voditeljev, na popolnoma novih temeljih. Res je, ko so se vsi narodi Jugoslavije prepričali o pravilnosti linije, ko jo je bila postavila pred množice Komunistična partija Jugoslavije – tedaj je tudi nacionalno vprašanje postalo eden izmed močnih vzvodov v osvobodilni borbi. Komunistični partiji Jugoslavije je samo zaradi njene pravilne linije v nacionalnem vprašanju, linije, ki jo je vztrajno zastopala tako pred vojno kakor tudi med vojno, dalje zaradi vztrajne borbe proti šovinizmu in nacionalni nestrpnosti, borbe za bratstvo in enotnost vseh narodov Jugoslavije – uspelo premagati ta negativni faktor, posrečilo se ji je, da je preprečila nadaljnje medsebojno uničevanje in podžiganje nacionalnega sovraštva. Posrečilo se ji je preprečiti, da bi okupatorji s sodelovanjem domačih izdajalcev za vedno razdvojili naše narode; uspelo ji je, da je uresničila s krvjo zapečateno bratstvo, ki je danes eden najtrdnejših stebrov nove Federativne ljudske republike Jugoslavije. To ni bilo lahko delo. Pri tem je bilo treba ravnati zelo taktično, močno premišljeno; potrebno je bilo mnogo potrpežljivosti, mnogo požrtvovalnosti in mnogo vztrajnosti pri vsakem posameznem bojevniku, preden smo to dosegli. Prav to bratstvo in enotnost, priborjeno s tolikšnimi napori in žrtvami med vojno, je ena največjih pridobitev naše narodnoosvobodilne borbe. Potemtakem je očitna vsa nesmiselnost trditve, češ da sta nacionalna neenakopravnost v Jugoslaviji in medsebojno sovraštvo, ki so ju podpihovali tako prejšnji režimi kakor tudi okupatorji, pozitivno vplivala na uspeh vstaje jugoslovanskih narodov. Nasprotno, to nacionalno sovraštvo je bilo veliko zlo, zoper katero so se morali narodi med vojno boriti prav tako vztrajno kakor proti vsem drugim sovražnikom.

V čem je bila specifičnost osvobodilnega boja narodov Jugoslavije?

Prvič, zaradi strahopetnosti, nesposobnosti in izdajstva višjega vojaškega vodstva se je zgodilo, da je jugoslovanska vojska po nekaj dneh slabega odpora kapitulirala, moštvo je bilo povečini odpeljano v ujetniš-

¹ Tako imenovana »Nezavisna država Hrvatska«.

tvo, vse orožje in drug vojaški material pa je prišel okupatorju v roke. Ljudstvo je torej po izdajstvu vojaških in državnih voditeljev ostalo brez svoje armade, brez orožja, stalo je nasproti največjim sovražnikom naših narodov, ki so prišli ne le zato, da jih zasušnjijo, marveč da jih uničijo.

Drugič, državni aparat se je razsul, vlada s kraljem na čelu pa je pobežnila v tujino in prepustila zasušnjeno deželo njeni usodi.

Tretjič, jugoslovanski narodi, prepuščeni sami sebi, brez armade, brez orožja, brez vojaških skladišč za preskrbo, brez generalov in oficirjev (s prav majhno izjemo), so se dvignili pod vodstvom Komunistične partije Jugoslavije v oboroženo borbo proti okupatorjem, si osvajali z golimi rokami sovražnikovo orožje in se borili na življenje in smrt za svojo svobodo in neodvisnost.

Četrtič, na predvečer oborožene borbe ljudstva proti okupatorjem ni bilo nobene koalicije z drugimi strankami, ker so se mnogi voditelji drugih strank vdinjali okupatorjem, drugi pa so postali pasivni in čakali, kaj bo. Tako je bilo v vseh pokrajinah Jugoslavije (razen v Sloveniji, kjer je bila ustanovljena OF²); ljudstvo je na poziv Komunistične partije Jugoslavije stopilo v boj, ne oziraje se na strankarsko, nacionalno ali versko pripadnost.

Petič, v procesu borbe se je razvijala in kalila nova ljudska armada, katere jedro so bili prvi partizanski odredi in le-tem so poveljevali novi oficirji, ki so izšli iz ljudstva in se šolali na bojišču v nenehnih krvavih bojih na življenje in smrt.

Šestič, borba partizanskih odredov kakor tudi nove ljudske vojske (katere prva brigada je bila formirana že decembra 1941 na podlagi regularne vojaške enote, nato pa so bile hitro sestavljene nove in nove brigade in divizije, tako da je že leta 1942 obstajala močna Narodnoosvobodilna vojska) – ni imela epizodnega značaja. Ne, to je bila permanentna vojna, krvava vojna z vsemi svojimi posledicami, vojna do uničenja – vojna proti okupatorjem in domačim izdajalcem. To je bila vseljudska vojna, vendar dobro organizirana; vodila se je iz enega središča, iz vrhovnega štaba, in je kombinirala partizansko vojskovanje s frontalnimi borbami, za katere so bila pogoj svobodna ozemlja in formiranje velikih vojaških enot, divizij in korpusov.

Sedmič, ne glede na velikansko številčno in tehnično premoč sovražnika, ne glede na to, da je ta osvobodilna vojna potekala na ozemlju celotne Jugoslavije in Julijske krajine z mnogo slabšimi tehničnimi sredstvi, kot jih je imel sovražnik, se vendar sovražniku ves čas vojne ni nikjer posrečilo, da bi uničil ljudske sile. Nasprotno, te sile so po težkih bojih postale navadno še vse močnejše.

Osmič, ne glede na izredno krvavo borbo, ki je bila brezkompromisna in je terjala velikanske žrtve v ljudeh in ljudskem imetju, se ljudstvo

² Osvobodilna fronta slovenskega naroda OF – vseljudska množična politična organizacija naprednih in svobodoljubnih Slovencev, ustanovljena na pobudo in pod vodstvom KP Slovenije za boj proti okupatorju in domačim izdajalcem, pozneje imenovana Ljudska fronta, danes Socialistična zveza delovnega ljudstva Slovenije.

vendar ni dalo nikjer omajati in tudi ni opustilo borbe. Nasprotno, te ogromne žrtve v ljudeh in materialu (pogosto so bile uničene cele pokrajine in vse ljudsko premoženje) so še bolj podžigale odločnost in trdovratno voljo vzdržati do konca.

Devetič, jugoslovanski narodi se niso borili samo proti okupatorjem, temveč tudi proti njihovim zaveznikom, domačim izdajalcem – tolпам Pavelića, Nedića, Rupnika in Draže Mihailovića. Toda kljub združenim silam okupatorjev in domačih izdajalcev so naši narodi zmagali v svoji veliki borbi.

V tem je torej specifičnost osvobodilne borbe jugoslovanskih narodov, v tem je njena veličina. Take borbe ni bilo v nobeni drugi okupirani deželi v Evropi in nanjo so naši narodi po pravici ponosni.

Med osvobodilno borbo je nastajala in slednjič bila tudi ustvarjena država novega tipa. Država s popolnoma drugačno družbeno ureditvijo, kakor pa jo je imela stara Jugoslavija – z ureditvijo, ki je mnogo boljša in pravičnejša za najširše ljudske množice. Ustvarjena je bila Federativna ljudska republika Jugoslavija. Republika namesto stare nesposobne monarhije. Država s pravilno rešenim nacionalnim vprašanjem, na novih, demokratičnih načelih, z novo socialno in ekonomsko strukturo. Kako se je moglo to zgoditi, ko je vendar znano, da se tako velike spremembe lahko dosežejo po navadi le z revolucijo, z odkrito borbo zoper tiste, ki imajo v svojih rokah oblast proti ljudski volji?

Glejte, prav v tem je specifičnost ustvarjanja in razvoja nove Jugoslavije.

Nova Jugoslavija je bila ustvarjena v procesu osvobodilne borbe na razvalinah stare Jugoslavije, katere državni aparat se je razsul, brž ko je bila dežela okupirana. Strašna tragedija, ki je z okupacijo in z izdajstvom reakcionarnih vladajočih klik zadela naše narode – je vsem rodoljubom odprla oči. Zaradi izdajstva in strahopetnosti bivših vladajočih klik, zaradi protiljudske politike bivših režimov so narodi Jugoslavije zasovražili tisto staro in trdno sklenili, da se staro ne sme nikoli več povrniti. Samo tako si lahko razložimo dejstvo, da so bili naši narodi tako brezkompromisno borbo proti domačim izdajalcem, kakor je bil Draža Mihailović, ki je sodeloval z okupatorjem predvsem zaradi tega, ker je hotel, da se povrne stari režim, režim nacionalnega zatiranja in socialnega izkoriščanja. Sodelovanje Nedića, Mihailovića, Rupnika in strahotnega zločinca Pavelića z okupatorjem – vse to je prav tako odprlo oči najširšim ljudskim množicam. Ljudstvu je bilo čedalje bolj očitno, da je reakcija pripravljena služiti tudi satanū, samo da zavaruje svoje interese in si zagotovi oblast nad ljudstvom, to je, da vzpostavi stari red. Potemtakem ni zadostovalo pozvati ljudstvo v boj zoper okupatorja v tako težkih pogojih, marveč je bilo hkrati potrebno dati ljudstvu tudi perspektivo za boljšo prihodnost. Nujno je bilo takoj začeti uresničevati pogoje za boljšo prihodnost, saj je zaradi nje ljudstvo v glavnem moglo vzdržati tako težke preizkušnje v vojni. Samo pozivati na boj zoper okupatorja in ne dati ljudstvu hkrati

razumeti, da bo s to borbo doseglo hkrati nekaj novega, mnogo boljšega, da se staro ne bo več vrnilo – tako ne bi mogli dvigniti vseh narodov v borbo, ne bi mogli zainteresirati zanjo tako širokih ljudskih množic in prav tako bi ne mogli v tej borbi vzdržati do kraja, to je zmagati.

Zaradi tega smo morali takoj v začetku te borbe, to je že leta 1941, zavreči vse stare oblike oblasti tako v mestu kakor na vasi in začeti takoj ustvarjati nove oblastvene organe, ki smo jih zaradi njihovega značaja imenovali – narodnoosvobodilne odbore. Ti odbori predstavljajo po vseh svojih lastnostih najdemokratičnejšo oblast novega značaja. Da smo s tem uganili želje ljudstva, je bilo videti tudi iz tega, da je začelo ljudstvo ustanavljati take odbore ne samo povsod na osvobojenem ozemlju, temveč tudi na neosvobojenem, tako v mestih kakor po vaseh.

To so torej bile kalí nove države, ki je postopoma nastajala v procesu osvobodilne borbe zoper okupatorja in domače izdajalce. Ne po naključju in spontano, temveč temeljito pripravljeno, premišljeno in organizirano, ne brez težav in ne brez boja in krvi, pač pa z mnogimi težavami in v krvavi borbi proti domačim izdajalcem, ki so na strani okupatorjev bili brezkompromisno vojno proti ljudstvu, da bi tako preprečili ustvaritev nove ljudske države in zavarovali stari red.

Prav v tej dvostranosti oborožene borbe – borbe zoper okupatorja in borbe proti domači izdajalski reakciji, ki je sodelovala z okupatorjem – je tudi specifični značaj poti, ki je vodila k ustvaritvi nove države. Toda to je revolucionarna pot, ki še ni do kraja prehojena, ker so še sovražniki naše nove države, ki ne počivajo, ker so še reakcionarji, ki sanjajo o starem, o spremembi sedanjega stanja v naši deželi. Nekateri izmed teh reakcionarjev se skrivajo za demokratičnimi oblačili. Vsi ti reakcionarji upajo na mednarodno reakcijo, pričakujejo intervencijo od zunaj, čeprav bi morali iz zgodovine vedeti, da so take intervencije po navadi brezuspešne ne glede na to, da so bile pogosto hudo krvave. Naj se spomnijo samo francoske revolucije in najnovejše proletarske revolucije v Rusiji, pa jim bo takoj jasno, da narodi, ki so ustvarjali nov, boljši red, niso niti za ceno največjih žrtev dopustili, da bi se kolo zgodovine obrnilo nazaj. In prav zaradi teh svojih upov služi tudi naša reakcija interesom mednarodne reakcije, ki je sovražna novi Jugoslaviji. Ta naša reakcija dela zaradi svojih osebnih koristi proti interesom ljudstva svoje države, pa čeprav to zakriva z raznimi frazami, kakor so: skrb za kmeta, osvoboditev od zastraševanja, demokracija itd.

Ti upi naše reakcije pa so seveda jalovi, ker se ne bodo nikdar uresničili. Ljudstvo, ki si je izbojevalo te velike pridobitve, jih bo znalo tudi obvarovati. Mi smo zato tu, da poganjamo kolo zgodovine naprej in da ne dopustimo, da bi ga reakcija obračala nazaj.

Kako to, da so tako široke ljudske množice ne glede na strankarsko, nacionalno in versko pripadnost bile in so še danes tako enotne zoper domačo reakcijo? Kako se je moglo zgoditi, da so se pristaši drugih strank odzvali pozivu Komunistične partije na boj, niso pa poslušali sirenskega

glasu svojih reakcionarnih voditeljev, naj z bojem počakajo? To je bilo zato, ker je bila v širokih ljudskih množicah Jugoslavije visoko razvita pozitivna nacionalna zavest; to je bilo zato, ker so široke ljudske množice v Jugoslaviji bile in so patriotične, svobodoljubne in progresivne in so kaj hitro spoznale vso resnost zgodovinskih dogajanj; to je bilo zato, ker so se naši narodi dejansko prepričali o anacionalnosti domače reakcije ne glede na to, kateremu narodu je pripadala; to je bilo zaradi tega, ker so se ljudske množice v praksi prepričale, da izdajstvo domače reakcije ni imelo samo značaja borbe proti komunistom, kakor so pa navadi trdili ti izdajalci, temveč da ima to izdajstvo značaj borbe proti vsemu ljudstvu, borbe proti uresničenju ljudskih teženj, ki pa jih je ljudstvo vendarle uresničilo; to je bilo zato, ker je ljudstvo že zdavnaj na svoji koži občutilo dobrote kvazidemokracije, ki jo tudi še danes po navodilih reakcije iz inozemstva vztrajno priporočajo ljudstvu razni Grolj,³ Mački, Dragoljubi,⁴ Šuteji⁵ in mnogi drugi.

Za razvoj in utrditev nove republike Jugoslavije je velikega pomena dejstvo, da je bila v vojni, v procesu osvobodilne borbe ustvarjena močna, nezlomljiva zveza množic, prava ljudska zveza.

V narodnoosvobodilni borbi je bila skovana nezlomljiva enotnost ljudstva, ki je dobila ime Ljudska fronta. To ni samo zveza delavcev in kmetov, to je nekaj več. To je zveza vseh patriotov, vseh progresivnih ljudi naše dežele, vseh tistih, ki so stopili na novo pot h graditvi in utrditvi nove Jugoslavije. To je in to mora ostati zveza delovnega ljudstva: delavcev, kmetov, ljudske inteligence in ostalih delovnih državljanov naše države. Nepravilno in škodljivo bi bilo, če bi zoževali to zvezo, ki je trden temelj naše mlade republike. Nikar zoževati te zveze s sektaškim pojmovanjem dela med množicami, kar včasih delajo celo pošteni in zaslužni voditelji, temveč jo razširjati in neutrudno utrjevati. To je dolžnost vseh voditeljev, na kakršnem koli položaju so, bodisi v državnih ali gospodarskih organih, v frontovskih ali katerihkoli drugih organizacijah.

Iz zgoraj navedenih dejstev je mogoče videti, da je bilo mogoče premagati tudi največje težave v tej vojni prav zaradi tega, ker so bile mobilizirane vse patriotične sile, zaradi tega, ker se je neutrudno razširjala in utrjevala fronta odpora. To, kar je veljalo v vojni, velja prav tako, če ne še bolj, tudi v času mirne graditve naše države.

Ob koncu bi hotel dodati še tole: v narodnoosvobodilni borbi in v rezultatih te borbe so elementi zgodovinske zakonitosti družbenega razvoja, ki sta jo odkrila naša velika učitelja K. Marx in F. Engels, in ki jo je teoretično obogatil, poglobil in v praksi uporabil naš veliki učitelj V. I. Lenin. Ta zgodovinska zakonitost je imela in ima v svojem razvoju pri nas v

³ Milan Grol (1876–1952), predsednik Demokratske stranke. Član jugoslovanske begunske vlade, podpredsednik vlade Demokratične federativne Jugoslavije leta 1945, a je kmalu odstopil kot nasprotnik politike Ljudske fronte.

⁴ Dragoljub Jovanović (1895–1977), profesor, politik in vodja levega krila Zemljoradničke stranke.

⁵ Juraj Šutej (1889–1976), politik iz ožjega vodstva Hrvatske kmečke stranke, minister v vladi Demokratične federativne Jugoslavije. Po vojni je prišel v konflikt s politiko Ljudske fronte.

Jugoslaviji do neke mere nove forme, ki so bile med vojno dane z novim značajem bojevanja in z novimi posledicami te vojne, ki so bile dane s skoraj tridesetletnim obstojem velike socialistične države – Sovjetske zveze z vsem njenim velikanskim vsestranskim napredkom. Tako torej specifični karakter razvoja in rezultati tega razvoja pri nas ne nasprotujejo znanosti marksizma-leninizma; nasprotno, popolnoma se skladajo z njim. To pa nam hkrati še enkrat potrjuje vso genialnost naših velikih učiteljev, ki so nas vedno učili, da marksizem-leninizem ni dogma, temveč navodilo za akcijo.

Samo tako pojmovanje je pravilno in to mora voditi naše kadre v njihovem delu med množicami in povsod, kjerkoli so. Če bomo tako gledali na stvari, potem ni nevarnosti, da bi se posamezni voditelji izolirali od množic, temveč narobe: po tej poti se bodo čvrsto povezali z njimi. Tako pojmovanje in delo v tem duhu bosta spremenila naše voditelje-komuniste v trdne člene, s katerimi bo ta velika zveza ljudstva, zveza novega tipa, postala še bolj monolitna in nezlomljiva.

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga (Nacionalno vprašanje in revolucija), DZS, Ljubljana 1978, str. 88–97

Samoupravljanje in politični sistem

O DELAVSKEM UPRAVLJANJU GOSPODARSKIH PODJETIJ

(Iz ekspozicije na prvem izrednem zasedanju ljudske skupščine FLRJ drugega sklica dne 26. julija 1950 o predlogu temeljnega zakona o gospodarjenju z državnimi gospodarskimi podjetji in višjimi gospodarskimi združenji po delovnih kolektivih. Beograd, 26. julija 1950)

Tovariši in tovarišice ljudski poslanci!

Ljudska skupščina bo danes obravnavala načrt enega izmed najpomembnejših zakonov socialistične Jugoslavije – osnutek temeljnega zakona o upravljanju državnih gospodarskih podjetij in višjih gospodarskih združenj po delovnih kolektivih. Sprejetje tega zakona bo najpomembnejše zgodovinsko dejanje ljudske skupščine, odkar je bil sprejet zakon o nacionalizaciji proizvodjalnih sredstev. S prevzemom proizvodjalnih sredstev v državne roke še ni bila uresničena akcijska parola delavskega gibanja »Tovarne delavcem«, kajti parola »Tovarne delavcem, zemljo kmetom« ni nikaka abstraktna propagandistična parola, temveč parola, ki ima v sebi globok vsebinski smisel. Saj vsebuje cel program socialističnih odnosov v proizvodnji: glede družbene lastnine, glede pravic in dolžnosti delovnih ljudi in – potemtakem ga moremo in moramo uresničiti, ako resnično hočemo zgraditi socializem. Ta naš zakon o izročitvi tovarn, podjetij itd. v upravljanje delovnim kolektivom je logična posledica razvoja socialistične graditve naše države. To je dosledno nadaljevanje vrste ukrepov, ki jih izdaja naša ljudska oblast na svoji nezadržni poti v socializem. Pogoji za to so deloma že dozoreli. Naši delovni kolektivi dokazujejo vsak dan svojo zrelost, svojo visoko zavest, ki se kaže v herojskih naporih za izpolnitev njihovih planskih nalog.

Od kod ta polet in požrtvovalnost naših delovnih ljudi pri tekmovanju in izpolnjevanju planskih nalog pred rokom? Od tod, ker so naši delovni ljudje spoznali, da je zgraditev socializma v naši državi odvisna samo od njih samih in ker bodo sadovi njihovih naporov koristili njim samim. Naši delovni ljudje so se že doslej lahko prepričali, da uživajo popolno zaupanje naše ljudske oblasti in da jim ta posveča vso skrb. Na drugi strani pa dokazujejo naši delovni ljudje z dejanji, da so pripravljeni premagati tudi največje težave pri svojem delu. Ali potemtakem ti delovni ljudje, ki se tako trudijo, ki si s tolikim poletom in požrtvovalnostjo prizadevajo proizvesti čim več raznih proizvodov, ki s tolikšno energijo gradijo nove tovarne, nova poslopja, nove železnice in drugo, ki dokazujejo ljubezen

do teh svojih tovarn s tem, da si na vso moč prizadevajo s pomočjo novatorstva izpopolniti orodja za proizvodnjo – ali torej ti delovni ljudje niso zmožni sami upravljati te svoje tovarne? Naravno je, da so jih zmožni upravljati. Novi delavci pa, ki bodo prihajali v tovarne, rudnike in druga podjetja, se bodo tega naučili od svojih tovarišev.

Morda kdo misli, da bo ta zakon prezgodnji, da delavci ne bodo mogli obvladati zapletene tehnike upravljanja tovarn in drugih podjetij. Kdor tako misli, se moti. Tako gledanje na to vprašanje bi pomenilo, da nimamo zaupanja v naše delovne ljudi, pomenilo bi, da ne vidimo, kakšne ogromne ustvarjalne sile bo razvilo v naših delovnih ljudeh prav to upravljanje, kajti ta zakon bo našim delovnim ljudem še bolj odprl perspektivo njihove bodočnosti, bodočnosti vse naše skupnosti. Zato to samoupravljanje ne samo da ni prezgodnje, ampak je prišlo celo z nekolikšno zamudo. Razloge za to zamudo pa moremo pojasniti s tem, da je gojila naša partija vse do sprejetja zloglasne resolucije Informbiroja prevelike iluzije in premalo kritično sprejemala in presajala k nam vse, kar se je delalo in kakor se je delalo v Sovjetski zvezi, in celo tisto, kar se ni skladalo z našimi specifičnimi razmerami niti z duhom znanosti marksizma-leninizma. Hoteli so izdelane recepte, ki so nam jih vsiljevali ali pa smo si jih sami želeli. Bile so tendence, da bi šli po liniji najmanjšega odpora.

Toda danes sami gradimo socializem v naši državi, ne uporabljamo več šablon, temveč se ravnamo po marksistični znanosti ter hodimo svojo pot, upoštevajoč specifične razmere v naši državi. Šablone so nam do danes prizadevale mnogo težav in še vedno čutimo njihove hude posledice, ker so naravnost stihijsko prehajale v prakso naših ljudi, ki se jih sedaj le s težavo osvobajajo, čeprav si to sami želijo. V zadnjem času pa smo na vseh področjih uveljavili ukrepe, da bi prenehali s tako prakso. Zaradi tega dosegamo vsak dan vse večje uspehe pri naši graditvi. Uspešno uresničenje marksistične znanosti v naši praksi nam omogoča tudi uspešno borbo zoper revizionizem v tej znanosti in za zmago resnice o naši socialistični državi. Praksa v naši državi nas je prepričala, kako močno in globoko osvetljuje ta znanost tudi najbolj zamotana vprašanja: kdor želi in kdor jo je zmožen spoznati in razumeti njenega duha, temu niso potrebne nikakršne druge avtoritete, nikakršni varuhi, nikakršni nadomestki marksistične znanosti, ki ga lahko samo odvrčajo s pravilne socialistične poti na pot revizionizma.

Marxovi, Englesovi in Leninovi spisi vsebujejo v glavnem odgovore na vsa načelna vprašanja. Ta načela pa lahko razčlenijo in uporabijo v vsaki državi posebej samo tisti, ki so zrasli iz neder ljudstva svoje države, ki poznajo probleme svoje države, ki poznajo njeno zgodovino, njene običaje, njene slabosti in pozitivne lastnosti, ki lahko na mestu samem budno spremljajo vse pojave in ki obenem poznajo marksistično znanost, to je, razumejo njenega duha, jo spretno uporabljajo in uveljavljajo v praksi...

Tu bom navedel le nekatera izmed najpomembnejših dejstev, ki nam bodo povedala, kaj smo doslej naredili, kakšna je potemtakem naša država in kam gremo.

Prvič. Še med osvobodilno borbo smo uničili stari državni stroj, to silo za zatiranje, in sicer: a) administracijo; b) policijo in žandarmerijo, na katero se je opirala vladajoča buržoazija, in c) ostanek vojne organizacije emigrantske vlade v osebi četnika Draže Mihailovića, Paveličevo ustaško vojaško organizacijo in Rupnikovo vojaško organizacijo, tako imenovano belo gardo. Ta revolucionarni posel smo izvršili dosledno, v duhu principov, ki so jih postavili klasiki marksizma, kajti njihov nauk smo uporabili v vsem obsegu. Naša armada je popolnoma nova, od oficirjev do vojakov, sestavljajo jo delavci in kmetje, ki so se oborožili med osvobodilno borbo, med ljudsko revolucijo. V njeni komandni sestavi so – od podoficirjev do generalov – delavci, kmetje in ljudska inteligenca, ki so se udeležili vojne, ljudske revolucije. Milico in varnostne organe sestavljajo isti elementi. Državno administracijo sestavljajo delavci, kmetje in ljudska inteligenca, posebno vodilni kader. Vodilna mesta v gospodarstvu zavzemajo prav tako večinoma preizkušeni ljudje iz vrst ljudske inteligence, iz vrst delavcev in kmetov, tako da resnično lahko rečemo, da ima vso oblast v svojih rokah delovno ljudstvo naše države.

Na to bodo informburojevci prav gotovo odgovorili, da to ni res, temveč da nas je osvobodila Rdeča armada. Kaj hočemo, dejstva govore drugače. Dejstva govore, da smo postavili temelje naše ljudske oblasti že 1941. leta... Dejstva govore, da smo, ne s podporo, temveč v nasprotju s politiko naših kritikov, med vojno uničevali in sami uničili vojaško silo vladajočega razreda, to je, profašističnega reakcionarnega buržoaznega razreda Jugoslavije. Dejstva govore, da smo bili že sami, pred prihodom Rdeče armade na našo mejo v jeseni 1944. leta, uničili stari državni stroj. Dejstva govore, da so se narodi naše države med borbo sami oborožili in tako ustvarili svojo oboroženo silo, ki je štela nad 700.000 oboroženih delavcev in kmetov. Dejstva govore, da je v tej borbi na življenje in smrt padlo na sto in stotisoče naših državljanov, ki so se borili zoper okupatorje in domače izdajalce.

Drugič. Brž ko se je končala vojna, smo razglasili Jugoslavijo za demokratsko federativno ljudsko republiko. Dejstva govore, da smo že med vojno rešili nacionalno vprašanje in tako odpravili v naši državi narodnostno zatiranje. To smo dosegli z ustanovitvijo Ljudske republike Makedonije, Ljudske republike Črne gore, Ljudske republike Hrvaške, Ljudske republike Bosne in Hercegovine, Ljudske republike Slovenije in Ljudske republike Srbije. To je bilo delo naše Komunistične partije, ki se je nad dvajset let borila za uresničenje tega cilja. Tako temeljito smo rešili narodnostno vprašanje, da lahko resnično služi za zgled. Kajti pri nas si narodi resnično vladajo sami in jim nihče ne vsiljuje kakšnih voditeljev od drugod, in to iz preprostega razloga, ker zanikamo, da bi bil kakšen vodilni narod. Brž ko bi dopustili obstoj nekega vodilnega naroda, bi ta

močnejši narod, ki bi imel pri vodstvu monopol, že samo zaradi tega neogibno začel druge narode narodnostno zatirati in gospodarsko izkoriščati...

Tretjič. Takoj po razglasitvi republike in po sprejetju ustave smo izvršili najpomembnejše zgodovinsko dejanje – položili smo temelje za likvidacijo izkoriščanja človeka po človeku. Proizvajalna sredstva smo prevzeli iz rok privatnih kapitalistov v državne roke, nacionalizirali smo vse tovarne, rudnike in druga podjetja, transportna sredstva na vodi in na kopnem, veleposestva in trgovino (ne samo veliko, temveč sploh vso), hotele, sanatorije itd., itd. To smo izvršili kar najbolj temeljito in danes ni pri nas niti enega podjetja ali rudnika ali kake druge ustanove splošnega pomena, ki bi bila v rokah tujega ali domačega kapitalista. Čenčanje informbirojevcev o nekem dozdevnem infiltriranju tujih kapitalistov v našo državo ni nič drugega kakor navadna nesramna izmišljotina in zlohotno obrekovanje. Ko v tej zbornici sedaj sklepamo o udeležbi delavskih kolektivov pri upravljanju tovarn, rudnikov, železnic in drugem, je to dokončen in najprepričljivejši odgovor vsem obrekovalcem. Vsi delovni ljudje naše države bodo v bodoče odgovarjali na njihova obrekovanja s še večjim ustvarjalnim poletom, ki se bo razvijal v tovarnah in podjetjih, ki jih upravljajo. Oni sami bodo govorili, čigava so ta podjetja, tovarne, rudniki itd.

Četrtič. Agrarno reformo smo izvedli tako temeljito, da smo pustili v rokah bogatih kmetov največ do 25 hektarov zemlje. Okoli 700.000 hektarov smo razdelili med brezzemljaše in siromašne kmete, in sicer iz fonda podržavljene zemlje, veleposestev in zemlje, ki smo jo na temelju agrarne reforme vzeli bogatim kmetom in cerkvi.

Petič. Zavedajoč se dejstva, da socializma ni mogoče graditi v industrijsko zaostali državi, kakršna je naša, ne da bi za to prej ustvarili tudi materialne pogoje, smo začeli po vojni, potem ko smo prevzeli v svoje roke oblast in proizvodna sredstva, ustvarjati pogoje za zmago socializma v naši državi: sprejeli smo petletni plan industrializacije in elektrifikacije naše države. To je pravzaprav naša najtežja naloga, ki jo pa vendar z uspehom izpolnjujemo, o čemer priča sto in sto naših tovarn in podjetij, nove železnice, moderne ceste, nove šole, razne znanstvene ustanove itd.

O čem priča vse to? Ali o fašizmu ali o socializmu? O čem pričajo tudi drugi naši zakoni, kot so zakon o prepovedi izzivanja narodnostne, plemenske in verske mržnje in razdora, po katerem se kršilci tega zakona strogo kaznujejo. Ali je imela, ali ima katera koli fašistična država tak zakon? Dalje, o čem priča zakon o zaplembi vojnega dobička, pridobljenega med sovražno okupacijo, zakon o nacionalizaciji privatnih gospodarskih podjetij, zakon o prehodu sovražnikovega premoženja v državno last, ta sovražnik pa ni bil samo sodelavec okupatorjev, temveč tudi razredni sovražnik, nato zakon o zaplembi sovražnikovega premoženja in o izvršitvi zaplembe, temeljni zakon o razlastitvi, temeljni zakon o združništvu – zakon o prehodu na socialistično gospodarstvo na vasi, zakon o agrarni

reformi in kolonizaciji, zakon o dokončni likvidaciji kmečkih dolgov; dalje, o čem priča zakon o zavarovanju delavcev in uslužbencev ter njihovih družin, s katerim je država prevzela njihovo zavarovanje, zakon o ljudskih odborih, ki so temelj ljudske oblasti, nato zakon o petletnem planu, katerega izpolnitev pomeni prvi pogoj za zgraditev socializma v naši državi. V tem duhu so bili sprejeti bolj ali manj vsi naši zakoni, ki jih sedaj uveljavljamo v življenju. Ali dajejo ti zakoni naši državi socialistično obeležje tudi s pravnega gledišča? Razume se, da ga dajejo, hkrati pa kot dejstva pobijajo vse napade na našo državo in obrekovanja.

Glejte, to je nekoliko najvažnejših zgodovinskih dejstev, ki popolnoma osvetljujejo značaj naše revolucije, značaj naše družbene ureditve. Ta dejstva dokazujejo, da je naša pot v skladu z marksistično znanostjo, da je uspešna in zmagovita. Ko pravim, da je naša pot v skladu z marksistično znanostjo, ne mislim s tem reči, da je to edina pot v socializem in da morajo v vseh državah delati prav tako, kakor smo mi delali in kakor delamo v Jugoslaviji. Ne, mi mislimo, da je to edina pot samo za nas v Jugoslaviji. Različne gospodarske, kulturne in druge razmere v raznih državah zahtevajo tudi različne oblike dela. V tem smislu niso priporočljivi prav nikaki recepti ali šablone. Za temelj nam je marksistična znanost, po njej se moramo znati ravnati v praksi, tako da uresničujemo njenega duha, njen smisel. Izkušnje, ki si jih pridobivamo na podlagi te znanosti, so najboljša šola; seveda, tako izkušnjo lahko uporabljajo tudi drugi, toda ne do vseh podrobnosti. Paziti je treba na pozitivne rezultate, ki so bili doseženi v neki socialistični državi, nato pa poiskati najustreznejšo metodo za doseg enakovrstnih uspehov. Prav tako je važno videti tudi negativne pojave in rezultate v neki socialistični državi ter si nato prizadevati, da jih ne bi uporabljali v svoji državi, pač pa da bi poiskali boljši način in boljše rešitev. Na drugi strani, kadar komunisti kritizirajo slabosti in pomanjkljivosti kake druge socialistične države, mora ta kritika v prvi vrsti temeljiti na posebnih razmerah, ki so v tisti državi, ne pa na razmerah, ki vladajo v njihovi lastni državi. Videti morajo korenine takšnih slabosti, ločiti subjektivne od objektivnih slabosti in pomanjkljivosti in nato kritizirati subjektivne, ako vodilni ljudje take države sami ne vidijo in ne popravljajo takih pomanjkljivosti in napak. To sem omenil zaradi tega, da ne bi tudi mi zagrešili istih napak, kakor jih delajo danes vodilni komunisti v mnogih državah, in to ne samo v vzhodnih, temveč po vsem svetu...

Vzemimo za primer naše izkustvo. Dokler je naša partija od zunaj dobivala direktive, kaj in kako je treba delati, smo imeli šibko, maloštevilno partijo, ki so jo razjedale notranje frakcijske borbe, ločeno ne samo od širokih ljudskih množic, temveč tudi od večine delavskega razreda. Toda čim manj direktiv smo po letu 1936 prejeli od zunaj, tem hitreje se je naša partija razvijala in postajala voditeljica širokih delovnih ljudskih množic. Ko smo pripravljali upor, nismo dobili direktive od zunaj, temveč smo delali na svojo roko, na podlagi lastne ocene položaja –

in v tem se nismo zmotili. Nikogar nismo vprašali, ali naj začnemo vstajo zoper fašiste ali ne, temveč smo se uprli – na podlagi lastne ocene – brž ko smo spoznali, da je prišel čas. Ko smo že 1941. leta začeli v Užicu uresničevati našo ljudsko oblast, na srečo nismo imeli nobenih vezi z Moskvo, tako da smo lahko neovirano postavili prve temelje naše ljudske oblasti, na katerih sedaj gradimo socializem. Ko smo začeli po umiku iz Srbije leta 1941 ustanovljati prve proletarske brigade, nismo nikogar vprašali za dovoljenje (pa tudi nismo mogli, ker nismo imeli zvez). Toda kakor hitro nam je bilo mogoče o tem obvestiti voditelje v Moskvi, so nas ti takoj napadli in kritizirali, ker smo to naredili. Niso hoteli razumeti, da smo ustanovili proletarske brigade tedaj, ko je bil upor v najvažnejših pokrajinah v nevarnosti, niso hoteli razumeti, da smo s tem hoteli močneje poudariti sodelovanje delavskega razreda in vlogo Komunistične partije v vstaji, ker smo se v praksi prepričali, da brez množičnega sodelovanja delavskega razreda in njegovega požrtvovalnega prizadevanja upor ne bi uspel. Prav v teh proletarskih brigadah je bilo največ delavcev, komunistov in mladine. Delavski razred je videl v njih svoje udarne odrede, ki rešujejo skupaj s kmeti tudi vprašanje bodočnosti delavskega razreda. In namesto da bi to naše narode preplašilo, kakor so oni mislili, se je zgodilo nasprotno: to je še bolj dvignilo zaupanje ljudstva v Komunistično partijo Jugoslavije, še bolj je zblížalo partijo in ljudstvo v skupnem trpljenju. Kritike nismo vzeli na znanje in – kakor se je pozneje pokazalo – smo prav storili, da je nismo. Ko smo pripravljali drugo zasedanje AVNOJ v Jajcu, nismo nikogar vprašali za dovoljenje, ker smo vedeli, da bi nam delali razne ovire – in nismo se zmotili. Ko pa je bilo vse končano, smo jih obvestili o izvršenih dejstvih. Odgovorili so nam, da smo jim s tem zasadili nož v hrbet. Mi smo torej uresničili zgodovinsko dejanje naših narodov, dejanje, ki je bilo rezultat nadčloveške borbe naših narodov zoper okupatorje in domače izdajalske vladajoče kroge, to je zoper reakcionarno buržoazijo in s tem zagotovili zmago ljudstva v vojni in uresničenje pridobitev osvobodilne borbe, oni pa pravijo, da smo jim zasadili nož v hrbet. Takšnih in podobnih stvari je bilo tudi pozneje, vendar smo vsa pomembnejša dejanja izvršili na podlagi lastne ocene položaja in smotrnosti.

Bilo bi popolnoma zgrešeno, ako bi iz tega sklepali, da smo upoštevali samo koristi naše države in da nismo upoštevali tudi koristi krepitve mednarodnega delavskega gibanja. Samo tisti, ki si prizadevajo izmaličiti in po svoje prikazati oziroma zanikati herojsko borbo naših narodov, lahko tako govorijo. Seveda smo jih pogosto tudi poslušali in včasih se je pokazalo, da je bilo to pravilno, včasih pa se nam je to maščevalo, ker je bilo v škodo naše socialistične države.

Tovariši in tovarišice, predvsem želim točno ugotoviti, v čem je bistvo naše poti v socializem. Ali je to nekaj novega, kar zahteva teoretično obrazložitev, kar bi zanikalo pravilnost marksistične znanosti na sedanji

stopnji, vsaj v nekaterih vprašanjih? Razumljivo je, da ni. Bistvo naše poti v socializem, ali bolje rečeno, v komunizem, lahko definiramo komaj z nekaj besedami: naša pot v socializem je v tem, da uveljavljamo marksistično znanost na določeni stopnji v praksi, in sicer kar najbolj v skladu s specifičnimi razmerami v naši državi. Za nas ta znanost ni dogma, temveč sredstvo za vodstvo, sredstvo za orientacijo v vsakem konkretnem položaju, pa naj bi bil še tako zapleten. Prizadevamo si, da bi prepojili vsa naša dejanja z duhom te znanosti, ker smo trdno prepričani, da je to pravilno, in ker praksa potrjuje, da so načela te znanosti po zaslugi genialnih znanstvenih predvidevanj naših velikih učiteljev tudi na današnji stopnji mednarodnega dogajanja največjega pomena in da bi pomenil vsakršen odklon od teh načel, s kakršnim koli izgovorom, revizionizem in izdajo stvari ne samo delavskega razreda, temveč tudi vsega naprednega človeštva.

V čem se mi ločimo v teoriji od voditeljev Sovjetske zveze? Da bi mogli vsaj delno odgovoriti na to vprašanje, moramo spoznati njihovo in našo prakso v zvezi z znanostjo marksizma-leninizma, in sicer: a) glede vprašanja vloge partije v prehodni dobi oziroma glede njenega odnosa do države; b) glede nižje faze komunizma ali, kakor se imenuje, socializma, in c) glede državne ali socialistične lastnine.

Vzemimo najprej primer naše države. Kakor je bilo že prej povedano, smo uničili stari državni stroj in ustvarili nov, ljudski državni stroj; brez katerega delovno ljudstvo naše države ne bi moglo obdržati oblasti v svojih rokah in izvršiti razlastitve proizvodnih sredstev in mnogih drugih revolucionarnih dejanj, brez katerih si ni mogoče zamisliti zmage socializma v državi.

Lenin pravi:

Proletariat nujno potrebuje državno oblast, centralizirano organizacijo sile, organizacijo nasilja zato, da zatre odpor izkoriščevalcev, kakor tudi zato, da vodi velikansko množico prebivalstva, kmete, malo buržoazijo in polproletarce pri 'urejevanju' socialističnega gospodarstva.¹

»Toda ni treba pozabiti,« pravi Lenin, citirajoč Marxa, »da je proletariatu potrebna samo odmirajoča država.«

Tako postavlja stvar Lenin. Kaj pa je potrebno buržoaziji? Buržoaziji, izkoriščevalskemu razredu je potrebna država kot trajna sila, da obdrži v podrejenosti izkoriščane razrede, to je, večino ljudstva. Buržoazija ne misli na oslabitev svojega državnega stroja, a kaj šele na njegovo odmiranje, ker ima svoj sistem, sistem izkoriščanja, za nekaj večnega in popolnega. Potemtakem je razlika med buržoazno državo, pa naj se še tako odeva v demokratični plašč, in, recimo, našo državo v tem, da buržoazna država, to je aparat sile v rokah manjšine oziroma razreda izkoriščevalcev,

¹ Lenin, Izbrana dela, III. zvezek, Cankarjeva založba, Ljubljana 1949, str. 194.

zatira večino ljudstva ter si prizadeva, da bi se čimbolj okreplil, medtem ko pri nas država, čeprav je njena naloga držati v podrejenem položaju manjšino izkoriščevalcev in sovražnikov nove Jugoslavije, postopoma odmira, kajti njene funkcije, najprej gospodarske, prehajajo postopoma v roke delovnih ljudi.

Po marksistični znanosti je država proizvod razrednih spopadov in zato bo odmrla, ko ne bo več razredov, ko ne bo treba nikogar več držati v podrejenem položaju!

Kje je pri nas začetek odmiranja države? Navedel bom samo te primere. Prvič, decentralizacija državne uprave, posebno gospodarstva. Drugič, izročitev tovarn in sploh gospodarskih podjetij v upravljanje delovnim kolektivom itd. Že sama decentralizacija, ne samo gospodarstva, marveč tudi političnega, kulturnega in drugega življenja, nosi v sebi ne samo globoko demokratičen značaj, ampak tudi klice odmiranja ne samo centralizma, temveč tudi države sploh kot stroja za prisiljevanje. Glejte, to so dejstva, in o njihovi resničnosti se lahko pri nas prepriča vsakdo, ako to želi...

Marx, Engels in Lenin nas učijo, da začne država odmirati v trenutku, ko se proletariat polasti oblasti. Seveda, gre za to, da pride proletariat v vsakem pogledu zares na oblast. Odmiranje države se začne najprej v »njenih gospodarskih funkcijah«, v upravljanju proizvodnje po proizvajalcih, v postopnem prenašanju gospodarskih funkcij z države na delovne kolektive, ne skokoma, naenkrat, temveč postopno, ker bi sicer prišlo do anarhije.

Kakor hitro ni nobenega družbenega razreda več, ki bi ga bilo treba zatirati, kakor hitro so se z razrednim gospodstvom in z bojem za individualni obstoj, bojem, ki temelji v dosedanji proizvodni anarhiji, odstranile tudi iz tega izvirajoče kolizije in ekscese, ni ničesar več, kar bi bilo treba zatirati, ni ničesar, za kar bi bila potrebna posebna sila za zatiranje, država. Prvo dejanje, ki z njim država v resnici nastopi kot predstavnik vse družbe – to je, ko se polasti proizvodnih sredstev v imenu družbe – je hkrati njeno zadnje samostojno dejanje kot države. Poseganje državne oblasti v družbene odnose postaja od področja do področja odveč in zamre potem samo od sebe. Vladanje nad osebami prepusti svoje mesto upravljanju s stvarmi in vodstvu proizvodnih procesov. Država se ne odpravlja, država odmre.²

Glejte, tako nas učita Marx in Engels. Kako pa je govoril Stalin na XVIII. kongresu VKP(b) 1939. leta? Prvič, vprašanje Engelsovih formulacij o odmiranju države je spravljal v odvisnost od dveh pogojev in je rekel:

Ali je pravilna ta Engelsova teza?

Da, pravilna je, toda z enim izmed teh dveh pogojev: a) če proučujemo socialistično državo samo z vidika izključno notranjega razvoja dežele, če že vnaprej abstrahiramo mednarodni faktor ter zaradi lažjega raziskavanja izoliramo deželo in državo od mednarodnega okolja, ali b) če predpostavljamo, da je socializem zmagal že v vseh deželah ali v večini dežel, tako da imamo namesto kapitalistične obkolitve socialistično obkolitev, da ne grozi več nevarnost napada od zunaj, da ni več potrebe za krepitev armade in države.³

² Engels, »Anti-Dühring«, Cankarjeva založba, str. 324, Ljubljana, 1948.

³ Stalin, »Vprašanja leninizma«, CZ, Ljubljana, 1948, str. 659.

Takoj zatem pravi, da funkcija države »kot organizatorice gospodarstva« še ostane, da pa ne obstaja funkcija sovjetske države do notranjih odnosov, temveč samo zoper zunanji svet. Rekel je:

Osnovna naloga tega obdobja (govori o drugi dobi sovjetskega razvoja, – J. B.) je bilo organiziranje socialističnega gospodarstva po vsej deželi in uničenje zadnjih ostankov kapitalističnih elementov, organiziranje kulturne revolucije, organiziranje popolnoma sobodne armade za obrambo dežele. V skladu s tem so se spremenile tudi funkcije naše socialistične države. Odpadla je, odmrla je funkcija vojaškega zatiranja znotraj dežele, kajti izkoriščanje je uničeno, izkoriščevalcev ni več in nikogar ni, da bi ga zatirali...⁴

In dalje:

Kar se tiče naše armade, kazenskih organov in obveščevalne službe, ne obračajo več svoje čete navznotraj, marveč navzven, zoper zunanje sovražnike. ... Ostala je in se v vsem obsegu razvila funkcija gospodarsko-organizatoričnega in kulturno-vzgojnega dela državnih organov.⁵

Tako postavlja Stalin vprašanje odmiranja države, ter razlaga stanje v Sovjetski zvezi 1939. leta. Za 1939. leto res lahko rečemo, da je živila Sovjetska zveza v pravem pomenu besede obkoljena od kapitalističnih držav. Toda po drugi svetovni vojni, ko je prav okoli Sovjetske zveze nastala cela vrsta novih socialističnih držav, ne moremo v nobenem primeru govoriti, da jo obkrožajo kapitalistične sile. Govoriti, da so funkcije države kot oborožene sile, ne samo armade, temveč tudi tako imenovanih kazenskih organov, usmerjene samo navzven, pomeni govoriti nekaj, kar resnično ni imelo nobene zveze s stvarnostjo, prav kakor nima zveze z današnjo stvarnostjo v Sovjetski zvezi...

Dalje, kako postavlja Stalin vprašanje o vlogi partije v odnosu do države? V svojih delih ni nikjer določil vloge partije v prvi fazi komunizma, to je v socializmu. Vlogo partije je omejil na vodstvo državnega aparata, ki še nosi pečat razredne družbe. Potemtakem ni nič čudnega, da se partija v Sovjetski zvezi vedno bolj birokratizira in zrašča z birokratskim državnim aparatom v eno celoto, to je, istoveti se z njim, postaja tudi sama del birokratskega aparata ter tako izgublja zvezo z ljudstvom in z vsem tistim, kar bi bila zares njena dolžnost. To pa je: dolžnost organizatorja in najaktivnejšega soudeleženca v vseh političnih, kulturnih in gospodarskih akcijah, dolžnost organizatorja množične kontrole in neposrednega sodelovanja na vseh področjih družbene dejavnosti, dolžnost, da s svojim zgledom dviga polet v ustvarjalnih množicah. Omejiti partijo in njeno vlogo na birokratski aparat, na del državnega stroja za prisiljevanje, za izvajanje raznih prisilnih ukrepov – to nasprotuje Leninovemu nauku o vlogi partije v prvi, prehodni fazi, ki je ta, da vodi in vzgaja, ne pa, da ljudi prisiljuje h kakšni stvari. Ta šablona se je bila začela prakticirati že tudi pri

⁴ Prav tam, str. 662–663.

⁵ Prav tam, str. 663.

nas, toda ukrenili smo vse potrebno in strogo se bomo varovali enake prakse pri nas...

V marksistični znanosti se nikjer ne govori o prehodu v komunizem v skokih, čeprav se govori o dveh fazah, o nižji in višji fazi komunizma, ki predstavljata eno celoto, v kateri nižja faza postopoma prehaja v komunizem. Govori se o postopnem razvoju v višjo fazo komunizma, potem ko proletariat prevzame oblast...

Poglejte, kako je Marx definiral prehod v višjo fazo:

V višji fazi komunistične družbe, ko izgine zasužnjujoče podrejanje posameznikov delitvi dela in s tem tudi nasprotje med duševnim in telesnim delom; ko delo ni več zgolj življenjsko sredstvo, marveč postane samo prva življenjska potreba; ko z vsestranskim razvojem posameznikov narastejo tudi proizvodjalne sile in ko vsi viri družbenega bogastva polneje tečejo – šele tedaj bo mogoče popolnoma prekoračiti ozko obzorje buržoaznega prava in bo družba lahko zapisala na svojo zastavo: Vsak po svojih sposobnostih, vsakemu po njegovih potrebah.⁶

Nekateri ljudje so mislili, in nekateri še vedno mislijo, da je bilo upravljanje proizvodjalnih sredstev rešeno s tem, da so bili postavljeni za direktorje ali upravitelje najboljši delavci. To je dobra stvar, kajti tako pridejo na taka mesta ljudje, ki jim lahko zaupamo, ki jim zaupa država delovnega ljudstva. Prek delavca-direktorja, ki je sam izšel iz vrst delovnih ljudi, ima z ene strani ljudska država boljše kontrolo nad poslovanjem, na drugi strani pa tak direktor bolje razume razne potrebe delavcev ter bolje skrbi za delavce in za državo, to je ljudsko lastnino. Sicer je bil to najnujnejši ukrep ob prevzemu proizvodjalnih sredstev v državne roke, vendar je razumljivo, da tako ne more ostati, ako se hočemo izogniti mnogim neprijetnostim, ki bi v daljši dobi zaradi tega lahko nastale. To je eno, drugo pa je, da tako še ne bi uresničili parole »Tovarne delavcem« in prav tako ne bi mogli uresničiti ideje o odmiranju državnih funkcij v gospodarstvu.

Kakor sem že prej omenil, je zakonski osnutek, ki bi ga morali sprejeti, izredno pomemben za nadaljnji pravilni razvoj naše socialistične države, čeprav tega vprašanja še ne rešuje popolnoma, ker pomeni samo korak dalje v komunizem. Pri upravljanju gospodarstva državne funkcije še ne bodo popolnoma prenehale, toda niso več izključne. Slabele bodo zaradi tega, ker bomo k upravljanju pritegnili delovne ljudi. Ti bodo svoje pravice, da bi kot proizvodjalci tudi upravljali proizvodnjo, dobili postopoma, ne naenkrat, v celoti. Zakaj dobivajo delovni ljudje svoje pravice postopoma in ne naenkrat? Ali bo to trajalo dolgo in kako dolgo? Ni mogoče odgovoriti, kako dolgo bo to trajalo, ker je odvisno od raznih okoliščin. Odvisno je od tega, kako hitro bo napredoval kulturni razvoj, to je vsestranska izobrazba delavcev, da bi bili v vsakem pogledu sposobni za uspešno upravljanje tovarn, rudnikov, transporta itd. v korist skupnosti, kajti brez tega delavci ne bi mogli voditi evidence in opravljati kontrole.

⁶ Marx, Kritika gothskega programa, Izbrana dela, II. zv., CZ, Ljubljana, 1951, str. 20.

Brez kulturnega dviga delavci ne bodo mogli popolnoma obvladati tehnike upravljanja. To je, dalje, odvisno od tempa razvoja proizvodjalnih sil in tako dalje.

Kulturno dviganje delovnih ljudi je tem važnejše za nas ter je eden izmed najtežjih problemov zaredi tega, ker je bila naša država glede stopnje proizvodjalnih sil med najbolj zaostalimi državami v Evropi. Naša industrija se je začela šele sedaj razvijati v vsem razmahu. Potemtakem je pri nas odvisno hitrejše ali počasnejše prenašanje vseh funkcij upravljanja v gospodarstvu na delovne ljudi tudi od hitrejšega ali počasnejšega razvoja proizvodjalnih sil. To je v prvi vrsti odvisno od delavcev samih, od njihove prizadevnosti, da bi izdelali čimprej in čimveč potrošnih dobrin, od njihovega smisla za varčevanje, ne pa za razsipavanje itd.

Lenin pravi:

Komunizem se začneja tam, kjer se pojavlja samopožrtvovalna skrb navadnih delavcev, skrb, ki je močnejša kot težave dela za to, da bi povečali storilnost dela, da bi ohranili vsak pud žita, premoga, železa in drugih proizvodov, ki jih ne dobivajo delavci osebno niti njihovi »bližnji«, temveč oni »daljni«, to je družba v celoti.⁷

Zakaj poudarjam na prvem mestu nujnost kulturnega razvoja? Ako pogledamo, kolikšno je bilo število industrijskih delavcev v stari Jugoslaviji in kolikšno je danes in kolikšno še bo, potem ni težko uganiti, za kaj gre. Kdo prihaja danes v industrijska in druga podjetja? Kmetje. Ogromno število kmetov ali polkmetov prihaja torej v podjetja, in te je treba najprej izučiti za delavce, šele nato pa vzgajati za delavce-upravljavce. To ni kratkotrajen in lahek posel, lotiti se ga je treba z največjo resnostjo in potrpljenjem ter ga energično obvladati. Pri vzgoji teh novih delavcev bomo imeli pri velikem delu delavcev, tudi danes ga imamo, nemalo opravka s tujimi pojmovanji o njihovi dolžnosti kot delavcev, o njihovem odnosu do državne oziroma ljudske lastnine in tako dalje.

Vzemimo za primer dejstvo, da mnoge objekte, pa celo nekatere največje tovarne, rudnike in drugo, gradimo in odpiramo prav v najbolj zaostalih krajih, kakor so predeli Bosne, Sandžak, Makedonija, Kosovo in Metohija, Lika, Črna gora itd., torej povsod tam, kjer je bilo doslej zelo malo ali skoraj nič industrije. Kdo pa bo delal v teh tovarnah, rudnikih in drugih podjetjih? Kmetje iz teh zaostalih predelov. Siromašni kmetje iz teh zaostalih predelov morajo priti in tudi bodo prišli v te tovarne in rudnike. Iz siromašnih kmetov, katerih generacije so cela stoletja životarile na najnižji stopnji kulturnega in življenjskega standarda, morajo postati zavedni delavci, graditelji boljšega življenja zase in za vso socialistično skupnost. To ne bo tako lahek in hiter proces. Tega se zavedamo, ker imamo že danes precej izkušenj o tem, kako težko je vzgojiti iz polkmeta, podelavca zavednega in discipliniranega industrijskega de-

⁷ Lenin, Dela, tom XXIV, str. 342, III, ruska izdaja. Avtorjev zapisek.

lavca. Da bi to dosegli, je potrebno veliko truda, podelavcem, da bodo postali v naši socialistični državi ne samo proizvajalci v industriji, rudarstvu itd., temveč tudi lastniki proizvodnih sredstev. Treba jim je dokazati, da so z vstopom v tovarne, rudnike in druga podjetja postali tudi njihovi lastniki. Ne tisti košček nerodovitne zemlje, ki jim nikoli ni mogel dati možnosti za človeka vredno življenje, temveč tovarne, rudniki in drugo jim lahko zagotovijo boljše življenje, kakor so ga imeli oni in njihovi predniki! Čemu je potrebno, da postanejo ti polkmetje – poldelavci zavedni industrijski delavci? To je v prvi vrsti potrebno zaradi tega, ker gradimo številne tovarne in podjetja, odpiramo vedno nove rudnike, skratka, industrializiramo našo socialistično državo, da bi jo naredili bogatejšo, da bi bila neizkoriščena bogastva dostopna vsem državljanom naše države, da bi mogli ljudje to bogastvo izkoriščati itd. Da bi mogle te tovarne, rudniki in drugo začeti obratovati, so potrebni delavci, ki bodo znali obvladovati novo, sodobno tehniko in jo spravili v pogon. Sodobne tehnike ne bo mogel upravljati polkmet, ki bolj misli na svoj košček nerodovitne zemlje kakor na sodobna moderna proizvodna sredstva, ki sedaj pri nas niso več zasebna, kapitalistična, temveč družbena lastnina vse naše skupnosti. Teh ne upravljajo več kapitalisti ali njihovi dobro plačani zvesti uradniki, birokracija, ki je skrbela samo za koristi kapitalistov, to je za to, da so iz delavca iztisnili čimveč profita za kapitalistični žep, od česar je dobila drobtinico tudi ta birokracija.

Zdaj bodo pri nas upravljali tovarne, rudnike in drugo sami delavci. Sami bodo odločali, kako in koliko bodo delali, vedeli bodo, čemu delajo in zakaj bodo uporabljali uspehe svojega dela. Da bi to dosegli povsod v naši državi, tudi v najbolj zaostalih predelih, moramo vztrajno premagovati zaostalost, moramo dvigniti polkmete na stopnjo zavednih industrijskih delavcev, ki bodo razumeli svoje dolžnosti in svoje pravice graditeljev socializma.

Iz navedenega vidimo, da so na poti graditve komunizma v neki zaostali državi, kakršna je na primer naša, izredno velike težave. Toda kaj sedaj? Ali bomo čakali, da bodo vsi delavci enako pametni in sposobni za upravljanje podjetij? Razumljivo je, da ne, ker bi morali v tem primeru neskončno dolgo čakati. Prav v procesu upravljanja, v neprekinjenem procesu dela in upravljanja si bodo vsi delavci pridobili potrebne izkušnje. Spoznali bodo ne samo proces dela, temveč tudi vse probleme svojega podjetja. Delovni ljudje se bodo mogli samo v praksi naučiti uporabljati evidenco, spoznavati, koliko materiala smejo porabiti in koliko ga morajo prihraniti, spoznati, za kaj vse se porabi njihovo delo, to je, kam gre njihovo presežno delo in za kaj se uporablja. Spoznali bodo, kolikšna mora biti akumulacija njihovega podjetja kot dela splošne planske akumulacije in do katere višine lahko povečajo s preostalim presežkom proizvodov svoj življenjski standard. Seznaniti se morajo, s kolikšnim in kakšnim tempom morajo povečati storilnost itd. Brezpogojno se morajo seznaniti z delovno disciplino, kajti od trenutka, ko prevzamejo delovni

ljudje odgovornost za sodelovanje pri upravljanju gospodarstva, je vprašanje delovne discipline njihova prva dolžnost.

Zelo važna stvar za svete delovnih kolektivov bo, da bodo vplivali na to, da bo delovna sila čimbolj racionalno razporejena, da ne bodo dovoljevali, da bi se v njihovih podjetjih vgnezdila nepotrebna, neproduktivna delovna sila oziroma odvečna birokracija v administraciji, ker se bodo tako povečali proizvodni stroški in zmanjšala rentabilnost njihovih podjetij, kar bo šlo na škodo vsega kolektiva. Treba je znati razlikovati potrebo po specialistih od odvečnega administrativnega aparata.

Izročitev tovarn, rudnikov itd. v upravljanje delovnim kolektivom bo onemogočila, da bi se v našem gospodarstvu vgnezdila nalezljiva bolezen, ki ji je ime birokratizem. Ta bolezen se neverjetno lahko in hitro prenaša iz buržoazne družbe in je nevarna v prehodni dobi, ker kakor polip s svojimi tisoč lovkami zapleta in ovira pravilni in hitri razvojni proces. Birokratizem spada med največje sovražnike socializma prav zaradi tega, ker se neopazno vtihotaplja v vse pore družbene dejavnosti, ne da bi se ljudje v začetku tega sploh zavedali. Zgrešeno bi bilo misliti, da birokratizem ni že začel poganjati korenin tudi pri nas. Tudi pri nas se je začel vtihotapljati v razne ustanove v državni aparat in gospodarstvo, toda mi se tega zavedamo in smo izdali celo vrsto ukrepov, da bi ga onemogočili. Tu ne zadostujejo kampanjski ukrepi, marveč neprekinjena borba in vzgoja ljudi.

Lenin pravi, da sta kulturna in tehnična zaostalost najugodnejša tla, da se v njih zakorenini birokratizem. Hkrati pa tudi pove, kako se je najlažje oziroma edino mogoče z uspehom boriti zoper njega.

Boriti se zoper birokratizem do konca, do popolne zmage nad njim, je možno samo tedaj, ako bo sodelovalo pri upravljanju vse prebivalstvo. V buržoaznih republikah je bilo to ne samo nemogoče, to je preprečeval celo sam zakon. Najboljše buržoazne republike, pa naj so še tako demokratične, imajo na tisoče zakonskih ovir, ki preprečujejo delovnim ljudem, da bi sodelovali pri upravljanju. Storili smo, da takih ovir pri nas ne bo, toda doslej nismo dosegli, da bi mogle pri nas delovne množice sodelovati pri upravljanju. – razen zakonov je treba upoštevati tudi kulturno raven, ki je ne moreš podrediti nobenemu zakonu. Ta nizka kulturna raven je vzrok, da so sovjeti, ki bi morali biti na podlagi svojega programa organi upravljanja po delovnih ljudeh, dejansko organi upravljanja za delovne ljudi prek najnaprednejšega sloja proletariata, ne pa delovnih množic.⁸

To je zaradi kulturne zaostalosti, o kateri je govoril Lenin, in v tem je nevarnost, da se upravljanje birokratizira.

Iz Leninovih besed spoznamo, da cvete birokratizem posebno tam, kjer je zaostalost večja, kar najbolj jasno govori, kje moramo iskati korenine birokratizma. Ali nam to ne dokazuje, da cvete birokratizem prav tam, kjer se ljudje še ne zavedajo svojih pravic, da kontrolirajo in se odločno borijo proti slehernemu birokratskemu ravnanju, kjer se ljudje še ne zavedajo, da je birokratizem škodljiv pojav za socializem, ki ga ni

⁸ Lenin, Dela XXIV, stran 145, III. ruska izdaja.

mogoče izkoreniniti samo z dekreti od zgoraj, temveč se mora boriti zoper njega v vsakdanji praksi sleherni zavedni človek. Pri tem ni treba misliti, da lahko zavlada birokratizem samo v visokih ustanovah in da je to spodaj teže. Ne, tudi navzdol do najnižjih državnih in gospodarskih administrativnih ustanov prodira birokratizem, če se ne borimo zoper njega. Razumljivo je, da je tragično za socialistično državo, ako se je v njej utrdil birokratizem od najvišjih do najnižjih ustanov, ako vrhovi ne vidijo ali nočejo videti njegove škodljivosti. Da bi birokratizem uspešno pobijali, ni dovolj, da ukrepamo zoper njega samo zgoraj, v najvišjih uradih, medtem ko spodaj mislijo, da baje ni nevaren. Pa še kako je nevaren tudi spodaj. To je pri nas pokazala tudi praksa. Potemtakem je birokratizem nevaren tudi v administraciji republik, v administraciji oblasti, v administraciji okrajev in krajevnih organov, v administraciji raznih trgovinskih in drugih gospodarskih ustanov in nujno je, da se s podporo najširših množic borimo zoper njega in ne dovolimo, da bi se ta za socializem škodljivi pojav razširil.

Danes, ko ima ljudstvo v svojih rokah ne samo državno administracijo, temveč celotno gospodarstvo, je ljudstvo tudi kompetentno, da budno nadzira delo tistih, ki so v administraciji zato, da opravljajo svoje dolžnosti v korist socialistične skupnosti. Delovni kolektivi in njihovi sveti, ki bodo upravljali tovarne, rudnike itd., bodo imeli za važno nalogo, namreč, da onemogočijo birokratske metode v upravljanju.

Vloga sindikatov

Vprašanje vloge sindikatov v novih pogojih, v pogojih sodelovanja delovnih ljudi pri upravljanju gospodarstva, se do neke mere spremeni, ker je funkcija sindikatov sedaj v glavnem usmerjena v to, kar je v delu sindikatov najvažnejše – na vzgojo, na vsestransko kulturno dviganje delovnih ljudi. Delo sindikatov usmerjamo na to, da se novi delavci, to je nekdanji kmetje, s pomočjo vztrajnega dela sindikatov in pod vodstvom partije čimprej otresejo malolastniških navad, da se čimprej dvignejo na stopnjo najzavednejših industrijskih delavcev, delavcev z novim, socialističnim odnosom do proizvodjalnih sredstev, do tovarn, do rudnikov, do družbene lastnine, do dela. Te nove delavce je treba čimprej vzgojiti, da bodo neutrudni in požrtvovalni graditelji komunistične družbe, to je lepšega in srečnejšega življenja vseh delovnih ljudi.

V zvezi s sodelovanjem delavcev pri upravljanju podjetij oziroma proizvodnje sploh slabi tista naloga sindikatov, ki so jo imeli v zvezi z zaščito delavskih interesov, kajti zdaj rešujejo to stvar delavci sami po svojih svetih oziroma upravnih odborih v proizvodnji. S tem se obenem olajšuje dvojna vloga sindikatov, ki so morali na eni strani varovati delavske koristi, na drugi strani pa so morali prav tako upoštevati koristi ljudske države, koristi celote, koristi vse skupnosti. S tem da bodo

seznanjali delavce med samim upravljanjem proizvodnje z vsemi problemi: z akumulacijo, s proizvodnimi stroški, z različnimi številnimi težavami, s katerimi so se morali doslej boriti samo direktorji oziroma dosedanje uprave in sindikati, bo v tem pogledu olajšano tudi delo sindikatov. To bo vsekakor mnogo prispevalo k utrditvi delovne discipline v tovarnah, rudnikih in drugih podjetjih.

Iz osnutka zakona vidimo, da delovni ljudje na najbolj demokratičen način prevzemajo svoje funkcije pri upravljanju. Delavske svete volijo neposredno s tajnim glasovanjem delavci in uslužbenci po tovarnah, rudnikih in podjetjih sploh. Ti delavski sveti in upravni odbori, ki jih izvolijo člani sveta izmed sebe, morajo uživati vsestransko podporo sindikatov. Da bi bilo to mogoče, vstopijo v upravne odbore tudi člani delavskih in nameščenskih sindikatov v tem podjetju, ki tako prevzamejo svoj del odgovornosti pri upravljanju, namesto da bi bili samo posvetovalni organi brez posebne odgovornosti oziroma brez odgovorne dolžnosti.

Ta zakon je eden izmed najbolj demokratičnih dejanj, ki smo jih do danes izdali. V njegovi vsebini se kaže naša socialistična stvarnost. Poglejmo samo dolžnosti in pravice delavskih svetov. 23. člen se glasi:

Delavski svet podjetja:

- potrjuje temeljne piane in zaključni račun podjetja;
- sklepa o upravljanju podjetja in o izpolnjevanju gospodarskega plana;
- voli, razrešuje in odstavlja upravni odbor podjetja ali posamezne njegove člane;
- sprejme pravila podjetja z odobrenjem upravnega odbora višjega gospodarskega združenja oziroma nadrejenega državnega organa;
- razpravlja o poročilih o delu upravnega odbora in sklepa o potrditvi njegovega dela;
- razpravlja o posameznih ukrepih upravnega odbora in sklepa o njih;
- razdeljuje tisti del akumulacije, ki ostane na razpolago podjetju oziroma delovnemu kolektivu.

Dalje, 27. člen govori o dolžnostih upravnega odbora v podjetju, in sicer:

Upravni odbor podjetja:

- sestavlja predloge za temeljne piane podjetja;
- sprejema mesečne operativne piane;
- skrbi za pravilno poslovanje podjetja;
- sestavlja predloge za notranjo organizacijo podjetja in predloge za sistemizacijo delovnih mest;
- sestavlja predloge za pravila o delovnem redu v podjetju in izdaja ukrepe za utrditev delovne discipline;
- sklepa o postavljanju uslužbencev na vodilna mesta v podjetju;
- sklepa o pritožbah delavcev in uslužbencev zaradi odpovedi in zaradi notranje delovne razporeditve;
- izdaja ukrepe za pospeševanje proizvodnje podjetja, posebno pa za njeno racionalizacijo, za povečanje storilnosti dela, za znižanje proizvodnih stroškov, za izboljšanje kakovosti proizvodov, za varčevanje, za zmanjšanje odpadkov in izvrženega blaga;
- sklepa o vprašanih delovnih norm v podjetju;
- sklepa o proglašanju udarnikov in o racionalizatorskih in novatorskih predlogih;
- izdaja ukrepe za strokovno dviganje delavcev in uslužbencev v podjetju kakor tudi za to, da so pravilno razporejeni na posamezna delovna mesta;

– skrbi za to, da se pravilno uporabljajo predpisi o delovnih razmerjih, o plačah, mezdah in napredovanju delavcev in uslužbencev, o zaščiti dela in socialnem zavarovanju, kakor tudi za to, da se izboljšajo življenjske razmere delavcev in uslužbencev v podjetju;

– sprejema načrt o izkoriščanju letnega dopusta delavcev in uslužbencev v podjetju;

– izdaja ukrepe za zaščito in pravilno uporabo splošnega ljudskega premoženja, ki ga upravlja podjetje, in ukrepe za odkrivanje, preprečevanje in odstranjevanje škodljivih pojavov, razsipavanja in drugih oblik brezvestnih odnosov do splošno ljudskega premoženja.

Upravni odbor podjetja je odgovoren za izpolnitev plana in za pravilno poslovanje podjetja.

Ta dva člena zakona govorita o tem, katere funkcije v naši proizvodnji, ki jih je doslej imela in opravljala država sama preko svojih predstavnikov ob določenem sodelovanju sindikatov, prenašamo na delovne kolektive.

Odslej bo državna lastnina proizvodjalnih sredstev, tovarn, rudnikov, železnic, postopoma prehajala v višjo obliko socialistične lastnine. Državna lastnina je najnižja oblika družbene lastnine, ne pa najvišja, kakor mislijo voditelji ZSSR.

Glejte, v tem je naša pot v socializem in to edino pravilna pot, ko gre za odmiranje državnih funkcij v gospodarstvu.

Naj si informburojevci zapomnijo, da njihovo obrekovalno vpitje ne more potemniti naše svetle poti graditve socializma.

Na drugi strani je ta naš zakon o sodelovanju delovnih kolektivov, to je naših delovnih ljudi, pri upravljanju državnega gospodarstva najkrepkejši odgovor na vprašanje, kjer je resnična demokracija: ali tukaj pri nas ali tam pri tisti tako hvaljeni in opevani zahodni demokraciji. Pri nas je demokracija utemeljena na materialni bazi za najširše množice delovnih ljudi naše države. To je odgovor tistim na Zahodu, ki toliko govore, da pri nas ni prave demokracije, da je naša država policijska država itd., ki tako radi govorijo o pomanjkanju pri nas, da nimamo tega in onega itd. Da, pri nas res še primanjkuje marsičesa, ker še ne moremo ustvariti dovolj sredstev, dovolj raznih potrošnih predmetov, dovolj vsega tistega, s čimer bi si ljudje olepšali življenje, dvignili svoj življenjski standard. Toda sedaj smo ravno na poti, da to ustvarimo in ustvarili bomo to za vse in ne samo za manjšino ljudi, kakor je na Zahodu. Kaj koristi, če so na Zahodu vsa skladišča polna vsega, kar si človek lahko poželi? Kdo more danes tam ustreči svoji želji, da bi si to nabavil? Razumljivo je, da samo zelo omejen sloj ljudi, samo vladajoči razred se lahko zadovolji, ne pa ogromna večina delovnih ljudi. To je potemtakem demokracija za manjšino, ker delovni ljudje, ki zaslužijo komaj toliko, da životarijo, ali pa brezposelni delavci in uradniki nimajo ničesar od take demokracije, ki jim jemlje sadove njihovega dela, nje same pa vzdržuje samo zato, da bi druge, dejansko sposobne vzdrževali, to je, jim zagotovili bogate življenjske razmere. Medtem pa si mi prizadevamo, da bi uživali sadove svojega dela tisti, ki delajo, in v tem tudi je materialno bistvo naše demokracije.

Zavedamo se, da se bomo morali še zelo mučiti, preden bodo naši delavci premagali vse težave, ki izvirajo iz naše zaostalosti. Toda bodimo

prepričani, da bodo naši delovni ljudje zmagovito prebrodili vse težave, ker se zavedajo, da je vprašanje zgraditve socializma njihova lastna stvar, da ga bodo mogli uresničiti samo s svojim lastnim, vztrajnim, požrtvovalnim, ustvarjalnim poletom.

Naša ljudska oblast je že od vsega začetka skrbela in tudi danes skrbi najbolj za delovne ljudi, za ljudi naše države, ker ne bi bila ljudska, če ne bi tako ravnala. Vse, ker se pri nas dela in gradi, ima edini namen: osrečiti naše delovne ljudi, ustvariti jim boljše življenjske razmere. Sami delovni ljudje iz mest in vasi so gospodarji svoje sedanosti in svoje srečne prihodnosti. Kako hitro bodo dočakali srečno prihodnost, ko se ljudem ne bo več treba toliko truditi, je odvisno od samih delovnih ljudi v mestih in na vasi, je odvisno od njihove prizadevnosti, od tega, da bo čim manj tistih, ki stoje ob strani, da vsakdo da vse od sebe v vsakdanji borbi za izpolnitev petletnega plana, za povečanje produktivnosti dela, za proizvodnjo čim več in čim boljših potrošnih predmetov za potrebe državljanov naše socialistične države.

Kmetje v zadrugah, ki jih sami upravljajo, in delavci v tovarnah, ki jih bodo odslej sami upravljali, imajo danes svojo usodo resnično v svojih lastnih rokah.

Objavljeno v: J. B. Tito, Izbor iz del, 4. knjiga (Samoupravljanje), izd. DZS, Ljubljana 1978, str. 5-30

ZGODOVINSKI POMEN ZAKONA O DELAVSKEM UPRAVLJANJU

(Iz govora v Krapini, 10. maja 1952)

... Naša perspektiva je svetla in jasna. Mi vemo, kaj delamo, mi delamo za napredek v vseh smereh, rezultate svojega dela vidimo! To je tisto, kar nam daje moralnih moči. Na pravi poti smo, ustvarili si bomo srečnejše življenje in jutri bo marsikdo nadvse željno gledal čez naš plot in hotel k nam. Tisti nesrečneži, ki so danes za zgled obrekovanja naše države, naj se sramujejo, ker izdajajo svoje ljudstvo, svojo deželo takrat, ko je treba napeti vse sile, da bi se kaj ustvarilo. Naj pade na njihove glave zaničevanje vsakega našega poštenega državljana, naj velja zaničevanje vsakomur, ki bi skušal razbiti jekleno enotnost, ki obstoji danes med našimi narodi.

To so tisti veličastni uspehi naše velike osvobodilne borbe in naše današnje borbe pri graditvi socializma. Ali bi mogel ustvariti to kateri koli drug sistem razen socialističnega? Ne. Mi smo po petih letih z orjaškimi koraki krenili naprej. Zakaj? Zato, ker smo hodili po poti socializma, to je po poti uresničevanja življenja za vsakega posameznika. Človek pri nas ni številka, ni avtomat. To so ljudje z lastnim življenjem, z lastnimi težavami

in lastnimi radostmi. In našli smo pravilno pot. Najpravilneje na tej naši poti je bilo to, da smo opustili kopiranje tuje prakse, ker drugače ne bi nikdar mogli iti po tej poti. Toda danes, ko dajemo tovarne, ogromne, krasne, nove in stare, ki smo jih popravili, delavcem v upravljanje, ko so delavci sami gospodarji v njih, ko je vprašanje dviganja njihovega standarda njihova lastna zadeva, ko gre presežno delo, tisti presežek, ki ni potreben vsej skupnosti, v njihovo korist, je vse to danes tudi gospodarska podlaga za enotnost naših narodov...

J. B. Tito, Izbor iz del, 4. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 33-34.

BOJ ZA DEMOKRACIJO NOVEGA TIPA

(Iz referata na VI. kongresu KPJ, 3. novembra 1952 v Zagrebu)

... Predvsem bi se želel pomuditi pri decentralizaciji in demokratizaciji upravljanja v gospodarstvu in v ljudski oblasti. Takoj naj poudarim, da ni vsaka decentralizacija hkrati tudi demokratizacija upravljanja. Ti dve obliki upravljanja moreta, a tudi morata iti vzporedno samo v resničnem socialističnem razvoju, v višji fazi družbenega razvoja, to se pravi takrat, ko so proizvodjalna sredstva že popolnoma v rokah proizvajalcev, ko upravljajo tovarne in podjetja delavci sami s svojimi upravnimi organi, ki so jih sami izvolili. Resnično demokratično upravljanje se torej začinja tam, kjer preneha funkcija upravljanja države v gospodarstvu po njenem aparatu. Seveda tudi v začetni fazi revolucionarnega razvoja – to se pravi, dokler so proizvodjalna sredstva še v rokah države, toda socialistične države – obstoje elementi demokratičnosti, vendar imajo ti elementi socialni značaj samo na višji stopnji in niso v pravem smislu izraz socialistične demokracije. Zato v naši začetni fazi revolucionarnega razvoja, ko država še ni bila izročila tovarn in podjetij v upravljanje delavcem, ko je država upravljala te tovarne in podjetja s svojim aparatom oziroma sama po direktorju kot svojem, za to določenem nameščencu, v tem obdobju ni bilo mogoče govoriti o socialističnem demokratičnem upravljanju. V tej prvi razvojni fazi je morala država delovnega ljudstva takoj urediti, kakor je glede na materialne možnosti najboljše mogoče, socialno vprašanje delovnih ljudi. Postopno je ljudska država samo zviševala plače delavcem, sprejemala ustavo, zakone in uredbe, v katerih so delavcem in nameščencem zagotovljene pravice do pokojnine, pravica do plačanega letnega dopusta itd. Država je vzela zavarovanje delavcev in nameščencev na svoj račun, ustvarila razne kulturne in druge ustanove za delovne ljudi, toda šele z izročitvijo tovarn in podjetij v roke delavcem je bilo izvršeno prvo največje dejanje države, ki vsebuje elemente njenega odmiranja, to je odmiranja njene vloge v gospodarstvu, hkrati pa tudi vzpostavljanje prave socialistične demokracije v proizvodnji in s tem tudi v družbi sami.

To je ena največjih pridobitev naše socialistične revolucije, ki se je uresničila že pet do šest let po vojni oziroma po razlastitvi in nacionalizaciji proizvodjalnih sredstev...

... Takšnemu dejanju je torej pogoj tudi popolna decentralizacija tako v gospodarstvu kakor v organih ljudske oblasti, ker birokracija, ki se zavestno ali podzavestno razvija in utrjuje v osrednjih organih, neusmiljeno zavira in onemogoča ustvarjalno pobudo delovnih ljudi, ker želi obdržati vse v svojih rokah. Da bi centralistična oblast obdržala v svojih rokah vse panoge družbenega življenja, teži za velikanskim razširjanjem birokratskega aparata v vrhu. Izmišlja si razne funkcije in ustanove, v katerih se gnete zmerom več nepotrebnih in neproduktivnih ljudi, in tako pride do papirnatega birokratskega upravljanja, ki leži kakor mora na celotnem družbenem življenju in postaja čedalje bolj samo sebi namen.

To nevarnost smo spoznali zelo hitro, že v nekaj letih, in ukrenili vse potrebno, da se prepreči ponavljanje sovjetske prakse pri nas. Ukrenili smo tisto, kar je v revolucionarnem razvoju socializma nujno za njegov pravilni in uspešni razvoj, to se pravi, z decentralizacijo smo dali nov zamah nadaljnjemu razvoju socializma.

Napačno bi bilo misliti, kakor mislijo nekateri ljudje pri nas in izven naše dežele, da pomeni dejanje naše države, namreč izročitev tovarn in podjetij delavcem v upravljanje, neko naše epohalno odkritje v nadaljnjem razvoju znanosti marksizma-leninizma, nekak naš novi eksperiment na poti graditve socializma in tako dalje. Ne, bistvo tega dejanja vsebuje marksistična znanost, toda to dejanje je epohalnega pomena z ene strani zaradi tega, ker mu marksistična znanost pripisuje enega najbolj bistvenih, če ne najbistvenejši pomen v spremembi proizvodnih odnosov in delitve v družbi, z druge strani pa zaradi tega, ker se to dejanje uresničuje prvič v zgodovini, in povrh še v zelo kratkem razdobju procesa revolucionarnega razvoja v majhni in zaostali deželi, kakršna je bila naša.

Kakšni materialni elementi so zdaj, ko upravljajo proizvodnjo delovni kolektivi, pogoj demokratizaciji socialistične proizvodnje? V čem je njeno materialno bistvo?

Prvič, delavci v osnovi spreminjajo svoj odnos do proizvodjalnih sredstev, ker postajajo iz mezdnih delavcev svobodni proizvodjalci in samostojni upravljalci proizvodnje. Drugič, višina nagrade posameznega delavca in uslužbenca je odvisna sedaj od višine dohodka, ki ga je ustvarilo podjetje, oziroma od celotnega rezultata dela, ki ga je ustvaril kolektiv kakega podjetja. To pa je spet odvisno od stopnje produktivnosti, od kakovosti proizvodov, od povpraševanja po tistem proizvodu in od podobnih elementov, kakršni so varčevanje z materialom, racionalno izkoriščanje in varovanje proizvodjalnih sredstev, spretnost v organizaciji proizvodnje itd.

Za čim pravičnejše nagrajevanje posameznega proizvodjalca ima vsaka tovarna in vsako podjetje oziroma delovni kolektiv tarifni pravilnik, ki

ureja pravilno nagrajevanje posameznika oziroma njegov delež pri delitvi celotnega zaslužka delovnega kolektiva.

Demokratičnost je v tem, da celotni delovni kolektiv sodeluje pri sprejetju tarifnega pravilnika, pri čemer imajo sindikati zelo pomembno vlogo, o tej pa bom govoril na drugem mestu.

Gospodarstvo se je začelo decentralizirati že pred sprejetjem zakona o izročitvi tovarn in podjetij v upravljanje delovnim kolektivom, to se pravi v prvi polovici leta 1950. Vse funkcije neposrednega vodstva zvezne vlade v gospodarskih panogah so prešle postopno na republike, nekatere iz republiške pristojnosti pa na okrajne in mestne ljudske odbore. Ukinili smo večje število ministrstev, ki so postala sedaj odveč, in namesto njih postavili v zvezni vladi svete za sorodne gospodarske panoge, katerih člani so tudi člani republiških vlad. Za zvezne pristojnosti so bili ustanovljeni komiteji, uprave in direkcije kot neposredni organi za zvezne zadeve.

Ker pa se je decentralizacija razvijala dalje, brž ko so začeli funkcionirati delavski sveti pri upravljanju podjetij in novi gospodarski sistem, se je pokazalo, da je tudi ta reorganizacija nezadostna, tako da so bili že leta 1951 ukinjeni zvezni komiteji in uprave v okviru svetov, njihove pristojnosti pa so prešle na republike. Vse to je znatno zmanjšalo zvezni aparat, pa tudi republiške aparate; med drugim tudi zaradi tega, ker je bila ukinjena distribucija zagotovljene preskrbe in ker smo postopno odpravljali odkup. Posebno znatno je vplivalo na zmanjšanje zveznega aparata in republiških aparatov to, da so delovni kolektivi prevzeli upravo podjetij.

Vzporedno z decentralizacijo v gospodarstvu je nujno moralo priti do decentralizacije in reorganizacije organov ljudske oblasti, ker so začeli okraji zaradi novega sistema v gospodarstvu dobivati čedalje večji pomen kot politična, gospodarska in kulturna središča, občina, mestna občina in mesto pa so sedaj temelj državne ureditve z možnostjo nadaljnjega razvoja v teritorialne družbene skupnosti – v komune.

V zvezi z gornjim vprašanjem, to je z vprašanjem decentralizacije in reorganizacije ljudske oblasti, oziroma v zvezi z nadaljnjim širjenjem in poglobljanjem socialistične demokracije je izšel v začetku letošnjega leta tudi novi zakon o ljudskih odborih, zdaj pa je izdelan že tudi osnutek ustavnega zakona o organizaciji najvišjih organov ljudske oblasti, ki bo verjetno že letos predložen v razpravo ljudski skupščini. Ta ustavni zakon, ki pomeni na tej etapi zaključek reorganizacije sistema upravljanja v gospodarstvu in v organih ljudske oblasti, predvideva med drugim tudi veliko pridobitev za naše delovne ljudi, namreč svet proizvajalcev v ljudski skupščini.

VLOGA ZBORA PROIZVAJALCEV V SKUPŠČINSKEM SISTEMU*

(Iz govora na predvolilnem zborovanju v Beogradu, 15. nov. 1953)

... Želim povedati, da pomeni nova skupščina, ki jo bo naše ljudstvo izvolilo, dejansko zaključek neke etape v našem razvoju po decentralizaciji gospodarskega in političnega življenja v naši državi in da nastaja zdaj nova etapa, v kateri so se še bolj uveljavile težnje naših narodov, v kateri je oblast prišla širše v roke ljudskih množic in v kateri je še večjemu številu ljudi omogočeno, da neposredno sodelujejo pri urejanju zelo pomembnih notranjih in zunanjih problemov.

Našo novo skupščino – ki je po obliki in vsebini drugačna od prejšnje, ki je še bolj dobila socialistični značaj, ki v nekem smislu opušča parlamentarne oblike zahodnih skupščin in parlamentov ter čedalje bolj dobiva obliko socialističnega parlamenta ali skupščine – čakajo potemtakem velikanske in važne naloge. Tu se razodeva tisto najbistvenejše v našem življenju: neposredno sodelovanje ljudstva v oblasti in približevanje vrhovne ljudske oblasti ljudstvu v raznih oblikah, zlasti pa tako, da bodo morali poslanci nove skupščine in zveznega zbora in zbora proizvajalcev stalno biti med svojimi volivci, med ljudstvom. To bo pogoj in to bo omogočilo, da bodo sklepi skupščine rezultat globljega obravnavanja, da bodo ljudski poslanci globlje spoznali pozitivne in negativne probleme v našem družbenem življenju, povsod in v vseh naših krajih. To je torej novo pri nas. Novo je zlasti to, da je tokrat prišel do izraza nov, zelo pomemben socialistični element, zbor proizvajalcev, zbor delovnih ljudi, zbor tistih, ki ustvarjajo dobrine, da bi skupnost čim bolj živela, zbor tistih, od katerih je nadalje odvisen nagel in uspešen razvoj ter srečnejše in bogatejše življenje naše skupnosti.

Tovariši in tovarišice, ne bi se želel spuščati v podrobnosti, kakšne naloge vse ima zbor proizvajalcev, čeprav menim, da smo o tem doslej prav malo pisali in govorili. Prepričan sem, da bo delo te skupščine, ko bo izvoljena in ko se bo sestala, po sodelovanju samih poslancev v razpravah ter po obravnavanju raznih vprašanj zelo plodno in bogato in da bo omogočilo, da bomo vse stvari dobro prediskutirali in sprejeli nadaljnje plodne sklepe za srečo naših narodov.

Ena izmed bistvenih in zelo pomembnih novosti v naši skupščini je, da prevzema večino najvažnejših zadev pod svoje neposredno nadzorstvo, njeni poslanci pa so odgovorni volivcem za vse, kar so storili v dobro tega ali onega okraja, za to, kakšni bodo bodoči zakoni in nove uredbe, ali bo ta ali druga naša uredba ali zakon dobivala čedalje bolj pravi socialistični demokratični značaj itd.

Seveda bo pomembno tudi, da bodo v ljudski skupščini, kjer se sestajajo predstavniki okrajev iz vseh naših republik in vseh naših narodnosti, skrbeli, da bo narodni dohodek kar najbolj enakomerno in pravilno razdeljen, da bodo čimbolj pazili, da ne bo nobene materialne

diskriminacije tako do celih kolektivov ali krajev kakor tudi do posameznikov. Zlasti bo treba paziti – in po mojem mnenju je to zdaj ena naših prvih skrbi – da bomo pravilno uredili vprašanje enakomernega razvoja, da bomo skrbeli za pasivne okraje, ki ne morejo razviti svoje industrije, ker nimajo ne komunikacij ne tistega osnovnega, kar je potrebno, da bi se izboljšal življenjski standard njihovega prebivalstva; da bomo skrbeli za to ljudstvo in za to, kaj bomo tam delali, kaj in od kod bomo dali tem ljudem, da bodo tudi oni čutili blaginjo našega sedanjega novega, socialističnega družbenega sistema. V socialistični družbi namreč ne more biti privilegiranih in zapostavljenih krajev ali ljudi. Najti moramo najboljši možen način, da bomo nacionalne dobrine in narodni dohodek enako razdelili.

J. B. Tito, Izbor iz del, 4. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 55–56.

DO DELAVSKEGA SAMOUPRAVLJANJA NISMO PRIŠLI SLUČAJNO

(Iz govora na VI. plenumu CK ZKJ, 13. marca 1956 v Beogradu)

... Do mnenja, da lahko preidemo v našem notranjem družbenem življenju k demokratizaciji, nismo prišli samo zaradi spora, ki smo ga leta 1948 imeli s Sovjetsko zvezo, ampak tudi zato, ker so nam bile stalinske oblike upravljanja zoprne, pa tudi zato, ker smo se prepričali, da imamo zanjo potrebne pogoje. Seveda smo vseskozi poudarjali, da naša demokratizacija ni nekaj deklarativnega, ampak da mora temeljiti v našem ekonomskem, materialnem in družbenem razvoju nasploh, se pravi, imeti mora ekonomsko podlago v našem družbenem upravljanju itd. – da se razlikuje od zahodne demokracije in da je po svojem značaju resnično socialistična. Navzlic tej naši pravilni liniji v pogledu demokratizacije pa je prišlo do tega, da so se pri nas začele čutiti razne nam tuje ideje in tuji vplivi, zdaj pa se čutijo še močnejše. To sicer ni nevarno v tem smislu, da bi utegnilo ogroziti pridobitve naše revolucije, pač pa je nevarno zato, ker zavira in otežuje razvoj socializma in pravilno vzgajanje naših državljanov. Brez dvoma so naše tovarne eden izmed nujnih pogojev za napredovanje socializma, zakaj socializma v nerazviti deželi ni mogoče uresničiti brez tega, nikakor pa niso najbistvenejše. Najbistvenejše je ustvariti socialističnega človeka, najbistvenejše je oblikovati pojem o tem v miselnosti ljudi, ravno te socializmu tuje ideje pa so nas ovirale in nas čedalje bolj ovirajo. Zdaj se ne smemo obrniti v drugo skrajnost; boriti se moramo za našega človeka, za naše ljudi, nasproti takim, socializmu tujim idejam in vplivu moramo toliko bolj okrepiti svoj vpliv. Kako pa naj ga okrepimo? Vplivati samo prek časopisja je premalo; zato mora sleherni komunist povesod, kjerkoli je, neutrudno in vztrajno delati za to.

... Zadnja leta sem opazil tako pri mladincih kakor pri nekaterih komunistih, da se nekako sramežljivo branijo pred napadi reakcije in raznih tujih idej. Celo to se primeri, da komunist pogosto ne more spregovoriti niti besede, da ga kratko malo zmede to, da smo ubrali v svojem razvoju tako široko demokratično pot, pa se boji, da ne bi sektaško ravnal, če bi se uprl kakemu nepoštenemu človeku, reakcionarju, malomeščanu, ki nepravilno in krivično kritizirajo ali obrekujejo naše ukrepe, naš sistem. Mnogi komunisti se niso zadosti odločno uprli vsem tem najrazličnejšim napadom, ki se zdaj dan za dnem vrstijo. Menim, da je vloga komunistov pri obrambi naših revolucionarnih pridobitev in našega nadaljnjega razvoja danes ravno tako nujna, kakor je bila tako pred šestimi kakor pred desetimi leti. V tem pogledu se morajo komunisti vselej izkazati in se ne smejo bati, da bi se komu zamerili zaradi tega, ker se preveč vmešavajo v nekatere notranje stvari. Zakaj nevmešavanje v te notranje stvari ni nič manj nevarno kakor to, kar je bilo pred tem, ko je bilo preveč vmešavanja. Samo za to gre, v kaj se kdo vmešava. Človek mora vedeti, v kaj se vmešava. Če se vmešava v razne negativne stvari, v razne poneverbe, grdobije in nepravilno ravnanje tega ali onega vodje tovarne, potem je to vmešavanje pravilno – in komunisti imajo prav, da se vmešavajo. nepravilno pa je, če se komunisti vmešavajo v načrte in razne tehnične procese...

Komunisti morajo biti tako v tovarnah kakor v ustanovah tisti, ki vodijo, tisti, ki dajejo delu in razvoju podjetja ali ustanove poglobitno smer, poglobitni ton.

J. B. Tito, Izbor iz del, 4. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 74–75

KRITIKA IN KRITIKI

(Iz govora na prvem kongresu delavskih svetov, 25. junija 1957 v Beogradu)

... Dovolite mi, tovariši in tovarišice, da zdaj, ko govorimo o negativnih stvareh, ki so se pokazale v nekaterih delavskih kolektivih, omenim najizrazitejše, ki bi utegnile, če jih ne bomo odpravili, zelo neugodno vplivati pri graditvi naše monolitne socialistične skupnosti. Med temi je prvi lokalizem, neupoštevanje interesov vse skupnosti. Tak lokalizem se kaže v raznih oblikah in je nezdružljiv s pravilnim pojmovanjem socialističnih odnosov v naši skupnosti. Ne smemo pozabljati, da je naša socialistična družba ogromen kolektiv, v katerem se morajo interesi posameznikov skladati z interesi vse naše skupnosti. Za skupnost je zelo škodljivo, če med tovarnami in podjetji ne vladajo pravi socialistični odnosi, ampak načelo močnejšega. Zelo škodljiva je nelojalna konkurenca in ustanavljanje več podjetij iste vrste, samo da bi konkurirali takim

podjetjem, ki že obstajajo, saj terja to samo odvečne investicije, ki bi jih bilo mogoče veliko bolje uporabiti v druge namene. Ravno tako je škodljivo, da se posamezna podjetja izogibajo kooperaciji, ki omogoča cenejšo proizvodnjo določenega proizvoda – in tako dalje. Take in podobne napake morate odpravljati, saj bo to v prid tako samim delavcem kakor vsej naši skupnosti.

Toda, tovariši, ko govorimo o naših težavah in pomanjkljivostih pri delavskem samoupravljanju, jih moramo primerjati z velikanskimi pozitivnimi rezultati, ki smo jih dosegli v kratkem obdobju sedmih let. O tem je treba govoriti tudi tukaj, na kongresu, da se bo bolj nazorno videlo, da so naši delovni ljudje imenitno opravili skušnjo pri tem velikem delu socialistične graditve. To je bilo obdobje obsežnega šolanja, saj je sodelovala pri upravljanju tretjina zaposlenih delavcev oziroma več kakor 600 000 naših delavcev in nameščencev. To je bilo za našo deželo najtežavnejše obdobje, ker smo se morali bojevati s skoraj nepremagljivimi težavami, posebno gospodarskimi – in v tem obdobju je poglavitno breme nosil naš delavski razred. Ko je naš delavski razred ustvarjal boljše ekonomske pogoje, se je moral marsičemu odreči, v škodo svojega življenjskega standarda pa v prid naše industrializacije, v prid preobrazbe dežele. Če zdaj pogledamo po naši deželi, bomo videli veliko tovarn in podjetij s sodobno opremo, tako da postaja nekdanja Jugoslavija čedalje bolj industrijsko razvita. In ravno v tem najtežavnejšem obdobju se je ustvarjalna moč naših delovnih ljudi najbolj pokazala. Naši delavci, ki so zaupali v lastne zmožnosti, so pokazali v tem obdobju občudovanja vredno vsestransko samoiniciativo in omogočili, da smo v našem razvoju premagali take ekonomske težave, ki so bile videti nepremagljive. Pogumno lahko rečemo, da je vloga našega delavskega razreda v delavskem samoupravljanju največ prispevala, da smo se izmotali iz tega najhujšega položaja.

Kadar danes zagovorniki dogmatizma sumljivega izvora odrekajo našemu sistemu delavskega samoupravljanja vrednost in ga imenujejo anarhija in podobno, ne čutimo niti najmanjše potrebe, da bi z marksističnega stališča, teoretično, opravičevali pravilnost in izredno učinkovitost našega sistema delavskega samoupravljanja, ker je ta sistem že v praksi pokazal vso svojo vrednost. Rezultati govorijo sami po sebi. Hkrati je ta sistem tudi v praksi dokazal življenjsko moč in pravilnost marksistične teorije o podružbljanju proizvodjalnih sredstev, s tem da upravljajo proizvodjalna sredstva sami proizvodjalci, s čimer se uresničujejo tudi resnično demokratični in socialistični odnosi v proizvodnji.

Seveda ne nameravamo tega našega sistema vsiljevati prav nikomur, kakor nam pogosto očitajo, vendar smo dolžni, da ga branimo pred tistimi, ki so slepi in gluhi za dejstva, ki nočejo videti, kakšna je naša stvarnost. Mislim, da naša praksa najbolje potrjuje pravilnost našega sistema s svojimi pozitivnimi rezultati. Teh rezultatov ne vidijo samo ljudje, ki neposredno sodelujejo v proizvodnji, naši delavci, ki upravljajo, ampak

jih ravno tako vidi in občuti tudi vse naše ljudstvo, kakor vedo zanje tudi daleč prek naših meja.

... Kar se tiče tuje kritike našega notranjega razvoja, moramo glede na dosedanje izkušnje ugotoviti, da o tej kritiki ni mogoče reči, da je dobro misleča in objektivna, ampak prej, da je škodoželjna. Po navadi namreč uporablja našo lastno kritiko nekaterih pomanjkljivosti in potem to posplošuje, noče pa videti vzrokov morebitnih težav in napak, noče priznati, da so ravno najhujše težave prihajale od zunaj, niti noče govoriti in pisati o uspehih, ki smo jih dosegli navzlic nekaterim pomanjkljivostim. Ko bi ti kritiki priznavali tudi naše pozitivne rezultate, ki so zasenčili pomanjkljivosti, ki so se pokazale v minulem sedemletnem obdobju, bi jim bilo težje razglašati našo pot graditve socializma za revizionizem. Po mojem mnenju je že čas, da se s tem preneha in da vsakdo skrbi predvsem zase – da vsakdo gradi socializem, kakor ve in zna in kakor mu dopuščajo razmere. Tudi drugi imajo težave in pomanjkljivosti – vemo, da jih imajo kar precej – vendar se tega ne veselimo, ampak želimo, da bi jih čimprej premagali. Potrebna bi bila medsebojna podpora, ne pa destruktivna kritika, in prepričan sem, da bi se dalo v tem primeru zelo lahko vzdrževati med socialističnimi deželami ne samo normalne odnose, ampak celo dobre, prijateljske odnose. Dosedanja praksa v tem pogledu v nekaterih deželah, ki gradijo socializem, pa vsekakor ni združljiva z našo željo po dobrih odnosih, ki jo kažejo tudi mnogi voditelji teh dežel. Ni mogoče govoriti o odkritosrčnih in dobrih odnosih med nami in nekaterimi vzhodnimi deželami, če se samo v besedah, samo na zunaj, govori o tem, da so potrebni dobri odnosi z Jugoslavijo, po drugi strani pa dajejo interne direktive članom partije in širokim množicam, da v Jugoslaviji vse vre od revizionizma, da ta dežela ni socialistična, da sodeluje z imperialisti v škodo socialističnih dežel itd.

... Vsekakor moram pri tem omeniti tudi kritiko naše celotne družbene ureditve, ki ji številni zahodni kritiki oporekajo demokratičen značaj. Tudi ti bi morali priti v naše tovarne in se pogovoriti z našimi delavci in se potruditi, da bi razumeli, kaj je temelj prave demokracije: ali večstrankarsko politikantsko kosanje, ki ga vztrajno razglašajo za popolno demokracijo, v katerem pa je uzakonjena pravica, da lahko vsak kapitalist izkorišča tuje delo za to, da sam bogati, itd., ali sistem, kjer s proizvodnimi sredstvi razpolagajo sami proizvajalci, kjer lahko najširše ljudske množice sodelujejo, in tudi res sodelujejo pri upravljanju, tako v gospodarstvu kakor na vseh drugih področjih družbenega življenja. Za take kritike ni demokracije, če posamezniku ni dana pravica, da z najrazličnejšim demagoškim ravnanjem ali prevaro sestavi kakšno reakcionarno strankico. Nič nimamo zoper, če so narodi na Zahodu zadovoljni z več ali s številnimi strankami, ki se grizejo med seboj (to je njihova zadeva!), toda nam je uspelo ustvariti nekaj novega – socialistično zvezo delovnega ljudstva, ki je ob svojem programu zbrala velikansko večino našega ljudstva. V tej zvezi so tudi ljudje, ki so včasih pripadali raznim strankam

in ki so se prepričali, da to ni prineslo naši deželi nič dobrega. To so danes graditelji socializma, ki vedo, kaj hočejo. To je velikanska organizacija, v kateri je tudi Zveza komunistov Jugoslavije in v kateri se svobodno razpravlja in sprejemajo po zares demokratični poti po možnosti najboljši sklepi, ki se potem uresničujejo z napori vse naše socialistične skupnosti.

Eno izmed najbistvenejših vprašanj je povečanje produktivnosti dela in še boljša organizacija proizvodnje. Razume se, da moramo čimprej docela odpraviti tiste elemente, ki niso spodbudno vplivali na povečanje produktivnosti dela in ki še zmeraj ovirajo, da bi se ustvarjalne sposobnosti in pobude delavcev docela razvile. Ko govorimo o večji produktivnosti dela, moramo hkrati misliti tudi na izboljšanje življenjskega standarda delovnih ljudi. Ne moremo stalno pozivati delavcev, naj bodo zavedni in čim več proizvedejo, ne da bi pri tem tudi sami občutili rezultate svojega prizadevanja – v povečanem nagrajevanju in višjem standardu. Danes je to že možno, ker lahko zdaj investiramo in gradimo nove tovarne in podjetja v bolj umirjenem tempu. Moram pa ob tej priložnosti tudi poudariti, da so ponekod z novimi investicijami spet začeli iti pretirano v širino, čeprav smo sklenili, da jih je treba zmanjšati, da bi tako lahko dali več za življenjski standard. Menim, da morejo in morajo imeti pri tem več vpliva in kontrole sami delavski kolektivi.

Delavski sveti se ne smejo ukvarjati samo s tehničnimi problemi proizvodnje, temveč tudi z gospodarskimi problemi samega podjetja in tudi širšimi – s problemi trga in drugimi. Znano mi je, da ponekod vodje podjetij kratijo delavskim svetom te pravice, delavci pa tudi preveč zlahka popuščajo pri takem napačnem obravnavanju vloge delavskih svetov. Take nepravilne nazore je treba bolj energično odpravljati!

J. B. Tito, Izbor iz del, 4. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 79–83.

NEVARNOSTI BIROKRATIZACIJE IN POMEN INICIATIVNOSTI DELOVNIH MNOŽIC

(Iz govora na bandunški univerzi ob dodelitvi častnega doktorata, 25. decembra 1958)

... Jugoslavija je prišla iz vojne razdejana, z zdesetkanim prebivalstvom, s težko prizadeto ekonomiko, z maloštevilnim delavskim razredom, z močno malolastniško stihijo in s sovražno razpoloženini preostanki nekdanjega kapitalističnega razreda. Zaradi vsega tega je morala biti ljudska oblast kar najbolj centralizirana, tako da so imeli osrednji državni organi v svojih rokah upravo in vodstvo državnih in mnogih družbenih zadev, gospodarsko planiranje in kontrolo, kako se izvajajo plani. Državo je bilo treba dvigati iz ruševin, pičla materialna sredstva je bilo treba čim racionalneje in čimbolj načrtno deliti in uporabljati. Zato je bilo treba pri graditvi novega družbenega sistema državo nekaj let centralistično voditi.

Takoj ko pa je bilo obdobje centralističnega, etatističnega vodenja za nami, oziroma takoj ko je to začelo zavirati, da bi se socializem nadalje pravilno in hitro razvijal, takoj ko so se materialne in produktivne sile povečale – smo prešli na decentralizacijo in na družbeno upravljanje v domala vseh panogah našega socialističnega razvoja. Ob lastnih izkušnjah smo se prepričali, da je centralistično oziroma etatistično upravljanje najbolj plodna podlaga za krepitev birokratizma, ki paralizira ustvarjalno iniciativo množic in tako zavira razmah bujnega razvoja na vseh področjih družbenega življenja in dejavnosti.

Po drugi strani pa moram poudariti, da pomeni decentralizacija najpopolnejšo politično enotnost ljudstva, pravilno rešitev nacionalnega vprašanja, obstoj enotnega okvirnega plana za čim enakomernejši razvoj vse države itd. Najpomembnejše pa je, da terja široka decentralizacija upravljanja visoko zavest državljanov o interesih vse skupnosti kot celote.

Izhodišče nam je bilo, da so osnovni nosilci socialističnega razvoja v naši državi delavci in vsi delovni ljudje, to je neposredni proizvajalci, ki delajo in proizvajajo materialne dobrine v razmerah družbene lastnine osnovnih proizvodnih sredstev in politične oblasti delovnega ljudstva. Socialističnemu razvoju je torej temeljno oporišče delovni kolektiv, ki proizvaja v korist vse družbene skupnosti, in v njem se usklajajo kolektivni in osebni interesi vseh njegovih članov.

Temeljna oporišča v sistemu našega socialističnega razvoja so naše politične in družbene organizacije, kakor so: Zveza komunistov Jugoslavije, Socialistična zveza delovnega ljudstva Jugoslavije, Zveza sindikatov in organizacij mladine in žena, ki povezujejo najzavednejši del naše družbe, dvigajo socialistično zavest in z vsakdanjo prakso neposredno delujejo kot pobudnice in organizatorice naše socialistične graditve.

Našemu socialističnemu sistemu so močno oporišče naše samoupravne skupnosti delovnih ljudi, ki neposredno vodijo državne in družbene zadeve v interesu skupnosti in v lastnem interesu. Predstavnik take neposredne socialistične demokracije v našem sistemu je občina oziroma komuna, v kateri so zbrani vsi državljanji, ki živijo na določenem ozemlju, in v kateri delovni ljudje uresničujejo oblast zase in za vso družbeno skupnost.

Ko smo uveljavljali bistvene spremembe v sistemu naše notranje organizacije, smo izhajali iz tega, da je treba krepiti vse te faktorje. Odločilni korak na tej poti je bila izročitev tovarn in drugih podjetij v neposredno upravljanje delavcem, kar se je pri nas začelo izvajati na podlagi zakona, sprejetega leta 1950. Tako neposredni proizvajalci v imenu vse skupnosti, ki ostane lastnica vseh osnovnih proizvodnih sredstev, samostojno vodijo proizvodnjo v okviru splošnega ekonomskega plana. Delovni kolektivi izvajajo to pravico neposredno in z delavskimi sveti, ki jih volijo s tajnim glasovanjem.

Od svojega formiranja do danes so dali delavski sveti politične in ekonomske rezultate. Pripomogli so, da sta se hitreje povečali produktiv-

nost dela in proizvodnja, od česar je odvisen družbeni standard tako samih delavcev kakor tudi vse naše družbene skupnosti. Delavski sveti so postali šola upravljanja in v njej so si sto in stotisoči delavcev že pridobili ali si pridobivajo in razvijajo izkušnje kot organizatorji ali neposredni voditelji proizvodnje. Ob svojih izkušnjah, v praksi smo se prepričali, da naši delavci po tej poti uspešno razvijajo svojo ustvarjalno iniciativo in energijo in da mnogo prispevajo, da prerašča oblast v imenu delovnega ljudstva v oblast samega delovnega ljudstva, kar je eden temeljnih ciljev socialističnega razvoja Jugoslavije. Delavski sveti so zdaj velika pridobitev naših delavcev v boju za zgraditev socialističnih družbenih odnosov pri nas. Sistem dela naših delavskih svetov bosta življenje in praksa še nadalje spopolnjevala in spreminjala, toda že danes lahko rečemo, da si naši delovni ljudje brez njih ne morejo misliti vodstva narodne ekonomije.

Uspešen razvoj delavskega upravljanja v tovarnah in drugih podjetjih je pospešil pri nas proces demokratizacije in decentralizacije sistema državne uprave v celoti. To je bila spodbuda in kažipot, kako spreminjati strukturo, naravo, pristojnosti in družbenopolitično vlogo aparata državne uprave pri naši socialistični graditvi. Bistveno značilno za te spremembe je ne samo to, da se prenaša največje število pristojnosti centra na federalne republike in nižje organe, temveč tudi to, da se v osnove celotnega sistema ljudske oblasti uvajajo nova načela samoupravljanja delovnega ljudstva in vseh državljanov v vseh družbenih, socialnih, kulturnoprosvetnih, zdravstvenih, komunalnih, stanovanjskih in drugih dejavnostih, kar je bilo v obdobju pred tem izključno v pristojnosti državnih organov. Samoupravno uresničujejo delovni ljudje in vsi državljani od komune oziroma občine kot osnovne enote v sistemu ljudske oblasti navzgor. Najbolj značilno za te spremembe je potemtakem to, da se poudarja krepitev političnega vpliva delavcev in delovnih ljudi sploh na celotno življenje in organizacijo družbe in države. Takšna nova vloga socialističnih državljanov pri vodstvu državnih in splošno družbenih zadev je zajamčena z zakonom.

Daleč smo od tega, da bi imeli naš sistem za popoln ali da bi bili prepričani, da je sam po sebi imun pred različnimi pomanjkljivostmi. Prav tako se zavedamo, da je tak naš sistem rezultat naše stvarnosti in naših specifičnih razmer, in zato ga nimamo za model za kogarkoli drugega, o čemer sem govoril že prej, ko sem omenil prve pogoje za decentralizacijo upravljanja. Lahko rečem, da na podlagi pozitivnih in negativnih izkušenj v razvoju socializma mi v Jugoslaviji vidimo, da je naša pot pot razvoja vseh osnovnih socialističnih faktorjev in vzpostavljanje novih svobodnih demokratičnih in humanih družbenih odnosov med ljudmi v tem, da nadalje razvijamo in krepimo naš sistem delavskega in družbenega upravljanja.

DESET LET DELAVSKEGA SAMOUPRAVLJANJA*

(Iz referata na V. kongresu SZDLJ, 18. aprila 1960 v Beogradu)

... Uveden v razmerah še premalo razvitih proizvodjalnih sil, v obdobju komaj uresničenega osnovnega programa industrializacije, v obdobju, ko so v gospodarstvu še prevladovalе administrativne metode upravljanja, se je sistem delavskega samoupravljanja hitro utrdil in začel močno vplivati na gospodarsko politiko ter na celoten gospodarski in družbeni razvoj države.

V desetletnem obdobju delavskega samoupravljanja doslej so se pravice delavskih svetov nenehno širile v skladu z izpopolnjevanjem našega družbenega sistema in s krepitvijo materialne osnove naše države. Na podlagi zelo lepih uspehov ter pridobljenih izkušenj v industriji in na kmetijskih posestvih smo načelo samoupravljanja vpeljali tudi v vseh drugih gospodarskih panogah. V nekaterih panogah se sistem samoupravljanja še ni dovolj izpopolnil, kakor na primer na železnicah, pošti in v elektrogospodarstvu; zato je potrebno, da tudi to čimprej uredimo, da bi tudi te panoge še boljje ustrezale svojim nalogam oziroma potrebam močnega razmaha našega gospodarstva.

Že takoj po izročitvi podjetij v upravljanje delovnim kolektivom smo nenehno mislili na to, da to ni samo nekakšen organizacijski ukrep in tudi ne samo sprememba v mehanizmu upravljanja, marveč da s tem revolucionarnim ukrepom v družbeni preobrazbi ustvarjamo takšne pravice in položaj proizvajalcev v gospodarskih odnosih, da to zahteva, da ves ekonomski sistem prilagajamo novim odnosom v proizvodnji. V tem obdobju razvoja delavskega samoupravljanja se je tudi dogajalo, da posamezni voditelji v podjetjih, ki so se počasi otresali administrativnega balasta, niso dovolj razumeli in ne dovolj spoštovali pravic delavcev kot proizvajalcev. Toda zdaj je tega čedalje manj, in stvar samih kolektivov je, da naredijo s tem popolnoma konec.

Vzporedno z decentralizacijo upravljanja oziroma z zmanjševanjem gospodarskih funkcij državnega aparata so naši gospodarski ukrepi čedalje bolj izgubljali administrativno in postopoma dobivali ekonomsko regulativno naravo; odpravili smo sistem državnih planov in prešli na nov sistem družbenih planov, v katerih so določeni osnovni proporci. Zatorej so smešne trditve nekaterih kritikov zunaj naše države (na primer na Vzhodu), da pomenita opustitev centralističnega državnega planiranja in delavsko samoupravljanje anarhijo, ali (tistih na Zahodu), da delavsko samoupravljanje ni nobeno realno samoupravljanje, marveč fikcija, slepitev, da bi delavci boljje delali itd. Nikomur ne vsiljujemo našega sistema delavskega in družbenega samoupravljanja, mislimo pa, da bi bilo namesto abstraktne kritike vsekakor boljje preučevati našo prakso. Morda bi tedaj naši kritiki spremenili svoje mnenje o pomenu delavskega in družbenega samoupravljanja.

Tudi pri nas smo imeli v začetku sistem centralističnega državnega upravljanja gospodarstva in po našem mnenju to ni napaka. Brž ko pa smo se prepričali, da takšen sistem proizvajalnih sil ne spodbuja, marveč da jih začenja zavirati, brž ko smo spoznali, da obstoj družbene lastnine še ne pomeni tudi novih gospodarskih odnosov, slonečih na socialističnem demokratizmu, smo sklenili spremeniti dotedanji sistem upravljanja. Pri tem je bilo nujno iz temeljev spremeniti odnos proizvajalcev do proizvajalnih sredstev in do doseženega družbenega produkta. Ta proces, ki postaja čedalje bolj prevladujoč faktor v razvoju gospodarskega in družbenega sistema v naši državi, se je začel ravno z uvedbo delavskih svetov.

... V vsaki državi, ki je na poti socialistične družbene preobrazbe, je v prehodnem obdobju močno čutiti elemente stare družbe, ki zavirajo normalni proces razvoja. Nerazvite države, kakršna je bila tudi naša, pa trpijo še zaradi posledic premalo razvitih proizvajalnih sil. Zato smo pri večanju proizvajalnih sil videli, da je nujno potreben hitrejši splošen družbeni razvoj. Ta cilj je mogoče uresničiti le, če se uporabi načelo nagrajevanja po delovnem učinku, izraženo v denarni obliki oziroma v obliki osebnega dohodka. Namesto uvedbe takšne enakosti, ki razvoja produktivnosti dela ne spodbuja, marveč ga zavira, moramo uporabiti načelo nagrajevanja po delu in takšno »neenakost«, ki temelji na načelu »vsakomur po sposobnosti in delu«, na načelu, ki v sedanji fazi v največji meri spodbuja razvoj proizvajalnih sil. Tako ubiramo poti, ki nas približujejo popolni enakosti, ki jo je moč doseči v obilju proizvodov takrat, ko bo uresničljivo načelo »vsakomur po potrebi«. Iz teh razlogov postaja v sedanji razvojni fazi boj za večji delež v delu edino sredstvo pri določanju individualnih materialnih možnosti življenja, sredstvo za hitrejši razvoj produktivnosti in proizvajalnih sil.

Toda dosedanje izkušnje kažejo, da se v praktični uporabi teh načel izražajo razne tendence. Prve so izražene v težnji po izenačevanju in po podcenjevanju objektivnih ekonomskih zakonitosti, druge pa v podcenjevanju vloge zavestnega faktorja v proizvodnji, v tehnokratskem gledanju na vlogo posameznikov ali skupin in v njihovem prizadevanju, da bi se dokopali do privilegijev in nesorazmernih razponov v osebnih dohodkih, kar se je ponekod kazalo pri sprejemanju tarifnih pravilnikov, pri razdelitvi nagrad itd. Te tendence koreninijo v ostankih birokratizma pa tudi v ostankih še nepremagane miselnosti mezdnega delavca in premalo zavednega proizvajalca, kar se pojavlja v glavnem pri nekaterih novih delavcih, ki prihajajo z vasi. Te težnje pomenijo ne glede na njihov izvor v bistvu oviro, da bi se osnovno načelo našega gospodarskega sistema – nagrajevanje po delu – splošno uporabljalo, in tako tudi oviro za hitrejšo naraščanje proizvodnje. Zato bo tudi v prihodnjem obdobju ena pglavitnih nalog boj za odstranjevanje takšnih negativnih tendenc, za dosledno uporabo osnovnih načel gospodarskega sistema, za nadaljnje zboljševanje posameznih instrumentov tega sistema, za nadaljnji razvoj delavskega samoupravljanja, da se bo tako v njem popolneje zrcalilo nagrajevanje po

delu oziroma po delovnem učinku. Napor v tej smeri so sestavni del boja za napredek in razvoj socialističnih odnosov.

Pri izpolnjevanju teh nalog si moramo prizadevati, da ustvarimo takšen sistem delitve, ki bo v kar največji meri spodbujal povečanje produktivnosti dela in v katerem se bo kazal spremenjeni položaj delavcev v novih socialističnih proizvodnih odnosih. Na tej podlagi mora biti delitev med delovnim kolektivom in družbeno skupnostjo odsev stvarnih sadov dela, oziroma mora biti v skladu z načelom nagrajevanja po delu. Gotovo zadevamo tu na razne težave. Te težave izvirajo po eni strani iz različne organske sestave sredstev podjetij, pri čemer se znajdejo zastarela podjetja v neenakem položaju v primerjavi s sodobno opremljenimi podjetji. Po drugi strani pa spravljajo tržne možnosti posamezna podjetja v različni položaji glede ustvarjanja dohodka. Ob priznavanju gospodarskih faktorjev in tržnih možnosti moramo s svojimi ukrepi z uporabo ustreznih instrumentov zagotoviti, da bo dohodek čimbolj temeljil na enakih in objektivnih merilih, oziroma da bomo odstranili nenormalnosti, do katerih lahko tu pa tam pride, na primer, da nekateri visoko kvalificirani, sposobni in dobri delavci ne ustvarjajo ustreznega dohodka.

Tudi pri delitvi znotraj delovnega kolektiva si moramo prizadevati, da bomo čim dosledneje uresničili Marxove zamisli o menjavi blaga na bazi količine dela, ki si jo je Marx zamišljal v razviti socialistični družbi in ki je izražena v obliki osebne dohodka, kjer pa dohodek ni odvisen le od dela posameznika na delovnem mestu, marveč tudi od uspehov gospodarske organizacije v celoti, se pravi od boljše ali slabše organizacije dela v njej, od uspehov na trgu in od vseh tistih faktorjev, ki določajo višino dohodka. Posledica tega je, da se neposredni interes posameznikov v še večji meri povezuje z delom gospodarske organizacije in da se krepi njihova zavest o tem, da osebni dohodek ni odvisen samo od dela posameznika, marveč tudi od napredka gospodarske organizacije, v kateri je zaposlen. V takšnih razmerah se spreminja tudi odnos posameznika do gospodarske organizacije. Neposredni proizvajalec se vse bolj zaveda, da njegovega zaslužka ne določa kdo drug, marveč da ga ustvarja sam, da se večja proizvodnja in boljši proizvodni uspehi, drugače povedano, tudi večji zaslužek doseže z večjo strokovnostjo in večjo prizadevnostjo. Tako odstranjujemo razna notranja protislovja, tendence po izenačevanju in druge negativne pojave. Pri ustvarjanju takšnih odnosov je nagrajevanje po učinku v mnogih podjetjih in v socialističnih kmetijskih gospodarstvih že dalo nadvse lepe sadove. V prihodnje si moramo prizadevati, da bodo ta sistem nagrajevanja uvedla vsa naša podjetja. Neenakosti, ki bodo nastajale pri tem, bodo izvirale zgolj iz neenakosti posameznikov pri doseženem delovnem uspehu.

Da bomo izpolnili to nalogo, si moramo v sedanjem položaju in v neposredni prihodnosti prizadevati, da bomo z različnimi oblikami organizacije podjetij oziroma ožjih organizacijskih enot (obrata, delovnih skupin in drugih) zagotovili, da bodo neposredni proizvajalci čimveč in

čimbolj neposredno odločali o materialnih sredstvih in tako neposredneje upravljali proizvodnjo in proizvodjalna sredstva. To je prvi pogoj, da se v samem kolektivu vzpostavijo čimbolj zdravi medsebojni odnosi, zasnovani na ekonomski podlagi, in da se tako zagotovi najširša spodbuda za ugotavljanje dejanskega učinka dela in uspehov obrata, delovne skupine in vsakega posameznika. Vključiti vsakega posameznika v proces upravljanja in odločanja, dati mu kar največje možnosti, da sam vidi sadove svojega dela, da jih ceni in meri, to pomeni napraviti iz njega ekonomsko in družbeno svobodnega in neodvisnega človeka, ki živi od svojega dela, brez vsakršnega varuštva in zadnjih ostankov mezdnega razmerja.

Delavsko samoupravljanje vključuje prav tako pravico gospodarskih organizacij, da se poslovno združujejo z namenom kooperacije, specializacije in racionalnejše delitve dela sploh. To je naraven proces, ki naj poteka vzporedno z večanjem proizvodjalnih sil in v skladu s tehničnim napredkom našega gospodarstva. Ta proces naj se razvija predvsem kot izraz neposredne gospodarske potrebe in gospodarskih interesov samih proizvodjalcev tako v majhnih kakor v velikih podjetjih, ob popolnem spoštovanju in ohranitvi samostojnosti gospodarskih organizacij in njihovih kolektivov. Posamezni primeri izmikanja kontroli ali nespoštovanja volje neposrednih proizvodjalcev vnašajo v naše ekonomske odnose elemente birokratizma in imajo razne škodljive posledice. Takšni pojavi so ovira v razvoju proizvodnje in produktivnosti, oziroma spodkopavajo doseganje uspehe v razvoju samoupravljanja. Škodljivo bi bilo, če bi se od zgoraj združevali, da bi dosegli monopol na trgu, da bi likvidirali in priključili majhna podjetja velikim gospodarskim enotam, ali če bi ustanovljali nekakšne neproizvodne delavske nadsвете; s tem bi grobo kršili socialistične odnose v proizvodnji, ker bi delavskim kolektivom v majhnih podjetjih odvzeli pravico, da sami upravljajo. Našemu sistemu so tuje takšne tendence združevanja, ki bi imele naravo monopolov, kartelov ali podobnih organizacij, s katerimi si prizadevajo neposredno delavsko upravljanje zamenjati z organi, ki bi bili nad delavskimi sveti.

Že večkrat smo govorili, da je potrebna kooperacija med podjetji, ker je nujno, da v čimvečji meri dosežemo specializacijo proizvodnje in da razna majhna podjetja kot samostojne proizvodne enote dopolnjujejo velika podjetja in kooperirajo z njimi. To precej omogoča znižati proizvodne stroške. Fuzija za dosego monopolnega položaja in za zvišanje cen na trgu pa ne sme biti namen takšne kooperacije. Namesto da bi s fuzijo likvidirali majhna podjetja, si moramo v prihodnje prizadevati, da bomo spodbujali graditev takšnih novih podjetij, zlasti v nerazvitih območjih, tam, kjer so dane za to ugodne možnosti. To bo vsekakor mnogo bolj smotrno za naše gospodarstvo, tem bolj, ker bomo zaposlili tudi razpoložljivo delovno silo teh območij, kakor pa da bi se velika podjetja ukvarjala z vsakršnimi drobnarijami ali da bi si nerazvita območja prizadevala graditi samo velika podjetja, ki tam nimajo potrebnih možnosti in ki bi bila nerentabilna tudi za naše gospodarstvo v celoti.

Tudi o strokovnih združenjih in zbornicah, o njihovi organizaciji in delu bi lahko kljub uspehom, ki so jih doslej dosegle, izrekli določene pripombe z vidika, da je treba pospeševati proizvodnjo. Strokovna združenja in zbornice so se namreč doslej manj ukvarjale z vprašanji, ki so neposredno povezana s pospeševanjem proizvodnje, bolj pa z raznimi drugimi vprašanji. V njihovem bodočem delu pa se mora bolj izraziti neposredna strokovna pomoč gospodarskim organizacijam v boju za večjo, bolj racionalno in bolj sodobno proizvodnjo in za znižanje proizvodnih stroškov.

Nadaljnji razvoj sistema delavskega in družbenega samoupravljanja terja tudi nadaljnje delo, da se spopolnijo sistem, vsebina in metode planiranja. Ta proces mora biti v osnovni liniji postavljen tako, da omogoči delovnim kolektivom in drugim družbenim faktorjem, da čimbolj neposredno sodelujejo pri odločanju o bistvenih elementih nadaljnega razvoja. Pri tem moramo upoštevati dve strani tega vprašanja. Na eni strani mora sistem planiranja zagotoviti osnovne okvire proizvodnje, delitve in potrošnje ter z vzpostavitvijo skladnih razmerij med njimi zagotoviti možnosti za hitrejši in stabilen razvoj. Ti planski okviri so izraz družbenega urejanja gospodarske dejavnosti ljudi. Z njimi dajemo hkrati možnosti za svobodno in iniciativno dejavnost organom delavskega upravljanja v gospodarstvu in družbenega samoupravljanja v komuni ter v drugih območjih družbenega in gospodarskega življenja. Takšnim planskim okvirom se ne moremo odreči, ne da bi hkrati ogrozili materialno in družbeno podlago našega razvoja in socialističnih odnosov v gospodarjenju. Na drugi strani moramo takšno plansko urejanje obdržati tudi v samem procesu planiranja in v izpolnjevanju planov na tistih nujno potrebnih elementih, ki vplivajo na splošno dinamiko, stopnjo naraščanja, sestavo gospodarstva, na globalne odnose v delitvi in podobne proporce splošnega značaja, ki sestavljajo osnovne okvire našega razvoja. Naši perspektivni in letni plani so v glavnem takšne narave. Računati pa morajo z dejstvom, da o uporabi dela dohodkov oziroma sredstev odločajo delovni kolektivi in drugi samoupravni organi. Kadar torej govorimo, da je treba obstoječe gospodarstvo splošno usmerjati, to ne more biti razlog, da delamo takšne programe razvoja, zlasti investicij, ki bi že vnaprej določili uporabo tudi tistih sredstev, ki morajo biti za prosto razpolago samoupravnim organom. Vrh tega si je treba prizadevati, da bodo s planom določeni globalni odnosi v delitvi čimbolj stabilni in čim manj izpostavljeni spremembam v letnih planih.

Vzporedno z nadaljnjim delom za spopolnjevanje sistema in metod planiranja je treba izpopolnjevati tudi metode in sistem na področju investicij. Natančneje in čvrsteje je treba določati celotne okvire investicij in ne dovoliti pretiranega omejevanja investicijskih dejavnosti, pa tudi ne takšnega prestopanja celotnih okvirov investicij, ki bi utegnili ogroziti stabilnost gibanja gospodarstva in povzročiti kake inflacijske motnje v naši ekonomiki. Kreditna politika mora biti v tem pogledu mnogo močnejše naslonjena na proporce družbenih planov. Jasneje je treba določiti,

kaj bomo financirali iz centralnih skladov, v katerih okvirih in v kakšne namene bodo centralni skladi sodelovali v programih drugih organov in katere investicije je treba pustiti, da se v celoti financirajo in kreditirajo iz sredstev, ki jih imajo na voljo samoupravni organi. Poglavitno v tej zvezi je, da v financiranju investicij čim popolneje zagotovimo gospodarsko smotrnost. Centralizirana sredstva je treba v glavnem uporabljati za plansko usmerjanje vsega gospodarskega razvoja, druga sredstva pa naj ostanejo samoupravnim organom in gospodarskim organizacijam, da bi zagotovili izpolnjevanje njihovih nalog, normalen razvoj, bolj rentabilno in bolj učinkovito izkoriščanje obstoječih zmogljivosti. V tej zvezi je treba bolj stabilno določiti metodo in sistem financiranja nerazvitih področij, pri tem pa upoštevati gospodarske faktorje oziroma možnosti za razvoj na posameznih nerazvitih področjih. V ta namen je treba urediti odnose, pravice in obveznosti posameznih organov ter graditi ustrezen kreditni mehanizem, ki bo ne samo zagotovil, da bomo po gospodarski poti zbirali določena sredstva in dajali smernice za urejanje teh vprašanj, marveč da bomo omogočili tudi bolj ekspeditiven način kreditiranja, kakor smo ga imeli doslej. Če bomo uredili ta vprašanja, bomo uvedli več sistema v našo politiko investicij, izključili polovičarske inčasne rešitve ter hkrati postavili jasno določeno osnovo za samoiniciativno dejavnost podjetij in drugih samostojnih organov.

Sestavni del dela pri spopolnjevanju sistema gospodarjenja je tudi, da se določi dolgoročnejša politika na področju cen, da se odpravijo obstoječe deformacije in neskladnosti, oziroma da se vzpostavijo takšni odnosi na trgu in med cenami, ki bodo ustrezali materialnim možnostim našega gospodarstva. Čeprav smo v minulem obdobju že mnogo naredili za vzpostavitev pravilnejših razmerij v cenah, moramo to delo še nadaljevati. Normalna razmerja med cenami bodo spodbuda, da se bo proizvodnja hitreje razvijala, da se bo modernizirala in spopolnjevala, s povečanjem produktivnosti dela in pravilnim nagrajevanjem proizvajalcev po učinku, pa se bodo znižali proizvodni stroški. To nam bo pomagalo, da bomo v gospodarstvu vzpostavili še bolj svobodne odnose, da bomo ustvarili enotne pogoje za oblikovanje dohodka gospodarskih organizacij, da bomo bolj logično razporejali akumulacijo in da bomo dobili potrebna merila za oceno rentabilnosti investicijskih naložb.

V zvezi z vprašanjem cen so tudi vprašanja s področja deviznega režima, kjer moramo prav tako postopoma uveljaviti ustrezne spremembe, da bomo odstranili odvečno administriranje in zamotan sistem precejšnjega števila koeficientov v uvozu in izvozu. Te spremembe na področju deviznega režima naj dajejo zanesljivejša in natančnejša merila za rezultate poslovanja, kar bo zagotovilo razvoj svobodne pobude podjetij na področju proizvodne in investicijske politike kakor tudi glede njihovega nastopa na domačih in tujih trgih.

Vsa ta vprašanja je mogoče urejati samo po načelih, po katerih smo doslej gradili naš sistem, oziroma po načelih delitve po delu in spoštovanja

samostojnosti gospodarskih organizacij. Končni rezultat vseh naših napo-rov v tej smeri naj privede do nadaljnje krepitve gospodarskih faktorjev, do krepitve samoupravljanja, do tega, da bomo dobili še bolj samostoj-nega, še bolj svobodnega in iniciativnega proizvajalca, ki povezuje mož-nosti svoje eksistence z razvojem svojega podjetja in družbe kot celote, in da bomo odstranili razne škodljive in socializmu tuje pojave. To naj privede tudi do tega, da se bo komuna nadalje utrdila in krepila kot skupnost proizvajalcev, ki bo svojo gospodarsko moč, slonečo na osebnem dohodku posameznika, krepila z razvojem proizvodnje in z naraščanjem produktivnosti dela. Pri izpolnjevanju teh nalog morajo pomagati vsi družbeni faktorji.

... Za dosedANJI gospodarski razvoj so značilne tudi globoke struk-turne spremembe. Močan industrijski razvoj je spremenil razmerja tako v gospodarstvu kot v družbi in pri tem spremenil strukturo prebivalstva in strukturo gospodarstva. Z vse hitrejšim gospodarskim razvojem so bile tudi strukturne spremembe čedalje izrazitejše. Tako smo v sorazmerno kratkem času, ko smo začeli z zaostalim in premalo razvitim gospodar-stvom, prehodili dolgo pot, za katero je bilo v drugih državah, seveda tudi v drugačnih okoliščinah, potrebno več desetletij. Potemtakem se danes vse bolj oddaljujemo od ravni premalo razvitega gospodarstva in se približujemo ravni, ki je značilna za razvite države. Ta proces bo toliko hitrejši, kolikor hitreje bodo naraščale in se razvijale produktivne sile družbe, in narobe.

To, da smo v preteklem obdobju dosegli ugodne rezultate, je pripisati nenehni skrbi za nadaljnje razvijanje in spopolnjevanje sistema delav-skega samoupravljanja v podjetjih in družbenega samoupravljanja v komuni in na drugih področjih. Na tej družbeni podlagi je naš gospodarski sistem pokazal izredno učinkovitost, kakor o tem najbolje pričajo dose-ženi rezultati. Ta sistem, ki zagotavlja družbeno reguliranje proizvodnje in iniciativno, samoupravno dejavnost milijonskim množicam delovnih ljudi, je pripomogel, da smo dosegli sedanje uspehe in je eden odločilnih faktorjev gospodarskega razvoja tudi v naslednjem obdobju. Zato sto-pamo v prihodnje petletno obdobje gospodarskega razvoja z mnogo ugodnejšo in stabilnejšo osnovo kot pred sedmimi ali osmimi leti, saj imamo za seboj tako izkušnje in rezultate kot tudi širšo materialno osnovo, na kateri deluje. V prihodnje obdobje stopamo s 45-krat moč-nejšo industrijo, kot jo je imela Jugoslavija pred vojno, z 2,7-krat močnejšo industrijo, kot smo jo imeli pred osmimi leti, in sploh z mnogo bolj razvitim in razvejanim gospodarstvom kot prej.

J. B. Tito, Izbor iz del, 4. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 99-109.

NOVI DRUŽBENI ODNOSI NASTAJAJO

(Iz govora predsednika Tita v Splitu, 6. maja 1962)

... V čem so pomanjkljivosti na področju našega gospodarstva? V odgovoru na to vprašanje vam moram predvsem povedati, da smo že doslej pogosto opozarjali na pretiravanja zastran investicij, na pojav in težnje, da vsakdo gradi vse, kar hoče in kar mu je všeč. Govorili smo, da se nam bo to nekega dne maščevalo, in zdaj lahko rečemo, da se nam, vidite, že tudi maščuje. Danes že imamo ponekod to ali drugo podjetje, ki ga bo jutri treba zapreti, ker njegovi izdelki, ki jih je preveč, ne gredo v prodajo. Preveč enakih podjetij ne more obstati, veste pa, da je vsaka komuna, pogosto vsaka občina želela imeti kako podjetje, in ko ga je gradila, ni gledala na rentabilnost in ni mislila na to, kaj bo jutri z izdelki tega ali drugega podjetja, ko bodo ta in druge panoge naše industrije in naše proizvodnje sploh prenasičene. Nerazumevanje tega problema se nam že danes maščuje. Kar naprej smo opozarjali, da ne smemo prekoračiti gornje meje investicijskih sredstev, vendar se na to ni dovolj mislilo. Zdaj bomo morali uvesti restrikcije, spet bomo morali od zgoraj prepovedovati, da ne bi gradili nečesa, kar ni v korist vsej skupnosti in torej tudi ne v korist tisti komuni ali tistemu kraju, ki bi začel takšno gradnjo, ker bo zaradi tega sam trpel največ škode. Glede tega bomo morali uveljavljati stroge ukrepe.

Poleg tega so bile napake tudi pri planiranju. Pri nas so na primer začeli graditi razne velike objekte prej, preden so bili izgotovljeni načrti, in razumljivo je, da so taki objekti veljali dvakrat več, kakor je bilo prej določeno. Vse to je šlo potem na račun naših delovnih ljudi, ki so morali zategovati pas.

Tudi zastran delitve so bile pri nas pomanjkljivosti, ker akumuliranih sredstev pogosto niso delili enakomerno. Tudi to bomo morali v prihodnje upoštevati, tako da bo delitev potekala po možnostih in realnih potrebah posameznih republik.

Tudi v našem bančnem sistemu so pomanjkljivosti. Dogajalo se je, da tisti, ki bi lahko rentabilneje uporabil nekatera sredstva, ni mogel dobiti tega, kar je prosil, medtem ko je drugi, morda s kako podkupnino ali s čim podobnim, dobil sredstva, čeprav ni mogel zagamčiti rentabilnosti. Zato si bomo morali nekoliko popraviti tudi naš bančni sistem. Poleg tega imamo celo vrsto instrumentov, ki niso dovršeni. Sami po sebi so bili dobri, sprejeti so bili z dobrim namenom, da bi se okrepil naš plačni sistem, niso pa bili dovršeni. Zato bomo tudi v tem pogledu morali ukreniti, kar je potrebno, da bo delitev v prihodnje pravilnejša.

Vprašanje razpona plač v naši državi je prav tako zelo pomembno. Napake, ki so jih delali pri tem, so ne le gmotno prizadevale posamezne kategorije naših delovnih ljudi, ampak so imele tudi politične posledice. Pri nas se ponekod zgornja meja plač razteza čez vsako možno mero. Dogaja se, da je najvišja plača tudi do dvajsetkrat večja od najnižje plače

v istem kolektivu. Kar nerazumljivo je, tovariši, kako je moglo priti do tega, kako se je to dogajalo tako stihijsko. Toda zdaj bomo morali nekaj ukreniti, da ne bo šlo več tako naprej.

Tudi pri notranji delitvi dobička v podjetjih je bilo marsikaj nepravilnega. Dogajalo se je, da je delavec, recimo, dobil samo 2000 din od ustvarjenega presežka, nekdo drug pa je dobil tudi 80 000 din. Tako ne sme biti, tovariši! Tega so krivi tudi delovni kolektivi sami, ker so dopustili, da je do tega prišlo. Krivi so tudi komunisti v teh podjetjih, ker so dovolili, da se je zgodilo kaj takega. Že res, če je vodilni človek komunist, če je, recimo, direktor, še to pač ne pomeni, da ima večje pravice kot drugi, razen če je strokovno prispeval mnogo več in mora biti po tem tudi nagrajen. Toda gledati je treba tudi na navadne, na pol strokovne in strokovne delavce. Kajti zaradi vseh teh in takih anomalij, ki so se dogajale tako rekoč vsak dan, se je vse to pokazalo kot velika napaka, ki je dobivala politično naravo in povzročila, da so naši ljudje tam, kjer so se napake dogajale, postali nezadovoljni. S tega mesta vam obljubljam, da bomo storili vse potrebno, in že ukrepamo, da se take stvari popravijo in da se v prihodnje to ne bo več dogajalo.

Omenil bi še razna potovanja v tujino in razsipavanje naših deviznih sredstev na ta način. Mnogo ljudi potuje v tujino brez prave potrebe, na račun kolektiva oziroma na račun vse naše skupnosti. Mnogo jih ostane zunaj po več mesecev in brez koristi zapravljajo denar. Mislim, da bo to treba omejiti. Že res, potrebno je hoditi ven, toda o tem, ali je v konkretnem primeru zares potrebno in koristno potovati, morajo odločati tisti, ki upravljajo podjetja, oziroma delovni kolektivi sami. Ti naj odločajo tudi o tem, koliko časa naj ostane zunaj tisti, ki potuje, ker gre tu za koristi njihovega podjetja, za potrebo, da prodajo blago ali kupijo stroje. Toda pogosto odhajajo v tujino brez odobritve delovnih kolektivov. Tu pa je neka zelo negativna stvar, o kateri hočem odkrito spregovoriti. Dogajalo se je, da ponekod vodilni ljudje tovarne in vodilni ljudje krajevnih oblasti trobijo v en rog, kot pravi ljudski rek. Zato pa je kolektiv tu, ki naj to popravi. Zdaj bomo morali, kakor kaže, apelirati tako na ene kakor na druge oziroma na njihovo zavest, če pa to ne bo pomagalo, bomo morali poiskati tudi drugačen izhod. Naj tak vodilni človek, ki ne dela, kakor je treba, ki ne dela v pravo korist delovnega kolektiva, v korist tistih, ki ustvarjajo, s tem pa tudi v korist vse naše skupnosti, kar gre iz podjetja, naj kar gre s tega svojega mesta. To so stvari, ki jih moramo popravljati . . .

. . . V čem je bila na primer slabost nekaterih naših delovnih kolektivov? V tem, da niso izkoriščali pravic, ki jih imajo. Kajti če delovni kolektiv upravlja po svojih organih, potem mora imeti tudi odgovornost in ne sme dovoliti takih stvari. Po drugi strani pa seveda ni mogoče valiti krivde samo na direktorje in tudi uprizarjati proti njim splošne gonje. Imamo zelo dobre direktorje, izvrstne ljudi, izvrstne tovariše, ki jim nikoli ni prišlo na misel, da bi zahtevali večjo plačo, kakor so jim jo določili delovni kolektivi. Imamo pa tudi take direktorje, ki so skrbeli, kako bi

čimveč zlahka zaslužili, in ki se niso menili za to, kaj je sklenil kolektiv. Takšen direktor se je povezoval z nekaterimi vodilnimi ljudmi iz krajevnih oblasti in je paševal v svojem podjetju. Temu je treba narediti konec. Delovni kolektivi naj izkoristijo vse svoje pravice, da bi se čim bolj organizirala proizvodnja in izvajala notranja delitev, da bi se čim pravilneje določale plače. To je dolžnost delovnih kolektivov. Danes je smešno slišati, kadar kdo pravi, da bo stavkal, če se položaj ne bo izboljšal. Proti komu bo stavkal? Proti samemu sebi. Kaj takega ne smemo dovoliti, če pa kdo ni na mestu, ga je treba odpustiti. Za take nepravilnosti smo odgovorni tudi mi zgoraj. Če pride kdo k meni, jaz pa mu nočem pomagati, pomeni to, da potem tudi jaz nisem potreben na mestu, na katerem sem. Enako velja za vsakega drugega vodilnega človeka. Vsakdo ima pravico zahtevati, da se odpravi vse, kar je v oviro, da bi lahko čim bolj uporabili svoje ustvarjalne sposobnosti, umske in fizične.

Na drugi strani se prav zaradi pomanjkljivosti, o katerih sem govoril malo poprej, počasi dviga raven produktivnosti dela, čeprav bi bilo mogoče ponekod glede tega narediti mnogo več. Delavec ima pravico dobiti del presežka, ki ga ustvarja, in te pravice mu ne moremo spodbijati. Vzrok, da se produktivnost dela počasi dviga, je po mojem mnenju tudi v tem, da je nastala nekakšna apatija, nekakšno nezaupanje, da delavec ne bo dobil dela tistega, kar ustvarja. Toda sprejeti bodo taki predpisi, ki bodo omogočili, da bo delavec dobil vse, do česar ima pravico in kar je zaslužil. Jasno je, da se ne moremo strinjati s tem, da bi se presežek dobička delil tam, kjer ne ustvarjajo nobenega dobička, v podjetjih, kjer bi proizvodnja stagnirala, kjer bi bila produktivnost dela zmeraj na enaki ravni. Če se v takih podjetjih plače dvigajo, nastane vprašanje, na čigav račun. To gre nujno na račun drugega delavca, drugega delovnega človeka. Delavci morajo skrbeti, da bodo ustvarjali presežek vrednosti oziroma dobiček, ki ga bodo mogli razdeliti. Jasno je, da se zastavlja tudi vprašanje, kako ga razdeliti. Če ga bodo delili tako kot doslej, tedaj delavci ne bodo imeli nobene volje, da bi se bolj trudili pri delu. Delavec mora videti, da ima sam korist od tega, če se poveča proizvodnja. Te stvari morajo delovni kolektivi sami popravljati.

Slišati je bilo mnenja, da delavsko upravljanje ni popolnoma pokazalo svoje vrednosti. Toda delavsko upravljanje je bilo za nas edina rešitev in nam je pomagalo, da je naša država tako hitro napredovala, da so naši delovni ljudje do kraja izrazili svojo ustvarjalno sposobnost in energijo. To je bil temelj, na katerem smo mogli tako hitro graditi. Zdaj pa se je pokazalo, da moramo nekatere stvari popraviti, da bi delavci znova in s še večjim poletom napredovali. Delavci so zdaj namreč dokaj sposobnejši in imajo veliko več izkušenj kakor nekoč. Ker se vsega tega zavedamo, bomo morali marsikaj ukreniti, da bi se vse to v podjetjih uredilo tako, kakor najbolj ustreza našim delavcem in naši skupnosti v celoti.

POMEN NOVE USTAVE ZA RAZVOJ SAMOUPRAVLJANJA (Iz referata na VIII. kongresu ZKJ, 7. decembra 1964 v Beogradu)

... Za minulo obdobje med VII. in VIII. kongresom so bili značilni veliki rezultati in uspehi socialističnih sil naše države, ki jih vodi Zveza komunistov Jugoslavije, pri oblikovanju novih, socialističnih družbenih odnosov, njihova bistvena vsebina pa je samoupravljanje delovnih ljudi na vseh področjih družbenega življenja.

Sistem družbenega samoupravljanja in neposredne socialistične demokracije je postal temelj našega celotnega gibanja, pglavitna oblika upravljanja gospodarskih in družbenih zadev. Ni naključje, da se hiter in dinamičen gospodarski napredek, dosežen v tem obdobju, prav ujema z močno uveljavitvijo družbenega samoupravljanja in vloge delovnega človeka. Napredek proizvodjalnih sil države je nepretrgoma krepil in razširjal materialno osnovo družbe.

Zato lahko danes na tem kongresu, ko se oziramo na celotno razvojno pot našega delavskega in družbenega samoupravljanja – od prvih delavskih svetov pa do današnjega, že precej razvitega sistema samoupravnih odnosov v delovnih organizacijah in komunah in do našega skupščinskega sistema v celoti – upravičeno rečemo, da pomeni etapa, ki smo je prehodili v svojem družbenem razvoju, veliko revolucionarno pridobitev in zmago delavskega razreda in delovnih ljudi naše države v procesu boja za socializem.

V tem obdobju se je delavsko in družbeno samoupravljanje še naprej uveljavljalo kot najučinkovitejši sistem v razvoju naše socialistične skupnosti.

Pri delavskem samoupravljanju so se v prvih letih njegovega razvoja nujno pokazale različne pomanjkljivosti, ki jih danes lahko imamo za premagane, in odločno lahko rečemo, da je sistem delavskega in družbenega samoupravljanja pokazal, da je zares temelj, na katerem je naša socialistična skupnost edino mogoče pravilno in uspešno razvijati naprej.

Na svoji razvojni poti je delavsko in družbeno samoupravljanje zadelvalo in še vedno zadeva ob različne težave in ovire, ki zdaj prihajajo v glavnem od zunaj, to je od zunanjih faktorjev zunaj proizvodnje.

Toda hkrati moramo priznati, da nadaljnji uspešen razvoj delavskega samoupravljanja ni več odvisen samo od proizvajalcev. Delavsko samoupravljanje je namreč doseglo stopnjo, na kateri ne bi moglo več naprej uspešno opravljati funkcije, ki mu jo je zaupala družba, če bi delovnim kolektivom še nadalje krtili, da bi samostojno razpolagali s potrebnimi materialnimi sredstvi, oziroma če ne bi razpolagali s potrebnimi sredstvi za nadaljnji razvoj in razširitev proizvodnje. Z nadaljnjim uspešnim procesom proizvodnje je nezdružljivo takšno vmešavanje političnih faktorjev družbenopolitičnih skupnosti v družbeno proizvodnjo, kakršno imamo zdaj, zlasti pa ne odvzemanje skoraj vseh sredstev podjetjem in nato njihovo razdeljevanje po lastni presoji. Ali, kar je še slabše, uporabljanje

teh sredstev v različne neproizvodne namene ali za nerentabilne in neaktualne investicije. Nadaljnji razvoj razširjene reprodukcije bo lahko uspešen le, če bodo delovni kolektivi razpolagali s potrebnimi materialnimi sredstvi, do katerih imajo tudi po ustavi pravico.

Mislim, da zelo grešijo tisti tovariši, ki sodijo, da zadeva problem akumulacije samo politične faktorje, in ki vztrajno želijo ohraniti dosedanja sistem – sistem centralistične akumulacije. Ti tovariši spodbijajo delovnim kolektivom pravico, da bi tudi oni sodelovali pri odločanju o delitvi in uporabi akumuliranih sredstev. To tudi je predvsem njihova pravica. Delovni kolektivi lahko najboljše ocenijo rentabilnost ali nerentabilnost graditve novih podjetij, v katera se večkrat vlagajo velikanska sredstva na škodo življenjske ravni tako proizvajalcev kakor celotne skupnosti. Danes ne more nihče zanikati dejstva, da smo vrsto let ropali obstoječo industrijo, ko smo ji odvzemali tudi amortizacijo, in tako onemogočali obnavljanje te industrije, sredstva, ki smo jih tako akumulirali, pa smo včasih dajali tudi za nerentabilne investicije. Takšna politika forsiranega investiranja je povzročila in še vedno povzroča velike motnje v našem gospodarskem razvoju, prispeva pa zlasti k nestabilnosti trga, to vse skupaj pa povzroča ne samo nezadovoljstvo pri naših delovnih ljudeh, naših občanih, marveč tudi medrepubliška trenja.

Mislim, da se vsi strinjamo glede tega, da so naše investicije pretirane in da niso v skladu z materialno bazo naše države, s tempom akumulacije in s potrebo po postopnem izboljševanju življenjske ravni. To ne zavira samo izboljšanja življenjske ravni, ampak tudi vpliva na njeno stagnacijo. Da bi se življenjski standard torej nenehno izboljševal, moramo med drugim spremeniti tudi politiko investiranja. Graditev raznih novih gospodarskih objektov in novih nerentabilnih tovarn, graditev novih enakih tovarn (namesto da bi razširili sedanje in kooperacijo, za kar je potrebno daleč manj sredstev) moramo opustiti, kajti vse to ima videz in tendenco gospodarske avtarkije, in pomeni za našo skupnost tudi veliko škodo in včasih postane tudi politični problem. Naša prihodnja investicijska politika mora biti usmerjena tako, da bo zagotovila rentabilnost naložb investicijskih sredstev v korist vse naše skupnosti, v korist povečevanja življenjske ravni, o tem pa morajo povedati svoje proizvajalci v naši socialistični družbi. Za razne ovire, ki se pojavljajo pri nadaljnjem izpopolnjevanju gospodarskega sistema, kakršen je bil sprejet in določen v zvezni skupščini, ni mogoče dolžiti delovnih kolektivov, marveč posamezne politične faktorje, ki se temu upirajo.

Že zdavnaj smo razglasili načelo, da morajo biti neposredni proizvajalci poglavitni nosilci razširjene reprodukcije, saj so dosedanja praksa in uspehi delavskega in družbenega samoupravljanja prepričljivo potrdili družbenopolitični in ekonomski pomen odločanja neposrednih proizvajalcev v okviru njihovih organizacij. To izvira iz neposrednega realnega, materialnega in družbenega interesa vsakega člana kolektiva, da vedno išče najboljše in najracionalnejše rešitve za probleme proizvodnje in

planiranja, investiranja in produktivnosti dela v svojem podjetju, da bi se nenehoma povečevali dohodek in skladi delovne organizacije ter s tem tudi njihovi osebni dohodki.

Takšen neposredni materialni interes za čim racionalnejše upravljanje – všteti tudi potrebo po delitvi dela, specializacijo proizvodnje, kooperacijo in druge oblike združevanja in integracije – se ne more nikoli razviti pri političnih faktorjih zunaj proizvodnje ali nad njo, ne glede na njihovo zavest, voljo, znanje in sposobnost. Na drugi strani je takšen položaj neposrednega proizvajalca najboljša osnova, da se proizvodnja poveže z dosežki sodobne znanosti in tehnologije.

Naš splošni materialni in družbeni razvoj je že dosegel takšno stopnjo, da si je nujno treba spet prizadevati, kako nadalje razvijati in poglobljati samoupravljanje in neposredno socialistično demokracijo, da bi hitreje in uspešneje napredovali. To pa pomeni, da imajo vse zavestne socialistične sile zdaj nalogo, da se dosledno zavzemajo za nadaljnje razvijanje in krepitev materialnih osnov in odnosov, v katerih se neposredni proizvajalci, delovni ljudje in občani, vse bolj dvigajo na raven svobodnih in zavestnih upravljavcev družbenih zadev, v katerih mora taka upravljavska vloga vsakega delovnega človeka vse bolj in neposredneje prihajati do veljave.

To so razlogi, zakaj moramo odločneje in hitreje uveljavljati nadaljnje spremembe v družbenoekonomskem sistemu, v sistemu družbene delitve. S tem se bistveno razširjajo samoupravne pravice neposrednih proizvajalcev na področju razširjene reprodukcije, samoupravnost delovnih kolektivov pa se krepi in utrjuje na osnovnem družbenoekonomskem področju. S takimi spremembami v položaju gospodarskih organizacij pri procesu družbene reprodukcije bomo delovnim kolektivom omogočili, da bodo vse samostojneje in svobodneje ustvarjali in dosegali dohodek ter ga vse neposredneje razdeljevali po svojih in splošnih družbenih interesih in potrebah. Na tej podlagi nastajajo in se reproducirajo čedalje svobodnejši odnosi v delovnem kolektivu, ki odločilno vplivajo na vse tokove gibanja naše družbe, na družbene odnose v celoti, na vse večjo povezanost interesov posameznikov, delovnega kolektiva, komune in skupnosti kot celote.

V komunah in delovnih organizacijah se še dogaja, da obidejo organe samoupravljanja, so še pojavi administrativnega vmešavanja ter pisarniškega reševanja, tj. sprejemanje stališč in sklepov vnaprej, mimo delovnih ljudi in njihovih samoupravnih organov. V sedanjih razmerah takšni odnosi in metode, ki so se v našem razvoju že preživeli, vodijo samo k slabitvi vodilne vloge socialističnih sil in predvsem komunistov, k podpiranju birokratske in malomeščanske stihije ter raznih drugih negativnih, pa tudi protisocialističnih pojavov in tendenc, k nastajanju novih problemov in težav in sploh k zaviranju našega gospodarskega in družbenega napredka.

V nekaterih delovnih organizacijah prihaja tudi do stagniranja samoupravljanja in delitve po delu, ki jo uveljavljajo, na podlagi starih in preživelih osnov, kot so fiksne plače, »startne osnove« in podobno. Ne zgodi se redko, da imajo v takem sistemu delitve dohodka administrativne in strokovne službe ugodnejši položaj v primerjavi z delavci v proizvodnji, to pa seveda povzroča nezadovoljstvo in nerazporejenost. Prav tako se v takih organizacijah pojavljajo neupravičeno velike razlike v razponih osebnih prejemkov pri posameznih kategorijah delovnih ljudi, iz česar pogosto izvirajo številne težave in tudi politični problemi. Jasno je, da pri nas moramo imeti razpon v prejemkih. Ta je predvsem odsev nizke kvalifikacijske strukture in razmeroma nizke produktivnosti dela, zato pa je boj za povečanje strokovne izobrazbe delovnih kvalifikacij in produktivnosti še naprej ena naših najvažnejših nalog. Izenačevanje je škodljivo in destimulativno. Škodujejo pa tudi razponi v posameznih gospodarskih organizacijah, če so posledica nerazvitih demokratičnih odnosov v podjetju, privilegiranega položaja in monopola nekaterih posameznikov na podlagi hierarhično-administrativne lestvice pri vodenju delovne organizacije.

Ni naključje, da prav v takih podjetjih tudi največkrat prihajajo na površje pojavi birokratske samovolje, kršitve samoupravnih in drugih pravic delovnih ljudi, dušenja kritike itd., to pa slabi delovno disciplino, vodi k tendencam po izenačevanju, ohranjanju mezdne miselnosti in podobno.

Praksa je pokazala, da takšni problemi in težave nastajajo prav tam, kjer ni bilo zavestne družbene akcije, kjer organizacije zveze komunistov slabo delajo, kjer ni čutiti njihove vodilne vloge, kadar se urejajo in odpravljajo notranji problemi delovne organizacije. Zato je naloga komunistov, da se odločno bojujejo proti vsem deformacijam v socialističnih družbenih odnosih, predvsem z idejno in politično mobilizacijo delovnih ljudi, da bodo razvijali svoje samoupravne organe, da bodo čim neposredneje upravljali delovno organizacijo, skratka, bojevati se morajo za uvedbo takih notranjih odnosov, v katerih bo delovni človek čim neposredneje odločal o delitvi dohodka.

Z razvojem materialne osnove samoupravljanja dobiva poseben pomen neposredno samoupravljanje v delovnih (ekonomskih) enotah. Tudi tukaj prihaja do odporov, češ da bo to pripeljalo do »atomiziranja« podjetja, do »dezintegracije« delovne organizacije. Včasih si to razlagajo tudi z dozdevnimi težavami pri ugotavljanju posameznih resničnih proizvodnih in gospodarskih rezultatov delovnih enot v primerjavi s podjetjem kot celoto. Seveda pa ni mogoče razvijati neposrednega samoupravljanja proizvajalcev v ekonomskih enotah, če se pri tem ne spoštuje značaj tehnološkega procesa proizvodnje v podjetju. Ponekod bodo tehnološki razlogi narekovali bolj centralno vodenje, po drugi strani pa se moramo bojevati zoper sklicevanje na tehnologijo, da bi opravičevali centralistične ukrepe tudi takrat kadar so razlogi ne tehnološke, marveč tehnokratsko-

birokratske narave. Protislovje med tehnološko enotnostjo proizvodnje in neposrednim samoupravljanjem je samo navidezno in komunisti morajo to upoštevati ter se bojevati proti takim in podobnim tendencam. Naši delovni ljudje morajo razumeti, da lahko samo z vztrajnim bojem uvedejo pravilne odnose in racionalno organizacijo dela v svojem podjetju, uveljavijo svoje samoupravne pravice, omogočijo popolno in učinkovito delovanje organov samoupravljanja in dejansko demokratično vsebino njihovega dela.

Razvijati samoupravljanje, neposredno sodelovanje delovnih ljudi pri upravljanju in sploh nove družbene odnose je posebno zapleteno v delovnih organizacijah, ki so nastale z integracijo, zlasti tam, kjer so integracijo izvedli z administrativno združitvijo, fuzijo, ne pa na podlagi tehnološke in ekonomske logike, potrebe po specializaciji, delitve dela itd. Težave in protislovja tako ustanovljenega podjetja skoraj redno nastajajo zaradi nerazčiščenih ekonomskih in drugih odnosov znotraj kombinata (odnosi pri delitvi dohodka med tovarnami, obrati in ekonomskimi enotami, dalje odnosi na podlagi internih, kalkulativnih ali tržnih cen, investicijske politike itd.). Običajno ustvarjajo in delijo dohodek na ravni kombinata, v centralnem delavskem svetu, mimo vpliva ne samo neposrednih proizvajalcev in njihovih delovnih enot, marveč tudi tovarniških ali obratnih delavskih svetov, katerih pravice so včasih ali samo formalne ali pa praktično skrčene na neznaten obseg. Ne dogaja se tako redko, da kažejo strokovna vodstva v takih integriranih podjetjih močne birokratsko-centralistične tendence, češ da je treba zagotoviti potrebno »enotnost« podjetja. Zato se v teh podjetjih tudi dogaja, da se delovni ljudje, med njimi tudi komunisti, na zborih delovnih enot povsem odkrito upirajo tistim sklepom centralnih organov upravljanja, ki so jih sprejeli zunaj in mimo kolektivov ter njihovih resničnih interesov in potreb.

Težave, protislovja, idejne in politične probleme, ki nastajajo iz tako nastalih odnosov, moremo in nujno moramo reševati z idejnopolitično akcijo komunistov in drugih zavestnih socialističnih sil z razvijanjem čim doslednejših samoupravnih, demokratičnih odnosov kot osnovo dejanske enotnosti integriranih podjetij, enotnosti materialnih in družbenih interesov posameznih delov kolektiva in članov vsega kolektiva.

Pri razvijanju socialistične demokracije je posebno pomembno izpopolnjevati in poglobljati delo skupščinskega sistema, od zvezne, republiških pa do občinskih skupščin. Družbene zadeve postopoma prehajajo na predstavniške in samoupravne organe, da le-ti o njih demokratično odločajo. Tak demokratični način odločanja terja, da se vse družbene sile usmerijo k politični aktivnosti, k temu, da zavzemajo politična stališča v duhu splošnih smernic našega socialističnega razvoja. Odtod tudi izvira potreba, da se skupščinsko življenje čimbolj razvija in da se čimbolj povezuje z vsem našim javnim življenjem, da bi čim svobodneje in čimbolj demokratično sprejemali sklepe o vseh vprašanjih.

Takšna usmeritev sama po sebi zahteva, da Socialistična zveza, Zveza sindikatov, Zveza mladine in druge družbenopolitične in družbene organizacije kakor tudi združenja občanov razvijajo in tudi nadalje spopolnjuje oblike in metode dela, in sicer z aktivnejšim in neposrednejšim političnim delovanjem, predvsem v komuni in delovni organizaciji.

V tem smislu je treba aktivirati Socialistično zvezo in druge naše organizacije, da bodo tista mesta, kjer bodo delovni ljudje izmenjavali svoja mnenja, razpravljali, se dogovarjali ter z aktivnim in ustvarjalnim bojem mnenj oblikovali politična stališča o vseh pomembnejših družbeno-gospodarskih, političnih, kulturnih in drugih vprašanjih. Najvažnejše je, da se politično delovanje usmeri h krepitvi samoupravljaljskih odnosov in k njih nadaljnjemu uveljavljanju. Doseči moramo, da bo Socialistična zveza v pravem pomenu besede vseljudska politična tribuna, organizem družbenega samoupravljanja v političnem življenju, v katerem so komunisti njegovo jedro, njegov najzavednejši in najaktivnejši del, ki se s prepričljivostjo in močjo lastnih argumentov zavzemajo za najbolj napredna stališča, za demokratizem, za krepitev in spopolnjevanje dela organov samoupravljanja in neposredne socialistične demokracije.

Ob koncu naj še enkrat poudarim, da so hitrejša spopolnjevanja našega gospodarskega sistema, popolna osamosvojitve in ustvarjanje materialne osnove za razvoj delavskega samoupravljanja odločilnega pomena za uspešen nadaljnji razvoj naše ekonomike, za izboljševanje standarda naših občanov in za odstranjevanje različnih pomanjkljivosti v gospodarstvu, ki so posledica nedodelanega sistema gospodarstva in delavskega samoupravljanja.

Na jasnem si moramo biti, da so tudi v razvoju naših socialističnih družbenih odnosov protislovja, ki izvirajo v prvi vrsti iz bujnega, vsestranskega razvoja naše, še do nedavna nerazvite države, in protislovja, ki so zlasti očitna v mnogonacionalni državi. Toda zato smo tu komunisti, da spoznavamo obstoječa protislovja in da jih kar najbolj urejamo. Nekatera protislovja tako v federaciji kakor v republikah imajo svoje korenine v tem, kar je, tako se mi zdi, tudi najbolj bistveno v ekonomskem razvoju naše države – v administrativno-birokratski delitvi in drugih nepravilnostih, v različni razvitosti posameznih republik in pokrajin in v podobnem. Zaradi tega prihaja do posameznih izpadov šovinističnih elementov, ki smo jih podedovali iz stare predvojne Jugoslavije in ki na veliko izkoriščajo takšne pomanjkljivosti, in včasih jim nasedajo celo nekateri komunisti . . .

Nacionalistične deformacije nastajajo tudi zaradi etatično-birokratskih tendenc, ki zavirajo procese mednacionalne integracije. Zaradi njih prihaja po eni strani do birokratsko-centralističnih tendenc, do unitarističnega ignoriranja družbenoekonomske funkcije republik in avtonomnih pokrajin, po drugi strani pa do tendenc zapiranja v »svoje meje«. Obe tendenci sta v bistvu nacionalistični in enako škodljivi za normalni proces ekonomske in družbene integracije.

Od takšnih deformacij imajo največ škode delovni kolektivi, delavsko in družbeno samoupravljanje, saj ti težijo k socialistični integraciji v proizvodnji, ki ustreza njihovim interesom, ne pa k nacionalistični dezintegraciji ali unitarizmu in centralizmu.

Za proizvajalce ni mej, ker so interesi proizvajalcev istovetni z interesi naše celotne družbene skupnosti. Proizvajalci vidijo svoj interes v različnih oblikah sodelovanja in delitve dela, republiške mejne pregrade pa so ovira za takšno sodelovanje. To se včasih najbolj drastično kaže na našem notranjem trgu.

... Ko govorimo o osebni porabi, moramo upoštevati še en moment. O porabi ne moremo govoriti le v splošnih jugoslovanskih povprečjih, temveč moramo pogledati, kako se giblje po posameznih družbenih plasteh delovnega ljudstva. Kadar na primer govorimo o potrošnji tekstila, obutve, televizijskih sprejemnikov, avtomobilov in drugega, moramo imeti jasno podobo o tem, kdo to uporablja. Ne zato, da bi vpeljali izenačevanje, temveč predvsem zato, da bi ugotovili, ali se naša politika delitve in nagrajevanja po delu pravilno uporablja ali ne in ali so v njej pomanjkljivosti, ki omogočajo stihijsko in nepravilno pridobivanje in prisvajanje osebnega dohodka. Ali se z našo politiko nagrajevanja zmanjšujejo razlike med umskim in fizičnim delom, ali pa se povečujejo? Razvoj proizvodnih sil mora peljati k postopnemu zmanjševanju teh razlik. Danes pa smo v takšnem položaju, da se te razlike v glavnem ne zmanjšujejo, ampak se v nekem smilu na nekaterih področjih celo večajo. Zelo pomembno je, da to spoznamo in odpravljamo...

Pomanjkljivosti v našem dosedanjem planiranju so rezultat in sestavni del še nedodelanega sistema na osnovi družbenega samoupravljanja. V novih razmerah, ki jih sedaj ustvarjamo, bo imelo naše planiranje spremenjeno družbeno funkcijo. Analizirati bo moralo materialna in družbena gibanja in spoznavati tendence, ki se kažejo v teh gibanjih. Na tej podlagi se bodo z družbenega gledišča planirali pogoji, ki bodo pozitivnim tendencam v gospodarstvu olajšali možnost za njihovo močnejše delovanje, negativne težnje pa bodo brzdali in jih odpravljali.

J. B. Tito, Izbor iz del. 4. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 131-141.

SAMOUPRAVNA INTEGRACIJA

(Iz Titovega prispevka v »Aktualnih razgovorih« RTV Beograd, 26. decembra 1966)

... Najprej bi želel povedati nekaj o integraciji. Proces integracije je bil doslej počasen, ker nismo naredili vsega, kar bi jo stimuliralo. Integracijo so začeli največkrat od zgoraj, politični faktorji, in tako je to bila dejansko administrativna integracija, kjer je tisti, ki je bil večji, vselej

moral biti »šef«. Tako so v tej skupnosti nastajali že takoj v začetku nepravilni odnosi. Manjši partnerji so bili v podrejenem položaju. Iz teh in še raznih drugih razlogov je prihajalo do prepиров, obenem s tem pa tudi do razhajanja, do razpadanja integracije. Z integracijo smo začeli torej nepravilno, čeprav smo imeli tudi uspele integracije.

Zaostala, majhna ali razdrobljena podjetja pa so v prvi fazi gospodarskega razvoja vendarle nekoliko životarila, ker se še ni toliko gledalo na račun, na produktivnost in podobno. Včasih so dobila dotacije ali so bila kako zaščitena in tako so se nekako mogla izvleči. Najhujše prav pri takšnih podjetjih pa je bilo in je še danes – tendenca po izenačevanju. Vsi dobro veste, kaj pomeni izenačevanje, ta težnja, da bi vsi imeli enake plače. Izenačevanje je v dobršnem delu tem podjetjem onemogočilo, da bi bila rentabilna in da bi se razvijala. In to moramo, kakor je bilo maloprej povedano, odpravljati. Izenačevanje je bil eden izmed razlogov, da ta podjetja niso napredovala. Ta zaostala podjetja s slabo tehniko in nizko produktivnostjo dela se nikakor niso mogla vključevati v mednarodno delitev dela. Kajti kaj in kako bodo izvažala? Nekaj bi še mogla izvažati spričo velikega regresa. Toda regres smo v glavnem odpravili, tako da je zdaj že prav majhen.

Zdaj so se torej nekatera izmed teh podjetij znašla v malone brezizhodnem položaju. Ali jih bomo zaprli ali pa se bodo modernizirala in integrirala. Edini izhod je – to pa se bo prihodnje leto imperativno postavilo – da se integrirajo z drugimi istorodnimi podjetji ali s tovarnami, ki so jim njihovi izdelki potrebni.

Z integracijo je tesno povezana tudi produktivnost dela. Ravno zaostala, neproduktivna podjetja, ki se odločajo za izenačevanje, se upirajo, da bi prišli v njihove kolektive strokovnjaki. Vso zadevo imajo še vedno ponavadi v svojih rokah mojstri. V takih manjših podjetjih prevladuje obrtniška, cehovska miselnost, in to moramo premagati. Takšni cehovski elementi mislijo, da sami vse najbolj vedo in da kakšen »mlečnozobec«, ki je komaj prišel iz šole, ne more vedeti več od njih. Res je pomembno praktično delo in ti res poznajo tehnološki proces. Toda novi, strokovni ljudje, ki so si znanje pridobili na šolah, morajo dajati mnogo več.

Te težave moramo zdaj premagati in ljudi preusmeriti, drugače bodo morala mala podjetja propasti. Naša skupnost jih namreč ne more več vzdrževati, ker se sredstva tako prelivajo iz podjetij, ki so rentabilna. Visoko produktivna podjetja nočejo več dajati svojih sredstev za vzdrževanje nerentabilnih podjetij.

Ko govorim o rentabilnosti in investicijah, naj omenim, da so še danes ljudje, ki mislijo, da morajo v svojem kraju imeti vse, kar imajo tudi drugi v republiki. Ne bi želel navajati primerov, vendar je treba obsoditi naziranje, da je najpomembnejše to, kar je moje in pri meni, da pa ne velja za moje tisto, kar imajo drugi. Ta napačni račun kaže, da ti ljudje nikakor ne morejo doumeti, da predstavlja naša skupnost ekonomsko celoto. Že res, imamo šest republik, imamo tudi samoupravljanje, ki daje

delovnim ljudjem pravico, da sami upravljajo. Toda kakor sploh vsaka ekonomika zahteva tudi naša, da se širi diapazon, zahteva čim boljše in trdnjše celoto, enoten trg in svobodno gibanje kapitala. Interesi vse skupnosti zahtevajo, da ima dinar splošno jugoslovanski značaj, da gre iz ene republike v drugo, da se investira tam, kjer bo dal največ dobička.

Zdaj se tudi v majhnih državah, še manjših od Jugoslavije, gradijo velikanska podjetja – eno podjetje za vso državo. Pri nas pa bi vsakteri želel imeti v svoji republiki kar največ, čeprav tudi razdrobljenih podjetij. Danes se to ne izplača več. Danes se zahtevajo pravi ekonomski računi in se pazi na to, na primer, kako dolga je proga za prevoz. Če se surovina dobiva iz uvoza po morju, tedaj se tudi podjetje zgradi na obali, tako da tovara ni treba prekladati in voziti naprej. Na Japonskem na primer ni ne premoga in ne rude, vendar gradijo ob morju livarne in železarne.

Skratka, želel bi povedati, da še nismo premagali ne samo republika-nizma, temveč tudi lokalizma, kar moramo prav tako premagati, saj je to v korist naše gospodarske reforme, naše socialistične ekonomike.

V zvezi z nagrajevanjem v podjetjih se zdaj veliko piše in govori, da imamo veliko porabo, se pravi, da ni pokrita. Več porabimo, kakor pridelamo. Maloprej je bilo tu slišati odlične pripombe glede tega. Videti moramo, katere grupacije pritiskajo na našo porabo, ker je to zelo pomembno. Kolikor mi je znano, uvažamo na desettisoče avtomobilov in desettisoče drugih še izdelamo doma. Vendar je malo delavcev, ki imajo avtomobil. Ti torej ne pritiskajo na porabo, marveč nekdo drug, taki, ki lahko kupujejo tudi avtomobile. Nápak je zamegljevati si zadeve in ne videti, kdo v resnici pritiska na porabo. Želel bi, da ljudje to vedo, ne pa da bi bil kriv delavec.

Visoko kvalificirani in kvalificirani delavec morata biti nagrajena za to, kar dajeta. Kakor od inženirja in slehernega človeka v podjetju se tudi od delavca zahteva, da dela in da dá vse od sebe. Potlej pa ga je treba tudi nagrajevati po tem, kar je prispeval.

Kam gre to, kar je izdelal, kar je dal? To ne pritiska na porabo. Nasprotno, ustvaril je blago, ki krije njegovo porabo, in celo več – dobiček daje. V diskusiji o tem, kaj pritiska na porabo, se je treba potemtakem stvari lotiti nekoliko drugače in spoznati, katere grupacije to delajo. Te niso v tovarni, te so izven proizvajalcev in proizvodnje, morda v kakšnih storitvenih dejavnostih.

Naj omenimo na primer banke. Te delijo tudi presežke in še kakšne. Ali pa socialno zavarovanje, kjer so dohodki visoki in kjer se delijo nagrade in presežki – zdaj pa imajo kar 35 milijard primanjkljaja. To so nadalje razna uvozna in izvozna podjetja, ki razpolagajo z velikanskimi sredstvi. Ali dalje – od koga, recimo, živijo zbornice? Od proizvajalcev. Biti bi morale nekoliko skromnejše.

Jasno je, tovariši, da mora biti sleherni dinar zaslužen, nekdo ga mora zaslužiti, zaslužil pa ga je ravno delavec v tovarni. Nato se je dinar z obračanjem oplojeval, potlej pa ti pobere plod tisti, ki ga ni zaslužil.

Vprašanje nagrajevanja je treba že enkrat črtati z dnevnega reda. Ljudi je treba nagrajevati po našem znanem načelu: vsakomur po delu. Za to bi se morali komunisti marksistično zavzeti in načelo – vsakomur po zaslugi – pojasnjevati ljudem, ne pa da se vsem daje enako zato, da se drug drugemu ne bi zamerili. To potlej seveda pripelje tako daleč, da vsi enako delajo oziroma da vsi slabo delajo in da podjetja ne uspevajo.

Sam sem bil delavec in dobro vem, kakšna je razlika med kvalificiranim in visoko kvalificiranim delavcem. Tudi kapitalist je kaj hitro presodil, koliko dobiva od katerega delavca, in je po tem določal tudi plače. Ni plačeval kar tako. Pri njem ni bilo izenačevanja, marveč je zelo dobro pazil, ali je delavec zaslužil mezdo ali ne.

Še nekaj bi vam rad povedal, kar je po mojem mnenju zelo važno in se tiče gospodarske reforme. Letošnje leto je bilo, tovariši in tovarišice, zelo rodovitno in v mnogočem rekordno. Toda v takšnem rekordnem letu so se cene zviševale. Sila redko sem opazil, da bi se cene za kmetijske pridelke znižale, čeprav so mnogi, na primer zelje in repa, ležali na njivah in so jih pozneje morali podorati. To je narekovala v glavnem trgovina. Naš delavec je zadovoljnejši, če ima manj blaga in ga dražje proda, kakor da ga je več in da bi s svojim delom prispeval, da so ti pridelki dostopni širokim slojem naših delovnih ljudi, ki nimajo ravno tako velikih dohodkov.

Naša prvenstvena naloga je usposobiti trgovino, da bo ustrezala svojemu namenu, kajti zdaj je še prav primitivna. Nimamo dovolj hladilnic in skladišč in trgovina se ne more oskrbeti z blagom za dlje časa. Ni sposobna sklepati pogodb s pridelovalci kmetijskih pridelkov, če pa to že naredi, jih pogosto razveljavi ter pusti zadruga in kmetijska gospodarstva v zelo težavnem položaju. Trgovino moramo tako postaviti, da bo služila družbi, našim delovnim ljudem, da bo uslužna po naravi. Naj ima maržo, vendar ne sme onemogočati razvoja naši kmetijski in drugi proizvodnji. Kajti prihodnje leto ljudje ne bodo marali sejati in saditi tistega, kar ni bilo odkupljeno in kar jim je letos propadlo. Trgovina pa pri nas zelo dobro služi na račun proizvajalcev in potrošnikov. Zdi se mi, da sta tako proizvajalec kakor potrošnik enako oškodovana in da posnema smetano nekdo tretji. Zato moramo organizacijo trgovine zastaviti tako, da bo najbolje ustrezala naši socialistični družbi.

Tu je bil govor o vlogi Zveze komunistov, katere reorganizacijo pripravljamo. Pomembno je vedeti, kaj mislijo o tem ljudje. Postransko je na primer, ali bodo imeli v podjetju komite ali kaj drugega. Toda če bi imeli po podjetjih majhne in razkropljene organizacije zveze, te ne bi videle odnosov dovolj široko. Partijski aktiv bi moral zajemati vso tovarno in bi moral biti nekakšen amortizer pri urejanju odnosov med ekonomskimi enotami. Pa ne samo to. Tovariški aktiv Zveze komunistov ne sme biti zaprt v okvire tovarne, marveč naj ima svojo besedo in vlogo v komuni.

Vse to so zadeve, ki se zdaj obravnavajo in ki jih bomo upoštevali. Od vas pa zahtevamo, da nam pošljete svoje predloge. Zdaj se o teh vprašanjih na široko razpravlja, in tako je prav. To moramo čimprej urediti, kajti

če se komunisti ne bi pravilno postavili pri tem, bo spet prišlo do raznih ekscesov v podjetjih. Komunisti pa morajo to preprečiti. Tudi v vodstvih so komunisti, samo da so ponekod bolj vodstvo, manj pa komunisti. Mi pa bi želeli, da so predvsem komunisti in šele nato člani vodstva. Samo tako bomo imeli v podjetjih močne kolektive.

J. B. Tito, Izbor iz del, 4. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 168-173.

DELAJSKO SAMOUPRAVLJANJE ODPIRA PERSPEKTIVO RESNIČNE OSVOBODITVE

(Iz govora v Akademiji znanosti in umetnosti Bosne in Hercegovine ob izvolitvi za častnega člana, novembra 1969)

V industrijsko razvitem delu sveta so dosegli, zlasti v zadnjih dveh letih, velikanski materialni napredek in na tej podlagi se je precej povečal tudi standard delavcev in delovnih ljudi. Toda tam delovni človek še naprej ni gospodar svojega dela in se kot osebnost ne more popolnoma uveljaviti. Saj delovni človek ne teži le k temu, da bi si izboljšal materialni standard, in se ne more zadovoljiti samo s tem. Noče biti zgolj prodajalec svoje delovne sile, marveč si prizadeva k resnični osvoboditvi. Ker pa mu obstoječi sistemi tega ne omogočajo in ne odpirajo perspektive, so odnosi v okviru takih sistemov v globoki krizi.

Perspektivno resnične osvoboditve dela odpira delavsko samoupravljanje.

Tovarišice in tovariši!

Ko smo pred devetnajstimi leti razmišljali o tem, kako zagotoviti, da bi bil človek, delavec, subjekt v proizvodnji in delitvi, ne pa objekt izkoriščanja, da bi bil zavesten proizvajalec in da bi zares razpolagal z rezultati svojega dela, smo prišli do sklepa, da je edina pot k temu delavsko samoupravljanje. Vedeli smo sicer, da bo ta pot zelo težavna in ne ravno kratka, da bo minilo precej časa, preden bodo delavci v resnici obvladali zapleteno tehniko upravljanja in postali samoupravljalci v pravem smislu.

Danes lahko rečemo, da je najtežje obdobje za nami in da je pri velikanski večini naših delavcev – neposrednih proizvajalcev prevladala socialistična zavest. S sodelovanjem v organih samoupravljanja so se milijoni delavcev usposabljali za upravljanje proizvodnje in sodelujejo v vseh družbenih zadevah. Vrednost samoupravljanja se je v praksi potrdila kljub raznim težavam, na katere smo zadevali in še danes zadevamo. Ne bom trdil, da pri nekem delu delavcev ni tudi raznih slabosti in da je v vseh delavskih okoljih do konca zmagala socialistična zavest, vendar to ni bistveno, kajti velikanska večina delavcev vidi v samoupravljanju svojo največjo pridobitev. Ne smemo pa izgubiti izpred oči drugih težav, ki zavirajo, da bi se samoupravljanje hitreje in normalneje razvijalo. So

namreč poskusi, da bi samoupravljanje degradirali in odrinili. Na to ne smemo pozabiti, marveč se vsem takšnim tendencam moramo pravočasno in odločno postaviti po robu.

Danes, ko so očitni veliki uspehi, ki jih je dalo delavsko samoupravljanje, ko je spoznanje, da je samoupravljanje nujno, prodrlo v vrste ne samo delavskega razreda, marveč tudi med vodilne ljudi v mnogih državah, zlasti v tistih, ki se opredeljujejo za socialistični razvoj, se pri nas oglašajo nekateri, ki bi želeli likvidacijo delavskega samoupravljanja.

Kdo so ti ljudje in kaj pravzaprav hočejo?

To so v prvi vrsti birokrati in tehnokrati, ki bi želeli proizvajalca ponovno spremeniti v meznega delavca, o čigar usodi bi odločale iste skupine. Tako bi vse bolj prihajalo do ločevanja med delavci proizvajalci in intelektualnimi upravljavci, s čimer bi se enotnost delovnih ljudi razbila.

Znano je, da smo že dolgo v sporu z razredno etatično obliko odtujevanja sredstev delavskega razreda in delovnih ljudi. Mnoge delovne organizacije se tudi danes soočajo s precejšnjimi težavami, s pomanjkljivo materialno bazo, s pomanjkanjem obratnih sredstev, s pomanjkanjem sredstev za modernizacijo in podobno. Nismo še pretrgali s forsiranimi in nesmotrnimi investicijami, o katerih ne odločajo delavci-proizvajalci, zato pa napeta akumulacija, ki jo vsiljujejo prevelike obveznosti, pritiska večidel predvsem tudi na njihova pleča. Bazo samoupravljanja slabi poleg drugega tudi to, da se vmešavajo faktorji zunaj gospodarstva, in pa številne slabosti v našem gospodarskem sistemu.

Po drugi strani se v samem gospodarstvu čedalje bolj soočamo tudi z drugimi oblikami odtujevanja sredstev delavskega razreda in delovnih ljudi. Znano je, da sem večkrat, zlasti v zadnjem času, govoril o takšnem odtujevanju sredstev tudi od neposrednih proizvajalcev, kar izvira iz nekontroliranih gibanj na tržišču, iz monopolnega položaja, neupravičenega ustvarjanja svojevrstnega finančnega kapitala in prelivanja precejšnjega dela dohodka iz proizvodnih podjetij v organizacije, kakršne so banke, gotovinska, posredniška in zlasti zunanjetrgovinska podjetja.

Tokrat pa bi rad posebej spregovoril o tehnokratsko-birokratskih tendencah v delovnih organizacijah samih.

V zadnjih letih smo kvalitativno spremenili gospodarsko strukturo naše države. Ko uresničujemo gospodarsko reformo, si prizadevamo k sodobnemu visoko produktivnemu gospodarstvu. K temu gotovo veliko prispevajo tudi čedalje intenzivnejši integracijski procesi.

Že nekaj let sèm opozarjam, da se morajo majhne gospodarske organizacije integrirati v večje, sodobno organizirane delovne kolektive. Brez takšnih velikih delovnih organizacij se naše gospodarstvo namreč ne bi moglo naglo in učinkovito razvijati. V naravi samoupravljanja niso avtomatizem, avtarkija in zaprtost, marveč večstranska povezanost skupnih interesov in združevanja dela na kvalitativno višji ravni. To nalaga, da se samoupravljanje osvobaja okvirov posamičnega podjetja in da se gradi

v enoten sistem asociacij, kar dejansko pomeni razvijanje višjih in širših samoupravnih odnosov.

Hkrati pa sem vedno poudarjal – in to naj tudi danes posebej podčrtam – da je tudi pri integraciji treba izhajati iz delovnega človeka. Delovni človek mora namreč odločati tudi o integraciji, izvajati jo je treba tako, da se tudi v integriranem podjetju neposrednim proizvajalcem zagotovi odločilni vpliv.

Na to pa so začeli pozabljati in tako nastajajo tudi določene deformacije. V nekaterih podjetjih je skoraj vsa oblast osredotočena v ozkem krogu vodilnih ljudi, strokovnjakov, poslovnih ljudi, ki se obnašajo kot kakšna menedžerska ekipa. V takšnih podjetjih, ki zanemarjajo svoje obveznosti in odgovornost do delovnih kolektivov in organov samoupravljanja, odloča o dohodku ta ožji krog ljudi, večkrat tako, da delavcev sploh ne vpraša za njihovo mnenje. S takšno prakso se delavsko samoupravljanje reducira na formalnost.

V delavskih svetih nekaterih podjetih se precej krči število delavcev iz neposredne proizvodnje, na njihova mesta pa vse bolj prihajajo ljudje z vodilnimi pozicijami v proizvodnem procesu ali takšni, ki delajo v upravi in administraciji. Pa tudi navzočnost tako zmanjšanega števila delavcev iz neposredne proizvodnje v organih samoupravljanja se pogosto reducira na formalnost. S tem so tesno povezana tudi prizadevanja, da se zmanjša število članov delavskega sveta sploh in da se njihov mandat podaljša na tri ali štiri leta. V bistvu gre za to, da bi se utrdile oziroma legalizirale določene skupine, ki bodo dejansko imele vso oblast v podjetjih.

Jasno in odkrito moramo poudariti tole. Tam, kjer je razmerje sil takšno, da se delavci sami ne morejo priboriti do svojih samoupravnih pravic in do resničnega razvoja samoupravljanja, so komunisti oziroma Zveza komunistov Jugoslavije dolžni, da z vsemi političnimi in idejnimi sredstvi podprejo njihovo aktivnost in boj za samoupravljanje. Pri tem se ne bomo odrekli tudi tistim možnostim, ki jih dajejo zakoni in politične intervencije skupnosti kot celote.

Naša zakonodaja v zadnjem času ni bila dovolj usmerjena na to, da bi varovala samoupravne pravice delavskega razreda, zlasti pa ni dovolj upoštevala, da je treba ustvarjati določena političnopravna pravila, potrebna za hitrejši razvoj delavskega samoupravljanja. Določene zakonske ukrepe, ki naj bi delovne organizacije osvobodili neposrednega vmešavanja faktorjev zunaj njih, so ponekod izkoriščali za to, da so dosegli takšno samostojnost gospodarstva, v kateri bi klasično oblast političnega aparata zamenjale nove, tehnokratske, menedžerske strukture.

Kot marksisti in komunisti, trdno opredeljeni za delavsko samoupravljanje, ne smemo dovoliti tendenc po tako pojmovani samostojnosti gospodarstva, ki bi jo tehnokratsko-menedžerski sloj izkoristil v resnici zase, da bi bil samostojen in bi si ustvaril poseben položaj nad delavci in nad družbo. Na podlagi delavskega samoupravljanja se moramo boriti, da bo gospodarstvo samostojno, da bodo podjetja, delovne organizacije

avtonomne. Boriti pa se moramo tudi za to, da bodo neposredni in zgodovinski interesi delavskega razreda tako v delovni organizaciji kakor v vseh drugih oblikah združevanja delovnih ljudi vse do federacije osnovni in odločilni dejavnik našega socialističnega razvoja. Če zadev ne bi postavili tako, bi se nam lahko zgodilo – in to se ponekod že tudi dogaja – da bi z geslom o samostojnosti gospodarstva dejansko oblast v delovnih organizacijah prevzel menedžerski sloj, v družbenopolitičnih skupnostih pa upravni politični aparat in da se med njima ustvari povezava, ki bi objektivno bila naperjena proti delavskemu in družbenemu samoupravljanju.

Prav tako želim poudariti, da moramo hitreje napredovati pri razvijanju samoupravnih družbenih odnosov v družbenopolitičnih skupnostih in delovnih asociacijah in širše razvijati prakso samoupravnega dogovarjanja. Na kratko, še dosledneje moramo graditi samoupravno družbo, v kateri bodo na raznih stopnjah mogli vplivati vsi delovni ljudje, predvsem pa delavski razred. Tako bomo med drugim najučinkoviteje razreševali vse konfliktne položaje ter delavskemu razredu omogočili, da bo pri reševanju tekočih nalog in pri pravilnem usmerjanju razvoja naše socialistične družbe svojo ustvarjalno moč do kraja razodel.

Tovarišice in tovariši!

Pri nas so še napačna pojmovanja o gospodarski reformi, češ da pozabljamo na njene družbene aspekte, to pa v resnici pomeni, da pozabljamo na človeka. Že ob samem začetku smo jasno poudarili, da mora biti to tako gospodarska kakor družbena reforma in da bo lahko uspela le, če jo razumemo kot celoto.

Za protagoniste tehnokratsko-menedžerskih tendenc kakor tudi za nosilce etatičnih pojmovanj je značilno ravno to, da ne verjamejo v sposobnost delovnega človeka, to pa je docela v nasprotju z duhom našega družbenega sistema.

Nezaupanje v delovnega človeka pa demobilizira delovne ljudi in zavira njihovo ustvarjalno iniciativo. Samo na videz je res, da se z menedžersko-tehnokratsko logiko in z njenimi ustreznimi metodami dosežejo boljši rezultati gospodarjenja.

V našem gospodarstvu, zlasti v nekaterih podjetjih, še gotovo zelo primanjkuje ustvarjalnosti, prave poslovnosti in učinkovitosti pri vodenju. Gotovo zastran tega zaostajamo za podjetji v industrijsko bolj razvitih državah, kjer je poslovnost rezultat daljših tradicij in velikih izkušenj. Z izkoriščanjem njihovih poslovnih izkušenj kakor tudi dosežkov v organizaciji dela in z uporabljanjem tako imenovanih velikih sistemov se v naše družbene odnose nikakor ne bi smeli zanašati kapitalistični ali etatično-menedžerski elementi. Ustvariti želimo moderno gospodarstvo, ki bo temeljilo na najsodobnejših tehnoloških rešitvah, gospodarstvo, katerega osnova bodo velika podjetja in integracijski sistemi, zasnovani na rezultatih znanstveno-tehnične revolucije v svetu.

Prav tako moramo uporabljati instrumentarij blagovno-denarnih odnosov, ki se je najbolj izoblikoval v ekonomijah industrijsko razvitih držav. Pri tem pa nam mora biti popolnoma jasno tudi to, da moramo instrumentarij blagovno-denarnih odnosov prilagoditi našim razmeram in jih izkoriščati za razvijanje gospodarstva na temeljih socialističnega samoupravnega sistema. V našem čedalje modernejšem gospodarstvu torej ni sporna uporaba vsega tega. Gre le za to, da nikakor ne smemo dovoliti, da bi nam hkrati s tem vsilili pojmovanja in prakso, ki so v bistvu protisamoupravni in protisocialistični in v katerih pozabljajo na delovnega človeka, na njegovo vlogo in interese v naši družbi.

Morda bi kdo lahko dobil vtis, da zdaj konfrontiram delavce proizvajalce s strokovno inteligenco v proizvodnji, ki jo imam za strokovne proizvajalce v množici proizvajalcev sploh. V mislih imam le tiste tehno-kratske-birokratske skupinice, ki si s svojim ravnanjem prizadevajo strokovnjake ločiti od drugih proizvajalcev, se pravi inteligenco od ročnih delavcev. To ločevanje namreč pomeni ustvarjati višjo kasto v proizvodnji, nekaj, kar je tuje socialističnim družbenim odnosom. Temu se upiram in se tako v proizvodnji kakor v družbi sploh zavzemam za takšne odnose, ki bodo intelektualno in manualno delo čedalje bolj zблиževali in zaradi katerih bodo ljudje v naši socialistični skupnosti v vsakem pogledu kar najbolj enakopravni.

Poskuse vsiljevanja tehno-birokratske usmeritve, o čemer sem govoril, opravičujejo ponekod s tem, da moramo najprej zgraditi močno in moderno gospodarstvo, pa čeprav tudi za ceno stagnacije delavskega samoupravljanja, nato pa se bomo vrnili k samoupravljanju. Skladno z dejanskim demokratizmom in avtentičnostjo naše revolucije smo že zdavnaj zavrnilo Stalinovo tezo, da je treba najprej reševati problem materialnega razvoja in da bo vprašanje socialističnih odnosov prišlo pozneje na vrsto. V najhujšem položaju, leta 1950, ko smo bili v materialnem pogledu zelo na slabem, smo pogumno začeli razvijati socialitične družbene odnose na podlagi delavskega samoupravljanja. In pokazalo se je, da smo s tem uspešno urejali tudi vprašanja gospodarskega razvoja samega. In ne le gospodarskega razvoja, marveč tudi vzgajanja stotisočev novih proizvajalcev, sposobnih, da v sedanjih modernih razmerah z uspehom izpolnjujejo svoje proizvodne naloge.

Skratka, kot lažno in umetno moramo zavreči dilemo: ali samoupravljanje ali moderno gospodarstvo.

Samoupravljanje je najmočnejši stimulans za najhitrejši razvoj modernega in racionalnega gospodarstva. To je oblika družbenih odnosov, ki omogoča delovnemu človeku, da se popolnoma uveljavi kot pglavitna sila ne samo proizvodnih, temveč tudi družbenih procesov.

Poglejmo samo, kaj se dogaja v nekaterih zahodnih državah. Nekatere visoko razvite države pretresajo velikanske stavke. Tu očitno ne gre le za boj za večji kos kruha, marveč za nekaj drugega – za težnjo delovnih ljudi, da tudi oni odločajo o rezultatih svojega dela. In danes je vse glasneje

slišati zahteve po samoupravljanju in da bi delavci sodelovali pri odločanju v proizvodnji.

Govoriti danes o tem, da se samoupravljanje doslej ni upravičilo, je torej več kakor nesmiselno, saj je dejansko dokazalo svojo življenjsko silo. Vsaka tendenca v smeri, da bi se delavsko samoupravljanje zoževalo, je za naš gospodarski razvoj zelo škodljiva in v popolnem nasprotju s cilji gospodarske reforme. Omejevanje pravic delavcev zavira namreč iniciativnost neposrednih proizvajalcev, ki ustvarjajo vse dobrine in ki so kot takšni glavni in odločilni faktor ekonomskega napredka. Popolnoma jasno je, da pomeni vsak napad na delavsko samoupravljanje izdajstvo interesov našega delavskega razreda, ki si je ob velikem odrekanju silno prizadeval, da bi našo deželo povzdignil na stopnjo, na kateri je danes.

Na kratko, prerekanje o tem, ali je samoupravljanje v interesu našega gospodarskega in družbenega razvoja, nima nobene podlage. To pomeni govoriti o nečem, kar se je v najširših množicah proizvajalcev že globoko zakoreninilo in kar imajo le-ti za največjo pridobitev in za svojo neodtujljivo pravico.

Sicer pa, kdo je sploh najbolj pristojen povedati, ali se je samoupravljanje doslej opravičilo ali ne? Vsekakor delavci, ne pa kakšne skupinice birokratov in tehnokratov, ki si vroče želijo posebnih pooblastil v svojo korist in v škodo neposrednih proizvajalcev.

Člani Zveze komunistov Jugoslavije morajo nenehoma upoštevati resnične socialistične odnose, v katerih pomeni delovni človek osnovno vrednost. S takšno jasno idejno usmeritvijo moramo narediti nov pomemben korak v razvoju delavskega in družbenega samoupravljanja, s tem pa tudi pri odpiranju nadaljnje perspektive našega delavskega gibanja. Obenem moramo v skladu z našimi težnjami po dejanski osvoboditvi človeka skrbno razvijati novo etiko. Posebno pomembno pri tem je, da krepimo solidarnost delavskega razreda in vseh delovnih ljudi v naši socialistični skupnosti.

Kot samoupravna socialistična družba smo dolžni dvigati na višjo raven medčloveške odnose in jih nenehoma bogatiti z novimi humanimi vsebinami. Kajti pozabiti na delovnega človeka pomeni pozabiti na bistvo in smisel socializma.

J. B. Tito, Izbor iz del, 4. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 260–268.

URESNIČUJEMO IDEALE PARIŠKIH KOMUNARDOV*

(Iz pozdravnega govora na II. kongresu samoupravljalcev 5. maja 1971 v Sarajevu)

... Samo dejstvo, da je bil sklican kongres, na katerem so se v tolikšnem številu zbrali pravi predstavniki delavskega razreda in vseh delovnih ljudi iz vse naše države, potrjuje, da je samoupravljanje postala

njihova neodtujljiva pridobitev in da se je vsestransko uveljavilo v vseh območjih našega družbenega življenja.

In prav danes, ko praznujemo stoletnico slavne pariške komune, lahko s ponosom povemo, da smo v socialistični, samoupravni Jugoslaviji najdlje prišli pri uresničevanju idealov, ki so navdihovali ne le pariške komune, marveč ves svetovni proletarijat.

Zmeraj smo imeli pred očmi predvsem humanistično vizijo socializma. Vodilo nas je namreč to, da mora biti delovni človek kot ustvaritelj vseh dobrin subjekt v proizvodnji in delitvi, da mu mora družbenoekonomski sistem zagotavljati pravice in odražati njegove interese.

Ko smo pred dvajsetimi leti sprejeli zakon o izročitvi podjetij delavcem v upravljanje, nas je vodilo prepričanje – čeprav smo se zavedali, da prevzemamo veliko odgovornost do naših narodov in do zgodovine – da ta velika ideja marksizma ni stvar neke daljne prihodnosti, marveč da je uresničljiva že zdaj, v prvi fazi graditve socializma. Izhajali smo iz tega, da se s tem spodbuja ustvarjalna iniciativa in da to najbolj ustreza interesom delovnih ljudi.

Samoupravljanje je od prvih delavskih svetov do danes postalo materialna sila naše družbe in dominantna v zavesti naših delovnih ljudi o njihovem položaju in družbenih odnosih. Velikanski rezultati, doseženi v gospodarskem razvoju in preobrazbi v demokratizaciji celotnih družbenih odnosov, v graditvi stotisočev sposobnih kadrov, uspehi v znanosti, kulturi in umetnosti kakor tudi na vseh drugih področjih družbenega življenja – so že nesporno potrdili prednosti samoupravljanja kot družbenega sistema. Ti uspehi najbolj demantirajo vse tiste kritike – ne glede s katere strani so in s kakšnih pozicij nastopajo – ki še zmeraj želijo prikazati samoupravljanje kot nekakšen eksperiment, kot nekaj, kar je pod vprašajem.

Kakor kaže naša praksa, je največja moč samoupravljanja v tem, da sprošča ustvarjalno iniciativnost najširših množic in odpira poti osvobajanja dela in človekove osebnosti, to pa pospešuje ustvarjanje zavesti in dviga dostojanstvo delovnih ljudi kot nosilcev ustvarjalnosti in napredka.

Toda vse, kar smo doslej dosegli v razvoju samoupravljanja, še ni dosežek, s katerim bi lahko bili zadovoljni. Sicer pa je znano, da kar naprej in odkrito opozarjamo tudi na sedanje slabosti in napake. O tem kakor tudi o pojavih nezaupanja v samoupravljanje sem govoril pred dobrim letom prav tukaj, v Akademiji znanosti in umetnosti Bosne in Hercegovine. Takrat sem opozoril na dve nevarnosti za njegov razvoj: na etatizem in birokratizem ter na tehnokratsko-menedžerske tendence. To sta dve poglavitni nevarnosti, ki moreta naše samoupravljanje resno ogroziti. Do tega morate na kongresu zavzeti svoje stališče.

Za današnji trenutek je značilno, da je prišlo do protislovij in neskladij med povečanimi proizvodjalnimi silami in samoupravljavsko zavestjo na eni ter sedanjimi okviri družbenopolitičnega in ekonomskega sistema na drugi strani. In prav zato, da bi premagali določeno stagnacijo v razvoju

samoupravljanja, iz potrebe, da se uredijo odnosi v naši mnogonacionalni skupnosti na novih temeljih, smo se odločili za pomembne ustavne spremembe.

Ne bi se ustavljal pri ustavnih dopolnilih, ker sem v zadnjem času o tem precej govoril, naj poudarim le, da bosta enaindvajseto in dvaindvajseto dopolnilo močno orožje delavskega razreda.

Naš politični in ekonomski sistem spopolnujemo zdaj tako, da se v njem povsem izrazijo samoupravni interesi delavskega razreda in vseh delovnih ljudi in da se hkrati popolnoma uveljavijo pravice in interesi vseh naših narodov in narodnosti, vseh naših republik in pokrajin. Za socialistično Jugoslavijo ni dilem glede prednosti nacionalnega nad razrednim ali narobe. Omalovaževanje bodisi prvega bodisi drugega za našo mnogonacionalno skupnost bi bilo škodljivo in je nesprejemljivo. Ne glede na narodnostne posebnosti so temeljni interesi delavskega razreda v vsej državi istovetni in zato delavski razred tudi pomeni cement, glavni kohezivni faktor naše samoupravne, socialistične Jugoslavije. Brez dvoma bo to ostal tudi v prihodnje.

Danes smo v razvoju naše skupnosti res na pomembni prelomnici. V osnovi tega je naša odločnost, da izvajamo samoupravljanje od osnovnih celic družbe do vrha. Pri izpolnjevanju teh nalog mora naša aktivnost potekati v dveh smereh.

Vsi forumi in odgovorni posamezniki v naših družbenopolitičnih skupnostih so dolžni sami konkretno ukrepati, da bi zagotovili najširše možnosti za razvoj samoupravljanja. Zlasti gospodarstvu je treba zagotoviti, da bo samostojno razpolagalo s svojimi sredstvi, zagotoviti mu je treba čim širši maneverski prostor za čim popolnejšo ekspanzijo.

Ravno takšne pogoje daje samoupravljanje, saj omogoča najširšo iniciativnost in zainteresiranost delavcev za poslovni uspeh podjetja.

Nihče nima pravice odvzemati združenemu delu dohodek. Kar naprej govorimo o razbremenitvi gospodarstva, vendar doslej z malo uspeha. S tem moramo dokončno prelomiti, in sicer tako, da bodo neposredni proizvajalci v prihodnje zares razpolagali s svojim dohodkom in da bodo z ustreznim delom seveda na podlagi družbenega dogovora krili družbene potrebe.

Zato moramo vse narediti in s pleč delovnega človeka čimprej vzeti neznosno breme preveč ambicioznih investicij, zlasti nepokritih. Odločilno besedo pri tem morajo imeti delovni kolektivi, ne pa birokrati in tehnokrati.

V tem smislu moramo urejati številna, danes odprta vprašanja gospodarskega sistema, tako da bomo združenemu delu zagotovili realne instrumente, ki bodo do največje mere spodbujali ustvarjalno iniciativnost delovnih ljudi. Ne samo gospodarstvu, temveč vsej družbi bomo s tem zagotovili stabilnost in postavili temelje za planiranje dolgoročnega razvoja.

V okviru sistemskih rešitev je po mojem mnenju najpomembnejše vprašanje, kako ustvarjati pogoje za večje zaposlovanje in za izboljšanje socialnega položaja delavcev, zlasti delavcev z majhnimi osebnimi prejemki. O tem sem ondan v Labinu obširneje govoril, ker ni res, da so za reševanje teh problemov izkoriščene vse možnosti in rezerve. Med drugim imam pri tem v mislih razsipno trošenje sredstev za mnoge neproduktivne namene, kakor so pretirana režija in reprezentanca, razne oblike korupcije, potovanja po državi in v tujino brez ustreznega poslovnega učinka itd. Velikanske milijarde izgubljam zaradi neekonomskih investicij, zaradi slabe organiziranosti naše zunanje trgovine, zaradi nelojalne konkurence v uvozu in izvozu itd.

Kadar govorimo danes o doslednem izvajanju stabilizacijskega programa, zahtevamo predvsem, da nihče ne troši več, kakor mu dopuščajo realne možnosti, sredstva, s katerimi razpolaga. Ne smemo uvažati več, kakor imamo deviz, ne smemo investirati brez kritja, naša splošna poraba ne sme presežati stvarnih možnosti.

Drugo področje aktivnosti se nanaša seveda na samoupravno bazo, to je na delovne organizacije same, na integracijske celote in asociacije. Z vse večjimi pravicami, ki jih dobivajo, je razumeti tudi večje odgovornosti in obveznosti. Naj opozorim tudi na to, da delavci v številnih organizacijah zaradi premajhne razvitosti samoupravljanja niso izkoristili vseh pravic, ki so jih imeli doslej. Razen tega so nekateri kolektivi tudi sami zabredli v zgoraj naštetih napake, ker so trošili več, kakor so zaslužili.

Organizacije združenega dela bi se morale čimbolj obrniti k sebi in vse bolj same urejati svoje probleme, najti svoje mesto na trgu in pritegniti vse sile in vire, da bi ustvarile kar največ dohodka. Za gospodarstvo in vso družbo je nesprejemljivo, da mnogi kar naprej pritiskajo, da bi z zviševanjem cen krili svoje slabosti ali si prisvajali rezultate dela drugih. Postavke naše gospodarske reforme so tudi danes aktualne. Pri tem zlasti mislim na povečanje produktivnosti, na uporabo moderne tehnike in tehnologije in na čim uspešnejše vključevanje v mednarodno delitev dela.

Problem nerealne porabe je zelo aktualen tudi v delovnih organizacijah samih, ki tako zabredejo v nelikvidnost. Zaradi tega večkrat ne morejo izplačati osebnih dohodkov in ne izpolniti svojih obveznosti do partnerjev. Vzroki takšnega stanja so največkrat v tem, da številne med njimi investirajo brez kritja ali uporabljajo za to celo obratna sredstva. Nevzdržno je, da so zdaj mnogi pri nas mnogo bolj zaposleni s potrošnjo in razdeljevanjem kakor pa s proizvodnjo.

Krepitev samoupravljanja širi tudi možnosti za integracijo in za medsebojno poslovno povezovanje. Racionalno gospodariti je možno le na podlagi delitve dela, kooperacije in vse večje organiziranosti gospodarstva. To pa se da zagotoviti le v razmerah zajamčenega enotnega jugoslovanskega trga.

V tej zvezi mislim, da moramo tako vlogo bank kakor tudi vlogo zunanje in notranje trgovine prilagoditi samoupravnim odnosom. Seveda

nihče ne spodbija njihovega pomembnega mesta v gospodarskem sistemu. Ne smemo pa dopuščati njihove odtujenosti od območja proizvodnje in tudi ne njih vsiljevanja proizvodnji, ker prihaja tako do nepravilnega prelivanja dohodka na škodo neposrednih proizvajalcev.

Sleherna organizacija združenega dela mora v sedanjem trenutku pregledati svoje delo, svoje slabosti in obveznosti in svojo koncepcijo razvoja zastaviti dosledno v skladu z reformo in na tej podlagi sprejeti svoj stabilizacijski program.

Ne smemo dopuščati, da bi delovne organizacije v svojem obnašanju kršile zakone in predpise, da ne bi izvajale ukrepov ekonomske politike, da bi samovoljno odstopale od družbenih dogovorov in poslovnih sporazumov. Z bistvom samoupravljanja razumemo zavestno, vendar čvrsto disciplino vseh družbenih faktorjev.

Na našem kongresu se mora močno slišati glas delavskega razreda, da se uveljavijo njegovi interesi in stališča. Na podlagi dosedanjih izkušenj moramo opozoriti na poglobitve probleme, prav tako pa moramo določiti smernice, kako nadalje bogatiti samoupravljanje in kako odkrivati čim boljše rešitve za naš nadaljnji in še uspešnejši razvoj.

Zato pričakujem, da bo kongres odgovoril na številna odprta vprašanja in pripomogel, da bo samoupravljanje postalo prevladujoč odnos v vseh območjih in na vseh ravneh našega družbenopolitičnega življenja. Tega pa ne moremo uresničiti brez odgovornega, samoupravnega obnašanja vseh subjektivnih faktorjev, od posameznikov in delovne organizacije do političnega vrha naše družbene skupnosti.

J. B. Tito, Izbor iz del, 4. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 290-296.

NADALJNJA GRADITEV DRUŽBENOEKONOMSKEGA IN POLITIČNEGA SISTEMA NA TEMELJIH SAMOUPRAVLJANJA (Iz referata na X. kongresu ZKJ marca 1974 v Beogradu)

Rezultati dosedanjega materialnega in družbenega razvoja, na katere smo lahko po pravici ponosni, so delo našega delavskega razreda, naših delovnih ljudi, ustvarjeni so bili z njihovim trudom in izrednim prizadevanjem. Ti uspehi so bili doseženi v sistemu samoupravljanja, ki so ga delavci sprejeli za svojo neodtujljivo revolucionarno pridobitev, zavedajoč se, da jim lahko samo to zagotovi, da si bodo kot svobodni in enakopravni proizvajalci in ustvarjalci s svojim delom sami ustvarjali boljše življenjske razmere. Zato so samo v takem sistemu tudi lahko dosegli tako velike uspehe.

Materialni in družbeni razvoj ter uveljavitev samoupravljanja sta ustvarjala s svoje strani možnosti za nadaljnji razvoj socialističnih samoupravnih odnosov. Zveza komunistov je dajala za to potrebne pobude in je

bila pri tem deležna podpore delavskega razreda. Še več, v praksi so tudi spontano nastajali bolj razviti samoupravni odnosi. Toda vse to ni šlo lahko. Pojavljale in krepile so se tudi protisamoupravne težnje in pojavi, posebno v obdobju med devetim in desetim kongresom.

Zveza komunistov Jugoslavije je to pravočasno spoznala in začela boj proti silam, ki so se bolj ali manj odkrito postavljale po robu razvoju socialističnih samoupravnih odnosov. Toda v tem precej dolgo ni bila enotna. Ti pojavi in sile so imeli oporo, ne tako redko pa tudi podporo v stališčih in obnašanju celo dela najvišjih vodstev ZKJ. To je pripeljalo do izrazitih pojavov frakcionaštva, slabilo je idejno in akcijsko sposobnost ZKJ ter pomagalo, da so vse močnejše prodirale protisamoupravne težnje in pojavi.

Te težnje in pojavi rastejo iz protislovij, ki jih prinaša s seboj graditev socializma, dokler še nima lastne materialne in družbene podlage. Niti naš sistem socialističnih samoupravnih odnosov še vedno nima takšne podlage, s katere bi odklon na stranska pota, pa tudi vrnitev nazaj, bili objektivno nemogoči. Še vedno smo v prehodnem obdobju, s protislovji, iz katerih morejo zlahka nastajati težnje in pojavi, ki nasprotujejo socialistični vsebini družbenih odnosov, če jih ne zavračamo z zavestno in organizirano akcijo revolucionarnih sil.

Izkušnje minulega obdobja so nam pokazale, da sta največja nevarnost za socializem in samoupravljanje tehnokratizem in birokratizem z nacionalizmom, liberalizmom in dogmatizmom kot svojimi ideološkimi zakoni. Podlaga za vse te protisocialistične in protisamoupravne težnje in pojave je v odtujevanju sredstev in funkcij družbene reprodukcije od delavcev ter v osamosvajanju različnih centrov ekonomske in politične moči na tej podlagi. Seveda pa jih omogočajo tudi razne subjektivne slabosti v vrstah socialističnih sil, in podporo pa so jim tudi takšni pojavi, kakor so karierizem, voditeljstvo, grupaški boj za oblast in podobno.

Niti najmanj ni čudno, da so se te sile upirale krepitvi samoupravljanja in da so celo prešle v odkrit napad nanj. Njihov napad je bil naperjen predvsem proti sistemu družbenogospodarskih odnosov, ki zagotavlja delavcem oblast nad pogoji in rezultati njihovega dela. Kajti tak položaj delavcev neposredno spodkopuje položaje teh sil in njihovo moč. Zato so se upirale sleherni pobudi in akciji ZKJ, ki si je prizadevala z ustreznimi spremembami v družbenogospodarskih odnosih okrepiti položaj delavskega razreda. Poleg tega se niso odpovedale niti razvijanju teorij, da samoupravljanje baje ustreza samo zaostalemu gospodarstvu, to pa da je nezdržljivo s sodobno napredno tehnologijo, da vnaša v gospodarstvo in sploh v družbeno življenje anarhijo in dezorganizacijo. Negativne družbene pojme, ki so jih povzročili prav ostanki birokratskega centralizma, ter pojave tehnokratizma so pripisovale samoupravljanju.

Po drugi strani je predmet napada postal tudi političen sistem. Napadi so bili usmerjeni predvsem v to, da se spremeni razredna vsebina tega sistema, to je, da oslabi položaj delavskega razreda in revolucionarnih

socialističnih sil v sistemu državne oblasti, s tem pa tudi v družbi sploh. Včasih so taki napadi potekali pod lažno krinko boja za demokracijo. Spet drugič so navajali nacionalistične argumente. Napadi so potekali potem še pod krinko ultralevičarske, v resnici pa protidelavske in meščanske fraze o neogibnosti vladavine nekakšne intelektualne elite v imenu delavskega razreda.

Znano je, da ne more obstajati in tudi ne biti stabilen noben družbeni sistem, če oblast ni organizirana ustrezno političnemu sistemu. Seveda, sleherna družba gradi svoj politični sistem v skladu z naravo proizvodnih in razrednih odnosov, ki jih mora ohranjati in braniti. Politični sistem buržoazne države je potreben za ohranitev in funkcioniranje zasebne lastnine nad kapitalom. Naš politični sistem pa je potreben za ohranjanje in funkcioniranje socialističnih proizvodnih odnosov, ki so zasnovani na družbeni lastnini, na vladavini delavskega razreda, na njegovem samoupravljanju. Vselej smo poudarjali, da je zavoljo tega potreben naši družbi tak politični sistem, ki je po svoji razredni vsebini specifična oblika diktature proletariata, zasnovane na samoupravni obliki socialističnih proizvodnih odnosov. To mora biti sistem samoupravne demokracije, ki je sposoben zagotavljati in naprej razvijati socialistične samoupravne odnose. Zatorej sleherni napad na te bistvene sestavine našega političnega sistema, še zlasti pa njihovo spodkopavanje v vsakodnevni praksi, spodkopava hkrati stabilnost našega socialističnega sistema. Tako so tudi nastajala žarišča političnih kriz, kakršne smo imeli v preteklem obdobju.

Protislovja, ki so se izražala v političnih spopadih in ideoloških soočanjih, so opozarjala, da je naša družba na zgodovinski prelomnici. Vse to je nujno zahtevalo akcijo, ki naj zatre in odstrani te negativne pojave. Tega smo se zavedali, zato smo šli v akcijo in dali pobudo tudi za spremembo ustave. Naš namen je bil predvsem v tem, da z ustavnimi spremembami utrdimo in naprej razvijamo prav tiste bistvene odnose našega družbenogospodarskega in političnega sistema, o katerih sem govoril malo prej, in da delavskemu razredu zagotovimo pogoje, da bo dejansko odločal o rezultatih svojega dela ter imel odločilno vlogo tudi pri opravljanju vseh družbenih zadev ter da še naprej razvijamo mednacionalne odnose na temeljih enakopravnosti in solidarnosti. Hoteli smo, da ustavni sistem osvobodimo ostankov birokratskocentralističnih odnosov, ki so omogočali kršitve nacionalne enakopravnosti, oziroma tistih ustavnih določil, ki so se že preživela ali se pokazala premalo učinkovita. Menili smo, da bomo s tem prizadejali najmočnejši idejni in politični udarec tistim silam, ki so se spravile nad delavskorazredno naravo našega sistema in nad vodilno idejnopolitično vlogo Zveze komunistov Jugoslavije.

Z novo ustavo SFRJ ter z ustavami republik in pokrajin smo jasno začrtali pota nadaljnjega razvoja socialističnih samoupravnih odnosov in postavili močne pregrade proti prodoru teženj in pojavov, ki nasprotujejo koristim delavskega razreda in njegovemu zgodovinskemu poslanstvu. Delavski razred jih je zato sprejel kot veliko revolucionarno spre-

membo, ki označuje začetek novega obdobja naše revolucije, kot močno orožje v vseh bitkah, ki jih bo tudi v prihodnje bil za materialni in družbeni napredek, za boljše in srečnejše življenje našega človeka.

Uresničevanje načel in določil nove ustave, njih izvajanje v življenju je naloga, ki se je moramo lotevati kar najbolj odgovorno. Za to pot pa se moramo tudi idejnopolitično in organizacijsko dobro usposobiti. Kot avantgarda delavskega razreda, kot njegova vodilna idejna in politična sila imajo komunisti v tem še posebno odgovornost.

J. B. Tito, Izbor iz del, 1. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 473–476.

USTAVNE SPREMEMBE V DRUŽBENOPOLITIČNEM SISTEMU (Iz referata na X. kongresu ZKJ marca 1974 v Beogradu)

Z novo ustavo so nastale korenite spremembe v političnem sistemu. Smisel teh sprememb je, da zagotovimo vladajoči položaj delavskega razreda in delovnih ljudi sploh pri uresničevanju funkcij oblasti in v upravljanju drugih družbenih zadev, kakor tudi, da se še naprej razvijajo odnosi med narodi in narodnostmi na temeljih enakopravnosti in solidarnosti ter odgovornosti sleherne republike in avtonomne pokrajine za lastni in skupni razvoj. Samoupravljanje postaja s tem celovit sistem družbenogospodarskih in političnih odnosov. Socialistična samoupravna demokracija se uveljavlja kot posebna oblika diktature proletariata. V tem je izražena nepretirana našega socialističnega revolucionarnega razvoja, ki se je začel že leta 1941 s prvimi narodnoosvobodilnimi odbori kot demokratičnimi samoupravnimi oblikami nove ljudske oblasti.

Največja sprememba v političnem sistemu je vsekakor uvedba delegatskega načela na vseh področjih družbenega odločanja. To je nova oblika neposredne udeležbe delavskega razreda in delovnih ljudi v upravljanju družbenih zadev – nova oblika političnega sistema delavskega razreda. Skupščinski sistem oblasti dobiva najširšo samoupravno podlago. Odločno smo pretrgali z vsemi ostanki tako imenovane predstaviške demokracije, ki ustreza meščanskemu razredu, poleg drugega tudi zato, ker prikriva in zamegljuje razredno naravo svoje oblasti, svoje države.

Temelj delegatskega sistema je delovni človek, proizvajalec in občan, samoupravno organiziran v organizacijah združenega dela in drugih oblikah samoupravnega organiziranja delovnih ljudi, v krajevnih in drugih samoupravnih skupnostih in družbenopolitičnih organizacijah. V njih delovni ljudje na samoupravni podlagi navezujejo medsebojne odnose v proizvodnji in delitvi, zadovoljujejo posamične in skupne potrebe, oblikujejo skupna stališča o vprašanih socialističnega razvoja na podlagi svojih neposrednih in dolgoročnih interesov. Oblikovanje delegacij v temeljnih samoupravnih skupnostih zagotavlja, da delegacije oziroma delegati v

resnici izražajo življenjske interese okolja, v katerem delajo in živijo. V tem je globoka demokratična narava tega sistema.

Na zadnjih volitvah je bilo v delegacije izvoljenih okoli 700.000 delovnih ljudi in občanov. Približno vsak dvanajsti volivec je član ene izmed delegacij ali drugih organov samoupravljanja. To kaže, kako širok je krog delovnih ljudi, proizvajalcev in občanov, ki neposredno sodelujejo pri izvrševanju oblasti, v upravljanju družbe. Takšen sistem daje delavskemu razredu, delovnim ljudem in občanom takšno svobodo in takšne možnosti za vplivanje na pogoje lastnega življenja in dela, kakršnih v dolgi zgodovini boja za svojo oblast še nikoli niso imeli. Delovni ljudje postajajo neposredni nosilci razvoja socialistične družbe, kovači svoje sedanosti in prihodnosti. S tem stopa naša družba v obdobje, v katerem se »v resnici vse prebivalstvo uči upravljati in začenja upravljati«, kakor je govoril Lenin.

Seveda pa ni še tako dobro zamišljenega sistema, ki bi že sam po sebi lahko uspešno deloval, če ga ljudje ne presajajo zavestno v življenje. Razvijanje velike ustvarjalne sile delovnih ljudi v razmerah delegatskega sistema bo predvsem odvisno od zavzetosti subjektivnih sil. Uresničevanje vsakodnevnih in dolgoročnih interesov delavskega razreda, vseh delovnih ljudi in občanov po delegatskem sistemu bo zahtevalo konkretne odgovore in sprejemanje stališč v smislu socialističnega razvoja. To ne bo vselej lahko. Potrebno bo premagovati razne težave. Stare navade, prakticism, ozkosrčni interesi kot težnje, da bi zadržali dosedanje odnose ter ohranili pridobljene položaje in privilegije, bodo prve ovire pri uresničevanju novega sistema. Verjetno pa se bodo pojavili še novi problemi in protislovja. V delegatskem sistemu, zlasti še dotlej, dokler je premalo razvit, se lahko pojavijo tudi razne partikularistične, lokalistične in podobne egoistične težnje, ki so prav tako škodljive za socialistični razvoj kakor tudi birokratsko-administrativno vsiljevanje skupnega interesa. Še več, izključeni niso niti poskusi protisocialističnih, birokratsko-tehnokratskih in anarholiberalističnih sil, da zlorabijo delegatski sistem in demagoško izkoriščajo posamične interese delovnih ljudi v posameznih samoupravnih organizacijah in skupnostih.

Nobenega dvoma ni, da bo aktivno delovanje članov delegacij in delegatov v upravljanju in odločanju – ob njihovi stalni povezanosti s samoupravno bazo – vse bolj krepilo tudi zavest o vzajemni pogojenosti osebnih in skupnih koristi, o tem, da je potrebno posamične interese usklajevati s perspektivo družbenega razvoja v celoti. To bo vplivalo na nadaljnje razvijanje solidarnosti, na socialistično moralo in sploh na zavest delovnih ljudi.

Pri razvijanju novih samoupravnih institucionalnih oblik je prav tako potrebno nenehno imeti pred očmi, da je človek smisel in smoter revolucionarnega boja delavskega razreda. Boj za človeško med ljudmi, za vedno boljše in bolj humane odnose, za človeka kot svobodnega proizvajalca in ustvarjalca – to je končni cilj in smisel boja delavskega razreda.

Institucionalne oblike organiziranja družbe niso same sebi namen. Tu so za to, da so na voljo človeku, uresničevanju njegovih neposrednih in dolgoročnih materialnih, kulturnih in drugih potreb. Tu so zaradi človeka. To je bistvo socialističnih samoupravnih odnosov, za katerih uresničenje se bojujeta delavski razred Jugoslavije in njegova Zveza komunistov.

Vse to opozarja na potrebo, da se organizirane socialistične sile kar najbolj aktivno in z vso odgovornostjo zavzamejo za dosledno uresničevanje nove ustave. To bo še zlasti pomembno za učinkovito delo delegacij in delegatov, tako v samoupravnih skupnostih, ki so jih izvolile, kakor tudi v skupščinah in organih samoupravljanja, v katerih delujejo. S to svojo dejavnostjo bodo organizirane socialistične sile spodbujale ustvarjalnost in razvijale odgovornost delovnih ljudi. Vloga družbenopolitičnih organizacij se ne končuje v temeljnih samoupravnih organizacijah oziroma njihovih delegacijah. Družbenopolitične organizacije bodo tudi neposredno, prek svojih delegatov v družbenopolitičnih zborih skupščin prispevale, da se bodo celoviteje obravnavala posamezna vprašanja ter premagovale težnje po enostranosti in stihijnosti v skupščinskem odločanju. S tem bodo vplivale, da bo skupščinski sistem oblasti, zasnovan na delegacijah, stabilnejši in učinkovitejši. Z delovanjem v skupščinskih zborih bodo prispevale k temu, da bodo skupščinski sklepi v skladu s perspektivami razvoja naše družbe in z vizijo ustvarjanja brezrazredne družbe. Takšen položaj in vloga družbenopolitičnih organizacij v skupščinah pa pomenita tudi prevzemanje neposredne in javne odgovornosti za odločitve, ki jih bodo sprejemale skupščine.

Uresničevanje ustavnih načel je v naslednjem obdobju ena izmed najpomembnejših nalog zveze komunistov. Ko bodo komunisti neposredno sodelovali v vseh organih samoupravljanja, bodo s svojimi pobudami, predlogi in kritiko kakor tudi z mobilizacijo delovnih ljudi in občanov za konkretne akcije idejno in politično delovali v smeri socialističnega samoupravnega razvoja kakor tudi za onemogočanje delovanja vseh nasprotnikov socializma in samoupravljanja. Tako bo zveza komunistov v središču politične aktivnosti in vsakodnevnega idejnega boja, tako bo zagotavljala svoj vpliv na celotno samoupravno prakso. To pa je hkrati tudi najboljši način, da zveza komunistov preverja svojo aktivnost in svojo politiko in da s tem, ko se bojuje za dosledno uresničevanje neposrednih in dolgoročnih interesov delavskega razreda, zagotavlja svojo avantgardno vlogo.

Z novo ustavo postaja samoupravno sporazumevanje in družbeno dogovarjanje ena izmed temeljnih oblik urejanja medsebojnih odnosov delavcev v združenem delu in delovnih ljudi na drugih področjih družbenega življenja. S takimi sporazumi in dogovori se neposredno usklajujejo interesi delovnih ljudi, njihovih samoupravnih organizacij in družbenopolitičnih skupnosti. Tako bo rešenih zelo veliko vprašanj, ki jih je doslej reševala država. Seveda pa to ne pomeni, da postaja država odvečna. Nasprotno, država je v naši družbi še naprej potrebna, in to ne samo zaradi varovanja družbene ureditve ter zaradi obrambe neodvisnosti in

ozemeljske nedotakljivosti naše socialistične skupnosti. Potrebna je tudi zaradi zaščite samoupravnih pravic delovnih ljudi in družbene lastnine, pa zaradi svoje še vedno pomembne vloge v usklajevanju in zagotavljanju načrtnega usmerjanja materialnih, ekonomskih in socialnih tokov v družbenem življenju. Dokler obstaja razred, bo obstajala tudi država kot orožje v rokah razreda za uresničevanje njegove zgodovinske naloge. Lahko se spremenijo oblike političnega organiziranja, toda država mora ostati orodje v rokah delavskega razreda, tako v boju proti poskusom, da bi kolo zgodovine obrnili nazaj, kakor tudi zato, da bi zagotovili nadaljnje uspešno razvijanje socialističnih družbenih odnosov.

Takšno svojo vlogo lahko država še učinkoviteje uresničuje v razmerah delegatskega sistema. Novi skupščinski sistem je namreč korak naprej v podružbljanju oblasti. Ta sistem spreminja tudi samo izvajanje oblasti v funkcijo samoupravljanja. V resnici je to pot odmiranja tistih funkcij države, ki jih na dani stopnji družbenega razvoja ni več potrebno opravljati.

Za funkcijo države, kakršna je še potrebna naši družbi, daje nova ustava ustrezne instrumente. Na primer: skupščine družbenopolitičnih skupnosti bodo z načrtovanjem in gospodarsko politiko na temeljih samoupravnega sporazumevanja in dogovarjanja usmerjale gospodarski in družbeni razvoj. Kadar gre za večje motnje v gospodarski in družbeni razvoj. Kadar gre za večje motnje v gospodarstvu ali kadar zahtevajo tako še druge izredne potrebe države, bodo lahko državni organi po ustavi ustrezno ukrepali. Seveda pa morajo biti taki ukrepi v skladu z družbeno-gospodarskim položajem delovnega človeka, kakor določa ustava.

V našem dosedanjem razvoju ni bilo tako redko, da je družba »nemočna« opazovala razne negativne pojave. Včasih je manjkalo »sredstev« za intervencijo. Toda najpogosteje je bila to posledica raznih liberalistično-tehnokratskih pojmovanj, ki so bila na določenih mestih in tudi v zvezi komunistov včasih odločilna in ki so hromila sleherno družbeno akcijo v boju proti negativnim pojavom. V ustavi so zdaj jasno zapisane pravice in dolžnosti skupščin družbenopolitičnih skupnosti in drugih organov, da varujejo in razvijajo samoupravne družbene odnose in varujejo družbeno lastnino. Skupščine namreč lahko na podlagi ustave uvajajo predvidene ukrepe v primerih, kadar gre za zlorabljanje samoupravljanja, za kršitev pravic delovnih ljudi ali za neizpolnjevanje obveznosti, ki jih imajo nosilci samoupravnih pravic do drugih samoupravnih organizacij in skupnosti.

ZGODOVINSKI POMEN NOVE USTAVE

(Iz govora na zasedanju skupščine SFRJ, na kateri so delegati sprejeli zakon o združenem delu, 26. novembra 1976)

Tovarišice in tovariši!

Pred sabo imamo poročilo predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije, v katerem se izčrpno govori o rezultatih v našem družbenopolitičnem in ekonomskem razvoju in zunanji politiki, o obstoječih problemih in nalogah, ki nas čakajo. Naj povem ob tem poročilu nekaj opažanj in ocen.

Predvsem bi želel poudariti, da smo v zadnjih letih krepko napredovali pri graditvi celovitega sistema socialističnega samoupravljanja. Doseženi so bili pomembni dogovori o smereh prihodnjega družbenoekonomskega razvoja. Formirani so bili organi in ustanove, kakor jih določa ustava. Izdelan je bil program akcij, da bi se delavskemu razredu kar najpopolneje zagotovila vodilna vloga na vseh področjih družbenoekonomskega in političnega življenja. Sprejeti so bili številni novi zakoni, med katerimi smo najvažnejšega – zakon o združenem delu – pravkar sprejeli. Zaradi vsega tega se je okrepila stabilnost naše socialistične samoupravne družbe in se je odprla jasna perspektiva njenega nadaljnjega razvoja.

V federaciji so vzpostavljeni novi odnosi. Uveljavljena je samoupravna samostojnost republik in pokrajin, hkrati pa je utrjena tudi njihova enotnost. Danes se čutijo mnogo bolj odgovorne ne samo za svoj razvoj, marveč tudi za napredek vse skupnosti. Kajti le v takšni politiki vidijo narodi in narodnosti Jugoslavije možnost za svojo popolno nacionalno uveljavitev in vsestranski socialistični razvoj.

Čedalje bolj se potrjuje, da je na temeljih popolne enakopravnosti in solidarnosti z dogovarjanjem in usklajevanjem interesov mogoče uspešno urejati tudi najbolj zapletene probleme. To je zgodovinsko pomembno, saj je poročstvo bratstva in enotnosti, s tem pa tudi trdnosti in integritete Jugoslavije.

Organiziranje združenega dela in delovanje delegatskega sistema sta danes temelj v revolucionarni preobrazbi naše družbe. S tem so ustvarjene možnosti, da delavski razred in vsi delovni ljudje neposredno upravljajo vse družbene zadeve. Tudi skupščinski sistem sam dobiva široko samoupravno osnovo in postaja instrument politične oblasti delavskega razreda. Nujno pa je mnogo hitreje in dosledneje napredovati pri praktičnem izvajanju tega, pri izkoriščanju velikanskih možnosti, ki nam jih ta sistem daje.

Tovarišice in tovariši!

V minulem obdobju so se delavski razred, kmetje in inteligenca še tesneje povezovali. Na podlagi boja za socializem in samoupravljanje se je pospešil proces praktičnega združevanja vseh delovnih ljudi. Družbeni in ekonomski položaj delavskega razreda se je utrdil. Povečalo se je njegovo neposredno delovanje pri razvijanju samoupravnih odnosov v temeljnih

organizacijah združenega dela, v krajevnih, interesnih in družbenopolitičnih skupnostih. Povečala se je njegova socialistična zavest in okrepila njegova enotnost na podlagi čedalje širšega spoznanja, da so interesi delavskega razreda v vseh delih naše države istovetni. Odtod tudi to, da je tako zelo občutljiv za vsakršno zaviranje razvoja samoupravljanja in za vse oblike deformacij v naši družbi. Seveda ne smemo izgubiti izpred oči, da vsi deli delavskega razreda ne živijo v enakih razmerah, da niso odpravljena vsa protislovja, ki so v njem, iz tega pa izvira nevarnost za spopad interesov, za premajhno zainteresiranost za družbeno produktivnost dela, za malolastniško stihijo in različne odklone.

Ena izmed značilnosti sedanjih gibanj je tudi, da se delavci in kmetje čedalje tesneje povezujejo med seboj na podlagi združevanja dela in sredstev. Individualni kmetijski proizvajalci vse bolj spoznavajo, da je združevanje dela v njihovo korist in da je njihov boljši jutrišnji dan neločljivo povezan z razvojem socialističnih samoupravnih odnosov. Sicer pa se je na vasi začel pomemben družbeni in materialni napredek in je začel rasti življenjski standard, to pa se kaže tudi v pozitivnem političnem razpoloženju kmetov in v njihovi podpori naše celotne politike. To je najboljšo poročilo, da bomo z uspehom premagali probleme, ki izvirajo iz globokih sprememb na vasi, in da se bo nadaljevala socialistična preobrazba vasi, gotovo ob večjem angažiranju vseh odgovornih družbenih faktorjev, ker se organizirane socialistične sile niso dovolj zavzele, da bi se izkoristile možnosti, ki jih daje že dosežena razvojna stopnja kmetijstva.

Pozitivni procesi zajemajo tudi našo inteligenco, ki postaja vse bolj integralni del združenega dela in delavskega razreda. Z razvojem samoupravnih odnosov v družbi, zlasti interesnih skupnosti in delegatskega sistema, se širijo tudi možnosti intelektualnim delavcem, da ustvarjalno prispevajo k napredku naše skupnosti in da hkrati neposredno vplivajo na svoj družbeni položaj. Samo s te osnove bodo lahko kos tudi odporom v lastnih vrstah, katerih namen je ohraniti zgodovinsko preseženi položaj inteligence kot posebnega družbenega sloja. To je edina pot, da se odpravi prepada med materialnim in duhovnim območjem, med umskim in fizičnim delom. Razne elitistične in avantgardistične in podobne koncepcije si prizadevajo odtrgati inteligenco od delavskega razreda, od izvora njegovega resničnega navdihnjenja in prave svobode ustvarjalnosti.

Skratka, enotnost vseh delovnih ljudi in njihova privrženost samoupravljanju in socializmu sta večji kakor sploh kdaj in sta bistven faktor stabilnosti naše skupnosti. Kontinuiteta naše revolucije se izraža tudi v tem, da v njeni sedanji fazi aktivno sodelujejo vse generacije, da se združujejo in prepletajo revolucionarne izkušnje udeležencev oboroženega boja in entuziazem mladih, ki v vse večji meri prevzemajo odgovorne naloge v razvoju naše socialistične samoupravne družbe.

Vse to se kaže tudi v tem, da je naša družba bolj organizirana in da se je sposobna postavljati po robu vsem poskusom delovanja proti temeljnim vrednotam družbe, integritete in neodvisnosti države. Kajti boj za uresni-

čenje postavljenih ciljev se neizogibno razvija tudi s premagovanjem ostankov razrednega sovražnika in raznih odporov z dogmatskih in liberalističnih pozicij.

Prav tako se nam je posrečilo onemogočiti nacionalistične sile, ki so skušale spodkopati našo skupnost. Ne glede na to, ali nastopa nacionalizem kot unitarizem, separatizem ali iredentizem, si zmeraj prizadeva izkoristiti težave, ki spremljajo naš razvoj, in omajati temelje samoupravnega socializma ter ogroziti obstoj naše mnogonacionalne skupnosti. Kakor sovražniki vseh barv se tudi nacionalizem s tem zmeraj povezuje s tujimi interesi in zato pomeni oporo tujega vmešavanja.

Rezultati, ki smo jih dosegli, so zagotovili množično podporo politiki Zveze komunistov in zožili prostor za delovanje protisamoupravnih in sovražnikovih sil. Odpravljena so tudi idejna omahovanja glede vloge državne uprave v samoupravni družbi. Utrdilo se je spoznanje, da so državni organi pomemben faktor varnosti delovnih ljudi in zaščite njihovih pravic, to pa je pripomoglo, da je njihovo delo učinkovitejše.

Zelo pomemben napredek smo dosegli pri nadaljnji krepitvi celovitega sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite v vseh oblikah. Zares smo lahko zadovoljni z vsem, kar je bilo narejeno, da se naše oborožene sile in služba varnosti nenehno usposabljaajo. Naša skupnost bo tudi v prihodnje naredila vse potrebno za krepitev varnosti države.

Zdaj torej teče intenzivno delo, da se naša družba nadalje samoupravno preobraža. Ta boj, ki se bije z jasne politične platforme in z jasnimi pogledi v prihodnost, kaže dejansko razpoloženje naših ljudi in daje pozitivno oznako sedanjemu družbenopolitičnemu položaju. Takšno stanje je toliko pomembnejše, ker se dosega s premagovanjem notranjih protislovij in odporov na demokratični podlagi ter ob uspešnem upiranju nenehnim pritiskom na našo državo z raznih strani. To potrjuje, da je politika Zveze komunistov Jugoslavije pravilna, to dokazuje njeno enotnost in trdnost kakor tudi kohezijo in stabilnost naše skupnosti v celoti.

Tovarišice in tovariši!

V obdobju izredno zapletenih gospodarskih gibanj v svetu, ki najbolj zadevajo manj razvite države, nam je uspelo, da smo si obdržali mesto med državami z visoko stopnjo gospodarske rasti. Pri tem se je precej zmanjšal pritisk inflacije in so se povečali življenjski stroški. S prizadevanjem naših delovnih ljudi in z organiziranimi akcijami samoupravnih družbenih in državnih organov so bili doseženi pomembni rezultati v politiki ekonomske stabilizacije. To je prispevalo tudi k politični stabilnosti in je ustvarilo pogoje za nadaljnji napredek naše samoupravne družbe.

Toda še naprej zadevamo na resne in dolgoročne probleme gospodarske strukture, na to, da so potrebne hitrejša rast produktivnosti, boljša organiziranost, popolnejše in učinkovitejše izkoriščanje zmogljivosti, večja rentabilnost investicij in intenzivnejše gospodarjenje sploh. Prav tako si je treba prizadevati, da se bodo hitreje urejali problemi razvoja manj razvitih republik in pokrajin. V mejah ustvarjanja optimalnih pogo-

jev za skladen razvoj vse skupnosti moramo iz naše prakse odstranjevati vse oblike zapiranja vase, lokalizma in partikularizma, kar je najti ne samo v organizacijah združenega dela in v občinah, marveč tudi na ravni republik. Zaradi vsega tega je dejansko treba združevati delo in sredstva.

Pri tekoči gospodarski aktivnosti morajo priti vse vrste porabe, zlasti splošna in skupna poraba, v neposredno odvisnost od proizvodnje in produktivnosti dela. Tudi v sistemu, ki ga zdaj gradimo na podlagi ustave, se sila počasi otresamo proračunsko-administrativnih odnosov, starih metod in obnašanja, neracionalnega trošenja sredstev.

Prav tako se moramo upreti poskusom, da bi se brez ekonomske in družbene upravičenosti zviševale cene in da bi bili s tem namenom politični pritiski. Vse to namreč pospešuje inflacijo, kar nam je že prizadejalo veliko škode. Zaradi tega je nujna odločnejša družbena akcija.

Tudi tokrat naj poudarim, da ne smemo dovoliti, da bi se slabila reproduktivna sposobnost gospodarstva. Če bomo pri takem pristopu vztrajali, bomo tudi od organizacij združenega dela lahko odločnejše zahtevali, da se na področju investicij, delitve dohodka, cen in drugega obnašajo po sklenjenih dogovorih in v skladu s planskimi nalogami.

Naši delovni ljudje poznajo smeri in strategijo gospodarskega razvoja. Nedavno sprejeti petletni plan vsebuje bistvene cilje in prednosti razvoja kakor tudi poglobitve opredelitve v ekonomski politiki. Zdaj je vsa družba dolžna to uresničiti. To je namreč pogoj, da se zadovoljijo življenjski interesi delovnih ljudi tudi glede zaposlovanja, nagrajevanja po delu, dviganja življenjskega standarda in ustvarjanja vse boljših pogojev življenja in dela.

Tudi ob tej priložnosti bi želel opozoriti na dejstvo, da je nujno naprej graditi sistem dohodkovnih odnosov v združenem delu. Posebna pozornost pri tem naj velja izdelavi takega sistema delitve dohodka in osebnega dohodka še posebej, ki bo močan stimulans za čim uspešnejše delo na delovnem mestu, za čim boljše izkoriščanje proizvodjalnih sredstev in za investicije kakor tudi za čim intenzivnejše in racionalno združevanje dela in sredstev. Ta stimulans je bistvena predpostavka ne samo za uspešno delovanje samoupravnega sistema in pospešenega družbenoekonomskega razvoja, marveč tudi za dobro politično stanje v državi.

Tak sistem delitve bo močno in nenehno spodbujal produktivnost dela, to pa je mogoče doseči le z neposrednim odločanjem delovnih ljudi. Zaradi tega se moramo še naprej upirati tako izenačevanju kakor tudi nesorazmerjem v materialnem položaju ter socialnim razlikam, ki ne temeljijo na takšnem družbeno določenem stimulansu za delo in na boljšem gospodarjenju z družbenimi sredstvi. Sicer pa so to tudi pogoji za pospeševanje solidarnosti, ki je v naši družbi prav tako nujna. Brez ustrezne delitve tudi ne bomo mogli uspešno urejati številnih problemov osebnega in družbenega standarda – v zdravstvu, šolstvu, stanovanjski graditvi, otroškem varstvu in na drugih področjih.

Tovarišice in tovariši!

Stabilnost naše družbe, enotnost narodov in trdnost naše skupnosti prispevajo, da se nenehoma krepi mednarodni položaj in varnost naše države. Samo takšna Jugoslavija je ob angažiranju vseh samoupravnih subjektov mogla razviti široko in vsestranko mednarodno sodelovanje in je lahko spoštovana in sprejeta kot pomemben faktor mednarodnih odnosov.

Naša politika neuvrščenosti je izraz zgodovinske kontinuitete jugoslovanske revolucije in samega bistva socialistične samoupravne skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti. Ta politika najbolje jamči stabilen mednarodni položaj in vlogo v mednarodnih odnosih, s tem pa prispeva tudi, da se ustvarijo pogoji za hitrejši in nepretrgan družbeni in ekonomski razvoj. To je torej tudi pomemben faktor naše notranje stabilnosti in zato je deležen najširše podpore pri delovnih ljudeh in občanih, pri vseh narodih in narodnostih naše države.

Vse širše povezovanje Jugoslavije s svetom, zlasti z neuvrščenimi deželami in drugimi silami družbenega napredka, socializma in miru je tem pomembnejše, ker kljub določenemu napredku v mednarodnih odnosih še niso odstranjene nevarnosti za neodvisnost, suverenost in varnost številnih narodov in dežel. Še naprej se z različnimi sredstvi izvaja pritisk na posamezne države in tudi na Jugoslavijo. Stališča, ki jih je naša država zastopala, in vse, kar je prispevala k uspešnemu delu konference o evropski varnosti in sodelovanju v Helsinkih, dalje k delu konference komunističnih in delovskih partij Evrope v Berlinu, zlasti pa k peti konferenci šefov držav ali vlad neuvrščenih držav v Colombu, izpričujejo okrepljeno mednarodno vlogo in položaj naše države.

S tem da zastopamo politiko, ki je naši državi zagotovila takšen položaj, branimo ne le svojo svobodo in neodvisnost, marveč prispevamo hkrati k enakopravnemu mednarodnemu sodelovanju ter utrditvi miru v svetu. V tej smeri si tudi prizadevamo, da se uresniči nov mednarodni ekonomski red, da se izboljša položaj držav v razvoju in tako odpravi eno najglobljih protislovij današnjega sveta.

Z dosedanjo politiko bomo tudi v prihodnje nadaljevali ter podajali roko sodelovanja vsem, ki so jo pripravljene sprejeti, in podpirali vse konstruktivne pobude drugih.

Tovarišice in tovariši!

Vse socialistične sile naše družbe še naprej čakajo velike naloge, ki jih bomo zanesljivo uspešno izpolnili, ker nam je jasno, kam si prizadevamo, in imamo konkretno izhodišče samoupravnega razvoja naše skupnosti. Pri izpolnjevanju teh nalog so delovni ljudje vseh narodov in narodnosti Jugoslavije pripravljene, da se še bolj organizirano angažirajo, kar je poroštvo naših uspehov. To je tudi najboljši odgovor vsem tistim, ki pod krinko lažne skrbi za usodo Jugoslavije ali socializma v njej pritiskajo na nas zato, da bi nas odvrnili z naše poti, da bi zavrli naš samostojni razvoj in ogrozili našo neodvisnost. Tako kakor v vseh fazah naše revolucije se naši delovni ljudje opirajo na lastne sile ter mirno in s trdnostjo nadaljujejo

graditev socialistične samoupravne skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti Jugoslavije – to veliko delo in zanesljivo poročstvo naše srečnejše prihodnosti.

J. B. Tito, Izbor iz del, 4. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 412–419.

DELEGATSKI SISTEM – OSNOVA IN OBLIKA NEPOSREDNE SOCIALISTIČNE DEMOKRACIJE

(Iz referata na XI. kongresu ZKJ, junija 1978 v Beogradu)

Neposredna udeležba delovnih ljudi in občanov pri reševanju vseh družbenih vprašanj je bistvo naše socialistične samoupravne demokracije. To uresničujemo predvsem z delegatskim sistemom. Ta sistem omogoča, da se pobuda milijonov ljudi izrazi kot ustvarjalna družbena sila. Širino neposredne udeležbe delovnih ljudi pri odločanju o družbenih zadevah prek delegatskega sistema najbolje kaže to, da je bilo na nedavnih volitvah za člane delegacij izvoljenih skoraj poltretji milijon občanov. Če upoštevamo tudi člane organov samoupravljanja v organizacijah združenega dela in delovnih skupnosti, lahko rečemo, da je v našem delegatskem sistemu vključenih več kot tri milijone delovnih ljudi, medtem ko so z različnimi oblikami osebnega izrekanja praktično zajeti vsi delovni ljudje in občani. Tega še ni bilo v zgodovini političnih sistemov. Nastale so realne možnosti za dokončno odpravo odtujenosti človeka od političnega odločanja – možnosti, da vsak delovni človek zares lahko upravlja družbo.

Politični sistem samoupravne demokracije zagotavlja, da se izrazi množstvo različnih potreb in interesov – človeka kot posameznika, njegove ožje skupnosti, družbe v celoti – ki so posledica družbene delitve dela, različnih pogojev gospodarjenja in drugih objektivnih okoliščin. Obenem ta sistem zagotavlja, da se ti samoupravni interesi demokratično usklajujejo na splošni socialistični podlagi in da so na najboljši način vgrajeni v sprejete sklepe. S tem se prek delegatskega sistema samoupravno in demokratično uresničuje nujna integracija družbe.

Položaj človeka v družbenoekonomskih odnosih in delegatskem sistemu bistveno spreminja tudi njegovo družbeno vlogo in zavest. V socialistični samoupravni demokraciji postaja delovni človek temeljni dejavnik, ustvarjalec v družbi. Ocenjuje svoje materialne in druge možnosti in sam sebi postavlja realne cilje in naloge, ki ustrezajo njegovim potrebam in interesom ter materialnemu, kulturnemu in celotnemu družbenemu razvoju. Ti cilji torej niso motivirani niti s profitom niti z administrativno-tehnokratskimi »višjimi cilji« temveč z resničnimi človekovimi hotenji. Delovni človek se začinja zavedati tudi svoje odločilne vloge pri vseh družbenih zadevah in celotnem razvoju družbe. Na tej podlagi se uresničujejo in izražajo resnične svoboščine in pravice človeka.

Z graditvijo socialistične samoupravne družbe si ne prizadevamo, da bi uresničili nekakšne nedosegljive, nestvarne cilje in naloge, temveč želimo, da človek sam sebi zagotavlja življenjske razmere, ki ustrezajo stopnji družbenega in materialnega razvoja, da vsestransko razvija ustvarjalne sposobnosti in da resnično živi kot človeško bitje.

Razumljivo je, da ne trdimo, da v našem sistemu vse deluje neoprečno in da so tam, kjer smo stvari uredili z ustavo, vsi problemi rešeni tudi že v praksi. Ob sprejemu ustave, zakona o združenem delu in ob drugih priložnostih sem govoril, da pravno urejanje družbenih odnosov samo po sebi ne daje tudi dokončnih rešitev. Zavedali smo se, da proces uresničevanja ustave in zakona ne bo potekal lahko, brez težav in odporov. Težave so predvsem v še premalo razviti materialni osnovi družbe, v pomanjkanju izkušenj, zadrževanju stare prakse pa v idejnem zaostajanju dela delovnih ljudi, tudi komunistov. Tu so še vedno tudi odpori različnih protisamoupravnih sil.

Predvsem birokratsko-tehnokratske sile si vztrajno prizadevajo ohraniti svoje položaje. Pogosto si tudi v novih razmerah ob formalnem usklajevanju organizacijskih oblik z načeli samoupravnega demokratičnega sistema prizadevajo zagotoviti stare ali ustvariti nove vladajoče položaje. Birokratizem in tehnokratizem je zelo žilava in odporna bolezen sodobne družbe, ki ima korenine in vire tudi v objektivnih pogojih razvoja proizvodnih sil in subjektivnih težnjah po ohranitvi privilegiranega in monopolnega položaja v družbi. Zato ni niti najmanj slučajno, da se za temi silami skrivajo razredni sovražnik in razne nacionalistične, dogmatske in druge protisamoupravne sile. Proti njim se moramo bojevati. Naše najmočnejše orožje je dosledno uresničevanje vseh oblik in vsebine naše socialistične samoupravne demokracije. To ne pomeni, da tam, kjer nasprotniki samoupravljanja delujejo kot organizirani sovražniki našega samoupravnega razvoja, ne bomo uporabili tudi administrativnih ukrepov.

Seveda ne smemo dovoljevati niti lastnih pomanjkljivosti in slabosti. Prizadevati si moramo, da jih bo čim manj in da jih bomo kar najhitreje odpravljali. Toliko prej, ker se samoupravnemu sistemu pogosto pripisujejo slabosti, ki v bistvu nastajajo zaradi naše nedoslednosti pri izvajanju sistema. Te slabosti bomo najhitreje odpravili z ustvarjalno akcijo vseh delovnih ljudi. Za uresničevanje takšnega cilja je delegatski sistem pot in sredstvo. Že doslej se je potrdil z rezultati prvega mandata naših delegacij in delegatskih skupščin.

Ko smo uvajali delegatski sistem, je obstajala bojazen, da bi delegacije in delegati lahko podlegli pritisku delnih in lokalnih interesov. Ne moremo reči, da ni bilo takšnih pojavov. Toda praksa kaže, da delni interesi ne prevladajo tam, kjer se delegatski odnosi zares uresničujejo. V celoti so delegacije in delegati imeli ob sprejemanju sklepov razumevajoč odnos do nujnega usklajevanja različnih interesov.

Izpred oči pa ne smemo izgubiti tudi nekaterih slabosti v dosedanjem delovanju delegatskega sistema. Predvsem še ni prišel dovolj do izraza vpliv delegacij združenega dela v delegatskih skupščinah. Delo nekaterih skupščin se formalizira s tem, da se proces odločanja omejuje na golo sprejemanje sklepov. Navedel bom samo en primer. Izločanje sredstev za določene družbene dejavnosti se kljub vsem opozorilom še naprej veča čez naše stvarne možnosti. To priča, da združeno delo zlasti v skupščinah samoupravnih interesnih skupnosti še nima odločilne vloge.

Uspešno delovanje samoupravnega delegatskega sistema zahteva tesno in stalno povezanost članov delegacij in delegatov z delovnimi ljudmi in občani, s katerimi vsak dan delajo in živijo, zlasti pa delegatov s svojo delegacijo. Delegacije oziroma delegati dobivajo iz takšnega neposrednega spoznanja in stika usmeritev in smernice za svoja stališča v skupščinah in drugih samoupravnih organih in resnično lahko neposredno izrazijo voljo in interese delovnih ljudi, ki so jih izvolili. Toda takšna medsebojna povezanost delegatov s svojo delegatsko osnovo pogosto ni dosežena, tako da nekateri delegati dejansko nastopajo samo v svojem imenu in ravnavajo kot v predstavniskem sistemu.

Stalna povezanost delegacij in delegatov z delovnimi ljudmi in občani mora biti osnova za kontrolo delovanja delegacij in delegatov, za oceno njihovega dela in odgovornosti in tudi za oceno dela in odgovornosti samoupravnih in izvršnih organov pri sprejemanju in izvajanju sklepov. So pojavi, da sprejeti sklepi ne ustrezajo resničnim potrebam in interesom delovnih ljudi še pogostejši pa je primer, da se samoupravno sprejeti sklepi ne uresničujejo. V teh primerih je treba sprožiti vprašanje odgovornosti delegatov in samoupravnih organov. Vprašanje odgovornosti je sploh ena od bistvenih stvari pri delovanju delegatskega sistema. Mimo pojavov neodgovornosti ne moremo iti. Nihče ne more biti izvzet od kritike, toda le-ta mora biti seveda konkretna in načelna. Njen namen ne sme biti razvrednotenje osebnosti ali dela in rezultatov samoupravnih skupnosti. V skladu s svojimi nalogami in pooblastili mora vsakdo nositi svoj del odgovornosti, vštevši ustrezne družbene sekcije.

Za razvoj socialistične samoupravne demokracije in posebej delegatskega sistema je bistven razvoj demokratičnih odnosov v krajevni skupnosti in občini. Krajevna skupnost mora – prek raznih oblik neposrednega sporazumevanja, dogovarjanja in odločanja – postati temeljna samoupravna skupnost ljudi, v kateri odločajo o vrsti vprašanj iz vsakodnevnega življenja in dela. Takšna krajevna skupnost, ki se v praksi čedalje bolj uveljavlja, je skupaj s temeljno organizacijo združenega dela temelj celotnega sistema socialistične samoupravne demokracije. Zato je nujno, da je nadaljnji razvoj krajevnih skupnosti eno izmed temeljnih področij delovanja družbenopolitičnih organizacij.

Na podlagi samoupravne prakse v krajevni skupnosti se delovni ljudje in občani po svojih delegacijah in delegatih povezujejo z delovnimi ljudmi v drugih krajevnih in drugih samoupravnih skupnostih, določajo in uskla-

jujejo skupne potrebe in interese predvsem v občini, potem pa tudi v širših družbenopolitičnih skupnostih.

To medsebojno povezovanje raznih samoupravnih subjektov v občini se doslej ni dovolj uresničevalo in zato se občina ni v zadostni meri razvijala kot enotna samoupravna skupnost. V tem pogledu je posebnega pomena vključevanje temeljnih organizacij združenega dela v samoupravno življenje občine. Če bodo te kot nosilke dohodka in zainteresirane za čimširše povezovanje v procesu reprodukcije imele ustrezen vpliv na politiko občine, bodo s samim tem delovale tudi proti lokalističnemu zapiranju, ki ga še vedno srečujemo. Občina kot mesto, kjer se urejajo odnosi in rešujejo vsi bistveni problemi življenja in dela delovnih ljudi in občanov – proizvodni, komunalni, socialni, kulturni in drugi – bo postala takšna človeška skupnost, za katero je Marx rekel, da je naposled odkrita politična oblika ekonomske osvoboditve dela. Do konca razvita občina je najboljša oblika in temelj za najširše samoupravno demokratično povezovanje delovnih ljudi pri reševanju vprašanj skupnega in splošnega družbenega interesa, ki se lahko rešujejo – po ustavi pa se tudi rešujejo – samo v pokrajini, republiki in federaciji.

Samoupravne pravice in položaj delovnih ljudi in občanov ter enakopravnost narodov in narodnosti so osnova in okvir za delovanje državnih organov. Zato se v razmerah samoupravljanja spreminjata položaj in vloga države in njenih organov. Z delegatskimi skupščinami in čedalje širšo prakso, da se posamezna vprašanja, ki so bila doslej urejena z zakoni, čedalje bolj rešujejo s samoupravnimi sporazumi in družbenimi dogovori delovnih ljudi oziroma njihovih samoupravnih skupnosti, se uresničuje tisto, kar imenujemo odmiranje države. Tam, kjer je potreben sklep državnih organov – to pa je še vedno in bo še dolgo nujno pri urejanju splošnih delovnih in življenjskih razmer – je takšen sklep v bistvu izraz potreb in interesov združenega dela in družbe v celoti. Tako postaja država instrument v rokah delovnih ljudi pri uresničevanju socialističnih samoupravnih odnosov.

Organi državne uprave in zlasti izvršni organi morajo biti ne le pod neposrednim vplivom in kontrolo delegatskih skupščin – kakor je to določeno tudi z ustavo – temveč se morajo bolj kot doslej odpreti tudi za neposreden demokratičen vpliv in kontrolo delovnih ljudi in občanov ter njihovih družbenih in političnih organizacij. To najboljše preprečuje njihovo birokratiziranje. To pa hkrati pomeni, da morajo ti organi pri reševanju tekočih vprašanj sami sprejemati nujne ukrepe za odpravljanje pojavov administrativno-birokratskega odnosa do občana.

Samoupravna demokracija ne more biti popolna brez vzpostavljanja enakopravnih in demokratičnih odnosov med narodi in narodnostmi, brez pravice vsakega naroda in narodnosti do svobodnega in samostojnega kulturnega, gospodarskega in političnega razvoja. Zato je sleherni poskus nacionalističnega egoizma in dominacije, bodisi v obliki unitarizma ali separatizma, v nasprotju tudi z nacionalno enakopravnostjo in s sistemom

samoupravne demokracije. Samoupravljanje je vneslo nove prvine v mednacionalne odnose in v sam pojem nacionalne enakopravnosti. Tem odnosom daje novo in drugačno družbenoekonomsko in demokratično vsebino.

Republike in pokrajini, gospodarsko in politično enakopravne, sodelujejo med seboj ne samo kot državne skupnosti, temveč tudi kot samoupravni subjekti. Za njihove medsebojne odnose je vse bolj značilno prav tisto, kar je bistvo samoupravljanja sploh – svoboda, enakopravnost, soodvisnost, odgovornost in solidarnost. Zato so naši narodi in narodnosti danes še bolj enotni, kohezija naše federativne skupnosti pa je trdnejša kot kadarkoli prej. Spomnimo se samo nedavne preteklosti, ko so nacionalistične sile skušale spodkopati mednacionalne odnose in samoupravno usmeritev našega razvoja – ker so prav v njej videle največjo oviro za svoje cilje – obrniti k buržoaznemu nacionalizmu, separatizmu oziroma birokratskemu centralizmu. Te nevarnosti za nadaljnji samoupravni razvoj naše federativne skupnosti smo odločno premagali in še bolj utrdili enakopravnost, bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti. To seveda ne pomeni, da tudi na tem področju ne bi mogli stvari še izboljševati in razvijati.

Dogovarjanje republik in pokrajin je odpravilo številne prejšnje nesporzume in spore na področju gospodarskih in političnih odnosov. Toda nujna so nadaljnja prizadevanja, da bosta dogovarjanje in sporazumevanje republik in pokrajin učinkovita in da ju ne bodo zavlačevali. Sleherno zavlačevanje nujnih rešitev povzroča škodo. Prizadevati si moramo za izboljšanje in izpopolnitev metod medsebojnega dogovarjanja in sporazumevanja, da bi bilo usklajevanje interesov uspešnejše.

Rad bi posebej poudaril, da se ne sme zmanjševati budnost za vse pojave oživljanja birokratskega centralizma v federaciji in tudi v republikah in pokrajinah ter za težnje po lokalističnem zapiranju. Takšni pojavi gredo na roko raznim nacionalističnim ideologijam, nacionalizem pa je zaseda, v kateri se skrivajo in delujejo razredni sovražnik in druge reakcionarne in protisamoupravne sile. V tem boju proti nacionalističnim in drugim silam, ki vlečejo nazaj, so najučinkovitejše orožje krepitev sodelovanja, sporazumevanje in dogovarjanje republik in pokrajin. Posebej pomembno je vsestransko razvijanje vseh oblik samoupravnega povezovanja organizacij združenega dela in drugih samoupravnih subjektov iz različnih republik in pokrajin pri reševanju vprašanj skupnega interesa.

Naša socialistična samoupravna demokracija izvira iz socialističnih proizvodnih odnosov, zasnovanih na samoupravljanju. Družbenoekonomski položaj delavca v združenem delu – njegova pravica, da suvereno odloča o sredstvih, pogojih in rezultatih svojega dela, je izhodišče in pogoj za samoupravne demokratične odnose. In nasprotno, delegatski samoupravni sistem zagotavlja razvoj socialističnih samoupravnih proizvodnih odnosov. Družbenoekonomski položaj človeka in delegatski sistem odločanja o družbenih zadevah sta dve plati, dve neločljivi obeležji položaja,

pravic in svobode človeka. V naravi našega družbenega sistema je, da se ljudje kot proizvajalci in samoupravljalci pri reševanju osebnih, skupnih in splošnih družbenih vprašanj medsebojno sporazumevajo in dogovarjajo na podlagi enakopravnosti in vzajemne odgovornosti. Samo tako lahko uresničujejo in izboljšujejo človekove svoboščine. Absolutne svobode zunaj medčloveške odvisnosti ni. Na tem temeljijo tudi naša pojmovanja svobode in pravic občanov, naša praksa demokratičnih odnosov v družbi.

J. B. Tito, ZKJ v boju za nadaljnji razvoj..., v: Dokumenti XI. kongresa ZKJ, izd. Komunist, Ljubljana 1978, str. 40-46.

O KOLEKTIVNEM DELU IN ODGOVORNOSTI

(Govor na osmem kongresu Zveze sindikatov Jugoslavije, 21. nov. 1978 v Beogradu)

Tovarišice in tovariši, zares mi je v veliko zadovoljstvo, da sem danes skupaj z vami, delegati in gosti 8. kongresa Zveze sindikatov Jugoslavije. Uporabljam to priložnost, da vas pristrčno pozdravim in vam zaželim uspešno in plodno delo.

Spremljal sem delo kongresov in konferenc sindikatov v republikah in pokrajinah kakor tudi priprave na to pomembno srečanje. Videl sem, da se organizacije Zveze sindikatov čedalje bolj obračajo k pravih problemom, ki so danes pred našo družbo, da se jih lotevajo konkretno in da so pri iskanju najboljših rešitev zelo aktivne. Mislim, da je to pot pravega angažiranja v duhu uresničevanja odločitev in sklepov XI. kongresa Zveze komunistov Jugoslavije. Ta vaš kongres bo gotovo pripomogel, da bomo v tem pogledu še hitreje napredovali.

Tovarišice in tovariši, naš družbenoekonomski in politični razvoj je bil tudi zadnja leta stanovit in razmeroma hiter. V dokaj zapletenih razmerah smo dosegli napredek v materialnem, kulturnem in drugem pogledu. Na vsakem koraku vidimo, da raste življenjski in družbeni standard, kar je tudi eden naših temeljnih družbenih ciljev in nalog, in tako bo tudi v prihodnje.

Lahko smo torej zadovoljni s celotnim razvojem, če ga primerjamo z drugimi državami ali s katerikoli prejšnjim obdobjem v naši izgradnji. Ne moremo pa biti zadovoljni, če upoštevamo človeške in materialne zmogljivosti, s katerimi razpolagamo, in možnosti, ki nam jih daje naš sistem.

Naše rezultate zmanjšujejo problemi in težave, ki niso samo objektivne narave. V tekočih gospodarskih gibanjih zadevamo na nekatere negativne tendence in pojave, ki se, zato, ker jih pravočasno ne zatiramo, spreminjajo v kronične probleme, ki spodkopavajo tisto, kar smo že dosegli. Sicer pa sem tako o naših rezultatih kakor tudi o težavah govoril že velikokrat, posebej na XI. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije.

Vendar bi rad tudi tokrat opozoril na nekatere probleme in slabosti, ki zavirajo naš vsestranski razvoj. Gospodarske strukture na primer ne spreminjamo dovolj hitro v skladu s skupno načrtanimi strateškimi smermi našega razvoja. Produktivnost dela raste počasneje, kot bi lahko. Vse oblike porabe naraščajo mnogo hitreje, kot pa realno omogoča družbeni proizvod. Porabljam torej več, kakor proizvajamo. Tako se gospodarstvo preveč obremenjuje in zadolžuje, s tem pa tudi slabi materialna baza samoupravljanja. To še naprej podžiga pritisk inflacije, ki v takšnem položaju grozi, da postane še večja kot doslej. Nadalje imamo ves čas velik primanjkljaj v plačilni bilanci s tujino, na kar sem ne samo enkrat opozoril. Vidite, ne mislimo dosti na to, kaj se zunaj dogaja in kako je z našimi ekonomskimi odnosi s tujino. Kar zadeva solventnost, kar zadeva izpolnjevanje naših obveznosti nasproti tujini, uživamo ugled. Toda če bi še naprej delali tako, kot delamo zdaj, posebno še v zadnjem času, tedaj bi utegnili ta prestiž izgubiti.

Nadalje zadevamo na pojave lokalnega in regionalnega zapiranja gospodarstva, premajhnega združevanja v gospodarstvu, vse to pa otežuje dolgoročen uspešen razvoj celotne države, zlasti njenih gospodarsko nezadostno razvitih območij. Ekonomska gibanja, obremenjena s takimi in podobnimi problemi, bi utegnila prej ali slej, če bi se nadaljevala, negativno vplivati tudi na enakopravnost, bratstvo in enotnost, kar je bilo in ostane temeljni pogoj našega obstoja in razvoja v miru in svobodi.

Nastaja vprašanje: zakaj se nam v gospodarstvu iz leta v leto ponavljajo skoraj isti problemi in slabosti? Kako to, da si jasno in natančno zastavimo letne in petletne cilje in naloge, potem pa ugotovimo, da smo jih le deloma uresničili? Kaj je temu krivo?

V veliki meri gre za neizpolnjevanje tega, kar določimo s samoupravnimi sporazumi in dogovori. Dokaj uspešno izgrajujemo sistem, sprejemamo zakone in plane, dosegamo dogovore in sporazume. Ne gre torej za slabosti sistema, čeprav so njegove zboljšave vedno možne in potrebne, marveč za delovanje mimo sistema, za to, da se ne držimo sistemskih rešitev in dogovorjenih stališč, za neodgovornost na raznih ravneh, tu in tam pa tudi za zavestno spodkopavanje tega, kar smo sprejeli. Pogostokrat niti ne čakajo, da bi kakšna rešitev pokazala svoje odlike v praksi, marveč jo kar obidejo in zavlačujejo njeno uresničitev, ali pa jo formalno sprejmejo, delajo pa po starem. Tako se vpijajo elementi stihijnosti in nestabilnosti v najbolj kočljivo področje – funkcioniranje sistema. Odmiikanje od tega, kar je bilo dogovorjeno, gre na roke liberalističnim in birokratskim tendencam, te pa, ene kot druge, onemogočajo uresničevanje planskih nalog.

Kaj nas v sedanjih okoliščinah čaka kot neposredna in dolgoročna naloga? Naša temeljna usmeritev mora biti politika stabilizacije. Bojevati se moramo za bolj stabilna gibanja, četudi za to ceno, da bo gospodarska rast začasno nekoliko počasnejša. Ni nujno, da vse naredimo mi. Prišle bodo nove generacije – naj tudi te kaj naredijo. Mi smo doslej naredili

veliko. Dajmo, olajšajmo malo položaj naših delovnih ljudi, naših proizvajalcev.

V naših delovnih kolektivih so velike rezerve in možnosti za bolj produktivno, bolj ekonomično in učinkovitejše delo, toda s pogojem, da bolj varčujemo, še bolje delamo in smotrneje ravnamo v vsej družbi. Predvsem je nujno treba investicijsko, splošno, skupno, pa tudi osebno porabo speljati v okvire naših možnosti, se pravi realnega dohodka. Investicije brez kritja moramo onemogočiti. Zdaj je na primer v gradnji skoraj 29.000 objektov. Kaj to pomeni? To pomeni veliko nevarnost inflacije. Morali se bomo resneje lotiti stvari – kaj omejiti, kaj pustiti za kasneje. Iti moramo postopoma, se pravi, ne tako hitro kot doslej. Kajti sicer bi lahko zabredli v težave. Opozarjam vas, da položaj ne bo dober, če bomo ostali pri tem, kar delamo in kakor delamo danes. Doklej na primer bomo jemali sredstva od delovnih kolektivov tudi za tisto, kar v sedanji fazi ni prednostno in kar lahko počaka – največkrat brez posvetovanja ali samo ob formalnem soglasju tistih, ki ta sredstva ustvarjajo?

Kdo je odgovoren za pretirane ambicije in za to, da je med željami in možnostmi tak razmik? Odgovorni so tisti, ki sprejemajo sklepe o investicijah in druge. Kljub široki samoupravni in delegatski bazi mnogih sklepov v bistvu še ne sprejemamo na samoupraven način, čeprav formalno prodro skozi samoupravni postopek. Dosti je primerov, ko v ožjih krogih odločajo o vrsti vprašanj, ki se tičejo reprodukcije, dosti je vplivov, ki so v nasprotju s samoupravnimi odnosi. To imam za velik politični problem, prebroditev tega problema pa za prednostno nalogo, predvsem partijskih in sindikalnih organizacij.

Naše prizadevanje za bolj stabilne ekonomske tokove mora spremljati tudi določeno odpovedovanje, a ne samo – kot sem rekel že na prejšnjem 7. kongresu – tega ali onega dela družbe in nikakor ne samo delavskega razreda. Danes ni nujno, da zategujemo pas v enakem smislu, kot smo ga zategovali prej. Pač pa je nujno, da našo celotno porabo speljemo v okvire realnih možnosti, tako da bo povsem soodvisna od povečanja produktivnosti dela. Produktivnost pa je pri nas še precej nizka v primerjavi z visoko razvitimi industrijskimi državami.

Jasno je, da obstoječih problemov ni mogoče rešiti čez noč. To je daljši proces, čeprav so stvari, ki terjajo hitre intervencije in ne dopuščajo zavlačevanja. In ni dovolj, pojave zatirati, marveč moramo odpravljati vzroke. To je pomembno zlasti zdaj, ko pripravljamo srednjeročni plan. Aktualna vprašanja v gospodarstvu morajo kar najbolj pritegniti pozornost tako Zveze komunistov kot vseh drugih organizacij, všteti seveda tudi sindikat. Ta vprašanja so bila pred nekaj dnevi zelo podrobno obravnavana tudi na seji predsedstva CK ZKJ. Zdaj je stvar vseh organizacij in organov, da se z vso odgovornostjo lotijo njihovega urejanja.

Že med nedavnimi obiski v posameznih krajih naše domovine sem poudarjal, da morajo vsi organi in institucije našega sistema v okviru svojih prostojnosti odgovorno opravljati svoje funkcije in izpolnjevati

svoje naloge. Posebej sem opozarjal na nujno potrebo, da z družbenim dogovarjanjem in samoupravnim sporazumevanjem hitreje in učinkoviteje urejamo vprašanja, ki imajo skupen pomen.

To seveda terja, da odločneje premagujemo tendence in neredkokdaj tudi prakso birokratskega prilaščanja samoupravljalnih pravic delavcev kakor tudi ustavnih pravic in dolžnosti institucij političnega sistema. To hkrati terja, da zatiramo nenačelna hotenja po zadovoljevanju tistih parcialnih, dejansko egoističnih interesov, ki so v nasprotju s skupnimi, s tem pa v bistvu tudi lastnimi interesi.

So tudi poskusi, da bi posamezne parcialne interese »politizirali«, v čemer se skriva nevarnost političnega manipuliranja z delovnimi ljudmi in občani. Tega v naši socialistični samoupravni družbi ne bi smelo biti. Zveza komunistov, Zveza sindikatov in vse organizirane socialistične sile, zbrane v Socialistični zvezi, se morajo odločno postaviti po robu takim tendencam. Nujno je treba krepiti zavest, da je združevanje dela in sredstev – ne pa zapiranje v ožje, lokalne, regionalne in druge okvire – v skupnem interesu delavskega razreda in vseh naših delovnih ljudi, v interesu vseh narodov in narodnosti naše dežele.

Ko govorimo o vsiljevanju ozkih parcialnih, pravzaprav sebičnih interesov, po navadi menimo, da je pobudnik takih tendenc tehnobirokratski monopol. To v bistvu drži. Ne smemo pa pozabiti, da tehnobirokratizem ne bi imel takšne moči, če ne bi bil deležen podpore posameznih političnih dejavnikov, to je politične birokracije. Dobro vemo, da je birokratizem zelo žilav in da njegovih korenin ni lahko izrjaviti. Zato se moramo proti temu bojevati povsod, na vseh ravneh. Spominjate se, da sem že velikokrat opozarjal na birokratsko samovoljo posameznikov ter skupin in na tendence, da bi uzurpirali oblast delavskega razreda, da sem govoril o sprejemanju odločitev, ki niso izraz interesov in želja samih delovnih ljudi.

Zato se morajo vse organizacije in organi ZK in vse druge organizirane socialistične sile vztrajno bojevati proti takšnim pojavom in predvsem v svojem okolju zagotoviti uspešen razvoj socialističnega samoupravljanja. V tej zvezi sem tudi v nedavnih govorih opozoril, da moramo več pozornosti posvetiti delovanju delegatskega sistema. Delavci in vsi delovni ljudje naj bi prek svojih delegacij in delegatov v družbenopolitičnih in samoupravnih interesnih skupnostih odločali o celotni politiki naše družbe, zlasti pa o politiki reprodukcije. Delegatski sistem in nadaljnji razvoj socialistične samoupravne demokracije terjata, da v vseh samoupravnih in državnih organih, v delegatskih skupščinah, forumih in organih družbenopolitičnih organizacij popolnoma uveljavimo in spodbujamo kolektivno delo.

S takim ciljem in na temelju pozitivnih izkušenj, ki smo si jih že pridobili, moramo še nadalje izpopolnjevati metode in oblike organizacije dela forumov in organov. Znano je, da v predsedstvu SFRJ kot v najvišjem državnem organu že vrsto let volimo podpredsednika za leto dni. To

načelo smo pred kratkim uveljavili tudi v predsedstvu CK ZKJ, ko smo izvolili predsedujočega prav tako za eno leto. Ob dosedanjih izkušnjah lahko ugotovimo, da bi takšno prakso v prihodnjem razdobju lahko uveljavili in da bi to morali storiti tudi v drugih organih in organizacijah, od občine do federacije. Izjema bi lahko bili le nekateri izvršni in strokovni organi ter ustanove. A tudi tam bi morali razvijati in uveljavljati kolektivno delo ter skupno odgovornost.

Mislim, da nas k takšnemu načinu dela obvezuje s svojim bistvom naš samoupravni sistem. Takšna metoda in oblike organizacije izvirajo posebej iz potrebe, da delegatski sistem nemoteno deluje in se izpopolnjuje. Zato bi se morali že zdaj lotiti pretresanja takšnih metod in oblik ter postopoma preiti h kar najširšemu uresničevanju vsega tega.

O teh vprašanjih sem veliko razmišljal. Trdno sem prepričan, da bi tak način dela še bolj uveljavil kolektivno delo in odgovornost, da bi pripomogel k nadaljnji demokratizaciji dela vseh samoupravnih in političnih organov in preprečil uveljavljanje leaderskih in drugih nezdravih ambicij posameznikov. Z eno besedo, delo bi postalo učinkovitejše, odnosi med ljudmi pa boljši in bolj človeški. Vse to bi pripomoglo, da bi se Jugoslavija v stabilnih razmerah še nadalje uspešno razvijala kot socialistična, samoupravna in federativna skupnost.

Tovarišice in tovariši, na vašem 7. kongresu se je potrdila nova, zelo pomembna vloga sindikata kot razredne družbenopolitične organizacije. Medtem se je hkrati z razvojem samoupravnega sistema ta vloga krepila, a obenem z njo tudi ugled vaše organizacije. To vas obvezuje k še živahnjejši dejavnosti, ki ima za cilj nadalje poglobljati samoupravljanje pa tudi vse bolj neposredno izražati in povezovati interese vseh delovnih ljudi v naši državi.

V minulih letih se je sindikat bojeval za to, da bi delavci postali glavna sila pri doslednem uresničevanju ustave in zakona o združenem delu. Pri tem je vaša organizacija dosegla uspehe. Še vedno pa smo daleč od tistega, kar si želimo in kar moramo doseči. Vse nas čaka obveznost, da pospešimo akcije, ki vodijo k doslednemu organiziranju združenega dela, bolj popolnemu samoupravljanju in boljšemu položaju delavskega razreda nasploh.

Na XI. kongresu ZKJ sem poudaril, da se vloga sindikata, ko govorimo o bistvenih vprašanjih samoupravno združenega dela, ne sme omejevati na opredeljevanje do predlaganih rešitev, temveč si mora sindikat izoblikovati svoja stališča. To so ljudje očitno dobro razumeli in uspehi so se že pokazali.

Ob tej priložnosti ne bi obširneje govoril o nalogah sindikata pri oblikovanju sistema delitve po delu in uresničevanju tega sistema, o obveznostih pri zaščiti samoupravnih pravic delavcev in pri urejanju njihovih življenjsko pomembnih vprašanj, ter marsičem drugem. Pa ne zaradi tega, ker te reči ne bi bile aktualne. Nasprotno, ta vprašanja morajo še nadalje ostati v središču vašega zanimanja in dejavnosti. Kar zadeva stališča, pa so dobro znana; o tem sem precej govoril tudi na vašem

prejšnjem kongresu, pa ob drugih priložnostih. Tokrat vas samo pozivam, da si še nadalje prizadevate, da bi uresničili ta stališča.

V tem letu sem imel vrsto srečanj s predstavniki organizacij združenega dela, neposrednimi proizvajalci. Lahko sem se prepričal o zares visoki zavesti naših delovnih ljudi, o njihovi samoupravljalski zrelosti. To je jamstvo, da lahko – z več odgovornosti pri uresničevanju zastavljenega in z več vztrajnosti pri delu – premagamo težave, ki so pred nami.

Pri tem je dobršen del odgovornosti na Zvezi sindikatov, kar bi rad še enkrat poudaril. Ne dvomim, da bo vaša organizacija kos tem obveznostim. Želel bi, da bi bil vaš kongres ploden delovni dogovor in da bi se njegov ustvarjalni duh prenesel v vse vaše organizacije.

J. B. Tito, govor na 8. kongresu ZKJ, izd. Komunist, Ljubljana 1979, v: Dokumenti ZKJ, str. 7–13.

Nacionalno vprašanje in federalizem

VESELINU MASLEŠI, PREDSTAVNIKU CK KPJ ZA USTANOVITEV ENOTNE DELAVSKE PARTIJE IN LJUDSKE FRONTE V SRBIJI

(Iz pisma z Dunaja, 2. novembra 1936)

... Levičarji ne odstopajo od načela samoodločbe narodov s pravico do odcepitve. To je *pravica*, ki mora biti priznana vsakemu narodu, če naj bo enakopraven. Vendar pa to ne pomeni, da je odcepitev v vsaki situaciji obvezna in smotrna. V današnji situaciji so (levičarji) proti razkosanju Jugoslavije, ki si ga želijo plačanci italijanskega, avstrijskega in madžarskega fašizma in ki bi nedvomno privedlo do vojne, prav to pa hočejo vsi fašistični podpihovalci vojne. Levičarji so za svobodno skupnost vseh narodov Jugoslavije v sedanjih mejah, za skupnost, urejeno na federativni podlagi, in proti vsakemu izkoriščanju in hegemoniji kateregakoli naroda nad drugim.

Hrvatski, slovenski, srbski, makedonski in črnogorski narodi se morajo torej demokratično odločiti, kako bi želeli urediti medsebojne odnose v državni skupnosti. Prav tako ima tudi ljudstvo v Vojvodini ter v Bosni in Hercegovini pravico, da se odloči o svojem položaju v državni skupnosti.

Stališče levičarjev se ujema s stališčem Kmečko-demokratske koalicije.¹ ...

... 5. K projektu platforme za najširšo LF moram dati nekaj pomembnih in resnih pripomb. O tem se morate resno pogovoriti.

Menim, da je ta platforma v osnovi napačna. Po svoji vsebini je hegemonistična, tj. spet daje srbskim strankam možnost, da zatirajo hrvaški narod in druge narode. V njej manjka jasno in nedvoumno izražena zahteva po pravici naroda do narodnostne svobode in enakopravnosti. Iz vse te platforme veje duh hegemonistične in velikosrbske vidovdanske ustave,² ki je sankcionirala nacionalno zatiranje in neenakopravnost ter privedla do 6. januarja 1929 in do diktature vojaško-fašistične velikosrbske buržoazije.

Po vrsti bom analiziral vsako posamezno točko.

1. Zahteva se obnovitev stanja izpred 6. januarja 1929 in svoboda vseh strank, ki so obstajale po drž[avnem] zedinjenju.

¹ Kmečko-demokratsko koalicijo so sestavljale Demokratska kmečka stranka, Zemljoradniška stranka in Samostojna demokratska stranka.

² Vidovdanska ustava – prva jugoslovanska ustava, sprejeta 28. junija 1921 (na Vidov dan), odpravljena 6. januarja 1929 z uvedbo vojaško-monarhistične diktature. Odpravila je avtonomijo »zgodovinskih pokrajin« in je uzakonila centralizem.

Namesto tega je treba v prvi vrsti zahtevati:

Obnovitev popolne demokracije in vrnitev ljudstvu odvzetih svoboščin. Razpustitev jevtičevske³ skupščine, odprava sedanje oktroirane ustave⁴ in starih zakonov. Zagotovitev vsem narodom, da se lahko popolnoma svobodno odločijo o tem, kako bodo uredili svoje odnose v skupni državi (federativni državi). Zato se je treba vrniti k stanju pred 1. decembrom 1918.

2. Zahteva se, naj se vlada sestavi »po možnosti iz čim več prejšnjih strank«, ta vlada pa bi razpisala volitve za ustavodajno skupščino po zakonu iz leta 1920.

Mislim, da je treba poudariti zahtevo, naj se oblast izroči vladi, ki bo imela zaupanje ljudstva, sestavlja pa naj jo sedanja izvenparlamentarna opozicija, v kateri bo delavski razred dostojno zastopan. Naloga takšne vlade bi bila, da izvede volitve na podlagi tajne in proporcionalne pravice glasovanja s pokrajinskimi listami. To pa zaradi tega, da bi Hrvati, Slovenci, Srbi, Makedonci, Črnogorci, pa tudi Vojvodina, Bosna in Hercegovina lahko formirali svoje nacionalne skupščine (sabore), ki bi suvereno odločale o svojih nacionalnih in regionalnih zahtevah glede državne ureditve. Pri tem ni važno, ali bi bile te volitve za navadno skupščino, ki bi se spremenila v ustavodajno, ali za skupščino, ki bi razpisala nove volitve za ustavodajno skupščino in bi se ta kasneje spremenila v navadno zakonodajno skupščino.

Osnovno je omogočiti narodom, da se posvetujejo in izrečejo o tem, kakšno državo in kakšno notranjo ureditev bi hoteli imeti, ter da se tudi za prihodnost zavarujejo pred vsako hegemonijo, zatiranjem in pritiski...⁵

Suverenost ust[avodajne] skupščine sama na sebi lahko postane novo sredstvo zatiranja.

Druge zahteve, postavljene v platformi, so pravilne, vendar morajo izhajati iz dveh temeljnih zahtev: popolna demokracija in enakopravnost vseh narodov.

V platformi manjka zahteva po varstvu narodnih manjšin (Madžarov, Nemcev, Albancev).

Ker Tebi ne zadošča samo kritika, Ti navajam, kakšne teze na platformo bi predlagal jaz.

Temeljno načelo bi moralo biti:

Ni demokracije brez narodnostne svobode (to je treba ponavljati beograjskemu delu UO) in ni narodnostne svobode brez demokracije (to pa v Zagrebu).

³ Bogoljub Jevtić (Jeftić, 1895–1960), predsednik jugoslovanske vlade in voditelj Jugoslovanske nacionalne stranke. Med vojno in tudi pozneje v emigraciji je deloval kot nasprotnik nove Jugoslavije.

⁴ Oktroirana ustava – po diktaturi je kralj Aleksander (3. sept. 1931) razglasil ustavo in uvedel parlamentarni način vladanja, da bi prikril tako režim diktature.

⁵ Besedilo ni čitljivo, deloma pa manjkata tudi dve vrsti. Na podlagi analize nadaljnje vsebine je mogoče sklepati, da se ta del besedila glasi: Najvažnejše pri tem je, da se zagotovi enakopravnost vseh narodov v Jugoslaviji. Ali: Najvažnejše je omogočiti popolno demokracijo in enakopravnost vseh narodov v Jugoslaviji.

1. Obnovitev popolne demokracije in pravice narodov do samoodločbe.

To pomeni ukinitve ustave in vseh reakcionarnih zakonov z vsemi posledicami: amnestija polit[ičnih] in vojaških obsojencev ter *vrnitev k stanju pred 1. decembrom 1918. Suverenost narodov.*

Ker SDK in UO zagovarjata stališče, naj se ohrani država Jugoslavija in prizna dinastija Karađorđevićev⁷ – kot podlaga za izgradnjo nove državne skupnosti narodov in provinc v Jugoslaviji – je torej treba poudariti federativno načelo (republiko, vendar ne jahajte na tem).

2. Zahtevati vlado NFS (ali vlado narodnega sporazuma), v kateri bodo predstavniki demokratskih strank (in v kateri bo seveda zastopan tudi delavski razred).

Naloga te vlade bi morala biti, da obnovi ljudske svoboščine (demokracijo) ter razpiše in izvede svobodne volitve. To so lahko volitve za ustavodajno skupščino, lahko pa taista vlada razpiše volitve za navadno skupščino, ki bi narodom vrnila demokracijo in razpisala volitve za ustavodajno skupščino, ki bi bila suverena. V tem primeru bi dobili narodi dovolj časa, da bi se lahko politično organizirali in razbili psihozo terorja, ki jo zapušča dolgo obdobje diktature in silja.

3. Iz projekta platforme je povsem izpadla ena izmed najaktualnejših zahtev sodobne demokracije. To je opredelitev NFS za mir in proti fašizmu kot podpihovalcu vojne. Priznanje Sovjetske zveze kot najdoslednejše in mogočne zaščitnice svobode malih narodov in miru.

Orientacija NFS k fronti demokracije in miru v mednarodnem merilu.

4. Sprejetje ekonomskopolitičnih zakonov v korist delavcev in kmetov.

Izpopolnitev delavske varstvene zakonodaje.

Zakonodaja v korist kmetov: zavarovanje srednjih delovnih plasti (obrtniki, svobodni poklici itd).

V platformi mora biti jasno in nedvoumno izražena odločenost, da se bo spoštovala pravica do samoodločbe vseh narodov, tj. ne samo pravica Srbov, Hrvatov in Slovencev, ampak tudi Makedoncev in Črnogorcev, prav tako pa tudi pravica narodov v Vojvodini in v Bosni in Hercegovini, da se odloči o tem, ali bo ohranila svojo regionalno samostojnost v federativni državi.

Prav tako je treba poudariti tudi pravice narodnih manjšin – Nemcev, Madžarov in Albancev – do enakopravnosti.

Seveda mora v NFS (ni treba, da se tako imenuje) vladati enotnost v stališčih do teh dveh temeljnih vprašanj:

⁶ Ljudska fronta.

⁷ Dinastija Karađorđevićev je vladala v Srbiji (v 19. in 20. stoletju) in v predvojni Jugoslaviji. Ustanovil jo je Karađorđe, zadnji kralj te dinastije in Jugoslavije je bil Peter II. Karađorđević. Ustavodajna skupščina FLRJ je sprejela sklep o ukinitvi monarhije 29. novembra 1945.

1. federativna država;
2. koliko federativnih enot (po moje sedem).⁸

Zdi se mi, da je srbska UO (pa tudi del ljudskofrontovcev) pripravljena priznati svoboščine Hrvatom in Slovencem, medtem ko ima druge narode in province za srbske. Srbska buržoazija si želi na nov in rafiniran način zagotoviti svojo nadvlado in hegemonijo nad Makedonci in Črnogorci ter nad ljudstvom v Bosni in Hercegovini in Vojvodini.

Tak način rešitve nacionalnega vprašanja in demokracije bi bil pomajkljiv in bi postal vir novih bojov zatiranih narodov in pokrajin za svojo svobodo in enakopravnost. Ti boji bi zavirali razvoj in bi bili klica novih nevarnosti za demokracijo in za mir po svetu.

Nisem hotel zapisati dokončnih formulacij, ker morajo formulacije izhajati iz pogajanj in sporazumov.

Pogovori se o vsem s prijatelji in se mi pogosteje oglašaj.

Pozdrav, Tvoj Peter
A-CK ZKJ, fond KI, 1936/374.

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga (Nacionalno vprašanje in revolucija), DZS, Ljubljana 1978, str. 8, 10–14.

KOMUNISTI IN HRVATSKI NAROD

(Članek, objavljen v »Proleterju«, št. 5, maj 1937)

Križarska vojna proti komunistom, ki jo vodijo Hitler, Mussolini in rimski papež po svetu, dr. Stojadinović¹ z ministrom policije duhovnikom Korošcem,² patriarhom Varnavo³ in nadškofom Stepincem⁴ pa v Jugoslaviji, je zajela v svoj vrtnec tudi nekatere veljake Hrvatske kmečke stranke. Da dr. Stojadinović, Korošec, patriarh Varnava in nadškof Stepinac vodijo križarsko vojno proti komunistom, je povsem naravno. Dr. Stojadinović in njegovi pomočniki branijo interese gospodarjev in bančnikov, branijo gospostvo peščice nasilnikov, medtem ko komunisti korakajo v prvih vrstah v boju za pravice in svoboščine ljudstva, v boju za boljše življenje, za mir in kruh.

Hrvatska kmečka stranka je v svojih vrstah zbrala veliko večino hrvatskega naroda. Prvaki Hrvatske kmečke stranke bi morali zastopati, braniti interese hrvatskega naroda. Ali *tisti prvaki* Hrvatske kmečke

⁸ Avtor pisma je računal na Slovenijo, Hrvatsko, Srbijo, Bosno in Hercegovino, Črno goro, Makedonijo in Vojvodino.

¹ Milan Stojadinović (1888–1961), predsednik vlade kraljevine Jugoslavije in vodja Jugoslovanske radikalne zajednice. Izvajal je centralistično-hegemonistično politiko s profašistično usmeritvijo.

² Anton Korošec (1872–1940), duhovnik, politik in voditelj klerikalne Slovenske ljudske stranke. Minister v več jugoslovanskih vladah, eden izmed ustanoviteljev Jugoslovanske radikalne zajednice.

³ Varnava (Petar Rosić, 1880–1937), patriarh srbske pravoslavne cerkve. Nasprotnik sklenitve konkordata med Jugoslavijo in Vatikanom. Pozival je v boj proti komunizmu in za »obrambo vere«.

⁴ Alojz Stepinac (1898–1960), zagrebški nadškof in kardinal. Sodelavec marionetnega ustaškega režima NDH. Po vojni mu je sodila ljudska oblast.

stranke, ki vodijo križarsko vojno proti komunistom, delajo v interesu hrvatskega naroda?

Ne, prav nasprotno, *to so pomočniki beograjske vlade, to so sovražniki hrvatskega naroda*. Ne spoštujejo volje hrvatskega naroda, teptajo načelo demokracije, ki ga komunisti dosledno branijo.

Pa pogledjmo, ali je to res. Kaj zahteva hrvatski narod? Hrvatski narod zahteva svobodo in enakopravnost, zahteva mir in kruh, želi, da bi se politično, gospodarsko in kulturno svobodno razvijal. Ali so komunisti za to ali ne? Nobenega dvoma ni, da so komunisti za, še več, odločno se borijo za te zahteve in potrebe hrvatskega naroda.

Komunisti so dosledni zagovorniki pravice vsakega naroda do samoodločbe. To pomeni, da se komunisti borijo, da bi hrvatski narod sam, brez vsakršnega varuštva in pritiska s svojo svobodno voljo odločal o svoji usodi.

Komunisti so odločni nasprotniki vsake nasilne asimilacije (zlitja, pretapljanja) posameznih narodov. Zato obsojajo in pobijajo vse poskuse beograjskih samodržcev, da bi hrvatski narod zbrisal s sveta, da bi Hrvate spremenili v Srbe ali Jugoslovane, da bi Hrvate spremenili v pleme enega, pa čeprav triimenskega naroda. Komunisti menijo, da so Hrvati, Srbi in Slovenci trije posebni, bratski narodi. Bratje ostanejo bratje, če bratovsko delajo in se bratovsko sporazumevajo, sicer pa postanejo nebratje in sovražniki.

Komunisti so odločni nasprotniki vsakega tlačenja in izkoriščanja. Zato tudi obsojajo in se odločno borijo proti tlačenju hrvatskega naroda, ki ga izvajajo velikosrbska gospoda in bogataši v svojem interesu.

Zatiranje hrvatskega naroda je krivica za hrvatski narod in nesreča tudi za srbski narod, saj narod, ki zatira druge narode, tudi sam ne more biti svoboden.

Komunisti so nasprotniki vsakega izkoriščanja in ropanja določenega naroda, razreda ali posameznega človeka.

Zato se komunisti borijo proti roparski politiki beograjske gospode in beograjskih kapitalistov, ki gospodarsko ropajo hrvatski narod. Obsojajo beograjsko gospodarsko politiko, ki ji hrvatski narod plačuje velike dajatve in davke, kajti porabijo jih za velik državni aparat, v katerem v ogromni večini sedijo Srbi, ali pa jih potrošijo za objekte, ki jih gradijo na srbskem območju.

Kar velja za gospodarsko, to velja tudi za prosvetno, zdravstveno in socialno področje.

Komunisti so pravi in iskreni branilci demokracije, ki hrv[atskemu] narodu lahko da njegove pravice. Zato se odločno borijo proti vojaško-fašistični diktaturi in njenim nasilnim metodam vladanja.

V tem boju so komunisti mnogo žrtvovali. Tisoče komunistov so materialno uničili, pretepali in ubili so jih prav beograjski oblastniki. V tem boju za narodne pravice, za narodno svobodo in enakopravnost vseh narodov Jugoslavije, za svobodo in enakopravnost hrvatskega naroda so

se borili in se borijo vsi komunisti ne glede na vero ali narodnost. V tem komunisti – Srbi tekmujejo s komunisti – Hrvati, s komunisti – Slovenci in vsemi drugimi komunisti.

V boju za svobodo in enakopravnost hrvatskega naroda so komunisti bili vedno v prvih vrstah. V tem boju so sodelovali z vsemi hrvatskimi borci, sodelovali so s Hrvatsko kmečko stranko. V tem boju so nesebično sodelovali tudi, ko so voditelji te stranke odklonili sodelovanje zaradi strankarskih interesov. Komunisti ravnaajo tako še danes, ko nekateri prvaki Hrvatske kmečke stranke vodijo križarsko vojno proti komunistom. Tako bodo ravnali tudi jutri ne glede na gonjo posameznikov, saj ne gre za taktiziranje komunistov, ampak za delo, ki ustreza načelom komunizma in komunistične znanosti.

Komunisti se borijo za svobodo Hrvatske, vendar samo za takšno svobodno Hrvatsko, v kateri bo svobodno ljudstvo. Za komuniste hrvatski narod ni peščica bogatašev in visoke gospode, temveč je ljudstvo: kmetje, delavci in ljudska inteligenca. Komunisti, sinovi hrvatskih kmetov, hrvatskih delavcev in ljudske ter poštene inteligence so Hrvati in del hrvatskega naroda, za katerega svobodo in napredek se borijo. So nedvomno boljši in bolj pošteni Hrvati od raznih veleposestnikov, industrialcev, bančnikov in drugih bogatašev, ki so, kot dokazuje tudi zgodovina, vedno pripravljeni žrtvovati in izdati interese hrvatskega naroda, samo da bi rešili svoje veleposestniške, kapitalistične, bogataške in gosposke interese.

Ko danes razni Stepinci, Pernarji⁵, Jelašiči⁶ in drugi preganjajo komuniste, to ne pomeni nič drugega kot utiranje poti v Beograd na ministrske stolčke ter pripravo kapitulacije hrvatskega naroda pred oblastniki.

Ta gospoda zahteva od hrvatskega delavstva v imenu »sloge in enotnosti« hrvatskega naroda, naj tlačani hrvatskim kapitalistom.

Ker delavstvo v kaj takega noče in ne more privoliti, jih vse razglašajo za komuniste in izdajalce hrvatskega naroda. Ko hrvatski kapitalist zahteva, naj hrvatski kmetje in delavci delajo dan in noč, ko jim znižuje mezde in jih žene v lakoto, je ta kapitalist hrvatski patriot, ko pa svoje pravice zahtevajo delavci, tedaj so izdajalci.

Kajne, čudovita pravičnost?

Hrvatski delavci na čelu s komunisti se borijo in se bodo borili proti temu, da bi jih tlačil in izkoriščal Beograd, vendar ne bodo dovolili, da bi jih ropali hrvatski kapitalisti. Ob tej priložnosti bomo navedli, kaj je rekel Stj[e]pan Radić⁷ 24. novembra 1918 v narodnem svetu v Zagrebu:

»Naš hrvatski kmet – se pravi devet desetih hrvatskega naroda – je v vojni postal celovit človek, to pa pomeni, da ne bo nikomur več služil, nikomur sužnjil, niti tujcu niti bratu, niti tuji niti svoji državi.«

⁵ Ivan Pernar (r. 1889), poslanec Hrvatske kmečke stranke, pripadal je desnemu krilu. Živi v emigraciji.

⁶ Jakov Jelašič (u. 1939), pripadnik desnega krila v vodstvu Hrvatske kmečke stranke.

⁷ Stjepan Radić (1871–1928), z bratom Antunom ustanovitelj Hrvatske kmečke stranke, ki je imela tudi oznake »republikanska« in »ljudska«. Bil je v opoziciji proti unitarističnemu režimu in minister. Padel v skupščini pod streli dvornega agenta in radikalnega poslanca Puniše Račića. Ideolog in predstavnik hrvatskega narodnega gibanja. Nasprotnik centralizma in velikosrbske hegemonije. Zahteval je federativno ureditev Jugoslavije.

Tako je. Pravimo: *hrvatski kmet in hrvatski delavec ne bosta nikomur več služila in sužnjila, niti tuji niti svoji gospodi in bogatašem.*

To hoče hrvatski narod, to pa hočejo tudi komunisti.

Med nami glede tega ni razlike.

Interesi hrvatskega naroda so interesi komunistov in samo bedak je lahko proti lastnim interesom.

Komunisti se bojujemo in se bomo bojevali za interese in za svobodo hrvatskega naroda ne glede na to, ali nas bodo posamezni današnji ali jutrišnji izdajalci hrvatskega naroda napadali.

Ker so interesi kmetov in delavcev enaki, je prav in pametno, da je njihov boj za te interese enoten in enak boj. *Kdor nas skuša ločiti, je sovražnik hrvatskega naroda.* Kdor napada komuniste, deluje proti interesom hrvatskega naroda in je zaveznik beograjskih oblastnikov in vojaško-fašistične diktature.

Kdor napada komuniste, iz zasede strelja v hrbet najboljšim sinovom hrvatskega naroda.

Hrvatski narod je že doslej znal onemogočiti odpadnike in pomočnike svojega sovražnika in bo to znal tudi v prihodnje

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 21–25.

RAZGLAS USTANOVNEGA KONGRESA KOMUNISTIČNE STRANKE HRVATSKE

(Objavljeno v »Proleterju«, št. 12, november 1937)

Hrvatskemu narodu!

Veliki in odgovorni so časi, ki jih danes preživlja hrvatski narod.

Boj hrvatskega naroda – kmetov, delavcev, meščanstva in poštene inteligence – je strmoglavil šestojanuarske fašiste ter do temelja razmajal nazadnjaško in nasilniško protiljudsko Stojadinovićevo oblast. Hrvatski narod je enoten v boju za to, da bo strgal verige nacionalnega suženjstva, da si bo izbojeval demokratične pravice in svoboščine, da bo obrzdal ropanje in izkoriščanje naroda, ki je vse ljudstvo spravilo na beraško palico.

Hrvatski narod je poln odločnosti, da bo strmoglavil Stojadinovićevo vlado in da bo povampirjenim fašistom zadal smrtni udarec. Hrvatskemu narodu grozi tudi druga, še večja nevarnost – Hitler in Mussolini, smrtna sovražnika svobode narodov, zlasti svobode malih narodov, s podporo fašističnih in nazadnjaških elementov v naši državi že zdavnaj štejeta Jugoslavijo in zlasti Hrvatsko za plen svoje osvajalne politike.

Usodo Abesinije, Španije, Kitajske in naše trpeče Istre – takšno usodo pripravlja fašizem tudi hrvatskemu narodu. To nam narekuje, da naš boj za neodvisnost in svobodo povežemo z bojem demokratičnih in naprednih

sil v Jugoslaviji in po vsem svetu. S skupno borbo bomo zgradili pot fašističnim osvajalcem ter zagotovili mir in svobodo narodom. V teh usodnih časih hrvatski komunisti ustvarjajo Komunistično stranko Hrvatske, zato da bi ves delavski razred Hrvatske združili v boj za njegove interese in za interese vsega hrvatskega naroda.

Ustanovitev Komunistične stranke Hrvatske ni naključje, ampak izhaja iz dolgoletnega boja Komunistične partije Jugoslavije, ki je branila ne samo interese delavskega razreda, ampak je imela na svoji zastavi zmeraj zapisano tudi idejo narodnostne svobode, enakopravnosti in bratstva med narodi.

Pod okriljem Komunistične stranke Hrvatske se bodo hrvatski komunisti in ves delavski razred zblížali s svojimi brati kmeti in ostalimi sloji hrvatskega naroda.

Vsem klevetnikom, ki obrekujejo Komunistično stranko, češ da se ne zmeni za svojo domovino in lasten narod, mi komunisti kličemo:

Mi komunisti ljubimo svojo domovino in svoj narod! Ravno zato se bojujemo za njegovo svobodo; bojujemo se proti kakršnemu zatiranju in izkoriščanju ljudstva.

Ravno zato, ker svojo domovino in svoj narod ljubimo, se bojujemo, da bi bilo vse ljudstvo srečno v svobodni domovini.

Med delavskimi interesi in pravimi interesi hrvatskega naroda ni in ne more biti nesoglasij, saj so delavci kot del svojega naroda krvavo zainteresirani, da bi bil narod svoboden, da bi mu bil zagotovljen razvoj, da se spoštuje vse, kar je v njegovi tradiciji in kulturi lepo in napredno.

Ko se bojujemo za te ideale, smo hkrati v boju proti narodnostni mržnji (šovinizmu), ker vemo, da sta pravi napredek in svoboda hrvatskega naroda zagotovljeni samo v bratski slogi in sodelovanju z drugimi narodi v Jugoslaviji.

Zahtevamo demokratične pravice in svoboščine

Ni demokratičnih pravic niti svobode, ni likvidacije ostankov šestojanuarske diktature, dokler vlada ljudstvu protiljudska Stojadinovićeve vlada. Ta vlada je močno zasovražena ne samo na Hrvatskem, ampak tudi v Srbiji zaradi svojih lažnih obljub, zaradi čedalje hitrejšega pogrezanja v reakcijo, zaradi krvave tiranije Koroščeve policije, zaradi bratenja s fašističnimi državami in podpiranja šestojanuarskih fašistov, ki se pripravljajo, da bi oblast spet prevzeli v svoje roke.

Strmoglavimo protiljudsko Stojadinovićevo vlado, uničimo sramotni sistem glavnjače, tiranije, terorja in brezpravja, ki se je začelo z »Obznano«¹ leta 1920 in se nadaljevalo z zakonom o zaščiti države,² vojaško-

¹ Dekret vlade kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, sprejet decembra 1920, da bi se onemogočila legalna aktivnost KPJ.

² Z zakonom o zaščiti države iz leta 1921 je bilo prepovedano delo KPJ in so bili razveljavljeni mandati komunističnih poslancev v skupščini.

fašistično diktaturo, in se razmahnilo vse do preganjanja, mučenja in ubijanja narodnih borcev, kar je zagrešil nasilniški režim Stojadinovića in Korošca!

Uničimo vsako protiljudsko oblast! Zagotovimo ljudstvu popolne in neokrnjene demokratične pravice in svoboščine!

Tukaj ne sme biti izvzeta popolna svoboda delavskega razreda in njegovih političnih, ekonomskih in kulturnih organizacij!

Ni in ne more biti svobode za ljudstvo niti demokracije brez svobodnega in javnega delovanja vseh narodovih strank brez svobodnega in javnega delovanja Komunistične stranke.

Na prostost z vsemi političnimi in vojaškimi kaznjenci! Pred sodišče vse tiste, ki izvajajo in so izvajali nasilje nad ljudstvom! Pred sodišče s korupcionaši vseh barv in razsipniki ljudskega imetja!

Za svobodo in suvereno konstituinto

Brez nacionalne svobode naša sedanja državna skupnost ne more obstajati; ogrožena je svoboda in neodvisnost Hrvatov in drugih jugoslovanskih narodov.

Samo svobodni, enakopravni, enotni in zadovoljni narodi Jugoslavije bodo voljni in sposobni preprečiti sleherni poizkus zunanje fašistične invazije in braniti svojo nacionalno svobodo in neodvisnost.

Svobodno izvoljena in suverena konstituinta je poklicana, da prvič od ustanovitve te države ustvari svobodni demokratični sporazum med narodi Jugoslavije, ki pomeni, da bodo sami narodi svobodno uredili svoje medsebojne odnose in svojo državno skupnost. Demagogija fašističnih frankovcev o neodvisni »hrvatski državi«³ danes lahko samo povzroči vojno ter fašistični napad in našo domovino spremeni v ruševine, hrvatskemu narodu pa namesto enega jarma nadene drugega, še hujšega – jarem Rima in Berlina. S tem namenom ti ljudje širijo šovinistično sovraštvo med narodi Jugoslavije, zlasti proti srbskemu narodu, in skušajo ovirati bratski sporazum med njima.

Za popolno enotnost delavskega razreda

Delavski razred Hrvatske je dvakrat zasužnjen. Kot del hrvatskega naroda ga narodnostno in ekonomsko zatira velikosrbska hegemonija, hkrati pa ga neusmiljeno izkoriščajo hrvatski tovarnarji, združeni s tujimi kapitalisti. Boj delavskega razreda Hrvatske za lastno socialno osvoboditev je tesno povezan z bojem hrvatskega naroda za narodnostno osvoboditev. Tudi zaradi tega je potrebno, da bo delavski narod združen in

³ S tem je razumeti fašistično vsebino, metode in centre ustaškega gibanja pod Paveličevim vodstvom in njegovo marionetno vlogo v službi fašistične Italije.

enoten. Samo tako bo močan in upoštevan zaveznik v bojnih vrstah hrvatskega naroda. Samo takrat bo delavski razred sposoben tudi sebi izbojevati boljše življenjske pogoje.

Delavstvo Hrvatske je zdaj organizirano v različnih sindikalnih organizacijah Združene delavske zveze, Splošne delavske zveze, Hrvatske delavske zveze. Toda sovražnik hrvatskih delavcev je isti. Interesi vseh hrvatskih delavcev so enaki, in prav zato je potrebno, da se hrvatski delavci, organizirani v teh organizacijah, skupaj bojujejo proti skupnemu sovražniku – hrvatskim in tujim kapitalistom – ki neusmiljeno izkoriščajo in uničujejo dragoceni narodni kapital – hrvatsko delavstvo. Ne medsebojni spori, ki jih med delavci razpihujejo narodovi brezdelneži – ampak bratska sloga med delavci. Ne razcepljenost in razdrobljenost po različnih organizacijah – ampak zблиžanje in združitev vseh sindikalnih organizacij hrvatskih delavcev bo ohranilo ta dragoceni narodni kapital v dobro vsega hrvatskega naroda.

Organizirano in združeno hrvatsko delavstvo bo močan zaveznik hrvatskih kmetov, organiziranih v »Gospodarski slogi«. Sorodnost interesov obeh najkoristnejših in najštevilnejših delov hrvatskega naroda pelje do tega, da kmetje podpirajo boj delavcev, delavci pa boj kmetov. Sindikalno organizirani delavci bodo podpirali »Gospodarsko slogo«, s pomočjo katere se kmetje borijo proti oderuhom in izkoriščevalcem. Delavci bodo pomagali revnim in srednjim kmetom, da »Gospodarska sloga« ne bo prišla v roke vaških bogatašev in oderuhov.

Enoten delavski razred mora imeti tudi svojo politično stranko, kajti delavske interese v različnih družbenih interesih lahko dosledno zastopajo samo pravi in svobodno izvoljeni predstavniki.

Posebna delavska stranka ne pomeni razbijanja hrvatskih vrst niti slabitve boja hrvatskega naroda. Ravno nasprotno, to pomeni organiziranje enega discipliniranega dejavnika v boju za pravice hrvatskega naroda, v boju proti fašizmu in vojni, za mir, za svobodo in demokracijo.

Za socialno pravičnost

Dolgoletna sramotna vladavina ropanja in korupcije je popolnoma izžela široke sloje kmetov in obrtnikov. Delavski razred je skoraj brez kakršnekoli zakonske zaščite na milost in nemilost prepuščen brezobzirnemu ropanju domačih in tujih kapitalistov.

Kmetje, delavci, obrtniki in mali trgovci takšnega stanja ne morejo več prenašati. Potrebno je izpeljati nujne ukrepe za izboljšanje njihovega položaja.

Zato zahtevamo: dejansko razdolžitev kmetov, pomoč pasivnim, lačnim krajem, ugodne kredite revnim kmetom, kmečkim in obrtniškim zadrugam, reformo davčnega sistema v korist siromašnih slojev ljudstva, izvedbo agrarne reforme, reformo monopolne in carinske politike, da se

zaščitijo široki ljudski sloji, temeljito spremembo uredbe o minimalni delavski mezdi, izboljšanje delavskega zavarovanja in zakonodaje, varnost v primeru brezposelnosti in izboljšanje zavarovanja v primeru starosti in onemoglosti, izvedbo javnih in za narod koristnih javnih del, zaščito malih trgovcev in obrtnikov pred velikimi trusti in karteli, izboljšanje in razširitev uredbe o razdolžitvi obrtnikov in trgovcev, socialno zavarovanje malih obrtnikov in trgovcev, razširitev in izboljšanje pokojninskega zavarovanja zasebnih uradnikov in nameščencev.

Za slogo in enotnost vseh demokratičnih sil ljudstva

Vse, kar je do danes izbojevano, začeni z odstranitvijo nosilcev šestojanuarske diktature leta 1935 do danes, je doseženo zavoljo sloge in enotnosti demokratičnih sil delavcev, kmetov, meščanov in poštene inteligence. Toda to je samo skromen začetek. Ostalo je še veliko tega, kar je šele treba doseči. Pravi boj se je šele začel.

Demokratične sile se začenjajo združevati.

Dve veliki in pomembni demokratični politični grupaciji – kmečko-demokratična koalicija in združena opozicija sklepata sporazum o boju proti neljudski Stojadinovićevi vladi, za likvidacijo vseh ostankov šestojanuarskega režima, za zmago demokracije in za bratski sporazum med Hrvati in Srbi. Ta sporazum bo odprl pot še širši in popolnejši enotnosti ljudskih sil, za zmago demokracije, za dosego bratskega sporazuma med vsemi narodi Jugoslavije ter za to, da bo Jugoslavija odločno stopila na stran tistih sil, ki se borijo za ohranitev miru in proti fašistični osvajalski politiki.

V boju za nacionalno enakopravnost, za demokratične pravice in svoboščine, za socialni napredek in mir – so zainteresirani tudi vsi sloji naroda razen peščice velikih trustov in oderuhov, razen izrodov naroda in odpadnikov.

Vse narodne stranke – Hrvatska kmečka stranka, Samostojna demokratska stranka, Komunistična stranka in vse ostale delavske grupacije se v glavnem strinjajo z vsemi temi vprašanji ne glede na določene podrobnosti in nekatere razlike v pogledih na družbo in svet.

Uspeh narodnega boja za svobodo in demokracijo, za nacionalno enakopravnost, socialni napredek in mir bo zagotovljen, če bo sodeloval tudi delavski razred kot enakopraven faktor združitve in bratskega sporazuma med Kmečko-demokratično koalicijo in združeno opozicijo.

Pred nami je še hud boj, kajti fašistični elementi in nazadnjaki Stojadinovićevega kova se bodo obupno upirali zmagi demokracije in socialnemu napredku. Še več, mogoče je, da bodo tako kot španski nazadnjaki prijeli za orožje in se s pomočjo svojih fašističnih bratov zunaj Jugoslavije uprli volji ljudstva.

Rešitev naroda zahteva popolno slogo in enotnost vseh demokratičnih sil. Zaradi tega mi komunisti zahtevamo ustanovitev Ljudske fronte za svobodo in demokracijo.

V tem boju bo delavski razred močan, zvest in iskren zaveznik vseh drugih demokratičnih strank in grupacij, kajti delavski razred še nikoli ni izdal narodovih interesov. Kaj takega ne more zagrešiti ne danes ne jutri ne v prihodnje, ker se njegovi interesi ujemajo z interesi vseh drugih ljudskih in naprednih slojev.

Dosedanji boj delavskega razreda v Jugoslaviji proti vojaško-fašistični diktaturi in proti protiljudskim režimom kaže, da dosledno brani interese lastnega naroda.

Ves svet je priča, da je delavski razred Španije zvest in discipliniran zaveznik demokratičnih in naprednih strank ter sil v boju proti fašističnim narodnim izdajalcem in proti fašističnim osvajalcem. V boju za svobodo in neodvisnost svojega ljudstva stoji delavski razred Španije v prvih vrstah.

Kdo se boji enotnosti in sloge narodnih sil? Kdo skuša razcepiti hrvatsko narodno gibanje?

To delajo nasledniki raznih Tahyjev,⁴ banov in škofov Draškovičev,⁵ ki so pogubili našega velikega borca za socialno pravico Matijo Gubca.⁶ To delajo nasledniki tistih, ki so stoletja mučili in ropali naše hrvatsko kmečko in delavsko ljudstvo, tisti, ki so zaradi ohranitve lastnih gospodarskih ugodnosti prodajali svobodno Hrvatsko tujcu.

Frankovski fašisti in njihovi furtimaški⁷ zavezniki napenjajo vse sile, da bi delavski razred osamili in da bi sprli med seboj dva brata – delavca in kmeta.

Oni zahrbtno furtimaško cepijo in slabijo hrvatsko narodno gibanje.

Oni izdajajo interese naroda ter se sporazumevajo s fašisti iz Rima in Berlina, s protinarodno vlado v Beogradu (konkordat).

Zaradi tega ni čudno, da se zdravičarji in lažni domoljubi, častilci Mussolinija, Hitlerja in generala Franca,⁸ ki se okoriščajo s pokvarjeno obzoraško gospodo, toliko trudijo, da bi iz naukov bratov Radičev in iz vrst Hrvatske kmečke stranke iztrebili vse, kar je napredno, socialno in demokratično – in vse to v imenu boja proti komunizmu. To so vredni nasledniki svojih fašističnih učiteljev.

⁴ Franjo Tahy (u. 1573), graščak v Hrvatskem Zagorju. Znan je bil po okrutnem ravnanju s tlačani.

⁵ Juraj Drašković (1525–1587), zagrebški škof, kardinal in hrvatski ban. Zadušil je kmečki upor leta 1573.

⁶ Matija Gubec (u. 1574), hrvatski tlačan in vodja velikega kmečkega upora leta 1573. Po neuspelem uporu so ga ujeli in okrutno umorili. Obdelan v številnih umetniških stvaritvah.

⁷ Frankovci – privrženci ideologije Josipa Franka (1844–1911), hrvatski nacionalradikalisti in nasprotniki združevanja jugoslovanskih narodov.

Furtimaši (po lat. furtim = na skrivaj), vzdevek za klerikalce in njihovo politiko.

⁸ Francisco Franco (1892–1976), španski generalisim in politik, leta 1936 vodja upora proti Ljudski fronti, s čimer se je začela španska državljanska vojna. Ob pomoči italijanske in nemške intervencije je leta 1939 zavladal Španiji in uvedel vojaško-fašistično diktaturo.

Ne dovolimo, da bi fašisti in furtimaši kalili in razbijali slogo hrvatskega naroda! Na delo! V boj!

HRVATSKI KOMUNISTI! V boj za uresničitev vseh navedenih ciljev! Z besedo in delom dokazujemo, da smo mi pravi sinovi hrvatskega naroda! Dokažimo, da ljubimo svoj narod in svojo domovino!

Sloga in enotnost, naše neutrudno delo, predanost in odločnost v boju bo delavskemu razredu priborila tisto mesto, ki mu pripada v boju za nacionalno enakopravnost in svobodo, v boju za človečanske in državljanske pravice, v boju za kruh in mir.

Naj živi boj Hrvatov in ostalih narodov za nacionalno in socialno osvoboditev!

Naj živi enotnost hrvatskega naroda!

Živela sloga in bratski sporazum med vsemi narodi Jugoslavije!

Živela enotnost delavskega razreda Hrvatske!

Živela enotnost delavskega razreda Jugoslavije!

Dol s fašizmom! Dol z vojno! Naj živi mir!

Glavni odbor
Komunistične stranke Hrvatske

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 26-34.

POMEN SKLEPOV AVNOJ ZA NADALJNI RAZVOJ NAŠE BORBE IN ZA USTVARITEV FEDERATIVNE DRŽAVNE SKUPNOSTI

(Članek iz revije »Nova Jugoslavija«, ki je začela izhajati 1. marca 1944 na osvobojenem ozemlju Bosanske krajine)

Med največje uspehe, ki so jih narodi Jugoslavije dosegli v tej osvobodilni vojni, spadajo brez dvoma sklepi drugega zasedanja Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije. Ti sklepi pomenijo pravi preobrat v poteku osvobodilne borbe. Postavljeni so prvi temelji za izgradnjo nove, srečnejše Jugoslavije s pravičnejšo ureditvijo, ki jamči našim trpinčnim narodom boljšo in srečnejšo bodočnost: ureditev, ki sloni na nacionalni enakopravnosti, bratski slogi in socialni pravičnosti. Ti sklepi so izraz teženj vseh naših narodov in zato jih s tolikšnim navdušenjem pozdravlja ogromna večina vseh narodov Jugoslavije.

Odmev teh sklepov po vsej državi in v tujini je ogromen. V državi sami so ti sklepi: 1. še bolj učvrstili globoko vero vseh, ki se bore v tej neenaki borbi za svojo svobodo in enakopravnost, da nadčloveški napor in žrtve te borbe niso bili zaman, 2. vsi, ki jim je bila bodočnost negotova in so se bali preteklosti, imajo pred sabo jasno perspektivo in določen cilj, za katerega morajo brez omahovanja prispevati svoj delež v tej težki borbi,

3. vsem omahljivcem in špekulantom, ki so stali ob strani in čakali ugodnega trenutka, ko bodo lahko videli, na katero stran se nagiba tehtnica, so ti sklepi onemogočili, da bi se še nadalje izgovarjali, češ »ni še čas«; prisiljeni so, da se opredelijo: ali z ljudstvom ali proti njemu, 4. ti zgodovinski sklepi so najmočnejše orožje zoper okupatorja, pa tudi zoper izdajalce in reakcionarje vseh vrst, ki so se doslej zaletavali s klevetami v narodnoosvobodilno gibanje, trdeč, da je čisto komunistično itd.

Ti poslednji so se kmalu opredelili. Večina se jih je znašla na isti liniji z okupatorjem. Begunska jugoslovanska vlada je zavzela odkrito sovražno stališče. Reakcionarji in vrhovi nekaterih strank v državi so se na moč razburili in začeli skrivaj iskati pomoči na vseh koncih. Združujejo se tako doma kakor v tujini – ne glede na politično strankarsko pripadnost. Skrivaj spletkarijo z okupatorjem, da bi nekako zavrla kolo zgodovine. Okupatorjevi hlapci – Nedić, Pavelić, pa tudi Draža Mihailović – si na vso moč prizadevajo, da bi z okupatorjevo pomočjo izvedli nasilno mobilizacijo in s skupno oboroženo silo preprečili narodom Jugoslavije uresničenje njihove velike zamisli. Okupator sam si zelo pridno prizadeva izkoristiti to zločinsko početje domačih izdajalcev in reakcionarjev v svoje namene, da bi si na kak način podaljšal življenje. Izdajalcu Nediću milostno ponuja vzhodno Bosno in Črno goro za nekaj deset tisočev srbskih vojakov, ki naj bi nadomestili Nemce v borbi proti Narodnoosvobodilni vojski. Muslimanom v Bosni obeta avtonomijo. Pavelićevim ustašem Boko Kotorsko, Hercegovino in ostali del Bosne. Skratka, nastala je prava zmešnjava, ki je že izzvala medsebojne spore med Nedićevimi »velesrbi« in Pavelićevimi »velehrvati«. Muslimanskim reakcionarjem prav tako ni razumljivo, kako se njihova avtonomija more ujemati z razdelitvijo Bosne med Pavelića in Nedića. No, ravno zaradi teh švabskih budalosti se našim narodom ni treba preveč bati te »zadinjene« reakcionarne izdajalske klike v Beogradu in v Zagrebu.

Sklepi predstavnikov narodov Jugoslavije na drugem zasedanju AVNOJ o bodoči ureditvi Jugoslavije so bili sprejeti v vseh demokratskih zavezniških deželah s simpatijami in z enodušnim odobravanjem. O teh sklepih so v inozemskem demokratskem tisku in radiu poročali kot o enem najpomembnejših dogodkov zadnjega časa. Drugače tudi ni moglo biti. Ta vojna je nadvse trda šola ne samo za politike, marveč tudi za slehernega povprečnega človeka tako v naši državi kakor v vseh zavezniških deželah – ki danes povsem pravilno merijo življenjsko sposobnost kakega naroda in njegovo zmožnost vladati samemu sebi – po njegovi odpornosti v borbi zoper nemškega fašističnega okupatorja.

Vendar se danes ne moremo zadovoljiti samo z ugotovitvijo, da so bili sklepi v inozemstvu ugodno sprejeti. Narodna predstavništva: AVNOJ, predsedstvo AVNOJ in Nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije so prevzela velikansko odgovornost pred našimi narodi, odgovornost za svoje delo. To se tiče posebej Nacionalnega komiteja kot izvršnega organa ljudske oblasti. Jasno je, da mora Nacionalni komite opravljati svojo

dolžnost v najtežjih pogojih, ker mu je napoti vrsta raznih ovir, ki onemogočajo pravičen razvoj njegovega dela v celoti, pa tudi dela posameznih poverjeništev posebej. Toda ravno za to gre, da moramo tudi v najtežjih okoliščinah storiti vse, kar je mogoče, da tako opravičimo zaupanje, ki ga ima ljudstvo v svoje predstavnike.

Prva in najpomembnejša naloga Nacionalnega komiteja v tem času je vprašanje osvoboditve naše domovine, njegova pozornost mora biti usmerjena predvsem v to stran. Glavno breme nosi na svojih ramenih naša Narodnoosvobodilna vojska. Zato ostane: vse za fronto – vse za zmago, še naprej vodilna parola. Vprašanje prehranjevanja in sploh oskrbovanja vojske, to je eden poglobitvenih problemov, od katerih je odvisen uspeh naše nadaljnje borbe. Nacionalni komite mora temu posvetiti vso svojo pozornost. Viri potrebnih sredstev so v ljudstvu samem in ljudstvo ta sredstva rado daje. Toda breme se mora razdeliti enakomerno, zato moramo izvesti organizacijo nabiranja sredstev na ta način, da posamezna mesta in vasi ne bodo preveč prizadete. Že zdaj se moramo pobrigati in najti način, kako pomagati našim kmetom na osvobojenem ozemlju s semenom in delovno silo, da bo čimveč zemlje posejane. Razen tega moramo poiskati nove oskrbovalne vire, kajti vojna traja že tri leta predvsem v breme najbolj siromašnega dela našega ljudstva v najbolj pasivnih krajih, ki ne morejo več prehranjevati niti sami sebe. Razume se: ti viri lahko pridejo samo iz tujine. Zavezniške države so nam obljubile tako pomoč. Toda Nacionalni komite mora ukreniti vse potrebno, da se bo ta pomoč hitro in pravilno porazdelila, brž ko bodo ustvarjeni pogoji, da pride. Treba je zbrati statistične podatke o stanju posameznih družin, o številu glav živine, o površini posejane zemlje, o številu tistih, ki jim je potrebna popolna in delna pomoč itd.

V Bosni in Hercegovini, v Črni gori, v Liki, v Srbiji, Makedoniji, Hrvaški, Dalmaciji, Sloveniji in Vojvodini je požganih na tisoče hiš, pogorišča je porasla trava, prebivalstvo pa živi v podzemskih skrivališčih in v hlevih. To je zelo nevarno zaradi širjenja nalezljivih in drugih bolezni. Potrebna je takojšnja pomoč, kolikor nam to dopuščajo današnje razmere. Takoj moramo dati iniciativo in pomagati kmetom, da bodo gradili lesene domove. Treba je določiti dele gozdov, kjer se bo načrtno sekal stavbni les; pobrigati se moramo za žeblje in podobno, zakaj vaščani si jih ne morejo nabaviti, a brez žebeljev se ne da graditi.

Kakor smo videli, živi naše ljudstvo v strašnih higienskih razmerah, zato moramo ukreniti vse potrebno brez odlašanja, da bomo ljudstvo obvarovali nalezljivih in drugih bolezni.

Po vsem osvobojenem ozemlju in kjerkoli je to mogoče, moramo takoj organizirati reden šolski pouk za otroke. Zato se moramo še za časa pobrigati za učitelje, šolske knjige, prostore in drugo.

Večina članov Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije je imela priložnost, da se je med našo težko osvobodilno borbo na kraju samem seznanila z vso bedo našega prebivalstva. Povzročitelj te bede ni

samo okupator, marveč tudi dvajset let trajajoče ropanje raznih protiljudskih režimov. Povzročitelj te bede je sistem korupcije in nasilnega vladanja organizirane svojati pokvarjenih dobičkarjev, ki so hoteli naglo obogateti na račun ljudstva. V Srbiji, v Sandžaku, Bosni in Hercegovini, Liki in Črni gori smo videli, kako ljudstvo živi v malih tesnih kolibah, umazanih in nezdravih, često skupaj z živino. Videli smo strahovite življenjske razmere, ki so nam vsiljevale vprašanje: kako je vendar temu našemu ljudstvu uspelo, da si je sploh ohranilo življenje? Zakaj je sploh plačevalo davke in druge dajatve? Tu smo hkrati našli tudi odgovor, zakaj se to ljudstvo danes tako žilavo bori za svojo svobodo. Odgovor je v tem, da se to ljudstvo ne bori za bivšo mačehovsko Jugoslavijo, temveč za novo Jugoslavijo, ki mu mora zagotoviti življenje, vredno človeka. Zato najbolj siromašni del ljudstva daje danes poslednjo skorjico svojega kruha, zato stoično prenaša vse trpljenje te vojne – prostovoljno; zato daje svojo kri in življenja. Tu je obenem odgovor, zakaj naši narodi tako silovito sovražijo vse, kar spominja na staro.

Posvetiti moramo največjo pozornost dejstvu, da je še danes, ko večina našega ljudstva prenaša najtežje žrtve v borbi za svojo svobodo in boljšo bodočnost in ko napenja vse svoje sile, da prežene okupatorja s svoje zemlje, del Hrvatov, Srbov, Slovencev, Muslimanov, Črnogorcev, Arnavtov itd., ki odkrito hlapčuje okupatorju. V nemških vrstah se bori proti našim narodom dober del Hrvaških domobrancev, slovenskih domobrancev, bosansko-hercegovskih Muslimanov, srbskih četnikov Draže Mihailovića in Nedićeve državne straže ter kosovskih balistov,* črnogorskih, bosanskih in drugih četnikov. Vse to so najobičajnejši izdajalci svoje domovine in svojega naroda. Vsi ti bodo, kolikor takoj ne preidejo v vrste NOV in POJ in s svojo borbo ne operejo s sebe sramotne izdaje, postavljeni pred ljudsko sodišče in bodo za svojo izdajo nosili najtežje posledice. Zgodovina našega ljudstva jih bo postavila k sramotnemu stebru in bodoči rodovi se jih bodo spominjali s prezirom.

Vsi tisti, ki bodo še naprej hlapčevali okupatorju, kolikor jih ne bo zajela najtežja ljudska sodba, ne bodo imeli pravice sodelovati v bodočem urejanju naše državne skupnosti. Taki ne bodo imeli pravice uživati sadov te veličastne osvobodilne borbe.

Naša slavna Narodnoosvobodilna vojska in partizanski odredi so nastali popolnoma prostovoljno. Prostovoljno dajejo svojo kri in svoja življenja za boljšo in srečnejšo bodočnost svoje domovine. Nihče nima pravice zahtevati, naj še naprej sami prenašajo vse breme te težke borbe. Vse tiste, ki stoje ob strani, mora poklicati mobilizacija, da izpolnijo svojo dolžnost v vrstah NOV in POJ. Kdor se ne bo odzval tej najbolj častni dolžnosti, bo po pravici ožigosan: ne samo kot strahopetnež, marveč tudi kot izdajalec svoje domovine. Dati vse od sebe v tej težki in krvavi borbi v

* Balist – pripadnik albanske politične organizacije Balli Kombtar (Ljudska fronta), ki je zastopala interese veleposestnikov in je bila v drugi svetovni vojni povezana z Anglijo, – op. prev.

zgodovini naših narodov, to je dolžnost slehernega poštenega Srba, Hrvat, Slovenca, Muslimana, Črnogorca, Makedonca in drugih.

V zvezi z mednarodnimi odnosi se vsak dan bolj kaže potreba, da se Nacionalni komite prizna *de iure*, in to čimprej, kot edina zakonita vlada Jugoslavije. To imperativno zahtevajo interesi naših narodov, ki so že tako dovolj oškodovani zaradi izdajalskega delovanja jugoslovanske begunske vlade.

Jugoslovanska begunska vlada neusmiljeno razsipava za osebne potrebe in potrebe v zvezi s financiranjem izdajalskih četnikov v domovini denar ljudstva, ki je bil pred vojno in med vojno deponiran v zavezniških državah. Tu prihaja do absurda dejstvo, da lahko neodgovorna izdajalska vlada izkorišča prej veljavne pogodbe in obveznosti zaveznikov – čeprav brez najmanjše zveze s svojo državo in ljudstvom – da lahko nemoteno razmetava in uničuje ljudsko bogastvo. S tem počenjajo begunci čisto navadno zločinstvo proti narodom Jugoslavije, ki prav danes potrebujejo ta denar, ko bijejo težko osvobodilno vojno, in ki bo jutri, ko bo borba končana, še kako potreben za obnovo naše opustošene domovine.

Begunska vlada, ki goji neznanško sovraštvo do narodov Jugoslavije, ker so brez njene volje in zoper njeno voljo šli v boj proti svojemu zakletemu sovražniku, skuša vriniti svoje pristaše v razne mednarodne odbore, kjer zelo verjetno ne bo delala našim narodom v prid. Mi ne moremo biti ravnodušni glede teh dejstev. Ukreniti moramo vse, da rešimo ljudski denar, da v te odbore pridejo zastopniki, ki jim bodo naši narodi zaupali, to se pravi tisti, ki jih bo poslal tja Nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije. V tem pogledu je treba venomer apelirati na pošteno mednarodno javnost in na zaveznike. Mi menimo, da narodi Jugoslavije, ki so prispevali toliko žrtev v tej borbi za skupno stvar, upravičeno pričakujejo, da bodo zavezniške države čimprej prekinile zveze z izdajalsko begunsko vlado in omogočile našim narodom, da pridejo do svojega imetja – pričakujejo, da bodo zavezniki navezali normalne odnose z Nacionalnim komitejem osvoboditve Jugoslavije.

Čeprav se bo vprašanje naše notranje ureditve reševalo definitivno šele po izgonu okupatorja iz države, moramo vendar danes storiti vse predhodne korake, ki so nujni: ne samo zato, da bi se to vprašanje po končani vojni lažje reševalo, marveč tudi zategadelj, ker je to nujno že danes, in sicer zaradi uspešnega vodenja osvobodilne borbe. Vprašanje federacije je mnogim državljanom naše države znano le kot beseda federacija, ki pomeni nekaj, kar je boljše od stare Jugoslavije, kaj pa stvarno pomeni za našo državo v celoti in za posamezne narode posebej, mnogim ni jasno. Uspešno osvetliti ta pojem ni moč samo s propagando, to osvetlitev je treba podkrepiti s praktičnim delom oziroma z reševanjem raznih vprašanj v zvezi s federativno ureditvijo, in to že danes. Nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije si mora prizadevati, da vse tiste vrste zadev notranje uprave, ki spadajo v področje posamezne federalne enote, že zdaj ne le prepusti posamezni enoti, ampak ji tudi pomaga s svojo

iniciativo in s svojimi organizacijskimi nasveti. Prav tako mora Nacionalni komite paziti, da vodilni organi federalnih enot ne bodo prevzemali kompetenc, ki pripadajo Nacionalnemu komiteju osvoboditve Jugoslavije, to se pravi osrednjemu organu Jugoslavije. Takšno razmejevanje mora potekati že sedaj, med vojno. Pri tem pa moramo paziti, da bomo delali to zelo pazljivo in popolnoma sporazumno.

Iz nekaterih krajev, tako na primer iz Vojvodine in od drugod, prihajajo do nas večkrat vprašanja, kaj bo s temi pokrajinami. Ali bodo imele svojo avtonomijo ali bodo pripadale kaki drugi federalni enoti. Ta vprašanja so seveda umestna, saj dokazujejo, kako se naše ljudstvo v vseh delih naše države zanima za svojo ureditev, ki mu bo dala vse tiste pravice, ki mu pripadajo. Na to vprašanje lahko danes odgovorimo le to: brez dvoma bodo Vojvodina, pa tudi druge pokrajine, ki za tem teže, dobile najširšo avtonomijo, vendar je vprašanje avtonomije in vprašanje, kateri federalni enoti bo neka pokrajina pridružena, odvisno od ljudstva samega oziroma od njegovih predstavnikov, ko se bo po vojni odločalo o definitivni državni ureditvi.

To je samo majhen del ogromnih nalog, ki čakajo Nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije in organe vsakega naroda posebej. Napak bi bilo pričakovati, da se bodo dala ta vprašanja reševati brez čim večje pomoči ne le narodnoosvobodilnih odborov in drugih ljudskih organizacij, temveč tudi vsega ljudstva. Odgovornost AVNOJ in Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije pred ljudstvom je velika, vendar sem prepričan, da bosta z njegovo pomočjo lahko rešila vse naloge, ravno tako kakor so se s pomočjo vseh rodoljubnih narodov Jugoslavije naši junaški partizani in Narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije uspešno vojskovali v tej orjaški osvobodilni borbi.

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 69-76.

MEJE FEDERALNIH ENOT V FEDERATIVNI JUGOSLAVIJI NISO MEJE RAZDRUŽEVANJA, TEMVEČ MEJE ZDRUŽEVANJA

(Iz prvega govora v osvobojenem Zagrebu, 21. maja 1945)

... Srečen sem, da vas lahko pozdravim, da vam čestitam k osvoboditvi na tem svetem mestu, kjer je nekoč padel slavni sin hrvatskega naroda Matija Gubec.

Po štirih letih se mi je ponudila možnost, da spet pridem v nam vsem dragi Zagreb. V tem času je hrvatski narod tako kakor drugi narodi Jugoslavije mnogo pretrpel. Pred štirimi leti je bila tu razglašena nekakšna neodvisna država Hrvatska. Ta »neodvisnost« je prispela na nemških bajonetih skupno z gestapom, a z nemškimi generali je prišel tako

imenovani »poglavnik« in prevzel posle glavnega rablja glavnega okupatorjevega hlapca na Hrvaškem. Toda hrvaški narod je imel srečo: v njegovih vrstah so se našli sinovi in hčere, ki so skupno s Srbi, Slovenci, Črnogorci in Makedonci šli v borbo, da operejo sramoto, ki jo je hrvaškemu narodu napravil največji zločinec, kar jih je rodila hrvaška mati – Pavelić.

Zdaj je Hrvatska svobodna; prav kakor druge federalne enote Jugoslavije je osvobodjena s krvjo in življenji sinov vseh jugoslovanskih narodov. Na sremskih poljih, na slavonskih ravninah, pred mestom Zagrebom so se složno borili sinovi Srbije, Makedonije, Črne gore, Hrvatske in Slovenije. Naša zmaga ni zmaga le enega naroda Jugoslavije, temveč vseh njenih narodov. Nova Jugoslavija je bila ustvarjena ne za zeleno mizo, marveč v štirih letih muk in trpljenja vseh naših narodov. V tej novi Jugoslaviji bodo vsi narodi imeli tiste pravice, ki so si jih zaslužili, ko so dali zanj svojo kri in svoje najboljše sinove.

Vam so tu v Zagrebu štiri leta lagali, da so partizani predhodnica velikosrbskih tendenc, prav kakor so v Beogradu lagali, da so partizani predhodnica velikohrvatstva, ker jim načeluje Hrvat. Prepričan sem, da je tej laži malokdo verjel, ker je bilo dovolj jasno, da je borba, ki so jo bojevali partizani in ki jo je bojevala naša junaška armada – da je bila ta borba skupna, da je v enaki meri izražala težnje ne samo Srbov, temveč vseh jugoslovanskih narodov.

Zdaj je prišel čas za novo, še težjo in dolgotrajnejšo borbo, borbo za obnovo naše razdejjane dežele. Na našo splošno radost je bil Zagreb bolj ali manj obvarovan pred razdejjanjem. Toda to ni zasluga Pavelića niti ni to zasluga Nemcev, temveč tistih, ki so se borili, ker so želeli, da bi ohranili kar največ mogoče, da bi naši narodi lahko izkoristili to, kar so prej ustvarjali. Toda porušena so druga mesta, razdejjane so vasi po Bosni in Hercegovini, Srbiji, Dalmaciji, Sremu in v drugih naših pokrajinah in mi jih bomo morali znova zgraditi. Vaša naloga, vaša dolžnost je, da mislite, kako bomo skupno obnovili vse, kar je razdejjano, ne glede na to, v kateri federalni enoti leži. S skupnimi močmi bomo na področju graditve v kratkem razdobju dosegli lepe uspehe, kakor smo jih dosegli že v borbi. Zdaj imamo možnost v miru dokazati, da smo pripravljeni, četudi za ceno največjih žrtev, ohraniti pridobitve, za katere so dali življenje in kri najboljši ljudje naših narodov. Kar je doslej doseženo, je doseženo za vselej in ni je več sile, ki bi nam mogla to odvzeti.

Naj navedem primer. Videli ste nemške in ustaške vojake, kakšni so bili po štirih letih vojne: videli ste stare in mlade starce, izgubljene in popolnoma apatične ljudi. Pa pogledjte našo novo armado! Pogledjte, kakšni so naši borci po štirih letih vojskovanja, kako jim v očeh gori odločnost boriti se za ohranitev tega, za kar so sami in njihovi tovariši preivali kri. To je vojska mladega pokolenja, to so fantje in dekleta – vojska, prežeta s silno energijo, da na področju graditve dokonča to, kar je izbojevala na bojišču.

Rad bi vam rekel dve tri besede o bratstvu in enotnosti jugoslovanskih narodov. To je velika, sveta stvar. Brez bratstva in enotnosti ne more biti močne in srečne Jugoslavije, brez močne in srečne Jugoslavije pa ne more biti močne in srečne Hrvatske, Srbije, Makedonije, Črne gore, Slovenije, Bosne in Hercegovine. Vse to se izpopolnjuje med seboj. Kadar govorimo o federativni Jugoslaviji, tedaj ne mislimo na nekakšen separatizem, temveč na novo ureditev države, na ureditev nove Jugoslavije, v kateri se bo lahko vsak narod sam upravljal, hkrati pa bomo sestavljali enotno državo, na katero bomo ponosni pred vsem svetom in ki ima že danes pri vsem naprednem človeštvu tolikšen ugled, da takega nikoli ni imela nobena država na Balkanu.

Govorili in vpili so, da je bila Hrvatska v teh štirih letih neodvisna država. Pa vas vprašam: kaj je bilo v tej Hrvatski neodvisno? Nič. Hrvatska je bila zaslužnjena kljub temu, da so se na vse strani vile hrvatske zastave. Zaslužnjena je bila v vsakem pogledu prav tako kakor tudi ostale pokrajine Jugoslavije.

Danes pa, ko smo sprejeli novo obliko notranje državne ureditve, je treba poudariti, da smo obračunali z obliko, ki je bila ustvarjena po versajskem miru, ko nam je klika velikosrbske buržoazije vsilila svoj centralistični sistem, pod katerim drugi narodi niso imeli nikakih pravic, prav tako pa tudi ne srbski narod. Leta 1941 sem s svojimi tovariši začel borbo na življenje in smrt skupno s šumadijskimi kmeti, s srbskim ljudstvom. In videl sem srbske vasi, srbske ceste in pota in sem sam sebe vpraševal: kje neki je vse tisto bogastvo, o katerem so govorili na Hrvatskem? Videl sem slaba pota, malo šol, slabe higienske naprave, natanko tako, kakor je bilo tu na Hrvatskem, kajti vse, kar je šlo v Beograd, je šlo v žepe teh, ki so takrat vladali. Danes pa, v novi, federativni Jugoslaviji, se ne bo mogel nihče več pritoževati, da je ta ali oni narod nacionalno zatiran. Vsak bo in vsak je gospodar na svojem.

V preteklosti smo videli rezultate nacionalnega zatiranja, videli smo jih leta 1941, ko se je Jugoslavija v nekaj dneh zrušila kakor stolp iz kart. V čem je bilo bistvo tega? V tem, da narodi niso ljubili takšne Jugoslavije – ne samo, da je niso ljubili Hrvati in Slovenci, niso je ljubili niti Srbi, zlasti še ne takó, kakor vsi naši narodi ljubijo novo Jugoslavijo.

Tistim, ki še govoričijo, da se lahko to, kar je bilo uresničeno, spremeni, tistim, ki še upajo, da se bo marsikaj spremenilo, odgovarjam: Tu se ne dá nič več spremeniti. Ne dá se spremeniti zato, ker je ogromna večina vsakega jugoslovanskega naroda posebej sprejela novo, federativno Jugoslavijo. Ne dá se spremeniti zato, ker se zavedamo, da je to zgodovinska potreba. Ne dá se spremeniti zato, ker vemo, da brez prave enotnosti jugoslovanskim narodom ni obstanka, da se ne morejo razvijati niti na gospodarskem niti kulturnem področju. Poglejte, kaj je bilo s posameznimi malimi narodi v Evropi in kaj pomeni majhen narod, ko pride do velikih viharjev. Zato pa: čim bolj bodo naši narodi – govorim državljanom nove Jugoslavije – enotni, čim bolj bodo vsi pripravljene, da

se še bolj utrjujejo, tem bolj bo Jugoslavija gotova, da si je ne bo upal napasti noben sovražnik. Poglejte, naša borba se je pričela v Srbiji in se je v štirih letih razširila po vseh pokrajinah naše države. Od Gevgelije so naše enote bile borbe, podeč sovražnika, in so jih končale na avstrijski meji. Štiri leta so se v junaških vrstah naše nove armade zbirali sinovi vseh jugoslovanskih narodov. Zbirali so se, da bi dokončali svojo borbo na obalah Jadrana, v Trstu, v Gorici in na Soči. Tudi danes stoje tam složno sinovi vseh naših narodov, monolitni v svoji enotnosti, in rad bi poudaril, da je prav takšna enotnost potrebna tudi tu, v slehernem mestu, v sleherni vasi Hrvaške kakor tudi v sleherni vasi in mestu vseh federalnih enot.

Naši partizanski odredi so od vsega začetka nosili na svojih zastavah zapisano geslo bratstva in enotnosti narodov Jugoslavije in pod tem geslom so se borili z nadmočnimi silami v najstrašnejših okoliščinah – borili so se in so zmagali. Mar ste slišali, da so se kdaj v zgodovini goloroki ljudje, boreč se na življenje in smrt, brez kakršnih koli tovarn in skladišč, brez vsega, kar je potrebno za borbo, ne le uspešno upirali sovražniku, temveč tudi ustvarili armado? Naši partizani pa so to dosegli in na to, kar so dosegli, so lahko ponosni vsi narodi Jugoslavije. To pa je rezultat pripravljenosti tistih, ki so se borili in umirali za to veliko stvaritev naših narodov.

Ali ste videli, kako je v tistem strašnem letu 1941 nemški osvajalec ob pomoči svojega hlapca Pavelića, kasneje pa tudi ob pomoči izdajalca srbskega naroda Nedića in Mihailovića ter izdajalca slovenskega naroda Rupnika¹ storil vse, da poglobi prepad ne samo med hrvaškim in srbskim narodom, temveč med vsemi jugoslovanskimi narodi? Ali ste videli, kako so v stari Jugoslaviji storili vse, da bi bil ta prepad čim večji? In če bi bilo vse ostalo pri starem, bi bil ta prepad ostal na veke in naši narodi bi ne mogli nikdar več živeti v skupnosti. Toda ta prepad so odstranili tisti, ki so se borili s puško v roki. Naši borci so padali v Šumadiji, v Makedoniji, po bosanskih gorah, v slavonskih gozdovih, po slovenskih planinah; padali so, tisti pa, ki so ostali, so visoko držali zastavo z geslom bratstva in enotnosti. To, kar je bilo ustvarjeno v vojski, je bilo ustvarjeno ob pomoči vojske in naroda. In drago smo to plačali, zelo drago.

Nastaja vprašanje: kaj neki je dvigalo partizane, kaj jih je nosilo v težki borbi, kako so mogli vzdržati lačni, goli in bos – kaj neki jih je grelo v tej strašni borbi? To je bila misel, da brez bratstva in enotnosti ni sreče med narodi Jugoslavije, ni sreče na vsem Balkanskem polotoku. Geslo bratstva in enotnosti nam je omogočalo, da smo povsod, koder koli smo hodili, dobivali vso podporo našega izmučenega in obubožanega ljudstva. Naša vojska je zrastle iz ljudstva in ljudstvo jo je vzdrževalo. Ljudstvo je dajalo tudi zadnjo skorjo kruha, samo da bi nahranilo tiste, ki so se bojevali za to, kar danes imamo. Poleg tega, da smo izgnali okupatorja, je

¹ Leon Rupnik (1880–1946), pod italijansko okupacijo župan mesta Ljubljane, pod nemško predsednik pokrajinske uprave in inšpektor slovenskega domobranstva, kvisilinske vojaške formacije. Obsojen in usmrčen kot vojni zločinec.

naše bratstvo in enotnost druga velika zmaga, ki smo jo izbojevali v tej vojni. Dolžnost nas vseh, pa tudi teh, ki so se dali zapeljati z lažmi, je, da zdaj primemo za delo in storimo vse, da ne bi bilo nikoli skaljeno to bratstvo in ta enotnost.

Mnogi še zmerom ne razumejo, kaj pomeni federativna Jugoslavija, federalna Hrvatska, federalna Srbija itd. To ne pomeni potegniti mejo med to in ono federalno enoto, ti onkraj meje pa zdaj delaj, kakor veš in moreš, jaz bom pa tu, kakor vem in znam. Ne! Te meje morajo biti nekaj takega, da tako rečem, kot so tiste bele črte v marmornem stebru. Meje federalnih enot v federativni Jugoslaviji niso meje združevanja, temveč meje združevanja. Kaj pomenijo federalne enote v današnji novi Jugoslaviji? To ni splet malih držav, marveč ima federacija bolj administrativni značaj, značaj svobodnega upravljanja s samo seboj. To je značaj neodvisnosti vsake federalne enote, popolne neodvisnosti v smislu svobodnega kulturnega in ekonomskega razvoja. Hkrati pa to ne pomeni, da vas na Hrvaškem ne sme zanimati, kaj se dogaja v Srbiji. To ne pomeni, da vam, če je vaš gospodarski položaj boljši, ni treba pomagati bratom v Srbiji ali kakšni drugi federalni enoti in obratno. To pomeni tekrovati v dobrem, pomagati bratom, kajti zdaj so bratje razmejeni, pa so vendar pod isto streho. To je skupna hiša, ena celota, toda na znotraj naj vsak gospodari na svojem in se kulturno in gospodarsko razvija v novi federativni Jugoslaviji. Takšno federativno Jugoslavijo so ne samo sprejeli naši narodi, temveč je postala popularna v mnogih deželah, kjer ni rešeno nacionalno vprašanje. To je zgled, kako znajo naši narodi v najtežjih dneh svoje zgodovine urediti svoje notranje vprašanje.

Opozarjam vas, da v novi, federativni Jugoslaviji ne more biti prostora za šovinizem, na negativni lokalni patriotizem, ker bi to bila ovira in škoda ne samo za tisto federalno enoto, temveč tudi za vso Jugoslavijo. Vprašanje šovinizma in negativnega lokalnega patriotizma je treba črtati z dnevnega reda, tega vprašanja ne sme biti. Hrvati danes nimajo več pravice sklicevati se na zatiranje od leta 1918 do 1941 in jim to ne sme biti razlog za težnjo proti skupni novi Jugoslaviji. Dovolite, da vam povem kot Hrvat, kaj je bila za nas ta doba od leta 1918 do 1941. Bila je strahotna šola in strahoten nauk ne samo za Srbe, temveč tudi za vse druge. In zato se moremo in moramo zavedati, da je vse, kar je bilo, oprano s krvjo najboljših sinov vseh jugoslovanskih narodov in da je treba to črtati z dnevnega reda. Kdor bi se še drznil delati nasprotno, ni samo sovražnik nove, federalne Hrvatske, tak Hrvat je tudi sovražnik Hrvatov...

BRATSTVO IN ENOTNOST STA PRVI POGOJ ZA MOČNO JUGOSLAVIJO

(Iz govora v Beli Crkvi ob četrti obletnici vstaje v Srbiji – 7. julija 1945)

... Zdaj pa nekaj besed o notranji ureditvi naše države. Kakor veste, smo našli edino pravilno pot: ustvaritev jugoslovanske federacije, v kateri bi bili vsi narodi zadovoljni in gospodarji na svojem. Nobenemu Srbu ne bo v škodo, če so Hrvati gospodarji na svojem. Nobenemu Slovencu ne bo v škodo, če so Hrvati gospodarji na svojem. Nobenemu Hrvatcu ne bo v škodo, če so Srbi popolni gospodarji tam, kjer živijo, to se pravi, na svojem. Nikomur to ne bo v škodo, ker v Jugoslaviji ne ustvarjamo meja, ki bi razdvajale in ki bi pomenile ustvarjanje novih držav, temveč delimo samo zato, da bi se rešilo nacionalno vprašanje, ki v stari Jugoslaviji ni bilo rešeno, in da bi se narodi lahko popolnoma razvijali ter se kulturno in politično izenačili. To pa tako, da nobeden ne bi pritiskal na drugega, da pa ima njegov razvoj in njegov napredek hkrati pozitiven vpliv na druge narode, na narode drugih federalnih enot. Vsi skupaj pa smo Jugoslovani. Vsakdo, ki misli, da bo prišlo še do kakšne drobitve, naj si to izbije iz glave. Delamo na tem, da bomo nekoč ponosni državljani nove Jugoslavije, ki se ustvarja. To hočemo, ne pa da bi se šli mnogo malih držav. Ustvariti hočemo složnejši red, da bi nihče nikogar ne zatiral in da bi bil vsak narod popolnoma svoboden. Takšno Jugoslavijo hočemo. Znano vam je, že večkrat smo rekli: nočemo meja, ki razdvajajo, temveč meje, ki spajajo. Naše »meje« naj bi bili člani, ki vežejo dva »razmejena« naroda. Takšno Jugoslavijo hočemo, to bo utrdilo našo državo in storilo, da jo bodo njeni narodi ljubili in branili. Ustvarjamo federacijo, ki je pogoj za absolutno preprečevanje vsakega šovinizma, vsakega medsebojnega sovražstva. Boriti se hočemo z vsemi sredstvi proti vsem pojavom šovinizma. Ne bomo ga dovolili. Bratstvo in enotnost sta pogoj močne Jugoslavije. Naša naloga je gojiti ljudsko oblast, ki je zrasla iz te borbe, iz krvi in kosti naših najboljših sinov, izpolnjevati jo, da bo resnično ljudska, da bo v resnici predstavnica in zastopnica interesov narodov. Kolikor se bodo tu ali tam pojavile napake, jih je treba popraviti. Naše notranje življenje bomo uredili po volitvah, ki niso daleč; to jesen boste imeli vso pravico povedati, kakšno notranjo ureditev hočete, ali hočete republiko ali monarhijo. To je vaša stvar. Kakor bo odločila večina, tako tudi bo...

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 86–87.

PREDVOJNA JUGOSLAVIJA JE PRINESLA NACIONALNO
ZATIRANJE IN IZKORIŠČANJE DELOVNEGA LJUDSTVA
(Iz političnega poročila CK KPJ na V. kongresu KPJ junija 1948 v
Beogradu)

... Mnogi mlajši ljudje seveda ne morejo natančno poznati zgodovine nastanka Jugoslavije, ki je nastala po prvi svetovni vojni, po razpadu bivše avstro-ogrske monarhije, to je po zmagi antante, ki se je na njeni strani borila tudi Srbija. Zato se bom v tem referatu na kratko pomudil pri tem vprašanju.

Narodi, ki so prišli v sestavo nove skupne države, so nad trinajst stoletij živeli ločeno, v različnih pogojih in pod različnimi vplivi – političnimi, kulturnimi, ekonomskimi in socialnimi. Čeprav je že oddavnaj obstajala težnja po zedinjenju Južnih Slovanov, se je vendar takoj po ustanovitvi države SHS, leta 1918 do 1920, pokazalo, da obremenjujejo to novo državo mnoga nasprotja, ki so se zaradi velesrbske hegemonije, vsiljene od monarhije Karađorđevićev in buržoazne vlade, takoj od začetka začela naglo zaostrovanje. Eden glavnih elementov tega zaostrovanja je bilo nerešeno nacionalno vprašanje, ki ga je vladajoča klika popolnoma ignorirala, trdovratno oznanjujoč nekakšen troimeni narod, to se pravi, da so Srbi, Hrvatje in Slovenci en narod, medtem ko se za Makedonce in Črnogorce itd. sploh ni menila.

Do tako imenovanega zedinjenja Srbov, Hrvatov in Slovencev je prišlo leta 1918 ob obilni podpori zmagovitih srbskih in francoskih čet, ki so prišle na Hrvatsko, v Slovenijo, Bosno in Hercegovino in v Črno goro. Da so prišle v te pokrajine srbske čete, je popolnoma razumljivo, ker je pravilno – ena država, ena vojska. Važno pa je, s kakšnim ciljem so prišle! In še več, s kakšnim ciljem je prišla francoska vojska, saj ne na Hrvatskem ne v Sloveniji ni bilo niti enega avstrijskega ali nemškega vojaka. Jasno: ti dve vojski sta prišli, da bi zagotovili velesrbski buržoaziji vladajoči položaj, vsej buržoaziji v državi, to je tudi domači buržoaziji v teh pokrajinah, pa neovirano ropanje delovnih množic, in da bi onemogočili revolucionarno gibanje v teh pokrajinah, ki se je začelo naglo razvijati pod vplivom velike oktobrske revolucije in zaradi dogodkov na Madžarskem.

V Črni gori in na Hrvatskem je prišlo do močnega odpora proti takemu nacionalnemu zedinjenju; ta odpor so tako v Črni gori kakor tudi na Hrvatskem v krvi zatrli.

Takšno je bilo torej poslanstvo francoskih in srbskih čet v novo priključenih pokrajinah.

Kako je v formalnem pogledu prišlo do tega zedinjenja?

Pod vplivom težkih posledic prve svetovne vojne in pod vplivom velike oktobrske revolucije je naraščalo revolucionarno gibanje množic, zlasti v deželah, ki so se iztrgale izpod avstroogrskega zatiranja. To je silno prestrašilo buržoazijo v teh pokrajinah, zato je poslala svoje predstavnike v Beograd s prošnjo, naj se te pokrajine zedinijo s Srbijo in naj se ustvari

država SHS – Srbov, Hrvatov in Slovencev. To je bilo torej zedinjenje buržoazije ne glede na narodnost, z namenom, da se prepreči širjenje revolucionarnega gibanja in da si vsaka buržoazija zagotovi na svojem področju ropanje delovnega ljudstva mest in vasi. Te stvari prav nič ne spremenijo tudi dejstvo, da so bili v teh deputacijah tudi stari idealisti, predvojni zagovorniki jugoslovanske misli, to je zedinjenja Južnih Slovanov. Ti so se kasneje na dejanjih prepričali, kako sta si novo državo, Jugoslavijo, zamislila kralj Aleksander in klika okrog njega. Žandarska kopita, nacionalno zatiranje in brezsrčno izkoriščanje delovnega ljudstva – to je prineslo narodom predvojne Jugoslavije Aleksandrovo zedinjenje.

Ne gre za to, ali je moralo priti do ustanovitve nove države oziroma do zedinjenja. Ne, do zedinjenja Južnih Slovanov je bilo treba priti in je tudi moralo priti: to je bila ideja najnaprednejših ljudi v deželah, ki so se imenovali južnoslovanske. Šlo pa je za to, na kakšnih načelih bo slonelo to zedinjenje; šlo je za to, da se eno nacionalno zatiranje ne zamenja z drugim, da se socialno izkoriščanje delovnih ljudi pod Avstro-Ogrsko ne zamenja s še hujšim socialnim izkoriščanjem s strani mlade, nenasitne buržoazije v na novo ustanovljeni državi. Šlo je za to, da se uresniči stoletni sen narodov, ki so se otresli avstro-ogrškega zatiranja, da bi bili nacionalno enakopravni in svobodni v novi zedinjeni državi. Šlo je za to, da delovne množice v novi državi ne bodo prepuščene na milost in nemilost kapitalističnemu izkoriščevalcu prav tako, kakor so bile pod avstro-ogrsko monarhijo.

Že med volitvami v ustavodajno skupščino, jeseni leta 1920. in potem tudi v sami ustavodajni skupščini ob sprejemanju ustave, se je jasno pokazalo, da bo treba biti trdo borbo proti državni koncepciji velikosrbskih hegemonistov s kraljem na čelu, ki jim je uspelo, da je bila sprejeta tako imenovana vidovdanska ustava, s katero se je diktirala centralistična državna ureditev in negiralo nacionalno vprašanje v novi državi...

Velikosrbski hegemonisti s kraljem na čelu so upali, da bodo potlačili nacionalno borbo s tem, da so korumpirali razne voditelje raznih strank, kakršni so bili Korošec (Slovenska ljudska stranka), Spaho¹ (Stranka bosanskih Muslimanov) itd., s katerimi je režim ustvaril večino v parlamentu in vlado proti tistim Hrvatom, Slovincem in drugim, ki so se borili proti nacionalnemu zatiranju.

Nacionalno vprašanje se je kljub temu čedalje bolj zaostrovalo, in režimu s kraljem na čelu je, nekaj zlepa nekaj zgrda, uspelo leta 1925 dobiti predstavnike Hrvatske republikanske kmečke stranke z Radićem na čelu v Beograd – v parlament in vlado. Vodstvo HRSS se je ob tej priliki odreklo svojemu republikanskemu značaju in razglasilo stranko za Hrvatsko kmečko stranko. Kralj in vladajoča klika pa nista bila pripravljena, da bi dala Hrvatom in drugim narodnostim tudi v bistvenih stvareh kakršne koli nacionalne pravice...

¹ Mehmed Spaho (1883–1939), politik in vodja Jugoslovanske muslimanske organizacije. Minister v vladah med dvema vojnama. S Stojadinovićem in Korošcem je ustanovil Jugoslovansko radikalno zajednico.

Leta 1922 so na drugi konferenci balkanske federacije v Sofiji predstavniki Kominterne prvič kritizirali Jugoslovane zaradi napačnega stališča do nacionalnega vprašanja. Takrat sta tako »levica« kakor desnica imeli še enako stališče do nacionalnega vprašanja – to se pravi: napačno stališče. Ideolog tega stališča je bil Sima Marković,² ki je kasneje napisal o nacionalnem vprašanju tudi knjigo, v kateri je branil svoje stališče, da je nacionalno vprašanje ustavno vprašanje, to se pravi, vprašanje konkurenčne borbe buržoazije, ne pa vprašanje, ki ga lahko reši samo proletarijat, se pravi vprašanje proletarske revolucije. Leta 1922 je bila na Dunaju I. partijska konferenca, na kateri je prišlo do ostre borbe med »levo« in desno frakcijo. Izvoljeno je bilo novo vodstvo, toda iz samih desničarjev, ki so dobili 13 glasov, medtem ko je 11 »levičarjev« konferenco zapustilo. Dasi so bili voditelji KPJ že kritizirani za svoje napačno stališče v nacionalnem vprašanju, niso imeli na tej konferenci za potrebno, da bi se resno lotili revizije tega svojega stališča, ampak je borba frakcij na tej konferenci imela bolj nenačelen značaj.

Leta 1923 se je sešla II. partijska konferenca, in sicer spet na Dunaju. Na tej konferenci so prvič posvetili nekoliko večjo pozornost nacionalnemu vprašanju, a tudi tokrat niso definitivno zavzeli načelnega stališča do tega vprašanja, čeprav je tedaj prišla na vodstvo partije »levica«.

Tretja partijska konferenca je bila že v naši državi decembra meseca leta 1923. Na tej konferenci so končno zavzeli v osnovi pravilno načelno stališče do nacionalnega vprašanja – to se pravi, sprejeli so stališče pravice narodov na samoodločbo do odcepitve. Toda to stališče je zavzela samo »levica«, ne pa tudi desnica v vodstvu KPJ, pač pa ga je sprejelo celotno članstvo KPJ in NDSJ.*

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 98–101.

ZATIRANIM NARODOM JUGOSLAVIJE NI BILA DANA
NJIHOVA NACIONALNA OSVOBODITEV Z ODLOKOM
(Iz govora ob razglasitvi za prvega častnega člana SAZU, 16. novembra
1948)

... V preteklosti nisem naredil nič več kot to, kar lahko naredi človek, ki je sklenil posvetiti svoje življenje revolucionarnemu delu v korist delavskega razreda, v korist svojega ljudstva. Zdaj lahko samo nadaljujem to svoje delo pri graditvi socializma. Pri tem ne bom varčeval s svojimi močmi, kajti to je moj življenjski cilj.

Prav bi bilo, da bi pred tem znanstvenim zborom danes spregovoril nekaj besed o vlogi naših znanstvenikov, o njihovih neposrednih nalogah

² Sima Marković (Semić) 1888-po 1939), politik in voditelj desne frakcije v KPJ. Od leta 1926 do 1929 je bil sekretar KPJ. Bil je razrešen kot frakcionaš; izginil je v zaporih v ZSSR.

* NDSJ – kratica za: Neodvisna delavska stranka Jugoslavije, – op. prev.

pri graditvi nove socialistične družbe v naši državi. Toda kakor že veste, sem pred dnevi na seji Srbske akademije znanosti že nekaj povedal o vlogi znanstvenikov pri graditvi socializma v naši državi. Zato si bom dovolil danes spregovoriti tu nekaj o vprašanjih, ki zanimajo in morajo zanimati ne samo ljudi, ki se ukvarjajo s politiko, ali ljudi, ki se ukvarjajo z družbeno vedo, marveč morajo zanimati slehernega našega državljana, posebno pa vse naše znanstvenike. Tu gre, prvič, za nacionalno vprašanje v dobi graditve socializma v naši državi in, drugič, za razvoj gospodarskih, kulturnih, političnih in drugih odnosov med državami, ki grade socializem, ali z drugimi besedami za to: v čem je pojem nacionalizma in v čem pojem internacionalizma? Kajpak si niti najmanj ne lastim pravice, da bi lahko podal tu kako izčrpno analizo ali dokončno definicijo o teh vprašanjih. Ne, teh vprašanj se dotikam samo toliko, kolikor so v zvezi z našo današnjo stvarnostjo, kolikor je potrebno, da laže razumevamo določene pojave, na katere dandanes zadevamo. Če bomo razumeli te pojave, bomo mogli laže premagovati številne težave, na katere zdaj zadevamo. To nam lahko tudi pripomore, da nam bo jasnejša perspektiva v sedanjosti in prihodnosti, da nam bo jasno, da ne iščemo kakšnih posebnih novih poti, marveč da gremo v socializem naprej po isti poti, po kateri smo hodili doslej, da pa strogo upoštevamo tista vprašanja, ki nam jih iz dneva v dan nujno zastavlja življenje, na katera zadevamo in ki jih ne moremo obiti.

O prvi témi, o nacionalnem vprašanju, ne govorim zato, ker bi se to vprašanje zdaj postavljalo pri nas v tej ali oni obliki. Ne, nacionalno vprašanje je pri nas rešeno, in sicer zelo dobro rešeno v splošno zadovoljstvo vseh naših narodov. Rešeno je tako, kakor je učil Lenin. In v tej rešitvi nacionalnega vprašanja pri nas se zrcali značaj naše revolucije. Uspeh, ki ga dosegamo pri graditvi socializma, najmočneje potrjuje, kako pravilno je v naši državi rešeno nacionalno vprašanje. Če ne bi bilo pravilno rešeno, to se pravi, rešeno tako, kakor smo ga rešili mi, bi ne mogli graditi socializma, kajti brez notranje enotnosti, konstruktivnega bratstva in enotnosti narodov naše države, bi ne mogli države obnoviti, kaj šele izpolniti petletni plan in mnoge druge ukrepe ter doseči doslej takšne uspehe.

Nobena država ljudske demokracije ni tako mnogonacionalna kakor naša. Samo na Češkoslovaškem sta dve sorodni nacionalnosti, ponekod drugje pa imajo samo manjšine. V teh državah ljudske demokracije torej ni bilo treba reševati tako težkih vprašanj, kakor smo jih morali pri nas. Pri njih je pot v socializem manj zapletena kakor pri nas. Pri njih je poglaviten razredni moment, pri nas pa nacionalni in razredni. Pri nas smo lahko tako temeljito rešili nacionalno vprašanje zato, ker smo ga reševali revolucionarno, v procesu osvobodilne vojne, v kateri so se bojevali vsi naši narodi, v kateri je vsak narod po svojih možnostih prispeval svoj delež k splošnim naporom za osvoboditev izpod okupatorja. Niti Make-doncem niti drugim dotlej zatiranim narodom Jugoslavije ni bila dana njihova nacionalna osvoboditev z odlokom. Ne, za to nacionalno osvobo-

ditev so se borili s puško v roki. Vloga Komunistične partije je bila predvsem v tem, da je vodila to borbo in bila poročstvo, da se bo po končani vojni nacionalno vprašanje dokončno rešilo tako, kakor so ga komunisti postavljali že dolgo pred vojno in med njo. Vloga Komunistične partije je zdaj, na tej stopnji graditve socializma v tem, da postanejo pozitivni nacionalni momenti spodbuda, ne pa ovira za razvoj socializma v naši državi. Vloga Komunistične partije je zdaj v tem, da čuječe pazi, da bi se pri nobeni nacionalnosti ne pojavil in razvil nacionalni šovinizem. Komunistična partija si mora prizadevati in si prizadeva, da bodo izginili vsi negativni pojavi nacionalizma in da se ljudje vzgajajo v duhu internacionalizma.

Kateri so ti pojavi nacionalizma? Omenjam jih nekaj: 1. nacionalni egoizem, iz katerega izvirajo mnoge druge negativne poteze nacionalizma, kakor na primer težnja po osvajanju tujih dežel, težnja po zatiranju drugih narodov, težnja po gospodarskem izkoriščanju drugih narodov itd.; 2. nacionalni šovinizem, iz katerega prav tako izvirajo mnoge druge negativne poteze nacionalizma, kakor na primer nacionalno sovraštvo, omalovaževanje drugih narodov, omalovaževanje njihove zgodovine, njihove kulture, njihovega znanstvenega življenja, njihovih znanstvenih pridobitev itd., poveličevanje tistega v svoji zgodovini, kar je bilo negativno in kar velja z našega marksističnega stališča za negativno.

Kaj pa je to negativno? Negativne so osvajalne vojne, negativno je zaslužnjevanje in zatiranje drugih narodov, negativno je gospodarsko izkoriščanje, negativno je kolonialno podjarmljanje itd. Vse to je marksizem ocenil kot negativno in obsodil. Vse te pojave v preteklosti je sicer možno pojasniti, toda z našega stališča jih nikakor ni možno opravičiti.

V socialistični družbi morajo takšni pojavi izginiti in bodo izginili. V stari Jugoslaviji je nacionalno zatiranje, ki ga je izvajala velikosrbska kapitalistična klika, pomenilo, da so zatirane narode gospodarsko lahko bolj izkoriščali. To je neogibna usoda tistih, ki so nacionalno zatirani. V novi, socialistični Jugoslaviji nacionalna enakopravnost popolnoma onemogoča, da bi kakšen narod gospodarsko izkoriščal drugega. To je zato, ker zdaj pri nas ni več hegemonije enega naroda nad drugim. Neogibna posledica vsake take hegemonije bi bilo slabše ali močnejše, takšno ali drugačno gospodarsko izkoriščanje. To bi nasprotovalo načelom, na katera se opira socializem. Samo gospodarska, politična, kulturna in vsestranska enakopravnost nam omogoča, da se pri teh velikanskih naporih naše skupnosti vse bolj krepimo.

Nad dvajset let so živeli naši narodi v neenakosti, nad dvajset let so poskušali doseči enotnost vrhov, ne pa enotnosti narodov. Nad dvajset let je buržoazni tisk pisal, da so Jugoslovani dosegli svojo enotnost, toda v resnici je nacionalni razdor zmerom bolj naraščal prav zaradi nacionalnega zatiranja in neenakopravnosti, zaradi gospodarskega izkoriščanja itd.

Šele med osvobodilno vojno smo postavili odnose med narodi na drugačne, nove, boljše temelje. Razdružili smo se formalno, da bi se dejansko trdneje združili. V tej današnji skupnosti so priznane enake pravice tako večjim kakor tudi manjšim narodom. Zdaj pri nas ni več hegemonije enega naroda nad drugim, in ravno to nas dela tako čvrste in enotne.

Če pogledamo naš petletni plan ali če pogledamo naše proračune, vidimo, da si pri nas na vso moč prizadevamo, da bi čimprej in čimbolj dvignili ravno najbolj zaostale republike, da recimo, Slovenija, Hrvaška in Srbija kar največ mogoče pomagajo zaostalim republikam, kakor so Makedonija, Črna gora, Bosna in Hercegovina. Prizadevamo si, da bi le-te čimprej približali drugim, naprednejšim republikam. To je zelo velikega pomena za našo socialistično skupnost in naši narodi so vse to nadvse pravilno razumeli. Medtem ko so poprej, v stari Jugoslaviji, drugim narodom vsiljevali razne uradnike in vodilne ljudi, ki so jih ti narodi potem po pravici imeli za zatiralce in jih zaradi tega sovražili, pa danes prav republike teh narodnosti nenehno zahtevajo vodilni kader in strokovnjake iz republik, ki so najnaprednejše. V čem se je stvar zdaj spremenila? V tem, da je zdaj smoter teh kadrov in strokovnjakov samo pomagati v gospodarstvu in državnem aparatu, pomagati usposablјati domače kadre, ki jih v nekaterih republikah primanjkuje prav zaradi zatiralske politike prejšnjih režimov. Takšna pomoč rodi velike uspehe. Pri vseh naših narodih se odkrivajo velikanske ustvarjalne sile. Poglejmo samo Makedonijo, ki žanje v tem pogledu sijajne uspehe.

Naši narodi so zdaj prišli v svojem spoznanju že tako daleč, da so sprevideli, da ne morejo uspevati drug brez drugega. Spoznali so, da je ta naša skupnost pogoj za vsestranski razvoj – gospodarski, kulturni, politični itd. Spoznali so, da je to pogoj za zgraditev socializma v naši državi, spoznali so, da je to pogoj za ohranitev njihovega obstoja in mirnega razvoja.

Bilo bi seveda napačno misliti, da je pri nas že dosežena popolna enotnost na podlagi socialistične zavesti. Ne, tega ne bomo dosegli tako dolgo, dokler bo trajal pri nas razredni boj, dokler bomo imeli ljudi, ki zavirajo razvoj socializma v naši državi. Toda dosegli smo poglobitno, in to je: velikanska večina delovnih ljudi naše države je že prišla do tega spoznanja, in s tem je zagotovljena popolna zmaga socializma v naši državi.

Tovariši akademiki! Prej sem spregovoril nekaj besedi o nacionalnem vprašanju pri nas, o tem, kako se razvijajo naši notranji odnosi, o razvoju naše državne skupnosti, zdaj pa mi dovolite spregovoriti nekaj besedi o odnosu med socialističnimi državami.

Kakšni bi morali biti po mojem mnenju odnosi med socialističnimi državami na tej razvojni stopnji socializma v svetu? Marksizem-leninizem je teoretično rešil uresničenje socializma kot sistema, kot nove družbene formacije. Ta sistem se zdaj izvaja v Sovjetski zvezi, v Jugoslaviji in drugih

državah ljudske demokracije v skladu z danimi pogoji kot nova družbena ureditev. Toda vprašanje odnosov med državami, ki gradijo socializem, pa ni bilo niti ni moglo biti teoretično obdelano. Lenin pravi v svojih delih, in to se je pozneje v ZSSR tudi uresničilo, da je možno uresničiti socializem v eni sami državi. Pri tem je mislil predvsem na Sovjetsko zvezo, nikjer pa ni rekel, da bi to ne bilo mogoče nikjer drugod, razen v Sovjetski zvezi. Lahko rečem, da se je to pokazalo kot povsem možno tudi pri nas v Jugoslaviji – da ne govorim o drugih deželah – čeprav nam to oporekajo razni modrijani, ki neutrudljivo brskajo po znanstvenih delih Marxa, Engelsa in Lenina, da bi našli citate in z njimi podprli svoje napačne nazore. Poleg teh so tudi takšni pisuni, ki majejo z glavo in samo tjavdan kriče: ni mogoče in ni mogoče. To pa le zato, ker sami tako pravijo in hočejo, da bi bilo tako. Toda stvarnost je močnejša od praznih želja, dejstva so močnejša od raznih trditev, pa naj bodo še tako vztrajne in zlonamerne. Mi vendarle uspešno in odločno gradimo socializem, ne nakljub, marveč zaradi zgodovinske nujnosti. Gradimo ga trdno verujoč, da to ne bo koristilo samo našim narodom, marveč da bo to zgled tudi drugim narodom.

Pri tem moram poudariti dejstvo, da bi gradili socializem v naši državi še hitreje in še laže, če bi nas pri tem ne ovirali nekateri vodilni ljudje v državah ljudske demokracije. Razume se, da takšno stališče, kakršnega zdaj zavzemajo do naše države odgovorni ljudje, komunisti, ni stališče, ki bi ustrezalo odnosom med socialističnimi državami.

Priznati moram, da se nam zdi ta vztrajnost in brezobzirnost v napadih na našo državo zelo čudna. To se nam zdi tembolj čudno zato, ker vse to zelo škoduje mednarodnemu delavskemu gibanju. Mednarodnemu delavskemu gibanju pač ne škoduje to, da hočemo zgraditi in da gradimo socializem v naši državi, marveč razno nerazumljivo ravnanje proti nam in razne laži, ki jih vztrajno širijo proti nam, ki pa se kmalu pokažejo kot laži. No, zaradi tega ni mogoče pripisovati krivde nam.

Z deželo, kakršna je naša, ki je v vojni veliko pretrpela, bi ne smeli tako ravnati. Narodom, ki so toliko pretrpeli, je treba omogočiti, da se čimprej rešijo bede, ne pa jih ovirati pri tem. To pa lahko dosežemo samo z naglo industrializacijo in z graditvijo socializma v naši državi. Naši delovni ljudje imajo pravico preizkusiti in preveriti svoje možnosti in svojo življenjsko silo, če so se že osvobodili nacionalnega in socialnega zatiranja. To je potrebno iz več razlogov: prvič, da spoznajo, da so zmožni graditi in zgraditi novo socialistično družbo; drugič, da pri tem ustvarjalnem poletu dozori v njih socialistična zavest, da se otresejo vsega tistega negativnega, kar je tuje socializmu.

Vprašanje združevanja socialističnih držav je zamotana stvar. Ne gre samo za to, ali so vodilni ljudje za ali proti. To je daljši proces. To mora dozoreti v zavesti vsaj večine delovnih ljudi, tako da spoznajo potrebo in koristi tako s svojega nacionalnega kakor tudi z internacionalnega gleda-

šča. Pri tem, pri taki združitvi, imajo posebno vlogo gospodarski odnosi, to je, na kakšni podlagi temeljijo in kako se razvijajo.

Gospodarski odnosi med socialističnimi državami temelje zdaj še na kapitalistični menjavi dobrin. V tem se ni še nič spremenilo. Seveda takšni odnosi ne spodbujajo k temu, da bi se socialistične države čedalje bolj zblíževale. To je delno razumljivo, če pomislimo, da je večina držav, o katerih tu govorimo, med vojno mnogo trpela in da si prizadeva čimprej izmotati se iz tega razdejanja. Vse to razumemo, le tega ne – zakaj je odnos držav ljudske demokracije glede menjave dobrin oziroma trgovine do Jugoslavije slabši kakor do kake kapitalistične države. Prav od nikogar nismo zahtevali, da bi delal v tem pogledu do nas kake izjeme; zaradi tega smo tudi ukrenili, kar smo mogli, da bi se izmotali iz vseh obstoječih težav. Pri tem nismo nikoli naredili ničesar, kar bi se razlikovalo od ravnanja naših zaveznikov na Vzhodu, se pravi, delali smo tako, kakor so delale tudi druge države ljudske demokracije. Če to komu ni bilo po volji, tedaj je treba poiskati povod za napade na našo državo v teh vprašanjih, ne pa si izmišljati razne stvari, ki jih sploh ni.

Vidite, teh vprašanj, ki sem se jih prej dotaknil, bi se morali lotiti in jih pogumno reševati vsaj delno, če jih že ni mogoče povsem rešiti.

Glejte, v tem je bistvo vsega, ne pa v nekakšnem našem odklonu s poti socializma.

Zdaj pa še nekaj o internacionalizmu in nacionalizmu, torej o predmetu, ki ga zdaj pogosto omenjajo v zvezi z napadi na našo državo.

Internationalizem ni nekaj abstraktnega. Temeljiti mora na dejstvih, ne pa samo na besedah. Internationalizem temelji na dejanjih, na tem, kako najnaprednejši razred, delavski razred, ali države, ki že gredo v socializem, oziroma ga grade, pojmujejo svoje interese: ali jih pojmujejo kot del splošnih interesov ali kot svoje ozke, nacionalne ali državne interese ali ta razred ali državo zanima ali ne zanima, kaj se dogaja z drugimi – z delavskim razredom drugih držav, kaj se dogaja z drugimi podobnimi državami, ali se vesele ali ne uspehov drugih držav, ki gredo v socializem? Kaj so torej pogloblitve značilnosti nacionalizma, sem povedal že prej, kaj pa je internationalizem, lahko vidimo iz dneva v dan v praksi, v tem, ali kak najnaprednejši razred ali država, ki gre v socializem, podpira ali pomaga tistemu naprednemu gibanju ali državi, ki je te pomoči in podpore potrebna. Važno je tudi, kako velika je ta pomoč ali podpora. Podpirati po svojih možnostih napredna gibanja v svetu ali druge socialistične države, ki jim je takšna pomoč nujno potrebna, to je internationalizem v pravem pomenu besede.

Nam kar naprej očitajo, da smo nacionalisti, ne da bi pri tem le z enim pravim razlogom podprli takšne neodgovorne trditve. Kakšno je bilo v tem pogledu naše stališče med osvobodilno vojno? Jasno je, da je bilo internacionalistično, ker smo v tej vojni zavestno izpolnili ne samo svojo nacionalno, marveč tudi internacionalistično dolžnost. Kakšno je bilo v tem pogledu naše stališče po končani vojni? Jasno je, da je bilo internacio-

nalistično, ker smo z vsemi silami pomagali tistim državam ljudskih demokracij, ki jim je bila naša pomoč potrebna, ne glede na to, ali so za našo pomoč zaprosile ali ne. Nikoli nismo zanemarili priložnosti, kadar je bilo treba pomagati tistim naprednim gibanjem v drugih deželah, ki so bila naše pomoči potrebna, ne oziraje se na to, ali so za to pomoč zaprosila ali ne. In še zdaj delamo tako.

O tem, ali smo nacionalisti ali ne, lahko rečem tole: mi smo prav toliko nacionalisti, kolikor je potrebno, da razvijamo v naših ljudeh zdrav socialistični patriotizem, socialistični patriotizem pa je v svojem bistvu internacionalizem. Socializem ne terja od nas, da bi se odrekli ljubezni do svoje socialistične države, da bi se odrekli ljubezni do svojih narodov. Socializem ne terja od nas, da bi si ne prizadevali z vsemi svojimi silami čimprej zgraditi socialistično državo, da bi tako ustvarili našim delovnim ljudem čim boljše življenjske pogoje. Naš ustvarjalni polet pri graditvi naše države, to je ustvarjalni polet naših delavcev, naše mladine, naše ljudske inteligence ter vseh naših delovnih kmetov in državljanov, ki v Ljudski fronti prostovoljno prispevajo svoj delež k tej graditvi – vsega tega ne smemo in ne moremo označiti kot nekakšen nacionalistični odklon. Ne, to je socialistični patriotizem, ki je po svojem bistvu globoko internacionalističen, in zaradi tega smo mi nanj tudi ponosni.

Prej sem se dotaknil teh vprašanj kratko, se pravi, navedel sem samo nekatere primere. Nisem konkretno navajal bistva raznih ovir in nepravilnega ravnanja proti naši državi s strani držav ljudske demokracije oziroma vseh tistih, ki bi v nobenem primeru ne smeli tako ravnati. Vse to puščam za drugič; čeprav bi to trenutno vso stvar bolj osvetlilo, bi vendar v položaju, kakršen je zdaj, to skupni stvari ne koristilo, marveč škodovalo.

Tovariši akademiki, morda se boste vprašali, zakaj sem vam danes govoril prav o teh stvareh. Zato se mi je zdelo potrebno govoriti prav pred tem visokim zborom o tem, ker je vse to trdno povezano z današnjo stvarnostjo v naši državi, z našim družbenim življenjem. Te stvari so trdno povezane ne samo z vprašanjem zmagovite graditve socializma v naši državi, marveč tudi z vprašanjem nadaljnjega razvoja socializma v svetu. Napredni svet pazljivo gleda na države, ki ustvarjajo doma najnaprednejšo družbeno ureditev – socializem, toda prav tako pazljivo zasleduje tudi to, kakšne odnose ustvarjajo te države med seboj. Toda ne samo, da najnaprednejše sile na svetu pazljivo zasledujejo, kaj se dogaja v socialističnih deželah, marveč to prav tako pazljivo zasledujejo tudi reakcionarne sile sveta, ki si nedvomno prizadevajo izkoristiti sebi v prid vse negativne pojave, ki nastanejo v odnosih med socialističnimi deželami. Vprašanje teh odnosov ni tako preprosta stvar, stvar, ki lahko zanima, oziroma ki se tiče njih samih, se pravi le socialističnih dežel, ali bolje rečeno, dežel, ki grade socializem. Ne, to vprašanje je velikanskega pomena z internacionalnega gledišča. Če hočemo pravilno postaviti te medsebojne odnose na dani stopnji, ko obstojajo poleg socialističnih tudi kapitalistične države, ko imamo še narode, ki so nacionalno zatirani, ko

imamo še neusmiljeno kolonialno podjarmljanje itd., morajo na tej stopnji družbenega razvoja v svetu biti odnosi med državami, ki grade socializem, urejeni tako, da hrabrijo vse, zlasti pa male narode v boju za njihovo nacionalno in socialno svobodo in enakopravnost. Ti odnosi morajo biti zgled, ali bolje rečeno, spodbuda, ne pa ovira za nadaljnji razvoj socializma v svetu.

Ob koncu bi vam rad povedal, da je vaša vloga, vloga znanstvenikov, bodisi direktno ali indirektno, pri reševanju vseh teh vprašanj velikega pomena. Napačno bi bilo misliti, da je to stvar nas nekaj vodilnih ljudi; ne to vprašanje mora zanimati vse naše delovne državljane, zlasti pa vas, znanstvenike, ker bomo to pravilno rešili samo tako, če bomo s svojimi dejanji dokazali, da imamo prav, to se pravi, da bomo, ne oziraje se na vse težave, prispevali vse svoje umske in fizične zmožnosti za izpolnitev petletnega plana, za zgraditev socializma v naši državi. Ta vprašanja bodo rešena tedaj, ko bomo to dosegli, se pravi, ko bomo ustvarili državljanom naše socialistične domovine boljše gospodarske in kulturne življenjske pogoje. Pri uresničevanju tega imate vi, znanstveniki, veliko in častno nalogo, ki jo boste, o tem sem prepričan, tudi izpolnili ne samo v korist naših narodov, marveč tudi v korist internacionalizma.

Vi, znanstveniki, imate veliko vlogo pri tem, da pravilna rešitev nacionalnega vprašanja v naši državi ne bo krenila s prave poti, temveč da se bodo odnosi med našimi narodi tudi naprej pravilno razvijali k zmerom globlji kulturni in duhovni enotnosti naših narodov, da se bodo čimprej izkoreninile in da bodo čimprej odstranjene razne napake nacionalističnega značaja, ki nas še ovirajo pri naših naporih pri graditvi socializma v naši državi.

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 132-141.

ZAVRAČAMO TEORIJE O VLADAJOČEM NARODU

(Iz govora v Skopju ob petletnici LR Makedonije, 2. avgusta 1949)

... makedonski narod je v celoti dokazal, da je visoko zaveden in sposoben, da si vlada sam, da je to narod, ki je sposoben razvijati doslej neslutene sposobnosti in sile. Makedonski narod je v tej kratki dobi dokazal, da so bile neresnične vse pripovedke bivših režimov stare Jugoslavije, Bolgarije in Grčije o tem, da je Makedonija samo zemljepisni pojem, da makedonskega naroda tako rekoč ni, da makedonski narod ne more biti sposoben, da bi si vladal sam, temveč da mora biti pod tujim varuštvom.

Leta 1913 je bila Makedonija po vojni s Turčijo razdeljena med tri države: Srbijo, Bolgarijo in Grčijo. Konec vojne s Turčijo in izgon Turkov oziroma turških imperialistov s tega ozemlja torej ni prinesel svobode

makedonskemu narodu. Makedonski narod je bil predmet, s katerim so se okoriščali imperialisti oziroma kapitalisti Srbije, Grčije in Bolgarije.

Težka in boleča je zgodovina makedonskega naroda tudi po izgonu Turkov. Mi v Jugoslaviji prav dobro vemo, kakšna je bila usoda makedonskega naroda: ječe so bile polne, vladala so orožniška puškina kopita in brezpravnost, ljudstvo ni imelo pravice do kulturnega in drugega razvoja, vse njegove nacionalne posebnosti pa so znikali itd. itd.

Če je šlo za obsodbo – Makedonec je bil najteže obsojen. Če so orožniki posredovali – so padale glave, ker je bil makedonski narod tako rekoč popolnoma brezpraven.

Samo Komunistična partija je po kratkem omahovanju do leta 1923 zavzela pravilno stališče. Od tedaj do danes je Komunistična partija Jugoslavije dosledno izvajala svojo linijo glede nacionalnega vprašanja vseh narodov Jugoslavije, posebno pa makedonskega naroda.

Vojna, v kateri je razpadla stara Jugoslavija, ni našla Komunistične partije Jugoslavije nepripravljene niti glede nacionalnega vprašanja. Tudi do tega vprašanja je imela jasno določeno stališče in zaradi takega svojega stališča in njegovega uresničevanja smo mogli biti štiri leta vztrajno borbo za izgon okupatorjev, za ustvaritev boljše bodočnosti in pravilne družbene ureditve v naši državi. Zaradi pravilnega reševanja nacionalnega vprašanja nam je uspelo med vojno mobilizirati v vseh naših republikah množice za borbo zoper okupatorja, za borbo zoper domače kvislinge in domačo buržoazijo, za ustvaritev boljše prihodnosti.

Pravilna politika glede nacionalnega vprašanja je bila za nas tista gonilna sila, ki je vodila množice v borbo. Mar bi bili Makedonci, Slovenci, Hrvati pa tudi Srbi in drugi narodi šli v borbo, ko ne bi bili pričakovali, da bo ta osvobodilna vojna odpravila vse tisto, kar je v stari Jugoslaviji oviralo bratstvo in enotnost naših narodov? Naši narodi so šli v vojno globoko prepričani, da mora biti s krvjo, ki jo prelivajo, zgrajena boljša in naprednejša država.

Tudi makedonski narod je prispeval v tej veliki osvobodilni borbi dostojen delež za svojo osvoboditev. Makedonski narod je tudi po vojni tako kakor med vojno pokazal svojo visoko zavednost. Ta pa je v tem, da sta njegov obstoj in njegov pravilni vsestranski razvoj mogoča samo v socialistični Jugoslaviji in v nobenih drugih kombinacijah, s katerimi so se opajali razni psevdomarksisti.

Kakšno stališče je imela na primer Bolgarska komunistična partija do makedonskega vprašanja? Maloprej sem omenil, kako težko je bilo makedonskemu narodu v stari Jugoslaviji, ko ga je zatirala velikosrbska buržoazija. Toda ali je imel makedonski narod v Pirinski Makedoniji, v Bolgariji, kake svoje nacionalne pravice, mar je imel možnosti za svoj nacionalni in kulturni razvoj? Ne, ni jih imel. Orožniki so včasih sicer res malo manj tolkli s puškinimi kopiti, ker je velikobolgarska monarhofašistična klika znala manevrirati, da bi izkoristila Makedonce za svoje

smotre, za uredničevanje Velike Bolgarije. Toda dejansko je bilo tudi tam enako.

Tudi v Grčiji so makedonski narod prav tako preganjali, mučili, pretepali, ga prisilili k begu v sosedne države. Tudi tam makedonski narod ni imel nobenih pravic.

Tudi stališče Bolgarske komunistične partije se glede na makedonsko vprašanje ni mnogo razlikovalo od stališča bolgarske buržoazije. To se danes kaže tudi v dejanjih. Kdo je med vojno zaviral borbo makedonskega ljudstva v prvih dneh vstaje v Jugoslaviji? Predstavniki Bolgarske komunistične partije. Kdo je govoril, da še ni čas za vstajo in da je treba čakati? Predstavniki Bolgarske komunistične partije. Kaj pa je pomenilo to čakanje, zakaj so oni to govorili? Zato, ker so na dnu svoje duše mislili, da je bolgarska vojska tu osvoboditelj, ne pa okupator. V bolgarski vojski v Makedoniji niso videli okupatorja, temveč osvoboditelja in so menili, da se zoper osvoboditelja ni treba boriti. To je bila njihova skrivna misel, ki se danes jasno zrcali v raznih njihovih obrekovanjih zoper Ljudsko republiko Makedonijo in novo Jugoslavijo.

Tovariši in tovarišice, po vojni smo si prizadevali, da bi preko bolgarske vlade ustvarili najboljše odnose z bolgarskim narodom. Pošteno in iskreno smo začeli reševati težka vprašanja, ki so bila v daljni zgodovini dolgo let kamen spotike med našimi narodi in bolgarskim narodom. Pokazali smo vso širokosrčnost in gledali daleč v bodočnost, gledali smo srečne balkanske narode, združene v bratstvu in enotnosti. Prišel je blejski sporazum. Tudi tu smo si prizadevali, da bi dejansko prenehali s staro prakso in na marksistično-leninistični način dokončno rešili makedonsko vprašanje kot celoto, to je, da dobi makedonski narod ne samo v Vardarski, temveč tudi v Pirinski in Egejski Makedoniji pravico, da sam odloča o svoji usodi.

Pa so tudi na Bledu barantali. Nikar ne mislite, da je šlo vse gladko, toda takrat so bolgarski voditelji morali privoliti, čeprav ne popolnoma, v to, ker so nasprotovali, da bi se Pirinska Makedonija takoj zedinila z Vardarsko Makedonijo, svojo veliko matico, temveč so to odložili na poznejši čas, ko bo prišlo do federacije med Bolgarijo in Jugoslavijo. Pristati smo morali na takšno njihovo željo, hkrati pa smo trdovratno vztrajali pri tem, da ima makedonski narod v Pirinski Makedoniji vse pravice do popolnega kulturnega razvoja tako kakor v Vardarski Makedoniji, da mora biti ljudstvo Pirinske Makedonije duhovno popolnoma združeno s svojimi brati v Vardarski Makedoniji. Hoteli smo, da ljudstvo v Pirinski Makedoniji v nobenem primeru ne bo več občutilo zatiranja in pomanjkanja možnosti, da bi se vsestransko kulturno razvijalo in gospodarsko krepilo. Tako smo mi tedaj postavili stvar in s tem so se tedaj strinjali bolgarski voditelji.

Toda prišla je zloglasna resolucija informbiroja in vse, kar smo z veliko težavo zgradili, je propadlo. Propadlo je vprašanje Pirinske Makedonije, vprašanje pravilnega reševanja nacionalnega vprašanja v Makedo-

niji in vprašanje vedno večjega zблиževanja med bratskim bolgarskim in jugoslovanskimi narodi. Vse to je pokvarila zloglasna resolucija informbiroja.

Kako pa je vse to pokvarila? Tako, da je dala vodilnim ljudem bolgarske partije možnost, da neovirano razkrijejo vse svoje velikobolgarske šovinistične pretenzije na Makedonijo, in sicer ne samo na Pirinsko, temveč tudi na Vardarsko Makedonijo. Vse to lahko zdaj vsak dan slišite iz njihovih ust. Pri tem mislim na vodilne ljudi, ne pa na članstvo bolgarske partije. Razumljivo pa je, da v tem veličastnem poletu graditve nove Jugoslavije in nove Ljudske republike Makedonije ne more biti govora o tem, da bi to zadevo z bolgarskimi komunisti, to je z bolgarskimi vodilnimi ljudmi, pojmovali kot stvar, ki naj ostane takšna zaradi oportunistične enotnosti. Ne, borili se bomo zoper revizioniste, ki kratijo makedonskemu narodu pravico do zedinjenja. Vprašanje enotnosti makedonskega naroda je vprašanje ne samo Makedoncev, temveč vse socialistične Jugoslavije, kajti mi se borimo za reševanje vseh vprašanj na socialistični podlagi, v prvi vrsti pa za pravilno reševanje nacionalnega vprašanja.

Tovariši in tovarišice, v čem je bistvo nacionalnega vprašanja pri nas? Naši narodi, šest naših ljudskih republik, so se združili prostovoljno po končani vojni, še med vojno pa so s svojo krvjo gradili to enotnost. Seveda pa ne bi bilo dovolj samo deklarirati, da so naši narodi, v prvi vrsti pa tudi makedonski narod, nacionalno osvobojeni in enakopravni, temveč je bilo treba to tudi dokazati. Bistvo pravnega reševanja nacionalnega vprašanja je v tem, da ima vsak narod posebej vso pravico, da si vlada sam. Zavračamo teorije o vladajočem narodu, pa naj bo katerikoli izmed naših narodov še toliko večji od narodov v najmanjših republikah. Zavračamo pojem vladajočega naroda kot nemarskističen in neleninističen. Bistvo pravnega reševanja nacionalnega vprašanja je v tem, da izkorišča vsak narod vse svoje sile – fizične, duhovne in materialne – v prvi vrsti sam za dviganje svoje blaginje. V tem pravilnem socialističnem načinu reševanja nacionalnega vprašanja pri nas smo šli tako daleč, da smo z našo ustavo zagotovili, danes pa to tudi dejansko izvajamo, da naprednejše republike v naši državi, kot so Slovenija, Srbija in Hrvatska, materialno pomagajo bolj zaostalim republikam.

Ko bi bili mi pojmovali priključitev samo kot zemljepisni pojem, kakor to delajo v nekaterih državah na Vzhodu, in ko bi bili dopustili gospodarsko neenakopravnost med posameznimi republikami in narodi, potem bi bila ta naša država zgrajena kot stolp iz igralnih kart. Ne, mi ne gremo in nočemo iti po tej poti. Narodi Jugoslavije bodo dajali po svojih predstavnikih še naprej vsakemu narodu tisto, kar mu je potrebno, da bi se mogel razvijati, ker ima gospodarski, kulturni in drug razvoj posameznega naroda velikanske koristi za vso našo socialistično domovino Jugoslavijo.

Kaj pa govore danes bolgarski šovinsti iz Bolgarske komunistične partije?

Da bi našli izgovor za svojo nacionalistično politiko, so nas razglasili za kapitalistično, sebe pa za socialistično državo. Izmislili so si, da je Jugoslavija, po njihovi resoluciji in po njihovih kominformovskih možganih, prestopila v imperialistični tabor. Na podlagi tega mečejo oko na Makedonijo. Razumljivo je, da je to račun brez krčmarja. Tako govore zato, ker mislijo, da makedonski narod nima pravice odločati, marveč da imajo to pravico resolucija informbiroja in razni judinovci iz Bukarešte ter njihovi članki.

Toda v tem se bodo zmotili. To pa, kar danes govore, da makedonski jezik, ki ga Makedonci nenehno izpopolnjujejo, ni nikakršen jezik, je najpodlejša kleveta, ki so jo vrgli na makedonski narod. Zanikajo obstoj makedonskega jezika. Danes to vztrajno trde tudi v svojih resolucijah in v svoji propagandi. Pravijo, da obstaja samo bolgarski jezik in nič več, makedonski jezik pa da je samo nekoliko drugačno narečje. Mi pa pravimo in vztrajamo pri tem, kar je makedonski narod do sedaj že potrdil: da se Makedonci ne bodo odpovedali svoji nacionalnosti in ne bodo dovolili, da bi jih kdo oviral pri izpopolnjevanju in dviganju njihove kulture na višjo stopnjo, pri izpopolnjevanju njihovega jezika.

Poglejmo sedaj dalje, kakšen je položaj Makedoncev v Pirinski Makedoniji. Izgubili so vse tisto, kar so dobili ali kar bi bili morali dobiti po blejskem sporazumu. Učitelji, Makedonci iz Vardarske Makedonije, so izgnani, makedonske knjigarne so zaprte, knjige v makedonščini pa so zaplenjene in sleherno kulturno življenje makedonskega naroda je onemogočeno. Skratka, bolgarski voditelji so začeli igrati nevarno igro, s tem da so ustanovili v Sofiji nekako novo Makedonsko zvezo, ki zelo spominja na nekdanje makedonstvujušče, ki so bili v službi Borisa,¹ za zatiranje ne samo Makedoncev v Pirinski Makedoniji, temveč tudi naprednih Bolgarov, za pošiljanje raznih atentatorjev, za razne umazane posle. Če mislijo, da bodo kaj dosegli z raznimi bednimi zvezami, v katerih ima glavno vlogo, kot se mi zdi, Pop-Tomov,² največji nasprotnik nove Jugoslavije, ki je za kokošje bedro prodal svojo nacionalno zavest – se bridko motijo. Jaz mislim, da makedonsko ljudstvo s tem človekom ni nič izgubilo, bolgarsko pa ni nič pridobilo. Ta Pop-Tomov nosi danes glavno zastavo borbe zoper Ljudsko republiko Makedonijo in zoper novo Jugoslavijo v celoti. Ta in mnogi drugi Pop-Tomovi, ki so tam, ne bodo mogli obrniti kolesa zgodovine, ki se je že močno zavrtelo naprej, in nič več ne more preprečiti makedonskemu narodu, da ne bi do kraja uresničil svoje velike zamisli, da zgradi svojo deželo kot pravo socialistično republiko v zvezi z drugimi ljudskimi republikami Jugoslavije . . .

Tovariši in tovarišice! Sedaj bi vam hotel povedati nekaj besed o odnosih z našimi sosednimi državami. O tem moram govoriti danes tu

¹ Boris III. (1894–1943), bolgarski monarh, ki je omogočil fašistično diktaturo. Kot zaveznik nacistične Nemčije je leta 1941 napadel Grčijo in Jugoslavijo.

² Vladimir Pop-Tomov (1890–1952), član CK Bolgarske komunistične partije in bolgarski notranji minister. Pred vojno je bil urednik revije »Makedonsko delo«.

pred vami zaradi tega, ker tudi Makedonija meji na tri države, govoriti moram o tem zaradi tega, ker makedonski narod mora vedeti, da skupaj z varuhi naše nove, socialistične Jugoslavije, z našo armado in drugimi varnostnimi organi naše države tudi on budno varuje srečo svoje države, svoje Ljudske republike Makedonije pred vsemi ovirami svojega mirnega razvoja. Tu hočem poudariti, da varujejo in bodo varovali makedonski narod in njegovo ljudsko republiko, njegovo socialistično graditev in miren razvoj vsi naši narodi do zadnje kaplje krvi. Vsakdo mora vedeti – tako v naši državi kakor zunaj nje – da makedonski narod ni osamljen in ne bo osamljen. Vsi tisti pa, ki bi poskušali tukaj kaliti – taki poskusi raznih terorističnih in drugih dejanj so že bili – morajo vedeti, da so minili časi iz stare Jugoslavije, ko so včasih zares bili pogoji za kaljenje, ker je bilo ljudstvo zasluženo in nezadovoljno. Danes je makedonski narod v naši državi svoboden in to svobodo mora braniti in jo bo branil pred vsakomer...

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 142–148.

GOSPODARSTVO, TRŽIŠČE IN GIBANJE KAPITALA V DRŽAVI MORA BITI ENOTNO, NAJ JE V NJEJ ŠE TOLIKO NARODNOSTI

(Iz govora v Železniku, decembra 1962)

... tuje nam mora biti dobrikanje, ki tako pogosto prihaja z raznih strani, ko nam govorijo, češ da imamo bojda svoj posebni socializem z nacionalnim obeležjem, ki je dokaj sprejemljiv in simpatičen tudi za nesocialistične dežele. Takšne simpatije nam niso potrebne. Želimo res socialistično družbo, želimo odnose, ki so lastni socialističnim državam. Sodelovanje naše države z drugimi državami je nekaj čisto drugega. Naš notranji duh, duh naše skupnosti je naša stvar in gojiti in negovati moramo pravilno pot v našem razvoju. To sem hotel poudariti, tovariši in tovarišice, da ne bi mislili, da so le nekateri intelektualistični krogi poklicani, da določajo smer našemu notranjemu razvoju. Delavski razred in Zveza komunistov usmerjata naš notranji razvoj. Zveza komunistov je odgovorna za naš razvoj, in to ne le kot usmerjevalna sila, marveč tudi kot kontrola, kot sila, ki usmerja naše ljudi, da delajo, kakor je potrebno. Glede tega smo se pri nas nekoliko uspavali. Nekateri so že začeli govoriti, da so komunisti odigrali svojo vlogo. Da, tisti, ki niso na mestu in ki so iz karierističnih pobud stopili v komunistično partijo, ti so odigrali svojo vlogo. Za takšne ne bo prostora v naši Zvezi komunistov. Toda komunisti so tudi danes dolžni, da kot idejna in mobilizatorska sila izpolnjujejo vse svoje dolžnosti, potrebne za pravilen razvoj socialističnega družbenega reda v naši državi. Delavski razred je potemtakem tista sila, na katero se

opiramo in ki ustvarja in varuje moralnopolitično linijo naše socialistične skupnosti. (*Ploskanje in vzkliki tovarišu Titu.*)

Tovariši in tovarišice, ne govorim kar tako o stvareh, marveč zato, ker sem trdno prepričan, da o njih moram govoriti. Že zdavnaj je bilo treba govoriti o določenih stvareh, ki so jih začeli napak razumevati. Dobro sem prisluhnil vašemu glasu, glasu ljudstva, čutil sem ga in slišal negotovanje zaradi nekaterih stvari, do katerih je pri nas prihajalo. Zvedel sem, da se ljudje vprašujejo, kako je vse to mogoče in kje so voditelji, da tega ne vidijo. Vidimo to, toda pri nekaterih naših vodilnih ljudeh še ni dovolj energije, da bi te stvari odpravili. Zato se bomo malo drugače in nekoliko resneje lotili vsega tega. In tisti voditelji, ki se obotavljajo ali izogibajo, da bi naredili vse potrebne ukrepe, ne bodo več mogli biti voditelji. Graditev naše države je danes v največjem razmahu – toda pri tem zadevamo na določene težave in ovire. Zato moramo odpravljati vse, kar je na poti našemu pravilnemu razvoju. To je naša smer.

Dovolite mi zdaj, da povem nekaj besed še o integraciji in kooperaciji pri nas. Iz diskusij na IV. plenumu in iz govorov na njem ste spoznali – in tudi jaz sem govoril o tem – da je precej istorodnih podjetij, ki nimajo medsebojno usklajenih programov dela in doživljajo zategadelj pogosto velike težave v proizvodnji in pri plasmaju svojih izdelkov. Nekaterim teh podjetij moramo zaradi tega dajati dotacije, kar je v breme naši socialistični skupnosti. Do tega je prišlo zaradi premajhne koordinacije in premajhne budnosti pri gradnji posameznih podjetij. Zato moramo zdaj te zadeve popravljati. Kako? Tako, da se nekatera manjša podjetja morajo s kooperacijo z velikimi tovarnami usmeriti na specializacijo posameznih izdelkov, tako da bodo postale področne enote velikih tovarn. V teh razmerah je mogoča delitev dela, ki je zelo koristna.

Zastran integracije se zdi, da so pri nas neka pojmovanja, ki se jih moramo dotakniti. Govori se namreč o svetovni integraciji, izogibljejo pa se pogovorom o jugoslovanski integraciji. Da, res je, da si svet prizadeva k temu, in prav zdaj se na Zahodu ustanavlja monopolistična integracija, ustvarja se zahodno zaprto tržišče. Tudi mi smo že začeli prestopati meje, čeprav še nismo naredili nič učinkovitejšega zastran integracije v naši državi. Ali naj čakamo, da bo prišlo do svetovne integracije? Ne, naši neposredni ekonomski interesi zahtevajo od nas, da pospešimo proces integracije in kooperacije, delavski razred naše države pa je tisti dejavnik, ki bo nosil to integracijo. Podjetja iz vseh republik morajo sodelovati. Gibanje kapitala ne more ostati v mejah ene republike, marveč mora zajeti vso našo državo. S tem se prav nič ne krnijo pravice posameznih narodnosti, te še nadalje ostajajo. Toda ekonomika v državi mora biti enotna, pa naj je v njej še toliko narodnosti. Drugačna pojmovanja nam danes povzročajo težave. Vendar ta pojmovanja ne prihajajo iz vrst delavskega razreda, prinašajo jih razni intelektualci. Na to moramo paziti in ne smemo dovoliti, da bi se takšna pojmovanja razmahnila, ker bi to ne le oviralo nadaljnjo graditev naše dežele, temveč bi ustvarjalo tudi prepad

med posameznimi republikami. To vprašanje je včasih povod tudi za razne politične izpade, na njem se gojijo tudi vse mogoče nacionalistične tendence, ki dejansko vodijo k dezintegraciji naše socialistične skupnosti, tega pa ne smemo dovoliti.

Zastran tega se močno zanašam na delavski razred vseh naših republik, ker sem prepričan, da je pri tem enoten. Zato morajo biti delavci nosilci integracije. Dobro vedo, kaj je bolje zanje kakor tudi za vso skupnost. Vedo, da je bolje, da podjetje ni samo na pol živo, marveč da se razvija s sodelovanjem in kooperacijo z drugimi podjetji in drugimi kraji dežele, v drugih republikah, in da se njegove proizvodne možnosti tako bolje izkoriščajo. Tudi v naše gospodarske načrte bo nekoč moralo priti, da se bodo tovarne postavljale tam, kjer so na voljo potrebna velika transportna sredstva za dovažanje surovin in prevoz proizvodov. Bolj integralno moramo gledati na naš notranji razvoj, naše ljudske republike pa imajo mnogo drugih, posebnih stvari, ki jih morajo upoštevati. V njihov kulturni in drug razvoj se ne bo nihče vtikal. Tudi za to ne gre, da bi jih kdo materialno prizadel, marveč gre nasprotno ravno za to, da materialno še bolj izkoriščajo uspehe takega razvoja v vsej naši državi. Delavci lahko najbolje razumejo, ali je to za našo državo koristno ali ne. Delavci, delavski kolektivi in njihovi vodilni ljudje najbolje vedo, kaj je zanje rentabilnejše in kaj je najbolje narediti. Kar je rentabilno za neko podjetje, je rentabilno tudi za vso našo skupnost. Tako moramo gledati na zadeve. Sem torej proti tendencam, da se preprečuje ali otežuje pravilna integracija jugoslovanske ekonomike.

Ko že govorimo o tem, naj tudi ob tej priložnosti poudarim, da ima delavski razred pri nadaljnji krepitvi bratstva in enotnosti naših narodov zelo pomembno vlogo. Tudi v tej tovarni so delavci iz skoraj vseh naših ljudskih republik kakor v vsaki drugi naši veliki tovarni. Zato so vaši interesi skupni. Srb nima drugih interesov, kakor jih imajo Bosanec, Hrvat, Makedonec ali kateri drug. Vsi imate enake interese. In tako je v vsakem drugem delovnem kolektivu. In ravno pri tem skupnem interesu morate gojiti bratstvo in enotnost ter pobijati vsako tendenco s šovinističnim značajem. To velja za delavski razred v vseh naših republikah, v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji in drugih republikah vsepovsod, kjer živijo in delajo naši delovni ljudje. Ves čas vojne smo govorili, da moramo varovati bratstvo in enotnost. Tudi žrtve smo dajali za to, ta pridobitev nas je veljala veliko krvi. Zato pa danes ne moremo dovoliti, da bi jo kdo spravljaj v nevarnost.

Bratstvo in enotnost moramo varovati! Kaj bi danes pomenila Jugoslavija, če bi bila kakor pred vojno razbita in raztrgana z raznimi medsebojnimi spori, kaj bi pomenila na mednarodnem torišču? Nič. Vidite pa, kakšen ugled uživa zdaj naša država po svetu, in to ravno zaradi naše enotnosti, ki smo jo dosegli med vojno in v vsem povojnem obdobju. Zato moramo tudi poslej našo enotnost varovati in jo še bolj utrjevati.

VSAK JE LAHKO TO, KAR ČUTI, DA JE, IN NIHČE NIMA PRAVICE VSILJEVATI MU KAKŠNO NACIONALNO PRIPADNOST

(Iz govora na VII. kongresu Zveze mladine Jugoslavije, 23. januarja 1963 v Beogradu)

... Mi pa govorimo javno o raznih slabostih, ki spremljajo naš razvoj in ki so večidel dediščina stare kapitalistične družbe. Pri tem si prizadevamo, da ve to vsak naš človek, da se varuje teh slabosti in se bori proti njim. To je potem dokaz ne slabosti, marveč moči naše socialistične družbe. Res je, da so poleg pojmovanj, ki smo jih podedovali od stare družbe, nekatere slabosti pri nas tudi posledica subjektivnih napak. Vendar pa vsega tega ne gre dramtizirati, marveč si moramo postopoma mirno in resno prizadevati, da bomo razne negativne pojave iz našega družbenega življenja odstranili...

Dovolite mi, da tudi tokrat ne začnem govoriti o velikih uspehih pri graditvi socializma v naši državi, saj so to dejstva, ki jih lahko vsakdo vidi, marveč da se dotaknem nekaterih vprašanj in problemov, o katerih je treba govoriti ter opozarjati na njihove pozitivne in negativne strani, da bi se takšnim problemom izognili in jih odpravili ter tako lahko še hitreje dosegali tudi večje uspehe. Gotovo ne bom mogel povedati česa novega, o čemer še nismo govorili, toda po mojem mnenju je treba negativne stvari postaviti bolj jasno, kompleksno in opozarjati na njihov izvor.

Vas, mladince, bi želel opozoriti predvsem na nekatere pojave v našem družbenem razvoju, ki zaslužijo, da jih upoštevamo.

Predvsem bi želel povedati nekaj o integraciji. Ne mislim na ekonomsko integracijo, o tem je že bil govor in o tem vsak dan piše tisk, toda nekaterim ljudem še vedno ni jasno, za kaj pravzaprav gre. Integracija, kakor si jo zamišljamo, ne pomeni zanikanja nacionalnosti in njihovih pravic, ki jih je določila naša revolucija. V naši državi z več republikami in več narodnostmi gre v glavnem za idejnopolitično integracijo, ki je prvi pogoj za integracijo v ekonomiki, socialistični kulturi, znanosti, umetnosti in drugem.

Geslo »bratstvo in enotnost« bi moralo biti že preseženo, a je zaradi nekaterih protislovij v našem družbenem življenju še vedno aktualno. O čem priča to? O tem, da socialistična zavest iz takih ali drugačnih razlogov v naši državi še ni popolnoma zmagala. Če pa je socialistična zavest na nižji ravni, je teže premagovati obstoječa protislovja v družbi. Pri precejšnjem delu ljudi se socialistična zavest počasi razvija, ali pa jo ovirajo vplivi od zunaj, vnašanje tujih pojmovanj v naši družbeni razvoj oziroma vnašanje elementov idejne in stvarne dezintegracije v našo socialistično skupnost.

Take negativne pojave pogosto skušajo opravičevati z demokracijo in s to pretvezo in pod krinko svoboščin skušajo prikriti razne protisocialistične pojave. Take težnje se zlasti kažejo pri nekaterih redkih pisateljih

in umetnikih, vendar ne samo pri njih, marveč tudi pri nekaterih voditeljih, ki ob svojem prakticizmu pozabljajo, da so komunisti, da imajo kot takšni tudi obveznosti in dolžnosti, da delajo v interesu pravilnega razvoja socializma v naši državi.

Razumljivo je, da je v socialistični skupnosti z več narodnostmi tudi več protislovij, ki jih je na raznih razvojnih stopnjah treba upoštevati, da bi se skupnost pravilno razvijala. Da bi torej protislovja v mnogonacionalni skupnosti odpravljali in odpravili, si je treba prizadevati, da se bodo manj razvite članice socialistične skupnosti postopoma razvijale, da bodo dosegle isto stopnjo razvoja, in da se bo potem skupnost kot celota enakomerno razvijala naprej. Ta proces ne sme potekati na škodo proizvajalcev razvitih članic socialistične skupnosti, to pa pomeni, da mora tudi njihov standard pri tem nenehno naraščati. Ker razvoj nerazvitih območij ne more iti samo na račun proizvajalcev razvitih območij, je po drugi strani razumljivo, da morajo biti prejemki proizvajalcev v nerazvitih območjih v skladu z njihovim prispevkom k akumulaciji, z načelom nagrajevanja po delu in sposobnostih ter po celotnem proizvodu.

Vsako »izenačevanje« ima lahko škodljive posledice. Povzroči lahko, da izgine zanimanje za produktivnost dela, ki je na razvitih območjih na višji stopnji kakor v nerazvitih. Produktivnost dela ima torej posebno veliko vlogo v mnogonacionalni skupnosti. Izravnavanje v prejemkih oziroma standardu mora potekati skladno z izravnavanjem glede produktivnosti dela. Ta proces ni hiter in ga je mogoče uresničevati ne skokovito, marveč postopoma. Pri tem imajo namreč pomembno vlogo razni dejavniki: tehnično znanje kadrov, organiziranost proizvodnje, tehnična raven proizvodjalnih sredstev, pridobivanje navad industrijskih proizvajalcev in drugo.

Ekonomska integracija v okviru celotne socialistične skupnosti je pomemben pogoj, da bi proces, o katerem govorim, kar najlaže potekal. Zato je integracija ekonomike ali, bolje rečeno, proizvodnje predvsem stvar samih proizvajalcev, ki bodo v njej najboljše našli svoj račun oziroma korist tako zase kot za vso skupnost. Združevanje proizvajalcev v republikah in med republikami je zelo pomembno za močan gospodarski razvoj skupnosti kot celote.

In prav takšna integracija ali zgolj kooperacija proizvajalcev je najzanesljivejša pot za utrditev naše socialistične skupnosti in za njeno monolitnost, pot za premagovanje raznih partikularističnih in šovinističnih teženj. Taka pot razvoja mnogonacionalne socialistične skupnosti onemogoča nacionalistične izključnosti in prispeva k vse večji monolitnosti take skupnosti, ne da bi bile pri tem prizadete nacionalne pravice te skupnosti oziroma, v našem primeru, pravice posameznih ljudskih republik. Višja stopnja enotnosti socialistične skupnosti z več narodnostmi je prav v tem, da imajo vse narodnosti skupno obveznost, da socialistično družbo razvijajo in dvigajo na višjo stopnjo socialističnih družbenih odnosov.

Zato je mnenje, da je integracija v nasprotju z interesi posameznih republik oziroma narodnosti, prav tako napačno, kakor je napačno pojmovanje tistih, ki mislijo, da mora integracija odpraviti narodnosti in da je njen cilj ustvariti nov, enoten narod. Ti ljudje pravzaprav mešajo narod z državo, to pa je nesmisel. Nesmiselna so tudi pojmovanja tistih, ki menijo, da mora vsak narod, vsaka republika v socialistični skupnosti imeti vse lastnosti države. Razumljivo je, da ima takšno egocentrično pojmovanje lahko zelo škodljive posledice za razvoj socialistične skupnosti. Imamo pa celo nacionalistične elemente, ki govorijo, da bi vsaka nacionalna republika morala imeti tudi svojo vojsko, svoj denar in celo zunanjo politiko. Seveda takšni ljudje nimajo nič skupnega s socialističnim pojmovanjem nacionalnega vprašanja, zato pa so nasprotniki socialistične skupnosti kot celote.

Prav tako je napačno mešati lokalistične težnje z nacionalnimi odkloni, kajti lokalizem imamo ne samo v medrepubliških odnosih, marveč tudi v posameznih republikah. Pri nas so to kaj pogostni pojavi, ki so prav tako negativni, so pa posledica neenakomernega razvoja naše države in določenih želja po čim hitrejšem razvoju svoje komune, občine oziroma okraja, republike itd. Lokalizem pušča v nemar koristi skupnosti kot celote. Pogosto je zelo škodljiv, zlasti zaradi težnje po kramarstvu, in v tem pogledu imamo sila slabe izkušnje, o čemer smo lani veliko govorili in pisali ter hkrati tudi marsikaj ukrenili.

Na pravilen razvoj mnogonacionalne socialistične skupnosti lahko zelo negativno vpliva tudi hegemonizem številnejšega naroda. Takšne tendence utegnejo imeti v socialistični družbi hude posledice, ki se navadno izražajo v težnji po emancipaciji in ločitvi. Tudi če ne pride do tega, se lahko negativne tendence kažejo v nezanimanju za skupnost kot celoto, v zapiranju vase in podobnem. Zato je treba pobijati takšne tendence, katerih korenine segajo v preteklost, v kapitalistično družbo in ki so tuje odnosom v socialistični družbi.

Hegemonizem pa se lahko kaže še v drugih oblikah, tudi pri maloštevilnem narodu, če je na visoki stopnji gospodarskega razvoja. Takšen ekonomski hegemonizem ima korenine v egoističnih pobudah, v želji, da bi izkoristil svoje prednosti v škodo slabše razvitih narodov ali območij. Tudi takšen hegemonizem je velika ovira, da bi se socialistična skupnost kot celota pravilno razvijala.

V naši državi smo rešili nacionalno vprašanje na najboljši možen način, v skladu z marksističnimi načeli. Vsi pojavi in pojmovanja, ki sem jih omenil, lahko pomenijo ali pomenijo negativne spremljevalne pojave v našem razvoju, v razvoju naše socialistične skupnosti. Takšne pojave moramo seveda odločno pobijati in preprečevati, a ne le administrativno, temveč tudi s političnim delom, z opozarjanjem na škodljivost takšnih pojavov in s pojasnjevanjem njihovih vzrokov in posledic. Zlasti je važno, da pravočasno ugotovimo in odstranimo vzroke, ki lahko pripeljejo do teh in takšnih negativnih pojavov.

Narodi, združeni v socialistični skupnosti, prispevajo svojo najpozitivnejšo kulturno in drugo dediščino v skupno zakladnico. Tako se bogati socialistična skupnost kot celota in v njej skupno ustvarjamo nove, socialistične, kulturne, znanstvene, materialne in druge vrednote, pri čemer izkoriščamo tudi najbolj pozitivne pridobitve človeštva. Kulturna in druga pozitivna dediščina posameznih narodnosti v socialistični skupnosti ne more biti ovira za nadaljnje doseganje skupnih kulturnih in drugih pridobitev socialistične ustvarjalnosti. Pravilni razvoj lahko zavira samo negativna dediščina, o čemer je že tekla beseda, pri tem pa igrata najbolj negativno vlogo šovinizem in partikularizem...

O vsem tem vam govorim zato, ker mislim, da morate predvsem vi vedeti za vse takšne pojave, kadar se pokažejo in se najbolj aktivno truditi, da bi jih v našem družbenem razvoju preprečili.

Vzemimo samo vprašanje jugoslovanstva. Ni tako malo ljudi v posameznih republikah, celo med nekaterimi komunisti, ki jim gre težko z jezika beseda Jugoslovan, da ne bi menda s tem krnili svojih nacionalnih in drugih pravic. V čem pa je pojem jugoslovanstva, kaj pomeni biti Jugoslovan? Danes pomeni to biti državljani socialistične Jugoslavije. A čeprav je to jasno, potekajo pri nas jalove razprave, na primer o tem, ali naj se Muslimani opredelijo za nacionalnost. To je nesmisel. Vsak je lahko to, kar čuti, da je, in nihče mu nima pravice vsiljevati kakšno nacionalno pripadnost, če se čuti samo državljani Jugoslavije. Nacionalna pripadnost in državljanstvo si ne nasprotujeta. Komunisti, ki jim to še ni jasno, sploh ne razumejo niti najbolj elementarnih pojmov internacionalizma.

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 227-232.

MEDNACIONALNI ODNOSI V NAŠI FEDERACIJI

(Iz referata na VIII. kongresu ZKJ, decembra 1964 v Beogradu)

... Menim, da mora VIII. kongres posvetiti vso pozornost mednacionalnim odnosom, vendar ne zaradi tega, ker bi nacionalno vprašanje pri nas pomenilo problem, ki načelno ni urejen. Ne, ne gre za to. Za nas komuniste je bila rešitev nacionalnega vprašanja v Jugoslaviji sestavni del politične linije in o tem je bilo definitivno odločeno že pred vojno. Nacionalno vprašanje je bilo v našem programu, s katerim smo šli v osvobodilno vojno. Vrh tega so ga reševali tudi vsi naši narodi med osvobodilno vojno in ga rešili sporazumno na najbolj demokratičen način, kar je potrdila tudi naša ustava. Zdaj gre za nadaljnji razvoj mednacionalnih odnosov.

O tem, kako je treba rešiti nacionalno vprašanje v Jugoslaviji, se je več let po prvi svetovni vojni bil srdit boj v vrstah Komunistične partije Jugoslavije oziroma v vrhovih centralnega komiteja, dokler naposled ni

zmagalo marksistično-leninistično naziranje, da je treba to vprašanje urediti po načelu enakopravnosti vseh narodov, na podlagi prostovoljne združitve s pravico odcepitve. Na tretji partijski konferenci decembra 1924 je nacionalno vprašanje dobilo obrise načelne marksistične formulacije v resoluciji te konference, o čemer so že vrsto let rekle razprave in je naša partija šele tik pred vojno dala temu pravo marksistično vsebino. Takšno stališče o nacionalnem vprašanju je ustvarilo pri vseh naših narodih zaupanje v našo partijo. To je velika pridobitev, na katero smo komunisti vedno po pravici lahko ponosni. Vendar moramo to zaupanje posebej varovati tudi v nadaljnji fazi razvoja naših socialističnih družbenih odnosov, ki morajo biti v skladu s pravilnim razvojem mednacionalnih odnosov v naši skupnosti. Vsebina teh odnosov mora biti takšna, da bodo čedalje bolj krepili enotnost in bratstvo naših narodov. Imamo pa še ljudi, celo komuniste, ki jim je že odveč ta močna parola iz našega osvobodilnega boja in ki menijo, da so se v našem socialističnem družbenem razvoju nacionalnosti že preživele in da morajo odmrtni. Mešajo enotnost ljudstva z likvidacijo narodov in z ustvarjanjem nečesa novega, umetnega, to je nekakšnega enotnega jugoslovanskega naroda, kar je nekoliko podobno asimilaciji in birokratski centralizaciji, unitarizmu in hegemonizmu. Jugoslovanska socialistična integracija je nov tip družbene skupnosti, v kateri imajo vse narodnosti skupne interese. Vem, da gre pri tem le za posameznike, vendar lahko tudi takšni posamezniki povzročijo veliko škode. Če so takšni posamezniki v Zvezi komunistov, moramo reči, da v njej ne morejo ostati, ker so škodljivi.

Na jasnem si moramo biti, da so tudi v razvoju naših socialističnih družbenih odnosov protislovja, ki izvirajo v prvi vrsti iz bujnega, vsestranskega razvoja naše, še do nedavna nerazvite države, in protislovja, ki so zlasti očitna v mnogonacionalni državi. Toda zato smo tu komunisti, da spoznavamo obstoječa protislovja in da jih kar najbolj urejamo. Nekatera protislovja tako v federaciji kakor v republikah imajo svoje korenine v tem, kar je, tako se mi zdi, tudi najbolj bistveno v ekonomskem razvoju naše države – v administrativno-birokratski delitvi in drugih nepravilnostih, v različni razvitosti posameznih republik in pokrajin in v podobnem. Zaradi tega prihaja do posameznih izpadov šovinističnih elementov, ki smo jih podedovali iz stare, predvojne Jugoslavije in ki na veliko izkoriščajo takšne pomanjkljivosti, in včasih jim nasedajo celo nekateri komunisti.

Pojave šovinizma je treba venomer odkrivati, vsestransko proučevati njihove izvore in vzroke ter si prizadevati, da jih odpravimo iz našega družbenega življenja. Ti pojavi se manifestirajo včasih na vseh področjih družbenega življenja: na področju gospodarstva in v gospodarskem razvoju, v kulturi, umetnosti in znanosti, zlasti pa v zgodovinopisju in drugod. Postopno odstranjevanje takšnih pojavov je odvisno predvsem od stanja v ekonomskih odnosih in od ukrepov, ki se jih lotevamo na tem področju, to je od tega, kako urejamo te probleme.

Nacionalistične deformacije nastajajo tudi zaradi etatičnobirokratskih tendenc, ki zavirajo procese mednacionalne integracije. Zaradi njih prihaja po eni strani do birokratsko-centralističnih tendenc, do unitarističnega ignoriranja družbenoekonomske funkcije republik in avtonomnih pokrajin, po drugi strani pa do tendenc zapiranja v »svoje meje«. Obe tendenci sta v bistvu nacionalistični in enako škodljivi za normalni proces ekonomske in družbene integracije.

Od takšnih deformacij imajo največ škode delovni kolektivi, delavsko in družbeno samoupravljanje, saj ti težijo k socialistični integraciji v proizvodnji, ki ustreza njihovim interesom, ne pa k nacionalistični dezintegraciji ali unitarizmu in centralizmu.

Za proizvajalce ni mej, ker so interesi proizvajalcev istovetni z interesi naše celotne družbene skupnosti. Proizvajalci vidijo svoj interes v različnih oblikah sodelovanja in delitve dela, republiške mejne pregrade pa so ovira za takšno sodelovanje. To se včasih najbolj drastično kaže na našem notranjem trgu.

Danes, ko si vse bolj prizadevamo za mednarodno delitev dela, je to še bolj potrebno in logično v državi, kakršna je naša. Zato morajo komunisti v naši državi pravilno razumeti svoje dolžnosti in pravočasno preprečevati takšne nacionalistične deformacije. Biti dosleden internacionalizmu pomeni biti dosleden internacionalist predvsem v svoji državi, zlasti v mnogonacionalni družbeni skupnosti, kakršna je naša. Internacionalizem v lastni državi ne pomeni unifikacije, ne pomeni negiranja nacionalnosti in etničnih skupin kot subjektov v socialistični družbeni skupnosti.

Razumljivo je, da je dinamika vsestranskega družbenega gibanja v mnogonacionalni državi veliko močnejša in bolj zapletena kot na primer v enonacionalni družbeni skupnosti. V mnogonacionalni družbeni skupnosti so zatorej tudi protislovja številnejša in bolj specifična. Vendar ta protislovja izhajajo manj iz objektivnih pogojev, bolj pa so produkt subjektivnih faktorjev. Mislim, da je protislovja, ki so rezultat subjektivnih faktorjev, lažje urejati. Zato mora v vrstah komunistov popolnoma prevladovati enotnost misli in akcije, kadar gre za nadaljnji razvoj mednacionalnih odnosov – zlasti ekonomskih, kulturnih in drugih.

V vseh naših republikah oziroma na nacionalnih področjih posamezniki včasih izražajo zaskrbljenost zaradi nekakšne ogroženosti nacionalnih interesov. Takšni ljudje vidijo le negativne posledice raznih ukrepov naše ekonomske politike za »svoja« področja in, narobe, samo korist te politike za druga področja. Niso sposobni, da bi vsestransko in objektivno ocenili naš ekonomski razvoj v celoti, se pravi, gibanje našega ekonomskega sistema in povezanost tega gibanja z objektivnimi faktorji.

Takšni ljudje si pogosto prilaščajo pravico samozvanih »zaščitnikov« nacionalnih interesov tega ali onega našega naroda. Kadar pa si je treba prizadevati za kar največji razvoj družbenega samoupravljanja in za pravice delovnega človeka, da bi se resnični nacionalni interes do kraja neposredno izrazil, pa znajo pogostokrat pokazati, kako silno nasprotu-

jejo temu nadaljnjemu progresivnemu razvoju sistema družbenega samoupravljanja.

Kakor je v buržoazni družbi nacionalizem v resnici samo ena izmed oblik izražanja buržoaznih razrednih interesov, tako je v naši družbi nacionalizem zvečine oblika izražanja birokratizma in raznih hegemonističnih teženj. Ko pa se ta nacionalizem že pojavi, in to celo s temi novimi karakteristikami, si stihijsko prizadeva »povezati se« s »klasičnim« buržoaznim nacionalizmom in izkoristiti njegov idejni arzenal.

Birokratska narava takega nacionalizma se najbolj kaže v tem, da si v resnici najpogosteje prizadeva s parolo »zavarovanja nacionalnih interesov« zamaskirati omenjeni odpor proti razvoju sistema družbenega samoupravljanja, proti krepitvi vloge neposrednih proizvajalcev in vseh drugih delovnih ljudi, ker sta pravilni razvoj in krepitev samoupravljanja proizvajalcev največja ovira za nacionalizem in hegemonizem vsake vrste.

Pri uresničevanju svoje nacionalne politike na področjih kulture, umetnosti, znanosti, vzgoje in izobraževanja izhaja Zveza komunistov Jugoslavije iz prepričanja, da svobodni razvoj kulturnega življenja, ustvarjalnosti in izobraževanja delovnih ljudi ter kadrov vseh narodov in narodnosti ne vodi k zapiranju v nacionalne okvire, marveč k sproščanju naravnih teženj vseh narodov, da se povezujejo in se vzajemno bogatijo z medsebojnim kulturnim vplivanjem.

Razvijanje skupne jugoslovanske kulture imamo zato lahko samo za svoboden in vsestranski razcvet nacionalnih kultur vseh naših narodov in narodnosti, združenih z enotnim socialističnim družbenim sistemom in potemtakem tudi z enotno osnovo in bistveno vsebino vsega kulturnega ustvarjanja.

Vendar so še zmeraj precejšnje neenakomernosti v kulturni ravni raznih narodov, in to je vsekakor eden izmed najglobljih izvorov nekaterih aktualnih problemov našega razvoja. Na dan prihajajo številna vprašanja o vlogi skupnosti pri spodbujanju hitrejšega kulturnega razvoja narodov na slabše razvitih področjih in pri pomoči za to.

Prav tako obstajajo zgrešena pojmovanja o funkciji kulture in izobraževanja pri zbliževanju narodov in narodnosti. Pogosto pozabljamo, da proces povezovanja in zbliževanja, ki raste iz interesov in prizadevanj narodov ter iz same narave kulturnih in izobraževalnih dejavnosti, ne negira, temveč upošteva obstoj nacionalnih posebnosti v kulturnem ustvarjanju vsakega naroda, ki se prav s tem tudi bogati.

Zbliževanje nacionalnih kultur, ki vedno vsebujejo različne specifične elemente, je družbeni in kulturni proces, ki sta mu internacionalistična tolerantnost in širokosrčnost lahko le v pomoč, medtem ko ga nacionalistični predsodki, nestrpnost in ozkosrčnost nedvomno otežujejo in zavirajo. To enako velja tudi za tiste oblike nacionalizma, ki se razglašajo za »superiorno« povzdigovanje nad nacionalne kulture, baje v imenu splošne jugoslovanske kulture.

Na področju izobraževanja se federacija pojavlja samo toliko, kolikor je potrebno določiti splošna načela za urejanje odnosov s stališča enotnosti družbenega in političnega sistema. Enotnost sistema vzgoje in izobraževanja mora rasti iz skupnih interesov in potreb, s sprejemanjem najbolj naprednih rešitev, ki se rojevajo kot plod neoviranih pobud in ustvarjalnosti vseh sil, delujočih na tem področju.

Nekatere razlike brez dvoma rastejo izključno iz nacionalne zabubljenosti, nacionalistične ozkosrčnosti, podcenjevalnega odnosa do dosežkov drugih in podobnega, vendar tudi teh pojavov ne bi mogli uspešno odstranjevati s predpisovanjem »enotnosti«. Nasprotno, s tem bi se še okrepili in razplameneli.

Na področju kulture in zgodovine se najbolj žilavo ohranjajo nekatere negativne »tradicije«. Negativne strani preteklosti še močno pritiskajo na zavest ljudi, in to zahteva od nas premišljeno idejno akcijo v boju za še uspešnejše pobijanje nacionalističnih tolmačenj kulturnih pridobitev in dediščine preteklosti.

Zelo pogosto se srečujemo z nemarksističnimi, nekritičnimi in neznanstvenimi ocenami dogodkov in osebnosti iz nacionalne zgodovine. Včasih celo direktno prevzemajo kakšne buržoaznonacionalistične ocene. Poudarjajo na primer samo pozitivno plat nekaterih gibanj, dogodkov in osebnosti, o njihovi negativni plati pa v glavnem ne govorijo ali pa le zelo na splošno in sramežljivo. Dalje trčimo – čeprav bolj poredko – na pojave, da je posredno poudarjena kakšna vrsta primata katere izmed nacionalnih zgodovin in kulture pred drugo in podobno.

Elementi nacionalizma se najpogosteje kažejo pri ocenjevanju tistih zgodovinskih dogodkov, ki so bili plod vzajemnih vplivov in medsebojnega prepletanja kulture in zgodovine naših narodov. Včasih se dogodi, da dobivajo pod pritiskom nacionalističnih pojmovanj nacionalnih pridobitev in tradicij znanstveni spori naravo političnih in potem iščejo »rešitve« s »političnimi kompromisi«.

To pripelje kdaj pa kdaj do tako izmaličenih pojavov, da se določeni odprti problemi našega zgodovinopisja in kulture, ki so zaradi »politične oportuniteti« še preveč »politično občutljivi«, puščajo v nemar.

Pojave takšne vrste smo lahko spoznali vselej, kadar je prišlo do obsežnejših skupnih znanstvenih dejanj, pa tudi ob drugih podobnih priložnostih.

Osnovno vprašanje, ki je danes na področju mednacionalnih odnosov med nami, je, kako nadalje razvijati socialistično naravo teh odnosov.

Mednacionalni ekonomski odnosi morajo biti postavljeni tako, da zagotovijo kar najpopolnejše usposabljanje celotne družbene skupnosti in vseh njenih nacionalnih delov, da bolj vsestransko, kar najhitreje in kar najučinkoviteje razvijajo tako materialne proizvodjalne sile kakor tudi nosilce in faktorje družbene lastnine, socialističnih odnosov, družbenega samoupravljanja in delitve po delu.

Kolikor bolj učinkovito bomo zoževali prostor za delovanje administrativnih metod pri mednacionalnih ekonomskih odnosih, toliko bolj bomo na tem področju odpravljali pojave etatizma, birokratizma in subjektivizma, s tem pa bomo odpravljali nacionalistične deformacije tudi iz svojih vrst. To pomeni, da moramo za nacionalne vidike ekonomskih odnosov zahtevati bolj objektivne rešitve v mejah novega ekonomskega sistema samega. Rešitve morajo kar najbolj ustrezati objektivnim ekonomskim možnostim in potrebam razvoja socialističnih družbenih odnosov, biti morajo faktor njihovega uresničevanja.

Kot prvi je problem ekonomskega osamosvajanja nerazvitih republik in avtonomnih pokrajin. Seveda ne v smislu nekakšne avtarkične neodvisnosti, temveč v smislu njihovega usposabljanja, da z lastnimi silami ustvarjajo svoj nadaljnji ekonomski razvoj, ker je to nadvse v interesu celotne skupnosti, ne pa samo določene republike ali področja. V sedanjih razmerah lahko preprečimo, da bi se podedovana ekonomska nesorazmerja med posameznimi našimi področji poglobljala. V nasprotnem primeru bi se začeli zaostrovati nekateri, že sedaj hudi problemi. Po eni strani bi bil otežen proces nadaljnega premagovanja nacionalnih protislovij in tudi proces nadaljnje mednacionalne integracije naše skupnosti, po drugi strani pa bi se to v perspektivi zelo slabo pokazalo tudi z gospodarskega vidika, saj razlike v razvitosti niso stimulatивne za razširjeno reprodukcijo. Te razlike ožijo kupno moč nerazvitih področij in tako zavirajo nagli razvoj države kot celote. Zato bi se takšno stanje zelo močno poznalo tako na skupnosti v celoti kakor tudi na vseh njenih delih, razvitih in nerazvitih.

Pri iskanju praktičnih rešitev za probleme nacionalnih ekonomskih odnosov (zlasti za probleme nerazvitih republik in avtonomnih pokrajin) se moramo v prihodnje še bolj dosledno držati linije deetatizacije teh odnosov in zlasti investicijske politike v vseh okvirih družbene skupnosti.

Politika hitrejšega razvijanja gospodarsko premalo razvitih republik in krajev se mora uresničevati v skladu z objektivnimi možnostmi celotnega gospodarstva kot organski del enotne politike gospodarskega razvoja, kot element, ki je v resnici splošni interes vseh delovnih ljudi in vseh področij Jugoslavije. To pomeni, da je treba pri izvajanju politike razvoja teh področij nujno zagotoviti predvsem čim popolnejšo in čim hitrejšo realizacijo naložb v doslej zgrajene kapacitete, medtem ko je za prihodnje naložbe treba najti take rešitve, ki bodo zagotovile najboljše in najracionalnejše izkoriščanje vloženi sredstev. Le takšna politika je lahko učinkovita in lahko uspešno pomaga pri razvijanju tako nerazvitih področij kakor tudi vsega jugoslovanskega gospodarstva.

Odgovornost skupnosti za hitrejši razvoj premalo razvitih področij pa se ne neha le z zagotovitvijo finančnih sredstev za posebne investicijske naložbe. Politika razvoja nerazvitih republik in predelov mora vsebovati še vrsto drugih ukrepov. Med temi ukrepi je posebno pomembna širša tehnična in kadrovska pomoč. Ko organizirano dajemo takšno pomoč

drugim državam v razvoju, z ničimer ni moč opravičiti, da ni organizirane pomoči tudi za naša nerazvita področja. To mora biti v prihodnje naloga družbe kot celote in v ta namen je nujno treba sprejeti ustrezne ukrepe. Poleg tega je treba pomoč nerazvitim področjem dopolniti še z drugimi ukrepi, kot na primer s prožnejšo kreditno politiko, ki bo stimulirala gibanje sredstev na ta področja, pa tudi z ustrezno politiko republik in občin samih, ki naj spodbujajo zainteresiranost in pritegnejo sredstva gospodarskih organizacij z drugih področij za lasten razvoj.

Usmerjevalna vloga Zveze komunistov je bila v vseh teh procesih zelo pomembna in bo takšna tudi v prihodnje. Poudariti moramo, da je v tem pogledu vsekakor odločilen vzvod, ki se ga moramo držati – nadaljnje dosledno razvijanje sistema družbenega samoupravljanja in socialističnih odnosov. V zvezi s tem ne smemo zapostavljati niti tiste strani idejnopolitičnega dela komunistov, ki se kaže v vsakodnevni vzgojni dejavnosti v duhu bratstva in enotnosti in jugoslovanskega socialističnega patriotizma na vseh področjih družbenega življenja.

Na področju kulture in izobraževanja je treba odločno pobijati različne birokratske tendence bodisi k unitarizmu in uniformnosti bodisi k zapiranju v »svoje« okvire, ki v resnici omejujejo in zavirajo kulturni razvoj narodov in njihovo globlje povezovanje. Zavzemati se moramo za socialistično, humanistično vsebino in idejno orientacijo kulturnega ustvarjanja v okviru vsakega naroda kakor tudi za čim doslednejšo demokratizacijo odnosov na tem področju z uveljavljanjem načel družbenega samoupravljanja, da bi se tako bistveni interesi delovnih ljudi čimbolj neposredno izražali na različnih področjih kulturnega življenja in izobraževanja.

Pri razvijanju čedalje bogatejšega in raznovrstnejšega kulturnega sodelovanja, v procesu boljšega medsebojnega spoznavanja in zблиževanja je opaziti razne pobude kulturno-prosvetnih organizacij in ustanov, da presegajo tiste okvire tega sodelovanja, ki so imeli administrativno naravo. Prihaja na primer do vse pogostnejših dogovorov in skupnih akcij občinskih in republiških kulturno-prosvetnih skupnosti itd. Takšne in podobne pobude je treba podpirati in spodbujati naravne težnje po kar najbolj raznovrstnih oblikah povezovanja, ki očitno izhajajo iz resnične zainteresiranosti in potreb ljudi. Resneje bo treba proučevati in širše uporabiti tudi vse nove možnosti, ki jih glede tega dajejo sodobne službe in institucije na tem področju (televizija, film, radio, velike založbe, umetniške ustanove in drugo). Tudi dosedanji uspehi na tem področju so pokazali, da sodobna sredstva množičnega kulturnega vpliva omogočajo, da se delovni ljudje in narodi naše države čedalje globlje povezujejo in zблиžujejo.

Enotnost jugoslovanskega sistema vzgoje in izobraževanja moramo naprej krepiti in bogatiti tako, da odpravljamo pomanjkljivosti pri mednarodnem, medrepubliškem in splošno jugoslovanskem sodelovanju

vzgojnih in izobraževalnih ustanov samih ter vseh drugih družbenih faktorjev na tem področju.

Podlaga za takšno sodelovanje mora biti boj za uveljavitev socialistične, humanistične vsebine vzgoje in izobraževanja, boj za vnašanje sodobne, napredne znanstvene misli v vzgojo in izobraževanje, boj za dosledno odstranjevanje in pobijanje vseh nacionalističnih, idealističnih in konservativnih elementov v predmetnikih, učnih načrtih, učbenikih, v pouku samem itd.

Zveza komunistov Jugoslavije posveča veliko pozornost specifičnim problemom nacionalnih etničnih skupin, oblikovanju doslednih in načelnih internacionalističnih stališč do teh problemov in popolnemu spoštovanju in uresničevanju teh stališč. To je tudi razumljivo, saj gre ne le za zelo pomembne in občutljive notranje probleme naše države, temveč za pomemben element naših mednarodnih odnosov.

V programu Zveze komunistov Jugoslavije so jasno in vsestransko prikazana naša načelna stališča do vprašanja nacionalnih etničnih skupin v naši državi. Zelo pomembna so bila tudi posvetovanja v organizacijah ZKJ, zlasti še posvetovanje, ki ga je organiziral izvršni komite CK ZKJ marca 1959 in na podlagi katerega je izvršni komite sprejel sklepe o tem vprašanju.

Skupaj s programom Zveze komunistov Jugoslavije pomenijo ti sklepi široko obdelano osnovo naše politike na tem področju. Nujno je le, da se vsi komunisti vsestransko angažirajo, da se bodo ti sklepi kar najbolj popolno in dosledno izvajali.

Izhodišče naše politike glede nacionalnih skupin sta enotno obravnavanje in enak družbeni položaj vseh delovnih ljudi ne glede na njihovo nacionalno pripadnost, ne glede na to, ali so iz vrst večjega ali manjšega naroda. To je torej politika popolne odstranitve vsakršne sence nacionalne diskriminacije.

Z drugimi besedami, pripadnikom nacionalnih etničnih skupin so v naši družbi ne samo zagotovljene vse nacionalne pravice, z razvojem sistema samoupravljanja imajo tudi realne možnosti, da sami in v sodelovanju z drugimi narodnostmi neposredno uresničujejo te pravice.

Vendar na tej poti še zmeraj zadevamo tudi na težave, in to v tolikšni meri, kolikor sta tudi sam sistem družbenega samoupravljanja in njegovo delovanje odvisna od objektivnih problemov in subjektivnih pomanjkljivosti.

Zveza komunistov Jugoslavije zaradi vsega tega meni, da je treba v skladu z bistvenimi zahtevami doslednega demokratizma v zvezi s problemom nacionalnih etničnih skupin še naprej vztrajati pri naslednjih stališčih:

Prvič, povsem je treba uveljavljati pravice vseh nacionalnosti z zagotavljanjem možnosti, da se resnično realizirajo njihovi posebni interesi v ekonomskem in kulturnem razvoju kakor tudi v razvoju delovnih in družbenopolitičnih skupnosti, v katerih živijo.

Drugič, razvijati in krepiti je treba prijateljsko in čimbolj vsestransko sodelovanje ter sodelovanje dobrih sosedov z državami, na katerih obmejnih sosednjih področjih živi mešano prebivalstvo. Takšno sodelovanje bi pomagalo, da nacionalne skupine ne bi bile z državno mejo kot z nekakšno steno odcepljene od svojega etničnega telesa, zato pa bi vse bolj svobodno in vsestransko komunicirale s svojim matičnim narodom, kar bi jih iz nekdanjega faktorja razdora spreminjalo v faktor zbilževanja in sodelovanja med narodi in državami.

V nadaljnjem izvajanju te politike smo dolžni posvetiti posebno skrb razvoju gospodarske moči tistih področij, na katerih živijo naše gospodarsko slabše razvite narodnosti. Razvijanje proizvodnih sil avtonomnih pokrajin in drugih delov, kjer živijo druge etnične skupine, je najpomembnejši pogoj za njihov vsestranski napredek. Problemi kulturnega in prosvetnega razvoja pripadnikov vseh narodnosti prav tako zaslužijo veliko skrb ustreznih organov družbene skupnosti.

Zveza komunistov Jugoslavije je v dosednji dejavnosti uspešno proučevala tako načelne in teoretične kakor tudi praktične politične vidike problema nacionalnih odnosov. Glede tega sta posebno veliko prispevala VII. kongres Zveze komunistov Jugoslavije in zlasti še program ZKJ. Vsa bistvena načela, ki jih je iz območja nacionalnih odnosov poudaril program Zveze komunistov Jugoslavije, pomenijo še naprej osnovo za delo Zveze komunistov. Kakor lahko danes ugotovimo, je praksa potrdila, da so bila stališča Zveze komunistov glede nacionalnega vprašanja pravilna.

V zadnjih letih je razvoj pokazal še nekatere nove momente. Praksa je obogatila nekatera naša spoznanja, nekatera nekoč manj pomembna vprašanja pa so zdaj v ospredju itd.

Dogaja se, da smo včasih preveč strpni do nacionalističnega in šovinističnega tarnanja zaradi baje ogroženih nacionalnih pozicij ali interesov tega ali onega področja itd. Posamezniki v Zvezi komunistov postajajo celo nosilci teh pojavov.

Po drugi strani naletimo tudi na pojmovanje, da smo pretiravali s pravicami in vlogo socialističnih republik in avtonomnih pokrajin, ker da to vodi v dezintegracijo in slabitev enotnosti naše skupnosti.

Komunisti so se dolžni načelno postaviti po robu takšnim in podobnim tendencam.

Če se na naši poti ne želimo srečati z velikimi težavami, moramo budno gledati na še zmeraj obstoječe probleme nacionalnih odnosov. Predvsem moramo doumeti, da v naših današnjih razmerah birokratsko-centralistični in birokratko-partikularistični nacionalizem ni nič manj nevaren in kontrarevolucionaren kot »klasični« buržoazni nacionalizem.

Namesto da bi posamezniki to doumeli, pa zelo neodgovorno in celo z naklonjenostjo gledajo na razne nacionalistične pojave, nekateri pa celo uporabljajo dobro znane »argumente« buržoazne šovinistične ideologije.

Odločen boj proti takšnim pojavom je zdaj ena najpomembnejših in osnovnih nalog Zveze komunistov. S stališča socialističnega internaciona-

lizma moramo kritično ocenjevati svojo prakso in svoja pojmovanja, otresti se moramo še zadnje navlake nacionalizma.

Glede tega smo se dolžni ravnati po Leninovem opozorilu, da je boj proti nacionalističnim pojavom najučinkovitejši, če se vsakdo obrne predvsem na lastno področje, če si vsi prizadevamo, da nacionalistične smeti »pometemo v svoji hiši«. Organizacije in vodstva, ki niso dovolj aktivne v tem smislu, izpričujejo s tem, v kolikšni meri so obremenjene z nacionalističnimi deformacijami.

Ko odpravljamo subjektivne pomanjkljivosti in napake, ki tu in tam prihajajo na dan, moramo tudi na tem področju pokazati največje razumevanje problemov in odločnost v boju proti vsemu nazadnjaškemu in škodljivemu. To je eden bistvenih pogojev za nadaljnje spopolnjevanje mednacionalnih odnosov v naši skupnosti, za krepitev razvoja njihove socialistične narave, za krepitev enotnosti vseh naših narodov in narodnosti kakor tudi jugoslovanskega socialističnega patriotizma ...

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 235–247.

BRATSTVO IN ENOTNOST SE NE URESNIČUJE SAMO Z BESEDAMI, TEMVEČ TUDI Z DEJANJI

(Iz govora političnemu aktivu Kosova in Metohije marca 1967)

... Protislovja, ki so tu dokaj izrazita, koreninijo globoko v preteklosti. Ne gre za leta, marveč za desetletja in tudi stoletja. Seveda se to ne da zlomiti in urediti čez noč, to je daljši proces. Komunisti Kosova in Metohije se morajo zavedati, da ta protislovja morajo rešiti, jasno pa je, da jih ne morejo rešiti naenkrat. Vprašanja, ki zadevajo materialno osnovo, je lažje reševati, toda tu gre za zaostala pojmovanja pri ljudeh. Pri tem vzgojnem delu pa morajo biti komunisti potrpežljivi in vztrajni in se ne odmikati od smeri, ki jo je določila naša Zveza komunistov že dolgo pred vojno.

Čudno bi bilo, če pri nas ne bi bilo protislovij, na katera gledam jaz z razrednega stališča, in mislim, da je dolžnost našega delavskega razreda, naših proizvajalcev, da razrešujejo vse, kar se je nakopičilo v preteklosti.

Najprej bi želel povedati, da so ta nacionalna in razredna protislovja izražena mnogo močneje in se teže rešujejo v nerazvitih pokrajinah. Poleg pojmovanj, nakopičenih v zgodovini, imajo svojo osnovo tudi v materialni nerazvitosti. In zato je dolžnost komunistov Kosova in Metohije, da se bojujejo proti tistim, ki se od časa do časa povampirijo in začenjajo izkoriščati naše težave, da bi tako preprečili normalen razvoj socialističnih družbenih odnosov.

Po daljšem času sem na tretjem plenumu CK ZKJ omenil razredni boj in rekel, da imamo tak boj tudi pri nas. V burnem gospodarskem in

družbenem razvoju je precej komunistov pozabilo, da razredni sovražnik še obstaja v naši državi. Nismo ga videli, ker nas je zajel prakticizem, ker smo delali vse drugo in smo bili nebudni. In bodite prepričani, da se bo njegova dejavnost še bolj kazala, če ne bomo budni. Kaže se tudi tukaj. Zato ni prav nič čudnega, da tudi nekateri komunisti, kakor je povedal neki tovariš, prihajajo pod vpliv nam tujih pojmovanj. Samo da tudi tukaj nismo bili budni, ker nismo sprejemali sankcij proti takim komunistom. Preveč liberalni smo bili. Pri nas je začelo prevladovati napačno pojmovanje demokracije.

V demokratičnem razvoju naše družbe so nekateri komunisti v intelektualnih krogih dojeli, da bi tudi med njimi morala biti široka demokracija; to je, demokracijo so razumeli s stališča, ki je blizu nekaterim krogom iz vrst razrednega sovražnika.

Povedal sem že, da smo marsikaj spregledali. Zaradi tega smo zdaj tudi prelomili s tem. Vsem mora biti jasno, da je s četrnim plenumom odzvonilo hkrati tako dogmatizmu kakor liberalizmu. Mislim, da liberalizem do različnih odklonov, ki se kažejo pod plaščem demokratizma, ne pomeni nič manjšo nevarnost. Nobene razlike ni – nevarno je prvo in drugo.

Poglavitni udarec smo zadali dogmatizmu in naziranjem, da morajo komunisti poveljevati. Hkrati smo se odločili za smer, ki je edino pravilna – da ozdravimo stanje in utrdimo vrste komunistov. V nasprotnem ne bi izpolnili svoje revolucionarne obveznosti, da družbeni razvoj pravilno usmerjamo. Se pravi, najprej se moramo dobro organizirati. V svojih vrstah ne smemo trpeti šovinistov, kajti šovinizem je sovražnik socializma. Šovinizem nam ne more onemogočiti našega pravilnega razvoja, vendar ga lahko zavira.

Zato se kot komunisti moramo disciplinirati in mobilizirati. V Zvezi komunistov so lahko le tisti, ki so se popolnoma otresli vseh nacionalističnih elementov in obremenitev. Če v lastni državi pri reševanju vseh protislovij, ki zavirajo razvoj enakopravnih odnosov med narodi in narodnostmi, ne bi bili internacionalisti, to ne bi mogli biti tudi v mednarodnih okvirih. Tedaj pa tudi komunisti ne bi bili.

Tovariši, čakajo nas težke naloge, vendar sem prepričan, da jim bomo kos. Nápak smo ravnali, ker nismo vseh tistih, ki so začeli oznanjati, da se je Zveza komunistov preživela, takoj izključili iz partije. Nobena komunistična partija ne more učinkovito delovati, če so v njej različna gledanja na najbolj bistvena vprašanja dela in življenja v državi.

Zdaj se preurejamo in reorganiziramo. In ker bomo ponovno lahko mislili, da bo tisto, kar sklenemo, v resnici tudi izvršeno – sklepov pa ne sprejema posameznik, marveč so rezultat razprave in mnenj ne samo velike večine komunistov, temveč tudi ljudstva – smemo mirno gledati naprej. V tem smislu moramo tudi razumeti reorganizacijo. To se je postavljalo dokaj ozko. Govorilo se je le o deformacijah komunistov na vodilnih mestih, na primer v podjetjih. Takšne deformacije so bile.

Vendar si nismo prizadevali, da bi zmeraj in pravočasno skupno z vsemi komunisti in proizvajalci te deformacije preprečili.

Na Kosovu in v Metohiji se ta protislovja kažejo bolj kakor v drugih pokrajinah. Toda najpomembneje je, da si odločno prizadevamo, da bi jih čimprej premagali. Vsem, ki živijo tukaj, moramo razumeti tudi reorganizacijo. To je se postavljalo dokaj drugi narodnosti, marveč imajo razredno naravo. Že več kakor dvajset let gradimo socializem. In po toliko letih se spopadamo s šovinizmom, ki je poglavitni sovražnik socializma. Jugoslavija je socialistična dežela in linija naše Zveze komunistov je bila, da razvite republike pomagajo predelom, ki niso dovolj razviti. To nam je uspelo, toda bil je tudi odpor. Vendar se niso upirali delavci, marveč šovinisti in razredni sovražniki. Ta odpor smo zlomili.

Razrednega sovražnika smo med vojno vojaško premagali, nismo ga pa uničili. Še živi in sleherno našo slabost do kraja izkoristi. Bilo bi tudi nenormalno, ko tega ne bi izkoristil. Če se bolj kaže delovanje razrednega sovražnika, tj. nasprotnikov socialističnega razvoja, je to znamenje, da komunisti slabše delajo na terenu.

Te dni sem imel priložnost videti, da ljudje zaupajo komunistom. Če bomo ljudstvu pravilno pojasnjevali vse, kar se dogaja v naši državi, bo zaupalo nam, ne pa razrednemu sovražniku, od katerega je doživelo toliko hudega v preteklosti. Vse je potemtakem odvisno od našega dela.

Zdaj bi želel povedati nekaj tudi o nesorazmerju v strukturi zaposlenih, kar je že nekdo omenil. Rečeno je bilo, da je med zaposlenimi več Srbov, čeprav so Šiptarji v večini. Tega ni mogoče urediti naenkrat. Če bi zdaj hoteli, ker smo za enakopravnost v dejanjih, ne pa z besedami, čez noč uresničiti pariteto pri zaposlovanju, bi prišlo do zelo hudih problemov. Kar naprej pa moramo imeti v mislih to, da se enakopravnost uresničuje v vsakdanjem življenju in da se mora pri zaposlovanju postopoma kazati. Seveda je treba Šiptarje zaposlovati v čedalje večjem številu in jim omogočiti usposabljanje za proizvodnjo. Kajti kolikor sem mogel opaziti, je na Kosovu in v Metohiji največ strokovnjakov in kvalificiranih delavcev srbske in črnogorske narodnosti, Šiptarjev pa je manj. To je dediščina preteklosti, ko so bili pripadniki šiptarske narodnosti zapostavljeni. Zdaj jim moramo pomagati, da bodo napredovali in dosegli enakopravnost dejansko, ne pa samo z besedami.

Zaman bomo govorili o enakopravnosti, če bi v tovarni zaposlili najprej Srba, Šiptarja, ki išče delo, pa bi zavrnil. Seveda mora priti tedaj do ogorčenja. Pa tudi če bi Šiptarji zdaj pritisnili in zahtevali, da zaposlijo nje, Srbe pa odpustijo, bi spet prišlo do šovinizma. Ta problem ni lahek in se ga je treba lotevati zelo tankočutno. Potrebno je veliko truda, da bi se usposobili šiptarski kadri. Zdaj in morda še dve tri leta bo zaposlovanje težaven problem. Toda že med izvrševanjem gospodarske reforme morate usposablјati svoje kadre.

Govorili smo o vašem gospodarskem razvoju, za katerega dajeta širša skupnost, federacija in republika Srbija, ne majhna sredstva. V razvoj

nerazvitih republik ter Kosova in Metohije so šla v preteklem obdobju precejšnja sredstva. Samo okoli 300 milijard dinarjev anuitet je skupnost odpisala nerazvitim področjem. Pomoč Kosovu in Metohiji bo postopoma še naprej prihajala. V tekočem petletnem planu bodo nerazvite republike ter Kosovo in Metohija dobile iz sklada za razvoj gospodarsko manj razvitih republik in pokrajin okoli 820 milijard starih dinarjev, od tega samo Kosovo in Metohija blizu 250 milijard. Lani ste dobili, kakor se mi zdi, precejšnja sredstva, precejšnja sredstva pa imate tudi v lastnem skladu za razvoj. Največji del teh sredstev gre za zdaj za nadaljnjo graditev kombinata »Trepča« in kombinata »Kosovo«. Če bi sredstva razdelili na razne strani, bi se razblinila. Rezultatov tega, kar vlaga skupnost v te velike objekte, navaden človek na vsem vašem ozemlju zdaj še ne čuti v zadostni meri. To bo občutil jutri, ko bodo ta podjetja in ti veliki kombinati v popolni proizvodnji. To bo silno veliko pomenilo za razvoj Kosova in Metohije in gospodarstva pokrajine, ki se bo na ta način postavila na lastne noge.

Mislím, da se bodo številni problemi in protislovja v veliki meri uredili z materialnim dviganjem Kosova in Metohije. Kolikor počasneje bo to potekalo, toliko dlje bo trajal boj z razrednim sovražnikom. Kajti razredni sovražnik si prizadeva izkoristiti tudi različne slabosti.

Želel pa bi tudi povedati, da pomoč skupnosti ni darilo. To se vrača in vsa Jugoslavija bo imela od tega koristi. To potemtakem ni darilo s smislu, kakor bi želeli to nekateri prikazati, marveč je potreba in interes tako vas kakor vse naše skupnosti.

Živite na meji z Albanijo in večina našega prebivalstva so Šiptarji. Zato morate s svojim delom kot komunisti dokazati, da se bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov ne uresničuje zgolj z besedami, temveč tudi dejansko. S tem boste hkrati pobijali vse iredentistične in druge deformacije, ki obstajajo. Razredni sovražniki čutijo našo moč. Vendar so se potuhnilí in se bodo pojavili vselej, kadar bodo pri vas deformacije. Zavedati se morate, da ste sami najbolj odgovorni za to.

Enotnost Zveze komunistov na Kosovu in v Metohiji je najpomembnejša, ker bo omogočila reševati vsa protislovja, o katerih sem govoril. Med vami komunisti ne more biti tistega: »Jaz sem Srb, ti si Šiptar ali ti si Črnogorec in podobno.« Vi ste predvsem komunisti in ljudstvo bo šlo za vami, če boste šli po liniji naše Zveze komunistov. Šovinizma v vaših vrstah ne sme biti. To bi bilo zelo škodljivo za vaše zelo odgovorno delo.

NACIONALNE POSEBNOSTI IN TRADICIJE POMENIJO BOGASTVO NAŠEGA DRUŽBENEGA IN KULTURNEGA ŽIVLJENJA

*(Iz razgovora z delegacijo Zveze mladine in Zveze študentov
Jugoslavije, marca 1969)*

... Bitko proti nacionalizmu mora mladina biti povsod, kjer živi in dela. Gotovo je enotnost mladine pglavitni pogoj, da je naša mlada generacija tako kakor v vsej naši zgodovini tudi zdaj v prvih bojnih vrstah za bratstvo in enotnost narodov Jugoslavije.

Nisem po naključju omenil nacionalizma, ker mislim, da tudi sami veste, da takšni pojavi so. Vendar prav tako dobro poznam našo mladino in sem prepričan, da takšnim vplivom ne bo podlegla.

Pri nas se premalo govori o jugoslovanskem socialističnem patriotizmu in pri mladini se ne razvija občutek pripadnosti jugoslovanski samoupravni socialistični skupnosti. S tem se nikakor ne zanikajo nacionalnosti in nacionalne lastnosti in tradicije, ne, te pomenijo bogastvo našega družbenega in kulturnega življenja in so pogoj za nadaljnji vsestranski razvoj.

Velika večina naših narodov misli, da nobena nacionalnost ne more napredovati brez enotnosti z vsemi narodi Jugoslavije, so pa tudi majhne skupine, ki, žal, ne mislijo tako.

Tega ne bomo dopustili in ne smemo dopustiti. Tu se mora mladina kar najbolj angažirati in lahko veliko naredi.

Tudi jaz pravim, da sem Jugoslovan. In tako bom zmeraj govoril, vendar to ne pomeni, da sem pozabil, da sem bil rojen v Zagorju, da sem po narodnosti Hrvat. Bistveno je to, kar delam in k čemur težim, in to mora biti pglavitno za slehernega našega državljana. Želimo, da je naša skupnost, ki obstaja dvajset let in več, čim trdnejša in da se v njej tudi pozitivne nacionalne lastnosti neovirano izražajo. Na prvem mestu mora vsekakor biti, da se čedalje bolj krepi kohezija vseh narodov in narodnosti naše države.

Neppravilno je, na primer, da se v šolah in na fakultetah zapostavlja marksizem, kajti prav tu mora sleherni mladi človek dobiti osnovo, na kateri bo naprej razvijal svojo marksistično ideološko izobrazbo. Družbeni razvoj je zapleten in brez marksistične izobrazbe ga mladi ljudje ne bodo mogli pravilno dojeti in se bojevati za najnaprednejše ideje.

Opaziti je, da so tako mlajši kakor starejši komunisti premalo učinkoviti v boju proti stališčem, ki so tuja našemu sistemu, pa naj gre za sovražna, dogmatska in nacionalistična ali druga stališča, s katerimi kdo skuša negirati samoupravljanje in samoupravni socialistični razvoj naše države...

DOSLEDNA REŠITEV NACIONALNEGA VPRAŠANJA JE SESTAVNI DEL BOJA DELAVSKEGA RAZREDA ZA REVOLUCIONARNO PREOBRAZBO DRUŽBE

(Iz govora na slavnostni seji sobranja LR Makedonije, avgusta 1969)

... Makedonski narod si je v skupnem boju z bratskimi jugoslovanskimi narodi pod vodstvom KPJ prvokrat v zgodovini ustvaril lastno državo, dosegel popolno nacionalno in socialno osvoboditev ter se državnopravno konstituiral in afirmiral kot narod.

S tako veličastno zmago je kronan večstoletni boj makedonskega naroda.

Makedonsko narodnoosvobodilno gibanje je zrastle iz odpora proti osmanski tiraniji. Že konec prejšnjega stoletja je bila ustanovljena makedonska revolucionarna organizacija, ki je sprejela geslo o svobodni avtonomni makedonski državi. Pri tem je izhajala iz prepričanja, da se boj za osvoboditev mora biti tako proti otomanskemu cesarstvu kakor proti pretenzijam buržoazije sosednjih držav – Bolgarije, Grčije in Srbije – do Makedonije. V nacionalni, socialni in demokratični revoluciji makedonskega naroda, v ilindenski vstaji in z razglasitvijo Kruševske republike se je jasno pokazala njegova odločenost, da si kljub velikanskim oviram izbojuje nacionalno samostojnost in da kot svoboden narod sodeluje na podlagi enakopravnosti z vsemi balkanskimi in drugimi narodi. Ilindenska vstaja in razglasitev Kruševske republike sta vsekakor tudi močno vplivala na narodnoosvobodilni boj drugih zaslužjenih narodov na Balkanu.

Makedonija ni bila edina, vsekakor pa je bila največja žrtev politike hegemonizma na Balkanu. Po balkanskih vojnah in po prvi svetovni vojni je makedonski narod zadela tragična usoda, da so ga razdelili med tri balkanske države. Reakcionarna buržoazija balkanskih držav je barantala z razdelitvijo Makedonije in se ni ustavila niti pred tem, da je uporabila najbolj mračnjaška in najokrutnejša sredstva pri zatiranju makedonskega naroda.

Znano je, da versajska Jugoslavija ni uresničila stoletnih teženj naših narodov, da bi živeli skupno v enakopravnosti in bratstvu. V stari Jugoslaviji je imel makedonski narod enako usodo kakor drugi jugoslovanski narodi. Toda makedonski narod je bil v posebno težavnem, mirno lahko rečemo, kolonialnem položaju, ker mu v nasprotju z drugimi jugoslovanskimi narodi niti formalno niso priznavali najosnovnejših nacionalnih pravic. Vladajoča buržoazija je negirala obstoj makedonskega naroda ter z raznimi sredstvi dušila makedonski jezik in kulturo in na vse mogoče načine preprečevala razvoj makedonskega naroda.

Komunistična partija Jugoslavije je bila edina organizirana politična sila v stari Jugoslaviji, ki se je bojevala za pravilno rešitev nacionalnega vprašanja, za enakopravnost jugoslovanskih narodov in narodnosti. Pri določanju svoje politike je KPJ izhajala iz tega, da so v Jugoslaviji številni narodi in narodnosti in da zato lahko le dosleden boj delavskega razreda

za njihovo enakopravnost s KPJ na čelu pomeni izhodišče skupnega boja proti reakcionarni buržoaziji in za novo družbeno ureditev.

Spričo take politike je bilo mogoče, da so se okrog KPJ združili vsi naši delovni ljudje, da je delavski razred vsakega jugoslovanskega naroda postal dejanski nosilec naprednih teženj svojega naroda.

Komunistična partija je že leta 1934 sprejela sklep o ustanovitvi komunističnih partij Hrvatske, Slovenije in Makedonije. Ta sklep je gotovo med najpomembnejšimi političnimi sklepi KPJ, ker se je v njem jasno izrazilo stališče, da avantgarda delavskega razreda lahko uspešno uresniči svojo vlogo samo pod pogojem, da upošteva nacionalne interese in da je internacionalistična. Ta sklep, ki je bil pozneje uresničen, je bil odločilnega pomena za napredno gibanje v vsej Jugoslaviji...

... Kakor je znano, se je na devetem kongresu ZKJ pokazalo popolno soglasje, da mora še naprej obstajati sklad federacije za kreditiranje razvoja manj razvitih republik in pokrajin. Vsa jugoslovanska skupnost bo tudi zanaprej posvečala veliko skrb gospodarskemu razvoju Makedonije kakor tudi drugih manj razvitih republik in pokrajin. Poleg nadaljnega obstoja sklada federacije, ki se seveda mora prilagajati sodobnim potrebam, bomo iskali še nove oblike, da se pospeši gospodarski razvoj na temeljih intenzivnega gospodarjenja in kar najbolj racionalnega uporabljanja sredstev...

Nadaljnji razvoj jugoslovanske socialistične federacije, ki se je jasno pokazal med drugim tudi v nedavnih ustavnih spremembah, v novem statutu ZKJ in številnih drugih dokumentih, pomeni kontinuiteto boja Komunistične partije Jugoslavije. Naj posebej poudarim, da je bilo zelo pomembno to, da so pri pripravah in vodenju osvobodilnega boja nacionalna politična vodstva v skladu s posebnimi razmerami organizirala in usmerjala narodnoosvobodilno gibanje, da so nastale nacionalne partizanske enote in so bili oblikovani glavni štabi, kar je že prav od začetka dalo pečat tudi narodnoosvobodilnemu boju. Če ne bi bili naši posamezni narodi tako samostojni v razvoju osvobodilnega gibanja, ne bi vsi narodi tako kmalu dobili zaupanja v cilje osvobodilnega boja in tudi vrhovni štab NOV in POJ ne bi mogel tako uspešno voditi operacij na vsem ozemlju Jugoslavije.

Med oboroženim osvobodilnim bojem so pri vsakem jugoslovanskem narodu nastajala samostojna političnopredstavniška telesa, ki so odražala težnje in interese svojega naroda in kot taka omogočila, da je na podlagi svobodnih odločitev vseh naših narodov prišlo na drugem zasedanju AVNOJ do formiranja naše federacije. Krepitev naših socialističnih republik in dosledno uresničevanje načela, da so enako zastopane v predstavniških telesih in organih federacije, potrjujeta, da so bili sklepi, sprejeti med osvobodilno vojno, pravilni in daljnovidni.

Moč socialistične Jugoslavije je ravno v njenem samoupravnem socialističnem sistemu in federativni ureditvi. Z nadaljnjim razvojem jugoslovanske socialistične federacije enakopravnih republik se bo krepila tudi

kohezijska sila, in na temeljih socialističnega samoupravljanja povezuje vse narode in narodnosti v trdno jugoslovansko socialistično skupnost. Na tej podlagi se nenehoma pogloblja socialistični patriotizem državljanov Jugoslavije.

Družbena praksa je dokazala, da je dosledna rešitev nacionalnega vprašanja sestavni del boja delavskega razreda za revolucionarno preobrazbo družbe. Delavski razred lahko uspešno uresničuje svojo vlogo samo ob popolnem spoštovanju nacionalnih značilnosti in z doslednim zavzemanjem za nacionalno enakopravnost v dejanjih. To je potrdilo, da je resnična afirmacija nacionalnih interesov slehernega naroda možna edino v okviru naprednega revolucionarnega boja delavskega razreda. Zaradi tega je vsak poskus, da bi »nacionalne interese« postavljali nad interese delavskega razreda, da bi »rešitve« iskali mimo krepitve socialističnih družbenih odnosov, v resnici ozkosrčni nacionalizem. Ni naprednega, stvarnega nacionalnega interesa, ki ne bi bil hkrati tudi interes delavskega razreda. In narobe, teorije o »čistih« nacionalnih interesih, o njihovem »reševanju« zunaj naše socialistične samoupravne družbe so dejansko poskus, da bi delavski razred ločili od nenehnega izboljševanja mednacionalnih odnosov.

Zato je nujno potrebno, da v vsakdanji družbeni praksi vztrajno odpravljamo vse tisto, kar tako ali drugače zavira pravilne odnose med našimi narodi, takih ovir pa je največ v ekonomskem območju. Iz tega jasno izhaja, da je naša perspektiva v tem, da spopolnujemo socialistično samoupravljanje, da krepimo položaj delovnega človeka na delovnem mestu in v komuni, da nadalje gradimo naš gospodarski sistem in dosledno uresničujemo gospodarsko in družbeno reformo...

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 305-306, 311-312.

NIKOLI NISEM BIL IN TUDI ZDAJ NISEM ZA KAKŠNO JUGOSLOVANSTVO V SMISLU USTVARITVE ENE NACIONALNOSTI

(Iz govora graditeljem hidroelektrarne Đerdap, septembra 1969)

... Naši ljudje čutijo, da morajo komunisti zares trdneje vzeti stvari v roke in usmerjati socialistični razvoj v naši državi. Kakor je bila KPJ tista sila, ki je mogla biti gibalno najširših ljudskih množic v narodnoosvobodilnem boju in revoluciji, tako je Zveza komunistov danes edina sila, ki omogoča pravičen socialistični razvoj, zdrave odnose med našimi narodi in narodnostmi ter krepitev jugoslovanske socialistične skupnosti.

Vidite, kadar gre za monolitnost naše države, ne privolim v nobene kompromise. Glede tega ne bom delal z nikomer kompromisov, dokler bom na tem mestu. Ni mi lahko, ko moram odkrito povedati kakšno resnico, ki koga močno prizadene. Toda odločil sem se, da se ne bom

menil za to, ali se bom komu zameril ali ne. Vse dotlej, dokler bom na tem mestu, se bom dosledno zavzemal za to, za kar sem se bojeval vse življenje, za kar so se v narodnoosvobodilni vojni bojevali narodi Jugoslavije s komunisti na čelu: za enotnost naše države, za blaginjo, za zgraditev socializma, za neoviran razvoj samoupravljanja, za krepitev jugoslovan-ske socialistične skupnosti.

Ob pogovoru z vami, predstavniki velikega gradbišča na Đerdapu, sem se vnovič močno prepričal, da imajo delovni ljudje iz vseh delov Jugoslavije enotne poglede na našo skupnost. In kakor je na Đerdapu, tako je na vseh naših velikih gradbiščih: inženirji, tehniki in delavci ne delajo vprašanja iz tega, kakšne narodnosti je kdo in iz katerega dela Jugoslavije je...

Znano vam je, da smo soočeni z vrsto sistemskih vprašanj. Nekateri stvari v sistemu je treba spremeniti, druge pa spopolnjevati, ker ne ustrezajo več sedanji stopnji našega razvoja. Vendar ne gre samo za gospodarsko, gre tudi za družbeno reformo. Nekatera vprašanja na tem sektorju moramo zaostriti.

Vzemimo na primer naše šolstvo. Kar naprej govorimo, da je treba sistem šolstva spremeniti. Toda zakaj je pri tem toliko obotavljanja, zakaj smo tako neučinkoviti? Še naprej dovoljujemo nezmanjšan vpis na fakultete v tistih strokah, kjer že imamo preveč strokovnjakov. Zato pa nam danes primanjkujejo strokovni kadri drugih profilov. Pri tem je potrebno več načrtnega usmerjanja, šolstvo mora biti tesno povezano z gospodarstvom in našim razvojem sploh.

Resno se moramo ukvarjati tudi z raznimi, nam tujimi teorijami, ki zastrupljajo odnose v naši državi, a se spretno pretihotapljuje v del našega tiska. Naš tisk prinaša, v celoti vzeto, dobre stvari, vendar je včasih vmes tudi kaj takega, kar nam nakoplje veliko neprijetnosti. Ne mislim samo na dezinformacije, marveč predvsem na tisto, kar nam zastruplja tudi mednacionalne odnose. Temu zares moramo narediti konec.

Kadar gre za mednacionalne odnose, je po mojem mnenju res žalostno, da se ljudje po toliko letih branijo povedati, da so Jugoslovani. Zdaj se manj govori o Jugoslaviji, več pa o federaciji. Nikoli nisem bil in tudi zdaj nisem za kakšno jugoslovanstvo v smislu ustvaritve ene nacionalnosti. Vse nacionalnosti in narodnosti morajo in morejo dobiti svoje mesto v naši federaciji, toda kot država smo vendarle – Jugoslavija. Zunaj vedo za Jugoslavijo. To vprašanje moramo jasno in pravilno postaviti med drugim tudi zaradi ugleda, ki ga Jugoslavija uživa v svetu.

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 316–317.

BOJ ZA OSVOBODITEV DELA IN ČLOVEKA JE HKRATI TUDI BOJ ZA POPOLNO UVELJAVITEV NARODOV

(Iz govora na proslavi 50-letnice ljubljanske univerze, 12. decembra 1969)

Slovenski napredni ljudje so stoletja prispevali k ideji mednacionalnih odnosov brez sovraštva in mržnje, kakor je o tem pel veliki slovenski pesnik France Prešeren. Na usodno povezanost boja slovenskega naroda z bojem vseh narodov Jugoslavije za delavske pravice in nacionalno osvoboditev je močno opozarjal veliki slovenski pisatelj in borec Ivan Cankar. Razumel je, da si mali narodi, ki jih nenehoma ogrožajo njihovi močnejši sosedje, svoj nacionalni obstoj lahko uspešno priborijo le, če dosežejo svojo skupno osvoboditev, skupno zaščito, pomoč in podporo v bratski skupnosti z drugimi narodi.

Da sta boj za nacionalno osvoboditev in boj proti razrednemu izkoriščanju delavskega razreda nujno povezana, sta znanstveno dokazala Marx in Engels, temu vprašanju pa je posvetil posebno pozornost Lenin. Bistvo njegovega nauka o tem je, da se proletariat ne more osvoboditi vse dotlej, dokler ne postane vodilna sila v svojem lastnem narodu. Samo na tej podlagi je mogoče razvijati resničen proletarski internacionalizem, s katerim je razumeti vso enakopravnost narodov, velikih in malih.

V teoriji o nacionalnem vprašanju in proletarskem internacionalizmu kakor tudi v praktični uporabi te teorije je bilo tudi v vrstah delavskega gibanja veliko izkrivljanja, zadošča že, če omenim avstromarksizem, stalinizem, tako imenovane teorije o omejeni suverenosti itd.

Mirno lahko rečemo, da so komunisti Jugoslavije, zvesti stvari delavskega razreda, izoblikovali načelen marksistični pristop k nacionalnemu vprašanju, ki ni odvisen od trenutnega položaja, ker so se zavedali, da je boj za osvoboditev dela in človeka hkrati tudi boj za popolno uveljavitev narodov.

Naj opozorim na to, da sta razdelitev Slovenije po prvi svetovni vojni in čedalje bolj surovo nacionalno zatiranje v stari Jugoslaviji postavila z vso ostrino na dnevni red vprašanje odnosa Komunistične partije Jugoslavije do slovenskega nacionalnega vprašanja. To je tudi Komunistično partijo Jugoslavije spodbudilo, da je hitreje razčiščevala odnos do nacionalnega vprašanja sploh.

Ko sem prišel z robije, sem ob delu za obnovitev Komunistične partije našel na Slovenskem položaj, za katerega je bilo značilno, da je Komunistična partija Slovenije začela stopati iz ozkega sektaškega okvira. Tu sem našel svoje sodelavce, tovariše Kardelja, Kidriča in druge, ki so delavsko, študentsko in kmečko gibanje uspešno povezovali v močno in enotno revolucionarno gibanje. Decembra 1934 je bila v Ljubljani IV. konferenca Komunistične partije Jugoslavije in takrat je bilo sklenjeno, da se ustanovijo nacionalne partije. Resda je bil ta sklep v Sloveniji in Hrvaški izveden šele leta 1937. Toda že leta 1934 sprejeti sklep je pomenil bazo za

prihodnje naloge delavskega gibanja kakor tudi za uspešen razvoj narodnoosvobodilnega boja. Za delavsko gibanje Slovenije kakor tudi Jugoslavije je bilo velikega pomena takšno temeljito marksistično osvetljevanje nacionalnega vprašanja, kakor je storil to tovariš Kardelj-Sperans v svoji knjigi »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja«.

Zvestoba stvari delavskega razreda in trdno prepričanje, da je boj za likvidacijo izkoriščanja človeka prvi pogoj za resnično osvoboditev narodov, sta Komunistični partiji omogočila, da je postala vodilna sila vseh narodov in narodnosti Jugoslavije in da je bila v usodnih dneh za samoodločbo narodov in za njihovo osvoboditev gibalo in voditeljica tega boja.

Socialistična Jugoslavija je skupnost enakopravnih narodov in narodnosti, v kateri so načelno pravilno rešena vsa vprašanja mednacionalnih odnosov. Svobodo in popolno enakopravnost vseh narodov in narodnosti Jugoslavije jamčita tudi federativna ureditev in sistem delavskega in družbenega samoupravljanja. To zagotavlja resnično perspektivo enotnosti Jugoslavije.

Razumljivo je, da so in da bodo še za naprej tudi nekateri problemi v odnosih med našimi narodi in narodnostmi kakor tudi med posameznimi območji Jugoslavije. Ti problemi izvirajo največkrat iz gospodarskih vprašanj in niso taki, da jih ne bi mogli razmeroma lahko urejati. Zlasti če se pri njihovem obravnavanju ravnamo po načelih in duhu naše družbene ureditve, pač ni nevarnosti za enotnost Jugoslavije in tudi ne ovir za njihovo dejansko ureditev.

V zadnjem času je nekako čedalje manj slišati besedo Jugoslavija, piše in govori pa se pretežno o federaciji. Bolj moramo poudarjati Jugoslavijo. Smo Slovenci, Hrvati, Srbi, Makedonci, Črnogorci in drugi, vendar smo vsi skupaj tudi Jugoslovani, vsi smo državljani socialistične Jugoslavije. V tem smislu moramo krepiti duha pripadnosti jugoslovanski socialistični skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti. Ne gre torej za jugoslovanstvo v unitarističnem smislu, ki negira narode ali poskuša zmanjšati njihovo vlogo. Proti jugoslovanstvu v unitarističnem smislu smo se odločno bojevali in tudi v prihodnje se moramo bojevati proti vsakršni, tudi najmanjši tendenci po unitarizmu, ki vsebuje hegemonizem kateregakoli naroda. Gre za potrebo, da poglobljamo spoznanje o pripadnosti Jugoslaviji, o tem, da je krepitev naše jugoslovanske skupnosti stvar vseh naših narodov in narodnosti in da samo kot taka jamči resnično blaginjo in prihodnost.

Zaradi resnične enakopravnosti in vsestranskega razvoja vseh narodov in narodnosti Jugoslavije moramo premagati vse objektivne težave in odločno odstranjevati vse subjektivne ovire, se nenehno brezkompromisno bojevati proti vsem nacionalizmom, najsi se pojavljajo v obliki unitarizma ali v oblikah šovinizma in separatizma. Prav zato, ker je naša socialistična družba svobodna skupnost enakopravnih narodov in narodnosti, ne more dovoljevati nobenih kompromisov z nacionalizmi.

Nekateri krogi v svetu vidijo v mnogonacionalni sestavi Jugoslavije slabost in ovire za njen hitrejši razvoj, jaz pa vnovič trdim, da je mnogonacionalna socialistična Jugoslavija naša prednost, ker se v njej v vsakdanji praksi gojijo čustva resničnega spoštovanja vseh narodov in narodnosti. In zato je razumljivo, da je taka mnogonacionalna skupnost, kakršna je naša, pomemben faktor na svetu v boju za enakopravnost in za demokratizacijo mednarodnih odnosov . . .

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 329-332.

NACIONALNE ZNAČILNOSTI BODO ZMERAJ

(Iz pogovora s kulturnimi in znanstvenimi delavci Skopja, junija 1970)

. . . To, kar danes imate, vam je uspelo ustvariti ne ravno pod lahkimi pogoji. Predvsem ste ustvarili svojo inteligenco, kajti, kakor ste rekli, pred vojno ste imeli le kakšnih sto visoko izobraženih ljudi, zdaj pa jih imate več kot 20.000. Ko sem vas poslušal, se mi je utrnila neka misel. Vašo inteligenco namreč primerjam z inteligenco v drugih republikah. Vaša inteligenca se je porajala tako rekoč z nastajanjem naše socialistične družbe. Zaradi tega imate manj balasta, manj negativnih ostankov preteklosti kakor druge republike, ki so že pred vojno imele univerze ter druge znanstvene in kulturne ustanove.

Pri vas je inteligenca kompaktna. Med vašo inteligenco je manj notranjih konfliktov in razlik v gledanjih na smeri našega nadaljnjega socialističnega razvoja. Ravno zato, ker ste v tem pogledu enotni, ste tudi dosegli tako velike uspehe. Mislim, da morete biti pri tem tudi v prihodnje dober zgled.

Socialistična republika Makedonija sestavlja zdaj skupaj z drugimi našimi republikami skupnost, ki uživa v svetu velik ugled. Spremljamo vašo aktivnost ne samo v Makedoniji sami, temveč tudi zunaj. Popolnoma pravilno je, da tudi zunaj države uveljavljate svojo individualnost in državnost. Seveda ni res, da skušate šele zdaj ustvariti makedonsko nacionalnost, kakor govorijo nekateri v Bolgariji. Vaša nacionalnost že dolgo obstaja, vendar ste bili v takšnih razmerah, da se ni mogla uveljaviti. Šele naša revolucija, naš skupni osvobodilni boj je ustvaril možnosti, da ste do kraja uveljavili svojo nacionalno individualnost tako na kulturnem kakor na vseh drugih področjih.

To, kar ste doslej dosegli, dovolj jasno priča, da je makedonski narod sposoben za ustvarjalne dosežke. Ko sem te dni potoval po vaši republiki, sem opazil velikanske spremembe v primerjavi s tistimi, kar sem v teh krajih videl pred 13 leti. Čas pri vas zelo hitro teče, ker je bilo veliko narejeno. To ni več tisto, kar je bilo nekoč. Danes je to nekaj čisto drugega. Na primer: Ovče polje in vsa okolica, kjer smo se peljali, je čudovito cvetoče kmetijsko območje. Jasno je, da je tudi tu treba še veliko

narediti, vendar to ni več le perspektiva, to je realna možnost, da se v kratkem obdobju doseže vse, kar so si tamkajšnji ljudje načrtali.

Posebno prijetno so me presenetili vaši kadri. To so mlajši ljudje, ki vedo, kaj hočejo, in se zelo realno lotevajo svojih problemov. Presenetilo me je tudi, da nisem slišal tarnanja. Poznajo probleme, navedli so jih, vendar s trdnim prepričanjem, da jim bodo kos. Skratka, Makedonija je do kraja svojega bistva toliko dosegla, da si lahko zdaj skupno z drugimi republikami, vendar še zmeraj ob njihovi pomoči v mejah možnosti, mirno gradi boljše življenje.

Tudi kadar govorim o raznih ekscesih, imam pred seboj en sam cilj, namreč ustvariti socialistično družbo. Seveda nimam v mislih socialistične družbe, v kateri ne bo konfliktov, kajti konflikti morajo zmeraj biti, to je dialektika. Toda nekateri konflikti, ki jih zdaj imate, na primer v nacionalnem vprašanju, so predvsem posledica tistih ostankov preteklosti, ki sem jih maloprej omenil. Tu se zastavlja tudi vprašanje gospodarskega razvoja. Naši skupni skladi so premajhni, da bi mogli biti vsi zadovoljni. Vendar moramo poskrbeti, da jih bomo tako razdelili, da bodo vsi razumeli, da drugače sploh ni bilo mogoče. Ne bi se smelo dogajati, da bi iz ekonomskih nesporazumov in slabosti nastajala kakšna nacionalna nasprotja.

Pred seboj moramo imeti vizijo o tem, kakšna naj bo naša skupnost. Naša socialistična skupnost kajpada ni popolna. Nacionalno vprašanje smo rešili že med vojno, kot ga je bilo mogoče najbolje rešiti. To je bil tudi program Komunistične partije in to vprašanje smo med vojno urejali z orožjem v roki. Nekaterim je še zmeraj hudo po unitarizmu. Nesmiselno je, da bi nacionalnosti morale izginiti in da bi se ustvaril nekakšen jugoslovanski narod. Kaj takšnega sploh nismo nikoli mislili. Nasprotno, prav ob vašem primeru, po tem, kaj ste vi dosegli kot narod, vidim bogastvo naše družbene skupnosti, vseh narodnosti. Slehernarodnost lahko z bogastvom vseh mogočih oblik zelo veliko prispeva k naši skupnosti, vendar ne na škodo druge, marveč vsaka v korist vseh skupaj.

Naša dolžnost je potemtakem, da se borimo, da si prizadevamo premagati ostanke preteklosti in da imamo pred seboj vizijo naše bodoče skupnosti, da zmeraj gledamo naprej. Lahko rečem, da tudi v daljni prihodnosti, celo v komunizmu, lastnosti nacionalnosti, nacionalne posebnosti ne bodo izginile. Te bodo zmeraj. Vendar to ni ovira, da družba ne bi bila monolitna, da ne bi bila sposobna za življenje, da se ne bi uveljavila kot zares moderna družba, ki je mogla zrasti in se uresničiti samo v socializmu.

Hotel sem reči, da ste v Makedoniji glede tega lahko za zgled. Imate pretežno mlado generacijo. Vaša mlada inteligenca mora biti za zgled tudi zastran nadaljnje rasti in širjenja intelektualne sposobnosti vašega človeka, delavca. Makedonski človek je zelo delaven in zelo sposoben. To je pokazal že v Ameriki in Kanadi in drugod, kajti povsod, kjerkoli se je znašel, se mu je posrečilo, da si je hitro opomogel.

Popolnoma se strinjam z vsem, kar je bilo tu povedano o vprašanju emigracije, o odhajanju naših ljudi v tujino. Zlasti mi je hudo, ker odhajajo ljudje, ki so se intelektualno že usposobili, da bi lahko ustvarjalno pomagali naši domovini, in sicer tu pri vas. A tako ni le v Makedoniji, tako je po vsej Jugoslaviji. Žal imamo nesrečo, da nam taki ljudje odhajajo iz podjetij, tovarn, iz različnih kulturnih in drugih ustanov v tujino. Ni še dovolj zavesti; čeprav je tak človek intelektualno močan, je malo zaveden. Ne zahtevam, da bi ga nekako z rodoljubjem prisilili, da bi delal za nizke prejemke. Toda pri nas so zdaj dohodki intelektualnih delavcev precej visoki, zlasti takih, ki so sposobni. Seveda dohodki še niso dovoljšnji. Povedal sem že, da nagrajevanje pri nas ni dovolj stimulatивно. Po vojni je bila pri nas močna tendenca po izenačevanju, vendar lahko razumemo, zakaj je bilo takrat tako. Sleherna revolucija prinaša s seboj takšne tendence. Toda pozneje, v nadaljnjem razvoju, ko se pokaže ustvarjalnost in se vse bolj izražajo individualne sposobnosti itd., takšno izenačevanje ni več na mestu. Takrat je treba, kakor je rekel Marx, nagrajevati po tem, kolikor kdo daje in kar daje. To je naša pomanjkljivost in to moramo odpraviti.

Inteligenca pri vas v Makedoniji ima seveda velike naloge. Ne bom rekel, da morate zdaj biti kot narodniki* in hoditi med ljudstvo in soliti ljudem pamet. Mislim, da se morate neposredneje vključiti in pomagati najširšim množicam, da se bodo kulturno dvignile. To je treba doseči z različnimi oblikami. K temu lahko seveda veliko pripomorejo Zveza komunistov, Socialistična zveza in druge organizacije. Ljudstvo mora kar najbolje spoznati, kaj je socializem, kaj hočemo. Kajti vse dotlej, dokler se ljudstvo ne bo docela zavedalo, kaj je socializem, kaj je socialistična družba, kaj hočemo zanaprej, se bomo večkrat znašli v raznih konfliktnih položajih. Za to morate delati.

Kar pa zadeva kulturno sodelovanje, skupne sestanke, razgovore in koordinacijo med republikami, bi temu res bilo treba posvetiti veliko pozornosti. Mislim, da lahko ravno k temu veliko prispevate. Sploh nisem vedel, koliko že delate pri tem. Toda to ne bi smelo biti zgolj formalno. Medrepubliško kulturno sodelovanje naj bi bil tisti dejavnik, s katerim se bodo urejali konflikti med kulturnimi ustanovami...

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 349-352.

* Narodniki (rus.) – privrženci narodništva, tj. političnega gibanja v Rusiji v drugi pol. 19. st., ki je nosila družbenega razvoja videlo v ruski vaški skupnosti (srenji); narodništvo je vodila inteligenca. – *Op. prev.*

SAMOUPRAVLJANJE SE NE MORE NORMALNO IN PRAVILNO RAZVIJATI, ČE TUDI REPUBLIKE NIMAJO NAJŠIRŠIH MOŽNOSTI SAMOUPRAVLJANJA

(Iz govora v Bugojnu, aprila 1971)

... Zdaj je vprašanje, kdo vse sprejema ustavna dopolnila in kdo ne. Nekateri ljudje niso ravno veliki prijatelji razvoja socializma v naši državi, nekateri pa še zmeraj vztrajajo na starih pozicijah in bi želeli, da se ohrani status quo. Ti so proti dopolnilom. Vendar ne morejo odkrito govoriti proti, marveč bi jih radi onemogočili s kritiko in na razne druge načine, razpihujejo nacionalno sovraštvo, gospodarske probleme in težave pogosto oblačijo v nacionalno obleko itd. Tako želijo zavreti in onemogočiti proces spopolnjevanja našega družbenega sistema sploh.

Vendar je znano, kakor sem to tudi jaz zdaj videl, da velika večina ljudstva povsem razume potrebo in pomen spopolnjevanja našega sistema. In tega ne pričakujejo in razumejo samo naši delovni ljudje, naši narodi, temveč tudi ljudje v tujini. Spremljam, kako reagirajo zunaj na naše notranje probleme, in vidim, da to dobro dojemajo in da prav dobro razumejo, kaj hočemo narediti. Seveda imam v mislih tiste, ki želijo, da bi bila Jugoslavija – takšna, kakršna je – enotna, in ki vedo, da igra zelo pozitivno vlogo v mednarodnih odnosih. Skoraj je ni države na svetu, v kateri ne bi vedeli, kaj danes pomeni Jugoslavija, takšna, kakršna je. Kajti v času možnih mednarodnih konfliktov je Jugoslavija kot neuvrščena država s svojo dosledno politiko aktivne in miroljubne koeksistence dosegla velik ugled v Afriki, Aziji, Evropi, po vsem svetu.

Kakor sem že rekel, široke množice ljudstva, velika večina naših ljudi iz vseh slojev sprejemajo predlagane ustavne spremembe. Sistem pa smo začeli spopolnjevati in sprejemati ustavna dopolnila prav v času, ko je bil sprejet program stabilizacije našega gospodarstva. To sta dve veliki stvari, dve veliki zadevi. Vendar je s stabilizacijo veliko težje in poteka počasneje, kakor smo si v začetku predstavljali. V okviru stabilizacijskega programa smo se morali odločiti tudi za devalvacijo dinarja, zaradi tega pa so se nekateri znašli v slabšem položaju, kakor so bili prej.

V okviru sistemskih sprememb se s federacije zdaj prenašajo na republike večje pristojnosti in odgovornosti, kajpada zlasti na področju gospodarstva. Skratka, prizadevamo si zadeve razčistiti, da bomo imeli, kakor se temu reče, čiste račune, da bo vsaka republika, vsak narod vedel, pri čem je. Tako jutri ne bo mogel nihče obtoževati drugega, da ga izkorišča, da ga ropa, da mu kdo kaj na skrivaj podtika, itd. To pa se je doslej dogajalo. Prav zaradi tega, ker je vse to dozorelo in ker to moramo urediti, bo sprejetje ustavnih dopolnil po mojem mnenju v veliko korist za nadaljnjo krepitev naše socialistične skupnosti. Nekateri bi želeli prikazati, zlasti kadar gre za prenašanje večjih pristojnosti, večjih pravic na republike, da pomenijo dopolnila dezintegracijo naše socialistične države. Mislim, da je to zelo huda zmeta. Če mislijo tako nekateri dobronamerni

ljudje, se motijo. So pa tudi zlonamerni ljudje, ki prav dobro vedo, za kaj gre, a jim je to napoti. Moti jih namreč krepitev naše socialistične skupnosti, ki more biti močna le, če bodo s svojim statusom, s položajem, v katerem so, zadovoljne vse republike, vsi narodi in narodnosti.

Samoupravljanje se ne more normalno in pravilno razvijati, če republike ne bi imele najširših možnosti samoupravljanja. Doslej so zveznemu izvršnemu svetu zelo očitali, da se posamezni problemi počasi rešujejo, zlasti pa, da delitev ni pravilna. Nekaj resnice je na tem. Vendar so tudi razne okoliščine, s katerimi bi nekoliko mogli opravičiti to počasnost. Toda prišel je čas, ko ne smemo veliko čakati; pospešiti moramo urejanje odprtih vprašanj in sprejeti ustavna dopolnila. Mislim, da bo naša država hitro napredovala, ko bo zvezna skupščina sprejela ustavne spremembe.

Vprašanje položaja in vloge republik se zastavlja zdaj veliko drugače kakor doslej. Zveznemu vodstvu se zmeraj pripisuje etatizem. Kritika etatizma je imela tudi prizvok z nacionalističnih pozicij, namreč da je zvezna vlada v Beogradu, da Srbija tako največ odnese itd. in da je tak etatizem v škodo drugim narodom in drugim republikam. Prav, zdaj odpravljamo ta etatizem in federacija bo imela malo takšnih zadev in takšnih pristojnosti, v okviru katerih bi se ji še moglo očitati, da favorizira eno ali drugo republiko. Toda, tovarišice in tovariši, zdaj moramo paziti, da se etatizem ne bi razdelil po republikah. Tega se sicer ne bojim tako zelo, kajti v republikah so faktorji, ki bodo na to skrbno pazili, namreč predvsem komune. Ne verjamem torej, da bi v republikah lahko nastali močnejši etatistični pojavi, ki jih ne bi bilo mogoče pravočasno odpraviti in preprečiti, zlasti ker imamo samoupravljanje in komunalni sistem. Etatizem mora vsekakor izginiti iz našega življenja in odnosov v naši državi.

Republike so dolžne obrniti se tako k sebi kakor k vsej skupnosti. Nobena republika ne more biti dovolj sama sebi in se ne sme zapirati v kakšne svoje okvire, ekonomske, trgovinske, prosvetne ali kakšne druge. Ko bodo amandmaji sprejeti, bo treba posvetiti mnogo več pozornosti tudi tej drugi plati, namreč utrjevanju naše socialistične skupnosti, boljši povezanosti med republikami in federacijo ter boljši povezanosti med republikami samimi.

Pri nas se zdaj veliko govori o vprašanju enotnega trga, in mislim, da je to zelo prav. Kajti včasih so bile in so še tendence po zapiranju trga v regionalne in republiške meje. Mislim, da tega ne smemo dovoliti, ker bi nam to spet prizadejalo veliko škode.

Imamo še manj razvite predele in ti morajo še nadalje dobivati sredstva, kakor je bilo dogovorjeno. Sklad za kreditiranje manj razvitih območij je bil ustanovljen in mora ostati v določenih mejah. Najti pa je treba širše možnosti za povečanje teh sredstev, da bi se vsi manj razviti mogli hitreje razvijati. To moramo zagotoviti in to vprašanje pravilno reševati ne glede na to, da bodo republike imele pri tem poslej mnogo več pristojnosti. Zastavlja se vprašanje, kako naj se to dela. Mislim, da se o

tem ne bo toliko razpravljalo v skupščinah, marveč bodo prednost dobili dogovori med republikami.

Mnogo tega, o čemer je doslej odločal zvezni izvršni svet po administrativni poti, se bo poslej urejalo z dogovori med odgovornimi ljudmi – ali vseh republik skupaj ali pa neposredno zainteresiranih. Tako se bodo v prihodnje morala urejati številna vprašanja. In prav zaradi takšnega načina komuniciranja je zelo pomembno, da zadržimo tiste negativne elemente, ki bi hoteli zdaj onemogočiti takšen razvoj odnosov med našimi republikami in nacionalnostmi. Prav v sedanji fazi, med javno razpravo o ustavnih dopolnilih so se pojavili razni elementi: razredni nasprotniki in izraziti protisocialistični in protikomunistični elementi, nacionalisti in šovinisti. Na procese v naši državi nimajo enotnih pogledov. Zdaj pa so se bolj ali manj zedinili – molče, ponekod pa morda tudi z dogovorom. In tako zdaj napadajo smer, ki smo jo inavgurirali. Tega pri nas ni veliko, vendar se je to preneslo ven, od zunaj pa zdaj prihaja k nam. Kajti številne nasprotnike našega sistema v tujini moti ugled, ki ga Jugoslavija uživa po svetu in ki je neprimerljivo večji od njenega ozemlja in števila prebivalstva. To nam zavidajo in zato bi radi onemogočili, da se naš ugled ne bi še naprej širil.

Zatorej moramo biti zelo budni. Želim odločno odgovoriti vsem, ki nas skušajo zavirati na naši poti, naj so že kdorkoli. Nekateri se namreč skrivajo za vsakršnimi parolami, delajo pa v resnici proti temu, kar želimo ustvariti mi. To je eno.

Drugič, rad bi več vpliva na naš tisk, da bi bil objektivni, da bi se pri teh vprašanjih čimbolj konstruktivno opredeljeval. Informacijska sredstva imajo namreč zelo velik pomen in vpliv. V vseh republikah imamo radio in televizijo in pa tisk, ki je precej razvit. Če se v tisku piše le negativno, tedaj nekaj tega vendarle ostane v glavah ljudi. Pa se vprašajo, ali je na tem v resnici kaj resnejšega, kar bi bilo treba preprečiti. Jasno nam mora biti, da takšnega obnašanja ne smemo dovoliti tudi našemu tisku, pa čeprav je svoboden. S svobodo tiska je razumeti svobodo izražanja kritike, vendar konstruktivne, ne pa negativne, kakor se zdaj pogosto dogaja.

Naj vam povem nekaj še o najnovejših primerih sporov in očitkov med republikami. Povedati moram, tovarišice in tovariši, da so to drobnarije, ki se včasih prenašajo na osebni teren, z osebnega pa tudi na medrepubliški. Prizadevati si moramo, da to preprečimo. Ne bi rad govoril o tem, kakšni so odnosi med eno ali drugo republiko. Vem, da je velika večina ljudi v vseh republikah dobro sprejela predloge dopolnil. Toda zdaj je slišati včasih tudi izzivalne izjave. Ljudje, zlasti vodilni, ne smejo govoriti tako, da bi izzivali s tem drugega. Upoštevati je treba, kaj se govori, pretehtati je treba vsako besedo. Problemov se ne kaže lotevati z osebnih pozicij. Lahko se kritiziramo med seboj, vendar tako, da bo to prispevalo k našemu zblizjevanju, k izboljšanju odnosov med posameznimi republi-

kami in tudi med posameznimi vodilnimi ljudmi. V zadnjem času namreč prihaja do raznih takšnih sporov.

O pojavih na univerzah pa danes ne bi govoril. Naj ob tej priložnosti le poudarim, da moramo naši mladini posvečati vso skrb, kajti mlade ljudi je lažje zapeljati in obrniti v negativne smeri, to pa nam utegne močno škodovati.

Sredi popisa prebivalstva smo. Mislim, da dobro poteka. Zmeraj sem se zavzemal za to, da se spoštuje pravica slehernega človeka, da sam pove, kaj je, da se opredeli, da se izreče ali pa tudi ne. Če kdo reče, da je Jugoslovan, še to nikakor ne pomeni, da ne priznava nacionalnosti. Morda ga motijo ravno nacionalni konflikti, ki so navadno manjšega pomena, da se hoče temu izogniti in pravi: »Jugoslovan sem.« V tem pa se kažejo težnje naših širokih množic, naših ljudi, da še naprej ohranijo našo skupnost, takšno, kakršna je. Samo v tej skupnosti vidijo namreč svojo moč, možnosti svojega razvoja in sposobnost, da se vsakomur postavimo po robu. Zatorej moramo paziti, da naša mladina ne bo podlegla vplivom kakršnihkoli destruktivnih elementov, ki nam tudi tu lahko prizadenejo veliko škode.

Ko bodo dopolnila sprejeta, to se bo po mojem mnenju zgodilo še to poletje, bo ustanovljeno novo zvezno vodstvo – predsedstvo SFRJ. Kakor vam je znano, sem predlagal, da se oblikuje to telo kot kolektivni predsednik. V njem bo dvaindvajset članov, se pravi po trije predstavniki iz vsake republike in po dva iz avtonomnih pokrajin. Zastran tega je bilo doseženo soglasje po željah nekaterih republik z več narodnostmi, predvsem Bosne in Hercegovine.

V razpravi o dopolnilih se obravnava tudi vprašanje predsednika. O tem sem veliko premišljal. Predsednik vsekakor mora biti, toda njegov mandat bo trajal eno leto. Predsednik bo izvoljen vsako leto iz druge republike, tako da bodo tudi na ta način vse republike popolnoma enakopravne. Enakopravno bodo sodelovale pri oblikovanju naše socialistične skupnosti, enakopravno bodo lahko vplivale na razvoj države kakor tudi na odpravljanje raznih kriznih položajev in spopadov, do katerih morebiti lahko pride. Prepričan sem, da bo takemu predsedstvu stvari veliko lažje poravnovati in urejati vse probleme, ki jih bo imelo pred seboj, kakor, postavimo, predsedniku, kakršen sem zdaj jaz. Dolgo sem že na tem mestu in bi želel, da ustvarimo avtoritativno telo, splošno jugoslovansko po naravi. V njem bodo predstavniki vseh republik in pokrajin. Vendar ne bodo mogli biti obrnjeni samo k svoji republiki, marveč bolj k Jugoslaviji kot celoti. Predsedstvo bo delovalo kot kolektivni predsednik in bo skrbelo za suverenost države in za enakopravnost. Imelo bo zelo obsežno delo, a sem prepričan, da ga bo zmoglo. Seveda bo to odvisno tudi od ljudi, ki bodo izvoljeni. Morda bodo v začetku kakšne težave, vendar se bodo v procesu dela odpravljale. Če pa bo zaradi enotnosti potrebno, se bo moral kakšen tudi umakniti. To je torej tisto, kar je novo in kar je po mojem mnenju zelo dobro, čeprav nekateri niso mojih misli.

Takšna ustava uzakonja postopek, ki odpravlja možnost, da bi pri volitvah predsednika prišlo do razprtij med republikami. Veliko življenjskih izkušenj imam in veliko sem premišljal o tem, kakšna rešitev bi bila najboljša, ko se bom umaknil. In sem prišel do sklepa, da je za Jugoslavijo v sedanji razvojni fazi to najbolj demokratično in najbolj sprejemljivo.

Ljubo mi je, ko vidim, da v Bosni in Hercegovini dokaj mirno dojemate stvari in da pri vas ni kakšnih spopadov. Prav zato, ker živijo v vaši republiki tri narodnosti, morate varovati enotnost v Bosni in Hercegovini, tako da bo svetel zgled za vso Jugoslavijo. Vsi naši narodi in narodnosti se namreč morajo čutiti svobodne in enakopravne, in tako je treba z njimi tudi ravnati.

Ne bi želel govoriti samo o Bosni in Hercegovini. Vzemimo na primer SR Hrvatsko. Tam je poleg Hrvatov veliko Srbov in pripadnikov drugih narodnosti. To je hrvatska republika, vendar morajo biti nacionalne pravice za vse, ki živijo v njej, enake: za Hrvate, za Srbe in za vse druge. Ne more biti tako, da bi to zdaj štrlelo tam kot nekakšna hegemonija, ker je to pač Hrvatska. Vse narodnosti morajo imeti vse pravice in možnosti, da jih uresničujejo vsepovsod, prav do komune. To je tisto, kar daje nacionalnemu vprašanju, ki je rešeno, vse izrazitejšo značilnost, tako da v prihodnje zares ne bo razlogov, da bi nas obremenjevali problemi mednarodnih odnosov.

Rekel sem že, da sem proti konfederaciji, na takšne tendence pa smo pri posameznikih naleteli. Zastran Jugoslavije ne moremo dovoliti nobe-nega razhajanja. Imamo federacijo, z ustavnimi dopolnili pa bodo republike dobile vse, kar jim je potrebno, da se bodo lahko docela samostojno in samoupravljaljsko razvijale. Ne moremo sprejeti mnenja, da to pomeni dezintegracijo. To, kar zdaj delamo – je integracija na novih temeljih, integracija, ki bo zadovoljila vse narodnosti in vse republike.

Naše ljudstvo poznam, zato sem prepričan, da nam bo uspelo, kar smo se namenili doseči. Če pa bodo nastale kakšne težave ali nesporazumi – se bomo sestali in se pogovarjali, dokler se ne bomo sporazumeli. Videli smo namreč, da pridemo tudi do rešitev, če sedemo skupaj – najsi so gledišča še tako različna – in če natančno spoznamo, kdo ima v čem prav...

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 353–359.

KAKOR JE JUGOSLAVIJA SUVERENA IN NEODVISNA, TAKO SO V VSAKI NAŠI REPUBLIKI NARODI, KI TAM ŽIVIJO, GOSPODARJI NA SVOJI ZEMLJI

(Iz govora ob manevrih »Svoboda 71« oktobra 1971)

... Zdaj vidimo, kaj želi naše ljudstvo. Živeti želi v skupnosti, in to ne glede na šest republik, ne glede na to, da imajo te zdaj številne pristojnosti, ki jih prej niso imele. V takšni družbi, kakršna je naša, mnogonacio-

nalna in socialistična, se je pokazalo, da je zelo občutljiva stvar, kako v njej urediti notranje odnose. Takšna družba se ne more držati skupaj na podlagi nekakšne centralistične smeri in tako tudi ne more ustvarjati duha enotnosti. Zato se urejanje tega vprašanja lotevamo z drugačnih pozicij, tj. da se vsakdo čuti enakopravnega, da nihče ne čuti pritiska večjega, močnejšega itd., marveč da je vsakteri svoj popoln gospodar. Kakor je vsa Jugoslavija suverena in neodvisna, tako so v vsaki republiki narodi, ki tam živijo, gospodarji na svoji zemlji. Hkrati se ustvarja nova oblika enotnosti, ki se je naši ljudje danes čedalje bolj zavedajo, prav tako pa se zavedajo, da edino takšna Jugoslavija more obstajati kot skupnost vseh nas . . .

Pogosto govorim o razredni naravi naše skupnosti, o samoupravljanju, ki daje oznako naši družbi, ki je tako rekoč podoba naše družbe. To je danes najbolj bistveno in zato moramo iti po poti krepitve samoupravljanja, vloge samoupravljanja, delavskega razreda. Tovariši, med delavski razred, med samoupravljalce ne štejem samo delavca v tovarni z nizkimi prejemki, marveč tudi intelektualce, pošteno socialistično inteligenco, inženirje in vse, ki ustvarjajo, ki proizvajajo. Vsi ti spadajo med samoupravljalce, med delavski razred, ki je bistveni dejavnik naše družbene skupnosti.

O tem se je malo govorilo. Malo se je govorilo tudi zaradi tega, ker se je precej dolgo preprečevalo, da bi delavski razred, samoupravljalci, kolektivi v tovarnah, dobili pravice, ki so bile načrtane v ustavi, niso pa bile izdelane. Zdaj to zajemata dopolnili XXI in XXII in je treba naprej spopolnjevati. Pri tem je še zmeraj odpor, vendar ga moramo dokončno zlomiti. Ne smemo dovoliti, da bi se delavski razred, samoupravljalci, kolektivi razočarali nad politiko, za katero smo se odločili. Ta politika je jasna v številnih naših dokumentih, vendar mora postati kri in meso vsega našega samoupravljanja. To, kar smo načrtali in obljubili, moramo uresničiti v praksi.

Zato moramo krepiti pozicijo proizvajalcev in s tem seznanjati naše delovne ljudi. Prav tako ne smemo posploševati ali dramatizirati izpadov posameznikov, vendar se je proti njim treba bojevati. To je naloga tudi vaše organizacije, zlasti še komunistov. Naj odkrito povem – položaj po mojem mnenju ni tak, kakor ga nekateri prikazujejo. Vendar se včasih ne strinjam tudi z ravnanjem nekaterih vodilnih ljudi in z njihovimi precej neodgovornimi izjavami. Dogajalo se je, da so začeli pozabljati, da smo Jugoslavija. Govorili so o republiki, o Jugoslaviji pa so molčali. Skoraj sramota je bilo priznati, da si Jugoslovan. Zase pravim: Jugoslovan sem in nič drugega ne morem biti. Jugoslovan sem tako po svojih obveznostih, po svojem položaju, pa tudi po svojem duhu. Vendar nisem zatajil, da sem rojen na Hrvaškem. Zakaj naj bi poudarjal, da sem Hrvat. Odrastel sem v Jugoslaviji v okolju delavskega razreda. Takšnih pa je na stotisoče.

Zatorej po toliko letih hudih preskušanj in po vsem, ker smo pretrpeli, zdaj ne moremo dovoliti, da bi posamezniki ob hujskanju odzunaj lahko pljuvali na vse, kar smo ustvarili. Ni mogoče pozabiti, postavimo, v teh

pokrajinah – Liki, Kordunu itd. – da so ustaši nekoč z bajoneti metali otroke v ogenj. Tega ni mogoče. Dalje, ali lahko dovolimo, da bi zdaj kdo prepeval razne šovinistične pesmi? Ne moremo. To pa so počeli posamezniki in proti njim se moramo boriti. Ne smemo dovoliti, da bi se to spremenilo v kugo, ki bi utegnila zapeljati naše poštene ljudi, naše ljudstvo in bi spet razvnela nekakšno nacionalno sovraštvo. Boj zoper take posameznike mora biti oster. Natančno je treba videti, kje so izvori, in jih onemogočiti. Spremljam to streljanje v tisku in v raznih govorih in mi je zelo hudo, da se kaj takega dogaja. Po toliko letih se moramo spet ukvarjati s takšnimi stvarmi. Toda če tega ne bi delali, če bi dopustili, da bi šlo tako naprej, tedaj bi se danes ali jutri utegnili znajti v težavnem položaju. Menda se ne bomo ponovno borili za enotnost, ki smo si jo s toliko krvi že enkrat izbojevali.

Vse naše organizacije – organizacije rezervnih oficirjev, borcev, ki so na svojih plečih nosili vojno, Socialistična zveza in druge – so dolžne delovati v tej smeri, da se taki pojavi onemogočijo. Žalostno je, ker smo dovolili, celo v Zvezi komunistov – da posamezniki ali skupine delujejo proti nam, proti našemu socialističnemu razvoju. Ti bi hoteli, da pridejo drugi ljudje, da pride nekaj »novega«. Toda to »novo« bi bila vrnitev nazaj, vrnitev na staro, tega pa ne bomo dovolili...

Sem tako proti srbskim kakor proti hrvatskim nacionalistom, ki skušajo to vnašati. Pa so takšni. Le da jih ni tako veliko, kakor se pripoveduje. Posamezniki lahko iz določenih gospodarskih ali drugih razlogov zanašajo nemir, obtoževanje, medsebojno sovraštvo itd. Tisti, ki so mi rekli, da tega ni, to najbolje vedo. Dogaja se, da včasih v krčmi, ko se kateri napije, pripoveduje, čveka in poje. Takšne je treba iztreziti in jim preprečiti, da bi zastrupljali odnose. To so pač zgolj posamični primeri, to ni sovraštvo med narodi. To je poskus posameznikov, da bi razpihovali nacionalno sovraštvo...

Nismo še končali z dopolnili. Po raznih linijah se jim še postavljajo po robu. Nekateri izmed njih se na ves glas zavzemajo baje za to, da bi se samoupravljanje bolj usposobilo, da bi dobilo sredstva itd., v resnici pa jim je to pretveza, da se lahko po drugi liniji borijo proti samoupravljanju in dopolnilom sploh. Takšni danes ne smejo več javno povedati, da so proti samoupravljanju, ker bi jih delavci linčali. Vendar zelo spretno delajo, da bi samoupravljanje in prevladujočo vlogo delavskega razreda onemogočili. Zdi se mi, da jim je to danes najbolj napoti. Vlogo delavskega razreda bomo še naprej močno postavljali v ospredje, ker je vprašanje njegovega položaja osnovno v naši državi...

Še enkrat se vračam k vprašanju bratstva in enotnosti. Ne dovolite, da bi nam to posamezniki podirali, poskrbite, da bomo vedeli, kdo so ti ljudje. Ko pa bomo natančno vedeli, kdo so, naj bo jasno, da se jim to ne bo več dovolilo. Če jih politično ni mogoče prepričati, se bomo zatekali k administrativnim ukrepom – na podlagi ustave in naših zakonov. Takim mora biti jasno, da tega ne smejo delati, da se morajo obnašati, kakor

treba – najsi bo to Hrvat, Srb, Musliman, Slovenec, Makedonec ali kdorkoli. Hočemo biti ena, socialistična družba in vse naše aktivnosti morajo biti naravnane v smeri, da se bo socializem čim hitreje razvijal.

V prvi vrsti so funkcionarji odgovorni, da delajo za to in da preprečujejo ekscese. Mislim pa, da je najmanj dovoljeno, da bi bili samo vmešani v to. Funkcionarji morajo upoštevati ne samo svoje delovno območje, temveč vso republiko, vso državo, kot komunisti pa tudi kot funkcionarji morajo skrbeti za vse to.

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 374–377.

INTERESI DELAVSKEGA RAZREDA SO INTERESI NARODA, INTERESI NARODA PA SO INTERESI DELAVSKEGA RAZREDA

(Iz referata na X. kongresu ZKJ, marca 1974 v Beogradu)

... Zgodovinskega pomena je vzpostavljanje novih odnosov v federaciji, ki pomenijo nadaljnje razvijanje in bogatitev enakopravnosti med narodi in narodnostmi oziroma med republikami in pokrajinama. To je tudi podlaga za nadaljnjo krepitev bratstva in enotnosti, socialistične solidarnosti, za nadaljnje utrjevanje naše večnacionalne skupnosti. Novi značaj federacije, kakor je bil izražen najprej v ustavnih dopolnilih in nato še v novi ustavi, izpričuje doslednost Zveze komunistov in vseh socialističnih sil, da tudi odnose med narodi in narodnostmi razvijajo na temeljih, na katerih gradimo ves družbeni sistem.

S svojo aktivnostjo med kongresom – predvsem pa z bojem za socialistično samoupravljanje – je Zveza komunistov dala močan pečat nadaljnjemu uveljavljanju in utrjevanju razrednega samoupravnega koncepta v razvijanju mednacionalnih odnosov. S tem je potrdila svojo revolucionarno doslednost pri uresničevanju nacionalne enakopravnosti ter krepitvi bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije.

Spremembe zaradi krepitve samoupravljanja so doživele nacionalistične sile kot izgubo svojih položajev. Zato so šle neposredno v zaostrovanje mednacionalnih odnosov z namenom, da tokove družbenega razvoja speljejo na pota buržoaznega nacionalizma in birokratskega centralizma. Tem težnjam in silam, ki so začele spodkopavati enotnost in temelje naše skupnosti, je Zveza komunistov morala napovedati brez-kompromisen boj.

Na 21. seji predsedstva ZKJ je bil tem silam zadan odločilen udarec. Zmotili pa bi se, če bi menili, da je bitka proti nacionalizmu končana. Čeprav se je razredni sovražnik potuhnil, še vedno poskuša motiti naš socialistični in samoupravni razvoj. Toda nacionalizem je bil in ostal glavno oporišče protisocialističnega delovanja, zastava, pod katero se zbirajo vse protisamoupravne in reakcionarne sile. Zato se moramo

nenehoma in odločno bojevati proti vsem družbenim in idejnim virom nacionalizma.

Ti viri so v ideologiji in političnih ciljnih ostankov razrednega sovražnika in drugih reakcionarnih in protisocialističnih sil. Nadalje so v pojmovanjih dela malomeščanskega sloja naše družbe, ki v umikanju pred težavami socialističnega razvoja išče rešitve za svoje probleme v buržoaznem nacionalizmu. Naposled pa so viri nacionalizma tudi v nekaterih negativnih pojavih v razvoju družbenogospodarskih odnosov in oblikovanju birokratsko-tehnokratskih skupin, ki si prizadevajo zasnovati družbeno moč na razpolaganju z odtujenimi sredstvi družbene akumulacije.

Zato z doslednim razvijanjem samoupravnih odnosov in z utrjevanjem družbenogospodarskega položaja delavca – ki mu zagotavlja, da je gospodar dohodka, ki ga je ustvaril, in da odloča o razširjeni reprodukciji – sekamo korenine ne samo raznim tehnobirokratskim težnjam, ampak tudi nacionalističnim pojavom, ki nastajajo na tej podlagi.

Na teh idejnih izhodiščih smo najprej z ustavnimi dopolnili in nato še z novo ustavo izoblikovali federativni sistem, enkrat v svetu po svoji načelni doslednosti. Enakopravnost in solidarnost med narodi in narodnostmi temeljita na socialističnih samoupravnih proizvodnih odnosih. Dejstvo, da delavec v združenem delu razpolaga s sredstvi in rezultati svojega dela, omogoča slehernemu narodu in narodnosti, da svobodno razpolaga z ustvarjenim presežnim delom, oziroma da odloča o pogojih svojega gospodarskega, kulturnega in sploh družbenega razvoja. Na tej podlagi je bilo dosledno izpeljano načelo, da imajo republike in pokrajini pravico ter odgovornost, da – v skladu z enotnim družbenogospodarskim sistemom, enotnimi osnovami političnega sistema in skupnimi interesi, ki so jih zapisali v ustavo SFRJ – samostojno urejajo svoje notranje odnose, hkrati pa tudi enakopravno odločajo o skupnih zadevah v federaciji.

S tem odpade tudi lažna dilema, ki so jo razširili nacionalisti o prednosti narodnega interesa nad razrednim in o njunem ločevanju. V socialističnih samoupravnih odnosih postajajo interesi delavskega razreda, ki si je izbojeval položaj vladajočega razreda v narodu, interesi naroda, interesi naroda pa interesi razreda. Prav zato se odnosi med narodi oblikujejo pri nas na načelih samoupravljanja, na katerih se oblikujejo tudi odnosi znotraj samega delavskega razreda.

Prav takšni odnosi nujno zahtevajo razvijanje in krepitev solidarnosti med narodi in narodnostmi, medsebojno podporo in vzajemno pomoč. To je tudi realna podlaga za nadaljnje utrjevanje bratstva in enotnosti. Bratstvo in enotnost, skovana v narodnoosvobodilni vojni, nikoli nista bila samo trenutna politična zahteva. To je bil in je trajen življenjski interes naših narodov in narodnosti, pogoj njihove samobitnosti in jamstvo njihovega svobodnega in vsestranskega razvoja v jugoslovanski socialistični skupnosti.

Socialistično samoupravljanje je torej pogoj za uresničevanje enakopravnosti med narodi in narodnostmi. Po drugi strani pa se v večnarodni

skupnosti tudi samoupravljanje ne bi moglo v celoti uresničevati brez narodne enakopravnosti. Zato bo stopnja uresničevanja enakopravnih odnosov v federaciji na novih ustavnih temeljih hkrati tudi izraz stopnje razvoja samoupravljanja v republikah in pokrajinah. Od tod zahteva oblikovanje federacije, kakršno smo določili z ustavo, odločen boj za uresničevanje socialističnih samoupravnih odnosov v sleherni republiki in pokrajini.

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 435-437.

Subjektivne sile socializma

NALOGE LJUDSKE FRONTE

(Iz govora na prvem kongresu Ljudske fronte Jugoslavije, 7. avgusta 1945 v Beogradu)

S tem kongresom, na katerega so prišli zastopniki federalnih enot, je združitvijo končan proces politične diferenciacije v naši državi. Nedvomno je Ljudska fronta Jugoslavije kot borbena-politično združenje po svoji obliki in po svoji vsebini globoko različna ne samo od vseh preteklih koalicij v Jugoslaviji, temveč tudi od ljudskih front, ki so bile v drugih deželah. Zakaj je bilo mogoče pri nas uresničiti tako združenje, v katerega so vstopile posamezne skupine in stranke prostovoljno, pripravljene, da delajo za uresničenje skupnega programa, tako političnega kot gospodarskega? To je bilo mogoče zato, ker je ta program, čeprav je napisan šele sedaj, bil že zdavnaj v srcih in razumu širokih ljudskih množic, posebno tistih, ki so šle v boj leta 1941, ne samo da bi se bojevale za izgon okupatorja iz naše dežele, temveč tudi za boljši družbeni red, za boljšo Jugoslavijo, kakor je bila tista pred vojno. To pomeni, da je ta program že zdavnaj postal stvarnost, da se je že zdavnaj začel izvajati in so ga zdaj samo v pisni obliki sprejeli zastopniki posameznih strank in skupin, ki so storili samo to, kar so morali storiti in kar je bila njihova dolžnost, se pravi, da so prišli tja, kjer so njihove množice, ki so nekdanje sestavljale te stranke. Hkrati pa moram naglasiti, da v nobenem primeru ne podcenjujem pomena vstopa voditeljev raznih skupin in strank v Ljudsko fronto. Nasprotno, temu pripisujem velik pomen, ker vidim v tem jamstvo za hitrejšo konsolidacijo in notranje pomirjenje, nujno potrebno za hitro ozdravitev ran, ki nam jih je zadala velika osvobodilna vojna. V tem vidim dejstvo, da so vodilne osebe nekaterih skupin in strank s svojim vstopom prevzele pred ljudstvom del obveznosti, prevzele so dolžnosti, ki niso lahke in katerih izvršitev terja veliko truda in samoodpovedi.

Z narodnega stališča je združevanje ljudskih front posameznih federalnih enot pod enotnim vodstvom nedvomno ogromne važnosti za okrepitev bratstva, za odstranitev lokalnega patriotizma, za preprečevanje nacionalnega šovinizma itd. Z državnega stališča je enotna Ljudska fronta Jugoslavije čvrst steber oziroma močan političen faktor, na katerega se naša država lahko v vsakem pogledu nasloni in ki daje naši deželi pečat na znotraj urejene države.

S stališča graditve naše dežele je enotna Ljudska fronta Jugoslavije, kakor je bilo poudarjeno v vseh referatih in v diskusiji, močan vzvod za hitro in lažjo graditev naše razdejjane dežele. Redkokdaj je bilo kako

združenje sestavljeno iz tako močnih konstruktivnih sil, kot je Ljudska fronta Jugoslavije. Vzemimo samo Antifašistično fronto žena, vzemimo samo Združeno zvezo ljudske mladine Jugoslavije, vzemimo samo delavske in nameščenske sindikate, vzemimo samo naš kmečki stan – če že ne stoodstotno, pa vsaj ogromno večino – pa bomo videli, da so v Fronti najbolj konstruktivne sile naše dežele, in sicer nekaj milijonov članov. Če dodamo temu še dejstvo, da je v fronti naša slavna Jugoslovanska armada, zvesta varuhinja pridobitev velike osvobodilne borbe, potem vidimo, da pomeni ta fronta impozantno nezlomljivo silo, ki je zmožna izvršiti vse v programu očrtane naloge.

To so realna dejstva, nad katerimi bi se morali zamisliti nekateri reakcionarji v naši deželi, z njimi pa tudi tisti, ki so v tujini in ki še sanjajo, da se bo na kakršenkoli način vrnilo staro, to se pravi, da se bodo vrnili oni in sedli ljudstvu za vrat. Kajti že sama misel na to, da so za vedno izgubili svoje položaje, jih z grozo prešinja in zbuja v njihovih srcih živalsko besnost proti sedanjemu stanju v Jugoslaviji. Nad tem bi se morali zamisliti tudi mnogi reakcionarji iz drugih držav, ki podpirajo naše reakcionarje tako doma kot v tujini, da bi se prepričali, da je vse njihovo delo jalovo, ker bodo dosegli samo ta uspeh, da bodo izgubili svoje živce in si nakopali sovraštvo naših narodov, ki žele samo v miru graditi svojo boljšo bodočnost. Ko mnogi naši tovariši berejo razne klevete in gnusnosti posameznih reakcionarnih pisunov v tujini, ki mečejo blato na našo deželo in preobračajo dejstva, se zgražajo nad tem, čudeč se, kako le more biti toliko pokvarjenosti na svetu. Na to odgovarjam naslednje: Naj pišejo karkoli, naj pripovedujejo karkoli in naj kakorkoli preobračajo dejstva, to je samo znak nemoči tistih, ki so se jim načrti za Jugoslavijo izjalovili, to se pravi, ki so doživeli polom. Tisti, ki je izgubil, se tudi jezi. Mi moramo iti svojo pot, ne oziraje se na te klevete in preobračanje dejstev. Spomnimo se samo razdoblja od leta 1941, ko smo začeli borbo, pa do 1943: koliko laži, koliko obrekovanja, koliko izkrivljenih dejstev je bilo uporabljenih proti našim partizanskim odredom in pozneje proti naši Narodnoosvobodilni vojski in Narodnoosvobodilni fronti. Toda na to se nismo mnogo ozirali. Tolkli smo okupatorja in zmagovali. Tolkli smo tudi okupatorjeve hlapce: ustaše, ljotičevce, slovenske domobrance, Mihailovičeve četnike – izdajalce in tolkli smo jih ne glede na krik in vik v tujini, tako da so bili skupaj z okupatorjem razbiti in uničeni. Ko so naši sovražniki oziroma reakcionarji v tujini videli, da z obrekovanjem in lažmi ni mogoče premagati in uničiti gibanja, ki se bojuje za svobodo svoje dežele na strani zaveznikov, so začasno obrnili hrbet tem, ki so jih dotlej na vse načine podpirali. Odtlej so nasproti naši osvobodilni vojski uporabljali druge metode, ki prav tako niso rodile nobenega uspeha, ker smo zmagali na dveh frontah, tako na notranji kot na zunanji. Zato ni nič čudnega, da danes vidimo, kako besni vsak dan vse hujša kampanja proti našemu osvobodilnemu gibanju in voditeljem tega gibanja. Še več, prepričan sem, da bo mednarodna reakcija uprizorila še večje načrtne gonje

proti naši državi, da že danes lahko rečem, da bo tudi ta ofenziva laži propadla in da bo vse blato, ki ga mečejo na našo državo, in na naše gibanje, ostalo na tistih, ki so ga uporabljali.

Tako nekateri sovražniki fronte pri nas kot tudi izven države ugovarjajo, češ da je pri nas pravzaprav enostrankarski sistem, se pravi, da Ljudsko fronto zlonamerno istovetijo s Komunistično partijo. Mislim, da bi tisti v tujini, ki nam to očitajo, zelo radi imeli tak sistem, toda kdo naj v vreči sestavi rogove? Zategadelj jim je to nerazumljivo, oziroma tega ne marajo razumeti. Če bi pa le malo pomislili, kadar govore ali pišejo take nesmisle, potem bi jih gotovo spreletela zona, ker bi videli, da ta »ena stranka« predstavlja več milijonov članov.

Ti ljudje so nam predlagali in nam še vedno predlagajo, naj vzamemo za zgled njihovo demokracijo, toda najprej naj dovolimo, da vstanejo od mrtvih vse tiste stare stranke, tiste reakcionarne stranke, ki so bile nekoč, češ da so samo te zmožne ustvariti demokracijo njihovega tipa. In to drži – te stranke bi res vzpostavile demokracijo njihovega tipa, se pravi, izobesile bi firmo, za katero bi se skrivala diktatura manjšine. Toda kaj hočete, naše ljudstvo noče take demokracije. Naše ljudstvo je razumelo, da ni kaj prida tista demokracija, ki se izraža samo v kroglicah ob času volitev, temveč da je boljša tista demokracija, ki ima globok čut za enakopravnost, socialno enakopravnost množic. Demokracija brez velikih socialnih reform – ni demokracija.

Naše ljudstvo si je priborilo svoj tip demokracije, kjer imamo vso svobodo za veliko večino ljudskih množic, hkrati pa obstajajo za neznatno manjšino samo nekatere omejitve, omejitve, ki ji onemogočajo, da bi delala, kar hoče, se pravi, da bi vladala; a kakor hitro ta manjšina nima oblasti v svojih rokah, ne more ničesar. Dalje se našemu ljudstvu zdi pametnejše, da se različne skupine in stranke, ki jim je res pri srcu demokracija, ljudska demokracija, združijo, kakor to dokazuje naša Ljudska fronta Jugoslavije. Naši narodi sodijo, da je v današnjem položaju obstoj mnogih strank, ki imajo različne programe in ki bi se klale in pretentavale med seboj, še prav posebno škodljiv, in zaradi tega ne marajo poslušati takih nasvetov. Tisti, ki posluša take nasvete, bi verjetno slabo opravil, ker bi kaj lahko preštel svoje pristaše.

J. B. Tito, Izbor iz del, 2. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 181–185.

DELO IN RAZVOJ KPJ V OBDOBJU OD PETEGA KONGRESA PARTIJE DO DANES

(Iz referata na šestem kongresu KPJ, novembra 1952 v Zagrebu)

Tovariši in tovarišice! Če bi govoril v tem poročilu podrobneje o raznih slabostih v naši partiji v obdobju, ki je tu zaobseženo, bi zavzelo to mnogo prostora. Pomudil se bom samo še pri nekaterih izmed teh slabosti.

Najprej bi se želel nekoliko pomuditi pri liku člana partije, pri liku komunista. V zadnjih dveh letih so se začeli pri nekem, na srečo majhnem krogu ljudi, članov partije, pa tudi posameznikov iz nekaterih partijskih vodstev kazati izmaličeni nazori o osebnem življenju in morali, ki so prestopali vse meje dovoljenega. Najpogostejši je bil primer neke določene idejne demoralizacije pri ljudeh, posebno pa moram poudariti, da so odigrala v tem neko določeno vlogo znana pisma VKP(b), ki obtožujejo našo partijo, da se vmešava v osebno in družinsko življenje članov partije, da jim omejuje svobodo v osebnem življenju itd. To trdim zaradi tega, ker je prišlo pri delu ljudi, ki so mislili, da je osebno življenje popolnoma neodvisno od partijskega, do politične demoralizacije in zaradi tega do odmikanja na informbirojevske pozicije. Centralni komite je moral po tem najostreje udariti in izdati vrsto ukrepov, da bi se take stvari ne dogajale več. Tu lahko rečem, da so ti ukrepi CK odlično odjeknili v vrstah partijskega članstva, ker so bili pravilni in učinkoviti.

Druga slabost, prav takšna ali še mnogo nevarnejša, ki se je pojavila hkrati s prvo, je bila v tem, da so začeli prodirati v vrste partijskega članstva razni partiji tuji nazori – idejni, politični pa tudi kulturni. Od kod in zakaj to? Zaradi naših neverjetno naglih sprememb v smeri demokratizacije celotnega družbenega življenja so razni elementi, ki jim socializem, kakor kaže, ni pri srcu, začeli napačno pojmovati našo demokratizacijo in dvigati glave, pojavile so se razne teorije o svobodi tega in onega. To se je čutilo na raznih področjih kulturnega, pa tudi političnega življenja. Taki nazori so vplivali celo na nekatere člane partije, ki jih ne moremo šteti za partijsko posebno trdne. To je začelo megliti in razblinjati idejnost ne samo zunaj, marveč tudi znotraj partije.

Ko smo si na jasnem v tem, da vloga KPJ danes ni v zapovedovanju, da se ne vmešava v vse kot nekak vrhovni arbiter in sodnik, ki izreka svojo sodbo o raznih problemih družbenega življenja – znanstvenih, gospodarskih in drugih – kot nekaj nepreklicnega in nezmotljivega, potem je jasno, da je vloga KPJ v njeni najpomembnejši nalogi – v idejnovzgojnem vodstvu, v njeni budnosti, da se socialistična družba pri nas razvija normalno in pravilno; to se pravi – vloga komunistov je v prevzganju in vzgoji državljanov naše dežele v socialističnem duhu.

Čedalje živahnejše in močnejše zveze z zahodnimi državami so, namesto da bi bile transmisije naše stvarnosti na Zahodu, postajale čedalje bolj transmisija raznih socializmu tujih, preživelih idej, ki naj bi se infiltrirale v naše družbeno življenje. Proti temu je CK prav tako izdal določene ukrepe, toda pokazalo se je, da bo tu borba težja. Tu ne gre za partijo, marveč le za posameznike, v glavnem za osebe, ki delujejo na raznih toriščih družbenega življenja izven partije. Verjamem pa, da bomo, če bomo ohranili vrste naše partije idejno čiste in disciplinirane, zlahka obvladali tudi te pojave, ki bi nam mogli povzročiti resno škodo v našem pravilnem razvoju, posebno pa pri prevzgoji ljudi v socialističnem duhu. Mi bi ne bili niti komunisti niti revolucionarji, če bi ne znali pravočasno in

pravilno odstranjevati takih pojavov, ki so v svojem bistvu ne le škodljivi, marveč tudi protirevolucionarni. Protirevolucionarno je vse, kar zavestno ovira revolucionarni razvoj, pa čeprav je krščeno s kakršnimi koli krilatimi camii.

Na koncu bi želel še enkrat opozoriti, da je za partijo na tej stopnji demokratizacije našega družbenega življenja najnevarnejši poskus infiltriranja raznih tujih vplivov med ljudstvo, posebno v partijo. Čim širša postaja demokratizacija, tem večja mora biti tudi budnost članov partije do takih pojavov, pa naj se izrazijo le-ti v tisku ali v ustni propagandi, v obliki kakih akcij itd. Take pojave je treba takoj razkriti kot poskuse, ki razbijajo našo idejno enotnost in slabijo enotnost med ljudstvom sploh.

Zato je borba za dostojni lik člana partije tudi v današnji razvojni fazi na poti graditve socializma (pri čemer se moramo varovati vseh mogočih Scil in Karibd) ena najvažnejših nalog naše partije, kajti le neoporečno vedenje komunistov, njihova nenehna idejna rast, njihova disciplina in požrtvovalnost, zvestoba ljudstvu in partiji jih dela vredne, da bodo idejni in politični pobudniki ustvarjanja nove – socialistične družbe.

Ljudska fronta Jugoslavije

V obdobju od V. kongresa do danes se je vloga ljudske fronte v naši graditvi socializma povsem uveljavila. Sodelovanje ljudske fronte v političnem, gospodarskem, kulturnem in drugem življenju je bilo odločilnega pomena za uresničevanje uspehov, ki smo jih dosegli doslej na teh področjih dejavnosti.

Posebno je treba poudariti, da je prav ljudska fronta omogočila, da so se široke ljudske množice naše dežele čimprej seznanile z bistvom spora med nami in ZSSR. Prva leta po objavi resolucije informbiroja, v času gospodarske blokade in poskusov Sovjetske zveze (beri: Stalina) napraviti zmedo med našimi narodi, je posvetila ljudska fronta večino svoje politične dejavnosti razlagi bistva spora in nakan ZSSR (Stalina) zoper našo državo ter se odločno borila proti informbirojevščini . . .

Pri tem delu je ljudska fronta, se pravi njene organizacije, posvečala posebno skrb razvijanju pripravljenosti, da se brani država pred agresijo in da se v zvezi s tem utrdi zaupanje v naše lastne sile. S takšnim intenzivnim političnim delom nam je uspelo do danes popolnoma objasniti najširšim množicam naših državljanov sovjetske (stalinske) imperialistične naklepe proti naši državi.

Ljudska fronta je bila nadalje zelo aktivna tudi v političnem delu, ko je razlagala nujnost naše družbene preobrazbe, izpolnitve petletnega plana itd., vzporedno s tem pa je tudi mobilizirala frontovce za prsto-voljne delovne akcije.

Dejavnost ljudske fronte je bila vsestranska: razlagala je razne gospodarske ukrepe vlade, agitirala za vključevanje v kmečke delovne zadruge,

sodelovala pri odkupu, pobiranju in določanju davkov, pri izpolnjevanju setvenih planov, pri uveljavljanju zakona o prepovedi nošnje zara in feredže itd.

Posebno pomembna sta bila vloga in delo ljudske fronte pri utrjevanju bratstva in enotnosti naših narodov. Budnost večine frontovcev do pojavov šovinizma v krajih, kjer se je nekoč bohotila nacionalna mržnja, je večinoma uspešno preprečevala ponovitev takih šovinističnih pojavov. Moram pa poudariti, da ljudska fronta vendarle ni v vseh takih krajih posvetila temu vprašanju dovolj skrbi, to pa navadno tam, kjer frontovske organizacije niso bile politično aktivne, kjer je zaradi nepravilnega pojmovanja vloge ljudske fronte na sedanji stopnji našega družbenega razvoja zamrlo politično delo. Mnenja sem, da je borba proti šovinizmu sestavni del političnega dela frontovcev. Ta borba mora biti tudi v fronti sami sistematična in nepretrgana, ker menim, da je prav ljudska fronta danes tista najbolj množična politična formacija naše socialistične države, v kateri se mora in edino more z največjim uspehom kovati in jekleniti naša nacionalna, politična enotnost in državna monolitnost.

V dosedanjem delu in uspehih pri idejnopolitičnem prosvetljevanju se je pokazalo, da postaja prav ljudska fronta najbolj množična šola za širjenje socialistične misli v naši deželi. Široke množice frontovcev kažejo čedalje večjo željo po učenju in po socialističnem, idejnem, političnem ter kulturnem znanju. Frontnim organizacijam je v zadnjem času omogočeno in prepuščeno, da same iščejo najprimernejše oblike za prosvetljevanje svojih članov. Razume se, da jim je pri tem treba pomagati pri organizaciji in izdelavi ustreznih aktualnih programov in planov za ideološko, politično in kulturno vzgojo. Posebno važna za to so predavanja z raznih področij znanosti, po možnosti čim kvalitetnejša, posebno tista, ki so aktualna v naši socialistični stvarnosti.

Tako delo bo lahko uspešno napredovalo v raznih oblikah, kakor so to organizacije ljudske fronte tudi že začele delati v krožkih, tečajih, v ljudskih univerzah, v organizaciji knjižnic in čitalnic itd. Mnoga predavanja o aktualnih problemih sodobnosti, ki jih je organizirala ljudska fronta doslej, so lepo uspela, vendar še niso dovolj izkoriščene vse možnosti, ki jih ima ta naša najbolj množična družbenopolitična organizacija. Krivda za to je v glavnem na partijskih organizacijah, ki ponekod podcenjujejo takó vlogo kakor tudi delo ljudske fronte. Nenehno se je treba zavedati, da ima naša partija prav v LF široke možnosti za prevzgojo ljudi v novem, socialističnem duhu.

Nedavno se je ponekod pokazalo mrtvilo v delu frontovskih organizacij. To je zdaj nekako popravljen, vendar pa še ne dovolj, zato si je treba odločno prizadevati za vsestransko poživitev dela v organizacijah ljudske fronte.

Do tega mrtvila je prišlo tudi zaradi napačnega pojmovanja vloge ljudske fronte. Mnogi člani partije so mislili, nekateri pa mislijo še danes, da je ljudska fronta potrebna le za razne delovne akcije v gospodarstvu.

Ljudska fronta je seveda mnogo storila za premagovanje gospodarskih težav, toda to je samo ena njenih vlog in nalog.

Podal bom bežen pregled le nekaterih delovnih akcij in njihovega učinka za naše gospodarstvo. V letih 1948 do 1950 je ljudska fronta mobilizirala svoje člane za številna prostovoljna dela, na primer za dela pri velikih ključnih objektih, v rudarstvu, gozdarstvu, na cestah, pri raznih krajevnih gradbenih delih, pri pogozdovanju itd. Samo leta 1949 je sodelovalo v delovnih brigadah 1,011.353 frontovcev pri ključnih objektih in opravilo dela v vrednosti 7 milijard dinarjev. Pri krajevnih delih je delalo leta 1949 30.506 delovnih brigad, ki so dale 319,153.808 delovnih ur v vrednosti 4 milijarde 841,900.000 dinarjev. Prostor mi ne dovoljuje, da bi našteval vse pomembnejše akcije in delovni učinek članov ljudske fronte. Razen tega mislim, da je pri tem za našo deželo najvažnejši moralnopolitični učinek.

Ljudska fronta bo imela in mora imeti čedalje pomembnejšo vlogo ne le kot politično združenje naših družbenih organizacij in socialističnih državljanov znotraj naše dežele, marveč mora imeti važno vlogo tudi izven nje kot politični predstavnik. Zaradi tega mora dobivati ljudska fronta čedalje močnejšo organizacijsko obliko in ideološko vsebino. Njena afirmacija kot združenje socialističnih državljanov naše dežele oziroma kot socialistična zveza delovnega ljudstva Jugoslavije bo zelo važna za še hitrejše in lažje uzpostavljanje zvez ter koristnega sodelovanja z naprednimi gibanji na Zahodu, posebno s socialističnimi strankami.

Kar naprej nam očitajo, da nimamo večstrankarskega sistema, da velik oziroma največji in zdaleč pretežni del naših državljanov nima možnosti pripadati neki politični organizaciji itd. Nič ne zaleže, da se sklicujemo na ljudsko fronto. To se zdi Zahodu nekaj majavega, manifestacijskega in temu podobno. Toda kaj bi v naših razmerah pravzaprav pomenil večstrankarski sistem in kaj sploh pomeni?

Večstrankarski sistem pomeni več strank in programov o družbenem življenju in razvoju. To pomeni, da nosilci revolucije in družbene preobrazbe dovolijo organizirano rušenje pridobitev revolucije, za katere je že bila prelita kri, za katere je že odločena oborožena bitka med starimi, preživeli in novimi, revolucionarnimi silami, ki prinašajo napredek v družbenem razvoju. Katera resnična in dosledna revolucija v zgodovini je prostovoljno vrnila orožje premaganemu nasprotniku, da bi se boril proti uspehom revolucije? Nobena. Te zgodovinske resnice pa nočejo razumeti tam na Zahodu ali pa jo razumejo, a bi nas želeli speljati na led. Treba je poskusiti – si mislijo – če uspe, dobro, če ne uspe, pa nič ni izgubljeno. Celo nekateri socialisti z Zahoda nas vprašujejo, zakaj nimamo večstrankarskega sistema. Po drugi strani pa jim ugaja pravi socializem, toda ne morejo razumeti, da pri nas ne moremo priti do socializma po večstrankarskem sistemu, marveč le, če smo proti takšnemu sistemu.

Zato v novih razmerah, v razmerah, ko je revolucija v glavnem uresničena in se družbena preobrazba že giblje na višjo stopnjo, to se

pravi, ko država že izroči proizvodna sredstva delovnim kolektivom in začno s tem odmirati funkcije države, je treba imeti tudi nove oblike organizirane množične politične sile, kakršna je pri nas ljudska fronta, katere organizacijska oblika in namen sta že zastarela, ki pa združuje socialistične delovne ljudi mesta in vasi za izpolnitev največje naloge, ki se uresničuje po revolucionarni poti – socializma. Seveda mora imeti takšna organizirana množična sila tudi enoten program. Da pa bi imeli nujen enoten program, ne moremo imeti večstrankarskega sistema, in to je tisto, česar na Zahodu ne morejo ali nočejo razumeti.

Tovariši in tovarišice! Ker so komunisti prav tako tudi člani fronte, priporočam, naj dobi ljudska fronta tisto politično vsebino in organizacijsko obliko, ki ji tudi ustreza na današnji stopnji in v zvezi s sedanjimi našimi mednarodnimi odnosi ter potrebami po sodelovanju. To je tembolj potrebno, ker je ta naša vseljudska politična organizacija postala v veliki meri zavesten politični in idejni organizem, ki je sposoben prevzeti veliko vlogo ne le v naši deželi, v smeri zgraditve našega novega sistema – socializma, marveč tudi na mednarodnem terenu za zmago socialistične misli . . .

Govoril sem že o notranjih razlogih sprememb v ljudski fronti. Toda tudi zunanji razlogi, posebno razlogi nadaljnjega sodelovanja s socialističnimi in naprednimi gibanji, nas silijo k temu. Da bi olajšali in uresničili takšno organizirano sodelovanje, bo treba pri nas izvršiti določene organizacijske spremembe v ljudski fronti kot pomembnem političnem faktorju ne le v naši deželi, marveč tudi v mednarodnem merilu. KPJ je kadrovska partija; na tej stopnji že mora imeti čedalje izrazitejšo vlogo idejne vzgojiteljice, ki pravilno usmerja in organizira naše celotno družbeno življenje. Zato je partija kot avantgarda delovnih ljudi naše države usmerjena predvsem v graditev socializma v naši državi in v borbo proti revizionizmu, tako v teoriji kakor tudi v vsakdanji praksi, proti revizionizmu, ki ga danes izvajajo sovjetski in informbirojevski voditelji, proti revizionizmu, pa naj pride s katere koli strani.

V zvezi s tem, da se je vloga partije na tej stopnji našega socialističnega razvoja do določene stopnje spremenila, da postaja še odgovornejša, kajti nadaljnji uspešni razvoj našega socialističnega sistema je odvisen v veliki meri od ravni zavesti državljanov naše socialistične države, ne pa le od materialnih pogojev – v zvezi s tem, da se je množična osnova za socialistično vzgojo razširila v velikanskem obsegu, da je prav socialistična vzgoja eno najpomembnejših in najodgovornejših delovnih področij za komuniste itd., mislim, tovariši in tovarišice, da bi se morali na tem kongresu pomuditi tudi pri vprašanju spremembe imena za našo partijo. Ime partija ne ustreza več. Po mojem trdnem prepričanju bi bilo vsekakor pravilneje in bi ustrezalo današnji stopnji ter perspektivam za nadaljnji razvoj, če bi se partija preimenovala v Zvezo komunistov Jugoslavije. To ni nič novega, kajti to ime srečamo že pri Karlu Marxu. Razumljivo je, da to ne bo vplivalo na organizacijski ustroj partije, na njen demokratični

centralizem itd. Tak naziv bi bil v skladu s tistim, o čemer sem govoril že prej, to se pravi z osnovnimi in najpomembnejšimi smernicami za bodoče delo komunistov.

Ko sem dejal, da je v bodoče najvažnejša naloga KPJ idejnovzgojnega značaja, nisem mislil s tem, da prenehajo vse druge vodilne funkcije. Ne! Te ostajajo, prvič, toliko, kolikor komunisti po sposobnostih ustrezajo za to ali ono funkcijo; drugič, vodilna vloga komunistov ne more biti nekak družbeni privilegij, marveč mora biti prežeta z idejnim vplivom v vodenju in z učinkovitostjo tega vpliva na pravilni socialistični razvoj. Zato Zveza komunistov Jugoslavije ne le ne zmanjšuje svoje vloge in odgovornosti za uspešni razvoj socializma, marveč jo še veča, zavrača pa določene škodljive metode, ki se vlečejo iz sovjetske (stalinske) prakse...

Zato mora pri sodelovanju v mednarodnem merilu odigrati pomembno vlogo tudi ljudska fronta oziroma – če bo sprejet moj predlog – Socialistična zveza delovnih ljudi Jugoslavije, kot najbolj množična družbena organizacija naše države, v kateri so združene vse naše družbene organizacije, skupine in posamezniki, s komunisti vred – organizacija, ki pomeni s svojimi osmimi milijoni članov eno izmed največjih političnih organizacij na svetu. Taka organizacija, ki predstavlja združenje zavestnih graditeljev socializma, lahko v tesnem sodelovanju z drugimi socialističnimi gibanji po svetu odigra pomembno in koristno vlogo za vse človeštvo.

J. B. Tito, Izbor iz del, 1. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 215–217, 221–225, 240–242.

O PRIHODNIH NALOGAH SOCIALISTIČNE ZVEZE DELOVNEGA LJUDSTVA JUGOSLAVIJE

*(Iz govora na četrtem kongresu Ljudske fronte Jugoslavije,
22. februarja 1953 v Beogradu)*

Ljudska fronta Jugoslavije je nastajala in se razvijala v najusodnejšem obdobju zgodovine naših narodov. Dogodki tik pred vojno, med vojno in v povojnem obdobju so dokazovali njeno veliko zgodovinsko vlogo pri priborjenih uspehih v vsej naši stvarnosti. Ker jo je usmerjala pravilna linija Komunistične partije Jugoslavije, je bila tisti organizirani faktor, ki je že v začetku vojne omogočil, da so se združili vsi pošteni rodoljubi v boju proti okupatorjem in kvislingom. V celotnem procesu boja za osvoboditev države je bila ne le naraščajoča sila oborožene borbe, temveč tudi neprecenljivi faktor za odstranjevanje narodnostnih nasprotij in za preprečitev bratomorne borbe, faktor za uresničevanje bratstva in enotnosti naših narodov. Nezaslišane težave in trpljenje med osvobodilno borbo je bilo mogoče premagati ter doseči končno zmago nad okupatorji in izdajalsko reakcijo, ki je že nekaj let pred napadom na našo deželo odkrito stopala v fašistični sistem, samo zaradi tega, ker se je Komuni-

stična partija Jugoslavije naslanjala na takšno politično združevanje vseh naprednih ljudi, kakor je bila Ljudska fronta.

Čeprav je bila Ljudska fronta v začetku ustanovljena z določeno omejeno nalogo – za borbo proti fašizaciji dežele, med okupacijo pa za borbo proti okupatorjem in domačim izdajalcem – se je vendar čedalje bolj in bolj spreminjala v vseljudoško napredno organizirano politično silo, katere naloge so se čedalje bolj kopičile, tako v procesu osvobodilne in revolucionarne oborožene borbe kakor tudi v procesu nadaljnjega revolucionarnega razvoja v naši državi. V program Ljudske fronte so se vključevale potemtakem vedno nove in nove naloge, zaradi česar je tudi dobivala čedalje trajnejši značaj, čedalje širšo množično podlago – in je postajala tako nujen politični organizem za pravilni razvoj socialistične države.

Toda pri sedANJI stopnji v graditvi socializma se je pokazala potreba, da Ljudska fronta spremeni svojo organizacijsko obliko in dobi ustrezno ime, kajti nastala je potreba po novi vsebini njenih nalog. Dobiti mora tako organizacijsko obliko, ki bo dovolj prožna, da bodo v tej organizaciji lahko zbrani vsi delovni ljudje naše države, ki na kakršenkoli način delajo v korist graditve socializma in ki sprejemajo koncepcijo našega družbenega razvoja. Na drugi strani pa naj ta organizacija dobi čim izrazitejšo socialistično ideološko vsebino. To je že sedaj zlasti potrebno zato, ker je naša družbena stvarnost dosegla danes visoko stopnjo razvoja. Decentralizacija in demokratizacija upravljanja v naši državi imperativno zahtevata tudi bolj razvito socialistično zavest državljanov naše države.

V tej novi organizaciji, v Socialistični zvezi delovnega ljudstva Jugoslavije, bodo imeli člani Zveze komunistov Jugoslavije kot pripadniki te organizacije veliko in odgovorno nalogo, nalogo idejnega vzgojitelja in nosilca resničnega socialističnega duha tudi med članstvom te milijonske socialistične organizacije.

Ves naš razvoj v smeri čim širše in pristnejše demokracije zahteva, da se v Socialistični zvezi delovnega ljudstva Jugoslavije goji in svobodno razvija borba mnenj kot edino pravičen socialistični način, kako doseči enotnost akcije pri nadaljnji graditvi socializma v naši državi. Samo po sebi pa je razumljivo, da je za dosego čim enotnejšega gledanja na našo stvarnost, na njen nadaljnji pravilni razvoj itd. neogibni prvi pogoj: vztrajno in potrpežljivo prevzganje ljudi, da bodo spoznali pravilnost naše poti ter zgodovinsko nujnost družbenega razvoja v socializmu, da bodo spoznali, v čem je prednost socialističnega sistema pred drugimi sistemi, da bodo spoznali nujnost državljske socialistične discipline, dolžnosti in pravice delovnih državljanov naše države ter potrebe po varovanju bratstva in enotnosti naših narodov in njihovih pridobitev, izbojevanih v revolucionarni osvobodilni borbi, itd.

Ljudska fronta je že doslej imela v našem razvoju velikansko vlogo, prepričan pa sem, da bo sedaj, v določenem smislu reorganizirana in spremenjena v celovito trajno politično organizacijo vseh socialističnih sil naše države, še uspešneje izpolnila svojo zgodovinsko vlogo pri uresniče-

vanju socializma in da bo zaradi svoje množičnosti in politične zavednosti tisti faktor, ki bo trdno skoval našo socialistično skupnost.

Kar zadeva vlogo Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije na področju mednarodnega sodelovanja, bo nedvomno zelo velikega pomena v vsakem pogledu, tako za našo stvarnost kakor tudi za napredna gibanja po svetu sploh, in to spričo mračne perspektive informbirojskega izrojavanja marksističnih idej na eni strani in spričo krepitve fašistično-reakcionarnih nosilcev vztrajne borbe proti vsemu, kar je napredno na svetu, na drugi strani.

Sodim, da zbudjata današnji mednarodni položaj in perspektiva njegovega nadaljnega razvoja toliko zaskrbljenosti ne le za neposredni mir, temveč tudi za nadaljnji progresivni razvoj sploh, da nujno morajo sodelovati vse napredne sile na svetu...

To je danes najvažnejša naloga, ki se imperativno zastavlja naprednemu človeštvu.

Na tem mestu lahko izjavim, da se bo Socialistična zveza delovnega ljudstva Jugoslavije, ki naj na tem kongresu dobi dokončno organizacijsko obliko, posvetila z vso močjo tudi delu na mednarodnem področju, v sodelovanju z vsemi naprednimi gibanji na svetu, zlasti socialističnimi, da bodo napredne sile zmagale nad mračnimi silami, ki si vztrajno prizadevajo pahnuti človeštvo v katastrofo, še hujšo, kakor jo je doživelo v zadnji vojni.

Prepričan sem, tovariši in tovarišice, da bo IV. kongres Ljudske fronte sprejel predlog o spremembah imena in nalog fronte in da bo ta, v nekem smislu nova organizacija vseh graditeljev socializma v naši državi tudi v nadaljnjem obdobju častno izpolnila svoje zgodovinsko poslanstvo za duhovno in stvarno preobrazbo naše dežele.

J. B. Tito, izbor iz del, 2. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 267-270.

RAZVOJ DRUŽBENOPOLITIČNEGA SISTEMA NA TEMELJIH SAMOUPRAVLJANJA

(Iz referata na IX. kongresu ZKJ, marca 1969 v Beogradu)

Razvoj Zveze komunistov

Vzporedno z revolucionarnimi spremembami v naši družbi se je spreminjala tudi Zveza komunistov sama. To je bilo nujno zato, da bi lahko bila v novih družbenih razmerah, na višji ravni razvoja demokratičnih samoupravnih odnosov in socialistične zavesti, kos nalogam avantgarde v boju, ki ga bije naš delavski razred in vsi delovni ljudje za zgraditev socialistične družbe.

Zveza komunistov je povedla zavestne družbene sile v boj za delavsko samoupravljanje, za zgraditev in razvoj celotnega družbenega sistema na temeljih samoupravljanja in s tem začela tudi proces lastnega spreminja-

nja in preobražanja iz klasične partije v vodilno idejnopolitično organizacijo novega tipa, v notranjo – gonilno in usmerjevalno – silo socialističnega samoupravljanja.

Družbenoekonomska reforma je z daljnosežnostjo svojih ciljev in globino družbenih preobrazb, ki jih je sprožila, postavila tudi reformo Zveze komunistov, in sicer kot nujno in neodložljivo.

Četrta seja CK ZKJ je zadala močan udarec nosilcem birokratsko-etastičnih pojmovanj, ki so bili v samem vrhu Zveze komunistov, pomenila je tudi preobrat za reformiranje same Zveze komunistov.

Čeprav smo šele na začetku globljih sprememb v Zvezi komunistov – saj so bili storjeni šele prvi koraki v njeni reorganizaciji – že lahko govorimo tudi o nekaterih uspehih in izkušnjah.

Prvič, Zveza komunistov se je po osmem kongresu ZKJ, zlasti pa v preteklih dveh letih, dosti bolj ukvarjala z najvažnejšimi vprašanji družbenega razvoja, z vsebinskimi vprašanji družbenoekonomske reforme, kot pa se je prej. Zaradi takšne usmeritve in doslednosti Zveze komunistov se je okrepila smer gospodarske in družbene reforme in sicer kljub nekaterim zamudam v akciji. Zveza komunistov se je uspešno upirala raznim pritiskom, ki so vlekli nazaj ali pa so hoteli konservirati sedanje stanje, premagala je omahovanja, ki so se pojavljala, srečevala se je s številnimi težavami in protislovji. Brez lastne globlje preobrazbe Zveze komunistov ne bi mogla postati še močnejša udarna sila z večjo akcijsko sposobnostjo pri učinkovitem uresničevanju svoje politike.

Kot je prišlo neposredno po četrti plenarni seji CK ZKJ do močnega prodora demokratizma v Zvezo komunistov in družbene odnose, tako lahko brez pretiravanja rečemo, da je prišlo po sprejetju smernic sredi minulega leta do resničnega vzpona Zveze komunistov v idejnem, akcijskem in političnem pogledu. S tem akcijskim programom je Zveza komunistov občutno okrepila svojo borbenost in vpliv na potek družbenih dogajanj.

Kadar se Zveza komunistov izogiba odkritega soočenja z nastalimi problemi, kadar ne pokaže dovolj pripravljenosti, da bi v svojih vrstah odkrito razjasnila stališča in oblikovala jasno idejno in politično izhodišče, ni nič čudnega, če se v takih primerih pojavlja med delavci, mladino, delom inteligence in v drugih okoljih tudi nervoza in dvomi. S tem hkrati nastajajo možnosti in prostor za delovanje raznih političnih in idejno tujih in tudi sovražnih sil.

Od Zveze komunistov se pričakuje pa tudi zahteva, da ima jasne in enotne ocene položaja, da daje načelno izhodišče za reševanje problemov, da določa neposrednejše in dolgoročneje razvojne cilje naše socialistične družbe, povezujoč jih s stanjem in gibanji v mednarodnih odnosih.

Od komunistov ne pričakujejo samo prave besede, temveč hkrati z njo tudi smelo, odločno akcijo, ki bo dajala celotnemu družbenemu in političnemu življenju nove spodbude in mobilizirala vse napredne družbene sile,

da bodo s krepitvijo samoupravnih odnosov spreminjale obstoječe stanje, uresničevale težnje in interese delavskega razreda in vseh delovnih ljudi.

Zveza komunistov pa se v ideološkem boju še ni dovolj odločno postavila zoper tokove v naši državi, ki so tuji socializmu. Prakticizem v naši vsakdanji aktivnosti je eden od vzrokov, da komunisti doslej niso posvečali potrebne pozornosti zatiranju raznih nam tujih idej in odmikov, ki niso nenevarni za naš samoupravni sistem. Da bi se bili komunisti sposobni uspešno upirati takim tendencam, se morajo tudi sami ideološko dovolj oborožiti z marksističnim znanjem. Mislim, da imamo precejšnje število sposobnih kadrov, in sicer kadrov z avtoriteto, ki morajo z uspehom biti boj proti vsem poskusom, da bi kdo vnašal v našo stvarnost razna tuja pojmovanja. Vendar mora biti ta boj sistematičen in dobro organiziran.

Drugič, dosegli smo velik napredek pri krepitvi enotnosti v vrstah Zveze komunistov Jugoslavije – enotnosti, ki jo uresničujemo na novih temeljih, ob vse bolj neposrednem vplivu celotnega članstva.

Pogostokrat smo govorili o tem, da je treba krepiti enotnost v Zvezi komunistov in smo upravičeno opozarjali na nekatere včasih tudi vznemirljive pojave neenotnosti, ki so oteževali mobilizacijo vseh sil družbe za reševanje najvažnejših problemov. Pri tem smo izhajali od spoznanja, da komunisti ne morejo biti zagovorniki samo posameznih ozkih interesov, parcialnih pogledov, in da je bistvo komunistične avantgarde, da izraža interese vsega razreda in da bo pomemben dejavnik integracije družbe. Lahko rečemo, da s preobraževanjem Zveze komunistov tudi v tem pogledu že uresničujemo nove kvalitete.

Na temeljih samostojnosti, večje iniciative in ustvarjalnosti vseh delov Zveze komunistov ter večjega demokratizma vse bolj uspešno razjasnjujemo poglede na probleme, ki jih prinaša praksa, in usklajujemo mnenja, da bi zagotovili enotnost v pogledih in akcijah. Pokazalo se je, da brez razvitega demokratizma ni dejanske enotnosti v Zvezi komunistov, tako kot tudi brez enotnosti v idejnopolitični podlagi in akciji ni učinkovitosti pri uresničevanju sprejete politike.

Iz osnutka statuta ZKJ, ki je predložen kongresu, je razvidno da imamo demokratični centralizem v Zvezi komunistov za bistven element v njenem konstituiranju in načinu delovanja. Naša celotna praksa in izkušnje iz dosedanjega delovanja Zveze komunistov zahtevajo, da to načelo definiramo na bolj sodoben način. Potrebno je, da bolj konkretno razčlenimo njegovo vsebino in da pri izvanjanju tega načela posvečamo dosti večjo pozornost demokratičnemu izoblikovanju stališč, enotnemu delovanju in skupni odgovornosti za rezultate politike.

Tretjič, prvič smo imeli republiške kongrese pred zveznim kongresom. Republiške organizacije ZK so sprejele svoje statute, ki bodo usklajeni s statutom ZKJ. Organizacije ZK v republikah so imele tudi odločilno vlogo pri kandidiranju in volitvah članov osrednjih organov

Zveze komunistov Jugoslavije. Tako prakso je treba še naprej razvijati kot pomembno obliko in rezultat reorganizacije naše zveze.

O vseh bistvenih vprašanjih našega nadaljnjega razvoja je bila na republiških kongresih dosežena popolna enotnost. Pokazalo se je, da se je od osmega kongresa ZK do danes močno spremenilo razmerje sil v naši družbi, in sicer v prid samoupravljanja. Republiški kongresi so ustvarili podlago za to, da bo deveti kongres ZKJ opravil ustvarjalno politično sintezo stališč, izoblikovanih na enotnem programskem izhodišču v bazi Zveze komunistov.

Četrtrič, kot rezultat dosedanjega poteka reorganizacije ZKJ, njene preobrazbe in revolucionarnosti se zelo spreminja podoba stanja v sami organizaciji, njena sestava in notranja razmerja. Spremembe v sestavi članstva ZKJ v minulem letu, zlasti po sprejetju smernic, so večje in pomembnejše kot v vsem minulem desetletju. Jasnejše definiranje aktualnih idejnopolitičnih nalog ter povečana dinamičnost in borbenost Zveze komunistov so vplivali na to, da so oboji, mladina in delavci, pokazali neprimerno večje zanimanje za vstopanje v njene vrste.

Vse te spremembe nam tudi nalagajo dolžnost, da moramo dosledno nadaljevati po poti, na katero smo stopili. S tem se začenjamo usmerjati k neprestanemu obnavljanju Zveze komunistov, in sicer z zajemanjem vseh tistih ljudi, ki dokazujejo, da so zagovorniki interesov delavskega razreda in socialističnega razvoja na temeljih samoupravljanja.

Te pozitivne spremembe pa se ne uresničujejo samo v bazi naše organizacije, temveč jih močno čutimo tudi v delu forumov Zveze komunistov. Prav kongresi ZK v republikah so po sestavi delegatov in njihovi aktivni udeležbi v kongresnem delu pokazali, kako močno so prodrle nove sile v Zvezo komunistov, kako močno so prodrle v Zvezo komunistov nove generacije, ki so se uveljavile v neposrednem boju za samoupravljanje v delovnih organizacijah in komunah.

Petič, obnovitev kadrovske sestave v vodstvih zvez komunistov – na vseh ravneh, ob večji udeležbi delovnih ljudi iz samoupravne družbene baze, ki je rezultat dosedanjega boja ZKJ za reformo družbe in za lastno preobrazbo – lahko ocenimo kot zelo pomembno za nadaljnji razvoj in delovanje Zveze komunistov.

Spremembe v kadrovske sestavi najvišjih organov Zveze komunistov, do katerih je prišlo na nedavnih republiških kongresih in kakršne bodo tudi na tem kongresu, so obsežnejše, kot bi bile v drugačnih okoliščinah, kajti na naših prejšnjih kongresih ni bilo večjega obnavljanja in naravnega vključevanja novih ljudi v vodilna telesa Zveze komunistov.

Glavna značilnost v teh spremembah je demokratizacija vsega postopka pri izbiri ljudi za določene funkcije v Zvezi komunistov in doslej največja možnost da članstvo vpliva na izbiro ljudi v vodilne organe Zveze komunistov. Te spremembe, ki smo jim bili priča na kongresih ZK v republikah, so odprle pot novi praksi na področju kadrovske politike v

Zvezi komunistov in s tem ustvarile možnosti za normalno obnavljanje in pomlajevanje sestave v vodstvih ZK v naslednjem obdobju.

Takšna usmeritev v kadrovske politiki ni konfrontiranje generacij in tudi ne sme biti tako pojmovana. Sam sem proti konfrontiranju starih in mladih. V naši družbi ne moremo pritrditi teoriji o spopadu generacij, ker to ne ustreza stvarnosti. Sem za to, da pridejo na odgovorne položaje sposobni ljudje, bodisi da so stari ali mladi. Glavno merilo naj bi bila sposobnost, ne pa leta starosti. Po drugi strani bi morali tisti, ki ne morejo več dati toliko, kolikor dajo mladi – ki se namreč ne morejo več z vso močjo angažirati na odgovornih položajih, zlasti tam, kjer zahtevamo operativno – končno občutiti nekaj več od tistega, kar so dali naši revoluciji in našemu socialističnemu razvoju. V vsakem pogledu jim je treba omogočiti, da bi bilo njihovo življenje čim dostojnejše revolucionarja, ki je dal vse za stvar našega delavskega razreda in delovnega ljudstva. To so ljudje, revolucionarji, ki so vse svoje življenje posvetili boju za družbeni napredek. Naša družba jim mora v vsakem pogledu dejansko izkazati vse priznanje in hvaležnost.

Oblikovanje načel o pomladitvi kadrov in njihovo dosledno uporabo v občinskih, pokrajinskih in republiških organizacijah ZK ter v kadrovske priprave za deveti kongres ZKJ je bilo mogoče doseči zaradi visoke stopnje enotnosti. Zlasti je treba poudariti, da večina pripadnikov starejših generacij uglednih revolucionarjev, ni samo sprejela takšne usmeritve, temveč se je zanj tudi aktivno borila. Prav zaradi takšnega njihovega načelnega odnosa je Zveza komunistov – kljub nekaterim pomanjkljivostim in slabostim – utrdila osnovno smer kadrovske politike.

Mnogi naši tovariši so bili več desetletij na najbolj odgovornih dolžnostih v Zvezi komunistov, na zadnjih kongresih pa niso bili znova izvoljeni v vodstva. V Zvezi komunistov pa moramo razvijati takšne odnose, da funkcija ne pomeni hkrati monopola v politični akciji in da lahko tudi ljudje, ki nimajo operativnih funkcij, prispevajo k idejnopolitičnemu delovanju Zveze komunistov.

Zveza komunistov se s tem, da se zavestno odreka svoje monopolistične pozicije v političnem življenju, pa tudi na področju kadrovske politike, ki postaja stvar samoupravnih družbenopolitičnih struktur, ne odreka tudi svoje odgovornosti, niti svojih obveznosti, kadar gre za določanje jasnih načel kadrovske politike, za konkretizacijo meril za volitve določenih organov in teles, skratka, kadar gre za boj za čim boljše kadrovske rešitve. Bistvo sprememb je v tem, da reorganizirana Zveza komunistov sedaj to uresničuje z neposrednim političnim angažiranjem komunistov, ki se skupaj z vsemi drugimi delavnimi ljudmi javno borijo za te rešitve in stališča. Zveza komunistov se tako idejno in politično angažira tudi pri volitvah v skupščine družbenopolitičnih skupnosti, ki so neposredno pred nami.

Pri izbiri kadrov za vodilne funkcije v organih federacije moramo spoštovati načelo, da so enako zastopane vse naše republike. Jasno pa je,

da je to načelo mogoče ustrezno uresničiti samo tedaj, če je tesno povezano tudi z načelom izbire najboljših in najsposobnejših ljudi iz vsake republike. Obe načeli sestavljata torej celoto in samo tako lahko pravilno izberemo ljudi za organe federacije.

Šestič, v zadnjih dveh letih smo imeli znatne spremembe v reorganizaciji ZK nasplo in v strukturi vodilnih organov ZKJ in ZK republik. CK ZKJ je v svojih sklepih sredi leta 1967 dal pobudo za bistvene spremembe v organizacijski strukturi ZK v delovnih organizacijah, krajevnih skupnostih in občinah. Praksa, katere rezultate rezimiramo na tem kongresu, je pokazala upravičenost in prednost novih organizacijskih oblik.

Ustvarjanje večjih organizacij ZK v delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih spravlja komuniste iz organizacijske zabubljenosti v majhnih osnovnih organizacijah in jih usmerja k širšem delovanju prek konferenc ZK, na katerih se neposredneje in živahneje spopadajo različna stališča in tako prihaja prek boja mnenj do sklepov o tem, kakšno naj bo izhodišče za akcijo komunistov.

Ob poudarjanju pomena in vloge organizacij ZK v delovnih organizacijah so komuniste te spremembe spodbudile in usmerile, da se neposredneje vključujejo v družbenopolitično življenje tudi zunaj svoje delovne organizacije, v komuni, v okolju, v katerem živijo. Tako se je začel krepiti vpliv komunistov iz delovnih organizacij in vpliv delavskega razreda na vsa dogajanja v krajevnih skupnostih, komunah in drugih družbenopolitičnih skupnostih.

Občinske konference ZK kot širša telesa od občinskih komitejev neposredno izhajajo iz baze ZK v delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih. Vanje so vključeni komunisti z vseh področij družbenega in političnega življenja v občini; začele so se uveljavljati kot forum, ki kvalificirano razpravlja o idejnih in političnih vprašanjih. Takšna oblika delovanja ZK zagotavlja bolj aktivno vlogo članstva pri oblikovanju stališč svoje organizacije.

Uvedba letnih konferenc ZK v pokrajinah, republikah in ZKJ bo pomenila korak naprej pri krepitvi vpliva baze Zveze komunistov na delo forumov ZK in bo prispevala k bolj dinamičnemu delu tako vodstev kakor tudi vsega članstva Zveze komunistov. Zato bi morali priti na letnih konferencah do popolnega izraza prav komunisti iz delovnih organizacij in iz samoupravne baze nasplo.

Nov statut ZKJ, ki je predložen na tem kongresu, kakor tudi statuti ZK republik bi morali zagotoviti organizacijske pogoje za nadaljnji razvoj ZK, da bi le-ta dejansko mogla uspešno uresničevati vodilno idejno vlogo v sistemu socialističnega samoupravljanja.

Zveza komunistov zagotavlja – kot avantgardna sila v razvoju samoupravljanja – s svojim vplivom hkrati stabilnost in revolucionarni značaj oblasti delavskega razreda in takšno funkcioniranje njenih organov, ki služi krepitvi socialističnih samoupravnih odnosov.

V tem smislu je treba povsem jasno reči, da se Zveza komunistov ne odreka – niti se ne bi mogla – svoji odgovornosti za varnost in stabilnost našega družbenega sistema, za ohranitev neokrnjene suverenosti in nedotakljivosti naše socialistične skupnosti.

Končno, poleg vseh uspehov, ki smo jih dosegli v preobrazbi Zveze komunistov, je glavno delo v zvezi s tem šele pred nami.

Reorganizacija Zveze komunistov ni kakšno naše »notranje vprašanje«. Odnosov znotraj ZK ne preurejamo zaradi nas samih, temveč zato, da bi bili komunisti čimbolje organizirani in sposobni javno delati med množicami, krepiti svoj vpliv na vsa družbena gibanja, izpolnjevati vodilno idejnopolitično vlogo ZK dejansko povsod, kjer razpravljajo in odločajo o družbenih vprašanjih.

V ZK je treba brezkompromisno in jasno razmejiti vse tiste tendence in njihove nosilce, ki vlečejo nazaj ali si prizadevajo ohraniti sedanje odnose in stanje. ZK se mora odločno znebiti vseh birokratskih dezorientiranih, malomeščanskih, karierističnih in drugih podobnih elementov, ki so zašli v Zvezo komunistov ali pa so mislili, da bodo mogli v določenem trenutku izkoristiti zvezo za kakšne svoje cilje in interese. V teh bitkah se mora ZK še širše in pogumneje odpreti mladini, proizvajalcem in drugim ustvarjalcem – vsem tistim, ki so se pripravljene boriti za politiko Zveze komunistov.

Zaradi pomena, ki ga ima jasno določanje idejne in politične osnove v nadaljnji preobrazbi Zveze komunistov, in zato, ker je potrebno izpopolnjevanje in revolucioniranje avantgarde delavskega razreda na višji razvojni ravni naše socialistične družbe – predlagamo kongresu, naj sprejme poseben dokument »Idejnopolitična osnova nadaljnjega razvoja Zveze komunistov.«

Želel bi še nekaj povedati tudi o demokratičnem centralizmu. V naši partiji je vselej veljalo pravilo, da je članom dopuščeno, da se z nekaterimi stvarmi ne strinjajo, toda ko je po izčrpnih in vsestranskih razpravi sprejet sklep, za katerim stoji večina, tedaj so dolžni sodelovati pri njegovem izvajanju vsi. Tako pojmovan demokratični centralizem mora biti tudi danes navzoč v delu Zveze komunistov Jugoslavije. To je zlasti pomembno tudi na današnji etapi našega razvoja, ko smo odločilno odgovorni za pravilno in hitro reševanje posameznih velikih problemov in raznih protislovij, ki smo jih podedovali ali nastajajo v procesu razvoja naše družbene biti.

Res je, da utegne v praktičnem uresničevanju sklepov priti tudi do nepričakovanih stvari. Toda tudi o tem je treba razpravljati znotraj Zveze komunistov, ne pa zunaj nje, in po vsestranski razpravi sprejeti sklep, ki bo obvezen za vsakega člana ZKJ.

Z večjo stopnjo naše enotnosti in notranje kohezije, predvsem pa z odločnejšim in vztrajnejšim uresničevanjem naših skupno sprejetih stališč, lahko še hitreje napredujemo,boljšujemo v ekonomskem razvoju živ-

ljenjski standard, pospešujemo naš socialistični samoupravni sistem in s tem še bolj krepimo tudi naš ugled v svetu.

Na koncu naj poudarim, da se bo morala Zveza komunistov v bodoče bolj angažirati v idejnopolitičnem delu, v idejnopolitičnem vzgajanju, proučevanju klasikov marksizma in v poglobljenem proučevanju sodobnih dinamičnih gibanj ter sprememb v svetu. Ne smemo dopustiti, da bi nas vsakdanji problemi potiskali v prakticizem in da zato ne bi dovolj jasno videli perspektive nadaljnjega razvoja naših socialističnih samoupravnih odnosov in vloge socialistične Jugoslavije v svetu.

J. B. Tito, Izbor iz del, 1. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 397-406.

ODLOČNO V BOJ PROTI VSEM NEGATIVNIM POJAVOM IN RAZREDNIM NASPROTNIKOM V NAŠI DRŽAVI

(Iz sklepnega govora na 21. seji predsedstva ZKJ, 2. decembra 1971 v Karadordevem)

Rad bi vam povedal nekaj o vprašanju delavskega razreda.

Bile so tendence, da je treba delavski razred popolnoma vključiti v nacionalne okvire. Toda v Jugoslaviji je le en delavski razred, delavski razred vse Jugoslavije. Ne samo zato, ker so delavci spremešani, ker v Srbiji, Sloveniji, Hrvatski in v drugih republikah delajo skupaj ljudje različnih narodnosti. Delavski razred je enoten iz več razlogov, zlasti idejnih, in v nobenem primeru ne more dovoliti, da bi ga preštevali, kadar gre, recimo, za zaposlovanje. Zmeraj sem bil za to, da pride v našem gospodarstvu, v našem javnem življenju sploh, sposobnost na prvo mesto, da pa se seveda upošteva tudi nacionalni moment, da zavoljo tega ne bi prihajalo do negativnih pojavov. Skratka, povedati želim, da delavskega razreda ne moremo ločevati po republikah. Delavski razred je jugoslovanški. Vendar je odločilni faktor predvsem v svoji republiki, in to mora biti čedalje bolj; biti mora najpomembnejši faktor oblasti v republiki, kakor je bilo danes tu že povedano. Delavskemu razredu smo veliko obljubljali, a malo tega izpolnili. Zato moramo odločneje uresničiti ravno tista dopolnila, ki zadevajo delavski razred.

Vidite, tovariši, takšne različne nepravilne pojave je še zmeraj najti pri nas. Precej jih je na Hrvatskem, in jaz sem jih že kritiziral, a mislim, da jih bo še treba kritizirati – tako na Hrvatskem kakor v drugih republikah.

Tovarišem iz Srbije moram odkrito povedati, da sem slišal pripombe, kako nima nihče pravice vmešavati se v njihove zadeve, tj. glede tega, kako bo živel delavski razred Srbije. Jaz sem rekel: Oprostite, če mislite, da bi delavski razred v Srbiji moral zategovati pas zaradi nekih potreb po hitrejšem razvoju, se s tem ne bi mogli strinjati. Nekaj drugega je, da imamo bolj razvite in manj razvite republike. Vendar nikoli ne smemo govoriti, da bi lahko v kateri republiki delavski razred silili, da zateguje

pas. Ima pravico, da se temu postavi po robu, in mi kot vodstvo Zveze komunistov Jugoslavije vam pri tem ne bi dali prav. To sicer ni bilo zdaj, bilo je že dokaj prej, kar sem slišal od vas. V zadnjem času je stvar videti drugačna.

So pa še druge stvari. Vzemimo na primer ukrepe, s katerimi se republike zapirajo v svoje republiške okvire. Republike so samostojne, je pa nesprejemljivo, da bi počele kaj takega. Ne smemo ustvarjati republiških okvirov, ki bi nas izolirali ene od drugih. Nasprotno, potrebujemo še tesnejše odnose med republikami, med narodnostmi itd. In s tem bo seveda tudi vse močnejša politična akcija v smeri, v katero si prizadevamo. S tem bomo krepili vsako našo republiko. Ni namreč dovolj samo govoriti o bratstvu in enotnosti. Kakor je videti, je nekaterim tudi ta parola tako rekoč že odveč in ne marajo za bratstvo in enotnost.

Zdaj se postavlja vprašanje, kako naj krepimo našo socialistično skupnost. Jasno je, da jo bomo krepili najprej s tem, da bomo s pravilnim delovanjem krepili Zvezo komunistov. Glejte, toliko zadev imamo, ki so zunaj administracije, zunaj državnih funkcij itd., da nam potlej – če se bomo nanje v resnici dobro usmerili in jih čimprej obvladali – nihče ne bo mogel očitati, da komu ukazujemo. V naših akcijah se nam ni treba braniti tudi administrativnih ukrepov. To sem slišal od več tovarišev, to pa tudi sam že dolgo govorim. Preveč se zlorablja ta naša demokracija. Strinjam se, da imamo čim večjo demokracijo. Vendar je treba nasproti nasprotnikom, ki delajo proti takšni skupnosti, proti demokratični skupnosti, najučinkoviteje ukrepati, tudi po administrativni poti.

V številnih državah, ki se imajo za demokratične, je v zaporih mnogo ljudi, ki se ne strinjajo s takšnim sistemom, s trpljenjem, ki so mu izpostavljeni, s položajem, v katerem so najrevnejši deli družbe. Tako bomo morali ne samo govoriti, marveč tudi delovati: da za nedemokratično ravnanje proti naši socialistični ureditvi ni mogoče pričakovati demokratičnega ravnanja z njihovimi nosilci. Kajti zame je takšno ravnanje tako demokratično kakor revolucionarno. Za varstvo našega socialističnega razvoja pred vsemi možnimi napadi moramo uporabiti vsa sredstva, ki so sicer v navadi v današnjem civiliziranem svetu, in zaradi tega nam nihče ne bo mogel nič očitati. Kako bomo prišli do tega in kako bomo to delali, je odvisno od tega, ali bomo imeli jasna in čista stališča. Ne pa da nekateri tarnajo, da tega nimajo radi, češ da je nedemokratično, drugi pa so za to. Kot komunisti moramo vsi zastopati eno stališče tudi pri tem vprašanju. Tega mnenja morajo biti vsi, ki želijo, da bi naša socialistična jugoslovanska skupnost zares napredovala in se krepila ter šla po poti razvoja h komunizmu. Tisti, ki ne morejo prenašati takšnega načina delovanja proti kontrarevolucionarjem in drugim sovražnim elementom – niso za Zvezo komunistov in naj izstopijo.

Zdaj pa nekaj o vprašanju – kako doseči enotnost Zveze komunistov Jugoslavije. Kmalu bomo imeli drugo konferenco ZKJ. Na tej konferenci bomo zares morali pregledati tudi določena statutarna vprašanja in ugoto-

viti, ali je treba v statutu kaj spremeniti. To je resda stvar kongresa, toda važno je, da vsaj delamo v tej smeri, da okrepimo našo Zvezo komunistov kot zares učinkovit revolucionarni instrument, kot avantgardo našega delavskega razreda. O tem se moramo dogovoriti na konferenci, vendar je prav, da o tem razpravljamo že zdaj.

Že dolgo govorim, da moramo našo Zvezo komunistov tudi organizacijsko usposobiti za delovanje. Vidite, poskušali smo z množičnimi osnovnimi organizacijami Zveze komunistov, z več kot sto člani. Njihovo delo se pogosto omejuje na to, da »imajo predavanja«, da govorijo le posamezniki, dejansko se izmenjuje nekaj ljudi, in to je vse. Takšne organizacije nimajo partijskega življenja. Obstoj manjših organizacij po podjetjih, po obratih itd. ne izključuje tudi širših sestankov, na katerih bi obravnavali probleme vsega podjetja, kombinata itd. Če bodo osnovne organizacije manjše, bodo nastale možnosti za boljšo vzgojo in pravo komunistično življenje v tem okolju. Seveda morajo tudi tu veljati komunistične norme obnašanja. Tako bo lažje nadzorovati tudi morebitne nasprotnike v Zvezi komunistov in z večjo odgovornostjo se bo lotevala tudi sprejemanja v ZKJ. O tem ne bi danes obširneje govoril, kajti to terja nekoliko globlja pojasnila. Naj omenim le, da bomo tudi to morali obravnavati na konferenci.

J. B. Tito, Izbor iz del, 2. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 400–403.

URESNIČEVANJE VODILNE VLOGE ZVEZE KOMUNISTOV V RAZVOJU SOCIALISTIČNEGA SAMOUPRAVLJANJA (Iz referata na IX. kongresu ZKJ, maja 1974 v Beogradu)

Tovarišice in tovariši!

Naša socialistična revolucije je dosegala uspehe prav zato, ker je imela v KPJ oziroma ZKJ takšno vodilno revolucionarno organizacijo, ki je kljub občasnim omahovanjem, napakam in šibkostim znala oblikovati idejne in politične cilje ter akcijske naloge, kakor jih je zahteval položaj. Zato moramo nenehno posvečati največjo skrb stalnemu razvijanju in uresničevanju avantgardne razredne vloge, idejni in politični usmerjenosti, akcijski sposobnosti in organizacijski graditvi kakor tudi metodam in oblikam delovanja Zveze komunistov. Zato moramo tudi na našem kongresu postaviti to v središče naših razpravljanj kot eno izmed ključnih vprašanj našega nadaljnjega boja za socializem.

Krepitev vodilne vloge Zveze komunistov smo poudarjali kot našo stalno nalogo v vseh obdobjih revolucije. Da pa bi v tem uspeli, ni dovolj samo hoteti in o tem govoriti, marveč je treba hkrati tudi dojeti, da bo Zveza komunistov Jugoslavije imela takšno vlogo samo tedaj, če si bo vedno znova pridobivala zaupanje delavskega razreda in sploh delovnih ljudi. A to zaupanje si bo pridobivala samo tedaj, če bo na sleherni

razvojni stopnji znala delovnim ljudem kazati pota in opozarjati na sredstva boja za vedno boljše in svobodnejše življenje v socialističnih proizvodnih odnosih, če bo znala metode in oblike svojega boja in akcij usklajevati z objektivnimi razmerami. Brez tega ne bi bili zmagali v narodnoosvobodilni vojni in tudi ne bi bili dosegli odločilnih uspehov v povojni obnovi in graditvi države, pri razvijanju socialističnih samoupravnih odnosov. Poudarjali smo, in to najbolje potrjujejo naše bogate revolucionarne izkušnje, da je Zveza komunistov uresničevala svojo vlogo samo v boju za razvijanje revolucije, za poglobljanje socialističnega samoupravljanja oziroma za krepitev vpliva delavskega razreda in njegovega položaja kot vladajoče ekonomske in politične družbene sile.

Taka politična usmeritev ZKJ je zadevala zlasti v prvem obdobju po devetem kongresu na odpore protisocialističnih in protisamoupravnih sil, ki so imele oporo tudi v vrstah same zveze, posebno v nekaterih njenih vodstvih. To nam je povzročilo veliko škodo in morali smo se odločno spoprijeti s takšnimi pojavi in jih odločno odstranjevati.

Spopad samoupravljanja z močnimi ostanki etatizma, z unitaristično-centralističnimi težnjami kakor tudi s krepitvijo etatizma na republiških in drugih ravneh, nadalje s tehnokratsko-upravljavskimi monopoli, katerih moč je naraščala, ter sploh s prakso odločanja mimo delavskega razreda je bil navzoč na vseh družbenih področjih. Kot proizvod teh teženj je naraščal nacionalizem, ki je imel korenine tudi v nekaterih vodilnih telesih v ZKJ in ki je varal množice, kar zadeva pravo družbeno vsebino teh procesov. Ta nacionalizem se je začel neposredno povezovati s kontrarevolucijo. Skupna značilnost teh teženj in sploh protisocialističnih sil je bila v njihovih prizadevanjih, da oslabijo in razvrednotijo vodilno vlogo delavskega razreda v družbi in da spodbijejo avantgardno vlogo Zveze komunistov v boju za nadaljnji razvoj socialističnega samoupravljanja. Pri tem so se pojavljali tudi poskusi, da bi obnovili že presežena birokratsko-centralistična stališča o vlogi Zveze komunistov, oziroma da bi jo spremenili v orodje okrepljenih tehnobirokratskih vrhov v gospodarstvu in državi, vedno manj odgovornih delavskemu razredu in drugim delovnim ljudem. Kršili in zanikali so načela demokratičnega centralizma, kar je v bistvu izražalo težnjo po spreminjanju Zveze komunistov v orodje teh tehnobirokratskih vrhov ali pa v organizacijo, ki se z obilico deklaracij in resolucij ukvarja v resnici samo z nekakšnim vzgajanjem, ne pa tudi z akcijo. Prav iste sile so si tudi prizadevale, da bi se Zveza komunistov Jugoslavije dezintegrirala da bi iz nje nastala nekakšna »federalistična koalicija«, zasnovana na pravici do ustanavljanja frakcij v ZKJ. Zato je bil tudi tolikšen odpor proti demokratičnemu centralizmu v ZKJ.

Napadi na družbeno vlogo Zveze komunistov, prodor meščanskih pojmovanj o partiji in njeni vlogi, težnje po federalizaciji ZKJ, frakcioniško delovanje, izrivanje Zveze komunistov iz vsakodnevne družbene prakse – vse to je neizbežno slabilo enotnost in akcijsko sposobnost ter vodilo v široko pasivizacijo članstva in organizacij ZKJ. Na te pojave smo

z vso resnostjo opozorili že na 17. seji predsedstva ZKJ konec aprila 1971, z 21. sejo decembra istega leta pa je Zveza komunistov začela družbeno akcijo najširših razsežnosti proti takim težnjam in praksi, začela je odločen boj za dosledno razvijanje socialističnega samoupravljanja. Obračun s silami, ki so zanikale vodilno vlogo ZKJ, je bil važen pogoj za mobilizacijo delovnih ljudi v boju za nadaljnje razvijanje naše socialistične revolucije.

Nadaljnji uspehi v izpolnjevanju nalog na sedanji stopnji našega razvoja so torej odvisni od sposobnosti Zveze komunistov, da uresničuje svojo vodilno vlogo in krepí idejnopolitično in akcijsko enotnost, da razvija ustvarjalno delo svojih članov in organizacij, kjerkoli se bije boj za uveljavljanje socialističnega samoupravljanja.

Naše najvažnejše naloge v boju za socializem so danes jasno oblikovane v novi ustavi ter v izhodiščih in predlaganih dokumentih za ta kongres. Njihovo uresničevanje morajo komunisti razumeti tudi kot nadaljnje uveljavljanje družbene vloge delavskega razreda, s tem pa tudi kot nadaljnjo krepitev svoje revolucionarne razredne dejavnosti.

Zveza komunistov in delavski razred

Revolucionarna usmeritev naše partije je bila vselej in predvsem odvisna od njenega odnosa do delavskega razreda, od vpliva delavcev na politiko partije, od tega, koliko je skrbela za družbeni položaj delavskega razreda in za uresničevanje njegovih interesov. Komunistična partija oziroma Zveza komunistov je toliko uspešneje uresničevala svoje naloge, kolikor je bila s svojo idejnopolitično dejavnostjo in s svojo sestavo delavska razredna organizacija.

V vseh prelomnih trenutkih naše revolucije je bila enotnost partije in razreda odločilna. Izražala se je tudi v socialni sestavi partije. Izkušnje iz boja za samoupravljanje nam povedo, da so delavci bolj množično vstopali v Zvezo komunistov takrat, kadar se je brezkompromisno zavzemala za uresničevanje socialističnega razvojnega programa. In narobe: delavci so jo zapuščali takrat, kadar je omahovala pri uresničevanju revolucionarne usmeritve. V takih okoliščinah je nastajal v Zvezi komunistov prostor tudi za poglede, ki so bili značilni za meščansko družbo, to pa je grozilo spremeniti naravo organizacije in ohromiti njeno delovanje. Naj tu še posebej poudarim, da delavci takrat, kadar se srečujejo z odstopanji od revolucionarne razredne usmerjenosti, od razrednih interesov, ne smejo zapuščati vrst Zveze komunistov. Nasprotno, to naj jih še bolj spodbudi, da se bojujejo proti takšnim negativnim težnjam v Zvezi komunistov in v družbi. Organizacije in vodstva Zveze komunistov morajo biti idejnopolitično veliko bolj občutljiva za vsa stališča in zahteve delavcev, zlasti še za njihove kritike, ker se je pokazalo, da so imeli delavci največkrat prav. Ko bi tako bolj delali že doslej, bi delavci v manjšem številu zapuščali Zvezo komunistov.

Delavski razred je gonilna sila socialistične revolucije. Njegova revolucionarnost je podana v njegovi družbeni biti. Pri tem velja poudariti, da tudi tehnična in druga ustvarjalna ter delovna inteligenca, ki je vključena v socialistične proizvodne odnose v okviru samoupravno združenega dela in na podlagi načela delitve po delu, sestavlja delavski razred. Uspeh revolucije je dalje odvisen tudi od širine razredne zveze, to je od zveze in sodelovanja delavskega razreda s kmeti in vsemi ljudmi, ki živijo od svojega dela, torej s tistimi socialnimi silami, ki svoj interes prav tako najdejo v premagovanju kapitalističnih odnosov. V vsem tem je bistvena kvaliteta avantgardne organizacije, bistveno je, koliko je usposobljena za svojo zgodovinsko nalogo. Revolucionarna organizacija pa bo toliko bolj učinkovita, kolikor bolj bo povezana z delavskim razredom in drugimi delovnimi ljudmi, kolikor bo z vso svojo dejavnostjo izražala resnične razredne interese.

Takšna vloga Zveze komunistov je odvisna, kakor sem že dejal, tudi od socialne sestave njenega članstva. V vrste Zveze komunistov vedno bolj vstopajo ljudje, ki so zrasi v boju za samoupravljanje, predvsem v temeljnih organizacijah združenega dela. Tu, v neposredni praksi, delavci najbolj občutijo, v kolikšni meri je Zveza komunistov zares njihova politična organizacija. Tu lahko konkretno primerjajo besede z dejanji. Seveda pa vplivajo na politiko sprejemanja še drugi momenti, zlasti odnosi v Zvezi komunistov. Odvisna je od tega, ali so demokratični, ali prevladujejo odnosi tovariškega zaupanja, iskrenosti in enakopravnosti ne glede na funkcije, ali lahko komunist mirno pove tisto, kar misli, ali lahko brez strahu in posledic opozarja na resnične slabosti in njihove nosilce.

Po 21. seji predsedstva ZKJ smo dosegli določene uspehe v spreminjanju socialne sestave Zveze komunistov. V Zvezo komunistov je bilo sprejetih več razredno zavednih delavcev kakor prejšnja leta. Toda vseeno še ne moremo biti zadovoljni s socialno sestavo članstva. Še vedno imamo industrijska središča, v katerih je manj kakor tretjina članov ZKJ iz delavskih vrst, zato so organizacije dolžne še bolj vztrajno in organizirano skrbeti za to, da bodo delavce, ki so se izkazali v samoupravni praksi in političnem življenju, še bolj množično sprejemali za člane. Tudi sprejemanje žensk – delavk v ZKJ mora bolj ustrezati njihovemu deležu v proizvodnji in njihovemu prispevku k socialističnemu samoupravnemu razvoju.

V Zvezo komunistov je bilo v zadnjem času sprejetih precej mladih delavcev. Tako usmeritev je treba še nadaljevati, kajti tudi tu še nismo naredili odločilnega preobrata.

Pred nami je še naprej tudi naloga, da spodbujamo in razvijamo krepitev vpliva delavstva v Zvezi komunistov in družbi, ker je to najboljša pregrada za vse birokratske, tehnokratske in druge deformacije. Zaradi tega uresničevanje delavske večine ni za nas formalno vprašanje, kakor so to ponekod pojmovali in tudi uresničevali, marveč je to ena izmed oblik boja za večji vpliv delavskega razreda na politiko in prakso ZK.

Seveda pa delavska večina v ZKJ sama od sebe še ne daje revolucionarnega obeležja politiki Zveze komunistov. Vsi vemo, da obstajajo na svetu partije in sindikati z delavsko večino, ki pa ne vodijo razredne politike. Toda če obstajajo v ZKJ sile z revolucionarno socialistično zavestjo, zasnovano na znanstvenem socializmu, marksizmu, leninizmu in vseh dosedanjih pridobitvah socialistične misli in prakse, potem bo delavska večina zagotovila tem silam moč za akcijo. Nasprotno pa bo prevladujoči vpliv malomeščanskih in tehnobirokratskih slojev v ZKJ odtrgal in zaviral v akciji te sile, tako da bo revolucionarna avantgarda izgubila stik s svojo razredno podlago. Prav zadnja leta smo se spopadli s precej močnim prodorom takih teženj.

Uresničevanje enotnosti ZKJ in boj proti frakcionaštvu

Številni primeri iz zgodovine revolucionarnih bojev, zlasti še pri nas, opozarjajo na usodno pomembnost enotnosti revolucionarne organizacije. Partija je bila toliko močnejša in je toliko učinkoviteje uresničevala svojo vodilno vlogo, kolikor je bila idejno in politično enotna, oblikovana in grajena na temeljih demokratičnega centralizma. Izkušnje so tudi potrdile, da enotnost vselej nastaja v akciji, v boju, kadar dejanja potrjuje besede. Brez akcije ni enotnosti komunistov.

Samo po zaslugi svoje trdne enotnosti in marksistične usposobljenosti je lahko maloštevilna KPJ popeljala jugoslovanske narode v zmagovit narodnoosvobodilni boj. Po zaslugi enotnosti narodov naše države, pri čemer je spet bila odločilna enotnost KPJ, smo se lahko z neomajnim zaupanjem delovnih ljudi po vojni postavili po robu vsem pritiskom in ohranili neodvisnost. Samo po zaslugi moči te enotnosti smo se lahko uprli tudi najnovejšim poskusom in nevarnostim, ki so grozile oslabiti Zvezo komunistov Jugoslavije in izpodkopati temelje naše družbene skupnosti.

Družbene korenine najnovejših napadov na samoupravljanje in na enotnost Zveze komunistov so bile, kakor sem že dejal, v krepitvi tehnokratizma in v njegovi povezanosti s političnim birokratizmom kakor tudi v okrepljenem nastopu razrednega sovražnika, čigar delovanje smo precej zanemarili. K temu so pomagala tudi kratkovidna in egoistična pojmovanja, ki pozabljajo na interes razreda in družbe kot celote. Zanemarjanje enotnosti interesov delavskega razreda je ogrožalo vodilno vlogo ZKJ in omogočalo širjenje nacionalističnih in tehnoliberalističnih stališč v Zvezi komunistov.

Na enotnost, demokratični centralizem in avantgardno vlogo ZKJ je najbolj rušilno delovalo frakcionaštvo. In tako, kakor je nekoč, v predvojnem obdobju, KPJ postala resnična avantgardna sila delavskega razreda, ko je premagala frakcionaštvo in grupaštvo, tako je tudi v najnovejšem času za Zvezo komunistov Jugoslavije eno izmed prvih vprašanj – zatreti frakcionaštvo in nenačelno grupaško obnašanje.

Poudariti moram, da je po devetem kongresu zagrozila nevarnost, da se frakcije tudi organizacijsko konsolidirajo v vrstah Zveze komunistov, v posameznih vodstvih, da vsilijo svoja izhodišča. Nacionalizem, unitarizem in liberalizem so postali njihovi idejni izrazi. Nato so frakcije poskušale vnesti v ZKJ politični boj za oblast in ga z demagoškimi gesli prenesti med široke ljudske množice, posebno med mladino. Frakcionaši so poskušali manipulirati z nekaterimi forumi in zlasti s sredstvi javnega obveščanja ter privatizirati kadrovske politiko. Obrekovali so ugledne borce naše revolucije, segali po dezinformacijah in raznih intrigah.

Jaz kakor tudi velika večina komunistov smo bili zaskrbljeni zaradi stanja v Zvezi komunistov in v nekaterih njenih vodstvih. Dezintegracijsko idejne in politične težnje so razdvajale vodstva in slabile Zvezo komunistov Jugoslavije. Kritična opozorila predsedstva ZKJ in izvršnega biroja kakor tudi moja so naletela na odpor frakcionaških skupin. Bili so poskusi vnesti v partijske vrste razdor. Zato je tudi moralo priti do ostrega posega. Kajti tega, kar so delali frakcionaši, ni bilo več mogoče dopuščati. V nasprotnem bi tvegali, da se razmerje med družbenimi silami nevarno premakne v škodo socializma in samoupravljanja kakor tudi bratstva, enotnosti in enakopravnosti jugoslovanskih narodov in da naša družba zaide v resno krizo.

Tako je prišlo do 21. seje predsedstva ZKJ in do vseh tistih ukrepov, ki so nujno sledili, s pismom vred. Pokazalo se je, da ima ZKJ dovolj moči, da ob naslonitvi na delavski razred in druge socialistične sile družbe odstrani nevarnost protisocialističnih teženj in obnovi enotnost svojih vrst na razrednih temeljih. Reči pa moram, da se je frakcionaško delovanje nadaljevalo v nekaterih okoljih tudi po tej seji.

Vzroki za frakcionaštvo so večstranski, toda glavni vzrok je boj za oblast. Idejna razhajanja so zelo pogost element frakcionaštva. Potem pa še nebudnost do razrednega sovražnika in slabo delo vodilnih forumov, dalje razni kompromisi, liberalizem itd.

Iz zgodovine naše partije, iz zgodovine delavskega gibanja sploh vemo, da je frakcionaštvo prodiralo na površje vselej takrat, kadar je avantgarda izgubila jasno idejno usmeritev ter organizacijsko in akcijsko sposobnost. Tedaj pa je vselej tudi začela izgubljati stik z delovnimi množicami.

S kritičnimi analizami na raznih sejah vodilnih organov ZKJ, z oblikovanjem smotrov ustavnih sprememb, s pismom, izhodišči za deseti kongres, s krepitvijo razrednega bistva Zveze komunistov v vsakodnevni politični praksi, z odločnim in vztrajnim bojem za utrditev enotnosti naših vrst ter za enotno delovanje organizacij in forumov Zveze komunistov – pa smo vendarle razbili frakcionaštvo. Obnovili, razvili in dopolnili smo idejna in politična izhodišča boja ZKJ v skladu s spremenjenimi razmerami in tako dali jasne odgovore na številna odprta vprašanja v naši družbi. S tem smo naredili konec omahovanjem glede politike in nalog komunistov ter jim nakazali jasno idejno in politično smer boja v nasled-

njem obdobju. Prav to pa nam je omogočilo, da smo razbili frakcionaštvo in ponovno utrdili enotnost ZKJ. Pri tem so imeli veliko vlogo tudi centralni komiteji ZK republik oziroma republiške in pokrajinski partijski organizaciji. Iz vrst ZKJ so bili izločeni številni frakcionaši, oportunisti in omahljivci.

V nekaterih okoljih pa se spet obuja v življenje tako imenovana centralistično-unitaristična frakcija. Toda vsem takim mora biti enkrat za vselej jasno, da so unitaristično-centralistična, nacionalistična in liberalistična pojmovanja in težnje tisto, kar naša izhodišča odločno zavračajo.

Če želimo, da bo naša Zveza komunistov idejno in politično enotna in akcijsko močna – to pa hočemo in to zahteva tudi delavski razred – potem moramo biti še nadalje budni in odločni ter v prihodnje preprečiti sleherno obliko frakcionaštva, bolezni, ki se je v naši ZKJ nekaj časa precej razmahnila. To lahko danes, ko je naša usmeritev jasna, naredimo učinkoviteje kakor včeraj. Skratka, za frakcionaše ni in tudi ne sme biti prostora v Zvezi komunistov.

Jugoslavija je demokratična država in naša Zveza komunistov je demokratična, revolucionarna, politična organizacija, toda za sovražnike naše revolucije in socialističnega samoupravljanja – ni demokracije. Zato bomo vztrajali v obrambi razredne narave naše socialistične demokracije kot izraza in orožja vodilne vloge delavskega razreda in vseh drugih naprednih družbenih sil.

Povečana razredno revolucionarna enotnost ZKJ se je močno potrdila na nedavnih republiških kongresih in pokrajinskih konferencah. Ob teh priložnostih so se pokazala istovetna stališča do temeljnih vprašanj politike in ideologije. To je pravi izraz resnične enotnosti, ki se je v Zvezi komunistov v sedanji etapi naše revolucije utrjevala v smislu krepitve socialističnega samoupravljanja. Enotnost se je uresničevala v široki akciji in demokratično.

Spet se je pokazalo, kako pomembno je uresničevanje demokratičnega centralizma na leninskem načelu – najširša demokracija pri oblikovanju politike, najtrdnjša enotnost pri njenem uresničevanju. Za našo partijo ostaja to tudi naprej temeljno načelo – kadar večina sprejme sklep na podlagi široke demokratične razprave, ga mora manjšina sprejeti. Člani Zveze komunistov se lahko tudi ne strinjajo v nekaterih konkretnih stvareh, toda kadar je demokratično sprejet sklep, za katerim stoji večina, potem so ga vsi dolžni uresničevati.

Kadarkoli smo zanemarili lastnosti komunistov, se je zmanjšal njihov vpliv med ljudstvom. To se je dogajalo vselej takrat, kadar so izključno osebni interesi začeli delovati na zavest in obnašanje komunistov, kadar so pozabili, da so vojaki revolucije in kadar so začeli zanemarjati in odrivati ideale, ki smo jih zapisali na našo zastavo. V takih okoliščinah tudi vpliv komunističnega zgleda slabi in temni.

Tudi danes moramo zastaviti vprašanje: kakšne vrline morajo imeti komunisti. Predvsem morajo prednjačiti v boju za socialistično samou-

pravljanje, razumeti morajo okoliščine, bistvo in resnične tokove naših revolucionarnih gibanj. Hkrati pomeni to negovanje osebnih lastnosti, ki so vedno odlikovale komuniste, to pa so skromnost, požrtvovalnost, nesebičnost, zavzemanje za zmago vsega tistega, kar je napredno in humano. Komunist mora biti tudi samokritičen in načelno sodelovati v boju mnenj. Svoje besede mora potrjevati z dejanji. Zame ni komunist tisti, ki se v besedah strinja s sklepi, dela pa ravno nasprotno, česar je bilo pri nas nekaj časa precej.

Sleherni pravi komunist mora delovati ustvarjalno in mobilizatorsko, kot revolucionar se mora bojevati za napredek naše socialistične družbe. Kdor za to ni pripravljen, zanj ni prostora v Zvezi komunistov. To velja zlasti za komuniste na vodilnih položajih. Tudi tokrat poudarjam tisto, kar sem v zadnjih letih že večkrat povedal, namreč, da naš delavski razred, naši narodi in naša revolucija potrebujejo pred vsem drugim enotno in močno Zvezo komunistov, partijo revolucionarne akcije. Imamo več kakor milijon članov ZKJ. Toda vedno sem menil, da za revolucionarno partijo ni odločilno število, marveč so odločilne njena trdnost, kakovost, jasna idejnopolitična usmeritev in sposobnost, da si zagotovi podporo razreda in ljudstva, da bi lahko to usmeritev uresničila.

Akcijsko in organizacijsko usposabljanje zveze komunistov

Pred nami so v naslednjem obdobju številne in zelo velike naloge. Na tem kongresu jih bomo jasno in konkretno definirali. Tu so tudi naloge, ki so jih navajali na republiških kongresih in pokrajinskih konferencah Zveze komunistov. Poleg tega so tudi naloge, ki izhajajo iz uresničevanja novih ustav federacije, republik in pokrajin kakor tudi novih statutov občin in krajevnih skupnosti. V središču vsega tega so naloge, ki jih nalaga graditev notranjih odnosov v samoupravno združenem delu. Če gledamo v celoti, so vsi ti dokumenti in naloge razčlenjevanje in konkretizacija splošne usmeritve ZKJ v sedanjem obdobju. Vendar to ni dovolj. Izoblikovanje jasnih idejnih in političnih stališč o bistvenih vprašanih družbenega razvoja in vsakodnevne prakse je samo del dela. Da bi ves naš družbeni sistem dobro deloval in da bi Zveza komunistov učinkovito uresničevala svojo vodilno vlogo, mora biti s svojo organizacijo in metodo dela usposobljena tako, da uspešno vpliva na zavest delovnih ljudi, jih organizira in vodi v boju za uresničevanje naše politike. Zato se mora tudi sama dobro organizirati, in to od temeljev do vrha.

Iz izkušenj našega revolucionarnega gibanja vemo, da je partija kot celota bila toliko bolj aktivna, kolikor aktivnejše so bile njene osnovne organizacije in celotno članstvo. Celična struktura kot oblika organiziranosti je že presežena. Toda ne smemo pozabiti na nekaj, kar je bilo bistveno za to obliko – na aktivnost in mobilnost organizacije in slehernega člana partije, s tem pa tudi na njegov večji in neposrednejši vpliv na

okolje, v katerem deluje. V partijskem življenju je veljalo pravilo po znanem Leninovem stališču, da ni samo partija odgovorna za delovanje vsakega svojega člana, ampak da mora biti tudi sleherni član odgovoren za svojo partijo, za njeno akcijo, za njen družbeni ugled in uspeh. Prav to pa je tisto, kar moramo doseči tudi danes.

Eno izmed napačnih mnenj o vodilni vlogi ZKJ se je kazalo v zanikanju takšne vloge osnovne organizacije. Pri tem so posebej zanemarjali njeno razvijanje kot subjekta partijske politike in idejnopolitičnega delovanja. To pa je tudi danes aktualno. Ustanavljanje velikih osnovnih organizacij je slabilo njihovo aktivnost in jih odtegovalo od vsakodnevne boja delovnih ljudi. S tem se je še zlasti zmanjševala vloga članstva, ki tako ni moglo priti do izraza. To pa je godilo težnjam po spreminjanju organizacije v nekakšen debatni klub, kar je v bistvu vodilo v idejno in politično pasivizacijo članstva in v forumsko delo.

Naše izkušnje kažejo, da je bila povezanost Zveze komunistov z razredom in ljudstvom mogoča prav zavoljo dejavnosti osnovnih organizacij, vseh članov in zaradi moči njihovega vpliva. In narobe: neposredni vpliv partije med množicami se je zmanjševal v enaki meri, kakor je upadala dejavnost osnovnih organizacij.

Zato moramo odločno opustiti prakso, ki je vodila v pasivnost osnovnih organizacij in največjega dela njihovega članstva. Mislim, da je najbolj ustrezno, da se oblikujejo v okviru temeljnih organizacij združenega dela. Tu se bo članstvo lahko najbolj uveljavilo, saj se njegova dejavnost usmerja na najvažnejša področja bitke za socialistično samoupravljanje. Prav tako moramo razvijati demokratične in tovariške komunistične odnose med člani in krepiti odgovornost osnovne organizacije, da bo v resnici postala družbenopolitični subjekt v okolju, v katerem deluje.

Na nedavnih republiških kongresih in pokrajinskih konferencah so vsestransko in kritično obravnavali dosedanje delo vodstev ter določili njihovo vlogo in naloge. Tudi na tem kongresu moramo spregovoriti o delu vodilnih organov in teles ZKJ ter na podlagi dosedanjih izkušenj povsem konkretno določiti njihovo vlogo, naloge, odgovornost in organizacijo. Osnutek novega statuta vsebuje v tem smislu tudi konkretne predloge. Zveza komunistov Jugoslavije potrebuje močno, dinamično in vplivno vodstvo oziroma tak idejnopolitični center – centralni komite z izvršilnimi organi – ki bo s svojo organizirano in pravočasno akcijo ter političnimi stališči in sklepi zagotavljal enotno vodenje in enotno delovanje celotne Zveze komunistov, usmerjal njeno akcijo v reševanje bistvenih vprašanj socialističnega samoupravnega razvoja jugoslovanske skupnosti.

Poročilo o delu predsedstva ZKJ med kongresoma izčrpno prikazuje njegovo delovanje kakor tudi delovanje izvršnega biroja in komisij. Kritično smo govorili o tem delu že na nekaterih prejšnjih sejah predsedstva in na drugi seji konference ZKJ. Pa tudi sam sem o tem večkrat govoril. Zato ne bi želel ponavljati že znanih ocen.

Do preobrata v delu je prišlo z 21. sejo predsedstva ZKJ. Ker sem vedel, da velika večina komunistov in članov vodstev, naših delovnih ljudi in vseh tistih, ki sta jim pri srcu socializem in samoupravljanje, mislijo in čutijo kakor jaz – glede tega se nisem prevaral – sem moral na tej seji nastopiti ostro, se odločno upreti silam, ki so vedno bolj odkrito nastopale proti samoupravljanju in enotnosti Zveze komunistov. Velika večina tovarišev me je podprla, tako da smo lahko odločno začeli premagovati slabosti v celotni ZKJ. Nastale so ugodna politična klima in razmere, da tudi delo vseh forumov ZK postane konkretnjše in plodnejše, da se začno oblikovati enotna stališča o najpomembnejših idejnih, političnih in ekonomskih vprašanjih in da se te naloge učinkovito uresničujejo.

Prepričan sem, da smo vsi iz dosedanjega dela izluščili potrebne nauke in da bodo novi centralni komite in druga telesa ZKJ v prihodnje delovali še učinkoviteje in odgovorneje.

Aktivnost komunistov pa se ne konča v njihovih partijskih organizacijah. Njihovi sestanki so samo dogovori za akcijo, medtem ko se njihova resnična vodilna vloga uresničuje na vseh toriščih boja za socializem, na vseh področjih družbenega življenja – v temeljnih organizacijah združenega dela, v krajevnih skupnostih in samoupravnih interesnih skupnostih, v samoupravnih organih, skupščinah, Socialistični zvezi, sindikatih, mladinskih organizacijah, Zvezi borcev, enotah JLA itd. Zato je kar najbolj aktivno delovanje komunistov v teh organih in organizacijah odločilnega pomena.

J. B. Tito, Izbor iz del, 2. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 498–510.

DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE V NOVEM POLITIČNEM SISTEMU

(Iz referata na X. kongresu ZKJ, marca 1974 v Beogradu)

Družbenopolitične organizacije v novem političnem sistemu

Stabilnost in učinkovitost našega političnega sistema sta v največji meri odvisna od uspešnega delovanja družbenopolitičnih organizacij ter od njihovega demokratičnega povezovanja in skupnega delovanja v ustvarjalnem osvetljevanju in uresničevanju tekočih nalog v našem družbenem razvoju. Pri tem sta bistveni dve stvari: prvič, idejnopolitična in akcijska enotnost vseh teh organizacij v okviru Socialistične zveze kot fronte socialističnih sil pod vodstvom Zveze komunistov in kot najširše politične organizacije samoupravljalcev, in drugič, akcijska samostojnost sleherne izmed teh organizacij na področju njihovega delovanja.

Družbenopolitične organizacije niso transmisija družbene vloge Zveze komunistov, vendar ne morejo biti niti nekakšne vzporedne politične

organizacije, ki se bojujejo za oblast ali za nekakšen poseben vpliv na zavest ljudi. Slehera izmed njih ima svojo posebno vlogo, svoje naloge na določenem področju družbenega življenja in je za to odgovorna svojemu članstvu. Prav zato je potrebna združevalna idejna in politična vloga Zveze komunistov.

Na podlagi teh načel zahtevajo globoke spremembe, ki se jih na podlagi nove ustave lotevamo v družbenogospodarskem in političnem sistemu, nujno tudi nekatere spremembe v položaju, organizaciji in načinu delovanja družbenopolitičnih organizacij.

Družbenopolitične organizacije, še zlasti pa Socialistična zveza in Zveza sindikatov, so dobile z novo ustavo zelo odgovorno vlogo v samoupravnem političnem sistemu. Z uvedbo delegatskega načela v konstituiranje in delo skupščin bodo odslej, kakor je bilo že rečeno, neposredno sodelovale v skupščinskem odločanju na vseh ravneh. Socialistična zveza in sindikati niso samo odgovorni za demokratični kandidacijski postopek v volilnem procesu, ampak imajo tudi pravico in dolžnosti sodelovati pri oblikovanju stališč samoupravnih delegacij in delegatov. Zato morajo zagotoviti stalno demokratično komuniciranje delegacij in delegatov z njihovo samoupravno bazo.

Zvezi sindikatov pripada ugledno mesto v graditvi samoupravnih socialističnih odnosov in v uresničevanju odločilne vloge delavskega razreda v družbi. S tem ko sindikati sodelujejo tudi neposredno, prek delegatov v skupščinah družbenopolitičnih skupnosti, v graditvi gospodarskega sistema, v določanju ekonomske politike in v zakonodajni dejavnosti, prevzemajo svoj del družbene odgovornosti tudi za uresničevanje takih sklepov v praksi. Sindikati se bodo sedaj še bolj zavzeli za krepitev materialne osnove samoupravljanja, za nastajanje stabilnejših pogojev gospodarjenja, za povečevanje storilnosti in za razvijanje samoupravnega planiranja.

Še zlasti pomembni sta neposredna udeležba in odgovornost sindikatov pri sprejemanju samoupravnih sporazumov in družbenih dogovorov. V mislih imam predvsem medsebojno usklajevanje interesov med posameznimi deli združenega dela kakor tudi njihovih skupnih interesov z interesi delavskega razreda v celoti. Kot njihova pomembna obveznost ostaja še naprej zaščita samoupravnih pravic delavcev. Sindikalne organizacije imajo svoj del odgovornosti tudi pri urejanju morebitnih sporov in konfliktov v organizacijah združenega dela.

Prav tako pomembno vlogo imajo sindikati pri izobraževanju in usposabljanju delavcev za samoupravljanje, pri razvijanju razredne solidarnosti in sploh pri razvijanju socialistične razredne zavesti delavcev, kar zadeva odnose do dela in samoupravljanja.

Nujno je, da se sindikati zavzamejo tudi za urejanje problemov na področju socialne politike, življenjskega standarda, zaposlovanja in šolanja delavcev, stanovanjske politike in otroškega varstva ter zagotavljanja oddiha delavcev. Zavzemajo se za razvijanje socialistične solidarnosti in

za krepitev odgovornosti vseh družbenih dejavnikov, da bi se ta vprašanja uspešneje urejala.

Takšna vloga sindikatov nujno zahteva, da se tako organizacijsko kakor po načinu dela prilagodijo spremembam v samoupravnem organiziranju združenega dela in v novih družbenogospodarskih odnosnih nasploh.

V *družbenem položaju žensk* so nastale velike spremembe v skladu s spremembami v položaju delavskega razreda in delovnega človeka sploh, četudi moramo tu še veliko narediti. Zlasti se je zelo povečal delež žensk v proizvodnji in družbenih dejavnostih. S tem ko postaja ženska vedno bolj udeleženka v združenem delu, postaja tudi neposreden dejavnik pri odločanju o družbenih zadevah in njih upravljanju. S tem pa se krepi tudi njena udeležba v političnem življenju. Vse to je del globokih družbenih sprememb, s katerimi se premaguje stara delitev dela in s tem tudi diskriminacija ženske.

Za Zvezo komunistov je bistveno, da ima tudi pri teh problemih jasna razredna izhodišča in da se idejno in politično še bolj zavzame za uresničevanje svojih stališč o vlogi in položaju ženske v družbi.

Zveza združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije, katere članstvo je še zlasti povezano z našo revolucijo, je globoko zainteresirana za njeno nepretrganost.

Že večkrat sem govoril, da je Zveza borcev ustanovljena ne kot organizacija, ki združuje vojne veterane, marveč kot družbenopolitična organizacija, ki deluje v okviru enotne fronte socialističnih sil pod vodstvom zveze komunistov za uresničevanje njenega programa in ciljev revolucije. To je pokazala tudi s svojo dosledno revolucionarno dejavnostjo v boju proti nacionalističnim in drugim protisocialističnim silam kakor tudi proti raznim deformacijam v družbi.

V okviru svoje dejavnosti mora Zveza borcev pomagati uresničevati novo ustavo, krepiti bratstvo in enotnost, enakopravnost naših narodov in narodnosti ter dalje razvijati socialistično družbo na temeljih samoupravljanja.

Družbene organizacije in društva, v katerih se združujejo delovni ljudje in občani, imajo prav tako pomembno vlogo pri razvoju naše samoupravne družbe. V teh organizacijah zadovoljujejo delovni ljudje svoje raznovrstne potrebe in interese na področju kulture, znanosti, športa in drugih aktivnosti. Tako prispevajo, da je vsakodnevno življenje naših delovnih ljudi bolj vsestransko in bolj vsebinsko.

Socialistična zveza delovnega ljudstva, kakor sem že dejal, je posebnega pomena za učinkovito delovanje našega političnega sistema. Nujno je, da se Socialistična zveza stalno krepi kot enotna fronta vseh organiziranih socialističnih sil družbe, vseh delovnih ljudi in občanov. V tej fronti določajo skupni akcijski program, oblikujejo stališča ter uresničujejo politično in akcijsko enotnost kakor tudi temeljno demokratično pravico

delovnega človeka in občana, da enakopravno sodeluje v družbenem upravljanju.

Sleherna družbenopolitična organizacija – kakor tudi druge družbene organizacije in združenja občanov – je samostojna v svojem organiziranju in delovanju. Toda svoj program in svoje posebne naloge uresničuje na podlagi enotnih izhodišč socialističnega razvoja in enotne akcijske fronte v Socialistični zvezi. V Socialistični zvezi občani ne glede na to, ali so kje samoupravno organizirani ali ne, tudi neposredno sodelujejo pri pobudah in akcijah za uresničevanje skupnih ciljev socialističnega samoupravnega razvoja.

Pri uresničevanju nove ustave, v prizadevanjih, da se novi družbeno-gospodarski in politični odnosi uresničijo v vsakodnevni praksi, pri uresničevanju interesov delavskega razreda in delovnih ljudi, je nezamenljiva prav takšna vloga Socialistične zveze. Le-ta je lahko najboljša mobilizatorica širokih množic z namenom, da jih čedalje aktivneje vključuje v samoupravno odločanje. Z vsestranskim demokratičnim bojem mnenj krepi Socialistična zveza neposreden vpliv delovnih ljudi na delo delegacij in delegatov, na ustvarjalni in kritični odnos do dela organov samoupravljanja in še zlasti do dela skupščin njihovih organov, na krepitev družbene odgovornosti nosilcev samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij in pooblastil. Socialistična zveza mora zavračati partikularistične in egoistične težnje pri urejanju vprašanj splošnega pomena, zavzemati se mora za krepitev solidarnosti med delovnimi ljudmi, za odstranjevanje socialnih razlik, ki so nastale mimo rezultatov dela, za odstranjevanje raznih privilegijev, za izkoreninjenje korupcije, podkupovanja in drugih nesocialističnih pojavov.

Zato mora biti Zveza komunistov vodilna gonilna sila razvoja in delovanja Socialistične zveze. Odločno se mora postavljati po robu slehernemu sektaškemu pojmovanju vloge Socialistične zveze. To bi namreč pomenilo podcenjevanje enakopravnosti in demokratičnih pravic naših delovnih ljudi in občanov. Tako sektaštvo pa bi neizogibno peljalo v oddaljevanje Zveze komunistov od najširših ljudskih množic. Zveza komunistov lahko mobilizira najširše sloje ljudstva za akcijo edinole s svojo navzočnostjo in aktivnostjo v vseh samoupravnih in družbenopolitičnih organizacijah, v katerih delovni ljudje in občani uresničujejo svoje interese. Socialistična zveza pa je prav najširša politična organizacija takšne narave. Kot takšna je Socialistična zveza eden izmed najmočnejših in nezamenljivih stebrov v sistemu naše samoupravne demokracije. Prav z razvijanjem socialistične politične aktivnosti delovnih ljudi in občanov v okviru Socialistične zveze oziroma družbenopolitičnih organizacij v njej bo Zveza komunistov preverjala sebe in pridobivala zaupanje delovnih ljudi in občanov. Sleherno sektaško zapiranje Zveze komunistov v lastne organizacije bi samo trgalo njene vezi z delavskim razredom ter delovnimi ljudmi in občani ter slabilo njejo akcijsko sposobnost in možnost vplivati na zavest ljudi.

Zelo pomembno je, da Socialistična zveza delovnega ljudstva in vse druge družbenopolitične organizacije nadaljujejo svojo koristno mednarodno dejavnost ter še naprej širijo in izboljšujejo odnose in sodelovanje s socialističnimi, demokratičnimi in naprednimi strankami kakor tudi z narodnoosvobodilnimi gibanji.

Uresničevanje vodilne vloge Zveze komunistov v razvoju socialističnega samoupravljanja

Tovarišice in tovariši!

Naša socialistična revolucija je dosegala uspehe prav zato, ker je imela v KPJ oziroma ZKJ takšno vodilno revolucionarno organizacijo, ki je kljub občasnim omahovanjem, napakam in šibkostim znala oblikovati idejne in politične cilje ter akcijske naloge, kakor jih je zahteval položaj. Zato moramo posvečati največjo skrb stalnemu razvijanju in uresničevanju avantgardne razredne vloge, idejni in politični usmerjenosti, akcijski sposobnosti in organizacijski graditvi kakor tudi metodam in oblikam delovanja Zveze komunistov. Zato moramo tudi na našem kongresu postaviti to v središče naših razpravljanj kot eno izmed ključnih vprašanj našega nadaljnjega boja za socializem.

Krepitev vodilne vloge Zveze komunistov smo poudarjali kot našo stalno nalogo v vseh obdobjih revolucije. Da pa bi v tem uspeli, ni dovolj samo hoteti in o tem govoriti, marveč je treba hkrati tudi dojeti, da bo Zveza komunistov Jugoslavije imela takšno vlogo samo tedaj, če bo vedno znova pridobivala zaupanje delavskega razreda in sploh delovnih ljudi. To zaupanje pa bo pridobivala samo tedaj, če bo na sleherni razvojni stopnji znala delovnim ljudem kazati pota in opozarjati na sredstva boja za vedno boljše in svobodnejše življenje v socialističnih proizvodnih odnosih, če bo znala metode in oblike svojega boja in akcij usklajevati z objektivnimi razmerami. Brez tega ne bi bili zmagali v narodnoosvobodilni vojni in tudi ne bi bili dosegli odločilnih uspehov v povojni obnovi in graditvi države, pri razvijanju socialističnih samoupravnih odnosov. Poudarjali smo, in to najbolje potrjujejo naše bogate revolucionarne izkušnje, da je Zveza komunistov uresničevala svojo vlogo samo v boju za razvijanje revolucije, za poglobljanje socialističnega samoupravljanja oziroma za krepitev vpliva delavskega razreda in njegovega položaja kot vladajoče ekonomske in politične družbene sile.

Taka politična usmeritev ZKJ je zadevala zlasti v prvem obdobju po devetem kongresu na odpore protisocialističnih in protisamoupravnih sil, ki so imele oporo tudi v vrstah same zveze, posebno v nekaterih njenih vodstvih. To nam je povzročilo veliko škodo in morali smo se odločno spoprijeti s takšnimi pojavi in jih odločno odstranjevati.

Spopad samoupravljanja z močnimi ostanki etatizma, z unitaristično-centralističnimi težnjami kakor tudi s krepitvijo etatizma na republiških in

drugih ravneh, nadalje s tehnokratskoupravljaljskimi monopoli, katerih moč je naraščala, ter sploh s prakso odločanja mimo delavskega razreda je bil navzoč na vseh družbenih področjih. Kot proizvod teh teženj je naraščal nacionalizem, ki je imel korenine tudi v nekaterih vodilnih telesih v ZKJ in ki je varal množice, kar zadeva pravo družbeno vsebino teh procesov. Ta nacionalizem se je začel neposredno povezovati s kontrarevolucijo. Skupna značilnost teh teženj in sploh protisocialističnih sil je bila v njihovih prizadevanjih, da oslabijo in razvrednotijo vodilno vlogo delavskega razreda v družbi in da spodbijajo avantgardno vlogo Zveze komunistov v boju za nadaljnji razvoj socialističnega samoupravljanja. Pri tem so se pojavljali tudi poskusi, da bi obnovili že presežena birokratsko-centralistična stališča o vlogi Zveze komunistov, oziroma da bi jo spremenili v orodje okrepljenih tehnobirokratskih vrhov v gospodarstvu in državi, vedno manj odgovornih delavskemu razredu in drugim delovnim ljudem. Kršili in zanikali so načela demokratičnega centralizma, kar je v bistvu izražalo težnjo po spreminjanju Zveze komunistov v orodje teh tehnobirokratskih vrhov ali pa v organizacijo, ki se z obilico deklaracij in resolucij ukvarja v resnici samo z nekakšnim vzgajanjem, ne pa tudi z akcijo. Prav iste sile so si tudi prizadevale, da bi se Zveza komunistov Jugoslavije dezintegrirala, da bi iz nje nastala nekakšna »federalistična koalicija«, zasnovana na pravici do ustanavljanja frakcij v ZKJ. Zato je bil tudi tolikšen odpor proti demokratičnemu centralizmu v ZKJ.

Napadi na družbeno vlogo Zveze komunistov, prodor meščanskih pojmovanj o partiji in njeni vlogi, težnje po federalizaciji ZKJ, frakcionaško delovanje, izrivanje Zveze komunistov iz vsakodnevne družbene prakse – vse to je neizbežno slabilo enotnost in akcijsko sposobnost ter vodilo v široko pasivizacijo članstva in organizacij ZKJ. Na te pojave smo z vso resnostjo opozorili že na 17. seji predsedstva ZKJ konec aprila 1971, z 21. sejo decembra istega leta pa je Zveza komunistov začela družbeno akcijo najširših razsežnosti proti takim težnjam in praksi, začela je odločen boj za dosledno razvijanje socialističnega samoupravljanja. Obračun s silami, ki so zanikale vodilno vlogo ZKJ, je bil važen pogoj za mobilizacijo delovnih ljudi v boju za nadaljnje razvijanje naše socialistične revolucije.

Nadaljnji uspehi v izpolnjevanju nalog na sedanji stopnji našega razvoja so torej odvisni od sposobnosti zveze komunistov, da uresničuje svojo vodilno vlogo in krepi idejnopolitično in akcijsko enotnost, da razvija ustvarjalno delo svojih članov in organizacij, kjerkoli se bije boj za uveljavljanje socialističnega samoupravljanja.

Naše najvažnejše naloge v boju za socializem so danes jasno oblikovane v novi ustavi ter v izhodiščih in predlaganih dokumentih za ta kongres. Njihovo uresničevanje morajo komunisti razumeti tudi kot nadaljnje uveljavljanje družbene vloge delavskega razreda, s tem pa tudi kot nadaljnjo krepitev svoje revolucionarne razredne dejavnosti.

Revolucionarna usmeritev naše partije je bila vselej in predvsem odvisna od njenega odnosa do delavskega razreda, od vpliva delavcev na politiko partije, od tega, koliko je skrbela za družbeni položaj delavskega razreda in za uresničevanje njegovih interesov. Komunistična partija oziroma Zveza komunistov je toliko uspešneje uresničevala svoje naloge, kolikor je bila s svojo idejnopolitično dejavnostjo in s svojo sestavo delavska razredna organizacija.

V vseh prelomnih trenutkih naše revolucije je bila enotnost partije in razreda odločilna. Izražala se je tudi v socialni sestavi partije. Izkušnje iz boja za samoupravljanje nam povedo, da so delavci množičneje vstopali v Zvezo komunistov takrat, kadar se je brezkompromisno zavzemala za uresničevanje socialističnega razvojnega programa. In narobe: delavci so jo zapuščali takrat, kadar je omahovala pri uresničevanju revolucionarne usmeritve. V takih okoliščinah je nastajal v Zvezi komunistov prostor tudi za poglede, ki so bili značilni za meščansko družbo, to pa je grozilo spremeniti naravo organizacije in ohromiti njeno delovanje. Naj tu še posebej poudarim, da delavci takrat, kadar se srečujejo z odstopanji od revolucionarno razredne usmerjenosti, od razrednih interesov, ne smejo zapuščati vrst Zveze komunistov. Nasprotno, to naj jih še bolj spodbudi, da se bojujejo proti takšnim negativnim težnjam v Zvezi komunistov in v družbi. Organizacije in vodstva Zveze komunistov morajo biti idejnopolitično veliko bolj občutljiva za vsa stališča in zahteve delavcev, zlasti še na njihove kritike, ker se je pokazalo, da so imeli delavci največkrat prav. Ko bi tako bolj delali že doslej, bi delavci v manjšem številu zapuščali Zvezo komunistov.

Delavski razred je gonilna sila socialistične revolucije. Njegova revolucionarnost je vsebovana v njegovi družbeni biti. Pri tem velja poudariti, da tudi tehnična in druga ustvarjalna ter delovna inteligenca, ki je vključena v socialistične proizvodne odnose v okviru samoupravno združenega dela in na podlagi načela delitve po delu, sestavlja delavski razred. Uspeh revolucije je dalje odvisen tudi od širine razredne zveze, to je od zveze in sodelovanja delavskega razreda s kmeti in vsemi ljudmi, ki živijo od svojega dela, torej s tistimi socialnimi silami, ki svoj interes prav tako najdejo v premagovanju kapitalističnih odnosov. V vsem tem je bistvena kvaliteta avantgardne organizacije, bistveno je, koliko je usposobljen za svojo zgodovinsko nalogo. Revolucionarna organizacija pa bo toliko bolj učinkovita, kolikor bolj bo povezana z delavskim razredom in drugimi delovnimi ljudmi, kolikor bo z vso svojo dejavnostjo izražala resnične razredne interese.

Takšna vloga Zveze komunistov je odvisna, kakor sem že dejal, tudi od socialne sestave njenega članstva. V vrste Zveze komunistov vedno bolj vstopajo ljudje, ki so zrastle v boju za samoupravljanje, predvsem v temeljnih organizacijah združenega dela. Tu, v neposredni praksi, delavci

najbolj občutijo, v kolikšni meri je Zveza komunistov zares njihova politična organizacija. Tu lahko konkretno primerjajo besede z dejanji. Seveda pa vplivajo na politiko sprejemanja še drugi momenti, zlasti odnosi v Zvezi komunistov. Odvisna je od tega, ali so demokratični, ali prevladujejo odnosi tovariškega zaupanja, iskrenosti in enakopravnosti ne glede na funkcije, ali lahko komunist mirno pove tisto, kar misli, ali lahko brez strahu in posledic opozarja na resnične slabosti in njihove nosilce.

Po 21. seji predsedstva ZKJ smo dosegli določene uspehe v spreminjanju socialne sestave Zveze komunistov. V Zvezo komunistov je bilo sprejetih več razredno zavednih delavcev kakor prejšnja leta. Toda vseeno še ne moremo biti zadovoljni s socialno sestavo članstva. Še vedno imamo industrijska središča, v katerih je manj kakor tretjina članov ZKJ iz delavskih vrst, zato so organizacije dolžne še bolj vztrajno in organizirano skrbeti za to, da bodo delavci, ki so se izkazali v samoupravni praksi in političnem življenju, še bolj množično sprejeti v članstvo. Tudi sprejemanje žensk – delavk v ZKJ mora bolj ustrezati njihovi udeležbi v proizvodnji in njihovem prispevku k socialističnemu samoupravnemu razvoju.

V Zvezo komunistov je bilo v zadnjem času sprejetih precej mladih delavcev. Tako usmeritev je treba še nadaljevati, kajti tudi tu še nismo naredili odločilnega preobrata.

Pred nami je še naprej tudi naloga, da spodbujamo in razvijamo krepitev razrednega vpliva delavstva v Zvezi komunistov in družbi, ker je to najboljša pregrada za vse birokratske, tehnokratske in druge deformacije. Zaradi tega uresničevanje delavske večine ni za nas formalno vprašanje, kakor so to ponekod pojmovali in tudi uresničevali, marveč je to ena izmed oblik boja za večji vpliv delavskega razreda na politiko in prakso Zveze komunistov.

Seveda pa delavska večina v ZKJ sama od sebe še ne daje revolucionarnega obeležja politiki Zveze komunistov. Vsi vemo, da obstajajo na svetu partije in sindikati z delavsko večino, ki pa ne vodijo razredne politike. Toda če obstajajo v ZKJ sile z revolucionarno socialistično zavestjo, zasnovano na znanstvenem socializmu, marksizmu, leninizmu in vseh dosedanjih pridobitvah socialistične misli in prakse, potem bo delavska večina zagotovila tem silam moč za akcijo. Nasprotno pa bo prevladujoči vpliv malomeščanskih in tehnobirokratskih slojev v ZKJ odrival in zaviral v akciji te sile, tako da bo revolucionarna avantgarda izgubila stik s svojo razredno podlago. Prav zadnja leta smo se spopadli s precej močnim prodorom takih teženj.

ZVEZA KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE – VODILNA IN
USMERJEVALNA IDEJNOPOLITIČNA SILA DRUŽBE
(Iz referata na XI. kongresu ZKJ, julija 1978 v Beogradu)

Deseti kongres Zveze komunistov Jugoslavije je s svojimi jasnimi stališči najširše mobiliziral članstvo Zveze komunistov in vse socialistične sile družbe in jih spodbudil k zavestni ustvarjalni akciji. Z vztrajnim delom nam je uspelo utrditi idejnopolitično in akcijsko enotnost Zveze komunistov. To je odločilno prispevalo k utrjevanju samoupravnega družbenoekonomskega in socialnega položaja delovnih ljudi in sploh k uveljavitvi in stabilnosti našega socialističnega samoupravnega sistema. Sedanja prizadevanja za nadaljnji razvoj socialistične samoupravne demokracije so v bistvu dosledno in logično nadaljevanje in kontinuiteta naše revolucionarne strategije in politike Zveze komunistov.

Zveza komunistov tudi v sedanji etapi socialističnega razvoja kritično analizira prehojeno pot in izkušnje, odpira perspektive družbenega in materialnega razvoja in opozarja na poti in sredstva boja za čedalje boljše življenje delovnih ljudi. Bistvo njene vodilne vloge je v tem, da spodbuja ustvarjalne sile in krepi samoupravljalno zavest milijonov delovnih ljudi v razmerah samoupravnega in delegatskega sistema.

To svojo vlogo uresničuje Zveza komunistov kot notranja sila našega družbenoekonomskega in vseh samoupravnih sil družbe. Vedno je v samem središču političnega življenja množic in se bojuje, da bi bili delavski razred in samoupravno organizirani delovni ljudje odločilni dejavniki pri reševanju vseh poglobitvenih družbenih problemov.

Zveza komunistov in druge socialistične sile imajo dolžnost, da krepijo samoupravno vlogo delovnega človeka v združenem delu, da utrjujejo položaj delavskega razreda kot temeljnega subjekta revolucije. Raznim pritiskom birokratskih in tehnokratskih monopolov, ki ponavadi demagoško nastopajo kot dozdevni zastopniki interesov združenega dela ali države, lahko uspešno nasprotuje samo organiziran in enoten delavski razred skupaj z drugimi delovnimi ljudmi.

Graditev novih družbenoekonomskih in političnih odnosov na podlagi ustave in zakona o združenem delu ne more biti stvar spontane akcije, temveč zavestne in organizirane idejne in politične aktivnosti socialističnih sil družbe z Zvezo komunistov na čelu. Samo tako gre lahko naša revolucija naprej. Tudi doslej je zmagovala in dosegala uspehe predvsem zato, ker ni bila suženj nikakršnih modelov in dogem in ni zahajala v prakticism, temveč se je – na podlagi dosežkov naše sodobne socialistične teorije in prakse – vedno opirala na ustvarjalno in revolucionarno akcijo delavskega razreda in najširših slojev družbe.

Pred nami so danes naloge pri uresničevanju našega novega družbenoekonomskega in političnega sistema. V središču tega sistema, kakor smo si ga zamislili in postavili, so človek, njegova svoboda in sreča, njegove pravice kot proizvajalca in samoupravljalca, njegovi neposredni in dolgo-

ročni interesi. Prav to pa je smisel in namen revolucionarnega boja našega delavskega razreda in njegove komunistične avantgarde. Socializem je tudi zgodovinski proces osvoboditve dela in delavskega razreda, osvoboditve osebnosti, proces, v katerem človek postaja resnični gospodar svojega življenja in dela.

Vsestranska angažiranost subjektivnih socialističnih sil pri reševanju družbenih problemov je nujna. V množstvu različnih interesov samoupravnih subjektov namreč te sile, zlasti Zveza komunistov, izražajo bistvo in celoto tistega, kar je skupno naši socialistični družbi. Zato mora biti Zveza komunistov navzoča povsod, kjer odločajo samoupravljalci, in sicer kot notranja gibalna sila sistema, ne pa zunaj njega ali nad njim. V demokratičnem sodelovanju z vsemi proizvajalci se morajo komunisti bojevati, da sami samoupravljalci svobodno izražajo in usklajujejo svoje ožje in širše neposredne in dolgoročne interese. In da sprejemajo najbolj smotrne sklepe o vseh vprašanjih, ki se nanašajo na njihovo življenje in tudi na razvoj ožjih in širših družbenopolitičnih skupnosti. Za takšno demokratično odločanje je nujna tudi zavest delovnega človeka, da se lahko tudi njegovi osebni interesi uresničujejo samo z usklajevanjem in povezovanjem s širšimi skupnimi interesi. Pri oblikovanju takšne zavesti ima prav Zveza komunistov nenadomestljivo vlogo.

Zveza komunistov mora biti torej trdno znotraj delegatskega sistema. Odločilno mora prispevati k preraščanju delegatskega sistema v močan instrument vse samoupravne družbe. Zveza komunistov mora torej delovati v enakopravnem ustvarjalnem dialogu z delovnimi ljudmi, v trdni povezanosti z delegacijami in delegati, v organiziranem idejnopolitičnem boju za najbolj smotrne rešitve – v združenem delu, krajevnih in samoupravnih interesnih skupnostih, delegatskih skupščinah; skratka v celotnem političnem sistemu naše socialistične samoupravne demokracije.

Enotnost ZKJ in demokratični centralizem

Idejnopolitična in akcijska enotnost Zveze komunistov na podlagi demokratičnega centralizma bo tudi v prihodnje, tako kot doslej, poroštvo naših uspehov in zmag. To je pglaviten pogoj za nadaljnji razvoj socialistične samoupravne družbe in za krepitev enakopravnosti, bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije.

V zvezi s tem bi rad poudaril, da je centralni komite ZKJ v minulem obdobju bil in ostal enoten pri vseh pglavitnih vprašanjih socialistične graditve in naše zunanje politike. H kreptvi enotnosti ZKJ so v polni meri prispevale zveze komunistov socialističnih republik in avtonomnih pokrajin oziroma njihovi centralni in pokrajinska komiteja. Njihova odgovornost za oblikovanje in izvajanje enotne politike ZKJ se je močno potrdila tudi na nedavnih republiških kongresih in pokrajinskih konferencah.

Razumljivo je, da moramo idejno in akcijsko enotnost naših vrst še naprej krepiti, in to predvsem z vsakodnevnim delom pri izvajanju nalog.

Samo tako bomo vedno znova pridobivali zaupanje delovnih ljudi, enako kot se mora sama enotnost v vsaki novi etapi na novo graditi in potrjevati. Kajti enotnost ni abstrakten pojem, temveč se oblikuje v najtesnejši zvezi s stvarnostjo, z razvojem družbenoekonomskih odnosov in usklajevanjem različnih interesov v družbi, pa tudi med posameznimi deli delavskega razreda. Poleg tega naša družba še ni osvobodena raznih negativnih teženj. Zlasti škodljivi so pojavi razkoraka med besedami in dejanji. Tudi nasprotovanja raznih tehnobirokratskih monopolov so še vedno močna. Zaradi različnih in protislovnih interesov so tudi reakcije nekaterih družbenih organov včasih enostranske. Zato moramo vzporedno z razvijanjem političnega sistema graditi takšno politiko Zveze komunistov in vse družbe, ki bo zagotavljala tudi največjo mogočo enotnost akcije. S tem se bomo tudi najbolj učinkovito postavljali po robu vsem protisamoupravnim težnjam. Zveza komunistov se mora posebej stalno bojevati proti tistim, ki si z izkoriščanjem objektivnih težav in protislovij našega razvoja prizadevajo onemogočiti usklajevanje različnih interesov po demokratični poti. Kajti s tem v bistvu oporekajo enakopravnost narodov in narodnosti in odločilno vlogo interesov delavskega razreda.

Rezultati, ki jih dosegamo v konkretnih akcijah krepitve socialističnega samoupravljanja in v doslednem uresničevanju ustave SFRJ in zakona o združenem delu, so razredni in politični temelj resnične enotnosti in najpomembnejše merilo revolucionarnosti slehernega člana, organizacije in organa Zveze komunistov. S tem odločilno prispevamo h krepitvi enotnosti delavskega razreda, enakopravnosti ter bratstvu narodov in narodnosti Jugoslavije.

Demokratični odnosi v sami Zvezi komunistov so posebnega pomena za uresničevanje njene vodilne vloge. Zato demokratični centralizem tudi v prihodnje ostaja temeljno načelo notranjih odnosov, organiziranja in vsega delovanja Zveze komunistov Jugoslavije. To načelo zagotavlja najširšo demokracijo pri oblikovanju politike in sprejemanju sklepov ter najtrdnjšo enotnost pri njihovem izvajanju. S tem je omogočeno uveljavljanje najširše pobude in ustvarjalnosti slehernega člana, vsake osnovne organizacije in slehernega vodstva ZKJ. Demokratični centralizem v ZKJ je tudi poglavitni pogoj in predpostavka za demokratičen razvoj naše družbe v celoti. Zato je treba v nadaljnji graditvi notranjih odnosov in pri krepitvi enotnosti ZKJ dosledno izvajati in bogatiti demokratični centralizem.

Razprave v Zvezi komunistov morajo potekati svobodno in enotnost tudi pomeni boj mnenj na liniji iskanja najboljših rešitev. Iz takšnih demokratičnih odnosov tudi izvira ustvarjalna, enotna akcija. Stališča in sklepi, ki jih sprejme večina, postanejo zakon za slehernega komunista, tudi za tistega, ki je imel nasprotno mnenje. To svoje mnenje lahko zadrži, toda v praksi mora izvajati sklep večine. Vsako nasprotno ravnanje bi vodilo h grupaštvu in frakcionaštvu, k razbijanju enotnosti Zveze komunistov Jugoslavije.

Svobodno in odkrito izrekanje mnenj in načelna kritika sta najboljše zdravilo proti kritizerstvu, demagogiji, politikantstvu in podobnim pojavom. Smo revolucionarna organizacija, v katero stopajo ljudje prostovoljno, motivirani z idejnimi opredelitvami in željo, da sami prispevajo k revoluciji, osvobajanju človeka in njegovega dela. Komunist se mora čutiti svobodnega, enakopravnega in potrebnega delavskemu razredu. Ustvarjalni dialog lahko poteka samo v ozračju demokratičnih in tovariških odnosov med ljudmi, ki svobodno izražajo svoje mnenje o vsakem problemu, da bi skupno izoblikovali stališča in začeli akcijo. Zato moramo stalno razvijati demokratične odnose v Zvezi komunistov, kot najboljši instrument revolucionarne in ustvarjalne enotnosti.

Zveza komunistov se zavzema za demokracijo, ki pomeni tudi odgovornost in ki je pogoj za učinkovito opravljanje družbenih zadev. S svojim vztrajnim prizadevanjem za takšno socialistično in samoupravno demokracijo se mi komunisti tudi razlikujemo od malomeščanov, liberalcev in podobnih, ki demokracijo pojmujejo samo kot pravico, brez družbene odgovornosti.

Sleherni korak pri razvoju socialističnega samoupravljanja ustvarja možnosti za čedalje bolj demokratične oblike družbenega življenja in stalno poglobljanje pravic delovnih ljudi in občanov. Boj za osvoboditev dela in delavskega razreda v naši državi se giblje k vse višjim oblikam socialističnih samoupravnih svoboščin za vse ljudi. To je bistveno vprašanje sedanje etape revolucije in idejne opredelitve komunistov in vseh borcev za socializem.

Oblike organiziranja in delovanja Zveze komunistov

Svojo vodilno idejno in politično vlogo bo Zveza komunistov uspešno uresničevala tudi v novih razmerah tako, da se bo z ustreznimi oblikami in metodami delovanja znotraj družbenoekonomskega in političnega sistema dosledno bojevala za socialistične samoupravne rešitve poglavitnih razvojnih problemov, o čemer sem že govoril. V tem smislu bomo na tem kongresu obravnavali tudi spremembe in dopolnitve statuta ZKJ.

Posebno pozornost moramo nameniti osnovni organizaciji Zveze komunistov kot temeljni obliki in subjektu celotne politike in idejnopolitičnega delovanja komunistov. Prav po svojih osnovnih organizacijah Zveza komunistov uresničuje neposredno zvezo z delavskim razredom in delovnimi ljudmi. Z ustanovitvijo osnovnih organizacij v temeljnih organizacijah združenega dela, v delovnih in krajevnih skupnostih je Zveza komunistov vtkana v osnovne družbene celice. Po desetem kongresu se je hitreje nadaljeval proces ustanavljanja organizacij z manjšim številom članov, kar je pozitivno vplivalo na razvijanje pobude in dejavnosti komunistov in privedlo do krepitve idejnega vpliva Zveze komunistov. Izkušnje pričajo, da je partija vedno delovala bolj uspešno takrat, ko so bile njene osnovne organizacije bolj aktivne. Tudi danes se od komunista terja, da je v vsem

zgleden borec revolucije, neločljivo povezan z množicami. Zato smo se tudi lotili ustanavljanja manjših osnovnih organizacij. Po letu 1971, ko smo imeli 15.825 osnovnih organizacij, se je njihovo število iz leta v leto stalno večalo. V začetku leta 1974 je bilo 26.575 osnovnih organizacij, konec leta 1977 pa 47.212. Med njimi je bilo 82,4 odstotka tistih, ki so imele manj kot 50 članov. S tem so bile ustvarjene možnosti za še bolj neposredno in uspešno delovanje komunistov.

Komunistom je nujno potreben vsakodnevni dialog in dogovor z drugimi delovnimi ljudmi neposredno na delovnem mestu, na zboru, sindikalnem sestanku, delavskem svetu in podobno. Tukaj, ne pa za zaprtimi vrati, je treba odkrivati bistvene probleme svojega okolja, odgovorno sprejemati stališča in najti najboljše rešitve. V vsej svoji dejavnosti morajo biti komunisti v ospredju po načelnosti, dobrem poznavanju stvari in visoki stopnji politične kulture, ki pomeni strpnost in tudi upoštevanje drugačnih mnenj. Komunisti morajo imeti izostren posluš za vse tisto, kar se dogaja v njihovem okolju, in za tisto, kar so resnična hotenja delovnih ljudi.

Zveza komunistov mora biti vedno tam, kjer se razvija samoupravna in politična dejavnost delovnih množic in občanov in mora biti odprta za njihove pobude in težnje ter na tem graditi svoje sklepe in voditi politično akcijo. Tako bo Zveza komunistov v še večji meri tisto, kar se od nje vedno terja – revolucionarna partija delovnih množic, njihovo najmočnejše orožje.

Tudi delo občinske organizacije Zveze komunistov in njenih organov se mora prilagoditi novim razmeram razvoja našega socialističnega samoupravnega sistema v skladu s potrebami delovanja članov in osnovnih organizacij. Občinska konferenca in njen komite morata usmerjati celotno dejavnost komunistov na svojem območju, usklajevati njihove akcije in pravočasno reagirati na določene pojave in probleme. Temeljita in pravočasna analiza konkretne problematike mora biti glavna osnova za oblikovanje idejnih in političnih stališč Zveze komunistov za delo v delegatskem sistemu, Socialistični zvezi in drugih družbenopolitičnih organizacijah.

Oblike delovanja zveze komunistov v samoupravnih in družbenopolitičnih organih in organizacijah v mnogih občinah še niso dovolj razvite. Od občinskih konferenc se predvsem terja, da s svojim delom prispevajo k demokratičnemu sprejemanju sklepov v okviru delegatskega sistema. Zato je treba še bolj odločno odpravljati slabosti v njihovem delu. Še je namreč nemalo primerov, da se odločanje o raznih družbenoekonomskih in političnih vprašanjih osredotoča v občinskem komiteju, so pa tudi pojavi, ko razne neformalne skupine in posamezniki sami odločajo namesto pristojnih organov in organizacij.

Skratka, organiziranje naše Zveze komunistov v celoti mora služiti čimboljшему delovanju našega političnega sistema socialistične samoupravne demokracije.

V skladu s tem je treba organizirati tudi delo centralnega komiteja ZKJ in njegovega predsedstva kot političnoizvršnega organa. Nujno je, da naš centralni komite pravočasno spozna socialistično prakso družbe v celoti, da povezuje izkušnje in teoretična spoznanja z realnim stanjem in dolgoročno vizijo, da usmerja družbeni razvoj. To pa pomeni, da je seznanjen z vsemi aktualnimi gibanji in problemi, ki so na dnevnem redu delegacij in njihovih teles, v družbenih svetih in družbenopolitičnih organizacijah federacije, da izvaja demokratično komunikacijo in da aktivno in neposredno sodeluje pri oblikovanju in izvajanju njihove politike. S tem bo naš centralni komite tudi v prihodnje zagotavljal enotno delovanje celotne Zveze komunistov kot – ideološko, politično in organizacijsko – enotne avantgarde delavskega razreda z enotno politično platformo. Kajti tudi socialistično samoupravljanje je enoten družbeni proizvodni odnos, tako kot so tudi zgodovinski interesi delavskega razreda, vseh narodov in narodnosti Jugoslavije – istovetni.

Čedalje uspešnejša dejavnost pri izvajanju nalog, ki jih je zastavil deseti kongres, je še bolj okrepila zaupanje delovnih ljudi v revolucionarno usmeritev in politiko Zveze komunistov Jugoslavije. To je vidno odsevalo tudi v razvoju Zveze komunistov, ki je svoje vrste med X. in XI. kongresom razširila za skoraj 700.000 članov, tako da je konec leta 1977 imela 1.629.029 članov. Pomembno je, da je med sprejetimi člani največ mladine, nad 71 odstotkov, kar pomeni veliko osvežitev za Zvezo komunistov, ki po povprečni starosti članstva sodi med najmlajše komunistične partije. To prav tako kaže, da je politika Zveze komunistov tudi izraz interesov in hotenj mladih rodov, ki svojo bodočnost vidijo v socialističnem samoupravljanju in ki pripravljene prevzemajo odgovornost za njegov nadaljnji razvoj. Trdno verujem v naše mlade rodove. Prepričan sem, da bo naša mladina zgledno in pogumno nadaljevala po revolucionarni poti, ki so jo utrli prejšnji rodovi, in da bo z vso močjo še naprej razvijala pridobitve naše revolucije.

Pozitivno, čeprav nekoliko počasneje, se spreminja socialna struktura Zveze komunistov. Od prejšnjega kongresa je bilo sprejetih nad 166.000 delavcev, tako da je danes v Zvezi komunistov skoraj tretjina, to je blizu pol milijona neposrednih proizvajalcev. Če k temu dodamo tudi vse druge, ki delajo v neposredni proizvodnji v samoupravnem združenem delu in živijo od lastnega dohodka, lahko menimo, da skoraj polovica članstva ZKJ pripada delavskemu razredu.

V nekaterih organizacijah pa še ni prevladalo pojmovanje, da je potreben boj za delavsko večino v Zvezi komunistov, tako da je to še naprej ena od naših primarnih nalog. Delavski razred je nosilec socialistične revolucije in zato je nujno, da so v vrstah njegove avantgarde v večini neposredni proizvajalci. Pri tem moramo odpraviti določene nejasnosti glede socialne strukture članstva. Še so zmotna pojmovanja o tem, kdo je danes delavec. Z razvojem proizvajalnih sil in z uporabo znanosti in

sodobne tehnologije se je tudi pri nas kakovostno spremenila struktura zaposlenih. V neposredni proizvodnji materialnih dobrin je vse več tudi ljudi z visoko izobrazbo. V sodobnem tehnološkem procesu proizvodnje je tudi doktor znanosti tako kot delavec za stružnico – neposredni proizvajalec. Torej je sestavni del delavskega razreda tudi tehnična in druga inteligenca, katere dejavnost je v neposredni funkciji proizvodnega procesa.

Po obdobju zastoja se postopno večja tudi število individualnih kmetijskih proizvajalcev v Zvezi komunistov, tako da jih je danes blizu 80.000. Pri tem je treba upoštevati, da je pri nas še naprej močan proces migracije vaškega prebivalstva v mesta in industrijo. Toda kljub temu ne moremo biti zadovoljni s sedanjim številom kmetovalcev v Zvezi komunistov. To namreč ni v sorazmerju z njihovo dejavnostjo pri socialistični preobrazbi vasi in izboljševanju kmetijske proizvodnje.

Tudi število žensk v Zvezi komunistov se je znatneje povečalo, za približno 160.000, tako da zdaj njihova udeležba znaša več kot 23 odstotkov. Posebno pozornost je treba nameniti sprejemu delavk iz materialne proizvodnje in žensk kmetijskih proizvajalk. Moram reči, da se v tem pogledu še vedno sektaši. V nekaterih okoljih izražajo tudi konservativen odnos do vloge ženske v družbenopolitičnem življenju.

Delovni ljudje in mladina očitno želijo biti člani avantgarde, katere politika je tudi izraz njihovih osebnih hotenj in ideološkopolitičnih opredelitev. So pa tudi primeri, da posamezniki vstopajo v Zvezo komunistov iz karierističnih in podobnih pobud, in to najpogosteje v okoljih zunaj materialne proizvodnje. Takšni se običajno po sprejemu pasivizirajo ali pa zapustijo Zvezo komunistov. Razumljivo Zveza komunistov niti v prihodnje ne sme sektašiti in zapirati svojih vrat vsem tistim, ki se vključujejo v boj za socialistično samoupravljanje. Jasno je, da je treba spoštovati uveljavljena merila in sprejemati načrtno in organizirano. Prav tako je treba novim članom bolj pomagati pri ideološkopolitičnem usposabljanju, da bi lahko uspešno opravljali vsakodnevne naloge.

Za revolucionarno partijo, kakršna je naša Zveza komunistov – to sem vedno poudarjal – ni odločilno število članstva, temveč njena idejnopolitična kakovost, sposobnost, da kot vodilna družbena sila mobilizira in usmerja delovne ljudi v boju za socializem. Komunist je bil in je še vedno zaveden vojak revolucije, pripravljen dati vse od sebe za uresničevanje njenih idealov in ciljev. Zato so oči ljudstva upravičeno stalno uprte v komuniste, v tisto, česar se oni lotevajo in kar delajo. Nikoli ne smemo izgubiti izpred oči, da delo in vedenje posameznikov vplivata na ugled Zveze komunistov v celoti. Zato mora komunist izžarevati tiste vrline, v katerih se izraža njegova privrženost razrednim ciljem in humanim vrednotam gibanja, ki mu pripada. Stalno mora bogatiti svoj idejni in moralni lik, se nenehno učiti in širiti svoja znanja. Vse to je namreč nujni pogoj za uspešno družbeno akcijo.

Organizacije in vodstva Zveze komunistov so po desetem kongresu razvile veliko dejavnost na področju idejnopolitičnega usposabljanja komunistov in drugih delovnih ljudi. Rečemo lahko, da sta bili v povojnih letih le redko doseženi takšna širina in intenzivnost dela.

Kot sem že rekel, so bili ustanovljeni marksistični centri v vseh republikah in pokrajinah ter v nekaterih večjih mestih in delovnih organizacijah. Ustanovili smo tudi veliko število političnih šol in zastavili druge oblike idejnopolitičnega usposabljanja.

Nadaljnje razvijanje naše socialistične samoupravne prakse postavlja bolj zapletene naloge tudi pri idejnopolitičnem usposabljanju. Stopili smo na poti povezovanja različnih področij dela in družbenega življenja. Te poti so v marsičem nove. To od ljudi terja mnogo več znanja, širša obzorja, bogatejšo kulturo. Naš delovni človek je v takšnem položaju, da s svojega delovnega mesta sodeluje pri odločanju o vseh vprašanih razvoja svoje temeljne organizacije združenega dela, svoje občine in skupnosti v celoti. Za reševanje teh vprašanj združuje del dohodka, ki je tudi rezultat njegovega dela. Takšen položaj terja od njega tudi globlje razumevanje zakonitosti družbenega razvoja. Vse to pa zahteva od članov Zveze komunistov še več. Razpolagati morajo z znanji, na podlagi katerih bodo sposobni analizirati odnose in razmere, v katerih delujejo, in v množtvu različnih interesov najti rešitve, ki bodo krepile socialistično samoupravljanje.

Zaradi idejnopolitičnega usposabljanja so komunisti angažirani in zavedni borci za nadaljnje družbene preobrazbe. Marksistična kultura spreminja njihov način mišljenja in občutkov, njihov odnos do drugih ljudi in družbenih problemov.

Marksistično izobraževanje tudi pomaga komunistom, da globlje spoznajo družbene korenine protisocialističnih in protisamoupravnih ideologij in njihove različne pojavne oblike. Usposablja jih torej za idejni boj.

Na desetem kongresu Zveze komunistov smo poudarili pomen osnovne organizacije pri razvijanju idejnega dela. Smisel tega stališča je bil, da v osnovni organizaciji, ki obravnava vprašanja praktičnega političnega dela, obenem poteka tudi idejnoteoretična razprava o teh vprašanjih, tako, da je to idejna priprava za politično dejavnost. Ta duh mora prežemati dejavnost vseh organizacij in vodstev Zveze komunistov.

K razvijanju teoretičnega mišljenja komunistov in idejnega boja lahko veliko prispeva naša marksistična publicistika, ki se mora v tej smeri še bolj prizadevati. Posebna vloga pri tem pripada založniški hiši »Komunist«.

V Zvezi komunistov deluje danes veliko število novih članov, pretežno mladih ljudi. Osvojiti morajo poglobljena spoznanja in izkušnje iz dosedanjih bojev, ki jih je Zveza komunistov skupaj z drugimi delovnimi ljudmi

bojevala za socialistično samoupravno družbo. To je resna in zapletena naloga. Zavest o poteh in pridobitvah naše revolucije je tudi pogoj za globlje razumevanje požrtvovalnega reševanja njenih sedanjih nalog.

Naš človek je globoko privržen socialističnemu samoupravljanju, ki je vir njegovih poglavitnih pravic in svoboščin. V načinu, kako se rešujejo problemi v temeljni organizaciji združenega dela, odseva tudi odnos do celote naše družbene skupnosti. Zato se morajo komunisti pri vsakodnev- nem delu bojevati za razvijanje zavesti delovnih ljudi o tem, da je nujno poleg lastnih interesov imeti vedno pred očmi tudi interese drugih samou- pravnih skupnosti, da se morajo ti interesi usklajevati in da je pri odločanju o posameznih vprašanjih pomembno gledati tudi naprej, v prihodnost.

Idejno delo med drugim povečuje občutljivost in odpornost našega delovnega človeka proti tistim silam, težnjam in pritiskom, ki ga ovirajo pri svobodnem delu in ustvarjanju. Tako se še bolj odločno postavlja po robu tudi tehnokratizmu kot odkritemu onemogočanju njegovih samou- pravnih pravic, birokratizmu kot utesnjenosti duha in omejevanju njegove ustvarjalnosti ter nacionalizmu kot nehumani in ponižujoči ideologiji.

»Referat predsednika Tita, resoluciji, statut ZKJ«, izd. ČZDO Komunist, Ljubljana 1978, str. 66-76.

O vlogi znanosti v razvoju socializma

IZ GOVORA NA SLAVNOSTNI SEJI SRBSKE AKADEMIJE ZNANOSTI

(Ob izvolitvi za prvega častnega člana akademije, 16. novembra 1948 v Beogradu)

Tovariš predsednik, tovariši akademiki! Ko sprejemam vaš sklep, s katerim ste mi podelili visoko čast člana Srbske akademije znanosti, se vam za to visoko priznanje najtopleje zahvaljujem.

Zame je to imenovanje tem večjega pomena, ker je padlo prav v čas, ko z različnih strani nepravilno napadajo mene in moje tovariše. V vašem imenovanju ne vidim samo priznanja za svoje delo, ampak tudi priznanje in zaupanje v Komunistično partijo Jugoslavije, kateri pripadam. Globoko se zavedam, da to visoko priznanje kakor tudi druga, ki sem jih doslej dobil, niso in ne morejo biti rezultat samo mojih osebnih zaslug. Mislim, da so moje zasluge tudi zasluge Komunistične partije. Toda vaš sklep potrjuje hkrati dejstvo, da so znanstveniki v naši državi ne samo razumeli, ampak tudi odobrili globoke družbene spremembe, do katerih je prišlo v naši državi, da odobravajo tudi pot, po kateri gremo v naši državi v socializem. Prav to dejstvo je tudi največja nagrada in priznanje tako zame kakor tudi za vse druge tovariše, ki zvesto služimo in bomo služili našim narodom, da bi jim ustvarili srečnejšo prihodnost.

Dovolite mi, da povem nekaj besed o pomenu naših družbenih sprememb in vlogi znanosti pri teh spremembah...

V novi socialistični Jugoslaviji, v zmagoviti graditvi socializma v naši državi ima znanost velikansko vlogo. Zato morajo biti znanstvene ustanove najtesneje povezane z današnjo stvarnostjo v naši državi. So ljudje, in sicer znanstveniki, ki mislijo, da je znanost stvar zase, da mora biti nepristranska, da znanosti ne more zanimati nič drugega kot »čista« znanost. Taki ljudje navadno sovražijo vsako družbeno spremembo, ker so prepričani, da moti njihovo ustvarjalno delo. Tako gledanje ni znanstveno, je nasprotno pojmovanju napredka in se ne sklada z znanostjo kot tako.

V kapitalistični družbi je znanost podrejena interesom posameznikov, interesom neznatne peščice ljudi, ali bolje rečeno, interesom izkoriščevalskega razreda, ki se okorišča z znanstvenimi pridobitvami, ker hoče obdržati svojo oblast nad velikansko večino ljudstva, da bi lahko izkoriščal in bogatel.

Toda ravno znanost je ena izmed tistih sil, ki pomagajo najnaprednejšemu družbenemu razredu, v tem primeru delavskemu razredu, da po revolucionarni poti pokoplje stari, preživeli družbeni red.

Mnogi znanstveniki se ne zavedajo zmerom, da s svojimi znanstvenimi izsledki pomagajo naprednim silam v revolucionarni preobrazbi. Tako je, pa če bi sami osebno to hoteli ali ne. Kaj dokazuje to? To dokazuje, da taki znanstveniki ne poznajo zakonov družbenega razvoja. Njihovo osebno prepričanje je stara družbena koncepcija, bojijo se novega, pa vendar iščejo pri svojem znanstvenem delu zmerom nove in nove poti, dosega zmerom nove in nove uspehe, ki jih v stari, kapitalistični družbi ni mogoče uresničiti; kolikor pa jih uresničijo, služijo, kot smo že poprej povedali, le kot sredstvo za bogatenje posameznikov ali skupine izkoriščevalcev. V kapitalističnih državah služi vse le temu smotru. Da bi ta smoter dosegli, kapitalisti celo uničujejo znanstvene izsledke ali plodove dolgoletnih znanstvenih raziskovanj, če jim to koristi, da ustvarijo presežno vrednost. To se je dogajalo, se dogaja zdaj in se bo dogajalo v prihodnosti v vseh tistih državah, kjer imajo kapitalistični način proizvodnje, to je proizvodnjo za profit, ne pa za potrebe širokih delovnih množic.

Kako pa je s to stvarjo v socialistični družbi, ali, kako je s tem pri nas, v novi, socialistični Jugoslaviji? Pri nas ima znanost velik pomen, ker je namenjena samo temu, da bi ustvarili čim boljše življenjske pogoje za vse delovne ljudi naše države, da bi zvišali življenjsko raven na višjo stopnjo. Šele v socialistični družbi lahko plodove naporenega znanstvenega dela v polni meri uporabimo, šele tedaj dosežemo namen, za katerim teži znanstvenik, in ta je – da bi z izsledki svojega znanstvenega dela osrečil ljudsko skupnost.

Moja dolžnost je, da izrazim priznanje mnogim našim znanstvenikom, lahko rečem velikanski večini, ker so se z vsemi svojimi silami posvetili znanstvenemu delu, da bi prispevali dragocen delež k našim splošnim naporom za zgraditev socializma v naši državi. Pri tem svojem delu so doslej že dosegli za našo državo velike in dragocene rezultate. Zmerom novi in novi izumi lajšajo težave, ki jih imamo pri nabavi različnih predmetov za elektrifikacijo in industrializacijo naše države iz inozemstva. Kaj dokazuje to? To dokazuje, da je večina naših strokovnjakov in znanstvenikov resno razumela svojo nalogo v novi socialistični Jugoslaviji.

Dvig našega kmetijstva na višjo stopnjo je odvisen v glavnem od tistih naših znanstvenikov, ki se ukvarjajo s to znanostjo. Prav to vprašanje je za nas eden izmed najvažnejših problemov, kajti v naši državi moramo ustvariti pogoje, ki bodo omogočili, da bomo pridelovali čimveč kmetijskih in drugih življenjskih potrebščin.

Naša država ima premnogo rudnih bogastev, ki še niso zadosti odkrita.

Znanstveniki, ki se ukvarjajo z znanostjo in raziskavanji, imajo veliko nalogo, odkriti ta rudna bogastva in jih dati našim narodom, da jih bodo uporabili. Naši fiziki, naši kemiki, naši tehniki itd. imajo velikansko nalogo pri graditvi socializma v naši državi, kajti njihova dolžnost je, da naša dragocena rudna bogastva spremene s svojimi znanstvenimi raziskovanji in delom v kar najbolj popolna sredstva, ki so potrebna kulturni in industrijski državi, ki so potrebna, da bi ljudje bolje in lažje živeli, ki so

potrebna za obrambo naše socialistične domovine. Prav tako so pomembne za našo državo tudi vse druge znanstvene panoge, ki jih nisem naštel.

S tem kratkim govorom sem hotel poudariti, da pripada znanosti prihodnost, da pripada znanost socializmu, da mora biti v službi ljudstva, da je znanost za nas v Jugoslaviji velikanskega pomena za zgraditev socializma. Znanost ima v novi Jugoslaviji vse pogoje za razvoj. Poudariti hočem, da imajo znanstveniki v naši državi veliko in častno nalogo, in sicer, da naredijo čim več v korist naše skupnosti.

Naj uporabim to priložnost in pozivam vse naše znanstvenike, naj postavijo svoje znanje in sile v službo nove socialistične Jugoslavije, v službo ustvaritve srečnejše prihodnosti narodov naše države. Hkrati lahko obljubim, da bo naša ljudska oblast posvetila največjo skrb vsem, ki se ukvarjajo v korist ljudstva z znanstvenim delom. Naša dolžnost je, da ustvarimo znanstvenikom naše države vse pogoje, da bi se lahko popolnoma posvetili svojemu ustvarjalnemu znanstvenemu delu. (*Govor tovariša Tita so pozdravili z dolgotrajnim ploskanjem.*)

J. B. Tito, Graditev nove Jugoslavije, 3. knjiga, CZ, Ljubljana 1951, str. 368–369, 375–378.

O POLOŽAJU IN ODGOVORNOSTI STROKOVNJAKOV*

(*Iz pogovora z udeleženci posvetovanja inženirjev in tehnikov, 1. aprila 1950 v Beogradu*)

Na vašem posvetovanju morda niste govorili o položaju naših strokovnih kadrov, o njihovem pravilnem nagrajevanju in drugih pogojih, ki jih imajo in morajo imeti. Vem, da so tu pomanjkljivosti, med drugim tudi glede stanovanj in drugih pogojev njihovega življenja in dela, da ponekod še ne skrbijo dovolj za strokovnjake in da nagrajevanje še vedno ni spodbuda za delo. Toda tovariši, vedeti morate, da vsega ne moremo v hipu doseči. Polagoma napredujemo tudi v tem pogledu, pa tudi napake odpravljamo. V zadnjih letih smo kljub vsemu mnogo napravili in popravili. Sam večkrat pravim, ko rešujem posamezne predmete, da je ta ali oni premalo nagrajen, ako upoštevamo čas, ki ga je prebil v šoli, in njegovo strokovno znanje. Primeri, da so nekod strokovnjaki slabše plačani kakor nestrokovnjaki, so posledica premajhne skrbi za te ljudi. Toda mi, kakor sem rekel, to popravljamo in prepričan sem, da bodo naši strokovnjaki živeli bolje kakor v stari družbi, da bodo dosegli v najkrajšem času boljše življenjske in delovne pogoje. Skratka, že danes si prizadevamo, da bi oni kakor tudi drugi naši delovni ljudje ne samo dajali, kolikor morejo, ampak tudi dobili, kar jim je potrebno. Vendar pa izboljšanja življenjskih pogojev ne moremo doseči samo s povišanjem plač. V obtok lahko pustimo samo toliko denarja, kolikor blaga proizvajamo, sicer bi njegova vrednost padla. Vprašanje nagrajevanja je tesno povezano s proizvodnjo,

zato se ljudje težko znajdejo v njem. Lahko pa se spremeni razmerje osnovnih plač in dodatkov v korist osnovnih plač. Če nagrade sploh ni mogoče zvišati, se lahko zviša osnovna plača, ki je le nekaj drugega kakor dodatek. Dodatki so sicer potrebni, toda glavno je osnovna plača.

Naš razvoj, tovariši, je tako hiter, da ne moremo stati na enem mestu. Zato moramo marsikaj spremeniti, ne zato ker bi bilo prejšnje napačno, marveč da ne bi zaradi tega vztrajanja pri prejšnjem zaostajali. Zato vam zagotavljam, in to je treba reči vsem udeležencem posvetovanja, da še daleč ne mislimo, da smo že vse storili za naše inženirje in tehnike, da mislimo in se bomo prizadevali v vsakem pogledu, kolikor nam bodo dopuščale možnosti, poskrbeti za te stvari.

Od naših strokovnjakov zahtevamo, da so čim produktivnejši, da delajo čim hitreje in često zvrčamo nanje vso odgovornost. Če kdo gradi hitro in brez solidne znanstvene podlage, potem je razumljivo, da je stvar tvegana. Za tak riziko pri delu pa ne moremo biti odgovorni samo mi, ampak tudi vi. To se razume, ako se vi kot strokovnjaki zavedate, da je nekje riziko procentualno prevelik, potem morate to povedati in če kaj gradite, vam se ni treba bati, da boste za to vi odgovorni. Jaz osebno sem v nekaterih primerih videl in rekel, da niso krivi samo strokovnjaki. Jasno je, da neka zgradba ne more biti dokončana v kratkem času in da bo poleg tega še najboljša, najstabilnejša in najlepša. Zato morate vi, strokovnjaki, delati in vedeti, da riziko ni samo naš, ampak tudi vaš.

Laik ne more presoditi, ali je strokovnjak kriv ali ne. Proti temu se borimo in hočemo ljudi naučiti, da tisti, ki stvari ne razumejo, ne morejo soditi, ali sta strokovnjakov postopek in delo pravilna ali ne. To lahko presodi samo strokovnjak, o tem mora strokovna komisija izraziti svoje mišljenje, ako je to potrebno. Samo strokovna komisija lahko ugotovi, ali se je kaj zgodilo hote ali slučajno. Napake se vedno dogajajo. Posebno pri preciznem delu je mnogo takih primerov kljub največji pažnji in vestnosti. Vem, da je malo ljudi, ki so se poglobili v bistvo stroja, da stroja ne ljubijo kakor kako živo bitje in mislim, da jim zato moramo verjeti. Če se pa kaj pripeti, tedaj je treba videti, ali gre za subjektivno ali objektivno stvar. Zato bomo vedno pazili na to, da ne bodo odgovarjali ljudje, ki so sicer vestni, pa se jim kljub temu kaj zgodi. Toda zahtevamo od vas vseh, da temeljito presodite, kadar se lotite kake stvari, ali jo je mogoče izvršiti ali ne. Pri tem pa ne smemo zaiti v drugo skrajnost in si prizadevati, da bi dosegli popolno varnost tako, da bi postavili hišo, ki bi mogla stati, recimo, na 20 cm debelem temelju, zaradi večje varnosti na 50 cm visokem temelju. To bi bilo za nas preveč, ker še nimamo dovolj materiala. Vprašanje rizika je torej važna stvar, toda brez njega ne moremo delati. Ujemati se mora z realnostjo, s tem, kar zmoremo. V vsakem primeru pa moram poudariti, da bi bilo zelo škodljivo, če bi se naši ljudje bali, da bodo samo oni za kako stvar odgovorni. Borili se bomo proti navadi, da se vsaka krivda prevali na strokovnjaka, da se pravi, da je kriv strokovnjak, ako kaka stvar ne uspe, ko pa uspe, da ni to samo njegova zasluga.

Jaz sem proti temu, da bi se dobri delavci v proizvodnji uporabljali za administrativne posle. Pri tistih, ki tako delajo, je to izraz nerazumevanja za stvar, s čimer zelo škodijo našemu gospodarstvu. Prav tako sem tudi proti nezadostnemu nagrajevanju dobrih delavcev. Težnja po izenačenju ne glede na produktivnost in kakovost dela ni koristna. Kjer se take stvari dogajajo, jih moramo popravljati. Če si pa naši ljudje kljub tem pomanjkljivostim toliko prizadevajo, potem je to zato, ker ljubijo to državo, ker so prepričani, da so napake in težave prehodne, ker vedo, da bo kljub temu bolje. Naša dolžnost pa je, da te napake in pomanjkljivosti popravimo, da se ne bodo ponavljale v neskončnost.

Skrbeti moramo za pravilno nagrajevanje. Ne gradimo socializma samo z ljudmi, ki se najbolj zavedajo svojih dolžnosti in ki se trudijo z vsemi silami, ki si prostovoljno prizadevajo, da bi čim več naredili in se pri tem ne menijo za materialno stran, čeprav je dolžnost poslovodje, da poskrbi tudi za te stvari. Med našimi delovnimi ljudmi je tudi mnogo takih, ki so bili nekoč bolje plačani in ki jim danes ne moremo dati tega, kar so prej imeli. Ti ljudje se sprašujejo, zakaj ne bi bili pravilno nagrajeni, ko bi lahko bili, in izgubljajo voljo ne glede na svojo zavednost. Zato moramo te stvari popravljati. Ne smemo se ozirati na to, da se le večkratni udarniki trudijo z vsemi silami. Ozirati se moramo tudi na tiste, ki so nam prav tako zelo potrebni. V raznih strokah so delovni ljudje, katerih delovna vrednost ne pride takoj do izraza, temveč šele potem, ko delo dokončajo, na primer pri kovinarjih, pri orodjarjih, pri delavcih, ki so zaposleni pri tuširanju ležajev in mnogih podobnih poslih. Brez teh ljudi ne moremo biti, oni pa često niso dovolj nagrajeni in prav nič ne želijo, da bi postali mojstri, kajti kot navadni delavci lahko več zaslužijo. Svojega dela ne morejo opravljati z naglico, sicer pa veste, da pri nekaterih stvareh naglica sploh ni dobra, ker lahko pokvari tudi najboljši stroj.

J. B. Tito, Graditev nove Jugoslavije, 4. knjiga, CZ, Ljubljana 1954, str. 384–388.

ŠTUDIJA ZA SPOZNAVANJE MARKSIZMA NI NIKOLI DOVOLJ

(Iz razgovora s slušatelji višje partijske šole »Djuro Djaković« 12. junija 1950 v Beogradu)

Želja po znanju, po spoznanju bistva marksistične znanosti zaradi njene pravilne uporabe v praksi, je pri nas zelo široka. To je tudi omogočilo, da smo se prav mi v Jugoslaviji lotili težke naloge, da vodimo istočasno z vsakdanjo borbo za zgraditev socializma tudi borbo za čistost te znanosti. Da pa bi to borbo uspešno vodili, je potrebno, tovariši in tovarišice, da se čim bolj seznanimo z deli velikih klasikov marksizma. Naši najmočnejši argumenti bodo prav v tem, da bomo v naši državi sprovajali v prakso teoretične postavke naših velikih učiteljev in se

izogibali vseh pojavov, ki so prišli do tako močnega izraza v Sovjetski zvezi danes, 32 let po oktobrski revoluciji. Ne mislim tu kritizirati Sovjetsko zvezo oziroma VKP(b), ker bo praksa pokazala, kdo ima prav, mi ali oni. Ne bomo se kosali z golimi besedami, kdo je boljši in kdo več vreden, temveč bomo s konkretnimi dejanji, ki jih danes ostvarjamo v svoji državi, prepričali vse napredne sile sveta, ki že danes popolnoma drugače gledajo na Jugoslavijo. Nespametno je, tovariši, da so nekateri pojavi, ki so vzniknili v Sovjetski zvezi v procesu ustvarjanja socializma, zaskrbeli delavski razred po vsem svetu. Nekateri ljudje so to razumeli kot nujnost, misleč, da bodo morali ti pojavi nekega dne izginiti. Mi pa smo prišli do prepričanja, da ne bodo prenehali sami od sebe, če ni sile, ki bi se jim uprla, kajti noben negativen pojav v družbi ni nastal sam od sebe: zoper nje se je bilo treba boriti.

Mi Jugoslovani, v prvi vrsti pa vi, naši partijski voditelji na terenu, se moramo čimbolj oborožiti s teorijo marksizma-leninizma. Vam, ki sedaj dokončujete šolo in ki boste v kratkem odšli na teren, bo zelo koristilo znanje, ki ste si ga pridobili, ker se danes v vsakdanji praksi spopadamo z mnogimi problemi, ki jih ni tako lahko rešiti. Naša država, čeprav kulturno ni bila tako zaostala, je bila zaostala v industrijskem in tehničnem oziru. Zato mnogo teže gradimo socializem, kakor ko bi bili na višji tehnični stopnji, ko bi bile naše proizvodne sile razvitejše, tako kakor so to predvidevali Marx, Engels in Lenin. Prav zaradi te zaostalosti se moramo boriti z mnogimi slabostmi, s katerimi se ne bo treba boriti delovnim ljudem v tehnično visokorazvitih državah. Dejstvo je, da izhajajo največje težave in negativni pojavi pri graditvi socializma prav iz te ekonomske zaostalosti. Zato si morate prizadevati do podrobnosti spoznati vse probleme, posebno gospodarske, ki jih mora poznati vsak naš voditelj-komunist. Vedeti morate, v čem je bistvo in kako bi jih najlaže rešili. Gospodarstvo je danes temelj in zato mu moramo posvetiti vso svojo pozornost in partijsko delo naših kadrov mora biti v glavnem usmerjeno na naše gospodarstvo. Naša Partija se mora izogibati negativnemu pojavu, da bi se spremenila v birokratski aparat, ki krepi državni stroj, da bi se birokratizirala, kakor se je to zgodilo VKP(b). Naša Partija mora biti nosilec delovnega ustvarjalnega elana in kontrole, nadzorovati mora državni aparat, voditi mora dejavnost na vseh področjih v naši državi, toda ne sme se birokratizirati. Skratka, naši komunisti morajo biti povsod za zgled in prednjačiti. Da pa bi mogli prednjačiti, kajti naše ljudstvo je zelo bistro, se morajo oborožiti s teoretičnim znanjem in poznati probleme. Vedeti morajo, da si noben voditelj ne bo mogel ustvariti avtoritete na terenu, kjer dela, ako ne bo mogel praktično pokazati, da pozna stvar vsaj toliko, kolikor tisti, ki ga on vodi, če ne še bolj. Zato se je treba učiti! Zato ne smete vi, ki sedaj dokončujete to visoko šolo, in tisti, ki bodo izšli iz nje za vami, niti za trenutek pozabiti, da se je treba tudi v bodoče neprenehoma učiti. Praktično delo vas ne sme zavesti, da bi zanemarili teoretični študij, da ne bi proučevali marksistične

znanosti, ker je kot sredstvo za vodstvo ogromnega pomena za vse nas. Nikoli, tovariši, nismo storili dovolj, če hočemo spoznati globine te znanosti. Zato delajte neutrudljivo in zgrajujte se teoretično, pa si boste olajšali tudi svoje praktično delo...

J. B. Tito, Graditev nove Jugoslavije, 4. knjiga, CZ, Ljubljana 1954, str. 534-536.

O MARKSISTIČNI TEORIJI IN LINIJI PARTIJE

(Iz govora na drugi partijski konferenci gardne divizije, 16. februarja 1951 v Beogradu)

Navedel vam bom nekoliko primerov. Postavlja se vprašanje teorije, teoretičnih člankov in partijske linije. Teoretični članek, tovariši, še ne pomeni partijske linije. Teoretični članki so delo posameznih vodilnih komunistov. Nastali so zaradi tega, ker smo danes v dobi razčiščevanja nekaterih velikih problemov, ki so nastali zaradi odmika vodstva sovjetske partije od linije marksizma-leninizma. Mi iščemo vsem tem pojavom, ki so nastali, tudi vzroke. Pri presojanju teh vzrokov, pri teoretičnem utemeljevanju teh vzrokov je treba gledati razčlenjevanje teh pojavov, za iskanje pravega bistva vsega tega. Pa je še daleč od tega, da bi se vse to zgostilo v obliki teoretičnih postavk, v konkretnem primeru naše Partije. Ne glede na to, da so taki članki v osnovi točni, si ne more nihče izmed nas lastiti pravice, da bi mogel vedno sam dati stoddotno pravilno oceno in analizo, ne da bi prej popolnoma poznal vzrokov določenim pojavom in preden ti vzroki ne pridejo v zavest večine. Jaz mislim, da teoretičnih člankov ni treba na celičnih sestankih obravnavati kot direktivo in kot nekaj dokončnega. Člani Partije lahko potemtakem o njih diskutirajo, toda ne kot o partijski liniji, kot o neogibnosti, temveč kot o gradivu, ki naj vpliva na množični razvoj teoretične misli. Tudi tedaj imajo tovariši pravico znotraj svoje organizacije izraziti svoje mnenje o teh člankih, kar bo samo pripomoglo nam in vsem tistim, ki si prizadevajo iz današnjih velikih dogajanj v delavskem, marksističnem gibanju najti pravilne poti, najti korenine nekaterih nezdravih pojavov v preteklosti in sedanjosti v komunističnem gibanju na svetu.

Potemtakem je napačno mešati svobodno diskusijo o teoretičnih vprašanjih v partijski organizaciji z že sprejetimi sklepi o posameznih vprašanjih. Tu ne moremo in ne smemo obsojati ljudi niti ne smemo ravnati prenglo. Prizadevati si je treba, ako je gledišče manjšine nasprotno gledišču večine, da se prepričajo tisti, ki imajo drugačno mnenje, da ga spremenijo in da pravilno razumejo stvar. Kajti logično je, da sta zavest in sklep večine v komunistični partiji odločilnejši kakor mišljenje manjšine. Ne bom tega trdil za množico na splošno, ki politično in teoretično ni popolnoma zgrajena, toda to velja za komunistično gibanje. Potemtakem so mišljenje in sklepi večine odločilni in manjšina se jim

mora pokoravati. Torej, preden se dokončno sprejme sklep – neomejena pravica do diskusije na demokratičnih načelih, po sprejetih sklepih pa – disciplinirano izpolnjevanje sklepov in disciplinirano sprejemanje stališča, ki ga je v posameznih vprašanih zavzela večina. To je demokratični centralizem, to sta disciplina in demokracija v partijski organizaciji.

Sedaj še nekaj besedi o partijski liniji, o načelnosti partijske linije. Kaj je načelnost? Načelnost je vztrajanje pri osnovnih mislih teoretičnih postavk naših velikih učiteljev Marxa, Engelsa in Lenina. Ali mora in more biti vsaka linija, ako vzamemo kot primer CK, vedno stoddostotno pravilna? Takoj bom povedal, da ne. Toda osnovni obrisi, osnovna smer te linije morajo biti pravilni. Znotraj te linije lahko pride do raznih odklonov, ki jih je treba med delovnim procesom popravljati. Taki odkloni, take napake se delajo, toda tudi partijska linija ni dogma in dana enkrat za vselej, temveč za določeno časovno razdobje, ker se tudi partijska linija spreminja ne samo v podrobnostih, temveč se tudi v celoti često prilagaja danim pogojem v razvoju. Toda ta partijska linija ima meje, ki jih ne smemo prestopiti, in hoditi izven njih že pomeni zavzeti sovražno stališče do Partije.

J. B. Tito, Borba za socialistično demokracijo, 5. knjiga, CZ, Ljubljana 1954, str. 183–185.

JEDRSKO ENERGIJO MORAMO UPORABLJATI V MIROLJUBNE NAMENE*

(Iz pogovora z znanstvenimi sodelavci inštituta za jedrsko energijo »Boris Kidrič«, 18. aprila 1955 v Vinči)

Že zdavnaj sem hotel priti sem, toda vse do danes nisem našel možnosti, zato si tudi predstavljati nisem mogel, kako daleč ste že...

Kakor smo začeli na drugih področjih od kraja, tako smo tudi tukaj začeli z malo znanstveniki. Od starejših znanstvenikov je bil tu tovariš Pavle Savić in še nekaj tovarišev, nisem si pa mislil, da bo nekaj naših starejših tovarišev v tako kratkem času zbralo okrog sebe tako zanosne mlade kadre, ki raziskujejo najtežji problem – jedrsko energijo. To je vendar panoga znanosti, ki nam ni bila znana, tu nismo imeli ničesar, na čemer bi lahko dalje gradili, tu tako rekoč nismo imeli iz česa začeti.

V vašem inštitutu me je najbolj presenetilo, ko sem videl, da ste izdelali celo vrsto aparatov in strojev z lastnimi silami. S temi stroji, ki so jih izdelali naši znanstveniki sami, se vaš inštitut lahko ponaša. Ogleдал sem si podobne inštitute v tujini in vam lahko rečem, da nisem videl inštituta take vrste tako dobro opremljenega.

Pri svojem delu ste zdaj pred zaključkom prve stopnje in imate temelj, na katerem lahko dalje gradite. V svojem ekspezeju pred ljudsko skupščino, kakor ste brali, sem rekel, da se mora jedrska energija uporabljati v miroljubne namene. Prizadevajte si uresničiti to našo zamisel, da bi

jedrska energija koristila našemu ljudstvu pri boljšanju življenjske ravni, da bi služila tistemu, čemur je namenjena – ne vojni, temveč življenju ljudi.

Vem, da je za nadaljnje delo v tej smeri treba še veliko sredstev. Zato smo tudi ustanovili komisijo za jedrsko energijo. Zavedamo se, da vam je treba zagotoviti potrebna gmotna sredstva in zagotavljam vam, da bo naša država zagotovila ta sredstva. Zakaj? Zato, ker je to življenjska potreba za našo državo. Zakaj ne bi izkoristili pogojev, ki jih imamo? Imamo surovine, imamo mlade kadre, polne poleta, in zakaj ne bi tega izkoristili? Zdaj velike države delajo na vso moč, da bi dobile premoč nad drugimi državami. Toda ne gre za to, da bi si premoč zagotovili z atomsko bombo. Prišel bo čas, ko bodo države tekmovala, katera bo imela več tovarn na atomsko pogonsko silo, in države, ki ne bodo delale tako, bodo zaostale in bodo v kolonialnem položaju. Naša država po današnjih pogojih in svoji perspektivi nima razloga, da bi se tudi v tem pogledu bala za svojo prihodnost. Ni se je treba bati, da bi zaostala. Naši mladi znanstveni kadri v tem inštitutu in v inštitutih v Zagrebu in Ljubljani kakor tudi tisti, ki jih še bomo osnovali, bodo storili vse. O tem sem prepričan. Naša socialistična država se opira predvsem na svoje sile, na svoje ljudi, na svoje kadre. To, kar ste ustvarili vi, nam vliva popolno zaupanje, da bomo skupaj z vami izpolnili tudi to nalogo.

Želim, da ob tem, kar ste dosegli, delate tudi nadalje z največjimi uspehi.

J. B. Tito, Borba za mir in mednarodno sodelovanje, 9. knjiga, CZ, Ljubljana 1960, str. 169–170.

KOMUNISTI SE MORAJO NEPRESTANO UČITI

(Iz pogovora z delegacijo mest, 1. februarja 1956 v Beogradu)

Dobro veste, tovariši, da nikoli ne bi dosegli tega, kar imamo, da nikoli ne bi dovolili vojne niti po vojni vsega tega zgradili, ko ne bi bili tako trdni, kakor smo bili in kakor moramo biti tudi danes. Kakor takrat mora biti tudi zdaj moralno-politično stanje pri nas zrelo, zakaj še zmerom nismo mimo vseh Scil in Karibd. Ob naš socialistični svetilnik še udarjajo razni valovi in zato moramo biti budni, politično budni, idejno budni, da bomo še močnejši. Vendar se mi zdi, da mislijo nekateri naši komunisti, posebno še nekaj mladih ljudi, da je že za nami obdobje, ko so morali komunisti neprenehoma delati in se učiti. Ne, ta čas še ni za nami. Komunisti se morajo vseskozi učiti: učiti se morajo ob vsakdanji praksi in to prakso usklajati z naukom marksizma-leninizma, toda pri tem ne smejo ravnati šablonsko. Socializma ne moremo dograditi brez tega nauka, naša pot temelji na njem, oplaja pa ga praksa. Zato se morajo komunisti učiti, spoznavati napake, ki jih delajo, in jih proučevati, da bodo ugotovili, od kod prihajajo, da bodo ugotovili vzroke raznih pomanjkljivosti in napak.

Če hočejo biti komunisti nosilci vseh teh naporov, ki jih danes doprinašamo za dograditev dežele, morajo veliko znati. V tem pogledu moramo kar se da delati.

J. B. Tito, Borba za mir in mednarodno sodelovanje, 10. knjiga, CZ, Ljubljana 1961, str. 11.

PROGRAM ZKJ – MOČNO OROŽJE MARKSISTIČNO-LENINISTIČNE MISLI

(Iz sklepne besede na VII. kongresu ZKJ, 26. aprila 1958 v Ljubljani)

Na sedmem kongresu smo sprejeli nov program Zveze komunistov Jugoslavije in druge važne sklepe. S tem je kongres izročil članom zveze zelo močno orožje, skovano na temeljih marksistične in leninistične znanstvene misli, na naših lastnih izkušnjah v obdobju graditve socializma ter na izkušnjah, ki smo si jih pridobili v obdobju od velike oktobrske revolucije do danes, in hkrati tudi zasnovano na oceni sedanjih mednarodnih odnosov. Z drugimi besedami, v programu smo teoretično obrazložili in izoblikovali našo prakso in izkušnje v graditvi socializma kakor tudi prakso in izkušnje s področja mednarodnih odnosov. S tem daje ta kongres v roke članom zveze komunistov zelo močno orožje za njihovo nadaljnjo borbo ter za njihovo nadaljnje delo pri graditvi socializma v naši državi. Člani naše zveze komunistov morajo temeljito spoznati in proučiti te sklepe in program, na eni strani zato, ker so v njih natančno naznačene naloge, ki so pred nami, na drugi strani pa tudi zato, ker pomeni spoznavanje nalog in sprejemanje duha programa in sklepov tudi spoznavanje možnosti, da se izognemo raznim napakam. Hkrati pa pomeni tudi močno in zanesljivo vodilo pri delu in v borbi članov zveze za uresničenje socializma v naši državi in v borbi za mir ter mednarodno sodelovanje.

J. B. Tito, Izbor iz del, 1. knjiga, DZS Ljubljana 1978, str. 307–308.

OB UPOŠTEVANJU TEMELJNIH NAČEL MARKSISTIČNE ZNANOSTI MORAMO UPOŠTEVATI TUDI VSE TISTE ELEMENTE, KI JIH PRINAŠA ŽIVLJENJE

(Iz pogovora z delegacijo visoke šole za politične vede, 26. maja 1962 v Beogradu)

Vaša dolžnost je, tovariši, da hkrati z marksistično znanostjo in politično ekonomijo preučujete tudi zelo bogato prakso in razne družbene pojave v življenju naše socialistične države. Na podlagi osnovnih načel marksistične znanosti moramo upoštevati tudi vse tiste elemente, ki jih

prinaša življenje. Tu gre tudi za vse tiste razne spremljevalne pojave, ki jih poznamo in na katere moramo misliti. Skupaj z nami starejšimi ste vi danes v drugačnem položaju, kakor smo bili mi tiste čase, ko smo se kot ilegalni politični delavci v predvojni Jugoslaviji, preganjani in v težki ječi, mogli posvetiti študiranju samo čiste teorije marksizma in politične ekonomije.

Kakor veste, smo v povojnih letih imeli številne materialne in druge težave, prav tako pa jih imamo tudi danes. Po mojem mnenju je velik del teh težav nastal predvsem zategadelj, ker se obravnavanja in odpravljanja pomanjkljivosti nismo lotevali vselej dovolj znanstveno. V dobršnem delu so težave izvirale ravno iz tega, ker nismo imeli ne potrebnega števila in ne dovolj sposobnih kadrov. Tisti naši ljudje, ki so že od prej imeli nekaj šol, ali pa so si potrebno znanje pridobili na robiji, so zvečine padli, za šolanje novih kadrov pa je bilo potrebno nekaj časa. Zdaj so nastopili mladi ljudje, ki imajo veliko volje, nimajo pa še dovolj izkušenj in premalo poznajo zakone družbenih gibanj... Vse to je povečalo naše težave. Pri nas nastajajo razne težave – v trgovini, notranji in zunanji, v zvezi s pojmovanjem bistva akumulacije in z drugim. Večkrat so nastali pojavi, ki so bili izraz nemarksističnega gledanja na življenje, in je kratko malo težko razumeti, kako so se nekatere stvari mogle dogajati. Te pojave si lahko samo do neke mere razložimo z našim bujnim razvojem v preteklem obdobju, v katerem smo z velikim poletom napredovali in v katerem se zategadelj niso dovolj videle razne pomanjkljivosti. Zdaj, ko je proizvodnja nekoliko zastala in ko so se pokazale še druge težave, se te pomanjkljivosti vidijo čedalje jasneje.

Glede vašega dela pa mislim, da morajo tovariši, ki še ostanejo v šoli, tudi v prihodnje prijeti za delo. A kakor sem že rekel, morate vsi skupaj upoštevati, da pri nas nismo dovolj znanstveno začeli preučevati realnega položaja delovnega človeka in da so naša razmišljanja glede tega še v začetnem stadiju. Zato so se tudi dogajale razne stvari, ki jih še nismo dovolj spoznali – in za katerih temeljitejše obravnavanje in razumevanje niso bili dovolj usposobljeni tudi številni vodilni ljudje. To tudi ni lahko; to je pravzaprav tisto najtežje, ker gre pri tem za živ proces, za nekaj, kar je nenehoma v gibanju. Danes je to posebno težko glede na notranja in na mednarodna dogajanja. Nastajajo namreč novi pojavi, ki jih ni bilo tistikrat, ko so tvorca marksistične znanosti postavljali njene osnove. Danes ni mogoče iti samo v eni, že prej določeni smeri, temveč je treba upoštevati tudi nove pojave in vse to uskladiti. Pri delu, ki ga imate pred seboj, vam je treba dajati gradivo o problemih, ki se obdelujejo, predavanja pa morajo biti kar najbolj izenačena, tako da koncepti ne bodo različni. Zmeraj imejte pred seboj: samo en koncept je, ki ga bo treba upoštevati, to pa je koncept centralnega komiteja zveze komunistov o našem družbenem razvoju.

O VLOGI INTELIGENCE PRI NAS*

(Iz govora ob promoviranju za častnega doktorja na zagrebški univerzi, 17. decembra 1969)

... Živimo v času velike znanstvene revolucije v svetu. Jasno je, da ima sleherno zaostajanje v napredku in v uporabi znanstveno-tehničnih dosežkov za razvoj vsake države zelo resne posledice. Naša socialistična družba si mora materialno, politično in drugače še bolj prizadevati, da bi šli vzporedno z razvojem znanosti in tehnike v svetu, ker se bo še uspešneje razvijala le s trdno naslonitvijo na znanost.

Pri graditvi socialističnih družbenih odnosov, zasnovanih na delavskem in družbenem samoupravljanju, pripada zelo velika vloga naši inteligenci. Zaradi svojega posebnega položaja v družbeni delitvi dela je sposobna in more dajati odgovore na številna ključna vprašanja našega razvoja. V vsaki moderni družbi, zlasti še pri nas, se mora inteligenca popolnoma uveljaviti kot aktiven in konstruktiven faktor družbenega in splošnega napredka.

Pri nas se je dogajalo, gotovo pa se še vedno dogaja, da vloge inteligence ne razumejo povsod in da si jo različno razlagajo. Nekateri mislijo, da je inteligenca nekakšen poseben družbeni sloj, ki je družbi ob strani in je poklican, da samo kritično ocenjuje, kar se dogaja v živi praksi. Drugi pa ne razumejo popolnoma ustvarjalne vloge inteligence v sodobni družbi, podcenjujejo strokovnost in so v svojih odnosih nezaupljivi do inteligence. Seveda je tako prvo kakor drugo gledanje napačno.

Napačno je tudi ločevati gospodarsko območje od negospodarskih dejavnosti. Prizadevati si moramo, da bomo gospodarske in negospodarske dejavnosti čim skladneje razvijali in jih povezovali na samoupravni osnovi. Delovni ljudje v gospodarstvu ustvarjajo materialne dobrine za razvoj družbe, delovni ljudje v tako imenovanih negospodarskih dejavnostih pa s svojo ustvarjalnostjo na področju znanosti, tehnike, šolstva, kulture in umetnosti zelo veliko prispevajo k nadaljnjemu razvoju našega gospodarstva. Trdno sem prepričan, da bodo naši delovni ljudje v gospodarstvu v prihodnje pokazali še več zanimanja in razumevanja za razvoj šolstva, znanstvenoraziskovalnih, umetniških in kulturnih ustanov, kakor moremo po drugi strani pričakovati, da se bo naše šolstvo in znanstvenoraziskovalno delo še tesneje povezovalo z našim gospodarstvom in se prilagajalo potrebam družbe v celoti.

Univerze morajo biti odprte k družbi in se kar najbolj neposredno povezovati z našimi delovnimi organizacijami, kjer se ustvarjalno uporabljajo rezultati znanosti in tehnike.

NEVARNOST TEHNOLOŠKEGA KOLONIALIZMA (Iz govora na univerzi v Nairobiju, 18. februarja 1970)

Velikanski dosežki znanosti in tehnologije še zmeraj niso na primeren način dostopni deželam v razvoju, čeprav so se na račun tega močno zadolžile. Če ne bo ustreznih ukrepov, se bo svet soočil s »tehnološkim kolonializmom«, kakor znanstveniki že imenujejo ta vznemirjajoči trend.

Bilateralno ekonomsko pomoč so pogosto dajali zato, da bi po tej poti dosegli določene politične cilje, bodisi da so računali na krajšo ali daljšo pot, na zagotovitev strateških pozicij in podobno. Pogosto se tudi dogaja, da se gospodarska pomoč deželam v razvoju, ki jo dajejo po bilateralni poti, spremeni v sredstvo političnega pritiska in vmešavanja v notranje zadeve.

To seveda ni nobena pomoč, marveč je, nasprotno – poskus, da se ekonomska nerazvitost izrabi proti osnovnim interesom na novo osvobojenih držav. Dejansko pomoč, najsi je bilateralna ali mednarodna, je treba dajati brez vsakršnih političnih pogojev.

Poglabljanje prepada med industrijsko razvitimi deželami in deželami v razvoju je gotovo ena izmed najbolj negativnih strani današnjih svetovnih dogajanj. Ta pojav mora resno zaskrbeti vse, ki jim je do tega, da bi se mednarodni odnosi izboljšali in da bi se utrdil mir na svetu.

Dežele v razvoju so si silno prizadevale, da bi se izkopal iz podedovane gospodarske nerazvitosti. Bojazen, da vodstva v na novo osvobojenih deželah ne bodo kos gospodarskim problemom, se je pokazala kot popolnoma neutemeljena. Praksa je prav tako demantirala izmišljene »teorije« o tem, da so politične razmere v teh deželah take, da se sploh ne morejo gospodarsko hitreje razvijati. Nasprotno, ravno nacionalna osvoboditev dežel, osamosvojitve teh narodov, krepitev njihove neodvisnosti in samostojnosti omogočajo tudi največjo mobilizacijo vseh sil, da izkoristijo sedanje materialne vire. Z osvoboditvijo se je bistveno povečala sposobnost teh dežel, da se vsestransko razvijajo.

Še enkrat se je potrdilo, da se človekova vloga in njegova iniciativa lahko uveljavita le v svobodnih in neodvisnih državah. Zato imajo te države možnost, da z lastnimi silami izkoristijo faktorje svojega gospodarskega in splošnega razvoja.

Odprija kolonializma in osvoboditev držav in narodov sta bili največja spodbuda za svetovni gospodarski napredek.

Posebno pozornost posvečajo države v razvoju pospeševanju kmetijstva. To je tudi razumljivo spričo ugodnih pogojev, ki jih večina izmed njih ima, in spričo potrebe, da zagotovijo prehrano prebivalstvu, kar je za nekatere še zmeraj prvenstvena in neposredna naloga. To je problem številka ena, ki ga je treba upoštevati, kadar gre za hitrejši razvoj teh dežel in ki je za njegovo ureditev treba še naprej razvijati mednarodno sodelovanje.

Naj opozorim tudi na poseben pomen, ki ga imajo povečana prizadevanja za razširitev gospodarskih odnosov in menjave med samimi deželami v razvoju. Prav gotovo bodo dežele v razvoju v prihodnje lahko dosegle mnogo večje uspehe, če bodo bolje organizirale medsebojno menjavo in sodelovanje. Za zdaj je njihova medsebojna trgovina slabo razvita in pomeni komaj 3 do 4 odstotke celotne svetovne trgovine. So pa velike neizkoriščene možnosti, da se medsebojna trgovina med državami v razvoju razširi. O tem govorijo podatki, da dežele v razvoju uvažajo nad 70 odstotkov proizvodov iz zahodnih držav, v letu 1966 so kupile za okoli 4 milijarde dolarjev živil, za 2 milijardi tekstila in drugih oblačil, za skoraj 11 milijard strojev in prevoznih sredstev, za okoli 8 milijard dolarjev drugih industrijskih proizvodov itd. Brez dvoma bi dežele v razvoju mnoge od teh proizvodov lahko menjavale neposredno med seboj, ne pa da jih nabavljajo v razvitih državah. Še več, tudi mnogih surovin številne dežele v razvoju ne nabavljajo z neposredno medsebojno menjavo marveč po posredovalcih, ki z razlikami v cenah bogatijo.

Ni mi treba posebej dokazovati, da je medsebojna menjava med državami v razvoju nezadostna in da ne ustreza njihovi gospodarski zmogljivosti. Vrh tega ne smemo pozabiti, da so tudi med njimi razlike v gospodarski razvitosti in da so v resnici možnosti, da sodelovanje razširijo. Spodbudno pa je to, da se dežele v razvoju v zadnjem času čedalje bolj opirajo na lastne in združene sile in da iščejo možnosti za večjo koordinacijo svojih gospodarskih prizadevanj. Pri tem se nikakor ne mislijo gospodarsko zapirati vase. Nasprotno, prizadevanja, da bi dežele v razvoju razširile medsebojno trgovino, bo pripomoglo tudi, da bo njihov delež v svetovni trgovini večji.

J. B. Tito, Izbor iz del, 5. knjiga, DZS, Ljubljana 1977, str. 306-308.

BREZ ENAKOSTI, ENAKOPRAVNOSTI IN SUVERENOSTI NARODOV POSTANE INTERNACIONALIZEM GOLA DEKLARACIJA

(Iz članka »Lenin – mislec in strateg socialistične revolucije« ob 100-letnici rojstva V. I. Lenina, Borba 19. aprila 1970)

Znano je, da je socialistična Jugoslavija enotna skupnost več narodov in narodnosti. Po načinu, kako je nastala v revoluciji, in po vsebini svoje federativne ureditve predstavlja danes uresničitev Leninovega nauka o nacionalnem vprašanju. Zaradi tega je v socialistični Jugoslaviji kar naprej aktualen Leninov nauk o mednacionalnih odnosih.

Za nas je bilo posebno pomembno Leninovo načelno stališče, da je narodom nujno priznati vso pravico do samoodločbe. To je po Leninovem mnenju pogoj in sestavni del uspešne socialistične revolucije. Kakor je delal to že Marx, je tudi Lenin poudarjal razredno gledanje na narod.

Vendar tega ni storil neodvisno od priznanja enakopravnosti in suverenosti narodov. Brez tega postane internacionalizem prazna deklaracija, saj v tem primeru ne bi bilo mogoče doseči potrebnega zaupanja in razredne solidarnosti delavcev raznih narodov. Z zmago socializma nastajajo tudi možnosti, da se dosledno reši nacionalno vprašanje in se odpravijo vse oblike nacionalnega podrejanja.

Upravičeno poudarjamo, da je Leninova misel pobudila protikolonialna gibanja našega stoletja. Narodnoosvobodilni boj in protikolonialna gibanja so neločljivi del in oblika revolucionarnega boja v svetovnih razsežnostih. Znano je, da je Lenin poudarjal, da je protikolonialni in narodnoosvobodilni boj v obdobju imperializma sestavni del socialističnih revolucij. Dosedanji rezultati tega boja so potrdili tudi to Leninovo stališče.

Delavska in napredna gibanja sploh morajo tudi danes najbolj aktivno podpirati protikolonialni boj. Bojevati se morajo tudi proti sodobnim neokolonialističnim metodam podjarmljenja teh narodov, podpirati morajo njihovo usmeritev v samostojni razvoj in zagotovitev suverenosti.

Lenin seveda ni mogel predvideti vseh potencialnih in konkretnih pojavov, oblik in različic neokolonializma. Vendar je z močjo resničnega revolucionarja, ki je znanstveno prodril v bistvo kolonializma in povezanosti kolonialne politike z imperializmom, poudarjal, da bodo imperialistične sile naredile vse, ne da bi izbirale sredstva, da ohranijo svoje pozicije. In danes smo v resnici priče, da si nekdanje metropole in novi pretendenti na njihovo vlogo prizadevajo, da bi kar najbolj ohranili svoje vplive v teh delih sveta in jih nadaljevali, da bi se, izkoriščajoč premajhne izkušnje in objektivne težave na novo osvobojenih dežel, v ugodnem trenutku skušali vrniti tja in vnovič uvesti monopolni in hegemonistični položaj.

Ne glede na plašč, s katerim se ogrinja, je sleherna neokolonialistična politika in svojem bistvu globoko reakcionarna. Zato so se vse napredne sile dolžne brezkompromisno bojevati proti njim. Zgodovinska dolžnost prav socialističnih sil je – pri tem imajo posebno odgovorno vlogo socialistične dežele – da nenehoma teoretično in politično osvetljujejo ta vprašanja in da konkretno prispevajo, da bi se vsestransko krepila enakopravnost narodov nekdanjih kolonij, vseh na novo osvobojenih dežel. Zveza komunistov Jugoslavije in socialistična Jugoslavija si prizadevata dosledno uporabljati ta načela in v mejah možnosti prispevati, da bi se ti problemi hitreje in učinkoviteje urejali.

Nič ne bi bilo tako tuje bistvu Leninove misli, njegovemu razrednemu ocenjevanju mednarodnih odnosov in njegovi viziji nove socialistične družbe, kakor sprijazniti se z gospodarsko zaostalostjo velikega dela sveta, v katerem se počasi premaguje ta zaostalost, z ohranjanjem katerekoli oblike prej pridobljenih privilegijev. Zato je jasno, da je z leninističnim gledanjem razumeti stalno znanstveno analizo novih pojavov odpora, s katerim se imperialistične sile postavljajo po robu neizogibnemu poteku

zgodovine. To gledanje nadalje zahteva, da se odločno postavljamo po robu taki politiki v praksi.

Smisel in bistvo Leninove ideje in prakse o popolni enakopravnosti in načelnem odnosu do vseh držav in narodov – sta še danes močno in aktualno idejno orožje v boju proti vsem oblikam neokolonialističnega pritiska – od surovega vmešavanja v notranje zadeve drugih do novih, perfidnih oblik, kakor je na primer tehnološki neokolonializem.

Z razbitjem okovov kolonializma je bil narejen eden najpomembnejših kvalitativnih korakov na poti k popolni osamosvojitvi zaslužjenih in odvisnih držav in narodov. Praksa je v celoti potrdila Leninove misli o pomenu uveljavljanja vloge azijskih in afriških narodov na svetovnem prizorišču z vsemi pozitivnimi posledicami njihove osvoboditve.

Danes smo priče velikega razmaha osvobodilnega boja, različnim oblikam tega boja in graditve na novo osvobojenih držav kakor tudi velikanskemu navdušenju in upom širokih množic v Aziji, Afriki in Latinski Ameriki. To nalaga vsem naprednim silam, da čim popolneje dojamajo njihov položaj in probleme in da jim čim učinkoviteje in čim bolj vsestransko pomagajo v razvoju. S svojo zavestno in odločno akcijo napredne sile na svetu ne smejo dovoliti, da bi se tem pričakovanjem izneverile.

Leninova gledišča o vojni, miru in koeksistenci med narodi in državami so tudi zdaj enako aktualna. S stališča zapletenosti in teže položaja neke dežele, kakor je bilo med znanimi sovjetsko-nemškimi mirovnimi pogajanjmi v Brest-Litovsku v začetku leta 1918, je verjetno malo situacij v zgodovini socializma, ko je bila usoda socialistične revolucije izpostavljena toliko pritiskom in preskušnjam.

Lenin se je ravno v takšnem položaju odločno in neomahljivo postavil po robu psevdorevolucionarnim frazam in paradiranju s praznimi levičarskimi parolami, ki so mogle kompromitirati socializem in ga potegniti v vrtinec stihije in imperialističnih mahinacij.

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga (Nacionalno vprašanje revolucija), DZS, Ljubljana 1978, str. 333–335.

ZNANOST IMA V NAŠI SAMOUPRAVNI DRUŽBI IZREDEN POMEN

(Iz govora ob izvolitvi za častnega člana Makedonske akademije znanosti in umetnosti, 9. junija 1970 v Skopju)

Znanost kot pomembna proizvajalna sila postaja danes na svetu čedalje bolj eden izmed najpomembnejših faktorjev družbenega napredka. Zato mora vsakdo, kdor želi ujeti korak s časom, delati tudi hitreje korake v razvoju znanosti in pri ustvarjanju moderne tehnologije, avtomatizacije in kibernetike. Brez tega si ni mogoče misliti tudi hitrejšega razvoja socialistične družbe v vsaki posamezni državi in tudi v naši.

Vse tiste, ki jim je danes do družbenega napredka na svetu, mora zanimati razvoj znanosti, in sicer predvsem s stališča njenega prispevka k odpravljanju vseh oblik izkoriščanja in zatiranja ljudi in narodov. V mislih imam perspektivo graditve takih družbenih skupnosti, v katerih bodo delovni ljudje resnični gospodarji pogojev in rezultatov svojega dela. V tem tudi sta bistvo in aktualnost Marxove misli o osvobajanju dela in človeka v komunizmu in o vlogi znanosti in filozofije, ki pa mora svet ne razlagati, marveč ga preobrazati.

Znanost je dandanes pomembno sredstvo za podružbljanje proizvodnje in premagovanje razlik med umskim in fizičnim delom. S tem je vsekakor razumeti nenehno dviganje ravni splošne tehnične kulture ljudstva, zlasti pa neposrednih proizvajalcev. Sodobne proizvajalne sile z znanostjo vred prav tako silno povečujejo človekovo moč, da obvladuje družbene zakonitosti in naravo, da ustvarja izobilje proizvodov in da kar naprej in čedalje bolj zadovoljuje človeške potrebe.

To so poti, da se človek reši revščine, materialne in duhovne bede, delitve na bogate in revne, v mnogih delih sveta pa tudi lakote. Vendar danes širokim slojem ljudi v mnogih državah še daleč niso dostopna tista bogastva, ki jih ustvarjajo znanost in proizvajalne sile. Da sploh ne govorimo o potencialnih možnostih za ustvarjanje novih materialnih dobrin.

Sto in sto milijonov ljudi po vsem svetu še zmeraj živi v veliki revščini. Položaj je tem hujši, ker se razlike med razvitimi, ki hitro napredujejo, in nerazvitimi, ki zaostajajo, še naprej povečujejo. Znano je, da mnogim državam v razvoju, še zmeraj niso dovolj dostopni rezultati znanosti in tehnologije. To je posledica dolgoletne kolonialne vladavine in tega, da je te države izkoriščal večji del razvitega sveta. Čeprav klasični kolonializem v glavnem izginja, je pustil za seboj zaostalost in nizko raven proizvajalnih sil. Vse to ob ohranjanju nizke ravni izobraženosti, znanosti in tehnologije v teh državah pelje k novim oblikam izkoriščanja, k tako imenovanemu tehnološkemu kolonializmu. Taka neokolonialistična praksa onemogoča precejšnjemu številu držav na svetu, da bi hitreje razvijale svojo inteligenco, svoje proizvajalne sile ter ustvarjale in razvijale lasten znanstveni potencial.

S politiko neuvrščenosti je poleg boja za mir, enakopravnost in suverenost narodov, za močnejše razvijanje medsebojnega sodelovanja itd. razumeti tudi prizadevanja za zagotovitev znanstveno-tehničnega napredka držav v razvoju. Zato bi bilo zelo koristno, da bi neuvrščene države tudi na tem področju čim tesneje sodelovale.

Danes smo, žal, priče, da se znanost – hkrati z revolucionarnimi možnostmi in napredkom, ki ga prinaša – hkrati tudi zlorablja. Številna ustvarjalna dela človeškega uma – od dosežkov v kemiji in biologiji do atomistike in elektronike – se uporabljajo za uničevanje in ubijanje. Veliko znanstvenikov na svetu proti svoji volji dela za potrebe vojne. Nikoli v zgodovini niso niti približno tako intenzivno in široko izkoriščali

znanstvenih odkritij za ubijanje ljudi in uničevanje njihovih dosežkov, kakor se dogaja to danes v Vietnamu, Kambodži, na Bližnjem vzhodu in v drugih delih sveta.

To zlorabljanje znanosti ni prav nič slučajno. To se dogaja takrat, kadar je družbeni sistem v krizi, kadar gospodarijo znanosti reakcionarne sile, kadar je znanost v službi tistih, ki se zaradi izkoriščanja, profitorskih interesov in hegemonije nad drugimi narodi zatekajo k vojni in k pritisku kot sredstvom za doseg te ciljev.

Kakor vse napredne sile na svetu se tudi mi zavzemamo samo za takšno uporabljanje znanosti, z atomsko znanostjo vred, ki bo izključno v korist humanim ciljem, družbenemu napredku in blaginji.

Tovarišice in tovariši!

Za sodobni svet je značilen spopad med naraslimi proizvodnimi silami in zaostalimi družbenimi odnosi, zaradi česar pogosto nastajajo krizne situacije. Ta konflikt je danes toliko izrazitejši, ker je tempo razvoja proizvodnih sil čedalje hitrejši. Prejšnje generacije so živele tudi več desetletij v nespremenjenih materialnih razmerah. Še več, v zgodovini so bila obdobja, ko se je materialno bogastvo tudi v sto letih povečalo za neznaten odstotek. Danes je to povečanje desetkrat večje. To brez dvoma ustvarja popolnoma nov položaj, ki nalaga tudi, da se hitro spremenijo stari družbeni odnosi.

J. B. Tito, Izbor iz del, 5. knjiga, DZS, Ljubljana 1977, str. 316-318.

O LENINOVEM DELU

(Iz govora ob podelitvi ordena Lenina, 5. junija 1972 v Moskvi)

... Lenin je s svojim naukom in delom, kar je bilo pri njem neločljiva celota, postavil teoretične in praktične temelje za revolucionarno socialistično preobrazbo družbe. Za našo partijo, za Zvezo komunistov Jugoslavije sta bila Leninova misel in delo vedno izvor, iz katerega smo črpali moč in v katerem smo dobili spodbude za nova dejanja in akcije. Pri graditvi socializma in razvijanju socialističnih družbenih odnosov v naši državi je bil Leninov nauk bistvenega pomena. Postal je trajna last in kažipot, vir navdihnjenja za vse, ki danes gradijo socialistično družbo, za vse, ki se borijo za svojo svobodo, neodvisnost in pravico, da se sami upravljajo.

Raznoličnost oblik v boju za novo je pomenila Leninu moč socializma kot ideje in prakse, kar je tudi življenje nešteto krat prepričljivo potrdilo. Njegova življenjska svežina, moč in neusahljivost izvirajo predvsem iz njegove ustvarjalne dialektične metode. S svojim vizionarstvom je Lenin opozarjal, da je socialistično misel in prakso nujno treba bogatiti z novimi spoznanji in revolucionarnimi izkušnjami. Z leninističnim pristopom je

razumeti globoko znanstveno analizo stvarnosti ob hkratnem uresničevanju revolucionarnih preobrazb, za katere se bori delavski razred.

Nič ni bilo Leninu tako tuje kot površna fraza in zlagana revolucionarnost. In nihče ni tako temeljito in brezkompromisno razkrinkaval raznih reakcionarnih teorij in kvazirevolucionarnosti kakor Lenin. Prav tako je Lenin s svojo močjo vpil vase znanstveno osmišljen revolucionarni optimizem ter izrazil neizogibnost zmage socialističnih teženj ljudstva in globokih revolucionarnih sprememb, ki peljejo k zmagi socializma na svetu.

Revolucionarna gibanja in preobrazbe, ki dajejo pečat sodobni epohi, so neločljivo povezane z Leninovim imenom in delom. Njegovo zgodovinsko delo dobiva čedalje bolj tudi pomen kot ohrabritev za vse osvobodilne, napredne in socialistične težnje v sodobnih razmerah. To je kažipot k miru, inspirator boja proti vsem oblikam imperialističnih pritiskov, kolonializma in neokolonialističnih aspiracij ter za neodvisnost, suverenost in enakopravnost ljudstva, za demokratične odnose v svetu in za zmago socializma.

J. B. Tito, Izbor iz del, 4. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 334-335.

RAZVOJ MARKSISTIČNE TEORIJE

(Iz referata na X. kongresu ZKJ, marca 1974 v Beogradu)

Naša partija je uresničevala svojo avantgardno vlogo toliko uspešneje, kolikor je ustvarjalno razvijala in v praksi uporabljala marksistično teorijo, obenem pa se bojevala proti vsem oblikam meščanske in birokratske ideologije. Tudi danes je še vedno aktualna znana Leninova misel, da ni uspešnega komunističnega gibanja brez revolucionarne teorije in da lahko vlogo avantgarde v gibanju opravi samo tista partija, ki se ravna po napredni teoriji. Ustvarjalni odnos do marksizma je za Zvezo komunistov merilo uresničevanje njene vodilne vloge. To je sporočilo, ki izhaja iz naših celotnih bogatih revolucionarnih izkušenj.

Zmaga v narodnoosvobodilnem boju je bila možna zato, ker je KPJ prednjačila v spoznavanju in analiziranju zapletenih razmer, tokov in ciljev revolucije. Partija je izhajala iz znanstvene, marksistične ocene razmer in možnosti za zmago revolucionarnega boja ter ustvarjalno povezala boj za osvoboditev izpod okupatorja s socialistično revolucijo. S tem je KPJ omogočila zmagovit izid revolucije in zagotovila avantgardno vlogo v revolucionarnih preobrazbah naše družbe in tako prispevala svoj delež k marksistični teoriji.

Odnos ZKJ do marksizma kot enotne teorije revolucionarne družbene preobrazbe je izražen tudi v ustvarjalnem ponovnem ovrednotenju Marxovih in Leninovih misli o delavskem samoupravljanju in v njihovem razvijanju v naših razmerah. V Marxovi ideji o združevanju svobodnih

zdrženih proizvajalcev in o zakonitostih takega razvoja socialističnih proizvodnih odnosov je naša Zveza komunistov dobila nove teoretične spodbude. Samostojno je razvijala marksistično teorijo, zlasti na področju razvijanja socialističnih proizvodnih odnosov na temeljih delavskega samoupravljanja, povečala svoj vpliv v družbenih gibanjih ter zagotovila nepretirano revolucije.

Še več, brez pretiravanja smemo reči, da je ZKJ pomembno samostojno prispevala k znanosti o sodobnem socializmu ter o poteh socialistične in protikolonialne revolucije v sodobnih razmerah. Z bojem za odločilni položaj delavskega razreda in samoupravno združenega dela je tudi pomembno prispevala k razvoju marksistične ideologije in utrla pota razvoju antidogmatične misli in prakse. Z marksistično analizo vloge države ter s kritiko etatizma in birokratizma je Zveza komunistov odstranila tudi številne dvome in zablode v teoretičnem mišljenju in usmerila akcijo socialističnih sil, da se presekajo korenine etatizma in birokratizacije družbenih odnosov, kakor je to storila tudi s silami kapitalizma. Zaradi pravilne teoretične ocene svetovnih tendenc in tokov po drugi svetovni vojni je Zveza komunistov pravočasno spoznala tudi bistvene značilnosti sodobnega sveta, silno osvobodilno moč do včeraj kolonialnih narodov kakor tudi ves idejnopolični in teoretični pomen neuvrščenosti in aktivne miroljubne koeksistence.

Toda vzporedno z dosežki v razvoju in uresničevanju marksistične teorije je bilo tudi precej šibkosti, vdorov teoretičnih tez s premalo jasno in odločno razredno usmeritvijo, zastajanja in neorganiziranosti. Zlasti močno smo zastajali pri razvijanju marksistično usmerjene kritike. Prihajalo je do ločevanja tekoče politike od teoretičnih spoznanj in kriterijev oziroma do prakticističnega in pragmatističnega odnosa do nalog socialističnega razvoja. Vse to je bila voda na mlin protisocialističnim poskusom, da bi iz družbenih ved izločili revolucionarno bistvo marksizma, da bi odstopili od programskih ciljev ZKJ na področju izobraževanja, znanosti in kulture, da bi zanikali socialistične idejne kriterije v ustvarjanju. Skratka, da bi marksizem nadomestili s kakšno drugo, nam tujo ideologijo.

Boj proti tujim ideologijam, teorijam in vplivom ne sme zmanjševati možnosti za stalne in plodne marksistične razprave in idejno aktivnost komunistov sploh. Ne samo da se ne odpovedujemo ustvarjalnemu boju mnenj na marksističnih temeljih, marveč ustvarjamo tudi najširše možnosti za neovirano izkazovanje sposobnosti ljudi in za uveljavljanje ustvarjalne svobode. Zveza komunistov spodbuja sleherno ustvarjalno prizadevanje, sleherno iskanje novih spoznanj. Zavrača dogmatizem, pragmatizem in prakticizem in vse, kar nasprotuje kreativnemu in revolucionarnemu v teoriji in praksi na poti nadaljnega razvoja socialističnega samoupravljanja.

Nazadnje pa moramo veliko bolj kakor doslej proučevati izkušnje drugih delavskih, komunističnih in osvobodilnih gibanj ter tokove in

rezultate sodobne marksistične misli v svetu, in to prav zaradi razvoja naše revolucionarne teorije in prakse.

Idejnopolitično izobraževanje komunistov

Obvladovanje temeljnega znanja marksistične teorije in sodobnih dosežkov marksistične misli je potreba in obveznost komunistov in vseh borcev za socialistično samoupravljanje. Idejnopolitično usposabljanje članstva ZKJ je stalna naloga. To je tudi sestavni del boja za uresničevanje njene avantgardne vloge.

V nedavni preteklosti so bile velike slabosti na področju ideološkega izobraževanja, veliko je bilo zaostajanja in enostranosti. Mnoge organizacije in vodstva Zveze komunistov se niso sistematično in organizirano ukvarjala s temi vprašanji. Razlogi za takšno stanje so prav tisti, ki so vodili v odpiranje, zmanjševanje in tudi spodbijanje vodilne vloge Zveze komunistov v družbi, o čemer sem že govoril.

Doseči moramo drugačen odnos in drugačno razumevanje potrebe po ideološkem in teoretičnem delu v Zvezi komunistov in družbi sploh. Dokumenti, ki jih bomo sprejeli na tem kongresu, morajo vsem družbenim dejavnikom naložiti, da se še dosledneje zavzemajo za vzgojo in izobraževanje na marksističnih temeljih, da prispevajo k oblikovanju vsestranske osebnosti in da spodbujajo ustvarjalno delo. Za to so potrebni dolgoročni programi idejnega usposabljanja na vseh področjih družbenega življenja. K temu mora veliko bolj prispevati tudi naša založniška dejavnost, zlasti s sistematičnim izdajanjem marksistične literature in sploh publicistike, ki prispeva k znanstvenemu, marksističnemu osvetljevanju stvarnosti.

Idejnopolitično izobraževanje je tudi osebna potreba in družbena obveznost slehernega člana ZKJ. To je bistvena postavka za revolucionarno akcijo. Organizacije in vodstva ZK se morajo nenehno zavzemati za marksistično usposabljanje svojega članstva, zbirati morajo marksistične sile v boju za revolucionarna stališča, za znanstveno obravnavanje družbenih problemov.

Zatorej je potrebno tako vsebino kakor sistem idejnopolitičnega dela obogatiti in prilagoditi najrazličnejšim potrebam članstva in kadrov raznih profilov ter izobrazbene ravni.

Pri uresničevanju teh nalog smo že dosegli nekaj rezultatov. Organizirano je marksistično usposabljanje članstva na veliko širši podlagi kakor doslej. Sprejemamo ukrepe, da se spremenijo šolski programi, da se v učnih knjigah in učnovzgojnih procesih zagotovi drugačen odnos do marksizma. V republiških središčih in večjih mestih so začeli ustanavljati marksistične centre, politične šole za marksistično izobraževanje kadrov, zlasti delavcev itd. Toda glavne obveznosti so še pred nami. To delo in boj moramo razvijati sistematično in dosledno.

J. B. Tito, Izbor iz del, 1. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 517-521.

RAZVOJ MARKSISTIČNE TEORIJE, ZNANOSTI, IZOBRAŽEVANJA IN KULTURE

(Iz referata predsednika Tita na XI. kongresu ZKJ, junija 1978,
Beogradu)

Zveza komunistov je vedno razumela pomen in vlogo marksistične teorije v vseh obdobjih socialistične revolucije. S kritično marksistično analizo družbenih gibanj je zveza komunistov prihajala do znanstvenih spoznanj o bistvu družbenih procesov. Na tej podlagi je določala smeri nadaljnjega razvoja revolucije in s tem zagotavljala njeno kontinuiteto. Obenem je s temi spoznanji oboroževala delavski razred in ga oblikovala kot zavestni subjekt socialističnega razvoja.

Rezultati, ki smo jih prav v zadnjih letih dosegli pri razvijanju socialističnega samoupravljanja in organiziranju celotne družbe na tej podlagi, so odprli nove, izredno pomembne perspektive nadaljnjega razvoja naše socialistične revolucije. Obenem je to eden največjih dometov naše marksistične teoretične ustvarjalnosti.

Teoretična vizija in praksa združenega dela in političnega sistema socialističnega samoupravljanja sta velika in daljnosežna koraka v socialističnem razvoju. Primerjamo ju lahko z najpomembnejšimi dosežki naše socialistične revolucije sploh.

Marksistična misel in samoupravljanje

Ideja o delavskem samoupravljanju je ogelni kamen znanstvene teorije klasikov marksizma. Naša socialistična revolucija ima zasluge, ker je v praksi in teoriji vnovič uveljavila to veliko idejo, ki je bila, kot vemo, nekaj časa izrinjena in pozabljena v delavskem gibanju. S tem so revolucionarne in humanistične možnosti socializma dobile nove močne spodbude.

Prispevek naše revolucije k marksistični teoriji in socialistični praksi je veliko večji od same vnovične uveljavitve gesla »tovarne delavcem«. Prvi smo začeli graditi socialistično družbo, v kateri je samoupravljanje prišlo iz tovarn in zajelo celoto družbene organizacije.

Tako kot se nenehno razvija naša socialistična praksa, ki osvaja nova področja človekove svobode in ustvarjanja, se mora skupaj z njo razvijati tudi naša znanstvena, marksistična misel, ki nenehno bogati naša spoznanja o nadaljnjih poteh in ovirah socialističnega razvoja.

Mislím, da mora naša marksistična misel mnogo bolj raziskovati naravo, dejavnike in razvoj socialistične družbe in se z vidika socializma kot procesa socialistične revolucije lotevati teoretične analize vseh sil, odnosov in procesov v naši družbi.

To se nanaša predvsem na področje združenega dela kot zgodovinskega procesa, ki pelje k Marxovemu svobodnemu združenju proizvajalcev, na področje političnega sistema socialističnega samoupravljanja, na

občino kot sestavljeno skupnost delovnih ljudi-proizvajalcev, porabnikov in političnih subjektov, v kateri se najbolj neposredno povezujejo gospodarstvo, izobraževanje in znanost, kultura, zdravstvo, socialno skrbstvo itd.

Velike teoretične naloge so pred nami tudi na področju marksističnega raziskovanja razvoja intelektualnih dejavnosti in celotnega področja ideološke nadstavbe. Nujno je tudi znanstveno preučevanje problematike mednarodnih odnosov, predvsem politike neuvrščeniosti in boja za novo gospodarsko ureditev kot družbeno podlago napredne preobrazbe sodobnega sveta. Razumljivo je treba v sklopu tega še naprej preučevati vlogo, naloge in oblike delovanja zveze komunistov kot vodilnega, usmerjevalnega in povezovalnega dejavnika naše družbe.

Rad bi posebej poudaril, da naša dosedanja spoznanja in sama socialistična praksa dajejo teoretične osnove in določajo smer teoretičnih raziskovanj teh vprašanj.

V zadnjih letih ustanove in kadri na področju družbenih ved bolj kot kadarkoli prej razvijajo svojo znanstveno dejavnost na marksistični podlagi in se bolj usmerjajo k potrebam naše socialistične prakse. Še vedno pa je razkorak med potrebami prakse in razvojem družbenih ved, družbene vede pa tudi vidno zaostajajo za tistimi marksističnimi spoznanji, ki jih je Zveza komunistov Jugoslavije že pridobila. V zvezi s tem bi omenil nekaj važnejših vprašanj.

Z integriranjem teh dejavnosti v združeno delo je treba ustvarjati predvsem samoupravne odnose, ki bodo spodbujali usmerjenost družbenih ved k reševanju aktualnih problemov naše prakse.

Obenem je naša naloga, da še bolj intenzivno preučujemo revolucionarno ustvarjalnost in teoretično misel Marxa, Engelsa in Lenina in da spremljamo sodobna marksistična raziskovanja v svetu. To je za nas nujno kot teoretično orožje marksističnih analiz in raziskovanj.

Prav tako je potrebno, da se tudi socialistična praksa zavestno in organizirano usmerja k znanosti. Vstopamo v takšno etapo našega socialističnega razvoja, da moramo mnogo širše, in to na vseh ravneh družbe, snovati našo celotno družbenopolitično dejavnost na znanstvenih spoznanjih. Znanost postaja bistvena sestavina subjektivnih sil. Zato se moramo mnogo bolj odločno bojevati proti pragmatizmu in prakticizmu, ki ju še vedno srečujemo v številnih okoljih.

Z razvijanjem intenzivnega in širokega marksističnega izobraževanja v zvezi komunistov nastajajo nujni pogoji za to, da bodo komunisti v praksi delovali oboroženi z marksističnimi spoznanji in da bodo idejni vodniki delavskega razreda.

V tem pogledu je izjemnega pomena politična šola ZKJ v Kumrovcu, katere naloga ni le marksistično vzgajati mlade, že uveljavljene politične aktiviste in družbene delavce, temveč mora tudi pomagati najbolj sposobnim posameznikom, da se bolj temeljito ukvarjajo z marksistično teorijo in družbenim raziskovanjem.

Vse večji interes zveze komunistov za marksistično teorijo se je posebej pokazal pri razvijanju dejavnosti marksističnih centrov in partijskih šol pri centralnih, pokrajinskih in mnogih občinskih komitejih. Posebno pomembno vlogo ima Center za družbene raziskave pri predsedstvu CK ZKJ. V sodelovanju z republiškimi in pokrajinskima centroma mora spodbujati teoretično obdelavo najbolj aktualnih vprašanj v dejavnosti centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije in njegovega predsedstva, s tem da nekatera med njimi raziskuje tudi bolj dolgoročno. Zato mu je treba zagotoviti potrebne možnosti za delo.

V zadnjih letih smo upravičeno poudarjali pomen samoupravnega povezovanja znanosti in prakse. V tem pogledu smo dosegli začetne rezultate, zlasti pri delu interesnih skupnosti za znanost in tudi pri bolj neposrednem povezovanju nekaterih znanstvenih ustanov in gospodarstva. Po tej poti je treba vztrajno nadaljevati. Vendar moramo napraviti korak naprej tudi v prizadevanju, da znanost postane sestavni del vsakodnevne prakse. Znanost in strokovnost morata postati pomembna podlaga za dejavnost vseh organizacij, organov in ustanov, vseh dejavnikov, ki sprejemajo sklepe. Tako postaja znanost pomembna subjektivna sila razvoja.

Tudi v tem pogledu že imamo določene pozitivne izkušnje. Delo zveznih svetov za vprašanja družbene ureditve in za gospodarski razvoj in ekonomsko politiko v pripravah zakona o združenem delu in drugih sistemskih zakonov je najboljši dokaz, kako potrebna in mogoča je integracija znanosti v družbenopolitično prakso. Zato bi bilo smotrno organizirati in razvijati takšne oblike tudi na drugih ravneh, predvsem v okviru delegatskih skupščin in njihovih izvršnih organov.

Povezovanje družbenih ved in družbenopolitične prakse terja tudi ustrezno idejno dejavnost. Gre predvsem za idejne osnove in smeri razvoja družbenih ved. Kajti družbene vede, ki se bi se razvijale pod vplivom meščanske znanosti, nikakor ne bi bile v skladu z našimi socialističnimi gibanji. Zato nam je potreben nenehen idejni boj. Razvijanje družbenih ved na podlagi marksizma in na dosežkih in spoznanjih naše socialistične prakse pomeni stalen idejni boj proti teoretičnim in ideološkim pojmovanjem, ki so nam tuja.

Jugoslavija je odprta dežela. To je sestavni del naše strateške usmeritve, saj je vse širše povezovanje samostojnih in enakopravnih narodov in njihove materialne in duhovne kulture bistvena napredna težnja sodobnega sveta. Ta odprtost in naše številne komunikacije s svetom omogočajo našo navzočnost in vpliv v sodobnih svetovnih dogajanjih. In nasprotno, vpliv naprednih dosežkov kulture drugih narodov na nas. Seveda so s tem hkrati odprta tudi vrata za negativne ideološke in politične vplive. Poleg tega tudi protislovja našega razvoja in ostanki starih odnosov in sil porajajo pojmovanja in teoretične poglede, ki so nam tuji. Tako smo soočeni z vplivi buržoazne ideologije, z malomeščanskimi pojmovanji, tehnokratskimi idejnimi koncepti, dogmatizmom in konservatizmom, raz-

nimi različicami psevdorevolucionarne ultralevičarske ideologije in podobnim. Naše izkušnje potrjujejo staro resnico, da se marksizem, odprt za vsa napredna znanstvena spoznanja, razvija smo v nenehnem boju proti tujim ideologijam, njegova najpomembnejša oblika pa je teoretična kritika.

Zveza komunistov Jugoslavije se je vedno zavzemala in bojevala za svobodo znanstvene in umetniške ustvarjalnosti. To temeljno opredelitev vsebuje tudi program ZKJ, ki smo se ga v minulih dveh desetletjih dosledno držali.

Toda tudi ko gre za ustvarjalno svobodo, nismo zadovoljni s tistim, kar smo dosegli. Ni svobode, ki bi se uresničevala brez boja. Za kar najbolj popolno svobodo znanstvenega in kulturnega ustvarjanja pa se je treba nenehno bojevati, kar je predvsem naloga komunistov, znanstvenih in kulturnih ustvarjalcev. Kajti znotraj znanstvene in sploh kulturne dejavnosti so še vedno pojavi, da posamezne skupine oziroma klani zaradi svojih egoističnih interesov omejujejo ustvarjalnost, posebej pa preprečujejo uveljavitev mladih znanstvenih in kulturnih delavcev. In pogosto namesto odkritega idejnega boja o teoretičnih vprašanjih poteka zakulisni boj skupin in klanov za osvajanje monopolnih položajev.

Zveza komunistov Jugoslavije je bila vedno kritična do sebe in svojega dela. Zaradi te kritičnosti smo zagotovili kontinuiteto naše revolucije, njeno nepretrgano ustvarjalnost. Zato smo zelo zavzeti za razvoj marksizma kot kritične in revolucionarne teorije v Marxovem pomenu. Negatorska kritika ne prispeva k naprednemu razvoju, temveč ustvarja le zmedo in demobilizira. Smisel marksistične teorije in kritične analize je, da v obstoječem odkriva poti in oblike nadaljnjega revolucionarnega razvoja. Prav v tem je enotnost kritičnosti in revolucionarnosti marksizma.

Znanost in izobraževanje – dejavnika razvoja

Na področju naravoslovnih, tehničnih in uporabnih ved je vztrajno in dolgoletno delo strokovnjakov in raziskovalcev rodilo v številnih disciplinah zares dragocene sadove. Nekateri od njih sodijo med vrhunske v svetu. Gre za res velike dosežke, ki so vidno prispevali k razvoju kmetijstva, metalurgije, gradbeništva in nekaterih drugih področij. Takšno delo in požrtvovalno prizadevanje naših znanstvenih delavcev je nujno potrebno najširše družbeno podpirati. Zlasti pomembno je načrtno izboljševanje možnosti za znanstveno delo, da bi se še močneje razvile sposobnosti in pobude tistih nadarjenih ljudi, ki imajo kaj dati razvoju naše znanosti in s tem tudi vse naše družbe.

Toda takšen odnos do znanosti še ne prevladuje. Na nekaterih področjih tako rekoč niti ni organiziranega raziskovalnega dela. V številnih industrijskih panogah, ki zaposlujejo precejšnje število delavcev in imajo

istovrstno ali podobno proizvodnjo in tehnologijo, je na primer malo skupnih prizadevanj za izboljšanje tehnoloških postopkov.

Ti primeri nam pričajo, da je potrebno globlje spoznati nekatera protislovja sedanjih razmer na tem področju. Imamo namreč precej razvito omrežje samostojnih znanstvenih ustanov in tistih na univerzah, fakultetah in akademijah znanosti ter znanstvenoraziskovalnih in razvojnih centrov v gospodarstvu. Zraslo je precejšnje število izobraženih kadrov in pridobili smo precej znanstvenih, tehnoloških in organizacijskih znanj in izkušenj. Toda za popolno uveljavljanje vseh teh potencialov je resna ovira premajhno sodelovanje med njimi pa tudi med njimi in gospodarstvom, izobraževalnim sistemom in drugimi družbenimi dejavnostmi. Samo samoupravna preobrazba in povezovanje raziskovanja s proizvodnjo in družbeno prakso lahko večkrat povečata prispevek znanosti k celotnemu razvoju. Vse to vnovič potrjuje, da smo storili dobro, ko smo uveljavili načelo razvijanja neposrednih samoupravnih odnosov in svobodne menjave dela med znanostjo in drugimi delovnimi področji ob čedalje manjšem posredovanju države.

To nam med drugim nalagajo potrebe po nadaljnji krepitvi naše neodvisnosti na vseh področjih življenja, kar pa razumljivo sploh ne pomeni naše avtarkičnosti. K temu nas prav tako silijo socialistične in samoupravne lastnosti naše družbe ter obveznost, da v skladu z njimi razvijamo lastne proizvodjalne sile in umske potenciale.

S procesom združevanja dela, povezovanja materialne proizvodnje, znanosti, izobraževanja itd. postaja vse bolj aktualno vprašanje organiziranja znanstvenega dela v naši družbi. Hitro se večja število družbenih subjektov, ki neposredno potrebujejo znanost. Mislim na številne delovne organizacije, zlasti večje sisteme in sestavljene organizacije, na univerze in fakultete, delegatske skupščine in družbenopolitične organizacije. Obenem se vsiljuje potreba po koncentraciji sredstev, da bi zagotovili močno materialno osnovo za delo – najsodobnejšo tehnično opremo, laboratorije, kabinete, knjižnice, dokumentacije itd. To med drugim pomeni, da je treba še naprej spodbujati prakso združevanja dela in sredstev za skupna vlaganja v razvijanje te materialne osnove, njeno delovanje pa urediti s samoupravnimi sporazumi in dogovori.

Pripravljanje mladih nadarjenih ljudi, da se bodo ukvarjali z znanstvenim delom, je pomembna obveznost vse družbe. Pri tem ima več dejavnikov odgovorno vlogo. Med najpomembnejšimi je tudi naš šolski sistem. Zato je v celoti samoupravne preobrazbe izobraževanja in vzgoje nujno videti tudi to nalogo. Pomembno je, da se, začeni s srednjim usmerjenim izobraževanjem, razvijajo nagnjenja, ki jih ima mlad človek za znanstveno raziskovalno delo. Zlasti fakultete imajo pri tem pomembno vlogo. Fakulteta ne daje samo znanja, temveč mora usposabljati človeka za reševanje problemov in sploh spodbujati njegovo ustvarjalno dejavnost. Vse to priča o veliki upravičenosti naše odločitve za samoupravno preobrazbo izobraževanja, za povezovanje in združevanje fakultet z drugimi organiza-

cijami združenega dela, za razvijanje samoupravnih pravic in položaja učencev in študentov v sistemu izobraževanja, za spreminjanje načina dela in odnosov med ljudmi v tem sistemu.

Zelo pomembno je spoznati, da v naši socialistični samoupravni družbi razvijamo znanost kot moč združenih delavcev in ne kot sredstvo nekaterih sil, odtujenih od njih. S prizadevanji za razvoj enotnosti znanosti, proizvodnje, izobraževanja in sploh družbene prakse se borujemo za znanost, ki bo toliko bolj plodna in svobodna, kolikor bolj bo tesno povezana z delovnim človekom in si prizadevala za njegovo osvoboditev.

Zato je odločilnega pomena idejni boj komunistov pri utiranju poti takšnega razvoja in osvetljevanju njegovih ciljev. V tem pogledu so velike tudi njihove politične naloge pri razbijanju tehnokratskih monopolov in vseh drugih nasprotovanj samoupravnemu združevanju vseh področij človekovega dela in ustvarjanja.

Pri razvoju izobraževanja in vzgoje je naša družbena skupnost dosegla velike rezultate, ki so vgrajeni v dosežke njenega celotnega socialističnega samoupravnega razvoja. Sistem vzgoje in izobraževanja zajema približno štiri milijone in pol mladih in odraslih na leto. Več kot 90 odstotkov mladih se po osnovni šoli vključuje v srednje usmerjeno izobraževanje, 47 odstotkov tistih, ki končajo srednjo šolo, pa nadaljuje višje in visoko izobraževanje. V republikah in pokrajinah imamo danes zelo široko omrežje šol in fakultet. Po vojni je na višjih in visokih šolah diplomiralo približno 650 tisoč študentov, več kot 20 tisoč kadrov pa je pridobilo magistraturo ali doktorat znanosti. Zdaj v državi dela 18 univerz oziroma visokošolskih središč z več kot 300 višjimi šolami in fakultetami in nad 400 tisoč študenti, kar nas že nekaj let postavlja med prve v svetu po številu študentov v primerjavi s številom prebivalcev.

Na podlagi idejnopolitičnih stališč desetega kongresa se je začel proces kvalitativnih sprememb v vzgoji in izobraževanju, da bi se to področje samoupravno združilo v enoten sistem združenega dela. Med kongresoma so bile sprožene idejnopolitične in družbene akcije ter organizacijsko in strokovno delo v vseh republikah in pokrajinah, kar je že obrodilo rezultate.

Utrdila se je marksistična idejnovzgojna usmeritev, in sicer ne le z uvajanjem novih predmetov marksističnega izobraževanja, temveč tudi s prizadevanjem, da ta usmeritev prežema celotno vzgojnoizobraževalno delo od osnovnih do visokih šol. Z usmerjenim izobraževanjem se odpravljajo določene pomanjkljivosti prejšnjega vzgojnoizobraževalnega sistema, ki so bile eden od virov socialnih razlik. Sestavni del preobrazbe usmerjenega izobraževanja je intenzivno izdelovanje novih učnih programov, pri čemer poleg prosvetnih in znanstvenih delavcev vse bolj sodelujejo tudi kadri iz materialne proizvodnje, gospodarskih zbornic in podobno.

Družbeno akcijo za socialistično samoupravno preobrazbo vzgoje in izobraževanja spremlja spoprijemanje nove prakse z žilavim tradicionalni-

zmom in meščanskimi koncepti teh dejavnosti, kar se kaže tudi v širjenju nezaupanja v spremembe, ki jih prinaša reforma izobraževanja. Upoštevati je treba, da se nacionalizem, tehnokratizem, dogmatska pojmovanja in drugi protisamoupravni pojavi v izobraževanju kažejo zdaj prav pri obrambi starih konceptov. Zato je nenehen idejni boj sestavni del široke družbene akcije in strokovnega dela pri reformi.

Dosledno izvajanje načela nepretrganega izobraževanja v vsem delovnem obdobju terja, da se temu bolj kot doslej prilagajajo celotna organizacija in sistem izobraževanja, šole in fakultete pa tudi organizacije združenega dela v gospodarstvu, znanosti in drugih dejavnostih.

K procesom povezovanja izobraževanja in dela ter odpravljanja tradicionalne zaprtosti vzgojnoizobraževalnih ustanov lahko veliko prispeva pogumnejše in bolj odločno vključevanje boljših strokovnih in raziskovalnih kadrov iz materialne proizvodnje in tudi iz družbenih dejavnosti v vzgojnoizobraževalni proces. So pa tudi pojavi, ko od teh kadrov terjajo, da imajo formalno akademske naslove ali prosvetne poklice ne glede na njihove resnične sposobnosti, medtem ko hkrati na številnih šolah in fakultetah ni dovolj strokovnih kadrov za pedagoško delo.

Dosedanji rezultati v marksističnem izobraževanju in bistveni cilji reforme terjajo demokratizacijo pri izdelavi programov in učbenikov za vse, zlasti pa za družbene vede. V bistvu bi našim demokratičnim odnosom najbolj ustrezalo, če bi vpeljali navado, da bi bila pomembnejša marksistična dela, važnejši učbeniki marksizma ter predlogi in učni programi predmet široke javne razprave.

Zveza komunistov in mladinske organizacije si morajo še bolj vztrajno in organizirano prizadevati za krepitev samoupravnih pravic učencev in študentov. Aktivna vloga učencev in študentov je sestavni del reforme izobraževanja in vzgoje.

Zveza komunistov se bo še naprej zavzemala, da se delavcem na področju vzgoje in izobraževanja zagotovi enak družbenoekonomski položaj, kot ga imajo delavci v materialni proizvodnji in na drugih področjih združenega dela. To pa se dosega z doslednim razvijanjem svobodne menjave dela, ki mora spodbujati vrednotenje rezultatov izobraževalnega in vzgojnega dela v skladu z njegovim prispevkom k materialnemu, družbenemu in kulturnemu napredku.

Samoupravna preobrazba kulture

Sklepi desetega kongresa zveze komunistov, ustava in zakon o združenem delu so močno spodbudili samoupravno preobrazbo kulturnih dejavnosti. Organizacije združenega dela v kulturi so se samoupravno konstituirale. Po svojih delegacijah v samoupravnih interesnih skupnosti skupaj z organizacijami združenega dela v materialni proizvodnji in v drugih dejavnostih razpravljajo in sklepajo o razvoju kulturnega življenja.

Mnoge od teh organizacij začenjajo med seboj tudi neposredno sodelovati.

S tem se vse bolj odpravlja podedovana odvisnost kulturnih ustanov od države in proračunskega financiranja. Skoraj ni področja kulture, kjer ne bi našli določenih gibanj v tej smeri in prizadevanj za spreminjanje načina dela in notranjih odnosov v posameznih kulturnih ustanovah.

Prav gotovo je pozitivno tudi to, da ustvarjalci s teh področij na svojih kongresih in drugih zborovanjih obravnavajo ta vprašanja in se dogovarjajo o samoupravni preobrazbi svojih dejavnosti na podlagi samoupravnega združevanja dela. Vse to pozitivno vpliva na kulturno sodelovanje republik in pokrajin.

Seveda je tudi tu še precej tavanj, nerazumevanj in tudi nasprotovanj. Vendar nas to ne bo oviralo pri uresničevanju naših ciljev, ki so dolgoročni. Prizadevamo si, da bi tisto, kar je najbolj dragoceno v znanosti, umetnosti, na vseh področjih ustvarjanja, postalo last delovnega človeka. Obenem si prizadevamo, da bo tudi njegovo socialistično samoupravno delovanje samo – kulturno dejanje, graditev nove kulture. Zato je nujno, da se v družbi nenehno razvijajo pogoji za uveljavljanje vseh človekovih ustvarjalnih možnosti.

To ne bo šlo lahko in hitro. Toda če bomo dobro delali, se bodo rutinerstvo, egoizem in lenost duha vse bolj umikali pred notranjo potrebo ljudi po ustvarjanju, pred našo trdno odločenostjo za družbeno preobrazbo, pred občutki solidarnosti in razumevanja za druge, pred močjo nacionalne enakopravnosti in bratstva naših narodov in narodnosti.

Čedalje več naših ljudi tako čuti in misli, tako ravna v vsakodnevnem življenju. Naše organizirane socialistične sile morajo s svojim vztrajnim delom še bolj prispevati, da bo tako pojmovana kultura močno prežemala vsa področja življenja, zavest in delovanje našega delovnega človeka.

J. B. Tito, Zveza komunistov Jugoslavije v boju za nadaljnji razvoj socialistične, samoupravne in neuvrščene Jugoslavije, v: Dokumenti XI. kongresa ZKJ, izd. Komunist, Ljubljana 1978, str. 56–65.

Mladina, revolucija, socializem

GOVOR NA PRVEM KONGRESU MLADINE JUGOSLAVIJE (Slavnostna seja kongresa, 27. decembra 1942 v Bihaću)

Tovariši in tovarišice, mladina Jugoslavije! Pozdravljam vas v imenu vrhovnega štaba naše Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije.

Mladina Jugoslavije je že davno pred vojno z delom pokazala, kako neizmerno sovraži fašizem. Ko je senca fašistične pošasti legla na vse evropske narode, je bila mladina Jugoslavije v prvih vrstah obrambe pred ogromno fašistično nevarnostjo, obrambe neodvisnosti naše domovine. Tisoče jugoslovanskih mladeničev in mladenk so zaradi njihove ljubezni do domovine in mržnje proti nasilju in sovražnikom našega naroda vrgli v jugoslovanske ječe in glavnjače. Zapirali so jih isti reakcionarni tipi, ki so pripeljali lani naše ljudstvo do aprilske katastrofe. Ko je fašistična zverina zarila svoje krvave kremplje v telo naše domovine, naše Jugoslavije, je bila mladina prva, ki je na klic Komunistične partije skupno z vsemi narodi Jugoslavije vstala, da brani, kljub strahoviti sovražnikovi premoči, svojo domovino. Toda kakor vam je znano, te naše vojske nihče ni vodil, ker so bili na čelu te vojske, v katero je ljudstvo poslalo svoje sinove – izdajalci.

Ko je bila naša domovina zaslužnjena, je bila mladina spet prva, ki je na ulicah Zagreba, Beograda in drugih krajev naše države, kljub strahovitemu terorju fašističnih izdajalcev, pri belem dnevu javno požigala sovražnikove kamione, požigala fašistične liste itd. Življenje naših mladih borcev so padala za svobodo, še preden so imeli puške v rokah.

In ko je Komunistična partija od prvega dne, ko je bila naša domovina zaslužnjena, in od prvega dne napada na bratsko Sovjetsko zvezo klicala ljudstvo v obrambo naših golih življenj, naše drage domovine Jugoslavije, je mladina šla prva v naše male partizanske odrede, ki so vse bolj in bolj naraščali v vse večje in večje enote, ki so danes osvobodilna armada. S ponosom lahko ugotovimo, da je v naši Narodnoosvobodilni vojski in partizanskih odredih 70 do 75 odstotkov borcev iz mladega rodu naših narodov.

V tej težki in nadčloveški, neenaki borbi so naši mladinci pokazali, da so vredni sinovi naših slavnih prednikov, dokazali so to z neštetimi zgledi junaštva in požrtvovalnosti ter premagovanja v raznih težkih in krvavih bojih.

Naši mladeniči in mladinke so bili najbolj privlačni za krvavo izdajalsko kamo četnikov Draže Mihailovića in ostalih izdajalcev, najbolj pri-

vlačni za ustaške krvnike, ki so v mladini gledali svojega največjega sovražnika. In po pravici so mladino šteli za svojega sovražnika. Fašistični plačanec Pavelić na Hrvaškem in fašistični podrepnik Nedić nista mogla ukalupiti mladine Jugoslavije v svoje fašistične kalupe, da bi jo zastrupila in popeljala na pot krvi in solz, pot uničevanja vseh pridobitev človeštva, na pot borbe proti našim velikim sovjetskim bratom. Mladina Jugoslavije je prva v Evropi – ponosni smo na to – rekla fašističnim osvajačem: Ne, mi bomo ostali tu v svoji Jugoslaviji, da se bomo borili proti vam, ki ste nasilno, proti naši volji prišli v našo deželo.

Potrditi morem dejstvo, da je mladina naših narodov dostojno prehodila slavno pot devetnajstmesečne nadčloveške in krvave borbe. Iz naših šestnajstletnih mladincev, iz devetnajstletnih mladeničev so zrasi heroji, kakršnih je bilo malo tudi v zgodovini naših narodov.

Človek se vpraša: kaj je gnalo našo mladino v teh težkih dneh kljub vsem težavam, kljub vsem naporom in žrtvam? – Bilo je to neizmerno sovraštvo proti fašizmu, ki je tlelo in raslo v srcih naše mladine že dolgo pred vojno, ker je jugoslovanska mladina že prej videla v fašizmu svojega največjega sovražnika. Bila je to neizmerna ljubezen do velike Sovjetske države, s katero je prepojena naša mladina; bila je to velika ljubezen do lastne svobode in svobode in neodvisnosti naših narodov; bila je to nepremagljiva želja, pripravljenost mladine, da se bori za boljšo in srečnejšo bodočnost, za lepše življenje, kot ga je živela v preteklosti. – Ti faktorji so gibali našo mladino in jo ženejo naprej in samo naprej. Rezultat je jasen: danes imamo na osvobojenem ozemlju zgodovinski prvi antifašistični kongres mladine Jugoslavije.

Ta kongres je ogromnega pomena za našo mlado generacijo. To je manifestacija moči naše mladine, je pregled vaših sil. S tem kongresom se mora še bolj učvrstiti enotnost, skovana v razvoju naše orjaške borbe, enotnost vseh mladih sinov in hčera naših zaslužjenih narodov. S tem kongresom se mora še bolj učvrstiti bratstvo med vsemi narodi Jugoslavije, ker je Komunistična partija v mladini gledala vselej nosilca tega bratstva in enotnosti – in ni se zmotila.

Pred nami, mladi tovariši, so še velike in težke naloge. Imamo še mnogo sovražnikov, toda naša borba se razvija že v smer, ki jasno kaže, da bo končna zmaga naša zmaga in zmaga naših zaveznikov. Vi sami veste, da je herojska Rdeča armada zadala zadnje dni nemškimi in drugim fašistom strahovite udarce, fašistom, ki so prišli, da bi zaslužnili veliko deželo, deželo neizmernih možnosti za mlade rodove. Fašistične zveri so hotele razrušiti zemljo mladih, pa so se prav tu zmotili. Zadeli so na mlado generacijo sovjetskih narodov, ki se bodri z nezaslišanim junaštvom in ki zdaj po snežnih stepah goni fašistične osvajalce. Danes so razgledi k naši zmagi jasni. Toda prav zdaj se pojavlja vedno več notranjih sovražnikov našega mladega rodu: razni četniki Draže Mihailovića, razni strahopetci, ki so se skrivali po mišjih luknjah, so prišli zdaj na dan, da bi rešili, kar se rešiti da. Vsi ti so se spečali z okupatorjem in hočejo zabosti nož v hrbet

naši dozdej zmagoviti borbi proti okupatorjem. Vsem tem pomaga begunska izdajalska vlada v Londonu. Naša mlada generacija ima svojega krvnega sovražnika ne samo v fašizmu, ampak tudi v tistih reakcionarnih izdajalcih, ki so že pred to vojno z vsemi mogočimi sredstvi zavirali razvoj našega mladega rodu in hoteli iz njega napraviti orodje za zaslužnjevanje narodov Jugoslavije in za socialno tlačenje delavskega razreda Jugoslavije. Pred nami so težke naloge, ker se moramo boriti proti potuhnjenemu in pretkanemu sovražniku, ki hoče zavesti našo mladino in zanesti svajo med naše brate. Tudi na vas, na mladini je, da prekrizate račune vseh izdajalcev. Mislim, da med vami ni nikogar, ki bi želel, da bi se povrnilo, kar je bilo. Mlada generacija preliva svojo kri za svobodo in neodvisnost svojih narodov, preliva svojo kri za boljšo bodočnost – in izbojevanih pridobitev ne bo prepustila nikakršnim londonskim begunom ali pa komurkoli drugemu. Ne bi bili vredni pridobitev zdajšnje borbe, če jih ne bi znali varovati.

Lahko poudarim tole dejstvo: mladina Jugoslavije si je pridobila skupaj z vsemi drugimi borci naše Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov v tej vojni in v tem težkem boju pred vsem naprednim človeštvom ime, kakršnega še nikdar ni imela naša vojska v zgodovini naših narodov. Oromna zasluga naše mlade generacije je, da se je naša vojska častno pokazala pred vsem naprednim svetom.

Lahko podčrtam dejstvo, da so mladi v zdajšnji borbi mnogo prispevali k temu, da so narodi Sovjetske zveze vzljubili narode Jugoslavije. Na nas gledajo narodi Sovjetske zveze s ponosom kot na svoje brate po krvi, brate po orožju. Junaška mladina Sovjetske zveze gleda na naš mladi rod, na mladino Jugoslavije ko na svoje brate. To je velika čast, ki smo jo dosegli v tej vojni.

Prepričan sem, tovariši in tovarišice, da boste po tem kongresu, prav tako v vrstah naše Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov kakor v zaledju in na okupiranem ozemlju, delali s podeseterjenimi močmi za čim hitrejšo in popolnejšo zmago naših narodov in naše mlade generacije nad sovražniki. Prepričan sem, tovariši in tovarišice, borci naših legendarnih brigad, da boste s podeseterjenimi silami uničevali naše največje sovražnike: nemške in italijanske fašistične horde, ustaške in nedičevske bande in tople Draže Mihailovića. Prepričan sem, da vam vaša roka ne bo zadržala, če bo morala vaša puška zadeti tudi najbližjega vašega sorodnika, ki je prestopil med izdajalce.

Želim, tovariši in tovarišice, da prinese ta vaš kongres take sadove in rezultate, kakršne pričakujejo naši narodi, naša mladina in vse demokratične sile na svetu. To pomeni: bratstvo in enotnost vseh rodoljubov in mlade generacije Jugoslavije v borbi za končno uničenje fašističnih osvajačev.

Pozdravljam vas in želim uspeha vašemu delu!

Naj živi mladi rod Jugoslavije!

Naj živijo naša herojska Narodnoosvobodilna vojska in partizanski odredi Jugoslavije!

Naj živi junaška bratska mladina Sovjetske zveze!

Naj živi herojska Rdeča armada!

Smrt fašizmu!

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980

O NUJNOSTI ENOTNE MLADINSKE ORGANIZACIJE*

(Govor na skupnem kongresu SKOJ in LMJ, 15. decembra 1948 v Beogradu)

Tovariši in tovarišice mladinci! Dovolite mi, da vas najprej pozdravim v imenu CK KPJ, v imenu vlade FLRJ in Ljudske fronte Jugoslavije. Prav tako želim izreči priznanje vam vsem, ki ste tukaj, in tistim, ki jih zastopate, za veliko požrtvovalnost in vztrajno delo, ki ste ju do danes pokazali pri graditvi socializma. Izkoristil bom to priložnost, da povem nekaj besedi o pomenu te enotne mladinske organizacije, ki jo ustvarjate, in o njeni nalogi.

Vprašanje enotne mladinske organizacije, t. j. združitve Zveze komunistične mladine Jugoslavije z organizacijo Ljudske mladine v splošnem, se je postavilo prav o pravem času, t. j. v času, ko je ta organizacijska enotnost postala nujna, ko je že popolnoma dozorela, ko je postala dvojna organizacijska oblika naše mladine ovira za nadaljnji pravilni razvoj mladine naše nove socialistične Jugoslavije. To nujnost enotne mladinske organizacije je narekoval izredno hiter političen in gospodarski razvoj v naši državi.

Pogoji za enotno organizacijo mladine nove Jugoslavije so nastajali med osvobodilno vojno. Dozorevali so in dozoreli med graditvijo naše države in graditvijo socializma v naši državi po osvoboditvi. Tako med vojno kakor tudi po vojni je pri graditvi države pomagala in pomaga vsa naša napredna mladina – i komunistična i druga ljudska mladina naše nove Jugoslavije. Razumljivo je, da ne smemo nikoli pozabiti, kako velikansko vlogo je imela komunistična mladina Jugoslavije pri tem, da se je mladina naše države v tako velikanskem številu odzvala pozivu in se bojevala v veliki osvobodilni vojni, da je v tej vojni prenašala vse težave in žrtve za osvoboditev naše države in za ustvaritev boljše prihodnosti. Zasluga komunističnih mladincev in mladink je v tem, da so se prvi odzvali pozivu KPJ in šli v boj skupaj s člani Partije in s svojim zgledom pokazali pot vsej napredni mladini naše države, da so s svojo vnemo in požrtvovalnostjo do samoodpovedi vzgojno vplivali na drugo mladino, jo tako napravili sebi enako in omogočili, da se danes tu, na tem zgodovinskem kongresu, tudi formalno združi komunistična in druga ljudska mladina v eno organizacijo.

Velikanski del naše mladine se je prevzgajal, ali bolje rečeno, vzgajal v surovih okoliščinah težke narodnoosvobodilne vojne. Ta vzgoja je zahtevala velikansko energijo, globoko vero in brezmejno vdanost stvari, za katero se je naša mladina borila. In borila se je prostovoljno, zavedajoč se svoje dolžnosti do ljudstva, zavedajoč se, da se bori za nekaj novega. Že med vojno je vedela, kaj je to novo. Tedaj je naša ljudska mladina napravila svojo preizkušnjo in pokazala, da je vredna nositi ime komunistične mladine. Ko je bilo treba po vojni našo razdejjano državo dvigati iz razvalin, je spet naša mladina z dejanji pokazala svojo požrtvovalnost in zvestobo stvari, za katero je padlo na bojnih poljanah deset in deset tisočev mladincev in mladin. Tudi tedaj je pokazala komunistična mladina s svojim zgledom pot vsej mladini naše države, kako je treba delati in se žrtvovati, da bi čimprej zacelili rane, ki nam jih je zapustila okupacija, da bi čimprej ustvarili pogoje za boljše življenje delovnih ljudi naše države. Nimam namena naštevati vsega, kar je naša mladina do danes napravila; toda vse, kar je do danes napravila, ji daje pravico, da se s ponosom imenuje mladina nove socialistične Jugoslavije.

Tovariši in tovarišice! Enotna organizacija naše resnično ljudske mladine je iz več razlogov zelo velikega pomena. Njena vloga in njene naloge niso prav nič lahke. V tej organizaciji se bo morala naša mladina vzgajati v duhu nove Jugoslavije, v duhu socializma in internacionalizma. Samo z vzgojo v taki enotni organizaciji bo mogoče uspešno in sistematično razvijati socialistično zavest pri vedno novih in novih članih, ki bodo vstopali v to organizacijo.

Mladi rod naše države se ne zanima za različne stvari. Stvari, ki se zanje zanima, so enake, skupne. Mladina, ki pomaga pri tako velikem delu, kakor je graditev socializma v naši državi, ima torej skupno nalogo in skupni smoter. Ker je ta smoter skupen, ni potrebno, da bi imeli dve organizaciji – komunistično in ljudsko mladino – ki se vzgajata v istem duhu. Tako prva kakor druga je ljudska mladina, toda ljudska v polnem smislu te besede. Beseda »ljudska« ima v naši državi z novo družbeno vsebino, t. j. državi, ki gre v socializem, popolnoma drug pomen kakor, recimo, v kakšni kapitalistični državi, kjer si nadevajo pogosto tudi različne reakcionarne politične stranke in organizacije to ime, zato da bi preslepile ljudstvo. Beseda »ljudska« ima v državi, ki je izvedla po revolucionarni poti družbeno preobrazbo, ki ustvarja novo socialistično družbo, kakor na primer naša država, pomen tega novega družbenega sistema. Ta beseda tukaj ni več brez vsebine ali nacionalistična, tu ima socialistično vsebino in ni več ozko nacionalna, ampak dobiva internacionalni značaj.

Glede na to se ta enotna organizacija, ki jo sedaj ustvarjate, razvija in se mora še naprej razvijati na podlagi znanosti marksizma-leninizma. Ta nova mladinska organizacija mora postati pod vodstvom Komunistične partije Jugoslavije prava šola za mladince in mladinke. Ta organizacija bo vir kadrov za naše socialistično gospodarstvo, za administracijo, za našo

ljudsko oblast, za našo Partijo. »Prihodnost pripada mladini« – pravi naš narodni pregovor. Vendar je ta pregovor, čeprav so ga poznali že naši predniki, šele danes dobil svoj pravi pomen. Šele danes bo naša mladina znala s polnim poletom in vztrajnostjo graditi to, za kar se je tudi sama borila. Šele danes lahko naša mladina s polno pravico reče – da je prihodnost njena.

Vaše dosedanje delo in vaš program jasno kažeta, kakšna je naša mladina. Kažeta, kakšna je ta organizacija, ki jo zdaj ustvarjate. Vendar se bo verjetno spet kdo našel – ker je to zdaj že kar navada – in rekel, da pomeni ta združitev naše komunistične mladine z drugo ljudsko mladino naš odklon na »nacionalistične postojanke«. Naj vas to, tovariši in tovarišice, preveč ne razburja, kajti v zadnjih mesecih smo se že navadili poslušati od različnih kritikov mnoge neresnice in najrazličnejše neumnosti na naš račun, pa tudi v prihodnje moramo pričakovati še bolj neumne stvari in obrekovanja proti naši državi. Vendar nas vse to ne bo moglo ovirati pri našem delu, pri naših naporih ter odvrniti z jasno začrtane poti in od našega smotra. Če se bodo pojavili taki modrijani, kar se bo verjetno tudi zgodilo, ki bodo izkoristili tudi ta primer, vse popačili in nas obtoževali nacionalizma, potem je razumljivo, da s takimi nima smisla razpravljati, kajti že doslej se je pokazalo, da zanje ne veljajo nikaki dokazi, pa čeprav bi bili še tako tehtni. Zanje je poglobitno, da nas čim bolj očrniijo, ker upajo, da se bo od tega vsaj nekaj obdržalo kot resnica in da se bo našel vsaj eden, ki bo v to verjel. Kaj naj naredimo pri tem? Le vprašamo lahko: v čem je ta nacionalizem? Oni vam sicer ne bodo odgovorili, ne zato, ker nočejo, ampak zato, ker ne morejo kaj takega z ničemer dokazati. Kako naj bi tudi dokazali, ko se ve, da je naša mladina delovna mladina, da je pokazala tako med vojno kakor tudi zdaj pri graditvi socializma svojo visoko zavest, da ni sestavljena iz mladine izkoriščevalskega, ampak izkoriščanega razreda. Pri nas smo v glavnem odpravili izkoriščanje človeka po človeku in ustvarili novo oblast, oblast delovnega ljudstva. Zato je logično, da ne more biti v državi, kjer ima oblast delovno ljudstvo, kjer je v glavnem odpravljeno izkoriščanje človeka po človeku, kjer se bije neusmiljeni boj za popolno uničenje kapitalizma, kjer se vztrajno in z velikim naporom gradi socializem, kakor je to primer v naši državi – da v taki državi ne more biti govora o nacionalizmu, kaj šele o rasti kapitalizma, kajti naši delovni ljudje, ki imajo oblast v svojih rokah, ne bi tega nikoli dovolili, ker so že občutili, kaj pomeni zanje socializem. Zato je največja neumnost govoriti v taki državi o kakšnem nacionalizmu, kajti vse to izključuje vsak nacionalizem. Samo zlobni ljudje lahko zanikajo taka dejstva, kakršna so pri nas, kajti že dejstva sama kot taka pobijajo vse to obrekovanje. Naša mladina se je vzgajala v duhu socializma, ne pa v duhu nacionalizma. Da je tako res, veste sami. Da je tako res – ve vsak naš pošten državljani, in ne le vsak pošten državljani, temveč vedo to tudi naši nasprotniki v naši državi in izven nje. To vedo tudi tisti pri nas in v tujini, ki niso izgubili samo oblasti, ampak tudi vsako možnost,

da bi izkoriščali delovno ljudstvo naše države. Toda bodite prepričani, da vedo to tudi tisti, ki nas kritizirajo. Vendar govore in pišejo nasprotno. In prav to je najbolj nepošteno in najbolj žalostno pri vseh negativnih pojavih v zgodovini delavskega gibanja do danes.

Tovariši in tovarišice mladinci! Vem, da boste na tem kongresu podrobneje govorili o različnih nalogah, ki čakajo vašo mladinsko organizacijo. Vendar bi tudi jaz rad povedal nekaj besedi o nekaterih nalogah, za katere menim, da so velikega pomena.

Nedvomno je vaša prva in najpomembnejša naloga – vzgajati sebe in druge mladince, tako teoretično kakor tudi strokovno, da bi lahko čimprej stopili na svoja mesta v gospodarstvu, pa tudi na vseh drugih delovnih področjih, kjer vas tako zelo potrebujemo. V gospodarstvu in v državnem aparatu imamo dokaj ljudi, o katerih ne bi mogli reči, da vestno izpolnjujejo svoje dolžnosti. Ni pa malo tudi takih, ki skušajo čim več škodovati, ne pa koristiti. Pa tudi taki ljudje so, ki bi radi uspešno opravljali zaupano jim delo, pa niso za to zadosti zmožni. Zato je potrebno, da naša mladina, socialistična mladina, ki se je vzgajala v boju, danes pa se vzgaja pri delu za zgraditev socializma, čimprej in čim uspešneje konča šolanje in se pritegne k delu, tako v gospodarstvo kakor tudi v državni aparat. Tiste, ki ne delajo vestno, in tiste, ki zavestno sabotirajo, sem zato omenil, da bi se zavedali, s kakšnimi velikanskimi težavami se moramo boriti pri uresničevanju našega petletnega plana, pri graditvi socializma v naši državi. Ne kaže, da bi lahko večji del takih ljudi tako prevzgojili, da bi pošteno delali, kaj šele, da bi jih prevzgojili tako, da bi navdušeno delali in izpolnjevali svoje dolžnosti, da bi se vneli za delo, kakor to delajo mnogi komunisti in dobri frontovci v naši državi. Zato pripisujemo velikanski pomen temu, da pridete vi, naša socialistična mladina, čimprej v naše tovarne, da se tam usposobite, da pridete v čim večjem številu v naše rudnike in druga podjetja, v naše šole, v trgovski aparat, v organe naših ljudskih oblasti itd. Prepričan sem, da boste med tistimi, ki delajo zavestno in navdušeno, ki se zavedajo tega, da delajo za svoje ljudstvo, za skupnost in za same sebe, ki se zavedajo, da delajo za boljšo in srečnejšo prihodnost in da je le od vas odvisno, da bo to čimprej uresničeno.

Ko govorim o vzgajanju mladine, o vzgajanju v nižjih, strokovnih in višjih šolah, pa moram opomniti na nekatere napake, ki jih je treba odpraviti. Znano mi je npr., da so ravnali včasih z univerzitetno mladino nepravilno, ker so študente klicali in pošiljali na prostovoljno delo, tako da niso mogli študirati prav tedaj, ko bi se morali pripraviti za izpite. Pri tem so pozabljali, da je za študente prvo učenje in uspešno opravljeni izpiti, kar je seveda najvažnejše tudi za našo državo. Če študente kličejo na kakšno prostovoljno delo ali kakršno koli akcijo sploh, potem ne sme to škodovati njihovemu študiju; sicer bomo dobili iz šol kadre, ki bodo slabo pripravljene za različna opravila. Po koncu šolskega leta morejo in tudi morajo oditi študenti za določen čas na delo, ki je v zvezi z njihovo strokovno izobrazbo. Seveda so tudi taki študentje, ki se ravno ne trgajo

za prostovoljno delo, ali bolje rečeno, nočejo iti na prostovoljno delo; vendar se večina od njih ne bo branila dela zaradi tega, ker bi se želela učiti, da bi se čimprej usposobila. Taki, nasprotno, ne ovirajo samo raznih akcij, ampak celo pouk v samih šolah. Zaradi tega smo morali odstraniti z beogradske univerze in drugih univerz majhen del študentov, da bi s tem zagotovili v šolah neoviran pouk.

Nadalje je prav tako važno, da ne odvrčamo našega strokovnega delovnega naraščaja – vajencev – od učenja zaradi različnih delovnih akcij. To ima zelo škodljive posledice. Če namreč vzamemo učenca iz podjetja ali od dela, ki se ga uči, recimo za mesec dni, to zelo škoduje njegovi strokovni izobrazbi, prav tako pa tudi samemu gospodarstvu. Na sedanji stopnji razvoja je za nas zlasti pomembno, da kar najbolje in kar najhitreje vzgojimo nižji in srednji strokovni kader, ki ga nujno potrebujemo. Če so nam različni inženirji in drugi strokovnjaki še tako potrebni, jih kljub vsemu le ne bomo mogli tako kmalu dobiti, kajti taki potrebujejo za izobrazbo daljši čas. Nižji in srednji strokovni kader pa lahko v velikem številu in kratkem času izučimo. Vidite, temu morate posvetiti v svoji mladinski organizaciji posebno skrb. Možnost imate, da med sto in sto tisoči mladincev in mladink v vaši organizaciji mobilizirate deset tisoče in jih pošljete v gospodarstvo, da se strokovno izučijo.

Zelo je treba pohvaliti dosedanje uspehe, ki so jih dosegli v tem pogledu mladinski kolektivi pri graditvi takih velikih objektov, kot so: Brčko–Banovići, Šamac–Sarajevo, avtocesta, Novi Beograd itd., kjer so dali mladinci iz svoje sredine našemu gospodarstvu že tisoče in tisoče strokovno izučenih mladincev. Tako delajte še intenzivneje, tovariši in tovarišice! Dajte našemu gospodarstvu novih deset in deset tisoč mladih strokovnih delavcev ali mladincev, ki bodo šli v gospodarstvo in se učili!

Druga važna naloga, ki čaka vašo organizacijo, je teoretična in politična vzgoja ljudske mladine. To je težka naloga, ki pa jo moramo rešiti. Zdaj je postala vaša organizacija milijonska in potrebno bo mnogo spretnosti in naporov, da bi se vzgoja mladine čim bolje razvijala. Mladinci, ki so bili doslej v Zvezi komunistične mladine, morajo imeti stalno pred očmi, da mladina v tej skupni organizaciji nima vsa enakega znanja, tako teoretičnega kakor tudi političnega. Še bolj je treba imeti pred očmi, da bodo prihajali v to organizacijo mladinci, ki so bili pod vplivom različnih nazadnjaških naziranj. S takimi morate biti potrpežljivi. Ne smete sektašiti, ampak jih morate vztrajno vzgajati v duhu marksizma-leninizma. Zato morate izdelati ustrezen program za različne vzgojne tečaje. Mladinci, ki so bili doslej v Zvezi komunistične mladine in so imeli priložnost, da so si že pridobili določeno marksistično-leninistično izobrazbo, se morajo z vso silo posvetiti vzgoji tistih številnih mladincev, ki do danes niso imeli možnosti, da bi se v tem duhu vzgajali. To je zelo velika naloga. Ne bom govoril več o tem, ampak vam polagam na srce, da se z vsemi silami lotite v svoji organizaciji političnega in teoretičnega vzgojnega dela.

Tretja važna naloga, ki vas čaka, je telesna in predvojaška vzgoja mladine. V tem pogledu smo pričeli pri nas že delati, dosegli smo tudi že precejšnje uspehe, vendar se še nismo prav razmahnili. Še daleč smo od tega, kar bi mogli in morali narediti. Telesna vzgoja mora dobiti v naši državi splošen, množičen značaj. To je zelo važno za našo mladino, ki mora biti tudi dovolj močna in odporna, da bo lahko premagovala različne težke delovne naloge. Razen tega je telesna vzgoja velikega pomena za utrjevanje naše obrambne moči. Uvedli smo obvezno predvojaško vzgojo in telesna vzgoja in obvezni predvojaški pouk sta neločljivo povezana. Mislim, da smo v tem pogledu doslej propagandistično premalo naredili, da nismo pomena tega vzeli dovolj resno, da se nismo razmahnili – v vas in v različna industrijska podjetja itd. To pomanjkljivost moramo čimprej premagati.

Četrta zelo važna naloga vaše organizacije je: udeležba mladine pri prostovoljnih delih. Tovariši mladinci in mladinke! Nisem postavil tega kot četrto nalogo zato, ker bi imel to za nekaj manj pomembnega, ampak zato, da bi poudaril tiste prejšnje točke, ki so za vas mladince najvažnejše. Če pa so za vas mladince najvažnejše, so najvažnejše seveda tudi za našo državo. Z drugimi besedami, čeprav ste nam vi, mladinci, še tako potrebni pri različnih akcijah, kjer ustvarjate s svojim mladeniškim poletom tako rekoč čudeže, pa moramo vendar stvari postaviti tako, kakor je to, če gledamo naprej v prihodnost, koristneje. Seveda se to ne tiče vse mladine – večji del naše mladine lahko posveti precej časa prostovoljnemu delu – to se tiče tiste mladine, ki se uči in strokovno usposablja. Vidite, o tem prostovoljnem delu, o teh prostovoljnih akcijah bi rad povedal nekaj besedi. Mladina naše države je dosegla v letu 1948 prav tako kot lani in predlanskim pri svojih prostovoljnih delovnih akcijah velikanske uspehe. Ti uspehi so dragocen prispevek za naš petletni plan; toda pred nami je še hud boj, če hočemo uresničiti naš petletni plan. Lani smo govorili vam in tudi vsem našim narodom, da bodo v letu 1948 naši naporii najtežji v vsej petletki. Zares, bilo je kaj težko delo. Bilo bi težko, tudi če ne bi prišlo do zloglasne resolucije informbiroja. Reči moram, da nam je tudi ta napad na nas in našo državo povzročil dokaj težav, vendar smo te težave v letu 1948 premagali. Naš plan, ki smo ga postavili za leto 1948, bo v glavnem uresničen stoo odstotno. Vendar nas, tovariši mladinci in mladinke, tudi v letu 1949 ne čakajo nič manjše težave in že zdaj smo ukrenili različne stvari, da bi čimbolj pripravljeni dočakali te težave, kajti tudi leta 1949 moramo izpolniti naš letni plan, pa ne samo izpolniti, ampak marsikaj tudi preseči. V prihodnjem letu se bomo lotili z vso silo graditve tistih objektov, ki so za našo petletko najpomembnejši.

Vidite, pri teh težavah, ki jih imamo pred seboj in jim gremo naproti, računamo spet na vas, na našo junaško mladino. Računamo na vaš delovni polet, na vašo vztrajnost in požrtvovalnost, na vašo socialistično zavest. Prihodnje leto ne bomo zahtevali od vas več kot letos, toda prepričan sem, da boste izpolnili naloge, ki vam jih bomo zastavili. Delovna mladina naše

države naj pokaže v podjetjih, rudnikih, na različnih zgradbah in v šolah v letu 1949 ves svoj mladinski žar in polet pri delu in učenju. Želim, da bi bila naša delovna mladina zmerom v prvih vrstah tistih delavcev, ki se vztrajno in požrtvovalno bore za uresničitev petletnega plana. Vi, mladinci in mladinke, morate tako zelo razvijati socialistično tekmovanje in udarništvo, da bo to postalo ponos in čast za vsekega mladince in mladinko, prav tako kakor je bilo na bojišču med osvobodilno vojno junaštvo vprašanje časti in ponosa vsakega našega borca.

Tovariši in tovarišice! Če bi imeli v naši državi dovolj delovne sile, vas ne bi tako obremenjevali z različnimi akcijami. Toda najtežje je pri nas to, da nimamo dovolj potrebne delovne sile. Prav to pa bo naša poglavitna težava v letu 1949. Pri tem nam mladinci lahko mnogo pomagata in zato se znova obračamo na vas. Boj za zmago socializma v naši državi je v polnem teku in v tem boju moramo zmagati – in bomo zmagali. Naše tovarne, naši rudniki in razna naša velika gradbišča so prave bojne poljane, kjer se naši delovni ljudje vztrajno bore za uresničitev plana. Bodite tudi vi, mladnici, na svojem bojnem področju zmagovalci. Mobilizirajte in popeljite v ta delovni boj tudi vso tisto mladino, ki je še danes pod negativnim vplivom različnih sovražnikov nove Jugoslavije in stoji ob strani teh velikih delovnih akcij. Povejte jim, da se bije ta delovni boj za boljše življenje vseh naših delovnih ljudi, pa tudi njih samih. Zavedajte se, tovariši mladinci in mladinke, da se moramo opreti pri naših naporih za zgraditev socializma na svoje lastne sile. Pri teh naporih nimamo drugega zaveznika kakor trdno zaupanje, da bomo zmagali, našo odločnost in vztrajnost.

Z vseh strani nam prerokujejo, da ne bomo uspeli. Izmišljajo si in ponarejajo različne odstotke, češ toliko so izpolnili oziroma tega niso izpolnili od svojega plana. Kaj pomeni to? To pomeni zlobno slepiti delovne ljudi v demokratičnih državah, jim ubijati njihovo vero v lastne zmožnosti. Toda taki pokvarjenci, ki prevračajo stvari in lažno prikazujejo stanje pri nas, ne morejo preslepiti narodov naše države, kajti dejstva so dejstva. Ta dejstva lahko jasno vidimo, ta dejstva so stvarnost in ostajajo stvarnost tudi proti volji različnih pisunov, ki želijo vse drugo, samo tega ne, da bi nam uspelo uresničiti naš petletni plan. Uresničiti petletni plan pa pomeni – postaviti trdne temelje našemu socialističnemu gospodarstvu, pomeni zmago socializma v naši državi.

Tovariši in tovarišice! Danes sem vam tukaj spet govoril o težavah, ki so pred nami in ki jih moramo premagati. Razumljivo je, da vas to ne straši in ne preseneča, saj tudi sami poznate mnoge težave, saj ste že sami premnoge premagali. Toda govorim prav zato največ o teh težavah, ne pa o uspehih, da bi bil vsakdo vnaprej pripravljen tudi na najtežje in da bi bilo hkrati vsakomur jasno, da lahko premagamo še večje težave. Le našo enotnost ljudstva in Partije moramo ohraniti in vero v našo zmago. Ne bojimo se o tem govoriti odkrito, da vsakdo sliši, celo tisti, ki nam ne žele dobro. Naj slišijo tudi taki, naj si manejo od veselja roke, češ saj ne bodo

zgradili socializma, vendar si ne bodo dolgo meli rok, ampak si bodo nekega dne meli oči, ko bodo spoznali, da je bilo vse upanje zaman.

Vidite, pri teh težavah, pri premagovanju teh težav se morate vi, mladina naše države, vzgajati in kaliti. Zato boste lahko pozneje kot državljani socialistične Jugoslavije ponosno gledali nazaj na pot, ki ste jo prehodili v svoji mladosti, ponosni boste na to, da ste bili v prvih vrstah graditeljev socializma v naši državi. In mi vsi skupaj bomo lahko pozneje rekli, da smo ustvarjali in ustvarili sedanjemu in prihodnjemu rodu srečnejše življenje.

Tito mladini, izd. CK LMS, Ljubljana 1962, str. 76–85.

O MLADINSKIH DELOVNIH AKCIJAH*

(Intervju »Omladini« ob desetletnici mladinskih delovnih brigad, spomladi 1956)

VPRŠANJE: Kako ocenjujete pomen velikih mladinskih delovnih akcij v zvezi z izgradnjo naše dežele in s socialistično vzgojo mladine?

ODGOVOR: Velike mladinske delovne akcije so bile v prvih povojnih letih, ko je šlo za obnovo dežele, ki jo je razdejala vojna, velikanskega pomena tako v gospodarskem kakor moralnopolitičnem pogledu. Njihov gospodarski pomen je bil v tem, da je mladina s svojim prostovoljnim delom, mladostno iniciativo in z ustvarjalnim navdušenjem omogočila, da smo opravili številne pomembne in velike ekonomske naloge, ki zanje takrat naša ljudska skupnost ni imela potrebnih materialnih sredstev. Mnogi veliki objekti, kakor so avtomobilska cesta Beograd–Zagreb, železniški progi Brčko–Banovići in Šamac–Sarajevo in drugi, so delo ustvarjalnih rok naše mladine, in mladina jih je zgradila v najtežavnejših pogojih v rekordnem času. Mirne duše lahko rečem, da je bila vloga naše mladine pri obnovi dežele in prva leta pri graditvi bazične industrije odločilnega pomena, da smo premagovali takratne gospodarske težave.

Drugi veliki pomen velikih mladinskih delovnih akcij je bil v tem, da se je na njih zbirala mladina iz vse naše dežele, se med seboj seznanjala pa gojila in utrjevala tistega duha enotnosti ljudstva, ki je vzniknil v osvobodilnem boju in ki danes na njem temelji moč naše socialistične skupnosti. Na teh delovnih akcijah se je naša mladina vzgajala v socialističnem duhu, v duhu kolektivnega dela in življenja, v duhu odpravljanja meja med fizičnim in umskim delom, saj je fizično delo povzdignila na stopnjo človeškega dostojanstva. Nič kolikokrat sem srečal mladince in mladinke iz vseh krajev naše dežele, ki so mi kazali svoje značke in ponosni pripovedovali, kako so se udeležili raznih delovnih akcij. Ta ponos je izvirал iz njihove zavesti, da so na delovnih akcijah opravili veliko dolžnost do skupnosti.

VPRAŠANJE: V katerih oblikah naj se v sedanjem obdobju kaže graditeljski duh in ustvarjalnost naše mladine in katere lastnosti, ki so se izrazito pokazale pri mladinskih delovnih akcijah, je treba posebej gojiti in spodbujati pri sedanjih generacijah mladine?

ODGOVOR: Menim, da je bilo napačno tako popolnoma prenehati z velikimi mladinskimi delovnimi akcijami. Tudi danes je naši skupnosti potrebna ustvarjalna delovna iniciativa mladine, še zmerom nam primanjkuje materialnih sredstev in mnogih zelo pomembnih gospodarskih in drugih objektov ne moremo začeti graditi. Mladinsko prostovoljno delo in mladostna iniciativa pa navdušenje bi pri tem nadomestili tisto, česar po redni poti izgradnje ne moremo doseči.

Mislim, da je napačno govoriti samo o manjših lokalnih delovnih akcijah mladine. Mladini je treba zaupati, da samostojno gradi tudi večje objekte, zakaj menila bo, da ji čast veleva, da to zaupanje opraviči pred skupnostjo. Razen tega je potrebno, da se na delovnih akcijah spet zbira mladina iz vse dežele in da se na njih še naprej vzgaja v duhu enotnosti naše skupnosti. Mladina ima lahko pomembno vlogo pri odpravljanju ostankov raznih lokalističnih teženj, ki bi utegnile sčasoma dobiti celo šovinistični značaj in se spremeniti v pravi problem za našo skupnost.

Ob tej priložnosti bi rad poudaril, da danes ponekod ni opaziti povezanosti med intelektualno in delavsko mladino. Ne bom zdajle razčlenjal, na čigavi strani je krivda, da prihaja do takšne odtujitve, mislim pa, da lahko skupne delovne akcije v precejšnji meri odpravijo takšne negativne pojave. Potemtakem bodo takšne mladinske delovne akcije nedvomno velikanskega vzgojnega pomena, saj se da na njih zlahka organizirati tudi predavanja o dolžnostih in življenju naše mladine.

VPRAŠANJE: Kakšne delovne akcije bi bilo treba po Vašem mnenju organizirati zdaj, da bi v današnjih pogojih čimbolje ustrezale svojemu vzgojnemu namenu in tudi ekonomsko?

ODGOVOR: Zdajle ne bi konkretno našteval, katere delovne akcije bi bilo najboljše organizirati za mladino in kje. Lahko pa rečem, da je nekaj pomembnih in nujno potrebnih objektov, katerih graditev bi mogla prevzeti mladina, bodisi v celoti ali deloma. Ugotoviti je treba samo, kakšne so naše finančne možnosti, in vse to vskladiti z našim družbenim planom.

Ko že govorimo o morebitnih delovnih akcijah mladine, bi rad pri tem poudaril, da nikakor ne mislim, da morajo biti te delovne akcije tako naporene in tako obsežne, kakor so bile včasih. Zdaj ni več potrebno, da bi si naša mladina nalagala takšna bremena, kakor si jih je v prvih povojnih letih.

Ob desetletnici mladinskih delovnih akcij toplo čestitam vsem, ki so pri teh akcijah sodelovali.

GOVOR ZASTOPNIKOM PIONIRJEV

(Ob praznovanju dneva mladosti, 24. maja 1960 v Beogradu)

Dragi otroci!

Z velikim veseljem vas pozdravljam kot svoje najmlajše drage goste. Zelo sem srečen, da ste na ta dan spet prišli k meni v tako velikem številu. To se zgodi enkrat na leto, tako jaz kakor vi pa si želimo, da bi se videli pogosteje. Toda to, vidite, ni mogoče.

Rad bi, da bi se počutili tu kakor doma in da mi, kolikor nam bo čas dopuščal, poveste kaj o svojem življenju, o tem, kako se učite in kaj delate. Tudi jaz vam bom povedal o vsem, kar vas najbolj zanima, če vam bom mogel to povedati v tako kratkem času.

Dobrodošli!

Dragi otroci, potrebno je, da imate zdaj čimveč veselja v življenju, kajti to je zelo važno za vaš nadaljnji razvoj. Vi se danes ne razvijate kakor nekoč mi v razmerah, v katerih za nas ni bilo otroškega veselja. Vi se imate možnost veseliti kot otroci in vam je laže kakor nekoč nam pripravljati se za prihodnje življenje.

Trudili smo se, da vam damo kar najboljše možnosti, in zdaj smo že dosegli, da lahko z velikim optimizmom gledate v svojo prihodnost. Za razvoj imate vse možnosti in perspektive: imate šole, vsakomur je dostopna vsaka šola in vsakdo lahko postane, kar hoče, če je sposoben za to. Potrebno je le – in to zahtevam od vas že zdaj, čeprav ste v teh letih – da resno sprejemate, kar vam govorijo starejši. Želel bi, da naše preteklosti, ki je bila velika, herojska in mučna, ne razumete kot neko daljno zgodbo, marveč kot hudo resničnost, ki je bila in ki zahteva, da tudi vi, ki boste nosilci nadaljnje usode naše dežele, imate to zmeraj pred očmi. Tako boste laže premagali tudi tiste težave, na katere boste sami naleteli.

Starejši si bomo prizadevali, da vam zagotovimo miren razvoj in šolanje, prizadevali si bomo, da se nikoli več ne bo ponovilo, kar se je zgodilo in kar je zadelo nas, starejše rodove. Prizadevali si bomo, da bo vaša pot srečnejša od poti, kakršno smo imeli mi v življenju. Zato pa zahtevamo od vas, da ste dobri, da se dobro učite, da poslušate svoje učitelje – skratka, da boste dosledni državljani naše socialistične domovine in tiste velike preteklosti, skoz katero je morala naša domovina.

V našem razvoju se že kažejo veliki rezultati. Že več let prihajajo sem zastopniki pionirjev in tisti, ki so bili tu pred desetimi leti, so zdaj že končali šolanje in so v raznih službah. Novi rodovi, ki prihajajo, se napajajo s tistim, kar je bilo najbolj pozitivno v naši preteklosti. In tako mora biti. Vase morate sprejeti vse najbolj pozitivne lastnosti naših narodov, ljubiti morate svojo domovino, ljubiti druge narode in še bolj utrditi bratstvo in enotnost naših narodov. V vas, naših otrocih, vidim trdno monolitno celoto naše socialistične domovine. Boriti se moramo še proti nekaterim ostankom starega, ki je s prepiri in sovraštvom prineslo

toliko zla našim narodom, toda vi, otroci, morate razvijati in utrjevati medsebojno bratovsko ljubezen, katere temelji so bili postavljeni v vojni za svobodo in revoluciji. Ko stopam zdaj tako med vami, ne morem ločiti, kateri med vami je Makedonec in kateri Slovenec, Hrvat, Srb, Črnogorec itd. Saj razlike tudi ni. Vsi ste eno. Vsi ste otroci socialistične skupnosti. Od vas zahtevam le, da gojite najbolj pozitivne lastnosti naših narodov ter da razvijate enotnost naše dežele in naših narodov. In seveda, da se dobro učite.

Dragi moji otroci, dragi pionirji!

Teško mi je najti besede, da bi vam povedal, kako me je ganil ta vaš obisk, posebno pa vaše tople čestitke.

Srečen sem, da ste danes pri meni in da vas lahko vidim, po drugi strani pa mi je hudo, ker ne morem s svojim pogledom zaobjeti vseh naših otrok, vseh vaših mladih tovarišev in tovarišic. Ko leto za letom prihajate na ta dan k meni, je to zame vselej lepo doživetje. Tudi danes sem zelo srečen, ker ste prišli, in se vam zahvaljujem za tople čestitke, ki ste mi jih prinesli v vašem imenu in v imenu drugih naših otrok, pionirjev in izvidnikov.

Vaše čestike so mi drage ravno zato, ker prihajajo iz vaših otroških src. V teh iskrenih čestitkah vidim mladostno radost in vaše trdno prepričanje o naši srečni sedanjosti in še srečnejši prihodnosti.

Želel bi, dragi moji otroci, in zame bo največje zadovoljstvo, ko bom vedel, da vsepovsod, kjer ste, razumete našo preteklost in sedanjost in da imate trden namen iti po poti vaših očetov, ki so priborili to, kar danes imamo.

Bodite dobri in se dobro učite, ker se boste tako najbolje oddolžili svoji domovini, naši socialistični skupnosti, in mi bomo nenavadno srečni, ko bomo videli, da je naša prihodnost v zanesljivih rokah.

Dragi otroci, želim vam mnogo uspehov pri prihodnjem delu in vas prosim, da sporočite moje najtoplejše pozdrave vašim tovarišem in tovarišicam.

J. B. Tito, Borba za mir in mednarodno sodelovanje, 13. knjiga, CZ, Ljubljana 1966, str. 304-306.

ZA TRDNEJŠO ENOTNOST INTELEKTUALNE IN DELAVSKE MLADINE*

(Govor predstavnikom mladine ob praznovanju dneva mladosti, 22. maja 1964 v Beogradu)

Dragi mladinci in mladinke!

Nenavadno sem srečen, da vas vidim tu, in zelo sem zadovoljen, da vas lahko pozdravim kot svoje goste. Zahvaljujem se vam za čestitke in želje, ki ste mi jih izrazili v imenu mladine, in za darila, ki ste jih prinesli.

Vsako leto, ko me mladinci na ta dan obišejo, ko vas vidim, se tudi jaz počutim mnogo mlajšega. Strinjam se s tovarišem, ki je tu rekel, da šport močno pomaga, da človek vse življenje laže prenaša razne težave in napore, telesne in umske. Jaz sem se ukvarjal s športom in naši mladini priporočam, celo ko bo v nekoliko starejših letih, naj se zmeraj ukvarja s športom, ker je šport koristen. Zahvaljujem se našim športnikom za čestitke in jim želim na raznih tekmovanjih, zlasti še mednarodnih, mnogo uspehov, več kakor doslej.

Vem, da ste vi, dragi moji mladinci in mladinke, prišli sem iz šol, iz tovarn, iz vrst učencev v gospodarstvu, in zato bi vam rad na ta dan povedal nekaj o tistem, kar imam kar naprej v mislih – o tem, kakšni odnosi naj bodo med mladinci, ki se ukvarjajo s telesnim in intelektualnim delom, in o tem, kakšen mora biti odnos našega mladega rodu do življenja in izbranega poklica.

Po mojem mnenju je še jasneje treba izraziti, da je namen socialistične družbe, da bi se intelektualna mladina kar najbolj zblížala z mladino, ki se ukvarja s fizičnim delom. Povedati moram, da me je zbolelo, ko sem zadnji čas opazil, da je velik del naše mladine že v začetku šolanja mnenja, ki se mora popraviti in spremeniti, da je v naši družbi mogoče doseči človeka vredno življenje le, če končaš razne visoke šole in postaneš inženir, zdravnik ali kak drug intelektualec. Dobro je, da si naši mladi ljudje prizadevajo k temu, vendar ne moremo vsi biti inženirji, doktorji in podobno. Prizadevati si je le treba, da se bodo vsi naši ljudje postopoma povzpeli na intelektualno višjo raven. Naš namen namreč je, da tudi naša delavska mladina – v tovarnah in podjetjih ter na raznih drugih delih, dobiva čedalje večjo splošno izobrazbo. Glede tega lahko naša šolska mladina veliko pomaga. Kajti danes imamo primere, da se celo v tovarnah čedalje bolj veča razlika med mladino, ki se ukvarja z manualnim delom, in mladino, ki si je pridobila visoko strokovno izobrazbo in dela zdaj v podjetjih. To pa je ravno tisto, česar mi nismo nameravali. Mi smo želeli in si stalno prizadevali, da se kar najbolj zlijejo v složno skupnost raznorodni poklici in da se odpravljajo razlike med manualnim in intelektualnim delom, da bi skupaj šli naprej pri graditvi socializma. Mi potrebujemo visoko kvalificirane ljudi, kajti kakor veste, se tehnika čedalje bolj spopolnjuje in hkrati s tem se zahteva tudi čedalje bolj strokovno manipuliranje s to tehniko, to pa ne velja le za intelektualno mladino, marveč tudi za mladino, ki se uči raznih obrti in se ukvarja s tehniko sploh. Naša želja je, da povzdignemo na višjo stopnjo intelektualne sposobnosti tudi tistih mladih ljudi ki niso imeli priložnosti in možnosti končati visoke šole.

Po mojem mnenju smo še daleč od tega, da bi imeli dovolj strokovnih ljudi raznih poklicev. Toda nekako bolj še moramo približevati intelektualno delo manualnemu, oziroma doseči še trdnejšo enotnost intelektualne in delavske mladine. To je pot, po kateri gremo, in srečen bi bil, ko bi ta naš cilj čimprej dosegli. Naša intelektualna mladina je doslej dosegla precejšnje uspehe. Mnogi mladi ljudje so končali šolanje in že igrajo zelo

pomembno vlogo pri graditvi naše dežele. Toda ta selekcija, ta proces usmerjanja življenjske poti posameznikov v graditvi socializma pri nas se mora razvijati bolj načrtno. Enotnost naše mladine, za katero želim, da se realizira v še večjem obsegu, tudi kadar gre za življenje mladincev kot strokovnih in navadnih delovnih ljudi, je treba pri tem nenehoma še bolj razvijati in krepiti.

Ko govorim o tej enotnosti, bi vam rad povedal nekaj besed tudi o enotnosti naših narodov – ki jo mora vsaka nova generacija neprestano razvijati. Vsi veste, da smo na prepišnem področju, do katerega prihajajo vplivi z raznih strani, in da moramo zato vse narediti, da bo naša mladina čim odpornejša nasproti tistemu, kar je negativno in kar bi lahko oviralo naš pravilni razvoj. Naš družbeni razvoj je precej bujen. In vsestranski. Vendar mora biti zmeraj naravnani v smeri graditve našega socialističnega človeka. Ne dovolite, da bi se razni vplivi iz tujine postopoma zasidrali v glavah ljudi in da bi ti pozneje zavili s prave poti. Vsi veste, dragi moji mladinci, da sem doslej že večkrat, in tudi pred kratkim, govoril o raznih negativnih pojavih. Do teh negativnih stvari prihaja zato, ker je pri nekaterih vodilnih ljudeh, pri katerih bi se to najmanj smelo dogoditi, precej oslabela zavest. Tak človek misli, da je zavesten že zgolj zaradi tega, ker je na vodilnem mestu, oziroma ker ima določen položaj. Vendar to ne drži. Tak človek zahteva zavest od ljudi, ki jih vodi, ne gleda pa nase oziroma na to, kakšen je njegov odnos do teh ljudi.

Danes sem ob sprejemu predstavnikov delovnih kolektivov rekel, da smo v industrijski graditvi dosegli lepe uspehe. Pri graditvi naše dežele lahko še napredujemo, če popravimo vse tisto, kar še ne gre, kakor bi bilo treba, če popravimo nekatere zadeve v našem sistemu. Toda prvo mesto mora imeti pri nas človek, da bi ljudje že enkrat začutili uspehe svoje ustvarjalnosti, da bi tudi tisti, ki danes delajo in ustvarjajo, imeli kaj od socializma, ki ga gradimo.

Vidite, teh nekaj besed sem vam želel reči, dragi mladinci in mladinke, in vam povedati, da ste mi dobrodošli.

J. B. Tito, Borba za mir in mednarodno sodelovanje, 17. knjiga, CZ, Ljubljana 1972, str. 99–102.

REFORMA TERJA UČINKOVITEJŠE REŠEVANJE PROBLEMOV

(Iz izjave za RTV Beograd ob demonstracijah študentov v Novem Beogradu, 9. junija 1968)

Druga seja predsedstva in izvršnega komiteja CK ZKJ je bila 20. maja. Na njej smo se problemov konkretnije lotili in prišli do enotnega stališča, da je situacija toliko dozorela in da se utegne – če hitro ne sprejmemo ustreznih ukrepov, o katerih smo se že pogovarjali – še bolj poslabšati. Takrat smo sklenili, da formiramo komisijo in smo jo tudi

formirali. Komisija je imela nalogo, da napravi analizo in pripravi material v zvezi z vprašanji, ki so bila na dnevnem redu. Dogovorili smo se, da bo to objavljeno do 14. junija. Toda dogodki so se razvijali mnogo hitreje in so nas prehiteli.

Razen tega tudi rezultati seje niso bili obširneje objavljeni v tisku, marveč samo na kratko, tako da javnost ni mogla dobiti prave podobe, o čem smo razpravljali in kaj smo sklenili. To je bila naša napaka. No, ker so nas dogodki torej prehiteli, smo morali danes pripraviti to sejo tudi v zvezi z dogodki na univerzi, ki pa so samo del problemov, o katerih tu razpravljamo; pri tem mislim, da so mnogo važnejša vprašanja samoupravljanja v podjetjih in v delovnih kolektivih in ki jih je treba prav tako nujno rešiti.

Nočem podcenjevati teh stvari in menim, da so študentje lahko večkrat videli, da nismo imeli preveč izostrelega posluha, ko so nam govorili, da bi bilo treba tudi pri njih nekatere stvari hitreje rešiti. In tega jim ne zamerim. Razumem njihovo nezadovoljstvo in menim, da bomo tokrat te stvari reševali tako, kakor naša socialistična skupnost to lahko naredi.

Ko govorimo o tem, da so nas študentske demonstracije prehitete, se postavlja vprašanje: ali je tu nekakšno politično ozadje, ali nekdo stoji za vsem tem, da bi iniciativo, ki smo jo mi sprožili, iztrgal iz naših rok in da bi na tem ustvarjal politični kapital? Jaz se v to ne morem spuščati. Toda povem samo eno: da je bil zares zadnji čas, da predvsem odpravimo počasnost, ki je prišla do izraza pri reševanju raznih problemov in da je tudi premajhna enotnost med vodilnimi ljudmi pri uresničevanju teh stališč. Ko gre za proučevanje problema in sprejemanje sklepov – takrat smo enotni. Toda, ko je treba vse to uresničiti v praksi – enotnosti ni več; vedno so neke pripombe in posebna stališča.

Gospodarska in družbena refomra pa ravno v tem trenutku zahteva mnogo učinkovitejše ukrepe in znatno hitrejše reševanje problemov, tako da bi lahko ljudem dali perspektivo – kljub težavam, ki obstajajo. Kajti obstajajo možnosti, da že danes vidimo prioriteto tistih ukrepov, ki jih je treba sprejeti, da bi izboljšali življenjske in delovne pogoje delavskega razreda. Jaz tu predvsem govorim o proizvajalcih, o delavskem razredu, ker je potrebno, da vemo, kje, kaj in koliko lahko vzamemo, da bi zagotovili sredstva za reševanje aktualnih problemov, kot so izboljšanje položaja proizvajalcev, vprašanje zaposlovanja, zatem odpravljanje nekaterih velikih nesocialističnih pojavov, ki so v naši državi vse bolj prihajali do izraza. Razen tega gre še za vrsto drugih problemov in pri reševanju letih zares ne moremo več niti čakati in oklevati.

V reševanju šolstva, na primer, se že vrsto let vrtimo v krogu. Še do danes nismo uspeli to vprašanje rešiti, zlasti na visokih šolah. Posebno vprašanje je zaposlovanje mladih ljudi, ki so končali univerzo in ki so strokovno usposobljeni; torej tudi sam sistem samoupravljanja na univerzah. Mislim, da je predvsem dolžnost profesorjev in študentov, ki so na

univerzah, da nam pomagajo pri razvijanju samoupravljanja na univerzah.

Preden je bila konferenca Zveze študentov Jugoslavije, je bila pri meni delegacija. Takrat sem opozoril na te probleme in izrazil svoje mnenje o tem, kako bi morali te probleme čimprej reševati. Opozoril sem tudi člane delegacije na tisto, kar nameravamo urediti. O tem je bilo malo objavljenega, premalo se je to študentom pojasnjevalo.

Glede na to, kar se je zgodilo v zadnjem času – demonstracije študentov – bi želel povedati svoje mnenje. Ko sem razmišljal o teh demonstracijah in o vsem tem, kar je bilo pred tem, sem prišel do prepričanja, da je revolt, ki je bil v mladih ljudeh, pri študentih, prišel spontano. Toda postopno, ko so se demonstracije razvijale in pozneje prenesle z ulice v avle in dvorane na univerzi, je prišlo do določenega infiltriranja raznih elementov, ki so nam tuji in ki ne stojijo na socialističnih pozicijah, ki niso na pozicijah 8. kongresa ZKJ in ki niso za uresničevanje gospodarske reforme. Z eno besedo, prišlo je do infiltriranja tistih elementov, ki so hoteli to situacijo izkoristiti za svoje cilje. Tu pa imamo razne tendence in razne elemente – od najbolj reakcionarnih do tistih najbolj ekstremnih lažno radikalnih elementov, pri katerih imajo odmev Mao Ce Tungove teorije.

Prišel sem do prepričanja, da je ogromen del – lahko rečem 90 odstotkov študentov – poštena mladina, o kateri nismo dovolj razmišljali, v kateri smo videli samo učence, samo dijake v šolah, za katere še ni čas, da se vključujejo v družbeno življenje naše socialistične skupnosti. To je bilo napak. Mi smo jih pustili same. To našo napako spoznavamo.

Na današnji seji predsedstva in izvršnega komiteja CK ZKJ smo razpravljali zelo resno in temeljito. Niti enega posameznika ni bilo – na seji je bilo 55 vodilnih tovarišev – ki bi imel različno mnenje glede reševanja študentskih problemov, materialnega stanja, glede reševanja zaposlovanja mladih strokovnjakov, ki končajo fakultete, glede neupravičenega bogatenja raznih ljudi, glede raznih nesocialističnih pojavov, kakor je na primer, gradnja privatne tovarne. Mi to najodločneje obsojamo ter takšnih in podobnih stvari ne bomo dovolili.

Predmet današnje diskusije je še cela vrsta drugih vprašanj, o katerih bo javnost obveščena. Zdaj pripravljamo smernice, ki jih bomo objavili jutri ali kak dan pozneje. Takrat bo vsakemu jasno, kaj smo na tej seji sklenili. Prav tako bo vsakemu jasno, da prevzemamo vso odgovornost, da se tu tudi uresniči. Za tistega med nami, ki se pa s tem ne bi strinjal, ki bi eventualno – po teh sklepih – šel po drugi poti in izražal kake svoje posebne poglede, namesto da bi se v polni meri zavzel za izpolnjevanje naših sklepov – temu ne bo mesta med nami.

Mi smo sklenili, da okrepimo enotnost naših vrst, ne formalno, marveč resnično enotnost, in da tudi o tem danes tukaj sprejmemo trden sklep. Ta enotnost mora biti takšna, da bo najbolj učinkovito delovala na urejanje vseh problemov, ki nas danes tišče in s katerimi se sooča naša družba.

Mislim, da so dogodki, do katerih je prišlo v Novem Beogradu, mnoge od nas udarili po glavi, nekatere bolj nekatere manj. Kaže, da so se ljudje nekoliko zganili. In da se jim je posvetilo pred očmi in v glavah, ter da so spoznali, kaj bi se lahko zgodilo, če naš delavski razred ne bi bil tako zaveden, če ne bi ta naš delavski razred videl težav, na katere tudi sam naleti, in bi naredil določene korake, ki ne bi bili skladni z našimi odnosi v socialistični družbi.

Toda, tovariši, mi ne smemo na delavski razred nalagati preveliko breme in upati, da delavski razred mora mirno čakati in poslušati. V naših sklepih zajemamo zelo širok krog problemov. Pretresli bomo razna sistemsko vprašanja. Morali bomo zamenjati nekatere stvari, nekatere inštrumente. Pogledali bomo, če moramo ravno sedaj zgraditi vse objekte, v situaciji, ko ne razpolagamo z zadostnimi materialnimi sredstvi ali pa je treba dati prednost drugim stvarem. Moje mnenje je, in nas vseh tu, da je treba dati prednost vprašanjem, o katerih sem tu govoril: vprašanju delavskega razreda oziroma olajšanju položaja proizvajalcev v podjetjih, problemu delitve sredstev, likvidiranju ogromnega razpona med dohodki, ki bode v oči in s katerim se jaz nikakor ne strinjam. Glede tega moramo najti mero. Tu je še niz drugih vprašanj, ki jim moramo zdaj dati prednost. Kar pa se tiče sredstev, to je stvar, ki jo ne moremo trenutno rešiti, ker moramo najprej opraviti celovito analizo. Skratka, ne bi hotel sedaj o tem na široko razpredati. Moramo pa povedati to, kar je najvažnejše za nas in zame osebno: ne gre samo za probleme študentov; za zahteve študentov, s katerimi sem se – z večino njihovih zahtev – vedno strinjal, kajti takšno je bilo moje mnenje tudi prej.

Razen tega vsa naša mladina ve, kaj sem govoril in kaj bi morali čimprej rešiti. Toda stvar ni samo v tem. To je del problemov, ki so se danes nakopičili. Ustvarjenja je zares zelo mučna situacija. Naš prestiž v svetu je s tem okrnjen, da ne gorovim o materialni škodi. Name so se obračali nekateri delavci in protestirali. Toda niti v enem pismu teh delavcev iz kateregakoli konca naše domovine, v niti enem pismu ni bilo besed, da se delavci ne strinjajo z zahtevo, da je študentom treba omogočiti boljše materialne pogoje, da jim je treba omogočiti, da razvijajo samoupravljanje, polno samoupravljanje, da ne' bodo tam samo formalno, da upravljajo drugi, ne pa tisti, ki se jih to najbolj tiče. Niti enega takšnega pisma delavcev v tem smislu ni bilo. In to je zelo pomembno.

Zato moram danes tu povedati, da sem srečen, ker imamo tak delavski razred. Moram pa tudi povedati, da sem srečen, ker imamo takšno mladino, ki je pokazala zrelost. Poglejte, najnovejši razvoj na univerzah je pokazal, da je 90 odstotkov študentov naša socialistična mladina, ki se ne da zastrupljati, ki ne dovoli raznim djilasovcem, rankovičevcem, mavce-tungovcem in podobnim, da bi pod pretvezo skrbi za študente dejansko poskušali uresničevati svoje cilje. Naša mladina je dobra, toda moramo ji posvetiti več pozornosti. Naša krivda je velika, zlasti na zvezi komunistov,

ki si ni dovolj prizadevala tudi na sami univerzi za reševanje študentskih problemov. In zato je moralo priti, kot vidite, do takšne zelo neljube situacije. Da sedaj končno vidimo, da smo šli prepočasi, da smo preveč oklevali in da je to imelo težke posledice.

Mi smo, tovariši, večkrat govorili, da moramo skrbeti za človeka. Toda mislim, da so nas tako zaslepile razne investicije in razna nesoglasja okrog tega, da je to zasenčilo oči in misli ljudi, pa so pozabili na človeka. Toda mi tudi objektov ne moramo ustvarjati brez človeka. Ne moremo! Nekateri mislijo, da je to, do česar je prišlo, odraz tistega, kar se dogaja v Franciji, Nemčiji, Češkoslovaški itd. To ni točno. To ni odraz tega. To je odraz naših slabosti, ki so se kopičile in ki jih moramo danes odpravljati. Tega torej ni treba tolmačiti kot rezultat nekih vplivov od zunaj.

Obračam se k tovarišem in tovarišicam, delavcem in delavkam, k našim študentom, da nam pomagajo v konstruktivnem obravnavanju in reševanju vseh teh problemov. Naj budno spremljajo, kar delamo – to je njihova pravica. Naj sodelujejo v našem vsakdanjem življenju. In kadar jim karkoli ni jasno, kadar je treba karkoli razjasniti, naj pridejo k meni, naj pošljejo delegacijo. No, mislim, da za to ne bo potrebe, ker bomo mi prihajali k njim. In moramo prihajati, da stvari razjasnjujemo in rešujemo tako, kot jih moramo, reševati v družbi proizvajalcev, v socialistični skupnosti.

O vsem tem sem govoril zelo kratko. Kmalu bodo objavljene smernice za delo v prihodnosti, ki jih sedaj pripravljamo, in videli boste, za kaj pravzaprav gre in kaj vse mislimo konkretno narediti.

Kar se tiče nezadovoljstva študentov zaradi neljubih dogodkov, do katerih je prišlo v Novem Beogradu, menim, da je to stvar, ki jo je treba raziskati. Če je en sam človek na katerikoli strani kršil zakon ali ni izpolnil svojih dolžnosti ali pa je svojo dolžnost zlorabil – to bo osvetlila preiskava – ga je treba poklicati na odgovornost. In to ne glede na to, kdo je ta človek.

Kar se tiče študentov, ki so pokazali svoj zelo močan revolt, to ni stvar, ki bi jo morali sedaj pretresati, kajti revolt, do katerega je prišlo, je delno tudi rezultat tega, da so študenti videli, da sem tudi sam večkrat postavljaj ta vprašanja, pa se vendar niso reševala. Tokrat obljubljam študentom, da se bom vsestransko zavzel za reševanje in pri tem mi morajo študenti pomagati. Še več, če nisem sposoben, da rešim ta vprašanja, potem ni treba, da sem še na tem mestu. Mislim, da noben naš stari komunist, in to katerikoli, ki ima zavest komunista, ne bi smel vztrajati na tem, da mora ostati tam, kjer je, marveč bi moral dati prostor tistim ljudem, ki so sposobni probleme reševati.

In končno – jaz se še enkrat obračam študentom: čas je, da se poprimejo učenja, sedaj je čas za opravljanje izpitov in v tem vam želim mnogo uspeha. Kajti zares bi bilo škoda, da izgubite še več časa.

ZVEZA KOMUNISTOV IN MLADA GENERACIJA

(Govor na tretji konferenci ZKJ, 8. decembra 1972 v Beogradu)

Tovarišice in tovariši!

Dovolite mi, da povem na koncu konference nekaj besed o vtisih, ki sem jih dobil, ko sem poslušal govore in ko sem prebiral razpravo.

Povedati moram, da sem zelo zadovoljen, ker vidim, da je na tretji konferenci 50 odstotkov mladih komunistov, ki so s svojimi razpravami dali bogat prispevek. To nam bo omogočilo, da bomo sprejeli vse potrebne ukrepe, o katerih je bilo tukaj veliko govora, in da jih bomo lažje izpolnjevali. Očitno se naša Zveza komunistov zelo močno pomlaja. Kolikor sem mogel videti, ljudje obvladajo gradivo, ki ga imamo pred seboj. Tako lahko mi starejši, ki počasi odhajamo, mirne duše verjamemo, da bo mladi rod – ki bo vse bolj in bolj stopal v Zvezo komunistov in jo pomlajal – dostojno opravljal vlogo avantgarde delavskega razreda in da bo delavski razred imel zaupanje vanjo, kakor je zmeraj imel zaupanje v Zvezo komunistov ne glede na to, kaj se je v njej včasih dogajalo.

Ko govorim o svojih vtisih, mi dovolite, da navedem – ne bi rekel očitke – marveč da povem, da mi nekaj manjka. V razpravi se je namreč premalo konkretno govorilo o določenem odporu, ki ga je še čutiti v Zvezi komunistov proti njeni hitrejši ideološki in organizacijski utrditvi. O tem se je tukaj malo govorilo. Vem pa, da ste seznanjeni s pismom in da boste pomanjkljivost nadomestili tako, da boste zares izpolnjevali vse, kar je navedeno v pismu, da boste v prvi vrsti delali za to, da Zvezo komunistov čimprej usposobimo, da bo enotna. Pokazalo pa se je, da se nam ni treba bati za Zvezo komunistov; tudi konferenca je pokazala, da je enotna. Vendar so še ljudje, ki ne ustrezajo potrebam današnjega družbenega razvoja v naši državi in ki bi se morali umakniti, da pridejo na njih mesto drugi, mlajši ljudje. Pa ne samo v Zvezi komunistov, tudi zunaj nje. Na razne položaje družbenega delovanja morajo prihajati novi ljudje, tja, kjer stari nimajo več možnosti, da bi ustrezali, mnogi pa so se tudi izneverili načelom, ki so zapisana v našem programu.

Nismo veliko razpravljali o tem, kaj je, denimo, z našo mladino, ki je v tujini. To vam želim predočiti, ker to zadeva tudi vso Zvezo komunistov, v prvi vrsti pa mlade komuniste, in se moramo s tem resno ukvarjati. Če tega vprašanja ne bi urejali širše, v bazi, tedaj ne morejo imeti uspeha pri tem ne vodstvo Zveze komunistov samo in tudi državni organi ne. Zunaj imamo več kot 300 000 vojaških obveznikov. To so mladi ljudje; to so tri velike armade. Spremljam, kaj se pripoveduje zunaj, kaj se govori in kaj si tako želijo za primer, če bi se Jugoslavija s kom spopadla, oziroma če bi kdo napadel našo državo: ali se bodo ti naši mladinci, naši vojaški obvezniki lahko vrnili v Jugoslavijo. In pravijo, da se ne bodo mogli, ker jim ne bodo dovolili oditi. Tako se, glejte, o tem govori zunaj.

Zdi se mi, da smo vseeno nekoliko preveč gledali na devize, manj pa na to, kaj vse pomeni, ko mladi, in to strokovnjaki in tudi vojaške

starešine, odhajajo na delo v tujino. Mislim, da glede tega nismo sprejeli potrebnih ukrepov, in to ne samo Zveza komunistov, temveč tudi državni organi. Nismo premišljali o tem in nismo skrbeli za to, da bi, recimo, vojaškim obveznikom, zlasti pa starešinskemu kadru omogočili, da bi doma dobili delovno mesto.

To je vendarle treba razločevati. Če odhajajo tja na primer nekateri s podeželja, potem je to ena stvar. Če odide strokovnjak, je že nekoliko huje za našo državo, kajti strokovnjaki so nam še zmeraj potrebni. Zlasti hudo pa je, če gre za takega, ki se mora postaviti jutri na čelo obrambe naše države. Bodite prepričani, da z njim zunaj mnogo bolj računajo, kakor mislimo. Kakšne grdobije nam lahko pripravijo?

Vprašanja zaposlovanja naših mladih ljudi, ki odhajajo iz države, se moramo torej diferencirano lotiti. Mnogim moramo doma najti delovno mesto. Če kateri ima delovno mesto, pa vseeno odide, mora dati odgovor Zvezi komunistov in svojemu ljudstvu, svoji državi, zakaj odhaja. To je problem, ki me muči, a ne samo mene, vse nas, ki smo odgovorni za priprave vseljidske obrambe. Nekaj moramo ukreniti. Na nas pa je, dragi tovariši, zlasti na vas mladih, da pri tem nekoliko več delate, da ljudem pojasnite, kam gredo in kakšno škodo utegne to prizadejati naši državi. Razni obveščevalni centri, sovražni do našega socialističnega razvoja, na vso moč delajo zunaj, kjerkoli imajo možnost. Delajo tudi pri nas, vendar jih tu privijamo, ne dovoljujemo jim, da bi delali, kar bi hoteli, čeprav je tudi tega precej. To je prvo, kar sem želel poudariti.

Druga stvar je izvrševanje sklepov iz resolucije, ki smo jo sprejeli. Ne bi rad, da bi doživela takšno usodo, kakršno so doživele resolucije devetega kongresa pa tudi prve in druge konference ZKJ, za katere se mnogi niso menili in jih tudi niso spoštovali. Če bi te sklepe spoštovali in jih uresničevali, ne bi imeli te evforije nacionalizma, delovanje razrednega sovražnika, dogmatskih in vseh mogočih mahinacij, skratka – vsega, kar se postavlja po robu našemu razvoju. Od vašega dela, od dela vseh nas je močno odvisno, ali bomo to preprečevali in onemogočali še odločneje kakor doslej. In če bi bilo potrebno, sprejemali tudi najstrožje ukrepe proti vsakomur, ki bi se postavil na pot nadaljnje konsolidacije in utrditve naše Zveze komunistov, enotnosti naše države, bratstva in enotnosti naših narodov, itd.

O vseh teh vprašanjih ste govorili. Navedli ste mnogo dobrih stvari, vaše pripombe so dobre, in to me močno veseli. Vendar se ne smemo ustaviti pri besedah, temveč moramo zdaj začeti z akcijo. Akcijo zahtevam. Zahtevam, da se ne obotavljamo, marveč da vztrajno delamo na vseh področjih – v vseh družbenih organizacijah, v sindikatih, mladinskih organizacijah – povsod tam, kjer kdo je. Vsak komunist posebej mora vedeti, kaj je njegova dolžnost, kaj mora delati, in potlej neutrudno delati.

Tovariši in tovarišice, pa se zdaj vprašajmo: ali je vsa naša mladina enotna, ali je v celoti pod našim vplivom, predvsem idejnim? Še zdaleč ne. Premišljati moramo, kje vse je mladina, pod kakšnimi vplivi, kdo vse jo

zastruplja, kdo vse jo odreja od naše vsakodnevne stvarnosti. Za mladino se moramo torej bojevati.

Zaradi tega je za nadaljnje delovanje mladine organizacijsko vprašanje eno izmed bistvenih vprašanj. Mladina mora biti tako organizirana, da bo zares mogoče reči: to je socialistična mladina. Za tiste mlade, ki so zunaj tega, pa se moramo boriti, da jih čimprej zberemo in vključimo v svoje vrste. Ne mislim, zdaj govoriti o svojih idejah, kako naj bi bila mladina organizirana. Toda v tej smeri moramo premišljati ter dati natančne in jasne odgovore zastran organizacijskih oblik naše mladine.

Tu je bil govor o študentovski mladini. Pravilno je bilo poudarjeno, da imata študentovska in šolska mladina svoje probleme in da morata te predvsem upoštevati. Delavska mladina ima spet svoje probleme, prav tako tudi kmečka. Toda vsi trije deli mladine morajo biti zlit v enotno socialistično mladinsko organizacijo, ki bo imela odgovornost kakor tudi vsak posameznik v njej.

Nekoč smo se borili za mladino, ne tako z resolucijami, marveč smo agitirali od enega do drugega, da bi jih pridobili. Potem smo z njimi delali in najzavednejše sprejemali v SKOJ.

Tukaj sem slišal, a je bilo malo govora o tem, kdo je avantgarda in kdo ni. Tovarišice in tovariši, spominjam se leta štirintridesetega, ko sem prišel z robije, da se je močno razvil avantgardizem. V mislih imam položaj v Zagrebu in na Hrvaškem. Kako da se je takrat pri SKOJ, pri mladincih, razvil avantgardizem? Zato, ker partija ni delala; partije ni bilo. In takrat sem se oprl na to avantgardo. Vendar to ni bila avantgarda, ki bi ostala kot takšna. Brž ko je partija začela na vso moč delati, je partija sama v celoti postala takšna avantgarda.

Zdaj imamo Zvezo komunistov. V njej pa so še ljudje, ki jim ni mesto v Zvezi komunistov, ki ne spadajo med avantgardo. Toda v celoti vzeto imamo trdno Zvezo komunistov; izvedla je osvobodilno vojno, dvignila deželo iz ruševin in zaostalosti in jo popeljala po poti samoupravnega socialističnega razvoja. Čeprav ima Zveza komunistov še veliko slabosti, je tu in si prizadeva še bolj utrditi svoje vrste, očistiti jih tistega, kar ne spada v avantgardo. Pokazalo se je namreč, da je nekatere čas prehitel ali pa so jih različne osebne ambicije, materialni in drugi razlogi pripeljali tako daleč, da ne morejo biti več člani partije. Takšnih se mora partija znebiti in ustvariti trdno organizacijo.

Pa tudi mladina mora biti, kakor sem že dejal, ustrezno organizirana. Mladina namreč ni nekaj zunaj našega območja, mladina ni posebno družbeno bitje. Zatorej mora Zveza komunistov delati za vzgojo mladine in razvoj sploh, spopolnjevati njeno marksistično znanje in s tem omogočati, da bo postopoma stopala v vrste Zveze komunistov.

Ne mislim zavlačevati. Naj poudarim, da ima konferenca, ki je bila v celoti posvečena vprašanjem mladine in na kateri je razprava trajala tri dni, zgodovinski pomen za nadaljnji razvoj naše mladine. Vendar takšne mladine – kakor ste sami v razpravi govorili in kakor tudi jaz zdaj govorim

– ki bo naša. Kajti mladina, ki bi jo vzgajali drugi, v povsem drugačni smeri, ne bi bila socialistična mladina in ne bi mogla biti v prihodnosti nosilka pravega družbenega razvoja. Za družbeni razvoj so odgovorni komunisti, odgovornost pa ima tudi mladina, imajo jo tudi novi rodovi. Zato morajo našo mladino vzgajati ljudje, ki zastopajo linijo programa Zveze komunistov Jugoslavije, ne pa tisti, ki so na kdove kakšnih pozicijah. Tako je bilo doslej, poslej pa ne bomo več dovolili, da bi nam takšni vzgajali mladino in da bi javno, po tisku in s predavanji napadali naš družbeni sistem.

To sem vam želel povedati. Tovarišice in tovariši, pri vašem nadaljnjem delu vam želim veliko uspehov. Pozdravite vse svoje tovariše in tovarišice in se krepko lotite dela pri izpolnjevanju sklepov, ki ste jih sprejeli.

J. B. Tito, Izbor iz del, 2. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 468–472.

ZVEZA KOMUNISTOV IN MLADINA

(Iz referata na X. kongresu ZKJ, marca 1974 v Beogradu)

Na tretji konferenci ZKJ smo obravnavali aktualna vprašanja družbenega položaja mladine, njenega idejnopolitičnega vzgajanja in strokovnega izobraževanja ter vse širšega sodelovanja pri graditvi socialističnih samoupravnih odnosov. V tej zvezi smo tedaj določili tudi naloge komunistov in te naloge je treba v prihodnje še odločneje uresničevati. Še vedno smo namreč daleč od tega, da bi lahko rekli, da smo že premagali resne slabosti v delovanju zvez komunistov med mladino in v delu mladinske organizacije.

Velika večina mladine je za socialistično samoupravno pot družbenega razvoja. Ko izhaja iz dosežkov delovnih ljudi pri graditvi socializma in iz programskih načel Zveze komunistov, gradi sleherna nova generacija svoje življenjske perspektive na vedno višji stopnji materialnega in družbenega razvoja naše socialistične skupnosti. V današnji etapi naše revolucije, upoštevajoč zlasti družbenogospodarske in politične odnose na temeljih nove ustave, je izrednega pomena ustvarjalna in vedno večja udeležba mladine v celotnem družbenem življenju. Njena odgovornost za napredek družbe in s tem za napredek lastnega položaja se mora nenehno povečevati. Samoupravljanje ji ponuja za to zgodovinsko priložnost, pa jo mora izkoristiti.

Seveda pa družbena protislovja vplivajo tudi na mladinske vrste. Četudi mladina dozoreva in se vzgaja v socialistični družbi, bi bilo napačno, če bi njeno zavest idealizirali in menili, da je imuna za poglede in obnašanje, ki so tuji socializmu. Zato morajo biti vsa vprašanja družbenega položaja, vloge in aktivnosti mladine, še zlasti pa njene vzgoje, še bolj kakor doslej v središču pozornosti Zveze komunistov.

Tu ne bi širše govoril o izobraževanju mladine, o njeni ideološki in delovni vzgoji, o pomembnosti delovnih akcij, o počasnem reševanju nekaterih nakopičenih problemov v zvezi s pogoji za delo, šolanje in življenje mladine, o večji angažiranosti komunistov v športnih in drugih organizacijah, ki združujejo mladino, itd., ker smo o vsem tem že govorili na tretji seji konference ZKJ. Poudaril bi samo, da je potrebno še nadalje sistematično delo za povečanje marksističnega znanja mladine, četudi je bilo v tem pogledu že nekaj narejeno.

Mladina mora spoznavati in razvijati naše revolucionarne tradicije. S tem se mladi rodovi povezujejo z najsvetlejšimi pridobitvami socialistične revolucije, v kateri je imela mladina veliko vlogo. Negovanje revolucionarnih tradicij med mladimi ljudmi pa je tudi seznanjanje z delom njihovih vrstnikov. Trajne vrednote naše revolucije so neizčrpen vir socialistične vzgoje mladine – za krepitev bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti, jugoslovanskega socialističnega patriotizma, internacionalizma, borbenosti in samozatnjevanja.

Dejstvo je, da se številne resne slabosti, ki že leta obstajajo v Zvezi mladine in Zvezi študentov, počasi premagujejo. V teh organizacijah še vedno prevladuje forumski način dela. Posebej bi opozoril na to, da se interesi in problemi delavske mladine ne kažejo dovolj v akcijah Zveze mladine. Poleg tega so še vedno navzoče želje po ločevanju intelektualne mladine od delavske mladine. Na ta pojav smo opozarjali že prej. Toda še vedno je navzoč, zato mora Zveza komunistov o tem resno razmisliti.

Posebno velike so obveznosti mladincev-komunistov v delu mladine in mladinske organizacije. Čimprej bi morali končati reorganizacijo mladinskih organizacij v Zvezo socialistične mladine Jugoslavije. Potrebujemo namreč idejnopolitično in organizacijsko enotno in množično organizacijo, socialistično jasno opredeljeno in učinkovito v vzgojnem in družbenopolitičnem delu. Samo takšna bo ustrezala potrebam in željam najširših slojev mladine in delovala samostojno v okviru enotne fronte organiziranih socialističnih sil pod vodstvom Zveze komunistov. Takšna samostojnost je pogoj za njeno ustvarjalno dejavnost v boju za nadaljnjo socialistično graditev.

Toda Zveza socialistične mladine se ne sme razvijati kot nekakšen splošno politični predstavnik mladine v nekakšno posebno mladinsko politično stranko. Posebna vloga te mladinske zveze je, da v svojih vrstah zbira kar najširše množice mladih ljudi kakor tudi njihove najrazličnejše organizacije, jih povezuje z drugimi organiziranimi socialističnimi silami, posebno v okviru Socialistične zveze, vpliva na oblikovanje socialistične družbe in za uresničevanje potreb in interesov mladine. Njena vloga je, da organizira socialistično družbeno akcijo mladine in neguje njene težnje, da je v prvih vrstah boja za naprednejše in boljše. To pa bo mogoče samo tedaj, če se bodo komunisti tako kakor na drugih področjih družbenega življenja vztrajno bojevali za vodilno idejnopolitično vlogo Zveze komunistov v kar najširših mladinskih množicah in še zlasti v Zvezi socialistične

mladine. S tako svojo dejavnostjo morajo komunisti kar najbolj intenzivno povezovati akcije mladine z neposrednimi in dolgoročnimi interesi delavskega razreda in socializma. Kajti v interesih delavskega razreda in njegovem boju za razvoj socialističnih samoupravnih odnosov so vsebovani življenjski interesi mladega rodu.

J. B. Tito, Izbor iz del, 1. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 502–504.

ŠTUDIJ MARKSIZMA KREPI SOCIALISTIČNEGA DUHA MLADIH

(Iz pogovora z mladinci Bosne in Hercegovine, 5. aprila 1977)

... Dobil sem vtis o vaši šoli (gre za Politično šolo ZKJ v Kumrovcu – op. ur.). Vanjo bi bilo treba poslati tudi nekatere ljudi, ki so na visokih vodilnih položajih, kajti vsi ne utegnejo posvetiti potrebne skrbi svojemu marksističnemu izobraževanju.

Prepričan sem, da boste po končani šoli dobro znali uporabiti pridobljeno znanje in da se boste lahko sami naprej izobraževali. V šoli ni mogoče vsega dobiti. Najvažnejše je, da dobiš v šoli temelje, da dobiš voljo za nadaljnje učenje. Človek mora biti potrpežljiv, mora sistematično delati, da obvlada teorijo marksizma in da spozna družbeno gibanje.

Predvsem je pomembno marksistično izobraževanje mladih. S študijem marksizma se krepi tudi socialistični duh pri mladini, razvijal se bo njen čut obveznosti in dolžnosti, da ne bo zaostajala za člani Zveze komunistov, marveč da bo v prvih vrstah. Nimam v mislih kakšnega avantgardizma, mislim na to, da mora biti mladina med prvimi v boju za nadaljnji razvoj socialističnih samoupravnih odnosov, v prizadevanjih za nadaljnji vsestranski napredek naše družbe, pri usposabljanju na področju splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite in podobno. Prav tako so po mojem mnenju pomembne delovne akcije, ki jih izvajate. Ne kaže pa podcenjevati tudi drobnega, vsakdanjega dela, posameznih krajevskih akcij itd.

Seveda nisem proti temu, da bi se mladina zabavala, vendar je bil tudi čas, ko je bila mladine obrnjena v glavnem k temu in so tako začeli z njo tudi politično manipulirati. Zlasti mlademu človeku mora priti marksizem, da tako rečem, v kri in meso. Vedeti je treba, da brez tega ni in ne more biti socializma. Zveza komunistov šteje danes poldrugi milijon članov in če bo poleg tega tudi marksistično izobraževanje na višini, nam nihče ne bo mogel škoditi. V Zvezi komunistov je bilo precej fluktuacije prav zaradi tega, ker ni bilo intenzivnejšega dela pri marksističnem izobraževanju ne le komunistov, temveč tudi vseh članov Zveze socialistične mladine. Na mladince namreč gledam kot na jutrišnje člane Zveze komunistov...

Stevan Bezdanov, Tito o vzgoji in izobraževanju, izd. Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana 1978, str. 77–78.

MLADINA IN DRUŽBENO ODLOČANJE

(Iz referata na XI. kongresu ZKJ, 20. junija 1978 v Beogradu)

Delegatski sistem in razvoj samoupravljanja sta ustvarila še večje možnosti, da je mladina navzoča in mnogo bolj aktivna tam, kjer se sprejemajo sklepi, kjer se vpliva na spreminjanje odnosov in na ves nadaljnji razvoj družbe. To daje mlademu rodu veliko priložnost, da se uveljavi, da ni odmaknjen od političnega odločanja in da v celoti uveljavi vlogo, ki mu v naši družbi pripada. S tem se bodo širile možnosti, da so mladi tako kot vsi drugi delovni ljudje zares svobodni, da pa za takšno svobodo prevzemajo tudi konkretno odgovornost.

Sicer pa je v vseh fazah naše revolucije mladi rod neposredno, odločilno prispeval k boju za napredek. Zato je zelo škodljivo, če del mladih ljudi, zlasti v srednjih in visokih šolah, ostaja zunaj ustanov družbenega odločanja, čeprav so zreli za sodelovanje pri sprejemanju sklepov in ustvarjalno prispevajo k razvoju družbe. Iz neangažiranja in pasivnosti se najpogosteje tudi rojevajo idejna tavanja in omahovanja. To obstaja pri delu mladega rodu, ki tudi podlega vplivom raznih pojmovanj, tujih naši samoupravni družbi.

Da bi naša mladina uspešno nosila svoj del družbene odgovornosti, se mora mnogo bolj seznanjati z osnovami marksistične teorije in njenim razvojem in tudi z vsemi revolucionarnimi dosežki in praktičnimi rezultati v našem socialističnem razvoju. Razumljivo je najbolj učinkovita idejno-politična šola neposredno angažiranje mladih v boju za samoupravljanje, njihova aktivna udeležba pri vsakodnevnem družbenem odločanju. Tako bodo mladi ljudje imeli možnost, da spoznajo bistvo našega sistema ter težave in probleme, s katerimi se družba sooča v svojem razvoju, in bodo z vsem mladostnim žarom sodelovali pri graditvi socializma.

V skladu s takšno vlogo in nalogami mladine mora razvijati svojo dejavnost tudi zveza socialistične mladine kot družbenopolitična organizacija mladih.

J. B. Tito, ZKJ v boju za nadaljnji razvoj... Dokumenti XI. kongresa ZKJ, Komunist, Ljubljana 1978, str. 50-51.

MLADINA ME JE VEDNO PODPIRALA

(Iz intervjuja za jugoslovanski mladinski tednik »Mladost«, 30. novembra 1979)

VPRAŠANJE: Mladina se po svoji naravi navdušuje za spremembe in napredek, če je njena energija pravilno usmerjena. O tem ste govorili že leta 1937 v »Proleterju« in se zavzemali za širšo dejavnost SKOJ ter za sodelovanje mladine pri vsem, kar je življenjskega družbenega pomena. Kako v današnjih razmerah gledate na to plat dejavnosti mladine in zveze socialistične mladine?

ODGOVOR: Dobro je znano, kaj je jugoslovanska mladina prispevala med narodnoosvobodilnim bojem. Rad pa bi tudi ob tej priložnosti

poudaril tisto, kar je bilo vselej izrednega pomena za revolucionarno gibanje mladih v naši državi. V mislih imam namreč to, da mora mladinsko gibanje postati vse bolj široko. Seveda so današnje razmere v marsičem drugačne od nekdanjih. Danes skoraj pol članstva ZK sestavljajo mladi ljudje, stari manj kot trideset let. Čudi me, da zvezi socialistične mladine ni uspelo v posameznih okoljih pritegniti večjega dela mladih, zlasti na univerzah in na vasi. Mladina je razpoložena socialistično in patriotsko, vendar kljub temu še ne moremo biti zadovoljni z njenim deležem pri samoupravljanju. To pomeni, da tudi delo zveze komunistov z mladimi ni dobro. Mladi člani zveze komunistov morajo biti med mladino bolj aktivni. V tem pogledu so prevzeli veliko odgovornost.

Mladi ljudje morajo vedeti, da je ta družba njihova, da jim daje velike perspektive, da pa se morajo tudi sami bojevati, prek organov samoupravljanja in povsod drugod, za napredek družbe, za interese naše socialistične skupnosti, za svoje interese.

Ko govorimo o deležu mladine v preteklosti, danes nekateri pravijo: to so bili drugačni časi, vojna in revolucija, »lepi« časi. Pravijo, da se je bilo takrat za kaj bojevati. Jaz pa trdim: tudi danes se je za kaj bojevati, pa še kako. Moramo ne le ohraniti tisto, kar smo si pridobili, temveč tudi nenehno graditi novo. Sicer pa ne bi nikomur želel, da bi doživel vojno in kataklizmo, vse tisto, kar smo morali mi preživeti. Dobro pa je poznati preteklost. Danes, ko so naši ljudje okusili blaginjo socializma, mladi ne vedo, kako je bilo nekdanj, kaj je pomenilo delati za bedno plačo, in to v razmerah, ko so se delavci bojevali za deveturni delavnik.

Tradicije SKOJ in našega mladinskega gibanja nasploh so zares svetle. Opozarjati moramo na vse tiste vrline, s katerimi so se ponašali naši mladinci, zlasti med vojno, na vse one etične vrednote, ki so se kalile. Seveda je to treba povezovati z današnjim časom in bogatiti z novo vsebino naše socialistične samoupravne družbe. Te dejavnosti mora biti več. In ne moremo čakati, da bo mlad človek postal starejši in da se bo šele tedaj uveljavil ter postal dejaven. Ni dovolj samo širina gibanja; nujna je tudi akcija.

Tudi ob tej priložnosti poudarjam, da imamo čudovito mladino; z mladimi sem zadovoljen. Ne bi pa mogel reči, da sem popolnoma zadovoljen z delom mladinske organizacije. Zveza socialistične mladine se mora, kot tudi druge družbenopolitične in družbene organizacije, še bolj usmerjati k urejanju tekočih in dolgoročnih nalog v razvoju socialističnega samoupravljanja, k uresničevanju politike stabilizacije, k izpopolnjevanju sistema delitve po delu, k reformi izobraževanja, izboljšanju delovnih možnosti in življenja delovnih ljudi ter občanov, to pa pomeni tudi mladine, ter k urejanju specifičnih vprašanj in problemov mladih v današnjem času.

Samo tako bosta mladina in zveza socialistične mladine v osrčju življenja. In samo tako se je mogoče izogniti nevarnosti, da mladinska organizacija in še zlasti njeni organi postanejo posredniki med mladino in

družbo, kot tudi morebitnim tendencam, da bi pri odločanju o politiki, ki jo vodimo v družbi, namesto mladine sodelovali njeni predstavniki, večidel funkcionarji v organih ZSM.

VPRAŠANJE: Moramo vam povedati, tovariš predsednik, da imajo današnje generacije mladih težave pri zaposlovanju, pa s stanovanji, a tudi reforma izobraževanja poteka dokaj počasi. Vse to prizadene mlade ljudi. Mladi razumejo težave, ki obstajajo, pričakujejo pa, da bi nekatere probleme nagleje urejali.

ODGOVOR: Kot veste, se je po vojni preselilo s podeželja v mesta velikansko število ljudi. Struktura našega prebivalstva se je tako naglo spremenila, da se v novejši zgodovini kaj podobnega še skoraj ni zgodilo. Danes živi na vasi okoli 30 odstotkov prebivalstva, leta 1945 pa ga je bilo okoli 75 odstotkov. Žal še vedno ne moremo zagotoviti dela vsem, ki to žele, oziroma tedaj, kadar ga iščejo. Da ne govorimo o tem, da ne morejo vsi ostati v velikih mestih. Tega ne zmore niti ena družba in nobena država.

Kljub tem težavam pa bi rad poudaril, da je najpomembneje, da se mladi čimbolj vztrajno strokovno usposabljujejo. Potrebujemo čim več kvalificirane delovne sile, čim več strokovnjakov. Seveda ne strokovnjakov kakršnih si bode. Zato bi se morale naše šole bolj ozirati na to, da pripravljajo mlade ljudi predvsem za tiste poklice, ki jih pri nas primanjkuje, a takih je veliko. Vsekakor lahko še drugače ustvarimo bolj ugodne možnosti za zaposlovanje večjega števila mladih in to je tudi treba storiti. Pri nas na primer preveč dopuščamo nadurno delo.

Res je, da je nekatere vrste nadurno delo nujno, je pa tudi tako, ki je bolj motivirano z zaslužkom kot pa z resničnimi potrebami proizvodnje. Prav je, da mladinska organizacija opozori na to. Slišim, da se zavzimate za uvedbo novih izmen v tovarnah, kjer je to mogoče. Tudi to je prav, če je v skladu z zahtevami proizvodnje in trga.

Poleg tega pa je veliko krajev v državi, kjer se število mladih nenehno krči. Če bomo nadalje širili in modernizirali kmetijsko proizvodnjo, bomo ustvarili možnosti, da bo mladina zainteresirana in da bo ostala na vasi. Tudi naglejši razvoj turizma in tako imenovanega malega gospodarstva bi prav tako ustvaril nove možnosti za zaposlovanje mladih. Po mojem mnenju bi lahko več naredili še z boljšo regionalno razporeditvijo investicij. Za našo skupnost je v mnogih primerih bolj smotrno, da investiramo tam, kjer je delovna sila, kot pa da bi vse skoncentrirali v velikih mestih in v industrijskih središčih, o čemer sem že pred kratkim govoril na Kosovu.

Stanovanjski problem lahko rešujemo le tako, da uspešno uresničujemo celotni program stanovanjske gradnje. Mladi ljudje ne terjajo, da bi prišli na vrsto pred tistimi, ki imajo veliko minulega dela in ki že dolgo čakajo na stanovanje. A mladi morajo imeti jasno perspektivo, vedeti morajo kdaj bo mogoče urediti ta njihov veliki življenjski problem. Pri tem je treba največ pozornosti posvetiti stanovanjskemu problemu mladih družin.

VPRAŠANJE: V naši državi poteka akcija za pripajanje sistema izobraževanja celotnemu družbenemu razvoju. Mladi ljudje niso proti proizvodnim poklicem, res pa je, da proizvodno delo ni dovolj vrednoteno in da bi bilo treba pri tem marsikaj spremeniti.

ODGOVOR: Že na X. kongresu ZKJ smo definirali cilj reforme celotnega izobraževanja, ki mora ustrezno spremljati spremembe in potrebe v razvoju naših proizvodnih sil. Pri nas se mora torej integrirati celoten gospodarski in splošni razvoj. Pravzaprav gre za to, da šola kar najbolj ustrezno usposablja mlade ljudi za življenje, delo in prihodnost.

Sistem šolanja, ki tega ne zmore, lahko ocenimo kot tradicionalen in zastarel. To seveda ne gre lahko in čez noč. Vse novo preživlja porodne krče. Čutiti je odpor. Tu in tam pa je opaziti tudi prenagljenost in premalo studioznosti pri vseh plateh šolanja. A boj za novo šolo je v interesu mladih ljudi in vse družbe. Eden od osnovnih ciljev je v tem, da ustvarimo možnosti, da bi se tudi tisti, ki delajo v proizvodnji, lahko naprej učili in se izpopolnjevali.

Smo država, ki ima največ študentov na svetu, upošteva številno prebivalcev, študij pa traja dvakrat dlje, kot je predvideno. Tako ni več mogoče naprej. Tudi struktura študentov ne ustreza našim družbenim potrebam. Mladi se večidel usmerjajo v humanistične smeri, a manj v tehnične, čeprav nam primanjkuje strokovnjakov mnogih profilov. Slišal sem tudi, da se ne izkazuje dovolj zaupanja sodelovanju mladih pri samoupravljanju v šolah in na univerzah ter da se marsikaj starega trdovratno upira kakršnikoli spremembi. Zveza komunistov in zveza socialistične mladine se morata bojevati za večje angažiranje mladine. To nujno izvira iz samega bistva naše socialistične samoupravne družbe.

VPRAŠANJE: Večkrat smo govorili, tovariš Tito, o mladinskih delovnih akcijah in sami ste veliko naredili za to, da so postale nenadomestljiva tradicija. Po vsej državi je zdaj veliko akcij in pobud. Mladina se boji, da nas ne bi tisti, ki načrtujejo in predvidevajo, morda pozabili ali da bi v prihodnje omejili možnosti za takšne akcije.

ODGOVOR: Dobro je znano, da sem od vsega začetka podpiral mladinske delovne akcije in da jih podpiram še danes. Mladina je zares, zlasti v prvih povojnih letih, izpisala svetle strani v našem boju za obnovo in izgradnjo države. Prispevala je velik delež k razvoju naše družbe. Nekaj časa smo v tem pogledu malo zaostajali in bil sem zelo zadovoljen, ko se je jelo vnovič posvečati ustrezno pozornost prostovoljnemu mladinskemu delu. Veselilo me je tudi, da so nove generacije mladih graditeljev imele vse bolj ugodne materialne možnosti za tako delo, kar je povsem normalno.

Spremljam uspehe, ki jih dosega mladina na današnjih delovnih akcijah, in moram reči, da sem zadovoljen. Še posebej mi je ljubo, da je vedno več mladih, ki žele sodelovati. Ta pripravljenost naše mladine je velik družbeni kapital, na kar je naša država lahko ponosna. Velika škoda bi bila, če ne bi zagotovili možnosti, da bi se ta mladostni entuziazem nenehno prelival v ustrezno akcijo.

Mislím, da bi vsaka družbenopolitična skupnost morala, ko sprejme načrte svojega razvoja, poleg zveznih in republiških mladinskih delovnih akcij razmisliti o tem, kako in pri katerih načrtih bi se lahko angažirala mladina. Tudi ekonomski razlogi govore v prid takšne potrebe.

Seveda nisem nikoli menil, da je na delovnih akcijah najbolj dragocena stvar to golo delo, boj s kubiki in podobno. Vselej sem predvsem govoril o politično-vzgojni naravi akcij. Poudarjal sem, da je ta kolektivni delež pri graditvi, posebno pomembna oblika vzgajanja mladih, hkrati s pridobivanjem samoupravljalškega znanja.

Mladi se zelo zanimajo za to – kar je pohvalno – da se med seboj srečujejo in družijo, se spoznavajo in zbližujejo. Delovne akcije, na katerih sodeluje mladina iz vseh krajev države, pa so za to najboljša priložnost. Tako se navezujejo trajne vezi prijateljstva, kar je velikega pomena za krepitev bratstva in enotnosti.

VPRAŠANJE: Pogosto poudarjate, tovariš Tito, izreden pomen bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti. Mladi ljudje so vselej z največjim razumevanjem sprejemali ta vaša opozorila in so zelo veliko prispevali k uresničitvi zamisli o bratstvu in enotnosti, k njenemu nenehnemu poglobljanju in krepitvi. Kaj je po vašem mnenju v tem trenutku najpomembnejše za ohranitev in za nadaljnje utrjevanje bratstva in enotnosti, čemu bi morali mladi ljudje posvetiti največ pozornosti?

ODGOVOR: V vseh obdobjih revolucionarnega boja je Komunistična partija Jugoslavije pripisovala največ pomena urejanju narodnega vprašanja v naši državi, poglobljanju bratstva in enotnosti in krepitvi enakopravnosti. Iz lastnih izkušenj smo videli, da to ni vprašanje, ki bi ga lahko uredili enkrat za vselej. Kot veste, je prihajalo od časa do časa tudi do nekaterih slabosti, pa celo nacionalističnega ravnanja v samih vrstah ZK. To smo morali odločno zatreti in preprečiti, da ne bi nevarnosti nacionalizma in šovinizma podcenjevali ali dopuščali takšne tendence.

Ni še tako dolgo tega, ko je sovražnik sejal sovraštvo med naše narode in netil bratomorilsko vojno. Zveza komunistov in široke ljudske množice, tudi mladina, se morajo še naprej z vsemi silami bojevati proti nacionalističnim tendencam, za bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti.

Pred nekaj dnevi sem se s športniki iz Tuzle pogovarjal tudi o jugoslovanstvu. Omenil sem, da sem pred kakimi desetimi leti bral, da se mladi v velikem številu izrekajo za jugoslovanstvo. Mislím, da je bil to deloma odmev na pojav nacionalizma, pa tudi težnja, da bi poudarili pomen in duha našega bratstva in enotnosti ter pripadnosti enotni jugoslovanski socialistični samoupravni skupnosti.

To mi je bilo všeč. Zares lahko samo trdna in enotna Jugoslavija predstavlja pomembno silo. Samo takšna država lahko prevzame vidno mesto na svetovnem prizorišču. Jugoslavija ni bila nikoli deležna tolikšnega prestiža, kot ga je danes. Tako je predvsem zaradi tega, ker smo enotni. Seveda se nikomur v naši državi ni treba odrekati svoji narodni pripadnosti. Vsi pa smo hkrati tudi Jugoslovani.

Bratstvo in enotnost moramo še naprej skrbno varovati. Še naprej moramo biti med seboj solidarni. Vzemimo na primer elementarne nesreče. Bil sem v Igalu, ko je prišlo do onega strašnega potresa. A že popoldne so z vseh strani prihajala sporočila, ponujali so pomoč vseh vrst. Nihče ni vprašal, koliko to stane; vsi so hoteli pomagati. To je izraz naše skupnosti in solidarnosti in to moramo varovati.

Bratstvo in enotnost je veliko jamstvo za našo prihodnost. Nikoli ne smemo omagati v boju za bratstvo in enotnost. Sovražnike smo imeli vedno. Mnogi ljudje, ki so bili po vojni na drugi strani, so se prevzgojili. Doseči in ohraniti takšno enotnost v naši državi ni lahka stvar. Pri tem močno računam z našo mladino.

Mladi ljudje morajo biti pozorni še na eno stvar. Tudi sami vidite, da se posamezni dogodki iz preteklosti pogosto napačno interpretirajo, pa tudi zlorablajo. Mi pa imamo vedno večje število mladih znanstvenih delavcev, sociologov, zgodovinarjev in drugih. Naj se predvsem ti kar najbolj angažirajo pri objektivnem marksističnem tolmačenju preteklosti in sodobnih gibanj in pojavov. Potrebna je veliko večja idejno-politična borbenost na najširšem družbenem področju.

VPRAŠANJE: Mladina vsak dan išče novih oblik kulturnega izražanja in zabave. Nekatere oblike so zelo priljubljene med mladino, v javnosti pa naletijo na različna tolmačenja; gre za priljubljene koncerte moderne glasbe. Tovariš Tito, ali želite kaj povedati o zabavi in takem kulturnem obnašanju in izražanju mladih ljudi?

ODGOVOR: Nič ni bolj naravno kot želja mladih ljudi, da se zabavajo. Vsak čas in vsaka generacija ima glede tega neke specifične potrebe in načine njihovega zadovoljevanja. Nič negativnega ne vidim v tem, da se današnji mladi ljudje navdušujejo nad nekaterimi oblikami zabavne glasbe. Menim, da je vsaka zabava dobra, če je kulturna in humana. Toda kot kaže, je v delu tega zabavnega življenja preveč mode, z gledovanja pri nekaterih tujih vzorih in podobno. So tudi primeri nedostojnega obnašanja posameznikov ali skupin, kar včasih daje pečat celotni prireditvi in ta daje slab vtis. Tega ni kriv le majhen del mladine. Krivci so tudi tisti, ki zaradi nepazljivosti ali iz komercialnih razlogov nekritično uvažajo zabavne programe iz tujine in jih na ploščah, v oddajah in na različnih javnih prireditvah ponujajo naši mladini.

Pri mladini je treba razvijati kritični duh, da se lahko sama zavestno zoperstavi neokusu in vsemu, kar ne prispeva k oplemenitenju in humanizaciji osebnosti mladega človeka, da se tudi na tem področju usmeri k pravi vrednotam.

VPRAŠANJE: Pred nekaj dnevi ste govorili o športu, kar nas zlasti zanima, saj se mladina rada ukvarja s športom.

ODGOVOR: Šport se pri nas uspešno razvija, pojavljajo pa se tudi slabosti. Šport mora biti šport, kar se da bolj osvobojen različnih negativ-

nih strasti in komercializma. Primeri se, zlasti ko gre za pridobivanje športnikov, da mlade ljudi, ki tako rekoč še niso stopili v življenje, pritegujejo z vabljivimi materialnimi ponudbami. To kali dobre odnose v športu in negativno vpliva na vzgojo mladih ljudi. Zato sem dejal, da mora biti šport čist, osvobojen različnih nezdravih političnih in drugih zdrah. Zlasti je nevarno za našo družbo in za športne organizacije, če bi v športu dovolili pojave narodnostne nestrpnosti. Mladina se mora odločno zoperstaviti takim pojavom.

Razumljivo, kolikor je šport množičnejši – tem bolje. Pri športu razvijamo pri mladini kolektivni duh, vplivamo na oblikovanje socialistične zavesti mladine, poleg tega pa si pridobiva tudi fizično kondicijo. V mlajših letih sem se ukvarjal z gimnastiko in mečevanjem, sedaj pa predvsem z lovom.

Želel bi poudariti tudi pomen nekaterih posebnih organizacij, v katerih se zbirajo mladi ljudje – kot so taborniki, počitniška zveza, raziskovalci, gorani, ljudska tehnika in druge. Te organizacije pomagajo mladini koristno uporabiti prosti čas in jo ob teh dejavnostih pripravijo za življenje. Vse to je pomembno za življenjsko opredelitev mladih, njihovo izobraževanje in kulturo v celoti. V vseh teh dejavnostih je treba še bolj negovati amaterizem. To smo delali pred vojno v veliko težjih razmerah in tako zbirali mlade ljudi in jih povezovali z gibanjem. Pri gradnji šol in stanovanjskih blokov bi morali kar se le da poskrbeti tudi za to, da bi zgradili ali pustili prostor za šport, kulturno življenje in zabavo mladine. Pri tem lahko mladina veliko naredi tudi s svojim prostovoljnim delom.

VPRAŠANJE: Na koncu še vprašanje o naprednem mladinskem tisku. Menimo, da »Mladost« nadaljuje tradicije glasila SKOJ »Črvena zastava« in drugih mladinskih glasil v zgodovinskih šestih desetletjih. Kako vidite vlogo in naloge mladinskega tiska danes?

ODGOVOR: Menim, da mora mladinski tisk tudi danes biti kar največ v skladu z revolucionarnim razvojem naše družbe in kar najbolj angažiran. Mladina ima kaj povedati in to mora storiti brez zadržkov. Torej ne le o najpomembnejših družbenih vprašanjih, temveč tudi ko gre za umetnost, film, zabavo mladine, šport in podobno. Zveza socialistične mladine bo toliko privlačnejša za mlade ljudi, če jim bo omogočila, da v okviru svoje organizacije, to pa pomeni tudi s pomočjo tiska, izražajo svoje želje in hotenja.

Vloga mladinskega tiska v idejno-politični vzgoji mladine je velika. Velika pa je tudi njegova odgovornost. Saj mora njegovo delovanje biti povsem v skladu s politikom naše zveze komunistov. Mladim je treba vsestransko pojasnjevati naše aktivnosti, probleme s katerimi se soočamo, in ukrepe, ki jih sprejemamo za njihovo rešitev. To je zlasti pomembno sedaj, ko moramo premagati mnoge težave v boju za gospodarsko stabilizacijo. Seveda morajo biti mladinska glasila pri tem na višini revolucionarnih tradicij in današnjih odgovornih nalog, ki so pred mlado generacijo.

Hvala, tovariš Tito, za izčrpne odgovore. Vedno ste podpirali mladino...

Tudi mladina me vedno podpira, je na koncu dejal predsednik Tito.

Tito in mladi, zbirka pogovorov s Titom + resolucija tretje konference ZKJ, posvečena vprašanju mladine, izd. »Mladost«, list Zveze socialistične mladine Jugoslavije, Beograd, str. 5-10.

Sodobna socialistična in napredna gibanja

OKTOBER IN JUGOSLOVANSKI NARODI*

(Iz govora na slavnostni seji CK KPSZ, vrhovnega sovjeta ZSSR in Ruske federacije ob 50-letnici oktobrske revolucije)

Delavci in kmetje Rusije so pod vodstvom boljševiške partije in velikega Lenina, uresničujoč ideje znanstvenega socializma, začeli pred pol stoletja novo obdobje v zgodovini človeštva. S tem se je začel proces revolucionarne socialistične preobrazbe sveta. Odprte so bile poti k novim družbenim odnosom, osvobojenim izkoriščanja in neenakopravnosti, k naprednejši in bolj humani družbi širokih možnosti in perspektive za vsestranski razvoj človeštva.

Ideje Oktobra so se nezadržno širile po svetu in razvemale in bogatile revolucionarni boj izkoriščanih razredov in zasužnjenih narodov. Duh Oktobra in Leninov genialni nauk sta bila in ostala revolucionarni kažipot za milijone zatiranih in tlačanih, v boju za človeške pravice, za pravičnejše družbene odnose, za svobodo in neodvisnost.

Delovni ljudje prve dežele socializma so pod vodstvom slavne partije Lenina ustvarili novo obliko resnične demokratične oblasti delovnega ljudstva, sovjete delavcev, kmetov in vojakov. Prvič v zgodovini človeške družbe so se v ZSSR lotili organiziranega načrtnega razvoja gospodarstva in človeškega potenciala dežele. Sovjetska država je prva razglasila in uresničila temeljne človeške pravice, pravico do dela in druge. Skratka, bila je pionir človeškega napredka, sprejemala je ukrepe in uresničevala pravice, ki veljajo danes za neločljiv del sodobne civilizacije in družbenega življenja sploh.

Načela, ki jih je v mednarodnem življenju razglasila in dosledno uresničevala mlada sovjetska država, so pomenila začetek novega obdobja v mednarodnih odnosih. To je bil neprecenljiv prispevek k uveljavitvi načel o enakopravnosti držav, pravicah narodov do svobode, neodvisnosti in samostojnega razvoja, prispevek, ki je močno vplival na to, da je naraščal boj proti imperialistični nadvladi in kolonialnemu zasužnjevanju.

Dandanes vé ves svet, kakšne velikanske uspehe so dosegli sovjetski ljudje, za kar se imajo zahvaliti socialističnemu razvoju. V zgodovinsko razmeroma kratkem obdobju je Sovjetska zveza postala ena od najmočnejših in najbolj razvitih industrijskih držav, katere veličastni dosežki na področju razvoja proizvodjalnih sil, v industriji, znanosti in kulturi dajejo vodilen prispevek k napredku sodobnega človeštva. O tem pričajo tudi znanstveni in tehnični dosežki, ki že danes omogočajo prodirati čedalje dlje v vesolje. Genij sovjetskih znanstvenikov je omogočil doseči tudi

planet Venero, kar občuduje in na kar je ponosen ves svet. Vse to je rezultat velikega Oktobra, revolucije, ki je omogočila, da je iz nekoč zaostale dežele nastala velika in moderna država delavcev in kmetov, država z novimi družbenimi odnosi, socialističnimi odnosi, ki nezadržno napreduje proti komunizmu. Zato sovjetski ljudje in z njimi vred ves napredni svet s ponosom gledajo na velike pridobitve slavnega Oktobra.

Velika oktobrska revolucija je imela velikanski odmev in vpliv na delovne ljudi. Ta vpliv deluje nenehno tudi dandanes širom po svetu in nezadržno prodira povsod, kjerkoli ljudje žive pod jarmom kolonializma in imperializma, kjerkoli obstaja kapitalistična eksploatacija, kjerkoli se bije boj za svobodo in neodvisnost, za pravico do samoodločbe, za boljše življenje.

Oktobrska revolucija je imela velik odmev tudi v Jugoslaviji. Spodbudila je revolucionarni polet, odprla perspektive in dala novo vsebino revolucionarni akciji našega delavskega gibanja. Čez slabi dve leti, tri leta po oktobrski revoluciji, je v Jugoslaviji že obstajala močna komunistična partija s kakimi 60.000 člani in okrog 300.000 člani revolucionarnih sindikatov. Kljub preganjanju in terorju, ki so mu bili izpostavljeni komunisti v Jugoslaviji, je ta boj kronal uspeh v naši narodnoosvobodilni vojski in socialistični revoluciji. V teh težkih in usodnih dneh so nas navdihovale ideje Oktobra in zgledi heroizma sovjetskih ljudi v boju proti fašizmu, boju, v katerem sta Sovjetska zveza in njena armada prispevali in odigrali odločilno vlogo.

Ko smo se lotevali ustvarjanja socializma v naši državi, smo si v skladu z našimi razmerami prizadevali ustvarjalno uporabiti misel znanstvenega socializma, nauk in izkustvo velikega Oktobra. Zgodovinski pomen socializma ne more biti v drugem kot v osvoboditvi dela, kar pomeni osvoboditev človeka vseh oblik gospodarske, politične in druge odvisnosti.

Minulih petdeset let pomeni najburnješe, najbolj dinamično in hkrati najbolj kompleksno obdobje v zgodovini človeštva. Različni revolucionarni in evolucijski procesi, ki se dogajajo po svetu po Oktobru, so spremenili podobo sodobne družbe. Močan revolucionarni vpliv oktobrske revolucije se zrcali v nastanku vrste novih socialističnih držav po zmagi nad fašizmom v drugi svetovni vojni, kar je omogočilo, da se nadaljujejo in še močneje razplamtevajo revolucionarni procesi, ki so se začeli v Oktobru. Močna antikolonialna revolucija, razrast narodnoosvobodilnih in antiimperialističnih naprednih gibanj in krepitev demokratičnih in miroljubnih sil, vse to je silno spremenilo podobo sveta in še zožilo bazo družbenih sistemov, ki slonijo na izkoriščanju in zatiranju.

Revolucionarni proces v sodobnih razmerah se posebno močno odraža v velikem dinamizmu, s katerim postajajo nove osvobojene dežele aktiven in enakopraven faktor v mednarodnih odnosih. Imperializem poskuša, ne da bi izbiral sredstva, zaustaviti ta revolucionarni val. Toda imperializem mora tudi v tem doživeti neuspeh, kakršnega je doživel, ko je skušal uničiti mlado sovjetsko državo.

Prepričani smo, da se bo končala s porazom imperialistična intervencija ameriških militaristov v Vietnamu, prav tako pa tudi osvajalska agresija Izraela proti arabskim državam, tako kot se je končala tudi fašistična agresija v drugi svetovni vojni. Zatorej so narodi teh držav trdno odločeni boriti se do popolne zmage za svoje pravice in neodvisnost, zatorej so vsi svobodoljubni narodi na strani žrtev agresije.

Narodi Jugoslavije čutijo z bojem vietnamskega ljudstva, posebno zato, ker so tudi sami dali velikanske žrtve v boju proti fašističnim osvajalcem, za svojo neodvisnost in svobodo.

Zato so tudi danes aktualna in življenjsko važna Leninova stališča o trdni povezanosti in enotni celoti, ki jo sestavljata osvobodilni antiimperialistični boj in boj za socializem. Na široki osnovi je nujno potrebno sodelovanje mednarodnega delavskega gibanja in vseh naprednih sil in nujno je treba upoštevati samostojnost in odgovornost sleherne partije in gibanja pred lastnim delavskim razredom in ljudstvom. Tako bo mogoče še učinkoviteje in uspešneje prekrižati načrte imperialistov, utrjevati svobodo in neodvisnost narodov, zagotoviti mir na svetu in omogočiti hitrejši razvoj socializma.

Velika oktobrska revolucija, ki se nadaljuje v vseh sodobnih dogajanjih in družbenih tokovih, je prerasla v svetovni socialistični proces. Novi prodori socializma pomenijo močno gonilno silo v boju za samostojnost in popolnejšo afirmacijo narodov. Ne samo z idejami, ampak tudi s svojo materialno močjo dajejo socialistične sile pečat bistvenim družbenopolitičnim odnosom na svetu. Na tej poti je oktober 1917. leta pomenil največjo zgodovinsko prelomnico v razvoju človeške družbe, ko je odprl procese spoznavanja in ustvarjanja, ki nimajo meja, kakor nima meja tudi progresiven razvoj človeške družbe.

«Oktober je spodbudil polet našega delavskega gibanja». Delo, Ljubljana, 5. 11. 1967.

O RESOLUCIJI INFORMBIROJA IN OBTOŽBAH PROTÍ NAŠI PARTIJI IN NJENEMU VODSTVU*

(Iz poročila J. B. Tita na V. kongresu KPJ v Beogradu, julija 1948)

Tovariši in tovarišice, mislim, da je potrebno, da se na koncu svojega referata vsaj na kratko ozrem na resolucijo Informburoja in grozne obtožbe proti naši partiji in njenemu vodstvu, kakor tudi na besno gonjo in žalitve naše države z različnih strani, in sicer prav s strani tistih, od katerih bi to lahko najmanj pričakovali.

Kaj sta sedaj, kar na lepem, zagrešila naša partija in njeno vodstvo, da padajo proti njima take lažnive obtožbe, o katerih vé ne samo vsak član naše partije, ampak tudi vsak naš državlján, da so lažnive? Kaj je naenkrat zagrešila naša država, da pričenjajo proti njej táko drastično gonjo?

Poglejmo, kaj je na stvari. Ali je res kakšen stvaren razlog, da se postavljajo proti naši partiji in njenemu vodstvu, proti naši državi in njenim narodom na takšno stališče? Mar je mogoče, da zaradi obtožb v resoluciji Informbiroja, pa četudi bi bile resnične, napadajo našo državo in naše narode s takimi strašnimi klevetami prav tiste države, s katerimi imamo ne samo normalne, temveč celo zavezniške, prijateljske odnose?

To, tovariši, ni napad samo na naše partijsko vodstvo. To je napad na enotnost naše partije, to je napad na krvavo pridobljeno enotnost naših narodov, to je poziv vsem destruktivnim elementom, naj rušijo vse tisto, kar smo do danes gradili za srečo naših narodov; to je poziv k državljanski vojni v naši državi, poziv k uničenju naše države.

Najtežja v resoluciji je po našem mnenju obtožba, da smo obrnili hrbet Sovjetski zvezi in državam ljudske demokracije, da smo nacionalisti, ne pa internacionalisti, da smo se odrekli nauku marksizma-leninizma. Jaz bom odgovoril samo na te tri obtožbe.

Prvič, v naši povojni zunanji politiki smo na vsakem koraku pokazali popolno soglasje z zunanjo politiko Sovjetske zveze in to zaradi tega, ker je ta politika ustrezala in ustreza tako interesom naše države kakor tudi interesom miru v svetu. To naše stališče je znano vsemu svetu, ker je vse to napisano ali izrečeno v mnogih govorih, tako na mednarodnih konferencah kakor tudi v naši državi. To naše stališče, t.j. zvestoba in solidarnost glede zunanjepolitičnih vprašanj s Sovjetsko zvezo in ostalimi državami ljudske demokracije, pa ni obstajalo samo na jeziku, ampak tudi v dejanjih – tudi to vse zelo dobro ne samo vsak naš državljan, marveč tudi prijatelj in sovražniki po vsem svetu.

Prvi ukrep CK KPJ in naše vlade po osvoboditvi naše države, na področju zunanje politike, je bil prav v tem, da se Jugoslavija čim tesneje poveže s Sovjetsko zvezo in državami ljudske demokracije, in sicer tako gospodarsko kakor tudi politično in kulturno. Sklepanje pogodb o prijateljstvu in medsebojni pomoči, vsestransko sodelovanje in sklepanje različnih gospodarskih in drugih pogodb je bilo izvedeno na našo pobudo in nihče nas ni silil k temu. Menili smo, da je prav to najpravišnja pot za mirni razvoj naše države, za utrjevanje in ohranitev miru na svetu, prav tako pa tudi za utrjevanje demokracije v drugih državah, kakor so Poljska, Češkoslovaška, Bolgarija, Madžarska in Romunija. Kar se pa tiče Albanije smo z njo podpisali pogodbo o medsebojni pomoči, prijateljstvu in vsestranskem sodelovanju prav zaradi tega, da ji pomagamo ohraniti njeno neodvisnost. Z njo smo sklenili gospodarske sporazume, ki so na splošno bili v škodo Jugoslavije, toda sklenili smo jih zaradi tega, ker smo želeli, da bi Albanija nikoli več ne postala orodje kakršnih koli poizkusov izkoriščanja in ogrožanja njene neodvisnosti. Dali smo ji torej vso možno pomoč tedaj, ko ji je bila pomoč najbolj potrebna, in sicer od prvih dni po vojni pa vse do danes.

Do danes smo ostali zvesti vsem svojim obveznostim do držav ljudske demokracije. Toda na drugi strani smo poudarjali, da je potrebno sodelo-

vati tudi z drugimi državami, ker smo bili mnenja, da je tudi to eden izmed prispevkov k utrditvi miru na svetu, ker smo bili mnenja, da tudi to koristi Jugoslaviji, ki je v veliki osvobodilni vojni tako strašno trpela. Toda to nikoli ni prekoračilo meja strogega varovanja naših načel zvestobe marksizmu in zvestobe našim prijateljem – Sovjetski zvezi in državam ljudske demokracije. Pri tem moram poudariti, da je vsa mednarodna reakcija prav nas, t. j. Jugoslavijo, najsrđiteje obrekovala in napadala zaradi našega neomajnega stališča glede naše zunanje politike, ki je v vsem soglašala z zunanjo politiko držav ljudske demokracije in Sovjetske zveze. To naše stališče je znano ne samo vsakemu našemu državljanu, ampak tudi vsemu svetu. Zato delajo nam, t. j. naši državi, strašno krivico, ko nas danes obtožujejo, da se oddaljujemo od fronte demokracije.

Nadalje bi tisti, ki nas danes napadajo, in to so voditelji kompartij prav tistih držav, katerim smo največ pomagali, morali biti vsaj toliko pošteni, da se ne bi bavili s tako lažnimi, strašnimi klevetami, kot npr. da smo nacionalisti, t. j. da nismo več internacionalisti itd. Mar je to, da smo odpustili bratski republiki Bolgariji 25 milijonov dolarjev reparacij, da nismo zahtevali povračila večine ljudskih dobrin, ki so jih oropali bolgarski fašisti v Jugoslaviji, da smo napravili križ čez vse, kar je bilo v preteklosti ter ponudili bratsko roko bolgarskemu narodu – mar je to nacionalizem? Ne, nihče na svetu ne more trditi, da je to nacionalizem! Ne, to je nekaj čisto drugega, to je nekaj globoko internacionalnega, človečanskega, nekaj tako nesebičnega, da gre do samoodpovedi v želji, da bi materialna žrtev v vojni opustošene Jugoslavije, žrtev, ki jo prispevajo sedaj naši narodi za Bolgarijo, služila kot dokaz, da naši narodi pozabljajo vse zlo, ki jim je bilo v preteklosti storjeno in da nudijo bratskemu bolgarskemu narodu ne samo bratsko roko, temveč tudi materialno podporo. Za takšno politiko bratstva in odpuščanja se je zavzelo pri naših narodih vodstvo KPJ, ki ga voditelji Komunistične partije Bolgarije danes tako nesramno obrekujejo in blatijo.

Dalje, splošno znano je, da smo imeli l. 1946. veliko sušo in slabo letino, pa smo se vendar takoj odzvali prošnji romunskih tovarišev in poslali dva tisoč vagonov žita v času, ko je tamkajšnje ljudstvo umiralo za lakoto in ko je bilo tudi pri nas težko glede prehrane prebivalstva. Postavili nismo nikakih pogojev niti nismo vprašali, kdaj nam bodo vrnili, pač pa smo molčali in čakali dve leti, da so imeli dobro letino in nam tedaj začeli vračati. To žito je poslalo naše partijsko vodstvo, t. j. naša vlada, na škodo naših delovnih ljudi. Toda naši delovni ljudje so to dali rade volje tistim, ki so bili še bolj potrebni. Mar je to nacionalizem? Ne, to je internacionalizem v praksi in ne samo v besedah! Prav tako smo ravnali leta 1947. nasproti Poljski in Češkoslovaški, katerima smo poslali več ko 15.000 vagonov žita, čeprav naši narodi tudi letos skoraj stradajo. Dali smo to zaradi tega, ker so nas prosili, ker so bili še v težjem položaju, kakor smo bili mi. In kaj delajo danes predstavniki teh držav na seji Informbiroja, ko podpisujejo resolucijo, v kateri nam farizejsko očitajo,

da vodimo nepravilno politiko glede prehrane našega prebivalstva? Govorijo o nekakšnem žitnem davku pri nas itd., kar je navadno varanje ljudi v tujini, kajti pri nas ve prav vsak, da pri nas ni nobenega žitnega davka in da v naši državi žitni davek ni bil uveden. Različne naše težave, ki izvirajo iz porušenosti naše države v vojni, izrabljajo za klevetanje naše partije in CK partije. Ti podpisniki nočejo videti, da v tako kratkem obdobju, t. j. v treh povojnih letih nismo mogli premagati vseh težav. Toda oni so jih premagali še manj, čeprav so bile njihove težave mnogo manjše od naših. In vendar nam zlohотно podtikajo stvari, ki nimajo nobene osnove. Pozabljajo dejstvo, da je vodstvo Sovjetske zveze z Leninom na čelu v letih 1921–1922 moralo uvesti NEP, tako imenovano novo ekonomsko politiko, poleg drugega tudi zaradi težav, ki so bile v Sovjetski zvezi glede preskrbovanja prebivalstva z življenjskimi potrebščinami in da so bile v ZSSR glede tega velike težave še leta 1929. Zakaj potem naenkrat ne priznajo težav, ki jih imamo mi? Mar ni to skrajno nelojalno od vseh teh podpisnikov take resolucije? Mar po drugi strani naša pomoč, ki smo jo dali takrat, ko smo tudi sami bili v težavah, ne pomeni internacionalizma, internacionalizma v praksi, v dejanjih, ne pa na jeziku, v besedah? Mar tisti, ki nas sedaj lažno in krivično napadajo, ne mislijo, da bodo morali nekega dne zardevati od sramu, ko jih bodo njihovi ljudje pobarali, zakaj niso govorili resnice?

Za te ljudi je nacionalizem to, da smo ponosni na svoje žrtve v vojni, da smo ponosni na svoje uspehe pri graditvi države, da smo ponosni na svoje delavce, na svojo mladino, na svojo Ljudsko fronto, da smo ponosni na vse tisto, kar dejansko občudujejo vsi pošteni ljudje na svetu. To je zanje nacionalizem. Ne, to ni nacionalizem! To je neovrgljiva stvarnost, ki je nihče ne more ovreči in na katero smo res lahko ponosni. Ali naj se odrečemo vsega in izjavimo, da smo res nacionalisti samo zato, ker je to napisano v resoluciji Informbiroja? Seveda ne moremo priznati, da dejstva, ki pričajo pri nas o nasprotnem, niso dejstva, ampak da je res tisto, kar je napisano v resoluciji. Ne moremo priznati tega samo zato, ker je to napisano in podpisano v resoluciji Informbiroja. Ti podpisniki sploh niso upoštevali objektivne resnice. Vendar zelo dobro vedo, kaj je objektivna in kaj je subjektivna resnica. Ti ljudje so mnenja, ga je njihovo ravnanje ne samo do CK KPJ, ampak tudi do Jugoslavije sploh, t. j. do dejstev, ki dokazujejo objektivno resnico, marksistično-leninistično. Ravno nasprotno: to ni marksistično-leninistično! Resnica je, da je to najmanj – nelojalno in neobjektivno ravnanje do naše partije in naše države. To je posledica strašne zmote. Sedaj se je vse to razplamtelo do neznanskega obsega, da bi tako uničili ugled naše partije in njenega vodstva, da bi tako odvzeli narodom Jugoslavije slavo o njihovi junaški borbi, da bi tako poteptali vse tisto veliko, kar so si naši narodi pridobili z velikanskimi žrtvami in potoki krvi, da bi tako razbili enotnost naše partije, ki je poroštvo za uspešno graditev socializma v naši državi in za uresničenje srečnejšega življenja naših narodov.

Tovariši! Nimam namena, da bi tu mnogo polemiziral s to resolucijo Informbiroja, ki je polna neresnic. To je znano vsakomur v naši državi, ker pri nas vsak človek ve, kaj je in kaj ni resnica. Vsakemu človeku v naši državi je znano, da pri nas ne raste kapitalizem, temveč nasprotno, da gradimo socializem, in to precej hitro. Vsakdo, ne le pri nas, temveč tudi zunaj naše države, ve, da smo v povojni dobi dosegli velikanske uspehe pri graditvi naše države. Vsakemu članu naše partije, in ne samo vsakemu članu partije, temveč tudi vsakemu našemu državljanu je dobro znana legalnost naše partije, ki si jo je izbojevala s puško v roki v veliki osvobodilni vojni proti okupatorju in proti tistim, ki so partijo leta 1921. pognali v ilegalnost.

Tovariši in tovarišice, nikomur ni bilo težko opaziti protislovnosti v formulacijah resolucije Informbiroja. Po eni strani nas obtožujejo, da smo oportunisti, da dopuščamo rast kapitalizma na vasi, da kmete v celoti smatramo za glavni faktor v graditvi socializma, da gremo po liniji restavracije kapitalizma, to je, da spreminjamo Jugoslavijo v buržoazno državo itd., po drugi strani pa nas obtožujejo, da pritiskamo na kmete in da jim zapovedujemo – kakor sedaj pišejo nekateri med temi velemarksiisti. Skratka, izmišljajo si vse mogoče, samo da bi še povečali zmedo med njihovimi množicami, ker jih pač ne morejo več prepričati o teh neosnovanih obtožbah. Nadalje trdijo, da socializem gradimo prehitro, da kar čez noč izdajamo uredbe, zakone itd. Tako nam končno očitajo tudi tisto, kar so nam nekoč že očitali Milan Grol, vsa reakcija v naši državi in reakcija zunaj države.

Čudni so v resoluciji očitki, da smo množicam prikrili kritiko našega vodstva s strani VKP(b), kar tolmačijo tako, da smo se zbalii množic. Ne, nismo se bali objaviti tega zaradi nas samih, temveč smo se bali, da bi to ne izzvalo še večjega ogorčenja do tistih, ki so nas krivično obtoževali. Podpisniki resolucije prav dobro vedo, da nismo mogli objaviti pisma, ki ga je poslal CK VKP(b), na katerem je bilo napisano »strogo zaupno«. Zdaj pa nam ti podpisniki vendarle podtikajo to kot naš greh.

Tovariši in tovarišice, če so nas tisti, ki nas tako obtožujejo, hoteli očrnuti pred proletariatom drugih držav, če so hoteli oblatiti našo državo, naše vodstvo in našo partijo, potem so to dosegli samo delno in ne za dolgo. Resnica mora zmagati, kajti resnica obstoji v neovrgljivih dejstvih, ki jih ne bo mogoče dolgo skrivati pred proletariatom drugih držav. Sicer pa večina ljudi, ki so sodelovali pri sestavljanju obtožb v tej resoluciji, predstavlja države, ki so po svojem povojnem razvoju ostale daleč za Jugoslavijo. Mar bi ne bilo bolj pametno, če bi ti kritiki kritizirali sebe in svoje delo, ker je nedostatkov in napak pri njih v vseh mogočih oblikah na pretek. Ali so nemara morali prav zato oblatiti naše voditelje, našo partijo in našo državo?

Tovariši in tovarišice, sedaj nas poizkušajo od vseh strani učiti abecedo marksizma-leninizma, pri čemer ti učitelji naskakujejo odprta vrata, navajajo citate iz del Marxa, Englesa, Lenina in Stalina in ne upoštevajo,

da smo mi te citate že zdavnaj praktično uporabljali in jih uporabljamo. Ti učitelji sedaj zanikajo, da smo marksisti, leninisti. Toda na temelju katere znanosti bi mi ali naša partija lahko dosegli tako velikanske uspehe? Mar smo stopili l. 1941. na stran Sovjetske zveze, v boj na življenje in smrt, na temelju trockistične koncepcije ali zaradi zvestobe marksizmu-leninizmu, torej zvestobe teoriji, ki se je praktično ostvarjala in se ostvarja v Sovjetski zvezi pod vodstvom tovariša Stalina? Logika pravi, da smo stopili v borbo zato, ker smo bili marksisti-leninisti ne samo na jeziku, temveč tudi v dejanjih.

Velikanska vloga KPJ v osvobodilni vojni in njeno uspešno premaganje vseh težav je bila samo rezultat tega, ker nas je vodil nauk marksizma-leninizma in ker smo se znali v najtežjem položaju orientirati po nauku marksizma-leninizma. Ustvariti tako enotnost partije, kakor je naša, tako slavno partijo, kakor je naša, rešiti nacionalno vprašanje tako, kakor smo ga rešili mi, ustvariti tako narodno enotnost in bratstvo, kakor smo jo ustvarili mi v Jugoslaviji, privedi v najtežjih pogojih osvobodilno vojno do končne zmage, zgraditi vse tisto, kar smo zgradili po vojni, in se lotili graditve socializma v naši državi – tega je zmožno pač samo ljudstvo, ki ga vodi tako prekaljena komunistična partija, kakršna je naša, tega je zmožna samo partija, ki pozna zakone družbenega razvoja in ki jo vodi nauk marksizma-leninizma.

Ko nam po vsem tem, kar smo storili, in sicer stvarno storili, nočejo priznati, da smo v nekem smislu hodili do uresničenja vsega tega po novih poteh, tedaj pomeni to, razglašati marksizem-leninizem za dogmo, za nekaj, kar se nič več ne razvija, čeprav bi nastali kakršni koli novi pogoji. To je nedialektično; mi pa smo se pri tem držali prav nauka Lenina, ki pravi, ko citira Engelsa: »Najin nauk, je dejal Engels o sebi in o svojem znamenitem prijatelju (Marxu, op. Titova), ni dogma, temveč navodilo za akcijo.« Nato pravi Lenin: »V tej klasični tezi je z izredno silo in jasnostjo poudarjena tista stran marksizma, ki jo skoraj vedno izgubljajo izpred oči. Če pa jo izgubimo izpred oči, postane marksizem enostranski, popačen, mrtev, jemljemo mu njegovo živo dušo, izpodkopavamo njegovo temeljno teoretično osnovo – dialektiko, nauk o vsestranskem in protislovij polnem zgodovinskem razvoju; izpodkopavamo njegovo zvezo z določenimi praktičnimi nalogami v dani dobi, nalogami, ki se lahko spremenijo pri vsakem novem prelomu v zgodovini...« Nadalje pravi Lenin: »Med tistimi, ki jih zanima usoda marksizma v Rusiji, srečujemo prav dandanes posebno pogosto ljudi, ki izgubljajo izpred oči prav to njegovo stran. Toda vsakomur je jasno, da je Rusija preživela v zadnjih letih take ostre prelome, da so nenavadno hitro in nenavadno rezko spremenili situacijo, in sicer socialnopolitično situacijo, ki na najbližji in na najneposrednejši način določa pogoje dejavnosti in s tem tudi naloge dejavnosti...« »Prav zato, ker marksizem ni mrtva dogma niti kakšen koli zaključen, dokončen, nespremenljiv nauk, ampak živo navodilo za akcijo, prav zato je moral nujno odražati presenetljivo ostre spremembe v pogojih družbenega

življenja...« (Lenin, Dela, XV. zv., »O nekaterih posebnostih zgodovinskega razvoja marksizma«.)

Glejte, tako je govoril in učil Lenin, nas pa bi radi prisilili, da bi se na naši poti graditve socializma strogo držali nekaterih receptov.

Tovariši in tovarišice, ko govorimo o tem, ali so bile ali niso bile napake pri dosedanjem delu naše partije, seveda prav nihče v naši partiji ne bo trdil, da napak ni bilo. Znano je, da sami neusmiljeno bičamo svoje napake ne samo v partiji, temveč tudi javno, pred vsem ljudstvom naše države. Nikoli se nismo sramovali priznati svojih napak, ki smo jih delali, jih delamo, in jih bodo delali verjetno tudi v bodoče, toda priznavamo in si moramo prizadevati, da jih bo v naši partiji čim manj. Vsak dan odkrivamo napake in jih skušamo popraviti. Včasih jih popravljamo hitreje, včasih počasneje, toda te napake so popolnoma drugačnega značaja kakor tiste, ki nam jih podtikajo. Naše napake vidimo lahko mi sami, lahko jih vidijo člani naše partije in naše ljudske množice, kajti te napake so povezane z našo vsakodnevno stvarnostjo. Marsikdaj nas te napake tolčejo po glavi, ker jih včasih ne odkrijemo in jih pravočasno ne opazimo. Katera partija pa je imuna za napake? Ni partije, ni človeka, ki bi delal in pri tem nikoli ne bi grešil.

Očitajo nam, da pri nas ni kritike niti samokritike. To je nepoznavanje stanja pri nas. Naj ti kritiki, podpisniki resolucije, samo preberejo katerega koli izmed naših govorov ali člankov, pa bodo takoj videli, da so se s temi svojimi obtožbami zaleteli. Prav zaradi tega, ker vemo, kakšen pomen ima kritika in samokritika za revolucionarno partijo, nam je uspelo, da smo ustvarili tako monopolitno partijo, kakor je naša. Prav zaradi tega je naša partija lahko premagala vse težave in dosegla v svoji praksi največje uspehe za VKP(b).

Tovariši in tovarišice, zaradi neresničnih obtožb v resoluciji Informbiroja in klevetniške gonje v tujini proti naši partiji in naši državi v celoti, stoji naša partija pred težko preizkušnjo, najtežjo v svoji zgodovini. Nobena druga komunistična partija, razen VKP(b), ne bi mogla vzdržati takih udarcev, ne da bi takoj razpadla, kakor da je iz papirja. Ta velika preizkušnja bo seveda spravila na dan vse tiste v naši partiji, ki ne spadajo v tako prekaljeno Komunistično partijo, kakor je naša. To so posamezniki, omahljivci in nezdravi, sovražni elementi, ki so se doslej skrivali v partiji, kakor sta bila npr. Žujović in Hebrang. Taki ljudje navadno v najtežjih dneh partije dvigajo glave in na razne načine odkrito nastopajo proti partiji, misleč, da je sedaj prišel njihov zaželjeni čas. Taki ljudje navadno izpadajo in bodo nujno izpadli iz voza revolucije, ker so škodljivi ne samo za našo partijo in našo državo, temveč tudi za nadaljnji razvoj socializma sploh.

V. kongres Komunistične partije Jugoslavije, Politično poročilo, Referat J. B. Tita, Cankarjeva založba v Ljubljani, 1948, str. 139-147.

O DOGODKIH NA POLJSKEM IN MADŽARSKEM*

(Iz govora v Pulju, novembra 1956)

Predvsem bi se hotel dotakniti tega, kar se danes dogaja na Madžarskem in kar je bilo na Poljskem, da bi lahko imeli natančno predstavo o teh dogodkih, ki so zelo komplicirani, zlasti na Madžarskem, kjer je prišlo do tega, da se je velik del delavskega razreda in naprednih ljudi z orožjem v roki boril na ulicah proti sovjetskim oboroženim silam. Ko so madžarski delavci in napredni elementi začeli demonstrirati, nato pa nastopili s svojim odporom in oboroženimi akcijami proti rakošijevskim metodam in nadaljevanju prejšnje smeri, se tedaj po mojem globokem prepričanju ni moglo govoriti o kontrarevolucionarnih težnjah. Lahko rečemo, da je žalostno in tragično, da je reakcija tu našla zelo plodna tla in je postopoma stvari speljala v svoje vode, izkoriščajoč za svoje cilje upravičeno revolto, ki je bila na Madžarskem.

V glavnem veste, kateri vzroki so imeli za posledico dogodke na Poljskem in Madžarskem. Potrebno se je vrniti k letu 1948, ko je Jugoslavija prva dala energičen odgovor Stalinu in rekla, da hoče biti neodvisna, da hoče graditi svoje življenje in socializem v skladu s specifičnimi pogoji v svoji deželi in da nikomur ne dovoljuje vmešavanja v svoje notranje zadeve. Razume se, da takrat ni prišlo do oborožene intervencije, ker je bila Jugoslavija enotna.

Treba jih je opomniti in reči, da so tedaj na vse mogoče načine obtoževali našo državo, da je fašistična, da smo krvoloki in da uničujemo svoj narod, da naše delovno ljudstvo ni z nami itd.

Treba jih je opomniti, naj se spomnijo in naj imajo to pred očmi še danes, ko hočejo ponovno vreči na naša ramena krivdo za dogodke na Poljskem in Madžarskem. Ta perifidna težnja prihaja od tistih okorelih stalinističnih elementov, ki jim je v raznih partijah uspelo, da so ostali na svojih položajih in ki bi ponovno hoteli vsiliti te stalinistične težnje svojim narodom in drugim. K temu se bom kasneje še vrnil. Sedaj bi hotel samo reči, da moramo gledati na dogodke na Madžarskem v luči vsega tega razvoja.

Mi smo s Sovjetsko zvezo po njeni želji in pobudi normalizirali odnose. Ko je Stalin umrl, so novi sovjetski voditelji videli, da je Sovjetska zveza po zaslugi Stalinovih norosti prišla v zelo težak položaj, v slepo ulico, tako v zunanji politiki kot v notranji, s svojim botrovanjem in forsiranjem njegovih metod v drugih državah ljudske demokracije. Razumeli so, kje je glavni vzrok vseh teh težav in so na 20. kongresu obsodili Stalinove načine ravnanja in njegovo dotedanjo politiko, vendar pa so napačno postavili vso stvar kot vprašanje kulta osebnosti, ne pa kot vprašanje sistema. Kult osebnosti pa je pravzaprav sad določenega sistema. Niso začeli boja proti sistemu, kolikor pa so ga, so to delali bolj na tiho, govoreč, da je bilo v celoti vse dobro, da pa je Stalin v zadnjem času, ker je ostarel, začel po malem noreti in delati razne napake.

Od samega začetka smo govorili, da ne gre samo za kult osebnosti, ampak za sistem, ki je omogočil ustvarjanje kulta osebnosti, da so tu korenine, da je treba po njih nenehno in odločno tolči, a da je to najteže. Kje so te korenine? V birokratskem aparatu, v načinu vodstva, v tako imenovanem »enonačelju«, v ignoriranju vloge in teženj delovnih množic, v raznih Enver Hodžah, Šehujih in drugih voditeljih nekaterih zahodnih in vzhodnih partij, ki se upirajo demokratizaciji in odločitvam 20. kongresa in ki so veliko prispevali, da se je Stalinov sistem utrdil, danes pa delajo na to, da bi ponovno oživel in zavladal. Tu so korenine in to je treba popraviti.

Kar se nas tiče, smo prišli precej daleč v odnosih s Sovjetsko zvezo. Izboljšali smo stike in sklenili vrsto gospodarskih dogovorov, zelo koristnih za nas, pod zelo ugodnimi pogoji itd., sprejeti sta bili tudi dve deklaraciji, ena v Beogradu in druga v Moskvi. Obe deklaraciji bi morali v resnici imeti pomen ne samo za naše medsebojne odnose, ampak tudi za odnose med vsemi socialističnimi deželami. Toda na žalost ju niso tako razumeli. Tako so menili: »Dobro, ker so Jugoslovani tako trmasti, bomo spoštovali in izvajali deklaraciji, toda drugih se ne tičeta. Kajti drugod je vendarle drugačen položaj kot v Jugoslaviji. Jugoslavija je organizirana in disciplinirana dežela, Jugoslovani so pokazali svojo vrednost, ker jim je tudi v najtežjih časih uspelo, da so se vzdržali, in niso dovolili, da bi prišlo do obnovitve kapitalističnega sistema itd. To pomeni da so oni nekaj drugega kot vi v vzhodnih državah, kjer smo vas mi pripeljali na oblast.« To pa je napačno, kajti prav taki elementi, ki so leta 1948 izzvali takšen odpor Jugoslavije, živijo tudi v teh vzhodnih državah, na Poljskem, na Madžarskem in drugod, ponekod jih je več, ponekod jih je manj. Ko smo v Moskvi sestavljali deklaracijo o naših partijskih odnosih, v glavnem o odnosih med Zvezo komunistov Jugoslavije in Komunistično partijo Sovjetske zveze, je šlo to malo teže. Tu se nismo mogli popolnoma zediniti, toda vendarle je bila sprejeta deklaracija, ki je po našem mnenju namenjena širšemu krogu in ne le Jugoslaviji in Sovjetski zvezi. Mi smo opozarjali, da obstajajo težnje, ki so prej izzvale tako močan odpor v Jugoslaviji, v vseh državah in da lahko pridejo nekega dne do izraza v nekaterih drugih državah in bo to tedaj veliko teže popraviti.

Videli smo, da bo šla glede drugih držav stvar zelo težko, ker imajo sovjetski voditelji glede drugih držav drugačno stališče, ker je pri njih obstajalo neko napačno gledanje na odnose s tistimi državami, s Poljsko, Madžarsko in drugimi. Toda mi tega nismo jemali tako tragično, ker smo videli, da to ni stališče vsega sovjetskega vodstva, ampak samo enega dela, ki je to svoje stališče do neke stopnje vsilil drugemu delu. Videli smo, da je bilo to stališče vsiljeno od tistih ljudi, ki so v precejšnji meri stali in še danes stojijo na stalinskih pozicijah, da pa je še vedno mogoče, da bodo v vodstvu Sovjetske zveze z notranjo evolucijo zmagali tisti elementi, ki so za močnejši in hitrejši razvoj v smeri demokratizacije, za opustitev vseh stalinskih metod in za nastanek novih odnosov med socialističnimi drža-

vami, in da bo razvoj v tej smeri šel tudi v zunanji politiki. Iz nekih znakov, pa tudi iz razgovorov smo videli, da ti elementi niso slabi, da so močni, da pa je ta notranji proces razvoja v progresivni smeri, v smeri opuščanja stalinskih metod oviran tudi s strani nekaterih zahodnih držav, ki se s svojo propagando in nenehnim ponavljanjem potrebe po »osvoboditvi« teh držav vmešavajo v notranje zadeve teh držav in ovirajo hitrejši razvoj ter izboljšanje odnosov med temi državami. Kajti Sovjetska zveza meni glede na to, da je vmešavanje v notranje zadeve zavzelo razmeroma širok obseg v propagandi po radiu, pošiljanju materiala z baloni itd., da bi moglo priti do neugodnih posledic, če bi popolnoma zapustili te države in jim dali – denimo – status, ki ga ima Jugoslavija. Bojijo se, da bi lahko v tem primeru v teh državah zmagale reakcionarne sile. Z drugimi besedami: to pomeni, da nimajo dovolj zaupanja v notranje revolucionarne sile teh držav. Po mojem mnenju je to napačno in vir vseh kasnejših napak leži v nezadostnem zaupanju v socialistične sile teh narodov.

Ko je prišlo do poznanjskega primera, saj ga poznate, se je pri sovjetskih ljudeh naenkrat spremenilo stališče do nas. Začeli so postajati hladnejši. Menili so, da smo tega krivi mi, Jugoslovani. Da, mi smo krivi tega, da živimo na svetu, da smo taki, kakršni smo, da smo ustvarili tako Jugoslavijo, kakršna je, da vpliva tudi preko svojih mej. Tudi če mi tega ne bi hoteli, naša država vpliva, in to pozitivno in koristno. Po zaslugi dejstva, da je na Poljskem kljub vsemu preganjanju in stalinskim metodam uničevanja kadrov vseeno ostalo jedro na čelu z Gomulko, jedro, ki je na VIII. plenumu znalo vzeti z vso močjo stvari v svoje roke, da je moglo vtisniti pečat novi smeri, to je smeri demokratizacije, popolne neodvisnosti, pa tudi dobrih odnosov s Sovjetsko zvezo, da se je odločno uprlo vmešavanju v svoje notranje zadeve, po zaslugi tega dejstva na Poljskem niso mogle priti do izraza reakcionarne sile, ki vsekakor obstajajo in ki so upale, da bodo v spopadu med komunisti prišle na površino. Po zaslugi zrelega premišljevanja in odnosa sovjetskih voditeljev, ki so se pravočasno nehali vmešavati, so se za sedaj na Poljskem stvari v precejšnji meri stabilizirale in se razmeroma dobro razvijajo.

Ne morem reči, da je pozitiven razvoj na Poljskem, ki je precej podoben našemu, zbudil kakšno veselje v drugih državah »socialističnega tabora«. Ne, kritizirali so ga, in to bolj na skrivaj ter med seboj, v neki meri pa tudi javno. Pri teh državah Poljska ni dobila niti toliko podpore, kolikor je je dobila pri sovjetskih voditeljih, ki so sprejeli poljsko stališče. Pri raznih vodilnih ljudeh v nekaterih državah »socialističnega tabora«, pa tudi v nekaterih komunističnih partijah na Zahodu Poljska ni naletela na razumevanje zato, ker sedijo tam še vedno stalinistični elementi.

Če v Franciji tisti klavrni profesor zgodovine predava in govori, da je Jugoslavija potuhnjeni agent imperializma, če v tej partiji sedijo ljudje, ki v tako tragičnem in težkem času odkrito nastopajo s tako težko obtožbo pred sto in sto ljudmi, ali je to lahko jamstvo, da se bo stvar socializma pravilno razvijala v bodočnosti? Ne more! Takšnih izpadov tako neodgo-

vornih in dekadentnih elementov so krivi voditelji te partije. Ali, npr., ko takšen beden marksist, kot je Enver Hodža, ki zna reči samo marksizem-leninizem, naprej pa niti besede, piše članek o Jugoslaviji, ne da bi jo omenjal, ter udriha po Jugoslaviji in Poljski v članku, v katerem odločno obsoja težnje k specifični poti in razvoju glede na specifične pogoje ter nastopa celo proti tistemu, kar so Hruščev in drugi sovjetski voditelji priznali – da obstajajo specifične poti v socializem.

Ko smo bili v Moskvi, je seveda bilo govora o Poljski, o Madžarski in o drugih državah. Mi smo rekli, da Rakošijev režim in Rakoši sam nimata nobenih pogojev, da bi vodila madžarsko državo in jo pripeljala do notranje enotnosti, ampak da lahko nasprotno pripeljeta samo do zelo težkih posledic.

Na žalost nam sovjetski tovariši niso verjeli. Rekli so, da je Rakoši star revolucionar, da je pošten itd. Res je, da je star, toda to ni dovolj. Ne bi mogel trditi, da je pošten, kolikor ga poznam, zlasti po Rajkovem procesu in drugih stvareh. Za mene so to najbolj nepošteni ljudje na svetu. Sovjetski tovariši so rekli, da je pameten, da mu bo uspelo in da ne vedo, na koga drugega bi se lahko naslonili v tej državi. Prav zato, ker je naša politika, tako državna kakor tudi partijska, proti vmešavanju v notranje zadeve drugih, in da se ne bi ponovno sprli s sovjetskimi tovariši, se nismo dovolj zavzeli pri sovjetskih voditeljih, da bi odstranili takšno ekipo, kot sta Rakoši in Gerö.

Ko sem šel v Moskvo, je bilo veliko presenečenje, ker nisem potoval skozi Madžarsko. Prav zaradi Rakošija nisem hotel iti skozi Madžarsko. Rekel sem, da ne bi šel skozi Madžarsko, pa če bi bilo potovanje tudi trikrat krajše. Ko se je v tej državi začelo kazati vedno močnejše nezadovoljstvo v vrstah samih komunistov in ko so zahtevali, naj Rakoši gre, so sovjetski krogi videli, da tako ne gre naprej in so se strinjali s tem, da ga je treba odstraniti. Toda napravili so napako, ker niso dovolili, da se odstranijo tudi Gerö in drugi Rakošijevi pristaši, ki so se že kompromitirali pri ljudstvu. Za Rakošijev odhod so postavili kot obvezen pogoj to, da ostane Gerö. To je bilo napačno, ker se Gerö v ničemer ni razlikoval od Rakošija. Vodil je isto politiko in je bil prav tako kriv kot Rakoši.

Kaj smo mogli mi, tovariši? Videli smo, da stvari ne gredo dobro. Ko smo bili na Krimu, se je tam »slučajno« znašel Gerö in mi smo ga »slučajno« srečali. Pogovarjali smo se z njim. Gerö je obsojal prejšnjo politiko in dejal, da je bilo napačno, da so obrekovali Jugoslavijo. Skratka, potrosil se je s pepelom in prosil, da bi vzpostavili dobre odnose, obljubljač, da bo vse prejšnje napake popravil in da se staro ne bo več vrnilo.

Hoteli smo dokazati, da nismo maščevalni, da nismo ozkosrčni, ter smo privolili na razgovore z Geröjem in delegacijo partije madžarskih delavcev, ki bi prišla v Jugoslavijo. Hoteli smo vzpostaviti odnose s partijo madžarskih delavcev, ker smo upali, da bomo tako, s tem da ne izoliramo madžarske partije, laže vplivali na pravilen notranji razvoj.

Toda stvari so dozorele že preveč, česar pa nismo vedeli, in prihod Geröja v Jugoslavijo in naša skupna deklaracija nista mogla več pomagati. Ljudje na Madžarskem so bili absolutno proti stalinističnim elementom, ki so bili še na vladi, in so zahtevali njihov odhod ter prehod na pot demokratizacije. Ko se je madžarska delegacija z Geröjem na čelu vrnila v svojo državo, je Gerö v težkem položaju spet pokazal svoj prejšnji obraz. Imenoval je tiste sto tisoče manifestantov, ki so bili tedaj še manifestanti, tolpo in je užalil skoraj vse ljudstvo. Pomislite, kolikšna je bila njegova slepota in kakšen voditelj je bil to! V tako kritičnem momentu, ko vse vre in ko je vse ljudstvo nezadovoljno, se on upa to ljudstvo imenovati tolpo, ko je vendar bilo med njimi veliko število, morda pa celo večina komunistov in mladine. To je bilo dovolj, da se je sod smodnika vnel in eksplodiral. Sledil je spopad.

Ne gre sedaj za to, da bi preiskovali, kdo je prvi streljal. Vojsko je poklical Gerö. Usodna napaka je bila, poklicati sovjetsko vojsko v času, ko so še trajale manifestacije. Poklicati vojsko druge države, da bi dala lekcijo narodu, pa četudi je bilo kaj streljanja, je velika napaka. To je še bolj razjarilo ljudstvo in tako je prišlo do spontanega upora, v katerem so se znašli komunisti proti svoji volji skupaj z raznimi reakcionarnimi elementi. Reakcionarni elementi so se v upor vmešali in ga izkoristili za sebe.

Reakcionarne sile so zelo hitro, čez dan ali dva, pokazale svoj pravi obraz. In zato, ker v splošni ljudski revolti proti vsemu tistemu, kar se je delalo v preteklosti, tedanje vodstvo ni pokazalo želje, da bi odstranilo elemente, ki so revoltirali madžarsko ljudstvo in da bi šlo po zares madžarski poti razvoja socializma z vsemi njegovimi notranjimi specifičnostmi, so stvari hitro krenile po drugi poti in reakcija je čedalje bolj prevladovala. Upravičena revolta proti kliku se je spremenila v vstajo vsega ljudstva proti socializmu in proti Sovjetski zvezi. In komunisti, ki so bili v vrstah upornikov, so se hočeš-nočeš na koncu znašli v borbi ne za socializem, ampak za vrnitev starega, takoj ko je reakcija vzela stvari v svoje roke. V tem položaju so se znašli proti svoji volji.

Kaj pa je storil Nagy? Pozval je ljudstvo k orožju proti sovjetski armadi in apeliral na zahodne države, naj se vmešajo.

Na zahodu so intervencijo zelo izkoristili. Izkoristili so jo imperialisti, ki so komaj čakali, da bi napadli Egipt. Napadli so ga prav v obdobju madžarske tragedije v upanju, da bo Sovjetska zveza zaposlena in ne bo mogla intervenirati proti agresiji. Na Madžarskem se je tako spet vnel boj. Sovjetske čete so bile okrepljene. Nagy je zbežal in postavili so novo vlado. Lahko vam rečem, tovariši, da ljudi v novi vladi poznam in da predstavljajo po mojem mnenju tisto, kar je na Madžarskem najbolj pošteno. Trpeli so pod Rakošijem, bili so v zaporih in so zares za nov razvoj. Že sam program, ki ga je objavil Kadar in ki ste ga brali, to dokazuje. Toda sovjetski poseg ves program slabi in vlada je v zelo težkem položaju.

Vprašanje je, ali je bila sovjetska intervencija potrebna? Prva intervencija ni bila potrebna. Prva intervencija, ki je prišla na poziv Geröja, je bila absolutno napačna. Druga napaka je bila v tem, da odgovorni ljudje, namesto da bi čakali na drugo intervencijo, niso takoj storili tistega, kar so storili kasneje, ko je prišlo do druge intervencije – to je, ustanovili novo vlado in objavili deklaracijo. Če bi prej ustanovili novo vlado in objavili takšno deklaracijo, bi se verjetno delavski in komunistični elementi ločili od reakcionarnih elementov in bi bilo lažje priti iz kritičnega položaja.

Mnogi ljudje sedaj vprašujejo, zakaj je prišlo do druge sovjetske intervencije. Jasno je, tako smo rekli in tako bomo vedno govorili, da smo proti vmešavanju in uporabi tujih vojaških čet. Toda, kaj je manjše zlo? Kaos, državljanska vojna, kontrarevolucija in nova svetovna vojna, ali intervencija sovjetskih čet, ki so bile tam? Prvo je katastrofa, drugo pa je napaka. In razume se, če bo to rešilo socializem na Madžarskem, tedaj bomo, tovariši, lahko rekli – čeprav smo proti vmešavanju – da je bila sovjetska intervencija potrebna. Toda, če bi bili ukrenili vse, kar bi bili morali, bi ne prišlo do nobene vojaške intervencije. Ta napaka se je zgodila zato, ker na žalost še vedno mislijo, da vojaška sila vse odloča. Ne odloča vsega. Samo poglejte, kako se golorok in slabo oborožen narod strašno upira, če ima cilj – osvoboditi se in biti neodvisen. Ne zanima ga več, kakšna bo ta neodvisnost, ali bo v državi obnovljena buržoazija in reakcionarni sistem, samo da bi bil nacionalno neodvisen. To je prevzelo njegov razum. Razume se, da lahko sedaj samo rečem, da je tisto prvo najhujše, kar se je moglo zgoditi, to drugo – intervencija sovjetskih čet – pa je prav tako slabo, toda če pripomore do tega, da se bo ohranil socializem na Madžarskem, to je nadaljnja izgradnja socializma v tej državi in mir na svetu, potem bo to nekega dne postalo pozitivno, s tem da se morajo sovjetske čete obvezno umakniti tisti trenutek, ko se bo položaj v tej državi uredil in umiril.

J. B. Tito, Govor v Rangunu, govor v Puli, ekspeze v skupščini. Politična knjižnica, št. 44, ČZP Ljudska pravica, CZ, Ljubljana, nov. 1958, str. 13–25.

NORMALIZACIJA ODNOSOV S SOVJETSKO ZVEZO IN DRUGIMI VZHODNIMI DRŽAVAMI LJUDSKE DEMOKRACIJE (Iz referata na VII. kongresu ZKJ aprila 1958 v Ljubljani)

Eden od največjih in najvažnejših dogodkov v naših odnosih z zunanjim svetom po letu 1948 je normalizacija in izboljšanje odnosov med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo ter drugimi državami ljudske demokracije. Preteklo obdobje je bilo polno hudih preizkušenj za Zvezo komunistov Jugoslavije in za vso našo državo. V normalizaciji teh odnosov, ki se je bila začela že prej, pomeni prelomnico šele prihod sovjetske delegacije s tovarišem Hruščovom na čelu in sprejetje znane beograjske deklaracije

1955. leta. Se razume, da se je treba za to pobudo, za prihod sovjetske delegacije, v prvi vrsti zahvaliti določenim spremembam v stališčih voditeljev Sovjetske zveze po smrti Stalina, čigar zunanja politika, zlasti politika pritiska in groženj zoper Jugoslavijo, je bila škodljiva tudi za samo Sovjetsko zvezo.

Ni naša stvar, da bi danes analizirali, kateri elementi so povzročili pozitivne notranje spremembe v Sovjetski zvezi, ki se kažejo tudi v sovjetski zunanji politiki, posebno še v politiki, ki je našla svoje potrdilo v beograjski in moskovski deklaraciji, se pravi v dokumentih, ki morajo predstavljati principe za odnose med socialističnimi državami in tudi nasploh. O tem so govorili tudi na XX. kongresu KP Sovjetske zveze. Na XX. kongresu KP SZ, ki je imel ogromen pomen za ponovno krepitev zaupanja v ZSSR in za njeno vlogo v svetu, je bilo to potrjeno v internem referatu, v katerem je bil govor o kultu osebnosti in Stalinovih napakah. Nepravilni odnos do Jugoslavije, neavadna sredstva in pritisk, ki ga je Stalin organiziral zoper Jugoslavijo, so imeli hude posledice ne samo za odnose med ZSSR in Jugoslavijo, marveč tudi za mednarodno delavsko gibanje sploh.

V tem obdobju je, kakor bomo videli pozneje, mednarodno delavsko gibanje doživelo precejšno škodo ter oslabelo, toda ne po krivdi Jugoslavije, kakor so nam hoteli pripisati, temveč zaradi brezperspektivnosti glede pravih odnosov med socialističnimi državami in komunističnimi partijami sploh, zaradi grobega vmešavanja v notranja vprašanja drugih socialističnih držav in partij itd. Odpor naše komunistične partije in našega ljudstva zoper takšne nesocialistične koncepcije o odnosih med socialističnimi državami je imel velik pomen ne samo za našo državo, temveč tudi za delavsko gibanje v svetu. Pokazal je, da je možno najti pot za nadaljnjo krepitev in razvoj delavskega gibanja v vseh državah.

Zveza komunistov Jugoslavije, ki je tudi v najtežjih okoliščinah ostala zvesta načelom marksizma-leninizma, je dokazala, da je mogoče vse nacionalne sile izkoristiti v korist socializma, ako vodijo komunisti pravilno politiko za blaginjo svoje države in svojega ljudstva ter za graditev socializma, kar pomeni navsezadnje tudi krepitev socialističnih sil na svetu. Potemtakem mobilizacija vseh latentnih nacionalnih sil v borbi za izgradnjo socializma v vsaki državi posebej ni nacionalizem, temveč krepitev socialističnih sil in mednarodnih naprednih sil sploh.

Toda stvarnost je stvarnost. Nastanek vrste novih socialističnih držav je prinesel tudi nove probleme, med njimi tudi vprašanje, kakšni morajo biti odnosi med socialističnimi državami. Teh problemov Stalin ni videl, prav tako pa tudi ne nekateri od tistih ljudi, ki so mu slepo sledili. Na odnose med socialističnimi državami so gledali napačno. Niso spoštovali specifičnih razmer in niso upoštevali zgodovinskega razvoja vsake države posebej. Mislili so, da je socializem uvozno blago in da se more razvijati šablonsko po enem vzorcu, se pravi, z vsiljevanjem oblik socialističnega razvoja drugim državam.

Seveda je to pripeljalo do zelo hudih posledic za razvoj socializma in za delavsko gibanje na svetu. Po sporu med Jugoslavijo in ZSSR leta 1948 so dobile posledice prakse, ki so jo v državah ljudske demokracije uveljavljali nekateri voditelji, svoj izraz v začasni krizi na Poljskem, pozneje pa je zaradi takšne politike prišlo do posebno hudih dogodkov na Madžarskem, ki so jih kontrarevolucionarni elementi izkoristili, da bi napravili prevrat. To je prizadevalo socialističnim silam na svetu zelo hud udarec. Napačno bi bilo zanikati, da si nista mednarodna in domača reakcija prizadevali izkoristiti obe krizi za organiziranje kontrarevolucije oziroma za preobrnitev obeh kriz v kontrarevolucijo. Toda če sploh dovolimo, da pride v neki socialistični državi do kontrarevolucije, potem smo krivi mi sami, mi komunisti, ker smo dovolili, da so se znotraj države razvili elementi kontrarevolucije. Zato je napačno, ako v oceni teh kriz izhajajo od posledic, ne pa od vzrokov. To lahko samo še bolj zaplete stvari, ker tako ni mogoče izvajati pravih sklepov. Mnenja smo, da so ti neprijetni dogodki v bližnjih socialističnih državah dober nauk za vse nas komuniste, in bilo bi tragično, ako tega ne bi upoštevali in imeli stalno pred očmi.

Po prihodu sovjetske delegacije v Jugoslavijo leta 1955 in po odhodu naše delegacije v Moskvo leta 1956, po razgovorih, ki smo jih ob tej priložnosti imeli, in po sprejetju znanih deklaracij je bila ustvarjena plodna podlaga za zelo uspešen napredek pri ustvarjanju medsebojnega zaupanja in sodelovanja.

Toda ponovno so se pokazali oblaki na našem skupnem nebu. Zaradi madžarskih dogodkov je znova prišlo do napetega položaja med nami in Sovjetsko zvezo, vendar smo med našimi razgovori s sovjetskimi voditelji v Romuniji v avgustu leta 1956 to zadevo odpravili z dnevnega reda. Ob tej priložnosti smo likvidirali nekatere nesporazume in ostalo je še zelo malo tistega, kar bi moglo ovirati naše vsestransko sodelovanje in prijateljske odnose. Važno je, da je sedaj vse to za nami, važno je, da pojdemo po novi, pravilni poti sodelovanja in da pozabimo vse tisto staro, kar bi moglo vplivati na današnje in prihodnje dobre in prijateljske odnose. Bistveno je, da je med nami več zaupanja, da se razumemo, da tovariško in iskreno izmenjavamo mišljenja in izkušnje pri graditvi socializma, da se medsebojno spoštujemo in ne vmešavajo eni v notranji razvoj drugega – kakor je rečeno tudi v beograjski deklaraciji, ki je bila izraz obojestranskih prizadevanj, da bi popolnoma odpravili sledove prejšnjega nenormalnega položaja in da bi medsebojne odnose postavili na nove, zdrave temelje.

Pogosto nam očitajo, da nismo internacionalisti, ker nismo v taboru. Kaže, da je tem tovarišem pogoj za internacionalizem pripadnost taboru, ne pa socialističnemu svetu v širšem pomenu. Ne zanima jih, kakšno politiko vodiš, ali si zvest načelom internacionalizma, ki pomenijo solidarnost z delavskim in naprednimi gibanji v univerzalnem smislu, ali gradiš socializem na način, ki krepi socialistične ideje ne samo znotraj države,

ampak tudi nasploh. Internacionalizem v prvi vrsti nalaga delavskemu razredu, da v svoji državi vztrajno razvija vse oblike revolucionarnega dela, dokler še nima oblasti v svojih rokah, ter vse oblike ustvarjalnega dela pri graditvi socializma, ko že ima oblast v svojih rokah. Internacionalizem pomeni spoštovanje enakopravnih odnosov in prijateljsko stališče do držav, ki gradijo socializem, in do vseh komunističnih in progresivnih strank v nesocialističnih državah. Internacionalizma ni mogoče deliti na ožja in širša področja, na taborski in izventaborski, ker je univerzalen v smislu širjenja nauka marksizma-leninizma in njegove uporabe v praksi. Internacionalizem je torej praksa, ne pa besede in propaganda. To bi morali imeti pred očmi tisti, ki žele deliti nazive internacionalistov ali neinternationalistov.

V obdobju med VI. in VII. kongresom ZKJ je šlo mednarodno delavsko gibanje skozi razne faze vzpona, pa tudi stagnacije. Razvoj mednarodnega delavskega gibanja v zadnjih desetletjih ni bil vedno v skladu z družbenim dogajanjem in razvojem materialnih razmer. To je zlasti značilno za mnoge komunistične partije, ki se v svojih državah niso razvile v močne politične faktorje. Primanjkovalo jim je pogumnih pobud v boju za pridobivanje množic, zabubile so se vase ter se izolirale od množic ter zaradi tega niso mogle odigrati kake odločilnejše vloge v družbenem razvoju svojih držav. V tem pogledu nastaja prelomnica šele v zadnjih letih, ko se posamezne partije osvobajajo dogem in sektaštva ter vedno bolj iščejo lastne oblike za delo in boj. Vedno bolj spoznavajo, da revolucionarna moč ni samo v avantgardi, temveč da je ta moč latentno v množicah, ki težijo po pravičnejših družbenih spremembah, medtem ko mora avantgarda samo poiskati pravilno pot za mobilizacijo množic v boju za njihove interese in v skladu s specifičnimi pogoji v vsaki državi.

Današnji razvoj na svetu zahteva od delavskih gibanj, da se bolj angažirajo pri reševanju mednarodnih problemov, kakor so na primer borba za mir, za razorožitev, za prepoved atomskih poskusov v vojne namene in uporabo atomskega orožja, za zavračanje vojne kot sredstva pri urejanju mednarodnih problemov, za prenehanje agresivnega pritiska in vojnih avantur proti nekaterim azijskim in afriškim državam ter kolonialnim osvobodilnim gibanjem itd.

Delavski razred ne more biti indiferenten do tega, ali se proizvaja jedrsko orožje ali ne. Človeštvo trepeta pred tem strašnim uničevalnim sredstvom, delavski razred pa je v položaju, da brez nekega vidnejšega odpora celo sam proizvaja sredstva, ki ogrožajo človeštvo. Protagonisti vojne ponujajo delavskemu razredu kruh, da bi proizvajal razna vojna sredstva, pri tem pa govore, da ni drugega izhoda, če se želijo izogniti brezposelnosti. Toda delavski razred bo šel skupaj z vsemi naprednimi silami po drugi poti, po poti borbe zoper oboroževalno tekmo.

Socialistične sile na svetu so danes že tako narasle, da zahtevajo v interesu nadaljnjega razvoja večjo aktivnost delavskega gibanja, ki je vodilna sila pri reševanju sedanjih nasprotij v sodobni družbi. Živimo v

obdobju, ko se mednarodno delavsko gibanje trdneje povezuje, da bi premagovalo razcepljenost in mednarodne spore. Na rešitev čaka vrsta ideoloških problemov, ki jih je zastavilo življenje samo in se nam njihova osvetlitev neogibno vsiljuje. Dogmatizem, ki je doslej oviral razvoj ustvarjalne misli, je izzval nasprotno tendence, tendence anarhizma in revizionizma, kar prav tako vpliva destruktivno in ovira pravilni razvoj. Toda okovi dogmatičnega presojanja sodobnih problemov začenjajo pokati in nastajajo pogoji za nov, močnejši razvoj ustvarjalne misli. Procesi v razvoju družbe so danes dosegli tako stopnjo, da ne morejo več dalje in hitreje brez novih naporov in zavestnih akcij delavskega razreda.

J. B. Tito, Izbor iz del, 1. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 272–279.

STALIŠČA DO AKTUALNIH MEDNARODNIH VPRAŠANJ IN NALOG MEDNARODNEGA DELAVSKEGA GIBANJA (Iz referata na V. plenumu CK ZKJ maja 1963 v Beogradu)

Dinamika dogajanj, podoba sodobnega sveta in razmere, v katerih deluje mednarodno delavsko gibanje, so zelo zapletene. Ne nameravam tukaj opraviti temeljitejšo analizo, ker smo ob mnogih priložnostih, na partijskih kongresih, zasedanjih vodilnih teles Zveze komunistov, v raznih govorih, na številnih mednarodnih konferencah in srečanjih povedali že mnogo tega, kar je po našem mnenju bistveno za oceno sedanjih mednarodnih razmer in pogojev, v katerih deluje mednarodno delavsko gibanje. Vendarle prav ta zapletenost v mednarodnih odnosih, ki nenehno prinaša v svojem procesu nove elemente in spremembe, zahteva, da posvetimo temu čimveč pozornosti in razumevanja.

Zelo buren razvoj materialnih proizvodnih sil je značilen za čas, v katerem živimo. Dogajajo se korenite družbene spremembe največjega pomena za posamezne narode in za svet nasploh. Do nedavna vladajoči kapitalistični družbeni sistem, s svojimi znanimi značilnostmi notranjih razrednih odnosov, z njemu lastno eksploatacijo delovnih ljudi in z dominacijo največjih kapitalističnih metropol nad velikanskimi področji sveta, se je pomembno zožil, kar zadeva področje njegovega vpliva.

Ta proces zoževanja vpliva se še nadaljuje. Zadnja desetletja se je še izraziteje pokazala težnja pri mnogih narodih, da bi bistveno spremenili svoje življenjske razmere, da bi odpravili družbeno neenakopravnost in izkoriščanje, da bi ustvarili svobodne nacionalne skupnosti in boljše ter pravičnejše družbene odnose, da bi na raznih področjih sodobnega življenja dosegli demokratično mednarodno sodelovanje in da bi zagotovili nepretrgan socialni napredek. Kolikor bolj se je krepila materialna osnova družbe in kolikor jasneje je prihajalo v zavest, da je delitev družbenega bogastva mogoče praktično in pravično uresničiti samo na osnovah, ki izključujejo izkoriščanje človeka po človeku, toliko bolj je socialna revo-

lucija, težnja po napredni družbeni transformaciji, postajala vodilno gibalno v vsakdanjem življenju izkoriščanih in podjarmljenih narodov.

Zmaga velike oktobrske socialistične revolucije je dala novo moč tem novim družbenim procesom. Velikanski uspehi, ki jih je delovno ljudstvo Sovjetske zveze doseglo, s tem da je zaostalo carsko Rusijo spremenilo v moderno industrijsko socialistično državo, so bili odločilnega pomena za ves sodobni razvoj.

Dve svetovni vojni – prva, ki so jo izzvali najreakcionarnejši kapitalistični vladajoči krogi, in druga, ki so jo povzročile reakcionarne in mračne fašistične sile z uničevanjem, kakršnega svet še ni videl, in velikanskimi žrtvami, hoteč vsiliti svojo dominacijo svetu in preprečiti družbene spremembe – nista uspeli zaustaviti burnih tokov preobrazbe. Nasprotno, izkazalo se je, da je človeštvo zares stopilo v novo epoho svojega razvoja, da je socialistični družbeni sistem poglavitna nova značilnost tega razvoja in da se gibljemo v prehodni epohi od kapitalizma k socializmu v svetovnih merilih.

V tem pogledu smo tudi mi, kot partija borbenega jugoslovanskega proletariata, v nekaj zadnjih desetletjih prehodili izredno težavno in slavno pot. V sorazmerno kratkem zgodovinskem času se nam je posrečilo, razvijajoč revolucionarno pobudo najširših ljudskih množic, doseči korenite družbene spremembe v naši državi in kreniti po poti vsestranske socialistične izgradnje. Veličastna narodnoosvobodilna borba zoper fašizem in socialistična revolucija jugoslovanskih narodov sta zmagali v smeri prav tistih zgodovinskih stremljenj, ki so pripeljala do velike oktobrske socialistične revolucije.

Uspešno uresničena antifevdalna in socialistična revolucija kitajskega ljudstva prav tako najgloblje korenini v značilnostih naše epohe. Tudi številne druge dežele so se napotile po poti socialistične izgradnje. Tako je bila ustvarjena nova močna sila, katere vloga bo čedalje odločilnejša v mednarodnih odnosih in družbenem življenju.

Nastajanje številnih socialističnih držav in čedalje intenzivnejše organiziranje in krepitev socialističnih ter drugih naprednih sil na vseh celinah so poglobili splošno krizo kapitalizma kot družbenega sistema. Ta sistem, v katerem so njegove najrazvitejše države, zlasti v nedavni preteklosti, dolgovale svoj vzpon, zlasti vladanju nad številnimi drugimi narodi in temu, da so imele na voljo vire bogastva v številnih delih sveta – je čedalje bolj pod pritiskom demokratičnih množic, ki, poučene z izkušnjo mednarodnega delavskega gibanja in z uspehi socialističnih držav, nezadržno težijo k sodobnejšim družbenim oblikam. Nadaljnji razvoj proizvodnih sil in potreba po hitrejšem naraščanju materialne osnove družbe samo krepi to težnjo, ker postaja čedalje bolj jasno, da so okviri kapitalistične družbe preozki, da bi omogočili in zadostili nastalim potrebam. Pod čedalje bolj organiziranimi močnejšimi pritiski boja delavskega razreda v kapitalističnem svetu, v njegovi materialni bazi vse bolj dozorevajo v sedanjem zgodovinskem procesu predpostavke negacije kapitalizma.

Razpadanje kolonialnega sistema, ki se je stoletja držal na dominaciji imperialističnih metropol, je vsekakor ogromno prispevalo k temu, da se je v tem povojnem procesu spremenil odnos med silami v prid naprednega in socialističnega sveta. Osvobajanje narodov izpod kolonialnega jarma, ki je eno izmed gigantskih dejanj našega časa, in nastajanje številnih novih svobodnih nacionalnih držav, se čedalje bolj bližata koncu.

Sedanje povečanje proizvodnih sil doslej še nima primere v zgodovini. Nastajajo fantastične revolucije v tehniki, tehnologiji in znanosti nasploh, ki omogočajo človeški družbi, da bo z zavestno akcijo ustvarila končno skupnost splošnega bogastva in visoke kulture. Iznajdba atomske energije in možnost za njeno uporabo v proizvodne namene ter atomska doba, v katero smo že globoko zakoračili, je ena teh znanstvenih revolucij, ki že zdaj silno vpliva na stanje mednarodnih odnosov in na prihodnost človeške družbe.

Zato se je še bolj povečalo zavestno in organizirano prizadevanje narodov, da bi dosežki materialnega in tehničnega napredka služili delovnim ljudem. To se izraža tudi v vidnih prizadevanjih novih neodvisnih držav in narodov, zaostalih v svojem gospodarskem razvoju, da bi v kratkem zgodovinskem času dosegli sodobno raven gospodarstva in kulture. Razumljivo je, da v takšnih razmerah narodi v bivših kolonialnih in odvisnih področjih v svojem nacionalnem organiziranju in družbenih transformacijah nezadržno težijo k socialističnim oblikam, ker je to nedvomno najkrajša pot, da premagajo podedovano zaostalost.

Ne smemo pozabiti, da je uresničevanje teh teženj narodov v novo osvobojenih kolonialnih državah otežkočeno zaradi velike zaostalosti in materialnih možnosti, ki pogojujejo hitrost in stopnjo gibanja k socialističnim družbenim odnosom. Zategadelj potrebujejo bivše kolonialne države ne samo materialno pomoč, temveč tudi globoko razumevanje njihovih težav in ravnanj v zvezi z njimi ter v zvezi z njihovimi notranjimi specifičnimi pogoji. Razume se, da morata to razumevanje in nesebična pomoč priti in lahko prideta samo od socialističnih in naprednih držav, zakaj neokolonializem je nenehno na preži, da bi izkoristil materialne težave teh narodov in tako zavrl napredno gibanje družbenega razvoja v teh državah.

V današnjih razmerah so vsi narodi, ne glede na družbene sisteme, v katerih živijo, najgloblje zainteresirani, da se ohrani mir na svetu, ker bi v času atomskega in vodikovega orožja svetovna vojna neogibno katastrofalno razrušila proizvodjalne sile človeške skupnosti in ker bi to ogrozilo sam obstoj človeštva.

Zategadelj je lahko sedanja vojna samo vse uničujoča, ne pa sredstvo za zmago te ali one strani, sredstvo za merjenje sil med sedanjimi družbenimi sistemi, s katerimi bi bilo mogoče ta ali oni sistem vsiliti posameznim narodom. S stališča socialističnih sil so interesi socializma in miru neločljivo povezani v sedanjem obdobju človeške zgodovine. Socialističnim državam, ki morajo zgraditi družbo bogastva in človeške enakosti,

je potreben mir, da bi to lahko uresničile. Pseudorevolucionarni frazerji pozabljajo ali pa nočejo razumeti, da je do nedavna odvisnim narodom mir prav tako postal neogibna potreba, da bi lahko uresničili svoje nacionalne in družbene težnje. Bojujoč se za svojo svobodo, si bodo narodi, ki so še pod jarmom kolonializma, to svobodo neogibno priborili. V razmerah splošnega miru na svetu se lahko samo poveča vsestranska podpora naprednih, demokratičnih sil osvobodilnemu boju kolonialnih narodov.

Tako se v prehodnem obdobju od kapitalizma k socializmu rešujejo najpomembnejša vprašanja človeške skupnosti. Najrazličnejše oblike boja med starim in novim, pretresi in spremembe, bistveni za posamezne narode in za mednarodne razmere, pa prevladujoče težnje in prisotne nevarnosti v prehodnem obdobju, zahtevajo globoko razumevanje svetovnega razvoja. Medtem ko po eni plati reševanje teh plemenitih nalog človeštva vzbuja navdušenje in doslej neviden polet delovnih množic, sta po drugi plati zapletenost problemov, ki se rešujejo in ki jih je treba rešiti, kot tudi neenakomeren razvoj materialnih in subjektivnih sil, ugodna tla tudi za največja nerazumevanja velikih družbenih procesov in sodobnih odnosov. To se izraža v velikih sporih in spopadih, ki nastajajo v našem času pri premagovanju nasprotij prehodnega obdobja.

Za nas, za Zvezo komunistov Jugoslavije, je že davno docela jasno, da sta napreden razvoj družbenih odnosov in materialna krepitev socialističnih držav zgodovinska dolžnost socialističnih sil v sedanjem času. Toda jasno nam je tudi to, da je materialna in druga krepitev vseh naprednih sil, ki teže k socializmu, prav tako naša internacionalistična dolžnost. Uspešno izgrajevanje socializma in komunizma v socialističnih državah in razvijanje najnaprednejših enakopravnih in tovariških odnosov med njimi, bo kar se da vplivalo, tako kot zgled in kot materialna sila, na zavest in borbena voljo ljudi povsod na svetu. To je internacionalistična obveznost socialističnih držav.

Koeksistenca med državami z različnimi družbenimi sistemi je neogibna potreba vseh narodov. Postala je ena izmed najaktualnejših zahtev človeštva in potreba socializma. Že leta trdimo in praksa to najboljše kaže, da je aktivna koeksistenca v sedanji etapi ena najmočnejših političnih sredstev boja mednarodnega delavskega gibanja za družben napredek in za krepitev socialističnih sil in činiteljev na svetu.

Aktivno sodelovanje držav v razvoju in njihovo čedalje tesnejše povezovanje v akciji za zagotovitev miru in enakopravno politično in ekonomsko sodelovanje med narodi je ne le eno izmed bistvenih sredstev za njihov lasten napredek, temveč tudi eden izmed najpomembnejših činiteljve pri odpravljanju nasprotij in nevarnosti, pred katerimi je sodobni svet. Zategadelj menimo, da sta sklicanje konference o trgovini in razvoju in aktivnost neangažiranih držav zelo pomembni. Sestanek najvišjih državnikov Afrike v Adis Abebi bo imel tudi v tem pogledu velik pomen.

Po drugi svetovni vojni je ena izmed glavnih značilnosti stanja v mednarodnih odnosih tako imenovana hladna vojna, ki se kaže na najrazličnejše načine v političnih, vojaških, ekonomskih, pa tudi kulturnih in drugih odnosih med narodi. Razpihovanje hladne vojne je napravilo že ogromno škodo. Žal so na svetu zelo vplivne sile, ki jo spodbujajo, obstajajo njeni kričavi zagovorniki, so tudi »realisti«, ki menijo, da je stanje hladne vojne naravno stanje v mednarodnih odnosih, ker obstajajo največja protislovja med socialističnimi in kapitalističnimi deželami, med kolonialnimi metropolami in bivšimi kolonialnimi ali še vedno zatiranimi narodi, ker vlada veliko nezaupanje in podobno. Dejstvo je, da v mednarodnih odnosih še vedno vlada izrazito nezaupanje, da se reakcionarni krogi na svetu dostikrat zatekajo k politiki »s pozicij sile«, da iz mednarodnih odnosov še niso odstranjeni ukrepi in težnje po gospostvu nad drugimi, kar povzroča ogromno trošenje človeških, materialnih in drugih sredstev. Narodom sveta so zdaj potrebna ta sredstva za nadaljnji razvoj. Zavest o nesmiselnosti trošenja teh sredstev postaja ogromna sila, ki čedalje bolj pritiska v smeri iskanja pozitivnih izhodov.

Obstoj socialističnih in kapitalističnih dežel ter dežel z različnimi družbenimi sistemi nasploh je politična realnost, ki je z zemljevida sveta ni moč izbrisati z ogromnim tekmovanjem v oboroževanju ali z oboroženim spopadom vodilnih družbenopolitičnih sistemov. Govoril sem že o tem, zakaj je uveljavljanje politike aktivne koeksistence med državami z različnimi družbenimi sistemi nujna potreba socializma in sveta nasploh. Pripomnil bi, da menimo, da so celo kapitalistični razredi po logiki dogodkov čedalje bolj primorani upoštevati takšno politiko. Zdaj zares ni videti, kako bi ta ali oni vladajoči družbeni razred lahko vsilil od zunaj svojo obliko vladanja drugim, ne da bi se pri tem zatekel k vojskovanju z očitnimi posledicami za vse. To najboljše dokazujejo občasni poskusi, ki so se dogajali v povojnem obdobju na raznih področjih sveta, da bi zaustavili napredne družbene spremembe v posameznih deželah. Takšni poskusi so zmerom privedli do največjih nevarnosti za ohranitev mednarodnega miru, ustvarjali so nove probleme in ostrili obstoječe, neurejene. Zato tako vztrajno že več let spodbujamo h konstruktivnemu mednarodnemu dogovarjanju kot edini metodi, ki v sedanjih razmerah omogoča, da se važni mednarodni problemi urejajo v interesu narodov. Ni dvoma, da je že napočila doba vzpostavljanja enakopravnih odnosov med narodi. Da bi vojno izključili iz mednarodnih odnosov, je treba storiti vse, da bomo tudi hladno vojno odstranili kot eno največjih ovir za ostvaritev miru in za blaginjo sveta. Ta bistvena naloga more in mora biti izpolnjena s kolektivno akcijo naprednih sil in državnikov, ki imajo največjo odgovornost pred svojimi narodi.

Zavest o nevarnostih, v katerih živimo, ker se nadaljuje tekmovanje v oboroževanju, je ne glede na to, s čim skušajo to razlagati, v ljudskih množicah in v vseh krajih sveta tako narasla, da se okrog zavestne protivojne in konstruktivne politike socialističnih in drugih naprednih sil

čedalje bolj širi organizirano gibanje za razorožitev. Nekateri politiki in vojaški funkcionarji na Zahodu, žal pa tudi kitajski voditelji, menijo, da bi začetek sporazumnega procesa razoroževanja ogrožal interese ustreznih dežel ali »višje cilje« obstoječih družbeno političnih sistemov, da so tisti, ki se zdaj zavzemajo za mednarodno sporazumevanje ter splošno in popolno razorožitev, naivni pacifisti ali celo sovražniki interesov socializma, ki mu žele, da bi se znašel razorožen pred nasprotnikom. Tudi reakcionarji na Zahodu se upirajo uveljavljanju politike koeksistence med narodi z različnimi družbenimi sistemi, ker ne žele, da bi jim takšna politika, ki so jo narodi sprejeli, postavila nepremostljive ovire za uresničenje njihove težnje po gospodstvu nad drugimi. Vendar pa so realnosti sedanje dobe močnejše in zavest o njih narašča tembolj, čim očitnejši postajajo razlogi za odpore proti konstruktivnemu mednarodnemu sodelovanju.

Ne bom pa rekel, da bi smeli vpliv reakcionarnih faktorjev kakorkoli podcenjevati. Samo tako lahko pojasnimo – da spričo doseženega načelnega sporazuma med atomskimi silami o potrebi po izpolnjevanju programa splošne in popolne razorožitve in kljub razpravam, ki že dolgo potekajo v za to organiziranem forumu, še ni praktičnih rezultatov. To, da jih ni, opravičujejo z najrazličnejšimi razlogi, zlasti pa z zamotanostjo praktičnega uveljavljanja mednarodnega sporazuma o splošni in popolni razorožitvi, s potrebo po ohranitvi ravnotežja sil, s težnjo, da v procesu razoroževanja nobena dežela ne bi bila v premoči nad drugo in da ne bi izkoristila te premoči za svoje cilje. Ne moremo zanikati zamotanosti tega problema v svetu s tako zamotano strukturo in različnimi interesi, še manj pa lahko zanikamo korist, ki bi nastala za vse narode s praktičnim uveljavljanjem postopnih in delnih ukrepov za razorožitev, za spokojnost ljudi na svetu, za krepitev zaupanja med narodi, za gospodarsko blaginjo, za odstranitev strahu pred izbruhom nove svetovne vojne. Dostikrat smo že poudarjali, da bi bil začetek razoroževanja lahko ogromnega in večstranskega pomena.

Velik razmah notranjega socialističnega razvoja in velika odgovornost Zveze komunistov za pravilen razvoj in za premagovanje številnih problemov, ki jih prinaša ta razvoj, sta deloma vplivala, da je pri nekaterih članih ZKJ popustilo zanimanje za razna dogajanja na mednarodnem torišču, zlasti v naprednem delavskem gibanju. To se je v veliki meri zgodilo tudi zato, ker so člani ZKJ najbolj zaposleni z našimi problemi socialistične graditve, kar je dobro. Toda nekateri pri tem zapostavljajo tisto, kar se dogaja v mednarodnem delavskem gibanju. Do nerazumevanja in premajhnega zanimanja nekaterih članov ZKJ za dogodke v mednarodnem delavskem gibanju je prišlo delno tudi zato, ker menijo, da je zunanja politika stvar vlade in najožjega vodstva CK ZKJ in ker je v osnovi pravilna.

Toda zadnje čase nastajajo v mednarodnem revolucionarnem delavskem gibanju čedalje bolj razna, pa tudi velika načelna nesoglasja, tako v

zvezi s sedanjim položajem na svetu, kakor tudi v zvezi u uporabo marksizma in leninizma na nadaljnji poti mednarodnega revolucionarnega gibanja. In prav to nepoznavanje in nerazumevanje tistega, kar se dogaja v socialističnem svetu, pripelje včasih do napačnih nazorov in negativnih gledišč o tem, kako naj nastopimo v zvezi z dogodki v revolucionarnem delavskem gibanju in med socialističnimi deželami.

Razlike v pogledih in stališčih, ki obstajajo v komunističnem mednarodnem gibanju, se nanašajo tudi na takšna važna vprašanja, ki so usodnega pomena za vse človeštvo, kakor so vprašanje vojne ali miru, način urejanja spornih mednarodnih problemov, aktivna miroljubna koeksistenca in druga. Nadaljnje gibanje oziroma razvoj revolucionarnega delavskega gibanja in socializma v svetu je ena glavnih spornih točk, ker kaže v komunističnem gibanju razlike med dogmatičnimi in naprednimi silami v stališčih in pogledih na probleme, ki sem jih prej navedel.

Voditelji kitajske Komunistične partije in nekateri drugi vztrajno stojijo na dogmatičnih pozicijah glede odnosov in nadaljnjega razvoja komunističnega gibanja. Ti voditelji zanikajo možnost, da bi napredne sile prišle na krmilo v posameznih deželah po drugačni poti razen z oboroženo borbo v novi vojni ne glede na posledice. Ti voditelji zanikajo miroljubno in aktivno koeksistenco med državami in narodi z različnimi družbenimi sistemi in imajo to za koncesijo kapitalističnemu svetu in za opustitev revolucionarne borbe. Ti voditelji si niso na jasnem o razliki med revolucionarno borbo delavskega razreda v vsaki deželi in koeksistenco med državami in narodi, ki je nujna, kakor sem rekel že neštetokrat, da bi se ognili strašni katastrofi v novi atomski, rušilni svetovni vojni. Kaže, da ti voditelji ne morejo razumeti, da miroljubna koeksistenca med državami ne pomeni ideološkega kompromisa, konserviranja razrednih nasprotij in razrednega boja v kapitalističnih deželah.

Komunistična partija Jugoslavije je tudi v svoji preteklosti na svojih ramenih čutila učinek stalinističnih metod. In ne samo Komunistična partija, marveč je tudi vse naše ljudstvo ne glede na svoje žrtve in zasluge v skupnem boju proti fašističnim osvajalcem čutilo Stalinov bes zato, ker se ni hotelo ukloniti Stalinovi samovolji in položiti svojo neodvisnost pred njegove noge.

Zato smo mi, jugoslovanski komunisti in ljudstvo, pozdravili sklepe XX. in XXII. kongresa Komunistične partije Sovjetske zveze. In ne samo zaradi obsodbe Stalinovih napak, marveč tudi zaradi začetka novega procesa v razvoju ekonomskih in družbenih odnosov v Sovjetski zvezi, v smeri bolj vsestranskega in hitrejšega razvoja na vseh področjih gospodarstva in družbenega življenja. Pomen teh sklepov je potrdila tudi praksa tako v Sovjetski zvezi kakor tudi v mednarodnem delavskem gibanju. Tovarišu Hruščovu in drugim njegovim sodelavcem se je treba zahvaliti, da se nam je, čeprav počasi, vendarle posrečilo postopoma izboljšati naše odnose s Sovjetsko zvezo in drugimi socialističnimi deželami. To izboljšanje odnosov z ZSSR in drugimi socialističnimi deželami je velikega

večstranskega in pozitivnega pomena ne samo za Jugoslavijo in za te socialistične dežele, marveč tudi za revolucionarna delavska in napredna gibanja nasploh. To namreč krepi ne samo socialistične, marveč tudi vse napredne sile v boju za mir ter za konstruktivno aktivno in miroljubno koeksistenco.

V vprašanju vojne ali miru je ZKJ za mir, za miroljubno urejanje vseh spornih problemov med narodi. Toda ZKJ ne zanika razrednega boja, boja delavskega razreda v posameznih deželah. Nasprotno, mi menimo, da je boj delavskega razreda za boljše družbene odnose v sleherni deželi velik prispevek k naprednemu gibanju ne samo v tisti deželi, kjer se ta boj bije, marveč v svetu nasploh. Oblike tega boja so mnogostranske in mi ne zanikamo niti najostrejših oblik, če niso avanturistične in če so koristne za zmago delavskega razreda, za napredno gibanje nasploh. Sicer pa smo naš odnos do razrednega boja dokazali ne z besedami, marveč z dejanji.

V revolucionarnem delavskem gibanju oziroma med komunističnimi partijami obstoje danes nesoglasja med tistimi, ki vztrajajo na dogmatskih pozicijah, kot na primer KP Kitajske in voditelji nekaterih drugih komunističnih partij, ter ogromno večino drugih socialističnih držav in komunističnih partij, ki se zavzemajo za progresivno gibanje v svetu, za miroljubno rešitev vseh spornih problemov, za mir in miroljubno koeksistenco med državami in narodi z različnimi družbenimi sistemi, ki so proti vojni, ker se zavedajo posledic, ki bi spričo današnjih uničevalnih jedrskih vojaških sredstev pomenile katastrofo za človeštvo. Zato je razumljivo, da smo mi na strani tistih komunističnih in delavskih partij, ki se borijo za likvidacijo dogmatizma in stalinističnih metod v komunističnem gibanju, na strani tistih, ki se borijo za mir in mirno reševanje spornih mednarodnih problemov, ki so za progresivno gibanje v revolucionarnem delavskem gibanju v skladu z marksističnim naukom in z današnjo stopnjo v mednarodnih odnosih in v razvoju sploh.

Ko sem dejal, da smo na strani protidogmatskih sil v komunističnem gibanju, sem s tem podčrtal naše mesto, naše dolžnosti in mednarodne obveznosti ZKJ v vrstah mednarodnega delavskega gibanja.

Globoko obžalujemo, ker je v mednarodnem revolucionarnem gibanju prišlo do tako globokih načelnih nesoglasij, ki lahko privedejo do razcepa v tem gibanju in do slabitve boja naprednih sil in še posebej boja delavskega razreda. Še vedno verjamem, da stvari ne bodo šle tako daleč, da pa do tega ne bi prišlo, je potrebno najaktivnejše načelno sodelovati pri razčiščevanju nesoglasij med komunističnimi partijami. Vsako kompromisno in nenačelno soglašanje na račun kogar koli ali na račun osnovnih načel, na katerih temelji sodobni boj za socializem, bi bila velika škoda za delavsko gibanje.

Interesi miru niso v nasprotju z interesi delavskega razreda, in socializma, ampak nasprotno – delavski razred se samo v miru uspešno razvija in vodi svojo razredno borbo, samo tako lahko izbojuje pravičnejše druž-

bene odnose, likvidira izkoriščanje človeka po človeku in vzame svojo usodo v lastne roke.

Prav zaradi takšne usmeritve k napredku zaradi aktivnega sodelovanja in pa čeprav le skromnega prispevka k ugotavljanju in reševanju najosnovnejših vprašanj boja za mir in socializem, je politika Zveze komunistov Jugoslavije ostala globoko povezana z vsemi naprednimi silami v svetu. Ta politika je bila in ostala sestavni del boja delavskega gibanja, ker se je rodila v njegovih naporih in bojih za boljše življenje, za zmago novih socialističnih odnosov, ne glede na to, ali so takšno politiko odobraval ali zanimali.

Logika našega lastnega razvoja, pozitivna gibanja v socialističnih državah, procesi globljega spoznavanja problemov v komunističnem gibanju so ustvarjali vse ugodnejše pogoje za približevanje stališč Zveze komunistov in drugih komunističnih partij.

Takšnemu procesu so se lahko upirale samo tiste sile v delavskem gibanju, ki ne vidijo bistva današnjega procesa in najbistvenejših nalog sodobnega sveta ali ki postavljajo svoje ozke sebične interese nad interese boja za mir in socializem.

Zato je napad vodstva kitajske Komunistične partije na socialistično Jugoslavijo dejansko sestavni del poskusov dogmatskih sil v delavskem gibanju, da bi se postavile zoper napore mednarodnega delavskega gibanja, da doseže enotnost akcije vseh naprednih sil na svetu v boju za afirmacijo politike miru, politike koeksistence, v korist krepitvi socialističnih sil. Zategadelj to ni politika, naperjena samo proti Zvezi komunistov, ampak je naperjena tudi proti osnovnim interesom vseh naprednih in socialističnih sil. Toliko bolj je zato škodljiva in nevarna.

Kitajski voditelji pa so razglasili, da je Kitajska »edina dežela, v kateri se marksizem-leninizem pravilno razvija«. Sicer so milostljivi edino še Enverju Hodži. Spričo takšnih pozicij ni bilo težko napraviti korak naprej na poti netenja frakcijskih bojov znotraj delavskega gibanja in v posameznih partijah. Mar to ni frakcijski boj in vmešavanje v notranje stvari drugih partij in držav, če vztrajno delijo in širijo v drugih deželah razne pamflete in gradivo z dogmatsko vsebino, proti drugim partijam in njihovim voditeljem, z raznimi obrekovanji in potvarjanjem resnice? Pri tem, ko so voditelji kitajske Komunistične partije dosegli nekatere začasne uspehe v frakcijskem delu, zlasti med nekaterimi azijskimi komunističnimi partijami, so poskrbeli za to, da bi dali temu delu celovito idejno-politično podlago in da bi prešli v nadaljno ofenzivo. Od tod tudi njihovi okrepljeni napadi na vse tiste sile v delavskem gibanju, ki so jim tuje metode frakcijskega dela in dvoličnost v politiki. Če bi komunistične partije, zlasti močnejše med njimi, odobravale ali sprejemale sedanja gledišča vodstva KP Kitajske in njihove metode, bi to prizadejalo tem partijam in vsemu mednarodnemu delavskemu gibanju ogromno škodo. Kitajski voditelji pa bodisi da nočejo upoštevati tega ali pa ne poznajo razmer in pogojev boja

delavskega gibanja, zlasti v deželah, kjer delavski razred ni vzpostavil svoje oblasti.

V sklopu takšne politike se je izoblikovalo tudi pojmovanje nekaterih kitajskih voditeljev o premestitvi centra revolucije. Ko ti voditelji po svoje, dobesedno, geografsko in mehanično, tolmačijo Leninovo tezo o premestitvi centra revolucije z Zahoda na Vzhod, hočejo dejansko s tezo, da se je zdaj center revolucije premaknil še dlje na Vzhod, na Kitajsko, prikriti svoje aspiracije po hegemonizmu in ideološkem monopolu v delavskem gibanju.

Iz takšnega pojmovanja o premestitvi centra revolucije se je rodila tudi teza o potrebi po solidarnosti mednarodnega delavskega gibanja s politiko in ideologijo novega centra. Po pameti nekaterih voditeljev Komunistične partije Kitajske je proletarska solidarnost danes samo tista solidarnost, ki brez pridržkov podpira njihovo politiko in stališča, ne glede na to, ali so dobra ali slaba. Doslednost te logike se zrcali v razglasitvi Enverja Hodže za najbolj doslednega revolucionarja in velikega marksista-leninista.

S takšnim umovanjem ni bilo težko priti do ugotovitve, da je protimarksistično in revizionistično vse, kar se ne sklada z nepravilno politiko in napačnim tolmačenjem marksizma, kakor ga tolmačijo kitajski voditelji.

Takšno ravnanje je postopno potisnilo na površje vodstvo Komunistične partije Kitajske kot središče zbiranja dogmatskih sil. Zato niti najmanj ni naključje, da se kitajsko vodstvo spričo krepitve boja proti dogmatskim ostankom v delavskem gibanju čuti čedalje bolj ogroženo v svoji politiki, da se čedalje bolj upira poskusom, da bi osvetlili sodobne probleme mednarodnega razvoja in delavskega gibanja, in da še bolj odločno vztraja pri svojih stališčih.

Na takšni osnovi se lahko razvije nacionalizem najslabše vrste. Kaže pa, da se na Kitajskem razvija. To se zrcali tudi v odnosu kitajskih voditeljev do evropskega delavskega gibanja, v politiki postavljanja narodov Azije, Afrike in Latinske Amerike proti narodom Evrope in narodom razvitejših držav.

Kitajski voditelji opravljajo negativno in demobilizatorsko vlogo v delavskem gibanju s svojim kritikarstvom in podcenjevanjem metod in načina boja delavskega razreda in njene avantgarde v Evropi za boljše življenje in nove družbene odnose. Takó sektaško ultralevičarsko lahko pojmujejo taktiko in boj delavskega razreda v razvitejših evropskih deželah samo tisti, ki nimajo najosnovnejših pojmov o tem, skoz kakšne zapletene notranje družbene odnose se mora prebijati sodobni proletariat v kapitalističnih državah v svojem boju za boljše življenjske pogoje in za spremembo družbenih odnosov.

Podoben je tudi njihov odnos do naprednih političnih sil v novo osvobojenih deželah. Toda uspešen nadaljnji razvoj teh dežel in njihova družbena orientacija morata biti največjega pomena za vse socialistične

dežele in napredna gibanja na svetu. Zgodovinski proces, o katerem sem že govoril, je pripeljal do nastajanja neodvisnih držav v teh deželah. Te imajo svoje vlade, katerih napredna politika najpogosteje izraža težnje najširših ljudskih množic, kar morajo socialistične sile, zlasti pa socialistične dežele, razumeti in imeti do teh dežel odnos enakopravnih soborcev, ki jim je do njihovega napredka in do napredovanja k višjim družbenim oblikam.

Tembolj čudno je poslušati, kako iz Kitajske odmevajo kritike, ker se socialistične dežele zavzemajo za gospodarsko in vsako drugo pomoč novo osvobojenim deželam. Tu gre za nedoslednost kitajskih voditeljev in njihovo nenačelno kritiko tistih, ki zastopajo gledišče, da je treba pomagati kolonialnim in nerazvitim deželam. Nam je dobro znano, da kitajski voditelji materialno podpirajo nekatere dežele v Aziji in Afriki, kar je čisto prav. Ni pa prav, da kritizirajo druge, ki to delajo. To kaže na nedoslednost in vzbuja dvom o nagibih njihove pomoči.

Vsem kolonialnim in nerazvitim deželam je potrebna pomoč, treba pa jo je nuditi brez kakih taktičnih nagibov in skritih namenov. Kajti samo takšna pomoč lahko prispeva k temu, da se bodo te dežele čimprej okrepile kot neodvisna in enakopravna sila v mednarodnih odnosih. S tem pa bi nedvomno tudi notranji razvoj teh dežel krepil napredna družbena stremljenja. Socializem kot stvarnost sodobnega sveta je zgodovinsko poklican, da hitreje dojamе bistvo protislovij in prepada med razvitimi in nerazvitimi deželami in da s svojimi prizadevanji pripomore, da se ta protislovja izglajujejo s krepitvijo in nadaljnjo afirmacijo socialističnih odnosov. Kitajski voditelji upravičeno podčrtujejo važnost tega vprašanja, povzemajo pa enostranske sklepe, ko izvajajo taktiko poglobljanja antagonizma med razvitimi in nerazvitimi deželami.

Takšna smer je vtisnila poseben pečat kitajski zunanji politiki na mednarodnem prizorišču. To je smer cepitve enotnosti delavskih gibanj in naprednih sil, smer lažne revolucionarnosti.

Kitajski voditelji so ob zadnji proslavi nacionalnega praznika v oktobru javno razglasili geslo »stalne ofenzivnosti«. Po vsem kaže, da je to kitajska varianta teorije Trockega o »stalni revoluciji«.

Strogo namreč ločijo boj za mir od boja za socializem in pravijo: »Boj za mir in boj za socializem sta dva različna boja. Napačno je ne določiti natančne razlike med tema dvema oblikama boja.« V svojem pismu CK KP Sovjetske zveze, objavljenem 13. marca letos, pozivajo na enotnost komunističnega gibanja zavoljo svetovne revolucije in pravijo: »Pred nami je zelo dober mednarodni položaj, ki je najugodnejši za revolucijo na svetu. Ni razloga, zakaj ne bi odpravili naših nesoglasij in okrepili našo enotnost.« Pozivajo torej na enotnost zavoljo svetovne revolucije, ki bi v sedanji etapi pomenila svetovno vojno in uničenje stotin milijonov ljudi, ne pozivajo pa na enotnost zavoljo boja za mir in socializem.

Potemtakem ni niti najmanj naključje, da je politika »stalne ofenzivnosti« zahtevala, da zavržejo politiko pogajanj za urejanje spornih med-

narodnih problemov. Takšna smer je zahtevala, da zavržejo politiko Bandunga in znanih pet načel ter se preusmerijo na politiko zaostrovanja v Aziji in v mednarodnih odnosih nasploh. To je nadalje peljalo k dejanskemu zavračanju politike koeksistence, ker je »počasna«, predvsem z vidika »nujne« potrebe po krepitvi mednarodne vloge Kitajske. To »nujnost« je mogoče doseči po takšni logiki edino v hladni vojni. Pri tem ne upoštevajo dejstva, da zostritev hladne vojne in bojevitost na eni strani izzove bojevitost tudi na drugi strani. Takšna politika pelje na eni in na drugi strani v približevanje termonuklearni vojni, ki njeno uničevalnost kitajski voditelji očitno podcenjujejo zaradi svojih znanih gledišč o številčni moči kitajskega prebivalstva, čeprav je jasno, da bi bili v termonuklearni vojni predvsem najhujše prizadeti prav delovni ljudje.

Jasno je, da se napredne sile na svetu ne morejo strinjati s takšno politiko. Dogodki zelo nazorno kažejo, da usmeritev neke, četudi ene same socialistične države v hladno vojno zaostčuje nesoglasja v delavskem gibanju na svetu. Kajti takšna politika ni v interesu miru, krepitve socializma, osvobodilnega in protiimperialističnega boja narodov in potrebe po enotnosti akcije vseh naprednih sil v boju za odvrnitev vojne in okrepitev miru. Takšna politika pelje v podcenjevanje in zanikanje boja za mir, v posmehovanje boju delavskega razreda v kapitalističnih državah zaboljšanje življenjskih in delovnih pogojev, spodbuja nastajanje skupin v osvobodilnih in protikolonialnih gibanjih, ki vlečejo ta gibanja v sektaštvo in osamitev od množic, kar ustvarja ugodna tla za širšo akcijo in vpliv reakcionarnih in neokolonialističnih sil.

Naša dolžnost je, da zavzamemo glede vseh teh vprašanj jasno in načelno stališče. V našem lastnem interesu je, da zmaga v komunističnem gibanju napredna smer, ki ustreza življenju in zahtevam socializma. Zveza komunistov Jugoslavije nikoli ni bila ravnodušna do ključnih problemov boja za socializem. Še manj smo lahko ravnodušni danes, ko so socialistične sile pred novimi uspehi in novimi zmagami.

V boju za socializem so se združile številne sile. Te so se utrdile, v veliki večini umevajo svoje naloge in so pripravljene prevzeti pred zgodovino vso odgovornost za nadaljnjo usodo človeštva in za nadaljnjo afirmacijo naprednih socialističnih gibanj. Socialistični dosežki so najtesneje povezani z bojem bivših kolonialnih narodov, s stremljenji delavskega razreda v razvitih deželah, z interesi človeštva v celoti.

Svetu je danes potrebna nadaljnja afirmacija socializma. Ne ovirajo pa je samo najbolj reakcionarni imperialistični krogi in ostanki kolonializma, ampak tudi tendence v komunističnem gibanju, da se povampiri dogmatizem, da bi povzročili razcepitev v mednarodnem delavskem gibanju, da bi v novo osvobojenih deželah zasejali seme nezaupanja in sumničenja v politiko socialističnih dežel. Obveznost Zveze komunistov je, da sodeluje v boju proti vsem negativnim pojavom, proti vsem tistim, ki *zavestno delajo za cepitev mednarodnega delavskega gibanja*, proti politiki, ki zavira nadaljnji razvoj socializma.

Mislím, tovariši, da je jasno, kje so in kakšne so naše obveznosti in kakšna mor biti politika ZKJ v boju za enotnost mednarodnega delavskega gibanja, za pravilne odnose med socialističnimi deželami in komunističnimi partijami. Vemo, da naša neodvisnost ne more postati ogrožena, toda naša neodvisna zunanja politika tudi ne sme biti v škodo socialističnim deželam in delavskim gibanjem. Naše čvrsto sodelovanje z vsemi miroljubnimi in neangažiranimi deželami je v korist takšni politiki in v skladu z njo.

Sodobni razvoj delavskega gibanja, zamotanost in številnost problemov, ki se postavljajo predenj, vsekakor terjajo pogostnejše in bolj raznolike stike, razgovore, razprave in izmenjavo mnenj, medsebojno spoštovanje gledišč in mnenj, v primeru nesoglasja pa tudi iskanja takšnih oblik razprav, ki ne bodo dramatizirale nesoglasja, marveč olajšale, da bomo sporna vprašanja obravnavali na miren in konstruktiven način. Dosedanje izkušnje so pokazale, da je bilo spornih vprašanj mnogo, ni pa izključeno, da jih bo v prihodnje še več, kajti boj za socializem postaja obsežnejši, čedalje zajetnejši in čedalje bolj raznolik. Zato je tudi verjetno, da bodo tudi razlike v pogledih na razna vprašanja čedalje pogostnejša.

Iz spoznanja, da se tudi socializem razvija v specifičnih oblikah neenakomernosti, sledi tudi zaključek, da bo neenakomerni razvoj socializma ob znanih značilnostih prehodnega obdobja spravljal na površje najrazličnejše nazore in poglede, ki jih je moč uskladiti samo s konstruktivno razpravo in bojem mnenj, prispevajoč neprestane napore za čim višjo stopnjo sodelovanja med socialističnimi silami, zlasti tistimi, ki imajo v rokah oblast in katerih odgovornost za nadaljnjo usodo socializma je večja in popolnejša. Najnovejše izkušnje so pokazale, da kopiranje in grobo prenašanje določenih oblik razprave iz minulosti, ko komunistične partije niso bile na krmilu, lahko v pogojih odgovornosti teh partij za usodo lastne dežele samo škodujeta. Praksa prav tako kaže, da določene klasične oblike in oblike izenačevanja gledišč ne morejo prispevati k spoznavanju problemov. Zato se vsiljuje naloga, da proučimo dosedanje izkušnje in oblike sodelovanja ter najdemo boljše oblike, ki ustrezajo dosedanji stopnji razvoja socializma v celoti.

J. B. Tito, Peti plenum CK ZKJ. Stališča do aktualnih mednarodnih vprašanj in nalog mednarodnega delavskega gibanja v boju za mir in socializem, Komunist, Ljubljana 1963, str. 4-17, 21-29.

ODNOSI V MEDNARODNEM DELAVSKEM GIBANJU (Iz referata na VIII. kongresu ZKJ decembra 1964 v Beogradu)

V zadnjih letih so nastale zelo pomembne spremembe v mednarodnem delavskem gibanju v smeri nadaljnje demokratizacije tako znotraj posameznih gibanj in strank kakor tudi v njihovih medsebojnih odnosih,

postopno pa so se odpravljale tiste dogmatske, stalinistične spone, ki so onemogočale mednarodnemu revolucionarnemu delavskemu gibanju, da bi v svojih državah samostojno opravljalo funkcijo zbiranja in mobilizatorja delovnih in naprednih množic, v boju za nove, pravičnejše družbene odnose. V minulem obdobju je socialistična misel prerasla svoje omejene okvire in vse bolj vplivala na širjenje socializma kot svetovnega procesa. Socializem postaja danes čedalje bolj razvojna oblika sodobne družbe in družbenega napredka sploh.

Največji del mednarodnega delavskega gibanja, ki razume to spremembo stvarnost, prehaja k novim metodam boja, pri tem pa opušča tiste, ki so ustrezale obdobju tretje internacionale in času »kapitalistične obkrožitve«. Po eni strani pretežni del mednarodnega delavskega gibanja vse bolj sprejema socializem kot svetovni proces in svoje delovanje vse bolj zasnavlja na širokem sodelovanju vseh naprednih sil in gibanj, ki nastopajo v veliki različnosti in bogastvu oblik, po drugi strani pa tudi v svojem notranjem boju uporablja čedalje bolj nove oblike, pri tem pa upošteva specifičnosti vsake dežele, da bi se gibanje kar najbolj povezovalo z množicami, z naprednimi silami.

Mednarodno delavsko gibanje se postopoma osvobaja nedemokratskih metod pri doseganju enotnosti akcije, značilnih za čas Stalina in informbiroja in čedalje bolj uveljavlja svojo samostojnost pri sprejemanju akcij v svojih državah kot splošno veljavno načelo in kot prvi pogoj za sleherno enotnost in sodelovanje.

Taka preusmeritev mednarodnega delavskega gibanja zasluži, da jo imenujemo zgodovinsko. Do nje ni moglo priti brez spopadov s tistimi dogmatskimi težnjami v mednarodnem delavskem gibanju, ki krčevito hočejo zavarovati birokratske interese in sektaške metode.

Zgrešeno bi bilo, če bi na sedanji konflikt v mednarodnem delavskem gibanju gledali le kot na notranjo zadevo mednarodnega delavskega gibanja, kajti le-ta tudi ni nastal le zaradi notranjih sprememb v mednarodnem delavskem gibanju, pa tudi ne le zaradi spora med ZSSR in Kitajsko, marveč predvsem zaradi zunanjepolitičnih koncepcij, zaradi različnih pojmovanj globokih sprememb, do kakršnih prihaja danes na svetu, zaradi različnega načina urejanja čedalje ostrejših protislovij, ki zdaj pretresajo svet in grozijo, da se bodo spremenile v splošen spopad. Različna in nasprotna mnenja v mednarodnem delavskem gibanju so tudi rezultat različnih odgovorov, ki so jih posamezne partije dale na najvažnejša vprašanja sodobnega obdobja, kot sta vprašanje vojne in miru ter vprašanje koeksistence med državami z različnimi družbenimi sistemi, saj postaja koeksistenca nujnost, če se svet želi izogniti novi katastrofi. Kot odsev tega neskladja so se razvili antagonizmi, ki jih ni mogoče prikriti in tudi ne poravnati s formalnim kompromisom. V mednarodnem delavskem gibanju je prišlo do nove polarizacije, ki je predvsem odsev tehle poglobljenih protislovij:

– Med novimi gibanji v smeri socializma številnih na novo osvobojenih držav ter togimi dogmatsko-birokratskimi merili o tem gibanju;

– med glediščem, da se objektivne možnosti za nadaljnje širjenje socializma v razmerah miru in koeksistence, ter pojmovanjem, da je mogoče le s silo, z vojno s kapitalističnimi državami doseči, da bo socializem popolnoma zmagal na svetu;

– med glediščem, da je potrebna večja avtonomija in samostojnost komunističnih partij in socialističnih gibanj, ter poskusi, da se konservirajo stare oblike enotnosti in sodelovanja, ki so obremenjene s hegemonizmom in neenakopravnostjo.

S konfrontacijo različnih stališč in politik v mednarodnem delavskem gibanju in z obračunavanjem s psevdorevolucionarnimi in sektaškimi stališči vodstva KP Kitajske se vse bolj utrjuje prepričanje, da obstajajo iluzije o tem, da je spore mogoče premagovati s kompromisi in umetnim pomirjevanjem nasprotnih tendenc, ki so se pokazale...

Kolikor dosledneje bomo postavili in v praksi izvajali protidogmatsko osnovo zunanje politike in odnosov med socialističnimi državami in komunističnimi partijami, ki še vedno vsebujejo elemente stalinskega obdobja, toliko prej bo sedanji spor dokočno izgubil videz navadnega spora v mednarodnem delavskem gibanju in ožjega antagonizma med Kitajsko in ZSSR. Tako bi se veliko širše in globlje pokazalo, v čem je pravo bistvo tega spora in kakšne posledice more imeti tako stanje za mednarodno delavsko gibanje, pa ne samo za mednarodno delavsko gibanje, marveč za napredne sile sveta sploh. Le tako je mogoče dejansko in trajno oblikovati novo akcijsko osnovo enotnosti mednarodnega delavskega gibanja.

Kakšni naj bi bili po našem mnenju odnosi med komunističnimi partijami? Naraščanje sil socializma na svetu, različnost oblik, v katerih se pojavljajo, in zapletene razmere, iz katerih izhajajo – vse to je povzročilo, da je škodljivo, če bi obstajal kakršen koli center vseh akcij in celotne dejavnosti mednarodnega delavskega gibanja. Stare Stalinove in nove Mao Ce-tungove koncepcije o vodenju svetovnega revolucionarnega gibanja so prišle v ostro nasprotje s povečano politično in moralno odgovornostjo vsake partije pred lastnim ljudstvom in njegovimi posebnimi težnjami in potrebami. Zato tudi sodobne zahteve po avtonomiji in samostojnosti partij in držav v njihovem delovanju ne izvirajo samo iz privrženosti nekemu načelnemu stališču, marveč so predvsem odsev sedanje realne potrebe po samostojni in odgovorni akciji v skladu z razmerami vsake posamezne države. Internacionalizmu niso protislovne razlike, ki izvirajo iz notranjih specifičnih okoliščin, na podlagi katerih tudi mora delovati vsaka partija; ta se tudi ne začinja tam, kjer se končujeta avtonomija in neodvisnost. Resnična revolucionarna enotnost in socialistična solidarnost morata temeljiti na taki skupnosti interesov in pogledov, ki izhaja iz popolne samostojnosti in odgovornosti vsake posamezne partije. Taka enotnost, ki ne prikriva, marveč, nasprotno, upošteva razlike

je dandanes v mednarodnem delavskem gibanju potrebna bolj kot sploh kdaj. In končno, popolne enotnosti v mednarodnem delavskem gibanju niti nikoli ni bilo. To potrjuje vsa dosedanja zgodovina mednarodnega delavskega gibanja, zlasti pa sedanje stanje v mednarodnem delavskem gibanju. Razprava in tudi konstruktivna polemika med posameznimi partijami ter različna gledišča ne bodo v škodo mednarodnemu delavskemu gibanju. Nasprotno, razprave in kritike znotraj mednarodnega delavskega gibanja so nujne, a če so objektivne in lojalne, če ne vsebujejo elementov vmešavanja v notranje zadeve drugih, če jih ne navdihuje namen, da bi drugim vsiljevali svoja gledišča, in predvsem če temeljijo na popolni enakopravnosti, so lahko za stvar enotnosti in sodelovanja samo koristne in plodne. Takih razprav doslej ni bilo veliko, nekaj časa pa jih sploh ni bilo, in vendar niso razlike v interesih in glediščih s tem prenehale. Dvostranska in večstranska srečanja, izmenjavanje misli in dogovori lahko prav tako veliko prispevajo k sodelovanju in vzajemnemu razumevanju. Zveza komunistov Jugoslavije je po tej poti uredila precej problemov v svojih odnosih s številnimi partijami.

Načelo enakopravnosti in avtonomije ni ideal, po katerem bi hrepele le komunistične partije in socialistične države. Zanj se danes bojuje vse napredno človeštvo in mnoge nove države, ki so se iztrgale iz odvisnega položaja in tuje hegemonije. Poglejmo samo alžirsko revolucijo in prizadevanje alžirskih voditeljev, ki zdaj v svoji deželi vztrajno ustvarjajo osnovo socialističnega družbenega razvoja in kljub različnim in nemajhnim težavam ne zapustijo te poti. Ali pa primer Združene arabske republike, ko njenih voditeljev niti napad na Suez niti razni drugi zunanji pritiski niso mogli odvrniti s poti naprednih socialističnih dosežkov. Nekaj podobnega je tudi z mnogimi drugimi državami v Aziji in Afriki.

Mednarodno delavsko gibanje bi bilo ob ugled, če z vso prakso svojih odnosov ne bi dajalo najboljših zgledov, kako spoštovati to načelo. V tem smislu ima veliko zaslugo XX. kongres Komunistične partije Sovjetske zveze, ker je razglasil obračun s stalinističnimi oblikami odnosov med socialističnimi državami in komunističnimi partijami, oblikami, ki so povzročile, kot je znano, mednarodnemu delavskemu gibanju veliko politično in moralno škodo.

Zveza komunistov Jugoslavije je prehodila težavno pot boja za socializem v svoji deželi in za enakopravne odnose v mednarodnem delavskem gibanju. Zveza komunistov Jugoslavije je objektivno vedno bila organski del tega gibanja, in to kljub surovim poizkusom v preteklosti, da bi jo osamili, »izključili« in jo postavili mednarodnemu revolucionarnemu gibanju nasproti.

ZUNANJA POLITIKA IN MEDNARODNI ODNOSI

(Iz referata na IX. kongresu ZKJ marca 1969 v Beogradu)

Jugoslavija je kot socialistična država vselej pripisovala velik pomen sodelovanju z drugimi socialističnimi državami in je v tem videla skupne interese za krepitev miru, mednarodno sodelovanje in razvoj socializma v svetu. Posebej velja naglasiti, da je bilo mogoče doseči vidne uspehe in rezultate v tem našem sodelovanju zato, ker so temeljili na načelih spoštovanja suverenosti, neodvisnosti, enakopravnosti in nevmešavanja v notranje zadeve, na načelih beograjske in moskovske deklaracije iz 1955. in 1956. leta kakor tudi še na drugih dokumentih, ki smo jih podpisali s socialističnimi državami.

Vojaška intervencija petih socialističnih držav na Češkoslovaškem pa je negativno vplivala na razvoj sodelovanja. Zaradi našega načelnega stališča do te intervencije je naše sodelovanje na področju političnih in partijskih odnosov stagniralo in se je začelo zoževati. Naše stališče v zvezi z dogodki na Češkoslovaškem je bilo za ZSSR in nekatere druge socialistične države povod za široko protijugoslovansko gonjo, za »kritiko« in napade na temelje našega socialističnega samoupravnega sistema in naše neodvisne zunanje politike. Taka dejavnost je stalno prisoten negativni dejavnik v naših odnosih.

Večkrat, posebej pa še na deseti seji CK ZKJ, smo povedali svoje stališče do intervencije na Češkoslovaškem. Ta akcija, ki pomeni kršitev neodvisnosti neke suverene države in je povsem v nasprotju s splošno sprejetimi načeli mednarodnega prava in ustanovne listine ZN, je dala hud udarec interesom napredka, miru in svobode; toliko bolj, ker je bila ta akcija socialističnih držav tudi v imenu zaščite socializma.

Obenem se je v nekaterih vzhodnoevropskih socialističnih državah pojavila tudi nesprijemljiva doktrina o »kolektivni«, »integrirani«, a v bistvu omejeni suverenosti. Ta doktrina zanika v imenu nekakšne višje stopnje odnosov med socialističnimi državami njihovo suverenost in poskuša uzakoniti pravico ene ali več držav, da lahko po svoji presoji celo z vojaškimi intervencijami vsilijo svojo voljo drugim socialističnim državam. Seveda odločno zavračamo tak koncept, ker nasprotuje temeljni pravici vseh narodov do neodvisnosti in tudi načelom mednarodnega prava. Poleg tega pa je tak koncept tudi v nasprotju z interesi boja za socializem.

Vendar želimo tudi ob tej priložnosti poudariti, da se Jugoslavija ne glede na sedanje razlike v stališčih zavzema za premostitev nastalih težav in za nadaljnje razvijanje odnosov z vsemi socialističnimi državami, saj je to v skupnem interesu naših narodov, miru in socializma. Čas in praksa bosta najboljši sodnik, ali je določena politika pravilna.

Kot socialistična in neuvrščena država bo Jugoslavija pospeševala vsestransko sodelovanje z vsemi državami na načelih enakopravnosti, neodvisnosti, suverenosti in spoštovanja ozemeljske celovitosti vseh

držav. V skladu s temi načeli se bo Jugoslavija še nadalje dosledno borila proti politiki sile, dominacije in vmešavanja v notranje zadeve drugih držav v prepričanju, da s tako usmeritvijo brani tudi svojo neodvisnost. Ne sprejemamo nikakršnega omejevanja neodvisnosti in suverenosti ne glede na motive in argumente, s katerimi poskušajo to upravičevati.

Razvoj socialističnih držav in njihovi medsebojni odnosi so izredno pomembni, ker vedno močneje vplivajo na celotna gibanja v svetu. Znano je, da obstajajo v odnosih med posameznimi socialističnimi državami problemi, ki izvirajo iz njihovih različnih ali nasprotnih interesov. Zato prihaja od časa do časa do velikih razhajanj in tudi konfliktov. Menimo, da mora socializem kot najnaprednejša oblika družbene ureditve pokazati svojo prednost prav s tem, da bo upošteval nujnost raznolikega socialističnega razvoja posameznih držav in da bo demokratično urejal tiste probleme, ki nastajajo v odnosih med socialističnimi državami. Ideje in dosežki socializma v svetu delujejo kot silna mobilizacijska sila prav zato, ker odpirajo zaslužnjem in podrejenim narodom perspektivo svobode in enakopravnosti. Zato bi morali biti odnosi med socialističnimi državami zgled za dosledno spoštovanje in izvajanje načela neodvisnosti, nevmešavanja in enakopravnega sodelovanja. Taki in podobni problemi v odnosih nastajajo tudi med komunističnimi in delavskimi partijami in jih je treba prav tako urejati na enakih načelih. Vselej smo bili dosledno za dosledno izpolnjevanje teh načel in proti praksi, ki daje nasprotno rezultate.

V tem obdobju so se v mednarodnem revolucionarnem in naprednem gibanju okrepile sile, ki se zavzemajo in borijo za enakopravne odnose. Narasla družbena gibanja v zelo številnih državah in močne težnje po neodvisnosti in enakopravnosti silijo politične organizacije delavskega razreda, da rešujejo predvsem tista vprašanja, ki jih odpira položaj v njihovih lastnih državah. To se je na primer jasno pokazalo v zadnji dobi tudi na kongresih in drugih sestankih vodilnih teles komunističnih partij, zlasti v nekaterih zahodnoevropskih državah. S tem nastajajo ugodnejše možnosti za postopno premagovanje razcepljenosti in antagonističnih odnosov v delavskem gibanju in med naprednimi silami v posameznih državah ter za njihovo enakopravno združevanje v boju za družbeni napredek. Nujnost, da partije in gibanja sprejemajo svoj program in politiko ter samostojno razvijajo svojo organizacijo v skladu z interesi delavskega razreda in ljudstva svoje države, jih tudi sili da v enakopravnem mednarodnem sodelovanju iščejo skupne interese v boju za svobodo, mir, napredek in socializem. Vse dosedanje izkušnje kažejo, da praksa, ki izhaja iz koncepta o vodilni vlogi neke države ali partije oziroma mednarodnega centra ali foruma z vlogo rabsodnika, pogloblja razhajanja in zastruje spore v vrstah mednarodnega revolucionarnega in naprednega gibanja, zožuje in razedinjuje fronto boja proti imperializmu, boja za mir, napredek in socializem. Taka praksa ustvarja obenem velike notranje težave v življenju posameznih partij. To se je še zlasti ostro pokazalo v zadnjem času.

Mednarodni odnosi in povezanost boja za nacionalno neodvisnosti in socialistični internacionalizem – to je eno izmed tistih vprašanj, ki je deležno vsestranskih razprav. Iz naše lastne prakse tako v notranjih kakor tudi v mednarodnih odnosih vemo, kako važno je, da imajo revolucionarne sile pravilna stališča o nacionalnem vprašanju in da jih izvajajo tudi v praksi. Te sile so praviloma zmagovale zmeraj tedaj, kadar se jim je posrečilo združiti razredni interes s pravilno pojmovanim nacionalnim interesom. Postavljanje interesov socializma v svetu nasproti avtentičnim nacionalnim interesom je umetna dilema, ki jo zavračamo. Znano je, da postavljajo reakcionarni razredi, kadar gre za boj proti socializmu, razrednemu in internacionalnemu interesu nasproti – nacionalni interes. Na drugi strani pa vidimo, da poskušajo postavljati razrednemu in internacionalnemu interesu nasproti nacionalne interese, pri čemer je izhodišče v tem, da je razredno in internacionalno dano in določeno že vnaprej in da o tem ni razprave. Tem bolj čudno je, da razglašajo taka in podobna stališča za socialistična načela, kar ima, kadar jih posamezne socialistične države spremenijo v ustrezne politične akcije, še posebno hude in škodljive posledice.

Moč socializma je v tem, da upošteva in z demokratičnim urejanjem povezuje različne in protislovne interese, ki nastajajo iz različnih razmer in bogastva nacionalnih poti in oblik socialistične prakse ter procesov v posameznih državah in delih sveta. Na tej podlagi se oblikuje socialistični internacionalizem, ki hkrati pomeni vzajemno podporo in pomoč revolucionarnih socialističnih in naprednih sil v svetu, kakor tudi njihovo medsebojno solidarnost in enakost akcije v boju za nadaljnji razvoj, napredek in socializem. Vsako vmešavanje v notranje zadeve drugih držav in partij, vsako vsiljevanje rešitev ali »modelov« od zunaj lahko samo zavre socialistično preobrazbo sveta, zato je v nasprotju s cilji socialističnega internacionalizma.

J. B. Tito, Izbor iz del, 1. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 430–432, 434–436.

SPREMEMBE V SODOBNEM SVETU*

(Iz referata na X. kongresu ZKJ marca 1974 v Beogradu)

Za sedanjimi korenitimi spremembami v svetu je na eni strani močno prebujanje politične zavesti in samozavesti številnih narodov in družbenih gibanj, ki ne želijo in ne morejo več živeti v starih političnih in ekonomskih odnosih, po drugi strani pa nesluten razmah proizvodjalnih sil v zvezi s sedanjo znanstveno-tehnološko revolucijo.

Stare družbene strukture in preživeli družbeni odnosi ne ustrezajo več dinamičnemu razvoju proizvodjalnih sil in družbene zavesti. Nezadržno prodirajo v različnih oblikah in na različne načine novi, v bistvu socialistični družbeni odnosi v mnogih državah sveta. Vse to potrjuje, in to smo

pogosto poudarjali že prej, da se socializem prebija skozi razne pore sodobne človeške družbe, celo tudi v manj razvitih oblikah družbenega in državnega življenja. Zato bi sleherno dogmatiziranje posameznih oblik in poti socializma bilo v temeljih napačno. Bilo bi v škodo teh procesov.

Druga stran tega procesa je vedno večja objektivna medsebojna odvisnost in povezanost, toda tudi vedno večja neenakomernost v razvoju posameznih držav in delov sveta. To zaostruje obstoječa in poraja nova družbena nasprotja v svetovnih razsežnostih. Vse bolj se prepletajo težnje po povezovanju in soodvisnosti posameznih delov sveta s težnjami, ki ga razcepljajo in razdvajajo in ki vsiljujejo imperializem ter še vse druge oblike izkoriščanja in podrejanja narodov.

Na svetovnem prizorišču se je zelo povečalo število mednarodnih subjektov – neodvisnih držav, političnih gibanj in drugih dejavnikov mednarodnega življenja.

Poleg vedno večjega števila socialističnih naprednih držav in njihove vse bolj odločilne vloge v svetovnih gibanjih je bilo najbolj značilno za sodobne svetovne procese hitro podiranje stoletja nastajajočega in na razne načine ohranjajočega se kolonialnega sistema. Nastalo je veliko novih samostojnih držav. Okrepilo se je delovanje protikolonialnih, narodnoosvobodilnih in drugih naprednih gibanj v mnogih delih sveta, posebno še v Aziji, Afriki in Latinski Ameriki.

Pripravljenost mnogih narodov sveta, da sami odločajo o družbenih oblikah in načinu svojega notranjega življenja in da delujejo kot enakovpravni partnerji v mednarodni skupnosti, je odločilno dejstvo v sodobnem svetu in ima daljnosežni pomen za njegov prihodnji razvoj. Na tej podlagi sta nastala politika in svetovno gibanje neuvrščenosti, ki sta vse močnejša sila današnjega človeštva na njegovi poti k pravičnejšim mednarodnim odnosom, splošnem družbenemu napredku in trajnemu miru.

Sodobni narodnoosvobodilni, protikolonialni in revolucionarni boj se bije različno hitro in na različne načine. V mislih imam predvsem zmago kitajske revolucije, pridobitev neodvisnosti narodov v jugovzhodni Aziji, zmago oborožene revolucije kubanskega in alžirskega naroda, boj arabskih narodov za samoodločbo in državno neodvisnost, boj afriških narodov, krepitev politične zavesti in boja narodov latinskoameriške celine za gospodarsko in politično osamosvojitvev. Ne pozabimo, da je človeštvo plačalo te velike spremembe z več deset tako imenovanimi lokalnimi vojnami v minulih 25 letih in da so bile nekatere izmed teh vojn za posamezne narode zelo dolge, vseobsežne in da so jim prizadejale velike človeške žrtve in velikansko materialno škodo. Taka vojna je bila vojna na primer v Vietnamu.

Mednarodna skupnost je videti danes bistveno drugačna kakor je bila po drugi svetovni vojni. Velikanske spremembe v minulih petindvajsetih letih v mednarodnih odnosih in na mnogih področjih družbenega življenja so takšnega značaja in pomena, da lahko po pravici rečemo, da je človeštvo stopilo v novo obdobje svoje zgodovine.

Te velike spremembe izvirajo iz druge svetovne vojne – z njenim predvsem osvobodilnim obeležjem ter s svojimi pozitivnimi posledicami za nadaljnji razvoj odnosov v svetu.

V nasprotju s prvo svetovno vojno, v kateri je prevladoval spopad med imperialističnimi silami zaradi nove razdelitve sveta, predvsem kolonij, pa je poglobitveni, to je osvobodilni pečat drugi svetovni vojni vtisnil boj narodov za nacionalno osvoboditev in družbeni napredek. Prva svetovna vojna ni rešila niti enega izmed poglobitvenih mednarodnih nasprotij in tudi ni zagotovila narodom miru, marveč je odprla žarišča za nove spopade. Prva svetovna vojna, ki je nastala zaradi splošne krize kapitalizma kot sistema, je le še bolj zaostila to krizo, potem pa jo je še bolj poglobila oktobrska socialistična revolucija v Rusiji. Njena zmaga je bila prvi preboj v sistemu imperializma in začelo se je obdobje socializma.

Ob imperialističnih nasprotjih se je kot neposredna posledica prve svetovne vojne pojavilo še novo nasprotje, izhajajoče iz razmerja med zmagovitimi in premaganimi silami. Svetovna gospodarska kriza v tridesetih letih je v temeljih pretresla kapitalizem in bila v prid nastanku njegove najbolj reakcionarne različice – fašizma. Komaj kakih dvajset let po prvi svetovni vojni je človeštvo doživelo še večjo katastrofo. Drugo svetovno vojno so povzročile napadalne fašistične sile, ki so težile k svetovni vladavini.

Toda tokrat sta se postavili po robu politiki vojne in načrtom za svetovno gospodarstvo socialistična revolucija v prvi državi socializma ter naraščajoča moč osvobodilnih in revolucionarnih gibanj v svetu. To je v temeljih spremenilo naravo druge svetovne vojne in odločilno vplivalo na ves njen potek.

V boju proti fašizmu, ki je ogrozil obstoj človeštva sploh, se je združil ves svobodoljubni svet. Na tej podlagi se je izoblikovala tudi široka protihitlerjevska zveza.

Vstop ZSSR v vojno je bil odločilnega pomena za to, da je druga svetovna vojna dobila osvobodilno obeležje. Zaslužnjeni evropski narodi so videli v tem tudi jamstvo, da njihov boj proti fašizmu ne bo zaman.

To je nadalje spodbudilo tako narodnoosvobodilna kot revolucionarna gibanja v kolonijah in odvisnih deželah, ki so stopile v boj ne zato, da bi branile svoje kolonialne gospodarje, marveč zato, da se same osvobodijo. To je njihovo vojno proti fašizmu preželo s protikolonialnim bojem.

V močnih narodnoosvobodilnih gibanjih, ki so nastala v odporu proti fašizmu in imperialistični agresiji, so se med drugo svetovno vojno razvile in zmagale številne narodne, v bistvu socialistične revolucije.

Zato so tudi rezultati in posledice druge svetovne vojne za nadaljnji potek svetovne zgodovine bili bistveno drugačni. Poleg tega, da so nastale nove socialistične države in da se je socializem razvil v svetovni proces, so se te posledice pokazale še v osvoboditvi številnih kolonialnih narodov in s tem tudi v razpadanju svetovnega kolonialnega sistema.

Poleg tega so z zmago protifašističnih sil v drugi svetovni vojni nastale možnosti za najširši pohod narodov k socializmu, v skladu z zgodovinskimi, kulturnimi in sploh nacionalnimi posebnostmi posameznih držav.

Vse to priča, da so sile imperializma bistveno oslABLJENE. Pozitivni cilji druge svetovne vojne so bili napovedani že v atlantski listini, še zlasti močno pa so prišli do izraza v ustanovni listini Združenih narodov in v sami ustanovitvi svetovne organizacije, ki ima vse pomembnejšo vlogo pri urejanju mednarodnih problemov in v boju za mednarodne odnose na demokratičnih načelih.

Seveda se reakcionarne imperialistične sile niso sprijaznile z izgubo svojih monopolov in privilegiranih položajev. Prizadevajo si zaustaviti družbeni napredek in napredovanje protikolonialne revolucije ter da bi vsilile svetu politiko delitve interesnih območij med velikimi silami. To je pripeljalo tudi do hladne vojne, ki je prehajala celo v prave lokalne vojne, kakor tudi do blokovske razcepljenosti in vojaško-političnih soočanj. V povojnem obdobju je bil svet le enkrat na robu splošne vojne, ki bi neizogibno bila jedrska. Toda skupna prizadevanja miroljubnih sil človeštva in zastrašujoča nevarnost pred splošnim uničenjem so prizanesli doslej svetu s katastrofo, v kateri ne bi bilo niti zmagovalcev niti premagancev.

Krepitev sil miru in napredka v vsem svetu je zmanjšala nevarnost jedrske vojne, velike sile pa so morale začeti urejati svoje odnose s pogajanjem in sporazumevanjem. Za popuščanje mednarodne napetosti in za premagovanje hladne vojne so se neuvrščene države aktivno zavemale že od beograjske konference in pomembno prispevale k takšnemu procesu in k uveljavitvi aktivne miroljubne koeksistence.

Velike spremembe v mednarodnih odnosih in notranjem razvoju številnih držav spreminjajo razmerje sil v korist miru in napredka. Imperializem in neenakopravni mednarodni odnosi so zašli v globoko krizo, iz katere ni več vrnitve k nekdanji svetovni dominaciji. Naraščajoči konflikt med proizvajalnimi silami in proizvodnimi odnosi v sodobnem kapitalizmu zastruje njegova nasprotja kakor tudi nasprotja med samimi kapitalističnimi silami, ki si prizadevajo ohraniti svoja privilegirana mesta v mednarodnih razsežnostih.

Potrebe gospodarskega in družbenega razvoja človeštva in akcije zavestnih družbenih sil pospešujejo splošna gibanja k socializmu. Tako postaja socializem vse bolj tudi proces najširših razsežnosti. Danes so vse bolj aktivne sile, ki se bojujejo za bistvene spremembe v mednarodnih odnosih, za novo razporeditev proizvajalnih sil in prerazdelitev svetovnega odhodka, za hitrejši gospodarski razvoj, za narodno in družbeno osamosvojitve.

V nadaljnjih svetovnih gibanjih k naprednim spremembam v mednarodnih odnosih imajo izreden pomen socialistične države kakor tudi vse druge socialistične sile v svetu. Odgovornost socialističnih držav je tem večja in tudi tem težja, ker je socializem kot družbeni sistem nastajal doslej v glavnem v razmeroma nerazvitih državah, ki so bile zato prisi-

ljene, da hkrati z nalogami socialistične revolucije, to je z ustvarjanjem novih družbenih in gospodarskih odnosov, rešujejo tudi številne velike naloge, zapuščino prejšnjih obdobj.

Splet teh zgodovinskih okoliščin je zapleten še zato, ker se neenakomernost v razvoju sodobnega sveta kaže tudi v razvoju socialističnih držav. Tudi socializem se namreč razvija neenakomerno. Poleg razlik v razvoju proizvodnih sil vplivajo na to še mnogi drugi dejavniki, tako širina in homogenost družbenih sil, ki se bojujejo za socializem, bogastvo in velikost države, njen mednarodni položaj, koncepti vodilnih sil o bistvenih vprašanih družbenih gibanj in podobno.

Poleg tega so tudi socialistični proizvodni odnosi bolj ali manj prepleteni z različnimi elementi starega in novega. Zato se tudi v socialističnih državah pojavljajo nasprotja in lahko nastanejo različna navzkrižja, tako zaradi neenakomernosti v razvoju kakor tudi zaradi učinka teh različnih sil in interesov. Taisti razlogi lahko pripeljejo, in doslej so žal tudi pripeljali, do zaostrovanja odnosov in navzkrižij med posameznimi socialističnimi državami. To pa seveda vpliva tudi na mednarodne odnose v celoti ter na vlogo in položaj teh držav v teh odnosih.

Socialistične države ne morejo krepiti svojih položajev v svetu, ne morejo krepiti miru in socializma, če njihovi medsebojni odnosi ne temeljijo na načelih enakopravnosti, neodvisnosti, medsebojnega upoštevanja in nevmešavanja v notranje zadeve.

Socialistične države, ki se ravnaajo po Marxovem nauku – po katerem morajo taisti zakoni, ki naj vladajo med ljudmi, vladati tudi v odnosih med posameznimi državami in narodi – se morajo bojevati za to, da bodo do maksimuma odpravile medsebojne spore in tako zagotovile kar najučinkovitejše gibanje k skupnim socialističnim ciljem.

Dandanes, ko znanstveno-tehnična revolucija s svojimi velikanskimi dosežki odpira velikanske možnosti prav socializmu, socialistične države ne smejo absolutizirati ali glorificirati samo svojih poti in posebnosti svojega razvoja, niti ne smejo svojega sistema vsiljevati drugim. Razlike in posebnosti so neizogibne in jih je treba upoštevati. To kajpada ne izključuje potrebe po dogovoru in medsebojni konstruktivni kritiki. To bo namreč samo bogatilo misel in prakso socializma ter boljšalo njihove medsebojne odnose. Tako bodo socialistične države postajale vse pomembnejši dejavnik tudi v razvoju sodobnih mednarodnih odnosov.

V široki fronti naprednih sil krepí delavski razred, ki se je tudi sam silovito povečal, zavezništvo z drugimi družbenimi sloji v boju za napredne preobrazbe. V mnogih državah se krepíjo težnje, da bi delavski razred bolj in neposrednje vključevali v procese upravljanja proizvodnje in delitve. Tudi v državah v razvoju postaja delavski razred vse bolj dejavnik, ki se skupaj z drugimi naprednimi silami bojuje za gospodarsko in politično osamosvojitvev.

Danes se v svetu povečujejo možnosti za večjo vlogo in vpliv mednarodnega delavskega gibanja. Krepí se prepričanje, da sta neodvisnost in

nevmešavanje temelj za razvijanje enakopravnih odnosov in solidarnosti med socialističnimi državami, komunističnimi in delavskimi partijami ter drugimi naprednimi silami in gibanji. Internacionalistična solidarnost se kaže predvsem v resnični podpori družbenim silam, ki se bojujejo za svobodo in neodvisnost svojih narodov in držav, za nastajanje enakopravnih mednarodnih odnosov, za socialistično misel in prakso.

Zveza komunistov Jugoslavije je nenehno sodelovala s komunističnimi in delavskimi partijami ter naprednimi gibanji prav na takih temeljih. Izhajala je iz načel popolne samostojnosti in odgovornosti sleherne partije in gibanja pred lastnim delavskim razredom in ljudstvom. Vselej smo zagovarjali stališče, da razlike v pogledih, ki so izraz različnih razmer, v katerih delujejo posamezne partije in napredna gibanja, ne smejo motiti sodelovanja. Nasprotno, resnično enotnost je mogoče izoblikovati samo ob upoštevanju interesov in stališč vsake partije in gibanja.

Narodnoosvobodilna gibanja so pomemben sestavni del naprednih sil. S svojim bojem za narodno osvoboditev veliko prispevajo k boju proti imperializmu in kolonializmu. Vsestransko podpiranje in vsestranska pomoč tem gibanjem je internacionalistična obveznost vseh socialističnih in demokratičnih sil.

J. B. Tito, Izbor iz del, 1. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 441-448.

O ODNOSIH MED KOMUNISTIČNIMI IN DELAVSKIMI PARTIJAMI EVROPE

(Govor na konferenci komunističnih in delavskih partij Evrope v Berlinu junija 1976)

Dovolite mi, da v imenu Zveze komunistov Jugoslavije, v imenu naše delegacije in v svojem imenu pozdravim udeležence konference komunističnih in delavskih partij Evrope. Posebej bi se rad zahvalil Enotni socialistični partiji Nemčije in tovarišu Erichu Honeckerju osebno za izjemen trud, ki sta ga vložila v priprave na to konferenco, in za vse, kar sta storila, da bi se v Berlinu, glavnem mestu Nemške demokratične republike, prijetno počutili.

Tukaj smo se sešli zato, da bi izmenjali mnenja o tem, kaj lahko store in morajo storiti komunistične in delavske partije za okrepitov miru, varnosti, razvijanje vsestranskega sodelovanja in družbeni napredek v Evropi, upoštevajoč še posebej sklepe in priporočila lanskega srečanja v Helsinkih. Prepričan sem, da lahko odkrita in svobodna izmenjava mnenj na tej konferenci pomembno prispeva k uresničitvi teh ciljev, če bo s širokimi stališči in širokim pristopom spodbudila najširše sodelovanje vseh naprednih in demokratičnih sil na naši celini. Med pripravami na konferenco je tekla tudi razprava o odnosih med komunističnimi in delavskimi partijami Evrope. Razprava je potrdila načela neodvisnosti, enakoprav-

nosti in nevmešavanja kot temelj za sodelovanje med komunističnimi in delavskimi partijami.

Konferenca komunističnih in delavskih partij Evrope poteka v času, ko se na naši celini in na svetu v celoti razvijajo pomembni in dinamični procesi. V današnjem mednarodnem položaju se zrcali vsa zapletenost in protislovnost teh procesov, njihova povezanost in medsebojna odvisnost; ta položaj terja kar največ prizadevanja, da bi ustvarili pogoje za ureditev perečih problemov mednarodne skupnosti.

Naraščajoče sile demokracije, napredka in socializma se danes odločno bijejo za mir, ohranitev nacionalne neodvisnosti in suverenosti, politično in gospodarsko osamosvojitve, za svoboden in samostojen razvoj narodov. Njihova dejavnost je namerjena proti imperializmu, ostankom kolonializma, neokolonializma, proti vsem oblikam nadvlade in diskriminacije na svetu sploh.

Za sedanja gibanja na svetu je značilna globoka kriza kapitalističnega sistema, ki stopnjuje stara in poraja nova protislovja. Ta kriza zajema družbenoekonomske odnose in mednarodne odnose in je hkrati ekonomska, socialna, politična in moralna.

Kriza kapitalizma in mednarodnih političnih in ekonomskih odnosov kliče po nujnih naprednih družbenih preobrazbah, po globokih spremembah v teh odnosih in nadaljnji okrepitvi socializma in demokracije – seveda s pogojem, da vse napredne sile spoznajo neizogibnost, da se spremeni položaj, v katerem se ohranjata neenakopravnost in izkoriščanje, ko postajajo bogati čedalje bogatejši, revni pa čedalje revnejši. Nujnost časa je, da se uresničijo zgodovinska hotenja delavskega razreda in delovnih ljudi vsake dežele, razpolagati s presežno vrednostjo, ki jo ustvarjajo. Hkrati mora nacionalno bogastvo narodov, ki se je prej s kapitalističnim izkoriščanjem v najbolj grobih oblikah, zdaj pa z mehanizmom ekstraprofitov, večnacionalnih družb in na druge načine prelivalo in se preliva v razvite dežele, priti pod popolno suverenost teh narodov.

Odločni boj narodov in dežel, zlasti dežel v razvoju, za korenito spremembo sedanjih neenakopravnih mednarodnih gospodarskih odnosov se vedno bolj krepi. Samo s takšnimi spremembami je mogoče zagotoviti resnično neodvisnost in svobodo vseh narodov. V tem je pravo razredno bistvo boja za novo mednarodno gospodarsko ureditev, brez česar si ni mogoče zamisliti niti vzpostavitve pravičnejših odnosov na svetu.

Tu je tudi razlog, zaradi katerega prihaja do tako močnih tokov v sodobni družbi, zaradi katerega se je okrepila vloga delovnih množic v današnjem družbenem in političnem dogajanju in je tako izredno narasla njihova politična zavest.

Delavski razred in delovni ljudje se vedno bolj zavedajo svojega položaja in vloge v sedanjih družbenih sistemih. Čedalje bolj kritični so do sedanjih omejitev in čedalje odločneje zahtevajo, da jim je treba omogočiti soodločanje o bistvenih pogojih njihovega obstoja in prihodnosti, o

razpolaganju z rezultati dela in o upravljanju družbe, torej o takšnem svojem položaju, ki zagotavlja svobodo osebnosti in njen vsestranski ustvarjalni razvoj.

Na tej podlagi nastajajo v političnem razpoloženju širokih plasti delovnih ljudi premiki v prid naprednim socialnim preobrazbam. Pod tem pritiskom so vse družbene sile prisiljene proučiti svoje gledišča in vrednote ter iskati ustrezne rešitve. Kar zadeva prakso socializma, tudi ta nima izdelanih, enkrat za vselej in za vse razmere danih rešitev. Tudi njo spremljajo težave in protislovja. Čas prinaša nove zahteve v skladu z naraščanjem proizvodjalnih sil in družbene zavesti. Od tod nujnost različnih poti v boju za socializem in v njegovi graditvi.

Bistveno je, da rešitve, ki jih danes ponujajo napredne sile, izhajajo iz resničnih interesov delavskega razreda in delovnih ljudi. Prepričani smo, da je mogoče dati potrebne odgovore na nujnost družbenih preobrazb samo, če se bodo vodilne sile socializma ravnale po tem, če bodo delovale v skladu z objektivnimi zahtevami sodobnega sveta.

Zavedne socialistične sile morajo poiskati takšne rešitve, ki ne bodo samo zajele, marveč tudi presegle dosežene pozitivne politične, ekonomske in duhovne vrednote demokracije. Tako bodo odločilno vplivale na tokove družbenih dogajanj in bodo dejavnik razvoja in uveljavljanja socializma kot sinonima demokracije, enakopravnosti, neodvisnosti, pravic in svobode človeka.

Velika protikolonialna revolucija, ki je privedla do razpada svetovnega kolonialnega sistema, je na mednarodno politično prizorišče povedla prej zatirane narode, ki so si izbojevali politično neodvisnost. V njihovih deželah nastajajo danes družbene preobrazbe pri zapletenih mednarodnih okoliščinah in specifičnih notranjih razmerah. Na poti hitrejših družbenih sprememb so glavne ovire gospodarska zaostalost, pritiski imperializma, neokolonializma, sil prevlade nasploh, predvsem pa gospodarska neenakopravnost. Poglobljanje prepada med deželami v razvoju in razvitimi deželami spričo sedanje nepravilne mednarodne gospodarske ureditve, ki nenehno obnavlja neenakosti v prid razvitih, je glavni vir številnih in nevarnih mednarodnih problemov in sporov; brez premostitve tega prepada ni mogoče doseči trajnega miru in varnosti. Odprava protislovij, ki izvirajo iz omenjenega sistema odnosov, je bistven pogoj za ekonomsko in politično neodvisnost vseh dežel. Vrsta dežel v razvoju ubira čedalje jasneje opredeljeno pot k socialističnim preobrazbam družbe, kar izhaja iz objektivnih notranjih potreb razvoja in zagotovitve nacionalne neodvisnosti.

V sodobnih okoliščinah je boj narodov za politično in ekonomsko osamosvojitve, za neodvisen in svoboden nacionalni razvoj, za enakoopravno in demokratično mednarodno sodelovanje vseh narodov in dežel ne glede na razlike v družbenih sistemih, za mir in varnost na svetu prišel najmočneje do izraza v velikem gibanju neuvrščenosti.

Gibanje neuvrščenosti je zraslo v močan mednarodni dejavnik, ki neodvisno in samostojno določa svojo politiko in stališča in brez katerega ni več mogoče uspešno reševati svetovnih problemov. Neuvrščene države se neposredno postavljajo po robu imperialistični politiki in prevladi vsake vrste. Njinov boj je izraz splošnega naprednega in revolucionarnega procesa, ki je značilen za našo dobo. To je proces boja proti socialnemu in nacionalnemu zatiranju ter vsem oblikam izkoriščanja in podrejanja, za krepitev miru, varnosti in enakopravnega sodelovanja med narodi. Bližnja peta konferenca šefov držav ali vlad neuvrščenih dežel v Colombu bo imela izredno velik pomen za reševanje najbolj perečih in drugih zapletenih problemov današnjega sveta.

Politika neuvrščenosti je trajna usmeritev Socialistične federativne republike Jugoslavije in naše Zveze komunistov. Delavski razred, narodi in narodnosti Jugoslavije, ki aktivno sodelujejo v mednarodnem življenju in posebej še v gibanju neuvrščenih, s tem izpolnjujejo svoj internacionalistični dolg do svetovne skupnosti in človekovega napredka. To smo ob vseh priložnostih izpričali tudi v dejanjih, ko smo podpirali in podpiramo vse tiste, ki so se bojevali in se bojujejo za svobodo, neodvisnost in družbeni napredek sploh. Tudi iz zadnjih let je dobro znana pomoč, ki smo jo dajali osvobodilnemu boju narodov Vietnama, Kambodže, Laosa, Angole in sploh vsem narodnoosvobodilnim gibanjem in ogroženim narodom, ter naše zavzemanje, da bi našli rešitev za krizo na Bližnjem vzhodu in druga žarišča, ki ogrožajo svetovni mir.

Po drugi svetovni vojni in porazu fašizma so v Evropi nastale daljnosežne spremembe, zlasti z nastankom vrste novih socialističnih držav. Na naši celini, na kateri so se v tem stoletju odigrali najstrašnejši oboroženi spopadi v zgodovini človeštva, je zdaj s skupnimi napor evropskih držav ustvarjen pomemben napredek v utrjevanju miru in razvoju sodelovanja. Hladna vojna se je v marsičem preživela. Padajo še zadnja oporišča fašizma. Pomembno se je povečala zainteresiranost in pripravljenost evropskih držav, da bi tudi pri sedANJI blokovski razcepljenosti zboljševale medsebojne odnose in sodelovanje kot tudi sodelovanje z drugimi deželami in narodi na svetu, resda za zdaj pretežno na gospodarskem področju. Toda to sodelovanje vedno bolj napreduje tudi na drugih področjih – političnem, kulturnem in drugih.

Konferenca o evropski varnosti in sodelovanju je bila eden izmed najvažnejših rezultatov tega pozitivnega razvoja. Potrdila je, da upoštevanje interesov vseh dežel in potrpežljiva pogajanja lahko rodijo pomembne uspehe. Sklepna listina konference, ki določa načela evropske varnosti in sodelovanja, ustvarja široke možnosti za nadaljnje vsestransko zboljševanje odnosov med evropskimi državami.

Leto dni je še prekratko obdobje, da bi lahko celoviteje ocenili konkretne rezultate helsinške konference. Vendar pa lahko rečemo, da bi tudi v tem času morali pri uresničevanju njenih sklepov in priporočil doseči precej več. Kajti dejstvo je, da so bili, kar zadeva dvostranske

odnose med posameznimi državami, doslej samo med Jugoslavijo in Italijo ter med Poljsko in ZR Nemčijo sklenjeni pomembnejši sporazumi.

Vedno smo prisojali poseben pomen prizadevanjem za premostitev sedanjih blokovskih pregraj, diskriminacije in vseh ovir, ki se postavljajo na pot gospodarskemu in drugemu sodelovanju in zavirajo uspešnejši razvoj odnosov v Evropi.

Kar se tiče ukrepov za okrepitev zaupanja na področju varnosti, so bili doseženi samo začetni rezultati. Kar pa zadeva bistveno vprašanje – omejitev in zmanjšanje oborožitve ter začetek razorožitvenega procesa in graditve učinkovitega sistema enake varnosti za vse evropske države – doslej nismo dosegli nobenega napredka.

Še več, oboroževalna tekma se nadaljuje in krepi. V okviru doseženega splošnega ravnotežja vojaških sil še naprej narašča kvantitativna in rušilna moč atomskega in konvencionalnega orožja. To je še zlasti nevarno v Evropi, kjer so oborožene sile sicer tudi daleč najbolj koncentrirane. Pozitivne spremembe tega stanja bi nedvomno bistveno olajšale popuščanje napetosti v Evropi in na svetu. Skrajni čas je, da se lotimo bistvenih pogovorov o razorožitvi in da napravimo preobrat v urejanju tega usodnega problema, ki posega na vsa področja mednarodnih odnosov in hudo obremenjuje vse narode, predvsem delavski razred in delovne ljudi vseh dežel. Čedalje očitnejša postaja potreba, da skličemo izredno zasedanje generalne skupščine ZN o razorožitvi.

Popuščanje napetosti, ki je za zdaj prišlo najbolj do izraza v Evropi, mora prestopiti blokovske okvire in regionalne meje. Postati mora splošna značilnost mednarodnih odnosov. Medsebojna odvisnost miru in varnosti v Evropi in na Sredozemlju – ki je bila priznana tudi v Helsinkih – mora dobiti konkretne oblike, zdaj predvsem v urejanju krize na Bližnjem vzhodu in drugih problemov na tem območju. Jugoslavija se torej zaveza za univerzalni značaj popuščanja napetosti, upoštevajoč, da so evropski in svetovni mir, varnost in napredek nedeljivi. Napredne sile Evrope morajo k temu kar največ prispevati, opirajoč se predvsem na ZN kot najprimernejši forum za urejanje mednarodnih vprašanj in izboljševanje enakopravnega sodelovanja med narodi. Odločno se je treba upreti vsem poskusom, da bi degradirali svetovno organizacijo in zmanjšali njeno vlogo.

Kakor je znano, bo Jugoslavija prihodnje leto gostiteljica sestanka predstavnikov držav-udeleženk konference o sodelovanju in varnosti v Evropi. Že med pripravami na helsinško konferenco kakor tudi na konferenci sami smo razložili naše mnenje, da je to zgodovinsko zasedanje samo prva faza v organiziranem prizadevanju, da bi se okrepili pogoji za mir, varnost in enakopravno sodelovanje med vsemi narodi Evrope. Države-udeleženke konference ter vse napredne in demokratične sile v Evropi čaka veliko truda za dosledno uresničitev sprejetih sklepov. Zveza komunistov Jugoslavije in Socialistična federativna republika Jugoslavija

sta v polni meri in bosta tudi v prihodnje kar največ prispevali k njihovi uresničitvi.

Omenil sem že, da smo uredili še preostale sporne probleme med Jugoslavijo in Italijo. V celoti se zavzemamo za razvoj vsestranskih prijateljskih odnosov s sosednimi državami. Pri tem nas vodi načelo spoštovanja suverenosti in ozemelske nedotakljivosti vseh držav. To stališče smo odločno zastopali tudi med pripravami na konferenco v Helsinkih. V nenehnem prizadevanju za razvoj dobrih odnosov s sosednimi državami se zavzemamo za potrpežljivo reševanje vseh problemov, posebno tistih, ki se tičejo položaja naših narodnih manjšin v teh državah.

Če ne priznavajo narodnih manjšin in njihovih pravic, je to v neposrednem nasprotju z elementarnimi pravicami človeka, še zlasti pa z marksističnim obravnavanjem nacionalnega vprašanja. Menim, da je reševanje problemov njihovega položaja velikega pomena za odnose med narodi in za krepitev miru in sodelovanja v Evropi, kajti narodne manjšine so lahko in morajo biti mostovi sodelovanja in prijateljstva.

Ko govorimo o miru, je treba poudariti, da je ravno vmešavanje v notranje zadeve drugih ogrožalo mir in vedno povzročalo konflikte med deželami v Evropi in povsod na svetu. Zato smo se upirali in se bomo še nadalje zoperstavljali vsem oblikam vmešavanja v notranje zadeve drugih dežel. Vsako vmešavanje od zunaj, v kakršnikoli obliki, neposredno škoduje miru, varnosti in sodelovanju med narodi v Evropi in na svetu sploh.

V zadnjem času pa je spet slišati razne teorije, ki propagirajo – odkrito ali prikrito – politiko interesnih sfer ter odrekajo narodom pravico do neodvisnosti in samostojnega razvoja. To je v nasprotju s helsinškimi sklepi in ustanovno listino ZN in je naletelo na odpor in obsodbo ne samo pri komunistih, ampak tudi drugih naprednih silah ter najširši javnosti.

Nenehno širjenje fronte boja za napredek kot vsakdanje potrebe vseh narodov postavlja v ospredje veliko odgovornost vseh naprednih in demokratičnih sil. Od njih pričakujemo, da bodo delovale v skladu s sodobnimi možnostmi uresničevanja širših demokratičnih in socialističnih preobrazb in ustvarjanja enakopravnih mednarodnih odnosov.

V komunističnem gibanju se zdaj čedalje bolj uveljavljajo različne poti boja za socializem in nove oblike sodelovanja revolucionarnih in najširših demokratičnih sil, sloneče na načelih neodvisnosti, enakopravnosti, samostojnosti in nevmešavanja. Pri tem prihaja posebej do izraza odgovornost vsakega revolucionarnega gibanja pred svojim delavskim razredom in ljudstvom. To je že okrepilo vrsto komunističnih in delavskih partij, povečal se je njihov politični vpliv v nacionalnem obsegu, kar pozitivno vpliva tudi na splošne politične razmere v Evropi.

Zveza komunistov Jugoslavije se bo tudi v prihodnje zavzemala za uveljavitev teh načel, izhajajoč iz tega, da je sodelovanje med vsemi naprednimi in demokratičnimi silami na takšni podlagi v prid nadaljnjemu uspešnemu razvoju socializma kot svetovnega procesa. K temu lahko

zlasti prispeva svobodna in enakopravna izmenjava mnenj z namenom, da bi realno spoznavali in umevali mednarodne odnose in aktualne probleme boja za socializem in napredek. Objektivni pogoji sodobnega razvoja in specifičnosti posameznih držav narekujejo iskanje različnih odgovorov na bistvena in praktična vprašanja boja za napredek na notranjem področju in v svetovnem merilu. Dialoga o teh razlikah, ki so objektivne in zakonite, ni bilo mogoče odlagati niti obiti. Ustvarjalna razprava o vsem tem, ki mora seveda izključevati pritikanje etiket in napade, je eden izmed nujnih pogojev, da premostimo vse tisto, kar ovira razvoj delavskega gibanja, in prispeva k razvoju socialistične misli in prakse.

Jugoslovanski komunisti to upoštevajo, zato so vedno kritično proučevali lastno prakso kot tudi izkušnje drugih in tako gradili socialistične samoupravne odnose v svoji državi. Med drugim bi tukaj omenili tudi dve marksistični postavki, ki smo ju vedno imeli pred očmi: prvič, da je graditev socializma istovetna s procesom osvoboditve dela in delavskega razreda ter vzpostavljanja svobodnih združenj neposrednih proizvajalcev, in drugič, da je socializem vsesplošen proces in da se razredni boj bije v širokem svetovnem obsegu. Kajti dejanska osvoboditev delavskega razreda je najtesneje povezana z bojem narodov na vsem svetu za politično, ekonomsko in nacionalno osvoboditev.

Izmenjava mnenj v okviru priprav na to konferenco je bila izredno pomembna priložnost, da spoznamo možnosti in delovanje vseh naprednih sil v boju za mir, varnost, sodelovanje in družbeni napredek. Ta izmenjava mnenj, ki je potekala v ozračju odkritosti, strpnosti in medsebojnega upoštevanja stališč, je omogočila bolje seznaniti se s stališči vseh udeleženih partij in doseči soglasje o poglavitnih vprašanjih, ki so na dnevnem redu te konference. Tudi ob tej priložnosti se je jasno pokazalo, da delavska gibanja delujejo v različnih razmerah. To narekuje potrebo po različnih, pa tudi novih oblikah sodelovanja komunističnih, delavskih in drugih naprednih partij in gibanj. Še toliko bolj, ker je dosedanja zgodovinska izkušnja nedvoumno pokazala, kako nevzdržno je predpisovati splošnoveljavne recepte za reševanje zapletenih nalog sedanjega časa.

Na koncu bi rad poudaril, da nas čaka veliko vztrajnega dela, da bi učinkovito uredili sedanje najbolj pereče probleme, brez česar trajnega miru in varnosti ni mogoče doseči. Vse socialistične države in komunistične partije Evrope imajo, glede na svoj pomen in vpliv na mednarodne odnose, veliko odgovornost za mir in varnost, za nadaljnji pozitivni razvoj v Evropi. To terja od vseh nas nove napore za razširitev sodelovanja z vsemi naprednimi demokratičnimi silami na celini in pogumno spoprijemanje z izzivi našega časa, v katerem si socializem kot svetovni proces danes utira nove poti in slavi nove zmage.

NEODVISNOST IN ENAKOPRAVNOST – TEMELJ DOBREGA SODELOVANJA

(Iz zdravice na svečani večerji v Moskvi avgusta 1977)

Tovariš Brežnjev, ob najinem nedavnem srečanju v Beogradu, novembra 1976 sva temeljito pretresla jugoslovansko-sovjetske odnose. Plodno sva tudi izmenjala mnenja o mnogih vprašanih iz mednarodnih odnosov in odnosov v delavskem in komunističnem gibanju. Rezultate teh pogovorov smo pozitivno ocenili. Mnenja smo, da so bili ti pogovori spodbuda za nadaljnji razvoj prijateljskih odnosov in vsestranskega sodelovanja med našima državama ter med komunistično partijo Sovjetske zveze in ZKJ ter da so prispevali k našemu medsebojnemu razumevanju. Prepričani smo, da bodo tudi naši zdajšnji pogovori nov korak na tej poti.

Jugoslovansko-sovjetski odnosi so plodni in se uspešno razvijajo. Zelo lepe uspehe smo dosegli v gospodarskem sodelovanju. Ugodno napreduje sodelovanje na področju kulture, znanosti in tehnike ter drugod. K uspešnemu razvoju naših odnosov nasploh, ki jih moramo ob obojestranskih prizadevanjih še nadalje vsestransko poglobljati, pomembno prispeva sodelovanje med ZKJ in KP Sovjetske zveze. Vnovič bi rad posebej opozoril na vaš osebni delež, tovariš Brežnjev, ki ste ga prispevali k takemu poglobljanju sodelovanja med našima državama.

Razvoj dobrih in stabilnih odnosov ni samo v najglobljem interesu narodov naših dveh socialističnih držav, ampak je pomemben tudi za mednarodno skupnost, saj koristi miru in aktivni miroljubni koeksistenci ter družbenem napredku na svetu.

Naši odnosi temeljijo na načelih, ki smo jih že pred dvema desetletjema začrtali v naših skupnih deklaracijah, potrdili pa tudi v skupnih jugoslovansko-sovjetskih dokumentih ob našem zadnjem srečanju v Beogradu. Praksa je jasno pokazala, da so načela neodvisnosti, suverenosti, enakopravnosti, nevmešavanja, odgovornosti pred svojim delavskim razredom in ljudstvom, kakor tudi upoštevanje različnosti poti notranjega razvoja in značilnosti mednarodnih pozicij naših držav in partij, trajen nenadomestljiv temelj takšnih odnosov. Dosledno spoštovanje teh načel je jamstvo za uspešen razvoj vsestranskega sodelovanja naših držav in partij, pogoj medsebojnega razumevanja in zaupanja.

Boj narodov za pospešitev procesa nacionalne in socialne emancipacije, za demokratizacijo mednarodnih ekonomskih in političnih odnosov je ena izmed pglavitnih značilnosti sodobnih družbenih in političnih gibanj na svetu. Zgodovinske zmage ljudstev v Aziji in Afriki, čedalje večja vloga neuvršenih držav v mednarodnih odnosih, rast progresivnih sil in hotenj v raznih delih sveta pričajo o tem, kako nezadržno se krepi volja narodov, da gredo po poti neodvisnosti ter demokratičnih in socialističnih preobrazb.

Hkrati pa nam je očitno, kako se mednarodni položaj marsikje zaostreje. Nastajajo tudi nova žarišča kriz. Ni konca tujega vmešavanja v

notranje zadeve in pritiskov na neodvisnost, suverenost in neuvrščeno politiko mnogih držav in tudi celih kontinentov, kot zdaj posebno v Afriki. Krepi se oboroževalna tekma, ekonomski položaj dežel v razvoju pa se poslabšuje.

Vse to povzroča mednarodno nestabilnost in močno ogroža mir in varnost na svetu. To zavira in tudi ustavlja pozitivne procese, pogloblja mednarodno nezaupanje, na dan pa prihajajo celo take negativne tendence, ki bi morale že zdavnaj izginiti z zgodovinskega prizorišča. Po našem trdnem prepričanju se morajo temu odločno upreti vse miroljubne in napredne sile. Človeštvo ne sme dopustiti, da bi bili razvrednoteni in ogroženi dosednji rezultati, doseženi v vztrajnem boju za krepitev miru, dejavne miroljubne koeksistence, proti silam imperializma, neokolonializma in prevlade, kakor tudi prizadevanja za popuščanje mednarodne napetosti.

Pri procesu pogajanj in popuščanja mednarodne napetosti ni nikaršne alternative. Vendar pa nam regionalna in vsebinska omejenost tega procesa, hude ovire in zastoji v napredovanju procesa, ki groze, da bodo vodili celo do stagnacije, pa prizadevanja, da bi ta proces izrabili za ozke cilje in ne za sredstvo, ki bi rabilo za demokratizacijo mednarodnih odnosov in za odpravljanje blokovskih delitev, zbuja resno zaskrbljenost. Zato si moramo na nove načine prizadevati, da bi se ta proces okrepil, razvil in razširil na vsa območja sveta in vsa področja mednarodnih odnosov, da bi prišlo do resničnih sprememb v odnosih med državami in narodi, ki so možne le na temelju enakopravnosti, nevmešavanja in spoštovanja suverene pravice vsakega naroda, da odloča o svoji usodi.

Jugoslavija je močno zainteresirana, da bi brez odlašanja, dosledno in celovito uresničevali odločitve, sprejete na helsinški konferenci. Kot gostiteljica beograjskega sestanka predstavnikov držav, udeleženk helsinške konference, si aktivno prizadeva za vse to. Posebej pa smo zaskrbljeni zaradi vedno nevarnejše tekme v oboroževanju, ki po svoje otežuje, da bi rešili žgoče probleme večine človeštva, zavira ekonomski razvoj, zlasti neuvrščenih in držav v razvoju, grozi, da bo razvrednotila proces popuščanja napetosti, in izpostavlja svet novim, še hujšim nevarnostim. Skrajni čas je, da bi naredili konec tej dirki in sprejeli ukrepe, ki bi vodili k resnični razorožitvi. Zato pripisujemo tolikšen pomen posebnemu zasedanju generalne skupščine OZN o razoroževanju.

Posebej bi rad poudaril, da je naglejši napredek držav v razvoju in uvedba novega mednarodnega gospodarskega reda eno od bistvenih vprašanj današnjega časa, od ureditve tega vprašanja pa niso odvisni le mir, neodvisnost narodov in mednarodna varnost, temveč tudi realne možnosti za napredek vseh držav. Gibanje neuvrščenih držav se aktivno zavzema za ureditev tega vprašanja.

Močno smo zaskrbljeni tudi zaradi zaostrovanja krize na Bližnjem vzhodu in razpleta dogodkov v Afriki. Jugoslavija se aktivno zavzema za dosledno spoštovanje neodvisnosti in opredelitve za neuvrščeno afriških

držav ter njihove pravice, da svobodno in samostojno začrtujejo poti svojega razvoja, brez vmešavanja od zunaj.

Prepričani smo, in to prepričanje je živo bolj kot kdaj prej tudi v vsej mednarodni skupnosti, da so mir, popuščanje mednarodne napetosti, odstranjevanje kriznih žarišč, resnični koraki k razorožitvi, pa pospešeni napredek držav v razvoju in uvedba novega mednarodnega gospodarskega reda ne le organsko povezani med seboj, temveč tudi neločljivi. Resnično varnost, trden mir in napredek človeštva je moč uresničiti le, če se bolj smelo in odločneje kot doslej lotimo reševanja teh problemov.

Peta konferenca neuvršenih držav v Colombu je z največjo odgovornostjo pristopila k tem vprašanjem, k reševanju le-teh pa se je usmerila celotna dejavnost neuvršenih držav. S tem se je gibanje neuvršenih še nadalje potrdilo kot eden od nenadomestljivih samostojnih faktorjev v boju za mir in reševanje vitalnih vprašanj v mednarodnih odnosih, s tem pa tudi za spremembe v svetu. Socialistična Jugoslavija se kot neuvrščena država vsestransko udeležuje pri izvajanju sklepov te konference in pri krepitvi akcijske sposobnosti gibanja neuvršenih držav.

Širina boja za socializem je prinesla bogastvo oblik in poti pri uresničevanju revolucionarne preobrazbe sodobnega sveta. Borba za mir, neodvisnost, varnost, enakopravno sodelovanje, borba za svoboden razvoj vseh držav, predstavlja bistveni sestavni del borbe za socializem. Zato tudi vprašanja medsebojnih odnosov revolucionarnih partij in gibanj vseh naprednih sil, njihovega sodelovanja in solidarnosti dobivajo vse večji pomen in aktualnost. Neprestano se potrjuje, da so načela samostojnosti in enakopravnosti revolucionarnih gibanj ter njihova odgovornost pred lastnim delavskim razredom in narodom, načela neodvisnosti in nevmešavanja v zadeve drugih, trajna osnova za odnose med vsemi komunističnimi in delavskimi partijami ter vsemi drugimi naprednimi in demokratičnimi gibanji.

Samo ob doslednem spoštovanju načel je mogoče zagotoviti normalno in plodno izmenjavo izkušenj v boju za socializem in družbeni napredek, bogatenje prakse socialističnih gibanj posameznih držav in njihov prispevek k svetovnemu boju za socializem. Pomen berlinske konference komunističnih in delavskih partij Evrope vidimo ravno v tem, da je odkrila pomen teh načel za odnose v komunističnem in delavskem gibanju ter na teh osnovah pomembno prispevala k izboljšanju sodelovanja med komunističnimi in delavskimi partijami vseh naprednih sil naše celine.

»Bogastvo oblik revolucionarne preobrazbe«, Delo, 18. 8. 1977.

NE ŽELIMO VSILJEVATI DRUG DRUGEMU SVOJIH IZKUŠENJ

(Iz zdravice, ki jo je J. B. Tito izrekel svojemu gostitelju Hua Guo-fengu avgusta 1977 v Pekingju)

LR Kitajska priteguje pozornost držav po svetu ne le kot velika dežela z največ prebivalci, temveč tudi zaradi tega, ker je pod vodstvom KP Kitajske in s predsednikom Mo Ce-tungom na čelu izpeljala zares veliko revolucijo, ki je zgodovinskega pomena za ves svet in ki je trajala desetletja in se še nadaljuje; pa tudi zato, ker LR Kitajska igra pomembno vlogo v mednarodnih odnosih.

Ko se je po drugi svetovni vojni pojavila LR Kitajska, se je spremenila politična podoba sveta. Junaštvo borcev vaše revolucije in tvorcev nove Kitajske v Jugoslaviji poznamo in spoštujemo. Čeprav nas ločuje na tisoče kolometrov, smo zlasti med drugo svetovno vojno občutili sorodnost ciljev naših revolucij in boja narodov naših držav. Bojevali smo se proti okupaciji in imperializmu, proti domačim izdajalcem, za novo, bolj pravično družbeno ureditev.

Vaše ljudstvo, znano po marljivosti in pogumnosti, ima za seboj hude preizkušnje in velika odrekanja ter je dokazalo, da je pripravljeno na velike žrtve in ustvarjanje. V teh treh desetletjih ste zares dosegli velike uspehe na vseh področjih. Cilj, ki ste si ga zastavili, da do konca stoletja razvijete svojo državo še veliko hitreje in temeljiteje, zasluži spoštovanje. Iskreno vam želimo, da bi uspešno opravili to težavno, vendar pomembno nalogo...

... Večino vsakega naroda in vsake države, pa najsi gre za majhne ali velike, zgodovina ceni predvsem po njihovem deležu k splošnemu napredku človeštva, po tem, koliko pripomorejo k spremeni delu k osvobajanju delovnega človeka, k svobodi narodov in držav.

Kitajsko ljudstvo se je med dolgo zgodovino, v dolgotrajni revoluciji, ki je naredila konec polkolonialnemu in polfevdalnemu položaju Kitajske, uvrstilo med tiste narode, katerih prispevek k napredku človeštva je danes presegel nacionalne meje in postal del občečloveške zakladnice. Kitajsko revolucionarno gibanje je prevzelo tudi zgodovinsko odgovornost pri iskanju in odkrivanju lastnih poti, tako med dolgoletno revolucionarno vojno, kot tudi v socialistični graditvi.

Usoda jugoslovanskih narodov je bila v marsičem podobna vaši. Tudi jugoslovanski narodi so bili dolga stoletja izpostavljeni napadom tujih osvajalcev. Čeprav smo se bojevali daleč drug od drugega in v različnih okoliščinah, smo si prizadevali doseči enake cilje: svobodo, nacionalno neodvisnost, politično in ekonomsko osamosvojitve. To seveda ni bilo lahko; težav je bilo izredno veliko. Trdno smo prepričani, da je edina prava pot – opreti se na lastne sile in se ozirati predvsem na lastne razmere.

Socialistična Jugoslavija je dokaj majhna država, ki se je rodila iz velikanskih žrtev v surovem boju proti tujim napadalcem in domačim reakcionarnim in izkoriščevalskim silam. Skozi zgodovino, zlasti novejšo, smo bili izpostavljeni hudim preizkušnjam. Naši narodi so si sami izbojevali svobodo in neodvisnost in s tem tudi pravico, da organizirajo svoje življenje in grade svojo prihodnost tako, kot so se sami odločili in kot najbolj ustreza našim zgodovinskim in konkretnim okoliščinam.

Naši državi sta si torej v nadčloveškem boju in z velikanskimi žrtvami začrtali svojo usodo. Tako mi kot vi smo imeli v različnih razmerah svoji avtentični revoluciji. V vsem tem vidimo pomembne pozitivne okoliščine za nadaljnji razvoj naših odnosov in sodelovanja.

Razlike, ki obstajajo med nami, ne bi smele vplivati na to sodelovanje, saj predvsem izvirajo iz različnih okoliščin, ki smo jih preživljali in v kakršnih zdaj živimo. To sodelovanje temelji na načelih enakopravnosti, razlike pa niso ovira, še zlasti, ker ne želimo svojih zamisli vsiljevati drug drugemu. Že velikokrat se je pokazalo, da nekaterih izkušenj, najsi so bile v posamezni državi še tako uspešne, ni moč vsiljevati drugim državam in narodom kot splošno zakonitost socializma, ne oziraje se, za katero državo in za kakšne izkušnje gre.

Naše izkušnje temelje na širokem razvoju sistema socialističnega samoupravljanja, od tovarn, šol, vasi, pa do federacije. V zadnjih 25 letih smo storili vse, da bi se nenehno krepila odločilna vloga delavskega razreda in delovnih ljudi v družbi, hkrati pa smo preprečevali birokratizacijo. Prišli smo do spoznanja, upošteva naš geopolitični položaj in velikost države, da ne moremo razvijati avtarkičnega temveč odprto gospodarstvo, ki lahko spremlja in izkorišča sodobno, moderno tehnologijo ter nenehno povečuje produktivnost. Razvili smo široko ekonomsko sodelovanje z drugimi državami, z razvitimi državami zahoda in vzhoda, z državami v razvoju in drugimi.

Tovariši in prijatelji, v zadnjih desetletjih je v svetu prišlo do velikih sprememb. Velika večina narodov se je osvobodila kolonialne podrejenosti in si izbrala pot nacionalne neodvisnosti, politične in ekonomske emancipacije. Prepričan sem, da ni več daleč dan, ko bo kolonializem povsem iztrebljen. V tem dokaj kratkem razdobju se je izredno okrepila zavest narodov in njihova odločenost, da sodelujejo pri ustvarjanju bolj pravičnih mednarodnih odnosov, v katerih ne bo neenakopravnosti in nadvlade.

Hkrati je še vedno čutiti težnje, da bi ohranili umetno delitev sveta, ki se je rodila v razdobju hladne vojne. Nekatero države so izpostavljene tujemu pritisku, ki ogroža njihovo nacionalno neodvisnost in celo ozemeljsko nedotakljivost. Namesto da bi reševali mednarodne krize, nastajajo še nova žarišča. Tekma v oboroževanju postaja vse ostrejša in vse nevarnejša.

Očitno je torej, da je mednarodni položaj zelo zapleten in protisloven, da ga obremenjujejo mnogi resni mednarodni problemi, ki jih ne rešujejo,

zaradi česar smo zaskrbljeni. Zato ima danes vsaka država veliko politično in moralno odgovornost, da bi premostili tako stanje.

Neuvrščene države si že dolgo let, izhajajoč iz tega, močno prizadevajo v boju proti imperializmu, kolonializmu, neokolonializmu in vsaki drugi obliki nadvlade, proti blokovski politiki in vmešavanju v notranje zadeve drugih držav. Tako hkrati tudi prispevajo svoj nenadomestljivi delež k oblikovanju bolj pravičnih političnih in ekonomskih odnosov v svetu in k progresivnemu razvoju sploh. Ti njihovi skupni in dolgoročni interesi so precej pred posameznimi ideološkimi političnimi ali drugimi razlikami, ki so sicer tudi povsem razumljive. Gibanje neuvrščenih je po zaslugi tega postalo moralna in politična sila, ki je ni več moč prezreti v mednarodni politiki. Upamo, da bo v prihodnje to gibanje postalo tudi vse večja ekonomska sila.

Cenimo podporo, ki jo vaša država daje gibanju neuvrščenosti. Moram povedati, da je veliko poskusov, da bi razbili enotnost in solidarnost neuvrščenih držav in okrenili možnosti za njihovo dejavnost. Nekateri sile izkoriščajo bodisi revščino, bodisi socialna strujanja, pa tudi nacionalna, verska in druga navzkrižja na posameznih območjih.

Žal danes ne moremo reči, da je mir zagotovljen, kljub željam velike večine človeštva. Vendar pa tudi vojna ni neizogibna. Odločen in aktiven boj za mir terja tudi odločno kritiko vsega negativnega v mednarodnih odnosih. Seveda si ne delamo iluzij, da je vselej mogoče povsem doseči zaželeni cilj, trdno pa verujemo v napredek sodelovanja in razumevanja. Druge možnosti ni.

Ne da bi rešili zdajšnje krize, ne morejo napredovati proces popuščenja mednarodne napetosti, miroljubno sožitje in mednarodno sodelovanje. Te krize zdaj najbolj obremenjujejo Afriko, Bližnji vzhod in Sredozemlje. V Afriki sta dekolonizacija Namibije in Zimbabveja ter izkoreninjanje apartheida naletela na trdovraten odpor rasističnih vlad v Rodeziji in Južnoafriški republiki. Imperialistične in reakcionarne sile ju podpirajo v tem odporu. Hkrati pa je vse močnejši boj narodnoosvobodilnih gibanj na afriškem jugu, ki ima za cilj odpraviti kolonializem in rasizem. Ta gibanja so deležna vse močnejše politične in materialne podpore velike večine držav po svetu.

Nova žarišča v Afriki ogrožajo mnoge že izbojevano pridobitve osvobodilnega boja afriških in arabskih držav. To daje možnosti za dejavnost zunanjih sil, za vmešavanje v notranje zadeve teh držav. Smo proti temu, da bi bila Afrika bojišče za blokovsko tekmovanje oziroma za tekmo velesil. Posledice takega razpleta škodujejo položaju afriških držav in negativno vplivajo na enotnost neuvrščenih držav Afrike, hkrati pa objektivno, tudi na interese miru v svetu.

Kriza na Bližnjem vzhodu postaja vse bolj zapletena. Ravnanje Izraela v zadnjem času utemeljuje razloge za zaskrbljenost. Negotovost pri iskanju rešitev se je še povečala, tako da spet grozi nevarnost, da bi se ponovno znašli v položaju »ne vojna ne mir«.

Tudi ob tej priložnosti bi rad poudaril, da je neuvrščenost trajna opredelitev Jugoslavije, ki se je rodila iz bistva naše revolucije in našega socialističnega samoupravnega sistema. Naša država se skupaj z drugimi neuvrščenimi državami kar najbolj zavzema za uresničitev stališč in odločitev, ki smo jih lani sprejeli na konferenci šefov držav in vlad neuvrščenih v Colombu.

Posebej se zavzemamo za to, da bi se spremenili zdajšnji ekonomski odnosi v svetu, ki so izrazito izkoriščevalski in v prid najbolj razvitih držav. Stvarno gledano je sprememba takih odnosov v interesu nerazvitih in razvitih držav. Svet terja nov mednarodni gospodarski red, kot je to navedeno tudi v sklepih, sprejetih na 6. in 7. posebnem zasedanju generalne skupščine OZN.

Ne glede na težave smo mnenja, da mora čim več držav sodelovati pri pogovorih, ki naj bi vodili do popuščanja mednarodne napetosti in manjšega nezaupanja med državami. Pred kratkim smo bili tudi gostitelji pripravljalnega sestanka za konferenco o varnosti in sodelovanju v Evropi, na temelju odločitve, sprejete v Helsinkih. Glavni pogovori se bodo nadaljevali oktobra. Čeprav nismo dosegli po Helsinkih velikih uspehov, je prevladala bolj stvarna in pozitivna smer. Če hočemo mir, varnost in poglobljanje sodelovanja, ni druge poti, kot da se nadaljujejo potrpežljiva in plodna prizadevanja, ki imajo za cilj popuščanje mednarodne napetosti in razvijanje sodelovanja na temeljih sožitja. Že leta 1955 je konferenca v Bandungu močno spodbudila idejo miroljubnega sožitja in na tej konferenci se je izoblikovalo deset znanih načel. Vsesplošno znano je, kako pomembno vlogo in velik delež je imela na tej pomembni konferenci LR Kitajska.

Odločno podpiramo pravičen boj arabskih narodov za osvoboditev njihovega ozemlja, ki ga je Izrael zasedel med vojno leta 1967. To nevarno krizo je moč rešiti le tako, da se Izrael umakne z zasedenega ozemlja, da Palestinci uveljavijo svoje zakonite nacionalne pravice, tudi pravico do ustanovitve svoje neodvisne države, in da sta zagotovljeni neodvisnost in varnost vsem državam na Bližnjem vzhodu.

»Krepitev sodelovanja na temeljih sorodnih izkušenj in skupnega boja.« Delo, 31. 8. 1977.

O VSEBINI EVROKOMUNIZMA*

(Iz intervjuja za »New York Times« februarja 1978 v Igalu)

J. RESTON: Dandanes je veliko kontroverznosti o pojavu, ki se imenuje »evrokomunizem«. Ali obstaja v vaših očeh nekaj takega in kako ga ocenjujete v kontekstu odnosov Vzhod-Zahod?

J. B. TITO: Govoril sem že o tem, da sam termin »evrokomunizem« ni ustrezen, poudarjal pa sem tudi to, da ni bistveno, kako se kakšna politika imenuje, temveč je bistvena njena vsebina. To razumemo tako, da se

komunistične partije v nekaterih zahodnoevropskih državah posvečajo aktualnim problemom lastnega naroda in delavskega razreda in da prevzemajo odgovornost predvsem pred svojim ljudstvom in delavskim razredom v svoji deželi. Dejansko je to iskanje lastnih poti k demokratizaciji družbe in socializmu, v skladu s specifičnimi pogoji in konkretnimi družbenimi okoliščinami, v katerih delujejo. Vsaka partija ima pravico sama presojati stanje družbene zavesti in objektivne družbene razmere v svoji deželi, na lastni izkušnji preverjati določene zgodovinske zakonitosti in se v boju za interese delavskega razreda, delovnih ljudi in njihov položaj v družbi opredeljevati za tiste načine delovanja, ki jih ima v danem trenutku za najprikladnejše in najučinkovitejše. Po tej poti smo, kot je dobro znano, mi že davno krenili in na njej dosledno vztrajali, ne glede na vse težave, na katere smo zaradi tega zadevali.

Sedanjo usmeritev nekaterih komunističnih partij zahodne Evrope spodbujajo zahteve delavskega razreda, objektivne družbene spremembe v teh državah in naraščanje demokratičnih sil v njih. To je sicer tesno povezano s splošnimi gibanji v Evropi in v širšem svetu, s težnjami dežel in narodov po popolni neodvisnosti, enakopravnosti in demokratizaciji mednarodnih odnosov. K takšnemu razvoju je v svetu velikih razlik, pa tudi naraščajoče medsebojne odvisnosti komunistično gibanje pomembno prispevalo, pri čemer je doživljalo hkrati tudi lastno demokratično evolucijo. To je prišlo do izraza tudi na berlinski konferenci komunističnih in delavskih partij Evrope. Komunistične partije v nekaterih razvitih zahodnih državah so pri tem, ko uveljavljajo sedanjo smer, postale eden odločilnih družbenopolitičnih dejavnikov v svojih državah.

Tem partijam danes očitajo, da so se postavile na kritično stališče do blokvske razdelitve Evrope. Toda tako kakor tudi nas jih vodi prepričanje, da je mogoče sodobna protislovja v svetu kot tudi konfliktna situacije v njihovih državah premagovati samo s preraščanjem blokovskih delitev. To pa so potemtakem stališča, ki so zelo blizu stališčem neuvrščenih držav.

Rezultat sedanje politike nekaterih komunističnih partij zahodne Evrope je tudi, da so se bolj zblížale. To je tudi normalno, kajti čim bolj so dežele, narodi in gibanja samostojni in neodvisni, tem bolj se objektivno tudi navezujejo eni na druge, pri čemer je njihova enakopravnost glavni pogoj za dobro sodelovanje. Na to zblíževanje torej ni treba gledati kot na neki regionalni evropski model, ki bi spreminjal bistvo ideje komunizma, temveč kot na potrebo po bolj intenzivnem izmenjavanju izkušenj in mnenj v sedanjem zapletenem položaju.

Skratka, na ta gibanja gledamo kot na del splošnih progresivnih družbenih procesov, kot na del boja za socializem z demokratičnimi sredstvi. Analogno temu menimo, da bi bilo treba do te politike imeti tudi demokratičen odnos.

»Naša revolucija je bila od vsega začetka avtentična in nikakršne spremembe osnovnih opredelitev niso mogoče«, Delo, 4. 3. 1978, str. 3.

ODNOSI V MEDNARODNEM DELAVSKEM IN NAPREDNEM GIBANJU

(Iz referata predsednika Tita na XI. kongresu ZKJ, junija 1978 v Beogradu)

Odnosi v delavskem in naprednem gibanju sploh so neločljivi del tokov v sodobnem svetu. Različne razmere boja za socializem terjajo od subjektivnih sil vso ustvarjalno idejno in politično dejavnost pri reševanju problemov in protislovij, s katerimi se soočajo. Zato so še bolj nujni demokratični odnosi med vsemi delavskimi in drugimi naprednimi strankami in gibanji, posebej med socialističnimi državami. Takšni odnosi pomenijo dosledno spoštovanje načel enakopravnosti strank in gibanj, njihove samostojnosti in odgovornosti pred svojim delavskim razredom in ljudstvom, načel neodvisnosti, nevmešavanja in upoštevanja medsebojnih razlik. Brez tega si danes ni mogoče zamisliti krepitev sodelovanja in solidarnosti naprednih sil. To je tudi pogoj za nepretrgan razvoj socializma kot svetovnega procesa.

Ta načela postajajo vse bolj realnost v odnosih v delavskem gibanju. Toda to ne pomeni, da je boj za njihovo popolno upoštevanje danes manj potreben. Praksa potrjuje, da ta pozitivni splošni proces spremljajo močna nasprotovanja in obremenitve iz preteklosti, celo poskusi, da bi se vrnili k starim, preseženim odnosom. Torej je boj za njihovo popolno uveljavitev v sodelovanju z vsemi strankami in gibanji še naprej ena od najpomembnejših nalog Zveze komunistov Jugoslavije.

Sodimo, da se v delavskem gibanju v zadnjih letih poglobljajo in krepijo pozitivni tokovi in težnje. Mnoge komunistične in delavske partije, na primer v Zahodni Evropi, so prerasle v pomembne nacionalne politične sile. Samostojno in ustvarjalno razčlenjujejo svoje koncepte boja za socializem v konkretnih zgodovinskih razmerah sodobne krize kapitalističnih družbenih odnosov. Pri tem vstopajo tudi v aktiven in enakopraven dialog z drugimi demokratičnimi in naprednimi silami, svojo tekočo in dolgoročno politično akcijo pa snujejo na potrebi po ohranitvi in poglobljanju demokratičnih pridobitev družbenega razvoja. To vodi k povečanju njihovega ugleda in vpliva na družbena in politična dogajanja v njihovih državah in na mednarodnem področju. V celoti gledano gre za napreden pojav, za iskanje novih poti boja za socializem.

To obenem potrjuje, da se bo boj za socializem tudi v prihodnje razvijal v različnih oblikah, da ni univerzalnih »modelov« in da nobena konkretna zgodovinska izkušnja ne more imeti splošnoveljavnega pomena. Noben poskus absolutizacije svoje izkušnje in težnja, da bi jo vsilili drugim, ne prispevata k uspehu boja za zgodovinske interese delavskega razreda in tudi ne k nadaljnji uveljavitvi socializma kot svetovnega procesa.

Prav tako je pomembno, da se večja družbena zavest o povezanosti in soodvisnosti razvoja socialistične demokracije in materialnega in duhov-

nega razvoja socialistične družbe. Širi se družbenoekonomska osnova za krepitev pobude in aktivnejši vpliv delovnih ljudi v socialističnih državah na gospodarskem in tudi na političnem področju. S tem se večajo možnosti za hitrejši razvoj potenciala sodobne socialistične družbe.

Takšen pozitiven razvoj v delavskem gibanju s svoje strani spodbuja enakopravnost in vzajemno spoštovanje, krepi spoznanje o nujnosti medsebojnega sodelovanja na demokratični podlagi in o potrebi enakopravnega sodelovanja z vsemi drugimi demokratičnimi in naprednimi silami.

V nekaterih državah prihaja tudi do sodelovanja komunistov, socialistov in socialnih demokratov pri posameznih vprašanjih. Nadaljnje razvijanje tega sodelovanja je v interesu delavskega razreda in delovnih ljudi, ki jih predstavljajo, v interesu miru, demokracije in socializma. Poleg pomembnih rezultatov v tem pogledu so razumljivo tudi velike težave in tudi konfrontacije. Eno je neizpodbitno – takšno sodelovanje se lahko uresničuje samo na podlagi enakopravnosti in vzajemnega spoštovanja, z odpravljanjem starih nezaupanj in sektaštva.

Toda pred očmi je treba imeti, da vsi ti pozitivni procesi v svetu potekajo v razmerah blokvske razdeljenosti in oboroževalne tekme. Razne grožnje in pritiski od zunaj resno otežujejo hitrejši in svobodnejši razvoj demokratičnih odnosov sploh. Kljub tem in drugim nasprotovanjem se bodo ti procesi po našem mnenju še naprej razvijali.

Ne moremo zapirati oči pred obstojem negativnih teženj. Vidimo, da prihaja tudi do slabitve posameznih partij, do novih delitev in razcepov v njih. Kažejo se težnje po institucionalizaciji odnosov v delavskem in naprednem gibanju. Tega ne odobravamo ne glede na to, v katerem delu delavskega gibanja se to dogaja. Menimo, da je negativno kakršnokoli ponovno uveljavljanje centrov za vodenje delavskega gibanja, saj takšni poskusi lahko le zavirajo sodobne pozitivne procese. Prav tako so poskusi vsiljevanja lastnih političnih in ideoloških konceptov strankam in gibanjem neuvršenih in drugih dežel v razvoju v nasprotju z življenjskimi interesi teh dežel in njihovo pravico, da svobodno določajo poti svojega razvoja. To lahko vodi tudi k vnašanju blokvskih delitev med neuvrščene dežele. Zveza komunistov in vse druge naše družbenopolitične organizacije morajo odločno nasprotovati takšnim poskusom.

Berlinska konferenca komunističnih in delavskih partij Evrope je bila velik korak naprej v razvoju njihovih odnosov in sodelovanja na demokratični podlagi. To je bil tudi pomemben dogodek v boju za mir in enakopravno sodelovanje v Evropi. Svobodna in odkrita izmenjava mnenj na konferenci je omogočila sprejem dokumenta, ki ima po našem prepričanju dolgoročen pomen. Predvsem mislim na sprejeta načela, ki so podlaga za razvoj plodnega internacionalističnega sodelovanja in solidarnosti med komunističnimi in delavskimi partijami, med vsemi naprednimi silami.

Konferenca je spodbudila razpravo o vrsti pomembnih vprašanj boja za socializem, medsebojnih odnosov komunističnih in delavskih partij,

njihovih odnosov do drugih demokratičnih in naprednih strank in gibanj, boja narodov dežel v razvoju in o drugih vprašanjih. Mislim, da je to zelo pozitivno. Vedno smo menili – to pa smo poudarili tudi na berlinski konferenci – da je načelna javna razprava o vseh vprašanjih, ki so v interesu komunističnih in delavskih partij in razvoja socializma, nujna za nadaljnji napredek revolucionarne teorije in prakse. Razumljivo mora biti konstruktivna in voditi k izboljševanju medsebojnih odnosov in ne k političnim konfliktom. Mi smo proti razpravam in polemikam, v katerih dajejo razne etikete in prihaja do pojavov, ki presega okvire načelne tovariške razprave.

Želimo, da se enakopravna razprava med delavskimi in sploh naprednimi strankami in gibanji še naprej razvija in zajema vsa poglobljena vprašanja boja za družbeni napredek in socializem, za demokratizacijo mednarodnih političnih in gospodarskih odnosov. Posebnega pomena je aktivnejše prizadevanje vseh socialističnih in drugih naprednih sil pri zagotavljanju boljšega mednarodnega razumevanja za probleme dežel v razvoju. Kajti boj dežel v razvoju za hitrejši razvoj, za pravičnejše in humanejše odnose v svetu bo čedalje bolj dajal pečat nadaljnjim revolucionarnim preobrazbam. Tem vprašanjem mora zveza komunistov v prihodnjem obdobju nameniti še večjo pozornost.

Referat predsednika Tita, resoluciji, statut ZKJ, izd. ČZDO Komunist, Ljubljana, julij 1978, str. 15–18.

**Mednarodni odnosi in zunanja politika
Jugoslavije**

JUGOSLAVIJA NE ZAHTEVA NIČ DRUGEGA KOT ZEDINJENJE SVOJIH NARODOV

(Govor na velikem ljudskem zborovanju v Ljubljani 27. maja 1945.)

Bratje in sestre, tovariši in tovarišice! Dovolite mi, da vas pozdravim v vaši Sloveniji, v naši jugoslovanski Ljubljani. Ta današnji veličastni zbor je dokaz, da so srca Slovencev, ogromne večine slovenskega ljudstva, utripala skupno s srci ljudstva Hrvaške, Srbije, Makedonije, Črne gore, Bosne in Hercegovine, ko je leta 1941 padla po naši državi tedaj največja sila v Evropi. Slovenski narod, združen v Osvobodilni fronti, je v teh štirih letih s svojo neomahljivostjo dokazal, da je rajši pripravljen umreti, kakor pa postati suženj svojega stoletnega sovražnika – nemškega osvajalca.

Ni bilo lahko – to so bila težka leta, leta trpljenja in krvavega okupatorjevega terorja, težka leta neenake borbe, borbe skoraj golorokih partizanov z do zob oboroženimi tolpmi nemških osvajalcev in njihovih slovenskih hlapcev, »bele garde« pod poveljstvom sivolasega izdajalca Rupnika. Zgodovina borbe Slovencev je enaka zgodovini borbe Hrvatov, Srbov in ostalih narodov Jugoslavije.

In danes lahko tu, na ulicah Ljubljane, smelo trdimo, da smo izvršili svojo dolžnost do naše skupne domovine, da so Slovenci izvršili svojo dolžnost do svoje ožje in do svoje skupne domovine. Demokratične federativne Jugoslavije. Naš boj z največjim sovražnikom ne le Slovanov, temveč vsega človeštva, kulture in napredka, je končan. Slovenija je osvobojena. To osvobojenje je predvsem vaše delo, delo najboljših sinov Slovenije in sinov vseh narodov Jugoslavije.

Osvobojeni so naši bratje v Istri in v Slovenskem Primorju. Niso pa še osvobojeni naši bratje na Koroškem. Ti še čakajo svoje osvoboditve. V vašem imenu in v imenu cele Jugoslavije – nove federativne Jugoslavije – izjavljam danes, da naše misli niso zapustile naših bratov na Koroškem, ki žal še dalje drhte in trpijo pod gestapovskim terorjem, preoblečenim v drugačno uniformo. Za to imamo številne primere. Komaj nekaj dni je minilo, odkar so morale naše čete zapustiti Koroško, in že čujemo tožbe in klice naših bratov na Koroškem na pomoč. S tega veličastnega zbora sporočamo našim zapadnim zaveznikom, da odgovornost za vse, kar se tamkaj dogaja, poslej ne pada na nikogar drugega kakor nanje. Pozivamo jih, naj drže svojo besedo, naj drže tisto besedo, ki so jo dali v Atlantski pogodbi, ko so govorili, da bo vsak narod imel pravico, da sam odloči o svoji usodi. To sporočamo zaveznikom in terjamo od njih, da zavarujejo

naše prebivalstvo pred istimi preganjalci, ki so ga preganjali stoletja in ki so ga preganjali zlasti v zadnjih letih.

Naše Slovensko Primorje je po dolgih letih osvobojeno, toda prišlo je do neprijetnih dogodkov, prišlo je do nesporazuma. Hoteli so nas obdolžiti, češ da smo to vojno izkoristili za nekakšne osvajalne namene. Hoteli so nam naprtiti, da hočemo tu postaviti naše zaveznike pred izvršeno dejstvo. Ne, mi nismo zaveznikov postavili pred izvršeno dejstvo, pred izvršeno dejstvo smo postavili samo Nemce, ki smo jih bili in premagali. Izvršili smo tam samo svojo zavezniško dolžnost. In izvršili smo jo stoo odstotno, izvršili smo jo vestno do konca. V imenu ljudstva, ne samo slovenskega, temveč vseh narodov Jugoslavije, odločno odklanjam očitek, da imamo kakršen koli namen, kaj s silo osvojiti. Ni nam treba s silo osvajati tega, do česar imamo pravico, zlasti ne, ker verujemo, da bodo zavezniki držali besedo, dano v Atlantski pogodbi, ki pravi, da bodo narodi, vsi narodi, ki so bili zasužnjeni, imeli pravico, da sami odločijo o svoji usodi – in zato se nam ni treba bati za naše tamkajšnje brate.

Mislimo, da smo s svojo borbo, s svojimi žrtvami, s svojimi napori na strani zaveznikov dovolj jasno dokazali, da smo zvesti skupni zavezniški stvari in da ne želimo nič drugega, kakor živeti v miru in da bodo osvobojeni naši bratje, ki so bili zasužnjeni.

Naši narodi, vsi skupaj: Slovenci, Srbi, Hrvati, Črnogorci, Makedonci, so skupaj trpeli in skupno dajali ogromne žrtve v tej veliki borbi svobodoljubnih narodov. In zakaj bi morala zdaj prav ona biti prva, ki bi jo doletela krivica? Govorilo se je, da je ta vojna pravična vojna, in mi smo jo tudi imeli za takšno. Toda zahtevamo, da naj ima tudi pravičen zaključek, terjamo, da bodi vsak gospodar na svojem. Zakaj bi se našim narodom štel v zlo, da hočejo biti v vsakem pogledu neodvisni, in zakaj jim zdaj to neodvisnost omejujejo ali kratijo? Nočemo biti več od nikogar odvisni, pa naj kar koli pišejo ali govore – in pišejo mnogo, pišejo grdo, pišejo krivično, pišejo žaljivo, nevredno ljudi, ki žive v zavezniških državah. Pišejo, in s tem delajo krivico naši izmučeni domovini.

Ni tu Tito, tu je Jugoslavija, tu je Slovenija, tu je Hrvatska, Makedonija, Bosna, Hercegovina, Črna gora, tu so narodi, ki so dali milijon in sedem sto tisoč žrtev v tej vojni. In zato klevete, ki so naslovljene bojda le na Tita, padajo na vse nas, padajo na tiste žrtve, ki leže v grobovih in katerih kosti so razmetane širom po naši domovini, po hribih in prepadih. Takšnih žalitev naši narodi ne morejo trpeti in jih ne bodo trpeli. Želimo živeti v miru, želimo, da sedaj, po tej katastrofi mirno gradimo svojo opustošeno deželo. Ne bomo storili nebenega nepremišljenega koraka. Toda kakor smo bili ponosni v svojih mukah, kakor smo tedaj, ko je največji osvajalec zasužnjil našo domovino, šli rajši v borbo, da umremo do zadnjega, kot da bi upognili glavo, tako bomo tudi zdaj, dosledni v svojem ponosu, dostojanstveno branili svoje pridobitve in jih bomo tudi obranili.

Prepričan sem, da je vse napredno človeštvo, tisto, kar je najboljšega v človeštvu, na naši strani. Ne bomo dovolili, da nam prizadenejo zgodovinsko krivico, da nam vsilijo nekaj, kar ne izvira od nas. Hočemo, da ves svet ve, da Jugoslavija, ki se je borila, ne zahteva nič drugega kakor to, da bodo njeni narodi, narodi njene krvi, v okviru njenih meja. To je naša pravica. Če so se v pretekli vojni godile krivice, tedaj, ko se je vojna končala, Jugoslavije pa še ni bilo, temveč se je šele ustvarjala v Versaillesu za zeleno mizo in so nekateri politiki, ki so zastopali to Jugoslavijo, lahko dajali kose naše domovine, lahko dajali stotisoče naših bratov in sestra pod tuj jarem – je danes položaj drugačen. Današnja Jugoslavija je nova Jugoslavija, zrasla iz krvi in kosti sto in stotisočev svojih najboljših sinov. Danes je druga Jugoslavija, ki je dozorela v srcu vsakega državljana te države in ki vestno bedi nad svojimi pravicami in svojimi brati. Takšno Jugoslavijo ljubijo vsi njeni narodi. Niti enega našega naroda ni, ki ne bi želel biti v tej skupnosti, ker je to skupnost bratstva, tistega bratstva, ki je skovano v tej veličastni borbi. To je nova Jugoslavija in mi ne zahtevamo nič drugega, kakor da jo vsi kot tako gledajo in upoštevajo. S to Jugoslavijo se ne da ne mešetariti in ne kupčevati.

Kar se tiče tistih izdajalcev, ki so se našli v deželi sami, v vsakem narodu posebej – to je stvar preteklosti. Roka pravice, roka maščevalka našega ljudstva pa je že dosegla ogromno večino in samo manjšemu delu se je posrečilo pobegniti pod okrilje pokroviteljev izven naše dežele. Ta peščica beguncev ne bo nikdar več videla naših čudovitih planin, naših cvetočih polj, če bi se to vendarle zgodilo, bo to trajalo zelo kratek čas. Naši narodi so v tej veličastni borbi pokazali svoj globoki patriotizem, ne samo patriotizem vsakega ljudstva posebej, vsakega naroda posebej, temveč globok jugoslovanski, slovanski patriotizem. In vsakdo, ki bi se zdaj drznil razdirati od zunaj ta obči jugoslovanski, ta obči slovanski patriotizem, bi naletel na granitni zid in bi si razbil ne samo nos, temveč tudi glavo. Tako so torej propadli vsi računi z nekimi izdajalci, ki so pobegnili ali se še skrivajo v deželi.

Zdaj je prišel čas, da utrdimo pridobitve, ki smo si jih pridobili, da izgradimo našo deželo in da v izgraditvi pokažemo prav tako navdušenje in prav takšen elan, kakor smo ga pokazali v borbi. Dragi bratje in sestre Slovenije, sporočam vam, da bo vlada Demokratične federativne Jugoslavije delala v najtesnejši zvezi z vašo federalno vlado Slovenije, s prvo vlado, ki so jo Slovenci dobili po tolikih stoletjih svojega obstoja, in da bo storila vse, da bo Slovenija uživala tiste pravice in dobila tisto mesto v Jugoslaviji, ki ji po njenih žrtvah in njenem trpljenju gre.

Ob sklepu vam lahko povem, da uživa Slovenija posebne simpatije vseh ostalih narodov, ostalih federalnih enot. Te simpatije uživa zato, ker jo je prvo zadel udarec, ker je l. 1941 prva okusila vsa zverstva in preganjanja, ker so Slovenijo okupatorji hoteli najprej popolnoma zasužnjiti in uničiti njene prebivalce. Izseljavanje, preganjanje in teror – te metode so bile najprej uporabljene v Sloveniji. Vsi smo trepetali za vas.

Četudi smo bili sami v težkem položaju, smo vendarle bili v boljšem položaju. Bili ste tako rekoč stisnjeni od dveh strani, med dvema velikima fašističnima osvajalcema. Trepetali smo za vas, toda verovali smo, da boste vzdržali, in nismo se motili. Slovenija je vzdržala, Slovenija je prvič v svoji zgodovini tako zedinjena, tako monolitna, da je lahko ponosna ne samo ona, temveč tudi vsi ostali narodi Jugoslavije.

Naj živi federalna Slovenija v Demokratični federativni Jugoslaviji!

J. B. Tito, Graditev nove Jugoslavije, prva knjiga, Cankarjeva založba, Ljubljana 1948, str. 23–28.

TITOVA BESEDA NA KONFERENCAH VODITELJEV NEUVRŠČENIH DRŽAV 1961–1979

BEOGRAD (1961)

(Govor ob otvoritvi beograjske konference voditeljev držav ali vlad neangažiranih držav dne 1. septembra 1961)

Spoštovani šefi in predstavniki držav in vlad, gospodje!

Dovolite mi, da vas v imenu vlade in narodov Jugoslavije najtopleje pozdravim in vam zaželim prijetno bivanje v naši državi. Naši narodi so zelo počaščeni, ker je ta visoki zbor v Jugoslaviji, še zlasti meščani Beograda, mesta, ki je v svoji dolgi zgodovini videlo mnoge osvajalske vojne, vdore in okupatorje, zdaj pa prvič vidi najvišje predstavnike tako velikega števila držav, bojevnike za mir.

Posebej bi se vam rad vsem iskreno zahvalil, ker ste se osebno zavzeli in pomagali, da je bil tak sestanek organiziran in sklican v tako kratkem času. Če vemo, kako velike državniške obveznosti imate v svojih državah, potem vaša navzočnost tu najzgovorneje potrjuje vašo skrb in skrb vaših narodov za usodo človeštva in željo, da si v sedanjem resnem mednarodnem položaju vsi skupaj prizadevamo najti izhod iz sedanje krize, v kateri se je svet znašel.

Čez nekaj dni bo minilo leto, kar se je na XV. zasedanju generalne skupščine Združenih narodov prav tako zbralo veliko šefov držav in vlad mnogih držav, da bi s svojo udeležbo pripomogli, da bi se težaven mednarodni položaj ublažil in se ohranil mir. Na tem zasedanju so neangažirane države prvič močno manifestirale svojo pripravljenost, da se odločno zavzamejo za miroljubno in pravilno urejanje spornih mednarodnih vprašanj in da se ne sprijaznijo s tem, da bi se kdorkoli neodgovorno igral z usodo človeštva. Nihče ne more spodbijati, da je ta prva skupna akcija neangažiranih držav rodila uspeh. Predvsem smo dosegli velikanski moralni uspeh. Vendar moramo danes, po enem letu, žal vnovič ugotoviti, da je položaj še mnogo težavnejši, ker se je hladna

vojna tako razmahnila, da lahko vsak trenutek pripelje do največje tragedije. Prav zaradi tega se morajo predstavniki neangažiranih držav na najvišji ravni še širše in v večjem številu pogovoriti o tem nevarnem mednarodnem položaju in v tej zvezi začeti skupne akcije, predvsem prek Združenih narodov, da bi našli izhod iz takšnega položaja in preprečili nov vojni spopad. Da je ta nevarnost zdaj že dosegla najvišjo stopnjo, je videti po tem, kako se vsepovsod pripravljajo. Odkrito se pripravljajo na vojno, izvajajo mobilizacijo, povečujejo proizvodnjo najsodobnejšega orožja, vnovič pripravljajo poskuse z vodikovimi in atomskimi vojnimi sredstvi itd. . . .

Po mojem mnenju v vsem povojnem obdobju nikoli ni bilo tako nujno kakor danes, da neangažirane države prek svojih najvišjih predstavnikov čim enotneje, jasno in nedvoumno povedo svoja stališča o vprašanih, ki spravljajo ves svet v veliko nevarnost nove vojne. Zamisel, da bi nevezane države čim učinkoviteje sodelovale v mednarodnih dogajanjih, zlasti tistih, ki jih neposredno in življenjsko zadevajo, se je rodila iz spoznanja, da dandanes ne more biti odgovornih za prihodnost človeštva samo nekaj držav, naj so še tako velike in močne.

Bandunška konferenca in na njej sprejeta načela so bila po sprejetju ustanovne listine OZN prva močna manifestacija sodobnega pojmovanja mednarodnih odnosov. Ni naključje, da so bila ta načela sprejeta ravno v Aziji, vpričo predstavnikov narodov Azije in Afrike, kjer živi največji del prebivalstva našega planeta, ki je vsa stoletja živelo v suženjstvu, brez pravic in v neenakopravnosti. Konferenca v Casablanci je prav tako potrdila odločenost afriških narodov, da sami odločajo o svoji usodi in da ne bodo več trpeli na afriških tleh nobenega kolonializma. In kakor konferenca v Bandungu in druge podobne pozneje niso imele namena ustvarjati kakšnega bloka, tako tudi ta konferenca nima takšnega namena, marveč narobe – na tej konferenci naj bi se izrazilo negativno stališče do blokovske ekskluzivnosti, ki je ne samo nevarna za mir na svetu, temveč hkrati onemogoča tudi drugim državam, da bi povsem enakopravno sodelovale pri urejanju spornih mednarodnih vprašanj. Dejstvo, da se diskriminacija takšne vrste do teh držav počasi že izgublja, je v dobršem delu uspeh enotnejšega nastopanja nevezanih držav pri raznih problemih, ki danes ogrožajo mir na svetu.

Izkušnje iz časa po drugi svetovni vojni, ko so začele nastajati grupacije posameznih držav, so pripeljale do tega, da so se vse države zunaj teh grupacij trdno prepričale, da je ravno ta delitev ustvarila in še nadalje ustvarja čedalje večjo napetost na svetu. To prepričanje razodevajo tudi najširše ljudske množice. Ta delitev je dokazala, da s pozicij sile ni mogoče urejati mednarodnih spornih problemov. Kar naprej zadevamo namreč na prizadevanja, da se doseže premoč, da bi bilo mogoče s pozicij sile uresničiti določene cilje, oziroma da bi se sporna vprašanja urejala v lastno korist. V tem pa tudi je največja nevarnost, da bi prišlo do oboroženega spopada in do nove katastrofe vsega sveta. Ne ravno daljna

preteklost nam lahko jasno potrdi, da se iz grupiranja držav ponavadi izcimi obračunavanje z orožjem.

Mislim, da je prav dobro znano, v kakšnem zaporedju in s kakšnim namenom so se ustanovili sedanji vojaški bloki, in tega vprašanja ne bi rad globlje analiziral. Jasno pa je, da je bila ta solucija zelo nesrečna in usodna za današnji nenormalni in nevarni položaj na svetu, in zato je po mojem mnenju skrajni čas, da se ta razdelitev vsaj postopoma odpravi in da uberemo novo, sodobno pot sporazumevanja in sodelovanja v mednarodnih odnosih, pot mirnih pogajanj. Vendar je najbolje, da se sporna vprašanja urejajo prek Organizacije združenih narodov, saj je ta organizacija za to tudi bila ustanovljena.

Takšen sodobni način v mednarodnih odnosih že izvajajo države, ki niso vezane. Tudi na tej konferenci, na kateri se je sestalo tako veliko voditeljev držav ali vlad neangažiranih držav, se morajo do kraja izraziti nove norme v odnosih med državami. Na dnevnem redu so izredno pomembna in velika vprašanja, ki jih velike države do danes niso mogle urediti prav zaradi tega, ker so se jih lotevale po starem. Pri tem ima še zmeraj usodno vlogo zastarelo in v sedanji etapi zelo nevarno pojmovanje prestiža. Vrh tega velja tudi danes kakor poprej praksa, da si o usodi sveta prizadevajo odločati samo velike, najbolj razvite in vojaško najmočnejše države, veliko število malih in srednjih držav, ki iz znanih razlogov niso razvite, a sestavljajo večino človeštva, pa do pred kratkim ni moglo zavzeti svojega mesta, da bi kot enakopravne članice odločale o vprašanjih splošnega pomena. Na vlogo teh držav so gledali, in ponekod še danes tako gledajo, bolj kot na neko rezervo in glasovalni stroj na mednarodnih forumih, kakor so Združeni narodi in drugi. Ta sestanek najvišjih predstavnikov neblokovskih držav pa kaže, da je treba takšno nesodobno prakso opustiti, da se nevezane države ne morejo več sprijazniti s takšnim statusom opazovalca in glasovalca, temveč da imajo pravico sodelovati pri urejanju problemov, zlasti tistih, ki danes ogrožajo mir in usodo sveta. Ta sestanek je bil poleg drugega sklican tudi zato, da se uveljavi ta pravica. Seveda nevezane države ne pretendirajo na to, da bi same lahko urejale probleme, ki jih velike sile doslej niso mogle rešiti, vendar lahko precej pomagajo in tako tudi olajšajo nevaren mednarodni položaj nasploh. Če bo ta sestanek zavzel jasno in nedvoumno stališče do najbistvenejših vprašanj današnjega časa, bo to velikim silam olajšalo, da bodo realneje začele sporazumno urejati sporna vprašanja in da bodo bolj upoštevale mnenja predstavnikov dežel zunaj grupacij, ki po svojih težnjah pomenijo večino človeštva.

Odveč je bojazen, da bi ta sestanek utegnil biti začetek nastajanja tretjega bloka. Mar bi bilo logično, da bi mi, ki se borimo proti delitvi sveta na bloke, ustvarjali tretji blok? Mar bi to pomagalo, da bi popuščala napetost na svetu? Vsekakor ne. Takšnih teženj ne moremo imeti, ker bi to nasprotovalo političnemu konceptu neangažiranih držav. Kajti če pogledamo, v čem je bistvo vojaških grupacij, kaj jih označuje, bomo videli,

da je njihova prva in najvažnejša značilnost vojaška stran, ustvarjanje vojaške sile. Kar naprej tekmujejo v oboroževanju, da bi dosegli premoč. Ustvarjajo se ekonomski aranžmaji – kakor na primer zahodnoevropski trg, ki je pravzaprav diskriminacijske narave do drugih držav. Uvaja se embargo za razne izdelke, da bi pritiskali na določeno državo ali na več držav. Vse to in mnoge druge značilnosti so v nasprotju s splošnimi koristmi in koncepti neangažiranih držav, najbolj pa z dejstvom, da te države izključujejo vsakršno urejanje raznih spornih vprašanj z vojaško silo. To je dovoljšen dokaz, da je nesmiselno, kar nam očitajo, namreč da bi imela konferenca šefov držav ali vlad neangažiranih držav težnjo ustanoviti tretji blok.

Po mojem mnenju mora ta sestanek pripeljati velike sile do spoznanja, da usoda sveta ne more biti samo v njihovih rokah. Protagonistom sile mora pokazati, da večina sveta odločno zavrača uporabo sile kot način za urejanje raznih važnih vprašanj, ki nam jih je pretekla vojna zapustila kot dediščino. Brez pretiravanja lahko rečem, da dežele, ki so zastopane na konferenci, pa tudi številne druge, ki ne pripadajo nobeni grupaciji, predstavljajo veliko večino svetovnega javnega mnenja. To je vest človeštva. To morajo nadvse upoštevati tisti, ki imajo v mislih vojne pustolovščine. Takšen primer je dala že druga svetovna vojna: porazno se je končala za najmočnejše fašistične države, ki so se odločile za nasilje in silo kot za vodilno načelo svoje politike in za vojno kot sredstvo, da dosežejo svoje cilje, se pravi za to, da bi vsilile svojo dominacijo vsemu svetu – ter prezirale humana in druga moralna načela, ki se v sodobnem svetu čedalje bolj uveljavljajo. Takšen politični koncept in napadalna dejanja osnih sil so izzvala miroljubni svet, kar je ta veliki in takrat najmočnejši vojaški stroj fašizma nujno moralo pripeljati do poraza. To je sila poučna zgodovina in nanjo bi morali pomisliti vsi, ki rožljajo z orožjem ter držijo svet kar naprej v napetosti in strahu.

Dovolite mi zdaj, da opozorim še na eno zmoto, ki se kdaj pa kdaj pojavi v tisku in v komentarjih sploh, na to namreč, kam se bo usmerila konferenca šefov držav ali vlad neangažiranih držav: ali k Zahodu ali k Vzhodu? Takšna ugibanja so čisto odveč, kajti sestali se nismo zato, da bi se opredeljevali, marveč zato, da jasno določimo in uskladimo svoja stališča o najvažnejših vprašanjih, ki danes vznemirjajo svet. Potlej pa se bo videlo, v čem se naša stališča razhajajo, v čem pa se ujemajo z eno ali drugo stranjo. O najpomembnejših vprašanjih bomo zavzeli stališča, ki bodo ne samo ustrezala neangažiranim državam, temveč bodo sploh v prid miru in vsemu človeštvu in bodo po našem mnenju koristila, da se bo zmanjšala nevarnost za mir, in bodo svetovnemu javnemu mnenju pokazala, da je boljša pot sporazumevanja kakor pa grožnja z vojno.

Prav tako je odveč ugibanje, ali bomo tu napadali posamezne države. Napačno bi bilo, da bi tu napadali posamezne države iz čisto propagandističnih motivov, namesto da bi dali vedeti, da se sploh ne strinjamo z metodami, ki jih nekatere velike sile uporabljajo v svoji praksi do drugih

dežel. Tako namreč ne bi dosegli, da bi se zmanjšala napetost na svetu, marveč bi jo, nasprotno, še povečali. Seveda bomo takšna vprašanja, kakor je kolonialno vprašanje, obravnavali dosledno in resno, v jasni obliki in s poudarkom, da se definitivno in nujno likvidirajo. Podobno moramo obravnavati tudi problem razorožitve in uporabe atomskih sredstev v vojne namene, problem sodelovanja med razvitimi in premalo razvitimi deželami ali druge.

Mislim, da se vsi strinjamo, da je uspeh konference odvisen ravno od tega, koliko smo enotni glede teh najpomembnejših, temeljnih vprašanj, kadar gre za ohranitev miru. So še druga vprašanja, ki so drugotnega pomena. Glede nekaterih ni ravno lahko doseči soglasja in bi utegnila, če bi vztrajali pri njih, ovirati konferenco v njenem uspehu. To zlasti zadeva tista vprašanja, ki so sporna za nekatere neangažirane države. Zatorej mislim, da je urejanje takšnih vprašanj predvsem treba prepustiti obojestranski praksi, podlaga pa naj bo miroljubno sporazumevanje, zakaj tak način mora biti lasten neangažiranim državam in je v skladu z našimi načeli.

Ta sestanek nas ne zavezuje, da bi se morali glede vseh vprašanj strinjati. Vendar bi bila v tistih vprašanjih, ki so ta trenutek življenjsko pomembna za vse človeštvo, naša soglasnost nadvse koristna – in prepričan sem, da svet to od nas pričakuje.

V današnjem sila zaostrenem mednarodnem položaju pomeni ta konferenca potemtakem najbolj pristojno mesto zunaj Združenih narodov, kjer lahko zastopniki neangažiranih držav čim enotneje in čim močneje pokažejo, kako gledajo na vprašanja, kakšni naj bodo odnosi med narodi in državami in kako moremo in moramo začeti urejati sporna vprašanja po miroljubni poti, ne da bi prišla ob tem v nevarnost, marveč da bi utrjevala svetovni mir in konstruktivno sodelovanje med narodi.

Zbrani na tej konferenci se zavedamo, da prevzemamo veliko odgovornost pred miroljubnim svetom, ki po pravici upa, da bomo tu naredili vse, da bi se odstranila nevarnost, ki grozi človeštvu. Narodi vsega sveta pričakujejo, da bodo od tod slišati enoten in odločen glas proti vsemu, kar onemogoča ljudem, da bi v miru ustvarjalno živeli na zemlji. Ljudi je že izmučila hladna vojna, ki dobiva čedalje hujše oblike, in vsi trepetajo pred katastrofo, ki bi jo utegnila povzročiti nova svetovna vojna. Zato menim, da bomo naredili veliko uslugo svetu, če jasno in odločno pokažemo pot, ki vodi k pomiritvi na svetu, k svobodi in enakopravnosti in miroljubnemu sodelovanju vseh narodov.

BEOGRAD (1961)

(Govor med generalno debato na beograjski konferenci neuvrščenih držav, 3. septembra 1961)

Gospod predsednik, dragi prijatelji!

Dovolite mi najprej, da se vam vsem v imenu vlade in narodov Jugoslavije zahvalim za zelo prisrčne in prijateljske besede, ki ste jih v svojih govorih namenili našemu ljudstvu in vladi ter meni osebno. Še enkrat naj poudarim, da je naše ljudstvo neizmerno srečno, ker ima čast, da lahko izkaže svoje gostoljubje tolikšnemu številu visokih gostov, ki so prišli v našo deželo s tako plemenitim poslanstvom.

Gospod predsednik!

V svojem govoru bi se želel ustaviti pri najpomembnejših problemih, ki zadajajo zdaj toliko skrbi človeštvu in od katerih vsak zase pomeni nevarnost za mir na svetu. Ti problemi so bili tudi razlog za ta naš sestanek najvišjih predstavnikov držav zunaj blokov.

Morda je bilo napačno, da smo se tako dolgo vdajali iluzijam, da bodo najodgovornejši državniki velikih sil sami našli pot k miroljubni rešitvi problemov, o katerih bom tukaj govoril. Morda je bilo tudi napačno misliti, da male dežele, zlasti neangažirane, niso pristojne, da bi se bolj zavzemale za ureditev mednarodnih problemov in odločneje poudarile svoja stališča do njih, temveč da je to treba prepustiti samo velikim silam. Znano pa je, da je položaj danes preveč resen in nevaren, da bi se tako stanje nadaljevalo. Sedaj je treba osredotočiti vsa miroljubna prizadevanja in sile sveta, da z odločnimi akcijami pripomorejo k zmagi miru. Pri svoji miroljubni politiki se predstavniki neangažiranih dežel lahko opirajo ne samo na narode svojih dežel, temveč tudi na miroljubne sile po vsem svetu, z narodi blokovskih dežel vred.

Srečni bomo, če nam bo uspelo z objektivno analizo današnjega položaja v mednarodnih odnosih in s konstruktivnimi predlogi prispevati, da se bo izboljšal mednarodni položaj. Zaradi tega se bom v svojem govoru ustavil predvsem pri petih najpomembnejših vprašanjih, ki danes vse bolj zaposlujejo ne samo vodilne ljudi v svetu, temveč vse narode sploh; ti problemi so: splošna razorožitev, sedanja berlinska kriza, kolonializem, gospodarski problemi in pomoč nerazvitim deželam ter to, čemur pravimo aktivna in miroljubna koeksistenca.

I

Predvsem bi rad tu spregovoril o problemu razorožitve.

Od tedaj, ko je predsednik sovjetske vlade Nikita Sergejevič Hruščov v Združenih narodih predlagal splošno razorožitev, se to vprašanje dejansko ni premaknilo niti za korak naprej. Priča smo nerazumljive igre okrog

tega zares temeljnega problema, temeljnega tudi zato, ker kar naprej ogroža mir in ker črpa velikanska materialna sredstva, ki bi sicer lahko koristila blaginji narodov ne samo v deželah, ki imajo in rabijo ta sredstva, temveč na splošno. Z besedami so vsi za razorožitev, toda v praksi, ko naj bi jo dejansko začeli reševati, postavljajo omejitve in nasprotno predloge, ki v resnici onemogočajo doseči sporazum.

Dolgo časa se je vprašanje postavljalo v obliki, čemu dati prednost: nadzorstvu ali razorožitvi. Toda če hočemo kaj nadzirati, to pa pomeni proces dejanskega razoroževanja. Da pa bi se ta proces lahko razvijal, je potrebno najprej v načelu in konkretno doseči sporazum o splošni razorožitvi. To je logika, ki je ni mogoče zanikati. Nasprotovati tej logiki bi pomenilo ukvarjati se z navadno propagando, ki ne more nobenega resno mislečega človeka prepričati, da je iskren. Sedaj so stvari formalno nekoliko drugačne. Vsi so za formulo splošne in popolne razorožitve, vendar ob strogem mednarodnem nadzorstvu. A v resnici se doslej ni nič spremenilo, nič se ni premaknilo na bolje. Resda se pogajanja nadaljujejo, vendar se brezuspešno vlečejo že več let in še vedno ni nobenega znamenja, da bi se stališča v resnici zblížala. Medtem pa se nadaljuje tekma v oboroževanju v vse večjem obsegu: v proizvodnji in kopičenju vedno večjih količin bolj in bolj rušilnega orožja za množično uničevanje.

Ko tu razlagam naše stališče do problema razorožitve, nisem izgubil izpred oči, da popolna in splošna razorožitev ni nekaj nerealnega, marveč je, nasprotno, edino mogoča trajna rešitev, ki jo je treba doseči, da bi človeštvo stopilo na novo pot k ustvarjanju boljših odnosov med narodi.

Če hočejo kreniti pri reševanju problema razorožitve v tej smeri, je očitno, da so danes potrebna ne samo okrepljena prizadevanja, temveč tudi nov način obravnavanja tega problema. Ta novi način pa terja široko in aktivno udeležbo tudi tistih držav, ki niso bile pritegnjene v oboroževalno tekmo in tudi niso bile doslej vključene v neposredna pogajanja o razorožitvi. Pri tem mislim predvsem na dežele, ki so po svojem položaju v sodobnem mednarodnem dogajanju zmožne načeti ta problem, ne da bi jih subjektivno obremenjevala skrb, kako si bodo ohranile lastne interese in prestiž, in so zaradi tega zmožne bolj objektivno videti, kako je mogoče urejati problem razorožitve, in so pripravljene tudi delati v tem smislu.

Morda je napačen čas, da razmislimo tudi o tem, ali je mogoče sklicati splošno svetovno konferenco o razorožitvi kot načinu, da se ta problem premakne z mrtve točke. Seveda to ne pomeni zmanjševati vlogo velikih jedrskih sil na področju, kjer bodo te še nadalje morale nositi največjo odgovornost. To bi moralo samo privedi do pogojev, ko bi te sile mogle, in do neke mere tudi morale, prilagoditi svoja stališča dejanskim potrebam, da se reši problem razorožitve.

Ko govorim o novem načinu obravnavanja tega problema, seveda ne mislim, da bi bilo treba najti neko iluzorno srednjo smer med nasprotnimi stališči ene in druge strani, temveč smer, ki bi ustrezala objektivnim

potrebam in učinkovitejšemu napredovanju na področju razorožitve. V tem smislu je dvanajst azijsko-afriških držav in Jugoslavija – udeleženke te konference – na XV. zasedanju generalne skupščine predložilo resolucijo, ki vsebuje bistvene elemente pozitivne osnove za nadaljnje delo za razorožitev.

Načelno se namreč vsi strinjajo, da je splošno in popolno razorožitev mogoče doseči samo v časovno določenih fazah, od katerih nobena ne bi smela omajati ravnotežja na škodo ene države ali skupine držav. Težave, ki nastajajo tu kakor tudi pri drugih vidikih problema razorožitve, ne izhajajo v prvi vrsti iz bistva same stvari (čeprav imamo seveda tudi take), temveč se pojavljajo bolj zaradi tistega, o čemer sem malo prej govoril – zaradi vztrajnega nagnjenja k temu, da se na proces razorožitve, če bi bil dosežen, gleda kot na način, da se zagotovijo vojaške prednosti.

Nihče tudi ne zanika potrebe po strogem mednarodnem nadzorstvu, čeprav nekateri krogi to nadzorstvo še vedno prikazujejo – in pogosto dejansko tudi izkoriščajo – kot oviro za sporazum o razorožitvi. Če gledamo na problem nadzorstva iz okvira stvarnega procesa razoroževanja, kot na sredstvo za zagotovitev posameznih sporazumno določenih ukrepov razorožitve, ni na splošno tak, da bi ga bilo posebno težko pravilno rešiti. Zato težnje tistih, ki še nadalje »fetišizirajo« nadzorstvo, ni mogoče oceniti drugače, ko da niso pripravljeni ali pa da zavlačujejo dejanski začetek razoroževanja.

Spričo sedanje globoke krize v prizadevanju za razorožitev se mi zdi, da postaja vprašanje začetnih in delnih ukrepov tudi posebno pomembno. Seveda jih ne smemo razumeti kot alternativo popolni razorožitvi, ki je še vedno osnovna in vse bolj nujna naloga. Toda ti ukrepi bi lahko ustvarili ugodnejše možnosti za proces razoroževanja in bi neposredno prispevali k temu procesu, če bi bili res usmerjeni v resnično razorožitev.

Menim, da bi bil na primer prvi v vrsti takih ukrepov lahko sklep vseh držav, da se zmanjšajo vojaški izdatki, hkrati pa obvezno vplačuje in izkorišča del teh prihrankov za pomoč gospodarsko premalo razvitim deželam, kar bi bilo tudi neko jamstvo, da se je znižanje resnično izvedlo. Če tudi tega ne bi bilo mogoče takoj doseči, bi lahko sprejeli vsaj sklep o zamrznjenju vojaških proračunov, kakršni so bili v začetku leta 1960.

V svojem govoru na XV. zasedanju generalne skupščine Združenih narodov sem – če vas smem spomniti – omenil kot primer možnih in začetnih delnih ukrepov na področju razorožitve prav takšno zmanjšanje vojaških izdatkov, dalje izročitev jedrskega materiala v uporabo za miro-ljubne namene in ukrepe »dezangažiranja« v srednji Evropi in drugod. Vsi ti ukrepi se mi zdijo še naprej zelo aktualni.

Mar je realno in ali je mogoče resno govoriti o razorožitvi, če se hkrati v velikanskem obsegu povečujejo izdatki za oborožitev in za proizvodnjo najsodobnejših sredstev za uničevanje? Tudi tu ni logike, tudi tu so si besede v očitnem nasprotju z dejanji. To dokazuje, da se tisti, ki skuša in

dokler skuša urejati sporna vprašanja s pozidij sile, ne more dejansko zavzeti za razorožitev. Če se hočemo iskreno lotiti razorožitve, moramo najprej vsaj zaustaviti nadaljnje oboroževanje.

Tudi razprava, da se opustijo atomski poskusi, je zašla v slepo ulico. Še huje, ena izmed zahodnih držav, ki je v atlantskem paktu – Francija – se ne zmeni za resolucije Združenih narodov o prekinitvi atomskih poskusov, temveč jih še nadaljuje, druge zahodne države, ki imajo atomsko orožje, pa ne ukrenejo nič odločnejšega proti temu. Zdaj je vse skupaj že tako daleč, da je sovjetska vlada sklenila obnoviti poskusne eksplozije jedrskega orožja. Sporočilo o obnovitvi poskusov z atomskimi in vodikovimi bombami nas ne preseneča tako zelo, ker lahko razumemo razloge, ki jih navaja vlada ZSSR. Bolj nas preseneča, da se je to zgodilo prav na dan, ko se je začela naša konferenca miru. Spričo tega je ves svet še bolj zaskrbljen. Menimo, da si je treba do skrajnosti prizadevati, da se bodo pogajanja o tem problemu obnovila z vso resnostjo in konstruktivnostjo, ker je zdaj odločilni trenutek za nujne ukrepe, da bi preprečili najhujše.

Gotovo je izredno pomembno, da se atomski poskusi dokončno ustavijo, ker so nevarni za življenje ljudi na zemlji, prav tako pa je nujno uničiti nakopičena vojna sredstva, saj lahko uničijo svet, ravno tega pa se boji vsak človek na zemlji. To je danes lažje storiti kot jutri, ko bodo takšna sredstva imela mnoge dežele in ko bo nadzorstvo skorajda nemoogoče. Mar ni nevarnosti, da bi se našel kak neodgovorni blaznež, kakšen sodobni Herostrat¹ ali – še huje – kakšen Hitler, ki bi lahko ogrožal vse človeštvo?

Mislím, da je rešiti problem razorožitve največja nujnost, in sem prepričan, da se glede tega strinjamo vsi, kar nas je tu zbranih, zakaj čas, ki teče, bolj in bolj otežuje konstruktivno obravnavanje tega problema predvsem zaradi obnašanja velesil. Svet, ki vidi v tem grozečo nevarnost, mora o tem povedati odločilno besedo – to pa je predvsem naša naloga.

II

Gospod predsednik!

Problem Nemčije in najnovejša zaostritev položaja okoli Berlina sta zdaj prav tako v središču pozornosti vsega sveta.

Ali smemo pasivno opazovati, kako se mednarodno ozračje glede tega bliža točki eksplozije?

Spor ob berlinskem problemu, ki je zdaj spet v ospredju, zveni zlovešče. Rešitev nemškega problema zavlačujejo že šestnajst let. Obstoj dveh Nemčij je zdaj realno dejstvo, ki ga ni mogoče zanikati, ker je to posledica vojne in šestnajstletnega poveljnega razvoja. Na obeh straneh so nastale velike spremembe: v Vzhodni Nemčiji je ubral ves družbeni razvoj

¹ Herostrat, Grk iz Efeza, je po antičnem izročilu leta 356 pr. n. š. zažgal tempelj boginje Artemide v Efezu, da bi se s tem proslavil.

socialistično smer in je dobival v šestnajstletnem obdobju razvoja na vseh področjih družbenega življenja čedalje izraziteje novo družbeno naravo. Po drugi strani pa so obnovili Zahodno Nemčijo z značilnim kapitalističnim družbenim sistemom, obremenjenim in prepletenim z ostanki fašističnih in revanšističnih pojmovanj in teženj, ki povzročajo zdaj veliko zaskrbljenost.

Kdo nam lahko jamči, da ta nevarnost ne bo jutri spet dobila obsega, ki bi mogel človeštvo pahnuti v novo nesrečo? Desetine milijonov žrtev fašistične blaznosti iščejo drugačno pot, da bi v prihodnje preprečevali podobne tragedije. To mora biti pot demokratizacije, ne pa pot militarizacije Nemčije. Le tako bo mogoče ustvariti trdne možnosti za pravilno in trajno rešitev nemškega problema, pri tem pa bo moral predvsem povedati besedo o svoji prihodnosti.

Če bi začeli takoj po drugi svetovni vojni Zahodno Nemčijo dosledno demokratizirati in ne militarizirati, bi bil položaj zdaj mirnejši, nemško vprašanje pa bi bilo morda že rešeno. Tako pa smo zdaj spet na robu nevarnega vojnega položaja. Zakaj? Predvsem zaradi kratkovidne in nerazumljive politike nekaterih sil, ki mislijo – ne vem, na kakšni podlagi – da bo oborožena militaristična Nemčija dejavnik evropske varnosti. Hkrati z vse večjim oboroževanjem Zahodne Nemčije pa se bodo bolj in bolj krepile tiste reakcionarne in fašistične sile, ki so preostale iz Hitlerjevega vojnega stroja in ki so izvajale njegove ukaze ne le na frontah, temveč tudi v zaledju, kjer so uničevale cele narode.

Kakor je znano, se je položaj v zvezi z Berlinom zadnje čase močno zaostрил. Govori se celo o možnosti oboroženega spopada, če bo Sovjetska zveza podpisala mirovno pogodbo z Vzhodno Nemčijo in nanjo prenesla suverene pravice do nadzorstva nad dovoznimi potmi v zahodni Berlin itd. Kako sploh more ljudem priti na misel, da bi se zaradi česa takega vojskovali, da bi zaradi tega pognali svet v novo katastrofo? Vsakdo, kdor bi sprožil kaj takega, bi imel proti sebi miroljubno javnost vsega sveta! Menim, da se je o tem problemu treba razgovarjati in pogajati in najti vsaj kakšno začasno rešitev, ki ne bo prejudicirala kasnejše dokončne ureditve tega vprašanja. Ko pravim »kasnejše«, ne mislim reči, da bi bilo treba to vprašanje konservirati, da bi ob prvi priložnosti spet izbruhnilo kot žarišče novega spora, temveč imam v mislih to, da je treba najti pameten izhod in premagati sedanjo zaostrenost, kajti ta ne le ogroža mir, temveč onemogoča tudi urejati druga večja vprašanja ter iskati izhod in ustvarjati ugodnejše možnosti, da bi jih dokončno uredili.

Pot k rešitvi nemškega problema – pri tem naj poudarim, da ne mislim na že urejeno vprašanje meja Odra–Nisa – ni v oborožitvi te ali druge strani in tudi ne v nadaljnjem stopnjevanju zaostrenih odnosov med Zvezno republiko Nemčijo in Demokratično republiko Nemčijo, temveč v tem, da se postopno najdejo razni načini za njuno miroljubno in konstruktivno sodelovanje, kakor tudi v tem, da podpiramo vse, kar pospešuje njuno zблиževanje. Izhod iz sedanje berlinske krize, ki je rezultat nenor-

malnega stanja, je treba iskati samo v pogajanju in v odstranjevanju tistih elementov, zaradi katerih postaja to vprašanje potencialno nevarno žarišče novega spopada.

III

Dragi prijatelji!

Mislim, da se vsi strinjamo, da je kolonialno vprašanje, ki še posebno zanima udeležence te konference, eno najpomembnejših vprašanj. To je hkrati tudi svetovni problem in lahko rečemo, da ima skoraj odločilno vlogo v kompleksu problemov, zaradi katerih je položaj na svetu do skrajnosti napet in zapleten.

Kar neverjetno je, kako da nekatere kolonialne sile ne razumejo ali nočejo razumeti duha časa, v katerem smo, in procesa, ki poteka v njem. Nikakor se ne morejo sprijazniti z neizogibnim zgodovinskim procesom, ki se je zdaj začel v Afriki in Aziji, nikakor se ne morejo sprijazniti z dejstvom, da je kolonializmu odklenkalo. Pri tem se ne bojijo niti najhujšega prelivanja krvi in terorja nad golorokimi narodi in tudi ne gospodarskega in drugega pritiska, samo da bi si nekako podaljšale kolonialno imperialistično oblast v kakršnikoli obliki in za kakršnokoli ceno, pa čeprav bi povzročile tudi vojne spopade z neslutnimi posledicami. To jasno potrjuje tudi najnovejši francoski oboroženi napad, bombardiranje in mitraljiranje golorokega prebivalstva v Bizerti, v Tuniziji. Ta primer nas prav tako pouči, da postaja zaradi polovičnega urejanja kolonialnega vprašanja brez trdnih jamstev Združenih narodov tudi popolna neodvisnost kolonialnih narodov zelo problematična.

Divjaštvo portugalskih oboroženih sil nad golorokim prebivalstvom Angole zbuja ogorčenje po vsem svetu. Pobili so že na desetisoče mož, žena otrok, vendar gredo mirno mimo tega tako portugalski kolonialisti kakor, žal, tudi sile, ki so jim zaradi določenih računov naklonjene in s tem prevzemajo del velike odgovornosti. Milijsi ljudi ne le v Afriki in Aziji, temveč po vsem svetu, ne morejo ostati ravnodušni do tega. Angolskemu ljudstvu je treba vsestransko pomagati pri njegovem boju za neodvisnost. Odločno moramo zahtevati ne le tu, temveč še posebej v Združenih narodih, da dobi Angola v najkrajšem času popolno neodvisnost. Stoletnega suženjstva mora biti čimprej konec, sicer bo ta stoletna sramota omadeževala rodove dvajsetega stoletja.

Enak ali podoben položaj je tudi v Južni Afriki. Rasna diskriminacija v Južnoafriški uniji je prav v zasmeh civiliziranemu svetu. Ravnanje tamkajšnjih kolonialistov in oblastnikov z domačini je grobo izzivanje človeškega dostojanstva in načel humanosti. Cinično in surovo odklanjanje ter roganje tem načelom povzroča čedalje močnejši val ogorčenja po vsem svetu. Vendar se ne smemo ustaviti pri izrazih ogorčenja in protesta, temveč moramo začeti tudi učinkovitejše in bolj enotne akcije, ki bodo protagoniste te neslutene samovolje prisilile, da bodo upoštevali sklepe

Združenih narodov. Doslej se je pokazalo, da razne resolucije Organizacije združenih narodov in posamične akcije v tej zvezi niso bile učinkovite; tamkajšnji oblastniki kakor da se posmehujejo dosedanjim sklepom. Kaj torej to pomeni? Pomeni, da je treba začeti z resnejšimi sankcijami.

V sedmih letih junaškega boja alžirskega ljudstva so stekli potoki krvi ne le borcev na bojiščih, temveč tudi mirnega civilnega prebivalstva. Do kakšnega nesmisla pripelje prizadevanje po vsej sili ohraniti tisto, kar so pred nekaj desetletji nasiloma vzeli! Le redkokatero ljudstvo tako drago plačuje svojo pravico do tega, da je gospodar svoje dežele. Kar nepojmljivo je, kako vztrajno nesprotujejo kolonialisti v tej nesrečni deželi tistemu, kar je zgodovinsko neizogibno. Sile, ki zdaj nasprotujejo kolonializmu, naraščajo v nedogled. Več ko bo prelite krvi, globlji bo prepad med ljudstvom Alžirije in Francije. Vsi nestrpno pričakujemo, da bo zmagala zdrava pamet in da bodo predstavniki začasne alžirske vlade in Francije na pogajanjih dosegli sporazum, ki bo alžirskemu narodu dokončno priznal pravico do svobode in neodvisnosti. Takrat bo osvobojen ne le alžirski narod, temveč si bo tudi francoski narod opral velik madež sramote.

Dovolite mi, da se z nekaj besedami pomudim ob sedanjem položaju v Kongu. Po mojem mnenju položaj tam še ni jasen, še vedno so možna presenečenja, če ne bodo organi Združenih narodov pokazali največje budnosti in odločnosti, da preprečijo vmešavanje od zunaj ter omogočijo pravilno in nemoteno delovanje parlamenta in nove vlade. Videli smo, da strahotni umor predsednika zakonite kongoške vlade Lumumbe in drugih kongoških voditeljev ni mogel omajati kongoškega ljudstva v boju proti kolonialistom in domačim izdajalcem. Ta umor je le še stopnjeval odpor ljudstva, ki je doseglo, da se je ta dežela začela počasi nekoliko umirjati. Neodpustljiva napaka bi bila, če se ne bi iz nedavne tragedije ničesar naučili in če ne bi storili vsega, da se ta napaka ne ponovi več, in če ne bi nacionalnim silam Konga pomagali utrjevati notranje razmere ter okrepiti enotnost in nedotakljivost države.

Koliko zmešnjave lahko povzroči vmešavanje od zunaj, najbolje kaže primer Laosa, kjer položaj še zdaj ni jasen. Tam vnovič grozi nevarnost, da se vname državljanska vojna, ki lahko postane zaradi vmešavanja od zunaj nevarno žarišče za vojni spopad širšega obsega in z daljnosežnimi posledicami.

Glede Zahodnega Iriana je res že skrajni čas, da kolonialisti v daljni Evropi, ki imajo to kolonijo, spoznajo, kako nesmiselno je nasprotovati temu, da se Zahodni Irian osvobodi kolonialnega jarma in se pridruži svoji matični deželi Indoneziji. Indonezijsko ljudstvo se, razumljivo, ne bo nikoli odreklo temu delu svoje države, zato bi bilo mnogo bolje, da bi to vprašanje čimprej uredili po mirni poti.

Kako globoko že koreninijo težnje pri narodih, da bi se osvobodili vseh elementov kolonialne in na pol kolonialne odvisnosti, najbolje ponazarja nedavni poskus agresivne intervencije na Kubi, kjer se je vse ljudstvo enodušno uprlo z orožjem. Tudi to bi nas moglo in moralo

poučiti, da narodi ne marajo prenašati vmešavanja drugih v svoje notranje življenje.

Omenil sem nekaj največjih kolonialnih problemov, ki vsak zase pomeni nevarnost za mir na svetu. Je pa še precej kolonialnih narodov, katerih osvoboditev in neodvisnost bosta nujni, da bomo odstranili enega največjih elementov sedanje napetosti na svetu in nenehne nevarnosti, da izbruhnejo vojni spopadi.

Dejstvo, da hladno vojno prenašajo tudi na kolonialna področja, še posebej otežuje proces dekolonizacije.

To, da se odpravijo kolonialni odnosi in neokolonialistični poskusi podaljševati njihovo bistvo v spremenjenih okoliščinah, je zdaj tako v interesu kolonialnih narodov, kakor tudi narodov v metropolah. Vsestranska podpora narodom in državam, ki se borijo proti kolonialnemu gospodarstvu in za svoje elementarne pravice, je hkrati tudi eden poglobitvenih pogojev, da se učinkovito odstranjujejo žarišča vojne in nevarnosti, ki ogrožajo splošni mir.

Generalna skupščina Organizacije združenih narodov, ki se je odzvala zahtevi narodov v kolonijah in narodov na svetu sploh ter izražala potrebo po razvoju in napredku v sodobnem svetu, je na svojem XV. zasedanju leta 1960 sprejela »deklaracijo o zagotovitvi neodvisnosti kolonialnim državam in narodom.² Deklaracija daje najustreznejšo pravno-politično osnovo, na kateri je danes treba in je mogoče odpraviti kolonialne odnose v vseh oblikah ter v popolnem skladu z interesi ohranitve in utrditve miru med narodi.

Po tem zgodovinskem sklepu – ki pomeni edinstven prispevek neodvisne politike in Organizacije ZN k napredku sveta in miru – je treba narediti to, da se sprejmejo določbe, ki bodo vsebovale potrebne ukrepe in kratke, natančno določene roke, do kdaj naj se uveljavi protikolonialna deklaracija, in sicer tako, da bo narodom v kolonijah popolnoma zagotovljeno, da bodo dobili upravo v svojih deželah v svoje roke, oziroma da bodo dobili dejansko neodvisnost in dosegli resnično nacionalno svobodo.

Gospod predsednik!

Brez dvoma je dokončna odprava kolonializma v mnogočem odvisna tudi od tega, ali bodo odpravljene razlike med gospodarsko slabo razvitimi in visoko razvitimi področji sveta. Te razlike so dandanes vzrok za mnoge spopade, za mnoge tendence vmešavanja in vsiljevanja vpliva na notranje življenje nerazvitih držav in za drugo.

² Deklaracija o zagotovitvi neodvisnosti kolonialnim državam in narodom (resolucija generalne skupščine 1514 (XV) iz dne 14. decembra 1960) je bila sprejeta z veliko večino glasov in je pomenila važno etapo v procesu dekolonizacije. Z njo je generalna skupščina dejansko razglasila, da je kolonializem v nasprotju z mednarodnim pravom in je tako naredila korak naprej v primerjavi s prvotnim besedilom ustanovne listine Združenih narodov iz leta 1945. Poleg drugega je zahtevala, da se na vseh ozemljih, ki še zmeraj niso dobila samostojnosti, izdajo nujni ukrepi, da se oblast prenese na narode teh področij, in to brez vsakršnih pogojev ali omejitev ter v skladu z njihovo svobodno izraženo voljo in željo ne glede na raso, vero ali barvo kože, da bi lahko uživali popolno neodvisnost in svobodo.

Vprašanje sodelovanja med razvitimi in nerazvitimi deželami je zlasti nujno v Afriki in Aziji, kjer gospodarska šibkost in nerazvitost ne le zavirata kolonialne dežele, da bi se osamosvojile in dosegle neodvisnost, temveč tudi na razne načine omejujeta neodvisen razvoj tistih držav, ki so formalno že dosegle neodvisnost, v katerih pa gospodarska odvisnost pogosto omejuje politično neodvisnost dežele na najnižjo stopnjo. V tem je tudi bistvo neokolonializma – da s tem, ko drži formalno osvobojene dežele v gospodarski odvisnosti od metropole, ohranja svoje gospodarske, s tem pa tudi politične pozicije. Isto velja tudi za dežele Latinske Amerike; te upravičeno težijo po hitrejšem gospodarskem razvoju, ki ga težko uresničujejo brez ustrezne mednarodne podpore in pomoči.

Potrebe nerazvitih področij so zelo velike. Kdo pa lahko dá tem področjem potrebna sredstva? Seveda države, ki so najbolj razvite, in sicer predvsem tiste, ki trošijo danes ogromna sredstva za oborožitev. Kajti ta sredstva ne le zapravljajo v neproduktivne namene, marveč z njimi ustvarjajo tudi nenehno napetost in zbujaajo človeštvu strah pred morebitnimi vojnimi spopadi. Če bi deseti del teh sredstev, ki jih porabijo za oborožitev, dali za razvoj nerazvitih področij, bi to krilo potrebe, ki jih terjata hiter razvoj tistih držav, katerih narode danes tareta beda in revščina. To pa bi morali delati brez vsakršnih političnih in podobnih pogojev, ker bi bilo sodelovanje samo v tem primeru zares učinkovito tako glede na države, ki bi jih financirali, kakor tudi glede na splošno izboljšanje položaja na svetu. Če bi se odpravila gospodarska nerazvitost v Afriki, Aziji in drugod, bi to najbolj pomagalo povečati možnosti za izmenjavo ter prispevalo k splošnemu poletu in blaginji na svetu.

Zastopamo stališče, da se lahko takšno sodelovanje pravilno in brez diskriminacije zagotovi prek Združenih narodov. Menimo pa, da ne bi smeli izključiti tudi uspešnega gospodarskega sodelovanja na bilateralni podlagi. Seveda pa hkrati z gospodarskim sodelovanjem z nerazvitimi državami nastaja tudi vprašanje tehničnega sodelovanja pri šolanju strokovnih, znanstvenih in drugih kadrov v dovoljšnji meri, da bi lahko gospodarska sredstva uspešno uporabljali. Čeprav program tehnične pomoči prek Združenih narodov do neke mere narašča, to še daleč ne ustreza dejanskim potrebam. Resda v čedalje večjem obsegu narašča bilateralno tehnično sodelovanje, toda to sodelovanje v današnjih razmerah pogosto prinaša spričo nenormalnih mednarodnih odnosov s seboj razne negativne elemente, kot so medsebojno tekmovanje, vmešavanje v notranja vprašanja, vsiljevanje političnega vpliva in podobno, tako da je včasih od tega sodelovanja več škode kot koristi za gospodarsko nerazvite države. Ne da bi zmanjševal pomen bilateralnega sodelovanja, sodim, da bi bilo treba znanstveno-tehnično pomoč v mnogo večji meri kot doslej zagotoviti prek Združenih narodov.

Mislím, da bomo na tej konferenci posebej obravnavali gospodarsko sodelovanje med neangažiranimi državami. To vprašanje povezujem z današnjim mednarodnim položajem, ki zaradi blokvske razcepljenosti

čedalje bolj zavira gospodarsko sodelovanje in tesnejše povezovanje gospodarstev posameznih držav v okviru svetovnega trga. Potrebo po čim tesnejšem in čimbolj vsestranskem gospodarskem sodelovanju čuti gospodarstvo vsake dežele ne glede na družbenogospodarski sistem. Ena največjih ovir za gospodarsko povezanost in sodelovanje je ustanovitev skupnega trga v Zahodni Evropi, v najnovejšem času pa ustanovitev Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD), ki jo danes nekateri začenjajo imenovati atlantsko gospodarsko skupnost, nadalje ustanovitev SEV, organizacije vzhodnoevropskih držav, itd. Zaradi tega so države, ki niso v teh organizacijah, to pa so predvsem neangažirane države, v diskriminiranem položaju. V nadaljnji perspektivi se lahko položaj še poslabša in še bolj škodljivo vpliva na gospodarski razvoj neangažiranih držav, pa tudi vseh drugih. Zato in tudi iz mnogih drugih razlogov mislim, da je treba gospodarsko sodelovanje med nerazvitimi državami najširše zastaviti in s tem sodelovanjem zajeti vse neangažirane države, pa tudi vse druge premalo razvite dežele, ki so pripravljene tako sodelovati. Menim, da je to potrebno ne zato, da bi ustvarili nekakšen nov zaprt trg, temveč ravno zato, da bi pomagali odstraniti ovire in razcepljenost v svetovnem gospodarstvu in da bi pripomogli k temu, da bi vse dežele gospodarsko sodelovale. To bi imelo ne le regionalno gospodarsko naravo, marveč tudi širšo, v nekem smislu univerzalno naravo, hkrati pa poleg gospodarskega tudi velik splošno politični pomen. Mislim, da zaslužijo gospodarski problemi sedanjosti, predvsem še problem sodelovanja z nezadostno razvitimi deželami, veliko pozornost naše konference.

Dotaknil sem se samo nekaterih najpomembnejših gospodarskih vprašanj. Toda položaj v svetovnih gospodarskih odnosih, zlasti še na svetovnem trgu, je zelo težaven in pomeni enega poglavitnih vzrokov za številne težave, ki obremenjujejo mednarodne odnose. Svetovni trg in gospodarski odnosi sploh so razlomljeni z raznimi pregradami in vsebujejo številne tendence k zaprtim sistemom in ekskluzivnostim. Posledica tega je med drugim tudi, da današnji svet na primer nima skoraj nobene univerzalne gospodarske organizacije. Velikega pomena bi bilo, da se ne samo neangažirane države, marveč vse sile na svetu, ki se zavzemajo za bolj univerzalno gospodarsko sodelovanje, zavzemajo bolj kot doslej za ustanovitev univerzalnih gospodarskih organizacij na raznih področjih gospodarske dejavnosti, v Združenih narodih in zunaj njih.

Mislim, da bi svetovna konferenca, na kateri bi preučili vsa pomembnejša gospodarska vprašanja, lahko bila pot, ki bi pomagala, da bi se ta vprašanja čimbolj uspešno začela urejati. Morda bi bili Združeni narodi najustreznejše mesto za tak sestanek.³

³ Ta predlog predsednika Tita je bil sprejet v sklepnem aktu beograjske konference, pozneje, leta 1962, ga je podprla tudi kairska konferenca ministrov neuvršenih držav o problemih gospodarskega razvoja in konferenca Združenih narodov o trgovini in razvoju (UNCTAD), ki je bila v Ženevi od 23. marca do 15. junija 1964. Ta konferenca je pozneje prerastla v stalni organ generalne skupščine in se načelno sestaja vsako tretje leto.

Rad bi opozoril še na eno pomembno vprašanje, ki zanima ne samo nas, ampak ves svet. Pomembno področje mednarodnega sodelovanja postaja čedalje bolj tudi sodelovanje pri izkoriščanju atomske energije v miroljubne namene. Krepitev tega sodelovanja, predvsem z nezadostno razvitimi državami, bi bila vsekakor velik prispevek k mednarodnemu sodelovanju ne le v gospodarskem, temveč tudi v vsakem drugem pogledu. Po mojem mnenju so popolnoma upravičene zahteve, da je treba pravičneje razdeliti in univerzalno izkoriščati vse znanstvene dosežke, saj so v resnici uspehi vsega človeštva.

V

Spoštovani voditelji in predstavniki držav in vlad!

Mislím, da lahko brez pretiravanja rečem, da se je ideja o konstruktivni miroljubni koeksistenci med državami z različnimi notranjimi družbenimi ureditvami kot edini možnost, da se izognemo vojni katastrofi, močno razširila po svetu. Lahko bi rekli, da je zmagala. Naša država ima v tem pogledu že vrsto let zelo pozitivne izkušnje, zlasti v odnosih s sosedama Grčijo in Italijo, s katerima poteka sodelovanje v obojestransko zadovoljstvo. Če pogledamo, kakšni so bili odnosi med našimi državami pred desetletjem, jasno vidimo, kako koristno in pravilno je bilo, da sta obe strani pokazali širokosrčnost in dobro voljo za ureditev odnosov in za konstruktivno sodelovanje ne glede na razlike v družbenih sistemih. Medtem ko je bilo prej to področje žarišče možnih spopadov, je zdaj področje miru in miroljubnega sodelovanja. Tako je tudi z našimi odnosi z mnogimi drugimi državami, zlasti z neangažiranimi. Vem, da lahko vsi navedete takšne primere, zato po mojem prepričanju smem reči, da ti primeri popolnoma potrjujejo vrednost načel miroljubne in aktivne koeksistence med narodi.

Miroljubno aktivno koeksistenco med različnimi družbenimi sistemi pogosto različno razlagajo. Praksa in teorija koeksistence sta na raznih področjih videti različni.

Še vedno je močno razširjeno gledišče, da sta koeksistenca in hladna vojna sestavni del trajnejšega stanja v mednarodnih odnosih, zlasti v odnosih med blokoma. Takšna gledišča zapirajo perspektivno, da bi videli pozitiven izhod iz nastalega položaja. Spričo takšnih stališč nekateri krogi na svetu mislijo, da je mogoče uveljavljati politiko s pozicij sile in se obenem zavzemati za koeksistenco. To pa sta dve povsem različni politiki, ki druga drugo izključujeta. Privrženci take politike nadalje mislijo, da je koeksistenca samo ena izmed osnov za sodelovanje med državami in narodi. Mi pa sodimo, da to ni ena, temveč je edina osnova v sedanjih razmerah, na kateri se lahko razvija pozitivno sodelovanje, ki odpira perspektivo, da se postopno urejajo pereča sodobna vprašanja.

Nekateri menijo, da je koeksistenca manever, da kot taktika v propagandi niti ni tako slaba za določeno obdobje, da pa je nesmiselno misliti,

da je načelo koeksistence mogoče sprejeti kot nekaj trajnega v mednarodnih odnosih na splošno, med socialističnim in kapitalističnim sistemom pa še posebej. Nekateri protagonisti takšnega pojmovanja z Zahoda se zavedajo, da kapitalizem v mirnem tekmovanju s socialističnim sistemom ne bi dobro zvožil, če bi bilo načelo miroljubne in aktivne koeksistence sprejeto kot sistem v mednarodnih odnosih. Zato skeptično gledajo na koeksistenco in pri tem zastopajo stališče, da med socializmom in kapitalizmom ni možna koeksistenca, med njima je prej ali slej neizbežen oborožen spopad in obračun kot edini način, da se ohrani kapitalistični sistem. Zato vztrajajo, naj se s silo urejajo sporna vprašanja. Zato tudi nespravljivost do naprednega gibanja na svetu in drugo. Takšni krogi, tudi če formalno sprejemajo pogovore o koeksistenci, hočejo ohraniti »status quo« v gospodarskih in družbenih odnosih ter pozicije, pridobljene v dobi imperializma in kolonializma. Uveljavitev politike koeksistence ne pomeni, da se v sodobni družbi ne bodo razvijali nadaljnji napredni procesi in spremembe, kajti koeksistenca je sestavni del teh sprememb, ki so zgodovinsko neizogibne. Politika koeksistence mora zagotoviti, da se te spremembe razvijajo brez vojn, s krepitvijo demokratičnih odnosov na svetu, s krepitvijo vloge najširših ljudskih plasti pri urejanju gospodarskih in družbenih vprašanj.

Obstaja tudi pojmovanje, da je možna mirna koeksistenca med blokom. Seveda je tudi to – kot kratkotrajna rešitev, da bi se izognili spopadu – boljše kakor vojna. A to je bolj podobno premirju, ker smo takšno koeksistenco imeli tudi med dvema svetovnjima vojnama. To je trajalo v Evropi skoraj dvajset let, dokler se niso fašistične sile do zob oborožile in začele drugo svetovno vojno, ki je povzročila veliko razdejaje in na milijone človeških žrtev.

Toda na svetu nista samo dva bloka. Je tudi večina dežel, ki so zunaj blokov in ki sprejemajo miroljubno in aktivno koeksistenco kot edino rešitev, da bi se izognili vojni katastrofi. Vprašanje koeksistence je zato treba zastaviti mnogo širše, v mednarodnih razsežnostih. Miroljubno koeksistenco je treba uveljavljati med državami, in to ne samo med državami in narodi z različnimi družbenimi sistemi, ampak tudi med državami in narodi s sorodnimi sistemi. Mir na svetu je nedeljiv in vojne so potemtakem enako nevarne, najsi se začno med državami z različnimi notranjimi ureditvami ali med državami z enakim ali podobnim družbenim sistemom. Druga svetovna vojna je to dovolj jasno pokazala.

V čem naj bi bilo bistvo miroljubne in aktivne koeksistence? Miroljubni koeksistenci nasproten pojem ni samo oborožena vojna kot sredstvo za medsebojno obračunavanje; hladna vojna v vseh svojih različicah prav tako onemogoča konstruktivno in miroljubno sodelovanje. Razne dezinformacije, lažna in sovražna propaganda sploh, diskriminacija v odnosih med državami in podobno nenehno zastrupljajo mednarodno ozračje in ustvarjajo prepad med narodi. Vsekakor sta tekma v oboroževanju in nenehna grožnja z nasilnim oziroma oboroženim urejanjem

spornih vprašanj najvažnejša elementa hladne vojne, ne smemo pa pozabiti tudi prakse, ki sem jo prej omenil – raznih načinov psihološke priprave, ki temelji na lažnih, izmišljenih in žaljivih elementih propagande hladne vojne. Vse to globoko nasprotuje bistvu miroljubne in aktivne koeksistence. Če bi iz prakse v mednarodnih odnosih odstranili negativne elemente hladne vojne, bi tako ustvarili trdne možnosti za konstruktivno in vsestransko sodelovanje med narodi, ne glede na notranje družbene ureditve.

Notranji družbeni razvoj v vsaki državi pa je vprašanje, ki ga je treba prepustiti vsakemu narodu, da ga sam ureja, pač glede na to, ali bo želel obdržati kapitalistično družbeno ureditev ali si bo želel ustvariti socialistično. Vsakemu narodu je treba prepustiti, da sam presodi, kateri sistem je boljši zanj. To najbolje potrjuje sedanja smer razvoja v azijskih in afriških državah in težnja, da bi ubirali postopno socialistično pot glede na dane posebne okoliščine in možnosti. Kako bodo posamezni narodi v kapitalističnih državah urejali vprašanje svoje notranje družbene ureditve, to je čisto njihova stvar.

Načelo miroljubne in aktivne koeksistence je dejansko v praksi že poglavo trdne korenine. To dovolj jasno kaže tudi naš zgodovinski sestanek najvišjih predstavnikov narodov neblokovskih dežel. Dežele, ki so tu zastopane, imajo različne notranje družbene ureditve, imajo pa vendar podobne ali enake poglede na današnja najpomembnejša mednarodna vprašanja. Podobno ali enako gledamo tudi na to, kakšne norme naj bi veljale v odnosih med državami in narodi.

Seveda ne moremo imeti nikakršnih iluzij o tem, da bi bilo mogoče koeksistenco v mednarodnih razsežnostih doseči zgolj s kakšno deklaracijo ali resolucijo. Doseči jo je mogoče samo s prakso, njena osnovna načela, temeljito preučena, pa bi morala sprejeti Organizacija združenih narodov, kolikor niso že zajeta v ustanovni listini.

VI

Kako gledamo na Organizacijo združenih narodov in na vprašanje njene politične krepitve in organizacijske utrditve?

Lani je v zvezi z dogodki v Kongu prišlo v Organizaciji združenih narodov do krize, ki je dosegla vrhunec na XV. zasedanju generalne skupščine in ki še danes ni popustila, ker je to vprašanje ostalo odprto. Položaj, kakršen je zdaj, nedvomno ovira Organizacijo združenih narodov, da bi pravilno in uspešno delovala. Če upoštevamo veliko vlogo te mednarodne organizacije, zlasti v sedanjem težavnem in nenormalnem položaju, nas pač mora prevzeti velika skrb za njeno usodo. Kajti če bi sedanji položaj še dalje trajal, bi to imelo hude posledice: ne bi samo omejilo delovanje Organizacije združenih narodov na najmanjšo učinkovitost, marveč bi lahko ogrozilo tudi sam njen obstoj. Menim, da bo ureditev te krize v veliki meri odvisna tudi od neangažiranih dežel, ki so že

na XV. zasedanju v glavnem zavzele zmerno in konstruktivno stališče in tako preprečile, da ni bil ogrožen obstoj Organizacije združenih narodov. To pa je le začasno preprečilo zlom, kriza se s tem ni odpravila.

Po mojem mnenju se v glavnem strinjamo, da je treba uveljaviti nekatere reorganizacijske ukrepe, da bi ta mednarodna organizacija v prihodnje čim uspešneje izpolnjevala svoje funkcije in da bi se izognili pomanjkljivostim, ki so se v preteklosti včasih pokazale pri delu njenih organov, kot na primer v zvezi s Kongom. Priznati moramo, da je kljub nekaterim pomanjkljivostim Organizacija združenih narodov opravila veliko in koristno vlogo s svojim posredovanjem v mnogih vprašanjih, ki so ogrožala mir, tako da je preprečila napade itd. Zatorej moramo kar največ storiti, da bi to organizacijo ohranili in da bi bila sposobna do kraja izpolnjevati svojo odgovorno in težko funkcijo.

Mislím, da je skrajni čas, da ljudska republika Kitajska dobi svoje mesto v Organizaciji združenih narodov, saj je res absurdno, da več kot šeststomilijonski narod nima svojih predstavnikov v tej organizaciji. Prav tako je nujno treba sprejeti tudi druge dežele, ki imajo za to vse potrebne pogoje, tako da bi Združeni narodi res postali univerzalna organizacija.

Zastran politične krepitve Organizacije združenih narodov je predvsem nujno treba začeti odločen boj proti vsem tistim težnjam, da bi izigravali in slabili to organizacijo ter pačili njeno vlogo. Hkrati je treba prek Organizacije združenih narodov in z njeno pomočjo čimbolj uspešno vplivati, da se bodo mednarodni odnosi razvijali v smeri miru in koeksistence. To bi konkretno pomenilo urejati osnovna mednarodna vprašanja ne samo v Organizaciji združenih narodov, temveč jih urejati tudi tako, da bi to povečalo vlogo in ugled same organizacije in pomagalo pozitivno razvijati odnose na svetu. To bi hkrati pomenilo, da se resolucija Organizacije združenih narodov dosledno in do kraja uveljavlja. Organizacijska plat problema pa je, da se prilagodi struktura Organizacije združenih narodov potrebam takega njenega delovanja v sodobnih mednarodnih razmerah. Gre predvsem za to, da se uskladi struktura organizacije s spremembami, ki so nastale v mednarodnih odnosih, da bi se nadalje razvijale osnovne določbe ustanovne listine ZN ter da bi se organizacija krepila in nadalje demokratizirala.

Eno najbolj perečih vprašanj je, da se razširijo nekateri glavni organi OZN, konkretno varnostni svet in ekonomskosocialni svet, tako da bi sestavo članstva teh ožjih organov uskladili z dokaj povečanim številom držav-članíc Organizacije združenih narodov, oziroma da bi omogočili tudi tem novim članicam – to pa predvsem pomeni tudi doslej zapostavljenim delom sveta v Aziji in Afriki – da pridejo popolnoma do izraza in da imajo v teh organih tisti vpliv, ki jim gre.

Prizadevati bi si bilo tudi treba, da bi se nadalje krepila vloga generalne skupščine kot širokega demokratičnega in v pravem smislu reprezentativnega organa OZN.

Tudi pri vprašanju generalnega sekretarja in sekretariata OZN, ki je v zadnjem času posebno aktualno, je treba napraviti določeno revizijo in readaptacijo, toda po našem mnenju ne v smeri, ki bi pomenila zamrznjenje sedanje razdelitve sveta. Mislim predvsem, da bi se morala vloga generalnega sekretarja vrniti v okvire, določene z ustanovno listino, po kateri je samo administrativni funkcionar Organizacije združenih narodov, nima pa samostojnih političnih pristojnosti. V praksi iz raznih vzrokov prevečkrat ni bilo tako.

Hkrati s tem pa je nujno potrebno uveljaviti tudi konkretne ukrepe, s katerimi bi ustvarili takšno organizacijo aparata sekretariata OZN, da bi z njo zagotovili, da bi generalni sekretar deloval v mejah navedenih pristojnosti, hkrati pa tudi strukturo sekretariata uskladili s spremenjenimi oziroma sedanjimi odnosi tako v Organizaciji združenih narodov kakor tudi na svetu. Morda bi bilo to mogoče doseči tako, da bi imeli poleg generalnega sekretarja še posvetovalno telo, denimo petih ali več članov, ki bi pomagalo generalnemu sekretarju in skrbelo, da bi se pravilno razlagala priporočila in sklepi ustreznih organov OZN.

Ko govorimo o tem, imamo nenehno pred očmi, da bi slabitev Organizacije združenih narodov skrajno negativno vplivala na splošen razvoj mednarodnih odnosov. To bi hudo prizadelo te odnose v celoti, zlasti še koristi manjših in novih neodvisnih dežel, za katere postaja OZN čedalje bolj vrhovna oblika mednarodne skupnosti in poročstvo za enakopravnost vseh narodov in držav, velikih in majhnih. Vrh tega je treba misliti tudi na to, da največjih mednarodnih problemov sedanjosti, spričo katerih je položaj na svetu čedalje nevarnejši, ni mogoče urediti brez Združenih narodov.

VII

Gospod predsednik!

Če gledamo s stališča sedanjih odprtih vprašanj, ki jih neblokvske države poudarjajo v interesu miru, konstruktivnega sodelovanja in prihodnosti človeštva, bomo videli, da je naša konferenca neposreden rezultat mnogih izkušenj in lastnih povzetkov. Hkrati dokazuje našo pripravljenost, da prevzamemo tisti del odgovornosti za mir in usodo sveta, ki nam ga nalagajo sedanje razmere.

Negativni razvoj v mednarodnih odnosih in tendenca po novih zaostrih in kriza v najbolj kočljivih točkah onemogočata, da bi temeljito začeli urejati nerešena vprašanja na tistih področjih na svetu, na katerih mnogi narodi ječijo pod jarmom kolonializma, pod bremenom bede, zaostalosti in raznih oblik diskriminacije in pod pritiskom novih oblik vmešavanja in dominacije od zunaj. Hladna vojna in njeno zaostrovanje ter izmenične krize neizogibno odvrčajo pozornost sveta od perečih vprašanj odvisnih in nerazvitih področij in držav. To pa preprečuje in hromi prizadevanja,

da bi se ta vprašanja pravočasno uredila, kar prav tako prispeva k nadaljnji negotovosti in nestabilnosti miru tudi na teh področjih.

Sestali smo se v resnem času, v dneh, ki usodno vplivajo na prihodnost miru na svetu.

Naše materialne sile so skromne, naše možnosti pa daleč od tega, da bi bile neomejene, zato pa so naše moralne sile ogromne, in prav to je danes izredno pomembno. Ne samo narodi naših držav, tudi javnost v vseh delih sveta mnogo pričakuje od nas; njihovi pogledi so uprti v nas s pričakovanjem in zaupanjem. In drugič, naša dobra volja in pripravljenost, da vse svoje moči in sposobnosti posvetimo boljši prihodnosti naših držav in sveta, v katerem živimo, nimata meja in ne poznata ovir.

Ko smo stopili na neodvisno pot, ne da bi se priključili grupacijam držav v dveh nasprotujočih si taborih, in ko smo se uprli politiki razdelitve sveta ter zavrnilo vse, kar ta politika prinaša s seboj, smo izbrali težavno pot. Pa smo vendar imeli moč, da stopimo na to pot in na njej vztrajamo; pri tem smo oznanjali in uveljavljali program miru in koeksistence, ki je dandanes na svetu splošno znan in priznan, s tem pa smo lahko prispevali in stalno povečevali svoj prispevek splošni stvari. V znamenju prav tega programa in naše odločenosti, da povečamo svoj prispevek, smo se danes zbrali tukaj, da bi uskladili naše sile, združili napore in pomagali svetu – katerega kar naprej pehajo na rob pogube – da v tej, dvanajsti uri spozna vso nevarnost, ki mu grozi, da mobilizira vse svoje velike moralne sile in energijo za utrditev miru na svetu ter za razširitev splošnega in enakopravnega mednarodnega sodelovanja.

J. B. Tito, Izbor iz del, 5. knjiga, DZS, Ljubljana 1977, str. 151–174.

KAIRO (1964)

(Govor na drugi konferenci neangažiranih držav v Kairu dne 6. oktobra 1964)

Gospod predsednik, dragi prijatelji!

Zelo sem zadovoljen, ker imam čast v imenu jugoslovanskih narodov in v svojem imenu pozdraviti to eminentno konferenco, ki bo po mojem trdnem pričanju koristna, da se uresničijo plemeniti ideali, h katerim težijo narodi vseh držav.

Dovolite mi, da izrečem predvsem iskreno zahvalo našemu dobremu prijatelju predsedniku Gamalu Abdelu Naserju in ljudstvu Združene arabske republike za izredno prijateljski sprejem in da izrečem priznanje vladi Združene arabske republike za uspešno organizacijo konference. Posebno ljubo mi je, da je sestanek v Kairu in na tleh Afrike, ki je simbol dinamičnih sprememb v sedanjem svetu in teženj za svobodno in enakopravno življenje v mednarodni skupnosti.

Prav tako bi rad izrekel priznanje udeležencem pripravljalnega sestanka v Colombu in stalnemu komiteju ambasadorjev in zunanjih ministrov, ki so si močno prizadevali, da bi pripravili vse za uspešen potek konference.

Ko se spominjam našega zborovanja v Beogradu, nujno moram z občutkom žalosti in dolžnega spoštovanja omeniti znamenitega bojavnika za politiko miru in neangažiranosti, velikega voditelja indijskega ljudstva Džavaharlala Nehruja, ki je tako neutrudno delal, da bi se uresničili ideali, zaradi katerih smo se tudi mi danes tukaj zbrali.

Prepričan sem, da čutimo vsi zadovoljstvo, da se je sestala tako široka konferenca najodgovornejših državnikov. Strnile so nas sorodnost pogledov, skupne težnje in odločenost, da pomagamo krepiti miroljubno politiko in vzpostaviti boljše in pravičnejše odnose na svetu.

Mojo državo je doletela velika čast, da je bila gostiteljica prve konference voditeljev držav in vlad neangažiranih dežel, ki je pomembno pripomogla, da se je izboljšal mednarodni položaj.

Na tej konferenci v Kairu se je zbral mnogo širši krog dežel. To govori o čedalje večji uveljavitvi politike neangažiranih dežel in opozarja na številne spremembe in nove možnosti, ki so nastale na svetu, na večjo moč in vpliv politike miru in aktivne miroljubne koeksistence. To, da se je veliko na novo osvobojenih afriških dežel, združenih v Organizacijo afriške enotnosti, pridobilo neodvisnost in da se aktivno vključujejo v mednarodne odnose, je silno pomembno za cilje, h katerim težimo. Velika udeležba teh dežel na konferenci daje naši akciji posebno moč. Z zadovoljstvom ugotavljam, da je med aktivnimi udeleženkami konference tudi Angola, ki se bori za svojo neodvisnost.

Naj pozdravim na tem zborovanju predstavnike večjega števila držav Latinske Amerike, Finske in številnih osvobodilnih gibanj in drugih organizacij. To kaže, kako je naša politika blizu tudi gibanjem, ki se borijo za neodvisnost in ki najdejo v tej konferenci močno oporo. Vse to je po mojem trdnem prepričanju daljnosežnega pomena in kaže, da so interesi miru neločljivi od svobode in napredka in skupni vsem narodom.

Če opazujemo dogodke od naše prve konference do danes, se bolj in bolj utrjuje v nas prepričanje, kako življenjska je politika, ki se zavzema za pravične odnose med državami in narodi, kakor tudi, da je povečanje njenega vpliva bilo neizogibno. Pokazalo se je, da ta politika ne pozna geografskih mej in ne rasnih predsodkov, da ji niso na poti razlike v družbenih sistemih in da je, ko črpa svojo moč iz nastalih progresivnih sprememb, zdaj deležna čedalje širše podpore. Naše angažiranje za uveljavitev miroljubnih načel in uresničenje pravičnejših odnosov na svetu ni izgubilo svojega pomena zaradi popuščanja napetosti, marveč je tak razvoj dejansko ustvaril nove možnosti in opozoril, da so potrebne nove akcije.

Med beograjsko konferenco so kakor tudi pred njo in po njej protagonistom politike koeksistence pogosto pripisovali, da skušajo ustanoviti

»tretji blok«. To je pričalo, da ne razumejo bistva te politike, to je odsevalo duha hladne vojne in je bilo izraz nerazumevanja sodobnega razvoja. Če bi bilo vlogi neangažiranih dežel mogoče kaj očitati, potlej bi to bilo, da včasih niso dovolj hitro in enotno reagirale na določena negativna dogajanja. Očitki na račun »tretje sile« so zdaj skoraj popolnoma utihnili. V precejšnji meri so izgubile ostrino in se nekako spremenile tudi vojaško-politične grupacije glede svoje funkcije in mesta v mednarodnih odnosih, kakor so se spremenili tudi odnosi znotraj njih. Politika miroljubnega urejanja spornih vprašanj, likvidiranja mednarodne napetosti, pospešenega gospodarskega razvoja in dekolonizacije zbira v Združenih narodih in drugih pomembnih mednarodnih zborih čedalje več dežel in sil – nekatere med njimi niso tukaj zastopane – ki bi rade pomagale stabilizirati razmere v svetu na novih, pravilnejših temeljih. Za to politiko ni več značilna toliko formalna neangažiranost ali angažiranost, za katero vemo, da utegne biti relativen pojem, ker te formule čedalje bolj zastarevajo, marveč predvsem aktivno in načelno delovanje, akcijska enotnost pri uporabljanju načel politike aktivne in miroljubne koeksistence. S tem vnaša ta politika v sodoben politični razvoj sveta nove razsežnosti, ker omogoča široko sodelovanje ne na podlagi kakšne umetne in formalne uvrstitve, marveč na podlagi enotnosti interesov in neodvisnih ocen.

Spoštovani prijatelji!

Prav gotovo smo vsi skupaj prepričani, da je položaj zdaj nekoliko boljši, kakor je bil ob beograjski konferenci, da je bil razvoj mednarodnih odnosov v tem obdobju v glavnem pozitiven in da je naša prva konferenca pravilno ocenila splošni interes in tokove mednarodnih dogajanj. Čeprav je bilo takrat z različnih strani slišati dvome in so se celo upirali idejam in predlogom naše konference, je razvoj dogodkov potrdil, da so naše ocene in prepričanja pravilne – in danes to priznajo vsi razumni ljudje in odgovorni državniki – da je v našem jedrskem obdobju treba temeljne svetovne probleme urejati po miroljubni poti.

Ko se danes oziramo na minulo obdobje, moremo z zadovoljstvom ugotoviti, da so naše dežele, predvsem v Združenih narodih pa tudi zunaj njih, skupaj z vsemi drugimi miroljubnimi deželami in silami pomagale, zlasti v trenutkih usodnih kriz v mednarodnih odnosih, da se je slišal in zmagal glas razuma. Čeprav naše dežele niso imele na voljo pomembnejših vojaških in ekonomskih efektivov, pa se jim je s svojim moralnopolitičnim ugledom posrečilo, da so njihova stališča bolj in bolj upoštevali.

Najpomembnejši primer take aktivnosti je bila vsekakor konferenca Združenih narodov o trgovini in razvoju, za katere sklicanje je dala pobudo beograjska konferenca. Prav tako so koristni vloga in napor neangažiranih dežel pri pogajanjih o razorožitvi v komiteju 18 dežel v Ženevi.

Neangažirane dežele so skupaj z drugimi miroljubnimi in naprednimi silami veliko pomagale, da se je spopešil proces dekolonizacije. Spomnimo se samo, da je konferenca v Beogradu močno podprla osvobodilni boj alžirskega ljudstva.

Gospod predsednik!

Kakor so opozarjale neangažirane dežele, se je pokazalo, da je s pogajanjem mogoče postopoma zmanjševati razlike v nasprotnih stališčih in razširjati področje sporazumevanja. Čeprav še niso doseženi sporazumi, ki bi pri koreninah odstranili nevarnost pred jedrsko vojno, in čeprav se tekma v oboroževanju, žal, še vedno nadaljuje, pa je po daljšem obdobju hladne vojne vendarle prišlo do znanih prvih neposrednih sporazumov med vodilnimi jedrskimi silami. Tu imam v mislih predvsem moskovski dogovor o prepovedi jedrskih poskusov. Ta sporazum in drugi ukrepi so prinesli olajšenje in so bili deležni odločne podpore največjega števila držav in svetovnega javnega mnenja.

Mislim, da lahko ugotovimo, da je v tej zvezi začela popuščati napetost tudi pri nemškem vprašanju, katerega rešitev je treba iskati predvsem v pogajanjih med obema nemškima državama in tako omogočiti nemškemu narodu, da bo odločal o svoji prihodnosti.

S popuščanjem napetosti se je odprla tudi boljša perspektiva ljudstvom, ki se borijo proti kolonializmu in imperializmu, čeprav so na tej poti številne težave in še niso premagana stara, preživela naziranja in praksa.

V nasprotju s časom, ko je v mednarodnem življenju sodelovalo razmeroma majhno število dežel in ko je poglavitno besedo imel ozki krog sil, imamo zdaj vrsto novih neodvisnih držav. Zato danes ni več mogoče v mednarodnem sodelovanju zapostavljati interesov posameznih držav in še manj celih območij, kajti noben narod ne bo več privolil, da bi ostal v podrejenem položaju.

Nikoli poprej se svet ni razvijal v tako različnih oblikah, vendar poprej nikoli ni bilo tudi tolike medsebojne odvisnosti. Vsaka kriza ali krivica, prizadeta kakšnemu narodu, kakor tudi vsak uspeh – vse to ima reperkusije na vseh straneh. Mar ni absurdno, da še danes, ko lahko vsaka nepremišljena vojaška pustolovščina pripelje do splošne jedrske katastrofe, prihaja do vojaških intervencij in groženj s silo?

V spremenjeni podobi sveta zajemajo pozitivni procesi tako ali drugače mnoge države, ki začenjajo opuščati kriterije opredeljevanja iz obdobja hladne vojne. Vitalni nacionalni interesi mnogih ljudstev, ki so jih še pred kratkim ovirali, se po tej poti čedalje bolj uveljavljajo. Ti interesi bodo še naprej zahtevali, da se spopolnjuje politika miru in enakopravnega mednarodnega sodelovanja, v katerih okvirih se edino tudi lahko ustrezno uresničijo. Enostranske rešitve, ki se opirajo na silo in

ozko pojmovane ideološke motive, postopoma prepuščajo, in morajo prepuščati mesto novim oblikam povezovanja svobodnih narodov in suverenih držav, ki predpostavljajo upoštevanje njihovih nacionalnih interesov. Zato sta razvoj na osnovah nacionalne neodvisnosti in enakopravnosti narodov ter boj za mir nedeljiva. Namen naših prizadevanj mora biti po mojem mnenju, da spodbudimo in olajšamo ta razvoj, in v tem vidim bistvo naše politike in politične akcije. V tej smeri se je razmerje sil v svetu že bistveno spremenilo in se naprej spreminja v korist miru in splošnega napredka.

Spoštovani prijatelji!

Eden od prvih pogojev za utrditev miru in za vzpostavitev enakopravnih in bolj humanih odnosov na svetu ostane hitra in dokončna likvidacija kolonializma. Na videz je ostalo malo oporišč kolonializma, vendar kljub temu, da pogosto zajemajo razmeroma majhno ozemlje in malo prebivalstva, hudo zavirajo stabilizacijo širših področij in pomenijo za nove neodvisne dežele vir neokolonialistične in druge nevarnosti. Očitno je nujno, da si v Združenih narodih in zunaj njih najodločneje prizadevamo, da bodo v najkrajšem času dobili popolno neodvisnost vsi narodi, ki so pod kolonialno dominacijo. Tu imamo v mislih predvsem narode Angole, Južne Rodezije, Mozambika, tako imenovane Portugalske Gvineje, Adena, Jugozahodne Afrike, Britanske Gvajane in druge. Prav tako pomenita rasno razlikovanje in najhujša oblika tega v Južnoafriški republiki, apartheid, največjo sramoto za sodobno človeštvo. Zavzemati se moramo, da se bodo dosledno izvajale sankcije proti vladi Južnoafriške republike, kar zahtevajo Združeni narodi in Organizacija afriške enotnosti. Prav tako se je treba postaviti po robu tudi vsem drugim poskusom, da bi razbijali narode na rasni podlagi.

Vsi se strinjamo, da je sedanje neenakosti v svetovnem gospodarstvu treba odpraviti. Pospešiti razvoj manj razvitih držav je eden najbistvenejših problemov sodobnega sveta in zato mora biti poslej skrb vse mednarodne skupnosti. Seveda so tudi narodi manj razvitih držav dolžni aktivirati svoje potencialne ekonomske sile v boju za gospodarski napredek in enakopravnost.

Seveda se mi nočemo odreči nobeni možnosti za ekonomsko sodelovanje ne enakopravni osnovi, ki pospešuje razvoj naših držav. Mislim, da tu ni treba posebej poudarjati, da pomeni pomoč državam v razvoju obveznosti in da koristi tudi razvitim državam. Ta pomoč je torej v obojestransko korist in zato jo je treba dajati na podlagi spoštovanja neodvisnosti in enakopravnosti narodov ter spoštovanja nacionalnih razvojnih načrtov. Žal so še zmeraj tendence, da bi zadržali gospodarsko osamosvojitve držav v razvoju in da bi si jih tako podredili. Ta nova oblika imperializma, neokolonializem, pomeni hudo nevarnost in utegne ogroziti dosežene pridobitve, če se ji ne bomo odločno postavili po robu.

Popušcanje napetosti bo omogočilo svetovni javnosti, da bo lažje posvetila skrb sedanjim mednarodnim gospodarskim problemom. To je najbolj potrdila konferenca ZN o trgovini in razvoju, kjer se je bolj kakor kdaj doslej pokazalo, da je svet zdaj tudi gospodarsko medsebojno odvisen in da je probleme pospešenega gospodarskega razvoja mogoče najuspešneje urejati, če se realizirajo univerzalni ekonomski odnosi brez diskriminacije in ideoloških predsodkov. Tako se bo odprla pot h globljim strukturalnim spremembam in novi mednarodni delitvi dela.

Ena od pomembnih značilnosti konference je, da je s tem, ko se konstituirala v stalni organ OZN, dala možnost, da se v prihodnje urejejo tudi tista vprašanja, za katera tokrat niso našli rešitve. Enotnost, ki so jo države v razvoju dosegle na ženevski konferenci na podlagi skupnih interesov, se ni izkoristila za fiktivno vsiljenje ali deklarativno izglasovanje sklepov, marveč so poiskali splošno sprejemljive rešitve. To enotnost je treba naprej razvijati z novimi akcijami, da se spopolni uspešno začeto delo. Prepričan sem, da bosta izvajanje pozitivnih sklepov konference v Ženevi, ki ga mi odločno podpiramo, in angažiranje pri pripravi in delu podobnih zborovanj tudi v prihodnje pomenila eno izmed najpomembnejših komponent naše nadaljnje aktivnosti.

Spoštovani prijatelji!

Od napredka v razoroževanju, ki je bilo in ostane ključni problem, je v bistvu odvisna nadaljnja ozdravitev mednarodnih odnosov in urejanje osnovnih spornih problemov na svetu. Prav tako je znano, koliko bi razorožitev pripomogla, da bi se svet gospodarsko hitreje razvijal. Nesmisel je teza, ki jo še zmeraj širijo posamezniki v nekaterih razvitih državah, češ da bi razorožitev baje povzročila velike gospodarske in družbene težave. Če bi sprejeli tako tezo, bi to dejansko pomenilo, da v teh deželah kakor na svetu sploh ni več prostora za miroljubno družbeno koristno proizvodnjo. To je seveda nesmisel, če upoštevamo sedanji razvoj znanosti in tehnike kakor tudi naglo povečanje človeških potreb.

Že v deklaraciji naše prve konference je bilo opozorilo, da je potrebna splošna in popolna razorožitev. Po mojem mnenju je nujno, da tudi naša sedanja konferenca odločno zahteva, naj se problem splošne razorožitve navsezadnje le začne urejati. Prepričan sem, da ste istega mnenja vsi na tem zborovanju, če rečem, da od velikih sil posebej pričakujemo odločnejše poteze v tem pogledu. Države udeleženke te konference bi same morale tudi v prihodnje še pogumneje in bolj solidarno obsoditi vse negativne pojave v mednarodnih odnosih, ki bi utegnili biti posameznim državam izgovor za nadaljevanje tekme v oboroževanju.

Zmeraj smo podpirali tudi delne ukrepe, ki bi lahko postopoma pripeljali k splošni in popolni razorožitvi. Brez dvoma bi bilo mogoče z dobro voljo na obeh straneh doseči sporazume o prepovedi podzemeljskih

jedrskih poskusov, o prepovedi širjenja jedrskega orožja in ustvarjanju denukleariziranih con na raznih področjih sveta, dalje o odpravi baz in umiku čet s tujih ozemelj, katerih vojaški pomen se je danes že tako precej zmanjšal.

Vse to so razlogi, ki zahtevajo, da se brez odlašanja – bodisi v generalni skupšini ZN, na izrednem zasedanju ali na posebni konferenci o razorožitvi – pregledajo ti problemi in se sprejmejo sklepi v prid varnosti človeštva. Morda bi generalna skupščina ali posebna konferenca, pač glede na oceno, kako realni so posamezni ukrepi, lahko priporočila sklicanje posebnih konferenc, da bi dosegli konkretne sporazume. Tako in z vključevanjem drugih držav bi se razširil krog udeležencev pri pogajanjih, kar je popolnoma upravičeno, kajti razorožitev neposredno zadeva vso mednarodno skupnost.

Prepričan sem, da bo tudi ta naša konferenca tako kakor prva, beograjska, odločno podprla Združene narode in vse tisto pozitivno, kar danes dajejo človeštvu. Kajti Organizacija združenih narodov, katerih organe je treba razširiti v skladu s spremembami, nastalimi v številu in sestavi članic, pomeni nujno potreben faktor miru in mednarodnega sodelovanja. Sodimo, da morajo ZN v prihodnje dati še več pobude pri vseh omenjenih vprašanjih, povezanih z utrjevanjem miru na svetu. Seveda je zelo pomembno, da dosežemo univerzalnost ZN, kar je še naprej naša skupna naloga.

Če bi Združeni narodi kodificirali načela miroljubne in aktivne koeksistence, o čemer sem govoril že na XVIII. zasedanju generalne skupščine ZN, bi ravno to moralo pomagati tudi krepiti vlogo svetovne organizacije. Če bi sprejeli načela koeksistence kot norme v življenju mednarodne skupnosti, bi se obogatila ustanovna listina ZN tako vsebinsko kakor tudi glede konkretne uporabe. Zaradi tega mislim, da bi naša konferenca morala pregledati vprašanje kodifikacije načel aktivne in miroljubne koeksistence, sprejeti ustrezne sklepe in predložiti v tem smislu svoje predloge Združenim narodom.

Gospod predsednik!

Zadnji čas se žal kar naprej vrstijo dogodki, ki ogrožajo že doseženo popuščanje napetosti in delajo svetu skrbi.

V jugovzhodni Aziji, na Cipru, v Kongu, okoli Kube in tudi drugje se še zmeraj kaže politika sile in surovega vmešavanja v notranje zadeve teh držav. Ne ustavijo se niti pred vojaškimi intervencijami, ki jih z ničimer ni mogoče opravičiti.

Z nemiröm spremljamo dogodke na področju jugovzhodne Azije. Surovo vmešavanje iz tujine v južnem Vietnamu nenehoma grozi, da se bo spopad razširil tudi na sosednje dežele. Hude skrbi povzročajo tudi nedavne tako imenovane represalije proti DR Vietnamu. V Laosu se že

dlje časa odkrito kršijo veljavni sporazumi. Na Kambodžo prav tako pritiskajo od zunaj in ne spoštujejo njene ozemeljske nedotakljivosti. Jugoslavija meni, da predlog princa Sihanuka o poročtvu nevtralnosti Kambodže pa tudi drugi predlogi, da bi se odpravilo tuje vmešavanje v tem delu sveta, zaslužijo vso pozornost in podporo.

Tudi kriza okoli Cipra je v dobršni meri rezultat politike pritiska in vmešavanja od zunaj, s tem pa se otežuje saniranje notranjih razmer, ki bi bilo v prid obeh etničnih skupin. Seveda je treba predvsem upoštevati interese in želje ciprskega ljudstva in njegove vlade.

Prav tako smo priče tudi neprestanemu izmenjavanju raznih oblik vmešavanja v Kongu, ki traja prav od razglasitve neodvisnosti in zavira tako potrebno stabilizacijo in razvoj te dežele v krogu neodvisnih afriških držav.

Vemo, da so na svetu številni neurejeni mejni problemi. Mislimo, da jih v sedanjem, še zmeraj zapletenem položaju ne bi smeli aktualizirati tako, da bi to pripeljalo do konfliktov, marveč jih je treba začeti urejati po miroljubni poti, s pogajanjem med neposredno zainteresiranimi državami.

Naj opozorim še na nekatera škodljiva pojmovanja, s katerimi bi radi opravičili politiko intervencije. Izhajajo namreč iz tega, da je na nekem področju mogoče sprejeti mir in koeksistenco, v drugih, tako imenovanih perifernih področjih ali v odnosih z malimi državami pa braniti svoje interese s silo in pritiskom, sklicujoč se na ideološke ali druge motive in opirajoč se na metode hladne vojne. Kakor da računajo pri tem, da druga stran ne bi smela reagirati zaradi miru in da bodo narodi, ki so temu izpostavljeni, prisiljeni sprejeti tako politiko. Ti krogi bi v resnici radi koeksistenco zlonamerno tolmačili kot ohranitev političnega statusa quo na področjih, kjer so še ostanki kolonializma in odnosi odvisnosti, ali pa jo napačno razlagali kot zaustavitev družbenega razvoja.

Srečujemo pa se še z drugim prav tako škodljivim pojmovanjem, po katerem se na podlagi istih premis politika koeksistence postavlja nasproti osvobodilnemu boju narodov in zato razglašajo, da je treba in je koristno ponovno zaostri mednarodne odnose, pri čemer ne izključujejo niti možnosti splošnega vojnega spopada. Jasno je, da brez svobode ni miru, vendar je v sedanjih razmerah res tudi to, da brez miru ni tudi svobode.

Take teorije so vsaka po svoje nevzdržne in dejansko podpihujejo druga drugo, s tem pa otežujejo enotnost akcij čedalje številnejših miroljubnih sil.

Vzrok za krize je v tem, da se sile reakcije in hegemonizma upirajo politiki koeksistence, oziroma odkrito kršijo njena temeljna načela, predvsem načela suverenosti in samoodločbe. Zato sodim, da bi naša konferenca morala odločno zahtevati, naj vse države dosledno uporabljajo načela miroljubne in aktivne koeksistence v vseh območjih in v mednarodnih odnosih v celoti.

Iz izkušenj, ki nam jih daje zgodovina, je znano, da so si agresorji sleherno omahovanje tako ogroženih dežel kakor tudi vseh miroljubnih sil

razlagali kot slabost in s tem dobili še več poguma. V sedanjih razmerah postajata združevanje naših naporov in stalnost naših akcij še potrebnejši. Naše sodelovanje v Združenih narodih se je že dokaj razvilo in je prineslo precej plodnih rezultatov. Medsebojno se moramo posvetovati in delati skupne akcije v okviru Združenih narodov, in to naj postane redna praksa, sodelovati pa tudi z vsemi drugimi državami, ki želijo, da se ohrani mir.

Spoštovani prijatelji!

Dovolite mi, da se še enkrat dotaknem politike neangažiranosti, katere temeljna vsebina je ohranitev miru ter aktivna in miroljubna koeksistenca med narodi in državami.

Ta politika je poleg drugega nastala tudi iz potrebe mnogih dežel, zlasti na novo osvobojenih, da se uprejo tendenci razdvajati države v času hladne vojne in da ohranijo ter krepijo svojo neodvisnost, zagotavljajoč si hkrati možnosti za svoboden gospodarski in socialni razvoj. Od začetka je delovala tako, da je zbirala miroljubne dežele in gibanja ter spodbujala napredna gibanja. Zaradi takega svojega bistva politika neangažiranosti nikoli ni bila in tudi ni mogla biti politika pasivnega odpora proti delitvi sveta ali politika ekvidistance. Zmeraj je bila načelna in univerzalna v svojem obravnavanju, angažirana, kadar je šlo za ohranitev miru in za zavarovanje temeljnih pravic narodov in držav. Zaradi tega je bilo naravno, da naša politika vpliva, da se premaguje hladna vojna in razbitost na svetu in da v skladu s splošnim razvojem postane eden od odločilnih faktorjev splošnega gibanja za mir in napredek, ker izraža objektivne in dolgoročne, nacionalne in splošne interese.

Naša politika je najkonkretnije povezana s potrebami narodov in držav. To nam omogoča predlagati rešitve, ki so uresničljive v danih razmerah. Zato je politika držav, ki se borijo za nove mednarodne odnose, prerasla v realno, napredno osnovo razvoja mednarodne skupnosti. Naše medsebojne odnose pa mora zlasti prevevati duh prijateljstva, razumevanja, spravljivosti in pripravljenosti, da se vsi sedanji problemi urejajo z bilateralnimi ali, če je to potrebno, tudi z multilateralnimi stiki. Kajti naša medsebojna solidarnost je pomembna za vse naše prihodnje akcije in uspehe.

Nihče med nami na tem zborovanju ne pretendira, da bi imeli monopol pri miroljubnih pobudah in politiki miru. Seveda imajo veliko odgovornost za odkrivanje poti v nadaljnjem popuščanju napetosti in sporazumevanju vodilne jedrske države. Toda pogajanja in sporazumi med vodilnimi jedrskimi državami se lahko uspešno razvijajo le, če jih podpira mednarodna skupnost. Gotovo je, da te podpore ne bo manjkalo, če bomo upoštevali koristi vseh držav, velikih in malih, in če bomo spoštovali njihove pravice in enakopravnost. V nasprotnem primeru pa bi ta pogajanja in sporazumi težko mogli biti tisto, kar naj bi bili – faktor stabilizacije

in miru v vsem svetu. Kar se nas tiče, lahko rečem, da bomo vsekakor odločno podprli vse konstruktivne pobude in sporazume, ki jih bomo dosegli v tem smislu.

Dragi prijatelji!

Če torej hočemo obvarovati svet pred katastrofo, zagotoviti družbeni napredek in srečnejšo prihodnost za vse narode in ljudi, moramo in moremo po mojem globokem prepričanju urejati sedanje probleme le v okviru boja za mir in enakopravno mednarodno sodelovanje, se pravi na načelih aktivne in miroljubne koeksistence. Pri doseganju teh ciljev sta potrebni aktivnost in enotnost vseh miroljubnih držav.

J. B. Tito, Izbor iz del, 5. knjiga (Jugoslavija v boju za neodvisnost in nevrščenost), DZS, Ljubljana 1977, str. 201–213

LUSAKA (1970)

(Govor v generalni debati na tretji konferenci nevrščenih dežel v Lusaki dne 8. septembra 1970)

Gospod predsednik, spoštovani šefi držav in vlad, gospodje ministri, cenjeni prijatelji!

Dovolite mi, da v imenu narodov Jugoslavije spregovorim na tem visokem zborovanju, ki se ga udeležuje toliko državnikov, predstavnikov okoli tretjine človeštva in okoli polovice vseh držav sveta.

V imenu vlade moje države, v imenu jugoslovanske delegacije in v svojem imenu bi se rad predvsem najtopleje zahvalil gostiteljem tega zgodovinskega sestanka, ljudstvu in vladi Zambije in še posebej gospodu predsedniku Kaundi za prisrčno gostoljubje. Hkrati naj izrečem visoko priznanje za velika prizadevanja, ki so jih prispevali, da bi v Lusaki, v tem lepem mestu, zagotovili tretji konferenci šefov vlad in držav nevrščenih držav kar najboljše možnosti za delo.

Naj ob tej priložnosti izrečem priznanje zunanjim ministrom nevrščenih držav, ki so v Dar es Salaamu in zadnje dni v Lusaki opravili veliko delo, da so pripravili konferenco.

Po mojem mnenju je bila nadvse primerna odločitev, naj bo tretja konferenca nevrščenih držav prav tu, v tem delu osvobodjene Afrike, v katere soseščini se še zmeraj niso rešili surovega kolonialnega zatiranja. Velikanska večina prebivalstva na sosednjih ozemljih, ki je pod pritiskom rasistične nezakovitosti in tiranije, namreč upravičeno pričakuje ne le od nevrščenih držav, temveč tudi od Združenih narodov, da bo prav letos – ko praznuje svetovna organizacija petindvajseti jubilej –

prišlo do popolnega preobrata, da se končno odpravi kolonialno suženjstvo, da se osvobodijo narodi.

Položaj na afriškem jugu je zdaj zares nadvse vznemirljiv in zahteva odločna stališča ne samo neuvrščenih držav, marveč tudi vse demokratične in miroljubne svetovne javnosti, to tem bolj, ker se odkrito kažejo tendence po agresivnosti in ekspanzionizmu do na novo osvobojenih afriških držav. In kar je še huje, to podpirajo nekateri reakcionarni krogi v svetu, ki si prizadevajo rasistične režime na teh ozemljih rešiti iz mednarodne izoliranosti in tam utrditi oporišča imperialistične politike.

To poudarjam že v začetku zato, ker menim, da je podpora narodom, ki se zdaj v najhujših razmerah bojujejo za svojo osvoboditev izpod kolonialnega jarma kot največje sramote dvajsetega stoletja, eno izmed prioritetenih vprašanj tudi na tem eminentnem zboru. Toda naša podpora tem narodom ne sme biti zgolj deklarativna, da bi ostali le pri apelih in resolucijah. Tu se moramo dogovoriti ne le o moralnopolitični podpori, marveč tudi o čim učinkovitejši materialni pomoči tistim, ki se z orožjem v roki bojujejo zoper kolonialno zatiranje in rasno razlikovanje.

Prav tako se moramo dogovoriti, da bomo začeli učinkovite akcije proti vsem tistim, ki sabotirajo že sprejete sklepe Združenih narodov o nujni in dokončni odpravi ostankov kolonializma. Ne moremo se namreč sprijazniti z dejstvom, da se po dobrih dveh desetletjih od sprejetja ustanovne listine OZN in deklaracije o človekovih pravicah kakor tudi celo desetletje po sprejetju deklaracije o dokončni odpravi kolonializma še naprej tolerirajo kolonialni in rasistični režimi. Trdno sem prepričan, da se bo pri teh vprašanjih pokazala v tem visokem zboru enodušnost, to pa bo tudi poročstvo, da se bo duh enotnosti in akcije prenesel tudi v Organizacijo združenih narodov, predvsem na bližnje jubilejno zasedanje.

Dragi prijatelji!

Politika neuvrščenosti se je v minulem desetletju močno uveljavila v mednarodnem življenju, ker je pokazala pot iz mračnega obdobja hladne vojne, ko je bilo človeštvo na robu katastrofe. Odprla je možnosti za nove mednarodne odnose, ki jih je dotlej pritiskala ostra konfrontacija blokov. Poudarila je načela neodvisnosti, samostojnega razvoja držav ter vsestranskega, enakopravnega mednarodnega sodelovanja kakor tudi potrebo, da se dežele v razvoju pospešeno razvijajo. Osvetljevala je protislovja sodobnega sveta in vzroke nestabilnosti v mednarodnih odnosih ter se zavzemala za njih odpravljanje. Zahtevala je, da se pereča mednarodna vprašanja urejajo po miroljubni poti.

Poziv, ki smo ga z beograjske konference poslali velikim silam, naj se medsebojno povežejo in sporna vprašanja, ki so nastala kot dedi-

ščina druge svetovne vojne, urejajo s pogajanji, ne pa s silo – ni ostal brez odmeva. Deklaracijo, ki smo jo takrat sprejeli, so pozdravili vsi miroljubni ljudje na svetu. Na odobravanje je naletela pri vseh tistih, ki so v njenih načelih in v duhu, ki jo preveva, videli edino alternativo vojni nevarnosti oziroma pot, da se navežejo boljši in pravičnejši odnosi med državami in narodi.

Na kairski konferenci so se načela miroljubne in aktivne koeksistence med državami ne glede na razlike v ideoloških in družbenih sistemih – kar je temeljna značilnost politike neuvrščenosti – še bolj uveljavila. Ta načela so se kot trajna vrednota neuvrščenosti potrjevala v vseh kriznih položajih v mednarodnih odnosih zadnjih desetih let. Ta načela vse močneje delujejo proti dominaciji in uporabi sile, proti vmešavanju v notranje življenje narodov.

Skratka, pozitiven učinek politike neuvrščenosti v mednarodnih dogajanjih je danes resničnost, ki je nihče ne more spodbijati.

Resda zadeva na velike odpore pri tistih silah, ki skušajo na različne načine zaobrtni kolo zgodovine nazaj. Gre za protagoniste sile in dominacije, ki jim antiimperialistična narava politike neuvrščenosti kajpada ne ustreza, toda velikanska večina človeštva, pa naj je to komu prav ali ne, jih sprejema kot edino možno rešitev, ki bo pripeljala svet na nove demokratične poti.

Dragi prijatelji!

Politiko sile, agresije, intervencije in vmešavanja v notranje zadeve drugih držav je v mednarodnih odnosih še naprej nenehoma čutiti. To je nevarnost ne le za neuvrščene, temveč tudi za vse tiste države, ki jih v zunanjepolitični orientaciji vodijo načela enakopravnega mednarodnega sodelovanja in ki nočejo, da bi bili njihova suverenost, varnost in napredek odvisni od naklonjenosti in dobre volje katerekoli tuje sile.

Mi, ki se zavzemamo za to, da se upoštevajo načela o odnosih med narodi, ki jih vsebuje ustanovna listina ZN, se moramo skupaj postaviti po robu vsakršnemu nasilju in vsem oblikam dominacije, pokazati več solidarnosti in enotno nastopati. Zlasti takrat, kadar je treba podpreti tiste neuvrščene in druge države in narode, ki se kot žrtve agresije znajdejo v težavnem položaju, ter jim pomagati.

Taka politika nasilja in tuje intervencije se kaže dandanes v najbolj surovi obliki v Indokini in na Bližnjem vzhodu. Junaški boj vietnamskega ljudstva za svobodo in neodvisnost, ki ga neuvrščene dežele močno podpirajo, mora zaradi miru in uresničenja načel, za katera se bojujemo, čimprej pripeljati do tega, da se konča vojna in da bodo vietnamskemu ljudstvu zagotovili zakonite pravice, da samo odloča o svoji usodi.

Politika nasilja in intervencije se je nedavno pokazala tudi v Kambodži, neuvrščeni, miroljubni in še do včeraj cvetoči deželi, zdaj pa je

skupaj z Vietnamom postala torišče razdejanja in vseh strahot, ki jih prinaša vojna.

Kambodža je pod vodstvom princa Sihanuka leta in leta uspešno branila svojo neodvisnost in suverenost in si je kajpada prizadevala, da bi se izognila spopadam v tem delu sveta. Toda zaradi zunanjega pritiska in vpliva je v tej deželi prišlo proti volji ljudstva do sprememb, tako da se zdaj enotno upira ne samo tujim interventom, temveč tudi domačim kolaboracionistom.

Zato je Jugoslavija že v začetku obsodila udar in zunanjo intervencijo kot napad na neodvisnost, nevtralnost in neuvrščeno politiko Kambodže, za zakonito pa ima le tisto vlado, ki jo je sestavil šef države princ Sihanuk, vlado, ki zdaj v daleč hujših razmerah nadaljuje politiko obrambe nacionalne neodvisnosti in neuvrščenosti.

Prepričani smo – to pa nam potrjujejo izkušnje iz preteklosti – da se mir v jugovzhodni Aziji lahko vzpostavi le, če bodo dosledno spoštovali in uresničevali pravice vietnamskega, kamboškega in drugih narodov na tem območju do svobode in samoodločbe, brez zunanjega vmešavanja.

Poglavitni pogoj za to je po našem prepričanju, da se čete ZDA in njihovih zaveznikov takoj brezpogojno in popolnoma umaknejo iz Vietnama in drugih držav Indokine, da bi narodom na tem področju omogočili, da sami odločajo o svoji usodi, ne da bi se kdo od zunaj kakorkoli vmešaval.

Menimo, da k temu prispeva zdaj to, da so se narodi v jugovzhodni Aziji odločili za politiko neuvrščenosti, kar je resničen izraz njihovih najglobljih teženj po neodvisnosti in lastnih poteh razvoja. Zato s posebnim zadovoljstvom pozdravljam, da na naši konferenci sodelujejo predstavniki začasne revolucionarne vlade republike Južnega Vietnama.

Njihovo sodelovanje je logično in razumljivo, saj se zunanjepolitična usmeritev začasne vlade in osnovni cilji junaškega boja vietnamskega ljudstva v svojem bistvu ujemajo s težnjami neuvrščenih dežel – da bi živeli v miru in svobodno, brez pritiska in intervencij od zunaj.

Sodelovanje predstavnikov začasne revolucionarne vlade na konferenci najvišjih predstavnikov neuvrščenih dežel je zelo pomembno tako za gibanje neuvrščenih v celoti, kajti tako dejansko potrjujemo svojo doslednost načelu, da brez pridržka podpiramo narode, ki se bojujejo proti tuji intervenciji, pa tudi, kot smo prepričani, začasno revolucionarno vlado samo, saj ta vlada s tem, da je vključena v gibanje neuvrščenih, s podporo, ki ji jo lahko dajemo, utrjuje svoj neodvisni položaj v mednarodnih odnosih. To pa je naposled pomembno tudi za prihodnost miru.

Enako je bilo tudi naše stališče ob izraelski agresiji na ZAR in druge arabske države. Zakaj je Jugoslavija že od prvega dne na vso moč podpirala te države? Zato, ker je bilo že od začetka jasno, da gre za agresijo z daljnosežnimi imperialističnimi cilji. Sicer pa je to pokazalo tudi poznejše ravnanje Izraela, ki ni sprejel resolucije varnostnega sveta in ki je na različne načine onemogočal miroljubno rešitev te krize.

Dogodki so potrdili, da ni šlo za obstoj Izraela in da motiv za agresijo na arabske dežele ni bila obramba, marveč osvajalske težnje. Pozitivno smo ocenili to, da je Izrael sprejel Rogersov predlog za pogovore o mirni rešitvi konflikta z arabskimi državami. Toda kakor vidimo, se je kaj hitro pokazalo, da je to bil le maneuver, kajti Izrael je pretrgal pogovore prej, kakor je do njih pravzaprav prišlo. To se popolnoma ujema z obnašanjem Izraela od leta 1948 sem.

Ne moremo in ne smemo ostati ravnodušni do takega stanja stvari. Kajti če se tudi tokrat v resnici ne bi korenito rešili vsi pglavitni problemi tega območja – s čimer je predvsem razumeti umik izraelskih čet z vseh zasedenih ozemelj arabskih dežel in uresničenje zakonitih pravic palestinskega naroda, se pravi zagotovitev njegove pravice do obstoja – se bomo znašli pred novimi nevarnostmi, ki utegnejo imeti daljnosežne posledice za svetovni mir.

Vsemu, o čemer sem govoril, velja trajna pozornost. Vse to povzroča seveda veliko zaskrbljenost pri nas ne le zaradi usode narodov, ki jih ogroža imperialistična agresija, temveč tudi zaradi usode vse mednarodne skupnosti, če ne bo zbrala moči in če ne bo mogla spodrezati korenin takih pojavov. Kajti če dopustimo, da se legalizira pravica močnejšega, bomo ogroženi vsi in že danes ali jutri utegne sleherna neuvrščena in katerakoli druga neodvisna dežela postati žrtev agresije. Zato moramo v vseh teh primerih enotno delovati in se postavljati po robu.

Podpora in pomoč žrtvam agresije sta nujni ne samo kot izraz solidarnosti in prijateljstva, marveč kot zaščita vitalnega nacionalnega interesa sleherne dežele, zlasti pa neuvrščene. Odkrito in brezkompromisno upiranje nasilju in agresiji, skupen odpor zoper pritiske, zoper vse poskuse vmešavanja v notranje zadeve drugih, odpor zoper intervencije in vsiljevanje tuje volje – to je po našem mnenju imperativ časa in bistvo neuvrščenosti v sedanjih mednarodnih razmerah.

Ni torej dvoma, da je danes v svetu mnogo stvari, ki nas resno skrbijo. So pa tudi znamenja, ki vlivajo upanje, da je pereče probleme mogoče urejati, če je dobra volja in pripravljenost, da se urejajo po mirni poti. To kažejo tudi najnovejši procesi v Evropi, kjer so se razmere začele urejati in stabilizirati.

Evropa je bila toliko let področje, obremenjeno z dediščino vojne, napetosti, hladne vojne in konfrontacij z daljnosežnimi negativnimi posledicami za ves svet. Problemi v Evropi tudi danes niso nič manj zapleteni kakor v drugih delih sveta. Toda brž ko so se začeli medsebojni stiki in pogovori, zlasti v zadnjem času, so se kmalu pokazali tudi prvi konkretni rezultati. To dokazuje tudi nedavno sklenjena pogodba med Sovjetsko zvezo in Zvezno republiko Nemčijo, ki sta se odpovedali uporabljati silo v medsebojnih odnosih.

Sedanjim pozitivnim procesom v Evropi pripisujemo velik pomen ne samo zaradi umirjanja položaja na tem kontinentu, marveč tudi zaradi njihovih pozitivnih vplivov na položaj v svetu sploh. To namreč lahko v

mногоčem olajša urejanje odprtih mednarodnih problemov, o katerih sem govoril.

Gospo in gospodje, dragi prijatelji!

Eden največjih problemov, s katerimi se srečujemo in ki skrbijo neuvrščene države že dalj časa, je brez dvoma sedanje stanje gospodarskih odnosov v svetu. Dejstvo je, da smo še zmeraj daleč od vidnih rezultatov na področju skladnejšega gospodarskega razvoja sveta v celoti, s čimer razumemo zmanjšanje razlik med gospodarsko razvitimi državami in državami v razvoju. Neizenačen razvojni ritem te razlike še naprej veča, spodkopuje splošno stabilnost v svetu in odpira poti tehnološkemu kolonializmu, ki daje navsezadnje nekdanjim metropolam in nekaterim drugim državam možnost za politični pritisk in vplive.

Politika neuvrščenosti se mora zato v mnogo večji meri kakor doslej ukvarjati z vprašanji razvoja v najširšem pomenu te besede.

Vsekakor pa se je treba opreti predvsem na lastne sile in kar najbolj razviti in izkoristiti vse notranje človeške in materialne zmogljivosti. Nadalje je treba bolj intenzivno kakor doslej pospeševati medsebojno sodelovanje med deželami v razvoju in uporabljati vse prednosti, ki jim jih dajeta gospodarsko povezovanje in kooperacija. Toda razlike v stopnji gospodarskega razvoja so tako velike, da ta prizadevanja ne morejo biti popolnoma uspešna brez vsestranskega mednarodnega sodelovanja ter dejanske in trajne pomoči širše mednarodne skupnosti. Žal moram ugotoviti, da je ta nujna podpora doslej močno zaostajala za potrebami in realnimi možnostmi. Razlogi za to niso v tem, da ni materialnih možnosti v razvitih državah, marveč gre za politične in sebične nagibe, za pomanjkanje pripravljenosti, da bi uredili ta svetovni problem. Gre za težnje, da bi tudi gospodarsko premoč uporabljali kot sredstvo pritiska, s katerim bi dosegli politične cilje in ohranili odnose dominacije in neenakopravnosti. Zanimivo je, da so nekatere manjše in celo manj razvite dežele pokazale veliko več razumevanja in pripravljenosti za to podporo kakor največje in najbogatije dežele na svetu.

Lani je bilo porabljeno za oborožitev več kot dvesto milijard dolarjev. Samo deset odstotkov te vsote bi zadoščalo, da bi v sedanjih razmerah pokrili potrebe dežel v razvoju po tujih finančnih sredstvih. Vsekakor je nujen odločen preobrat v mednarodnih gospodarskih odnosih in sodelovanju, zlasti pa v politiki razvitih držav. Te države nujno morajo sprejeti novo politiko razvoja in jo pomagati uresničiti. Naslednja dekada razvoja mora biti natančen in konkreten program, ne pa prazna proklamacija.

Obstoj Organizacije združenih narodov z naprednimi cilji in načeli, kakor so zapisana v ustanovni listini, je brez dvoma eden izmed najpomembnejših dosežkov naše civilizacije. Združeni narodi so pripomogli, da so se močno uveljavili ideali svobode in neodvisnosti. V nekaterih kritič-

nih trenutkih se je pokazalo, da je svetovna organizacija kos svoji nalogi: pomagala je prebroditi neposredno nevarnost vojne širših razsežnosti. Vendar v njej hkrati odsevajo problemi, težave in protislovja sodobnih mednarodnih odnosov.

Kljub temu pa Združeni narodi ostajajo nenadomestljiv in nujno potreben instrument mednarodnega sodelovanja. Bistven pogoj za njihovo učinkovitost je, da prilagajajo svoje delo sodobnim potrebam in razmeram ter uresničujejo popolno univerzalnost. V prvi vrsti mislim na priznanje legitimnih pravic LR Kitajske kakor tudi na sprejetje drugih držav, ki še niso članice svetovne organizacije. Skrajni čas je, da se v svetovni organizaciji sprejme deklaracija o kodifikaciji načel miroljubne in aktivne koeksistence.

Jubilejno, XXV. zasedanje generalne skupščine in naša konferenca sta povezani ne samo časovno, temveč tudi po vsebini. Za nas neuvrščene države predstavljata ta dva dogodka celoto, izražata – lahko rečemo – enak zgodovinski smisel. Vnovična uveljavitev načel ustanovne listine in krepitev Združenih narodov – to sta med drugim cilja, ki si jih prizadeva uresničiti tudi naša konferenca.

Zategadelj mislim, da mora biti XXV. zasedanje Združenih narodov v resnici zgodovinsko, ne po deklaracijah, marveč po konkretnih sklepih. Na tem zasedanju bi morali začeti urejati tista vprašanja, ki jih do danes ni bilo mogoče rešiti zaradi odpora tistih sil, ki nasprotujejo demokratizaciji mednarodnih odnosov in enakopravnosti med malimi in velikimi.

Kadar govorimo o demokratizaciji mednarodnih odnosov, ni treba niti poudarjati, da je to zahteva današnjega časa. S to demokratizacijo moramo doseči, da bodo vsi subjekti do zadnjega sodelovali pri svetovnih zadevah, da bo onemogočeno uporabljati politiko sile in da bo odpravljeno imperialistično in kolonialistično zatiranje in vsakršna hegemonija. Svet, v katerem živimo, moramo graditi vsi, in vsakdo mora imeti možnost prevzeti nase svoj del pravic in dolžnosti. Sicer se bo svet še naprej brezupno delil na vsemogočne in brezpravne, na bogate in revne, na privilegirane in diskriminirane.

Poskusi, da bi mednarodne probleme urejali parcialno, s posameznimi sporazumi med velikimi silami ali vojaškopoličnimi bloki, lahko pripeljejo do začasnih in morda koristnih rešitev. Nikoli nismo nasprotovali pogovorom med velikimi – to so med drugim neuvrščeni zahtevali na beograjski konferenci – ker je tudi njihova odgovornost za ohranitev svetovnega miru večja. Smo pa proti monopolu velikih, proti vsakršni delitvi interesnih sfer in proti takemu dialogu med njimi, ki bi bil v škodo drugim državam.

Zavedamo se, da je nove demokratične mednarodne odnose mogoče doseči le z velikimi prizadevanji in vztrajnostjo, to pa zahteva tudi veliko časa. Toda sleherni, še tako skromen korak k resnični enakopravnosti, demokratizaciji in splošni blaginji – pomeni prispevek k naprednemu preobražanju sveta.

Gospe in gospodje, dragi prijatelji!

Tu smo se sestali, da bi ocenili sedanji trenutek zgodovine sveta. Ta trenutek prinaša upe in obete za pravičnejši, mirnejši svet, vendar hkrati grozi tudi s številnimi nevarnostmi za obstoj človeštva in civilizacije. Čas, v katerem živimo, odpira veliko možnosti za vsesplošen napredek. Vendar mnogim odgovornim dejavnikom v svetu manjka pripravljenost in volja, da bi odločno stopili po poti trajnega miru in napredka in da bi vse ožje interese podredili življenjskim potrebam človeštva.

Neuvrščene dežele se morajo še bolj uveljaviti kot aktiven faktor v mednarodnih odnosih. Če bodo združile svoje napore in enotno nastopale na mednarodnem prizorišču, bodo lahko veliko naredile. Ni dovolj, da so samo vest človeštva, biti morajo tudi moč, ki mu aktivno pomaga ustvarjati boljši jutrišnji dan.

Gospod predsednik, dragi prijatelji!

Na koncu vam želim zagotoviti, da se bo Jugoslavija tako kakor zmeraj doslej tudi vnaprej iskreno in dosledno zavzemala, da se uresničijo stališča in sklepi, ki jih bomo tu skupno sprejeli.

J. B. Tito, Izbor iz del, 5. knjiga (Jugoslavija v boju za neodvisnost in neuvrščenost), ZDS, Ljubljana 1977, str. 318–328

ALŽIR (1973)

(Govor v generalni debati na četrti konferenci neuvrščenih držav v Alžiru dne 6. septembra 1973)

Gospod predsednik, spoštovani šefi držav in vlad, dragi prijatelji!

Dovolite mi, da v imenu Socialistične federativne republike Jugoslavije pozdravim to veličastno in doslej največjo konferenco neuvrščenih držav.

Država, katere gostoljubje uživamo, najlepše simbolizira prehojeno pot neuvrščenosti. V Beogradu je Alžirija pred 12 leti sodelovala kot revolucionarno osvobodilno gibanje, ki smo mu dali vso podporo. Danes je to svobodna, suverena država, ki se naglo razvija.

Naj s tega mesta izrečem vse priznanje in hvaležnost državi gostiteljici naše četrte konference – Demokratični ljudski republiki Alžiriji in njeni vladi, zlasti pa spoštovanemu predsedniku gospodu Huariju Bumedienu. Z veliko prizadevnostjo pri pripravah konference, z ustvarjanjem izrednih možnosti za delo in s prisrčnostjo, s katero so nas obdali, so veliko naredili za uspešen potek in rezultate naše konference.

Veliko hvaležnost smo dolžni tudi predsedniku republike Zambije gospodu Kennethu Kaundi, ki je po konferenci v Lusaki kot koordinator skrbel za kontinuiteto skupnega delovanja neuvrščenih dežel.

Naj izrečem veliko zadovoljstvo, ker se je krog držav, ki sodelujejo na naši konferenci, precej razširil. Zelo pomembno je, da je zastopanih tako veliko držav Latinske Amerike. Ljubo nam je, da so med nami predstavnikičasne revolucionarne vlade Južnega Vietnama in ljudske republike Bangladeš. Prav tako nas veseli, da je z nami v imenu neuvrščene Kambodže naš dragi prijatelj princ Norodom Sihanuk.

Vse večje število držav, ki se odločajo za politiko neuvrščenosti, prepričljivo dokazuje, da je ta politika močno prodrla v svet. Zanj se, povsem naravno, odločajo narodi in države, ki vidijo pot k uresničenju svojih teženj in življenjsko pomembnih nacionalnih koristi v boju za neodvisnost in nemoten razvoj, za gospodarski in družbeni napredek, za mir in enakopravnost v mednarodnih odnosih, s tem pa tudi za splošni napredek na svetu. Politiko neuvrščenosti je danes čedalje bolj čutiti v pojmovanjih in obnašanju milijonov ljudi in mnogih narodov v vseh območjih sveta.

Ko se zdaj oziramo na minulo obdobje in prispevek neuvrščenih držav k urejanju perečih problemov današnjega časa in ko upiramo pogled v prihodnost, seveda zaživijo v naših mislih in spominih liki velikih graditeljev miru in pionirjev neuvrščenosti – Džavaharlala Nehruja, Gamala Abdela Naserja, Kwame Nkrumaha in Ahmeda Sukarna, ki so videli v politiki neuvrščenosti pot v lepši in pravičnejši svet. Spoštovanje smo dolžni izkazati tudi toliko tisočem znanih in neznanih borcev, ki si v življenju niso prizanašali in so tudi danes prisiljeni vse žrtvovati, da bi svojim narodom zagotovili svobodo, neodvisnost in dostojanstvo. Sadove njihovega boja uživa vse človeštvo.

Gospod predsednik!

Kakšen je danes mednarodni položaj? Od realne ocene odnosov in osnovnih tendenc na svetu bo v veliki meri odvisno, katero smer in kakšna sredstva za našo skupno akcijo bomo izbrali.

Mislim, da mi boste vsi pritegnili, da neuvrščene države ne ocenjujejo razvoja mednarodnih odnosov kot opazovalke, marveč kot aktivne udeleženke, pogosto pa tudi kot pobudnice pomembnih rešitev. Spomnimo se, da je beograjska konferenca poslala apel velikim državam, ki jih je ločevala hladna vojna, da vsaj sedejo za mizo in se začno pogajati. To je bil izraz zaskrbljenosti človeštva in glas njegove vesti, ki je naletel na odmev. Če je v tem času hladna vojna izgubila svojo silovitost, če so v odnosih med velikimi državami pogajanja in sporazumevanje v mnogem zamenjali konfrontacijo, če se je položaj v nekaterih območjih sveta precej izboljšal – so v ta napredek vtkana tudi naša prizadevanja.

Vse obdobje od naše prve konference do danes so se neuvrščene dežele in vse druge napredne sile neprestano zavzemale za nove, boljše in enakopravnejše mednarodne odnose. Ugotovimo lahko, da so ta prizadevanja dala pomembne rezultate pri krepitvi neodvisnosti narodov, popuščanju napetosti na svetu in pri čedalje širši afirmaciji miroljubne koeksistence. Hkrati moramo poudariti, da so ta pozitivna gibanja močno neenakomerna in neizenačena, neredko pa jih spremlja uporaba sile in poskusi, da bi staro politiko izvajali z novimi sredstvi.

Najpomembnejše so se razmere izboljšale v Evropi. K temu so kajpada prispevale predvsem objektivne okoliščine v razvoju mednarodnih odnosov v celoti. Potrebe po gospodarskem in družbenem razvoju v svetu so v čedalje hujšem konfliktu z imperialistično prakso. Razvoj vojaške, zlasti pa jedrske tehnike je pripeljal do ravnotežja v sposobnosti medsebojnega uničevanja, torej do položaja, v katerem nihče več ne more računati na zmago v morebitnem jedrskem spopadu. Objektivni faktor relativnega izboljšanja mednarodnih razmer je tudi vztrajen boj narodov za osvoboditev izpod kolonialne in vsake druge odvisnosti, težnja miroljubnih in naprednih sil, da se odpravi vojna, da se ohrani mir in omogoči vsestransko enakopravno sodelovanje.

Zaradi vsega tega kakor tudi po zaslugi daljnovidnih in odgovornih ljudi, ki so realno pogledali resnici v oči in stopili na pot sodelovanja, Evropa ni več žarišče neposredne vojne nevarnosti. Tudi Evropa šele išče poti za trajno varnost, kar se je jasno pokazalo na konferenci o evropski varnosti, ki se je pred kratkim začela v Helsinkih. Jugoslavija je zmeraj poudarjala – in to smo naredili tudi v Helsinkih – da Evropa ne more biti otok miru in blaginje v morju svetovne nestabilnosti in revščine, da je njena varnost neločljivo povezana z neodvisnostjo, varnostjo in s splošnim napredkom vseh narodov. Varnost Evrope je na primer tesno povezana s položajem v Sredozemlju, kjer je neposredno čutiti posledice krize na Bližnjem vzhodu, ki so jih izzvali imperialistični cilji Izraela in tistih, ki stojijo za njim.

V nekaterih delih sveta še prevladuje politika sile, surovega vmešavanja v notranje zadeve drugih. Veliko razlogov je, da smo zaskrbljeni zaradi razmer v jugovzhodni Aziji, na Srednjem vzhodu, v različnih delih Afrike, v Latinski Ameriki. Uporabljajo se najbolj drastična sredstva, da bi posamezne narode prisilili sprejeti rešitve, oblike življenja ali notranjo ureditev v nasprotju z njihovimi željami in koristmi. Tako se ohranjajo stara in ustvarjajo nova žarišča spopadov.

Lahko bi celo pripomnili, da se v času, ko se sporazumevajo velike države, nekoliko povečuje nevarnost, da bodo reakcionarne sile skušale spremeniti razmerje moči v svojo korist s pritiskom na druge narode, s spodbujanjem terorizma, z intervencijami in lokalnimi vojnami. Tudi klasični kolonializem še ni popolnoma zlomljen, hkrati z njim pa prodirajo različne oblike neokolonializma. Hkrati pa obstajajo še druge vrste hegemonije in omejevanja neodvisnosti drugih.

Uporaba načela miroljubne koeksistence je zaznamovala napredek v medsebojnih odnosih gospodarsko razvitih držav severne poloble, vendar se ta načela še naprej kršijo, kadar gre za odnose nekaterih izmed njih z gospodarsko manj razvitimi, praviloma na novo osvobojenimi državami. Poglobljanje prepada med razvitimi državami in državami v razvoju povečuje nevarnosti, ki izvirajo iz te nepopolne in, da tako rečem, selektivne koeksistence.

Ker podpiramo pozitivne procese in njihove rezultate, smo dolžni tudi ob tej priložnosti poudariti, da je nujno treba vztrajno, nenehno širiti območje popuščanja napetosti in pozitivnega spreminjanja odnosov – tako v geografskem kakor v vsebinskem smislu – da bi s tem zajeli vse regije in dežele sveta.

Pozornost vsega sveta pritegujejo danes odnosi med velikimi državami, ki so spričo svoje moči zelo odgovorne za mir in varnost. Seveda pozdravljamo napredek v njihovem bilateralnem sodelovanju – gospodarskem, znanstvenem in drugem – ki mora prispevati h krepitvi miru. Ne smemo pa si zapirati oči pred resnimi problemi, ki še obremenjujejo svet in katerih urejanja ni mogoče prepustiti samo ozkemu krogu dežel. Tem bolj, ker so dejansko rešitve možne le, če sodelujejo pri njih sprejemanju vse države, vsekakor pa tiste, ki se jih to neposredno tiče. Če ne bi uporabljali te demokratične metode, se bomo kar naprej soočali z nevarnostmi, ki izhajajo iz urejanja problemov brez neposredne udeležbe vseh zainteresiranih. Take rešitve prinašajo ponavadi samo začasno olajšanje, hkrati pa vsebujejo seme novih težav in konfliktov.

Gospod predsednik!

Naj navedem svoja gledanja na politiko neuvrščenosti in na vlogo neuvrščenih držav.

Izkušnje so popolnoma negirale vsa predvidevanja, da bosta politika in vloga neuvrščenosti živeli malo časa. Tisti, ki so jo razlagali samo kot odpor proti blokovskemu grupiranju, so bili že zdavnaj demantirani. Tendencia blokovske polarizacije sveta danes slabi, neuvrščenost pa se krepi – kvantitativno in kvalitativno. Iz dneva v dan se potrjuje tisto, kar smo zmeraj govorili, da so korenine naše opredelitve mnogo globlje, cilji pa dolgoročni. Politika neuvrščenosti je zrastle ne samo v procesu razpada nja imperializma in boja narodov za neodvisnost, nacionalno osamosvojitve in miroljubno koeksistenco, marveč tudi v boju proti politiki sile. Njen cilj je odpraviti tak sistem mednarodnih odnosov, ki temelji na sili in nasilju. Tak sistem pa se je stoletja gradil in se je začel lomiti šele v našem času. Zato je tudi boj za to, da se ta sistem spremeni, dolgotrajen in težaven. Ta boj bo nujen vse dotlej, dokler ne bodo stari odnosi zamenjani z novo, demokratično prakso, v kateri se bodo vse potrebe vseh narodov lahko neposredno izrazile, njihovi zakoniti interesi pa enako-pravno obravnavali.

Ko razmišljamo o naši nadaljnji aktivnosti, se seveda ne moremo zadovoljiti samo s tem, da bi ponavljali splošna načela politike neuvrščeneosti, naj je še tako dobra, in s pozivi, da se ta načela uresničujejo. Še vztrajneje in še bolj organizirano se moramo boriti, da se bo naš vpliv na razvoj mednarodnih odnosov, ki je bil že doslej pomemben, v prihodnje še bolj uveljavljal. Poteka dogodkov, zlasti pa naše usode, ne moremo prepustiti velikim državam, dogovarjanju in sporazumevanju med njimi – celo če bi to motivirali najboljši nameni – in se tudi ne moremo omejiti samo na zahtevo, da bi bili navzoči v teh dogajanjih. Sicer pa je to tudi naravno, ker so neuvrščene države močno navzoče v svetovnih gibanjih že s tem, da obstajajo: s svojo celotno politično, moralno in materialno močjo, s svojimi pojmovanji in pobudami, s svojim delovanjem in mednarodnimi odnosi v celoti.

V največji meri nas je zaposloval in nas zaposluje boj narodov in držav za državno, politično in gospodarsko neodvisnost. Soočeni smo z na videz protislovnim procesom. Države se vse tesneje povezujejo in so medsebojno odvisne, hkrati pa so tudi odločene, da si pridobijo in ohranijo neodvisnost. To sta le dve strani istega gibanja, saj je vsestransko, enakopravno in koristno sodelovanje možno le med neodvisnimi in suverenimi državami. Neodvisne države so dejansko zmeraj prisiljene sodelovati z drugim svetom, da bi lahko bolj napredovale. Toda prisiljeni smo, in bržkone bomo še dolgo prisiljeni, vztrajati pri neodvisnosti kot nenadomestljivem pogoj za enakopravno mednarodno sodelovanje.

Naše sodelovanje se mora predvsem pokazati v okrepljeni solidarnosti in medsebojni podpori v primeru, kadar je katera izmed neuvrščениh držav ogrožena ali izpostavljena tujim pritiskom. Dalje bi morali čedalje bolj združevati svojo politično in gospodarsko moč, da bi povečali našo sposobnost za akcijo ter tako s svojo navzočnostjo in delovanjem vse močneje vplivali na urejanje mednarodnih problemov, kjerkoli in v kakršnikoli obliki bi to že delali. Pri tem nikoli ne bi smeli pozabiti na mednarodne odnose v celoti in si moramo prizadevati k progresivnemu spreminjanju sveta. S pospeševanjem vsestranskega sodelovanja in s čedalje tesnejšimi medsebojnimi odnosi morajo biti neuvrščene države zgled aktivne miroljubne koeksistence, torej takih novih odnosov, za katere univerzalnost se kar naprej zavzemajo. Aktivna miroljubna koeksistenca predpostavlja namreč sodelovanje tudi z vsemi drugimi državami, ki so pripravljene to delati, kakor tudi z vsemi demokratičnimi in naprednimi silami na svetu. Naša hotenja se ujemajo z življenjskimi koristmi vseh narodov. Prepričan sem, da bo tako tudi zanaprej.

Zatorej mislim, da moramo na tej konferenci v njenih sklepih jasno povedati, da so velike naloge našega časa na poti k varnosti človeštva, kakor so odpravljanje revščine, neenakosti in neenakopravnosti – nesreč, podedovanih iz preteklosti – komajda načete. Dolžni smo takoj poiskati poti za njih odpravljanje.

Gospod predsednik!

Mednarodna skupnost je zdaj, kakor sem že dejal, tako povezana in medsebojno odvisna, da nasilje, izkoriščanje in podrejanje v enem delu sveta ne more obstajati hkrati z mirom in blaginjo v drugem, ne da bi nastale nove eksplozije in spopadi, ki utegnejo razvrednotiti še tisto pozitivno, kar je bilo doseženo.

Ena izmed najbolj perečih kriz je vsekakor kriza na Bližnjem vzhodu. Kljub resolucijam Združenih narodov, ki jih podpira kar največ držav, Izrael nadaljuje agresivna dejanja, se zateka k državnemu terorizmu, celo k zračnemu piratstvu, s čimer povečuje nevarnost, da se spopadi razširijo. Poglavitni pogoj za mirno in pravično rešitev ostaja seveda – popoln umik Izraela z vseh zasedenih ozemelj kakor tudi spoštovanje zakonitih pravic arabskega naroda Palestine do svobodnega nacionalnega življenja. Pri tem zaslužijo arabske države vso možno podporo in pomoč neuvrščenih ter vseh drugih miroljubnih držav, ki ne privolijo v to, da bi v mednarodnih odnosih zavladali sila in nezakonitost.

S tem da Jugoslavija podpira sklepe Združenih narodov, se zavzema za sankcije in druge učinkovite ukrepe, da bi Izrael prisilili k spoštovanju teh sklepov. Mislim, da bi se tudi neuvrščene države mogle v večji meri medsebojno posvetovati glede določenih akcij, da bi se agresiji postavila po robu široka mednarodna fronta odpora. Nedopustno je, da se z vetom v varnostnem svetu preprečuje sprejetje sklepov, ki odsevajo razpoloženje in voljo velikanske večine držav – članic Združenih narodov. Uveljavljanje takih sklepov bi pripomoglo k nadaljnji izolaciji agresivne politike Izraela.

Nadaljevanje krize poraja nove nevarnosti ter ogroža mir in neodvisnost drugih držav. V najnovjšem času je opaziti vznemirjajoče simptome novih komplikacij na širšem področju Srednjega vzhoda, ki so tem nevarnejše, ker so povezane s spopadom interesov okrog nafte in s čedalje večjo oboroževalno tekmo.

Proces dekolonizacije je v zastoju. Narodi pod kolonialno oblastjo portugalske ter južnoafriških in južnorodezijskih rasistov so izpostavljeni divjaškemu pokolu, izkoriščanju in okrutni praksi rasnega razlikovanja. Vrh tega ogrožajo Južna Afrika, Južna Rodezija kakor tudi Portugalska varnost Zambije, Zaira, Ljudske republike Konga, Senegala in Gvineje. Ne smemo dovoliti, da bi Portugalska izkoriščala izboljšanje položaja v Evropi, da bi mirno nadaljevala kolonialno vojno v Afriki.

Dokončna odprava kolonializma in rasizma je neodložljiva naloga vse mednarodne skupnosti. Zato ne zadoščajo le resolucije Združenih narodov, potrebni so tudi konkretni ukrepi in učinkovite akcije pa tudi širša podpora zadevnim sklepom Organizacije afriške enotnosti. Upamo, da bo tudi naša konferenca sprejela ustrezne sklepe o še večji in učinkovitejši pomoči osvobodilnim gibanjem v vseh kolonijah.

Jugoslavija meni, da se mora naša konferenca zavzeti za to, da se dosledno uresničijo pariški sporazumi o Vietnamu in Laosu in da popolnoma preneha sleherna tuja intervencija v Kambodži. Saigon, ki uživa vsestransko pomoč ameriške vlade, odkrito krši pariške sporazume in intervenira v Kambodži, da bi zavlekel razpadanje Lon Nolovega režima. Zdaj je očitno, kako nedopustna in nesmiselna je bila tuja intervencija in agresija na Kambodžo, s katero je bil tej neodvisni, miroljubni in neuvrščeni državi poleg tega, da so jo potegnili v vojni vrtinec, vsiljen tudi marionetni režim Lon Nola, ki ga ljudstvo Kambodže nikoli ni sprejelo.

Narodi Indokine so si s svojim bojem zares pridobili pravico, da sami odločajo o svoji usodi. Posebej nas veseli odločenost teh držav, da bodo še naprej privržene politiki neodvisnosti in neuvrščenosti, pri čemer jih moramo vsestransko podpirati. Podpiramo odpor korejskega naroda proti poskusu, da bi za vedno utrdili delitev Koreje v dve državi in tako preprečili zedinjenje. Prav tako podpiramo prizadevanja vlade Demokratične republike Koreje, da bi dosegla zedinjenje države po mirni poti, s tem pa tudi odpravila žarišča možnih spopadov in okrepila mir v tem delu sveta.

Prizadevanja držav Latinske Amerike, da bi se gospodarsko in politično popolnoma osamosvojile, so vzrok za različne pritiske od zunaj. Dogodki v Čilu so v zadnjem času jasen primer takih pritiskov. Narodu, ki se je po demokratični poti odločil za značaj svoje vlade, skušajo zdaj vsiliti drugačno rešitev.

Vsi ti primeri kažejo, da so tudi v razmerah sorazmernega popuščanja mednarodne napetosti možne lokalne vojne in da se uporabljajo druga brutalna sredstva, da se vsili volja močnejšega. Lokalna vojna je lokalna samo pogojno, v svojem bistvu in po posledicah pa zadeva vse narode in ogroža mir na svetu. Zato se nujno moramo odkrito in odločno postaviti po robu vsakršni dušitvi svobode in slehernemu napadu na neodvisnost drugih, kjerkoli bi do tega prišlo, da bi se tako omejila in zatrla uporaba sile v mednarodnih odnosih sploh.

Da bi čim učinkoviteje pomagali narodom in državam – žrtvam agresije, kolonializma in tuje okupacije, tistim, ki se bojujejo za svobodo, menimo, da bi mi morali obravnavati tudi ustanovitev skupnega sklada neuvrščenih držav, ki naj bi bil dostopen tudi drugim državam.

Gospod predsednik!

Položaj držav v razvoju se v primerjavi z razvitimi državami še naprej slabša. Sedanja struktura mednarodnih gospodarskih odnosov, zgrajena na enakopravnosti, ne daje možnosti in tudi ne odpira perspektive, da bi se njihovi problemi hitreje urejali. Znano je, da ima 70% prebivalstva sveta na voljo komaj 15% svetovnega dohodka, to pa pomeni, da do največjega dela dohodka velika večina človeštva sploh ne more. V nekate-

rih afriških in azijskih državah množično trpijo lakoto, po ocenah pa nekako milijarda ljudi nima dovolj hrane.

Koristi držav v razvoju se ne upoštevajo. Na njihov rovaš pogosto gredo negativne posledice različnih ukrepov, ki jih razvite države sprejemajo na gospodarskem in monetarnem področju in jim tako prizadevajo neposredno škodo. Ne ustavljajo se niti pred surovim kršenjem suverenosti nad naravnimi bogastvi posameznih držav v razvoju. Še naprej živijo različne oblike gospodarske odvisnosti in neokolonialističnih odnosov.

Razvite države ne kažejo dovolj razumevanja za probleme držav v razvoju. Minili sta dve leti, kar je bila sprejeta mednarodna strategija razvoja, številne razvite države pa je še zdaj niso pripravljene izvajati. Ni tudi pričakovane mednarodne podpore državam v razvoju, kar še bolj otežuje prizadevanja, da bi se spremenili sedanji gospodarski odnosi na svetu. Ti odnosi temeljijo danes na privilegijih in monopolu močnejših in razvitih, manj razviti pa so obsojeni na izkoriščanje in zaostajanje. Dotok finančnih sredstev iz razvitih držav v države v razvoju nenehoma upada v primerjavi z naraščanjem bruto nacionalnega proizvoda v razvitem svetu. Zadolženost držav v razvoju je dosegla že 84 milijard dolarjev, tako da požira odplačevanje teh dolgov večji del njihovih devizni dohodkov.

Razvoj znanosti in tehnologije daje osnovo, da se odpravljata gospodarska zaostalost in revščina na svetu. Hkrati se razkriva vsa nemoč sedanjih gospodarskih odnosov na svetu, da bi te možnosti spreminjali v resničnost. Prišli so že tako daleč, da postajajo veličastni dosežki znanosti dejavnik nadaljnega poglobljanja prepada med razvitimi državami in državami v razvoju. Tako postaja tudi mirnodobna uporaba jedrske energije monopol ozkega kroga držav. Če ta monopol ne bi bil presežen, bodo mnogi narodi gospodarsko vse bolj odvisni.

Neuvrščene države so zmeraj bile za konstruktivno mednarodno sodelovanje in so si potrpežljivo prizadevale, da bi odkrivale na področju razvoja splošno sprejemljive rešitve. Po mojem mnenju je treba jasno poudariti, da so naše države odločene zagotoviti vse pogoje za nadaljnji gospodarski in socialni razvoj. Pomembni koraki v tej smeri so bili napravljeni, ko smo sprejeli naš skupni program akcije in medsebojnega sodelovanja. Prepričan sem, da bomo na tej konferenci odločilno napredovali pri določanju konkretnih ukrepov, ki jih moramo storiti tako v odnosih z razvitimi državami kakor tudi pri mobilizaciji naših lastnih zmogljivosti.

Posebej bi želel poudariti, da neuvrščene države razpolagajo z velikanskimi energetske in surovinskimi viri, nekatere med njimi pa tudi s pomembnimi finančnimi sredstvi. Prizadevati si moramo, da te možnosti kar najbolje uporabljamo v enakopravnem in koristnem sodelovanju med nami samimi in bolj organizirano kakor doslej v sodelovanju z razvitimi državami. Tako bi se začelo novo poglavje hitrejšega vzpona držav v razvoju, s tem pa tudi splošnega napredka. To je latentna ekonomska moč neuvrščenih, ki lahko prinese, če se bo dobro izkoriščala, neuvrščenim

državam tudi dokaj močnejšo splošno pozicijo v gospodarski menjavi sodobnega sveta.

Tu mi prihaja na misel, kako težavno pot je prehodila moja država v pičlih treh desetletjih. Iz močno nerazvite in zaostale države se je povzpela med najbolj razvite med državami v razvoju. Jugoslovanski narodi so morali pri tem z največjim pritrgovanjem in žrtvami obnavljati in graditi v vojni do kraja razdejano in opustošeno državo. Poleg tega so bili v posameznih obdobjih izpostavljeni hudim zunanjim pritiskom in so trpeli za posledicami sistema mednarodnih ekonomskih odnosov, ki je favoriziral razvite in močne na račun nerazvitih držav.

Zdaj je naša država že tako napredovala, da je najhujše že za nami in da moremo neposredneje prispevati k enakopravnemu sodelovanju z drugimi državami v razvoju, da se bodo hitreje dvigale iz ekonomske zaostalosti.

Po mojem prepričanju ni nujno, da bi v današnjih razmerah vsaka država v razvoju morala po tako težki poti in prenašati take žrtve, da bi gospodarsko napredovala. Zdaj so realne možnosti, da države v razvoju hitreje premagajo svojo nerazvitost in vse iz tega izhajajoče socialne nesreče in da razmeroma naglo dosežejo višjo stopnjo gospodarske razvitosti in življenjskega standarda. Vse to je mogoče uresničiti s pogojem, da se razvija mednarodno sodelovanje na pravičnejših osnovah, da bolj razvite države angažirajo dokaj bolj kakor doslej svoje zmogljivosti, da bi pospešile gospodarski vzpon držav v razvoju, da pa tudi vsaka država v razvoju kar najbolj mobilizira lastne sile in vire. Menim, da je to področje skupne aktivnosti neuvrčenih držav življenjskega pomena za vse nas.

Mislím, da bi naša konferenca morala dati vso podporo sklepom UNCTAD in znanim zahtevam skupine 77 držav, ki vsebujejo najpomembnejše skupne zahteve držav v razvoju. Prav tako mislim, da bi neuvrčene države lahko kot pomemben dejavnik spodbujale nadaljnje širjenje gospodarskega sodelovanja med državami v razvoju, kar bi zajelo zlasti industrijsko kooperacijo, skupne investicije, boljše sodelovanje med finančnimi ustanovami pa tudi druga področja, kjer so pogoji za to. Prepričan sem, da bi države v razvoju, če bi bile enotne, lahko imele večjo vlogo v svetovnih, trgovinskih in monetarnih dogajanjih, zlasti pa v razvoju in prenašanju moderne tehnologije in rezultatov znanstvenega raziskovanja za namene razvoja. O konkretnih oblikah takega sodelovanja bi se naše vlade lahko posvetovale. Najbolj bistveno pri tem je, da sprejmemo skupne politične sklepe.

Gospod predsednik!

Spremembe na svetu in to, da se Združeni narodi približujejo univerzalnosti, bi morale pospeševati krepitev njihove vloge. Namesto tega pa nekatere države številnih njihovih sklepov ne izpolnjujejo ali jih kratko

malo ignorirajo. Združene narode čedalje manj upoštevajo pri obravnavanju in urejanju perečih vprašanj najširšega pomena. S tem se nikakor ne moremo strinjati.

Seveda si ne zapiramo oči pred pomanjkljivostmi in napakami Združenih narodov. Te pomanjkljivosti niso posledica pomanjkljivosti ustavnove listine, marveč izvirajo iz politike držav članic.

Premisliti moramo, kako naj bi v resnici postali učinkovitejši faktor v boju za nove mednarodne odnose. Dosedanje izkušnje Združenih narodov kažejo, da rezultatov pri delu te organizacije ni mogoče doseči ne z vsiljevanjem stališč in ne s preglasovanjem, marveč z vztrajnim zavzemanjem za čim bolj usklajene rešitve. Po mojem mnenju bi si neuvrščene in druge države morale še bolj prizadevati, da bi Združeni narodi zares postali mesto za pogajanje, kjer bi se države sporazumevale o najpomembnejših svetovnih problemih na najširši osnovi in v duhu enakopravnosti. V ta namen bi bilo mogoče na primer občasno sklicati tudi generalno skupščino na izredna zasedanja na čim višji ravni, da bi obravnavala ključna vprašanja in sprejemala skupne sklepe, ki bi jih potlej tudi morali izvajati.

Že od naše prve konference v Beogradu so neuvrščene države kar naprej poudarjale, da je razorožitev aktualna kot eden najpomembnejših pogojev za stabilni mir in varnost za vse države. Čeprav je bilo v začetku nekaj rezultatov na bilateralni podlagi in v Združenih narodih, smo še daleč od prave razorožitve. Oboroževalne tekme ne le nismo obrzdali, ampak se širi še na nova področja.

O najbistvenejših vprašanjih razorožitve se pogajajo zdaj v glavnem velike sile in bloki, vtem ko druge države, ki se jih to še kako tiče, puščajo v nemar. Še obveščajo jih ne o poteku in rezultatih takih pogajanj. Zdi se nam, da si preveč prizadevajo nekako legalizirati lastne potenciale in monopol na jedrsko orožje. Neuvrščene države so že večkrat predlagale svetovno konferenco o razorožitvi, ki naj bi se je udeležile vse države, in ta bi naposled morala pripeljati do zaželenega preobrata, da bi se začelo splošno razoroževanje, zlasti jedrsko.

Če bi bili odločni, solidarni in bolj organizirani na političnem in gospodarskem področju, pa tudi na področjih znanosti, tehnologije, kulture, prosvete in drugod, bo akcija neuvrščenih držav uspešnejša in bo bolj vplivala na urejanje preblemov, za katere so življenjsko zainteresirane. Zato je po mojem mnenju potrebno, da bi se naše vlade na različnih ravneh bolj dogovorjale, v Združenih narodih in zunaj njih.

Da bi bila koordinacija skupne aktivnosti olajšana državi – gostiteljici, bi bilo po našem mnenju koristno ustanoviti eno ali več teles ali delovnih skupin za konzultacije, ki bi zagotovile kontinuiteto delovanja neuvrščenih držav, seveda ob najširši udeležbi in sodelovanju vseh. To ne pomeni, da si prizadevamo za neko togo organizacijo, marveč želimo učinkovito koordinacijo in skupno dogovarjanje o akcijah, da bi uresničevali določene cilje. Vse oblike sodelovanja vsekakor morajo temeljiti na popolni

prostovoljnosti in enakopravnosti in biti odprte do vsake neuvrščene države.

Gospod predsednik, dragi prijatelji!

V tem prelomnem zgodovinskem trenutku se odpirajo človeštvu realnejše perspektive, da bi se odločneje začela urejati globoka protislovja in resnejši problemi, na katere sem skušal opozoriti. Po mojem trdnem prepričanju so neuvrščene države poklicane, da odigrajo veliko vlogo pri graditvi boljšega in pravičnejšega sveta. Imamo velikansko moralno in politično odgovornost, da se z vsemi močmi zavzamemo za korenito spreminjanje mednarodnih političnih in gospodarskih odnosov. To je v našem času bistven pogoj za vsak napredek.

Naše spodbude in inspiracije niso le odsev subjektivnih želja. To so predvsem proizvod objektivnega razvoja in realnih potreb. Neuvrščенost ni le vest naše dobe, kakor je to bilo velikokrat povedano, marveč je tudi realno upanje človeštva, močan pozitiven faktor v mednarodnih odnosih. Vse to terja od nas stalno, odločno in organizirano akcijo.

Neuvrščene države od nikogar ne zahtevajo, da bi jim priznal pravico do enakopravne udeležbe pri urejanju svetovnih problemov. To pravico so si izbojevale, to pravico imajo in so jo trdno odločene uveljavljati s svojo enotnostjo, organiziranostjo in akcijo. To pomeni, da prevzemajo svoj del odgovornosti in obveznosti kot enega izmed najvplivnejših faktorjev za nadaljnji razvoj mednarodnih odnosov, utrditev miru, varnosti, neodvisnosti in enakopravnosti, za gospodarski in družbeni napredek na svetu.

Prepričan sem, da je naša skupna želja, da doživi ta konferenca popoln uspeh tako po realnosti ocene sedanjih procesov kakor tudi po smelosti vizije, po pomenu sklepov, ki jih bo sprejela, in po učinku na krepitev enotnosti in akcijske sposobnosti neuvrščenih držav.

J. B. Tito, Izbor iz del, 5. knjiga (Jugoslavija v boju za neodvisnost in neuvrščenost), DZS, Ljubljana 1977, str. 353-368

COLOMBO (1976)

(Govor pri generalni debati pete konference neuvrščenih držav v Colombu dne 17. avgusta 1976)

Gospod predsednik, dragi prijatelji!

Dovolite mi, da vam vsem izročim pozdrave narodov Socialistične federativne republike Jugoslavije in da se v imenu naše delegacije in v svojem imenu najtopleje zahvalim ljudstvu in vladi Šri Lanke in posebej

predsednici vlade Sirimavo Bandaranaike za prisrčno gostoljubje in pozornost, ki nam jo izkazuje v tej prijateljski deželi. Na nas je v resnici napravilo močan vtis vse, kar je Šri Lanka naredila pri pripravah in ustvarjanju možnosti, da bo naša konferenca kar najuspešneje potekala.

Uporabljam to priložnost, da izrečem zahvalo predsedniku prejšnje konference uglednemu državniku Huariju Bumedienu, ki je s svojim zgledom in aktivnostjo mnogo prispeval h krepitvi našega gibanja.

Hkrati pozdravljam predstavnike novih neodvisnih držav – Angole, Zelenortske otokov, Komora, Gvineje-Bissau, Mozambika, São Tomé in Príncipe in Seychellov – ki so se kot polnovredne članice pridružile našemu gibanju.

Petnajst let je minilo od prve konference šefov držav ali vlad neuvrščenih držav, ki je bila v Beogradu. Čeprav smo tudi takrat z zaupanjem gledali v prihodnost in moč naših načel, si vendar nismo mogli predstavljati, da se bo gibanje neuvrščenosti v komaj poldrugem desetletju tako povečalo in se spremenilo v tako velik dejavnik na mednarodnem prizorišču. To nas mora med navdajati z zadovoljstvom, zato pa tudi z nič manjšim občutkom odgovornosti za vse, kar je treba danes in v prihodnje delati.

Velik pomen pripisujemo tudi temu, da se prvokrat sestajamo na azijskih tleh, in sicer v Šri Lanki, državi, ki šteje med ustanoviteljice gibanja neuvrščenih.

Po drugi svetovni vojni se je protikolonialna revolucija in osvobajanje narodov in dežel na široko razmahnilo prav v Aziji, tako da je nastala vrsta novih neodvisnih držav. Zvečine so se opredelile za neuvrščenost in so se upirale poskusom, da bi jih povezovali z bloki; tako so pomenile ohrabritev tudi za druge države s podobnimi težnjami.

Na tej celini so se zvrstile zgodovinske revolucionarne zmage narodnoosvobodilnega boja, katerih eno izmed najslavnejših poglavij se je nedavno končalo v Vietnamu, Kampučiji in Laosu. Voditelji azijskih držav so veliko prispevali k utrditvi načel aktivne in miroljubne koeksistence, ideje Panč šile in poslanice iz Bandunga in z drugih konferenc so bile pomembna spodbuda za pospeševanje politike neuvrščenosti. Jugoslavija, ki se je rodila v narodnoosvobodilnem boju, je našla v neuvrščenih azijskih državah kakor tudi v drugih delih sveta prijatelje s podobnimi težnjami in z enako privrženostjo svobodi, neodvisnosti in napredku. Imena Džavaharlala Nehruja, Solomona Bandaranaikeja, Sukarna in drugih bodo ostala trajno navdihnjena v prizadevanjih, da se ustvari boljši svet.

Od naše prve konference do danes so na svetu v resnici nastale velikanske spremembe. Spomnimo se le, da se je v tem času zdelo, da bo blokovska razdelitev skoraj neizogibno ostala za vedno nedotakljiva pravica ožjega kroga sil, da odloča o usodi drugih. V nasprotju s takratno negotovostjo in velikimi nevarnostmi, da se bo hladna vojna spremenila v jedrsko katastrofo, je prišlo do popuščanja napetosti in začel se je

organizirani boj neuvrščenih držav za nova načela, na podlagi katerih bi se morala urejati velika mednarodna vprašanja in graditi novi, pravičnejši mednarodni odnosi.

S prizadevanji neuvrščenih, socialističnih in drugih miroljubnih držav kakor tudi vseh naprednih in demokratičnih sil na svetu so bili doseženi veliki uspehi pri osvobajanju narodov in človeka. Razpadanje kolonialnega sistema se približuje koncu. Politika hladne vojne je doživela neuspeh. Krepi se odpor proti blokovski razdelitvi in tekmovanju kot dejanski nevarnosti za svetovni mir. Bije se boj za nove pravične in enakopravne, mednarodne gospodarske odnose. Narodi se odločno postavljajo po robu različnih doktrinam in poskusom vzpostavljanja vplivnih območij in zavračajo vsiljevanje različnih tujih modelov v svojem razvoju. V boj zoper imperializem, kolonializem, neokolonializem, hegemonizem in zoper vse druge oblike tuje dominacije se aktivno vključuje čedalje več držav in političnih gibanj. Pri tem se opirajo na Organizacijo združenih narodov, ki prerašča v univerzalni in nenadomestljivi instrument mednarodnega enakopravnega sodelovanja.

Neuvrščene dežele, ki izražajo najgloblje težnje človeštva in nastopajo z novimi idejami in načeli, so veliko prispevale k uresničenju navedenih ciljev. Izhajajoč iz pojmovanja, da je svet usodno povezan, smo vstali v obrambo miru, za pravico slehernega naroda, da odloča o svoji usodi in enakopravno sodeluje z drugimi narodi pri urejanju mednarodnih vprašanj.

Neuvrščene države se bojujejo za najširše koristi vsega človeštva, ne pa za kakšne svoje ožje cilje. Zato se je na podlagi lastne neuvrščenosti zbiralo čedalje več dežel. Niso se zapirale v lasten krog, marveč so si prizadevale sodelovati z vsemi državami, ki jih v njihovi politiki navdihujejo enake ali podobne težnje. Zlasti od naše konference v Alžiru naprej se neuvrščene države posebej uveljavljajo s svojo akcijo, da se vzpostavi nov mednarodni gospodarski red.

Zadnji čas se tudi nekatere države iz vojaško-političnih zvez približujejo politiki neuvrščenosti, in to je treba kar najbolj podpirati. V tej politiki namreč vidijo pot in način za okrepitev svojega položaja in za zaščito lastnih koristi in ker povsod sicer narašča zavest, da pripada prihodnost človeštva svetu zunaj blokov. Sicer pa je vse bolj že vsakomur jasno, da v današnjem svetu ni možnosti, da bi prevladala katerakoli izmed sedanjih blokovskih grupacij.

Neuvrščenost je zdaj zares postala svetovna politika, ker izhaja iz integralnih interesov sveta in se zavzema za univerzalne rešitve v razmerah, ko so ideološke in mnoge druge delitve še zmeraj resničnost. Zaradi vsega tega se neuvrščenost nikakor ne more omejiti na ožje okvire držav v razvoju ali tako imenovanega tretjega sveta, južne poloble in podobno. Kakor je današnji svet med seboj odvisen, tako ima tudi politika neuvrščenosti globalno naravo. In sleherni zapiranje bi le zmanjševalo njen pomen, vlogo in vpliv na mednarodnem torišču. Nerealno je misliti, da bi

tako zapiranje moglo zavarovati pred dominacijo velikih in zunanjih pritiskov sploh. To je mogoče doseči edino s tem, da se kar najširše angažirajo sile na osnovi politike neuvrščenosti.

Sicer pa smo že od začetka izhajali iz tega, da je pglavitno najti enotno osnovo boja za svobodo, neodvisnost, gospodarski razvoj in enakopravno sodelovanje med narodi. Samo delovanje na taki osnovi lahko obvaruje svet pred katastrofo in odpre perspektive miru in napredka. Da je bila neuvrščenost pravi odgovor, kaže tudi dejstvo, da je prerasla v veliko silo in svetovni faktor. Zato moramo pri tej usmeritvi vztrajati.

Nekatere sile se, namesto da bi sprejele ponujeno roko sodelovanja, ne odrečejo poskusom, da bi s pritiski in vmešavanjem pa tudi z intervencijo s silo razbile enotnost neuvrščenih ali da bi nekatere izmed njih podredile svoji politiki. To se je zlasti pokazalo med pripravami za to našo konferenco. Pogostni so bili tudi poskusi spodkopati notranjo stabilnost posameznih držav in njihovih vlad. Izkoriščajo določene razlike in spore med posameznimi neuvrščenimi državami. Še več, te sile jih skušajo razpihovati, da bi v tako zelo pomembnem trenutku našega gibanja paralizirale akcijo neuvrščenih držav. Da je to res, ni treba dvomiti, ker vemo za pretnje in javne izjave nekaterih znanih političnih osebnosti, pa tudi za konkretne akcije v nekaterih državah.

Zmeraj smo izhajali iz tega, da so neuvrščene države del sveta, prepolnega protislovij in spopadov, proti čemur tudi same niso imune, in da trpijo za posledicami svoje relativne nerazvitosti. Politični in gospodarski problemi, s katerimi se danes srečujejo neuvrščene države, so zvečina posledica kolonialne dediščine ali pa jim jih vsiljujejo od zunaj. Urejati jih je mogoče edino z odpravljanjem zunanjih pritiskov in različnih ovir kakor tudi s potrpežljivim usklajevanjem medsebojnih interesov. Če bi dovolili, da se spori med neuvrščenimi zaradi posameznih ozemelj ali mejnih in podobnih vprašanj poglobljajo, bi to ogrozilo svobodo in neodvisnost vseh skupaj.

Politika neuvrščenosti se zavzema za nove odnose med državami ter za popolno spoštovanje samostojnosti, neodvisnosti in enakopravnosti vsake države. Naravno je, da morajo neuvrščene države urejati tudi vprašanja medsebojnih odnosov in se pri tem dosledno ravnati po načelu, za katerega uporabo se že dolgo vrsto let bojujejo tudi v globalnih razsežnostih. Spoštovati moramo stvarne razlike v interesih, ki izvirajo iz objektivnih življenjskih pogojev sleherne neuvrščene države, iz nacionalnih in kulturnih posebnosti, iz različne stopnje razvoja, iz geografskega in političnega položaja itd. Neuvrščenost ne istovetimo z ideološkimi opredelitvami in ne smemo dovoliti, da bi se katera država kvalificirala bolj ali manj za neuvrščeno zaradi takega ali drugačnega političnega sistema v njej. Vsaka država je suverena pri iskanju najboljših rešitev za lastne probleme. Te razlike same po sebi ne pomenijo slabosti gibanja neuvrščenih. Pomembno je le upoštevati, da sta strpnost in medsebojno razumeva-

nje nujna prav zaradi večjih možnosti boja za osnovne cilje in da moramo kljub določenim razlikam ostati enotni glede tega, kar je za vse najbolj bistveno.

Sicer pa je neuvrščenost od nekdanj izražala enotnost interesov v temeljnih vprašanjih miru in varnosti, neodvisnosti, vsestranskega družbenega in gospodarskega razvoja. In nikoli si ni prizadevala k nekakšni umetni ali vsiljeni monolitnosti, ki je v nasprotju z demokratično naravo našega gibanja. Zato je tako zelo pomembno usklajevati poglede in urejati probleme s soglasjem in medsebojnim spoštovanjem stališč in interesov.

Gospod predsednik!

Na tej konferenci smo se zbrali, da bi po možnosti našli odgovore na čedalje bolj zapletene dileme sodobnega sveta. Čeprav je mednarodna skupnost pomembno napredovala pri ustvarjanju možnosti za ohranitev miru in urejanje spornih vprašanj, je položaj na svetu še naprej zelo zapleten in obremenjen s številnimi nasprotji. Imperialistične in druge sile, ki si prizadevajo podrediti druge, skušajo zaustaviti procese političnega in gospodarskega osamosvajanja, da bi ohranile stare in uvedle nove odnose odvisnosti. Zaostrovanje kriznih žarišč in odlaganje ureditve ključnih problemov se neugodno kažejo na mednarodnih odnosih in pretijo ogroziti še tisto pozitivno, kar je bilo doseženo.

Neodvisnost in varnost mnogih neuvrščenih držav ogrožajo zunanji pritiski in poskusi vmešavanja, to pa kaže, da sovražniki miru in svobode ne mirujejo in se jim zato moramo skupno upreti.

Kriza sedanjega sistema mednarodnih gospodarskih odnosov se pogloblja predvsem v škodo držav v razvoju, ki se spoprijemajo s številnimi težavami in ovirami.

Neuvrščene države so se nenehno in dosledno zavzemale za popuščanje napetosti in za miroljubno urejanje problemov s pogajanjem. Brez dvoma so bili pri tem spričo prizadevanj vseh miroljubnih sil že doseženi določeni uspehi, kar potrjuje, da narodi sveta ne želijo novih vojn in obračun blokov, marveč mir in razvoj v svobodi. Velike sile so izboljšale medsebojne odnose. V Evropi so bili z uspešnim koncem konference o sodelovanju in varnosti v Helsinkih doseženi prvi koraki k postopnemu sodelovanju med evropskimi narodi. Zdaj je treba izpolnjevati sklepe te konference, ker je bilo doslej, žal, malo doseženo.

Kakor nekatere druge evropske države, zlasti neblokvske, se tudi Jugoslavija zavzema za krepitev pozitivnih procesov in za to, da bi evropske države več prispevale k stabilizaciji miru in k urejanju kriz v drugih območjih, zlasti v tistih, s katerimi je evropska varnost tesno povezana, kakor sta Sredozemlje in Bližnji vzhod.

Prav tu pa se vse bolj kopičijo sile in orožje in demonstrirajo s silo. Zato bi morale biti neuvrščene države odločne pri zahtevah, da postane Sredozemlje območje miru in sodelovanja vseh držav s tega področja in še širše.

Pozitivnih posledic popuščanja napetosti še ni čutiti v drugih območjih sveta. Še več, napetost in tekma v oboroževanju zajemata tudi nove države in območja, kar je v nasprotju s koristmi miru in varnosti, ki sta nedeljiva. Oživljajo celo tendence, da bi ustvarili nova vplivna območja, nekateri krogi pa zagovarjajo tudi pravico do intervencije, da bi tako preprečili samostojen razvoj in notranje demokratične spremembe v posameznih deželah in da bi uničili neodvisne in napredne režime.

Mislím, da se mora tudi ta naša konferenca odločno zavzeti, da bo popuščanje napetosti zajelo ves svet in vsa območja odnosov med državami. Osnovnih mednarodnih vprašanj namreč ni več mogoče urejati brez sodelovanja vseh držav na enakopravni osnovi in z vsesplošno uporabo načel aktivne in miroljubne koeksistence.

Po mojem mnenju je napočil čas, da se začne najširša mednarodna akcija pod okriljem Organizacije združenih narodov, da bi se hitreje urejale krize in pereča vprašanja. Seveda bi se tudi veliko sile morale vključiti v tako aktivnost, da bi že enkrat hitreje krenili naprej.

Bližnji vzhod je danes najnevarnejše krizno žarišče. Izrael, ki ga podpirajo nekatere velike sile, je poglavitni vzrok za tako stanje, ker se ne odreče agresivni politiki aneksije in okupacije arabskih ozemelj. Še več, krepi se teror nad palestinskim prebivalstvom. Veliko odgovornost imajo tudi tisti, ki mu z vojaško in gospodarsko pomočjo omogočajo, da se tako obnaša. Neuvrščene države so predlagale osnove, na katerih je mogoče urediti to krizo po pravični poti. To seveda predpostavlja, da se Izrael umakne z vseh ozemelj, ki jih je zasedel leta 1967, in da se uresniči nacionalne pravice palestinskega naroda s pravico do lastne države vred. Brez tega ne bo trajnega miru in varnosti za narode in države na tem področju. Preprečiti je treba sleherni poskus »urejanja« te krize v škodo palestinskega naroda. Vsak poskus, da bi palestinsko osvobodilno organizacijo izrinili ali razbili kot njegovega zakonitega predstavnika, bo le še bolj poglobljal bližnjevzhodno krizo. Če bo Izrael nadaljeval svojo ekspanzionistično politiko, bodo Združeni narodi morali sprejeti učinkovite sankcije v skladu z ustanovno listino Združenih narodov.

Prav tako je nujno čimprej rešiti libanonsko krizo. Zagotoviti je treba enotnost, suverenost in ozemeljsko celovitost neuvrščenega Libanona in zavarovati interese Palestincev. Po mojem mnenju morajo arabske dežele čimprej premagati medsebojne razlike in ne dovoliti zunanjim dejavnikom, da bi jih razpihovali ter s tem uresničevali svoje namene.

Tudi ciprska kriza, žal, še ni rešena. Kljub soglasno sprejetim sklepom v svetovni organizaciji se na Cipru čedalje bolj dejansko pogloblja delitev na dve ločeni ozemlji, z dvema posebnima upravama. Mislím, da morata ciprski skupnosti pod okriljem Združenih narodov in na podlagi znane resolucije generalne skupščine doseči na enakopravni podlagi sporazum,

ki bo zagotavljal suverenost, neodvisnost, ozemeljsko nedotakljivost in neuvrščenost ciprske republike.

Tudi na tej naši konferenci moramo posebno skrb posvetiti mobilizaciji vseh demokratičnih in naprednih sil, da bi v protikolonialnem in osvobodilnem boju – ki je pred kratkim pripeljal do osvoboditve Mozambika, Angole in drugih držav – čimprej izbojevale dokončno zmago. Še odločneje se moramo zavzeti za likvidacijo tudi zadnjih oporišč kolonializma, rasizma in apartheida, katerega trdnjava je Južna Afrika. Gotovo je skupna akcija za osvoboditev Namibije in Zimbabveja naša prvenstvena obveznost. S tem je razumeti tako angažiranje v okvirih Organizacije združenih narodov in Organizacije afriške enotnosti kakor tudi še bolj organizirano in učinkovitejšo pomoč in podporo osvobodilnim gibanjem in njihovem boju proti kolonialističnim in rasističnim silam. Prav tako moramo pokazati solidarnost s tistimi afriškimi državami, ki so pod neposrednimi udarci kolonialnih sil, in jim pomagati pri prizadevanjih, da se obranijo in si ohranijo neodvisnost.

Pri vsem tem moramo biti odločni in hitri, sicer bo nadaljevanje sedanjega stanja neizogibno še nadalje zaostrovalo razmere in spremenjalo afriški jug v žarišče z nevarnostmi za mir ne le na tej celini, temveč v vsem svetu.

Tudi številne azijske države zadevajo na različne probleme in so izpostavljene tujim pritiskom. Posebno zbuja skrbi stanje na področju Indijskega oceana, ker skušajo velike sile okrepiti svoje pozicije in razširiti svoj vpliv. Zato morajo neuvrščene države podpreti akcije, da se Indijski ocean spremeni v cono miru in sodelovanja, brez tujih baz, jedrskega orožja in vojnih ladjevij velikih sil.

Tudi preprečevanje, da bi se Koreja zedinila po mirni poti, pomeni nevarnost zaostritve v tem delu sveta. Zato moramo podpreti zahteve, da se tuje čete nemudoma umaknejo iz Južne Koreje, in pravico korejskega ljudstva, da se svobodno in mirno združi, kakor tudi prizadevanja Demokratične ljudske republike Koreje pri tem vprašanju.

Danes smo prav tako priče okrepljenega pritiska imperialističnih in monopolističnih krogov na države Latinske Amerike in Karibov. Vsekakor jim želijo onemogočiti, da bi postale gospodarice svojih nacionalnih naravnih bogastev. Zunanje sile skušajo obdržati kontrolo nad njimi in ohraniti svoje privilegije. Zaradi tega napadajo neodvisne države, ki bi rade šle svojo pot, ter na različne načine spodkopujejo njihovo notranjo stabilnost. Toda jaz sem prepričan, da vse to ne more zaustaviti nezadržnih procesov osamosvajanja narodov Latinske Amerike, ki ga najbolj podpirajo neuvrščene države te celine. Države Latinske Amerike in Karibov lahko tudi v prihodnje računajo z našo popolno solidarnostjo in podporo.

Nadaljevanje tekme v oboroževanju, ki je že dosegla velikanske razsežnosti, postaja čedalje bolj eden izmed pglavitnih virov nestabilnosti, napetosti in nevarnosti za mir in varnost na svetu. Zato je treba

sprožiti nove pobude in si znova prizadevati, da bi se to tekmovanje ustavilo in da bi brez odlašanja dosegli sporazum o ukrepih za dejansko razorožitvev. Pri tem namreč, žal, ni napredka. To razodeva dejstvo, da vse doslej ni bilo doseženo soglasje o sklicanju svetovne konference o razorožitvi. Zategadelj menimo, da je zdaj treba sklicati izredno zasedanje generalne skupščine Organizacije združenih narodov.

Zelo veliko je tudi vprašanje dekolonizacije na področju informacij in kulture sploh. Pogum vlivajo začetni uspehi na tem področju. To, da je bil nedavno na konferenci v New Delhiju sprejet sklep o sodelovanju neuvrščenih držav na področju informacij, bo velikega pomena.

Gospod predsednik!

Neuvrščene države so vedno pripisovale izreden pomen gospodarskim vprašanjem, ki so prišla v ospredje mednarodnih odnosov v celoti. Področje mednarodnih gospodarskih odnosov je že zdavnaj postalo eno izmed poglobitvenih področij aktivnosti neuvrščenih dežel skupaj z drugimi deželami v razvoju. Neuvrščene dežele so postavile politično osnovo boja za urejanje mednarodnih gospodarskih problemov. Razkrile so globoko politično bistvo mednarodnih gospodarskih vprašanj in njihov odločilni pomen za neodvisnost in enakopravnost narodov in držav, za mednarodno sodelovanje, za mir in napredek. Edino one so izdelale celoten koncept za navezavo novih gospodarskih odnosov na svetu.

Nenehno poglobljanje prepada v svetovnem gospodarskem razvoju in nenehno slabšanje položaja držav v razvoju je danes eno izmed najnevarnejših virov zaostrovanja in spopadov na svetu. Še zmeraj niso bili sprejeti ukrepi, ki bi vlivali zaupanje, da se bo to čez vse vznemirljivo stanje začelo spreminjati. In kar je še huje, posledice globoke gospodarske krize, ki je zajela številna območja svetovnega gospodarstva, se prelagajo na države v razvoju, kar še bolj slabša njihov položaj.

Dogodki po alžirski konferenci so potrdili upravičenost njenih sklepov in predlogov. Boj za vzpostavitev novega mednarodnega gospodarskega reda preveva danes skorajda vse dejavnosti, in to kljub odporu nekaterih razvitih držav. Spremembe na tem področju so zgodovinska nujnost, ker ustrezajo sodobnim potrebam in temeljijo na načelih, ki odsevajo interese ne le držav v razvoju, temveč tudi razvitih držav, se pravi vsega svetovnega gospodarstva. Jasno moramo povedati, da bomo pri tako začrtani politiki vztrajali kljub težavam, na katere zadevamo.

Neuvrščene in druge države v razvoju so že začele izkoriščati svoje velikanske zmogljivosti in možnosti medsebojnega sodelovanja. V tej smeri so že močno napredovale. To sodelovanje, ki se nenehoma širi na nova območja – od gospodarstva naprej pa vse do sodelovanja pri izkoriščanju atomske energije v miroljubne namene – je bistvenega pomena za njihov gospodarski in družbeni razvoj ter za mednarodne

gospodarske odnose v celoti. V tej zvezi moramo posebej poudariti pomen, ki ga ima ustanovitev sklada solidarnosti za gospodarski in socialni razvoj neuvrščenih dežel, in ukreniti vse potrebno, da bo ta pomembna ustanova čimprej začela delati.

Hkrati s temi prizadevanji se neuvrščene in druge dežele v razvoju zavzemajo za konstruktivno sodelovanje z vsemi drugimi deželami, in sicer na podlagi medsebojne odvisnosti in z namenom vzpostaviti novo strukturo gospodarskih odnosov, v prid vsej mednarodni skupnosti, zlasti pa v prid hitrejšega razvoja dežel v razvoju. Tako sodelovanje terjaja, da se odločno uresničujejo sprejeti sklepi, brez česar bi pogajanje izgubilo sleherni smisel. Jasno je treba poudariti, da neuvrščene države ne bodo odstopile od načel, ki so osnova njihove neodvisnosti, enakopravnosti in suverenosti nad lastnimi naravnimi bogastvi in vsemi gospodarskimi dejavnostmi. Samo na teh temeljih bodo še nadalje sodelovale pri pogajanjih. Pričakujemo, da bo v naslednjem obdobju nastal preobrat in se bo položaj držav v razvoju izboljšal in da bo zlasti odpravljena lakota, revščina, in druge nesreče, s katerimi se spopadajo države v razvoju.

Šesto in sedmo izredno zasedanje generalne skupščine Združenih narodov sta vlili upanje, da je tak preobrat na vidiku, in sta dali temelje za pogajanja, ki so sledila. Dosedanji rezultati pa niso zadovoljivi in močno zaostajajo za tem, kar je bilo že doslej nujno narediti.

Naj posebej poudarim, da je »skupina 77« držav v razvoju imela izredno pomembno vlogo v boju za urejanje mednarodnih gospodarskih problemov in za graditev novega gospodarskega reda. Neuvrščene države morajo kar največ prispevati h krepitvi solidarnosti in enotnosti te skupine in nenehno povečevati njeno vlogo v vseh nadaljnjih aktivnostih v območju mednarodnih gospodarskih odnosov.

Če gospodarsko najmočnejše in najbolj razvite države ne bodo pokazale večje politične pripravljenosti, se bodo vsi ti problemi le še nadalje zaostrovali. S tem pa bodo prizadete tudi razvite države.

Tudi četrti UNCTAD ni pripeljal do pričakovanega preobrata in bomo šele videli, ali se bodo uresničili tudi tisti sklepi, ki so bili usklajeni. Na tem zasedanju se je še enkrat potrdilo, da je vzpostavitev novih odnosov še naprej osnova vseh pogajanj. Hkrati se je pokazalo, da so tudi odpori proti temu močni. Velika je zgodovinska odgovornost vseh tistih, ki se upirajo takim odnosom. Mislim, da so vse razvite države dolžne dati pri tem svoj največji prispevek.

Gospod predsednik!

Naša konferenca je v prelomnem trenutku našega časa. Svet veliko pričakuje od te doslej največje konference neuvrščenih držav. To je tudi razumljivo. Neuvrščene države namreč nikoli niso samo identificirale problemov, marveč so zmeraj nastopale tudi s konkretnimi programi za

njih urejanje. In sleherna od naših dosedanjih konferenc – v Beogradu, Kairu, Lusaki in Alžiru – je dala poseben prispevek h krepitvi miru in enakopravnega mednarodnega sodelovanja in k pozitivnim spremembam na svetu sploh. Naši sklepi so naleteli na vse širši odmev pri vseh miroljubnih in demokratičnih silah. Ne dvomimo, da bo tudi tokrat tako.

Zato je naša dolžnost, da tudi zdaj formuliramo in sprejmemo potrebne sklepe, da bi tako še učinkoviteje prispevali h graditvi novih mednarodnih političnih in gospodarskih odnosov. Po mojem mnenju bi se naša akcija morala osredotočiti na to, kar je poglavitno.

V mislih imam predvsem univerzalno uporabo načela aktivne in miroljubne koeksistence, nadaljnje širjenje idej in načel neuvrščenosti v vsa območja sveta in demokratizacijo mednarodnih odnosov.

Nič manjšega pomena ne smejo biti konkretni ukrepi solidarnosti z narodi, ki se bojujejo za neodvisnost, samoodločbo in svoboden nacionalni in družbeni razvoj, in z deželami, ki jim je ogroženo tisto, kar so si z velikimi žrtvami izbojevale.

Vsekakor mora biti v središču še odločnejše nadaljevanje začete boja za nove mednarodne gospodarske odnose, zlasti za pomoč državam, ki so najmanj razvite in so jih najhujše zadela neugodna svetovna gospodarska gibanja.

Uspehi našega gibanja so bili že doslej možni edino zaradi enotnosti in stalne skupne akcije neuvrščenih držav. V skladu z demokratičnim bistvom našega gibanja moramo zagotoviti učinkovitost in kontinuiteto v akciji kot bistvena pogoja našega popolnega in uspešnega sodelovanja pri urejanju bistvenih mednarodnih vprašanj. Zato je izredno pomembno naprej razvijati ustrezne oblike medsebojnega dogovarjanja in koordinacije.

Koordinacijski biro neuvrščenih držav je že doslej odigral zelo pomembno vlogo. Treba ga je še bolj usposobiti, da bo kot organ koordinacije celotnega gibanja in na podlagi usklajenega mandata še uspešneje deloval v korist vseh neuvrščenih držav.

Neuvrščene države so prevzele svoj delež odgovornosti za ustvaritev pravičnejšega sveta. Kakor že doslej so tudi zdaj pripravljene z vsemi enakopravno sodelovati pri uresničenju te revolucionarne naloge. Svoje zgodovinsko poslanstvo bodo opravljale toliko uspešneje, kolikor bolj stanovitno bodo krepile svojo enotnost in medsebojno solidarnost. Kot znanilci novih mednarodnih odnosov se moramo zanje bojevati tudi v mednarodnem sodelovanju in v odnosih z drugimi.

To pomeni, da moramo tudi tukaj, v Colombu, puščati vnemar vse, kar nas utegne začasno ločevati, in se obračati k tistemu, kar nam je vsem skupno in kar nas združuje. Drugače povedano, če želimo ohraniti enotnost in akcijsko sposobnost neuvrščenih v prid učinkovitejšega urejanja največjih mednarodnih vprašanj, tedaj morajo neuvrščene države svoje bilateralne probleme urejati drugod in v drugem času. Po naših mislih bo v spremenjenem svetu mogel sleherni narod laže in hitreje uresničevati

svoje zakonite koristi in urejati svoje probleme. Zaradi tega je krepitev našega gibanja – na podlagi enotnosti, solidarnosti in sodelovanja – ena izmed najpomembnejših nalog te konference. Samo združeni predstavljamo namreč silo, s katero morajo računati vsi na svetu.

Pozivamo vse narode in vlade, da sodelujejo pri prizadevanjih za preobrazbo sveta, ker mislimo, da je to, kar zastopamo, dejansko v korist vseh. Glede neuvrščenih držav sem prepričan, da bodo vztrajno nadaljevale svoje poslanstvo v sodelovanju z vsakomer, ki ga bo sprejel. Jugoslavija bo s svoje strani v tem našem zgodovinskem dejanju še naprej prispevala vse svoje moči in zmogljivosti.

Na poti neuvrščenosti, za katero smo se odločili, so bile težave in tudi še bodo. Premagovali smo jih z dogovarjanjem in akcijo in smo kot celota zmerom prišli iz tega okrepljeni. Če danes skušajo spodkopati in zatreti naše gibanje še agresivneje, je to tudi zato, ker se krepimo in ker se spreminja razmerje sil v škodo tistih, katerih pozicije in nepravilni privilegiji so čedalje bolj ogroženi. V naših sklepih in programih je podana vizija jutrišnjega sveta, katerega uresničenja ni mogoče preprečiti. Toda ta vizija se tudi ne bo uresničevala sama po sebi – zanjo se je treba bojevati. Naj se naša konferenca konča v znamenju dogovorov za naš še uspešnejši boj in akcijo.

J. B. Tito, Izbor iz del, 5. knjiga (Jugoslavija v boju za neodvisnost in neuvrščenost), DZS, Ljubljana 1977, str. 452–465

HAVANA (1979)

(Govor pri generalni debati šeste konference neuvrščenih držav v Havani septembra 1979)

Gospod predsednik, dragi prijatelji, v posebno zadovoljstvo mi je spregovoriti na tem uglednem srečanju voditeljev suverenih držav, ki jih povezuje skupen boj za uresničitev temeljnih načel in ciljev politike neuvrščenosti, za mir, neodvisnost in enakopravnost, za nove mednarodne politične in ekonomske odnose. Med nami so kot enaki med enakimi tudi voditelji osvobodilnih gibanj, katerih narodi in dežele bodo, kot sem trdno prepričan, v kar najkrajšem času uveljavili svojo zakonito pravico, pravico do svobode in neodvisnosti.

Dovolite mi, da se v imenu delegacije Socialistične federativne republike Jugoslavije in v svojem imenu zahvalim kubanski vladi in predsedniku Fidelu Castru za pristrčno gostoljubje pa tudi za pomemben delež v pripravah na šesto konferenco. Jugoslovanski narodi so iskreno naklonjeni prijateljskemu ljudstvu Kube in izredno cenijo njegove uspehe v boju za svobodo in preobrazbo njegove države.

Ob tej priložnosti bi rad izrekel posebno priznanje Sri Lanki in njenemu predsedniku Džajavordenu, ki sta v vlogi predsedujočega veliko

prispevala k nadaljnjemu uveljavljanju in doslednemu uresničevanju politike neuvrščenosti.

Še posebno zadovoljstvo bi rad izrazil, ker sestanek voditeljev neuvrščenih držav prvič poteka na tleh Latinske Amerike. Izredno cenimo boj narodov te celine za svobodo in neodvisnost, politično in gospodarsko osamosvojitvev in njihov prispevek k svetovni kulturi in civilizaciji. In še posebej sem vesel, da lahko med nami pozdravim nove članice našega gibanja: Bolivijo, Grenado, Iran, Nikaragvo, Pakistan, Surinam, patriotsko fronto Zimbabveja in druge.

Dejstvo, da na našem srečanju sodelujejo predstavniki več kot sto držav, dveh tretjin človeštva, že samo po sebi dovolj zgovorno priča o zgodovinskih vrednotah politike neuvrščanja in o uspešni poti, ki jo je naše gibanje prehodilo od svoje prve konference leta 1961, ki je bila v Beogradu, do danes.

Že takrat smo imeli pred očmi, da je treba preiti, kot je bilo zapisano v beograjski deklaraciji, od »stare ureditve, temelječe na nadvladi, k novi ureditvi, ki naj bi temeljila na svobodi, enakosti in družbeni pravičnosti, ki vodijo k blaginji«. V tem zgodovinskem dokumentu so bila izoblikovana načela in cilji neuvrščenosti, izražene naše trajne težnje in vizije, pa tudi naša trdna odločenost, da postaneta politika in gibanje neuvrščanja neodvisen, zunajblokovski dejavnik v svetovnih dogajanjih.

Ko razmišljam o dneh, ko se je rodila neuvrščenost, lahko rečem, da nas je, tako kot še danes, prežemalo spoznanje, da je boj za nacionalno, politično in gospodarsko osamosvojitvev – nujnost. Hladna vojna, ki je grozila, da se razširi po vsem svetu in ogrozi njegov obstoj, je jasno kazala, da si je blokovska politika popolnoma navzkriž z interesi in težnjami človeštva.

Nikoli nismo enačili blokov, ne po vrstnem redu njihovega nastanka ne po drugih obeležjih. Od vsega začetka pa smo se dosledno izrekli proti blokovski politiki in tuji nadvladi, proti kakršnimkoli oblikam politične in ekonomske hegemonije, za pravico vsake države do svobodnega, neodvisnega in samostojnega razvoja. Nikoli nismo privolili, da bi postali orodje ali rezerva kogarkoli, saj tega ni moč povezati z bistvom politike neuvrščanja.

Od tedaj, ko se je politika neuvrščanja pojavila kot glasnica nove dobe, je postala realna sila v boju za mir in stabilnost v svetu, za ustvarjanje novih mednarodnih političnih in ekonomskih odnosov. Danes je jasno, še zlasti, če se spomnimo obdobja pred neuvrščenostjo, da bi kakršnakoli slabitev našega gibanja ali podcenjevanje njegove vloge neizogibno pripeljala do destabilizacije vseh mednarodnih odnosov. To med drugim vse pogosteje priznavajo tudi številni dejavniki v svetu, ki ne pripadajo našemu gibanju.

Sadovi našega dosedanjega dela so zares bogati. V minulih dveh desetletjih smo uveljavili temeljna načela in cilje neuvrščenosti kot trajne vrednote.

Odločno smo se bojevali za mir, varnost in svobodo v svetu.

Odločilno smo prispevali k uspešnemu razvoju in izidu protikolonialne revolucije.

Kodificirali smo načela aktivnega in miroljubnega sožitja in se odločno zavzemali za njihovo uresničevanje.

Uprli smo se politiki sile in tujemu vmešavanju v kakršnikoli obliki.

Sprožili smo dolgoročne akcije za uvedbo nove mednarodne ekonomske ureditve.

Pripomogli smo k uresničevanju univerzalnosti in h krejitvi vloge in pomena ZN.

Naredili smo velike korake, ko smo se lotili razorožitvenega problema.

Začeli smo odločilen boj za dekolonizacijo v tehnologiji, obveščanju in kulturi.

Tako se je politika neuvrščenosti objektivno potrdila tudi kot najbolj napredna sila v svetovnih merilih, saj ruši temelje, na katerih so zgrajeni zdajšnji krivični mednarodni odnosi, in daje možnosti, da ustvarimo svet pravice, enakopravnosti in splošnega napredka.

Lahko bi dejali, da nam čas, ki je potekel od beograjske konference, daje pravico trditi, da bi bil svet brez politike neuvrščenosti videti precej drugačen, če ne bi prišlo celo do najhujšega. Usmerjanje k popolni blokovski razdelitvi in nadaljnje netenje hladne vojne bi nas v resnici spravila na rob katastrofe.

Problemi pa, ki danes obremenjujejo mednarodne odnose, še malo niso preprosti. Nevarnost svetovnega vojnega spopada je nedvomno manjša. Vendar smo še daleč od pravega miru, saj tudi današnji ni vsesplošen, pa tudi trden ne. Nenehno ga načenjajo krize in spopadi. Spodkopujejo ga tekmovanje v oboroževanju, seganje po sili in vmešavanju, poglobljanje prepada med industrijsko razvitimi in deželami v razvoju, neenakopravnost v mednarodnih političnih in ekonomskih odnosih.

Varnosti sveta, miru in stabilnosti ni mogoče uresničiti brez korenitih sprememb v mednarodnih ekonomskih odnosih, v katerih so dežele v razvoju izpostavljene diskriminaciji in neenakopravnosti. Materialne možnosti, s katerimi človek danes razpolaga, se sprevačajo, namesto da bi pripomogle k blaginji in harmoničnemu razvoju vseh, v svoje nasprotje. Neenakopravni ekonomski odnosi postajajo vse bolj nevaren vir novih zaostrovanj in konfliktov.

Z ogorčenjem moramo ugotoviti, da se kolonializem in rasizem na afriškem jugu ob podpori imperialističnih sil še naprej vztrajno ohranjata. To se žal dogaja kljub velikim spremembam v sodobnem svetu, v katerem je bilo splošno sprejeto načelo o spoštovanju človekovih pravic in osnovnih svoboščin. Vprašujemo pa se, kako je mogoče uveljaviti človekove pravice, ko hkrati preprečujejo celim narodom, da uveljavijo svoje osnovne pravice.

Narodi Zimbabveja, Namibije in Azanije ter njihovi zakoniti predstavniki: patriotska fronta, SWAPO in afriški nacionalni kongres, pa

dežele iz prve bojne črte, so lahko prepričani o naši popolni podpori v svojem upravičenem boju in trdi odločenosti, da uveljavijo pravico do svobode in neodvisnosti. Storiti moramo vse, da bo čimprej napočil dan, ko bo kolonializem za vselej sodil v preteklost.

Na Bližnjem vzhodu se vztrajno nadaljujeta izraelska agresija in okupacija ozemelj arabskih držav. To je predrzen izziv osnovnim načelom mednarodne pravne ureditve, zapisane v ustanovni listini ZN. Dolga leta kratijo arabskemu ljudstvu Palestine njegove zakonite pravice. Prav palestinsko vprašanje pa je bistvo bližnjevzhodne krize. Dokler ne bo urejeno to vprašanje, ne bo mogoče skleniti pravičnega miru ter doseči trajne varnosti na vsem območju in tudi drugod. Ob stvarnem gledanju moramo odkrito povedati, da separatne poti ne vodijo k temu.

Celovita in pravična rešitev terja polnopravno sodelovanje vseh zainteresiranih strani, tudi palestinske osvobodilne organizacije. Taka rešitev mora zagotoviti umik Izraela z vseh zasedenih arabskih ozemelj in uveljaviti pravice arabskega ljudstva Palestine do neodvisnosti in lastne države. To je edina pot, ki vodi k miru, bolj varnim mejam in varnosti vseh držav tega območja. Mislim, da bi morali takšno rešitev predvsem iskati v okvirih ZN.

Močno smo zaskrbljeni tudi zaradi zaostrovanja krize v jugovzhodni Aziji, zaradi oboroženih spopadov, do katerih prihaja, in seganja po sili pri urejanju sporov. To ogroža varnost in neodvisnost narodov tega območja ter povzroča nevarnost, da izbruhnejo še širši spopadi.

Še posebej pa se ne smemo sprijazniti z vsiljevanjem tuje volje narodom prek vojaških intervencij. To je v popolnem nasprotju z načeli, zapisanimi v ustanovni listini ZN, ter politiko neuvrščenosti. Zato vidimo tudi tu izhod iz krize v umiku vseh tujih čet in v spoštovanju neodvisnosti, varnosti in mirnega razvoja vseh držav tega območja.

Po takšnih načelih in poteh se ravna naša stališča tudi do drugih kriznih žarišč v svetu, kot so Ciper, Koreja, Zahodna Sahara itd.

Procesu popuščanja napetosti v mednarodnih odnosih pripisujejo neuvrščene države velik pomen, saj vidijo v tem tudi svoj bistveni interes. Žal pa ta proces ni trden in mora skozi hude preizkušnje. Celó nevarno je obtičal. Njegova največja slabost je v tem, da ga še vedno omejujejo blokovski interesi. V tem pa tiči nevarnost, da pride do novih konfrontacij s posledicami, ki jih ni moč predvideti. Politika popuščanja napetosti ne sme biti nikomur opora za pritisk na katerokoli državo. Tega ni dovoljeno uveljaviti na račun drugih.

V svetu, ki je enoten in v katerem ni moč deliti miru, mora biti proces popuščanja napetosti vseobsežen. To pomeni, da v tem procesu enakoopravno sodelujejo vse države, največje in najmanjše, da seže na vse dele sveta in da zajame vsa ključna vprašanja iz mednarodnih odnosov in razvoja. Prav v tem so velike možnosti in obveznosti politike neuvrščanja.

Seveda imajo v procesu popuščanja napetosti veliko vlogo in odgovornost velesile. Pri tem moramo posebej opozoriti, kako pomembno je

urediti odnose in zmanjšati nevarnosti, da bi prišlo do konfrontacije med njimi in med bloki.

Dobro se še spominjam, ko smo z Nehrujem, Naserjem, Sukarnom in Nkrumahom na jubilejnim zasedanju generalne skupščine leta 1960 dali pobudo, da bi velesili namesto konfrontacije prešli k pogajanjem, kar bi bilo v prid popuščanja napetosti. Tako smo dali jasno vedeti, da njihuni odnosi, iz katerih izvirajo posledice tudi za druge, niso samo njuna stvar. Poudarili smo, da so ZN kraj, kjer je treba razpravljati o vseh bistvenih problemih sodobnega sveta. To je še tudi danes aktualno. Mislim, da bi bilo nujno, da se gibanje neuvršenih zavzame za to, da generalna skupščina redno obravnava vprašanja, ki zadevajo proces popuščanja napetosti v svetu, in sprejema ukrepe, da bo ta proces napredoval.

Menimo, da se brez napredovanja procesa popuščanja napetosti in brez demokratizacije mednarodnih odnosov tudi ne more okrepiti varnost v svetu. Pozitivnega razvoja v tej smeri pa si ne moremo zamisliti brez ukrepov, ki bi krepili zaupanje, in spodbujali, da se začne resnično splošno in popolno razoroževanje.

Močno nas skrbi, ker se nadaljuje tekma v oboroževanju. Pozdravili smo sporazum med ZSSR in ZDA o omejevanju strateškega oboroževanja, Salt II, v upanju, da bo to spodbuda za sprejetje ukrepov, ki naj bi vodili do resničnega razoroževanja. Pomembno je, da je na pobudo našega gibanja prišlo do posebnega zasedanja generalne skupščine ZN o razoroževanju. Kar najbolj se moramo zavzeti za to, da bi stališča in priporočila s tega zasedanja dosledno uresničevali.

V procesu popuščanja napetosti na evropskih tleh je bilo doseženih nekaj uspehov. Pokazali so se v rezultatih helsinške konference. To je nedvomno tudi širšega pomena, saj so prav konflikti v Evropi ogrožali svetovni mir. Moramo pa odkrito povedati, da Evropa ne more živeti v miru in varnosti, če mir in varnost nista zagotovljena po vsem svetu.

Z zadovoljstvom lahko ugotovimo, da igrajo neuvrščene in nevtralne države v Evropi, ki so tudi tu navzoče, vidno vlogo pri krepitvi evropskega sodelovanja in varnosti ter spodbujajo preseganje blokvske delitve na evropski celine.

V luči krepitve miru in varnosti v Evropi in svetu je Sredozemlje na pomembnem mestu. Pri spreminjanju Sredozemlja v območje miru in sodelovanja morajo enakopravno sodelovati vse sredozemske države v duhu določil helsinške sklepne listine in stališč, izraženih v deklaraciji pete konference neuvršenih držav v Colombu. V ustvarjanju con miru in varnosti, zlasti na nevralgičnih točkah sveta, vidimo pomembne korake, ki naj bi pripeljali k temu, da bi se skrčila območja tekmovanja med bloki in velesilami. V takem duhu podpiramo tudi prizadevanja, da bi nastale podobne cone v Indijskem oceanu, Latinski Ameriki in drugod.

Gospod predsednik, uvajanje nove mednarodne ekonomske ureditve je edina pot za premostitev žgočih problemov v razvoju in hudi krizi, ki je

zajela svetovno gospodarstvo. To ni le v interesu ene skupine držav, temveč vsega sveta.

Vodilne industrijske sile pa tudi druge razvite države še vedno nočejo tega razumeti. Upirajo se bistvenim spremembam v zdajšnjih odnosih. Na petem zasedanju UNCTAD so nekatere razvite države celo odstopile od sklepov, ki so bili skupno sprejeti v ZN. Hkrati pa si najbolj razvite države v zaprtih krogih – da bi zavarovale lastne interese – vse bolj prizadevajo urejati probleme, ki so življenjskega pomena za vso mednarodno skupnost. Tako si hkrati prizadevajo za cepitev neuvrščenih in drugih dežel v razvoju. Čutiti je tudi različne pritiske, zlorabljanje hudih težav posameznih dežel v razvoju, zlasti najmanj razvitih.

V takšnih razmerah moramo še bolj dosledno in vztrajno nadaljevati naš boj in poiskati prave odgovore za težave in odpore, s katerimi se srečujemo. Izhodišče za to, kot sem trdno prepričan, še vedno ostaja koncept, ki smo ga izoblikovali na srečanjih v Alžiru in Colombu.

Pri uresničevanju te zamisli je medsebojno sodelovanje med neuvrščeni in vsemi drugimi deželami v razvoju izrednega pomena. To je bistven ekonomski interes in ena najbolj nujnih političnih nalog našega gibanja. Premoremo velik potencial materialnih možnosti, ki jih moremo združeni dati na razpolago za razvoj vsake države posamič in vseh skupaj. To nam bo hkrati tudi omogočilo, da bomo uspešneje sodelovali pri pogajanjih z razvitimi državami, ki naj bi vodila do uvedbe nove mednarodne ekonomske ureditve.

Mislim, da bi se morali kar najbolj pozorno lotiti vse bolj žgočega problema energije. Prepričan sem, da se bo izkazalo, da imamo skupne interese. Ponekod je izhod mogoče poiskati v bolj živahnem finančnem, investicijskem ali podobnem sodelovanju. Drugod, kot v primeru, ko gre za najmanj razvite, pa bo treba nemudoma omiliti njihove težave, ki nastajajo zaradi nenehne dražitve nafte, sodobne tehnologije in industrijskih izdelkov. Menimo, da so nekatere pobude v tej smeri pozitivne in o tem bi se morali resno pogovoriti, da bi prišli do obče sprejemljivih rešitev.

V boju za novo mednarodno ekonomsko ureditev sta bližnje posebno zasedanje generalne skupščine ZN in sprejetje mednarodne politike razvoja za prihodnje desetletje izrednega pomena. Zelo koristno bi bilo, da bi to zasedanje potekalo na politični ravni, v skladu z resnostjo problematike. Upravičeno pričakujemo, da bodo pri tem vse razvite države, ne glede na to, katerim grupacijam pripadajo, pokazale več politične volje in pripravljenosti, da prispevajo svoj delež, v lastnem in splošnem interesu.

Dragi prijatelji, v času, ki je potekel od prejšnjega srečanja na vrhu v Colombu, se je politika neuvrščanja še bolj uveljavila. To gre pripisati še močnejšim težnjam in še trdnejši odločenosti narodov, da se bojujejo za boljši in pravičnejši svet, prepričani da lahko samo v takšnem svetu uspešno ohranijo svojo neodvisnost in zagotovijo naglejši družbeni napredek. Še malo ni naključje, da so se skoraj vse države, ki so postale

neodvisne, pridružile našemu gibanju. Prav tako je pomembno, da so se posamezne države, ko so se osvobodile odvisnosti od vojaških zvez in ko so razveljavile pogodbe o oporiščih na svojem ozemlju, otresele vsega tistega, kar jih je motilo, da bi se opredelile za politiko neuvrščenosti, in danes so tu med nami. Pozornost zasluži tudi to, da se za ideje neuvrščanja opredeljuje vedno več demokratičnih političnih gibanj ter strank v Evropi in drugod.

Ob uveljavljanju naše politike in krepitvi našega gibanja pa smo se srečevali tudi z raznimi težavami. Nekatere so podedovane iz preteklosti ali pa so rezultat različnih možnosti za razvoj. Druge so posledica tujih vplivov in različnih opredelitev, kar poraja nevarnost cepitve v gibanju.

Posebno skrb vzbujajo konflikti, do katerih prihaja med posameznimi neuvrščenimi državami. Niti za hip ne smemo pozabiti, da vsak spopad med neuvrščenimi državami odpira na stežaj vrata tujemu vmešavanju. Ti konflikti tudi otežujejo naše napore pri oblikovanju novih demokratičnih mednarodnih odnosov. To ne zadeva le neposredno prizadetih držav, temveč nas vse. Zato je dolžnost neuvrščenih držav, da po ustreznih poti, prek ustreznih mehanizmov pomagajo, preden spori prerastejo v spopade. In če do tega že pride, je treba naglo poiskati rešitev po miroljubni poti. Nič ni bolj naravnega, kot da neuvrščene države v medsebojnih odnosih spoštujejo in dosledno uresničujejo tista načela in merila, za katera se bojujejo na mednarodnem področju. A to so načela iz ustanovne listine ZN in politike neuvrščenosti.

Naše zavzemanje za demokratizacijo mednarodnih odnosov terja tudi nadaljnje poglobljanje demokratičnih odnosov v samem gibanju. Še zlasti, če upoštevamo širjenje našega gibanja in vedno večje zahteve, ki se predenj postavljajo. Svetu moramo biti tudi za zgled demokratičnega dogovarjanja.

Zdaj je pred nami naloga, da poiščemo nove oblike dela in načine odločanja ter skupne dejavnosti. Pri tem menimo, da je zelo pomemben način dela koordinacijskega biroja. Koordinacijski biro mora delati še uspešneje kot organ za usklajevanje in dajanje pobud ter izražati opredelitve in stališča vsega gibanja. Poseben pomen pripisujemo aktivnemu in enakopravnemu zavzemanju vseh držav članic našega gibanja za uresničevanje politike neuvrščenosti. To terja tudi uporabo konsenza kot edinega možnega načina za usklajanje stališč in sprejemanje odločitev.

Dragi tovariši in prijatelji! Tukaj smo so zbrali kot najbolj odgovorni predstavniki večine človeštva. Pred nami so nove velike obveznosti. V nas so upirajo oči vsega sveta. To terja od nas medsebojno razumevanje in spoštovanje, popolno enakopravnost, dobro voljo za premostitev razlik, globok čut solidarnosti in kar največjo odgovornost.

Naše gibanje se usmerja h ključnim problemom današnjega sveta: vprašanjem miru, varnosti, razvoja in splošnega napredka. Gibanje izraža bistvene interese vsega človeštva, ne le enega dela. Zato je njegova zgodovinska odgovornost toliko večja. To odgovornost smo prevzeli vsi.

Nikoli ne smemo pozabiti na tisto, kar nam je skupnega in kar nas združuje. Moramo se postaviti po robu vsemu, kar na ločuje in kar utira pot prodiranju tujih interesov v naše vrste.

V tem trenutku je naš trajni interes in naš strateški cilj, da nadalje uveljavljamo temeljna načela politike neuvrščenosti in da na temelju tega krepimo solidarnost, enotnost in akcijsko sposobnost gibanja neuvrščenosti. To so zanesljivi kačipoti našega gibanja v prihodnosti. Samo tako bomo lahko uspešno pripomogli h graditvi sveta, za katerega si prizadevamo.

Po tem sem se tudi ravnal, ko sem se odločil za to dolgo in zame naporno pot. Ravnal pa sem se tudi po odgovornosti, ki jo imam kot eden od ustanoviteljev gibanja, ter v trdnem prepričanju, da nobena žrtev ni prevelika, ko gre za tako visoke cilje in plemenite ideale, za katere se bojuje naše gibanje in h katerim teže vsi narodi sveta.

Prepričan sem, da bo tudi naša konferenca, tako kot vse dosedanje, uspešna, da bo vlila novih moči in pomenila novo fazo v krepitvi vloge politike ter gibanja neuvrščenih v mednarodnih odnosih, za blaginjo vseh nas in vsega človeštva.

Šesta konferenca voditeljev neuvrščenih držav v Havani (od 3. do 9. sept. 1979), govori, dokumenti, resolucije, izd. ČZDO Komunist, Ljubljana 1979, str 17-25.

MIR IN SODELOVANJE V EVROPI STA NELOČLJIVO POVEZANA Z MIROM IN NAPREDKOM V SVETU

(Govor v generalni debati na konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi v Helsinkih dne 31. julija 1975)

Dovolite mi, da izrazim svoje zadovoljstvo, ker je prišlo do tega veličastnega zborovanja najvišjih predstavnikov evropskih držav, Združenih držav Amerike in Kanade.

Hkrati bi rad izrekel priznanje državi gostiteljici in njenemu predsedniku Kekkonenu za njun pomembni prispevek k tej konferenci. Posebej se zahvaljujem za pristrčni sprejem in za vse, kar je bilo narejeno, da bi se v tem čudovitem mestu prijetno počutili in z uspehom opravili tako pomembno delo.

V zgodovini Evrope je to velik trenutek, ki zbuja upe v boljši jutrišnji dan in srečnejše življenje sedanjih in prihodnih rodov. Številne generacije so morale skozi neštete preskušnje in največje trpljenje, da se je Evropa začela odločneje otresati tistega, kar je negativno v njeni dediščini, in se obračati k prihodnosti.

Da bi popolneje ocenili daljnosežnost tega trenutka, moramo obuditi spomin tudi na tisto, kar je v preteklosti prizadejalo toliko gorja ne samo

narodom tega kontinenta, temveč tudi drugim delom sveta. Iz Evrope je prišel kolonializem, ki še vse do danes ni popolnoma odpravljen. Tu je, žal, nastal tudi fašizem – ta najbolj mračna ideologija, kar jih pozna svet. V Evropi sta se začeli tudi dve katastrofalni svetovni vojni. Evropa je prva postala tudi prizorišče hladne vojne, blokovskih in drugih delitev in konfrontacij.

Zaradi tega ni bilo mogoče velikanskih pridobitev civilizacije in kulture, ki so v Evropi nastajale stoletja, bolje in popolneje izkoriščati za blaginjo vsega človeštva. Ne smemo namreč pozabiti epohalnih dosežkov, vsega tistega, kar so evropski narodi dosegli in dali svetu na vseh področjih človeškega delovanja. Razvoj znanosti, tehnike in kulture kakor tudi napredne humanistične misli in gibanja, ki so hkrati s tem nastajali v Evropi, so pospeševali revolucionarne preobrazbe v družbenih odnosih in odnosih med narodi, krepili demokratično zavest in spodbujali splošen družbeni napredek. Seveda so se tudi dogajanja in procesi v drugih delih sveta neizogibno odsevali v razvoju Evrope.

Gospod predsednik!

Ta konferenca o evropski varnosti in sodelovanju ni le rezultat dogovora evropskih narodov, marveč tudi novih tendenc in sprememb v mednarodnih političnih, gospodarskih in družbenih odnosih med drugo svetovno vojno in po njej. Ni pomembna le za stanje v Evropi, marveč za stanje na vsem svetu.

Živimo v času, ko se narodi čedalje odločneje bijejo za svobodo in neodvisnost, za mir in enako varnost za vse, za enakopravnost in vsestransko sodelovanje, za gospodarski in družbeni napredek. Doba kolonializma, imperializma in raznih oblik političnega in gospodarskega zatiranja narodov gre vpričo nas, resda počasi, vendar neizogibno k svojemu koncu. Noben narod se ni več pripravljen sprijazniti s podrejenostjo in zatiranjem. Za svobodo, mir, neodvisnost in enakopravnost je vsak narod odločen prenesti tudi največje žrtve, kar najbolje dokazuje zmaga narodov v Vietnamu, Kambodži, Afriki itd.

Toda po drugi strani je čedalje bolj čutiti spoznanje ljudi in narodov, da jih sodobni pogoji in sredstva dela kakor tudi potrebe znanstveno-tehnološkega, gospodarskega, družbenega in kulturnega napredka imperativno navajajo k zблиževanju in združevanju. V našem času lahko namreč samo Združeni narodi urejajo tako skupne probleme človeštva kakor tudi probleme, ki zadevajo delo, življenje in napredek posameznih narodov. Zato so narodi danes bolj kakor sploh kdaj pripravljeni prevzeti nase tudi medsebojne odgovornosti, ki izvirajo iz take zgodovinske nujnosti integracije človeštva, vendar le kot svobodni in enakopravni narodi v skupnem miru in varnosti ter v aktivni miroljubni koeksistenci, ne pa v sistemih enostranske odvisnosti, podrejanja in negotovosti.

Tudi politika neuvrščeniosti je ena izmed poti, po katerih sodobne generacije iščejo nove in demokratične, hkrati pa tudi realne odgovore na sedanje probleme. Dejstvo, da je tudi priprave za to konferenco prevevalo prepričanje, da morajo mednarodni odnosi temeljiti na načelih aktivne miroljubne koeksistence – je dokaz, da se v zavesti vseh narodov močno izražajo iskanja novih poti za urejanje mednarodnih problemov.

Na doslej prehojeni poti h krepitvi evropske varnosti in sodelovanja smo dosegli pomemben napredek pri ustvarjanju ozračja medsebojnega zaupanja in dobre volje. Kaj pa to pomeni, najbolje kaže dejstvo, da je še pred desetimi leti napetost hladne vojne grozila, da bo izzvala tudi najhujše spopade na tem našem prostoru, ki bi imeli nedogledne posledice za ves svet. Takrat si tudi največji optimisti niso mogli predstavljati, da bo o bistvenih vprašanjih miru, varnosti in sodelovanja potekal tak demokratični dialog enakopravnih udeležencev, velikih in malih.

Pokazalo se je, da je potrpežljivo usklajevanje stališč in upoštevanje interesov vseh udeležencev na podlagi soglasja edino možna pot, da dosežemo to, kar je sprejemljivo za vse in kar vsem tudi koristi. Skupna v interesih evropskih narodov je realnost, ki zmaguje nad tesnosrčnostjo in odpravlja različne pregrade. Na tej podlagi se ustvarjajo možnosti za vsestransko in enakopravno sodelovanje na dolgoročni podlagi, za hitrejše odpravljanje vsega, kar ločuje evropske države in narode, in za vzpostavitev pravičnejših in vsebinsko bogatejših odnosov z drugimi deli sveta v skupnem interesu.

V današnjem med seboj odvisnem svetu mir in varnost nista le nedeljiva, marveč sta postala zgodovinski imperativ nadaljnjega napredka človeštva. Vse dotlej, dokler bodo sploh kje obstajale krize in spopadi, se nihče nikjer na svetu ne more čutiti trajno varen. Mar ne potrjujejo tega najbolje na primer kriza na Bližnjem vzhodu, dogodki okrog Cipra in položaj v tem širšem območju? Države udeleženke te konference so dolžne tako zaradi splošnih interesov miru in varnosti na svetu kakor tudi zaradi svojih lastnih interesov kar največ prispevati k iskanju pravičnih in trajnih rešitev za odpravo takih kriz.

Visoka stopnja povezanosti in medsebojne odvisnosti Evrope in drugih delov sveta se najbolje zrcali na področju mednarodnih gospodarskih odnosov. Dovolj je, če spomnim na tako imenovano energetske krizo, v kateri sta se ta medsebojna odvisnost in samo bistvo odnosov najizraziteje pokazali. Problemi razvoja so postali tako pereči, da jim mora posvečati skrb vsa mednarodna skupnost. Čedalje očitneje je, da brez enakomernejšega gospodarskega razvoja – to pa pomeni združenega prizadevanja in sodelovanja vseh narodov, da bi premostili prepad med razvitimi in nerazvitimi – ne more biti tudi splošne stabilnosti. Še več, neurejanje ali nadaljnje slabšanje teh problemov bo neizogibno postajalo nov vir zaostrovanja in pretresov na svetu. Vse države so dolžne pomagati pri vzpostavljanju pravičnejših gospodarskih odnosov, razvite pa morajo posebej pokazati več razumevanja za probleme držav v razvoju, saj je to

vsekakor tudi v njihovo neposredno in dolgoročno korist. Trdno sem prepričan, da teh problemov ni mogoče uspešno in učinkovito urejati s starimi metodami in sredstvi, marveč samo z uveljavljanjem novih odnosov in oblik v mednarodnem gospodarskem redu.

Rešitve za vitalna vprašanja svoje varnosti in blaginje Evropa ne more iskati tako, da bi se zapirala vase, ker bi to neizogibno peljalo k njeni politični in gospodarski degradaciji. Evropa je, da tako rečem, tako v dobrem kakor v slabem neločljiv del sveta. Jugoslavija se ravna po takem stališču in se je zmeraj zavzemala za to, da bi evropske države zasnnavljale svoje odnose tudi z drugimi državami na takih načelih, na kakršnih želijo razvijati svoje medsebojne odnose. Dvojne norme ravnanja v odnosih med državami so v nasprotju z duhom in cilji te konference in utegnejo zmeraj imeti negativne posledice na širšem mednarodnem področju.

Ta konferenca je v veliki meri posledica politike popuščanja in pogajanj ter je tudi eden izmed njenih najpomembnejših rezultatov. To, kar smo dosegli v Evropi, ustvarja hkrati z izboljšanjem odnosov med velikima silama brez dvoma ugodnejše pogoje tudi za urejanje drugih mednarodnih problemov s pogajanjem in sporazumevanjem. Toda ta naša pričakovanja se bodo uresničila le, če se bo ta proces razširil na vse dele sveta, če bo zajel vse najpomembnejše mednarodne probleme in če bodo pri tem enakopravno sodelovale vse države ne glede na svojo velikost, stopnjo razvoja in družbenopolitično ureditev.

Sedanji pozitivni tokovi v politiki popuščanja napetosti bi gotovo kaj hitro prišli v krizo, če bi se popuščanje omejilo na sporazumevanje med bloki, namesto da bi bilo čedalje bolj oblika sporazumevanja vseh narodov na načelih spoštovanja neodvisnosti, suverenosti, enakopravnosti in nevmešavanja v notranje zadeve. Ko se najodločneje zavzemamo za takšno nadaljevanje popuščanja, si ne smemo zapirati oči pred dejstvom, da so številna zapletena in težka mednarodna vprašanja še zmeraj zunaj njegovega dosega. Številna krizna žarišča še naprej ostajajo odprta, nastajajo pa še nova. To se dogaja zvečine v neuvršenih in drugih državah v razvoju, kar priča, da se pritiski na te države povečujejo zaradi njihove neodvisne politike. To pa budi sumničenja zastran ciljev in tudi zastran dosedanjih dosežkov politike popuščanja.

V tej zvezi zlasti zbuja skrbi nadaljevanje oboroževalne tekme, z izgovorom, da je treba ohraniti ravnotežje sil, kajti to prinaša stalno pretnjo miru in nevarnost pred samouničenjem. To je tudi posebna oblika pritiska na majhne države, zlasti države v razvoju, ker so prisiljene, da pomemben del svojih sicer omejenih zmogljivosti dajejo za potrebe obrambe. Našo pozornost mora pritegniti tudi dejstvo, da imamo prav v Evropi – katere varnost je poglavitni predmet te konference – največjo koncentracijo orožja in oboroženih sil. Če se v najkrajšem času ne bo kaj bistveno spremenilo v tem pogledu in če ne bodo odločno začeli zmanjševati oboroženih sil in oborožitve, se pravi, če se ne bo začelo razoroževanje, lahko postanejo vprašanje tudi dosedanji uspehi politike popuščanja.

Zaradi tega Jugoslavija poudarja neločljivost političnih in vojaških vidikov evropske varnosti in nujnost, da hkrati napredujemo na obeh področjih.

Ta konferenca poteka v razmerah, ko razcepljenost na bloke v Evropi še ni odpravljena. Omejitve, ki izvirajo iz tega, se zrcalijo tudi v procesih, ki potekajo, nekoliko pa tudi v samih dokumentih te konference. Toda novih odnosov v Evropi, v kateri se bodo enako spoštovali interesi vseh držav in se bodo nenehno širile možnosti za njihovo vsestransko sodelovanje, ne bo moč zgraditi, če ne bomo premagali sedanje razdelitve na bloke. Ko se mi kot neuvrščena država zavzemamo, da se odpravijo bloki in zaprte integracije, delamo to zato, da bi odpravili vse, kar ločuje države in narode in zožuje njihovo sodelovanje, ter zato, ker smo trdno prepričani, da je to bistven pogoj za trajno varnost in mir v Evropi in na svetu.

Socialistična in neuvrščena Jugoslavija že od začetka daje vso podporo procesom popuščanja, pogajanj in sodelovanja v Evropi ter je najaktivneje sodelovala v vseh fazah te konference. Pri tem se je ravnala po načelih in ciljnih politike neuvrščенosti, ki so tudi ostali njena trajna orientacija v mednarodnih odnosih. Za Jugoslavijo ni in ne bo omahovanja, kar zadeva njeno neodvisnost in razvijanje enakopravnih odnosov in sodelovanje z vsemi deželami. Kakor zahtevamo, da se brezpogojno spoštuje suverenost in ozemeljska nedotakljivost naše države, tako gledamo z enako občutljivostjo in spoštovanjem tudi na enake pravice vseh držav v Evropi in vsem svetu.

Eden največjih rezultatov te konference je splošno soglasje vseh držav udeleženk, da se spoštuje načelo o nedotakljivosti meja. S tem se uresničuje eden izmed najosnovnejših pogojev za krepitev zaupanja med evropskimi državami in za razvijanje vsestranskega sodelovanja med njimi. Jugoslavija je v prizadevanju, da bi nenehoma razvijala dobro sodelovanje med sosedi, že doslej dosledno spoštovala načelo nedotakljivosti meja z vsemi svojimi sosedi. Zdaj ko naša konferenca sprejema nedotakljivost meja za eno izmed temeljnih načel evropske varnosti in sodelovanja, bi rad tu slovesno izjavil, da moja država pojmuje to načelo kot obvezno tako zase kakor za vse svoje sosedo glede na sedanje meje, določene bodisi z mirovnimi pogodbami ali z drugimi veljavnimi mednarodnopravnimi instrumenti, ki so jih podpisale vlada Jugoslavije in vlade posameznih njenih sosed ali pa skupaj z vladami nekaterih drugih držav.

Gospod predsednik!

Ko bodo bodoči zgodovinarji pisali o tej konferenci, jo bodo gotovo ocenili kot prelomnico, kot preobrat Evrope h koeksistenci in miru. Kar smo dosegli, je pomembno in spodbudno, vendar nam ne daje pravice, da bi bili zadovoljni sami s seboj. Nasprotno, zdaj moramo vztrajno delati za to, da bi uredili največja vprašanja, kajti brez tega resnična in trajna varnost ni mogoča.

Naj smo še tako zadovoljni, da je prišlo do te konference in da smo dosegli sporazum o njenih dokumentih, pa nas hkrati skrbi dejstvo, da konferenca ni imela posebnega uspeha, da bi se začela nadalje urejati vrsta vprašanj, ki so dejansko najtežja in najpomembnejša za kolektivno varnost Evrope. V mislih imam stanje na področju oborožitve in odnose med blokoma, vmešavanje v notranje zadeve drugih držav kakor tudi gospodarsko razcepljenost, zanemarjanje interesov manj razvitih držav Evrope in sveta in druga vprašanja s položajem narodnih manjšin vred.

Vse to priča, da ta konferenca ni konec, marveč le začetek nekega procesa. Čakajo nas še resna prizadevanja pri odpravljanju vsega negativnega, kar se je nakopičilo v dolgem časovnem obdobju in kar še zmeraj globoko korenini v družbeni, politični in gospodarski strukturi Evrope in pritiska na zavest generacij. Zato je pomembno, da v ozračju, ki ga je ustvarila ta konferenca, nadaljujemo po začetni poti. To pomeni, da moramo izhajati iz realnosti, kakršna je, ne pa da bi se sprijaznili s tistim, kar je v njej treba izboljšati, dalje spoznavati tisto, kar je najbolj bistveno za vse, ter trdovratno odkrivati konstruktivne in za vse sprejemljive rešitve. Delovati moramo stalno in hitro, vendar tudi z dolgoročno vizijo, ker živimo v času dinamičnih premikov, ki odpirajo nove možnosti in perspektive. Ne moremo dovoliti, da bi leta in leta odlagali sklepe o vprašanjih, ki jih je že danes mogoče in treba nujno reševati. Priložnosti, ki smo jih z velikim trudom ustvarili, ne smemo zamuditi. To je naša velika skupna odgovornost.

V tej zvezi naj posebej poudarim zadovoljstvo, da bo Jugoslavija leta 1977 gostiteljica prvega sestanka, na katerem bomo ocenili dotlej prehojeno pot in ugotovili nadaljnje možnosti za krepitev varnosti in sodelovanja v Evropi.

Po mojem mnenju ni razlogov, da ne bi z zaupanjem gledali v prihodnost. Generacije, ki prihajajo, so vse bolj zavzete za ustvarjanje možnosti za boljše življenje in popolno integriteto tako človekove osebnosti kakor tudi celih skupnosti. Te generacije se zavzemajo za to, da bi se neovirano izrazile vse ustvarjalne sile in bogastvo oblik organiziranja življenja, kar je pogoj za hitrejši družbeni napredek. Zato bodo vse bolj deležne podpore tiste tendence in sile, ki so za neoviran družbeni napredek, za čim živahnejše komuniciranje ljudi in idej, za svobodno uporabljanje dosežkov drugih, za čedalje popolnejšo integracijo kulturnih in materialnih vrednot. Čedalje bolj bomo iskali tisto, kar je skupno, tako da bo ostajalo vse manj tistega, kar ločuje.

Vrh tega je vojna v zavesti velikanske večine ljudi ne samo zasovražena, marveč tudi nesmiselna in jo zavračajo kot sredstvo za urejanje posameznih vprašanj. Narodi vse odločneje zavračajo tudi vse oblike pritiska in vmešavanja v notranje zadeve drugih in želijo neovirano iti po poteh, ki so si jih sami izbrali. Neodvisnost in enakopravnost narodov nista več gesli, marveč pridobitvi, katerih moč in vsebina bosta čedalje pomembnejši. In le na tej podlagi lahko gremo k širši enotnosti in

odpravljamo sedanje delitve v Evropi in na svetu in se bolj pripravljeni spoprijemamo z izzivi jutrišnjega dne.

Gospod predsednik!

Naša skrb mora poslej veljati izvajanju sklepov, vsebovanih v dokumentih, ki jih bomo sprejeli. Pri tem moramo biti dovezetni za vse konstruktivne predloge in nove ideje pri nadaljevanju skupnih aktivnosti, da bi tako vse države udeleženske te konference nenehoma spopolnjevale medsebojne odnose, uresničevale pozitivno vlogo na svetu in da bi Evropa zares postala trdnjava miru. S tem bomo pomembno prispevali k uresničevanju ciljev ustanovne listine Združenih narodov, ki je v veliki meri navdihovala tudi to našo konferenco.

Minilo je že trideset let, kar se je končala druga svetovna vojna, vendar narodi sveta tudi danes hrepenijo po miru. Kajti vse dotlej, dokler bodo tlela žarišča, ki grozijo z novim požarom, ne more biti noben narod miren. Mir, ki bi ga vzdrževali z močjo orožja ali samo s strahom pred uničenjem, ne bi bil mir. »Oboroženega miru, miru pod orožjem, ne more biti. Tako kot ne more biti bratstva brez enakih pravic,« če uporabim pesnikove besede.

Na tej konferenci smo se zbrali v letu, ko praznujemo jubilejno tridesetletnico zmage nad fašizmom. In prav v teh dnevih se v mislih in spominih obuja v življenje marsikaj, predvsem v nas, ki smo šli skozi to strašno golgoto. Človeštvo je, menim, da lahko to rečem, pripravljeno tudi odpustiti mnoga hudodelstva v preteklosti, vendar jih pozabiti ne sme in ne more. Tako bo namreč bolj budno ostalo na straži miru. To, kar Evropa zdaj dela, je najlepše slavlje tega jubileja.

J. B. Tito, Izbor iz del, 5. knjiga (Jugoslavija v boju za neuvrčenost in neodvisnost), DZS, Ljubljana 1977, str. 406–414

MEDNARODNI ODNOSI IN ZUNANJA POLITIKA JUGOSLAVIJE

(Iz referata predsednika Tita na XI. kongresu ZKJ junija 1978 v Beogradu)

Na desetem kongresu Zveze komunistov Jugoslavije smo ocenili, da je človeštvo na zgodovinski prelomnici zaradi velikih revolucionarnih preobrazb in sprememb, ki jih doživlja, pa tudi zaradi nasprotovanj, ki jih mora premagovati na poti do svoje popolne osvoboditve ter materialnega in duhovnega napredka. Mislim, da je ves mednarodni razvoj potrdil in potrjuje, da smo imeli prav. V bistvu se procesi vsestranske nacionalne in družbene osamosvojitve nenehno širijo in poglobljajo ter zajemajo vse

dežele in vsa območja sveta. Kriza kapitalizma se je še bolj poglobila in zaostрила, in to na vseh področjih, in je postala kriza sistema v pravem pomenu besede. Iz te krize ni izhoda s starimi potmi in sredstvi, zlasti ne s tistimi, ki jih ponujajo sile reakcije in neofašizma, še manj pa s sredstvi političnega in drugega nasilja. Sedanje razmere nujno terjajo brzdanje nevarnih reakcionarnih teženj in hitrejše napredne družbene spremembe v smeri demokracije in socializma. Ne smemo dovoliti vračanja nazaj in ogrožanja pridobitev družbenega razvoja, v katere so vložena tolikšna prizadevanja delovnih množic in naprednih gibanj. Delavski razred in druge demokratične sile se morajo z združenimi prizadevanji bojevati za družbene spremembe v skladu z nacionalnimi razmerami in potrebami vsake države ter delovati popolnoma neodvisno in samostojno.

Socializem že dolgo ni več omejen z državnimi, regionalnimi ali blokovskimi mejami in se kot svetovni proces nezadržno krepi in napreduje. V čedalje večjem številu držav po vsem svetu se rojevajo in razvijajo različne oblike socialističnih odnosov. To je izraz zakonitosti družbenega razvoja pa tudi večje zavesti o tem, da spremembe v smeri socializma najbolj ustrezajo interesom samostojnega in pospešenega razvoja in varstva nacionalne neodvisnosti in suverenosti. Dosežki in izkušnje socializma v posameznih državah vplivajo tudi na razvoj na drugih območjih, zlasti pa na mednarodne odnose. Rečemo lahko, da se je že najširše uveljavilo načelo – v precejšnji meri pa tudi praksa – različnih in novih poti in oblik graditve socialističnih družbenih odnosov. Sleherno napredno gibanje s svojimi idejami in dejanji daje svoj prispevek k temu boju. Te raznovrstne vrednosti, ki se zlivajo v svetovno matico boja za novi, socialistični lik človeštva, so vsebina, smisel in narava socializma kot svetovnega procesa.

Zavestne socialistične sile morajo snovati svojo politično akcijo na podlagi dane zgodovinske realnosti. Socializem se razvija neenakomerno, skozi protislovja, ob številnih nasprotovanjih, težavah in konfrontacijah pa tudi ostrih sporih. Niti v prihodnje ni treba pričakovati, da bo to šlo brez konfliktov – bodisi da gre za socialistične družbene preobrazbe v posameznih državah ali za odnose med posameznimi državami oziroma med političnimi nosilci boja za novo družbo na mednarodnem področju. Zato imajo organizirane socialistične sile izredno veliko odgovornost za takšno reševanje obstoječih protislovij, ki bo vodilo k hitrejšemu uresničevanju zgodovinskih ciljev osvoboditve dela in človeka v lastni državi in tudi k uveljavitvi tistih demokratičnih teženj in vsebine v mednarodnih odnosih, ki omogočajo in spodbujajo napredne preobrazbe v družbi in krepitev neodvisnosti, enakopravnosti in vsestranskega sodelovanja.

Narodnoosvobodilni boj za popolno odpravo kolonializma in uresničitve pravice narodov do samoodločbe poteka v raznih predelih sveta vse bolj uspešno. Fronta sil svobode, neodvisnosti, miru in napredka je širša kot kadarkoli prej. Zato je tudi potrebno njeno združeno delovanje na podlagi popolne samostojnosti in enakopravnosti in nasproti slehernemu

dogmatizmu, sektašenju, psevdorevolucionarnosti in monopolističnim zahtevam katerekoli strani.

V razvoju mednarodne skupnosti na podlagi doslej nepoznanega napredka proizvodjalnih sil in znanstvenotehnološke revolucije nikoli ni bilo tako velike soodvisnosti in vzajemne povezanosti držav. Prav tako globoka pa so tudi protislovja pri izkoriščanju in delitvi nakopičenih bogastev v svetu, v katerem živimo. Te možnosti so neenake, globoko nepravilne in nevzdržne.

Vse močnejše plamti boj narodov in naprednih demokratičnih sil in gibanj, predvsem delavskega razreda in delovnih ljudi, za svobodo in neodvisnost, za samostojno odločanje o svojem razvoju, za nove in pravičnejše mednarodne gospodarske in politične odnose, za enakopravno mednarodno sodelovanje na podlagi aktivne in miroljubne koeksistence ter proti izkoriščanju, podrejanju in vsem oblikam tuje prevlade. Obenem si sile stare družbe in preživelih struktur še naprej prizadevajo, da bi z vsemi sredstvi ohranile odnose neenakopravnosti in svoje monopolistične položaje. Prizadevajo si torej ohraniti tisto, kar jim omogoča, da izkoriščajo široke množice v svojih državah in tudi druge narode in njihova bogastva, da pridobivajo ekstraprofit in se bogatijo na račun največjega dela svetovne skupnosti – dežel v razvoju. Imperializem, kolonializem, neokolonializem, rasizem in vse druge oblike zatiranja so kljub svoji globoki krizi še vedno zelo navzoči v mednarodni stvarnosti in trdoživi v nasprotovanju pozitivni preobrazbi sveta na podlagi enakosti in enakopravnosti. Narodi se soočajo s pogostimi pojavi hegemonizma v globalnih ali regionalnih okvirih in se vse bolj odločno postavljajo po robu tudi tej obliki neenakopravnosti in omejevanja neodvisnosti in suverenosti držav.

Še naprej si prizadevajo, da bi o usodi sveta odločali v majhnem številu sil in njihovih blokov, čeprav se je izredno povečalo število neodvisnih držav, ki so bile osvobojene predvsem v protikolonialni revoluciji in sodelujejo pri mednarodnih zadevah in reševanju obstoječih problemov. Toda nezadržne so težnje narodov in ljudi, da so svobodni in neodvisni, da sami odločajo o svoji usodi in da enakopravno sodelujejo v mednarodnih zadevah.

Nekatera aktualna vprašanja in protislovja mednarodnih odnosov

Danes, tri desetletja po drugi svetovni vojni, nastaja nov svet – svet svobode, socializma, demokratičnih in enakopravnih odnosov med narodi in ljudmi. Ta svet si utira pot kljub vsem nasprotovanjem, težavam in številnim protislovjem. K tem procesom veliko prispeva gibanje neuvrščene kot neodvisen svetovni dejavnik, čigar vloga in vpliv na celoten razvoj mednarodnih odnosov se nenehno večata. Neuvrščene države, ki so večina mednarodne skupnosti, so v prvih vrstah boja za politično in

gospodarsko osamosvojitve narodov in držav, za svobodo, mir in varnost v svetu, za enakopravne odnose med državami, za graditev nove mednarodne gospodarske ureditve – za boljše in humanejše življenje narodov in ljudi.

Po zaslugi izhodišč in skupnega delovanja neuvrščenih in drugih dežel v razvoju so v središče mednarodnih odnosov prišli res bistveni problemi, od katerih je odvisen splošni napredek mednarodne skupnosti. To so problemi miru in enake varnosti za vse države, vprašanja gospodarske osamosvojitve in neodvisnosti, skratka demokratizacije mednarodnih odnosov. Namesto opore na moč in silo blokov je trajna osnova mednarodnih odnosov lahko samo enakopravnost narodov in držav. To pa pomeni odpravo vseh odnosov odvisnosti in tuje prevlade.

Vendar je sodobni mednarodni položaj zelo protisloven. V zadnjih letih je bilo sicer precej napredka na raznih področjih mednarodnega sodelovanja in pri spreminjanju podedovanih odnosov, k čemur so veliko prispevale prav neuvrščene države. Toda zaostri so se tudi nekateri negativni pojavi in težnje, ki povzročajo največjo zaskrbljenost in vznemirjenost. Namesto da bi se proces popuščanja mednarodne napetosti in mirnega reševanja kriznih žarišč in drugih žgočih mednarodnih problemov – kot sta razvoj in razorožitev – ki že dolgo obremenjujejo mednarodne odnose, še razširil in porajajo nove krize.

V nasprotju z upravičenimi pričakovanji svetovne javnosti in največjega števila držav je détente v odnosih med velikima silama v resnem zastoju. Zastalo je sporazumevanje med velikima silama v resnem zastoju. Zastalo je sporazumevanje med njima, zlasti na področju omejevanja oborožitve, medsebojno nezaupanje in sumničenja pa spominjajo na obdobje hladne vojne, za katero smo upali, da je dokončno za nami. Oboroževalna tekma in blokovsko tekmovanje se širita in prenašata tudi na druge predele sveta, zlasti v Afriko, kjer nekatere sile skušajo ohraniti stara ali pridobiti nova vplivna področja. Oživljajo tudi zdavnaj kompromitirane doktrine o pogojevanju reševanja posameznih kriz in spornih vprašanj s koncesijami druge strani. Politika s pozicij sile in tujega vmešavanja se nadaljuje in vse bolj usmerja na področja neuvrščenih in dežel v razvoju. Celotno vprašanje človekovih pravic, ki so sestavni del splošnega napredka, skušajo zlorabiti kot sredstvo blokovske konfrontacije in vmešavanja v notranje zadeve drugih neodvisnih držav.

V temeljih vsega je poskus sil stare ureditve, da bi preprečile ali odložile neizogibne spremembe obstoječega sistema neenakopravnih mednarodnih gospodarskih in političnih odnosov. Vsi takšni pojavi ogrožajo mir in varnost v svetu, otežujejo pozitivne procese in poglobljajo mednarodno nezaupanje.

Menim, da je nujno, da se vse napredne in demokratične sile v svetu odločno in aktivno postavijo po robu konfrontacijam in nevarnostim novih vojnih spopadov. Kajti očitno mir v svetu ni zagotovljen. Nevarnosti vojne ne le v lokalnih, temveč tudi v svetovnih razsežnostih, ni mogoče

izključiti. Toda vojna ni neizogibna. Mir lahko ohranimo in utrdimo, če se bodo vsi narodi sveta in vse demokratične in napredne sile kar najbolj angažirali in združeno bojevali za te cilje. Mir moramo ohraniti, saj je pogoj za obstoj vsega človeštva in vsake posamezne države. Živimo v obdobju, ko z vojno ni več mogoče urejati sveta in ko miroljubna koeksistenca nima alternative razen jedrske katastrofe. Zato ima zgodovinsko odgovornost vsakdo, ki bi se igral z usodo miru zaradi svojih ozkih in sebičnih interesov in privilegijev na račun svobode in neodvisnosti drugih narodov. Prepričani smo, da ni prav nobenega mednarodnega problema, ki ga ne bi bilo mogoče rešiti s pogajanjem in sporazumevanjem po mirni poti in pod pogojem, da to poteka na podlagi načel Združenih narodov in drugih splošno sprejetih norm mednarodne skupnosti.

Vedno smo pripisovali velik pomen odnosom med največjima silama, Sovjetsko zvezo in Združenimi državami Amerike. In podpirali smo détente med njima kot poglavitno predpostavko celotnega procesa popuščenja mednarodne napetosti ohranitve svetovnega miru in razvoja mednarodnih odnosov na načelih aktivne miroljubne koeksistence. Po obdobju izboljšanja njunih odnosov se v zadnjem času spet pojavljajo znamenja poslabšanja in povečanja vzajemnega nezaupanja. Nočem trditi, da je položaj enak kot leta 1961, ko je beograjska konferenca neuvršenih držav pozvala veliki sili, da začneta dialog in pogajanja. Toda v sedanjem trenutku se mi zdi upravičena zahteva, da si obe strani resno prizadevata, da bi premostili sedanje neugodne razmere. To ni le v njunem dolgoročnem interesu – kakor pogosto poudarjajo tudi sami voditelji ZSSR in ZDA – temveč tudi v dolgoročnem življenjskem interesu vse mednarodne skupnosti, ki si želi mir v svetu in le v miru vidi temeljni pogoj za splošni napredek človeštva. To je tudi njuna zgodovinska odgovornost pred mednarodno skupnostjo.

Celoten razvoj v zadnjem času prepričljivo potrjuje vrednost stališč in pobud pete konference neuvršenih držav v Colombu. Takrat smo jasno rekli – to pa tudi danes ni nič manj aktualno – da popuščenje napetosti ne sme ostati omejeno na odnose med velikima silama niti samo na Evropo. Razširiti se mora na vse države in območja, zajeti vse poglavitne mednarodne probleme, pri katerih reševanju morajo sodelovati vse države. Détente ne more trajno temeljiti na blokovski razdelitvi niti samo na ravnotežju strahu pred jedrsko vojno, temveč na interesih miru, svobode, neodvisnosti, enakopravnosti in nevmešavanja ter vsestranskega mednarodnega sodelovanja.

Svet danes potrebuje nove mednarodne odnose in stabilnost pri razvoju držav in narodov. To predpostavlja odpravljanje virov in razmer, ki povzročajo protislovja in spopade. Gre predvsem za gospodarska navzkrižja in za prepad med razvitimi in deželami v razvoju prav tako pa tudi za oboroževalno tekmo kot izraz politike sile. Zato se v procesu popuščenja napetosti križajo in lomijo skoraj vsi najpomembnejši problemi mednarodnih odnosov. Trdno smo prepričani, da ima mednarodna

skupnost dovolj moči, da ne bo dovolila vračanja nazaj. Mogoče in potrebno je najti izhod iz sedanjih težav, če bodo seveda vsi odgovorni mednarodni dejavniki združili svoja prizadevanja v tej smeri. Menim, da bi bila zelo koristna neka vrsta stalnega dialoga med vladami in najbolj odgovornimi državniki, in to dvostransko in tudi širše. Takšne možnosti dajejo Združeni narodi in treba bi bilo še bolj okrepiti njihovo vlogo ne samo zaradi pomirjanja spopadov, ki so se že razplamteli, temveč tudi pri reševanju žgočih problemov, ki zadevajo vso mednarodno skupnost...

Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi

Konferenca o evropski varnosti in sodelovanju in njen sklepni dokument sta eden od zelo pomembnih dosežkov v popuščanju napetosti. To je namreč plod enakopravnega dogovarjanja in upoštevanja interesov vseh udeleženk pri najbolj bistvenih vprašanjih, miru, varnosti in sodelovanja. To je hkrati tudi dolgoročen program graditve novih odnosov v Evropi. Toda po konferenci v Helsinkih poteka proces popuščanja neenakomerno in protislovno. Blokovsko lotevanje vprašanj evropske varnosti in sodelovanja otežuje odpravljanje dediščine preteklosti, ki je navzoča v politični, ekonomski, vojaški in drugih strukturah Evrope. Vendar ne smemo pozabiti, da gre za proces, ki je nastal kot izraz hotenj narodov Evrope in ki se lahko obdrži samo na podlagi boljšega medsebojnega razumevanja, zaupanja in enakopravnega sodelovanja.

Beograjski sestanek je bil v oteženih mednarodnih razmerah, vendar je kljub vsem težavam potrdil življenjsko moč sklepnega dokumenta iz Helsinkov in uspel zagotoviti nadaljevanje tega procesa. Jugoslavija kot dežela gostiteljica je storila vse, kar je mogla, da bi dosegli dobre rezultate. Obenem je s svojo praktično politiko, odprtostjo svojih meja in prijateljskim sodelovanjem z evropskimi državami dala zgled dobrega sodelovanja in odnosov v Evropi, zgled doslednega izvajanja stališč, sprejetih v Helsinkih.

Beograjski sestanek je bil v bistvu prvo preverjanje uresničevanja sklepnega dokumenta. Sleherno podcenjevanje rezultatov beograjskega sestanka – to obstaja – škoduje nadaljnjim prizadevanjem za krepitev evropske varnosti in sodelovanja.

Kljub temu, da so neuvrščene in nevtralne države Evrope na beograjskem sestanku delovale v ozračju blokovskega soočanja, so pokazale doslej najvišjo stopnjo solidarnosti in konstruktivnosti. Predvsem po zaslugi njihovih prizadevanj je prišlo tudi do pozitivnejših stališč o zapletenih problemih Sredozemlja in nekaterih drugih.

Vprašanja evropske varnosti in sodelovanja se ne smejo obravnavati samo kot zadeva vlad, temveč kot zadeva vseh narodov Evrope. V njih se izražajo življenjski interesi najširših slojev, delavskega razreda ter vseh naprednih in demokratičnih gibanj in sil tega dela sveta. Zato bi vsakdo, ki

bi z zaustavljanjem teh procesov skušal vrniti Evropo v razmere hladne vojne, prevzel nase zelo težko odgovornost.

Krizna žarišča v svetu

Mednarodne odnose resno obremenjujejo krizna žarišča v svetu. Kriza na Bližnjem vzhodu, v katere središču je palestinski problem, je prav gotovo najbolj nevarna. S svojo agresivno in ekspanzionistično politiko Izrael še naprej preprečuje iskanje in pravične rešitve, pri čemer vztraja skoraj vsa mednarodna skupnost. To pa je mogoče doseči samo s celovitim reševanjem te krize in z udeležbo vseh zainteresiranih strani, v številni Palestinsko osvobodilno organizacijo. Takšno reševanje neizogibno predpostavlja popoln umik Izraela z vseh arabskih ozemelj, zasedenih leta 1967, uresničitev nacionalnih pravic palestinskega ljudstva, v številni pravico do lastne države, in zagotovitev neodvisnosti in varnosti vseh držav tega območja. Eden od pglavitnih pogojev za to je vzpostavitev solidarnosti arabskih držav, saj imajo od njihove razenotenosti korist edino Izrael in sovražniki arabske stvari. Neuvrščene države lahko tu pomagajo z aktivnejšo vključitvijo v prizadevanja za reševanje krize.

Tudi ciprska kriza se ne rešuje. Za najboljšo pot šteje Jugoslavija izvajanje splošno sprejete resolucije generalne skupščine iz leta 1974, ki terja miroljubno sporazumevanje obeh ciprskih narodnostnih skupnosti ob nadaljnjem angažiranju Združenih narodov.

V Afriki sta dve nevarni krizni žarišči – na jugu in rogu Afrike. Na jugu Afrike je edina prava rešitev popolna odprava preostalih oporišč kolonializma in rasizma, zagotovitev neodvisnosti Namibije in Zimbabveja ter odprava apartheida v Južnoafriški republiki. V mejah naših možnosti dajemo vso podporo in pomoč osvobodilnim gibanjem in dejavnostim ZN za čimhitrejše reševanje teh problemov. Na rogu Afrike je nujno popolnoma ustaviti oborožene spopade in po mirni poti doseči politično rešitev spornih vprašanj, v številni Eritrejo, na podlagi načel Združenih narodov in Organizacije afriške enotnosti, ob spoštovanju neodvisnosti, suverenosti in ozemeljske celovitosti vseh držav na tem območju in brez posegov in vmešavanj od zunaj. V tej smeri smo delovali doslej in tako bomo nadaljevali.

Vloga neuvrščenih držav

Gibanje neuvrščenosti je doseglo velike uspehe predvsem zato, ker odseva objektivne življenjske interese človeštva in ker njegova izhodišča vsebujejo program graditve novih demokratičnih mednarodnih odnosov v miru, varnosti za vse in enakopravnem sodelovanju. Kot takšno najbolj dosledno nastopa proti blokovski razdelitvi, imperializmu in vsem drugim

oblikam prevlade. Zato gibanje neuvrščeniosti ni samo moralna sila, temveč postaja čedalje vplivnejši svetovni dejavnik v mednarodnih odnosih, brez katerega ni več mogoče reševati osnovnih mednarodnih problemov. Gibanje neuvrščeniosti je postalo takšna mednarodna sila predvsem zato, ker je znalo ohraniti enotnost in solidarnost pri osnovnih vprašanjih in skupnih interesih, svojo širino in napredno usmeritev ter svojo resnično neodvisnost od vojaškopoličnih blokov velikih sil.

Gibanje neuvrščeniosti se danes sooča s težavami in preizkušnjami. Njegovi nasprotniki na raznih straneh si prizadevajo, da bi ga razenotili in oslabilo njegovo akcijsko sposobnost, saj vidijo v njem glavno gibalno silo vsestranske osamosvojitve narodov in držav. Zato se ne izogibajo niti neposrednim pritiskom in napadom na njihovo neodvisnost ter vsakovrstnemu vmešavanju v njihove notranje zadeve. Izkoriščajo spore in nesoglasja med posameznimi neuvrščeniimi državami, da bi razpihovali konflikte, smo pa tudi priče oboroženih spopadov. To je velika škoda.

Prav tako od zunaj spodbujajo diferenciacije in delitve na podlagi ideoloških, regionalnih, verskih in drugih motivov. To so negativni in nevarni pojavi ne glede na gesla in pojasnila, za katerimi se skrivajo njihovi povzročitelji. Namen takšnih poskusov je jasen: hočejo razbiti gibanje in v končni posledici odpraviti politiko neuvrščeniosti kot samostojno mednarodno silo (vemo pa, kakšna moč je to – to sta dve tretjini človeštva) ali pa spremeniti naravo gibanja neuvrščeniosti, vezati in podrežati gibanje tujim interesom in blokovski politiki. Tisti, ki to počnejo, pozabljajo na to, da je neuvrščeniost danes tudi zelo pomemben dejavnik takšnega svetovnega ravnotežja, stabilnosti, kakršno imamo danes. Zato poskusi, da bi razdelili neuvrščene države oziroma jih pritegnili na svojo stran, neizogibno vodijo tudi k zaostrovanju mednarodnih odnosov v celoti, zlasti pa odnosov med blokoma in velikima silama, kar potrjujejo tudi nekateri nedavni dogodki. Napredna narava politike neuvrščeniosti se izraža v znanih načelih, na katerih temelji, v ciljnih, za katere se bojuje, in v skupnem delovanju neuvrščeni držav. Njihova umetna delitev na napredne in konservativne je uperjena naravnost proti takšni njeni naravi in vlogi.

Trdno sem prepričan, da lahko neuvrščene države prebrodijo vse nevarnosti in ohranijo enotnost, ki je v interesu vsake neuvrščene države in vseh skupaj. Samo združeni lahko uresničimo skupna hotenja in dosežemo, da bo vsak ostal neodvisen in samostojen pri svojem razvoju. Razlike in spopade je treba čimprej premostiti, saj nam vsem škodujejo. Na konferencah neuvrščeni smo ne enkrat poudarili, da je nujno mirno reševanje sporov v skladu z našimi načeli. V medsebojnih odnosih ne smemo uporabljati sile in agresije, tistega, proti čemur se sicer od začetka bojujemo kot proti eni največjih nevarnosti za mednarodne odnose. Vsi skupaj si moramo na novo prizadevati za odkrivanje ustrezne poti in načina za mirno reševanje sporov in spopadov v vsakem konkretnem primeru.

Ministrska konferenca neuvrščenih držav v Beogradu mora ob nalogah, ki izvirajo iz stališč in sklepov pete konference neuvrščenih držav, posebno pozornost nameniti premoščanju sedanjega stanja. Celotno gibanje mora pomagati pri reševanju obstoječih spopadov in sporov po mirni poti, v interesu samih teh držav, gibanja v celoti ter miru in varnosti na posameznih območjih in v svetu.

S svoje strani se bomo kar najbolj zavzeli, da bo ministrska konferenca neuvrščenih držav uspešna in da bo prispevala k solidarnosti in enotnosti vseh neuvrščenih držav, k njihovi akcijski usmerjenosti in vlogi v mednarodnih odnosih.

Mednarodni gospodarski odnosi

Navzkrižja v mednarodnih gospodarskih odnosih so se v zadnjih nekaj letih tako zaostila, da je to postalo eno najpomembnejših in bistvenih področij boja za gospodarsko dekolonizacijo, boja proti sami materialni osnovi imperializma, nekolonializma in vseh oblik neenakopravnosti in izkoriščanja. Tudi na desetem kongresu sem opozoril na neupravičenost in nevzdržnost obstoječega sistema mednarodnih gospodarskih odnosov in korenine težkega položaja dežel v razvoju. Posebej sem poudaril, da morajo sklepi šestega in sedmega posebnega zasedanja generalne skupščine Združenih narodov, ki sta bili posvečeni vprašanju razvoja in graditve nove mednarodne gospodarske ureditve, rabiti kot osnova za premoščanje prepada med razvitimi in deželami v razvoju in za reševanje žgočih problemov svetovnega gospodarstva.

Mednarodna skupnost je bila medtem v resnih težavah, ki so potrdile, da je sedanji sistem mednarodnih gospodarskih odnosov popolnoma neustrezen. Stalno namreč reproducira takšne razmere, v katerih dežele v razvoju ostajajo v podrejenem položaju in nosijo največje breme vseh pretresov. Prav tako tudi samim razvitim državam onemogoča razvoj na trdnejših in trajnejših temeljih. Torej je neizpodbitno, da je le s korenitim spreminjanjem teh odnosov in vzpostavljanjem nove mednarodne gospodarske ureditve mogoče uskladiti interese vseh dejavnikov v svetovnem gospodarstvu in ustvariti podlago za splošno blaginjo in napredek miru in varnosti v svetu.

Neuvrščene in dežele v razvoju so tem vprašanju namenile izredno pozornost in svetu predstavile vizijo mednarodnih gospodarskih odnosov, kakršni bi morali biti, in izhodišča, ki lahko rabijo kot osnova za vsa pogajanja in boj za boljše in srečnejšo prihodnost ljudi.

Toda dejstvo je, da razvite države v celoti niso pokazale dovolj politične volje in pripravljenosti, da bi se pomembneje zavzele za reševanje svetovnih gospodarskih problemov niti da bi se odrekle svojim privilegiranim položajem in najožjim interesom. Prav v tem je največja odgovornost najbolj razvitih držav. Nezadovoljivi rezultati in zastoj na pogajanjih

morajo vzbujati resno skrb. Še naprej se večja zadolženost dežel v razvoju. Večina med njimi se sooča z velikimi težavami v plačilni bilanci. Cene njihovih izvoznih izdelkov in zlasti surovin so izpostavljene velikim padcem in nihanjem, medtem ko novi protekcionistični ukrepi in valutne manipulacije še bolj prizadevajo njihov izvoz. Obenem uvoz industrijskega blaga, opreme in storitev postaja čedalje dražji. To skrajno negativno vpliva na dežele v razvoju, na načrte in programe njihovega razvoja.

V stikih z državniki sveta smo stalno opozarjali na pomen vzpostavljanja nove, pravičnejše mednarodne gospodarske ureditve in poudarjali, da je to v interesu vseh držav. Zdi se, da razvite države v prizadevanju, da bi ohranile privilegiran položaj, prikazujejo svojemu javnemu mnenju stvari preveč enostransko in poenostavljeno. Še več, govori se, da nova gospodarska ureditev vodi k takšni prerazdelitvi dohodka na svetovnem prizorišču, ki bi povzročila zategovanje pasu v njihovih državah, še večjo nezaposlenost, povečanje inflacije in podobno. Zanemarjajo, da bi pravičnejši in trdnejši mednarodni gospodarski odnosi poleg pozitivnih posledic za dežele v razvoju odprli nova tržišča z velikanskimi možnostmi za prodajo blaga in storitev industrijsko razvitih držav. Skratka, razvili bi se novi odnos v menjava, kar je koristno tudi za razvite.

Nekateri krogi namesto usmeritve k pospešenemu razvoju ponujajo deželam v razvoju kritje tako imenovanih bazičnih potreb, s tem pa se sploh ne spreminjajo osnove neenakopravnih odnosov, temveč v bistvu želijo obdržati status quo.

Rad bi še enkrat poudaril, da je svet v zvezi s temi vprašanji na veliki preizkušnji. Pravičnejši gospodarski odnosi ustrezajo tudi bistvenim interesom delavskega razreda razvitih držav, saj je boj proti izkoriščanju tako na nacionalnem kakor na mednarodnem področju nedeljiv.

V svetu vse večje soodvisnosti ima ekonomska politika vsake posamezne države ali skupine držav tudi širše mednarodne posledice. Zato je nujno, da vse države ne glede na razlike v družbenoekonomskih sistemih najaktivneje sodelujejo in prispevajo k reševanju mednarodnih gospodarskih problemov. Nova mednarodna gospodarska ureditev pomeni tudi razvijanje in širjenje gospodarskega sodelovanja med samimi državami v razvoju. Na tem področju so bili doseženi veliki rezultati, vendar je to še daleč od tistega, kar je potrebno in mogoče. Strategija razvoja dežel v razvoju se opira predvsem na lastne sile vsake države in na čim širše gospodarsko in drugo sodelovanje med njimi – dvostransko, regionalno in večstransko. To je poglobljena prvina njihovega boja za novo mednarodno gospodarsko ureditev. Programi akcije neuvrščenih in dežel v razvoju bi se morali še hitreje in bolj vsestransko uresničevati in stalno krepiti njihovo solidarnost in sodelovanje v skupnem boju za nove odnose v svetu.

Problem razorožitve je eden najpomembnejših problemov in je najtežje povezan s celotnim razvojem mednarodnih odnosov, zlasti z vidika mednarodnega miru in varnosti. Predvsem zaradi delovanja neuvrčenih držav se v svetu krepi prepričanje, da se mednarodni mir in varnost ne moreta trajno obdržati na ravnotežju moči, vojaški sili in blokovski razdeljenosti.

Oboroževalna tekma vse bolj dobiva globalne razsežnosti in rekli bi lahko, da je malo držav, ki jih tako ali drugače ni zajela. Vendar tej oboroževalni tekmi – ki postaja vse bolj nevarna zaradi uvajanja novih, še bolj pogubnih vrst orožja – daje osnovni pečat tekmovanje v oboroževanju največjih vojaških sil, zlasti jedrskih, in vojaških blokov v celoti.

Dosedanja prizadevanja mednarodne skupnosti na področju razorožitve in ustavitve oboroževalne tekme niso dala zadovoljivih rezultatov, že leta stopicamo na mestu. Zato so neuvrščene države na našo pobudo sprožile sklicanje posebnega zasedanja generalne skupščine Združenih narodov o razorožitvi, kar je naletelo na soglasno podporo tudi pri drugih državah članicah Združenih narodov. Razorožitev danes ne more biti le stvar velikih sil in blokov. Vsa mednarodna skupnost je zainteresirana za ustavitev oboroževalne tekme, ki čedalje bolj golta velikanske materialne, ekonomske in človeške potenciale razvitih dežel in dežel v razvoju. Razumljivo ostaja splošna in popolna razorožitev pod učinkovitim mednarodnim nadzorstvom končni cilj, h kateremu je treba težiti.

Posebno zasedanje Združenih narodov o razorožitvi je zelo pomemben korak v vrsti poskusov, da bi ta problem – kot eno od ključnih vprašanj sodobnega sveta – začeli reševati tako, da bo ob upoštevanju obstoječe realnosti postopno prišlo do splošne in popolne razorožitve. To je tudi priložnost, da v okviru Združenih narodov in s sodelovanjem vseh držav ocenijo sedanje stanje problema razorožitve, bilanco dosedanjih pogajanj ter posledice in nevarnosti oboroževalne tekme za proces popuščanja napetosti in tudi za gospodarski in družbeni razvoj mednarodne skupnosti v celoti. Posebno zasedanje že samo po sebi krepi vlogo Združenih narodov na področju razoroževanja, zlasti pa če bo sprejelo takšne razorožitvene ukrepe, ki bodo odprli procese resničnega razoroževanja.

Zunanjepolitična dejavnost Jugoslavije

V obdobju od desetega kongresa ZKJ do danes smo dosegli velike uspehe v naši zunanjepolitični dejavnosti. Z aktivno in dosledno zunanjo politiko, ki temelji na načelih neodvisnosti, suverenosti, ozemeljske celovitosti, nevmešavanja in pravice sleherne države in naroda do samostojnega razvoja, si je Jugoslavija prizadevala ne samo okrepiti svojo lastno

varnost in utrditi neodvisen položaj v mednarodnih odnosih, temveč v čimvečji možni meri prispevati k utrditvi miru in varnosti po vsem svetu. Na enakopravni podlagi smo razvijali in izboljševali dvostransko sodelovanje z največjim številom držav na vseh območjih. Pomembno smo prispevali k dejavnostim gibanja neuvrščeniosti, delu Združenih narodov, konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi in drugim dejavnostim, da bi krepili medsebojno zaupanje med narodi in državami, odpravljali blokovsko razdeljenost in ustvarjali nove in pravičnejše odnose v svetu. Nadaljevali smo s pomočjo in podporo osvobodilnim gibanjem, da bi čimbolj uspešno in dokončno odpravili kolonializem in sleherno podrejanje narodov in držav. Prispevali smo k reševanju kriznih žarišč in drugih perečih mednarodnih problemov, predvsem v okviru gibanja neuvrščeniosti, pa tudi neposredno, kadarkoli smo imeli možnost, da to storimo.

Ugled, ki si ga je socialistična in neuvrščena Jugoslavija pridobila v svetu s svojo načelno angažirano zunanjo politiko, je tolikšen, da je naša država zelo aktiven in vpliven dejavnik v mednarodnih odnosih in da se njen glas in mnenje vseh pogosteje slišita in upoštevata.

Stalno širimo izmenjavo mnenj z odgovornimi državniki in vladami velikih sil in številnih drugih držav, ki cenijo naše izkušnje in pogosto hočejo slišati naša mnenja o reševanju žgočih vprašanj. Za razmeroma majhno državo, kakršna je Jugoslavija, je to veliko priznanje njene mednarodni politiki. Toda to je tudi obveznost, da tako delamo tudi v prihodnje, vedno ko menimo, da je treba povedati naša stališča in pomagati, da se odpravljajo spori in navzkrižja ter načelno in miroljubno rešujejo odprti problemi.

Naše sodelovanje s socialističnimi državami je zelo razvito in plodno. Stalno napreduje v duhu načel, za katera smo se vedno zavzemali v odnosih med socialističnimi državami. Prav tako se uspešno razvija sodelovanje Jugoslavije z zahodnimi državami na podlagi medsebojnega upoštevavanja in v obojestransko korist.

Vendar so se na področju gospodarskega sodelovanja z deželami Evropske gospodarske skupnosti zaostri nekateri problemi. S svoje strani vlagamo vsa potrebna prizadevanja, da bi te probleme rešili, to pa pričakujemo tudi od naših partnerjev.

Prijateljski odnosi naše države z neuvrščeniimi in drugimi deželami v razvoju temeljijo na skupnih opredelitvah in skupnem boju za uresničitev ciljev, sprejetih na konferencah neuvrščeni dežel in dežel v razvoju. Ti odnosi se razvijajo na podlagi solidarnosti, razumevanja in zaupanja. Prizadevati si moramo za nadaljnje izboljšanje gospodarskega, znanstvenega, kulturnega in drugega sodelovanja s temi državami, saj le-to, gledano v celoti, zaostaja za političnimi odnosi.

Izredno pozornost smo posvečali odnosom s sosednjimi državami, kar je bila vedno ena od prednosti naše zunanje politike. Gledano v celoti so se ti odnosi razvijali precej uspešno. Sklenitev osimskih sporazumov z Italijo ima posebno mesto v razvoju dobrih sosedskih odnosov in je zgled

krepitev zaupanja in zблиževanja med državami in narodi in tudi zgled uspešnega uresničevanja sklepnega dokumenta iz Helsinkov. Sodelovanje z nekaterimi sosednjimi državami bi bilo še bolj uspešno, če bi se njihove vlade z več pripravljenosti lotile reševanja nekaterih odprtih vprašanj, zlasti tistih, ki zadevajo položaj naših narodnostnih manjšin. Po vsem svetu je danes znano, da v Jugoslaviji izvajamo politiko popolne enakopravnosti narodov in narodnosti. Upravičeno pričakujemo spoštovanje narodnostnih pravic delov jugoslovanskih narodov, ki živijo v drugih državah. Na narodnostne manjšine gledamo kot na dejavnike povezovanja, vzajemnega razumevanja in dobrega sosedskega sodelovanja. V odnosu do njih vidimo merilo odnosa do naših narodov in naše države.

Misel in praksa Zveze komunistov Jugoslavije je sestavni del procesa socialistične preobrazbe sveta. Odprta za vse tokove napredne, marksistične misli je zveza komunistov zelo angažirana udeleženka boja za napredne družbene preobrazbe v svetu. Svoj prispevek k uresničevanju zgodovinskega poslanstva delavskega razreda daje Zveza komunistov Jugoslavije predvsem z razvijanjem socialističnega samoupravljanja v naši družbi, prav tako pa tudi s svojim bojem za krepitev sodelovanja in solidarnosti vseh družbenih in političnih sil, ki se bojujejo za mir, demokracijo, napredek in socializem, na demokratični podlagi.

Smo v prvih vrstah boja socialističnih sil v svetu. V mejah svojih možnosti vsestransko podpiramo vsa demokratična, napredna in osvobodilna hotenja narodov in držav. Zveza komunistov Jugoslavije široko in plodno sodeluje s komunističnimi, socialističnimi, socialnodemokratskimi in drugimi naprednimi strankami in gibanji. Takšno sodelovanje bomo nadaljevali tudi v prihodnje. Njene izkušnje in dosežki so navzoči v naprednih družbenih in političnih procesih v svetu. Ti procesi stalno potrjujejo pravilnost naših opredelitev.

Z dosledno politiko neuvršenosti in enakopravnega sodelovanja smo okrepili položaj in varnost Jugoslavije. Mednarodni položaj naše države je danes trdnjši kot kadarkoli prej. To seveda ni le rezultat uspešne zunanje politike, temveč tudi zelo stabilnega notranjega položaja in trdnosti jugoslovanske družbene biti. Naša zunanja in notranja politika izvirata druga iz druge, saj temeljita na istovetnih načelih, med katerimi je na prvem mestu enakopravnost naših narodov in narodnosti. Uspešno zunanjo politiko lahko izvajamo samo pod pogojem, da stalno izboljšujemo socialistične družbene odnose na podlagi samoupravljanja in nadaljnega razvoja socialistične demokracije. Naša zunanjepolitična dejavnost se bo torej razvijala na najširši družbeni podlagi in na tem področju imajo naši delovni ljudje odločilno besedo. V vsakem pogledu so torej gospodarji svoje usode in samostojnega razvoja. Toliko bolj so videti nesmiselna razna ugibanja o prihodnosti Jugoslavije. Ostaja takšna, kakršno so zgradili in kakršno gradijo njeni narodi in narodnosti – sedaj in v prihodnje.

Referat predsednika Tita, resoluciji, statut ZKJ, izd. ČZDO Komunist, Ljubljana, julij 1978, str. 11–15, 18–28.

**Splošna ljudska obramba in družbena
samozaščita**

DIREKTIVE O USTANOVITVI PROLETARSKÉ OBRAMBE

(Okrožnica št. 9 z dne 26. novembra 1934 vsem pokrajinskim komitejem KPJ in SKOJ; napisana je bila na Dunaju med 23. septembrom in 19. oktobrom 1934)

S poostrojitvijo terorja v vseh deželah Jugoslavije organizira vojaško fašistična diktatura velikosrbske buržoazije v boju proti naraščajoči borbena volji delovnih ljudi in ljudskih množic ter nac[ionalno] revolucionarnega gibanja poleg organov prisile: policije, žandarmerije, vojske in reakcionarnega pravosodja tudi oborožene fašistične tolpe, kot so: Narodna obramba, četniki, Sokol, kontrakomite, »bojevniki«, Jugoslovanska akcija, Zbor itd. Hkrati s tem dajejo vojaške oblasti policiji in občinam velike količine orožja, pušk in streliva, s katerim naj se oborožijo omenjene organizacije in privrženci režima v[ojaško] f[ašistične] velikosrbske diktature s ciljem, da bi zlomile in v krvi zadušile sleherni množični odpor rev[olucionarnega] proletariata, kmetov in nac[ionalno] revolucionarnih elementov zatiranih narodov.

Na podlagi izkušenj Kompartije in SKOJ ter nac[ionalno] revolucionarnih elementov v boju proti fašistom v Jugoslaviji, ki so bili prej organizirani v ORJUNI in v četnikih, pa se jim je proletarska obramba upirala s popolnim uspehom, in posebno na podlagi izkušenj v organizaciji in boju revol[ucionarne] proletarske obrambe v Dalmaciji, Sloveniji in Zagrebu v obdobju jugofašističnega terorja v letih 1921–1926 menita CK KPJ in CK SKOJ, da je nujno potrebno ustanoviti obrambne čete za boj proti terorju v[ojaško] f[ašistične] diktature velikosrbske buržoazije, da bi se postavljale po robu slehernemu terorju in poskusom zlomiti in razbiti revolucionarni boj delavskega razreda in osvobodilni boj zatiranih narodov v Jugoslaviji.

Kader obrambnih čet

Obrambne čete nikakor ne smejo biti druga izdaja part[ijskih] in mladinskih organizacij. Biti morajo množične organizacije s posebno nalogo, da se bojujejo proti fašističnemu in režimskemu terorju. Razume se, da morajo člani Partije in SKOJ sestavljati vodilno jedro obrambnih čet. Članski kader obrambnih čet mora biti torej [sestavljen] *pretežno* iz ljudi zunaj part[ijskih] in mlad[inskih] organizacij. Kadre obrambnih čet je potrebno rekrutirati iz vrst vseh proletarskih in nac[ionalno]revolucio-

narnih elementov mest in vasi. Ta kader nikakor ne sme biti sestavljen samo iz vrst aktivistov Kompartije, SKOJ in nac[ionalno]revolucionarnih elementov, marveč se mora formirati iz zdravih, močnih in borbenih elementov iz vrst nasprotnikov fašizma in [vojaško] f[ašistične] diktature v Jugoslaviji. Kompartija, SKOJ in nac[ionalno] revolucionarne skupine morajo dati pobudo in sestavljati vodilno jedro obrambnih čet, v te čete pa morajo pritegniti tudi vse opozicijske borbenne elemente iz vrst organiziranih in neorganiziranih delavcev, borbenih delovnih kmetov, inteligence in mestne revščine. Posebej poudarjamo pomen pritegovanja proletarskih elementov iz vrst samih fašistov, ker buržoazija, tj. v[vojaško] f[ašistična] diktatura skuša prav te vrste zlorabiti za svoje cilje. Pri tem morajo naši tovariši na ustrezen način onemogočiti v[vojaško] f[ašistični] diktaturi regrutiranje oboroženih tolp, ki imajo za cilj ohranitev in obrambo vladavine v[vojaško] f[ašistične] diktature, zatiranje uspešnih množičnih akcij borbenega proletariata in nac[ionalno] osvobodilnega gibanja, manifestacij, demonstracij, stavk itd., pa tudi ubijanje posameznih vidnih borcev.

Glede na nelegalnost obrambnih čet je potrebno izkoriščati razne prilikožnosti in okoliščine in pridobivati iz vrst fašističnih organizacij proletarske elemente za obr(ambne) čete.

Vzporedno z akcijo za ustvarjanje čimširše podlage za regrutiranje kadrov obr[ambnih] čet mora potekati tudi akcija za slabljenje obstoječih fašističnih organizacij. Z ustvarjanjem in razvijanjem notranjega razkroja in nasprotij v okrilju samih teh formacij je potrebno pospešiti njihov razpad, spretno vrivati sposobne in preizkušene borce v te organizacije z namenom, da pridobijo in prepričajo proletarske elemente za boj proletariata proti fašizmu in njegovemu vodstvu. Organiziranje zaupne in obveščevalne službe znotraj teh fašističnih organizacij je prav tako pomemben dejavnik za obrambo organizacije in akcij rev[olucionarnega] proletariata, delovnih kmetov in zatiranih narodov.

Organizacijske oblike obrambnih čet

V vsakem mestu in v sleherni vasi, v vsakem podjetju, kjer so partijska organizacija, SKOJ in nac[ionalno] rev[olucionarna] skupina in posamezni člani teh organizacij, je treba organizirati obrambno četo. V velikih trgih in mestih bo več čet razdeljenih po podjetjih, četrtih, rajonih ali ulicah. Vsaka četa sestoji iz 6 do 12 borcev z vodnikom na čelu. V trgih so vse čete pod vodstvom treh poveljnikov, ki jih izberejo na sestanku četnih vodnikov. Vodstvo obr[ambnih] čet je neposredno povezano z mestnim part[ijskim] vodstvom.

V vodstvu o[brambnih] č[et] mora biti najmanj en član Partije ali SKOJ, ki bo pred partijskim forumom odgovarjal za delo in akcije o[brambnih] č[et], prek njega pa bo part[ijsko] vodstvo dajalo direktive.

V osnovi se morajo obrambne čete formirati po zgledu vojaških formacij: četa kot temeljna enota (6 do 12 ljudi); vod iz več čet v manjšem kraju ali mestni četrti (3 do 5 čet); bataljon v mestih, kjer je več vodov.

Delo in delovanje v četah je strogo konspirativno; da pa bi se člani lahko zbirali, sestajali in dogovarjali, je nujno potrebno, da se v vseh krajih ustanovijo razna legalna društva, ki so lahko množična: športna, ljubiteljska, planinska društva, čitalnice, klubi in podobno.

Članstvo o[brambnih] č[et] se mora torej sestajati na vajah, tekmah in izletih, pri učenju itd. Posebno v vaseh je mogoče organizirati obrambne čete pod krinko vaj fantov, ki se pripravljajo za vojsko. Razumljivo je, da je potrebno ohraniti strogo tajnost o pravih ciljih združenja in preprečiti, da oblast ne bi razpustila društva, še preden se je organizirala četa v njem.

Part[ijsko] vodstvo bo prek vodstva o[brambnih] č[et] in vodnikov zaupalo obrambnim četam izvajanje posameznih akcij obrambnega in napadalnega značaja, hkrati pa bo skrbelo tudi za usposabljanje obrambnih čet za opravljanje agitacije in obveščevalne službe; organiziralo bo športne in kulturne prireditve, izlete in potovanja, organiziralo bo tečaje, knjižnice itd.

Taktika delovanja

Obrambni značaj o[brambnih] č[et] nikakor ne izključuje njihovega ofenzivnega značaja po preverjenem načelu »napad je najboljša obramba«. Ker je obrambna četa sestavljena iz borbenih delavcev, kmetov in mladincev, mora zagotoviti uspeh sleherne akcije Partije, SKOJ in sindikata. Obrambne čete morajo braniti zборе in manifestacije delavcev in kmetov pred poskusi, da bi jih razbili, in pred provokacijami fašističnih organizacij. Obrambne čete morajo varovati množice delavcev in kmetov na zborovanjih in manifestacijah, da jih ne bi nasilno razgnala policija ali žandarmerija, ter z organiziranim odporom preprečevati paniko. Biti morajo v prvih vrstah in ne smejo pustiti, da bi nasprotnik z nasiljem, s provokatorskimi vzkliki ali s pretepom izzval zmedo in nered. Obrambne čete morajo okrepiti stavkovne straže ob stavkah, obveščati o protidelavski dejavnosti stavkokazov, po potrebi uporabiti tudi bolj energične ukrepe, ki naj bi preprečili, da fašisti in stavkokazi ne bi zlomili stavke. Obrambne čete morajo aktivno in energično posredovati proti eksekucijam, odpuščanju delavcev in revežev iz stanovanj, proti pretepanju delavcev na policiji in slehernemu maltretiranju vidnih tovarišev. Razen tega je dolžnost obrambnih čet, da razbijejo sestanke in manifestacije fašističnih organizacij z vpadi, neredi in z nasilnim razganjanjem, pač odvisno od razmer in okoliščin.

Na splošno morajo obrambne čete postati močno in bojovito jedro širokih množic, hkrati pa morajo biti resen opomin vsem omahljivim elementom v vrstah fašističnih organizacij ter dokaz, da »ima vsaka palica dva konca«.

Oborožitev in disciplina o[brambnih] č[et]

Oborožitev o[brambnih] č[et] bo individualna, odvisna od okoliščin, na primer kos gumijaste cevi 35–40 cm, znotraj okrepljene z jekleno vrvjo, bokser, kratek kol ali korobač; strelnemu orožju se moramo ogibati; to ne pomeni, da o[brambne] č[ete] ne smejo imeti strelnega orožja, a naj bo le pripravljeno in shranjeno na varnem kraju, zakaj v akcijah o[brambnih] č[et] se moramo ogibati uporabi strelnega orožja. Samo v skrajnem primeru naj se uporabi strelno orožje (npr. napad fašistov na sedež društva ali del[avskih] organizacij itd.).

Iz konspirativnih razlogov o[brambne] č[ete] ne bodo imele uniforme [srajce ali podobno] niti posebnih značk.

Disciplina v o[brambnih] č[etah] mora biti popolna. O[brambne] č[ete] sporazumno izvolijo svojega vodjo, poveljnika – vódnika, ki ga poslušajo in povsem zaupajo njegovim navodilom. Vodnik in njegov namestnik sta voljena na šest mesecev, lahko pa sta izvoljena tudi ponovno. Isto velja za vodstvo o[brambnih] č[et].

Vodstvo obrambnih čet se voli na sestanku četnih poveljnikov za šest mesecev. Izvolitev poveljnika in vodstva obrambne čete je veljavna, ko jo potrdi krajevni partijski forum.

Zaradi konspiracije naj člani ene čete ne poznajo članov drugih čet; za zvezo med eno in drugo četo ter med četo in vodstvom skrbijo poveljniki ali njihovi namestniki.

Delo o[brambnih] č[et] bodo vodili partijski organi in po svoji presoji odobravali ali ne predloge poveljnikov.

J. B. Tito, zbrana dela, 2. knjiga (avgust 1928–marec 1935), izd. zal. Komunist in Borec, Ljubljana 1978, str. 52–55.

IZ RAZGLASA CK KPJ NARODOM JUGOSLAVIJE

(sprejet na seji CK KPJ v Zagrebu in objavljen 15. aprila 1941. leta)

Narodi Jugoslavije: Srbije, Slovenije, Črne Gore, Bosne in Hercegovine, Makedonije in Vojvodine! Vsi, ki se borite in umirate v boju za svojo neodvisnost, vedite, da bo ta boj kronan z uspehom, pa čeprav ste zdaj v boju z močnejšim sovražnikom podlegli. Ne obupajte, še močnejše strnite svoje vrste, z dvignjeno glavo pričakujte tudi najhujše udarce. Komunisti in ves delavski razred Jugoslavije bo vztrajal do končne zmage v prvih vrstah ljudskega boja proti osvajalcem. Ne obupajte niti takrat, če boste v tem boju začasno tudi podlegli, kajti iz tega krvavega imperialističnega pokola se bo rodil nov svet, za vselej bodo uničene korenine imperialističnih vojn in nacionalnega zaslužnjevanja. Na resnični neodvisnosti vseh narodov Jugoslavije bo nastala svobodna, bratska skupnost.

Delavci in delavke Jugoslavije!

Nad delavskim razredom Jugoslavije se zgrinjao črni oblaki. Najhujši sovražniki delavskega razreda so vdrli v našo deželo in uvajajo najbolj črno reakcijo. Prav tisti, ki drže v okrutnem kapitalističnem suženjstvu nemški in italijanski delavski razred, tisti, ki so zaslužnili številne narode in prelili morje krvi tako svojega kakor drugega delovnega ljudstva. V teh hudih časih mora biti delavski razred Jugoslavije enoten in v strnjениh vrstah. Nobenega terorja in preganjanja se ni treba bati. Mi smo tega vajeni, v teh 20 letih so nas preganjali vsi režimi, toda delavski razred na čelu s svojo avantgardo – Komunistično partijo se je še okrepil. Naša dolžnost je, da v teh usodnih dnevih ohranimo hladnokrvnost, da še odločneje utrjujemo svoje vrste, da si vztrajno prizadevamo pridobivati in zbirati delavske množice – in jih voditi v boj za njihove vsakdanje interese, v boj za boljše in srečnejšo prihodnost.

Naj živita bratstvo in sloga narodov Jugoslavije v boju za svobodo in nacionalno neodvisnost!

Naj živita bratstvo in sloga vseh narodov na Balkanu v boju proti imperialističnim osvajalcem in narodnim zatiralcem!

Naj živi Sovjetska zveza, upanje vseh zatiranih in zaslužnjenih!

Naj živi Komunistična partija Jugoslavije!

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, (Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita) DZS, Ljubljana 1980.

IZ RAZGLASA CK KPJ NARODOM JUGOSLAVIJE – POZIV V VSTAJO

(Razglas je bil sestavljen v smislu sklepov, sprejetih na seji politbiroja CK KPJ 4. julija 1941 v Beogradu; objavljen v Beogradu 12. junija in razposlan v vse predele države)

Narodi Jugoslavije: Srbi, Hrvati, Slovenci, Črnogorci, Makedonci in drugi!

Vašo deželo so zaslužnili in oropali prav ti zločinci, ki so si drznili dvigniti svoje okrvavljene kremplje na Sovjetsko zvezo. Bili ste premagani v vojni, vendar niste pokorjeni. Slavne tradicije bojev za pravico in svobodo vaših dedov ne smejo biti pozabljene. Zdaj je čas, da pokažete, da ste vredni potomci svojih slavni prednikov. Zdaj je čas, zdaj je napočil trenutek, da se vsi kot eden dvignete v boj proti okupatorjem in njihovim domačim hlapcem, rabljem naših narodov. Ne ustrašite se nobenega sovražnikovega terorja. Na teror odgovarjajte z množičnim udarcem po najbolj občutljivih točkah fašističnih okupatorskih banditov. Uničujte vse – vse, kar koristi fašističnim osvajalcem. Ne dovolimo, da bi naše železnice

prevažale vojni material in druga sredstva, ki služijo fašističnim hordam in njihovem boju proti Sovjetski zvezi. Naredimo iz naše dežele oblegano trdnjavo za fašistične osvajalce.

Komunisti Hrvaške, Slovenije, delavci Makedonije itd!

Niti trenutek ne odlašajte, marveč takoj organizirajte partizanske odrede. Postavite se na čelo osvobodilnega ljudskega boja proti okupatorjem, kakor to že delajo vaši srbski in črnogorski tovariši.

Zdaj, v tem težavnem položaju, izkoristite svoje z leti pridobljene izkušnje. Ne strašite se nobenih žrtev zdaj, ko gre za osvoboditev ljudstva, ko fašistični krvoločneži grozijo iztrebiti vse, kar je napredno in svobodoljubno. V boj, tovariši! V boj proti fašističnim zločincem, sovražnikom svobode in napredka, v boj za svobodo in nacionalno neodvisnost, v boj, da boste vrgli s sebe fašistični okupatorski jarem.

Vi, komunisti, imate težavno, vendar častno nalogo, da organizirate in izvedete težki boj s krvoločnimi fašističnimi zločinci. Imejmo stalno pred očmi, da sovjetski narodi dajejo potoke svoje dragocene krvi za rešitev vsega človeštva, to pa tudi nam nalaga, da se niti za trenutek ne obotavljamo in se z vsemi silami in sredstvi bojujemo v prvih vrstah ljudstva proti fašističnim zločincem, ki zatirajo našo deželo in ki so napadli veliko in močno Sovjetsko zvezo, v upanju na hitro zmago, da bi laže podjarmili ves svet. Ti banditi dobivajo vse močnejše in močnejše udarce od slavne Rdeče armade. Naša naloga je, da na tej naši fronti, v naši deželi pripravimo fašističnim osvajalcem pogubo, ne pa bazo za oskrbovanje fašističnih hord na severu. Bodimo pogumni, bodimo vztrajni, bodimo hitri v svojih akcijah, saj gre za čast naše komunistične partije kot najbolj borbenega odreda delavskega razreda, gre za čast našega ljudstva.

Delavci, kmetje, meščani, mladina Jugoslavije!

V boj! V boj proti fašistični okupatorski bandi, ki si prizadeva iztrebiti ne samo največje borce ljudstva, marveč tudi Slovane na Balkanu, ki si prizadeva podjarmiti ves svet, ki si prizadeva uvesti najstrašnejšo vladavino nad narodi, kakršne ne pomni zgodovina. V boj, kajti zdaj je napočil čas, da odvržemo okupatorski fašistični jarem. V boj, zakaj to je naša dolžnost do sovjetskega ljudstva, ki se bojuje za našo svobodo. V boj, v poslednji boj za uničenje fašistične kuge!

NALOGE NARODNOOSVOBODILNIH PARTIZANSKIH ODREDOV

(Članek iz. 1. št. »Biltena« glavnega štaba NOPO Jugoslavije, objavljen 10. avgusta 1941 v Beogradu)

Prvič – Narodnoosvobodilnim partizanskim odredom v vseh delih Jugoslavije: v Srbiji, na Hrvaškem, v Sloveniji, v Črni gori, v Bosni in Hercegovini, v Makedoniji, v Vojvodini, v Sandžaku in Dalmaciji je glavni cilj – osvoboditev narodov Jugoslavije izpod okupatorjev in borba proti domačim okupatorskim agentom, ki pomagajo tlačiti in terorizirati naš narod.

Drugič – Največji sovražnik svobode in neodvisnosti našega naroda je nemški fašizem, nato pa vsi ostali njegovi fašistični trabanti, ki pustošijo našo domovino. Zato je sveta dolžnost vseh rodoljubov, da se borijo neusmiljeno do popolnega uničenja teh fašističnih band.

Tretjič – Partizanski odredi se imenujejo narodnoosvobodilni tudi zaradi tega, ker niso borbene formacije kake politične partije ali skupine – v konkretnem primeru niti komunistične partije, čeprav se komunisti borijo v prvih vrstah – temveč so borbene formacije narodov Jugoslavije, v katerih se morajo boriti vsi rodoljubi, sposobni za oboroženo borbo proti okupatorju, ne glede na politično prepričanje.

Četrtič – V vsestranski borbi proti sovražnikom našega naroda imajo partizanski odredi številne naloge. Morajo rušiti vse naprave, ki služijo fašističnim osvajalcem: železnice, mostove, tovarne, delavnice, skladišča municije in orožja. Z vsemi silami morajo okupatorjem preprečiti, da bi kmetom jemali žito, živino in sploh živež. Rekvirirano žito, živino in živila moramo okupatorjem s silo jemati in deliti ljudstvu, potrebne količine pa zadržati za prehrano odredov. Partizanski odredi morajo onemogočiti pobiranje raznih davkov, ker v sedanjem trenutku vse to služi okupatorjem za vojno in tlačenje našega naroda.

Petič – Partizanski odredi morajo z orožjem v roki braniti naselja, mesta in vasi pred fašističnimi nasilji in pokoli, ščititi morajo narodno premoženje pred okupatorskim ropanjem.

Šestič – Partizanski odredi morajo povsod in vselej uničevati fašistične oddelke, predvsem pa oficirje, gestapovce, črnosrajčnike itd. Prav tako neusmiljeno morajo uničevati njihove domače agente, razne narodne izdajalce in provokatorje, ki množično izdajajo fašističnim krvnikom najboljše sinove naših narodov in služijo kot verni psi okupatorjem ter terorizirajo naše ljudstvo.

Sedmič – Partizanski odredi morajo neutrudno razvijati odpor t. j. organizirati narodne vstaje, ki jih naj vodijo kot borbena jedro. Po dozdašnjem izkustvu se je pokazalo, da smo v partizanskih borbah zanemarili vprašanje vsenarodne vstaje in moramo zato to pomanjkljivost takoj odpraviti, ker bodo v nasprotnem primeru partizani izolirani od množic, ki so se pripravljene boriti za svojo pravično stvar.

Osmič – Politična linija partizanskih odredov mora biti: narodnoosvobodilna antifašistična fronta vseh narodov Jugoslavije, ne glede na politična in verska prepričanja.

Devetič – Pri snovanju partizanskih odredov ne smemo biti ozkosrčni, dati moramo možnost široke iniciative. Organizirani partizanski odredi se morajo takoj povezati s krajevnimi in okrožnimi štabi in se postaviti pod njihovo vodstvo.

Desetič – Štabi in komandirji morajo budno paziti, da se sovražnik v partizanske odrede ne bi vtihotapil s svojimi provokatorji in špijoni. Če se pa pojavijo, jih je treba takoj streljati in njihova imena objaviti.

Enajstič – Štabi in komandirji partizanskih odredov morajo strogo paziti na disciplino. Kakršno koli ropanje, izdajstvo in druge kršitve discipline je treba strogo kaznovati.

Dvanajstič – Štabi se morajo brigati za prehrano borcev, za oborožitev in drugo. Prehrano je treba organizirati skupno s komiteji Narodnoosvobodilne fronte, ki morajo zbirati za Fond narodnega osvobojenja. Kjer takih komitejev še ni, je treba preskrbeti hrano s prostovoljnim pristankom kmetov in meščanov, ali pa jo plačati z gotovino.

Trinajstič – Vsi partizanski odredi in njihovi štabi: s Hrvaškega, iz Srbije, Slovenije, Črne gore, Bosne in Hercegovine, Vojvodine, Dalmacije, Makedonije in iz Sandžaka spadajo pod vrhovno vodstvo Glavnega štaba narodnoosvobodilnih odredov Jugoslavije.

Zaradi koordiniranja borbe in uspešnega vodstva operacij morajo biti štabi dobro povezani.

Štirinajstič – Štabi in komandirji morajo skrbeti za sanitetski material in za osebje, potrebno za nego ranjencev in bolnikov.

Petnajstič – Z razvijanjem večjih vstaj ljudskih množic bodo ustanovljene tudi potrebne komande, zato pa je nujno, da se štabi in komandirji partizanskih odredov brigajo za preizkušene in dobre komandje in komisarje, ki naj se postavijo na čelo upornih množic.

Šestnajstič – V primeru ugodnih strateških in drugih okoliščin bodo formirane po potrebi za večje operacije iz več partizanskih odredov večje vojaške enote.

Tito, Cankarjeva založba, Ljubljana 1977, str. 89–92.

ZAPRISEGA BORCEV PARTIZANSKIH ODREDOV

(Besedilo je napisal vrhovni poveljnik, objavljeno v 2. številki »Biltena« 19. avgusta 1941 v Beogradu)

»Mi, ljudski partizani Jugoslavije, smo prijeli za orožje za neizprosni boj proti krvoločnim sovražnikom, ki so zaslužnili našo deželo in iztrebljali naše narode. V imenu svobode in pravice našega ljudstva prisegamo,

da bomo disciplinirano, vztrajno in neustrašno, ne da bi si prizanašali tudi z življenjem, bili boj do popolnega uničenja fašističnih osvajalcev ter vseh narodnih izdajalcev.«

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980

IZ STATUTA PROLETARSKIH NARODNOOSVOBODILNIH UDARNIH BRIGAD

(Dokument je bil objavljen v »Biltenu« VŠ, št. 14–15, februar–marec 1942 v Foči)

1. Proletarske narodnoosvobodilne udarne brigade so vojaške udarne formacije narodov Jugoslavije in jih vodi komunistična partija. Borci teh brigad so se prekalili v vrstah naših junaških partizanskih odredov v boju proti okupatorju in njegovim hlapcem.

2. V vrste proletarskih narodnoosvobodilnih udarnih brigad se rekrutirajo borci prostovoljno, posamezno in kolektivno, ter prevzamejo tudi vse obveznosti proletarskih brigad.

3. Proletarske brigade so poročstvo za uspešen boj proti okuparju in njegovim domačim hlapcem, za uspešen boj proti nacionalnemu zaslužnjevanju in ekonomskemu zatiranju. Zato je službovanje v teh brigadah največja čast za vsakega posameznega borca.

4. Proletarske brigade, ki kažejo tudi s svojo lastno požrtvovalnostjo pravilno pot boja, zbirajo okrog sebe vse svobodoljubne in napredne plasti ljudstva in sestavljajo tako jedro bodoče ljudske vojske.

5. Brigade so gibljive enote, ki morajo biti vedno pripravljene, da nastopijo povsod, kjer koli bi bilo potrebno. Poleg tega morajo biti vse enote v brigadi vedno sposobne za popolnoma samostojne akcije.

6. V brigadah je železna disciplina. Ta disciplina ni podobna disciplini v kapitalističnih armadah. To je samodisciplina, ki temelji na zavednosti in političnem prepričanju vsakega posameznega borca. Temelji na trdnem prepričanju vsega kolektiva kot celote, da je taka disciplina nujno potrebna, če naj bo boj proti vsem sovražnikom uspešen. Podlaga te discipline je brezmejna ljubezen do pravične stvari delovnega ljudstva mesta in vasi – ljubezen do končne zmage nad vsemi sovražniki ljudstva.

To zahteva strogo in brezpogojno izpolnjevanje vseh povelj vojaških starešin in političnih voditeljev. Kršitev discipline, zavestno sabotiranje povelj se najstrože kaznuje.

Med borci kakor tudi med poveljniškim kadrom in borci morajo biti pravi tovariški odnosi, v stroju in službi pa mora vladati pravi vojaški duh.

7. Brigade in njih enote vodijo štabi. Štabi so čuvarji discipline; pripravljajo in vodijo operacije, skrbijo za prehrano in preskrbo z vsemi materialnimi potrebščinami in potrebščinami za boj.

8. Pri štabih brigad se ustanovijo stalna vojaška sodišča iz treh oseb, in sicer jih sestavljajo: namestnik političnega komisarja, namestnik poveljnika in en član partije izmed borcev.

Če bataljon deluje ločeno od brigade in samostojno, se tudi pri njih ustanove vojaška sodišča iz petih oseb. Ta vojaška sodišča niso stalna, marveč občasna.

9. Vsaka proletarska narodnoosvobodilna udarna brigada mora imeti svojo zastavo. Zastava je rdeče barve, s srpom in kladivom v zgornjem desnem kotu, s peterokrako zvezdo v sredi in z izvezenim svojim imenom.

10. Borci proletarskih narodnoosvobodilnih udarnih brigad imajo na kapah peterokrako zvezdo s srpom in kladivom kot oznako.

Starešine imajo iste znake kakor v partizanskih odredih.

Ogovarjanje je isto kakor v partizanskih odredih (tovariš, tovariš desetar, tovariš vodnik, tovariš komandir, tovariš komandant, tovariš komisar).

Pripomba:

Po vzoru tega statuta je treba formirati in organizirati tudi narodnoosvobodilne partizanske odrede Jugoslavije.

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980.

USTVARJANJE NARODNOOSVOBODILNE VOJSKE JUGOSLAVIJE

(Članek napisan novembra 1942 na Oštrtelju, objavljen v »Biltenu« VŠ, št. 20–22/1942)

Po odloku vrhovnega štaba je bila osnovana iz številnih udarnih in partizanskih brigad in iz nekaterih večjih partizanskih odredov regularna Narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije. Porajala se je osemnajst mesecev težke in krvave borbe v krvi svojih najboljših borcev, sinov in hčera naših narodov. Tako se je porajala naša junaška maščevalna, vsemu narodu priljubljena osvobodilna vojska. Ustvarjanje te ljudske vojske je največji dosednji uspeh ljudske vstaje v jugoslovanskih deželah.

Dolg in težak proces je bil to, kajti naša ljudska vojska se je porajala iz majhnih partizanskih odredov, formirala se je iz golorokih rodoljubov, kmetov, delavcev, poštene inteligence, mladincev iz mest in vasi, ki so se dvignili v upor, v borbo zoper okupatorja in njegove plačance. Morali smo s krvavimi žrtvami trgati iz sovražnikovih rok sleherno puško, sleherno bombo, sleherno kroglo, sleherni mitraljez, sleherni minomet, sleherni top in odbijati neprestane ofenzive številčno in tehnično močnejših sovražnikov, ki so hoteli za vsako ceno ugonobiti partizanske odrede in brigade, zadušiti ljudsko vstajo. Zato tudi naša ljudska vojska ni bila osnovana od zgoraj z dekretom, prisilno; ni dobila orožja iz tovarn prek vojnih liferan-

tov, ki so nekoč služili velike denarje pri oboroževanju bivše jugoslovanske vojske. Nasprotno, sleherni borec naše hrabre ljudske vojske je v težki borbi in s svojo krvjo osvajal in osvaja orožje od sovražnika, ki so mu ga sramotno predali izdajalci našega naroda – razni višji oficirji in generali bivše jugoslovanske vojske v aprilu preteklega leta.

Do formiranja divizij in korpusov, do formiranja naše ljudske vojske je prišlo ravno v času, ko so za to vsi pogoji dozoreli, ko se je za to pokazala neizbežna potreba, ko so bile že formirane številne brigade in bataljoni, ko so bile te brigade in bataljoni oboroženi skoro z vsemi vrstami orožja (razen letalstva), ko je bilo nemogoče na dosedanji način voditi vse te brigade, bataljone in odrede, in končno, ko je bil osvobojen velik del našega ozemlja in se je pokazala potreba po ofenzivnih operacijah večjega obsega.

Formiranje ljudske vojske nam daje pogoje za operacije večjega stila, za še močnejše udarce okupatorju ter njegovim ustaškim in četniškim hlapcem. Istočasno pa postaja vodenje vse bolj zapleteno in zahteva mnogo več pripravljenosti in vojne spretnosti od komandantov, ki so zrastle v procesu dosedanje borbe, ko smo uporabljali skoro izkjučno le partizansko taktiko vojskovanja. Taktika vojskovanja naše ljudske vojske mora brezpogojno biti kombinirana z našo dosedanjo partizansko taktiko. To pomeni, da se moramo varovati in izogibati negibčnih front, to se pravi, ne smemo dopustiti, da bi nam sovražnik s svojo taktiko vsilil obrambo s pomočjo dolgih in razvlečenih front, mašenje lukenj itd. Naprotno, v naši ljudski vojski mora vladati izključno ofenzivni duh ne samo, kadar smo v ofenzivi, marveč tudi v defenzivi.

Ofenzivni duh v času sovražnikove ofenzive se kaže v močni, drzni partizanski taktiki, taktiki prodorov v sovražnikovo zaledje, v uničevanju ne le komunikacij, marveč tudi sovražnikovih oskrbovalnih centrov, njegovih baz, ki so med sovražnikovo ofenzivo vojaško oslABLJENE ali pa popolnoma prazne. Ni se nam treba bati obkoljevanja, kakor se ga nismo bali niti takrat, ko smo imeli manjše enote. Sleherna izguba kakega našega ozemlja mora obenem pomeniti pridobitev novega, še večjega in važnejšega ozemlja.

S formiranjem ljudske vojske pa bomo obdržali naše številne teritorialne partizanske odrede. Še več, formirati moramo nove in nove partizanske odrede na neosvobojenem ozemlju v vseh pokrajinah države. Ti odredi imajo velike in častne naloge, kakor so jih imeli tudi odredi, ki so se spremenili v današnje ljudsko vojsko.

Našo ljudsko vojsko sestavljajo v krvavih borbah ojekleneli borci, najboljši sinovi naših narodov, ki so globoko zakoreninjeni v svojem ljudstvu. Zato je tudi resnično ljudska in nepremagljiva.

IZ UKAZA O NAČINU IZVAJANJA BOJNIH AKCIJ

(Dokument je izšel 8. januarja 1943 v Bihaću)

V zadnjih operacijah konec lanskega leta so imele nekatere naše enote hude in občutne izgube. Zlasti velike izgube je imel starešinski kader. Za primer navajamo izgube I. Bosanskega korpusa v bojih okrog Bihaća, Bosanskega Novega in Sanskega Mosta. Tako je I. krajiška brigada imela v teh bojih za boj onesposobljenih 448 borcev, od tega jih je 93 padlo. II. krajiška brigada je imela 338 onesposobljenih za boj, od tega 91 padlih (od tega je 62 borcev pripadalo poveljniškemu kadru). IV. krajiška brigada je imela 77 mrtvih in 97 ranjenih (med temi je bil en poveljnik bataljona in 3 namestniki poveljnika bataljona).

Občutne izgube so imele tudi tele enote: I. hrvaški korpus v operacijah okrog Dvora in Novega in II. proletarska divizija v bojih okrog Livna . . .

Da se pri prihodnjih operacijah ne bi ponovile take hude napake našega poveljniškega kadra,

UKAZUJEM:

a) V naši osvobodilni vojni so največja dragocenost naši borci – vojaki. Njim je treba posvetiti poglobitno in prvenstveno skrb tako v boju kakor zunaj boja, povsod in sploh ob vseh priložnostih. To je prva in temeljna dolžnost vseh starešin v naši vojski.

Nespodbitno je, da naš boj terja žrtve. Naši borci so pripravljene dati svoja življenja za izpolnitev zastavljenih nalog.

Osnovno pravilo za vsakega starešino je, da izvršuje dobljene naloge brez žrtev oziroma z najmanjšimi žrtvami. Če so žrtve že potrebne, tedaj je treba vsako žrtev po eni strani dobro preučiti in preračunati, nato pa med bojem trojno nagraditi naše sovražnike z najtežjimi in najbolj občutnimi izgubami. Do kraja izpolnjevati naloge in z najmanjšimi žrtvami – v tem tudi je izvedenost poveljevanja in vodenja čet v vojni.

b) Priprave za operacije je treba izvajati temeljito in vsestransko. Prej je treba pregledati vsa dejstva, ki vplivajo na izpolnitev postavljene naloge, in šele nato po podrobni presoji vseh danih okoliščin in ob upoštevanju momentov, ki bodo verjetno nastopili med izvajanjem dane operacije, začeti izbirati najbolj smotrno in najboljšo rešitev in odločitev za konkretni položaj. Šele po vsem tem je treba začeti izdelovati podrobne načrte in jih kot povelje poslati podrejenim enotam ter seznaniti vse udeležence z vlogo in nalogami, taktičnimi in bojnimi postopki, ki jih je treba uporabiti za popolno izvršitev postavljene naloge z najmanjšimi žrtvami.

c) Starešine morajo vsak trenutek dobro poznati sile in sredstva, ki jih imajo na voljo. Obvezno morajo starešine v vseh okoliščinah poznati stanje lastne enote in vedeti, kaj lahko njihova enota dá v določenem položaju, in jim v skladu s tem dodeljevati tudi ustrezne naloge.

Moralna in fizična moč čete, z njeno oborožitvijo, bojnimi izkušnjami, rutino in izvedenostjo poveljevanja – vse to sestavlja bojno sposobnost oziroma bojno vrednost določene enote.

Če vrsta in težavnost postavljene naloge ni v sorazmerju z bojno vrednostjo dane enote v določenem taktičnem položaju, morajo starešine svoje enote angažirati v najugodnejših okoliščinah, kjer se sovražnikova številčna in tehnična premoč ne more uveljaviti...

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980

PETA SOVRAŽNIKOVA OFENZIVA

(Iz članka, ki je bil objavljen v »Biltenu« VS, št. 29–31, avgusta 1943 v Petrovem polju)

... Dalje je treba vedeti, da so v naši armadi prvenstvenega pomena faktorji, ki imajo v običajni vojski, opremljeni z vsemi potrebščinami za vojskovanje, le drugovrstni, celo tretjevrstni pomen. Za našo Narodno-osvobodilno vojsko je na primer prvovrstnega pomena gospodarsko stanje prebivalstva na prostoru, kjer potekajo operacije. Mi v globokem zaledju nimamo skladišč s hrano in tovarn za predelavo hrane, kakor jih ima sovražnik, in zato smo pogosto prisiljeni, uravnavati svoje strateške načrte predvsem glede na možnosti prehrane. Dalje nimamo tovarn za orožje in municijo, pa smo zato pogosto prisiljeni uravnavati svojo operativno taktiko na to dejstvo, neglede na to, ali branimo ali ne branimo neke položaje ali ozemlja, temveč glede na količino municije; včasih treba napasti kak kraj ali mesto brez strateške pomembnosti za nas, samo da bi osvojili orožje in municijo. Tretjič, pa tudi politični faktor je v naši borbi prvorazrednega pomena. Mi smo ljudska vojska in nam ni vseeno, kako je ljudstvo naproti nam razpoloženo na prostoru, koder vodimo operacije. Ne naslanjamo se grobo na našo vojaško silo, temveč predvsem na ljudstvo samo in šele potem na vojaško silo. Vsi ti in še mnogi drugi faktorji torej uravnavajo našo strategijo in taktiko. Na to sem opozoril na tem mestu zaradi tega, da bi naš komandni kader in borci razumeli vse ono, kar se je dogajalo v času četrte, predvsem pa pete sovražnikove ofenzive...

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980

NAJVEČJA ZMAGA, KI JO JE NAŠA VOJSKA DOSEGLA, JE BRATSTVO IN ENOTNOST

(Prvi govor vrhovnega komandanta NOVJ in predsednika NKOJ v osvobojenem Beogradu, 27. oktobra 1944)

Tovariši borci, komandirji in komandanti in politični komisarji Narodnoosvobodilne vojske!

Izrekam vam zahvalo, ker ste se tako junaško obnašali pri osvoboditvi nam vsem dragega glavnega mesta Beograda. Osvoboditev Beograda, ki ste jo izbojevali skupno s herojsko Rdečo armado, je velikanskega zgodovinskega pomena. To izmučeno mesto se je pred tremi leti in pol prvič postavilo po robu tako imenovanemu nepremagljivemu nemškemu osvajalcu. Sedemindvajsetega marca se je ljudstvo Beograda kakor tudi ljudstvo drugih mest uprlo in ni hotelo skloniti glave pred osvajalcem, ki je dotlej zaslužnjil vso Evropo. Ko so nemške Hitlerjeve horde, pijane zmag v evropskih deželah, zahrbtno napadle našo veliko zaveznico – Sovjetsko zvezo, so narodi Jugoslavije vedeli, da je napočil čas za boj. Narodom Jugoslavije se je spet povrnilo zaupanje, da bo spet prišel dan osvoboditve. Mladina Beograda je pokazala junaštvo brez primere, ko je na ulicah Beograda napadala nemško motorizacijo. Mladina Šumadije se je prva dvignila in v kratkem času osvobodila skoraj vso zahodno Srbijo. Ko je nemškim osvajalcem in domačim izdajalcem uspelo izriniti naše slavne šumadijske, slavne srbske partizane iz Srbije, je mladina Šumadije šla skupaj z našimi slavnimi črnogorskimi borci v druge kraje Jugoslavije, da je sejala bratstvo in enotnost, da je bila prekletega sovražnika, ki je hotel iztrebiti naše ljudstvo.

Sinovi Srbije, sinovi Šumadije, sinovi Črne gore so šli in se združili z brati s Hrvaškega in iz Slovenije in vseh drugih predelov ter z ramo ob rami v najhujših okoliščinah tri leta in pol junaško zdržali v boju proti močnejšemu sovražniku. Zdaj so se sinovi Srbije vrnili, čeprav v mnogo manjšem številu – kajti najboljši sinovi Srbije so pustili svoje kosti po gorah Črne gore, Dalmacije, Bosne, ko so kovali bratstvo in enotnost; vrnil se je manjši, vendar mnogo močnejši del; vrnil se je skupaj s sinovi Hrvaške, Slovenije, Dalmacije in Vojvodine, da skupno osvobajajo in osvobodijo mesto Beograd. Tu se je prvič spojila slavna Rdeča armada z našo Narodnoosvobodilno vojsko. Ulice Beograda so bile zalite s krvjo vseh narodov Jugoslavije; tu je bila prelita tudi kri herojske Rdeče armade – sinov Sovjetske zveze. Tudi zaradi tega je vse to velikanskega zgodovinskega pomena. Vaša naloga in naloga vseh drugih borcev, zlasti sinov Srbije, je zdaj, da skupaj z drugimi narodi osvobodijo še preostali del naše izmučene dežele. Zdaj bodo sinovi Beograda in Šumadije skupaj s Hrvati in borci iz drugih predelov osvobodili tudi naše mesto Zagreb. To so vaše naloge. Vaša naloga je, da z ramo ob rami z Rdečo armado preganjate smrtnega sovražnika s te naše svete, s krvjo prepojene zemlje.

Ali se spominjate, kako se je pred poldrugim letom sovražnik z vso svojo močjo vrgel na nas, da bi nas uničil? Tedaj smo rekli: »Ne boš nas! Zmagali bomo mi!« Naše zaveznice Sovjetska zveza, Anglija in Amerika so dobile možnost, da so nam izkazale pomoč. Zaveznici Anglija in Amerika sta nam začeli s svojimi letalci pošiljati orožje, strelivo in vse, kar nam je bilo potrebno. Danes sinovi sovjetske dežele, pripadniki Rdeče armade, z ramo ob rami z vami osvobajajo ta del naše dežele. Tu, v Beogradu, v Jugoslaviji, se je skovalo bratstvo vseh naših velikih zaveznic z našo izmučeno deželo.

Naše poslanstvo je ne samo, da osvobodimo svojo deželo, marveč da tudi skupaj z našimi zavezniki preženemo sovražnika v njegov brlog in tam naredimo konec zmagu, ki je hotel pokoriti vse človeštvo. Tu v Beogradu je živel največji izdajalec srbskega naroda – Nedić. Tu so se skupno z nemškim okupatorjem kovali načrti, kako uničiti najboljše sinove srbskega naroda. Prav tako kakor v Zagrebu so se tu kovali načrti, kako spreti brata z bratom, načrti za iztrebljenje naših narodov – južnih Slovanov. Toda jugoslovanski narodi so po svojih najboljših sinovih – borcih Narodnoosvobodilne vojske – zmešali vse te peklenske načrte. Tu v Beogradu je tako kakor še v nekaterih drugih krajih izdajalec Draža Mihailović koval načrte in brusil četniška bodala, da bi nadaljeval tisto krvavo dejanje, ki so ga leta 1941 začeli prekleti izdajalci hrvaškega naroda – ustaši, da bi po propadu, po izgonu Nemcev nadaljevali prelivanje krvi, da bi še nadalje razpihoval razprtije med brati. Toda ne! Poslanstvo, ki so ga prevzeli sinovi Srbije, Hrvaške, Črne gore, Makedonije in Slovenije – je bratstvo in enotnost vseh narodov. Največja zmaga, ki jo je naša vojska doslej dosegla – je ravno ta enotnost in bratstvo.

Beograd, naše glavno mesto Jugoslavije, šele zdaj v resnici postaja glavno mesto vseh Jugoslovanov, mesto, ki ga bodo ljubili vsi narodi Jugoslavije, mesto, za katero so prelivali kri vsi sinovi Jugoslavije. Odtod, iz Beograda, morajo sevati tiste vodilne ideje, ki so nas nosile vse te težke dni – ideje bratstva in enotnosti in ideja velike in srečnejše Jugoslavije.

Za nalogo vam je dano ne samo, da tolčete smrtnega sovražnika, temveč da tudi budno bedite nad pridobitvami, za katere je doslej na bojiščih dalo življenje okoli 200.000 najboljših sinov naših narodov, borcev Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov. Stotisoči uničenih, pobitih, s plini zadušenih sinov Srbije, Hrvaške in drugih pokrajin zahtevajo od vas, da budno varujete te pridobitve, da se nikoli več ne bi ponovil takšen pekel in takšna nesreča za naše ljudstvo. V naši državi, pa tudi v tujini, so še vedno ljudje, ki špekulirajo z nekakšno državljansko vojno. Ti načrti se nikoli ne bodo uresničili. Mi ponujamo roko sprave vsakemu poštenemu državljanu te dežele, ki je pripravljen odslej delati skupno z nami pri dviganju, pri obnavljanju naše nesrečne, razdejane dežele. Pripravljeni smo – to je naša dolžnost in to nam nalaga položaj v tujini, to nam nalagajo interesi naše dežele – da združimo zdaj vse sile, ki predstavljajo vrednost za našo deželo, vse sile, ki želijo, iskreno želijo, da

se prav tako kakor borci Narodnoosvobodilne vojske v boju prizadevno lotijo graditve naše dežele in si na vso moč prizadevajo, da se čimprej ozdravijo rane, ki nam jih je zadala ta strašna vojna. Hkrati pa vsem tistim, ki špekulirajo bodisi pri nas bodisi v tujini, sporočamo, da se bridko motijo, če mislijo, da bodo sadovi, za katere je bilo prelito morje krvi, za nas izgubljeni. Nikomur ne bomo nikoli dali teh sadov! Naši bodoči rodovi bi nas prekleli. Dolžni smo varovati to, kar smo dobili. Varovati moramo našo novo federativno demokratično Jugoslavijo, v kateri bo vsak pošten državljani imel vso pravico do razvoja in kjer bo za vsakogar delo in bo imel možnost učenja in vse, kar je potrebno kulturnemu človeku. Nikomur ne bomo več otroška žoga ali drobiž za poravnavanje medsebojnih računov! V tem boju smo dobili pravico, da tako kot v tej vojni enakovredno z zavezniki sodelujemo tudi pri graditvi nove in srečnejše Evrope, ne le Jugoslavije.

Prepričan sem, da bodo te težnje naših narodov zavezniki sprejeli, in jih že sprejemajo. Želimo, moramo skupaj z ramo ob rami z našimi zavezniki uničiti največjega sovražnika človeštva, nato pa skupaj z zavezniki graditi boljšo prihodnost narodov Evrope, in zlasti boljšo in srečnejšo prihodnost narodov Jugoslavije.

Na koncu vas, tovariši in tovarišice, pozivam, da kakor doslej vztrajate v težki borbi, ki še ni končana. Blizu je dan, ko bo naša dežela popolnoma osvobojena!

Naj živi naša slavna Narodnoosvobodilna vojska!

Naj živi srečna Federativna demokratična Jugoslavija!

Naj živi naša velika zaveznica Rdeča armada!

Naj živita armadi naših zaveznic Britanije in Amerike!

Naj živi bratstvo, ki je s krvjo pridobljeno na vseh bojiščih Evrope in Afrike – za boljšo in srečnejšo prihodnost!

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980

IZ NAVODILA, KAKO ODPRAVLJATI POMANJKLJIVOSTI PRI PREHODU S PARTIZANSKEGA NAČINA VOJSKOVANJA NA FRONTALNE BORBE

(Dokument, izdan 30. decembra 1944 v Beogradu, poslan glavnim štabom in štabom korpusov in divizij)

Ker vse bolj prehajamo s partizanskega načina vojskovanja na frontalne borbe, so se pokazale številne napake in pomanjkljivosti naših rednih vojaških enot, ki sodelujejo v teh frontalnih bojih. Čeprav se je spremenila narava vojne, je vseeno ostalo mnogo partizanščine, ki je škodljiva za način modernega vojskovanja, ki je škodljiva za disciplino in usposabljanje sodobne vojske za naloge, ki se ji zastavljajo v današnji fazi vojne. Številne naše divizije so se povečale od tri tisoč na deset in več

tisoč. Oborožene so z najmodernejšimi tehničnimi sredstvi, ki so potrebna za uspešen boj proti okupatorju. Toda čeprav so te naše enote tri ali štirikrat večje kakor pred nekaj meseci, še vedno nimajo tiste udarne sile, ki bi jo morale imeti spričo oborožitve, s katero razpolagajo. Jasno je, da je vzrok tega v tem, da je prišlo veliko novega moštva, ki razen osebne hrabrosti nima skoraj nobenega vojaškega znanja, zato pa moramo tukaj opozoriti vsaj na nekaj poglobitnih pomanjkljivosti in slabosti, ki jih je z nekoliko več energije in volje mogoče in treba odpraviti...

... Naša Narodnoosvobodilna vojska se je ustvarjala od spodaj, iz ljudstva, v samem procesu borbe. Ustvarjala se je na prostovoljni podlagi, disciplina pa je izvirala iz visoke zavesti prostovoljcev, rodoljubov, vedno pripravljenih izpolniti vsako in najtežjo nalogo, se žrtvovati in prenesti največje težave in trpljenje. Danes je stvar popolnoma drugačna. V našo vojsko prihaja veliko novih ljudi, ne prostovoljcev, marveč mobiliziranih, ki niso navajeni na disciplino in trpljenje. Prejšnji duh familiarnosti v enotah postaja potemtakem škodljiv, slabi udarno moč vojske in postaja nevaren; odnos med starešinami in borci, odnos med nižjimi in višjimi starešinami mora biti strogo vojaški, potrebno je podrejanje od spodaj navzgor, nagovarjanje po činu in ne po imenu in priimku. Nižji starešine morajo pozdravljati višje vojaške starešine z običajnim vojaškim pozdravom. Ni treba poudarjati, da je treba borce naučiti, kako se po predpisih pozdravlja. Oficirji in podoficirji, prav tako pa tudi vojaki Narodnoosvobodilne vojske bi se morali zgledovati po Rdeči armadi, v kateri vlada najstrožja disciplina, hkrati pa tudi tovarištvo. Od vseh starešin zahtevam, da razumejo to resno, kajti udarna moč Narodnoosvobodilne vojske je v veliki meri odvisna od stroge discipline in dobesednega podrejanja in izpolnjevanja ukazov starešin.

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980

DELAJMO, KOT DA BO STO LET MIR, A SE PRIPRAVLJAJMO, KOT DA SE BO JUTRI ZAČELA VOJNA

(Iz govora na ustanovnem kongresu ZBJ, 30. septembra 1947)

... To pomeni, da je mnogo odvisno od nas samih, da je veliko odvisno od tega, ali bo naša odločnost stanovitna in še trdnejša, kot je bila doslej. Veliko je na tem, da se ne damo omajati, da se ne bojimo nobenega zastraševanja z atomsko bombo in s čimer koli drugim, da gradimo svoje mirno življenje in da gradimo našo deželo, nadalje, da postavljamo tovarne in druge objekte ter našim kmetom omogočamo, da bodo še bolje obdelovali svoja polja. Delajmo, kot da bi bil mjr sto ali petsto let, vendar se pripravljajmo in pripravimo se, kot da se bo začela vojna že jutri. Tamkaj bodo jutri zatrdno zavpili: pretite nam z orožjem, organizirate se, in sam ne vem kaj še. Toda mi se ne organiziramo za

noben napad, mi se organiziramo, da zavarujemo sebe, organiziramo se, da se nikdar več ne bo dogodilo to, kar se je zgodilo nekoč – ko je ljudstvo goloroko, zapuščeno in samo padlo v pest nemško-italijanskih osvajalcev. Take usode nočemo več. Naše ljudstvo je vzelo svojo usodo v lastne roke, zaradi tega bomo delali tako, kakor mislimo, da je najprimerneje in najbolj prav za naš mirni razvoj, za naš obstoj in za naše življenje.

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980

VES NAPREDNI SVET MORA SPOZNATI NAŠ BOJ ZA ZMAGO RESNICE IN PRAVICE

(Iz govora ob koncu manevrov enot JLA v Srbiji, 1. okt. 1949)

Naša armada, tovariši in tovarišice, ima velikansko nalogo. Njena prva naloga je, da brani graditev socializma v naši državi, da brani njen mirni razvoj. To je prva in najvažnejša naloga naše herojske armade. Druga njena naloga je, da budno varuje nedotakljivost in neodvisnost naše države. Braniti pridobitve naše ljudske revolucije, braniti uresničenje srečnejšega življenja državljanom nove, socialistične domovine, ni nikakršna nacionalistična naloga, marveč častna in revolucionarna naloga. Smoter naše armade ni ogroziti kako drugo državo, zato ima resnično naravo armade socialistične države, je globoko ljudska po svoji naravi. Naša država je, pa naj govorijo kar koli in kdor koli, miroljubna država, naša država nikogar ne ogroža in tudi naša armada doslej ni nikogar ogrožala in ne bo ogrožala. Ne glede na to, da smo se na mednarodnih forumih brezuspešno zavzemali, da bi bilo ugodeno upravičenim zahtevam naše države in da bi bilo naše tisto, kar je naše, ne glede na to, da nismo dosegli, kar smo želeli in do česar imamo pravico, nismo niti en sam trenutek, odkar se je končala vojna in odkar smo začeli mirno graditi svojo državo, pomislili, da bi si z orožjem nekaj jemali ali da bi morda koga ogrožali. To govorim zato, ker hočejo ZSSR in druge vzhodne države v današnji fazi napadov na našo državo prikazati našo državo kot državo agresije. Mar more iti majhna, osamljena država, ki ima zoper sebe velikansko premoč, po poti agresije, posebno če za to nima nobenega razloga, in zlasti, če je to socialistična država? Ne more, tovariši, to je vsakomur jasno, predvsem prav zato, ker je to socialistična država.

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980.

NAŠA ARMADA LAHKO S PONOSOM GLEDA NA SVOJO SLAVNO POT

(Iz referata na proslavi desetletnice JLA, 21. decembra 1951 v Beogradu)

Vidite, to je podoba naše armade. To ni le revolucionarna oborožena sila naše socialistične države, temveč je tudi sama graditeljica socializma. To je najbolj množična šola za prevzganje naših državljanov v duhu socializma. Zaradi tega je resnično ljudska in revolucionarna vojska.

Naj tisti, ki iz kakršnihkoli vzrokov obrekujejo našo armado, vedo, da ni zamudila niti enega trenutka za vsestransko izpopolnjevanje, da se trdno zaveda svojih nalog, pa tudi svojih možnosti in sposobnosti v vojaški večini.

Naši narodi si zdaj z velikanskimi napori prizadevajo, da bi svojo vojsko kot budnega varuha mirnega življenja in graditve naše srečnejše prihodnosti oskrbeli z vsemi potrebnimi sredstvi za borbo, da bi čim laže opravila to svoje poslanstvo. In naša armada bo to mogla in znala napraviti – o tem sem trdno prepričan, saj jo poznam iz najtežjih dni, saj sem jo sam videl pri največjih preizkušnjah; to bo znala in mogla storiti, ker je revolucionarna vojska, ki ima nalogo varovati in braniti revolucionarne pridobitve, izbojevanje v osvobodilni vojni; to bo znala in mogla storiti, ker so se njeni vodilni kadri prekalili v štiriletni težki borbi in ima bogate vojne izkušnje. Vojaški in politični voditelji naše armade so vzgojeni in se še naprej vzgajajo v duhu najnaprednejše znanstvene misli o družbi, v duhu znanosti marksizma-leninizma. Takšna vojska ne more biti orodje, da bi z njim zaslužjevali kogarkoli ali ogrožali neodvisnost in svobodo kogarkoli. Toda takšna armada je nepremagljiva prav zato, ker se zaveda svoje revolucionarne vloge, ki jo ima kot varuh socialistične države.

Naša armada ni le s tisoči raznih vezi povezana z ljudstvom, marveč je neločljiv sestavni del ljudstva in ima v njem globoke korenine, kar se najlepše vidi iz njene vodilne sestave, o kateri sem prej govoril. To je resnično ljudska vojska, to je monoliten organizem in potemtakem tudi nosilec enotnosti in bratstva naših narodov – to pa je tista pridobitev velike osvobodilne in revolucionarne borbe, za katero so njeni borci umirali v vojni.

Vodilni kadri naše armade morajo upoštevati, da so ne le vojaški voditelji, ki učijo vojake vojaške veščine, marveč tudi vzgojitelji, ki vzgajajo mladino, ko prihaja služiti vojsko. V vojski je seveda potrebna disciplina, vendar ne le za vojake, za podrejene, marveč tudi za tiste, ki poveljujejo: le-ti morajo s svojim zgledom vzdrževati disciplino v vojski s tem, da pravično ravnajo z vojaki in podrejenimi sploh, da upravičeno in pravilno ukazujejo in poveljujejo. Povezanost in tovarištvo z množico vojakov v naši armadi nista prepovedana, nasprotno, v takšni vojski, kot

je naša, sta potrebna, vendar pa to ne sme biti v škodo disciplini in rušiti ugled starešin.

Ko govorim o velikih in težkih dolžnostih armade, ki jih ima do naše države, se zdi to slehernemu našemu državljanu samo po sebi razumljivo, ker misli, da se zato tudi dajejo velikanska sredstva zanjo. To pa še ni vse. Dolžnosti do svoje države zastran njene varnosti imajo tudi vsi državljani, naj so v vojski ali ne. Sedanje vojne prizadenejo vse ljudi in zaradi tega je treba – zlasti v tem negotovem času v svetu, posebno pa v tem času, ko z raznih strani grozijo naši državi – dosledno paziti na poskuse morebitnega agresorja, ki bi rad zasejal razdor med ljudstvo.

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980.

VLOGA IN ZNAČAJ JUGOSLOVANSKE LJUDSKE ARMADE (Iz intervjuja časopisu »Narodna armija«, 22. decembra 1953 v Beogradu)

Predvsem z našega notranjega, nacionalnega gledišča je njen pomen v tem, da smo po končanem oboroženem delu naše revolucije že po izkušnjah iz zgodovine vedeli, da ni mogoče ohraniti nobene pridobitve revolucije, če ni oborožene sile, ki bi to revolucijo branila. Tako je bilo nekoč in tako je tudi zdaj in tako bo še dolgo. Naš boj je bil krvav in z njim smo premagali notranje nasprotnike sedanjega sistema, ki so bili okupatorjevi sodelavci. Seveda smo se zavedali, da jih nismo dokončno likvidirali, in naloga naše vojske je bila predvsem, da zagotovimo po vojni nemoten razvoj novega, socialističnega družbenega reda v naši državi. Zato nam je bila potrebna močna vojska.

To nam je bilo tem lažje, ker je naša armada zrasla iz same revolucije, od spodaj, iz ljudstva. Ljudstvo samo pa je želelo imeti močno vojsko, da bi ohranilo tisto, za kar se je borilo, in da bi se lahko razvijalo v miru pred slehernim poizkusom, da bi ga od zunaj ali od znotraj kdo ogrožal. Zato je njen značaj ljudske vojske prvenstvenega pomena, kadar gre za naše notranje odnose: naša armada ni nekaj, kar bi bilo izven samega ljudstva, naša armada ni samo instrument, skovan zaradi nekaterih specifičnih nalog, čeprav ima tudi takšne naloge, marveč je sestavni del naše narodne skupnosti in živi ne samo vojaško življenje, marveč tudi življenje našega splošnega današnjega družbenega razvoja. Pripadniki naše armade žive kakor vsi naši državljani politično, se razvijajo in imajo vse možnosti za politični, kulturni in za vsak drug razvoj. Pripadniki naše armade niso ločen del ljudstva, ki bi bil iz takih ali drugačnih razlogov za karkoli prikrajšan. Ne, pripadniki armade morajo biti tako kakor vsi drugi državljani naše države natančno poučeni o našem vsakdanjem življenju in morajo spoznati naš, celotni razvoj. Zato je potrebna in pomembna politična izobrazba pripadnikov naše armade, zato je pomembno notranje

politično življenje armade. Kajti če imajo njeni člani pravilne nazore o našem notranjem življenju in dogajanju, lahko ne le kot celota, marveč tudi posamezno delujejo kot zavesten faktor, da se ohrani naše notranje življenje, in omogočajo miren razvoj našega socialističnega sistema. V tem je velikanski pomen armade za naš notranji razvoj.

V vseh časih so ljudje formirali vojske in oborožene sile iz dveh razlogov: zaradi obrambe in zaradi osvajanja. Smisel obstoja naše armade je bil že prav od začetka v tem, da je imela vlogo varuha pridobitev naše ljudske revolucije; njena vloga je bila že prav od začetka usmerjena predvsem na izgon okupatorjev in na likvidiranje domačih kvisingov, potem pa na varovanje tistega, kar smo si priborili. Kot oborožen faktor socialistične dežele je prav po svojem značaju varuha, čeprav je oborožena sila, imela na svetu v nekem smislu tudi veliko miroljubno vlogo. Po tem se razlikuje od vseh drugih vojsk po svetu. Našo armado smo namreč ustvarjali in jo zdaj izpopolnjujemo z edinim namenom – da ohranimo mir, da ohranimo svojo državo in zaščitimo njene interese, nikakor pa ne, da bi osvajali tuje dežele. Tudi njen mednarodni pomen je prav v tej velikanski vlogi vojske, ki nikogar ne ogroža in ki lahko s svojim obstojem samo prispeva k stabilnosti in utrditvi miru...

Naša armada je takšna, kakršna je, prav zato, ker je socialistična, to pa pomeni, da je vojska novega tipa, vojska novega sistema. In ker je vojska novega in ne starega sistema, je najbistvenejše, da se njeni pripadniki zmeraj zavedajo svojih nalog in svoje vloge, ki jih imajo kot člani te vojske, da se zavedajo, da niso nekaj mimo ljudstva, marveč da so, čeprav poseben instrument obrambe države, vendarle sestavni del te države, del, ki se zaveda njene stvarnosti, tega, kaj se v njej dogaja. To je pravzaprav tisto, kar mora vedeti vsak državljani naše države.

Naša armada je pravzaprav šola za dviganje socialistične zavesti naših državljanov, šola, ki je po mojem mnenju ena najpomembnejših. Naši državljani morajo v njej dobivati ne le znanje o vojaških veččinah in ravnanju z vojaško tehniko, marveč morajo prav tako spoznati tudi našo stvarnost in vedeti, zakaj služijo v tej armadi in kaj naj branijo: nekaj postranskega – ali daljnosežnega, kar je ne le vprašanje naše države, marveč tudi vprašanje nadaljnjega družbenega razvoja sploh. Pripadniki naše armade se morajo zavedati svoje zgodovinske revolucionarne vloge. Ta vloga je velikanska, ni pa v tem, da bi na bajonetih nosili svojo zavest v druge dežele in med druge narode, marveč v tem, da takšno vojsko imamo in da uveljavlja takšno miroljubno politiko, da brani tisto, dar postaja zdaj v naši državi za vse človeštvo čedalje bolj zgled pravilnega razvoja v demokratični socialistični smeri.

Zato se mora v naši armadi poleg rednega, čisto strokovnega vojaškega dela v polni meri razvijati tudi delo za razvoj socialistične zavesti zmeraj novih in novih generacij, ki v njej služijo. Zato mora biti v tej armadi tudi notranje življenje čisto drugačno kakor v drugih vojskah. Seveda s tem ne mislim reči, da bi morala disciplina prenehati: disciplina v

takšni vojski je še na višji stopnji, ni pa kasarniška, ni vsiljena od zgoraj, ni takšna, da bi poniževala ljudi in delala iz njih orodje, ampak jih kot ljudi in vojake dviga na še višjo stopnjo. To je disciplina, lastna samo resnično socialistični vojski.

V takšni vojski je nujno potrebno daljnosežno delo, in pri nas se to delo tudi razvija. Razumljivo, da so pri tem še pomanjkljivosti, vendar napredujemo in moramo čedalje bolj napredovati v smeri takšnega notranjega življenja armade, življenja, ki vsestransko vzgaja naše ljudi tako v kulturnem kot tudi v vsakem drugem pogledu. Našo državo je namreč tepla nesreča, da so bile v njej stoletja takšne razmere, da ljudje niso mogli uporabljati pridobitev znanosti in kulture, ki jih je ustvarjalo človeštvo: namesto knjig so naši narodi morali držati v roki meč in se večno bojevati za svoj obstoj. To se je pokazalo tudi na kulturni ravni naše dežele, na ravni civilizacije in na vsem drugem. Zato nam zdaj ne zadostujejo šole, kolikor jih imamo – osnovne, srednje, univerze itd. – marveč so nam potrebne še druge, kakor so Socialistična zveza delovnega ljudstva Jugoslavije, zveza komunistov in razne družbene organizacije, med njimi pa si lahko prav v armadi največ naših ljudi pridobi osnovne pojme o pomenu, vlogi, dolžnostih in nalogah pripadnikov te armade.

Da bodo notranji odnosi v armadi takšni in da bi se disciplina lahko tako razvijala, je veliko odvisno od vodilnega kadra. Odgovornost vodilnih ljudi glede tega je silno pomembna, ker lahko s svojim nepravilnim delom in stališčem mnogokaj pokvarijo. Zaradi tega se morajo prav vodilni ljudje v prvi vrsti globoko zavedati vsega tega, da bi omogočili takšne pravilne notranje odnose in disciplino, o katerih sem govoril. V tem je njihova poglobljena odgovornost. Zato se je treba raznim starim nazorom bivših oficirjev in tistemu staremu duhu, ki se pri nas sicer zelo redko kaže, brezpogojno izogibati.

Razvoj v smeri tega novega je po mojem mnenju dosegel v naši armadi zelo visoko stopnjo.

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980.

OB DVAJSETLETNICI JLA

(Iz intervjuja na Brionih, objavljen v »Narodni armiji« dne 22. decembra 1961)

Moč naše armade je predvsem v njeni povezanosti z ljudstvom in njeni notranji moralnopolitični enotnosti. Ta enotnost vojske in ljudstva se je v vsem povojnem razvoju neprestano razvijala, nenehna krepitev te enotnosti pa je še zdaj izredno pomembna ne samo z vidika značaja naše vojske, temveč tudi z vidika ljudske obrambe. Mi moramo namreč čedalje bolj graditi tak sistem ljudske obrambe, ki bo združeval v sebi prizadevanja vsega ljudstva v boju proti morebitnemu agresorju. Obramba naše

države ni samo stvar armade, čeprav je njen najbolj organizirani in udarni del. Za obrambo države, za ohranitev nacionalne neodvisnosti in naših socialističnih pridobitev, za zagotovitev srečne bodočnosti vsakega našega delovnega človeka so neposredno zainteresirani vsi naši državljani. Skrb za obrambo države je stvar vseh državnih in družbenih organov, vseh organizacij, vseh naših ljudi. Zato moramo kar najbolj razvijati in spolnjevat tak sistem urejanja in vzgoje, da bo zajel ne samo vojsko, marveč na določen način tudi vse naše državljane.

Kar zadeva moralnopolitično enotnost kot enega ob bistvenih elementov moči naše armade, so njen pomen potrdile izkušnje naše narodnoosvobodilne vojne. Zato tudi po vojni posvečamo vso potrebno skrb, da krepimo moralnopolitično enotnost in razvijamo politično zavest v vrstah naše armade.

Pravilnim medsebojnim odnosom v vrstah pripadnikov armade pripisujem poseben pomen. Človek je bil in ostane osnovni faktor naše obrambe in zato mora biti tudi odnos do njega pravilen in da ga spodbuja k izpolnjevanju nalog. Starešine morajo čedalje bolj skrbeti, da bodo imeli vojaki možnost, da se bodo uveljavile njihove ustvarjalne sile, samostojnost in iniciativnost – lastnosti, ki so zlasti pomembne za slehernega pripadnika naše socialistične armade. Tako spremenjen položaj vojakov veča tudi vlogo vojaških kolektivov: postajajo čedalje bolj opora vzgojne dejavnosti v naših enotah.

Odločilni faktor za krepitev bojne sposobnosti naše armade je sodobno organizirana, vojaška, politična in kulturna vzgoja vojakov in starešin. V tem pogledu smo že dosegli pomembne uspehe. Iz armade prihaja vsako leto na tisoče vojakov, usposobljenih za obrambo države, in z različnimi poklici, ki so v veliko korist za našo družbo, da ne govorim o tem, kako zelo so v vojski razvili tudi svojo politično zavest, koliko pozitivnih moralnih in drugih vrednot so si pridobili v armadi. Nenehni napredek tehnike in spreminjanje taktičnih načel pa terjata od vseh starešin, da posvete urjenju, zlasti pa vajam in obvladovanju sodobne vojaške tehnike, posebno skrb. Po mojem mnenju bomo morali v tej smeri še bolj korenito in pogumno sprejemati nove rešitve, ki bodo bolj ustrezale našim razmeram in našim pogledom na ljudsko obrambo. Pri tem moramo zmeraj imeti pred očmi tudi izkušnje iz naše ljudske revolucije.

Posebej bi poudaril pomen in vlogo, ki jo ima organizacija Zveze komunistov v Jugoslovanski ljudski armadi za njen nadaljnji razvoj. Komunisti so v armadi ne samo nosilci politične zavesti, marveč tudi nosilci tovarištva in pravih medsebojnih odnosov; s svojo dejavnostjo zelo pomagajo krepiti disciplino, moralnopolitično enotnost in bojno pripravljenost enot.

V minulih dvajsetih letih se je naša armada nenehno razvijala in spolnjevala. Zrasla iz ljudstva se je ob njegovi stalni skrbi in pomoči razvila v oboroženo silo, sposobno varovati naše mirno delo in nadaljnji

družbeni napredek. Naša armada se je vzgajala v duhu zvestobe svoji socialistični domovini. Krepitev vseh faktorjev, ki zagotavljajo njeno bojno pripravljenost, njen socialistični značaj in njeno povezanost z ljudstvom, je bistven pogoj za njen nadaljnji razvoj in moč.

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, ZDS, Ljubljana 1980.

NAŠA ARMADA MORA BITI TRAJEN TEMELJ NEODVISNOSTI IN ENOTNOSTI NAŠIH NARODOV

(Iz intervjuja za uredništvo »Narodne armije«, na Brionih 7. oktobra 1965)

Ne gre samo za krepitev armade, marveč tudi za to, da se morajo spopolnjevati vsi elementi naše ljudske obrambe. Armada je pglavitni oboroženi del ljudske obrambe, njenega ogrodja. Morebitna vojna bi zahtevala napore ne samo oboroženih sil, mapak tudi vseh drugih faktorjev – vsega ljudstva. Naša nova ustava je jasno določila naloge in obveznosti, ki jih vsi družbeni dejavniki, od vsakega posameznega državljana, delovne organizacije, komune in republike pa vse do federacije, imajo pri krepitvi moči ljudske obrambe. In vendar se še dogaja, da se ta obveznost zanemarja, ponekod pa tudi omalovažujejo vlogo armade in potrebo po njeni krepitvi. Ni mi treba poudarjati, da to kaže na nerazumevanje ene izmed najpomembnejših dolžnosti socialistične skupnosti – da organizira in krepi zaščito svojega neoviranega razvoja.

V nekaterih občinah delo pri krepitvi ljudske obrambe še ni dovolj intenzivno, takšno, kakršno bi moralo biti, in se ne zagotavljajo povsod vedno tudi potrebna sredstva, da bi lahko neovirano potekalo. Čeprav sredstev ni nikjer na prebitek, si je treba resno prizadevati, da se pri reševanju teh nalog dosežejo kar najboljši uspehi.

Posebno skrb je treba posvetiti delu Združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev, ki imajo važno vlogo v naših obrambnih naporih nasploh. Rezervni starešinski kader je zelo pomembno pomagal izvajati predvojaško urjenje z mladino, organizirati delo civilne zaščite, teritorialne obrambe itd. O tem se je precej govorilo na nedavnem kongresu Zveze združenja borcev. Pri nadaljnjem delu je nujno treba ukreniti vse potrebno, da se rezervni starešinski kader dobro izuri in usposobi. To je prvenstvena naloga Združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev. Nenehoma je treba spopolnjevati oblike urjenja, bolj uporabljati taktično-tehnične zборе, reševanje taktičnih nalog in druge primerne oblike urjenja. Drugo, kar je pomembno za delo združenja, je, da pritegne k aktivnemu delu mlajše, povojne rodove rezervnih starešin. Temu je nenehno treba posvečati skrb, ker je povojnega starešinskega kadra vse več in več.

Zlasti pa je treba posvetiti največjo skrb in pozornost vzgoji v šolah za rezervne oficirje. Biti morajo na višini glede vzgoje mladega rezervnega starešinskega kadra. V te šole prihajajo otroci iz raznih družbenih okolij, včasih tudi s slabo vzgojo, pod vplivom raznih elementov, nacionalističnih ali tujih socializmu in naši stvarnosti. Dogajalo se je, da je starešina v šoli za rezervne oficirje liberalno gledal na takšne pojave, se ni menil zanje in jih je prikrival. To nevzgojno vpliva na gojence, slabi disciplino in enotnost med bodočimi starešinami itd. Če takšnih posameznikov ni mogoče prevzgojiti, zanje ne more biti mesta v vrstah rezervnih oficirjev v naši ljudski armadi.

V zvezi z modernizacijo armade naj poudarim, da opremljanje oboroženih sil s sodobno tehniko zastavlja starešinam in poveljstvom številne odgovornosti in naloge, v marsičem drugačne od prejšnjih, vsekakor pa dokaj bolj zepletene. Nova bojna tehnika zahteva predvsem od slehernega vojaka in starešine, da jo mojstrsko obvlada. Tehnika sama po sebi, brez ljudi, ki bodo ravnali z njo, ki jo bodo znali najbolje uporabiti, ki bodo pri njeni uporabi prikazali hrabrost, visoko znanje in zavest – je zgolj mrtvi kapital, nima bojne udarne vrednosti. Tehnika sama ne more rešiti usode vojne. Usodo vojne rešujejo ljudje, oboroženi z visoko zavestjo in moralo, hrabrostjo in mojstrstvom v ravnanju s tehničnimi sredstvi. Tako moramo gledati na sodobno tehniko.

Danes bi bilo neznanstveno in nerealno trditi, da lahko izključno človeški faktor vse reši ne glede na tehniko. Važno je videti enotnost človeškega in tehničnega faktorja. Iz tega sledi, da imata bojna morala ljudi in njihova politična zavest tudi dandanes nič manjšo vlogo, kakor sta jo imela prej, v naši osvobodilni vojni. Lahko celo rečemo, da se je vloga moralnega faktorja danes celo še povečala. Toda hkrati s tem se je povečal tudi pomen bojne tehnike kot dejavnika vojnih dejstev. To pa pomeni, da je dandanes hkrati z razvijanjem visokih moralnih lastnosti vojakov in starešin, z dviganjem njihove zavesti treba nenehno spopolnjevati njihovo izurjenost, strokovne sposobnosti ljudi, da bi brezhibno ravnali s tehniko, ki jo imamo, in jo do popolnosti obvladali. Zato tudi je urjenje najpomembnejša naloga v mirnodobnem življenju armade, naloga, pri kateri morajo biti angažirane vse sile in vse komandne stopnje od zgoraj navzdol. Nenehno je treba upoštevati tudi to, da visoka izurjenost tudi sama postane izredno pomemben element bojne morale.

Sodobna bojna tehnika zahteva, da sleherni vojak in starešina, sleherni strežak zelo precizno delajo, da sleherna posadka in strežno osebje usklajeno delata. To pa se doseže ne le z izredno izurjenostjo, marveč z nenehnim bojem za visoko discipliniranost, za dosledno izpolnitev slehernega ukaza, za brezhibno notranje delo in organiziranost v vsaki enoti, poveljstvu in vojašku ustanovi. Zavestna disciplina se razvija predvsem z vzorno organizacijo notranjega reda in s pravnimi vojaškimi odnosi, zasnovanimi na strogem spoštovanju načela podrejenosti in pristojnosti. Razumljivo je, da h krepitvi discipline in njeni graditvi tudi danes veliko

pripomore osebni zgled starešine, predvsem njegovo vzorno delo, njegova predanost poklicu, njegov brežhibni osebni videz in drugo, kar bo vedno vzor za zgledovanje in spodbuda mlajšim.

Modernizacija neposredno vpliva tudi na delo poveljstev. Predvsem zahteva sodobno zelo operativno in kulturno delo vsakega poveljstva, izredno organiziranost in uigranost poveljstva čedalje sodobnejšo metodo in sistem vodenja. Nove tehnike brez tega ni mogoče do skrajnosti izkoristiti. To mora biti moderna organizacija dela, v kateri bo vsakdo poznal svojo odgovornost, svoje dolžnosti in obveznosti in se bo nenehoma usposabljal, da bi kar najbolje delal.

Zakaj venomer vztrajamo, da je to delo v armadi potrebno? Predvsem zato, ker so vojaškostrokovni pouk in idejno delo, delo za ideološko in politično izobraževanje in vzgojo ena sama celota. To nista dve ločeni nalogi. To je hkratno in istovetno delo, ne pa delo po dveh tirih. To izhaja iz značaja naše armade in iz narave njenih sedanjih nalog. Brez idejnega in političnega osvetljevanja vojaškega dela in vojaške prakse tega dela in te prakse ni mogoče uspešno spopolnjevati in razvijati. Brez sistematičnega, organiziranega, idejnopoličnega dela je vedno nevarno, da zabredemo v praktikizem, da stvari spoznavamo enostransko in površno. Drugače povedano, brez poznavanja družbenopolitičnih gibanj pri nas in po svetu ni mogoče pravilno in celovito razumeti tudi vojaških aspektov mednarodnih dogajanj, ni mogoče spoznati nalog v razvoju naše armade v celoti.

Vsak naš starešina, od najnižjega do najvišjega, vsak komunist v armadi ni le vojaška oseba v ožjem smislu besede, marveč je hkrati tudi politični delavec, neposreden vzgojitelj vojakov in vseh svojih podrejenih. Zato tudi je ena od najpomembnejših obveznosti vsakega starešine in vsakega komuniste v armadi, da hkrati skrbi tako za svoje strokovno spopolnjevanje kot tudi za svojo ideološko-politično, idejno graditev in da to načelo uporabi tudi pri urjenju in vzgajanju svojih podrejenih.

Naša armada je nastala v osvobodilni vojni vseh naših narodov. Zategadelj mora biti trajen temelj enotnosti narodov naše države. Pogosto sem poudarjal vitalnost naših narodov njihov optimizem in zaupanje vase, sposobnost in zrelost, da razumejo težave in da jih objektivno presojujejo. Na svobodnjaških tradicijah vsakterega naših narodov je zrasla naša znana ljubezen do svobode, naša privrženost resnici in pravici. Iz vseh teh pozitivnih lastnosti so se razvile hrabrost, smelost in neomahljivost naših ljudi, njihovo dostojanstvo in ponos. Ko danes to poudarjam, želim opozoriti pripadnike naše armade, zlasti pa starešinski kader, na to, da v svojih vrstah gojijo in razvijajo etične in moralne norme v duhu teh pozitivnih lastnosti. Socialistična zavest, patriotizem, pravilen odnos do pridobitev revolucije, neutrudna družbenopolitična aktivnost, nenehna in vztrajna težnja doseči čedalje boljše rezultate pri delu – to morajo biti lastnosti pripadnikov naše armade in članov ZKJ, zlasti pa starešinskega, oficirskega in podoficirskega kadra.

Starešinski poklic je treba vedno opravljati pošteno in odgovorno, kajti tudi starešinske dolžnosti so poštene in odgovorne. Velike pravice in obveznosti, ki jih imajo naši starešine, so jim zaupane izključno za potrebe bojne sposobnosti enot in poveljstev. Tako je treba razumeti tudi podrejanje, disciplino in odgovornost v armadi. Dober starešina ima pravilno in pravično stališče do podrejenih in jim je zmeraj tovariš in prijatelj pri skupnem delu, vendar dosledno zahteva, da se naloge izpolnijo popolnoma in do kraja in nikoli ne dopušča napak, slabosti in vrzeli. Zato mora biti vzorno in načelno stališče bistvena lastnost slehernega našega starešine.

Poleg krepitve bojne pripravljenosti, ideološko-političnega dela in angažiranja komunistov pri urjenju in delu poveljstev je po mojem mnenju posebno pomembno, da se goji bratstvo in enotnost in gradi ter spopolnjuje moralnopolitični lik naših starešin in vojakov. Naša armada je nastala iz revolucionarnega boja, ki se je bil v imenu bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov. Komunisti morajo ravno zato v svojih vrstah kot punčico svojega očesa varovati in razvijati prav tistega duha in tiste odnose, ki so bili značilni za obdobje oboroženega boja in za naš dosednji razvoj. Komunisti v JLA ne smejo niti za trenutek dovoliti, da bi njihova budnost pri tem popustila, zmeraj morajo delati, živeti in delovati v skladu z visokimi načeli enakopravnosti in enotnosti naših narodov. Zastran tega ne smejo dopustiti nobenih negativnih vplivov od zunaj, kar je bilo tudi na osmem kongresu posebej in odločno poudarjeno. To polagam na srce tako vojnim kakor povojnim starešinam, a tudi vsem drugim pripadnikom armade.

Čedalje kvalitetnejšemu in bolj organiziranemu ideološko političnemu delu, nenehnemu negovanju in razvijanju najbolj pozitivnih etičnih lastnosti naših starešin in krepitvi bratstva in enotnosti je treba dati pomembno mesto v idejnem delu ZKJ v armadi. To so v resnici prvorazredne trajne naloge pripadnikov naše ljudske in socialistične armade.

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980

O KONCEPCIJI VSELJUDSKE OBRAMBE

(Iz referata na IX. kongresu ZKJ, marca 1969 v Beogradu)

Koncepcija vseljudske obrambe je za nas ne le najbolj učinkovita rešitev, temveč tudi edina alternativa glede na sile morebitnega agresorja in fiziognomijo vojne, ki bi nam mogla biti vsiljena, ter glede na naravo našega socialističnega samoupravnega sistema.

Ta koncepcija ni nekakšna trenutna rešitev, ki so jo terjali aktualni mednarodni dogodki, temveč je stalna usmeritev. Dejansko je nastala že v letu 1941, ko je KPJ popeljala naše narode v boj proti fašističnim okupatorjem in njihovim pomočnikom. Z uvedbo samoupravljanja v naš

družbenopolitični sistem in z njegovim razvijanjem so bile ustvarjene kvalitativno nove možnosti za razčlenitev in krepitev sistema vseljudske obrambe. Z podružbljanjem ljudske obrambe so delovni ljudje, delovne in druge organizacije ter družbenopolitične skupnosti postali subjekti in aktivni dejavniki obrambe države, kar je njihova najvišja dolžnost in neodtujljiva pravica.

V ustavi SFRJ, izdani leta 1963, in v novem zakonu o narodni obrambi so te pravice in dolžnosti dalje razčlenjene in konkretizirane. Precej so razširjeni družbenopolitični temelji in vsebina vseljudske obrambe, ustvarjajo se še bolj ugodne možnosti za aktiviranje in pripravlanje vseh človeških, moralnih in materialnih sil naše države, da bi se vse ljudstvo, organizirano in oboroženo, v vsakem morebitnem primeru vojne z uspehom uprlo vsakemu potencialnemu agresorju.

Sistem vseljudske obrambe ima hkrati tudi vlogo odvracati nasprotnika od njegovega namena, da bi napadel našo državo. To pomeni, da ta sistem ni le instrument za uspešno obrambno vojno, če bi prišlo do napada, temveč je tudi sredstvo za ohranitev miru, kar je glavni cilj naše mednarodne politike.

Sistem vseljudske obrambe je poroštvo neodvisnosti in enakopravnosti vseh narodov in narodnosti naše države. Je izraz njihove odločenosti, da odločno branijo svoje revolucionarne pridobitve in nacionalne interese, ki so nedeljivi. In obratno: doseđani rezultati pri graditvi bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti ter dosežena stopnja njihove enakopravnosti in samostojnosti nenehno krepijo obrambno sposobnost naše socialistične skupnosti.

Federacija določa v okviru pravic in dolžnosti, določenih v ustavi in zakonu o narodni obrambi, splošne smernice in enotne temelje za obrambo države, usklajuje obrambne načrte in ukrepe republik pri teh pripravah, neposredno vodi organizacijo in priprave Jugoslovanske ljudske armade ter nekatere druge dejavnosti. Glede obrambe države imajo republike, pokrajine in občine veliko nalogo. Te družbenopolitične skupnosti so organizatorice in neposredne izvrševalke mnogih zadev, ki so v zvezi s pripravami za obrambo države. Njihova vloga bi bila zlasti pomembna v morebitni vojni, ko bi se samostojnost, prožnost in pobuda vseh dejavnikov vseljudske obrambe morala najbolj izraziti.

Sistem vseljudske obrambe predvideva enotno in usklajeno angažiranje vseh sil, ki bi se lahko postavile po robu agresorju, to je Jugoslovanske ljudske armade, teritorialne obrambe in drugih načinov in oblik odpora.

Jugoslovanska ljudska armada je zrastle iz ljudstva v narodnoosvobodilni vojni in revoluciji. V vseh fazah graditve naše socialistične skupnosti je bila zanesljiva opora delovnim ljudem pri njihovem prizadevanju, da bi obvarovali pridobitve revolucije in jih dalje razvijali. Tudi danes je močan dejavnik vseljudske obrambe in integralni del oboroženega ljudstva. Zahvaljujoč moralnopolitičnim in strokovnim kvalitetam ter moderni oborožitvi bi se Jugoslovanska ljudska armada mogla učinkovito upreti

glavnim silam agresorja in s tem ustvariti razmere, ki so potrebne za aktiviranje ostalih sestavnih delov vseljudske obrambe.

Izrednega pomena za obrambo države so teritorialna obramba ter druge oblike in načini organiziranega odpora milijonov naših občanov proti agresorju. V zvezi s tem je treba poudariti pomen in nujnost temeljitih mirnodobnih priprav vsega prebivalstva in ne samo oboroženih sil. Če se bomo tako pripravljali za obrambo, bomo gotovo dosegli, da bo naša država za sovražnika nezavzetna utrdba. V takih okoliščinah bi se napadalec zapletel v dolgotrajno izčrpujočo vojno, polno negotovosti in brez kakršnekoli stvarne možnosti, da bi v njej uresničil svoje cilje.

Za krepitev obrambe države in modernizacijo naših oboroženih sil so potrebna precejšnja sredstva, ki jih mora dajati naša socialistična skupnost, da bi lahko živela in se razvijala v miru, svobodi in neodvisnosti. Seveda moramo imeti pri tem neprestano pred očmi relane možnosti našega gospodarstva in potrebe življenjskega standarda naših delovnih ljudi. Zato je pomembno, da se še močneje usmerimo v domačo industrijo kot glavni vir preskrbe naših oboroženih sil s potrebnim orožjem in opremo.

Moč in učinkovitost vseljudske obrambe sta najbolj odvisni od enotnosti razumevanja koncepcije v celoti in predvsem njenega družbenega bistva. Ta faza je v glavnem za nami. Sedaj in v bližnji prihodnosti je za nas bistveno, da uresničimo sprejeta stališča in odločitve. Pri tem se moramo zavedati, da vprašanj vseljudske obrambe ni mogoče reševati kampanjsko, temveč da je to stalna naloga vseh družbenih dejavnikov – od delovnih ljudi do federacije.

Velika politična naloga pri krepitvi vseljudske obrambe pripada Socialistični zvezi delovnega ljudstva Jugoslavije, Zvezi sindikatov, Zvezi združenj borcev NOV, Združenj rezervnih oficirjev in podoficirjev ter drugim družbenim organizacijam in ustanovam. Posebno mesto pripada tudi organizacijam mladine, ki je ne samo enkrat pokazala visok socialistični patriotizem in pripravljenost, da kar največ prispeva k obrambi svobode, neodvisnosti, integralnosti in socialističnega razvoja naše države.

Zveza koministov Jugoslavije je vedno posvečala največjo pozornost obrambi naše socialistične skupnosti. Bila je in ostaja glavna gibalna in vodilna idejnopolitična sila pri vseh aktivnostih, ki zadevajo vseljudsko obrambo. Komunisti morajo zagotoviti, da bo postala vseljudska obramba stalna skrb vseh dejavnikov naše družbe. Posebno pozornost je treba posvetiti nadaljnjemu razvijanju socialističnega patriotizma naših delovnih ljudi in drugih občanov ter krepitvi prepričanja, da se lahko

- naslonjeni na lastne sile in ob pomoči naprednih sil v svetu
- uspešno postavimo po robu vsakemu napadalcu.

Za uspešne priprave vseljudske obrambe je izrednega pomena varnost. Jugoslavija ima takšen položaj, da je zelo privlačna za mnoge obveščevalne službe. Ne smemo pozabiti, kaj se je dogajalo v stari Jugoslaviji do leta 1941, ko se je peta kolona ustvarjala pred očmi

ljudstva, ki ni moglo storiti nič učinkovitega, ker so bili petokolonaši celo v vladi. Tedaj so prihajali vohuni z vseh strani in delovali za najrazličnejše interese. Tudi danes prihajajo v našo državo in pri tem jim precej pomaga nebudnost nekaterih naših občanov. Izkoriščajo tudi našo široko demokracijo in dejstvo, da mnogi naši občani nimajo razumevanja za zlorabo te demokracije, kadar gre za vprašanje varnosti naše socialistične družbe. Naši ljudje v razgovorih s tujci pripovedujejo večkrat tudi kaj, česar ne bi smeli. Tudi tisk večkrat piše o stvareh, ki so zelo pomembne in pomenijo tajnost, posebno kadar gre za vojaška in ekonomska vprašanja.

Naši narodi dajejo veliko sredstev za obrambo države, mnogi ljudje pa s svojo nebudnostjo onemogočajo in rušijo to varnost in tako podzavestno pomagajo sovražnikom naše socialistične skupnosti, njene notranje kohezije in enotnosti.

Kadar gre za vprašanje naše vseljudske obrambe je varnost največjega pomena. Na to mora dosledno paziti vsak naš občan, ki ima rad svojo državo in njeno neodvisnost.

Liberalnemu odnosu proti raznim vohunom in petokolonašem moramo odločno narediti konec in sploh poskrbeti za večjo budnost do vsega, kar lahko oslabi našo obrambno sposobnost.

J. B. Tito, Izbor iz del, 1. knjiga (Referati s kongresov KPJ (ZKJ), DZS, Ljubljana 1978, str. 412–416.

O NUJNOSTI POVEZOVANJA ZNANSTVENEGA DELA V DRUŽBI IN V OBOROŽENIH SILAH*

(Iz govora na proslavi 50-letnice ljubljanske univerze, december 1969)

Naš današnji koncept splošnega ljudskega odpora ni nič drugega kakor dosledna in odločna uporaba velikih izkušenj iz narodnoosvobodilne vojne v naših sedanjih razmerah.

Danes je to sestavni in neodtujljivi del naše samoupravne socialistične družbe. Zdaj se razvija v razmerah mirne socialistične graditve, v času, ko smo gospodarsko bogatejši, ko je samoupravljanje močno razvilo družbeno zavest, odgovornost in pripravljenost, da za vsako ceno branimo revolucionarne pridobitve tako naše narodnoosvobodilne vojne kakor samoupravnega socializma.

Samoupravni socialistični družbeni sistem omogoča združenim proizvajalcem in občanom, da organizirajo obrambne sile družbe kot svoje lastne sile. To je, drugače povedano, podružbljanje obrambnih zadev, angažiranje obrambnih sil in potenciala družbe v celoti, v čemer vidimo najzanesljivejše poročilo, da si zagotovimo neodvisnost in integriteto naše socialistične skupnosti.

Krepitev obrambne moči naše države v sedanjih razmerah, po načelih organiziranja splošnega ljudskega odpora ni naperjena proti nikomur, ki

želi mir in ki spoštuje našo pravico do svobode in samostojnega ekonomskega, političnega in družbenega razvoja. Sicer pa vsakdo ve, da oboroženo ljudstvo ne more nikogar ogrožati, marveč lahko le brani sebe in svoj obstoj. Zato se čudim, da nas nekateri v svetu zdaj kritizirajo, ker organiziramo splošno ljudsko obrambo. Jaz pa moram reči, da so proti organiziranju naše splošne ljudske obrambe lahko samo tiste sile na svetu, ki ne želijo dobro socialistični Jugoslaviji. Take sile pa na žalost še zmeraj so in tega se moramo zavedati.

Ne smemo izgubiti izpred oči položaja v svetu, takšnega, kakršen je v resnici. Jugoslavija si je pridobila velikanski ugled na svetu, ima zelo razvite mednarodne stike in ima zelo veliko prijateljev na vseh celinah. Vendar ne smemo niti za trenutek pozabiti, da so na svetu sile, ki jim je socialistična Jugoslavija napoti, tako zaradi sistema delavskega samoupravljanja kakor tudi zaradi tega, ker je skupnost enakopravnih narodov in narodnosti, ker je neodvisna in samostojna in uveljavlja dosledno antiimperialistično politiko. Zato imamo organiziranje splošnega ljudskega odpora – za to je pripravljena vsa naša družba, tako oborožene sile kakor tudi vse delovne družbenopolitične organizacije in družbenopolitične skupnosti, vsi naši občani – za trajno nalogo, ki jo moramo neprestano in vztrajno izpolnjevati. Kajti kolikor bolj bomo pripravljene in organizirane, toliko manjša bo nevarnost, da bi nas kdo napadel, s tem hkrati pa se bo krepila tudi naša politika miru in miroljubnega enakopravnega sodelovanja med narodi.

Nenehno moramo spopolnjevati sistem našega splošnega ljudskega odpora na podlagi trajnih izkušenj naše narodnoosvobodilne vojne tudi zato, da bi nadalje krepili in širili samoupravne pravice naših delovnih ljudi. Ni si namreč mogoče misliti uresničevanja samoupravnih pravic našega delovnega človeka v gospodarskem, političnem, kulturnem in družbenem življenju sploh, ne da bi take pravice uresničevali na področju obrambe.

Zato mora biti pri nadaljnjem razvijanju koncepta splošnega ljudskega odpora v središču pozornosti naš delovni človek in njegova samoupravna pravica in dolžnost, da aktivno sodeluje pri organiziranju obrambe pridobitev naše socialistične revolucije in samoupravne socialistične družbe.

Enotna družbena osnova splošnega ljudskega odpora nam omogoča skladno graditi vse elemente obrambnega sistema – operativno armado, teritorialno obrambo in civilno zaščito – in skupne priprave gospodarskih organizacij, državnih organov, družbenih služb in družbenopolitičnih organizacij. Naloga Zveze komunistov je vsekakor, da idejnopolitično usmerja tudi naše obrambne napore.

Pri graditvi in nadaljnjem razvijanju obrambnih sil družbe izhajamo iz tega, da sta Jugoslovanska ljudska armada in teritorialna obramba nedeljiva celota. Zaradi tega enotno rešujemo bistvena vprašanja, ki zadevajo vojno tehniko in organizacijo, strategijo in taktiko, upoštevajoč vlogo

vseh faktorjev obrambnih sil kakor tudi specifičnosti in bogastvo oblik njihovega organiziranja, uporabe in načina delovanja.

Posebno pomembno je nadalje znanstveno obdelati koncept splošnega ljudskega odpora. Znanstvenoraziskovalno delo postaja izredno pomembno pri razvijanju in spopolnjevanju bojnih sredstev in opreme, ki najbolj ustrezajo našim razmeram. Pri tem je nujno treba povezovati znanstveno delo v družbi in v oboroženih silah, da bi racionalno izkoriščali vse zmogljivosti naše države.

Koncepcijo splošnega ljudskega odpora moramo torej nenehoma razvijati tudi kot enega izmed osnovnih elementov v nadaljnjem razvoju naše socialistične skupnosti na samoupravnih temeljih ter kot bistven element naše politike miru in miroljubnega sodelovanja. V nje uresničevanju se morajo povsem izraziti pravice našega delovnega človeka in enakopravnost vseh naših narodov in narodnosti pri obrambi suverenosti, neodvisnosti in ozemeljske nedotakljivosti Socialistične federativne republike Jugoslavije, pri obrambi nadaljnjega samostojnega razvoja naše samoupravne socialistične družbe...

J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga (Nacionalno vprašanje in revolucija), DZS, Ljubljana 1978, str. 326-329.

SPLOŠNA LJUDSKA OBRAMBA MORA DELOVATI V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU*

*(Iz pogovora s člani IK CK ZK Hrvatske, 19. decembra 1969 na
Brionih)*

Pri nas so tudi zgrešena naziranja o splošni ljudski obrambi. Nekateri mislijo, da se vse reducira na to, da se državljanom dajo puške. Splošna ljudska obramba pa je veliko širša. Delovati mora tudi v vsakodnevem življenju. Uporaba koncepcije splošne ljudske obrambe se mora v praksi kazati med drugim tudi v odnosu državljanov, zlasti pa komunistov, do negativnih pojavov in še posebej do delovanja sovražnih sil. Namesto tega pa se pogosto dogaja, da so državljani in tudi komunisti zelo liberalni do negativnih in celo do sovražnih nastopov. So še nekdanji informbirojevci, ki javno napadajo naše vodstvo in naš družbeni sistem, državljani pa gredo molče mimo tega in sploh ne reagirajo. To ni prav. S splošno ljudsko obrambo je razumeti tudi, da naši državljani, zlasti pa komunisti odločno reagirajo na vse takšne pojave. Sestavna elementa splošne ljudske obrambe sta potemtakem informacijska služba in varnost v najširšem pomenu. Državljanji morajo biti iniciativni, sporočati in javljati morajo vse take pojave, biti morajo aktivni in ažurni.

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980.

O USPOSABLJANJU TERITORIALNIH ENOT, O UPORABI
JEZIKA V VOJSKI IN O SKRAJŠANJU VOJAŠKEGA ROKA
(*Iz govora na seji sveta za ljudsko obrambo, 13. julija 1970*)

Imeti moramo močno operativno armado, močna pa ne more biti, če ne bo močna tudi po tehničnih sredstvih. Zastavlja se vprašanje, ali imamo možnost, da je takšna operativna armada, kakršna je danes naša mirnodobna vojska, dovolj tehnično izurjena. Mislim, da se moramo tudi tega previdno lotiti, zlasti kadar gre za nebojne enote, in si prizadevati, da skrajšamo čas usposabljanja. Če pa to skrajšujemo, bo na voljo dovolj oficirjev, ki jih bomo lahko uporabili pri usposabljanju TO. O tem sem se na primer pogovarjal tudi s tovariši iz Bosne in Hercegovine. Tam so, to moram povedati, najbolj napredovali zastran teritorialne obrambe. Prosili so me, naj pri DSLO vztrajam, da se jim da kar največ aktivnih oficirjev. Oficirji bi ostali v armadi, oni pa bi jih plačevali. To je dobra rešitev, če jih komune lahko plačajo. Po mojem mnenju bi morale vse republike imeti takšne oficirje v teritorialnih enotah. Všeč mi je, da teritorialne enote pripisujejo veliko pomembnosti temu, da bi dobile mlade oficirje, ki so seznanjeni s sodobno vojaško strategijo in taktiko, oziroma da za usposabljanje in pouk ne jemljejo oficirjev, ki so že dolgo v pokoju, kajti ti niso študirali novih stvari. Mislim, da bomo po tej poti lahko razporedili kader, ki bo spričo skrajšanja roka, usposabljanja in zmanjšanja operativne armade nadštevilen.

Menim, da moramo začeti ustvarjati zelo mobilno, tehnično dobro opremljeno vojsko, pa čeprav bo manjša po številu.

Po drugi strani pa mora imeti vrhovno poveljstvo tudi v daljni perspektivi rezervo, s katero lahko intervenira. Kajti povsod ne bo šlo z napadalcem gladko, sovražnika ne bomo mogli povsod in takoj zavrniti. Ponekod bomo potrebovali tudi rezerve, zato moramo vedeti, odkod jih bomo vzeli.

V teritorialnih enotah mora biti dovolj protitankovske oborožitve, in to dobre, takšne, da jo borci lahko nosijo. Zelo pomembno je upoštevati, da bo sovražnik skušal prodreti čim globlje na naše ozemlje. V začetku bo prodiral v določenih smereh in se ne bo mogel veliko širiti; za sabo bo puščal nepokrit teritorij in v ta prostor je mogoče pošiljati teritorialne enote, da bodo dejstvovalle v sovražnikovem zaledju, na bokih. Te enote lahko zelo veliko naredijo. Da bi vse naše teritorialne enote kar najuspešneje dejstvovalle, morajo biti izurjene in morajo biti kos nalogam minskega oviranja, ki je zlasti pomembno v smereh sovražnikovega napada. Agresor tedaj ne bo mogel doseči uspeha, ki ga pričakuje.

Pri pripravaх za obrambo pred morebitnim napadom je zdaj važno, da s svojimi ocenami nevarnosti seznanimo široke ljudske množice. Treba bi bilo narediti načrt usposabljanja in informiranja teritorialnih enot. Zakaj mi moramo in moremo to povedati ljudstvu, naj grozi nevarnost od koder koli in s katere koli strani bi bila ogrožena naša država. Pripadniki

teritorialnih enot in ljudstvo morajo vedeti, kakšne dolžnosti imajo zdaj. Njihova dolžnost namreč ni le, da se od časa do časa urijo z armado, marveč imajo še druge obveznosti, kakor je na primer protiobveščevalna aktivnost, potreba, da so budni in da delajo po vseh linijah. Z organizacijami Zveze komunistov ne moremo doseči vsega, čeprav so le-te v prvi vrsti dolžne delati pri tem, budno spremljati notranji razvoj in preprečiti sleherni sovražnikov poskus, da bi zanesel zmedo v našo državo. Ob pomoči pripadnikov TO in širših plasti ljudstva bo to delo še uspešnejše.

Dovolite mi zdaj, tovariši, da povem nekaj besed še o jeziku v armadi.

Tega vprašanja na takšnem sestanku ne moremo rešiti. Kakšni odnosi naj bodo v armadi glede jezika, to mora z zakonom določiti skupščina. Povsem previlno je bilo tukaj povedano, in tudi po mojem bi bilo za prvi čas potrebno, da bi bile v naših oficirskih šolah stolice za makedonščino in slovenščino, da bi se vsi oficirji ali vsaj dobršen del, če že ne ravno vsi, naučili teh dveh jezikov. Po drugi strani pa bi oficirji, premeščeni iz Slovenije v Srbijo ali iz Makedonije v Slovenijo itd. morali znati tudi jezik okolja, kamor odhajajo. Vse to velja seveda za poveljniški kader. Od vojakov ne moremo zahtevati, pa tudi možnosti in moči nimamo za to, da bi se naučili vseh jezikov, ko pridejo v armado. Vojak mora imeti nadrejenega, s katerim se bo znal pogovarjati. V tej zvezi se zastavlja tudi vprašanje, do katere mere in kako je treba uporabljati te jezike v republikah. Ali popolnoma, pri poveljevanju, da bi bilo vse v jeziku, ki se govori v republiki, ali samo v notranjem občevarju med nadrejenimi in vojaki. To je treba natančno določiti. Sicer pa se to vprašanje vleče že nekaj let, povsem upravičeno je bilo postavljeno tudi tukaj, kajti po ustavi morajo biti vsi jeziki enakopravni. Če ne obravnavamo enakopravno makedonščine in slovenščine, potlej to pomeni, da nismo šli po ustavni poti. Enakopravnost jezikov moramo upoštevati. Kar pa se tiče drugih jezikov, jezikov narodnosti, bi bilo prav tako treba kaj storiti, da bi se tudi Albanci in Madžari lahko pogovarjali v svojem jeziku, kajti pogosto kompaktno služijo v nekaterih enotah.

Zastran spoštovanja enakopravnosti, kadar gre za armado, smo še v marsičem zaostali, na primer v šolanju poveljniškega kadra iz vrst pripadnikov posameznih narodnosti.

Vsa ta vprašanja moramo bolj upoštevati. Kajti če ne bomo rešili vprašanja rabe jezika v armadi, utegnejo nastati konfliktna situacija. Ne najdem razloga, zakaj se bodoči starešine naše armade ne bi učili jezikov. To ni nobena težava. Zato bi bilo treba začeti s poukom jezikov v vojaških gimnazijah, če se že ne poučujejo.

Tovariši, posebej bi želel tukaj povedati še svoje mnenje o orožju pripadnikov TO. Popolnoma se strinjam s tem, da je treba orožje kar najbolj približati borcem. Jaz sem proti disperziji, proti temu, da bi se orožje dalo vsakomur in da bi ga hranili doma, ker bi to lahko pripeljalo do raznih nesreč. Pri nas je zdaj velika fluktuacija, ljudje odhajajo tudi v tujino. V takih razmerah lahko puško obesijo na klin in ne bo več njihova.

Za puško pa mora nekdo skrbeti, zlasti za našo polavtomatsko puško, pa tudi za drugo orožje. Jaz sem za to, da se orožje kar najbolj približa ljudem, na primer do miličniških postaj, štabov itd. Puške morajo biti nameščene skupno, na enem kraju, kjer bodo pod nadzorstvom štabov. Mislim, da pri reševanju tega vprašanja ni nobenega problema. Tudi sami veste, da je nevarno imeti orožje v hišah, ker se pogosto dogajajo nesreče. Mi vodimo in spremljamo politiko, vemo, kakšen je položaj, in moramo v danem trenutku naglo ukrepati in takoj razdeliti puške in drugo. Zaradi tega je treba orožje razdeljevati organizirano, bolj kolektivno, vsak posameznik-obveznik kakor tudi vsi pripadniki teritorialne obrambe pa morajo vedeti, kam bo šel po orožje in kje ga ima. Zastran obleke bi rekel, da moramo upoštevati to kakšna bo. Pri tem ne bi smelo biti preveč pisanosti. Imeti moramo vsaj približno enotno barvo, če že ne popolnoma enako v vseh republikah.

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980.

MANEVRI SO BILI PREGLED NAŠE OBRAMBNE ORGANIZIRANOSTI IN PRIPRAVLJENOSTI*

(Iz govora ob zaključku manevrov »Svoboda 71«, 9. oktobra 1971 v Karlovcu)

Znano je, da smo mi tudi uzakonili pravico slehernega državljana, da brani državo ob napadu, kakor tudi to, da je v naši ustavi določeno, da nima nihče pravice sprejeti kapitulacije.

Naša koncepcija splošne ljudske obrambe je že postala splošna ljudska doktrina, to je zavest in praksa milijonov ljudi. Vsakomur, ki se vdaja misli na morebitno bliskovito vojno proti Jugoslaviji, dajemo po tej poti že vnaprej vedeti dvoje:

- prvič, da bo sleherni poskus napada od zunaj naletel na najširši vseljudski odpor, da bomo našo državo branili z vsemi sredstvi, in
- drugič, da bo naša država z vsemi razpoložljivimi silami najodločneje branila pravico, da si gradimo našo samoupravno družbo tako, kakor to ustreza interesom delavskega razreda ter vseh naših narodov.

Iz vsega, kar sem povedal, jasno izhaja, da naša koncepcija splošne ljudske obrambe prispeva k utrjevanju miru na svetu in k zmagi načela enakopravnosti v odnosih med narodi. Mislimo, da je zdaj skrajni čas, če želimo rešiti svet pred vojno katastrofo, da se vse države, predvsem pa velike, tako v teoriji kakor v praksi odpovedo uporabi sile in grožnjam s silo. V interesu vseh narodov je, da se naposled začno postopno odpravljati ofenzivne vojaške sile in orožje in da se v resnici razorožijo, vsi vojaški potenciali pa naj služijo samo v obrambne namene.

Kajti jasno je tovariši in tovarišice, da si velikanska večina ljudi na svetu želi mir. Vendar so še sile in krogi, ki se lotevajo sredstev sile, da bi

tako uresničili prevlado nad drugimi državami in narodi. Tak pritisk in tak napad velja v glavnem malim in srednjim državam. Naša enotna in močna obramba je bila doslej, bo pa tudi zanaprej poglavitna ovira za vsako politiko s pozicij sile do naše države.

Naš sistem splošne ljudske obrambe, katerega uspešno delovanje smo preverili tudi na teh manevrih, popolnoma ustreza svobodoljubnim tradicijam naših narodov in njihovim zgodovinskim interesom: je popolnoma v skladu z našimi družbenoekonomskimi odnosi, z bistvom naše samoupravne socialistične skupnosti. Ne gre torej samo za to, da se po tej poti doseže največja obrambna sposobnost, marveč tudi za to, da tak sistem nujno izvira iz samoupravljanja in je njegov integralni del.

Zato so se v krepitvi sistema splošne ljudske obrambe – v kateri se do kraja izražajo interesi delavskega razreda – silno povečali vloga in odgovornost delovnih organizacij, krajevnih skupnosti, občin in republik. Kakor pri vseh drugih družbenih dejavnostih je naš delovni človek postal subjekt tudi pri obrambnih zadevah.

Ko torej prenašamo odgovornost za obrambo na vso družbo in ne le na nekatere specializirane organizacije in organe, smo podeseterili njeno moč, hkrati pa naredili pomemben korak k uresničenju idej klasikov marksizma o oboroženem ljudstvu. Zdaj so v naši samoupravni družbi zares realne možnosti, da postane skrb za obrambo pravica in dolžnost vseh ljudi. To je že zdaj sestavni del življenja in dela v tovarnah in družbenopolitičnih skupnostih in organizacijah, v šolah in na univerzah. Seveda morajo biti vprašanja obrambe še v večji meri predmet preučevanja in skrbi v vseh okoljih.

Moč naše obrambe temelji na dveh pomembnih faktorjih:

- prvič na moralnopolitični trdnosti in psihološki pripravljenosti naših delovnih ljudi, da se najodločneje uprejo zunanjemu pritisku in agresiji, v kakršnikoli obliki se že pokaže, in
- drugič, na visoki vojaški organiziranosti, opremljenosti in izurjenosti naših oboroženih sil ter vseh delovnih in družbenih organizacij.

Ta dva faktorja se medsebojno dopolnjujeta in sta neločljiva celota. Samo moralnopolitično trdni in psihološko pripravljeni ljudje so lahko kos vsem preskušnjam, ki jih prinaša vojna. Prav tako je samo z vsestransko vojaško pripravljenostjo mogoče učinkovito zavrniti agresijo oziroma preprečiti, da do nje sploh ne pride.

Vse sile naše družbe, vsi moramo skrbeti, da bi bila ta dva faktorja, tako moralnopolitični kakor vojaškotehnični, na čim višji ravni. V tej zvezi moramo poudariti veliko pomembnost priprav za obrambo in urjenje v mirnem času, kajti ljudje v boju pokažejo to, česar so se naučili med urjenjem. Učinkovita vojaška organizacija v miru krepi in utrjuje zaupanje v našo obrambno moč in sposobnost; omogoča nam, da smo učinkoviti tudi v vojni, če bi izbruhnila.

V RAZVOJU VOJNE TEHNIKE MORAMO ZMERAJ NAPREDOVATI

(Iz pogovora s starešinami JLA ob ogledu stalne razstave oborožitve in vojaške opreme v Nikincih, 23. maja 1973)

Zdi se mi, da nimamo dovolj jasne podobe dolgotrajne vojne, ki se je bila v Indokini, in tudi ne popolne ocene o tem, katera sredstva vojne tehnike so se izkazala za najučinkovitejša. Ko to pravim, mislim tako sredstva, ki jih je uporabljal napadalec, kakor tudi sredstva, ki so jih uporabljale osvobodilne sile, v mislih pa imam tudi delovanje raznih sredstev v napadu in obrambi. Predvsem imam v mislih obrambo pred letalskimi napadi, obrambo, ki je predstavljala zelo zapleteno nalogo, saj je napadalec uporabljal najmodernejšo tehniko. Izkušnje kažejo, da je danes treba posvetiti vso pozornost protiletalski obrambi. Seveda Jugoslavija ne more računati, da bi imela toliko bojnih letal, kolikor jih je potrebno za učinkovito protiletalsko obrambo. Zaradi tega moramo kar najbolj izkoriščati sredstva kopenske protiletalske obrambe, vendar je tudi krepitvi treba posvetiti več pozornosti.

Večkrat ste mi rekli, in jaz se s tem popolnoma strinjam, da se morajo vrhunska letala z zelo veliko hitrostjo spustiti, če hočejo učinkovito bombardirati, in da se jim takrat hitrost zmanjša, da letijo kot letala, kakršna imamo tudi mi. Vendar nam ni treba čakati na trenutek, da bi se spustila tako nizko, da bi jih lahko tolkli, imeti moramo mnogo učinkovitejšo protiletalsko obrambo, ki bo zagotovila obrambo tudi na velikih razdaljah in višinah. V tem smislu še enkrat preglejte v celoti vprašanje protiletalske obrambe.

Tu je bilo zastavljeno tudi vprašanje, kateremu rodu je treba dati prednost. Naj se v tej zvezi nekoliko dotaknem obrambe naših obal. Zdi se mi, da ne moremo, niti materialno računati na to, da bi gradili toliko ladij, da bi samo z njimi branili našo obalo. Konfiguracija naše obale je takšna, da jo lahko učinkovito branimo tudi z obalnimi topovi, z obalnimi raketami in drugimi bojnimi sredstvi. Nekaj takih sredstev imamo. Za obrambo obale bi morali izkoristiti tudi vse druge možnosti, ki nam jih ponujajo naravni pogoji. In namesto da bi jo branili z ladjami, ki jih ne moremo toliko zgraditi, moramo iz obale narediti ježa, da se ji nihče ne bo mogel približati. Za to pa je treba iti pod zemljo. Prijetno sem presenečen, ko sem videl, da ste zdaj začeli dokaj vztrajno delati v tej smeri. Naša sredstva za obrambo, ki jih nimamo za razmetavanje, morajo biti zavarovana, morajo iti pod zemljo, za to pa imate mnogo možnosti. Seveda moramo najprej ugotoviti, s kakšnimi sredstvi razpolagamo.

Mi se ne moremo kosati z velikimi državami, ki imajo velikanska sredstva, vendar moramo težiti k temu. Skrbeti moramo, da bomo izkoristili vse možnosti, ki se nam ponujajo in ki se nam bodo ponujale, da spremljamo vse hitrejši in večji razvoj tehnike, posebno vojne. In nene-

homa si moramo prizadevati, da ne bomo preveč zaostajali, da bomo vedno napredovali, pa čeprav z manjšimi koraki.

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980.

ZNANOST V SLUŽBI OBRAMBE DEŽELE

(*Iz intervjuja uredništvu »Vojno delo«, 12. decembra 1973*)

Rezultati, ki smo jih doslej dosegli pri pripravljanju naše družbe za obrambo, so taki, da zagotavljajo varnost in obrambno sposobnost naše samoupravne socialistične skupnosti. Zlasti me veseli, da so naši delovni ljudje in občani, vse naše družbenopolitične skupnosti, družbenopolitične organizacije in drugi pripravljani za obrambo razumeli kot svojo neposredno in stalno nalogo. Brez tega ne bi bili možni dosedajni uspehi.

Podružbljanje obrambe je revolucionarni proces in trajni interes delavskega razreda, narodov in narodnosti Jugoslavije. Kot pomemben in neločljiv del samoupravljanja mora pomagati tudi pri krepitvi enotnosti splošne ljudske obrambe. Brez enotne doktrine in strategije, brez enotnih oboroženih sil, brez enotnega sistema obrambe v celoti ni uspešne obrambe.

Zastran priprav oboroženih sil lahko rečem, da sem z doseženimi uspehi zadovoljen, saj so se oborožene sile ustvarjalno trudile, da uresničijo koncepcijo. Po mojem mnenju je izjemno pomembno to, da smo realno določili doktrino in strategijo vojne in oboroženega boja, program graditve oboroženih sil, določili smo njihovo strukturo, razsežnosti ter smeri nadaljnjega razvoja in priprav. To, kar smo naredili, temelji na realnih osnovah, ker se upoštevajo pri tem značaj naše samoupravne socialistične družbe, narava in značilnosti sodobne vojne, interesi obrambe in realne možnosti našega gospodarstva. Vse potrebne priprave oboroženih sil in vse družbe smo opravili tako, da nas nastajanje kriz ali ogrožanje države ne more in ne sme presenetiti.

Veliko je bilo storjeno tudi za moralnopolitično enotnost, modernizacijo, vojaškostrokovni pouk in za bojno pripravljenost Jugoslovanske ljudske armade in teritorialne obrambe, tako da so oborožene sile v celoti usposobljene za izpolnjevanje postavljenih nalog. Pripravljene so se uspešno upirati proti morebitni agresiji ter zagotoviti socialistični razvoj in neodvisnost naše države. Naše oborožene sile so skupna sila delavskega razreda in delovnih ljudi, vseh naših narodov in narodnosti, njihov neločljivi del, to svojo ljudsko in socialistično naravo pa nenehoma poglobljajo.

... Jugoslovanska ljudska armada in teritorialna obramba sta enotna oborožena sila naše države, kakor mora biti enoten tudi sistem splošne ljudske obrambe v celoti, saj to zahtevajo narava naše družbenopolitične ureditve, narava in fizionomija morebitne vojne. Obramba kateregakoli dela našega ozemlja enako zadeva vse nas. Oborožene sile organiziramo

tako, da to najbolj ustreza našemu samoupravnemu sistemu, gospodarskim možnostim države teh zahtevam, da bo oboroženi boj uspešen. Dobro organizirane ter čedalje bolj izurjene in opremljene sile teritorialne obrambe, za katere skrbijo vse družbenopolitične skupnosti so pomemben faktor naše obrambe sposobnosti. Jugoslovansko ljudsko armado moramo še naprej opremljati z modernim orožjem in opremo, jo solidno usposablјati ter strokovno šolati starešinski in vojaški kader, da bo iz dneva v dan čedalje močnejše in bolj pripravljena. Prav tako je treba tudi teritorialno obrambo nadalje opremljati skladno z enotnimi cilji, načrti in doktrino uporabe oboroženih sil. Jugoslovanska ljudska armada in teritorialna obramba sta dve obliki organiziranja oboroženih sil z enotnimi razrednimi, političnimi in vojaškimi cilji. Obe komponenti naših oboroženih sil sta po družbenopolitičnem bistvu enaki.

Pripomnil bi, da se moramo pri razvoju in modernizaciji naših oboroženih sil kar najbolj opirati na lastne proizvajalne sile, na čedalje večjo usposobljenost naše industrije za proizvodnjo množične in moderne oborožitve.

Vsi skupaj moramo torej nepretrgoma graditi in nadalje spopolnjevati naše oborožene sile, pri tem pa ima aktivni in rezervni starešinski kader velike in odgovorne naloge. V mislih imam predvsem naloge na področju moralnopolitične vzgoje in vojaškopolične vzgoje in vojaškostrokovnega usposabljanja, ki ga moramo venomer in čedalje bolj spopolnjevati. Usposabljanje prebivalstva, vseh naših delovnih ljudi in občanov, zlasti pa mladine v tovarnah, šolah in na fakultetah, je trajna naloga in pri tem ima veliko obveznost in odgovornost do naše družbe Jugoslovanska ljudska armada, kajti vse možnosti še vedno niso izčrpane.

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980.

OBRAMBNI SISTEM JE DEL DRUŽBENEGA SISTEMA SOCIALISTIČNEGA SAMOUPRAVLJANJA*

(Iz referata na XI. kongresu ZKJ, junija 1978 v Beogradu)

Obenem z našim celotnim razvojem smo dosegli pomembne rezultate tudi pri nadaljni graditvi sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Okrepili sta se naše celotna obrambna sposobnost in učinkovitost varnostnih služb. Naše oborožene sile so bolj kot kadarkoli prej pripravljene, da se postavijo po robu vsakemu morebitnemu napadalcu in da obranijo našo neodvisnost, suverenost in ozemeljsko celovitost. Varnostni organi so preprečili napade zunanjega in notranjega sovražnika in ga bodo enemogočali še naprej. Ne smemo dovoliti, da nam rušijo enotnost naših narodov in velike pridobitve naše revolucije.

Z razvojem splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite se je utrdilo prepričanje naših delovnih ljudi in občanov, da je prav takšen

sistem popolno jamstvo za našo svobodo, neodvisnost in miren socialistični samoupravni družbeni razvoj. Hkrati se razvija tudi zavest, da se morajo vsi družbeni subjekti kar najbolj ukvarjati z nalogami splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Naš sistem splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite gradimo kot sestavni del družbenega sistema socialističnega samoupravljanja. Njegov temelj so razredni interesi delavskega razreda in socialistični samoupravni družbeni odnosi. Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita sta postali sestavni del samoupravnih pravic, odgovornosti in dolžnosti delovnih ljudi in občanov ter njihovih delovnih in družbenopolitičnih skupnosti in organizacij. Z zakoni in drugimi samoupravnimi akti smo uredili pristojnosti in medsebojne odnose vseh subjektov na tem področju družbenih zadev. S temi predpisi smo uredili samo najnujnejše, tisto, kar nam zagotavlja enotnost sistema in učinkovito delovanje vseh dejavnikov obrambe in samozaščite v miru in vojni. Ostale so široke možnosti za ustvarjalno, samoupravno in samoiniciativno delovanje vseh družbenopolitičnih skupnosti, organizacij združenega dela in družbenopolitičnih organizacij glede organiziranja, urjenja, opremljanja, preskrbovanja in tudi načina uporabe in delovanja enot teritorialne obrambe.

Zadeve splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite se čedalje bolj opravljajo, da tako rečem, z delom in ob delu, postajajo torej del rednih vsakodnevnih dejavnosti in delovnih nalog. Delovni ljudje in občani-samoupravljalci sami organizirajo svojo obrambo in samozaščito v delovnih in družbenopolitičnih skupnostih, na družbene, za to posebej organizirane ustanove, kot so jugoslovanska ljudska armada in varnostne službe, pa prenašajo samo nujne skupne zadeve. Tako v praksi zagotavljamo podružbljanje obrambne funkcije, ki je v drugih družbenih sistemih odtujena od delovnega človeka. To je praktično uresničevanje marksističnega koncepta oboroženega ljudstva.

V obrambo in samozaščito je vključena velikanska večina našega prebivalstva, praktično vsi sposobni občani Socialistične federativne republike Jugoslavije. Veliko naših delovnih ljudi in občanov se danes uri in pripravlja za neposredno udeležbo v oboroženem boju. Veliki rezultati, ki smo jih pri tem dosegli, nam dajejo pravico, da ugotovimo, da so naše oborožene sile popolnoma pripravljene, da, če bo treba, uspešno branijo in obranijo našo neodvisnost in svobodo. Vendar moramo tudi v naslednjem obdobju izpopolnjevati obstoječe in odkrivati nove, še boljše oblike organiziranja oboroženih sil, še naprej posodabljati njihovo urjenje in jih v skladu z našimi materialnimi možnostmi – ki danes niso več majhne – oskrbovati z najsodobnejšo opremo in orožjem, izdelanim v glavnem v naših tovarnah.

Takšen razvoj oboroženih sil terja uporabo znanstvenih dosežkov v proizvodnji opreme in orožja in tudi glede organizacije, mobilizacije, urjenja in oskrbe. Zlasti je pomembno stalno spremljanje in preučevanje sodobne taktike, strategije in vseh oblik delovanja v vojnah, ki danes

potekajo. Na podlagi tega in v skladu z našim konceptom in izkušnjami iz narodnoosvobodilne vojne in drugih osvobodilnih in revolucionarnih vojn moramo še naprej razvijati lastno strategijo in taktiko oboroženega boja in pripravljati oborožene sile in vse potenciale države za obrambo pred morebitno agresijo. V tem smislu je treba še bolje organizirati tudi znanstvenoraziskovalno delo v oboroženih silah, zlasti na področju vojne večšine.

Tudi ob tej priložnosti bi rad poudaril poseben položaj in vlogo, ki ju ima naša mladina v splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. Pripravljanje mladine za obrambo in samozaščito je danes boljše kot prej, vendar še vedno niso dovolj angažirane vse izobraževalno-vzgojne ustanove, družbenopolitične skupnosti in organizacije združenega dela. Organizacije zveze socialistične mladine morajo biti nosilci tudi teh dejavnosti. Nikoli ne smemo izgubiti izpred oči dejstva, da bo mladina nosila največje breme vojne, če bo do nje prišlo, zato jo moramo pravočasno pripraviti, da bo lahko uspešno opravljala tudi najbolj zapletene naloge.

Prav tako je treba nameniti večjo pozornost vlogi in načinu vključevanja žensk v naloge splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. V naši narodnoosvobodilni vojni in v drugih sodobnih vojnah so ženske pokazale, da lahko enakopravno z moškimi opravljajo tudi najtežje naloge.

Moram reči, da se pri nas včasih precej enostransko lotevajo vprašanj splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. V središču pozornosti so priprave za oborožen boj in morebitno vseljusko obrambno vojno. To je dobro in razumljivo, toda ni dovolj. Večji del prebivalstva naše države je treba prav tako pripraviti, da bo v morebitni vojni v skladu z našim konceptom opravljal druge družbene zadeve – v gospodarstvu, civilni zaščiti, zdravstveni službi, izobraževanju, znanosti in kulturi ter drugih družbenih dejavnostih. Zato morajo zveza komunistov in druge organizirane socialistične sile posvetiti mnogo večjo pozornost tudi graditvi tega dela našega sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Ko gre za kadre za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito, moramo zagotoviti, da bodo na vse vodilne dolžnosti prišli socialistično in samoupravno opredeljeni in strokovno usposobljeni ljudje. Danes imamo dosti mladih ljudi, ki lahko uspešno opravljajo te zadeve. Oblikovali smo tudi vrsto specializiranih izobraževalno-vzgojnih ustanov, ki nam dajejo čedalje več strokovnjakov. Udeleženci naše narodnoosvobodilne vojne, zlasti mlajši, lahko tudi v prihodnje dragoceno prispevajo k prenašanju izkušenj na mlajše kadre in k zagotavljanju revolucionarne kontinuitete.

Zveza komunistov ima kot vodilna in usmerjevalna družbena sila posebno politično odgovornost tudi pri splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. S svojo idejnopolitično akcijo, stalno navzočnostjo in vplivom mora zveza komunistov tudi na tem področju uresničevati kontinuiteto svoje enotne revolucionarne politične linije. To svojo vlogo je zveza komunistov tudi doslej uspešno izvajala. V naslednjem obdobju

morajo organizacije in vodstva zveze komunistov posvečati še večjo pozornost dejavnostim v bazi, povezanim s splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito, zlasti v krajevni skupnosti in temeljni organizaciji združenega dela. Organizacija zveze komunistov v armadi je odgovorna za uresničevanje politike ZKJ pri graditvi bojne usposobljenosti in moral-nopolitične trdnosti jugoslovanske ljudske armade in njenega ljudskega značaja.

Referat predsednika Tita, resoluciji, statut ZKJ, izd. ČZDO Komunist, Ljubljana 1978, str. 52-55

NAŠA OSVOBODITEV JE NAŠE DELO

(Iz govora ob promociji za prvega doktorja vojaških znanosti, 21. decembra 1978 v Beogradu)

... Upoštevajoč trajno naravo protislovij v mednarodnih odnosih in nevarnosti oboroženih spopadov, smo v vsem povojnem obdobju posvečali največjo pozornost graditvi in krepitvi naših obrambnih sil. Naši delovni ljudje so vedno dajali potrebna sredstva za krepitev in moderniziranje obrambnih sil v celoti in oboroženih sil posebej ter tudi tako razodevali resničen socialistični patriotizem.

Naše obrambne sile imajo izključno obrambni namen in nalogo, ki je izražena v znani maksimi: »Tujega nočemo, svojega ne damo!« To pomeni, da smo si z lastnim bojem izbojevali to, kar je najdragocenejše, namreč svobodo in neodvisnost, in da smo, ko gremo po svoji poti, zgradili socialistični samoupravni sistem ter da zato ne bomo nikomur dovolili, da bi ogrožal te največje pridobitve boja in ustvarjalnega dela naših ljudi. Kajti, kakor je znano, vsaka revolucija dokaže svojo vrednost s sposobnostjo, s tem, da razvija in brani svoje pridobitve.

Na podlagi marksistične znanosti, izkušenj iz narodnoosvobodilne vojne in prakse socialističnega samoupravljanja smo idejno, teoretično in ustavnopravno ustvarili najširše predpostavke za podružbljanje obrambnih zadev in dosegli velike uspehe pri konstituiranju in praktični graditvi, zgodovinsko gledano, novega sistema obrambe.

Glede na to bi želel poudariti osnovne smeri naše obrambne politike v prihodnjem obdobju:

Prvič: Dandanašnji, v času močnega razvoja znanosti in tehnike in krepitve vojaškega faktorja v svetu, ko se fiziognomija vojne nenehno spreminja, je naša obveznost, da dograjujemo in spopolnujemo našo koncepcijo splošne ljudske obrambe in upoštevamo, da to ni nič drugega kakor dosledna in odločna uporaba izkušenj iz narodnoosvobodilne vojne v sedanjih razmerah.

Obrambna moč naše države je odvisna od organiziranja in pripravljanja vse družbe za obrambo, vseh njenih človeških in materialnih zmogljivosti.

Zato moramo še več pozornosti posvetiti graditvi celotnega sistema splošne ljudske obrambe, da bi bili sposobni ne samo uspešno se postaviti po robu morebitni agresiji, marveč da tudi s svojo notranjo močjo odvrnemo agresorja od njegovih namer. Naše oborožene sile – Jugoslovanska ljudska armada in teritorialna obramba – sta pri tem dve osnovni obliki organiziranja delovnih ljudi, narodov in narodnosti Jugoslavije za oboroženi boj. To so konkretne oblike uporabe Marxove ideje o oboroženem ljudstvu na današnji razvojni stopnji naše socialistične družbe in v okvirih obstoječih mednarodnih odnosov. V teh oblikah dobiva znano načelo, da bodi sleherni državljani vojak in sleherni vojak državljani – realni smisel in vsebino.

Drugič: Vzporedno s krepitvijo vloge združenega dela in z razvojem delegatskega sistema v naši socialistični samoupravni družbi moramo še nadalje krepiti sistem splošne ljudske obrambe in samozaščite v vseh družbenih strukturah naše dežele. Tako bosta razredna narava našega obrambnega sistema in vodilna vloga Komunistične partije in delavskega razreda dobili še popolnejši pomen.

Tretjič: Vse samoupravne in družbenopolitične skupnosti morajo biti usposobljene za obrambo in samozaščito v vseh primerih pretnje od zunaj, pritiska, agresije in vseh vrst specialne vojne. Organiziranje vseh samoupravnih struktur družbe na podlagi z ustavo določenih pravic in dolžnosti bo pomagalo krepiti njihovo vlogo pri določanju in reševanju vseh bistvenih vprašanj splošne ljudske obrambe in samozaščite v krajevni skupnosti, občini, pokrajini, republiki in federaciji.

V enakem smislu se bo krepila tudi odgovornost izvršnih organov in strokovnih služb pred delegatsko skupščino za opravljanje njihovih zakonskih funkcij v zadevah splošne ljudske obrambe in samozaščite.

Glede poglavitnih smeri nadaljnjega razvoja Jugoslovanske ljudske armade in teritorialne obrambe naj poudarim tole:

Jugoslovanska ljudska armada, ki ji je kot udarnemu delu naših oboroženih sil namenjeno, da tolče glavne sile morebitnega agresorja, se mora tudi v prihodnje odlikovati z neomajno moralnopolitično enotnostjo in razpolagati z najmodernejšo oborožitvijo, ki je v vrhu svetovnih dosežkov. Zaradi tega je nujno nenehno razvijati intenzivno ideološko-politično in vzgojno delo in dvigati na višjo stopnjo uposabljanje za boj, zlasti za protiletalski, protioklopni in protidesantni boj. Nenehno moramo krepiti ognjeno moč, manevrsko sposobnost in mobilnost operativne armade in teritorialne obrambe.

Teritorialna obramba kot najbolj množični del oboroženih sil se odlikuje po velikem bogastvu organizacijskih oblik in po sposobnosti za hitra, učinkovita, prožna in raznovrstna bojna dejanja in za uporabo vseh drugih oblik boja in odpora. Naj posebej poudarim, da mora teritorialna obramba ohraniti in gojiti specifičnosti svoje notranje organizacije in načine najustreznejše uporabe. S tem v skladu je nujno dalje širiti možnosti za razmah samoupravljalvske iniciative in odgovornosti delovnih

ljudi in občanov, mladine in žensk, organizacij združenega dela, krajevnih, samoupravnih in družbenopolitičnih skupnosti in družbenopolitičnih organizacij glede na teritorialno obrambo.

Usposabljanje in priprave za oboroženi boj in za vse druge oblike boja in odpora mora zajeti še večje število ljudi, moških in žensk, zlasti pa mladine.

Pri vseh nalogah s področja obrambe mora Zveza komunistov Jugoslavije uresničevati svojo vodilno idejnopolitično vlogo.

J. B. Tito, Izbor iz del, 6. knjiga, DZS, Ljubljana 1980.

**TEORIJA
IN
PRAKSA**